جامع سنڌي لغات

جلد ٻيو (پ – چ)

بسعي و اهتمام سنڌي ادبي بورڊ

زير نگراني

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

مرتب

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

Institute

سنڌي ادبي بورڊ

ڄام شورو سنڌ

جامع
سنڌي لغات

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute

جامع
سنڌي لغات

[ادبي توڙي عام مروج سنڌي ٻوليءَ جي]

جلد ٻيو (ٻ - ڇ)

بسعي و اهتمام سنڌي ادبي بورڊ
زير نگراني

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

مرتب

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

Gul Hayat Institute

سنڌي ادبي بورڊ
ڄام شورو سنڌ
2007ع

[سنڌي ادبي بورڊ جا سڀ حق ۽ واسطا قائم]

ڇاپو پهريون	سال 1981ع	تعداد ڇار هزار
ڇاپو ٻيو	سال 2007ع	تعداد هڪ هزار

هي ڪتاب بورڊ طرفان تيار ڪيل اشاعتي رٿا موجب سنڌ حڪومت جي ساليانې ترقياتي پروگرام تحت خصوصي طور شايع ڪيو پيو وڃي. ڪتاب جي اشاعت لاءِ مالي وسيلا سنڌ حڪومت طرفان مالي سال 07-2006 جي بجيٽ مان فراهم ڪيا ويا.

قيمت: ٽي سؤ پنجاهه رپيا
[Price Rs. 350-00]

Gul Hayat Institute

خريداريءَ لاءِ رابطو:
سنڌي ادبي بورڊ ڪتاب گھر
تلڪ چاڙهي، حيدرآباد سنڌ
(Ph: 022-2633679, Fax: 022-2771602)
Email Address: sindhiab@yahoo.com
Website: www.sindhiab.com

هيءُ ڪتاب سنڌيڪا اڪيڊمي ڇپيو ۽ اعجاز احمد منگي سيڪريٽري سنڌي ادبي بورڊ، ان کي پڌرو ڪيو.

ٻ

ٻ: ث. سنڌي 'الف – ب' جو چوٿون اکر. 'ب' ۽ 'ه' جو گڏيل اُچار. تلفظ "ٻي". ابجد موجب عدد 'ب' جي برابر (٢).

- ٻا: ذ. ["ٻاءُ" جو مخفف] ٻاءُ – اَڌو "ڪيچ ڪي رات جو چاڙهي جت ويا پنهنجو ٻا" (گل). [ٻُها] جو خام اُچار] قيمت – مُلهه.
- ٻاپ: ث. اجائي گفتگو. ٻَڪ. ٻخي. گوڙ.
- ٻاٻر: ذ. ث. آڪڙ – تيڳر.
- ٻاٻرُ: ذ. گاهه جو هڪ قسم (جنهن مان نوڙيون ٺهن).
- ٻاٻرا. ٻاٻڙا: اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو (جي رهٽي کهٽيءَ ۾ سادا ٻر پٽسي وارا آهن. ۽ گهٽي دولت هوندي بہ ٻاڻ کين لَڪائين) "هڪ ڏِءَ جهلي مينهن، ٻيو ڏِءَ جهلي ٻاٻڙو" (پهاڪو). جين ڌرم وارن جو فرقو.
- ٻاٻڙُ ج ٻاٻڙَ (ت): ذ. وڏو سوراخ – ٻرگهل – ٻانياڙ.
- ٻاٻڙ ڦاٽڻ: وڏو سوراخ ٿيڻ – ٻرگهَل لهڻ. پيٽ ڦاٽڻ. عيب ظاهر ٿيڻ – پردو لهڻ. اُگهاڙو ٿيڻ.
- ٻاٻڙو ج ٻاٻڙا: ذ. هندن جي "ٻاٻڙا" ذات جو هڪ فرد.
- ٻاٻڻُ: مصدر. بي فائدو ڳالهائڻ. واتڻ – بڪڻ (ٻاٻيو – ٻاٻيندو – ٻاٻيل).
- ٻاٻي ج ٻاٻيُون: ث. [سن پراتر وَڌُوَ پراتْري] ٻاءُ جي زال – ٻاجائي. وڏي ٻاءُ جي زال.
- ٻات ج ٻاتيُون: ث. [هہ. ٻانْت] قسم – نمونو – جنس.
- ٻات ٻات جا: محاورو. قسمين قسمين – طرح طرح. ٻاتو ٻات.
- ٻاتيرو ج ٻاتيرا: ذ. صفت. ٻاتين وارو – نموني نموني جو – طرح طرح جو.
- ٻاتو: فعل. [ٻوليءَ جي آڳاٽي سِٽا موجب "ٻاٽڻ" مصدر جو ماضي] ٻانيو – سمجهيو – ڄاتو.
- ٻاتي ج ٻاتي: ذ. [سن.] پراتر – ٻاءُ. ڪٽنب جو ماڻهو – گهر جو ماڻهو "گهرجا ٻاتي". ٻتار – مڙس. ٻاڳي ٻائي – سائي.
- ٻاٽُ ج ٻاٽَ: ذ. [سن. ٻَندَ = مسخرو] ٻٽ فقير. ٻينو. ٻٽ قوم جو فرد جيڪو نسب ناما ياد رکي ۽ خاص خاندانن جي ساراهہ ۾ شعر چوي.
- ٻاٽڻُ (ت): مصدر. [سن. وَنٽن = ورهائڻ؛ هہ. باٽنا] ونڊڻ – ورهائڻ. تاس راند ۾ پَتا ورهائڻ. پيهڻ. (ٻاٽيو – ٻاٽيندو – ٻاٽيل).
- ٻاٽيا: اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو. "وهاڻ نہ واڻڪي سهج نہ سونارڪي گپ چپ ٻاٽڪي".
- ٻاٽيجي. ٻاٽيو: ذ. ڏسو "ٻاٽيو".
- ٻاٺو ج ٻاٺا: ذ. لهندڙ وير – آلُڙَ ويو. اوٽ. گهٽتائي. ٻاٺو. ٻائٺو.
- ٻاٺي ٻاٺينگ: ذ. صفت. وڏن سڱن وارو (هرڻ يا ڦاڙهو).
- ٻاٺي ج ٻاٺيُون: ث. [سن. ٻَنْتْرا. ٻَنْتْري] ڏوٽِي (لوهار جي).
- ٻاٻڙا: اسم خاص. ٻاٻڙا.
- ٻاٻڻُ: مصدر. [هہ. ٻاپنا] تَڪَ تور ڪرڻ. اندازو لڳائڻ. پرکڻ – پروڙڻ. تاڙڻ. (ٻاپيو – ٻاپيندو – ٻاپيل).
- ٻاڄَ: ث. [هہ. ٻاجنا. ٻاڳنا > ٻاڄ] ٻاجوڪڙ زال – بدچال عورت – ڇنال "مون ڪي ٻانْٺي ٻاڄ، ڏير ڏوراهان هليا" (شاهہ).
- ٻاڄِ: ث. [هہ. ٻاجنا. ٻاڳنا > ٻاڄ] ڀڄڻ جي حالت – ٻاڄڙ. شڪست – هار. ڀڄَ – ڏُڪ. لَڏ پلاڻ.
- ٻاڄَ ڪائڻ: شڪست کائڻ – هارائي ڀڄڻ.
- ٻاجائي ج ٻاجايُوْن: ث. [سن. پراتْرجايا] ٻاءُ جي زال.
- ٻاڄڙِ: ث. [هہ. ٻاجنا. ٻاڳنا] ٻاڄِ. ڀڄَ. لَڏ پلاڻ. ڏُڪ ڊوڙ.
- ٻاڄڙُ ج ٻاڄڙَ: ذ. صفت [هہ. ٻاجنا. ٻاڳنا] جلد ڀڄندڙ. ٻاجوڪڙ. رولو.
- ٻاڄو ج ٻاڄو: صفت. ڀڄندڙ شيءِ – بي بقا وٿ "هيڪڙائي هٿ ڪر. ٻيون ٻاڄوءَ جيئن ڀڄُ" (شاهہ ڪريم).
- ٻاجوڪڙِ ج ٻاجوڪڙَ: ذ. صفت. ڀڄي ويندڙ. گوسڙو. رولاڪ (ث) ٻاجوڪڙِ.

Gul Hayat Institute

• **ٻاجِي ج ٻاجِيُون:** ث. [سن. اُدْ ڀِجَ = جيڪي زمين مان اُڀري نڪري] سبزي – ترڪاري. ڀوڄ. ڳنڊڻ. [سن. ڀاجِتَ = حصو < ڀاج = ورهائڻ] مناني يا ڪاڏو جو عزيزن ۾ ورهائجي – ڇونڪي. شادي غميءَ جي موقعي تي ڏي وٺ.

– **ٻاجِي ٻتِي:** ث. ڀوڄ ٻاڙي – ڳنڊڻ ٻانڊڻ. رڌڻ پچائڻ جون شيون.

– **ٻاجي ٻڪو:** ذ. ڀاجِي ٻِتي.

– **ٻاجِي ٻڪو بند ڪرڻ:** اچ وڃ ۽ ڏي وٺ جو رستو بند ڪرڻ.

– **ٻاجِيءَ واٽ:** ث. شيءِ شڪل ڏيڻ وٺڻ جو رستو. ڏي وٺ جو رستو. چڱي سچاٽپ.

– **ٻاجِيءَ وارو:** ذ. صفت. سبزي وڪڻندڙ – بقال.

• **ٻاڄِ، ٻاڄَ:** ث. [سن. ڀَنْجَ = ڀڄڻ] ڀڄڻ جي حالت. ڀڃ – ڀاڃ. مروڙ (بدن ۾) ڳاموڙ. وَڏَ. سڪل ميوي جي ڪُتر. ريزو – خُردو. شاديءَ جي موقعي لاءِ ڪپڙي لَٽي وغيره جي خريدي. وَٽُ (رسي ڪي). ڪپڙي جو سَرُ. اندازو –تخمينو. نقصان (ت).

– **ٻاڄَ ڀڃائڻ:** شاديءَ لاءِ سامان خريد ڪرڻ. سودي سامان خريد ڪرڻ لاءِ گهڻو خرچ ڪرڻ.

– **ٻاڄَ ڀڃڻي:** ث. ڇيدُ (گرامر جو اصطلاح). ڀاڃوڙا.

• **ٻاڃارو ج ٻاڃارا:** ذ. صفت. رسو وٽيندڙ.

• **ٻاڃو:** ذ. [سن. ڀَنْجَ = ڀڄڻ] اٽڪاءُ. ڀڃڪڙي.

• **ٻاڃُو ج ٻاڃُو:** ذ. صفت. ڀڃيندڙ – ڀڃ ڀاڃ ڪندڙ.

• **ٻاڃوڙِ (ت):** ث. ڳاموڙ (لڱن جي). ٽَڪُ.

• **ٻاڃوڪڙُ ج ٻاڃوڪڙَ:** ذ. صفت. ڀڃندڙ – ڀاڃُو. ڀڃڪڙي ڪندڙ. ڦيٽاڙو وجهندڙ.

• **ٻاڃِي:** ث حصو – پتي. ڦٽين چونڊڻ جو جنسي اجورو (جو آبادگار کان ملي) –ڇونڊاٽي.

• **ٻاڃِي ج ٻاڃِي:** ذ. صفت. رسو ڀڃندڙ. ڏاس يا ملس مان رسو وٽي تيار ڪندڙ.

• **ٻاڃيرو:** اسم خاص. تعلقي گهوٽڪيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٻاڏَ ج ٻاڏُون:** ث. وڏي ۽ ويڪري ڪڏ. اونهي ڪڏ. ڦٽل ڪُوهه جي ڪڏ. ڊٻل ڪڏ. ڪَڏ. مقعد "اڳ سينگار ڀول ڀڻ ٿهڙو، منهن ڏڪيو ڪيم ڪر اگهاڙي ٻاڏَ" (گل). تمام مڏي ترار. ٻوڙهي مينهن – ڦاڏ.

• **ٻاڏِ:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٻاڏَرِ:** اسم خاص. ڪوٽڙي ۽ شهدادپور تعلقن ۾ ديهه جو نالو.

• **ٻاڏَرِ، ٻاڏَڻِ:** ث. منانيءَ جو هڪ قِسم – ڳـُڙ واري ڳاڙهي ڪنڊ.

• **ٻاڏِڻِ:** ث. ٻَلا جو هڪ قسم.

• **ٻاڏو ج ٻاڏا (ل):** ذ. ڦِٽل ڪُوهه جي ڪڏ. ڊٻل ڪڏ.

• **ٻاڏورو ج ٻاڏورا (ل):** ذ. ڦِٽل ڪوهه جي ڪڏ.

• **ٻاڏَو ج ٻاڏَو:** (ذ. صفت. ڇُتو – مفعول.

• **ٻاڏي:** ث. ڏنگن سڱن واري (مينهن، ڍڳي، ٻڪري). وڏي ڪڏ (ٿ).

• **ٻارَ:** ث. روشني – چمڪ. ڄاڻ – سمجهه – پروڙ.

• **ٻارَ:** ذ. [ڀائُرَ > ڀارَ] ڀاءُ جو جمع "يَومَ يَفِرالمَرءمِنِ اَخِيہ، جت ڀڄندا ڀارَ" (شاهه).

• **ٻارُ ج ٻارَ(ٿ):** ذ. [سن. ڀارَ] بار – بوجو.

• **ٻارا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٻارَتْ:** اسم خاص. [سن. ڀارَتَ] هندستان جي مخصوص حصي جو آڳاٽو نالو. اُهو رزمي شعر جو ڀاڱو جنهن ۾ جُڌ شتر جي لڙائيءَ جو ذڪر آهي. هڪ خود مختار ملڪ جو نالو (جو ١٩٤٧ع ۾ 'برٽش انڊيا' جي ورهاڱي بعد قائم ٿيو).

– **ٻارَتِي:** ذ. صفت. ڀارت جو شهري. هندستاني (ٿ) سَرسوَتي ندي.

• **ٻارَتِي ج ٻارَتِي:** ذ. صفت. جوڳين جي هڪ گروهه جو نالو (جن جو تعلق هنڪلاج سان هو).

• **ٻارْجا:** ث. ڏسو "ڀاريا".

• **ٻارَنڪي:** ذ. وڏي ڪانڌيري جو ڏينو.

• **ٻارَڻ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر سکر ضلعي ۾).

• **ٻارَڻُ (ٿ):** مصدر. مٽيءَ ۾ پورڻ – لَٽڻ. دفن ڪرڻ. (ڀاريو – ڀاريندو – ڀاريل).

• **ٻارو:** ذ. صفت. ڀاري – وزندار – ڳرو. وڏو. (ذ) جوئر يا باجهريءَ جو ڳوهيل اَنو (لپريءَ طور ٻڌڻ لاءِ).

• **ٻارُو ج ٻارُو:** ذ. صفت. اَنُ ڀريندڙ. راهَ. مٺيندڙ. ڀرت ڀريندڙ. مددگار – حمايتي.

• **ٻاروڙو ج ٻاروڙا (ڪ):** ذ. وڏو آواز – رانڀاٽ.

• **ٻاروڙو ج ٻاروڙا (ڪ):** ث. [سن. ڀيدي = رڍ] اَجيءَ اَنَ واري رڍَ. اَجيءَ اُنَ مان ٺهيل ڪٽي "سرتيون دعا ڪجاهه، تہ ڀَرم ڀاروڙيءَ رهي": "ڀَرم ڀاروڙيءَ رهي، جنهن ۾ اَجي اُنَّ" (شاهه). اُنَ جو ڪپڙو. ساهيڙي – سَرتِي.

• **ٻارونْ:** ذ. نار جي چوڪٺ جو هڪ مضبوط ٿُلهو لَڙهو.

• **ٻارونِي ج ٻارونِيُون:** ث هُرلي يا نار جي هڪ عضوي جو نالو – اُها ڪاني جنهن ۾ 'مُهري' جي هيٺين چوٽي ڦِري.

Gul Hayat Institute

هينئين مُنِي يا ڇوڙَ.

• ٻاري ج ٻاري: ذ. صفت. [سن. ڀاري = بار کڻندڙ. مزور؛ ف. بار = وزن] بار وارو. وڏي شان وارو "آبڙو اڳاهن ۾، ٻرجهلو ٻاري" (شاهه).

• ٻاڙِيا: ث. [سن. ڀارِيا] زال – جوءِ ـ عورت. راڳ جي ڏند ڪٿا موجب اُها راڳڻي جا ٻئي ڪنهن راڳ جي عورت ڪري ليکي ويئي هجي.

• ٻاڙ: ث. [سن. ڀراشٽر = ڀڃڻ جي ٿئي] وڏو چُلهو. تنُور – ٻٺ – ڪٺورو.

– ٻاڙ ۾ وجهڻ: باهه ۾ وجهڻ – ٻن ڏيڻ.

• ٻاڙ: ث. [سن. ڀاٽِ] بد پيشي جي دلالي. بد پيشي جي دلاليءَ جو عوضو. ڀڙوت جو پيسو. ڀڙوت. رشوت.

– ٻاڙِتُ: ذ. ڀاڙ کائُو – ڀاڙيو. ڪمينو.

– ٻاڙ جو ڪرو: محاورو. وڏو بيحيا – وڏو بيشرم. وڏو نِڪمو.

– ٻاڙ جو ٽنبو: محاورو. ڀاڙ جي ڪمائيءَ تي پليل ۽ ٿُلهو. وڏو نڪمو.

– ٻاڙ کائڻ: ڀڙوت جي ڪمائي کائڻ. ٻئي جي ڪمائي تي گذر. رشوت کائڻ.

– ٻاڙ وجهڻ: حرام جو پئسو ڪارائڻ. رشوت ڏيڻ.

– ٻاڙيون ڇڪائڻ: حرام جي ڪمائي ڪرڻ.

• ٻاڙان: صفت. اُونهي (ڪڏ).

• ٻاڙتَ: ث. اُها ڳئُون جا گاهه يا چاري بنا نہ مِڙي – ڀاڙِيَت.

• ٻاڙڻُ: مصدر. [سن. ڀٽ] ڪنهن تي آسرو رکڻ – ويساهه ڌرڻ. ڀاڙي تي ڪرڻ. (ڀاڙيو – ڀاڙيندو – ڀاڙيل).

• ٻاڙو ج ٻاڙا: ذ. [سن. ڀاٽ، ڀاٽڪا] محنتاڻو – اُجورو. عوض – بدلو. مسواڙ. محصول. گاڏي، اُٺ وغيره تي سواري ڪرڻ جي عوض ڏنل رقم ڪرايو. مينهن يا ڍڳيءَ کي ڪير لاهڻ لاءِ ڏنل ڪاڏو.

– ٻاڙو وٺڻ: اُجورو وٺڻ. سواريءَ جو عوض وٺڻ. سزا کائڻ.

– ٻاڙي تي: صفت. مسواڙ تي. عوض تي.

– ٻاڙي تي هڻڻ: مينهن يا ڍڳيءَ جو وقت تي ڪاڏي ڪارائڻ کان سواءِ نہ مڙڻ.

– ٻاڙي جو ٽٽُون: ذ. مسواڙي گهوڙو. ٿوريءَ رقم تي ڪم ڪندڙ شخص. خوشامدي. دلال. ويچوُئو.

– ٻاڙي جي چِٺِي: ث. واپارين جي اصطلاح ۾ اُها رسيد جا مال روانو ڪندڙ شخص (مال کڻي ويندڙ جت يا مزور جي هٿان) مال سان گڏ رواني ڪري (جنهن جي ڏيکارڻ ۾ مال پهچائڻ تي ڪيس ڀاڙو ملي).

• ٻاڙوُ ج ٻاڙوُ: ذ. تتر جو هڪ قِسم (قد جو ننڍو، رنگ ميرانجهڙو، بدن تي چِٽ چِٽَ. نَرجي ڳچيءَ ۾ ڪارو ليڪو ٿئي) – ڀوُنترو.

• ٻاڙِي ج ٻاڙِي: ذ. صفت. ڀاڙِ کائيندڙ – ڀڙوت ڪندڙ. ڀڙوو – پيئُو. وڇ ڪُتو. مَڄو. بيغيرت. ڊڄڻو – بزدل – ڪانئر. بي همت. ڀاڙي پتو.

• ٻاڙ يتِ: ث. اُها ڳئُون يا مينهن جنهن جو ڦرُ مري ويو هجي يا پنهنجي ڦر هوندي سُوندي بہ 'موئِري' يا 'بوتي' يا ڪاڏي تي کير ڏئي.

• ٻاڙيتُ، ٻاڙيلُ: ذ. صفت. ڀاڙي تي ورتل – ڀاڙي ڪيل.

• ٻاڙِيلُ: ذ. صفت. ["ڀاڙيو" مان تصغير جو صيغو] (ڪاوڙ ۾ ميار وارو لفظ) نڪمو – بيڪار.

• ٻاڙيو ج ٻاڙِيا: ذ. صفت. (حقارت جو لفظ) ڀڙوو. بيغيرت. مڄو. بي همت.

• ٻاسَ: ث. [سن. ڀاسْ = چمڪڻ] روشني. پُرجهہ – پروڙ – سُوجهہ "تو بنا بي ڀاس، رهي نہ رتيءَ جيتري" (سامي) علم – اِدراڪ – گيان. سجاڳي – سُرت. اڳ ڄاڻ.

• ٻاسڪَرُ: ذ. [سن. ڀاسْ = روشني + ڪُرِ = ڪندڙ] سج. (اسم خاص) هڪ مشهور هندو جوتشي ('سِڌانتَ شِرومَنِي' وغيره ڪتابن جو مصنّف).

• ٻاسڻُ: مصدر. [سن. ڀاسَنَ] چمڪڻ – روشن ٿيڻ. ظاهر ٿيڻ. نظر ۾ اچڻ. معلوم ٿيڻ. سمجهہ ۾ اچڻ. ڏسڻ – پسڻ – محسوس ڪرڻ – سمجهڻ. (ڀاسيو – ڀاسيندو – ڀاسيل).

• ٻاشا ج ٻاشائُون: ث. [سن. ڀاشا > ڀاشْ = ڳالهائڻ] ٻولي – لسان – زبان. (ويدي زبان کان سواءِ ڪابہ) ٻولي. مڪاني ٻولي.

• ٻاڪُرَ ج ٻاڪُرَ: ذ. ڳراٽڙي – آغوش – بغلگيري. ڀَڪ. ٻن ٻانهن جي وچ ۾ آيل ڪاٺيون يا گاهه وغيره (جو هڪ ماڻهو کڻي سگهي "ڪاٺين جو ٻاڪر"، "گاهه جو ٻاڪر". اڪثر "ڀري" مٿي تي کڻبي ۽ "ٻاڪر" ڪلهي تي کڻبو) "ماڻهو ڪڏهن ڀريءَ ۾، ڪڏهن ٻاڪر ۾" (چوڻي).

– ٻاڪُر ٻائڻ: ڳراٽڙي پائڻ – ڳَري لڳائڻ.

– ٻاڪُر ٻائي مِلڻ: حب سان مِلڻ. قرب ڏيکارڻ.

– ٻاڪُر وجهڻ: ٻاڪر پائڻ. راضي ڪرڻ. مهرباني ڪرڻ. بخشائڻ.

– ٻاڪُرينْ ٻوڻ: ڀڪين ٻوڻ. وڙهڻ "هڻ ڀالا، پَٽُ ٻاڪرين، آڏي ڍال مَ ڍار" (رسالو: ڪيڏارو). ٻاڪرين ملڻ.

Gul Hayat Institute

• **ڀاڳَ**: اسم خاص هڪ ذات جو نالو (جي سُومرن جا فقير آهن، سومرن جا فقير 'ڀاڳ' ۽ سَمن جا فقير 'ڀانَ').
• **ڀاڳُ**: اسم خاص. بلوچستان ۾ هڪ شهر جو نالو – ڀاڳناڙي.
• **ڀاڳُ ج ڀاڳَ**: ذ. [سن. ڀاڳيہَ] بخت. نصيب – قسمت. طالع. تقدير. [سن. ڀاڳ] ڀاڱو – حصو – ڀَتي. بابُ – فصل.
– **ڀاڳَ ڀائِي ٿيڻ**: بخت ۾ شريڪ ٿيڻ. ساڳيو ڀاڳ لڳڻ.
– **ڀاڳَ (کي) ڀر ڏيڻ**: ڀاڳ تي ڀاڙي ويهڻ "مڇڻ ڀاڳ ڀرِ ڏيڻ، ڪَتُ ڪنبندي آءُ" (شاھ: ڪاپائتي).
– **ڀاڳ ڀري**: اسم خاص. عورت جو نالو.
– **ڀاڳَ ڀريو ج ڀاڳَ ڀرِيا**: ذ. صفت. ڀاڳ وارو – سڀاڳو – بختاور. (ث) ڀاڳَ ڀَري ج ڀاڳَ ڀَريُون.
– **ڀاڳ ڀريو هُئڻ**: بخت وارو هئڻ – خوشنصيب هئڻ.
– **ڀاڳُ ڀڙائڻ**: بخت جي مدد ٿيڻ – نصيب ورڻ.
– **ڀاڳ ڀليرو ٿيڻ**: بخت بهتر ٿيڻ.
– **ڀاڳَ ڀيٽَ ڪَرڻ**: بخت آزمائڻ. سرتوڙ ڪوشش ڪرڻ – متا مونا هڻڻ.
– **ڀاڳ ڀيلو ٿِيڻ**: بخت جو زور ٽٽڻ. بد نصيب ٿيڻ. ڏتڙجي وڃڻ – ڪنگال ٿيڻ.
– **ڀاڳُ جاڳڻ**: بخت کلڻ – خوشنصيب ٿيڻ. سکيو ۽ آسودو ٿيڻ.
– **ڀاڳُ کُلڻ**: بخت جاڳڻ – نصيب زور ٿيڻ. مفلسيءَ مان شاهوڪار ٿيڻ.
– **ڀاڳ لڳڻ**: بخت کُلڻ – نصيب ورڻ. سکيو ۽ آسودو ٿيڻ.
– **ڀاڳوانُ**: ذ. صفت. بختاور – خوشنصيب.
– **ڀاڳ ورڻ**: بخت ورڻ – نصيب کلڻ.
– **ڀاڳوَنتُ**: صفت. ڀاڳوَنْد.
– **ڀاڳوَنْدُ ج ڀاڳوَنْدَ**: ذ. صفت. خوشنصيب – چڱي بخت وارو.
– **ڀاڳوَنْدِ ج ڀاڳوَنْديُون**: ث. چڱي بخت واري – خوشنصيب. (اسم خاص) عورت جو نالو.
– **ڀاڳِي ج ڀاڳِي**: ذ. صفت. ڀاڳ وارو – بختاور – ڀاڳوان "هٿا ٻانيڻ اصل ڀاڳِي، اجهي آيا، اجهي آيا" (خاڪي). شاهوڪار – مالوند. (اسم خاص) عورت جو نالو.
– **ڀاڳِيو ج ڀاڳِيا**: ذ. صفت. جنهن وٽ گهڻو کير ڏيندڙ مال هجي. مالوند. کير ڌهڻ جو وڏو ٿانءُ – ساڙهو.
– **ڀاڳين**: ظرف. ڀاڳ يا بخت جي ڪري – بختين – نصيبين "فلاڻي جي ڀاڳيين هيءُ ڪم ٿيو".

• **ڀاڳڏيهہُ**: اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
• **ڀاڳنا**: اسم خاص. تعلقي ڪڪڙ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
• **ڀاڳِناڙي**: اسم خاص. اڳوڻي رياست "قلات" ۽ موجوده قلات ضلعي جي هڪ ڀاڱي جو نالو.
• **ڀاڳو ج ڀاڳا**: ذ. صفت. ڀڳل – ٽڪرا ٿيل "ڀاڳو ساجو نہ ٿئي، هڪ موتي ٻيو مَنُ" (سانوڻ).
• **ڀاڳِوَت گِيتا**: اسم خاص. [سن. ڀاڳوَتَ = پاڪ. مقدّس] هندن جي هڪ پوتر ڪتاب جو نالو.
• **ڀاڳو ديرو**: اسم خاص. تعلقي ڪنڊياري ۾ هڪ ديهہ جو نالو (ڀاڳو ديرو نمبر پهريون ۽ ٻيو).
• **ڀاڳِي، ڀاڳِيا**: اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.
• **ڀاڳيرَتِي**: اسم خاص. گنگا نديءَ جي هڪ شاخ جو نالو.
• **ڀاڳيسرِي**: ث. هڪ راڳڻيءَ جو نالو.
• **ڀاڳِيو ج ڀاڳِيا**: ذ. صفت. [سن. ڀاڳيَوَتْ] ڀاڳ وارو – بختاور. آسُودو – وَنْهيون. جنهن وٽ کير ڏيندڙ جانور هجن – مال وارو. کير ڌهڻ لاءِ ٺڪر جو ٿانْءُ. ٺِڪر جو ساڙهو.
– **ڀاڳِيَن جا ڀاڻ**: ذ. مال وارن جي مال جا ماڳ "ڀاڳين جا ڀاڻ خالي نہ آهن" (چوٽي).
• **ڀاڳِيُونْ**: ث. کير ڏيڻ واريون. ڀاڳ واريون "ڀاڳيون ڀاڻ تي ڀٽن واريون. ڀاڳ واريون "ڀاڳيون ڀاڻ تي ڀٽن سُرهيون" (گل).
• **ڀاڱو ج ڀاڱا**: ذ. [سن. ڀاڳَ] حصو – بخرو – وانٽو "مون کي ٺٺائين، ڀيلو ڀاڱي آئيو" (شاھ). اُجورو – انعام (صبر جو). هر ڏيڻ وقت ٻن اوڙين جي وچ ۾ رهيل زمين (ت) – مانْجهو.
– **ڀاڱائِتو ج ڀاڱائِتا**: ذ. صفت. ڀاڱي سان. ڀاڱي وار – حصي سارُو. سراسري.
– **ڀاڱو ڄڏائڻ**: پنهنجو حصو يا بخرو وٺڻ. هر ڪاهيندي ٻن اوڙين جي وچ ۾ رهيل زمين وري کيڙڻ – مانْجهو ڪيڻ.
– **ڀاڱي**: ظرف. ڀاڱي ۾ – حصي ۾. نصيب ۾ – ڀاڳ ۾.
– **ڀاڱي اَچڻ**: نصيب ۾ اچڻ – قسمت موجب پلئہ پوڻ "مون کي ٺٺائين، ڀيلو ڀاڱي آئيو" (شاھ).
– **ڀاڱي ڀائِي**: ذ. صفت. حصيدار – پتيار. ڀائيوار.
– **ڀاڱي ڀائِي ٿيڻ**: حصيدار ٿيڻ – ڀائيوار ٿيڻ.
– **ڀاڱيرو ج ڀاڱيرا**: ذ. صفت. ڀائيوار – حصيدار. (ظرف) پتيءَ آهر – حصي سارو (اٽيور جي حسابن ۾). ڀائيواريءَ جو مال وندبيندڙ – ڀاڱا ورهائيندڙ. حصي يا پتيءَ طور ڏنل (چوپايو مال).

• **پاڳيرِيُن (ڪ):** پاڳي تي ورتل ردون، ٻڪريون يا ڳئون – پاڻئيون.

– **پاڳي سارو:** ظرف. حصي آهر – ڀتيءَ سارو.

– **پاڳي سارو ملڻ:** ورهاست موجب حصو ملڻ. ڪمائي آهر اجورو ملڻ.

• **پالَ ج پالَ:** ذ. [سن. ١. پِدَرَ = پلو، چڱو. ٢. پالَ = پيشاني، بخت] احسان – لطف – ڪرم. وڙ – ٿورو. مهرباني. بخت – نصيب "تي سڳرتن جي سات، تہ پوري ڪنهن پال مڙين" (شاهه).

– **پال پلاڻڻ:** پلايون ڪرڻ – ٿورا ڪرڻ.

• **پالاٽو:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پالتِي:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهہ جو نالو. پالاسر.

• **پالڻُ:** مصدر. [سرائڪي] ويچار ڪرڻ. رٿڻ – پهڻ. ڏسڻ وائسڻ. مهرباني ڪرڻ. بخشڻ. وقت گذارڻ. (پاليو – پاليندو – پاليل.

• **پالو ج پالا:** ذ. [سن. پَلّ] ڏڪو – نيزو. وڏو سيلهہ ڪندو (ٻيرجو).

– **پالا لڳڻ:** نيزا لڳڻ. وڏا سيلهہ ڪندا لڳڻ. مهٽا طعنا لڳڻ – اوپالا لڳڻ.

– **پالا هڻڻ:** نيزا هڻڻ. اوپالا ڏيڻ – مهٽا ڏيڻ.

• **پالوا (ٿ):** اسم خاص. تعلقي ننگرپارڪر ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو (جتي ڪن جي خيال موجب 'مارئي' ڄائي هئي).

• **پامَرَ:** ٿ. [سن. پامَرَ] روشني. تجلو. جوش – ڪاوڙ.

• **پامِني:** ٿ. [سن. پامِني] سُهڻي عورت – بامني.

• **پانَ:** ٿ. بان. توبهہ. (صفت) ٿڪل – بي همت.

– **پان ڪرڻ:** بان ڪرڻ.

• **پانَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (سنڌ جي آڳاٽن مسلمان فقيرن جي برادري، جن جو خاص پيشو ڪير تون ڪرڻ ۽ ڏان وٺڻ هو: سندن مشهور پاڙا: آمناڻي، ڄنڍيا، هُربا، موتيا، ليڏا، دالا، ڄناڻي ۽ ڄنيءَ پاں جن مان چون ٿا تہ اِجن فقيرٿيں جنهن 'ڄام اُنڙ' سمي کان ڏان ورتو). تعلقي سيوهڻ ۾ هڪ ديهہ ۾ ڳوٺ جو نالو.

• **پانَ، پان (ٿ):** ٿ. مفاصلو – پنڌ.

• **پانُ:** ذ. [سن] ڏيکاءُ، تيج – روشنائي. سونهن. سج.

• **پانُ ج پانَ:** ذ. صفت. [سن. پِنْدَ] ڪيرت ڪندڙ سوالي – مداحي نقير "ڪِي جو ٻيجل ٻوليو، پِنيءَ ويهي پان" (شاهه: سورٺ). سوالي – منگتو.

– **پانُ پِنُدُ:** ذ. صفت. سُوالي فقير – منگتو.

• **پانا ڦاڙ:** ذ. پِنُ (مڃيءَ ڦاسائڻ جو وڏو جار) ڦاڙي ويندڙ مڇُ. (ذ) ڪويو – پهلوان.

• **پاناٽو:** اسم خاص. هڪ ويران پوٺي ۾ ڏوري جو نالو (جو 'ڄام صاحب' کان اُتر اولهہ طرف سنجهوري ۽ نوابشاهہ تعلقن جي حدن ۾ پکڙيل هو) "تہ مڙيئي تار ٿيا، پَريو پاناٽو" (خليفو نبي بخش).

• **پانبَ ج پانبَيُن (ڪ):** ٿ. جهنگلي جانور جو هڪ قِسم – بانبِ.

• **پانباڙ ج پانباڙَ:** ذ. وڏو ڦوڙَ (پيٽ ۾) – ٻرِ گهَلُ. (صفت) ويران – سُڃ.

• **پانَ پانَ:** ٿ. سڪڻو آواز. مغز ۾ ڪمزوريءَ سبب ٿيندڙ آواز – ڏانَ ڏانَ. اجائي بڪوات. سڪٽائي – ٺلهائي – سُڃ.

– **پانَ پانَ ڪرڻ:** ٺلهو آواز ڪرڻ. هيٺائيءَ کان مٽي جو خالي وڄڻ. سُڃ واڪا ڪرڻ.

• **پانَ پانَ پَٽرو (ل):** ذ. ٻاراڻيءَ راند جو هڪ قِسم (جنهن ۾ ٻار ڏمچڪر ڪري "پانَ پانَ پَٽرو" لفظ زور سان اُچاريندا آهن).

• **پانيِري:** اسم خاص. هالاءِ نوشهري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **پانيِري جاڳيرَ:** اسم خاص. تعلقي ڳونيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پانبَڻُ ج پانبَڻَ:** ذ. وڏو سوراخ – ٻرِگهَل.

– **پانبِڻ ڦاٽڻ:** خرچ جي پورت نہ پوڻ.

• **پانبُورَ:** ٿ. اجائي ڪاوڙ. غُصو – چِڙ.

• **پانبُولجڻُ:** فعل مجهول. مٿو ڦرڻ. هوش حواس خطا ٿيڻ. مغرور ٿيڻ. (پانبوليو – پانبولبو – پانبوليل).

• **پانبيڙُ (ٿ):** ذ. تمام وڏو سوراخ – پانباڙ.

• **پانتَ:** ٿ. [هہ] قِسم – نمونو. جنس. طرح – نوع!

– **پانتين پانتين:** ظرف. قسمين قسمين – نموني نموني. گونا گون – رنگ برنگ. ڌار ڌار – جدا جدا.

– **پانت پانتيلو (ٿ):** ذ. صفت. ڌار ڌار رنگ روپ وارو. رنگا رنگي.

• **پانتُرو:** [فعل 'پانتڻُ' مان جهوني لغوي سنا، موجب ماضي] (هن) گمان ڪيو – (هن) پانيو "واعدا جي ويهڻ جا، مون هت نہ پانتا هيئن" (ڄام نندو).

• **پانبِڻُ:** مصدر. اندازو لڳائي سمجهڻ – پروڙڻ (پانپيو – پانپيندو – پانپيل).

• **پانبِيٽا (ٿ):** ذ. پنبٽيون – پنجڻ.

• **پانجِ ج پانجيُون:** ٿ. [سن. وَنْڌيَہ] اها عورت جنهن کي ٻار نہ ٿئي – سَنڍِ.

Gul Hayat Institute

- ٻانڌرو ج ٻانڌرَ(ت): ز. صفت. گهٽو ڪائيندڙ – پيتوڙي – ٻاڏر.
- ٻانڊارُ ج ٻانڊارَ: ذ. [سن. ڀانڊاگار] سيڌي سامان رکڻ جي جاءِ ـ انبارخانو. گدام – ڀانڊو. گنج – خزانو – ڀنڊار. ڀانڊي جو سنڀاليندڙ ـ ڀانڊاري "ڏئي ڏاتار، جوت ٿاتي ڀانڊاريءَ جي" ڀهاڪو.
– ٻانڊاري ج ٻانڊاري: ذ. صفت. ڀانڊار سنڀاليندڙ – ڀنڊاري. لنگر هلائڻ وارو.
- ٻانڊارو ج ٻانڊارا: ذ. [سن. ڀانڊَ = مٽيءَ جو وڏو ٿانءُ] ڀُسا گڏ ڪري رکڻ جي ڪُنڊڙي – ڀنگالرو – ڀنگالري – ڀنڊاري – ڀنڊالڙي.
- ٻانڊڻُ: مصدر. [سن. ڀنڊَنَ] گاريون ڏيڻ.
- ٻانڊو ج ٻانڊا: ذ. [سن. ڀانڊَ = مٽيءَ جو وڏو ٿانءُ] اَنَ رکڻ جي جاءِ – گدام – ڀائلو – وکار – ڀنڊار – انبارخانو. سامان رکڻ جي جاءِ – توشاخانو. وٿاڻ – ڀاڻ "ڀاڳين جا ڀانڊا، سدائين ڀريور". ڀڳل گهر. ٿانءُ. وڏو ٿانءُ (جهڙوڪ ديڳڙو وغيره). بدن – جسم. هڏن جو پڃرو. پيٽ. ڍِڍ – ٻيَر. نار جو چرخو (جنهن تي ماله چڙهي) – ڍينگو. قتل واه ـ (ڪنيار جو). راز – ڀيد.
– ٻانڊو ڀڄڻ: مَرڻ. سُڃو ٿيڻ. سخت نقصان هيٺ اچڻ. راز کلڻ.
– ٻانڊو ڀڃڻ: سينو ڪُٽڻ – سخت مار ڏيڻ. راز فاش ڪرڻ. سخت نقصان پهچائڻ.
– ٻانڊو ڦاٽڻ: وچ پڌرو ٿيڻ. راز کلي پوڻ – ڳجهه ظاهر ٿيڻ.
- ٻانڊو ڦاڙڻ، ڦوڙڻ: راز پڌرو ڪرڻ – پول پڌرو ڪرڻ.
- ٻانڊو رَتو: اسم خاص. تعلقي رتيديري ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- ٻانڊو ڦُبو: اسم خاص. تعلقي رتيديري ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.
- ٻانڊي ج ٻانڊيُون (ل): ث. هرلي يا نار جو ڍينگو (جنهن جي مٿان ماله ٻڌجي).
- ٻانِسالُ: ذ. ڌاتو (پِتل، ٽامي وغيره) مان ٺهيل سامان.
– ٻانِسالي ج ٻانِسالِي: ذ. صفت. پِتل، ٽامي وغيره جا ٺهيل ٿانوَ وڪڻندڙ.
- ٻانگَ، ٻاگَ: ث. اُها هلڪي ريَر جا چنڊ جي ڀرئين ۽ ٽئين هفتي ۾ چڙهندي آهي – جزر.
- ٻانگُ: صفت. سُڪل – سڙيل. اُجڙيل – ويران "ٻڙيانگ". ڦر ڪان سواءِ ـ بي ثمر.
- ٻانگهو ج ٻانگها: ذ. [سن. ڀاڳَه = ڀاڱو، حصو] سنهي سُڪل ڪاٺي (جا ٻارڻ جي ڪم اچي). ڇانيو – ڇانگهو – ڇينيو – ٿينجهو. (صفت) بلڪل سکل (ڪاٺي). ڦر ڪان سواءِ ـ بي ثمر.
– ٻانگها لاهڻ: وڏي سُڪل ڏار مان سنهيون سڪل ڇانيُون ڀڃڻ.

پاسا ڀڃڻ. ڀڃڻ ڊاهڻ.
– ٻانگهو ٿيڻ: سڪي ٺوٺ ٿيڻ – صاف سڪي وڃڻ "ٻرين ڀڄاڻا، سڪي ٻانگهو نہ ٿئين" (شاهه).
- ٻانو: ذ. [سن. ڀانُ] سج – سورج. ٺڪر جو ٿانءُ.
- ٻانُو ج ٻانُو: ذ. صفت. ڀاڱي ونڊ وارو – ڪمائيءَ جو حصو ونڊ وارو.
- ٻانوڻُ (ڪ): مصدر. [سرائڪي] ڀانئڻ. (ڀانئيو – ڀانئيندو – ڀانئيل).
- ٻانوين: حرف جملو. [سرائڪي] وٽيئي تہ – مرضي پوئي تہ. چاهي – خواهه – توڙي "ڀانوين ملي مليدو ڀانوين ملي ٽڪر" (سامي).
- ٻانءِ (ت): حرف جملو. [ڀانءِ = تون ڄڻ ڀانئين، ڄڻ تون سمجهين] ڄڻ – ڄڻ تہ. جيئن. شايد.
- ٻانٽرو: ذ. چال – هلت. هلندڙ وقت جو اثر.
- ٻانٽيِ ج ٻانٽيُون (ل): ث. [سن. ڀرم = ڇوڏاري ڦرڻ] مٽي جي ڦيري. ڀنواٽي.
- ٻانئجڻُ: مصدر "ڀانئڻ" مان فعل مجهول. سمجهڻ ۾ اچڻ – ڏسجڻ ۾ اچڻ. خيال ٿيڻ. (ڀانئيو – ڀانئبو – ڀانئيل).
- ٻانئڻُ: مصدر. [سن. ڀُ. ڀاوَنَ] گهُرڻ – چاهڻ. پسند ڪرڻ. پيار ڪرڻ. سمجهڻ – ڄاڻڻ. خيال ۾ اچڻ. ويچارڻ – سوچڻ – خيال ڪرڻ. گمان ڪرڻ. فرض ڪرڻ – ڪٿي سمجهڻ "واعدا جي ويهڻ جا، مون هت نہ ڀانتا هيئَن" (ڄام نندو). سمجهڻ. تخمينو يا اندازو لڳائڻ. ڀاڻ ڪي ڪا شيءِ سمجهڻ – وڏائي ڪرڻ "ٻيرئين ۽ ڀانئين، ايئن وڏوٿو ڪانڌ" (شاهه). [ڀاتو، ڀانتو – ڀائندو – ڀانتل (جهونو اُچار)؛ ڀانيو – ڀائيندو – ڀانيل (موجوده اچار)].
- ٻانئڻُ ج ٻانئڻَ: ذ. ڀاڻ کي ڪجهه سمجهڻ – آپو. هستي. خود پسندي. هٺ – مغروري "ڀانئڻ جي ڀانئين سيئي ترڪن تڪڙي" (شاهه ڪريم)؛ "ڀاڻ وڃائي پورب هليا، ڀانئڻ ڀڃي سڀ پولا پُوت" (مصري شاهه).
- ٻانئڻُ ڀڃڻ: هٺ ڀڃڻ – هستي وڃائڻ. غرور ڇڏڻ.
- ٻانِي ج ٻانيُونءَ: ث. حجام جي اوزارن وجهڻ جي ٿيلهي – ڪِسبَتَ (ت) "ڀانيءَ ۾ ڀيڙا ٿيا، اچي سڀ اوزار" (حاجي خاصخيلي). ڪوٽ يا صدريءَ جي کيسي مٿان ڍَڪُ يا ڄَپُ – ڦڙڪو. ڪمدار يا ڪارائي کي هر هڪ پورهيت جي

ڪمائيءَ مان مليل حصو (جهڙوڪ سارين جي لاباري ۽ ڦٽين جي چونڊ مان). اجورو – مزدوري. ڏسو "پاجِي".

• **پانيو ج پانيا:** ذ. خوديءَ وارو خيال – هستيءَ وارو ارادو.

– **پانيا پچڻ:** هستيءَ وارا خيال ڦٽا ڪرڻ – خوديءَ وارا ارادا ترڪ ڪرڻ. پانڻ پچڻ.

– **پانيا پچڻ:** خوديءَ وارا خيال ٽٽڻ "ختم ٿي ويو انڌو گهوڙو ڍڪيو ٿي جو ڏنگو ڏوڙو؛ چڏي سو ويو لٽو لوڙو، پچي منهنجا پيا پانيا" (الهڏنو فقير ماڇي: ڪافي).

• **پانيجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر نوابشاهه ضلعي ۾).

• **پانيرو:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ساڪري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پانيري:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پاڙ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاڻِ:** ث. [سن. پِرمْ = ڦِرڻ] ڦيري (مٽي جي) – پنواتي. هٺ – مغروري. نرڙ جا گهُنج (ڪ).

– **پاڻِ اُچڻ:** متو ڦرڻ – پنواتي اچڻ.

• **پاڻُ ج پاڻ:** ذ. [سن. سٿانَ] جاءِ ـ هنڌ – ماڳ – آستانو – پاٽو. مال جي ويهڪ جي جاءِ ـ وٿاڻ "پِري پنهنجي پاڻ، ڏسان مُلڪ ملير جو" (شاهه). گهر. ڳوٺ واهڻ – وسِي (ت). هٺ – غرور – وڏائي – تڪبّر – خود پسندي "پوري ڪيئي پاڻُ، تي آيئي ڏنءُ ڏهاڳ جو" (شاهه)؛ "تاٽي تنورن ۾، پيري هٿان پاڻُ" (شاهه). [سن. پانْڊ] وڏو شاهي پيالو – وٽو مَٽُ "ساٿين کي سَيد چئي، پريو ڏين پاڻ" (شاهه). چوپائي مال جو چيٽو، ڦولهڙيون وغيره (جو بنيءَ ۾ طاقت ڏيڻ لاءِ وڌو وڃي) ـ ڄمرُ (ل) "پاڻ تہ ڪيتي، نہ تہ ڪوري ريتي" (چوڻي)؛ "ميڙي پاڻ پريون ڪيو، جوڳي جلائين" (شاهه). پاڻ جو دڙو – آروڙي.

– **پاڻُ اُڪنڌو ٿيڻ:** سارو مال (چوپايو) مري وڃڻ – وٿاڻ خالي ٿيڻ.

– **پاڻُ پچڻ:** سُيَج ڪرڻ.

– **پاڻ ڏيڻ وجهڻ:** زمين ڪمائڻ – ڄمر وجهڻ. پاٽوئي.

• **پاٿا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاڻُ! پاڻُ!:** حرف ندا. مال کي ورائي وٿاڻ ۾ آڻڻ جو آواز.

• **پاٽجُ ج پاٽجَ:** ذ. [سن. پاڳِنيَہ] پيڻ جو پُٽ – پاٽيجو. (ث) پاٽجَ.

• **پاٽسالِي ج پاٽسالِي:** ذ. ڏاتو (ٽامي، پتل وغيره) جا ٿانوَ وڪڻندڙ – پانسالِي.

• **پاٿي پاٿونْ ج پاٿا، پاٿانْ:** ذ. [سن. پُوْ پُومِي = ڌرتي] هنڌ – جاءِ ـ ماڳ – مڪان – آستان "ڪاڪ ڪوماٿي، ويل وهاٿي، پينگ ٿيا سپ پاٿا". مال جو پاڻُ – وٿاڻ – واڙو "پنيءَ تي پاٿا، پسان شال پرينءَ جا" (شاهه). جهوڪ (اُٺن جي). آبادي – وسُنهُنْ. گهَر. اوطاق (ڪ). [سن. پاوَنا =خيال. ارادو. نيت < پاوَ < پُوْ = هئڻ. ٿيڻ] خدا جي مرضي – رضا. اِڇا – خواهش "مِنو لکيو من کي، پڳوت جو پاٿو" (سامي). پانڻ – هٺ – غرور.

– **پاٿوا پاٿوا:** حرف ندا. مال کي واڙي ۾ آڻڻ لاءِ ڌراڙ جو آواز.

– **پاٿي تي اُچڻ:** مال جو وقت تي وٿاڻ تي اچڻ. ڦِري گهَر اچڻ.

– **پاٿي ۾ پنو رهڻ:** رضا تي راضي رهڻ.

• **پاٿوٽ:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پاٿوجا:** اسم خاص. "سمان" جي هڪ ذات جو نالو (جن تي ’ڄام پاٿو‘ جي نسبت سببان اهو نالو پيو).

• **پاٿوڪِي:** اسم خاص. ٽنڊي الهيار، هالا ۽ بدين تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **پاٿونْ:** اسم خاص. "سمان" جي هڪ مکيہ ذات جو نالو (جن تي ’ڄام پاٿو‘ جي اولاد هئڻ سببان اهو نالو پيو).

• **پاٿِي ج پاٿِيُونْ:** ث. [سن. پاوَنا < پاوَ = هئڻ] الله جي مرضي – وَٿِي – اِڇا – گهُرَ (خدا جي). قسمت – لِکيو – تقدير – پاٿو.

• **پاٿيجو ج پاٿيجا (ل):** ذ. [سن. پاڳِنييَہ < پَگني = پيڻ] پيڻِ جو پٽ – پاٽِج. (ث) پاٿيجِي ج پاٿيجيُون.

• **پاوَ(ٿ):** ث. ميتا – باسَ.

– **پاوَ ورهائڻ:** ڪيل ميتا ورهائڻ.

• **پاوَ(ث)، پاءُ(ذ):** [سن. پاوَ] اصلي يا ذاتي حالت – فطرت – سرشت. طبيعت – خصلت. مزاج – سياءُ. جذبو. نيت. خيال – لحاظ – مروّت. پيار – قرب. مطلب – معنيٰ. نمونو – ڍنگ – هلت. اشارو. عزت – آبرو.

– **پاوائِتو ج پاوائِتا:** ذ. صفت. پاءُ وارو – پاءُ پريو. سُلڇڻو. وڻندڙ. لحاظي – مروّت وارو. قرباڻو. معزّز – آبرو وارو. پُر خيال. رقّت انگيز.

– **پاوَ رکڻ:** انومان ڪيڻ – لحاظ رکڻ.

– **پاوَ پريو ج پاوَ پريا:** ذ. صفت. پاوائتو – باادب.

– **پاوِي ج پاوِي:** ذ. لحاظ – مروّت.

• **پاوا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاوَنُ:** ذ. [سن. پاوَنِ = جيڪي ٿيڻو آهي] اُپائيندڙ – خلقيندڙ – خالق – ڪرتار "تنهنجو پاوَن ڪندو پلوڙي،

Gul Hayat Institute

ڇِڪن ڪيئي فقيرن کي" (سامي). (اسم خاص) مرد جو نالو.

• **ڀاوَنا ج ڀاوَنائُون:** ث. [سن. ڀاوَنا < ڀاوَ < ڀُوَ = هئڻ] چاهه – سِڪَ – اُڪير. پيار – موهه – پري. خواهش – رغبت. ارادو – نيت. ويچار – خيال. ويساهه. وفاداري – سچائي (ڪ).

• **ڀاوَڻُ:** مصدر. وڻڻ چڱو لڳڻ. سيبائڻ. پسند پوڻ. جوڳو يا لائق ڏسڻ ۾ اچڻ. ڀانئڻ.

– **ڀاوَندو:** صفت. وڻندڙ – پسنديده "من ڀاوندو = دل کي وڻندڙ".

– **ڀاوِنِ:** ظرف. وڻيئي ته. مرضي پوئيئي ته – چاهي – خواهه. بابت – واسطي.

• **ڀاوِي:** ذ. [سن. ڀاوَنَ = جيڪي ٿيڻو آهي] جا ڳالهه ٿيڻي آهي – آئيندو. قسمت – تقدير – لکيو. ربَ جي رضا. مروت – لحاظ. اُڪير. ادب – عزت.

• **ڀاوِي پِريوڳ:** ذ. [سن. ڀاوي پِريوگ] گرامر جي ٽن پريوڳن (ڪرمڻي، ڪَرتري ۽ ڀاوي) مان هڪ پريوڳ جو نالو (اهو 'اڪر ترڪ' يا فعل بي فاعل، جو پنهنجي ذاتي ڀاوَ يا سُڀاوِڪ حالت ۾ رهي. مثلاً فعل لازمي جڏهن صيغي مجهول جي صورت وٺندو آهي. جيئن ته "پينگهي ۾ لڏيو آهي"؛ "مشڪلات ۾ نه ڊڄجي").

• **ڀاءُ:** ث. ريت – ڀَر – دستور. ڍار – نمونو – ڍنگ – ڀِت "دنيا اچڻي وڃڻي. کهڙي کهڙي ڀاءِ" (آسو). پسندي. خيال – ڀاونا. (ظرف) وانگر – جيان.

– **ڀاءُ پوڻ:** طبيعت کي وڻڻ – سيبائڻ – آئُڙڻ.

• **ڀاءُ ج ڀاوَ:** ذ" سَڀاءُ. حالت. عزت. ڏسو "ڀاوَ".

– **ڀاءُ ڀريو ڀاءُ وارو:** ذ. صفت. قربائتو. مروت يا لحاظ وارو.

• **ڀاءُ:** ذ. [ف. بَها > ڀاءُ] اگهه – نرخ. قيمت – مُلهه.

• **ڀاءُ ج ڀاءُ ڀائُرُ:** ذ. [سن. ڀِراتا. ڀِراتَر = ڀاءُ] ادو – ڀائُو – برادر (ف) – اَخ (ع).

– **ڀائِٽَ. ڀائِٽِي:** ث. اُها ڀيڻ جنهن جا ڀائُرُ هجن. ڀائيواريءَ واري.

– **ڀائِتو ج ڀائِتا:** ذ. صفت. ڀاءُ وارو – جنهن کي ڀاءُ هجي. ڀائيواريءَ وارو.

– **ڀائِپائِي ج ڀائِپائيُون:** ڏسو "ڀائِپي".

– **ڀائِپو ج ڀائِپا:** ذ. برادري تعلقات. ڀائيچارو.

– **ڀائِپِي ج ڀائِپِيُونْ:** ث. برادري – قرابت. سَڳائي. مائٽي – عزازت. شراڪت. همدردي. اچ وڃ جو رستو.

• **ڀائِترو:** ذ. [سن. وِرْتِ] چال – هلت چلت.

• **ڀائِٽيو ج ڀائِٽيا:** ذ. [سن. ڀِراته] ڀاءُ جو پٽ. (ث) ڀائِٽي ج ڀائِٽِيُونْ.

• **ڀائُٽو ج ڀائُٽا:** ذ. صفت. ڀائيواريءَ وارو – حصيداري وارو. اُها شيءِ جنهن ۾ ٻه يا وڌيڪ ماڻهو ڀائيوار هجن – ڀاڀائو. (ث) ڀائُٽِي ج ڀائُٽيُون.

• **ڀائُرُ:** ذ. [ڀاءُ ج ڀائُرُ] ڀاءُ "هڪ ڀائُرُ ٻيا ڀائٽيا. ٽيا جاني جگر يار. (احسان لانگاهه).

– **ڀائُرائِي:** ث. ڀائپي.

• **ڀائُڪِي:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀانئجَڻُ:** مصدر "ڀانئڻ" مان فعل مجهول. خيال ۾ اچڻ. ڏسڻ ۾ اچڻ.

• **ڀائِڻُ:** مصدر. [سن ڀاوَنَ] ڏسو "ڀانْئِڻُ".

• **ڀائُو ج ڀائُوَ:** ذ. ('ڀاءُ' لاءِ قرب جو لفظ) ادو – ڀاءُ.

– **ڀائُو ٻِيجَ (ٿ):** هندن جو هڪ وڏو ڏينهن (ڪَتِي مهيني جي چانڊوڪين راتين جي ٻِي تِٿ. جنهن تي ڀرٽيل ڀيڻون، ڀائرن جي ماني موڪلائين).

• **ڀائِي ج ڀائِي:** ذ. ڀاءُ ساٿي. همراه – شريڪ "حال ڀائي، ڏکن ڀائي". دوست يا ساٿيءَ کي سڏڻ جو لفظ. ڀائيوار – حصيدار. ڀائي يا پرچارڪ يا واڻيي جو مانُ جو لقب. ڏاڍيو ماڻهو (زنانو محاورو). وڻ جو هڪ قسم – ڏسو "ڀائي ڪَنڪَر".

– **ڀائِيبَنْدُ ج ڀائِيبَنْدَ:** ذ. [سن. ڀِرا تُرِ بَنْڌُ] ڀاءُ – برادر. واڻيي ذات جو هڪ فرد.

– **ڀائِيبَنْدِي:** ث. ڀائپي. برادري. مِتاچاري – سَڳائي – پنهنجائي – ڀائيچاري.

• **ڀائِيبَنْدَ:** اسم خاص. سنڌ جي هندو واپارين جي هڪ طبقي جو نالو. 'هندو عاملن' جي برعڪس سنڌ جا 'هندو واڻيا'.

• **ڀائِيلو:** ذ. حصيداري. ڏسو "ڀائٽو".

• **ڀائِيچارو ج ڀائِيچارا:** ذ. ڀائپيءَ جو رستو. ڀائپيءَ جو لڇڻ.

• **ڀائِيچارِي:** ث. برادري. مائٽي – مِتاچاري. آپت – پنهنجائي – سڳائي. ڀائيواري – شراڪت. حصيداري – راڄ وندي. دوستي – يارانو – رفاقت.

• **ڀائيوارُ ج ڀائِيوارَ:** ذ. صفت. حصيدار – ڀَتِيدار. ڀيڃي (راند ۾) – شريڪ.

– **ڀائِيوارِي ج ڀائِيواريُون:** ث. حصيداري – شراڪت. ڀائيچاري.

• **ڀائِي ڪَنڪَرُ (ڪ):** ذ. وڻ جو هڪ قسم (ڪَنڪَر جي جنس، جنهن جي ڪاني خوشبودار ٿئي؛ اُن جي ڦر کي 'گهوگهينا'

Gul Hayat Institute

چون جي چٽن جيڏا ٿين – ڀهريائين ساوا. پر پچڻ بعد ڳاڙها ٿين؛ ٻج ڪارو ٿئيس؛ وڻ جا ڪچا پن توڙي گهوگهيتا ڏٽ طور ڪائجن؛ وڻ جي ڪاٺيءَ جا ڳترا مِٺا ٿين ۽ چوسبا آهن. ۽ ڪاٺيءَ جي دونهين سان ماٽيءَ کي واسين تہ ڏڌ ۾ خوشبوءِ ٿئي).

- **ٻاپائو:** ذ. اُها شيءِ جنهن ۾ مختلف ماڻهن جا حصا هجن – ڀائٽو.
- **ٻاپائو:** ذ. [سن. ٻراتر] ڀائٽي وارو. پائيوار جو – حصيدار جو. ڀاپائو – شريڪ – حصيدار.
- – **ٻاپائي:** ث. پائيوارڻ – حصيدارڻ – شريڪياڻي "ڀاپاڻي ٿي پور، پُنيءَ ڪيچين ڪَڪرا" (شاهہ).
- **ٻاپپائي:** ث. پائپائي.
- **ٻاپيو:** ذ. پائپو.
- **ٻايو:** ذ. پاءُ. عزيز. حال پائي "ڪين وهنديس ڪُنڊ ۾، نہ مون ٻيءَ نہ پايو" (شاهہ).
- **ٻايو ج ٻايا:** ذ. پانئڻ – هٺ – غرور. خيال – گمان. ڏسو "پانيو".
- **ٻايولو:** ذ. پاپائو.
- – **ٻايولي:** ث. پائيواري.
- **ٻَٽ، ٻِٽ ج ٻَٽ، ٻِٽ:** ذ. پيٽ – شڪم. وڏو پيٽ ڍِڍُ.
- – **ٻَٽ ڀرڻ:** پيٽ ڀرڻ. ڍوُ ڪرڻ. پنهنجو پيٽ ڀرڻ. فقط پاڻ کي فائدو ڏيڻ.
- – **ٻِٽُ ج ٻِٽَ:** ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو.
- – **ٻِٽرُ، ٻِٽرُ ج ٻِٽرَ، ٻِٽرَ:** ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو – ڇِڇر. پيٽر – ڇڊر. ڍِڍر.
- **ٻِياسَ:** ث. [سن. وِڀاسَ = چمڪڻ] روشني – چمڪو – چلڪو. پربات – پرهہ ڦٽي – فجر. هڪ راڳڻيءَ جو نالو (جا صبح جي وقت ڳائجي) – صبحي – صبحڪڙي.
- **ٻيٽُ ج ٻيٽَ:** ذ. [سن. ڀا = چمڪڻ] باهہ جو وڏو مچ – ڀَڙ – ڀَنڀَٽ.
- **ٻيرُ ج ٻيرَ.** ذ. بدن جو مٿيون حصو. ڇاتي – سينو. ڍِڍر. ٻَپ. [سن. ٻِپِيَرَ] اوسيڙو. ڳٽتي – چورا ڪورا.
- **ٻيرڪٽڻ:** سينو پٽڻ.
- **ٻيري ج ٻيريُون:** ث. (بنا ٽنگن يا سُڪل ٽنگن وارو) مٿيون جسم. ڍِڍري.
- **ٻيراجُ:** اسم خاص. ڏاڙهياري جبل ۾ 'ڪُڪرئي' ٽڪر جي لڳ هڪ ٻٽ جو نالو.
- **ٻيرِجڻُ:** فعل مجهول. سُڄڻ – ٺوٺرجڻ (مُنهن).

- – **ٻيڙڪڻ:** مصدر. ڀنڀٽ ڪڍڻ – ڀَڙ ڪرڻ.
- – **ٻِيري ج ٻِيريُون:** ث. [سن. ڀِيرالِڪا = مَک] جيت جو هڪ قسم – ڀنڀوري.
- – **ٻيري ٿي پاڻيءَ تي ٻوڻ:** طبيعت جو هلڪڙو ٿيڻ. سَڏڙيو ٿيڻ. اُتاوالائي ڏيکارڻ.
- **ٻيڙُ ج ٻيڙَ:** ذ. باهہ جو ڀَنڀَٽُ. مَچُ. شعلو. باهہ جو آواز.
- – **ٻيڙ ٻارڻ:** مَچ مچائڻ. جهيڙي کي وڌائڻ.
- **ٻِيڙُ ج ٻِيڙَ:** ذ. ٻَنِ (پاڻيءَ جو گاهہ) جي پاڙ. 'ڏير' جي پاڙ ٻِڏَ.
- **ٻيڙڪڻُ:** مصدر. ڀِيڪڻ. ڀَڙڪڻ. باهہ جو آواز ڪرڻ. دڙڪو ڏيڻ. (ٻيڙڪيو – ٻيڙڪندو – ٻيڙڪيل).
- – **ٻيڙڪو ج ٻيڙڪا:** ذ. باهہ جو ڀَڙڪو. ڀِيڪو.
- **ٻيسَرُ ج ٻيسَرَ:** ذ. [سن. ڀراٽروَشُورَ = مڙس جو وڏو ڀاءُ. وڏو ڏير] وڏو ماٽٽ "ڀاءُ نہ اوڏو ڀاءُ کي، ٿيندو ڀيڙو نا ڀيسَرُ" (رمضان ڪنير).
- **ٻيڪَر ج ٻيڪَرُون:** ث. جانور جو آواز. اُٺَ جي گوڙ. ڪاوڙ وارو زور سان ڳالهاءُ.
- **ٻيڪَ:** ث. باهہ جي مَچ يا ڄيءَ جو آواز ڌمڪي – تڙي. تجلو – چمڪو. اُلو – ڄِڀي.
- – **ٻيڪ ڏيڻ:** ڌمڪي ڏيڻ – تڙي چاڙهڻ.
- **ٻيڪائڻُ:** مصدر. ٺهڪائڻ (پاڻي). ڌمڪائڻ. هيسائڻ. ڪاوڙ ڏيارڻ – چيڙائڻ.
- **ٻيڪڻُ:** مصدر. پاڻيءَ جو ٺهڪڻ ۽ ٻاڦ ڪڍڻ – ڦڦڪڻ. ڦوهاري مان پاڻيءَ جو زور سان نڪرڻ. اُلا ڪڍڻ – ڄڀيون ڪڍڻ. زور سان ٻرڻ (باهہ) – ڀڙڪڻ" پاڻيءَ جو آواز (گَڙ گَڙ) ڪري وهڻ. زور سان ڳالهائڻ. ڪاوڙجڻ. ڌمڪائڻ. (گهوڙي جو) تکو ڊوڙڻ.
- **ٻيڪو ج ٻيڪا:** ذ. ٺهڪندڙ پاڻيءَ جو آواز – ٻڙڪو. اُڇل (پاڻي، ٻاڦ وغيره جي) زوردار اُڇل – باهہ جي اوچتي ڀَيڙ جو آواز. باهہ جو اوچتو ڀَيڙ. تابُ – جهلڪو. دڙڪو – تڙي. ظاهري ڏيک ويک – ٺَٽ. پاڻيءَ جي وهڻ جو آواز (ڪ) – ڌڌڪو. اُٺ جي بوڙَ (ڪ). [سن. ٻاشْپَ] قرنفل – ڪَرنو.
- – **ٻيڪيدارُ ج ٻيڪيدارَ:** ذ. صفت. رعبدار – تاب وارو – حشمت وارو. دٻدٻي وارو.
- **ٻيڪي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **ٻِيڪي ج ٻيڪيُون:** ث. باهہ جي ٻرڻ جو آواز. ٺهڪندڙ

Gul Hayat Institute

ٻاڻيءَ جو آواز. دڙڪي جي هَڪل. ڏمڪي – ٻيڪ. تاب – تجلي – چمڪو.

– **ٻيڪي ڏيڻ چاڙهڻ:** دڙڪو ڏيڻ – تڙي چاڙهڻ.

• **ٻيُوتُ ج ٻيُوتَ:** ذ. صفت. (اُهو فقير) جنهن جي جسم کي خاڪ مليل هجي. مِٽي ۽ لَٽ سان ڀريل جسم.

• **ٻيُوتِ، ٻيُوتِي:** ث. [سن. وِڀُوت < وِ = طاقت + ڀُو = ٿيڻ] وڏي طاقت. مرتبو. فوق البشرقوّت. ڳِٿُونءَ جي ڇيڻي جي رَک (جا هندن جي عقيدي موجب شِوَ مهراج پنهنجي بدن کي سگهاري ڪرڻ لاءِ لائيندو آهي، ۽ جا شِوَ جا پوڄاري ساڌو پنهنجي بدن کي مليندا آهن). ڇار – ڦُلهيار. مڙهيءَ جي ڏوٽيءَ جي رَک. مٽي – رک "ڪالهہ ڳڏيوسين ڪاپڙي، بابُو رنگ ٻيُوتِ" (شاهہ).

• **ٻيُوتجَڻُ:** فعل مجهول. مِٽيءَ يا رَک ۾ ملجڻ. ڪيريءَ يا مِٽيءَ ۾ ٻَرجڻ. لَٽ ۾ ٻرجڻ. ماتا جي داڻن جو ھُٻائجي وڃڻ.

• **ٻيِٺي ج ٻيِٺيُونْ:** ث. نِڪرجي گهُگهي – صُراحي – ٻَٻُٺي (ل).

• **ٻِت:** ث. [سن. ڀڪتِ] ريت – طرح. ٻَر – هَلت – روش (١) "ٻينر يليءَ ٻِت، لڳم ٻاڻ ٻروچ جو"؛ (٢) "ٻاروچو ٻِيءَ ٻِت، جيڪس ڏنو جيڏيين" (شاهہ).

– **ٻِتو ٻَت، ٻِتون ٻَت:** ظرف. طرحين طرحين – قسمين قسمين "سُور ٻِہ ٻِتو ٻَت، هيءُ ڇِٽڪيو ڪينْ ٻيو" (شاهہ).

– **ٻِتو ٻِتينْ، ٻِتونْ ٻِتينْ:** ظرف. نموني نموني – گهڻي ٻرينْ "جنينْ سندي ٻوڏ ۾، ٻِتو ٻِتين جيءُ" (شاهہ).

– **ٻِتينْ:** ظرف. طرحين – قسمين "گهڻين ٻِتين گهوريان، سندڙي ٻاجهہ ٻين" (شاهہ).

• **ٻَتُ ج ٻَتَ:** ذ. [پرا. ٻَت؛ سن. ڀَڪْتَ = رڌل] اوٻاريل يا رڌل چانور. ڪاڄ ۾ آيل مهمانن لاءِ ماني. شاديءَ، ڪڇهريءَ يا ونگار جو ڪاڌو "ٻَتُ فقيرن ڪاڌو، اسين سَمَهہ وارا" (چوٽي). ٻت برادر.

– **ٻَتَ ٻائِي:** ذ. صفت. برادريءَ وارو – شريڪ. راڄ وارو.

– **ٻَتُ ٿِيڻ:** ڳري ٻِسُ ٿيڻ – ٻاڻيءَ ۾ ٻُسي ٻَڙو ٿيڻ.

– **ٻَتَ جو سَڏُ:** ذ. شاديءَ جي دعوت.

– **ٻَتَ رَڄُ:** ذ. ٻت تيار ڪرڻ جو ٿانْءُ. گهرجي ڪابہ ضروري شيءِ.

– **ٻَتُ ڪَرڻ:** خوشيءَ جي موقعي تي چانور تيار ڪرڻ. ڪاڄ ۾ ماني ڪرڻ. ٻُسائڻ – ٻِڄائڻ.

– **ٻَتُ گهاٽو ٿيڻ:** وڏيڪ فائدو پوڻ.

– **ٻَتُ گهاٽو ڪَرڻ:** بيواجبي نفعو حاصل ڪرڻ.

– **ٻَتَ مانْ ڪَيڻ:** ٽالهيٺون لاهڻ – برادريءَ يا نيات مان ڪڍڻ.

– **ٻَتَ ۾ تراريون هڻڻ:** اجايو ڪم ڪرڻ.

– **ٻَتَ ۾ ڪَہَرَ:** محاورو. رنڊڪ. رولو. ڪانْجاٽو.

– **ٻَتَ ۾ ڪَہَرَ پوڻ:** ٺهيل ٺڪيل ڪم ۾ رولو يا رنڊڪ پوڻ. اجايو رڳڙو پوڻ. ڪَم ڪَرڻ.

– **ٻَتَ ۾ ڪَہَر وجهڻ:** ٺهيل ڪم ۾ رنڊڪ وجهڻ. ڪم ڪارڻ.

• **ٻِتِ (ڪ):** اسم خاص. هڪ جبل جو نالو.

• **ٻِتِ ج ٻِتيُونْ:** ث. [سن. ٻِتِ] ديوار. عالم پناهہ – شهر پناهہ. بچاءُ – پناهہ – ڪنڌي. ٽيڪ – آڌار – تڪيو – سهارو "ٻيو ڀروسو نہ ٻِت، اڪيون اوهان جي آسري" (شاهہ).

– **ٻِت ٻِجڻ:** اندران يا پردي مان ڪڍي ٻاهر ڪرڻ. پرهيز مان ڪڍڻ. شرم لاهڻ "مون کي ڪينر ڪڍيو، ٻِجي منجهان ٻِت" (شاهہ). حد دخلي ڪرڻ.

– **ٻِتِ جو ٽِندڻُ:** محاورو. غريب سياءُ وارو. نرم طبع.

– **ٻِتِ جو ڇِٽُ:** محاورو. ڏسڻ ۾ ٻيڪي وارو پر بلڪل نڪمو. صفا بيڪار – ڏسڻ جو ٽوهُ.

– **ٻِتِ جِي ٻُورِي:** محاورو. شڪل جي سهڻي. مهانڊي جي ڳوري.

– **ٻِتِ سان مُنْهُنْ لڳڻ:** شرمندو ٿيڻ – پشيمان ٿيڻ. ناڪامياب ٿيڻ. ٻڇتائڻ.

– **ٻِتِ ڪٽڻ:** ديوار جي اوساري ڪرڻ – دوُر ڏيڻ.

– **ٻِتين تان ٻَت اُڇلائڻ:** (فقط ڏيکاءَ واسطي) اجايا خرچ ڪرڻ. اجائي سخاوت هلائڻ.

– **ٻِتين کي ڇَڪَ ٻائڻ:** هيڪلو ويهڻ. ڪوڙا ڏوهہ ڏَرڻ. اَجائي گهُر ڪرڻ.

– **ٻِتين کي ڪَن هُئڻ:** چُغلن جي گهڻائي هئڻ. ڪابہ ڳالهہ ڳجهي رهي نہ سگهڻ.

• **ٻِتارُ ج ٻِتارَ:** ذ. [سن. ڀَرتْرِ، ڀَرْتا = پالينڊڙ، سنڀاليندڙ. رکپال؛ پرا. ڀَتارو] پالڻهار. بچائيندڙ. خدا تعاليٰ "جهاز جوهرين جو، تنهن کي ٻؤ نہ ڏي ٻِتار" (شاهہ). ٻِتي – خاوند – مڙس. گهر ڌڻي – وَرُ "ٻِري ويو ٻِتار، تي آيئُي ڏنْءُ ڏهاڳ جو" (شاهہ). ڀوتار – سردار (ت).

• **ٻِتاڙي ج ٻِتاڙيُونْ:** ث. گيهہ يا تيل وجهڻ لاءِ چم جي دَٻِي – ڇيبَ – ڪوڙي.

• **ٻِتَس ٻِتَل:** ث. ٻُوٽي جو هڪ قسم (جو سيلابي يا آلي زمين تي اُٻري ۽ اُن مان اڇو ۽ ڳاڙهو کير نڪري، منجهس سُهڻا گلڙا

Gul Hayat Institute

ٿين) "جيئن تا پَتر گـُل ٻَنَن، تئن آهن سهڻا گُل سڄڻين" (مُلا).

• **پَتَرُ ج پَتَرَ:** ذ. [سن. پدو = پچڻ، ٽڪرا، ٽڪرا ڪرڻ] سُڪل مٽيءَ جي پنوڙي جو ٺڪر – پَندُ، ڊيرو، ڦوڙ – ڪڙو، وَنڙو "ٺڪر پتر چاڙيُون، سيئي تا سهن".

– **پَتَرپائي:** ذ. اُهو ماڻهو جو مرڻي وقت فوتيءَ جي جنازي دفنائڻ ۾ شريڪ ٿئي. غميءَ ۾ همدردي ڪندڙ.

– **پَتَرپَتَر سان ٺـڪَر ٺـڪَر سان هڻڻ:** ڪاوڙ ۾ اچي گهر جا ٿانوَ ۽ سامان پڃي زيان ڪرڻ. ٿوريءَ ڳالهه تان گهڻي ڪاوڙ چڙهڻ. ننڍي وڏي سان جهيڙو ڪرڻ.

– **پَترپورڻ:** لائي چائي ڪرڻ. چغلي هڻڻ. ٻه ويڙهائڻ. فساد وڌائڻ.

– **پَترگهَرڌِي اُجلو:** پنهنجي فائدي جي ڳالهه ڪرڻ.

– **پَترين لڳڻ:** جهجها سهانگا ٿيڻ – سستا ٿيڻ. سڙيل – ڳريل.

• **پَتَل:** ث. ڏسو "پَتَر".

• **پَتو ج پَتا:** ذ. [ف. بَستَه = بِدَل (خرچ)] گشت ڪندڙ ڪامورن جي گشت جو خرچ. مسافريءَ جو خرچ. مسافريءَ ۾ ڪاڏي جو خرچ ۽ عوض – راهه خرچ. هاريءَ کي ٻنيءَ تي موڪليل ماني (ث). ڪاڏي جو مقرر انداز (قيديءَ لاءِ). ڪَلَف – پيڻ (جو ڌوٻي ڪپڙن کي ڏيندا آهن) – ڪانجهي.

– **پَتو پارو ج پَتا پارا:** ذ. مسافريءَ ۾ پاڙي جو خرچ.

– **پَتو ڪاراڻُ:** سزا ڏيارڻ (جيل جي). جيل موڪلڻ.

• **پَتو:** فعل. [مصدر "پچڻ" مان ماضي] پهتو – پڳو. ڪُتو. ٺهڪيو. بيڪڙجي قابو ٿيو (هڪ پڙ ٻئي پڙ سان، طاق ٻئي طاق سان). تنگ ڪري نقصان وڌو (هڪ ماڻهوءَ ٻئي کي).

• **پَتو (ڪ):** اسم مفعول. ورتو – جهليو – ڦاٿو (بيماريءَ ۾، جنّ جي حساب ۾، يا ڪنهن تڪليف ۾). ٻئي جي بيماريءَ مان ورتل.

• **پَتو ج پَتا:** ذ صفت. جهُونو – کهنو. ڳريل – سڙيل. ڪاچي ويل ڪاٺ (جو سَٽ نه جهلي سگهي) "سندو ڪاٺ کـُهُو پُتوئي پَرُ سَهي" (شاهه ڪريم). بي طاقت – هيڻو – ڪمزور – ضعيف پوڙهو (ڪ). (ث) پَتي ج پُتيون "مون تي جَيُئي ڪاند، پَتي پاڙ مَر مڪڙي" (شاهه).

– **پَتو پاڻُ:** ذ. سڙيل پاڻُ (اهو پاڻ جو گهڻي وقت گذرڻ سببان زمين ۾ ڳري ڪارو ٿي وڃي). ڳري ويل. بنهه جهُونو. بيڪار.

– **پَتيءَ پر تي هڻڻ:** مرڻ ڪنڌيءَ تي هئڻ – موت کي ويجهو هئڻ.

• **پَتو ج پَتا:** ذ. [سن. پوَنتيه = پوانتي] نشيدار شين جي وڪري جو دڪان – ڪـُتو.

– **پَتيوال:** ذ. صفت. ڪـُتيوال.

• **پَتيُون:** ث. [پَت ج پَتيُون] قبر جون ديواريون يا پاسا "جـِمر وساريين ويسرا، پـَتين جي پَلڪار" (شاهه).

– **پَتيون پيڻ:** محاورو. قبر جو عذاب. قبر اِيڻ پتن پيڻ پڇج پيرَ پَلڪ ۾" (مدح سرفراز).

• **پَٽ:** اسم خاص. سنڌ جي مسلمانن جي هڪ بيڪاري ذات جو نالو (جي شادي ۽ خوشيءَ جي موقعن تي ڏاڻ وٺن؛ ڪي شجرا ٻه ياد رکن ۽ پڙ ڳائين وڄائين). هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پَٽُ ج پَٽَ:** ذ. [سن. سردار] وڏي پڙهيل برهمڻ يا پنڊت جو لقب "پَٽ آچاريه" (= سيني ڪان وڌيڪ پڙهيل، وڏي ۾ وڏو عالم). [سن. پَٽ = ڳالهائڻ] پَٽُ قوم جو فرد (جو ڳائي وڄائي ۽ ڪيرتون ڪري). مداح. ڳائڻو. اُهو ماڻهو جنهن ڪان شاديءَ مراديءَ جي اشتهار جو ڪم ورتو وڃي. جاڻ ڪندڙ. هوڪو ڏيندڙ – مشهوري ڪندڙ "پَٽ پر نه ڊڄجي، پَٽ جي پَٽائيءَ پر ڊڄجي" (چوڻي). (ث) پَٽڻي ج پَٽڻيُون.

– **پَٽائي، پَٽائي:** ث. پَٽڪو ڪم – پَٽ جو ڌنڌو (پيڙهيون پڙهڻ). اڳين جا آنڌا ڳونڌا ڪڍي بدنام ڪرڻ.

– **پَٽ تي لڳڻ:** ڪم ڪيڻ لاءِ ڪنهن جي پويان پَٺڻي هڻڻ. مَجَذُو تي لڳڻ – چچڙ تي چنبڙڻ.

• **پَٽ:** اسم خاص. تعلقي مٽياري ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو – پَٽ شاهه (جتي سدا حيات شاعر "شاهه عبداللطيف رحه" جو مقبرو آهي) "پَري پَٽَ تي آئيو سارنگ سهج مجهان" (شاهه). منهوڙي جي ويجهو هڪ ٻيٽ جو نالو.

• **پَٽ ج پَٽوُن:** ث. واريءَ جو وڏو دڙو (جو ٽَڪريءَ وانگر ڏيکارجي). ڊِٻه.

– **پَٽَ تي پوڙو:** محاورو. مرڻ کي ويجهو (واريءَ جي پَٽَ تي پوڙو سانوڻ بعد جلد ئي سُڪي پُري ويندو).

– **پَٽلو (ث):** ذ. صفت. پَٽن وارو. واريا سو – ريگستاني – صحرائي.

– **پَٽيينُ پاڳُ:** محاورو. (پَٽن جو پاڳ آهي مينهن سان، جو ڪڏهن پوي ڪڏهن نه پوي) قسمت جو ڪم. ڪٿي ڪٿي. ڪڏهن ڪڏهن.

• **پَٽُ:** ذ. ٻَٽ. ويرانو – بربت. اَنّ جو بوسو – تُهي. (صفت) ڦـِتل – ڊِنل – ويران.

• **پَٽا:** اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو. تعلقي ميهڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

Gul Hayat Institute

- **پَتا پري ڳَڙَ:** ذ. ڳَڙَ جو هڪ قسم (جو ڳنڍيا ڳنڍيا ٿئي)۔ روڙي ڳَڙ.
- **پَتارَ:** اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.
- **پَتارو ج پَتارا:** ذ. صفت. [سن. پَتار. پَتّارَڪ = مانوارو. عزتمند. اطاعت جوڳو] ٿُلهو متارو (ڳهَرو چوپايو جانور). سياڳو – سدورو (ڳهرو جانور). اُٺ. ڏاند وغيره چوپائي ڳهرو جانور لاءِ پيار جو لفظ .پَتاري پاٺو، مرندي سينءَ نہ مٽيو. (شاهہ). پلو. پلارو – برڪت وارو. موچارو. سادو – ابوجهہ. (ث) پَتاري ج پَتاريون "مينهون پَتاريون". "پجنديون پَتاريون. وري وٿاڻ آئيون" (شاهہ).
- **پِتارو:** ز. پِٽَن وارو هنڌ يا زمين جو ٽڪر. (اسم خاص) بدين. ڏيپلي، ميرپور خاص ۽ ساماري تعلقن ۾ ديهہ جو نالو. ڏگهڙي تعلقي ۾ پُراڻ کان اوير ۾ پِٽَن واري ايراضيءَ ۾ ديهہ جو نالو "بَرسي پَتاري، پَريا پَٽَ پُراڻ جا". تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.
- **پَتارَ ج پَتارُون (ٿ):** ث. ڪاٺ جو مُترڪو (ٻير جي چوڏي ڪُٽڻ لاءِ).
- **پِٽَ اوٺِڻُ:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ماٿيلي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پِتائو:** ذ. سامان سڙو – مال اسباب. آٿالو. مُوڙي – راس.
- **پِٽائي:** ذ. صفت. پِٽ وارو. 'پِٽ شاهہ' جو رهندڙ "پِٽائي پِير". (اسم خاص) سنڌ جي سدا حيات شاعر 'شاهہ عبداللطيف رحہ' جو عام مشهور لقب "پِٽائي گهوٽ".
- **پِٽَ بائِٽي:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ڳوٺ ۽ ديهہ جو نالو.
- **پُٽَ پُٽَ:** ث. [سن. پَٽ = ڳالهائڻ] چپن ۾ آهستي ڳالهاءُ – پُڻ پُڻ. اڻ چنو ڳالهاءُ.
- — **پُٽَ پُٽَ ڪرڻ:** آهستي چپن ۾ ڳالهائڻ – پڻ پڻ ڪرڻ.
- **پِٽَ تَتَرو ج پِٽَ تَتَرَ (ت):** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم. چِبَ.
- **پِٽِجَڻُ:** فعل مجهول. ڄِپي پوڻ. پليد ٿيڻ. حيض يا ماهواري اچڻ. (پِٽيو – پِٽبو – پِٽيل).
- **پِٽَ ڏَنو:** اسم خاص. تعلقي شهداد پور ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پَٽَرَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو
- **پِٽَ شاهُ:** اسم خاص. [شاهہ عبداللطيف جي پِٽَ > پِٽ شاهہ] شاهہ عبداللطيف رح جي سڪونت ۽ مرقد جو ماڳ. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پَٽڪائِڻُ، پِٽڪائِڻُ:** مصدر. ['پَٽَن' وانگر پڙهي، پيغام وغيره لاءِ ڦيرائڻ] رُلائڻ – دربدر ڪرڻ. گمراهہ ڪرڻ. پِنائڻ.
- **پُٽڪائِڻُ:** مصدر. "پُٽڪڻ" مان متعدي بالواسطه. چوائڻ. گهوٽيتن پاران ڪنواريتن کان سڱ وٺي ڏيڻ جي چئو چواءُ ڪرائڻ.
- **پَٽڪَڻُ، پِٽڪَڻُ:** مصدر. اجايو گهمڻ – رُلڻ. دربدر ٿيڻ. ڌڪا کائڻ. پِٽڻ. ٿلڪڻ. (پَٽڪيو – پَٽڪندو – پَٽڪيل).
- — **پِٽڪِڻِي:** ث. صفت. مائٽيون ڪرائيندڙ عورت – دلالڻ – وچ واري.
- **پُٽڪَڻُ:** مصدر. [سن. پُٽ = ڳالهائڻ] چپن ۾ ڳالهائڻ – پُٽ پُٽ ڪرڻ – پُڻ پُڻ ڪرڻ. (پُٽڪيو – پُٽڪندو – پُٽڪيل).
- — **پُٽڪو ج پُٽڪا:** ذ. آهستي ڳالهاءُ – سُرپاٽ – پِٽڪو.
- **پَٽنڙا، پَٽونڙا:** اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو (ٺٽي ننگر ۾).
- **پِٽَڻُ:** مصدر. ناپاڪ ٿيڻ – ڄِپجڻ.
- **پُٽو ج پُٽا:** ذ. [هہ] مڪائيءَ جو سنگ – سِٽو. (اسم خاص) 'پُٽا' قوم جو فرد. آرائِينُ – مالهي.
- **پُٽو ج پُٽو:** ذ. صفت. بيوقوف – پوڪ. هٺ ڦاڙ – خرچائُو.
- — **پُٽڪا ڪَم ڪَرڻ:** اجايا ڪم ڪرڻ. اُبتا ڪم ڪرڻ. نقصان جهڙا ڪم ڪرڻ.
- **پِٽورِ:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ماٿيلي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پَٽُونُ ج پَٽُونُ:** ذ. [سن. وُر شْچڪَ = وڇون] زهري جيت جو هڪ قسم – وڇون – ڪُنْجارو (ڪ). پکيءَ جو هڪ قسم (تتر کان ننڍو تتر وانگر چِٽا ٿينس. فقط واريءَ ۾ رهي).
- — **پَٽُونڙو ج پَٽُونڙا:** ذ. ننڍو وڇون. (ث) پَٽُونڙي ج پَٽُونڙيُونْ.
- **پَٽُوٽو ج پَٽُوٽا (ٿ):** ذ. پَٽُونْ.
- **پَٽُونْ وَلِ (ل):** ث. ٻوٽي جو هڪ قسم (نازُبُو جهڙو).
- **پِٽِي:** اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو. ٽنڊي الهيار. شهداد ڪوٽ ۽ سجاول تعلقن ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پِٽِي ج پِٽِيون:** ث. صفت. [مصدر. پِٽَڻ > پِٽِي] ناپاڪ – پليد (حيض يا حمل سبب).
- **پِٽيائي:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو. "پَٽِي" مان اسم مونث. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پِٽِيو (ڪ):** ذ. پُٽيءَ تي ٻڌل ٻار (جو چادر ۾ وڌي اُن جو هڪ ڇيڙو ڪلهي تان ۽ ٻيو ڇيڙو پٺن کان ورائي ڇاتيءَ وٽ ڳنڍ ڏيئي ڇڏجي.
- **پَٽُ ج پَٽَ:** ذ. [سن. پْراشْٽْر] ٻَٽ. وڏو چُلهو. ڪورو. تَنُورو.
- **پَٽِي ج پَٽِيُونْ:** ٻَٽِي – ڪُورو.

Gul Hayat Institute

- **ٻپ ج ٻپ:** ذ. صفت. ڀوڙهو جهور – ڪراڙو. ڀوڏ.
- **ڀپو ج ڀپا (ت):** ذ. صفت. ڏندن ڀڳل – ڀوڏو.
- **ڀڄُ ج ڀڄَ:** ذ. [سن. ڀڄَ] ٺونٺ ڪان مٿي ٻانهن – ڏونرو. ڳوني ڪنڌ تڪندي جو عمود وارو ننڍي ۾ ننڍو پاسو.
- **ڀڄ بندُ:** ذ. [سن. ڀوڄَ + ف. بند] بازو بند – ٻانهن رکي.
- **ڀڄَ:** ث. ڀوڙَ – ڊُڪَ ڀاڄ – ڀاڄڙ. ڌاهه. اجائي تڪڙ.
- **ڀڄ ڀڄانُ:** ث. ڊور ڊوڙان – ڊُڪ ڊڪان. اجائي تڪڙ. ڊڪ ڊوڙ. افراتفري.
- **ڀڄ پوڻ:** ڀاڄ پوڻ. اجائي تڪڙ ٿيڻ.
- **ڀڄ ڊُڪَ:** ث. ڊوڙ ڊُڪَ – ڀڄ ڀڄان. ڪوشش. اچ وڃ – رولڙو.
- **ڀڄُ:** اسم خاص. ڪڇ جو مکيه شهر ۽ گاديءَ جو هنڌ (جو چون ٿا تہ ڪڇ جي راجا راءِ ڪنگهار ١٥٤٨ ع ۾ ٻڌايو: ڏند ڪٿا موجب مٿس اهو نالو انهيءَ ڪري پيو جو ڀُڄيہ (ڀُڄنگ) يعني "نانگ ديوتا" کي ارپن ٿيل آهي).
- **ڀڄائڻُ:** مصدر. ڊوڙائڻ. ڊوڙ ۾ وهٽ ڀُڄائڻ "گهوڙا ڀڄائڻ". لوڏي ڪڍڻ. ڀنتي هٽائڻ (دشمن کي) شڪست ڏيڻ. گمراهہ ڪري ڪڍي وڃڻ (پرائيءَ عورت کي). ڌاهڻُ (پکين کي). (ڀڄايو – ڀڄائيندو – ڀڄايل).
- **ڀڄائي:** ث. ڀڄائڻ جو عوض يا اجورو.
- **ڀڄائڻُ:** مصدر. ڀُسائڻ. آلو ڪرڻ. ٿڌو ڪرڻ – ٺارڻ. نرم ڪرڻ. ڪاوڙ لاهڻ. (ڀڄايو – ڀڄائيندو – ڀڄايل).
- **ڀڄائي:** ث. ڀُسائڻ جي اُجرت. ٻنيءَ کي پاڻي ڏيڻ جي مزوري.
- **ڀڄنُ ج ڀڄن:** ذ. [سن. ڀَجَن < ڀَجِ = پوڄڻ] ديوتائن جي بندگيءَ جو گيت (جو پوڄا وقت ڳايو وڃي). راڳ (ديوتائن جي تعريف ۾). بندگي – پُوڄا. ديوتائن جي تعريف.
- **ڀڄن پاٺ ج ڀڄن پاٺ:** ذ. پُوڄا پاٺ (اپاٺهار يا ديوتائن جو).
- **ڀڄن ڪرڻ:** ديوتائن جي بندگيءَ جا گيت ڳائڻ. پوڄا ڪرڻ. ديوتائن جي ساراهہ ڪرڻ. ڪٿا ڪرڻ.
- **ڀڄنيڪُ:** ذ. صفت. ڀڄن چوندڙ. پوڄاري.
- **ڀُڄنگُ ج ڀُڄنگَ:** ذ. [سن. ڀُڄنگَ] نانگ. ڪارو نانگ.
- **ڀڄڻُ:** مصدر. [سن. ڀڄ] ڊوڙ پائڻ – تکو ڊوڙڻ. ڀڄي وڃڻ – فرار ٿيڻ. پُٺ ڏيڻ (لڙائيءَ ۾). ڀڄي پوڻ – ٽڪر ٿيڻ – ٽٽڻ. (ڀڳو – ڀڄندو – ڀڳل).
- **ڀڄندي جي آڙ:** محاورو. ٿورو بچاءُ.
- **ڀڄڻ لِڪڻ:** ڊوڙڻ لِڪڻ. (ذ) لِڪڻ ڇُپڻ (ٻارن جي هڪ راند).
- **ڀڄٺو ج ڀڄٺا:** ذ. صفت. تِکو ڊوڙندڙ – ڇو هو. ڀاڄوڪڙ – ڳوسڙو. ٻري ڀڄندڙ – ڊڄٺو. جنگ ۾ پٺي ڏيندڙ – ڳيدي "ڀڄي آئين ڀڄٺا، لڄائي مون يار" (رسالو: ڪيڏارو). ڀڄي پوڻ جهڙو – ٽڙڪٽو – ٽاڪُئون. (ث) ڀڄٺي ج ڀڄٺيون.
- **ڀڄي وڃڻ:** تکو نڪري وڃڻ (ڪنهن کان ڊوڙ ۾). ڇڏائي وڃڻ (چور جو پاڳين کان، جانور جو ڪتن کان). ڇڏي هليو وڃڻ (ڪو مقرر ڪم يا رهائش جي جاءِ). ميدان ڇڏي وڃڻ (جنگ ۾). شڪست کائڻ – هارائڻ.
- **ڀِڄڻُ:** مصدر. ڀُسڻ – آلو ٿيڻ. نرم ٿيڻ. ٺرڻ (دل، رات وغيره) "جٿن جٿن ڀڄي رات، تٿن تٿن تاٺي پنڌ ۾" (شاهه). (ڀِڳو – ڀِڄندو – ڀِڳل).
- **ڀِڄي پوڻ:** ڀُسي پوڻ. نرم ٿيڻ. ٺَري وڃڻ.
- **ڀُڄڻُ:** مصدر. [سن. ڀْرِجْ > ڀْرَجَنْ = ڀُجڻ، تَرڻ] ڀَڄڻ (طعام). ٽِڄڪڻ – تِڙڪڻ (ڦَلا). (ڀُڳو – ڀُڄندو – ڀُڳل).
- **ڀُڄي ڀُڳا ٿيڻ:** سڙي سوڪ ٿيڻ. جلي خاڪ ٿيڻ.
- **ڀِڄوالُ ج ڀِڄوال:** ذ. صفت. ڀُسيان پوندڙ.
- **ڀِڄهرو ج ڀِڄهرا:** ذ. چرخو – آرٽ – آئٽُ "ڀِجهرو پوري، پيرئي ڪين" (حافظ پنيو: ڪاپائتي). ڀِنْجهُر – پنبٽي.
- **ڀِڄهرو پيرڻُ:** چرخو ڦيرڻ. آئٽ هلائڻ. سُٽ ڪتڻ.
- **ڀڃَ:** ث. [سن. ڀڃْ = ڀڃڻ] (ڪنهن شيءِ جي) ڀڃڻ جي حالت. ڪُٽائي. ڦوڙَ. ڊاهَ. رنڊڪ. آڙَ – اٽڪاءُ. ڀنگُ. وَٽُ (نوڙيءَ کي). ضرب (هڪ انگ کي ٻئي انگ سان) ڀاڃ.
- **ڀڃ تہ ڇَٽو:** محاورو. هٿ ڦاڙ – فضول خرچ.
- **ڀڃ تہ ڇٽيون ڪرڻ:** اجائيءَ ريت خرچ ڪرڻ.
- **ڀڃَ ڏيڻ وڃهڻ:** سخت مارَ ڏيڻ. ڀِڃَ ڪڍڻ – هَڏَ ڳَڏَ ڀڃڻ.
- **ڀڃَ:** ذ. ڀِڳُ. ڀيچُ وَٽُ. دَرُ.
- **ڀڃُ ڀڃڻ:** ڳجهارت سلڻ – ڳالهہ جو ڀيچ سمجهڻ.
- **ڀُڃَ:** ث. (ڪاڏي) ڀُڃڻ جي حالت – ڀُڃٽي "ٻَرهہ لاٿي ڀُڃَ، مُون مُئيءَ سان منٺار ڇٺي" (منٺار راڄڙ).
- **ڀڃَ اُپت ج ڀڃَ اُپتون:** ث. ڪن ٻہ انگن جي ضرب اُپت.
- **ڀڃائڻُ:** مصدر "ڀڃڻ" مان متعدي بالواسطه. ٽڪَر ڪرائڻ. ٽوڙائڻ. ڪولائڻ. ڪليو ڪرائڻ (روپيو) مٽائڻ (ريزگاري) وَٽائڻ (رسو، مالهہ، وغيره). زور ڏيئي هيٺ دٻائڻ "ڪوپُون ڀَڃائڻ". (ڀڃايو – ڀڃائيندو – ڀڃايل).

Gul Hayat Institute

— **پڃاٽي:** ث. نوڙيءَ کي وَٽَ ڏيڻ يا ڪنهن شيءِ کي پيچڻ بابت مزوري.

• **پڃائي:** ث. نوڙيءَ کي وَٽَ ڏيڻ يا ڪنهن شيءِ کي پيچڻ بابت مزوري.

• **پڃائڻُ:** مصدر. "پُڃڻ" مان متعدي بالواسطه. [سن. پَرِجَ. پَرسْجَ = پُڃڻ، تَرڻ، سيڪڻ] گوشت، ڀاڄي وغيره کي گيهه مصالحو ڏيئي باهه تي ترائڻ. پَڪو ڪرائڻ. تڇڪائڻ (جوئر يا مڪئي ڦُلن ٺاهڻ لاءِ). (پُڃايو — پُڃائيندو — پُڃايل).

— **پُڃائي:** ث. پُڃڻ جي مزوري. پَڪِڙن وغيره پُڃڻ جو معاوضو.

• **پڃْڪِڙي ج پڃْڪِڙيُونْ:** ث. [سن. پَڃْ = پيچڻ] رنڊڪ — اَٽَڪ. ڦِڙتي. خلاف ورزي — انحرافي (وعدي، قاعدي ۽ اصول وغيره جي).

— **پڃْڪِڙي وِجهڻ:** رنڊڪ وجهڻ — پَنْگ وجهڻ. انحرافي ڪرڻ.

• **پَڃَ گهَڙَ:** ث. پَڇي وري ٺاهڻ جي حالت. جوڙجڪ. ڳڻ ڳوت. عاقبت انديشي.

— **پَڃَ گهَڙَ ڪرڻ:** اڳ پوءِ جو ويچار ڪرڻ — ڳڻ ڳوت ڪرڻ. جوڙجڪ ڪرڻ.

• **پَڃَڻُ:** مصدر. [سن. پَنْجْ < پَنْجَن] نوڙَڻ — ٺڪر ڪرڻ. سَلڻ (ڳجهارت). حَل ڪرڻ (حساب). مَڃڻ — ڪليو ڪرڻ (نوٽ، رپيو). ناس ڪرڻ. رد ڪرڻ (قاعدو نيم). ورائڻ (ڪتاب جو ورق). هٽڻ (اک). ضرب ڪرڻ (انگ). وَٽڻ (نوڙي). رسي جون تندون پاڻ ۾ ملائي وڪڙ ڏيئي مضبوط ڪرڻ. ڪَچي سُٽ جون تندون گڏي هڪ پَڪِي تند ٺاهڻ. سخت مارڻ. پَڃَ ڪڍڻ. (پَڳو — پَڃندو — پَڳل).

— **پڃْٽِي ج پڃْٽِيُون:** ث. (ڪنهن شيءِ جي) پيچڻ جي حالت. سَلٽِي (ڳجهارت جي). (حساب جو) حَلّ يا وات. اُهو انگ جنهن کي ضرب ڪجي. وَٽُ (نوڙيءَ يا رسي جو). اَڏي تي چڙهيل تاڃيءَ جي ڌاڳي جي ٺاهَ نُوهَ (ت).

— **پڃٽِي پَٽڻ:** ڪَتِير ڪان وٺي مُنيءَ تائين تاڃيءَ کي ڌڳهو ڪري اُن کي اُٺڻ لائق بنائڻ.

— **پڃٽِي پَٽَرڻُ:** تاڃيءَ جي ڌاڳن جي پيو پيرو ٺاهَ نُوهَ ڪرڻ.

— **پڃٽِي ڊوڙڻُ:** ڪَتِير ڪان مُنيءَ تائين سموري تاڃي اوڃ هيٺ لاهڻ.

— **پڃٽِي ڏيڻ:** وٽ ڏيڻ (رسي کي).

— **پڃِي مارڻ:** سخت شڪست ڏيڻ. اُٿلائي پٿلائي مارڻ (مقابلي ۾). همت ڏيڪارڻ. مڙسي ڪرڻ.

— **پڃِي پُڪا ڪرڻ:** ڪُني آٽو ڪرڻ. ذرا ذرا ڪرڻ.

• **پُڃڻُ:** مصدر. [سن. پُرِجْ = پُڃڻ] رڌڻ گيهه ۾ گوشت، مڇي يا ڀاڄيءَ کي گيهه ۽ مصالحي ۾ ترڻ — پَڪو ڪرڻ. داڳ پڃائڻ. واريءَ ۾ پڃائڻ (چڻا، مڪئي وغيره) تڙڪائڻ (ڦُلا). (پُڳو — پُڃندو — پُڳل).

— **پُڃٽِي ج پُڃٽِيُون:** ث. طعام رڌڻ جو نمونو — ترٽي.

— **پُڃٽيون ڏيڻ:** هر هر پُڃڻ.

• **پڃوڙَ:** ث. پڃڪِڙي — رنڊڪ — اَٽَڪ.

• **پُڃُ ج پُڃَ:** ذ. وارن جو مُڇو — ٻُڇ. (ذ. صفت) ڪِنڊڙيل ۽ منجهيل وارن وارو — پَڃرُ. وَڏَن وارن وارو. اَگلو. ڪُڏنگو. اَناڙي — بيوقوف. ٻُوز — پوج — بوزان.

• **پڃا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪوٽڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پِڃارائڻُ، پيڃارائِڻُ:** مصدر. نيڪ ڪري ويهارڻ يا بيهارڻ. ٻِن شين کي پاڻ ۾ ملارائڻ. هارين جو پيڃين جي پِڃڻ تي نالارڪائڻ.

• **پِڃائِڻُ، پيڃائِڻُ:** مصدر. سَنْڌُ سَنْڌَ سان ملائڻ. ٻن شين کي پاڻ ۾ ٺهڪائڻ. ٺهڪائڻ — ٺهڪائڻ. ڦبائڻ. (پِڃايو — پِڃائيندو — پِڃايل).

— **پِڃائِي ج پِڃائِيُونْ:** ث. مِلائي — مِلت — ميلاپ.

• **پُڃائِڻُ:** مصدر. هضم ڪرڻ. ڦبائڻ (پيسا) — هڙپ ڪرڻ. امانت ۾ خيانت ڪرڻ. (پُڃايو — پُڃائيندو — پُڃايل).

• **پِڃنِي:** ث. گاهه جو هڪ قسم (جنهن ۾ سنهڙا ڪنڊا ٿين، جي پيرسان لنگهندڙ جي ڪپڙن ۾ وچڙن ۽ جنهن جو ٻج پينهي مانيون پچائي کائجي) — ڏنگٽي.

• **پَڃَرُ ج پَڃَرَ:** ذ. وڏن وارن ۽ ڏِگهن ڪنن وارو ڪُتو. گهٽن وارن وارو (ماڻهو، وغيره). بدشڪل.

• **پَڃَر پَٽُونْ:** ذ. ٻج جو هڪ قِسم (جو دوا طور ڪم اچي).

• **پَڃَڪُ ج پَڃَڪَ:** ذ. صفت. [سن. پَيَڃَڪتَ < پَيَہ = دِپ + ڇَڪت = ڏڪندڙ = دِپ وچان ڏڪندڙ] ڇِرڪيل — دِنل — سهميل. پريشان — وائڙو — حيران.

— **پَڃَڪ رَهڻ:** حيرت ۾ پوڻ.

• **پَڃَڪائِڻُ:** مصدر. ديجارڻ. ڇِرڪائڻ. حيران ڪرڻ.

• **پَڃَڪَرُ ج پَڃَڪَرَ:** ذ. [سن. پَ = ميڙ + ڇَڪْرَ = گرهه] راس چڪر — آسماني بُرج — منطقة البُروجِ.

• **پَڃْڪَڻُ:** مصدر. [سن. پَيَہ ڇَڪْ = دِپ وچان ڏڪڻ] ڇِرڪڻ. دِجڻ — دِپ ڪرڻ. عجب ۾ پوڻ. حيران ٿيڻ.

• **پِڃُنْبِي (ڪ).** ث. گاهه جو هڪ قسم — پَڃَنِي.

• **پَڃَڻُ:** مصدر. [سن. پَڪْشَنَ] ڪاڏو. پوڄن.

• **پِڃَڻُ:** مصدر. دِبجڻ. سوڙهو ٿيڻ. قابو ٿيڻ. سُڪ ٿيڻ. مِلِي

Gul Hayat Institute

اڇڻ – ٿهڪي اڇڻ (ڪاٺ جي سَنڌَن، طاقن وغيره ۾ شين جو هڪبئي سان). پُورو پوڻ. پُڄي اڇڻ. ڪِپي وڃڻ. قابو ٿيڻ. ڳنڍجي وڃڻ. نه ڇڏڻ. (ڪنهن ڪم ۾) جُنبي وڃڻ. پهچڻ – رَسڻ – پُڄڻ. جهڙي سان تهڙو ٿي وڙهڻ. پوريءَ طرح ڳنڍجڻ. (پِچيو، پِتو – پِچَنْدو – پِچيل، پِتَلُ).

– **پِچِي اَچڻ:** ٺهي اڇڻ – مِلي اڇڻ. ڪِپي وڃڻ.

– **پِچِي وڃڻ:** لڳي وڃڻ – جُنبي وڃڻ (ڪنهن ڪم ۾). قابو ٿي وڃڻ.

- **پُچَڻُ:** مصدر. هضم ٿيڻ – جِيورَڻُ. ڦٻڻ (رقم وغيره). هڙپ ٿيڻ. ڳَڏجڻ – مِلڻ (ڪ). ڪنهن کان بيماري پرائڻ. بيماريءَ ۾ ونجڻ (ڪ). ناس ٿيڻ. (پُچيو – پُچَندو – پُچيل).
- **پُڏَ:** اسم خاص. تعلقي قنبر ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **پُڏَ:** ذ. سُڪَلَ گاهه جا (سڙيل) ٽڪرا.
- **پُڏُ:** ذ. سُڪل سڙيل گاهه يا اَنّ. بُوسو – بُهه. (صفت) پراٺو – سڙيل "ههڙو پُڏ اَنّ ڪير وٺندو؟".
- **پُڏا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **پُڏا:** اسم خاص. سنڌي هندن جي هڪ ذات جو نالو. تعلقي قنبر ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **پُڏائِڻُ:** مصدر. بدن تي ڪپڙا ٺهڪائي بيهارڻ.
- **پُڏَرَ:** ث. جوئر يا باجهريءَ جي ڦَِتل اور (جنهن ۾ چرڻ لاءِ چوپايو مال ڇڏجي) – پَنَر ويڪر – بَرُ. موڪراڻ. ڊگهائي. پکيڙ.
- **پُڏَرُ ج پُڏَرَ:** ذ. هڏائون پچرو. سڪٿا هڏا.
- **پُڏرِ:** ث. چيلهه سان مليل چنگهه وارو هڏو. ڍاڪَ.
- – **پُڏرِ پِڳو:** ذ. صفت. چيلهه پڳو. ڪمزور – هيٺو.
- **پُڏُرَ:** ذ. سُڪل گاهه جا ذرا. بُهه.
- **پُڏو ج پُڏا:** ذ. ڦِٽل واهه يا ڪَڙيي جو ترو. پُراٺي واهه يا ڪڙيي جو سڪل پيٽ – ڊورو.
- **پُڏو ج پُڏا:** ذ. صفت. جنهن کي ڏند نه هجي. ڏندن پڳو – ڦَدو. خراب. اَبتو. جڏو (ڪم). پوڙهو (ڪ). (ث) پُڏي ج پُڏيُون.

– **پُڏا ڪَم ڪرڻ:** خراب ڪم ڪرڻ. اونڌا ڪم ڪرڻ بي فائدا ڪم ڪرڻ.

– **پُڏاڻِ:** ث. وات ۾ ڏند نه ڄمڻ جي حالت – ڦَداڻِ.

– **پُڏائِي ج پُڏائيُون" پُڏايُونْ:** ث. بڇڙائي. ڪميٺپ.

- **پُڏي ج پُڏيُون:** ث. (ڏندن پڳل) ڏيڏري. ڇانيي جي ڦرين جا ٽُوٽَڙ. ترِن وغيره جي ڪَلَ يا ٺُهِي. ڪٽڪ جو بُهه.
- **پُڏِ ج پُڏيُون (ڪ) ث:** اَٽَ جي مرض جو هڪ قسم. اٽ جي اڳئين پاسي واريءَ ڪَچ جي لٽل ڪَل.

- **پَڊو:** اسم خاص. ڪوهستان جي هڪ جبل جو نالو.
- **پَرَ:** ث. ڪوڙا سُورَ. ويم وقت پيٽ ۾ گهُمرا. ڏَبَ. داٻَ – ڪَشَ. اَنّ جي ماپَ – پَرپ.

– **پَـرَ پرڻ:** (ڪنهن جي خلاف) ڪوڙ هٽي پڌائڻ – چغليون هڻڻ. ڪوڙن بهانن سان ڪن پرڻ.

– **پَـرَڻ پوڻ:** ويم جا ڪُوڙا سُورَ اُپرڻ. گهمرا پوڻ. چاڪوڙجي پوڻ (ڪم ۾).

- **پَرِ ج پَـرُون، پَريُون:** ث ڪَپُ ـ ڪَپَـرُ. ڪنارو – ڪنڌي (درياءَ يا واهه جِي) "پَريُون پرينءَ پَرِ، پَسَ جي پار پونديون" (شاه). پِـڪَ. وهڪري جي ڪاڌ. وَٽِ ـ پاسو – طرف. ويجهائِي – اوڏائي. (ظرف) تقريباً – اٽڪل "سير پَرِ، ڪوهه پَرِ".

– **پَرانْ:** ظرف. پَر ڪان – پاسي ڪان – ڪَپر ڪان.

– **پَرِ تي پُڙُو:** ذ. مرڻ ڪنڌيءَ تي – مرڻينگ. تمام پوڙهو.

– **پَرجهلو:** ذ. پَروسو – اَجهو. آڌار – ٽيڪ. پُشت پناهه. ڏسو "پَـرَ جهَلو".

– **پَريُون پائڻ:** درياءَ جو ڪنارن کي ڪائڻ – پِـڪُون ڏيڻ "واهُڙا! پريون مَ پاءِ، تو پڻ ليڪو ڏيٺو" (شاه).

- **پَرِ:** حرف جر. وَٽِ ـ تي. (ظرف) پاسي – طرف. مٿي – مٿان. تائين.

– **پَرِ پاسي:** ظرف. ويجهو – پاسي ۾ ـ نزديڪ. اوسي پاسي – ويجهيءَ ڇِڪَ ۾.

– **پَرِ ۾:** ظرف. پاسي ۾ ـ ويجهو – نزديڪ "چو ٿو ڳوليِن، اٿئي پَرِ ۾" (سچل).

- **پَرُ:** ذ. زور – سَتُ. جهَلَ – ٽيڪَ "سرجو سچيو سڄٽين، پَرُ پيڏيءَ ڏيئي" (شاهه). آڌارُ – آسرو – پروسو – وسيلو "پيو پَروسو نه پَـرُ پيڏيءَ ڏيئي" (شاهه). "پلاٽيءَ جو پَرُ، رهبر ٿيندءِ راهه ۾". داٻُ – دٻاءُ، بارُ – وزن "ڪجي ڪَٽُ نه جهليو، پيلو سهي نه پَرُ". پَراءُ – پندار – خزانو. تڪبَّر – غرور – هٺ.

– **پَرُ جهَلُ، پَـرَ جهَلو:** ذ. آسرو – پروسو. آڌار – ٽيڪ. اَجهو – پشت پناهه. پاسو ڪندڙ – طرفدار – حمايتي "ابڙو اڳاهن ۾، پرجهلو پاري" (شاه).

– **پَرجهَلو ٿيڻ:** پشت پناهه بنجڻ. طرفدار ٿيڻ – مددگار ٿيڻ.

– **پَرُ ڏيرَ:** ذ. ڏَڍَ – دلاسو. پَرجهلو.

– **پَرُ ڏيڻ:** مدد ڏيڻ – آسرو ڏيڻ – آٿت ڏيڻ. پاسو ڏيڻ. منهن

Gul Hayat Institute

موڙڻ "مجڻ يا ڳ پرَ ڏيين، ڪَٽ ڪَٽندي آءَ" (شاه: ڪاپائتي).

— **پرَ سپرَ:** ذ. صفت. مدد ڪندڙ — آڌار ڏيندڙ — پرجهلو "جيڏيءَ ساڻ جبل ۾، ٿيندو پرَ سپر، ميان!".

— **پرَ سهڻ:** بار سهڻ. زور جهلڻ "سندو ڪاڻ ڪُهُو، پتو ئي پرَ سهي" (شاه ڪريم).

— **پرَ ڪري هڻڻ:** (چمات يا ڌڪ) زور سان هڻڻ — ڏاڍيان هڻڻ.

• **پرا (ڪ):** ث. وڏي پيري — ڳِنڍڙي.

• **پرا ج پرا:** ذ. [سرائڪي < پِراتُر = ڀاءُ] ڀاءُ برادر.

• **پرارو:** اسم خاص. تعلقي سڪرنڊ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پرارو:** ذ. چاڙهه — پراءُ (پاڻيءَ جو). برسات جو جهجهو پاڻي — ٻرهارو.

• **پرالوٺي:** اسم خاص. تعلقي گهوڙڪيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پرانٺ، پرانٺي:** ث. [سن. پرانت < پرِ = رلڻ، ڦيرِيون پائڻ] رولڙو، چڪر، مونجهارو، چڪ — غلطي — ڀُل. گمراهي. غلط خيال. شڪ — گمان. دوستيءَ ۾ نفاق (ڪ) — ڪَٽَر.

• **پراوٽ، پراوٽ:** ث. پراءُ — پرتي.

• **پراءُ:** ذ. [سن. پُر = پرڻ] مٽي، واري (جنهن سان ڪا کڏ پرجي). پرائڻ جي حالت. پوائو — ڏبالت. پرتي — چاڙهه (پاڻيءَ جو). ڳوڙهه يا پوري پرڻ جي حالت. پنيرائي — ٽيڪو — تائيد.

— **پراءُ ڏيڻ:** چاڙهه ڏيڻ — اُناءُ ڏيڻ.

— **پراءُ ڪرڻ:** چڙهڻ (پاڻي) — زور وٺڻ. هيٺاهينءَ ڪي مٽيءَ سان پري مٽي ڪرڻ.

— **پراءُ وٺائڻ:** جونگ ڏيڻ — برانگيخته ڪرڻ.

— **پراءُ وجهڻ:** ڪنهن جاءِ تي مٽي يا واري وجهڻ. جاءِ جي ٿلهي ناهڻ لاءِ مٽي وجهڻ.

• **پرائڻ:** مصدر. "پرڻ" مان متعدي بالواسطه. [سن. پُر = پرڻ] پرڻ جو ڪم ٻئي کان ڪرائڻ. پُر ڪرائڻ — لبريز ڪرائڻ (ٺانءُ). لٽائڻ (کڏ). وٺڻ (عوض.. ڏنڊ). پرت ڪرائڻ. جوائڻ (ڪلمون). توبهه ڪرڻ لاءِ نڪ تي آڱر هٽائڻ ("جانو پرائڻ"). ماڻ سان ماپائڻ (اَنُ). وٺي ڇڏڻ (ڏنڊ وغيره جي رقم). (پرايو — پرائيندو — پرايل).

— **پرائي ج پرائيون:** ث. پرائڻ جي حالت "ڏنڊ پرائي". پرائڻ جي مزوري.

— **پرائي ج پرايون:** ث. کڏيا هيٺاهينءَ ۾ مٽيءَ جو پراءُ.

• **پڙپانڊ:** ذ. پست جو هڪ قسم. (صفت) سُڃو — ويران — ڦِٽل.

• **پڙپانگ:** ذ. صفت. ڏسو "پڙپانگ".

• **پرپتو:** ذ. اڪ ۾ پيل مٽيءَ جو ذرو — ڪڪرو.

• **پڙپٽي ج پڙپٽيون:** ث. [هـ. پيربوٽي] جيت جو هڪ قسم — مينهن وسائڙو. هڪ قسم جو ڳڙو ريت.

• **پُرپُر:** ث. پوزَ — ذرڙا.

• **پرپر ماءُ:** محاورو. چغلخور عورت. ڳلا ڪندڙ زال "پرپر ماءُ پوني ڏئي، جهڙي ڏئي تهڙي پڌي" (چوٽي).

• **پڙتري ج پڙتريون:** ث. ڪا به نهري شيءِ. سوج. ڦَٽ. ڪا به ٿلهي متاري شيءِ.

• **پڙتل:** ذ. انگل آرا — لاڏڪوڏ — نازنخرا.

• **پرپيل:** ث. پيلَ (پوک جي). زبان. عام پيلَ "جو داڻو منجهه پون ڳري، پاڻي پئي ساڻو ٿئي — پوءِ بجي پر پيلَ ڪان، سو تو پچائي سال سنگ" (گل).

• **پڙت، پڙت، پڙت:** ذ. سُٽ يا پٽ سان ڪپڙي تي گلڪاري — ڪشيده ڪاري (قسم: هُرمُچ، پگڙو نو پيٽيو دادي، مُڪو چڪرائون، ڦٽيدار، تارَ بجورو، تُن، چند، چڪرو جلڪ، ڦنگو، ڪنڙو ڪوڪر، منجٺي، ڦل، چير، چوٽون، بغدادي، دوڳ، ٻهرال وغيره). "ڪو پنهنجي عيد لئي، پيري ڪج پرت" (شاه: ڪاپائتي). چندول پکيءَ جو هڪ قسم. ڌاتوءَ جو هڪ قسم (جو ٽامي ۽ رڪ جي ملاوت مان ٺهندو آهي). سامان. موجودي.

• **پڙتيار:** ث. صفت. پرت پريندڙ. پرت پرڻ جي هوشيار (عورت).

• **پڙت:** اسم خاص. هندستان جي هڪ آڳاٽي راجا جو نالو (جو راجا دشينت ۽ راڻي شڪنتلا جو پٽ هو. جنهن جي نالي پٺيان هندستان کي 'ڀارت ورش' جي نالي سان سڏيو ويو). رام جو ننڍو ڀاءُ.

• **پڙتا:** ذ. صفت. پاليندڙ — نباهيندڙ. پرجهلو. حمايتي — مددگار. پتار — مڙس.

• **پڙتاڻ، پڙتاڻ:** ذ. گهٽو وقت وٺڻ ۽ گهٽي جاءِ والارڻ جي حالت — وڌاءُ.

• **پڙتري:** اسم خاص [سن. پرتر هري] راجا وڪرماجيت جي ڀاءُ جو نالو (جو هڪ وڏو مصنف ٿي گذريو آهي. هن جا ٽي سؤ اخلاقي، سياسي ۽ ڌرمي نڪتا ٽن شتڪن ۾ ورهايل آهن: (١) شرنگار شتڪ. (٢) نيتي شتڪ. (٣) ويراڳ شتڪ. راجا پرتري ۽ راڻي پنگلا جو قصو عام مشهور آهي. جنهن موجب چون ٿا ته راڻي پنگلا جي بيوفائيءَ سبب راجا پرتري پنهنجو ملڪ (غالباً ڪانياواڙ) ڇڏي سنڌ ڏي هليو آيو هو.

• **پڙتڪو:** ذ. [آواز] آواز (پکيءَ جي اڏامڻ جو) — پڙڪو.

• پَرتوُ: ذ. واڳٽن، پٽائن يا ميهن کي ڀاهه تي پچائي، ڇلي، ڪُٽي ناهيل چٽڻي – بورٽو. پراءُ. پُورائو. ڏٽو.

• پَرتِي، پرٽو ج پَرتيُ، پَرتيُو: ذ. صفت. پريور. پريل. تار – ٽِب. گهٽي بارسان (لڏيل).

• پَرتو ج پَرتا (ڪ): ذ. تَوَڏَ. بحث – مُهاڏو. هوڏَ.

• پرتِي، پَرٽِي: ٿ. پرڻ جي حالت – پَراءُ. پيٽ پرڻ جي حالت. آڦري. بدهضمي. داخلا (فوج يا پوليس ۾). وڏيءَ ويرجو چاڙهه.

– پرتي ٿيڻ: ڪنهن ڪاتي ۾ نوڪريءَ لاءِ نالو لکائڻ. فوج ۾ نوڪريءَ لاءِ داخل ٿيڻ. پيٽ ۾ واءُ يا هوا ڀرجڻ.

– پرتي چڙهڻ: (مير بحرن جي اصطلاح ۾) سمنڊ جي پاڻيءَ ۾ موج اچڻ. پاڻيءَ ۾ واءَ جو زور وٺڻ.

– پرتي ڪرڻ: فوج ۾ نوان ماڻهو ڪٺڻ. (ڪورين جي اصطلاح ۾) تاڃيءَ کي هڪ هڪ تند ڪري اوزارءَ ڦٽيءَ مان لنگهائڻ. ڪنهن ڪاڏي جو پيٽ ۾ هوا پيدا ڪرڻ. آڦري ڪرڻ.

• پَرتوُ: صفت. پرت پريل. ڏسو "پَرتوُ".

• پَرتَ: اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

• پَرتَ ج پَرتَ: ذ. گاهه جو هڪ قسم (جو ٿرءَ جبل ۾ جام ٿئي: نسرڻ بعد هن ۾ ڪنڊن جي ڪوپي سان ڍڪيل اندر اچا داڻا ٿين، جي غريب ماڻهو پيهي پچائي ڏٿ طور کائين؛ پڻ ڪيترين ئي بيمارين ۾ دوا طور ڪم اچي).

• پَرترو ج پُرترا: ذ. جهنگلي جانور جو هڪ قسم.

• پَرٽڻ: مصدر. جهٽ پٽ ڪائي ڪپائڻ. پُرڙڻ. پورڻ. (پُرٽيو – پُرٽيندو – پُرٽيل).

• پُرٽِي ج پُرٽيُون (ل): ذ. صفت. تمام چونٽرو. قد جو ننڍو.

• پَرٽ ج پرٽون (ل): ٿ. (اَنَ يا داڻن واري ڪنهن جنس جي) پرڻ يا مٺ جو نمونو. انّ جو مان. پيٽ ۾ هوا جو پراءُ ناهه. خيال – ويچار.

• پَرپُور ج پَرپُورَ: صفت. چڱيءَ طرح. پريل. تار – ٽِبُ – تمتار – ڇڪار. ڪناڪن – ڪنن تار. پُورو – ڪامل.

– پرپُورائي: ٿ. تارهڻڻ واري حالت. ڪماليت.

• پَرجڻُ: مصدر. "پرڻ" مان فعل مجهول. پريور ٿيڻ. تار ٿيڻ – تمتار ٿيڻ. ڪناتار ٿيڻ. گندگيءَ وغيره ۾ پرجڻ. ڍاپجڻ (پئسي يا دولت ۾). پيٽ سان ٿيڻ. راضي ٿيڻ. ڏکيو ساهه کڄڻ. سهڪڻ (گهوڙي جو).

– پرجي اُچڻ: پورو ٿي پُجي اچڻ (وقت). پجي اُچڻ (حساب). (جوا راند ۾ پئسن جو) وڏو داءُ لڳائڻ. چڙهي اچڻ (ڪڪرن جو وسڻ لاءِ). تري اچڻ (دل تي خيال).

• پَرجَلُ ج پَرجَلوُن (ت): ٿ. نار جو هڪ عضوو (اُها ٿلهي ۽ سڌي لٺ جنهن جو هڪ چيڙو هيٺ پاروٽيءَ تي ٻيهي ۽ ٻيو چيڙو مٿي ڪاڄڻ ۾ لڳل مڪڙي اندر هجي) – مُهرو.

• پَرجهَڻ، پَرجهڙَ: ٿ. مينهن جي سنهي بوند – جهڙَ ڦڙَ.

• پَرجهلو ج پرجهلا: ذ. آسرو – اجهو. سهارو – وسيلو. آڌار – پشت پناهه. ڏڍ.

– پَرجهلُو ج پَرجهلُو: ذ. صفت. پاسو ڪندڙ – حمايتي. غمخوار – مددگار – هڏ ڏوکي. همدرد.

• پُرچڻ (ڪ): مصدر. هڪٻئي سان ڪڙو ڳالهائڻ. تِڪو مَنو ٿيڻ. زباني ويڙهه ڪرڻ. (پُرچيو – پُرچندو – پُرچيل).

• پَرچُونڊي: اسم خاص. تعلقي ميرپور ماٿيلي ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو (جتي سنڌ جي مشهور اهل دل بزرگ حافظ محمد صديق جي درگاهه آهي. سنڌ ۽ هند جي مشهور عالم ۽ سياسي اڳواڻ مولانا عبيدالله سنڌي، اول انهيءَ ڳوٺ ۾ اچي ان بزرگ جي هٿ تي اسلام قبول ڪيو هو).

• پَرڏيرَ: ذ. ٿ. تسلي – دلداري.

• پَرڏ (ت): ذ صفت. سڪل. ٺورو ڪچو – هڏرو (پت وغيره).

• پَرڙ، پَرڙ: ٿ. [سن. پُرمُ = ڦرڻ] پکيءَ جي پَرڪي جو آواز – ڦرڙاٽ.

• پَرڙ: ذ. پکيءَ جي پَرڪيءَ جو آواز.

• پَرڙَ ج پَرڙَ (ڪ): ذ. درياءَ ۾ لڙهندڙ ٻانڌي وڻ جون پاڙون "ٻانڌي جي ٻيٽن جا، تنهن ۾ پَرڙ هٿا پائي" (اسحاق گدو). ٻرگهل – ٻرڙ – ڏرڙ – سوراخ. وڏو ٽنگ يا ڦوڙ (پت ۾).

– پرڙ پرڻ: وڏا ٻرگهل لَٽڻ. اجايون ڇنيون پرڻ. ٻٽي جي اٽيءَ ۾ پيسا پرڻ.

• پَرڙَ (ل): ذ. صفت. وڏو – ڳرو – ڀاري.

• پَرڙ: ذ. ڪائين جا سنها ٽڪر يا چينيا – پُرڳت. پُراٽي. لوڙهي جي پاڙَ جون ڪائيون.

• پَرڙ ڏندو: ذ. پوروُن ڏندن وارو "پرڙ ڏندو ڪوڪو مورڪ، ڪوڪو ڪاٽو صادقا" (چوٽي).

• پَرڙاٽ ج پَرڙاٽ: ذ. پکيءَ جي زور سان اُڏامڻ جو آواز – زوراٽيو پرڪو. پيتان هوا نڪرڻ جو وڏو آواز.

• پَرڙائڻ: مصدر. پرڙات ڪرڻ – پونيٽ ڪرڻ.

• پَرڙڪو ج پَرڙڪا (ٿ): ذ. بادي نڪرڻ جو آواز.

Gul Hayat Institute

• **پَرڙڻُ (ت):** مصدر. باهه ۾ ساڙي پچائڻ. اجايو خرچ ڪرڻ. سنهين ڪاٺين کي پورڙا ڪرڻ. (پرڙيو – پرڙيندو – پرڙيل).

• **پرڙوءِ پرڙا (ٿ):** ذ. صفت. اُگهاڙو – ننگو.

• **پرڙوٽيو (ٿ):** ذ. بلاجو ٻچو.

• **پرڙي (ڪ):** ث. ڏٽ طور ڪم ايندڙ جهنگلي ڦل جو هڪ قسم.

• **پرڙيو (ٿ):** ذ. ٿلهو پيٺل اَنُ _ ڏارو.

• **پرڪائڻ:** مصدر. پويان پير ڪرائڻ – موٽائڻ – هٽائڻ. ٽارڻ (چڻ). (پرڪايو – پرڪائيندو – پرڪايل).

• **پرڪُ (ل):** ذ. (سنهڙين ڪاٺين جي) پورَ – چينيا – پرِڳَتَ.

• **پرڪٽي ج پرڪٽيون:** ث [سن. پرِ ڪٽي] پرون – پيروتو. گهَنڊ (نرڙ ۾).

• **پرڪڻ:** ث. ذڪڻ الهندي جي هوا. لغڙ جو هڪ قسم.

• **پرڪڻُ:** مصدر [سن. پرمْ = ڦرڻ] پوئتي موٽڻ – پوئين پير هلڻ. ٽهڻ – چرڪڻ. (گهوڙي، ڍڳي وغيره جو) چرڪي پنتي هٽڻ. آواز ڪرڻ. رڙيون ڪرڻ (ڪ). ڊڄڻ. (پرڪيو – پرڪندو – پرڪيل).

– **پرڪڻو:** ذ. صفت. ٽهندڙ (جانور). پوئتي هٽندڙ. ڊڄڻو.

• **پرڪڻُ:** ذ. ڦني جو بُونبو. (اسم خاص) تعلقي سکر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پرڪڻُ (ت):** صفت. گهٽو پڪل – سوڪ – ڪڙڪ. ڏندن هيٺ آواز ڪندڙ (شيءِ).

– **پرڪڻو:** ذ. صفت. پڙتو – سوڪ.

• **پرڪڻي:** ث. لغڙ جو هڪ قسم – پرڪڻ.

• **پرڪو ج پرڪا:** ذ. پکيءِ، هوائي جهاز، لغڙ وغيره جي اُڏامڻ جو آواز. پرڙڪو. لغڙ ۾ لڳل ڏنگي آنجي. ڪمان. لغڙ جو پيلڪ. رڍ جو آواز (ڪ). ٻسايل چُن.

– **پرڪوڏيڻ. ڪاٽڻ:** اوچتو اُڏامڻ (پکيءَ جو). مرد جو ڦرتائيءَ سان ٽپي اٿڻ.

• **پرڪو ج پرڪا:** ذ. ٽائو – وقت – ويلو. مهل – موقعو. ڦيرو – ڦيرو – دفعو – گهمرو – وارو.

• **پرڪورو:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽ غلام محمد (جيمس آباد) ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پرڪيو:** اسم خاص. هڪ ولي الله جو نالو – شيخ پرڪيو (سنڌ جو هڪ مشهور ولي الله جنهن جي درگاه ماتلي تعلقي ۾ آهي).

• **پرڳُ ج پرڳَ:** ذ. [سن. پڳ] زنانو مخصوص عضوو.

• **پرڳَتَ:** ذ. سنهڙين ڪاٺين جي پورَ – پرڪَتَ.

• **پرڳوهه. پرڳڻ (ڪ):** ث. ڪنهن نديءَ يا نئن جا وڏا ڪاڏل ڪپرَ (جي قلعي يا ڪوٽ جي ديوار وانگر اُڀا نظر اچن).

• **پرڳٽي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پرڳڙي:** اسم خاص. شهداد ڪوٽ، خيرپور ميرس ۽ ساماري تعلقن ۾ ديهن جو نالو. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو (ديري غازي خان ۾ "لغاري تمن" جو هڪ قبيلو، جن جي سڪونت "پرڳڙي جي نئن" جي ڪناري تي آهي، جنهن تان مٿن اهو نالو پيو).

• **پرمُ:** ذ. پت – ساک – لڄ. حياء – شرم – ننگ. آبرو – عزت – مان. ناموس. ستر "سرتيون، دعا ڪجاهُ، ته پرم پاروڙيءِ رهي" (شاهه).

– **پرم پچڻ:** آبرو وڃائڻ – عزت وڃڻ.

– **پرم پيتَ:** ث. لڄ پت – شرم حياء.

– **پرم جي بُڪَ:** محاورو. خودداري. ناموس. ننگ "پلي بک پرم جي، شال نه وڃي شان" (چوٽي).

– **پرم جهلڻ:** حياء ڌارڻ – شرم ڪرڻ. غيرت رکڻ.

– **پرم رکڻ:** عزت بچائڻ – لڄ پت رکڻ "رک پيلي جو پرم. جو اڃي پيو اجهور ۾" (شاهه).

– **پرم رهڻ:** عزت بچي وڃڻ. عيب ڍڪجي وڃڻ. ڳجهه ظاهر نه ٿيڻ "ڏٺي منهنجا ڪرمون سان پنهنجو ڪرم. ته رهجي تنهنجي لطف سان سڀ پرم" (گل).

– **پرم وڃائڻ:** ساک وڃائڻ. عزت برباد ڪرڻ. لڄ پت ڪوهڻ.

• **پرمُ:** ذ. [سن. پرمْ = ڦيرڻ] ڦرڪو. ڦيرو – وَرُ. سنسو – شبهو – شڪُ – گمان. وسوسو – وهم. پِلَ – چِڪَ – سَهُوَ.

– **پرم پچڻ:** سنسو ڪڍڻ – وهم ڪڍڻ – وسوسو ڪڍڻ.

– **پرمي:** ذ. سنسائي – شڪي – وسوسائي – وهمي. بي اعتبار.

• **پرمائڻ:** مصدر. [سن. پرمْ = ڦرڻ] ڀُلائڻ. ڀنيلائڻ. ڏيڄارڻ. شڪ ۾ وجهڻ. گمراهه ڪرڻ. منجهائڻ. نڳڻ – ڏوهڻ. لالچائڻ. حرصائڻ ويساهڻ. پريائڻ – پرچائڻ. راضي ڪرڻ – ريجهائڻ "سڄڻ سانگي سانگ تي آيو. رنگ جوڙي تان رنگ پرمايو" (نانڪ يوسف).

• **پرمڻُ:** مصدر. [سن پُرمْ = ڦرڻ] ڀٽڪڻ – رلڻ. شڪ ۾ پوڻ. گمراهه ٿيڻ. نڳجڻ. پرڃڻ – ريجهڻ "برهه بنا دل مُور نه پرمي" (اميد علي شاهه). (پرميو – پرميل).

– **پرميلو:** ذ. صفت. شڪ ڳاڙهون – مبهم – منجهيل. وسواسي.

Gul Hayat Institute

- **ٻَرنڊَ:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ٻِرنگُ:** ذ. [سن. ٻِرنگَ] ٻونر – ڪنول گل تي عاشق جيت.
- **ٻِرنگِي:** ٿ. [سن. ٻِرنگي] هڪ قسم جو جيت – ڏڪٽهاري – گهريتڙي "جيئن ٻرنگيءَ ڪيٽ ڪي جوڙي ٻرنگ ڪيو" (سامي).
- **ٻَرڻُ، ٻرڻ:** مصدر. [سن. ٻِرِ = ٻرڻ] ٻُر ڪرڻ (پيٽ، ڪَڏ، وغيره). تار ڪرڻ – چڪار ڪرڻ – ڪناتار ڪرڻ (پاڻيءَ وغيره سان ڪو ٽانءُ). مَٿڻُ_ لٽڙڻ (ڪپڙا جسم وغيره آلو ڪرڻ) ماپڻ (انَّ وغيره). وات ۾ وجهڻ (گِرانهه). ٻورائي ڪرڻ (نقصان جي). ريشم يا سُٽ جي گلڪاري ڪرڻ (ڪپڙي وغيره تي). ٻيارڻ (پئسا). ڪٽڻ (پير، قدم) "ٻر تئون پير ٻري، ملهايو مسڪين ڪي" (شاهه). ٻيٽڻ (تڪيا). لکي ڏيڻ (دَستاويز يا هنديءَ جي ٻُٽ). ڪارتوس وجهڻ (بندوق ۾). تماڪ وجهڻ (ٽوپيءَ ۾). برغلائڻ. ڏيڻ (ڍل). ٻڙڪائڻ – خلاف ڪرڻ. ڪنهن جي خلاف ڪنن تي ڳالهيون وجهڻ "ڪَنَ ٻرڻ". (ٻريو – ٻريندو – ٻريل).

– **ٻَرٽِي ج ٻرٽيُون:** ٿ. ٻَرڻ جي حالت – ٻَرائي. ٻيٽو (تاجيءَ جو).

– **ٻرئي پيٽ هُجڻ:** عورت کي اٺون يا نائون مهينو پيٽ هجڻ.

– **ٻرئي ڪي ٻرڻ:** ڍاول کي وڏيڪ ڍِئڻُ.

– **ٻريءَ ٻير ۾ ٻِتَر اُجلڻ:** شيءِ واري ڪان شيءِ جي گهُرَ ڪرڻ. ساماٿل ڏيءَ جو سڱ گهُرڻ.

– **ٻريا مهينا هُجڻ:** عورت جو ويم کي ويجهو هئڻ. سنئين مهيني هئڻ.

– **ٻريءَ ٻير هيلان ٻُڪَ مرڻ:** هوندي سوندي ٻُک مرڻ.

– **ٻري ٻالا هٽڻ:** تَڪي تِيرَ هٽڻ. ٻري ڪان نفرت ڪرڻ. نفرت سان نهارڻ. ٻُرو يا بيڪار ڄاڻِي ترڪ ڪرڻ.

– **ٻري ڏيڻ:** ٻر ڪري ڏيڻ. ٻورائي ڪرڻ – تلافي ڪرڻ – عوض ادا ڪرڻ.

– **ٻري وڃائڻ:** ڍُهل يا ٻئي ڪنهن ساز کي ٻوريءَ طرح وڃائڻ.

- **ٻِرڻُ:** مصدر. [سن. ٻِرمُ = ڦرڻ] ڦِرڻ – ڦيرو ڪرڻ. موٽڻ. ورڻ. واپس اچڻ. ٻيهر اچڻ – ٻيرو ڪرڻ "آهيان گهٽو اَچاڻ، ٻرَ ٻليرا سپرين" (شاهه). راضي ٿيڻ. ٻرچڻ. خوش ٿيڻ "سُک ٿي ستيون ڪين سي، ٻِري ساڻ ٻتار" (شاهه).
- **ٻُرَڻُ:** مصدر. [سن. ٻِدُرَ = ٻُرڻ] سَنها ذرا ذرا ٿيڻ – اٽو ٿيڻ. ٽِڙڪي ٽڪرا ٿيڻ – ٻُڪا ٿيڻ. ڏري ٻوڻ. خرچ ڪرڻ. (ٻُريو – ٻُرندو – ٻُريل).

– **ٻُرٽو ج ٻُرٽا:** ذ. صفت. ٻجي ذرا ذرا ٿيندڙ – ٻورُو – ٻُرندڙ. ٽاڪئون. (ٿ) ٻُرٽِي ج ٻُرٽيُون.

- **ٻَرٽو ج ٻَرٽا:** ذ. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار – ڏاڳي وِڙهڻ لاءِ ڪانيءَ جي ٻوري نَلي – نڙو ٻرت جو ڪم. ڪُنِ مٿان رک سان ٻريل چمڙي ۾ پاڻيءَ وجهڻ جو ڪم. اڌوڙ کي پاڻيءَ سان ٻرڻ وارو عمل (ت). جنّ واري ماڻهوءَ جو آستان (عام وهم موجب اها جاءِ جتي جنّ ورتل ماڻهو ويهي اڳڪٽيون ڪري). آسيب زده ماڻهوءَ تي ٻڙهيل ڦيٽو – جاڳر.

– **ٻرٽو ٻرائڻ:** ڦٽيءَ جي گهرن ۾ رِتَ موجب تندون داخل ڪرڻ.

– **ٻرٽو وڄائڻ:** جن واري ماڻهوءَ تي سرود يا جاڳر ڪرائڻ. ٽوٽو وڄائڻ. قسمت معلوم ڪرڻ.

– **ٻرٽو وِجهَڻ:** (موچين جي اصطلاح ۾) ڪونر وارو پاڻي اڌوڙ ۾ وجهڻ. جنّ ٻيل ماڻهوءَ تي جاڳر وڄائڻ.

- **ٻِرٽو ج ٻِرٽا:** ذ. هَني جو مُنيو – ٻُونبو – ٻِرڪڻ. اٺ جي پاڪڙي جي، چوٽي. هني جي وچ وارو چمڙي جو ٽڪر – ڪوچُ (ٿ). نَٽ جي وڏي ڦُلي (ڪ).
- **ٻُرٽو:** ذ. پاڻيءَ جي سنهڙن پنن واري گاهه جو هڪ قسم (جو مڇي کائيندي آهي).
- **ٻَرٽِي ج ٻَرٽيُون:** ٿ. ٻرڻ جي حالت. ٻَرڻ جو هنر – ٻرت. بدلو – عوض "جهڙي ڪرٽي تهڙي ٻرٽي".
- **ٻِرٽِي ج ٻِرٽيُون:** ٿ. ٻَوٽي – ڦِرٽي – چرخي – چڪري.
- **ٻرو ج ٻرا:** ذ. آسرو – ڀروسو – وسيلو. ٻَروٽو – ٿهو – ڍِڳ – ستو. مٿيءَ جو ٻراءُ. مٿاهين. (ظرف) مرڪب لفظن ۾ استعمال ٿيندڙ لفظ. جو حرف ظرف سان ڳنڍ جي ويجهڙائيءَ جي معنيٰ ڏيکاري "اڳيرو هيٺ ٻرو ٻريرو وغيره".
- **ٻَرُو:** صفت. ٻريندڙ. صفاتي ٻڇاڙيءَ طور ڪم ايندڙ "پيٽ ٻَرُو پاڻ ٻَرُو ڏن ٻَرُو وغيره".
- **ٻروٽو ج ٻروٽا:** ذ. ٽوري وڏي ٻَري (ڪائين وغيره جي، جا مٿي تي ڪٽجي).

– **ٻروٽِي ج ٻروٽِيُون:** ٿ. ننڍي ٻَري – ٻَروٽڙي.

- **ٻروٽو ج ٻِروٽا:** ذ. ٻِرونءَ وارو هڏو (اک جي مٿان). ٿُلهو ٻِرُون.
- **ٻرورو:** اسم خاص. تعلقي جيمس آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ٻَروَسو:** ذ. [سن. ٻَدْ راشا < ٻدْرَ = چڱي + آشا = اميد] اعتبار. آسرو – آسانگو. ڏِڍ – سانگو. ٻَتِ_ ساک – يقين. ايمان – اعتقاد.

– **ٻَروسو رکڻ:** آسرو رکڻ. اميد رکڻ. اعتبار رکڻ.

– **ٻَروسو ڪرڻ:** اعتبار ڪرڻ. اميد رکڻ.

- **ٻِرُونءْ ج ٻِرُونءْ:** ذ. [سن. ٻُرو: ف. اَبْرُو] اک جي مٿان ڪمان وانگر وارَ – ٻِرڪِنِي.

Gul Hayat Institute

– **ٻرنِ ٻيرَ ڪرڻ:** ٻرنِ ۾ گهنج يا وَرَ وجهڻ. ڪاوڙ ڪرڻ.

– **ٻرون اُجا ٿيڻ:** تمام ٻوڙهو ٿيڻ. ٻوڙهو جهُور ٿيڻ.

• **ٻرُوني ج ٻرُونيُون:** ث. ڏسو "ٻاروني".

• **ٻرِهَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٻري ج ٻريُون:** ث. [سن. ڀارَ = بار] هڪ ماڻهوءَ لاءِ مٿي تي کڻي سگهڻ جيترو بار. ڪاٺين، گاهه، اَنَ وغيره جي وڏي ٻروٽي (جا ٻاڪر ٻري ڪلهي تي کڻڻ بدران مٿي تي کڻجي) "تحقيق جي تون ٻري، مٿي ريءَ ڪٺيج" (شاهه)؛ "ماڻهو ڪڏهن ٻريءَ ۾ ڪڏهن ٻاڪر ۾" (چوڻي). مٿي تي وڏي ڦڙ يا گنڍ جو بوجهو – مٿي جو بارُ "مولهاڻو ميهر يار جو ٻجهي ٿيم ٻري" (شاهه). ٻَري – ڪيسو (ڪ). (صفت) ڀريل (جنهن ۾ جاءِ نه هجي) "ٻري ٻيڙي" ٻريي ٻيٽ سان زال. صفاتي ٻچاڙيءَ طور ڪم ايندڙ "ڀاڳَ ٻري، بخت ٻري، سُونهن ٻري وغيره".

– **ٻري اُچلڻ:** پاڻ تان بارُ لاهڻ. ذميداري لاهڻ. جند ڇڏائڻ.

– **ٻريتُ ج ٻريتَ:** ذ. صفت. ٻريون کڻندڙ – مزور – پورهيت.

– **ٻري تي ٻوڙ:** ٻئي تي بار ٿيڻ.

– **ٻري رکڻ:** (ڏوهه جو) بار ڌرڻ "وڄ نه ويچاريءَ تي رکي ٻڙ، ٻرُمي" (حفيظ).

– **ٻري لاهڻ:** جوابداري لاهڻ. بار لاهڻ. بيگر لاهڻ. جيئن تيئن ڪري جند ڇڏائڻ.

– **ٻري مٿي تي کڻڻ:** بار کڻڻ. گناهه ڪرڻ. ڦِٽ ملامت سهڻ.

– **ٻري مزوري:** ث. پورهيو پنڌ. ڌنڌو ڌاڙي. مزوري – پورهيو.

– **ٻري مزوري ڪرڻ:** هلڪو سلڪو پورهيو ڪرڻ. گذران جيترو پورهيو ڪرڻ. ڏکيو سکيو گذارڻ.

• **ٻرِيا:** اسم خاص. سمات قوم جي هڪ قبيلي جو نالو (جن جي اڳاٽين بستين تان شهر "ٻرِيا" ۽ "ٻرِيالوءِ" جا نالا پيا). هڪ ديهه. شهر ۽ اسٽيشن ("ٻريا روڊ") جو نالو.

• **ٻرِياتُ ج ٻرِياتَ:** ذ. صفت. ٻڙوو – دلال – ويچوُئو.

• **ٻرِيالو:** اسم خاص. [اصل "ٻريالوءِ" = ٻريا (ذات جو نالو) + لوءِ (ڳوٺ) = 'ٻرِيا' ذات جي ماڻهن جو ڳوٺ. بعد ۾ پير صاحب پاڳارن اُن کي مخدوم محمد اسماعيل جي درگاه سببان "ٻريان لوءِ" (= محبوبن جو ڳوٺ) سڏيو جو نالو هينئر عام مروج آهي] ضلعي خيرپور (اڳوڻي خيرپور رياست) ۾ هڪ مشهور ڳوٺ جو نالو (جتي مشهور ولي الله مخدوم محمد اسماعيل رحه جي درگاهه آهي).

• **ٻرِيلُ:** اسم منعول. [ٻَرڻ > ٻريل] ٻُر ٿيل (ڪو ٿانءُ ڪنهن شيءِ سان) – ٻار ٿيل (ٿانءُ، واهه، ڪڏ وغيره پاڻيءَ سان). اَنَ جي راهه (جنهن ڪي ماڻ سان ٻريو ويو هجي). (صفت) بدن ۾ تلهو متارو. سکيو سائو (گهر).

• **ٻريو ج ٻريا:** ذ. صفت. پُورو – راس "ٻريو مهينو، ٻريا ڏينهن". ٻَريل. (ذ) نُوٽِڻ راند ۾ مَٽل ٽِڻ – ٻَري. ٻريا مهينا.

– **ٻريا مهينا هجڻ:** بار کي پيٽ ۾ سانڍڻ جا مهينا پُورا ٿيڻ – ويم جا ڏينهن ويجها هئڻ.

– **ٻريو ٻڪليو گهَرُ:** محاورو. ڌن ۽ دولت سان ٻريل گهَرُ. سُکيو ستابو گهَرُ – آسُودو گهر.

– **ٻريو مٽُ:** محاورو. تمنار ٿيل ٻر هاٿي هارڻ وارو. وڏيڪ ڪک به نه سهندڙ. صبر وارو – ڪانڌيرو.

• **ٻرِيو ج ٻرِيا:** ذ. ڇڙي جو هڪ قسم (ڪ). ڪوهستان ۾ تترن جي جنس جو هڪ پکي (جو ٻَرڪو ڪري اڏامي). (اسم خاص) "ٻرِيا" قوم جو هڪ فرد. ٻَڙ ٻڙ.

• **ٻڙُ ج ٻڙَ:** ذ. صفت. [سن. ٻَٽَ] آزمودگار – تجربيڪار. ڏاهو – سياڻو. قابل. داناءُ "وڄ نه ويچاريءَ تي، رکي ٻَڙَ، ٻَري" (حفيظ). استاد. سگهڙ. ڪاريگر. ماهر. ڦڙت – چالاڪ – چُتُر. بهادر – سورهيه. مردانو "ڄڙ گهوڙا، ٻَڙ گهوٽيا". تندرست – چاقُ – چگو ڀلو. تازو توانو – متارو. "ٻِنن ٻر هوندا، ٻونگا ٻَڙ ٻتارجا" (شاهه).

• **ٻِڙَ:** ث. وڏي ڦُرڙي – ڳِڙ. ٻيڙَ – رِڏ (ت).

• **ٻِڙا:** ظرف. اڳتي – اڳاهون – اڳيرو "هن تان ڪم ٻِڙاڪيو، ٿيو ٻريتن پاس". (ذ) "ٻِڙو" جو جمع.

• **ٻِڙاڪو (ٹ):** ذ. ٻَڙڪو (پاهه يا مڄ جو). نڪاءُ.

• **ٻِڙانگَ (ت):** ذ. سگداسي چانورن جو هڪ قسم.

• **ٻڙاهَ (ت):** ث. پارت – سفارش.

• **ٻڙاٽو:** ذ. صفت. استاديءَ وارو. ڪنهن قابل يا لائق جو – استاداڻو.

• **ٻڙائِڻُ:** مصدر. همّت ڏيارڻ. مدد ڪرڻ. وڌائڻ. باوري ڪرڻ – سات ڏيڻ. "بخت جو ٻڙائڻ". (ٻڙايو – ٻڙائيندو – ٻڙايل).

• **ٻڙائِڻُ:** مصدر. ٻچائڻ. مِڙائڻ. مِلائڻ – ملاقات ڪرائڻ. (ٻڙايو – ٻڙائيندو – ٻڙايل).

• **ٻڙائِي:** ث. هوشياري – چالاڪي. قابليت. چگيلائي. ڦُڙتائي. سگهڙپائي. ڪاريگري.

• **ٻڙيانڌُ ج ٻڙيانڌَ:** صفت. ٻڙيانگ.

Gul Hayat Institute

- **پڙپانگ:** صفت. برباد – پرپاند. رڻ – غيرآباد. ويران – بيابان. سُڃو.
– **پڙپانگ ٿيڻ:** برباد ٿيڻ – سڃ ٿيڻ. ويران ٿيڻ.
- **پڙَڄ (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **پڙَحميرَ:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديھ جو نالو.
- **پڙڪَ:** ث. باھ جي پڙپڙ – پڙڪو. تابش – جوش ڀيڪو. تجمّل. چالاڪي – ڦڙتي. ڀَيَڪ. روشني – چمڪو. ڪاوڙ – غصو. ٽورو تپ – ڪَٽَس.
– **پڙڪَ ڪرڻ:** باھ جو زور سان ٻرڻ – پڙڪڻ "ٻِنيءَ پڙڪ ڪن، باهيون بيراڳين جون" (شاھ: رامڪلي).
- **پڙڪَ:** ث. تڙِيَ – چِڙپ. ڏمڪي. هڪل.
- **پڙڪاٽُ ج پڙڪاٽَ:** ذ. پڙڪو – پڙڪاءُ (باھ جو).
- **پڙڪاءُ:** ذ. پڙڪو (باھ جو).
- **پڙڪائِڻُ:** مصدر. هوا سان باھ کي تيز ڪرڻ. مچ مچائڻ. اُيارڻ. جوش ڏيارڻ. ڪاوڙائڻ. همٿائڻ. ٻڪيءَ کي پڙڪي ڏياري اُڏارڻ. (پڙڪايو – پڙڪائيندو – پڙڪايل).
- **پڙڪائِڻُ:** مصدر. ڏمڪي چاڙهڻ. ڏمڪائڻ. دٻائڻ.
- **پڙڪَڻِ:** ث. ڏکڻ اولھ جو واءُ – پَرْڪَڻِ.
- **پڙڪَڻِ، پڙڪِڻِي:** ث. لغڙ جو هڪ قسم (ڪ).
- **پڙڪَڻُ:** مصدر. باھ جو پڙڪا ڪري ٻرڻ. باھ جون جيڀون ڪڍڻ. جوش ۾ اچڻ – چڙڻ – ڪاوڙجڻ. چمڪو يا روشني ڪڍڻ. ڀيڪو ڪرڻ. اوچتو اُڏامڻ. (پڙڪيو – پڙڪندو – پڙڪيل).
- **پڙڪَڻُ:** مصدر. دڙڪو ڏيڻ. ڊيڄارڻ – هيسائڻ.
– **پڙڪِي وجھڻ:** ڌڄي وجھڻ – هيسجي وڃڻ – ڳالھ تان ڦري وڃڻ.
- **پڙڪو ج پڙڪا:** ذ. باھ جو ڀيڙ – پڙڪاٽُ. باھ جي پڙڪڻ جو آواز. جوش – ڪاوڙ. تاھُ – چرڪ.
– **پڙڪو ڏيڻ. ڪائڻ:** ٻڪيءَ جو ڪنين جي پَرڪي سان اُڏامڻ. جانور جو چرڪ ڀرڻ – تاھ ڪائڻ. مرد جو جوش ۽ ڀيڪي سان گفتگو ڪرڻ. باھ جو ڀيڙ ڪري ٻرڻ.
- **پڙڪِي ج پڙڪِيُون:** ث. [ديسي. پڊَڪَ] ڀيڪي (باھ جي). چمڪاٽ – روشني. پرتاب – جلوو – رونق. جِڀِي. چرڪُ – تاھُ. خنڪي – هشناڪي.
– **پڙڪي ڏيارڻ:** چاھُ ڏيارڻ (ڪنهن ڪم تي). هُشي ڏيڻ. همٿائڻ.
- **پڙڪِي ج پڙڪِيُون:** ث. ڏمڪي – چڙپ چينٻ. ڏسو "پڙڪَ".
- **پڙَڳُ ج پڙَڳَ:** ذ باھ جو ڀيڙُ – ٻنيٽُ – ڏکڙ "موتي مَڄ مجازجا، تا ٻنيءَ پَڙڳَ ڪن" (مرزو نوحاڻي). باھ جو چمڪو. اُلي جو سهائو. جِڀِي.
- **پڙڳُ:** صفت. پڙ – هوشيار. پهلوان – طاقتور – مضبوط.
- **پڙڳ (ل):** صفت. سڪل (ڪاٺيون).
- **پڙڳائِڻُ (ل):** مصدر. پَڙڪائڻ.
- **پڙڳو:** ذ. باھ جو پَڙڪو.
- **پڙڳِي:** ث. ڀِيڪي. پَڙڪِي. هُشِي.
- **پڙَنگُ:** صفت. [صفت. [ھ] بيوقوف – سادو.
- **پڙَنگُ:** صفت. ڀينگ وارو – سُڃو "ٿيو ڀاڳ پڙنگ".
- **پڙَڻُ:** مصدر. پچڻ. مڙڻ. ڀيڙو ٿيڻ – گڏجڻ – ملڻ "سي وڏي ڀاڳ پِڙَن، جي کهيا ڪارونيار ڏي" (شاھ: سامونڊي). (جانورن ۽ جيتن جو پاڻ ۾) گڏجڻ – لڳجڻ. پيٽ تي پوڻ. پچڻ – ٺهڪي ڦهڪي اچڻ. رلمل ٿيڻ – همخيال ٿيڻ. (پِڙيو – پِڙندو – پِڙيل).
- **پِڙو:** اسم خاص. سنجهوري، ميرپور خاص، نوشهري ۽ روهڙي تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **پِڙو ج پِڙا:** ذ. وڏو دڙو. پراڻي ڦِٽل شهر، ڦٽل قلعي، قديم قبرستان يا ڊٺل جاءِ جو دڙو "اڄ محل ماڙيون مڙيئي، پانيان پِڙا پاڻ" (جانعلي لغاري). ڳَنڍِ (ڪپھ ۾ يا سُٽ جي تند ۾) "اَگلڙي آءُ، مون ڪان پِڙا پکا نہ ٿيا" (شاھ).
– **پِڙا پجڻ:** سُٽ ۾ رهجي ويل ڳنڍيون ڳوڙها ڪڍڻ.
- **پَڙُوو پڙئو ج پڙُوا:** ذ. [سن. پَٽْ = پاڙڻ: ھ. پَڙُوا] بد پيشي عورتن جي ڪمائي تي گذر ڪندڙ – پڙوت ڪندڙ – پاڙيو – ڪُٽڻ – دَلو – ڏُوتو. ڪڃريءَ جي ڪمائيءَ تي گذاريندڙ. بيغيرت. ڪم همّت. (ث) پَڙوي، پَڙُئي.
– **پڙوائِي:** ث. پڙوت.
– **پڙُوتَ ج پڙُوتُون:** پَڙوي جو پيشو. ڪسب جي ڪمائي. ڪٽڻپو – دلالي – پاڙ.
- **پِڙي:** اسم خاص. ميرپور خاص ۽ ساماري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **پڙي ج پِڙيون:** ث. ننڍڙو پِڙو. دڙو. ڏاڳي ۾ رهيل ڪپھ جي ڳنڍِ "لينجھ پِڙي ڪڍِ چِني چاٽي". يڪجاءِ ميڙ – جمعيّت – گروه بندي.
– **پِڙيارو:** ذ. صفت. ڳنڍِ ڳوڙهي وارو. دڙن دڪين وارو.
– **پِڙي ٻڌڻ:** اتفاق ڪرڻ. ٻَڌي ڪرڻ. هڪٻئي جي مدد ڪرڻ. ڪوشش ڪرڻ. همّت ڪرڻ.
- **پڙيتي:** صفت. پاڙو ڏيندڙ – مسواڙي.

Gul Hayat Institute

• **ٻڙيُون:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي باگي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٻسُ:** ذ. [سن. ٻسمَنْ =رک] ٻسر – ڦلهيار – ڇارُ – رک – کيري. گارين جو ڊَسُ.

• **ٻسُ:** ذ. [سن. ٻَسُ = ٻُهه] ٻوسو – ٻُهه. گيهه کان سواءِ رڌل چانور – هائيلا چانور.

• **ٻسائڻُ:** مصدر. اَنّ مان ٻُهه وغيره تاري ڪيڻ.

• **ٻسرو ع ٻسرا:** ذ. سادو اناج. اهو سنگ جنهن ۾ ٿهه جهجها ۽ انّ ٿورو هجي.

• **ٻسڪڻُ:** مصدر. [سن. ٻَس = کائڻ] ڳڙکائڻ – ڳهڻُ. ڳهي وجهڻ. هضم ڪرڻ. رڙڪڻ. (ٻسڪيو – ٻسڪندو – ٻسڪيل).

• **ٻسر:** ذ. [سن. ٻسمَنْ = رک] رک – ڇار – ڦلهيار – کيري – ٻيوت.

– **ٻسر ٿيڻ:** خاڪ ٿيڻ – رک ٿيڻ. سڙي وڃڻ. ناس ٿيڻ – چٽ ٿيڻ.

– **ٻسر ڪرڻ:** ساڙي رک ڪري ڇڏڻ. ناس ڪري ڇڏڻ.

– **ٻسمي ع ٻسمي:** ذ. صفت. بدن کي خاڪ ملينڌڙ – ٻيوتي. (ٿ) رک – کيري.

– **ٻسمي ڪرڻ:** خاڪ ڪري ڇڏڻ.

• **ٻسڻُ:** مصدر. تارڻ (اناج).

• **ٻسو (ت):** ذ. صفت. بيعقل – بيوقوف. چسو.

• **ٻسيرو ٻسيلو:** ذ. [سن. ٻشالا] ٻُهه رکڻ جو پاندو.

• **ٻڪَ (ت):** ٿ. ٻَڪَ – ٻَخي.

• **ٻکِ (ت):** ٿ. چاپ.

• **ٻکُ (ت):** ذ. وڏو ڪَڇُون.

• **ٻڪَ ع ٻڪُون:** ٿ. واهه يا درياءَ جي ڪپر واري پير. ڪوپ (جا پاڻيءَ جي ڪاڏ سبب ٿئي). ڪنڌي. پاسو – ير. ٻسڪردائي – ويجهڙائي (ت) "فلاڻو فلاڻي ڳوٺ جي ٻڪَ ۾ وينو آهي".

– **ٻڪَ ڏيڻ:** درياءَ جي پاڻيءَ جو ڪناري کي ڪائڻ. ڪاڏ سببان ڪناري جي پير جو ڪرڻ.

• **ٻڪَ (ڪ):** ذ. (جمع ۾ استعمال ٿيندڙ) ڪائين جا ٻڪا – ٽڪر – جينيا.

• **ٻڪائڻُ:** مصدر. ٻکائڻ – ٻک ڪرائڻ.

• **ٻڪائڻُ:** مصدر. زور سان هڻڻ – ٺهڪائڻ. (ٻڪائيو – ٻڪائيندو – ٻڪائيل).

• **ٻڪٽڻُ:** مصدر. اجائي ڪوشش ڪرڻ. مٺو مارڻ "ٻينر ڪين ٻڪٽيو، ٿيندي تان نه ٻئي" (شاهه ڪريم).

• **ٻڪرُ ع ٻڪرا(ت):** ذ. ٻترُ.

– **ٻڪرُ ٿَبُ ۾ وجهڻ:** منصوبو سٽڻ.

• **ٻڪَ (ل):** ٿ. ٻوڪَ يا سُڪي ڪنگهه جنهن ۾ ڪانگهارو نه اُٿري – ٻڪَ ڪنگهه.

• **ٻڪلڻُ:** مصدر. ٻَرڻُ. لوڻڻ. مَلڻ "جن جا ڏاڳا ڏوڙ ٻڪليا، جا ڳوتا زوال" (شاهه). ميرو ڪرڻ. ڦٽائڻ – خراب ڪرڻ. (ٻڪليو – ٻڪليل).

– **ٻڪليو:** ذ. اسم مفعول. ٻريل. مَليل. لوئيل. تمتار.

• **ٻڪڻُ (ت):** مصدر. [سن. ٻتُ= ڳالهائڻ] بڪڻُ. (ٻڪيو – ٻڪندو – ٻڪيل).

– **ٻڪٽو ع ٻڪٽا:** ذ. صفت. بڪٽو – واتراڏو.

• **ٻڪرُ ع ٻکو:** ذ. [هه. ٻکوا] ٻٽاڪي. بڪبڪيو (ڪ).

– **ٻکو ٿيڻ (ڪ):** چريو ٿيڻ. مت ڇڏڻ.

• **ٻکو ع ٻکا (ل):** ذ. ٻورُ – ٽڪر. ڇورو – سفوف.

– **ٻکا ٿيڻ:** ذرا ذرا ٿيڻ "ٻجي هڏ ٻکا ٿيو. ان جي ڏنو نونٽ نڪاءُ" (مل محمود پلي): "گهوڙا ۽ سُوار، ٻونُ ۾ سڀ ٻکا ٿيا" (رسالو).

• **ٻکوڙڻُ:** مصدر. ٻن شين جي وچ ۾ ٽيءَ شيءِ کي جپڻ. ٻيڪڙ ۾ آٽي چيپاڻ. ٻچائڻ. بند ڪرڻ. (ٻکوڙيو – ٻکوڙيندو – ٻکوڙيل).

– **ٻکوڙ ع ٻکوڙون:** ٿ. ٻيڙ. چپ.

– **ٻکوڙو ع ٻکوڙا:** ذ. دٻاءُ. چيپات.

• **ٻکو:** اسم خاص. تعلقي مٺيءَ ۾ هڪ ٽپي. ديهه ۽ ڏهر جو نالو.

• **ٻکُو ع ٻکُا:** ذ. صفت. [هه. ٻکوا] مورک. ٻکو. ٻڙوو – پاڙيو.

• **ٻکيڙڻُ:** مصدر. ٻکيڙڻ. ڳهڻڻ – نپوڙڻ (ٻکيريو – ٻکيريندو – ٻکيريل).

– **ٻکيڙ ع ٻکيڙون:** ٿ. ٻکوڙ.

• **ٻکيڙڻُ:** مصدر. ٻکوڙڻُ. دٻائڻ. ٻه طاق يا ٻڙ بند ڪرڻ. ڳهڻڻ.

– **ٻکيڙ:** ٿ. ٻکوڙ. چپ.

– **ٻکيڙائڻُ:** مصدر. ٻکوڙائڻ.

• **ٻکرُوڙو ع ٻکرُوڙا (ت):** ذ. چيٽي ۽ مٽيءَ کي ڳوهي ناهيل ٻنوڙو.

• **ٻڳُ (د)، ٻڳُ:** ٿ. [سن. ٻج = ٻجڻ] ٻجَ – نوڙَ – ڦوڙَ. ٻڳل ٽڪر (ڪنهن ٿانءَ يا ٻيءَ شيءِ جا).

Gul Hayat Institute

— **پَگَ ٽوٽَ (ذ)، پَگَ ٽوٽَ (ث):** پڳ ڏاهہ پڳل شيءِ جا ٽڪرا. ٽڪر تانيا — ٽوڙ ڦوڙ.

• **پَگُ:** ذ. [سن. پَگَ] زنانو مخصوص عضوو.

• **پَڳندر، پَڳندَرُ:** ذ. [سن. پگندر] هڪ قسم جي بيماري — نواسير — ورِ.

• **پَڳاڙ ج پَڳاڙَ (ڪ):** ذ. بگهڙ.

• **پَڳَتَ:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو (اڪثر نوابشاهہ ۽ لاڙڪاڻي ۾).

• **پَڳَتِ:** ث. [سن. پَڄُ = پوڄڻ > پڳَت] پڳتي. عبادت. راڳ ۽ ناچ جي هڪ خاص مجلس (جنهن ۾ پڳت ڳائين ۽ نچن).

— **پَڳَت لڳائڻ، وجهڻ:** پڳتن جو ڳائڻ ۽ نچڻ.

• **پَڳَتُ ج پَڳَتَ:** ذ. صفت. [سن. پَڄُ = پُوڄڻ > پَڳَتِ] پڳتي ڪندڙ — پوڄاري — شيوڪ. عام خلق اڳيان بندگيءَ جا ڳيت ڳائيندڙ — ڌرم پڄن ڳائيندڙ. درويش — فقيرتن. سادي سڀاءَ وارو. (اصطلاحاً) مورک — ابوجهہ. (ث) پَڳِتَڻِ، پَڳِتياڻي.

— **پَڳِتاڻو:** ذ. صفت. پڳت جو — پڳت وارو.

— **پَڳِتائِي:** ث. اطاعت — پرهيزگاري — زهد.

— **پَڳَت بڻجڻ:** درويش ٿيڻ. بيوقوف بنجڻ.

• **پَڳَتُ:** ث. ڪاڏو. اهو ڪاڏو جو هر روز ڏان طور ٽڪاڻي يا مڙهيءَ ڏي موڪليو وڃي. پڻ جو ٽڪر. [فعل 'پوڳڻ' مان اسم] اهو ڪي جو پوڳجي.

— **پَڳَتِ پوڳڻ:** سزا پائڻ. نتيجو ڏسڻ.

— **پَڳَتِ پوري هئڻ:** گذران تنگ هئڻ.

• **پَڳَتَرُ:** (جمع ۾) ڪُتِ ۽ مَڄَرَ. (ذ) صرف گيهہ ۾ پڳل گوشت يا ڀي ياڄِي (ڪ).

• **پَڳَتِي:** ث. ڏڻي تعاليٰ کي 'رام' ڄاڻي، هڪ ڏڻيءَ جي عبادت ڪرڻ وارو عقيدو. ڌرمي پڄن يا راڳ.

— **پَڳتي مارڳُ:** ذ. هڪ ڏڻيءَ جي بندگيءَ جي واٽ (جنهن مان ڇوٽڪارو يا مڪتي حاصل ٿئي).

• **پَڳِتيو ج پَڳِتيا:** ذ. ناڇُو ڇوڪرو.

• **پَڳِڙا:** ذ. [پَڳِڙو ج پَڳِڙا] پڳل ڇٽا.

• **پَڳَراٽُ ج پَڳَراٽَ (ڪ):** ذ. ڀيڙ — ڊانڊيءَ — وڏو مچ — پڙڳاٽ.

• **پَڳِڙو ج پَڳِڙا:** ذ. [سن. پرِجَ = پُڄڻ] پڳل ڇٽو — ڏاريو (ث). پرت جو هڪ نمونو.

— **پَڳَڙَن وانگر پَڄڻ:** تاڪوڙو پوڻ. ڪنهن لشڪر يا گروهہ جو گولين سان ڇُڄڻ. هڪبئي پنيان گهٽڻ جو مرڻ.

• **پَڳَسريا:** اسم خاص. راجپوتن ۽ قنوج جي برهمڻن جي هڪ ذات جو نالو (جن مان ڪي هينئر سنڌ ۾ بہ رهن ٿا. تالپوري دؤر ۾ زنانخاني متعلق پيغام پهچائڻ جو ڪم ۽ پهري ڏيڻ جو ڪم ڪندا هئا).

• **پَڳَلُ ج پَڳَلَ:** ذ. صفت. [پرا. پَگَ، سن. پَڄُ =پڄڻ] ٽٽل. تڙڪيل. حل ٿيل (حساب، ڳجهارت وغيره). ماريل (نَوتِڻ جي ساريءَ جي چال). پڄي ويل — فراري. قانون کان باغي ٿي نڪتل (١٩٤٢ع ۾ برطانيہ حڪومت سان حُرن جي مقابلي واري دؤر ۾ عام استعمال ۾ آيل لفظ، يعني قانون پڄندڙ ۽ مقابلو ڪندڙ حُر) — An outlaw.

— **پَڳَل پَڳَل ٿانهن:** ث. مائٽن وٽان پڄي نڪتل عورت.

• **پَڳَلُ:** ذ. صفت. [فعل "پڄڻ" مان اسم مفعول] پِنل — پُسيل.

• **پُڳَلُ:** ذ. صفت. [سن. پُرِجَ = پُڄڻ] گيهہ ۾ رڌل — پُڄڻي ڏنل.

• **پَڳِني ج پَڳِنيون:** ث. [سن. پَڳِني] ڀيڻ.

• **پَڳو ج پَڳا:** ذ. صفت. ٽٽو. ٽڪر ٿيو. پڳل — ڀراٽو (ڇرخو) "پڳو ٿي پيو، جان سين رتو راس ٿئي" (شاهہ). ميدان جنگ ۾ پٺي ڏيئي پڳل "پڳو آءُ نہ چوان، ماريو تہ وسهان" (شاهہ).

— **پَڳو بيلو هئڻ:** گهڙيءَ گهڙيءَ اچڻ — هر هر اچڻ.

— **پَڳي سان پيرڻ:** حال سارو ڪم ڪندو رهڻ.

• **پَڳوا، پَڳوانُ:** صفت. [هہ. پڳواڻ] هميشہ جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. گيڙوءَ رتا ڪپڙا (جي جوڳي فقير پائيندا آهن).

• **پَڳوانُ:** اسم خاص. [سن. پَگَ (= گيان، روشني) > پَڳوانُ = پاڪ، وڏي پاڳ وارو، وڏي شان ۽ مان وارو، مقدس] ڏڻي. ايشور — مالڪ.

— **پَڳوان جي ليکي ۾ هئڻ:** حياتيءَ ۽ موت جي وچ ۾ هئڻ. قريب الموت هئڻ.

— **پَڳوانُ ڄاڻي:** جملو. ڏڻيءَ کي خبر ـ الله ڄاڻي.

• **پَڳوتُ گيتا:** اسم خاص. هندن جو ڌرمي پوتر ڪتاب (جنهن ۾ سري ڪرشن طرفان ارجن کي مهاڀارت جي لڙائيءَ وقت ڏنل سکيا درج ٿيل آهي).

• **پَڳو توڙو:** اسم خاص. هڪ جبل ۽ لَڪَ جو نالو (سيوهڻ ۽ لکيءَ جي وچ ۾).

Gul Hayat Institute

• **ڀڳوڙو ج ڀڳوڙا:** ذ. صفت. ڀڳل. ٽڪر ٽڪر ٿيل. ڏڏرُ (انّ) اڌ ڀَٽڙو – اڌ ڏاڍو (تورو). جهيڙاڪار – معاملائي.

• **ڀڳوڙو ج ڀِڳوڙا:** ذ. صفت. ڀِنَل – پُسيل.

• **ڀِڳوڙي ج ڀِڳوڙيُون:** ث. صفت. تازي وايل (ڳٺون. مينهن وغيره) – آلوڙي.

• **ڀڳَنُو ج ڀڳَنُوانَ:** ذ. صفت. [هـ. ڀڳْوانڻ] تکي نارنگي رنگ جو رڱيل ڪپڙو – گيڙوءَ رتو (ڪپڙو).

• **ڀڳِي ج ڀڳيُون:** ث. [سن. ڀَڄْ = ڀڃڻ] ڀڃڪڙي – رنڊڪ – روڪ. نقصان – هاڃي. (صفت) ڀَڳل – ڀُڳَل.

– **ڀڳِي ڀيرَ:** محاورو. ڀڳل ٽٽل چرخي کي ڦيرائڻ ۽ ڪتڻ واري حالت. هيٺِي هائيءَ سان پيريءَ جو جياپو.

– **ڀڳِيءَ ڀير تي ٻيهَڻُ:** پوڙهو ٿيڻ – پيرسن ٿيڻ. مرڻ ڪنڌيءَ تي پهچڻ. وڏيءَ عمر جو ٿيڻ.

– **ڀڳِي ٽنگي:** ث. ڀڳل ٽنگ.

– **ڀڳِي ٽَڪَ:** ث. ڀڳل ٽَڪَ يا ٽَڪلو (جنهن سان ڪتڻ ۾ رنڊڪ پوي). (اصطلاحاً) ڪم ۾ رنڊڪ وجهندڙ.

– **ڀڳِيءَ ۾ هُئڻ:** (ڪنهن جي) نقصان ۾ هئڻ.

– **ڀڳِي وجهڻ:** ڀڃڪڙي وِجهڻ.

• **ڀِڳِي:** ث. صفت. آلِي – پُسيل.

• **ڀُڳِي:** ث. [ڀُڃڻ. ڀڃڻ > ڀُڳِي] ڀڳل شيءِ. گوشت جو ڀُڳل ٽڪر. مٽرن جون رڌل ڦريون – مٽري – ڏڏڙي.

• **ڀَلّ:** ث. صفت. [ڀَلي > ڀَل] تمام ڀلي (گهوڙي). تمام سُٺي. ڀَلِي – سُٺِي.

• **ڀَلِ:** ظرف. [ف. بلي] بيشڪ – ڀَلي – سدا. هائو. خوشيءَ سان.

• **ڀَلُ:** ذ. [سن. ڀَلهَ. ڀَلَڪَ] رڇُ "ڀَلَ ڀُڄي ڀُوتِي".

• **ڀَلُ:** ذ. صفت. [سن. ڀَدرَ = ڀَلّ] چڱو. سٺو. نيڪ – تمام ڀَلو (اٺ. گهوڙو). بلڪل تکو (وهٽ) "رات سهائي ڀوُنْ سنئين. ڀائِي گهُرجي ڀَلُ" (شاهه). زمين جو زور (جو آباديءَ جي ڀلي ٿيڻ مان ظاهر ٿيندو آهي). درياءَ جو ڇڏيل ريٽُ – ڪيٽيءَ جي زور واري زمين (ذ) فيض – ڳُڻ "ايءَ ڀَلائيءَ جو ڀَلُ. جڻن جو پاسي ٿين پاڻ ڪان" (شاهه). ڀلائي – چڱائي. نفعو – فائدو. خاصيت – اثر. ڪاري جو واهڙ – ڪاري. ڪُم (ڪنول يا نيلوفر جي ڦرُ) جو اَنّ. نيلوفر جو هڪ قسم. [سن. ڀَلّ. ڀَلَڪَ] رِڇ.

– **ڀَل ڀلاَنْ:** ث. اوج – ڪماليت. هاڪ ڏاڪ. ناموس. ترقي.

– **ڀَل ڀلوڙُ:** ذ. صفت. تمام ڀلو. بلڪل سهڻو ۽ هلڻ ۾ تکو (گهوڙو اٺ يا ڪو وهٽ). تمام سهڻو (جانور). (ث) ڀَلّ ڀلوڙَ.

– **ڀَلُ ڀليرو:** ذ. صفت. بلڪل اعليٰ. تمام عمدو. بلڪل اشراف ۽ وڏ گهراڻو.

– **ڀَلُ ڪُڏيرو:** ذ. صفت. ڀلائي ڪندڙ. ڀلائي چاهيندڙ. پهلوان.

– **ڀَلُ ڪُليرو:** ذ. صفت. ڀل ڪُڏيرو.

– **ڀَلُ ڪرڻ:** عيش ڪرڻ. موجون ماڻڻ.

– **ڀَل مانْسُ:** ذ. شريف ماڻهو. چڱو ماڻهو – سکر ماڻهو. نيڪ شخص.

– **ڀَل مانْسائِي:** ث. ماڻهپو – مروت.

• **ڀِلّ:** ث. صفت. اها مينهن جنهن جا سڱ هيٺ تي وريل هجن.

• **ڀُلَ ج ڀُلون:** ث. [سن. ڀُرَمْ] چُڪ غلطي. وسر – ڀولو. خطا – ڏوهه. ڏوهه ڏمر.

– **ڀُلَ ٿيڻ:** چُڪ ٿيڻ. غلطي ٿيڻ.

– **ڀُل پوڻ:** ڀُلَ ٿيڻ. خطا پوڻ.

– **ڀُل ڀُڄي وڃڻ:** چڪ ڀُڄي وڃڻ. ڪنهن جي مٿان ڏوهه سببان ڏمر ٿيڻ. ڏوهه ڏمر جي هيٺ اچڻ.

– **ڀُل نامو ڀُل نامونْ:** ذ. چُڪن جي فهرست – غلط نامون.

• **ڀلا:** صفت. [ڀَلا ج ڀَلا] چڱا "ڀَلائي آهين. پرين ڀلائيءَ پانهنجي" (شاهه). (ندا). مخاطب کي وڏيڪ ڳالهارائڻ لاءِ ندائي يا سواليہ لفظ "ڀوءِ. چڱو ڀوءِ؟".

• **ڀلا ڀائي. ڀلاَنْ ڀائِي:** ث. هاڪ ڏاڪ. نالو ناموس "فلاڻي جي ڀلان ڀائي لڳِي ٻئِي هئي".

– **ڀلا ڀائِي هئڻ:** هاڪ ڏاڪ هئڻ. وڏي نيڪي ۽ واڪاڻ هئڻ.

• **ڀلا ڀلِي:** ث. ڀَلانْ ڀَلِي.

• **ڀلانْ ڀلِي:** ث. (ڀلي ڪان بہ ڀَلِي) اوج. ترقي. ڪماليت. ڪمال ڪاريگري. ڀلان ڀليءَ جو ڇيهہ ئي ڪونهي".

• **ڀلارو ج ڀلارا:** ذ. صفت. ڀلائي ڪندڙ. مهربان. بزرگ – نيڪ. عزتمند – مانوارو. بلند مڪان – وڏي رتبي وارو. سڀورو.

• **ڀلاوِڻ:** ث. (واپار يا ڌنڌي ۾ سودي ناهي ڏيڻ يا ڪم ڪار هلائڻ لاءِ) ڀلاوٽي کي مليل اجورو – دلالِي – ڪميشن.

• **ڀلاوٽي ڀلاوِٽيو:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جو ڪجهہ سيڪڙو دلالي وٺي ڪنهن واپاريءَ طرفان ڏيساور ۾ مال وڪڻي يا خريد ڪري. آڏتيو – دلال – گماشتو.

• **ڀلائِڻُ:** مصدر. احسان ڪرڻ. ٿورو ڪرڻ. پاڻ موڪڻ – پنهنجا لائق ڪرڻ "پاڻ ڀلائڻ". ظاهر ڪرڻ – ڏيکارڻ

Gul Hayat Institute

(حساب ڪتاب). (واپارين جي اصطلاح ۾) پيل مال ٻڌي اگهه تي ٻيءَ ڌر کي وڪڻي ڏيڻ. (ٻلايو – ٻلائيندو – ٻلايل).

• **ٻلائڻ:** مصدر. ٻل ڪرائڻ – غلطي ڪرائڻ – منجهائڻ. ويساهڻ. ڀنيلائڻ – ٺڳڻ – دوهڻ. گمراه ڪرڻ. ڇڏي ڏيڻ. وسارڻ. خيال ڦيرائڻ. (ٻلايو – ٻلائيندو – ٻلايل).

– **ٻلائيتو:** ذ. صفت. ٻل وارو. غلط نموني ۾.

• **ٻلاڻو:** ذ. ڪنهن کي ڀڪيءَ وغيره کي ڦاسائڻ لاءِ ڏنل ڪاڌو – چوڻ. ڀيتي. چڙهو – ڏتو. لالچ – لَبُ.

• **ٻلائي ج ٻلايون، ٻلائيون:** ث. بهتري – چڱائي. مهرباني. نيڪي "ٻلائيءَ جا ڀيئ پيشانيءَ ۾ پرينءَ جي" (شاه). احسان – ٿورو. وَڙُ – لائق.

– **ٻلائي ڪرڻ:** مهرباني ڪرڻ. احسان ڪرڻ – ٿورو ڪرڻ.

• **ٻلّ ٻجي:** ث. (رڃ جي ٻج جهڙي) ٻوٽيءَ جو هڪ قسم.

• **ٻلجڻ:** مصدر. چُڪ ڪرڻ – غلطي ڪرڻ. منجهڻ. گمراه ٿيڻ. ڀنيلجڻ. ٺڳجڻ – ويساهجڻ. وِسرڻ. ويسر پوڻ. [ٻلو > ٻلڙُ] تمام ٻلو. ٻلهڙُ.

• **ٻلڙو ج ٻلِڙا:** ذ. صفت. [پيلو (=ڦِتل رنگ) > پيلڙو > ٻلڙو] ڦلهڙو. ٻلڪڙو. شرمگين – ڪومايل – ويچارو. ڪنڙو – نهولڙو (ت).

– **ٻلڙو منهن ڪرڻ:** ڦلهڙو مُنهن ڪرڻ. مُنهن سُسائڻ. ڪانئريو ڏيکارڻ.

• **ٻلسرو:** ذ. ٻلي پوک – ٻلو فصل (ل). اهو زمين جو ٽڪرو جنهن تي جهجها مينهن پون ۽ سُٺي آبادي ٿئي (ل). سُٺي ريج وارو ۽ آباد زمين جو ٽڪر. آباد جوءِ (ڪ).

• **ٻلڪا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٻلڪار:** ث. [ٻلڻ. ٻلجڻ > ٻل > ٻلڪار] گمراهي – مونجهه. ڏر – خوف – ڌهڪاءُ. سختي – ڌهڪار. "جم وَارين وسرا، پتين جي ٻلڪار" (شاه). گفتگو – پڻڪار (ڪ). وڏي وات ڳالا – ڪُوڙي تهمت (ڪ). چغلي (ڪ). ٽنولي – چٽر (ڪ). حسد جي نظر (ڪ). ڏمر – ڪاوڙ. اوچتي مصيبت "مٿن ڪا ٻلڪار پئي".

• **ٻلڪر:** ث. سختي – ڌهڪار – ٻلڪار "آخر اُتي رسيو جتي پيو سندي ٻلڪر" (حفيظ).

• **ٻلڪڙو ج ٻلڪِڙا:** ذ. صفت. ٻِلڙو – ڦلهڙو. ڊنل – هيسيل.

• **ٻلڪڻ:** مصدر. مَرڪڻ – پڏڻ – فخر ڪرڻ.

• **ٻلنامو، ٻلنامون ج ٻلنامان:** چڪن جي فهرست يا ياداشت (جا ڪتاب جي پڇاڙي يا اڳياڙيءَ ۾ ڏجي).

• **ٻلڻ:** مصدر. [سن. ڀُرم = ٻلجڻ] ٻلّ ڪرڻ – چُڪ ڪرڻ – غلطي ڪرڻ. مُنجهڻ – گمراه ٿيڻ. رستو وڃائڻ. وِسرڻ. ويساهجڻ – ڀنيلجڻ – ٺڳجڻ. ڏاڍي جِي هيٺي مٿان ڏمر جي نگاه رکڻ "لهريون لڙ، لطيف چئي، پيلي تي ٻلن" (شاه). ڪنهن جو پاڻ کي ڏاڍو ۽ ٻئي کي هيٺو سمجهي، ان هيٺي مٿان (سيڪت ڏيڻ خاطر) ڏمر جي گهمڻ "فلاڻو فلاڻي جي مٿان ٻلي ٿو ٻلي پيو".

• **ٻلو ج ٻلا:** ذ. صفت. [سن. ڀَدْرَ = چڱو] چڱو – سُٺو. تمام سٺو – اوچو. نيڪ – ٻلارو. ٺاهوڪو – سهڻو. نيڪ – سڪر (ماٺهو). تِکو (وهٽ). (ث). ٻلي ج ٻليُون.

– **ٻلو ٻلو ٻلوڙي ٻلو:** محاورو. (تحسين خاطر ندائي الفاظ. تحسيني فقرو) واه واه!_ آفرين!. (تنبيهه خاطر ندائي الفاظ. تنبيهي فقرو] واه جو ڪم ڪيئي يا واه جو ڪم ٿو ڪرين!_ اهڙو ڪم! (يعني ته اهڙو ڪم ڪرڻ نه ڪپندو هو ڇاڪاڻ ته اهو ڪم خراب آهي يا ڪندڙ لاءِ نقصانڪار آهي) "جي تون مڇ نه موتيو، ٻلو ٻلو مڇ!" (رسالو).

– **ٻلو سڳورو، ٻلو سُونهارو:** ذ. قرآن شريف.

– **ٻلو سُنهارو کڻڻ:** تسر خاطر قرآن شريف مٿي تي کڻڻ. قرآن شريف هٿن ۾ جهلي تسر کڻڻ.

– **ٻلو ڪر:** محاورو. (صفاتي ترڪيب) چڱو خير جهڙو ڪم. (تنبيهي فقرو = 'تو چڱو ڪم ڪيو، ڏِسي رهبو!') چڱو ڏسي رهبو!_ چڱو!. ڪافيءَ کي ڳائڻ وقت (سرهائي ۽ چڱي وائِي جي لحاظ سان) ٻراءِ خاطر استعمال ٿيندڙ فقرو.

– **ٻلوڻ ٻل، ٻلئون ٻل:** صفت. چڱي کان چڱو. (ث) ٻلان ٻلي – ٻلائي جي انتها.

– **ٻلي پارڏي وڃڻ:** عربستان ڏانهن حج ڪرڻ لاءِ روانو ٿيڻ.

– **ٻليرو ج ٻليرا:** صفت. اضافي. وڌيڪ ٻلو – پڻ کي زياده چڱو "ڪيچان آيو قافلو ٻليرو پانيان" (شاه). ذرا ٻلو – چڱيرو – موچارو. (ث) ٻليري ج ٻليريون.

• **ٻلو:** ذ. [سن. ڀَدْرَ = چڱو] فائدو – نفعو. چڱائي – ٻلائي "ٻلو ڪر ته ٻلو ٿئيئي". دال يا گوشت جي رڌل ٽڪي يا ڪوفتو. ڏهي ڀيڙو.

– **ٻلو ٿيڻ:** چڱو ڪم ٿيڻ. (ڪنهن جو) فائدو ٿيڻ.

– **ٻلو ٿيو:** محاورو. (ڪم جي پورائي تي پسندگيءَ جي اظهار جو فقرو) 'بيشڪ ڪم ٻلو ٿيو.' (ڪم جي تڪميل تي بلڪل پسندگي نه بلڪ رضامندي جي اظهار جو فقرو)

Gul Hayat Institute

ُجيڪي ٿيو سو چڱو ٿيو: (ڪنايةً. فائدي نہ پهچڻ بلڪ ڪي ڪين ورڻ جي معنيٰ جي اظهار جو فقرو) "ڀيو ٿيو ڀلو".

– **ڀلو ڪَرڻُ:** ڪنهن جو ڪم سنوارڻ. فائدو ڏيڻ. ڀلائي ڪرڻ – احسان ڪرڻ.

– **ڀلو مَنائِڻُ:** ٿورو ڪڍڻ. رقم ڀاسڻ.

– **ڀلو مَنائي اَچڻ:** اوڌر قبول ڪرائي اچڻ – رقم ڀاسرائي اچڻ.

• **ڀِلو ج ڀِلا:** ذ. صفت. ڀِلڙو – ڦِلهڙو. ڍِنل – هِيسيَلُ. ڪونٺرو (مُنهن). ڪَچو – ڀيلو (ٿ).

• **ڀلو مُنهن ڪَرڻُ:** شرمسار ٿيڻ. مايوس منهن ڪرڻ.

• **ڀلو نِٽِي:** ٿ. ٻاٽيءَ جي گاهہ جو هڪ قِسم (ڀِهڻ مثل ٻاٽيءَ جي وَلِ، پر ڀِهڻ جي پنن کان ڀن ننڍا).

• **ڀلوڙُ ج ڀلوڙَ:** ذ. صفت. ڀَلو. ڀنڊ جو ٽڪو (وَهٽ).

• **ڀلي، ڀلين:** ظرف. [ف. بلي] بيشڪ – ڀَلُ. جيءُ. سدا – نِڄ. ڀَڪ – ضرور.

• **ڀلي آئين، ڀلي ڪري آئين:** مرحبائي جُملو. جيءُ آئين – ڀَلي آئين.

• **ڀلي ج ڀليون:** ٿ. ڀلائي – چڱائي – مهرباني. (صفت) 'ڀلو' جو مؤنث – چڱي – سُٺي – عمدي. "محبوب آيو مون وٽ مهران مَلي مَلي، ٿي هاج اُن جي آئي سيڪا ڀَلِي ڀَلِي" (گل). گهڻي کير واري (ڍڳون، مينهن وغيره چوپائي).

– **ڀليءَ ڀت:** ظرف. چڱيءَ ريت – چڱيءَ طرح.

– **ڀلي ڪَرڻُ:** چڱو ڪم ڪرڻ – چڱي ڪرڻ "ڀَلي ڪَيئي ڀلا پرين! هيئن نہ مناسب هوءِ" (شاهہ). ڀلائي ڪرڻ – نيڪي ڪرڻ.

• **ڀِلي ج ڀِليُونْ (ڪ):** ٿ. صفت. هيٺ لڙيل سڱن واري مينهن – ڦاڏي. هڪ سِڱ هيٺ ۽ هڪ سِڱ مٿي واري ٻڪري. ڍِلِي – لاٿِينْ.

• **ڀليارَ:** ٿ. ڀَلِي زمين – زرخيز زمين – زور واري زمين.

• **ڀلِيڪارَ ج ڀلِيڪارُون:** ٿ. خوش ڪينڪار – آڌر ڀاءُ – مرحبا.

• **ڀَمُ (ڪ):** ذ. ٽلهو – متارو. بهادر. ڀيم. پهلوان. ڀَمُ (ڪ).

• **ڀماڻِي ج ڀماڻِيُونْ (ٿ):** ٿ. ڀَنْوانِي – ڦيري.

• **ڀميراڻي:** اسم خاص. مزاري بلوچن جو هڪ قبيلو.

• **ڀمْرارو (ٿ):** ذ. صفت. نياڳو.

• **ڀمڙُ:** مصدر. ڀؤنر وانگر گهُمرا ڏيڻ. ڀونْرجڻ. آپي ۾ ڀرجي بيخيالو ڀٽڻُ. ڀَنْوانيون کائڻ.

– **ڀمريو ڀٽڻُ:** ڀونْريو وتڻ – ڀيبيو وتڻ "ڪنهن جنهن ڪيف ڪڪوريا، ڀمَريا ڀٽن" (گرهوڙي).

• **ڀمْرو ج ڀمْرا (ٿ) ذ.** ڀؤنْر (جيت).

• **ڀمَرِي ج ڀمَرِيُونْ (ٿ):** ٿ. ڏُکنهاري (جيت). گهريتڙي (جيت).

• **ڀمَڻُ:** مصدر. [سن. ڀْرَمْ = ڦِرَڻُ] اجايو هيڏانهن هوڏانهن هلڻ – ڀِٽڪڻ – ڦِرڻ – رُلڻ. گهُمڻ – لُٽڪڻ. (ڀمِيو – ڀمندو – ڀمِيَلُ).

• **ڀمِٽِي ج ڀمِٽِيُونْ (ٿ):** ٿ. ڀُئُونْڻِ ـ ڦرٽي – ڪَپِي.

• **ڀن:** ذ. آڳاٽي ڦٽل شهر جا نشان – پُراڻا آثار – قديم آثار. ڀَڳل جايون – ڪَندرَ.

• **ڀنُ ج ڀن:** ذ وڏو ڄارُ (مڇيءَ ڪي ڦاسائڻ لاءِ) – رَڇُ "پرين پيا نہ ڀَنَ ۾، مون پائيندي واڄهہ" (شاهہ ڪريم). مصيبت – نقصان.

– **ڀنُ ڀَڄَڻُ (ت):** وڏو خرچ ڪرڻ. قرض وٺڻ.

– **ڀنُ ڀَرَڻُ:** تاوڻ يا چٽي ڀرڻ. نقصان جو ڀورائو ڪرڻ.

– **ڀنُ وِجهَڻُ، هَڻَڻُ:** ڄار وجهڻ (مڇين ڦاسائڻ لاءِ).

• **ڀِن:** ٿ. [ڀِڄَڻ > ڀِنَ] آلاڻ – پوسل. گهِمر. اوسَ – ماڪَ.

• **ڀِنُ ج ڀِن:** ذ. [سن. ڀِدْ = ڀِڄڻ] الڳ – جُدا – ڌار – علحده ـ نرالو.

– **ڀِن ڀِن:** ظرف. ڀِيو ڀِيو – جدا جدا – ڌار ڌار.

• **ڀَنَ:** ٿ. ڀَڄ.

• **ڀُنُ:** ذ. [ع. بُنّ] قهوو – ڪافي (پيئڻ جي). هڪ قِسم جي ڀڄ.

• **ڀنائي ج ڀنائيون:** ڀَڄائي – ڪنهن شيءِ جي ڀُڄائڻ لاءِ ڏنل اُجورو.

• **ڀِنڀُ:** ذ. ٽينگ – ٽپو. "ٽُونار ڀتي" راند ۾ اُها جاءِ جتان رانديگرن کي ٽپو ڏيڻو پوندو آهي.

• **ڀِنْڀَ:** ٿ. صفت. تمام گهڻي اونده ـ ڪاري ڀاٽ – گهُگهہ انڌارو "ڀِنڀ اونده".

• **ڀنْڀا:** صفت. (اڪثر جمع ۾ ڪم ايندڙ: ڀَنْڀو ج ڀَنْڀا). سُهڻا ڪارا (وار) "لار لئيندي وچڙا، ڀنڙس ڀنڀا وار". ڪارا گهاٽا (وار). ڪارا گهنڊيدار (وار) "ڀنڀا ڀرون". ڏسو "ڀنڀو".

• **ڀنْڀارُ:** ذ. ڀانڀارُ – وڏو ڦوڙ. وڏو گهارو.

• **ڀنْڀاڪ:** ذ. ڀَنڀارَ.

• **ڀنْڀائِي:** اسم خاص. تعلقي سڪرنڊ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ڀنْڀَٽُ ج ڀنْڀَٽَ:** ذ. وڏو مَڄ (ڀاهہ جو) – ڀَڀَڙُ. (صفت) وڏي پيٽ وارو – پيٽِي. بيعقل – بيوقوف.

• **ڀنْڀرا:** اسم خاص. سماٽ نسل جي هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪوٽڙيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ڀنْڀِراڪو:** ذ. [ڀِنْڀ (=اونده) > ڀنڀراڪو ذرا اونده وارو وقت]

Gul Hayat Institute

اوائلي برسات وارو وقت (جنهن ۾ اجا ذرا اونده هجي) — وڏي برسات.

• **پَنيرالي ج پَنيراليُون (ڪ):** ث. هڪ اڏامندڙ جيت — پَنيوري.

• **پَنيرڪو:** ذ. پَنيراڪو.

• **پَنيري، پَنيري ج پَنيريُون (ڪ):** ث. هڪ اڏامندڙ جيت — پَنيوري.

• **پَنيڙ:** ذ. پَيڙ — پَنيَٽ.

• **پَنيڙڪ:** ث. ڏاڙهي مُڇن جي ساوڪ — ريه.

• **پَنيڪي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنيلائڻ:** فعل متعدي. برغلائڻ — ڀلائڻ. گمراهه ڪرڻ. وساهڻ — نَڳڻ. (پنيلايو — پنيلائيندو — پنيلايل).

• **پَنيلجڻ:** فعل مجهول. ڀلجڻ. نڳجڻ — دوهجڻ. وساهجڻ. پنيلڻ — پنيولجڻ.

• **پَنيلڻ:** مصدر. پنيلجڻ. پنيولجڻ. هٺ ڪرڻ — وڏائي ڪرڻ. بتلجڻ — بيبجڻ — ديوانو ٿيڻ.

• **پَنيو ج پَنيا:** ذ. صفت. ڪارو سهڻو گهنڊيدار (وار) "پنيو جو پنيورجو، ڪاڪل ڪاله ڏنوم" (شاهه). سُهڻو — خوبصورت. (ث) پَنيي ج پَنييُون. (اسم خاص) مرد جو نالو "جام پَنيو"، "پنيومل" (جنهن جي پويان هندن جو پاڙو "پَنياڻي"). ٺلهي عورت. ٺلهي ۽ بدشڪل عورت جو نالو "مائي پنيو".

— **پَنيو جورو:** ذ. ڪپڙن جو سهڻو وڳو (رَنو ۽ پَڙو).

— **پَنيي ڏاڙهي:** ث. سهڻي ڪاري ڏاڙهي "وارو وَرُ ونءِ ويا، ڏاڙهيءَ پنيا ڏير" (شاهه).

• **پَنيو ج پَنيا:** ذ. صفت. حيرت زده ـ عجب ۾ پيل. وايون بتال ٿيل. بيوقوف (ذ) لوهي ٿنيو — ٻَنبو.

• **پَنيور:** ث. مڇيءَ جو هڪ قِسم (سامونڊي مڇي، سنهرن چلرن سان. گولائين. اڇي رنگ جي. ڏيگهه ٽن انچن کان اٺن انچن تائين) (انگ. ڪليڊي فش Clady Fish).

• **پَنيور:** اسم خاص. [< ٻنيورُ < ٻَنُ + ٻهور < ٻَن ٻهارُ (Van Vihara) = ٻڌ ڌرم جي مندر جو نالو. جنهن جي پويان سنڌ جي هن قديم شهر جو مقامي سنڌي نالو "ٻنيور" مشهور ٿيو ۽ ٻاهرين دنيا ۾ 'ديبل' جي نالي سان سڏجڻ لڳو. ان جا ڪنڊر ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان ٻه ميل ڪن اولهه طرف آهن. سنڌ جو مشهور قصو 'سسئي پنهون' پڻ شهر 'ٻنيور' سان ڳنڍيل آهي] ٻنيور — ديبل.

• **پَنيورجڻ:** فعل مجهول. پنيولجڻ. متو ڦرڻ. اجائيءَ ڳالهه تي سينجڻ. بتلجڻ. (پنيوريو — پنيوريندو — پنيوريل).

• **پَنيوري:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنيوري، پَنيوري ج پَنيوريُون، پَنيوريُون:** ث. [سن. پُرمُ = ڦرڻ] هڪ اڏامندڙ جيت جو قِسم (dragon fly). برسات جي موسم ۾ نڪرندڙ هڪ قسم جو رنگين ۽ سهڻو جيت. سهڻي (عورت). سهڻي وِس واري (عورت). ڪم ڪار ۾ تيز (عورت) ٻَهُرَ جي سڪل پلڙي ۾ ڪندو هڻي ناهيل ڦرڻي (جا هوا تي ڦري) — ڪاٺ جي جنديءَ تي ٺهيل ڦرڻي.

• **پَنيول:** ث. عشق جي مستي — محبت جي چريائي.

• **پَنيولجڻ:** فعل مجهول. پَنيلجڻ — مَنجهڻ — گمراهه ٿيڻ. وساهجڻ — نڳجڻ. بَتلجڻ — بيبجڻ. مست ٿيڻ "ڪِ پنيولبين ڪرها! ڪِ ڪنهن ڪامڻ ڪياءِ" (شاهه).

• **پَنيي ج پَنييُون:** ث. ڪاري سهڻي اک "پنييون هڏ مَ پيس ڪَنُ سُتيون سُپرين" (شاهه).

• **پَنيا:** ذ. اکين جا ڪويا — اکين جون جايون.

• **پَنج:** ث. پَنجهوءَ تي بيٺل پوک — پَنجهه.

• **پَنجُ (ل):** ذ. پَنجهو. مِٽِي.

— **پَنجُ ٻرڻ:** دوءُ ڪرڻ.

• **پَنجَرُ ج پَنجَرَ:** ذ. اک جي پنبڻي — پِنجري. اک ۾ پيل مٽيءَ (پنج) جو ذرو.

— **پَنجَرُ ٻرڻ:** اک ۾ ذرا پاڻي آڻڻ سان اک ۾ پيل مٽيءَ جي ذري جو زائل ٿيڻ. اک ۾ ذرا پاڻي آڻڻ. ڪجهه ڏک ٿيڻ "هن جو پنجرئي نه ٻري، هو وڃي پٺي وهلور".

• **پِنجَر، پِنجَري ج پِنجَريُون:** ث. اک جي پنبڻي. اک جي ڇَپر تي جاول وار — چِنيَر — پِنجَرَ. (ذ. صفت) ٿورڙو — ذرو پرزو. گهٽ ۾ گهٽ — ٿوري ۾ ٿورو. پَڇاڙيءَ ۾ ـ پويون.

• **پَنجِر:** ث. پنبڙين ڪٽل عورت — ڇُڇِي.

— **پَنجِر پاءُ ج پَنجِر پاءُ:** ذ. ڇُڇِي عورت جو پاءُ (گار جو لفظ).

— **پَنجِر جو ج پَنجِر جا:** ذ. صفت. گار جو لفظ (جنهن جي معنيٰ آهي "ڇڇيءَ جو پٽ").

• **پَنجَرُ ج پَنجَرَ:** ذ. پِنبڻي — پِنجَرُ.

• **پَنجهه:** ث. پَنجهوءَ تي بيٺل پوک (جنهن کي اجا ٻهريون پاڻي نه پياريو ويو هجي).

• **پَنجهه:** ذ. پَنجهو — سُڪي مِٽِي.

• **پَنجهو:** ذ. سُڪي مِٽي. ڪوٽيل مٽي. (اصطلاحاً) قبر (مان نڪتل مٽي) "پَر پَنجهوءَ ويهي، ڪَهڙي ڪنديَن ڳالهڙي"

Gul Hayat Institute

(شاهه). ٻوڪ کي ٻاٽي ڏيڻ کان اڳ واري ڪيڙي "پنجهوءَ تي ٻيڻل ٻوڪ". ٻنيءَ کي ٻهريون دفعو ڏنل ٻاٽي "پنجهوءَ جو ٻاٽي".

— **پَنجهوُ ڀَرڻ، ڀِيارڻ:** ٻوڪ کي ٻهريون دفعو ٻاٽي ڏيڻ.

• **پَنجهَرُ (ت):** ذ. اُٻرو — ڏٻرو — هيٺو.

• **پَنجهَر:** ذ. سنها ڏنگهَر — ڇينيا.

• **پَنجهَرُ، پَنجهَرُ:** ذ. پَنٻيٽيوُن. اک ۾ ٻيل متيءَ جو ذرو. پِنجَرُ.

• **پَنجَڻُ:** مصدر. ڪاڌي جو هضم ٿي رت سان ملي وڃڻ. هضم ڪرڻ — ڦٻائڻ. پَچڻُ.

• **پَنڊ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (جنهن جا فرد ڳائيندا ۽ خيرات وٺندا آهن. ڪجهه عرصو اڳ، جيستائين خيرات نہ ملندي هين تيستائين ڏرٽو ماري ويهندا هئا). جوڪيا قوم جي هڪ ڀاڙي جو نالو. تعلقي دادوءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنڊُ ج پَنڊَ:** ذ. صفت. [سن. پَٺ = ڳالهائڻ] پَٺُ — ڳائي وجائي خيرات وٺندڙ — مڱڻهار. پنڊٽي ٻارينڊڙ — ڇَنبُرُ — ڳَڪَ — مَچَڊَ.

— **پَنڊُ ٻڌجڻ:** ڳڪ ٿيڻ. گوڙ ڪرڻ.

— **پَنڊِڻ:** ث. صفت. اُها زال جا پَنڊي مچائي ٻيهي.

— **پَنڊِي، پَنڊِٽِي، پَنڊڪِي ٻڌڻ (لائڻ):** مسلسل گهُر ڪرڻ. گهُر ڪندو رهڻ. ڏرٽو مارڻ. ڳڪ تي ٻوڻ — مَچَڊ تي لڳڻ. گهٻي ڪرڻ. گوڙ ڪرڻ.

• **پَنڊُ ج پَنڊَ:** ذ. [سن. پِٽَڊَ = روڙو] مِٽيءَ جو وڏو ڳوڙهو — پِنڊُ. پٿر. ڪچيءَ کنڊ جو ڳوڙهو. نِبات. ڪپهه جو ريشو (ڪ).

• **پَنڊا، پِنڊَ:** ذ. متي جا مُنجهيل ۽ ڳوڙها ٿيل ميرا وار.

• **پَنڊارُ ج پَنڊارَ:** ذ. [سن. پاندا ڳارَ] سيڌي سامان ۽ ٿانون وغيره رکڻ لاءِ جاءِ ـ توشاخانو. گدام. پاندو "پڳت جوڳ ويراڳ جا، ڏي پندار پري" (سامي).

— **پَنڊارو:** ذ. خيراتخاني يا مندر سان شامل ٻَنِي — لَنگر — پانڊارو. وڏو شاهي ٿانءُ. ڳوهيل متيءَ مان ٺاهيل وَٽِي (باراٿو رانديڪو). جوڳين يا سناسين جي مهماني.

— **پَنڊارِي ج پَنڊارِي:** ذ. صفت. پَنڊار جو سنڀاليندڙ — سيڌي سامان جو رکپال. فقيرن لاءِ ماني رڌيندڙ ٻورچي.

• **پَنڊارِي ج پَنڊارِيوُن:** ث. پندالڙي — پنگالڙي.

• **پَنڊالڙِي ج پَنڊالڙِيوُن:** ث. پيسن گڏ ڪرڻ جي ڪنڊٽِي (جا پِٽ ۾ هٽبي آهي) — پَنگالڙِي.

• **پِنڊِڙا:** ذ. ننڍن وارن جون ڇَڳِڻوُن.

• **پِنڊِڙو:** ذ. ننڍن وارن جي ڇَڳَ.

• **پَنڊِسار، پَنڊِسال:** ذ. [سن. پاندُ شالا] اُهو ذخيرو جو ورهين لاءِ ڪٺو ڪري رکجي.

— **پَنڊسالِي:** ذ. صفت. اُهو ماڻهو جو ورهين لاءِ ذخيرو ڪٺو ڪري رکي.

• **پَنڊڪِي:** اسم خاص. تعلقي ٻني عاقل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنڊُ مارِي:** اسم خاص. تعلقي ڪنڊياري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنڊڻُ ج پَنڊڻَ:** ذ. [سن. پِٽڊَ = ڳالهائڻ] پَنڊُ — پِنڪو. روج راڙو — مانڌاڻ. ڏمچر. جهيڙو — فساد.

— **پَنڊڻ ٻوڻ:** پَنڊُ ٻوڻ. ٻائيتال ٻوڻ. ڪُنڪو ٻوڻ — مانڌاڻ مَچڻُ.

• **پَنڊو:** ذ. سِٽيءَ جو هڪ قِسم (جنهن مان سَٽ ڪدي، ڪَتي، وَٽِي، رَسا ۽ پنجوڙيون ٺاهين ۽ پڻ ڪتون ۽ پينگها واٽِين) — سجاتو. ننڍڙن وارن جي ڇَڳَ.

• **پَنڊِي ج پَنڊِيوُن:** ث. 'پند' وارو ڪم. ڪِٽ ڦِٽ — ڪِلِڪل — گهٻي. ڦَڪڙي. خواري. ٻائيتال — گوڙ. اجايون دانهون. (صفت) گهٻي ڪندڙ — مَچَڊ تي گهُرندڙ. جنبڙي ٻوندڙ — ڳَڪَ.

— **پَنڊِي ٻارڻُ:** 'پند' وارو ڪم نہ ڇڏڻ. وري وري چوڻ. ڪِٽ ڦِٽ لائڻ — ڪِلِڪل مچائڻ. فِتنو اُٿارڻ.

— **پَنڊِي ٻڌڻ:** ڪنهن جي ٻويان ڦَڪڙي ٻڌڻ. ٽائي ڪٽڻ. پنيان ٻوڻ. خوار ڪرڻ.

— **پَنڊِي ڪرڻُ (ت):** نڳي ڪرڻ — چالاڪيءَ سان ڪم ڪڍڻ.

— **پَنڊِي لائِڻُ:** ڪنهن جي ٻويان ڦَڪڙي ٻڌڻ. ڪِلِڪل مچائڻ.

— **پَنڊِي مچائڻ:** پَنڊِي ٻڌڻ — وري وري چوڻ.

• **پَنڊِي خانو ج پَنڊِي خانا:** ذ. حَقي يا چلم جي سامان رکڻ جي ڪوٺِي.

• **پَنڊِيلو ج پَنڊِيلا:** ذ. [سن. پَڊ = ٻوڳ چرچو] نٽ — نقال — ويس ڌاري. (ث. پَنڊيلِي).

• **پَنڌَر:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪنڊ ڪوٽ ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.

• **پَنڌَرُ:** ذ. برسات يا طوفان سبب ڪِريل ٻوڪ. ٻيلايل ٻوڪ. لٽيل ٻوڪ. ٻاجهري يا جوئر جي ٻوڪ (جنهن جا سنگ ڪٻي منجهس مال چِڏي ڏجي).

— **پَنڌَر ڪرڻ:** (ٻيٺل ٻوڪ کي) نقصان ٻهچائڻ. سنگن لٽيل ٻوڪ ۾ مال چَرڻُ لاءِ ڇڏڻ. فصل ڪيرائڻ.

• **پِينڙِي رات (ل):** ث. ماڪ ۽ سائ واري ٻوئين رات. ٻرهه ڦُٽيءَ جو وقت.

Gul Hayat Institute

- **پنسارَ ج پنسارون:** ث. [هہ] پيچ پني – پريات.
- **پنگ ج پنگون:** ث. [سن. پنگا؛ ف. بنگ؛ ع. بنج] نشيدار ٻوٽيءَ جو هڪ قسم "پنگ" ٻوٽيءَ جو گهوٽيل پاڻي – سائي – سُکو. [سن. پنچ = پچڻ] پکَ – ٽوٽ – ڇنُ – شکستگي "سودي ڏاران سرتيون، ٿيو پتين ۾ پنگ" (شاهه). اتڪاءُ – رخنو. اٽڇڻ – ڦيٽاڙو – ڏڦيڙ. رولو. خوف – هراس "باسي پني پنگ، رڙهي جام رسيون" (شاهه).
- **پنگ پکڙو ڪرڻ:** فضول خرچ ڪرڻ.
- **پنگ ٿيڻ:** برباد ٿيڻ – پچڻ.
- **پنگ پوڻ:** رُخنو پوڻ.
- **پنگ وجهڻ:** رُخنو وجهڻ. نفاق وجهڻ. حُڪم جي انحرافي ڪرڻ.
- **پنگر:** ذ. صفت. پچڻو – ٽڙڪڻو. ڄڻاءُ نہ ڪندڙ – پچي پوندڙ. رنڊڪ وجهندڙ.
- **پنگرو ج پنگرا:** ذ. صفت. پنگ پيئندڙ – نشائي.
- **پنگي ج پنگي:** صفت. پنگ پيئندڙ.
- **پنگَ ج پنگَ:** ذ. چوري ٿي ويل چوپائي مال جي موٽائڻ جو عيوضو – چوري ٿيل شيءِ موٽائي ڏيڻ جو معاوضو – ڪري.
- **پنگا:** اسم خاص. سنڌي مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو (رياست خيرپور ۾).
- **پنگار ج پنگارون:** ث. طعام ڪي داغ ڏيڻ جو هڪ نمونو. طعام ڪي اوباري، پوءِ جدا گيهہ ۾ بصر يا ٿوم تري، ان جي مٿان سڙيل گيهہ وجهي ڏنل داغ. داڳ – رائي.
- **پنگار ج پنگار:** ذ. ٿامي، شيهي وغيره جي گڏائڻ سان ٺهيل هڪ ڌاتو – ڪٽ – ڪنجهو.
- **پنگاري ج پنگاريون:** ث. "پنگار" مان ٺهيل ٿالهي – ٿنگاري (ل).
- **پنگارو (ل):** ذ. ڍورن کي ڇڪ هڻندڙ جيت جو هڪ قسم. اچي رنگ جي وڏي مک. ڏنگُ.
- **پنگاري ج پنگاريون (ڪ):** ث. ٿالهي. تغاري.
- **پنگَ پنگالو:** ذ. ٻارن جي هڪ راند.
- **پنگرَ:** اسم خاص. سنڌي مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو. ٺل ۽ گهوڙا باري تعلقن ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پنگرُ ج پنگرَ:** ذ. آگبوٽ ۾ ڪوئلن رکڻ جي ڪوٺي. آگبوٽ جي ڪوري ۾ ٻارڻ لاءِ ڪوئلا، ڪاٺيون وغيره.
- **پنگرَ:** اسم خاص. تعلقي خيرپور ناٿن شاهہ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پنگرا:** اسم خاص. سنڌي مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

- **پنگرا‌جا:** اسم خاص. تعلقي قنبر ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پنگرو:** ذ. [سن. پرنگراج] ٻوٽيءَ جو هڪ قسم (واهن جي ڪپن تي ٿئي، گل پيلا ۽ اڇا، ۽ ٻج دوائن ۾ ڪتب اچي) – پنگري (ث). گاهہ جو هڪ قسم. گذهہ جو هڪ رنگ.
- **پنگري (ل . ث):** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (ٻج دوا طور ڪم اچي) – پنگرو.
- **پنگري ج پنگريون (ل ث):** ث. پائيپ (pipe) جي نموني ٺهيل ٺڪر جي سُلفي.
- **پنگريا:** اسم خاص. سنڌي مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو (اڪثر حيدرآباد، ٺٽي ۽ لاڙڪاڻي ضلعن ۾).
- **پنگڙو پينگ:** صفت. صفا سَچ.
- **پنگڙي ج پنگڙيون:** ث. [ف. بنگاهہ، بنگه] "پنگيءَ" جو اسم تصغير – ننڍڙو پونگو – پونگڙي.
- **پنگلي ج پنگليون:** ث. [ف. بنگاهہ، بنگه] ننڍڙي پونگي – پونگڙي.
- **پنگو:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي فيض گنج (ضلعي خيرپور) ۾ هڪ ديهہ ۽ ڳوٺ جو نالو.
- **پنگو ج پنگا:** ذ. [ف. بُنگاهہ، بنگه] ڪکائون ڪچو گهر – پونگو – جهُڳو – جهُوپو "پٽن پر هوندا، پنگا پڙ پتار جا" (شاهه). (ث). پنگي ج پنگيون.
- **پنگوئي پينگ ٿيڻ:** جهُڳوئي جهڻ ٿيڻ سڀ ڪجهہ چٽ ٿيڻ.
- **پنگوئي پينگ ڪرڻ:** جهُڳوئي ناس ڪرڻ.
- **پنگي ج پنگيون:** ث. [ف. بنگاهہ، بنگه] پونگي – ڪکائين جهوپڙي.
- **پنگيارو ج پنگيارا:** ذ. پنگيءَ ۾ رهندڙ. غريب – مسڪين.
- **پنگي پرسارڻ:** اجهو ڳولڻ – وسيلو جاچڻ.
- **پنگي ج پنگي:** ذ. هڪ ذات جو نالو (جي صفائيءَ جو ڪم ڪن) – ٻهاريدار ڪاڪوس صاف ڪندڙ. حلالخور – مهتر.
- **پنلُ ج پنلَ:** ذ. اسم مفعول. [پچڻ (پسڻ) > پنل] آلو – پڳلُ – پسيلُ – تَرُ تڏو – ٽريل. (ث) پنل ج پنلون.
- **پنلُ هڻڻ:** پسيل هڻڻ تڏو هڻڻ – ٽريل هڻڻ. ٻاجهارو هڻڻ – رحمدل هڻڻ.
- **پنلُ:** اسم مفعول. [پچڻ (= ترجڻ) > پنل] پڳلُ – ترَيلُ – پچايلُ. (ث) پنل ج پنلون.
- **پنڻ ج پنڻ:** ذ. پنڪو – روچ راڙو – ماتام "ڏکيون جان نہ

Gul Hayat Institute

مڙن. تان تان پنڻ نہ ٿئي" (شاھ). مانداڻ — ٻائيتال — ڀِنڊڻُ. جهيڙو — گوڙ — ماچانگ. ڀِرٽو — جرمانو — ڏنڊ.

• **پنو ج پنا:** اسم مفعول. [پنجڻ > پنو] آلو ٿيل — پَريل — پڳل — ٻسيل "سنهين لِڪ، نَڪِ سنئين، ڪجل پنا نيڻ" (شاھ).

• **پنواتي ج پنواتيون:** ٿ. [سن. پُرمُ = ڦرڻ: پرانت، پَرامَرمُ] مٿي جي ڦيري — پانڌُٽي — ياڻ — گهمراتي — پنوالي (ل).

— **پنواتيون اچڻ:** مٿو ڦرڻ. مغز جو چڪر کائڻ.

• **پنواڙلُ:** ذ. [سن. پُرمن = رُلڻ] پريشاني. گوڙ. ڪاٻارو — ڪِتراڳ. لڙُ.

• **پنوارُ ج پنوار:** ذ. [سن. پُرمُ = ڦرڻ] پتڪندڙ — ڦرندڙ — رُلندڙ. (ٿ) پنوار "تنها پٺين تون، آهين پنوار" (پنيون).

• **پنوارو ج پنوارا:** ذ. صفت. [سن. پَہ = پوُ + وال = وارو] پوُ وارو — ٻوائتو — خوفائتو — دٻائتو — هيبتناڪ. (ٿ) پنواري ج پنواريون.

• **پنوارهونُ ج پنوارهانُ:** ذ. صفت. پوُ وارو — پنوارو.

• **پنورُ ج پنور:** ذ. [سن. پُرمُ = ڦرڻ] پاڻيءَ جو ڪُن — گرداب.

• **پنور ڪلي ج پنور ڪليون:** ٿ. (ٻڪريءَ، ڪتي، گهوڙي وغيره لاءِ) پنو — ڳِٽُ — ڳراهو. واڳ. ڪُڪڙ جي پير ۾ ڏور سان ٻڌل لوهي ڇلو. سُٽ ڪتڻ لاءِ هڪ سڌي ڪوڪي تي گهمندڙ اوزار. تَڪ تَڪلي.

• **پنوڙ:** مصدر. [سن. پُرمُ = ڦرڻ] اجهرڻ — پتڪڻ. ڦرڻ — چڪر هڻڻ — رُلڻ — گهمڻ. [سن. پت] بولڻ — چوڻ — ڳالهائڻ. پونڪڻ.

• **پنه ج پنهيون:** ٿ. [سن. پُومِ = زمين] پونءِ _ ڌرتي — زمين. دُنيا — ديس — مُلڪ.

• **پنهُ:** ذ. پور — خيال — ريجڪ.

— **پنهُ کائڻ:** ڪوُ کائڻ.

• **پنئُر، پنئور ج پنئُس پنئور:** ذ. اڏامندڙ جيت جو هڪ قسم (رنگ ڪارو، ٻہ قسم ٿين: هڪ ڪُلن مٿان ڦري ۽ انهن جو رس چوسي ۽ واس وٺي، ٻيو گهَرن جي ڪامن ۽ ٻين ڪاٺين ۾ سوراخ ڪري ۽ سکل ڪاٺيءَ جو ڳَپ ڪائي) "ڪنول پاڙون پاتال ۾، پنئُر پري آڪاس".

• **پِنِي:** ٿ. [پِنجڻُ (= پُسڻ، آلو ٿيڻ) > پِني = پڳل، آلي ٿيل] پريات — پرھ ڦٽي — پوئين رات — فجر "پِنيءَ پِرڳ ڪن، باهيون بيراڳين جون" (شاھ). آلاڻ — نمي.

— **پِنيءَ رات:** ٿ. پوئين رات — وڏي پريات.

— **پِني رَلي:** محاورو. بزدل. سست. ڪمزور.

• **پِنِي:** ٿ. پونءِ _ زمين. مُلڪ.

— **پنيونُ:** ذ. صفت. پونءِ جو ماڻهو. پوميو — ڄاتو — واقف.

• **پٺاٽُ ج پٺاٽ (ل):** ذ. پٺڪاٽُ — پٽڪو. جهيٺو آواز.

• **پٺائڻ:** مصدر. [سن. پُرمُ = ڦرڻ] هلائڻ. گهمائڻ. ڦيرائڻ. رُلائڻ. (پِنائڻ > پٺائڻ) پڄائڻ. نڪ جي آواز سان پٺو تي ڳالهائڻ. (پٺائيو — پٺائيندو — پٺائيل).

• **پڻ پڻ:** ٿ. مکين جو آواز. پوُن پوُن — گونجاز.

• **پُڻ پُڻ:** ٿ. [آواز] آهستي ڳالهاءُ — چپن ۾ ڳالهائڻ — پٽڪاٽ — پٽڪار. ڇڻ پڻ — سُس پس — مڻ مڻ.

— **پڻ پڻ ڪرڻ:** هوريان هوريان ڳالهائڻ — چپن ۾ ڳالهائڻ — مڻ مڻ ڪرڻ.

— **پٽپيو ج پٽپيا:** ذ. صفت. پڻ پڻ ڪندڙ — پنهنجي منهن ڳالهائيندڙ. مڻ مڻ ڪندڙ.

• **پڻ جهڻ:** ٿ. [آواز] پٽڪاٽ — پٽڪو. ٿورو ڳالهاءُ — جهيٺي گفتگو "ڪا جا ڪَن ڪَرين. پنيءَ پڻ جهڻ پاڻ ۾" (شاھ). مکين جي اڏامڻ جو آواز.

• **پٽڪڻ:** مصدر. مکين جو کنهن کاڌي جي شيءِ تي ويهڻ يا پڻ پڻ ڪرڻ. جهِنڪڻ. مکين جو ڦٽ ڦرڙيءَ تي ويهي اُن کي ڏکوئڻ.

— **پٽڪ، پٽڪ:** ٿ. پڻ پڻ — پٽڪو — سنهون آواز.

— **پٽڪو:** ذ. مکين جي اڏامڻ جو آواز. پڻ پڻ.

• **پٽڪڻ:** مصدر. پڻ پڻ ڪرڻ. آهستي ڳالهائڻ — جهيٺو آواز ڪرڻ. پٽڻ. (پٽڪيو — پٽڪندو — پٽڪيل).

— **پٽڪ:** ٿ. آهستي آواز ۾ ڳالھ ٻولھ — ٻڙڪ "اَن پلاريءَ پٽڪ، هيڪر حضوري ڪيا" (شاھ).

— **پٽڪاٽُ ج پٽڪاٽ:** ذ. جهيٺو آواز — پڻ پڻ جو آواز — پڻ پڻ.

— **پٽڪاڙ:** ٿ. پٽڪو.

— **پٽڪائڻ:** مصدر. "پٽڪڻ" مان متعدي بلواسطه. آهستي آواز ڪرائڻ. اجايو ڳالهارائڻ.

— **پٽڪو ج پٽڪا:** ذ. هلڪو آواز — جهيٺو آواز — پٽڪاٽ "ٻري نہ ٻڪر دانهن، ان جي پوڻ پٽڪو نہ سٽا" (شاھ).

— **پٽڪو نہ ڪَڍڻُ:** ٻڙڪ ٻاهر نہ ڪڍڻ. چُپ ۾ رهڻ. ڳالھ مخفي رکڻ.

• **پٽنگ ج پٽنگ (ٿ):** ذ. صفت. بلڪل سُجو — بڪل غريب — پينگيو. ڪنجوس.

Gul Hayat Institute

• **ڀٽڻُ:** مصدر. [سن. ڀْرمَڻَ] ڦرڻ. گهمڻ. هلڻ "آءٌ اوهان جي دانهه، سدا ڀٽان سنري" (شاهه). "جوڳي ساڻ ضرور. لِڪا ڀٽن لوڪ ۾" (رسالو). ڀنڪڻ – رُلڻ. آجهرڻ.

• **ڀٽو:** فعل. [ڀٽڻ < ڀٽو] ڀِيو (زمان ماضي استمراريءَ جي معنيٰ ڏيکاريندڙ لفظ. "سجو ڏينهن ڀٽو لِکي = پيو لکي") "ڏاوڻ تنهن ڏانْئِينس، جڻن چَري ۽ چِنگهي ڀٽو" (رسالو).

• **ڀٽو ج ڀٽا (ل):** ذ. صفت. موڳو – مُونجهو – ويچارو.

• **ڀَوْ ڀَوُ ڀَئُ:** ذ. [سن. ڀَيَہ] دٻ – ڊِڄ – خوف – خطرو "ڀَؤُ ڀلن کي آهِ. مومل جي منزل جو" (شاهه). انديشو.

– **ڀَوارو ڀوارئون:** ذ. صفت. ڀؤُوارو – ڀيانڪ – خوفناڪ – هيبتناڪ (ث) ڀَواري، ڀَنْواري "ڀَنيءَ ٿيين ڀوارئون، ڀيا ونگا وَرَ سنداءِ" (شاهه)؛ "جتي ڀير ڀرن، ڀريون ڀُون ڀَواريون" (شاهه).

– **ڀوائِتو ج ڀوائِتا:** ذ. صفت. ڀَوارو – ڀؤُ وارو – ڀيانڪ – خوفائتو.

– **ڀَوْ ڀريو ج ڀَوْ ڀريا:** ذ. صفت. ڀيانڪ – خوفناڪ – ڀَوارو.

• **ڀَوَا:** ث. [هه] ڀُڻِي.

• **ڀوانْٽي ج ڀوانْٽِيُون:** ث. مٽي جي ڦيري.

• **ڀوانِي:** ث. [سن. ڀَوْ = نالو 'شِوَ' جو] شِو مهراج جي استري (مهاديوي، پار بتي). ڀواني ديويءَ جي نالي تي نِڪرن ۾ جَوَن. مٽرن جي ڀوڪ (هندڪو رواج). (اسم خاص) ڪراچيءَ ڪان لس بيلي ڏانهن ويندڙ رستي تي هڪ منزل جو نالو.

– **ڀوانيءَ جا ايڪهٺا:** ذ. اَسوءَ ۽ چيٽ جي ڀهرين نَوَن ڏينهن ۾ ڀواني ديويءَ کي راضي رکڻ ۽ ڀوڄڻ لاءِ رکيل وِرت.

• **ڀوايا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڀوڀر:** ث. ڀورِ ـ چُورو.

• **ڀوڀر:** اسم خاص. تعلقي شهدادپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀوَتِلِ:** ث. [هه] گرم چاريا ڪيري.

• **ڀُوتَ:** اسم خاص. ['ڀُوت' جو اولاد] ڪوهستان جي هڪ مشهور قبيلي جو نالو (جن جو سردار ڏريجيءَ ۾ رهي) ـ ڀُوتاڻي.

• **ڀُوْتُ ج ڀُوتَ:** ذ. [سن. ڀُوْتَ] هڪ ڀوائتي خيالي هستي (جنَّ. ديو. شرّ). مئل ماڻهوءَ جو ڊيڄاريندڙ روح (خيالي صورت). پنجن عناصرن (زمين. پاڻيءَ. باهه. هوا ۽ ايٿر) مان ڪوبه عنصر. (صفت) ڊيڄاريندڙ – ڀوائتو. (ث) ڀُوتڻي ج ڀُوتڻيُونْ.

– **ڀُوت آتما:** ذ. (صفت) ڊيڄاريندڙ – ڀوائتو. پنجن عناصرن (هوا. باهه. پاڻيءَ. زمين. ايٿر مان پيدا ٿيل روح (جو زندگيءَ لاءِ نهايت ضروري آهي).

– **ڀُوتارِيْ:** ذ. اسم فاعل. ڀُوت ڪڍندڙ – جنَّ ڪڍندڙ.

– **ڀُوتُ ٿي لڳڻ:** مَچڻُ ٿي ڀويان ڀوڻ. ڀويان ڀئجي وڃڻ.

– **ڀُوت ٿيڻ:** ڪاوڙ ۾ چِتو ٿي ڀوڻ.

– **ڀُوْتُ ڀريتُ:** ذ. جِنَّ ڀُوت – خبيث روح.

– **ڀُوتِرُ:** ذ. صفت. جِنْ ورتل (ماڻهو).

– **ڀُوت لڳڻ:** جِنَّ اچڻ – جنَّ جو واسو ڪرڻ.

– **ڀُوتِڻي ج ڀُوتِڻِيُونْ:** ث. صفت. "ڀُوْتُ" جو مؤنث. جِنڙي.

• **ڀوتارُ ج ڀوتارَ (ت):** ذ. [۱. ڀوُ + تار = خطري، مان تاريندڙ؛ ۲. سن. ڀَتارَ < ڀَتِي] جيڪب آباد، سکر ۽ لاڙڪاڻي ضلعي ۾ قومي سردار، وڏيري يا سکر ماڻهوءَ لاءِ استعمال ٿيندڙ خطاب. آقا – سائين – مالڪ. پٽيل – وڏيرو. آبرودار – عزت وارو – معزز – مانوارو.

• **ڀُوتارِجَڻُ:** مصدر. ڀُوتاڙجڻ.

• **ڀُوتارِيْ، ڀُوتاريل، ڀُوتاريو:** ذ. صفت. جِنَّ ورتل (ماڻهو). ڀُوتاڙيل.

• **ڀُوتاڙِجَڻُ:** فعل مجهول. جِنَّ ڀُوت جو حساب ٿيڻ – لڳِت جو حساب ٿيڻ – آسيب هيٺ اچڻ. ڪاوڙجڻ (ل).

– **ڀُوتاڙِيْ:** ذ. صفت. جِنْ ورتل (ماڻهو) – ڀُوتاڙيل. ديوانو. چِتو – ڪاوڙيل. فسادي (ث) ڀُورُ – جُوڃڪِي – رِيڇڪ (ڪ).

– **ڀُوتاڙِيلُ:** ذ. صفت ڀوتاڙِي.

• **ڀُوتاڻِي:** اسم خاص. ڪوهستان جي هڪ قبيلي جو نالو (جو سندن وڏي 'ڀُوت' جي نالي ڀويان ڀيل "ڏريجيءَ جا ڀُوتاڻي سردار").

• **ڀُوتائِجَڻُ:** فعل مجهول. ڀُوتاڙِجڻُ.

• **ڀُوْتَرُ ج ڀُوتَرَ (ت):** ذ. صفت. ڀَتو – ڀُراڻو – جهوُنو – ڪاڌَلُ.

• **ڀُوتو ج ڀُوتا:** ذ. [بُوتو (= جِسم) > ڀُوتو] بُوتو. زور. مقدار.

• **ڀُوتُ ج ڀُوتَ:** ذ. ڊِڳي يا ماڻهوءَ جي ڊگهي ۽ ٿُلهي آلت.

– **ڀُوتِي ج ڀُوتِيُونْ:** ث. ڊِڳي يا ماڻهوءَ جي ڊگهي ۽ سنهي آلت.

• **ڀُوتا:** اسم خاص. تعلقي شهدادڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀُوتِي ج ڀُوتِيُونْ (ل):** ث. شيشو – بوتل – باٽلي.

• **ڀوپَ ج ڀوپُونْ:** ث. صفت. ڀوڙهِي يا ڪُراڙي زال – ڀوڏَ.

• **ڀُوپَ ج ڀُوپَ:** ذ. صفت. [سن. ڀوُ = زمين + پ = سنڀال ڪرڻ] بادشاهه – راجا.

• **ڀوپا:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو. برهمڻن جو

Gul Hayat Institute

هڪ فرقو (جو ڀَواني ديويءَ جي پوڄا ڪندو آهي).

- **ڀُوپالُ ج ڀُوپالَ:** ذ. [سن. ڀوُ = زمين + پالَ = سنڀاليندڙ] زمين جو رکپال – زميندار. راجا.
- **ڀُوپتُ ج ڀُوپتَ:** ذ [سن ڀوُ = زمين + پَت = مالڪ] روءِ زمين جو مالڪ – مهاراجا. (اسم خاص) سنڌي نسب نامي جي روايت موجب 'سَمُپَت' ۽ 'لکپت' جي پاءِ ۽ 'سمان' قوم جي وڏي ڇاڇي جو نالو.
- **ڀوپو ج ڀوپا:** ذ. جِنّ ڪيندڙ – جاڳر ڪندڙ. ٽوٽا ڦيٽا ڪندڙ – ڀاڙهيتو – مانڊي. ڏائڻ – منحوس. (ث) ڀوپِيْ ج ڀوپيُونْ.
- **ڀوپِيْ:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ڀوجُ:** ذ. [سن. ڀوُرْج] وڻ جو هڪ قِسم (جنهن جي ڦل ڪي ڪتوري ۽ ڀهمڻ ٻه چوندا آهن. دوا طور دل ۽ دماغ جي ڪمزوريءَ، دستن ۽ ماهواريءَ لاءِ ڪم اچي).
- **ڀوجُ پَٽَرُ:** ذ. "ڀوجُ" وڻ جا پَن يا ڇوڏا (جي اڳئين زماني ۾ لکڻ لاءِ ڪاغذ جو ڪم ڏيندا هئا ۽ جن مان حُقن جا نڙ ناهيا ويندا هئا).
- **ڀوجُ:** ذ. [سن. ڀوجْيه] ڀوڄن – ڪاڄ – ڪاڌو. مهمانِي. (صفت) ڀوڄن ڪارائيندڙ – داتا – سخي. (اسم خاص) هڪ نامياري هندو راجا جو نالو.
- **ڀوڄَتُ (ت):** ذ. رڌو پڪو طعام يا مال.
- **ڀوڄِراجُ:** اسم خاص. ٿرپارڪر ۾ رهندڙ سنڌي نَڪُرن جي هڪ قبيلي جو نالو (جو سندن وڏي ڏاڏي 'ڀوڄراج' جي اولاد تي پيو).
- **ڀوڄرو:** اسم خاص. تعلقي ڏگهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ڀوڄَنُ ج ڀوڄَن:** ذ. [سن. ڀوْڄَنْ > ڀُڄْ = کائڻ] ڪاڄ – ڪاڌو – طعام.
- **ڀوڄَنُ ڪَرڻُ:** ڪاڌو کائڻ. کائڻ.
- **ڀُوْڄُ ج ڀُوْڄَ:** ذ. صفت. ڏِگهن ۽ منجهيل وارن وارو ماڻهو – جهَنڊولو. جهنگلي – وحشي. مسخرو. موڳو مٺو. (ذ) ڏگها منجهيل وارَ. ڪٽڪ يا ٻاجهريءَ جي سنگن تي بيٺل سُوئا.
- **ڀُوڄائِي:** ث. بدشڪلائي – بدصورتي.
- **ڀُوڄَرُ ج ڀُوڄَرَ:** ذ. صفت. ڏِگهن ۽ منجهيل وارن وارو. (ذ) ڪٽڪ يا ٻاجهريءَ جي سنگن تي بيٺل سنها سُوئا.
- **ڀُوْڄَڪ:** ذ. صفت. [سن. ڀَيْڄَڪِتَ] ڊپ ۾ پريل – هِراسيل. هَڪ ٻَڪو – وائڙو.
- **ڀُوڄو (ت):** ذ. ڪُتي جو هڪ قسم (جنهن جي بدن تي ڏگها وار هجن).
- **ڀوڏَ ج ڀوڏُوْنْ:** ث. ڏندن ڀڳل ٻوڙهي زال – تمام پوڙهي زال. پوڙهي (زال، ڳئون، مينهن). خراب ڇانهين يا هِنداڻي (ٿ).
- **ڀوڏَ ج ڀوڏَ:** ذ. صفت. ڏندن ڀڳو – ڦڏو – ڀڏو. ڪُراڙو – پوڙهو. (ث) ڀوڏَ ج ڀوڏون.
- **ڀوڏرُ:** اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ڀُوڏَ ڪٽا:** ث. اجايو خرچ – فضول خرچ.
- **ڀُوڏ ڪٽا ڪرڻ:** بلڪل گهٽا پئسا خرچ ڪرڻ.
- **ڀُوڏيسَر:** اسم خاص. ننگر پارڪر جي ويجهو هڪ تلاءَ ۽ ڦٽل شهر جو نالو.
- **ڀُودِڻ، ڀُودِڻِي (ڪ):** ث. مادي سُوئَر. ڏسو "ڀُوندِڻ".
- **ڀورِ:** ث. ڀوپَر – پَڳ ٽوٽ. (هـ) پرڀات پره ڦٽي – فجر (ٿ).
- **ڀورُ ج ڀورَ:** ذ. ڀورو – ٽڪر. ڀَيو (مانيءَ جو).
- **ڀورَ ڀورَ:** ذ. ٽڪرا ٽڪرا – ذرا ذرا. ڀِيا ڀِيا.
- **ڀُورَ:** ث. اڇي رنگ جي ڀُوري مينهن. سُهڻي ڳوري من موهيندڙ زال (ت).
- **ڀُورَ جو ڳاٻو ٻنائِڻ (ت):** تعدي ڪرڻ – جُٽ ڪرڻ.
- **ڀُورِ:** ث. صفت. ڀُوري رنگ جي.
- **ڀُورا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **ڀُورا واهُ:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ڀورائِڻُ:** مصدر. "ڀورڻ" مان متعدي بالواسط. ٽڪرا ٽڪرا ڪرائڻ – پرزا ڪرائڻ. ڪُٽي ڪرائڻ.
- **ڀُورائِڻُ:** مصدر. ذرا اڇيرڙو ڏيکارجڻ. ڀُوري رنگ تي ڏسجڻ ۾ اچڻ. اَڇائڻُ.
- **ڀُورائِي:** ث. صفت. ڀورڙائي – سادگي – مورکپائي "مون سان مون پرين، ڀورائيءَ ۾ ڀال ڪيو" (شاهه).
- **ڀورٽِي:** تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو (جو "ڀُرٽ" قوم جي بستيءَ ڪري پيو).
- **ڀُورَجولڪُ:** اسم خاص. ڪيرٿرجبل ۾ هڪ لَڪ جو نالو.
- **ڀورِڙائِپ:** ث. اڻجاڻائي – بيعقلي. بيوقوفي.
- **ڀَورڙائِي:** ث. سادائي. ٻوگهلائي.
- **ڀورِڙو:** ذ. پکيءَ جو هڪ قِسم – ڀورو.
- **ڀورِڙو ج ڀورِڙا:** ذ. ["ڀورو" جو اسم تصغير. سن. ڀُرم = ڀلجڻ] اٻوجهه – ٻالو ڀولو – ٻوگهلو – سادو – عقل جو ڀورو سورو. موڳو نادان. ڀوْرو. (ث. ڀورڙي ج ڀورڙيُونْ). (ذ) ننڍڙي چڙي – ڪرڪ.
- **ڀورڙي ج ڀورڙيُونْ:** ث. ["ڀوري" جي تصغير] عقل جي سادڙي. موڳڙي. ٻالڙي ڀولڙي. ڳهيلڙي.

• **پورکو:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ڏيھ جو نالو.
• **پُورَلُ:** ذ. صفت. [سن. پَيُرُو = اڇو. سفيد] پوري رنگ وارو – ڳورو. حَسين – خوبصورت – سهڻو. محبوب – معشوق. (ث). پُورَلِ "متان وهين ويسلي، اٿي پُورَلِ پچ" (شاهه).
• **پورڻُ:** مصدر. [سن. پِدُرَ = پڇڻ. پورڻ] پورا پورا ڪرڻ – پرزا ڪرڻ – ٽڪر ٽڪر ڪرڻ. چُورو ڪرڻ – ڪُتو ڪرڻ. "پاپاٽي تي پور، پُنيءَ ڪيچين ڪَڪرا" (شاهه). خَرچڻ "خرچ ڪاڻ، پچ پور". (پوريو پوريندو پورين).
– **پوروُ ج پورو:** ذ. صفت. پُرندڙ – پُرٽو.
• **پوروُ ج پورا:** ذ. ٿورو پاڳو – ٽڪر. ڳَڀو (مانيءَ جو). ڳتڙو. ذرو – برزو "هوءِ جي بهڻ پب جا، سي پچي ٿيا پورا" (شاهه). اَٽ – پيرم – چرخو "لينجهه پڙيءَ سين پيريئي پورو" (پنيو فقير). "ارٽ اوڏي نہ ٿئين، پوري پوري سينءَ" (شاهه: ڪاپائتي). ڳُجهه – راز. پونرو – ڇَڙو – ڪرڪو. پکيءَ جو هڪ قِسمُ. (ذ. صفت) اَبوجهه – بي سمجهه. ڀالو ڀولو. موڳو – وسوڙل – مُوڙهَل. (ث) پوري ج پوريُون.
– **پورو پاءِ ڪرڻ:** سانت ڪرڻ. نرم طبيعت ڏارڻ. ڳالهه ڪندي ڪندي يڪدم بند ڪرڻ.
– **پورو پچڻ:** پرولي سلڻ. راز ظاهر ڪرڻ.
– **پورو پچڻ:** ذرو راز ظاهر ٿيڻ "عاقل سڀ اوچون ٿيا، پورو ڪين پچي" (شاهه).
• **پُورو ج پُورا:** ذ. صفت. اَڇو – سفيد – ڳورو. اَڇيءَ چمڙيءَ وارو (ماڻهو). گورو (انگريز) "پُورا اڇي پيل، ساري سِنڌ صديق چئي" (صديق محمد فقير سومرو). حَسين – سُهڻو. اڇي رنگ تي مائل جانور. ڪٽڪ رنگو (اُٺ). (ث) پُوري ج پُوريون.
– **پُوراڻ:** ث. اَڇاڻ. ڳوراڻ. ڪَڪائي.
– **پُورائي:** ث. ڪَڪائي – پُوراڻ.
• **پُوري:** اسم خاص. سنڌ جي هڪ رومانوي داستان "ڦُل وَڏُوئو ۽ پوري" جي سُورمي (heroine).
• **پوري ج پوريُون:** ذ. بيڙي هلائيندڙ – بيڙياتو – ملاح.
• **پوري ج پوريُون:** ث. پکيءَ جو هڪ قِسمُ (ننڍڙو ڳائيندڙ پکي) – بُلبُل "سُڻ پوريءَ جي پٽڪار سُڻ چَتُونءَ جي چانگار". ڪُتِي – چُوري (ت). –ث. صفت.) اَبوجهه. موڳي. ڀالي ڀولي – وسُوڙل. "پوري مُنڌ اَڄاڻ، ڪڻ چڏيو تہ چونڊيينءُ" (شاهه).
• **پُوري ج پُوريُون:** ث. صفت. اڇي رنگ تي مائل – گوري. (ث) انگريز عورت – مَنڊمَ. چيني جي گَنڏي – ڏالي. مينهن جو هڪ قِسمُ (اڇي رنگ تي مائل) "پُوريئڻ پاند ٿمن، جڳهه جهاڳي آئيون" (شاهه) ٻڪريءَ جو هڪ قِسمُ (ڪ).
• **پُوري چٽا:** ذ. بوهي چٽا يا بوهي مُڱ.
• **پُوري ڏنگي (ت):** ث. مَک جو هڪ قِسمُ (جا چوپائي مال کي ڏنگي).
– **پُوري ڏنگي ڪَٽَڻُ:** ڪَٽي ڪٽڻ.
• **پوري مُڱَ:** ذ. پوري چٽا – بوهي مُڱَ.
• **پورينڊو ج پورينڊا:** ذ. ڏِسو "بوڙينڊو".
• **پُڙُ:** ذ. [هـ] وارياسو پٽُ.
• **پُوڙَلُ:** ذ. [هـ] ابرق.
• **پوڙڻُ (ت):** مصدر. مُنجهي پوڻ. (پوڙيو – پوڙيندو – پوڙيل).
• **پوڙينڊو ج پوڙينڊا:** ذ. ڏِسو "بوڙينڊو".
• **پوسڙو (ذ). پوسڙي (ث):** [سن. پَسُدُ] عورت جو شرمگاهه.
• **پوسو ج پوسا:** ذ. بوسو – چيٽو.
• **پُوسو:** ذ. بُوسو. بُهہ.
• **پُوش ج پُوش (ت):** ذ. صفت. وحشي. بُوزان.
• **پُوشڻُ:** ذ. [هـ. پوشڻ < سن. پُوشَنَ < پوش = سينگار ڪرڻ] پوشاڪ – ڪپڙا – ويس وڳو. ناهه نوهه – سينگار.
• **پُوڪَ (ت):** ث. ٽيڪَ – دَست. پٽڙو چيٽو – ريڪ.
• **پُوڪُ ج پُوڪَ:** ذ. سائي بصر جي وچ ۾ (گَلن ۽ ٻج جهلڻ لاءِ) سخت گول ڏانڊي يا نڙي. (ذ. صفت) احمق – اناڙي – اياڻو. بيوقوف – نادان.
– **پُوڪُ بصرُ:** ذ. صفت. ڇِسو – بيوقوف.
• **پُوڪالو ج پُوڪالا (ڪ):** ذ. مٽان پوتي يا ڪپڙو وجهي کيل – گهنڊالو – جهُنڊ.
• **پُوڪَر ج پُوڪَرُون:** ث. ڇَٻن مان ڪڍيل "پُرڙڙ" جو آواز (ل). پرڙاٽُ – دَستن اچڻ جو آواز (ت). پَڪَ ڪنگهه (ل). دڙڪو. ناهُ (ت).
• **پُوڪرڻ (ل):** مصدر. دوڙائڻ. ڪاهڻ (چوپايو مال). (پُوڪريو – پُوڪريندو – پُوڪريل).
• **پُوڪري:** اسم خاص. ضلعي ٿرپارڪر ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.
• **پُوڪڻُ (ل):** مصدر. دانهون ڪرڻ – رڙيون ڪرڻ. (پُوڪيو – پُوڪيندو – پُوڪيل).
• **پُوڪڻ ج پُوڪڻ (ت):** ذ. صفت. بيڊولو – تمام ٿُلهو – ڊوَل بِلاڙو.

Gul Hayat Institute

• **ڀوڳَ ج ڀوڳَ:** ذ. [سن. ڀوڳَ < ڀُڄ = کائڻ، مزو وٺڻ] کاڌو – طعام. پڪل طعام. جيڪي ڀوڳجي (درد، تڪليف وغيره). آزار – ڪشٽ. جيڪي ماڻجي (خوشي، مزو وغيره). عيش – لطف جماع – سنجوڳ (زال مڙس جو). چرچو – مسخري – خوشطبعي – ”کِل ڀوڳ“.

– **ڀوڳائي ج ڀوڳائيون:** ذ. صفت. ڀوڳَ ڪندڙ – چرچائي – مسخرو.

– **ڀوڳَ ڀوڳڻ:** تڪليف سهڻ – عذاب سهڻ. لوڙڻ (نتيجو).

– **ڀوڳَ شوڳَ:** ذ. چرچو گهبو – کِل مسخري.

– **ڀوڳَ شوڳَ ڪرڻ:** چرچا گهبا ڪرڻ – کِل مسخري ڪرڻ.

– **ڀوڳَ ڪرڻ:** چرچو ڪرڻ – مسخري ڪرڻ.

• **ڀوڳي ج ڀوڳي:** ذ. صفت. ڀوڳيندڙ – جيءَ کي جفا ڏيندڙ ”جوڳي، ڀوڳي، ڪاپڙي، ڪنوتيا ڪن چير“. شهوتي – ڪامي.

• **ڀوڳاڙو ج ڀوڳاڙا:** ذ. ڏسو ”ڀوڳهڙو“.

• **ڀوڳڙائي:** ذ. صفت. ڀڳڙا ڀڃندڙ – ڀوڳڙي.

• **ڀوڳڙو:** اسم خاص. تعلقي گهوڙا باريءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀوڳڙي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪنڊياري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀوڳڙي ج ڀوڳڙي:** ذ. صفت. ڀڳڙا ڀڃندڙ ۽ وڪڻندڙ – ڀوڳڙائي. ڪنجهي ۽ ٽامي جا ٿانءَ (وٽا، ديڳڙا، ٿالهيون، ٿالهه وغيره) ٺاهيندڙ.

• **ڀوڳڙي (ٿ):** ٿ. گِهه جو هڪ قسم – ٿُلي.

• **ڀوڳڻُ ڀوڳڻ:** مصدر. [سن. ڀُڄ = ماڻڻ] سهڻ. ملڻ (خراب ڪم جو نتيجو) ماڻڻ ”چتائي ۾ چند جي ڀوڳي ڳل ڀنوَرُ“ (قطب شاهه). لوڙڻ. پائڻ (نقصان). ڪڍڻ (بيماري). مِلڻ – ميلاپ ڪرڻ. (ڀوڳيو – ڀوڳيندو – ڀوڳيل).

• **ڀوڳو:** ذ. پڪل گوشت. لذيذ ڪاڌو.

• **ڀوڳهڙو ج ڀوڳهڙا:** ذ. گيهه ۾ ڪٽڪ جي پڳل اَني، ڪوُنر باداميِن، مصري وغيره مان ٺهيل خوراڪ (جا تازي ويم واري زال يا ڪمزور ماڻهوءَ کي کارائجي) – ڀوڳاڙو (ل). پڳل ڪاڌو.

• **ڀولَ:** ٿ. [پرا. ڀلَ: سن. ڀُرشٽ] ڀُلَ – چُڪَ – غلطي. ويسر – ڀولو. کهري پوري رنگ واري ڳئون يا مينهن (ت). (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو.

• **ڀولُ ج ڀولَ:** ذ. ڀُلَ – چُڪَ. ڀولو – رولو. ڏپُ – ڀوُ – خوف. وسوسو – وهم. گمان – انديشو ”آءٌ جوئي آهيان، سوئي آهيان، ڀول نه هيو ڪو ڀانيان“. پوري رنگ جو ڏڳو (ت).

– **ڀولائيتو:** ذ. صفت. غلطيءَ وارو. گمراهه.

– **ڀولُ، ڀولَ ڀڄڻ:** شڪ دور ٿيڻ – گمان لهڻ.

– **ڀولُ، ڀولَ ڀڃڻ:** شڪ دور ڪرڻ – گمان لاهڻ – وهم وڃائڻ.

– **ڀولُ ڀئو:** ذ. خوف خطرو – ڊپُ ڊاءُ. شڪ شُبهو.

• **ڀولا ڪلهوڙا:** اسم خاص. تعلقي قنبر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀُوْلَتَ:** ٿ. [سن. ڀوُ = زمين] ڀٽ – ڌرتي.

• **ڀولڙا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڀولڙو ج ڀولڙا:** ذ. جهنگلي جانور جو هڪ قِسم (جو فقير ڀڻ پالي ڀنڻ لاءِ گهمائيندا آهن) ـ ڀولو (ت). (ٿ) ڀولڙي ج ڀولڙيون.

– **ڀولڙو بنائڻ:** بيوقوف بنائڻ. ٺٺولي ڪرڻ.

– **ڀولڙي نچائڻُ هُئڻ:** ٻئي جي ڏک جو ويچار نه ڪرڻ. تماشبين هُئڻ.

• **ڀولو ج ڀولو (ت):** ذ. ڀولڙو. (صفت) ڊڄڻو – گيدي.

• **ڀولو ج ڀولا:** ذ. [سن. ڀُرمُ = ڀُلْجڻ] ڀُلَ – چُڪَ – غلطي. رولو. ڀوُ – خوف – خطرو – ڊَپ. انديشو – خيال – گمان. وسوسو – وهم. ويسر. (صفت) اَڻڄاڻ – اياڻو. سادو سودو – ڀوررڙو – ڀالو ڀولو – ساده لوح. معصوم. ٻودلو. مورک – ٻُهيلو. ڀولڙو (ت). (ٿ) ڀولي ج ڀوليُونْ.

– **ڀولا ڀڃڻ:** ڳُڻتيون لاهڻ. وهم وڃائڻ.

– **ڀولو ڪونهي:** جُملو. پرواهه ناهي – ڊپ ڪونهي. فڪر نه آهي.

– **ڀولي جي ڀُڄ کي باهه ڏيڻ:** ننديءَ ڳالهه کي وڌائي وڏو ڪرڻ. جهيڙو وڌائڻ. خلر يا فتنو جاڳائڻ.

– **ڀولي جدائي وڃڻ:** ڪا شيءِ هٿان اوچتو نڪري وڃڻ – شئي وڃڻ سببان پريشان ٿيڻ. وائڙو ٿيڻ. لَڄي ٿيڻ.

• **ڀولو (ت):** ذ. ٻاجهريءَ يا جوئر جو هڪ مرض (جنهن ۾ سنگ ڪَري ڀولڙي جي ڀُڄ وانگر ٿي ڀوندو آهي ۽ صفا خَس ٿي ويندو آهي). ڀولڙو.

• **ڀولي ج ڀوليُونْ:** ٿ. مينهن جو هڪ قِسم (اڇاڻ تي مائل رنگ جي ۽ اڪيون شيريون). ڀولڙي.

• **ڀُوْمَ:** ٿ. ٻوجهه – ڄاڻ – سمجهه – واقفيت. [سن. ڀُوْم: ف. بُوم] ڀُونْءِ ـ ڌرتي.

– **ڀُوميو ج ڀُوميا:** ذ. [سن. ڀُومِ = ڀُونْءِ، زمين، ملڪ] تَر جو واقف. سرزمين جو رهاڪو.

• **ڀُوَنَ:** ذ. [سن. ڀُوَنَ] ڀُونْءِ ـ زمين. آستانو – جڳهه – ماڳ – مڪان.

• **ڀُونْ:** ٿ. [آواز] جيت جو آواز. جيت جي اڏامڻ جو آواز.

Gul Hayat Institute

• **ڀُونْ ڀُونْءِ**: ث. [سن. ڀُوْمِ = زمين] ڌرتي – زمين – ارض "ڪُن جي ڪارونبار جا، سي آءٌ پانيان ڀُون." (شاهه). پنڌ – مفاصلو "گهوڙا گهٽيءَ ڀُونْءِ، ووءِ ووءِ وحن نگيا" (شاهه). مِٽي – خاڪ – ايراضي – علائقو. هنڌ – ماڳ. رياست – ڪنهن شيءِ جي زور سان ڦرڻ جو آواز – ڀونيٽ.

– **ڀُونْپاڙو**: ذ. [ڀُونءِ جو پاڙو] زمين والارڻ جو محصول – خالي پَٽَ جي مسواڙ.

– **ڀُونْپَت**: ذ. صفت. ڌيهه ڌڻي – بادشاهه.

– **ڀُونْچالُ**: ذ. [سن. ڀُومِ = ڌرتي + چال > چَلْ = هلڻ = ڌرتيءَ جو ڌُڏڻ يا هلڻ] ڀُونْڪَنْپ – زلزلو.

– **ڀُون چَمْپا**: ذ. [سن. ڀُومِ چَمْپَڪَ] هڪ ٻُوٽيءَ جو قِسم (جنهن جا گُل تمام سهڻا ٿين). آتشبازيءَ جو هڪ قِسم.

– **ڀُونْ ڏاگ(ث)**: ث. مُردي کي ڌرتيءَ تي جلائڻ جي حالت.

– **ڀُونْ گولُ**: ذ. زمين جو گولو – ڪرة الارض.

– **ڀُونْ مَنڊلُ**: ذ. زمين جي طبقن جو گول.

– **ڀُونْ وِديا**: ث. زمين جو عِلم – عِلم جغرافيه.

• **ڀُونْبُ**: ذ. جهاز. ڏسو "ٻُونب". (صفت) پيرسن – ڪراڙو. شڪٽو.

• **ڀُنْياٽُ ج ڀُونْياٽ**: ذ. [آواز] ڦرٽيءَ يا لاٽونْءَ جو آواز. جيتن (مچرن، ڏينين وغيره) جو آواز. ڀُونِيٽُ.

– **ڀُونْيَٽَ ڪندو وڃڻ**: ڦِرندو وڃڻ – ڦرڙاٽ ڪندو وڃڻ. واڪا ڪندو وڃڻ. تِکو هليو وڃڻ.

• **ڀُونِيڙي ج ڀُونِيڙِيُونْ**: ث. جيت جو هڪ قِسم – ڀَنْڀُوري – يونيوري. ڦيرائڻ جي لاٽونْڙي – ڦِرموٽڙي.

• **ڀُونْيوري ج ڀُونْيورِيُونْ**: ث. [سن. ڀْرَمِ = ڦرڻ] اڏامندڙ جيت جو هڪ قِسم (جو ڦيرا ۽ وڪڙ ڏيئي مچرءِ ٻيا سنهڙا جيت کائي) – ڀَنْڀُوري – dragon fly. هٿ سان ڦيرائڻ جي ڦِرموٽِي – لاٽونْڙي.

• **ڀُونْ ڀُونْ**: ث. [آواز] مَکين، مَچرن، ڏينين وغيره جيتن جي اڏامڻ جو آواز – ڀُونْيات.

– **ڀُونْ ڀُونْ ڪرڻ**: جُوڀجُوءُ ڪرڻ. بيجا ڳالهيون ڪري تنگ ڪرڻ. خوار ڪرڻ.

– **ڀُونْ ڀُونْ ڪري وڃڻ**: مَکين جيان چوڌاري وڪوڙي هلاڪ ڪرڻ. چيڙائڻ.

• **ڀُونْتَ**: ث. [سن. ڀاوه] حال – حالت. عادت – هير (ڪ).

• **ڀُونْتِ**: ث. [سن. ڀِيْدَ] ڀانْت – جنس – ذات. ٻول – ڍنگ – طريقو – قِسم.

• **ڀُونْتِرجڻُ**: مصدر. ڀُلجڻ – وايون ٻتال ٿيڻ. رستو ڇڏڻ. وات وڃائڻ. مغز ڦرڻ. وڦلڻ.

• **ڀُونْتِرو(ت)**: ذ. ماَحول – وايو منڊل.

• **ڀُونْترو ڦِري وڃڻ**: حالتون بدلجي وڃڻ. ماحول ڦِرڻ – وايو منڊل بدلجڻ.

• **ڀُونْتِري (ٿ)**: ث. پکيءَ جو هڪ قِسم – يونتريو.

• **ڀُونْتِريو ج ڀُونْتِريا**: ذ. [ڀُونْ = زمين + تَريو > ترڻ = زمين جي سطح مٿان تکو اڏامڻ] پکيءَ جو هڪ قِسم (تتر جي رنگ جهڙو پر تتر کان ننڍو) – بَٽير (اردو).

• **ڀُونْتيارُ ج ڀُونْتيارَ**: ذ. صفت. ڀُورالو. مٽي جو ڦِريل.

• **ڀُونْڊپائِي**: ث. صفت. يوندوئائي.

• **ڀُونْڊُوُ**: ذ. صفت. بيوقوف. سادو. مائيٽو. موڳو.

• **ڀُونْڊوئائِي**: ث. اياڻپ – بيوقوفي – چريائي.

• **ڀُونْڊِڻ. ڀُونْڊِڻِي ج ڀُونْڊِڻِيونْ**: ث. مادي سُوئر – ٻُونْڊڻِ.

• **ڀُونْڊو ج ڀُونْڊا**: ذ. هٿ جون پنج ئي آڱريون کولي ڪنهن جي منهن سامهون جهلڻ (جا بيعزتيءَ ۽ نفرت جي نشاني آهي) – ٻُجو.

• **ڀُونْرَ(ت)**: ث. [سن ڀْرَمَ = ڦِرڻ] ڀَنْوانِي – ڦيري. چَڪر – ڪُنّ.

• **ڀُونْرُ ج ڀُونْرَ**: ذ. [سن. ڀْرَمْ = ڦرڻ] اُڏامندڙ ڪارو جيت (١. وڏيرڙو ۽ ٿُلهو جو گُلن مٿان اُڏامي ۽ ويهي ٢. ذرا ننڍو جو ڪاٺين ۾ سوراخ ڪري ۽ سُڪل ڪاٺ کي اندران کائي). (صفت) تِکو ڪارو "ٽِئَن سَڪِيلا سُپرين، ڀَونْر ڀِرُونْ پالا" (شاهه). (ذ) ٻِنهِي ڀِرُونْئُن جي وچ واري جاءِ (ڪ) – ترڪَٽي.

• **ڀُونْراٽو(ٿ)**: ذ. ڀَنْواٽي – ڦيري – چَڪر. بيهوشي – ٻوڏڙو.

• **ڀُونْرڪلِي**: ث. [سن. ڀْرَمِ = ڦِرڻ] ٻارن جي لڏڻ لاءِ ڦيريدار پينگهه (جنهن ۾ هڪ ڪاٺي زمين ۾ کوڙي ٻِي اُن جي مٿان سَلُ ڪري اُن ۾ وجهندا آهن ۽ مٿين ڪاٺيءَ جي ٻنهي پاسن کان نوڙي ٻڌندا آهن، جنهن تي ننڍڙا ٻار چڙهي هڪٻئي کي چوڌاري ڦيرائيندا آهن) – چيڪلو. گول ڏاڳو جو ٻلبل جي چيلهه ۾ ٻڌجي – چيلهڪي. ڪنهن پکيءَ يا ڪُڪڙ کي پير ۾ وجهڻ لاءِ لوهي چَلو. ڪُتي يا گهوڙي کي ڳچيءَ ۾ ٻڌڻ جي لوهي چل واري رسي.

• **ڀُونْرو ج ڀُونْرا**: ذ. سهاڳ جي ڪَنديءَ يا هار ۾ چانديءَ يا سون جي پِرٿن مان هڪ پِرٿو.

• **ڀُونْري ج ڀُونْرِيونْ**: ث. [سن. ڀْرَمِ = ڦِرڻ] مغز جي ڦيري –

Gul Hayat Institute

دماغي چڪر – پَنواتي. چَڪر. خفقان – دماغ جي خرابي – سوداءُ. مغروري – مغز ۾ وڏائيءَ جو واءُ. پينگهي جي بُونبڙي (پينگهي جي پاسن کان ڪاٺ جون ننڍيون جنڊيءَ چڙهيل بُونبڙيون جي سُونهن لاءِ وجهيبيون آهن. انهن مان هڪ بُونبڙي، جا هٿ سان ڦيرائي سگهبي آهي). نراڙ تي وارن جي گول گهُنڊي. ماڻهوءَ يا جانور جي وارن جو قدرتي گولائون نقش (اُڀتي بُونبڙيءَ کي نياڳائي جي نشاني ڪري ليکين؛ گهوڙي جي بدن جي ڪن خاص پاڳن تي پونڙي عيب ڪري ليکين) – پڳُور (ت). جُهي (ت). پوڻ – ڦرڻي – ڪَبي. ڳَهه جو هڪ قِسم.

— **پوڻريالُ ج پوڻريالَ:** ذ. صفت. پونڙيءَ وارو – چنبو – نياڳو.

— **پونڙيءَ ڪاڏو ج پونڙيءَ ڪاڏا:** ذ. صفت. ٻورالو – خفقاني – ريجڪائي – سودائي. جنهن کي مغز ۾ وڏائي ۽ واءُ هجي – هنيلو.

— **پونڙيءَ ڪاڏو هُئڻ:** متي ڦريل هُئڻ. مغرور هُئڻ.

— **پونڙي ڪٽڻ:** چنڊائي ڪٽڻ – نياڳ لڳڻ.

— **پونڙي لڳو ج پونڙي لڳا:** ذ. صفت. بدبخت – چنبو. نياڳو.

— **پونڙيو وَڻڻ:** پمريو پٽڻ – شوريو گهمڻ.

• **پونڦاڙ، پونڦوڙ:** ذ. [پُونْ = زمين + ڦاڙ = ڦاڙيندڙ] ڪنيءَ جو هڪ قِسم (ڪنيءَ کان وڏي برسات پوڻ بعد زمين مان پاڻمرادو ڦٽي نڪري) – ٻُنهنڦوڙ (ت).

• **پونڪَ:** ث. ڪُتي جو آواز – ٻهڪَ.

• **پونڪات، پونڪارُ:** ذ. ڪُتي يا ڪُتن جي پونڪَ.

• **پونڪڻُ:** مصدر. [پرا. ٻُڪَ: سن. ٻُڪَن < ٻُڪَ = پونڪڻ] ڪُتي جو پئون پئون ڪرڻ – ٻهڻ – ٻهڪڻ. زور سان اڻ وڻندڙ ڳالهائڻ – ٻڪَ (پونڪيو – پونڪندو – پونڪيل).

• **پونڪٽيو (ث):** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.

• **پونڪياري (ث):** ث. جانور جو هڪ قِسم – ڦيڪاري.

• **پونگ:** ذ. [سن. پَجنگ = نانگ] ڪارو نانگ. نانگ.

• **پونگ ج پونگ:** ذ. جيت جو هڪ قِسم – وڏو ڪارو تنڊڻ.

• **پونگٽ (ث):** ذ. پونگا – ڪچا گهر.

• **پونگر:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. سومرن جي هڪ پاڙي جو نالو.

• **پونگر:** اسم خاص. سنڌ جي سومرن بادشاهن. مان هڪ بادشاهه ۽ شهزادي جو نالو (عام روايت موجب دودي ۽ چنيسر جي پيءُ جو نالو). (ذ) گاهه جو هڪ قسم.

• **پونگرو:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قِسم.

• **پونگري ج پونگريون (ل):** ث. مٽيءَ يا ڪاٺ مان ٺهيل سُلفي (تماڪ ڇڪڻ لاءِ) گاهه جو هڪ قسم.

• **پونگو (ث):** ث. پوڪ (بصر جي). (ذ. صفت) ڪم عقل – بيوقوف. اندر ۾ ڪابه ڳالهه جهلي نه سگهندڙ – ٿوڙ گنجيو.

• **پنگڙي ۽ پونگڙيون:** ث. [سن. پجنگ = نانگ] ٻُلغاري نڙ وارو حُقو. حُقي جي نڙي. چلم. [ف. بُنگه: سن. پُومر = زمين + گَره = گهر] ننڍي پونگي – جهوپڙي.

• **پونگو ج پونگا:** ذ. [ف. بنگه: سن. پُومر = زمين + گَره = گهر] ڪچو ڪکائون گهر – جهُگو – جهُوپو. ڇَنو. (ث) پونگي ج پونگيون.

— **پونگو ۾ هُئڻ:** خطرناڪ حالت ۾ هُئڻ.

— **پونگو پينگ ڪرڻ:** جهُگو جهَڻ ڪرڻ.

— **پونگي ج پونگيون:** ث. ننڍي ڪکائين جهوپڙي.

— **پونگيون گَرڻ:** جوئر جي پوڪ جو بلڪل گهاٽو ٿيڻ.

• **پونگيواري:** اسم خاص. تعلقي ناري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پونوج سمنڊ:** اسم خاص. [سن. پُومر + وچ = زمين جو وچ] هڪ سمنڊ جو نالو (جو ڌرتيءَ جي وچ ۾ سمجهيو ويندو آهي. يعني بحر روم جو يورپ ۽ آفريڪا جي وچ ۾ آهي) – The Mediterranian Sea.

• **پونهه:** ث. ڏسو "پُونْ".

— **پُونهه بصَرُ:** ذ. برسات ۾ اُپرندڙ ٻوٽو (جنهن جي پاڙ ۾ بصر جهڙي ڳنڊ ٿئي). جهنگلي بصر (جو سواد ۾ ڪَڙو ۽ ليسدار ٿئي ۽ پاڇيءَ طور ڪم اچي).

— **پونهي:** ث. ڌرتي. ڏسو "پُونْ".

— **پونهيون ج پونهيان:** ذ. صفت. پومير – سُونهون (رستي جو).

• **پوڙ (ت):** ث. ڦيري – چَڪر. نشو – خمار. نار يا هُرلي جو گهمرو (ڏاند جو).

• **پوڙڻ:** مصدر. [سن. پُرمْ = ڦرڻ] پَنوڻ. رُلڻ – گهمڻ – تلڪڻ.

• **پوڙ، پوڙ:** ث. [سن. پُرمْ = ڦرڻ] ڦرڻي – گِرڻي (جنهن جي مٿان ورت چاڙهجي) چڙهيون واڙڻ، پونيت بارڻ، پُوڙ پٽڪن جت" (شريف شاهه). ڏسو "پوڻي".

• **پوڙ:** ث. پُونْ – زمين. پنڌ. سفر – گهوم – مسافري. چاڻ پڇاڻ. خبر. سمجهه – علم – واقفيت. پري جو ڳالهاءُ (جو سمجهه ۾ نه اچي). پڙاءُ – پڙلاءُ (پرانهين آواز جو) "جتن ۽

Gul Hayat Institute

جاڙيجن جي، آهي پُڇتان پري ڀوڙ".

• **ڀوڙڻ:** مصدر. [سن. ڀرمُ = ڦرڻ] گهمڻ. هلڻ. ڏسو "ڀٽڻ".

• **ڀوڙو ج ڀوڙا:** اسم فاعل. [ڀوڙڻ > ڀوڙو] گهمندڙ – ڦرندڙ – هلندڙ. "اوجو تون عرش تي، آءٌ ڀوڙو مٽي ڀون" (شاهه: سورٺ).

• **ڀونڙي ج ڀونڙيون:** ث. ڀونري. ڀونڻ. ڀوڻ – گرڙي (جا کوهه تي لڳل بيلهنگ جي سرائيءَ ۾ پيل هوندي آهي، جنهن جي مدد سان پاڻي ڪڍي سگهبو آهي – چرخي – پانڻي.

• **ڀونڙي ج ڀونڙيون:** ث. ڀونڻي.

• **ڀوهر:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڀوئا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. (ث) ڀئِي (ٿ).

• **ڀوئنڊُ ج ڀوئنڊَ (ڪ):** ذ. پاسيرو غار – ٻُر – سرنگهه.

• **ڀوئِي:** ث. [هه] آڇي ٻلي. پالڪي يا ڪرسي بردار. (صفت) طماعڻ – لالچڻ (عورت).

• **ڀَؤُ ڀَئُ ڀهُ:** ذ. [سن. ڀيہَ] ڊپ – ڊڄ – خطرو – خوف.

— **ڀؤُ ڪرڻ:** انديشو ڪرڻ – ڊپ ڪرڻ – خوف ڪرڻ.

— **ڀؤُ ڪونهي:** جملو. ڊپ ڪونهي (ڪنهن کي دلجاءِ ڏيارڻ لاءِ چوڻ ته تون ڪوبه خيال نه ڪر، ڪوبه ڊپ ڪونهي، ۽ مڙيئي خير آهي).

• **ڀٺاٽُ (ل):** ذ. ڀٺات – ڀٽڪات.

• **ڀٽنپورِ:** اسم خاص. تعلقي حيدرآباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀٽرا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڀٽڻُ:** مصدر. ڀوَڻُ – رلڻ – گهمڻ – ڦرڻ.

• **ڀٽو ج ڀٽا (ڪ):** ذ. مهينو – ماهه.

• **ڀٽُونْ (ت):** ث. ڦيري (مٽي جي) – چڪر.

— **ڀٽُونْ ڏيارڻ:** ڪنهن وهٽ کي گول ڦيرائڻ. نار يا هُرلي ۾ وَهائڻ کان اڳ وهٽ جون اکيون ٻڌي، ان کي گولائيءَ ۾ ڦرڻ سيکارڻ.

• **ڀئِي:** ث. [سن. ڀيہَ] ڀؤُ – خطرو – خوف – ڊپ – ڊڄ – ڌهڪار "آئين پڻ سمهو ناڪئا، بندر ناهه ڀَئِي" (شاهه).

— **ڀئِي ڪانهيا:** جملو. ڀؤُ ڪونهيا – خوف ناهيا – فڪر ناهيا.

• **ڀئيڪارو (ٿ):** ذ. گڏهه کي بيهارڻ لاءِ خاص آواز.

• **ڀي:** حرف جملو. [ڀِہ > ڀئِي > ڀئِي] ڀہ – پڻ "سوپي ڏار نه شڪرو، جنهن کي ڀڪ نه ڀر" (شاهه).

• **ڀيا:** اسم خاص. سنڌي مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو (اڪثر سکرءِ جيڪب آباد ڏانهن). تعلقي سکر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀيانْ:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڀيانڪُ، ڀيانڪُ ج ڀيانڪَ:** ذ. صفت. [سن. ڀيہ = ڊپ] ڀوائتو – خوفناڪ – ڊيڄاريندڙ – هيبتناڪ.

• **ڀيو ج ڀيا (ل):** ذ. ٻلو – حيلو – ڪوشش.

• **ڀيت:** ث. [سن. ڀيدَ] خصلت – خوءِ – شيوو. عادت. ڀَر – چال – رَوِش. نمونو – ڊنگ (ڪ). اٽڪل – رمز (ڪ). ترتيب (ڪ). ٻڌي – صلاح. همدردي (ت).

— **ڀيت تي ڀوڻ:** عادت جي موافق هلڻ – طبيعت مطابق هُئڻ. هِري مِري وڃڻ.

— **ڀيت تي هلڻ:** (ٻئي جي) خيال موجب هلڻ. رواج موجب هلت ڪرڻ. عادت موجب هلڻ.

— **ڀيت تي وجهڻ:** چاهه جاڳائڻ – شوق پيدا ڪرڻ. عادت وجهڻ – هيرائڻ.

— **ڀيت ڀوڻ:** عادت ٻوڻ – نهي وڃڻ.

• **ڀيتُ ج ڀيتَ:** ذ. [سن. ڀيدَ] ڀيد – تفاوت – فرق – ڦيرُ – وِڇانڊر. اَنت – راز – سُر – ڳُجهه. اختلاف – ٻيائِي. نفاق.

— **ڀيتِي ج ڀيتِي:** ذ. صفت. ڀيدي – حال محرم – رازدان – همراز.

• **ڀِيتو:** مصدر. "ڀِڄڻ" جو ماضي معطوفي. ڀِڄِي ويل – پورو آيل – ٺهڪايل. (ذ) مقابلو – شرط (ڪ).

• **ڀِيتِي ج ڀِيتيُون:** ث. لالچ – لَبُ. ڪاڏي وغيره جي شيءِ (جا بلبل کي ڏيکاري هِرڪائبو آهي) – ڳاهه. لالچائيندڙ لقمو.

• **ڀيٽ ج ڀيٽُون:** ث. [هه] هڪجهڙائي – مشابهت. مقابلو – برابري. ڳڏجاڻي – ملاقات. خيرات – دان. ٻَلُ – قرباني. ڀيٽا – ڏکڻا _ نذرانو. تحفو – سوکڙي. سجدو (ڪ). تفاوت – فرق (ڪ).

— **ڀيٽان ڀيٽي:** ث. هوڏان هوڏ. پورو مقابلو.

— **ڀيٽ جو اِمتحانُ:** ذ. مقابلي جو امتحان.

— **ڀيٽ ڪرڻ:** هڪ شيءِ جي ٻيءَ سان مشابهت ڪرڻ.

— **ڀيٽُون ڪائڻ:** ڏک سهڻ – ڦيٽون ڪائڻ. مقابلا ڪرڻ.

• **ڀيٽ:** ث. بيٺ _ چيلهه – ڪمر.

• **ڀيٽُ ج ڀيٽَ:** ذ. صفت. حال ڀائي – محرم. سنگتي – صحبتي "سڄڻ ساڻ نه ڀيٽ، ڳجهه ڳُرهيان ڪن سين" (شاهه).

• **ڀيٽا ج ڀيٽائُون:** ث. [سن. آڀيٽ، اَڀياورت] ڏکڻا – نذرانو.

— **ڀيٽا ڏيڻ:** ارداس ڏيڻ – نذرانو ڏيڻ. تحفو يا سوکڙي ڏيڻ.

• **ڀيٽڻُ:** مصدر. [هه. ڀيٽنا] ڀيٽ ڪرڻ – مشابهت ڪرڻ. هڪٻئي سان برابري ڪرڻ. ڇڪاسڻ. مِلائڻ – ٺهڪائڻ. پرکڻ.

Gul Hayat Institute

تفاوت لهڻ. مقابلو ڪرڻ. ملاقات ڪرڻ – ملڻ. زيارت ڪرڻ "اهڙا پير لعل، ڪوه نہ ڀيٽيو ڀيٽين" (رسالو: ڏناسري). ٻلُ چاڙهڻ – دان ڏيڻ. تحفو يا سوکڙي ڏيڻ (ڀيٽيو – ڀيٽيندو – ڀيٽيل).

• **ڀيٽڻُ ج ڀيٽڻَ:** ذ. صفت. ڀيٽُو.

• **ڀيٽُو ج ڀيٽُو:** ذ. صفت. [سن. ڀَٽُ = ڀاڙُو: ڀَهيتو = اوباش، رولاڪ: سن. وَهْ = وهڻ] ٻئي جي ڪمائيءَ تي ڀاڙيندڙ – ڀڙوو – دلال – دَلو. ڪر همَت. ڪوبلو – وڄ ڪُٽيو. نامرد "ڀيٽُو وڃن ڀڄ، سائُو ٿين سامهان" (خليفو نبي بخش).

• **ڀيٽِي:** ث. شراب جو ماپو – ماڻ. ٽُڙ. ڏاندي – ڳَنِي.

• **ڀيٽيو ج ڀيٽيا:** ذ. صفت. جنهن پاڻ کي ارپڻ يا نذرانو ڪيو هجي. ڳُسائين فقير جو چيلو (ذ) اجرڪ يا گنديءَ جي ڇيڙي ۾ ٻڌل هَڙ (جنهن کي ڪلهي کان لڙڪائي، ڀيو ڀاسو ڪچ هيٺان آٽي، هڙ جي مٿان ورائي، آٽي ڇاتيءَ وٽ ڳَنڍ ڏجي، جيئن هڙ ڪُڇ ۾ سولائي ٿئي) (ڪ).

• **ڀيڄَ:** ث. [ڀِجَڻَ (= ڀُسڻ) > ڀيڄ] ڀڄڻ جي حالت – نمي آلاڻ – ٻوسل. ريُج "موتي مانداڻن جي، ڀري ڪيائين ڀيڄ" (شاهہ). رات جو اهو حصو جنهن ۾ (ماڪ سبب) ٻوش ۽ ٺَڌڪار محسوس ٿئي – اَسُر جو وقت – پرڀات "ڀنيءَ جي ڀوُٽن، تن جو ڀيڄ ڀٽڪو نہ سُٽيان" (شاهہ). روانگي.

– **ڀيڄ ڀڄَڻُ:** پرڀات ڦُٽڻ – صبح ٿيڻ "جڏهين ڀيڄ ڀني، پرين پانوڙيءَ هليا" (شاهہ).

– **ڀيڄ ڀنِي:** ث. پرهہ ڦُٽيءَ جو وقت (جنهن مهل رات ڀڳل هوندي آهي ۽ هوا ۾ ڀڻ آلاڻ محسوس ٿيندي آهي. پرڀات – پرهہ ڦُٽي – صبح صادق "سڄڻ سويارو ڀيڄ ڀنيءَ آئيو" (شاهہ).

– **ڀيڄ! ڀيڄ!:** محاورو. [١. ڀِجائڻ. ڀِڄڻ > ڀيڄ = مينهن جي وس، ريج، ٻوسل: ٢. هہ. ڀيجنا (= موڪلڻ) > ڀيڄ = موڪل. يعني اي مولِيٰ! مينهن موڪل] خوشيءَ جي اظهار جا الفاظ (جي مينهن وسڻ وقت چوندا آهن. ۽ وڏيڪ مينهن وسڻ جي تمنا ظاهر ڪن ٿا) "ڀيڄ! ڀيڄ!. ٿين گوڏي جيڏا ريج".

– **ڀيڄ مولِيٰ:** ندائي جملو. موڪل سائين (مينهن کي) "ڀيڄ مولِيٰ، چانديءَ جا گولا".

– **ڀيڄوُن ڀيڄ ٿيڻ:** پوري آلاڻ يا ٻوسل ٿيڻ. وڏا ريج ٿيڻ. سخت برسات پوڻ. رنگ لڳي وڃڻ. شاهوڪار بنجڻ.

• **ڀيڄَڻُ:** مصدر. [هہ ڀيجنا] اماڻڻ – روانو ڪرڻ – موڪلڻ.

• **ڀيڄو ج ڀيڄا:** ذ. [هہ] مغز ميڄالو. دماغ – عقل آلاڻ – ٻوسل ريُج.

– **ڀيڄو ڪائڻ:** مٿو کپائڻ – مغز کائڻ – ڪَڪ ڪرڻ.

• **ڀيڇَ:** ث. برابري – هڪجهڙائي – هَمسري. هموار ي.

• **ڀِيڇَ:** ث. دَٻ – نِپوُڙ. تنگي – سوڙهہ – گهُٽَ. ڪنجوسي – مُٺَ ڀيڙَ.

• **ڀيڇائِڻُ:** مصدر. برابر ڪرائڻ. هڪجيتري تور ڪرائڻ. هموار ڪرائڻ.

• **ڀِيڇائِڻُ:** مصدر. آڪيڙو چاڙهڻ – ڀيڙو ڏيڻ. ڀيچائڻ – ڇيپاڻ. سَٽُ ڪيڻ – نپوڙڻ – نچوڙڻ. سوڙهو ڪرڻ – گهُٽڻ. گهُٽي سوگهو جهلڻ. نهڪائي ڦهڪائي بيهارڻ. ڀهچائڻ (رقم قرض جي) – لاهڻ (قرض).

• **ڀيڇَڻُ:** مصدر. برابر ڪرڻ. ڀيڇَ ڪائڻ – نهڪي ڦهڪي اچڻ. هموار ڪرڻ. ملي اچڻ – ڀهچي اچڻ.

• **ڀِيڇَڻُ:** مصدر. ڀِيڇَڻُ – ڇيوڻڻ – نچوڙڻ. سوڙهو جهلڻ – سوگهو ڪرڻ – گهُٽڻُ. ادا ٿيڻ پورو ٿيڻ (قرض). ڳسڻ. بند ٿيڻ – بيهڻ (ت).

• **ڀيڇو:** ظرف. برابر – هموزن.

• **ڀيڇِي ج ڀيڇِي:** ذ. صفت. ڀچِي ايندڙ – نهڪي ڦهڪي ايندڙ. جيڏو – سَرتو. ساٿِي – همراهہ هڪجهڙو – هڪ جيڏو – مَٽُ – همسر. ڀائيوار – حصيدار. ڏوڙي – همشريڪ (راند ۾). "ڀينر ۽ ڀيچِي، سوايا سارين مون" (شاهہ) (ث. ڀيچِي، ڀيچيائِي.

• **ڀيدُ ج ڀيدَ:** ذ. [سن. ڀيدَ > ڀِدَ = ڀِڇڻ: ڀِد = انت، چاڻ] تفاوت – فرق. اَنت – راز – ڳُجهہ – مَنجهہُ. اختلاف – ٻيائي – ڦوٽ. جدائي – ويڇو.

– **ڀيد پائڻ:** انت لهڻ – راز هٿ ڪرڻ – ڳجهہ سمجهڻ. ڳجهارت کولڻ. مَسئلو حل ڪرڻ.

– **ڀيدُ ڏيڻ:** دل جو راز ٻڌائڻ – حال اورڻ. ڳُجهہ ظاهر ڪرڻ – مَنجهہ ڏيڻ.

– **ڀيد رکڻ:** راز ساندڻ. ٻيائي ڪرڻ – فرق رکڻ.

– **ڀيد کولڻُ:** راز فاش ڪرڻ – ڳجهہ ظاهر ڪرڻ.

– **ڀيدُ وٺڻ:** انت ڪيڻ – پتو ڪيڻ – منجهہ لهڻ.

– **ڀيدي، ڀيديو:** ذ. صفت. رازدان – راز محرم – ڳُجهہ جو ڄاڻندڙ. ڦوٽ وجهندڙ. هوشيار.

• **ڀيڏَ ج ڀيڏُون:** ث. [سن. ڀيڊ] رڍَ.

– **ڀيڏا چال:** ث. رڍن واري هلت (جي هڪٻئي پٺيان هلنديون

آهن). ڳڻ ڳوت کان سواءِ کيل ڀيروي.

– **ڀيڏَ تارو ج ڀيڏَ تارا:** ذ. صفت. وڏين ۽ گول اکين وارو – ڀيڏو.

• **ڀيڏا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڀيلِڙ:** ث. ڪجيءَ جي هڪ ذات (جنهن جا سُوئا ڊگها، ڏونڪا چيٽرا ٿين، ۽ ڏونڪن ۽ ڪارڪن ۾ هڏڙيون ٿين.

• **ڀيڏَرُ (ڪ):** اسم خاص. هڪ جبل جو نالو.

• **ڀيڏَڪُ (ل):** ث. اُبداٿو.

• **ڀيڏڻُ (ٿ):** مصدر. دِل سان لڳڻ (ڪا ڳالهه). – (ڀيڏيو – ڀيڏندو – ڀيڏيل).

• **ڀيڏو ج ڀيڏا:** ذ. صفت. ڀيڏَ تارو. (ذ) ريڍي مال جو پيشاب. (ٿ). هڏو (ٿ). ڀيڏي (ڪ).

– **ڀيڏا ڀيڙا ٿيڻ (ٿ):** سُڪي هڏا ٿيڻ – ضعيف ٿيڻ.

• **ڀيڏي ج ڀيڏيُونْ:** ث. ڪرائيءَ جو ٻاهر نڪتل هڏو "سَر جو سَجيو سَجٽين، ڀَرُ ڀيڏيءَ ڏيئي" (شاهه). ڀيروٽ مُريي جو ٻاهر نڪتل هڏو. وِٽيءَ جو هڏو. هيٺئين چپ تي وارن جو مُڇو – تِڏيِ. ڀِڀِي. هڪ راند جو نالو (جا رِڍجي هڏي سان کبي آهي).

– **ڀيڏي هڻڻ:** تورڻ وقت ساهميءَ جي ڳَنيءَ سان ڪرائي لائڻ (جيئن تُرندڙ شيءِ جي طرف وارو ڪانو مٿي نه ڪجي ۽ شيءِ گهٽ تُري) – تور ۾ ٺڳي ڪرڻ.

• **ڀيَر ج ڀيرُونْ:** ث. ڀيڏَ – ڀيڙَ – رِڍَ.

• **ڀيَر ج ڀيريُونْ:** ث. [سن. ڀيري] تامي جو وڏو نغارو – وڏو نغارو "ڀيريُونْ ڀيري ڀَج، هي جي منجهان پوريُونْ" (شاهه). درياءَ جي پائڻ وقت ڪناري جي وڏي گولائين پِڪَ جا هيٺ پاڻيءَ ۾ ڪري. کوهه وغيره جو ڪرندڙ ڪَپَرُ.

– **ڀيَر تي ڏُونڪو لڳڻ:** نغاري جي چوٽ سان اعلان ٿيڻ. ڪنهن جهيڙي يا جنگ جو شروع ٿيڻ.

– **ڀيَر تي ڏُونڪو هڻڻ:** وڏي نغاري تي ڏڪ هڻي اعلان ڪرڻ – ٻڌائو ڪرڻ – مشهوري ڪرڻ. (جنگ جو) چاڻ ڏيڻ.

• **ڀيرُ ج ڀيرَ:** ذ. [سن. ڀُرمُ = ڦرڻ] ڦيرو – چڪر – گهمرو. وَرُ – وَڪڙ "اِن ڀوُنءِ سندو ڀيرُ، ڪوڙيين منجهان ڪو لَهي" (شاهه). پٽڪي جو وَرُ – پَڳَ جو پيچ. وَٽ. ڏنگائي. پاڻيءَ جو ڦيرو – ڪُنُ "جتي ڀيَر ڀِرن، ڀِرون ڀونِ ڀَوارِيون" (شاهه). نمونو – نوع "پنيوليس برن ۾، پَسِي ڀيندين ڀير" (شاهه). ڊول – طرح "اَڳي ڪونه آئيو ڀير تنهنجي ڀانَ" (شاهه). پرتوو – نشان "پيشانيءَ ۾ پرين جي، پلاٽيءَ جا ڀيرَ" (شاهه). پوشاڪ – چمڙا پوش – لباس جي مٽا سٽا. مدد. [سن. ڀيد] تفاوت – فرق "ڀَلي، ٻُري جو ڀيرُ، آٿي آتم رام ڪُون" (سوامي). (ظرف) وانگر. [گجراتي. ڦيرا] ڦيري دار. مسافر – وانهڙو "تڪو اير نه ڀير، نڪو اوٺِي آئِيو" (شاهه).

– **ڀيرُ بنائڻ:** رنگ بدلائڻ – نئون روپ ڌارڻ – ويس مٽائڻ.

– **ڀيرُ ڪرڻ:** پاڻيءَ جو زور ۾ اچي ڪُن ڪرڻ. پورو زور ڏيکارڻ. "عالم آءُ ساڻ، ڀريو ٿو ڀير ڪري" (شاهه).

– **ڀيرُ ڀنگُ:** ذ. ٻيائي – ڏڦيڙ – ناسازي – نفاق.

• **ڀيرائِڻُ:** مصدر. ڦيرائڻ. موٽائڻ – رائڻ "سو تون صاحب آهيين، جو نه ڀيرائين ڀانَ" (شاهه). (ڀيرائيو – ڀيرائيندو – ڀيرائيل).

• **ڀيرَبُ (ل،ٿ):** ذ. ڇبرو. (ٿ) ڀيرَٻ.

• **ڀيِرَڳَ (ڪ):** ث. ٻڪريءَ جو هڪ قسم (اَڇي ۽ ڀوري رنگ جي).

• **ڀيرَمُ:** ذ. [سن. ڀُرمُ = ڦرڻ] آرٽُ – اُيٽُ – چَرخو "ڀيرج ڀيرم، رويو رت" (پنيو). (ذ. صفت) جَبرو. خوفناڪ. ڏاڍو. هيبت جهڙو.

– **ڀيَرم وارِيُ:** ٿ. چرخي ڦيرڻ وارِي – ڪَتَڻُ واري – ڪاپائتيِ "ٿِي ڀيڙي ڀيرمَ وارِيين، ڀِي هڏ ڪَرمَ ڪاءِ" (شاهه).

• **ڀيَرمَ ج ڀيرمُونْ:** ث. [ع. ٻَيْرَمُ] ٻَرمو – ننڍي سِيرائي. ڊگهو ٻَٽر. پاهوڙي. چنجور. ڪاٺ يا لوهه جي ڊگهي لٺ، جنهن سان ڳري شيءِ کي اچلائجي يا مٿي کڻجي – ٻَيرمَ – پارائِي – ڪانو. [ف. ٻَيْرَمْ] سوٽي يا ريشمي ڪپڙي جو هڪ قسم "تن سُک، من جوڙئون، ڀيرَم ڪن خاصو" (شاهه عنايت) پٽڙو سُرمو.

• **ڀيرڻُ:** مصدر. [سن. ڀُرمُ = ڦَرِڻُ] ڦيرَڻُ – چورَڻُ – گهُمائڻ (چرخي کي). ڪَتَڻُ (سُٽ). ورائي ڪو ڪم ڪرڻ "پلا ڀيري ڀَر، پالهو پاند پينار جو". ڦيرائڻ – بدلائڻ "سنئين سوڌي ڳالهه کي، ڀيري ڪندو بتال" (احمد شاهه) (ذ) چرخي ڦيرڻ جو شغل. چرخو "ڀيرڻ کان جن ڀانئيو، تن ڀيئي ڪاپاتين ڪاڻ" (شاهه). (ڀيريو – ڀيريندو – ڀيريل).

– **ڀيري ڀڄڻُ:** ڦيرائي ٻٽ سان هٽي ڀڄڻ.

– **ڀيري هڻڻ:** گهُمائي ڦٽو ڪرڻ "تاڻي تنورن ۾، ڀيري هڻان ڀاڻ" (شاهه).

• **ڀِڻْرو:** اسم خاص. [سن. ڀَيَرَوَ] موسيقي جي نظام موجب

Gul Hayat Institute

چهن راڳن مان هڪ راڳ (١. پيرو ٢. مالڪوس ٣. هندول ٤. سري ٥. مينگهه ٦. ديپڪ).

• **پيرو ج پيرا:** ذ. ڦيرو — چڪر. دفعو — گهمرو — وارو. ڏورُ. گشت — دَورو.

— **پيرو پڄڻ:** اچڻ وڃڻ جو دستور ٽوڙڻ. مُنهن موڙڻ "پيرو پڄ مَ ڪاپڙي، لاهي ويهه مَ لاڳُ" (شاهه).

— **پيرو ڏيڻ:** دور ڪرڻ (سبق کي).

— **پيرو ڪرڻ:** ملاقات لاءِ ڪو گهمرو ڪرڻ. ڪڏهن ڪو ڦيرو ڪرڻ "پيرو ڪج پيتار، مون نماڻيءَ جي نجهري" (شاهه).

• **پيرُوْ:** ذ. [سن. پَيْرَوَ] هڪ راڳ جو نالو — پيرو راڳ.

• **پيروي:** ث. [سن. پَيْرَوي] هڪ راڳڻيءَ جو نالو (راڳ ڪتا موجب پَيْرون جي زال. ٻه قسم ١. خاص سنڌ جي لئي مطابق "سنڌي پيروي" ٢. پڪي راڳ جي لئي موجب "پيروي").

• **پيڙ (ڪ):** ذ. پائُو. ڪوبه مرد ماڻهو.

• **پيڙَ ج پيڙُوْ:** ث. [پيد = رِدِ. ترهو] پيڏَ — رِڏَ. تُرهو — مَڏُ.

• **پيڙِ ج پيڙُوْ، پيڙيُوْ:** ث. درياءَ کوهه يا ڪنهن واهه جو ڪرنڊڙ ڪَپر.

• **پيڙَ ج پيڙُوْ:** ث. [سن. پِيڊ = پيڙا] پِڪوڙ — چِپ — ڏَبَ. سوڙهه — گهُٽَ. مَروڙ — نِپُوڙ. آپدا. تڪليف — تنگي — سختي — مشڪلات. ماڻهن جو هجوم — ميڙ گپا گيهه. سٽَ — ڪاهَ "جيڏانهن ڳرين پيڙ، تيڏانهن صاحب سامهون". (شاهه).

— **پيڙِ. پيڙان:** ث. ڏَبَ دٻان. پيهه پيهان — گپا گيهه.

— **پيڙَ پوڻُ:** مٿان ڪا مشڪلات پوڻ. سختيءَ ۾ مبتلا ٿيڻ — مشڪلات ۾ ڦاسڻ.

• **پيڙائڻُ:** مصدر. "پيڙڻ" مان متعدي بالواسطه. پِچارائڻ — پيڙي بند ڪرائڻ. پيڙُوْ ڏيارڻ — زور ڏيارڻ.

— **پيڙائي:** ث. بند ڪرائڻ جي مزوري. پيڙن ڏيارڻ جو اُجورو.

• **پيڙجڻُ:** مصدر. "پيڙڻ" مان فعل مجهول. بند ٿيڻ — زور سان ٻُورجڻ. پِچڻُ.

• **پيڙَڻُ:** مصدر. زور سان بند ڪرڻ (هٿ جي مُٺ، دروازو وغيره). پِچائِڻ — ٻُوڙَڻُ. پِڪيڙڻ — سوڙهو ڪرڻ — گهُٽڻ. سوگهو ڪرڻ — قابو ڪرڻ — ڪَسَڻُ "پيڙي پيڙي ٻنڌ، تون سُورائتي سندرو" (شاهه). پيچائڻ — زور سان دٻائڻ. دٻاءُ وجهڻ. (پيڙيو — پيڙيندو — پيڙيل).

• **پيڙوَ ج پيڙا:** ظرف. [سن. اَپِيْرَڻ = گڏ ڪرڻ] ساڻ — گڏ — همراهه. نزديڪ — وَٽ — ويجهو. (ث) پيڙي ج پيڙيُوْ.

— **پيڙو ٿيڻ:** گڏ ٿيڻ — ويجهو ٿيڻ. همراهه ٿيڻ "ياءُ نه اوڏو ياءُ کي، ٿيندو پيڙو تان نه بشر". (رمضان ڪنير).

— **پيڙو ڪرڻ:** گڏ ڪرڻ — ساڻ ڪرڻ. پهچائڻ. ويجهو ڪرڻ. پاڻ سان همراهه ڪرڻ.

• **پيڙو ج پيڙا:** ذ. [سن. پِيْڊَڪَه] پيڙَ — ڏَبَ — دٻاءُ — زور. اشڪنجو. لوهه مان ٺهيل هڪ اوزار (جو واڍڪي ڪم ۾ طاقن کي پچائڻ جي ڪم اچي).

— **پيڙو چاڙهڻ:** آڪيڙو چاڙهڻ. دٻاءُ وجهڻ. ڏَبَ ڪيڻ — تڙي ڪيڻ. سختي ڪرڻ.

— **پيڙو ڏيڻ:** زور ڏيڻ. ڪشي سوگهو ڪرڻ.

• **پيڙُوْ:** ث. هٿن جا زور (جي ٿَڪ لاهڻ لا. هٿن جي مُٺين پيڙڻ سان ڏجن. خاص طرح ٽنگن کي ۽ پڻ بدن جي ياڳن کي).

— **پيڙُوْ ڏيڻ:** هٿن جا زور ڏيڻ.

• **پيڪوڙَ ج پيڪوڙُوْ (ت):** ث. ٻن پاسن جو زور — ٻِـ طرفو دٻاءُ — پِڪوڙ.

• **پيلَ ج پيلُوْ:** ث. چوپائي مال جِي پوک ۾ ڪاڏ ۽ لتاڙ. ڍورن ۽ وهٽن جو پوک يا گاهه واري ٻني کي ڪيل نقصان. پوک يا گاهه واري ٻني ۾ بنا روڪ جي مال جو عام جام چرڻ — پيلاڙو.

— **پيل پوڻ:** چوپائي مال جي ڪيل پيل جو ڏنڊ ڀري ڏيڻ.

— **پيل ڪرائڻ:** ٻنيءَ ۾ مال ڇڏي پوک يا گاهه زيان ڪرائڻ.

• **پيلَ:** ث. مَٺُ — مِلاوت.

• **پيلَ:** اسم خاص. [سن. پِيلَ] هندستان جي هڪ قوم جو نالو (سنڌ اندر ضلعي ٿرپارڪر ۾ گهٽائي پيل آهن. جتي "پارڌي" ٻه سڏجن). پارڌِيْ — ٿوري.

• **پِيلُ ج پيلَ:** ذ. "پيلَ" ذات جو هڪ فرد. (ث) پِيلڻ. پِيْلِڻِي ج پِيْلِڻِيُوْ.

• **پيلاڙ:** اسم خاص. سنڌ ۾ مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو. تعلقي گنبٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پيلاڙجڻُ:** فعل مجهول. پيلجڻ.

• **پيلاڙَڻ:** پيلَ.

• **پيلاڙ:** ذ. پيلاڙو.

• **پيلاڙو ج پيلاڙا:** ذ. اُها پوک جا فصل ڪٽڻ بعد جانور جي چرڻ لاءِ ڇڏيل هجي. پوک ۾ لاباري بعد بچيل گاهه يا مُنڍا يا ڳتا (جنهن ۾ جانور چرڻ لاءِ ڇڏيا وڃن) — ناڙ. اُهو باغ جنهن مان ميون پٽڻ بعد ماڻهن کي رهيل سهيل ميوي کي ڳولڻ ۽ پٽڻ جي اجازت ڏني وڃي. فصل جي پيل يا تباهي.

• **پيلاڙو:** اسم خاص. تعلقي موري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **پيلاڻي:** اسم خاص. نوشهري فيروز ضلعي ۾ هڪ ننڍي شهر جو نالو "هالاڻي پيلاڻي."

• **پيلاڻڻُ:** مصدر. "پيلڻ" مان متعدي بالواسطه. پوک ۾ چوپايو مال ڇڏي نقصان ڪرائڻ. فصل ڪٽڻ بعد پوک ۾ مال کي چرڻ لاءِ ڇيڪ ڇڏڻ. (پيلايو – پيلائيندو – پيلايل).

– **پيلاڻيَ:** ث. پوک کي جانورن کان پيل ڪرائڻ جو اُجورو.

– **پيلاڻوُ:** ذ. صفت. ٻني پيلائيندڙ. پيل ٿي ويل. ڪدڙو – نامرد.

• **پيلاڻو پيلاڻوُن:** ذ هڪ ٻهاڙي وڻ جو ڦُلُ (جو سوياريءَ جهڙو گول ٿئي، جنهن جو رَسُ ڌوٻي ڪپڙن کي نيشان ڪرڻ لاءِ ڪم آڻيندا آهن).

• **پيلجڻُ:** مصدر. "پيلڻ" مان فعل مجهول. پوک جو مال کان کاڄڻ. پوک جو تباهه ٿيڻ.

• **پيلڙو ج پيلڙا:** ذ. صفت. پِلڙو – ڪومايل (منهن). مايوس – نااميد.

– **پيلڙو مُنهن ڪرڻ:** پِلڙو منهن ڪرڻ – ڪوماڻل منهن ڪرڻ. مايوس ٿيڻ – نااميد ٿيڻ. ڳِڻتي ڪرڻ.

• **پيلڻُ:** مصدر. جانورن جو فصل کي کائي نقصان پهچائڻ. فصل کي کائڻ ۽ لتاڙڻ. فصل ۾ مال جو گور گهمڻ. مُلڪ ڀيرڻ هيڻان ڪيڻ – ڀَتَ لتاڙڻ "سي ڀَتَ ڪنهن نـ پوريا، جي ٿو پَڙُ پيلي" (شاهه). (پيليو – پيليندو – پيليل).

• **پيلو ج پيلا:** ذ. [سن. پيل] اَڻ پڪل – ڪچو – اَنڪو (مٽيءَ جو ٿانءُ، دِلو، مٽ وغيره) "پانيم نـ پيلو، مون کي ڏاءُ ڏُتاريو" (شاهه: سهڻي). (صفت) ڦڪو.

– **پيلو پاڳي اچڻ:** (سُهڻيءَ وانگر) اڻ پڪل دِلو پناري پوڻ "مون کي تنهائين. پيلو پاڳي آئيو" (شاهه: سهڻي). نصيب جو ساٿ نـ ڏيڻ – بد نصيبي سان واسطو پوڻ.

– **پيلو مُنهن:** ذ. پِلڙو مُنهن ڦڪو مُنهن. ڪوماڻل مُنهن.

– **پيلو مُنهن ڪرڻ:** شرمسار ٿيڻ – ڦِڪو ٿيڻ – لڄي ٿيڻ.

• **پيلهِڙَ ج پيلهِڙُون:** ث. ٻڪري، ڳئون يا مينهن جا پيل ڪري، هارِهياڙي.

• **پيلي:** ث. سچائيءَ جي پرک يا آزمائش (جنهن ۾ لوهه جي تتل سيخ کي ماڻهوءَ جي گاهه سان ويڙهيل هٿن تي رکي، اُن کي ٿورو پنڌ ڪرائيندا هُئا. پوءِ اهو ماڻهو جيڪڏهين گنهگار هوندو هو تہ اُن جا هٿ سڙي پوندا هُئا). ڳَرُ جو ڳنڍو (جنهن جي اتڪل روءِ پنج ڇهه سير تور هجي).

• **پِيمُ:** ذ. [ف. بيم] ڊَپُ – خوف. حملو – ڪاهه. ٻِيمِ – شهتير – ڪامَ. [سن. ڀِيمُ] ڀَوائتو – خوفناڪ (اسم خاص) ڀيم يا ڀيمِ سين – پاندون جي پنجن پائرن مان ٻئي نمبر جو نالو. سگهارو – طاقتور – پهلوان.

– **پِيمَ جهلڻ:** چڙهائي کي روڪڻ – حملي کي سامهون ٿيڻ. دهشت جهلڻ "ڪير جهلي سگهي، تنهنجي پيمِ بجار" (چارڻ فقير مگڻهار).

• **پِيمانُ ج پِيمان:** ذ. صفت. ڊپ سان ڀريل – ڊنل.

• **پيماوري:** اسم خاص. تعلقي ننگرپارڪر ۾ هڪ ڏيهه جو نالو.

• **پِينُ:** ث. ڪاري رنگ جي وڏي شيءِ (ڪ). ٿُلهي متاري عورت (ڪ). ڪاري رنگ جي وڏي مَک.

• **پِينبُ ج پِينبَ:** ذ. جيت جو هڪ قِسم. ڪاري رنگ جو مَکو. وڏو ڏينيو.

• **پِينبا (ل):** ذ. ڍِڳَ – ميڙَ (مکين جا).

• **پينبرڪو:** ذ. ڏسو "پِنبرڪو".

• **پينڊارو ج پينڊارا (ث):** ذ. ڍنگهرن جو ڍِڳُ – ڍنگهرن جو پورُ.

• **پينڃَ ج پينڃون:** ث. [سن. پِنڊ = ڳنڍيون ڳوڙها ٿيڻ] ڏاڳي ۾ ڳنڍ – ڳهنڊي "لاهڻ پينڃ پڙيءَ کي پوريو" (رسالو: کاپائتي).

• **پينڊَ ج پينڊُون:** ث. ذ. تنڊڻيءَ جو هڪ قِسم (جا تِڪن تِڪن جهَٽڪن سان هڪ طرف کان ٻئي طرف اڏامندي آهي، جڏهن سُڪ قِتل اٿس: سندس کنڀ ساوا ۽ چمڪندڙ ٿين ۽ اڏامڻ وقت تيز پٽڪار ڪندي آهي).

• **پينڊَ واري کائي هُئڻ:** سُک قِتل هُئڻ – بي آرامي هُئڻ. هڪ هنڌ آرام ڪري نـ ويهڻ.

• **پينڊُ ج پينڊَ:** ذ. [سن. پِنڊ = پِنڊ، ڳوڙهو] پِنڊُ – روڙو – وڏو پٿر، وڏو ڳنڍو، سُڪل ڇيڻي جو وڏو ڳوڙهو. کاٻہ وڏي شيءِ.

• **پينڊا:** ذ. مَوڙهل وارَ – پِنڊا.

• **پينڊو:** اسم خاص. تعلقي حيدرآباد ۾ هڪ ڏيهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

• **پينڊو ج پينڊا:** ذ. ٻوٽيءَ جو هڪ قِسم (جنهن مان رسا ٺهن) – ڀَتَ ترُ.

• **پينڊي ج پينڊيون:** ث. [سن. پِنڊ = ويڙهي مُچو ڪرڻ] ڪپڙي جي پٽي جا نراڙ وٽان مٿي کي ٻڌي وڃي (خصوصاً مٿي ۾ تيل وجهڻ يا ڪيس لاهڻ بعد). پيشانيءَ جي پٽي. رومال يا ڪپڙي جو ٽڪر جو وارن جي حفاظت لاءِ مٿي جي

Gul Hayat Institute

مٿان ٻڌو وڃي. اُها ڳنڍ جنهن ۾ اَٽو، تيل، ڳَڙ ۽ هيڊ وجهي ٻاهر تي ڪوسي ڪري ڏک واري جاءِ تي ٽاڪور لاءِ استعمال ڪئي وڃي. اکين جي سور لاءِ دوائن ٻڌل مُوڙي (جنهن سان رَسُوَل جا ڦُڙا اک ۾ وڌا وڃن). اُها ڳنڍ جا رنگريز رنگ ڏيڻ وقت ڪپڙي کي ڏين، جيئن انهيءَ هنڌ تي رنگ نہ چڙهي. 'ٻانڌڻو' ڪپڙي جي ڇِٽ لاءِ سڳي سان ٻڌل ڳنڍ. مِلس جي ڳهُنڊي (ل). بڪارت – ڇيرو بند – ڪنوارپ. [سن. پِنڊا، پِنڊيڪَ] ٻاجهيءَ جو هڪ قِسم – ڪاٽ تُورِيُ. [سن. پِنڊَڪَ] پِٽَ – دڙو (واريءَ جو). ٻانڀ – ڏاٿڻ "پنيوليس ٻرن ۾، پيس پِينڊين پيرَ" (شاھ).

– **پِنڊي اڪين ۾ وجهڻ:** سُور پڄڻ لاءِ اکين ۾ پِينڊيءَ وارو ڊپُ وجهڻ.

– **پِنڊي ٻانڌڻ:** پِينڊي وجهڻ. ٽاڪور ڪرڻ.

– **پِنڊي ڇوڙڻ:** ڳنڍ کولڻ. ڇيرو کولڻ – ڪُنوارپ لاهڻ. ڪنوار ماڻڻ.

• **پِنڊِيو ج پِنڊيا:** ذ. [سن. پِنڪَڳِپشا] جيت جو هڪ قِسم – تڏو – ٽنبڻ.

• **پِنَرَ ج پِنَرَ، پِنَرُوُن:** ث. پِيڻِ – ادي.

• **پِنَسَ ج پِنسُونَ (ٿ):** ث. مينهن.

• **پِنڪَرُ ج پِنڪَرَ:** ذ. صفت. [سن. پِينڪَرَ < پِيَ = پُوُ + ڪُرِ = ڪرڻ] پِوائِتو – پِيانَڪُ.

• **پِنگَ ج پِنگُون:** ث. [سن. پِڳَجَ، پِنگه = پِڄڻ، ٽڪرا ٽڪرا ڪرڻ] اُجاڙ – سُڃَ – ويراني. ڪنلائي – ڪنگالپڻو "پِنڪا جنين پينگ، صاحب تنين سامهون" (شاھ).

– **پِنگَ، پِنگُونَ ڪرڻ:** سُڃَ ڪرڻ – ڦُرمار ڪرڻ.

– **پِنگو ج پِنگا:** ذ. صفت. پِينگِيو.

– **پِنگِيو ج پِنگيا:** ذ. سڃو – سڪڻو. ڪنگال – مسڪين. نادار. (ث). پِينگِي ج پِينگيُون.

• **پِتَنگُ ج پِتَنگَ:** ذ. [سن. پَتَنگَ] ڪارو نانگ – ڪارِيھَر.

• **پِنگاري، پِنگِڻِ (ٿ):** ث. [سن. پِنڪاري، پِنگاري] جيت جو هڪ قِسم (وٽن ۾ وسڪاري جي موسم ۾ ٿئي).

• **پِنگَري (ٿ):** ث. وَس جو ٻُوٽڙو (جو پهرئين وسڪاري بعد ٻارهن ڪلاڪن اندر اُڀري، پَن سنهڙا ڇُڳِيدار ۽ ڦَرُ ڪَنڊيدار ٿئيس).

• **پِنگو ج پِنگا (ٿ):** ذ. جيت جو هڪ قِسم (ڪاري ٽنبڻ جهڙو جو اڪثر ڇيڻن اندر رهي ۽ پُونُ پُونُ ڪري اَڏامي) "عشق الله ري عالم ۾، ڪل پِينگن جي پُون پُون" (نانڪ يوسف).

• **پِيڻِ، پيڻُ ج پِيڻُون:** ث. [سن. پَڳنِيُ] ڀيءُ جي ڌيءَ – ڀيءُ ماءُ جي جائي – ادي. (اصطلاحاً) جيڏي – سَرتي – ساهيڙي.

• **پِٽائِي:** ث. پِٽپٽو.

– **پِٽايو ج پِٽايا:** ذ. پِٽوِيو.

– **پِٽپِٽو، پِٽپو:** ذ. پيڻ جهڙو لاڳاپو – پيڻ وارو رستو. ساهيڙَپ.

– **پِٽَجُ ج پِٽَجَ:** ذ. پيڻ جو مڙس – پِٽوِيو.

– **پِٽچوتُ:** ذ. پيڻ تي گار جو هڪ لفظ.

– **پِٽِسان:** محاورو. پيڻ تي گار جو هڪ لفظ.

– **پِٽِڪو:** ذ. صفت. پيڻ جو – پيڻ سان لاڳاپو رکندڙ.

– **پِٽوِيو، پِٽيريو ج پِٽوِيا:** ذ. پيڻ جو مڙس – پِٽايو.

– **پِٽِهانُ، پِٽيانُ:** ذ. محاورو. پيڻ تي گار جو هڪ لفظ.

– **پِٽِهانُ ماٽهانُ ڪرڻ:** پيڻ ماءُ تي گاريون ڏيڻ. گار گند ڪرڻ.

• **پِنڙو، پِنڙورو ج پِنڙا، پِنڙورا (ڪ):** ذ. ننڍي چاڏي – پارڙو.

• **پِٽِي ج پِٽِيُون:** ث. [سن. پِوَنِيہ] جاءِ ـ جڳهہ – ٽاڪ پناھ جي جاءِ "پِي پِٽِي ناھہ پَر، اڪيون اوهان جي آسري" (شاھ). زمين – پُونءَ. ماڳ – مڪان – هنڌ "هِي پُنگا، هي پِٽيُونُ، هِي مارُن جا مڪان" (تمر). بيخ – پاڙ. پُڄائي – آخر – پڇاڙي – حَد. پَر – ڪنڌي. مدد – واهر – وَسيلو "جنهن جي ڏٿيان ڏار، پِٽِي ناھ پنيور ۾" (شاھ). سَگهہ – طاقت – مجال – همت. اَوجَ – منزل.

– **پِٽِي پڄڻُ:** مقرر ٺڪاڻو نہ هُئڻ – ٽاڪ پڄڻ.

– **پِٽِي ٻہ نہ هُجڻ:** بي انداز هُئڻ – تمام گهڻو هجڻ. ڪا پناھ جي جاءِ نہ هجڻ – ڪو وسيلو واهر نہ هجڻ.

– **پِٽِي ٻَکو ج پِٽِي ٻَکا:** ذ. صفت. جنهن کي ڪو ماڳ مڪان نہ هجي – رولو. پِتِيَلُ.

– **پِٽِي لڳڻ:** مارَ پَوڻ – پٽَ پوڻ. ڪنهن ماڳ مڪان تي جهجهتو لڳڻ. ماڻهن، جانورن وغيره جو زمين جي وڏي ايراضي تي انبوھ ٿيڻ.

– **پِٽِي لڳي پِيئِي آهي:** محاورو. حَد يا شمار ئي ڪونهي.

– **پِٽيُون پڄڻُ:** ماڳ مَٽائڻ – ٽاڪَ مَٽڻُ. بي انداز شيون ختم ڪرڻ. ميدان مارڻ.

– **پِٽِيِنُ:** ظرف. پَٽن تي – هنڌن تي – ماڳن تي "ڪُنِين ڪُت لُهار، هاٿي اُنهِين پِٽِيِنُ" (شاھ).

• **پِيو ج پِيا:** ذ. [سن. پِراتُر = پِاءُ] آدو – پاءُ. (اسم خاص) سنڌ جي مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پُيو:** ذ. ڊول – ڍنگ – ڍَنءُ – نمونو. پِيدُ – راز – ڳُجهہ.

ت

ت: ث. [ع. ف] سنڌي "الف – ب" جو پنجون اکر، عربيءَ جو ٽيون ۽ فارسيءَ جو چوٿون اکر. اُچار "تي". ابجد موجب عدد (۴۰۰).

• تہ: حرف تفسير. اسم، فعل، صفت، ظرف ۽ حرف جي 'خبر' جو تفسير ڏيکاريندڙ حرف (۱. اسم جي خبر "ماڻهو تہ ڪونہ آيو؛ ڪم تہ ڪونہ ٿيو". ۲. فعل جي خبر "چيائين تہ ايندس؛ پانيم تہ رهندا؛ اچين تہ چڱو". ۳. صفت جي خبر "چڱو تہ هيئن ٿيندو؛ پر تہ ٻارهن؛ چوٿون تہ سويل اُٿجي". ۴. ظرف جي خبر "جيئن تہ ...؛ تيئن تہ ڪونہ ٿيو؛ اتي تہ ڪونہ هو؛ ڪڏهين تہ راضي؛ تڏهين تہ ڪيائين". ۵. حرف (استفهام، ناڪاري) جي خبر "چو تہ؟؛ ڇاڪاڻ تہ؟؛ ڪهڙو تہ؟؛ نہ تہ ......"). (حرف جملو) سبب ڪري – ان لاءِ – انهيءَ ڪري "هو ويو تہ ڪيس وٺي اچي". بلڪل ان بعد فوراً پوءِ "جهڙ ٿيو تہ مينهن پيو". ساڳئي وقت – ان سان گڏ "اندر پير پاتائين تہ ٻتي وسائي".

– تہ بہ تہ پہ: حرف جملو. تڏهن بہ – تنهن هوندي بہ _ تہ پڻ "چيومانس تہ بہ ڪين مڃيائين". ان وقت. انهي حالت ۾.

• تہ ڳہ: حروف ظرف. جڏهن تہ. جيڪر تہ. هوند "تہ ڪر ڪيئن سُئي، جي سير نہ گهڙي سهٽي" (شاهہ).

• تا: حرف ظرف. [ف] تائين. (حرف عدد) "يڪتا، دوتا".

– تابحيات: حياتيءَ تائين.

– تابہ زيسٽ: جيسٽ تائين – عمر ڀر.

– تاڪئي: ڪيستائين. ڪڏهين.

– تاحال: هن وقت تائين.

– تاچند: ڪيترا، ڪيتري سان.

– تادم زيسٽ: حياتيءَ تائين. تا زندگي.

– تاڪہ: تان جو. انهيءَ لاءِ تہ.

– تاڪہ شود: جملو. جڏهين ڪي ٿئي. شايد ٿي ٿئي.

• تابُ: ذ. [ف. تاب؛ سن. تاپَ > تَپ = چمڪڻ، گرمي ڪرڻ] روشني – چلڪو – چمڪو، نور – جلوو، گرمي – تپت، تيزي. هيبت، هراس. ڌڪاءُ، دهشت – داٻ. دڙڪو – ڌمڪي. تڪليف. پيچ. وٽ. طاقت – مجال.

– تابان: صفت. [ف] روشن – چمڪندڙ، نوراني ور وڪڙ وارو.

– تاباني: ث. روشني – چمڪو – نُور – رونق – تجلو.

– تابَ جهلڻ: تيز روشني آڏو منهن مٿي جهلڻ. دڙڪا جهلڻ – ڪاوڙ سهڻ (ٻئي جي).

– تابدار ج تابدارَ: ذ. صفت. [ف] چمڪندڙ – روشن. ور وڪڙ وارو – پيچدار.

– تابَ دڙڪو ڪرڻ: دڙڪو دهمان ڪرڻ. ڌمڪيون ڏيڻ. گهٽ وڌ ڳالهائڻ.

– تابَ ڏيکارڻ: ڪاوڙ ڏيکارڻ. جوش ظاهر ڪرڻ.

– تابَ ڏيڻ: آڪڙ شوخي، رعب يا ڪاوڙ ڪرڻ.

– تابَ ڏيڻ: آڪڙ شوخي، رعب يا ڪاوڙ ڏيکارڻ. وٺڻ (مُجون).

– تابَ ڪرڻ: گرمي ڪرڻ. ڪاوڙ ڪرڻ. تنبيهہ ڪرڻ.

– تابَ ۾ پوڻ: تڪليف ۾ اچڻ.

– تابَ ۾ رکڻ: دڙڪي ۾ رکڻ. حڪم ۾ هلائڻ.

– تابَ و توان: ث. [ف] طاقت – سگهہ – زور. صبر و قرار – برداشت.

– تابَ ويهارڻ: ڏاڪر جمائڻ – ڄمت رکڻ.

• تابان: صفت. تالان – برباد – اُجڙ.

– تاباني: ث. ويراني – بربادي.

• تابش، تابشِ ج تابشون: ث. [ف] گرمي – تؤ – تاءُ، تاوڙي – گرمائش. تيزي – تڪائي. ڪاوڙ. حشمت "تابشون تنين جون، مهميزون مارين".

– تابش ڪرڻ: گرمي ڪرڻ. آڪڙ ڪرڻ. ڪاوڙ ڪرڻ.

• تابعَ: ذ. صفت. [ع. تَبعَ (= فرمانبرداري ڪرڻ) > تابع (اسم فاعل) = فرمانبرداري ڪندڙ] سرمانبردار – مطيع – پابند. پيروي ڪندڙ – پيرو – معتقد – پوئلڳ. هٿ هيٺ –

Gul Hayat Institute

حڪم ۾ ـ جوڙ ۾ ـ مجتا ۾. زيردست. ماتحت.

— **تابِعْدارُ ج تابِعْدارَ:** ذ. صفت. [ع. تابع + ف. دار < داشتن] حڪم جي پيروي ڪندڙ — فرمانبردار.

— **تابِعْداري ج تابِعْداريوُن:** اطاعت. فرمانبرداري — ٻانهپ — مجتا.

— **تابع ڪرڻ:** حڪم ۾ آڻڻ — هٿ هيٺ ڪرڻ. جيتڻ.

● **تابِعِيْن:** ذ. [ع. تابِعْ > تابِعُون (جمع) > تابِعِيْن (جمع، حالت مفعولي. جري ۽ اضافي ۾)] پيروي ڪندڙ. اُهي اوائلي مسلمان جن نبي صلي الله عليہ و آلہ وسلم جن جي ڪنهن صحابيءَ کي ڏٺو هجي.

● **تابِنْدَہ:** صفت. [ف] روشن — چمڪندڙ.

● **تابُوتُ ج تابُوتَ:** ذ. [ع] ڪاٺ جي صندوق. لاش رکڻ جي صندوق. ڪاٺ جي مصنوعي تُربت (جا حضرت امام حسين جي شهادت جي يادگيريءَ ۾ ناهي عاشورن جي موقعي تي گهمائيندا آهن) — تعزيو.

— **تابوت گَرُ:** ذ. صفت. تابوت ناهيندڙ.

● **تابِيْنو ج تابِينا:** ذ. [ع. ۱. تابِيْن = نقش قدم تي هلڻ ۲. تابِع = تابعداري ڪرڻ] ڏِل (تابعدار رهڻ جي) — آنڪي. تابعداري — فرمانبرداري "آهي تخت تابِيْني تنهنجي". خدمت — چاڪري.

— **تابِيْنِي:** ظرف. تابع — هٿ هيٺ — حڪم هيٺ — حوالي.

— **تابِيْنِي ۾ ويهڻ:** خدمت ۾ هجڻ — چاڪري ۾ ويهڻ.

● **تات، تاتَ ج تاتُون:** ث. [ع. طاعَة = فرمانبرداري] خدمت. پرداخت — پرورش — پالنا. پر گهور — سنڀال. پچار — اُڻ تُڻ. فڪر — ڳڻتي. يادگيري — سار — ساروڻي "تنهنجي تات طلب، ڪانگ اُڏاير ڪاڪ جا" (شاهہ).

— **تاتَ تُوتَ:** ث. ڳالهہ پچار — ذڪر اذڪار — چوٻچو. يادگيري — طلب.

— **تاتِ پَذِيرُ:** ذ. صفت. فرمانروائي قبول ڪندڙ — چيو مڃيندڙ. عبادت گذار.

— **تاتِ پوڻ:** ڳهرج ٿيڻ — طلب ٿيڻ. ڳچيءَ پوڻ (ت)، پچار ۾ پوڻ.

— **تاتِ ڪرڻ(ت):** ٻوڌاري ڪرڻ — سنڀال ڪرڻ. يادگيري ڪرڻ.

— **تاتِ مڃائڻ:** وس ۾ آڻڻ — قبضي ۾ آڻڻ.

— **تاتِ مڃڻ:** آڻ مڃڻ — هار قبول ڪرڻ.

— **تاتِيُ ج تاتِيَ:** ذ. صفت. فرمانبردار — آڳياوان — چئيوان.

● **تاتارُ:** اسم خاص. ترڪستان جو ملڪ.

— **تاتاري:** ذ. صفت. تاتار جو (رهاڪو). (ذ) جابلو ماڻهن جو چوغو — ڍِگهو پهراڻ.

● **تاتپَرجُ:** ذ. [سن. تاتپَرْيَہ = مطلب] مطلب — معنيٰ — مقصد — ارٿ — سارَ — خلاصو — تتَ — اِختيار. تفصيل — وچور.

● **تاتِجَڻُ:** مصدر. "تاتڻ" مان فعل مجهول [ع. طاعة > تات > تاتجڻ] نبجڻ — پلجڻ — وڏو ٿيڻ — پرورش وٺڻ.

● **تاترائڻُ:** مصدر. [سن. تَترَنُ = چوڳي تي ريجهائڻ] ڏاڏرائڻ — ريجهائڻ — هيرائڻ. (تاتاريو. تاترائيندو. تاترايل).

● **تاتنا:** ث. پالنا جي حالت — پرورش — پرداخت. سنڀال — سارَ. حفاظت — تات.

● **تاتڻُ:** مصدر. [ع. طاعة > تات > تاتڻ] سنڀالڻ — حفاظت ڪرڻ — پرگهور لهڻ. پرداخت ڪرڻ — نپائڻ — پالڻ. ڪارائي ٻياري وڏو ڪرڻ — پرورش ڪرڻ. (تاتيو — تاتيندو — تاتيل).

● **تاتِينْدڙُ:** ذ. صفت. سنڀاليندڙ — پر گهور ڪندڙ پرداخت ڪندڙ.

● **تاتانْ تاتَئُونْ (ت):** ظرف. تنهن جاءِ کان — تتان.

● **تاتانْهُونْ، تاتانْئُونْ (ت):** ظرف. تنهن جاءِ کان وٺي — تتانئون.

● **تاتِهِينْ، تاتِئِينْ (ت):** ظرف. تِتان. اُتان — هُتي کان — هُن جاءِ کان.

● **تاتي(ت):** ظرف. [سن. تتْر = تتي] تنهن جاءِ تي — تتي.

● **تاثرُ ج تاثرات:** ذ. [ع. أثر > پيروي ڪرڻ. نقش قدم تي هلڻ] اثر — اثر پذيري.

● **تاثِيرُ ج تاثِيرَ:** ذ. [ع. أثَر (= ڪنهن شيءِ تي نشان ڇڏڻ. ڪنهن کي متاثر ڪرڻ) > تاثير = اثر] أثر. ذائقو. ڪيميائي خاصيت. ڪيميائي ردعمل.

● **تاپُ:** ذ. [سن. تَپْ؛ ف. تابْ] تاءُ — سيڪ. تَپُ.

● **تاپجڻُ:** فعل مجهول. [ف. تاب = گرمي؛ سن. تَپْ = گرم ٿيڻ] سيڪجڻ. تپجڻ.

● **تاپِشُ ج تاپِشُونْ:** ث. [ف. تابش] گرمي — تپش — ڏسو "تابش".

● **تاپڻُ:** مصدر. [ف. تابْ (= گرمي، سيڪ) > تابڻ > تاپڻ؛ سن. تَپْ = ڪوسو يا گرم ٿيڻ] گرم ڪرڻ — ڪوسو ڪرڻ. سيڪڻ. (تاپيو — تاپيندو — تاپيل).

● **تاپُو(ت):** ذ. [سن. تپ؛ ف. تاب] سيڪُ (باهہ جو).

● **تاپولِي:** ث. تَپَ جي هلچل ۽ رفتار. موسمي تپ جي شروعات. ڏسو "تپاولي".

Gul Hayat Institute

• **تاپيلو ج تاپيلا:** ذ. ٿانءُ جو هڪ قسم (ويڪري مُنهن سان، جنهن ۾ طعام رڌجي) – ٽپيلو. ٺڪريا ٽامي مان ٺهيل هڪ قسم جو ٿانءُ (جو ڌاتوءَ کي ڳارڻ لاءِ ڪم اچي).

• **تاجُ ج تاجَ:** ذ. [ع. ف] بادشاهي دستار – ڇَٽُ ـ ...... فاقيري ٽوپي (مٿي چنهنبدار سفيد ٽوپي، جنهن کي "جهوڪ" وارن صوفين بزرگن، ٽوڙي ٻين ڪن صوفين جي رسمي اصطلاح ۾ "تاج" سڏين) – ڪُلاهه. پڳءَ جي چوٽي – موڙُ.

– **تاجپوشي:** ث. [تاج + ف. پوش < پوشيدن = پهرڻ] بادشاهه کي تاج پهرائڻ جي رسم.

– **تاجدارُ ج تاجدارَ:** ذ. صفت. [تاج + ف. دار < داشتن = رکڻ، هجڻ] تاج پهريندڙ – تاج وارو. بادشاهه. پڳدار.

– **تاجداري:** ث. تاجدار هُئڻ واري حالت. بادشاهي. پڳداري.

– **تاجِ شمعَ:** ذ. ڏيئي جي چوٽي – شُعلو.

– **تاجوَرُ ج تاجوَرَ:** ذ. صفت. تاج وارو – بادشاهه.

• **تاجپور:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي الهيار ۾ هڪ ڳوٺ ۽ ديهه جو نالو ('تاجپور' ڪلهوڙن جي امير 'تاجي ليکي' آباد ڪيو ۽ ٽالپوري عهد ۾ 'لغاري' نوابن جو مرڪزي ڳوٺ بڻيو).

• **تاجرُ ج تاجرَ:** ذ. صفت. [ع] واپاري – وڻجارو – سوداگر.

• **تاج محَلُ:** اسم خاص. [ع. تاج (= ڇَٽ) + محل (= محلات)] شاهه جهان بادشاهه جو پنهنجي راڻي 'ممتاز بيگم' لاءِ ٺهرايل مشهور مقبرو (جو جمنا نديءَ جي ڪناري تي آگري شهر ۾ آهي؛ جنهن جي تعمير ١٦٣٢ع کان شروع ٿي ۽ ١٦٥٠ع ۾ ختم ٿي).

• **تاجڻو ج تاجڻا (ٿ):** ذ. [ف. تازيانه = چهبڪ] چهبڪ.

• **تاجو ديرو:** اسم خاص. ڳڙهي ياسين ۽ ڳڙهي خيري تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تاجو ڪوسو:** اسم خاص. تعلقي جيڪب آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تاجي:** اسم خاص. تعلقي شهدادپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تاجيڏي:** اسم خاص. تعلقي گونيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تاڃي ج تاڃيون:** ث. [ف. تانه < تنيدن = اُڻڻ] اُڻاوت جي اُڏي ۾ ڊگهين تندن جو پَٽو (جنهن ۾ بر ۾ 'پيٽي' جون تندون وجهندا آهن) ڪپڙي جون ڊيگهه واريون تندون – تاڻي (ٿ).

• **تاڃي پيٽو:** ذ. ڪپڙي جي ڊيگهه ۽ ٻَرَ وارا ڌاڳا.

• **تاڃي پيٽو جاچڻ:** ڪنهن جو منجهه ڪڍڻ. راز جاچڻ – ڳُجهه ڳولڻ. اصل حقيقت معلوم ڪرڻ.

• **تاڃي پيٽو ڌار ڪرڻ:** ڦورو ڦولڻ – ڪنهن جا پول پڌرا ڪرڻ. ڪوڙ سچ جدا ڪرڻ.

• **تاڃي پيٽي پٽ هئڻ:** حسب نسب ۾ شريف هئڻ. خانداني نسل مان هئڻ – وڏ گهراڻو هئڻ.

• **تاڃيءَ درو:** ذ. تاڃيءَ جو وڪڙ يا ڏوڙ (جنهن ۾ 'ڪانو' وجهجي).

• **تاڃي ڪيڻ:** ڪپڙي جي اُڻاوت لاءِ تاڃي پکيڙڻ. گهٽي اچ وڃ ڪرڻ. ذري ذري اچڻ. ڊيگهه ڪرڻ.

• **تاخت:** ث. [ف] حملو – ڪاهه. لُٽ – ڦرمار – برٻادي – تباهي.

• **تاختو:** ذ. [ف. تاختَهَ = اُٽڻ] سلڪ جو ڪپڙو.

• **تاخَّرُ:** ذ. [ع. آخر > تاخَّرَ = هن دير ڪئي] دير – اوير.

• **تاخيرُ:** ث. [ع. آخَرَ > تاخِيرُ = دير] دير. ڍر. فرصت.

• **تاديِ ج تاديون:** ث. [ع. تَعَدِّيَ = حد لتاڙڻ. زيادتي ڪرڻ] جُنبُ. جاڙ.

• **تاديبَ:** ث. [ع] ادبي سکيا. هيڙ ۽ ڪيڙَ. تنبيه ـ چيتاپ. اصلاح – سنوار.

• **تاڏُ ج تاڏون (ٿ):** ث. [سن. تَڏ = پاڻ ڏانهن ڇڪڻ. پري جهلڻ. پوئتي هٽڻ. پاڻ پاڻڻ] هڪ طرف ڏانهن ڇڪ (عضوي جي) – تَڏ. زور (ملهه ۾ پاڻ کان پري جهلڻ لاءِ). [سن. تُرڏ = ترڇي نظر ڪرڻ] تيڏ (اک جي). ڏنگُ – ور. بحث – مناظرو (ٿ). تَوَڏَ – آڪڙ.

– **تاڏ ڏيڻ:** تَڏي پري جهلڻ (ملهه ۾). ٽيڪ ڏيڻ (ٿوڻي وغيره سان جاءِ کي). تَڏ ڏيڻ.

– **تاڏون ڏيڻ:** آڏا جواب ڏيڻ. اجايا جواب ڏيڻ.

• **تاڏُ:** ذ. صفت. "تاڏو".

• **تاڏان، تاڏهان (ٿ):** ظرف. ان طرف ڏانهن – اوڏانهن. تيڏانهن.

• **تاڏانهين، تاڏهين:** ظرف. اوڏانهن. تيڏانهن.

• **تاڏَهُنَ (ٿ):** ظرف. ان طرف ڏانهن – اوڏانهن. تيڏانهن.

• **تاڏهون. تاڏون (ٿ):** ظرف. ان طرف کان – تيڏاهون.

• **تاڏَر (ٿ):** ث. [سن. تَمڏ] آڪڙ – سيٽَ.

– **تاڏَر ڪرڻ:** اجائي آڪڙ ڪرڻ – ٺلهي سيٽ ڪرڻ.

• **تاڏڻُ:** مصدر. [سن. تَڏ = پاڻ ڏانهن ڇڪڻ] ڇڪي هلڻ (وهٽ وغيره کي). گهلڻ. گهلي مارڻ – چيچلائڻ (جيئن ٻلي ڪُئي کي). چاچولڻ (ڪپڙن وانگر پاڻيءَ ۾). [سن.

Gul Hayat Institute

ترد] ڏنگائي ڪرڻ. گوهي ڪرڻ. (تاڏيو – تاڏيندو – تاڏيل).

• **تاڏو ڄ تاڏا:** ذ. صفت. [سن. ترِد] ٽيڏو ڏنگو – ڦڏو "تاڏين انگين، اوڙن ٿو عشق اولاٽا ڏي". آڏو. ترڇو. وريل. ڏکيو – اهنجو. ٿورو جهَڪو (پٽ) – هيڻاهون – جهميل. گوهرُ (جو گوهي ڪري بيهي رهي يا پاسا وٺي). اهو توڏو جو رسي جي تاڙ تي هيرائجي. تانگهو (پاڻي) – پير ٻوڙ. (ذ) پاڻيءَ جو ڪامون – ڇڊو – ننڍو ڍهو (ل). گهوڙي، اُٺ يا گڏهه جو ٻوٽاڙو. (ث) تاڏي ڄ تاڏيون.

– **تاڏا جهاڳو:** محاورو. ٽيڏوءِ ڇُنجهو.

– **تاڏو ڍهو (ل):** ذ. پاسيرو يا ڏنگو (ور وڪڙ وارو) پاڻيءَ جو ڪامون (خاص ڪري مينهن جي پاڻيءَ جو).

– **تاڏو ڪَنڌُ:** محاورو. مغروريءَ سان اَجو ڳاٽ – سيٽيل ڪنڌ.

– **تاڏو ڪامون:** ذ. ڏنگو پاسيرو ڪوٽيل ڪڏو. ننڍو ٻڏو.

– **تاڏو ماهو:** ذ. اٽپورو ماپو. اوٽو ماڻ.

– **تاڏو وَڻ (ٿ):** ذ. نميل وڻ (جنهن ڪي اُٺ ٻڪري يا ٻيو ڪو بہ جانور بيني کائي سگهي).

– **تاڏو هلڻ:** اڏنگو هلڻ. لاڏ سان هلڻ.

• **تاڏو گل:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تاڏي ڄ تاڏيون:** ث. 'تاڏو' جو مؤنث. ڏنگي. اٽانگي. ترڇي. ڪپڙن ڌوئڻ جي ڪُوناري (ٿ).

– **تاڏي رَن:** ث. سامهان جواب ڏيندڙ زال – آڏيون خوديون ڏيندڙ عورت. بڪواتڻ زال.

– **تاڏي نَظَر:** ث. ترڇي نظر – غمزه. ٽيڏي نظر.

– **تاڏي هلڻي:** ث. پاسيري هلڻي. اڏنگي هلڻي.

– **تاڏيري (ٿ):** ث. صفت. ڪپڙا ڌوئيندڙ عورت.

• **تاڏي (ت):** ظرف. تنهن طرف – تيڏانهن – "جاڏي" جو ضد.

• **تارُ:** ث [ف] گهاٽي اونده ـ گهگهه اونداهي – تاريڪي. ڪاراڻ. (صفت) ڪاري "شبِ تارُ."

• **تارَ:** ث. پرت جو هڪ قسم.

• **تارَ ڄ تارُون:** ث. [ف: سن] ڪنهن بہ ڌاتوءَ جي سنهڙي تند. ڌاڳو – سُٽَ جي تند. ڏورو. ساز جي تند. ڌاتوءَ جي تند جنهن جي ذريعي برقي خبر موڪلجي. اها خبر جا بجليءَ رستي جلد موڪلجي – برقي خبر. ڇِڪَ – سِڪَ – لَنءُ (محبت جي) "تار جنهن ڪي يار جي، سا ڪيئن ڪندي گهر ٻار جي". اوسيڙو – اونو – ڳڻتي. يادگيري. ڪرڻ جي لاٽ – ترورن جي لاٽَ. [سن. تال] وڄت. سُرتار.

– **تار برقي:** ث. بجليءَ رستي موڪليل نياپو.

– **تار بابُو:** ذ. صفت. تار وسيلي خبر موڪليندڙ منشي يا ڪلارڪ.

– **تارِ تار:** صفت. تندو تندو ٽڪرا ٽڪرا.

– **تارِ تار ڪرڻ:** ليڙون ليڙون ڪرڻ – ٽڪرا ٽڪرا ڪرڻ.

– **تارِ عَنڪبُوتْ:** ث. ڪوريئڙي جي ڄار.

– **تارِ ڦٽي (ٿ):** ث. تاجيءَ جي تندن ڪي ڦٽيءَ مان لنگهائڻ جو اوزار.

– **تار ڪرڻ:** تار ذريعي نياپو موڪلڻ – بجليءَ رستي اطلاع ڪرڻ.

– **تار ڪَشُ:** ذ. سون يا چانديءَ جي تند ڪي ڇڪي سنهڙو ۽ ڊگهو ڪندڙ اوزار.

– **تار ڪشي:** ث. پرت جو هڪ نمونو – ڪپڙي جي تند ڇڪي گل ڦل بنائڻ جو ڪم (ڪپڙي ۾).

– **تار گهَرُ:** ذ. تار ذريعي پيغام موڪلڻ جي آفيس – تار موڪلڻ جي جاءِ.

– **تار لڳڻ:** اندر ۾ محبت جي لَنءُ لڳڻ – محبوب جي لڙهه لڳڻ. محبت ۾ گرفتار ٿيڻ.

– **تار ۾ تارَ لڳڻ:** سِڪ ۾ ڇِڪ لڳڻ – محبت ۾ واڏارو ٿيڻ "لڳم تارَ ۾ تارَ تنهن پار ڏي، ربابي رڳون پيون وڄن يارَ ڏي".

– **تارو پُودْ:** ذ. [ف] تاڃي پيٽو (ڪپڙي جو).

– **تار ويڙهي ڪڙي:** ث. جتيءَ جي ڪُڙي جنهن جي مٿان تار ويڙهيل هجي (تہ جُتي مضبوط ٿئي).

• **تارُ ڄ تارَ:** ذ. [ف. تارُ = چوٽي، مٿو] ماڻهوءَ جي مٿي يا قد کان اونهون پاڻي. اونهون – عميق. پريل – پرپور (درياءَ) "سي ترت لنگهنديون تار، اُڪنڊ آڳهه جن سين" (شاهه)؛ "جاهڪ چري، تار تري، آيون مٿي ڪن" (شاهه). [سن. تال] ڳائڻ وڄائڻ جو اصطلاح. وڄت جو وقفو يا ٽڪاءُ. سُرتار. [سن. تَلّ = تراڪڙو ٿانءُ] جنڊ جي ماٽ (جنهن ۾ اٽو پيسجي ڪري ۽ گڏ ٿئي) – ٿارُ (ل).

– **تار تانگهو جاچڻ:** سي انديشا ڪرڻ. اڳ پوءِ جو خيال رکڻ.

– **تار ترڻ:** اونهي اجهاڳ پاڻيءَ مان ترڻ. مشڪل مان پار پوڻ. ڏکيو لانگهو لنگهڻ.

– **تار ٿيڻ:** چوٽيءَ تائين پرڃي وڃڻ (تلاءُ، ڪڏ، واهه جو).

– **گارِ پوڻ:** اونهي اجهاڳ پاڻيءَ ۾ ٻوڙڻ. غشيءَ ۾ پوڻ.

– **تار جهَلڻُ:** ساز جي وڄت ۾ 'پريي' ۽ 'خالي' جو پورو جوڙ

Gul Hayat Institute

بيهارڻ. 'پريي' جو پورو ڏڪ هڻڻ.

– **تارچڪائڻ:** ساز جي وڄت ۾ 'پريي' جو پورو ڏڪ هڻڻ. وڄت جو گُر ملائڻ.

– **تارچڪڻ:** وڄت ۾ 'پريي' جو ڏڪ لڳڻ – وڄت جو گُرُ ملي وڃڻ.

– **تار ڪرڻ:** چوٽيءَ تائين پرڻ.

– **تار مان ڪڍڻ:** اوڙاهه مان آجو ڪرڻ. مصيبت مان ڪڍڻ.

– **تارمڪانُ:** ذ. ڳائڻ جو اصطلاح. ڳائڻ جي آواز ۽ آلاپ سان ساز جي همنوا وڄت. وڄت ۾ 'پريي' 'خالي' جو پورو ماڻ. وڄت جو هنر. سُرتار.

– **تار ملائڻ:** ساز جي تار يا تارن کي 'سرگم' جي اصول موجب هم آواز ڪرڻ.

– **تار ۾ پوڻ:** اونهي پاڻيءَ ۾ پوڻ. جهاجهه ۾ پوڻ. بڪ ڪرڻ. هوش ڪان نڪرڻ. وِڦل ۾ پوڻ – وِڦلڻ. بيماريءَ جي غشيءَ ۾ هجڻ. اجائي حرص ۾ پوڻ.

– **تار ۾ وڃڻ:** اونهي پاڻيءَ ۾ ٻوڙڻ. مونجهاري ۾ وڃڻ – سوداءَ ۾ وڃڻ.

● **تاراج:** ذ. [ف. تاراج = ڦُرلت] برٻادي يا تباهي جي حالت. ڦُرلُٽ. (صفت) برباد – تباهه – ناس.

– **تاراج ڪرڻ:** برباد ڪرڻ – تباهه ڪرڻ "عمر ساريءَ جي عبادت، تِرهڪ ئي تاراج ڪئي" (مصري شاهه). ڦنائڻ – ڊاهڻ – بگاڙڻ – خراب ڪرڻ.

● **تاراجي ج تاراجيُون:** ث. تارازي – ساهمي.

● **تارازو ج تاراز:** ذ. [ف. تَرازُو = ساهمي] ساهميءَ جي پڙ وارن ڏاڪِن مان هڪ ڏاڪو. لغڙ جي ڪمان ۾ ٻڌل تِڪندو ڏاڪو.

● **تارازُو ج تارازُو:** ذ. [ف. تَرازُو] ساهمي – تارازي.

● **تارازي ج تارازيُون:** ث. [ف. تَرازُو] ساهمي – تڪڙي.

● **تاراهه:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

● **تارا هَڏي:** اسم خاص. ڪيري ۽ ٽنڊي الهيار تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

● **تارائي ج تارائي:** ذ. ڳڏهه جو هڪ قسم (چيني بنياد مان. رنگ اڇو. پني 'لاسي' ڳڏهه ڪان ڊگهي ۽ ٻَٽ ۾ 'سنڌي' ڳڏهه ڪان ڳرو).

● **تارجُ:** ذ. [سن. تاتپَريه (= مطلب) > تاتپرج > (مخفف) تارج] ٻوتاميل – حساب ڪتاب. اختصار.

● **تارَخ:** اسم خاص. [ع] حضرت ابراهيم عليه السلام جي والد (آذر) جو ٻيو نالو.

● **تارڙا:** اسم خاص. سنڌ جي مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

● **تارَڪ (ڪ):** ث. [سن. تالڪ] لَسي ۽ ٿورو کڏ وانگر هيٺاهين زمين (جا پاڻيءَ جي وهڪري سبٻان ٿي هجي).

● **تارَڪ ج تارَڪُونُ (ل.ڪ):** ث. [ف. تارَڪ =چوٽي] گهوڙي جي ٻن ڪنن جي وچ وارو فاصلو. گهوڙي جو ڪاپار "تير گوشا، تارَڪ سيليا، ڪُنڊي ڪن قزاق". سِرُ – مٿو "وڃهي هلنديس هوت ڏي، تارڪ مٿي تاجُ" (خانزئي). ٻن پرن جي وچ واري ٽڪري – ترڪٽِي – تِرڪت. پٽڪو – پڳ (ڪ).

● **تارِڪ ج تارِڪَ:** ذ. صفت. [ع. تَرڪ (هن ڇڏيو) > (اسم فاعل) تارِڪ = ڇڏيندڙ] دنيا کي ترڪ ڪندڙ – تياڳي. الله لوڪ فقير. نقير.

– **تارِڪ الدُّنيا:** ذ. صفت. [ع] جنهن دنيوي معاملات کي ترڪ ڪري ڇڏيو هجي. گوشه نشين. دنيا کان فارغ لاٻال. آجو – آزاد.

● **تارِڪو:** اسم خاص. تعلقي ميرواهه ۾ هڪ ديهه جو نالو.

● **تارِڪِي:** اسم خاص. ٺٽي ۽ ميرپور ساڪري تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

● **تارلِي:** ث. ساموندي مڇيءَ جو هڪ قسم.

● **تارڻ:** مصدر. [سن. ۱. تُري = ترڻ؛ ۲. تَلَ = تَرڻ] پاڻيءَ جي سطح تي هلائڻ يا بيهارڻ (يعني پاڻيءَ ۾ ٻڏڻ نه ڏيڻ). پار اُڪارڻ (درياءَ، واهه، وغيره جي اونهي پاڻي ۽ وهڪري مان). بچائڻ (مصيبت مان). وصول ڪري ڏيڻ (پئسا، رقم). مٿان مٿان ڪڻڻ (انَّ يا ٻي ڪا شيءِ جا ذرّن جي صورت ۾ هجي). صاف ڪرڻ (انَّ وغيره. ڇڄ ذريعي) – ڪِلڪائڻ. (تاريو – تاريندو – تاريل).

– **تارڻهار:** ذ. صفت. تاريندڙ (ٻڏڻ کان). پار اُڪاريندڙ (مصيبت مان). اوکيءَ ۾ مدد ڪندڙ. بچائڻهار – ڌڻي تعاليٰ.

● **تارِئي ج تارِئيُون:** ث. درياءَ جي ٻيڙيءَ جو هڪ رسو (جنهن سان 'آڏڻ' مٿي ڪجن) – رَسِ. لوهارن جي اصطلاح ۾ ڪنهن لوهي اوزار جي ڇهنب.

● **تارو:** ذ. هڪ نحس تاري جو نالو (جو چنڊ جي پهرين ۽ ٻي تاريخ اُپرندي طرف، ٽين ۽ چوٿين تاريخ ڏکڻ طرف، پنجين ۽ ڇهين تاريخ الهندي طرف، ستين ۽ اٺين تاريخ اُتر طرف، نائين تاريخ زمين ۾ ۽ ڏهين تاريخ آسمان ۾ سمجهيو ويندو آهي. عام وهم موجب، جنهن طرف اهو تارو هجي انهيءَ طرف ڪنهن بـ ڪم سان وڃڻ مان سراسر نقصان

Gul Hayat Institute

ٿيندو تنهنڪري چوٽي تہ "ترار کي سامهون وججي پر تاري کي سامهون نہ وججي".)

— **تارو سامهون هجڻ:** نحس تاري جو سامهين رخ تي هجڻ.

— **تاري سامهون وڃڻ:** نحس تاري واري طرف ڪم ڪار سان وڃڻ. جاتي بجهي نقصان ۽ ناڪاميابيءَ وارو ڪم ڪرڻ.

• **تارو ج تارا:** ذ. [سن. تارا] چمڪندڙ آسماني جسم (جو عموماً رات جو ڏسبو آهي ۽ ٽمڪندو رهندو آهي. هي جسم خود روشن آهي. بعضي ڏينهن جو بہ ڪو تارو نظر اچي ويندو آهي) — سِتارو — نَجم (ع) — star. اک جو تارو (اک جي وچ ۾ گول نشان) — پتلي (اک جي).

— **تارا ڳڻڻ:** انتظار ۾ اوجاڳو ڪرڻ — رات جو انتظار ڪرڻ.

— **تارا ٽمڪائڻ:** اکيون ٽمڪائڻ (مايوسيءَ سان). نماڻائيءَ سان ڏسڻ.

— **تارا چنڻ:** آپ مان تارا لاهڻ. تمام وڏو ڪم ڪرڻ — ناممڪن کي ممڪن ڪري ڏيکارڻ. تارا ڏيکارڻ.

— **تارا ڏينهن جو ڏسڻ:** ڪنهن ناممڪن ڪم جي ٿيڻ جو خيال ڪرڻ. حواس باخته هجڻ.

— **تارا ساوا ٿيڻ:** دپ يا هراس ۾ اکيون ساوِيون ٿيڻ. سخت تڪليف هيٺ اچڻ. ٻجڻ.

— **تارا ڦرڻ، ڦرڪائڻ، ڦيرائڻ:** اکين جا دوڏا گهمائڻ. اکيون هيٺ مٿي ڪرڻ ۽ پورڻ پٽڻ (تڪليف يا سڪرات ۾).

— **تارا لوڙائڻ، ڪيڻ:** ڪاوڙ مان اکين جا دوڏا سنوان ڪرڻ. اکيون ڦاڙي نهارڻ — اکيون ڪيڻ. ڪنهن ڏانهن اکيون پٽي گهور ڪري نهارڻ. ڪاوڙجڻ.

— **تارا ڳول ٿيڻ:** اکين جو بي نور ٿيڻ. بيمار ٿيڻ.

— **تارا ڳڻڻ:** رات جو انتظار ڪيڻ. ننڊ نہ ڪرڻ. سوچ ويچار ڪرڻ. تارا لاهڻ.

— **تارا منڊل:** ذ. تارن ۽ ٻرجن جي منڊل ۽ انهن جي آثارن جو حساب ڪتاب. تارن جو ميڙ. آتشبازيءَ جو هڪ قِسم.

— **تارل ج تارل:** ذ. صفت. وڏين اکين وارو — دوڙو.

— **تارن جيتري عمر ٿيڻ:** وڏي حياتي ٿيڻ.

— **تارو ڀليرو ٿيڻ:** بخت جي ستاري جو ڦري پٺ ڏيڻ. ڀاڳ ڦٽڻ — بدبختي اچڻ.

• **تارُو ج تارُو:** صفت. جو پاڻيءَ ۾ تري سگهي. تري جاڻندڙ. (ذ) پاڻيءَ جي جيت جو هڪ قسم — تارُوئڙو — شهتارو.

• **تارولو (ٿ):** ذ. سئيءَ جو پرت. پرت پريندڙ زالن جو گنڊجي هڪ هنڌ ويهي پرت پرڻ.

• **تارُوڻ ج تارُوڻ:** ذ. [سن. تالو: ف تارَ = چوٽي] مٿي جي چوٽي (ميچالي واري جاءِ جا ننڍڙن ٻارن کي چٽي ڏسبي آهي، جاڪاڻ تہ اُنهيءَ هنڌ تي هڏي جو پوش ٽن سالن بعد ٺهندو آهي) — تالُوڻ (ل) — تارِڪُ (ڪ). وات جي اندران يا نڙيءَ جي نلي جي مٿان واري چوٽي — ڪاڪڙو. اُٺ جو ڪاڪڙو يا زبان (جا مستيءَ وقت ٻاهر ڪڍي) — دِلِي (ت). هُرلي يا نارجي تڙ جو اُهو پاسو جو نڙيءَ جي سامهون هجي.

— **تارون ڪيڻ (ڪ):** اُٺ جو سياري جي مستيءَ وقت گڙڙي تارون ڪيڻ.

— **تارون کٽڻ:** (ٻار يا وڏي جو) ڪريل ڪاڪڙو مٿي ڪرڻ (علاج يا ساٽ ذريعي). ڪنجوسي ڏيکارڻ.

— **تارُون هٽڻ:** اجايو گوڙ ڪرڻ — اجايو مغز هٽڻ. مٿو هٽڻ — بڪوات ڪرڻ.

• **تارِيڙو ج تارِيڙا:** ذ. پاڻيءَ جي سطح تي هڪ قِسم جو تکو ترندڙ جيت (ڪاري رنگ جو. وڏين سنهين ٽنگن سان) — پاڻيءَ ماڪوڙو — تارِيڙو — شهتارو.

• **تارِيڙو ج تارِيڙا:** ذ. تارُوئڙو — شهتارو.

• **تاري:** ث. [تارڻ (= مصيبت مان ڪڍڻ، بچائڻ) > تارِي = بچاءُ] آهَر — آڌار، وسيلو — سهارو، پروسو — آسرو. مدد — واهر. ٻاجهہ — مهر "جيڪي منجهہ جهان، سو تاريءَ تڪِي تنهنجي" (شاهہ). سِڙهہ جي دامن واري رسي (جنهن جي آڌار تي دامن کي هيڏانهن هوڏانهن ڦيرائي سٽائي واءُ سامهون ڪجي). پاڻيءَ ۾ ترڻ لاءِ ٻانهن جو لامارو.

— **تاري تڪائڻ:** پنهنجي لطف ۽ مهر سان هلائڻ.

— **تاريءَ تڪڻ:** سهاري تي جيئڻ. آسري تي هلڻ.

• **تاريخ ج تاريخون:** ث. [ع. اَرَّخ (= ڏينهن لکڻ) > تاريخ] مهيني جو هڪ ڏينهن — ڏينهن — روز. مقرر ڪيل ڏينهن. تٿ. خط يا ٻئي ڪنهن بہ ڪاغذ يا دستاويز تي جاڻايل ڏينهن. مهينو يا سال. هڪ واقعي کان ٻئي واقعي تائين مقرر ڪيل مدت. روزانو لکيل احوال. ماضيءَ جي واقعات جي يادداشت. ماضيءَ جي واقعات جي يادداشت بابت لکيل ڪتاب "تاريخ سنڌ". "تاريخ طَبَري". واقعات جي يادداشت جو علم — علم التاريخ — History. بادشاهن ۽

Gul Hayat Institute

واقعن جو تذڪرو.

– **تارِيخوار:** ظرف. تاريخ مطابق. روزانو. سلسليوار.

– **تارِيخِي:** صفت. تاريخ جو – تاريخ سان واسطو رکندڙ.

– **تاريخي يادگار:** ذ. ڪنهن مشهور واقعي جي يادگيريءَ ۾ قائم ٿيل نشان.

• **تارِيڪْ:** صفت. [ف] اونداهو. ڪارو.

– **تارِيڪِي ج تاريڪيُون:** ث. اونداهي. ڪاراڻ – سياهي.

• **تارِيْلَ:** ث. ٻيڙيءَ جو اوزار – سڙهه جي دامن جي ڪاٺي.

• **تاڙَ ج تاڙُون:** ث. [تاڙڻ (= جاچڻ) < تاڙَ] جانچ – چڪاس. چؤڪسي. نظرداري. [تاڙي، تاڙ = بندش] گهٽ – اُبس – مونجهه – اُڪرس. اُٿاٽ. ڪوٽ – ڪمي – گهٽتائي. دروازي جي تاڙي (ت). کجور جي وڻ جو هڪ قسم. ڪجي. تاڙ.

– **تاڙَ تروڙَ ڪرڻ:** ڳولا ڦولا ڪرڻ. جانچ جونچ ڪرڻ.

– **تاڙَ ڏيڻ. ڪاٽڻ:** گهٽجڻ – گهٽڻ.

– **تاڙَ ڏيئي وڃڻ. هٽي وڃڻ:** گهٽي وڃڻ – گهٽجي وڃڻ.

– **تاڙ رکڻ:** چؤڪسي رکڻ. نظرداري ڪرڻ. خبر رکڻ.

– **تاڙَ ڪرڻ:** جانچ ڪرڻ – نظر ڪرڻ. چؤڪسي ڪرڻ.

• **تاڙَ ج تاڙَ (ل):** ذ. اُها مهار جا ناڪيليءَ جي بدران اُٺ جي ٻوٽ کي ٻڌي ڪنڌ مان ورائي جهلجي. بنا ناڪيليءَ جي اُٺ کي ٻوٽ ۾ ٻڌل مهار. اُٺ کي ٻڌل ٻُوتاڙو. ٻُوتاڙي جو رسو. تاڙَ. [سن. تَلْ = ٻہ شيون ٺهڪائڻ] تاڙي (هٿن جي). جهيڙو – گوڙ (تاڙين جو). زالن جو جهيڙو – ٻاٿيتال. طاق. ڪاٺ جي پٽي (جا در جي طاقن بند ڪرڻ جو ڪم ڏئي) – تاڙو.

– **تاڙَ ٽپو:** ذ زنانو جهيڙو. ناچ جو هڪ قسم. تاڙين سان ناچ. هنبوڇي.

– **تاڙَ چڙهڻ:** ڪنن تي تاڙيون چڙهڻ – ٻوڙاڻ جو اثر ٿيڻ.

– **تاڙَ ڏيئي وڃڻ:** تمام تڪڙو نڪري وڃڻ. گوهي ڪري وڃڻ. هيڏانهن هوڏانهن گوهيون ڪرڻ. اُبتو سبتو ڀڄڻ.

– **تاڙَ ڪاٽڻ:** تيز ڪاٽڻ (بندوق جي گولي). گسي وڃڻ. وهڪرو ڦيرائڻ (درياءَ جو).

– **تاڙَ هڻڻ:** تاڙي هڻڻ (جهيڙي ۾). جهيڙو شروع ڪرڻ. گهڻو گوڙ ڪرڻ. هڪٻئي کي طعنا مهڻا ڏيڻ. اُٺ کي نڪ جي مضبوط مهار وجهڻ.

• **تاڙَمُ (ل):** ذ. ملم پٽي (جا ڦٽ کي ٺاري). دوا درمل – علاج.

• **تاڙَڻُ:** مصدر. ٽيٽ ڪرڻ. ٽاڻڻ – جاچڻ – تڪڻ. نهارڻ. چڪاسڻ – وؤڙڻ. نظر ۾ رکڻ. دروازي کي ڏَڪَ ڏيڻ – ڏَڪَ هڻڻ. (تاڙيو – تاڙيندو – تاڙيل).

– **تاڙي چڏڻ:** جانچي ڇڏڻ – ڏسي ڇڏڻ.

• **تاڙو:** ذ. گاهه جو هڪ قِسم (اڪثر ڍنڍ ۾ تلاٺن جي ڪپن تي ۽ سارين جي پوک ۾ ٿئي. تندون ڊگهيون ۽ ڳريدار 'ڳاجري' وانگر).

• **تاڙو ج تاڙا:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (هي پکي مينهوڳيءَ جي موسم ۾ ڏسبو آهي، ڪال ڪٽڇيءَ کان سوايو ۽ پُڇ ٻہ انهيءَ کان ڊگهو رنگ ڪاريڙو ٻر پاسن ۽ پيچ وارا ڪي ڪنپ 'ڪبر' وانگر اڇا. مينهن جي سڄي مند ۾ تنوارِيندو رهندو آهي) – مِينهِڻ – پِپِيهو (هه) "تاڙي جي تنوار، مند مڙيئي مينهن جي": "آريون ابر آسري، تاڙا تنوارين" (شاهه). وڏي طاقائين در کي اندران ڪاٺ جو ڪڙو. تالو – جندبو – ڪلف. نار جي هڪ ڪاٺي جا 'ڪاچڻ' جي جهَل جو ڪم ڏئي. مهلڙي جهڙي ڪاٺي جنهن سان پچارا، پچڻ جي زهه کي ڏڪ هٽي ڪپهه پچيندا آهن ٻيڙيءَ جي ڪچي کي مضبوط ڪرڻ جي ڪاٺي.

• **تاڙو ج تاڙو:** ذ. صفت. [تاڙڻ < تاڙُو] ٽيٽيندڙ – جانچيندڙ. [تڙڻ < تاڙُ] تڙيندڙ (گهوڙن جو).

• **تاڙي ج تاڙيُون:** ث. [سن. تَلْ = کي ٻہ ٻہ شيون ٺهڪائڻ] هٿ تي هٿ هڻڻ جو عمل. ٻن هٿن جو ٺڪاءُ. [سن. تالَڪَ] در کي بند ڪرڻ واري ڪاٺ جي پٽي (جا اندران ڪڙي بدران ڪم اچي) – تاڙو. طاقي – تختي (دريا دريءَ جي). رنڊڪ – بندش – پردو "تاڙي جي لاهي، تہ منجهين مشاهدو ٿئي" (شاهه). [سن. تالَ] ڪجيءَ جو رسُ يا ڪير (جو نشيدار آهي ۽ ماٺهو پيئندا آهن). نار ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي ('شاهه ونگن' جي پاسن کان ٻيا ونگ ڳنڍجن ٿا. جن مان ٻاهرين پاسن وارن کي 'چاڙا' ۽ اندرئين پاسي وارن کي 'تاڙيون' چون). چرخي يا اُيت جي چڪر جي هڪ ڪاٺي. جنڊ جي مٿئين پُڙ ۾ پيل ڪاٺي (جا ڪِير تي ٻيهي ۽ پُڙ کي ڦيرائڻ ۾ مدد ڪري) – مڪڙي. جهرِٽي جي ڇيريل ڪاٺي (ت). ٻڪريءَ جي پڳل ٽنگ کي ٻڌ ڏيڻ جي ڪاٺي (ڪ) – ڇپر. ڪجيءَ جو گوشو.

– **تاڙي جهيڙو (ت):** محاورو. زنانو جهيڙو.

– **تاڙي لڳڻ:** هٿ هٿ تي لڳڻ. جهيڙو ٿيڻ.

Gul Hayat Institute

– **تازي هڻڻ:** سودي يا سَٽي ۾ هٿ تي هٿ هڻي وعدو پڪو ڪرڻ. پڪ ڪرڻ. جهيڙو ڪرڻ (زالن يا ڪدڙن جو). هٿ هٿ تي هڻي راند شروع ڪرڻ – ڏارو ڏيڻ. دلال جو سودي ڪرائڻ وقت آخري واڪ ڏيڻ.

– **تاڙيون لوڪڻ:** نلها هٿ وڄائڻ – هٿين خالي ٿيڻ. بنا ڪنهن ڪم ڪارجي واندو ويٺو رهڻ. تاڙيون وڄائڻ.

– **تاڙيون ڪيڻ:** بند خلاص ڪرڻ – آزاد ڪرڻ.

– **تاڙيون وڄائڻ:** خوشيءِ وچان يا شاباس ڏيڻ وقت تاڙيون وڄائڻ. واهه واهه ڪرڻ. ڪنهن تي ٽوڪ طور خوشي ڪرڻ. خوار ڪرڻ. هلڪڙائي ڏيکارڻ.

• **تاڙيون:** ث. 'تاڙي' جو جمع. ڪجيءَ جا گوشا (جن ۾ ڪجيون پيدا ٿين).

• **تازگي:** ث. [ف] ساوڪ – سبزي. تازائي پاٻهه – سجرائي. طراوت _ مزو– لطف. خوشي– سُرور.

• **تازو ج تازا:** ذ. صفت. [ف. تازه] سائو – سبز. سرسبز _ آلو _ تَر. سَجر. خوش – چڱو ڀلو. (ظرف) ٿوريءَ دير جو – هاڻوڪو. (ث) تازي ج تازيون.

– **تازائي:** ث. تازگي.

– **تازو توانو:** ذ. صفت. چڱو ڀلو – نوبنو. تلهو متارو – تندرست.

– **تازو توانو هجڻ:** چڱو ڀلو هجڻ.

– **تازو ڪرڻ:** سجر ڪرڻ. حُقّي ڪي ٻُسائڻ ۽ اُن ۾ نئون پاڻي وجهي ڇڪڻ لاءِ تيار ڪرڻ.

– **تازَہ:** صفت. [ف] تازو.

• **تازِہ:** صفت. [ف] تازو.

– **تازه به تازه:** صفت. تازوئي تازو. نئُبنو.

– **تازِہ تَرِين:** صفت. ٺَڪ لٺل. چُست.

– **تازه دَم:** صفت. ٺَڪ لٺل چُست.

– **تازه دم ٿيڻ:** ٿڪ ڀڄي تازو ٿيڻ.

• **تازي ج تازي:** ذ. [ع. ف] گهوڙي جو هڪ قِسم – عربي گهوڙو "تازي طبيلن ۾، گهوڙا گهر گهٽا" (شاهه). ڪُتي جو هڪ قِسم – شڪاري ڪتو (ڊگهين ٽنگن سان، سنهون لاٺيارو جو نهايت تکو ڀڄي). (صفت) [ف. تاختن (= تکو ڊوڙڻ) > تازي = تکو ڊوڙندڙ] تکو – تيز.

• **تازيانو ج تازِيانا:** ذ. [ف] چَهبُڪ.

• **تاس:** ث. [سن. تْرِش = اُڃائجڻ] اُڃ – تِبهَ. اُساٽ. [ف. تاسه = پيٽ واري زال جي ڪنهن شيءِ کائڻ لاءِ چِڪَ) > تاس] چِڪَ – ڪشش. اُڪير – سِڪَ. ٻاڙَ – نشو. [ع. طاسَ = سنئين ٿالهي] سڌائي – سنوت – هڪجهڙي سطح (ت).

– **تاسارو، تاسِيارو ج تاسارا، تاسِيارا:** ذ. صفت. اُڃايل – ڏوگهيل.

– **تاساري، تاسياري ج تاساريون، تاسياريُون:** ث. اُڃائي – اُڃايل. "تاسياريون تڙن تي ساريو تا ساڳين" (شاه عنايت).

– **تاسِرُ:** ذ. صفت. تاسيارو.

– **تاسَ وٺڻ:** زمين جي سطح سنئين ڪرڻ – سنوت وٺڻ _ سَنْدَرَڻ.

– **تاسِي ج تاسِي:** ذ. صفت. اُڃايل.

• **تاسَ ج تاسُون:** ث. [ع. طاس > ف. تاس = پتا] ٻاونجاهه پتن جو مجموعو – پتا (٥٢).

• **تاسُ:** ذ. [ع. اَطْلَسْ = ڳَـوڙهو ڳاڙهو ريشمي ڪپڙو] ريشمي ڪپڙي جو هڪ قِسم – اَطلسُ. [ع. طاسُ = ٿالهي] ٽامي يا جست جو ٿالهه (ت). ديگ جو ڍڪ (ت).

• **تاسا (ت):** ذ. [ع. اَطلس > طاسا > تاسا] ڪپڙي جو هڪ قِسم – سلڪ – بوسڪي – تَسريٽ.

• **تاسِجَڻُ:** فعل مجهول. [سن. تْرِش = اُڃائجڻ] اُڃائجڻ – ڏوگهجڻ – اُڃو ٿيڻ. (تاسيو – تاسبو – تاسيل).

• **تاسِرو ج تاسِرا:** ذ. [ع. طاسُ = ٿالهي] ڪنجهي جو لَسي تري وارو تراڪڙو ٿانْءُ (خصوصاً وٽو). ويڪرو ۽ پوئتي وريل سڱن وارو ڍڳو.

• **تاسِري ج تاسِريُون:** ث. ڪنجهي جي تراڪڙي وَٽِي يا ٿالهي.

• **تاسُفُ:** ذ [ع] افسوس – ارمان – ڏک – رنج – حسرت. پڇتاءُ.

• **تاسِيرو ج تاسِيرا:** ذ. صفت. پاسيرو. لاپرُيو. اُبتو.

– **تاسِيرو ڏَڪُ:** پاسيرو ڏڪ. ترڇو ڏڪ – لاپرِيلو ڏڪ.

– **تاسيرو ڏيڻ:** کُهاڙيءَ جو پاسيرو ڏڪ هڻڻ.

• **تاسِيسُ:** ث. [ع] بنياد – پيڙهه – اِساس.

• **تاسِيلو ج تاسِيلا (ت):** ذ. [١. ع. اَطلس؛ ٢. تَسر > تَسل] ڪپڙي جو هڪ قِسم – سُوسِي – گيگر.

• **تاغيِرُ:** ذ. [ع. 'تَغَيّر' جو بگڙيل اُچار] ڦير ڦار – تبديل.

• **تاشْقَنْدُ:** اسم خاص. [ترڪي] روسي ترڪستان جو هڪ شهر.

• **تافِتو:** ذ. [ف. تافِتَہْ = ريشم مان اُڻيل ڪپڙو] ريشمي لسي ڪپڙي جو هڪ قسم.

Gul Hayat Institute

• **تاڪَ ج تاڪَونْ:** ٿ. [ف. تاپُوْ = نِڪر جو ٽڪر] لسو تختو. ٿقيل ويڪري ماني. [ف. تاپَه = چيٽو] وڏو چيٽو. [ع. طاق = دري] ٻيڙيءَ جي ڳن جي جاءِ تي 'ڳِڙهَ' وٽ لڳل پٽي – مُناڙو. [ع. طاق = نيلو گنبذ] نِيلَ جي جهَل لاءِ ان ۾ پيل سيخ.

• **تاڪِڙو ج تاڪِڙا (ڪ):** ذ. صفت. [ف. تاپُو = نڪر جو ٽڪر] ويڪرو – تراڪڙو – واڇرو – موڪرو. (ٿ) تاڪِڙي ج تاڪِڙيون.

• **تاڪو ج تاڪا:** ذ. [ف. تاپُوْ؛ ع. طاق = دري] هُرلي، نار يا اٺ جو هڪ عضوو. اُها ڪاٺِي جا ڍينڪي جي آمهين سامهين ونگڙين کي ڳنڍي ۽ جنهن ۾ تيِرَ ڪتل هجن. اهو تختو جو چڪر جي وچ ۾ پيل هجي (جنهن منجهان 'مُهرو' نڪتل هجي). وڏي چڪر ۾ پيل ڪاٺ جي ٿلهي ڦَرهِي. ڪپڙن سَڻَ جي سونٽِي.

• **تاڪْ:** ذ. [ف] انگورن جي ول (واري سبزي) "باغ چهري جي ڏجي تشبيه جي ميخانہ سان، سبزهء خط ڳهت نہ آهي دار بست تاڪ ڪان" (واصف).

• **تاڪَ:** ٿ. [تڪڻ، تاڪڻ > تاڪَ – تڪڻ جو عمل – نظر – نگاه _ تاڙ – جانچ – نيتَ. موقعو – داءُ. ڳولا تراڳ. لالچ – لوبُ.

– **تاڪائُو ج تاڪائُو:** ذ. صفت. تڪيندڙ. ٻئي جو مال تڪيندڙ. لالچي – حريص – طمعي.

• **تاڪُ:** ذ. [ع. طاق = دري] ٻيڙيءَ جي پاچيل ۾ لڳل دري (جنهن ۾ سامان رکجي) – جارو. [ع. طاق = گولائون خال] تيل يا گيهہ وجهڻ لاءِ چمڙي جي دَٻِي – پتاڙي. ڏسو "تاڪي".

• **تاڪِجَڻُ (ل):** فعل مجهول. [ع. طاق (= دري) > تاڪِي (= دري) > تاڪجڻ = دريءَ جو بند ٿيڻ، پورجڻ] ٽَپ ٽرڻ – حيران ٿيڻ. هراسجڻ.

• **تاڪُلُ:** ذ. [ع] ڪائڻ – ڪاڙو.

– **تاڪُل ڪرڻ:** ڪائڻ – واپرائڻ.

• **تاڪَڻُ ج تاڪِڻُ:** مصدر. [سن. تَرَڪْ = ڏسڻ] تَڪڻ – جانچڻ. لالچ ڪرڻ – لوبِ ڪرڻ. حرص ڪرڻ. ڇڏڻ – ترڪ ڪرڻ. (تاڪيو – تاڪيندو – تاڪيل).

• **تاڪِڻُ:** مصدر. [ع. طاق = دري] در جو طاق بند ڪرڻ – در بند ڪرڻ. تاڪيون ڏيڻ. پورڻ.

• **تاڪُو ج تاڪُو:** ذ. صفت. تڪيندڙ – تاڪائُو. حريص – لوڀي – لالچي – طمعي. شڪار ڪرڻ لاءِ اکيون پائي ويٺل – شڪاري "موتِ محب پاهون، تاڪُن تَڪِي آهيان" (شاهه).

• **تاڪُونْ (ت):** ظرف. [ف. تا (= تنهن وقت، تائين) + ڪُونْ (= ڪوُن)] تڏهن کان – تڏ هانڪر.

– **تاڪُونْ لاڪُونْ:** ظرف. ڪان وٺي – تنهن وقت ڪان وٺي.

• **تاڪِي ج تاڪِيُونْ:** ٿ. [ع. طاق = دري] ننڍو تختو – تختي. دريءَ جو طاق. دري. ڪنهن چؤڪٺ جي پاسي واري پَٽي. ڪاٺ جي ڦٽيل ڪاٺ جي مستطيل پٽي. تاڪين جي ٺهيل پيتي. انَ جي انداز لهڻ لاءِ ڪاٺ جي تختي. سليٽ جي پاسي واري پٽي. بيل گاڏيءَ جي منجيءَ ۾ وڏل تختو. پاسي وارو هڏو – پاسراٽي. ٻارو (زمين جو). ڪاٽي ڪرڻ لاءِ زمين جي ماپيل پٽِي. ڪاٽِي ڪري ڪوٽيل ٻَري (ڊگهي مستطيل پٽي). ٻِت ۾ ڪليل چورس يا مستطيل ڳِڙڪي. جارو. تاس جو هڪ پَتو. چَم جي دَٻِي (گيهہ يا تيل وجهڻ لاءِ)_ پتاڙي "گيهہ تپايو. تاڪيُن پايو. ڪڍن وِسراٽن ڪي وٽ" (سانوڻ).

• **تاڪِيدُ ج تاڪِيدَ:** ذ. [ع] حڪم – فرمان. ورجايل چوڻ – چتاءُ. تنبيهہ (ڪم جلدي ڪرڻ، نہ ڪرڻ، يا ضرور ڪرڻ بابت). تقاضا – زور.

– **تاڪيداً:** ظرف. تاڪيد سان – تنبيهہ سان.

– **تاڪيد ڪرڻ:** چتاءُ ڏيڻ. حڪم ڏيڻ. تنبيهہ ڪرڻ. وري وري چئي زور وجهڻ.

• **تاڪِيد نامونْ:** ذ. حڪم نامون. منع نامون. دٻ نامون.

• **تاڪِيو ج تاڪِيا:** ذ. [١ ع. طاق = اندران تهہ ڏنل يا استر ڏنل ڪپڙو؛ ٢. ع. طاق (= دري) > ف. دو طاق (= ٻيٽو)، سه طاق (= ٽيٽو) > تاڪيو = تاڪيون تاڪيون ٿيل، تهہ تهہ ٿيل؛ ٣. ع. طاق > ف. طاقه = هيڪوٽو ريشمي ڪپڙو] يڪ ٻَري اُٽاوت (ڪپڙي يا قالين جي). ڪپڙي جو ٿانُ. [ع. طاق = گولائون خال] گيهہ يا تيل وجهڻ لاءِ چم جو دٻو (ل. ٿ) – تاڪُ.

• **تاڪَ ج تاڪُونْ:** ٿ. صفت. [ع. طاق = تهہ ڏنل، استر ڏنل > تاک] پختي آزمودگار عورت. پوڙهي زال. واتراڏي رن – جهيڙاڪار عورت. (ٿ) وڏي، ويڪري ۽ تانگهي ڪوڏي.

• **تاڪُ (ت):** ذ. صفت. چالاڪ. مشهور.

• **تاڪِڙَڻُ (ت):** مصدر. ٻہ ٽي ڏِڪيون. مينهون ۽ ٻڪريون ڏهي ٿورو کير گڏ ڪرڻ – پڙچوئي ڪرڻ.

• **تاڪِڙو ج تاڪِڙا:** ذ. صفت. تانگهڙو – تراڪڙو. (ٿ) تاڪِڙي ج تاڪِڙيون.

Gul Hayat Institute

- **تاڪڻُ (ت):** مصدر. جفاڪشيءَ سان ڳولڻ. ڪوشش ڪرڻ. تانگهڻ. (تاڪيو – تاڪيندو – تاڪيل).
- **تاڪو ڄ تاڪا:** ذ. صفت. تانگهو. (ث) تاڪِي ڄ تاڪيون.
- **تاڳاتو، تاڳاپو:** ذ. [سن. تَڳَن < تڳيا = سهڻ] تڳاءُ. جياپو – گذران. اَجهو – آسرو "آءٌ ڪريان ڪاپو، ڪنبان گهٽو، مون کي تنهنجو تاڳاپو" (يوسف موندرو).
- **تاڳرو ڄ تاڳريُونْ (ڪ):** ث. ٻيڙيءَ جو هڪ حصو – پَسُونْ جي مٿان ڏيگهه ۾ ٻيٺل ڪاٺيون. درياءَ جي ٻيڙيءَ جي ٻُٽ.
- **تاڳڻُ:** مصدر. ڏاڳي سان ڳنڍڻ. تريو ڏيڻ. تاڪا ڏيڻ. سِبڻُ. (تاڳيو – تاڳيندو – تاڳيل).
— **تاڳِي:** صفت. ڏاڳي سان سبيل.
- **تاڳو (ل):** ذ. ڇيهه – ڏنگ – ڪاٺو.
- **تاگهاتو (ڪ):** ذ. ڪوشش – سعيو. سبب – ڪارڻ. تاڪيد.
- **تالُ ڄ تال:** ذ. [سن. تالَ] ڳائڻ وڄائڻ جو وزن (سازن جي پوري وِڄت سان). وڄت (ساز جي). تارُ. ساز جي لئي. مجرو – ناچ. وڄائڻ جون ٿالهيون (جي طبلي يا ڍولڪ سان گڏ وڄائجن). دهل جو مُنهن وارو چمڙو. ديڳ يا ديڳڙي کي وڏل نٺون ترو (تر سڙي وڃڻ سبب). هٿن جا ناٽ. ڦند. گَر. مَڪَرُ. انگل – ناز – نخرو. چالاڪي – ڪيڏ. بهانو – مِنُهن – عذر (ت). ڍونگ. زنانو فن يا هنر (هر ڪائڻ لاءِ) – عشوه ـ غمزو.
— **تالارو (ٿ):** ذ. صفت. تال ڪندڙ – گيڪي – ڍونگي.
— **تال تاڙي ڪرڻ (ت):** جهيڙو ڪرڻ – تاڙي هڻڻ.
— **تالَ تُولَ، تالَ تِيتالَ، تالَ ڀخالَ:** ذ. ناز نخرا – انگل آرا. نَٽ نٽاءُ. گَس گَساءُ. عذر بهانا. مڪر فريب.
— **تالِرُ ڄ تالِرَ:** ذ. تال ڪندڙ. نخريباز – نخريل. چالاڪ. ڪيڏاري. بهانا ڪندڙ.
— **تالَ ڪرڻ:** نخرا ڪرڻ – اِنگل ڪرڻ. مڪر ڪرڻ. بهانا ڪرڻ.
— **تالَ مُولَ گم ڪرڻ:** حواس گم ڪرڻ. وائڙو ڪرڻ – حيران ڪرڻ.
— **تالُ ميلُ:** ذ. اتفاق – ٻڌي – ميلاپ.
- **تالابُ ڄ تالابَ:** ذ. [ف] تلاءُ – سَر – ڪُنب.
- **تالابينُ:** ذ. صفت. [ف. ته و بالا = هيٺ مٿي؛ سن. تَلَپ = هيٺ مٿي ٿيڻ؛ ع. تَلَف = تباهي، نقصان] حيران – سرگردان – پريشان. منزل تان ڪريل – عهدي تان لٿل "ڪٿين سي ناتر نيهن نهوڙيا، ٿيا تختئون تالابين" (راڄن شاهه).
- **تالانُ:** ذ. صفت. [ف. تالان = لٽ، ڦر، تباهي] اُجڙ – تباهه – ويران. حيران – پريشان – وياڪل.
— **تالان ڪرڻ:** تباهه ڪرڻ – سُڃ ڪرڻ. ڊاهڻ – ڦٽائڻ. خوار خراب ڪرڻ.
— **تالان والانُ ڪرڻ:** برباد ڪرڻ – تباهه ڪرڻ. حيران ڪرڻ. ڇڙوڇڙ ڪرڻ (ت).
- **تالبَنْدُ ڄ تالبَنْدَ:** ذ. [هه تال (=هڪ وڻ جو پن جنهن تي لکجي > پنو) + بند (= بند ڪرڻ) = پنوتري بند ڪرڻ] جمع ۽ خرچ جو اُتارو. حسابي اختصار. حساب ڪتاب جي جاچ پڙتال جو اختصار. حساب ڪتاب.
- **تالِڙو ڄ تالِڙا (ڪ):** ذ. صفت. تَلهڙو. تراڪڙو. پاترو – ويڪرو (ٿانءُ).
- **تالِسَر:** اسم خاص. ٿرءِ هڪ ڍَهر جو نالو.
- **تالُ مَخالو، تالُ مَکالو:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قِسم – هڪ ٻوٽي جا پن (گز ڪن ڊگهو ٻوٽو، پن تلسيءَ جي پنن جهڙا. لعابدار ٿئي، پاڻيءَ جي پرتي ٿئي).
- **تالو ڄ تالا:** ذ. [هه] ڪلف – جندو (ت). (ذ. صفت) [تلهو > تالو] ويڪرو – تراڪڙو (ل).
- **تالور ڄ تالور:** ذ. سيلابي ڍنڍ – ڍنڍ. تلاءُ "تڙڳي ٿي تالور ۾، هيءَ مير بحر منجهن" (صديق). ڍورو.
- **تالهڙو ڄ تالهڙا:** ذ. صفت. تانگهو – تراڪڙو (ٿانءُ).
- **تالِي ڄ تالِيُون:** ث. [سن. تالِيا] ڪنجي – چابي.
- **تالِيفَ:** ث. [ع. اَلَفَ > تاليف = ڪتاب مرتب ڪرڻ] ڪتاب مرتب ڪرڻ. مضمون گڏ ڪري ڪتاب جوڙڻ. جدا جدا ڪتابن جي انتخاب مان ٺهيل ڪتاب.
— **تالِيف قُلُوبَ:** محاورو. [ع. اَلَف بَين = گڏڻ، ملائڻ] ماڻهن جي دلين کي گڏ ڪرڻ. الفت پيدا ڪرڻ.
- **تالِيو ڄ تالِيا:** ذ. [ع. طَلَعَ (= مٿي ٿيڻ، مٿي وڃڻ) > طالع (= مٿي ٿيندڙ) > طالعو. طالع = مٿي جهليندڙ (رسو)] ٻيڙيءَ جو هڪ رسو – ڪوهي جي شِيخلي کي پاسن کان مضبوط ڪرڻ وارو رسو – طالِعْ.
- **تامُ:** صفت. [ع] مڪمل – پورو.
- **تامُر:** ث. [ع. ظَمْر = هيٺ مٿي ٽپا ڏيڻ. زخم، سوڄ] آنڌ مانڌ – چورا ڪورا "جنهن ڪون تامر بِرهه دي لڳي" (روحل).
- **تامَس:** ث. [سن. تَمَس] رات "تُڳِي، تهاري، تامني، تَمهر، تامر، تَمَس" (ڏهسنامو).

Gul Hayat Institute

• **تامَش:** ٿ. ڪاوڙ – ڏمر. ڏسو "تامَش".
– **تامسي:** صفت. ڪاوڙيل – ڏمريل.
• **تامَشُ ج تامَشُون:** ٿ. [ف. تابش > تامَش] گرمي – تاٺڙي. ڪاوڙ – چڙ. ٻيڪي.
• **تامشي:** صفت. ڪاوڙيل.
• **تامُلُ:** ذ. [ع] سوچ – ويچار. غور. انديشو. دير – دِر.
• **تامنِي:** ٿ. اُونداهي رات "تَڪِي، تهاري، تامني، تَمهن تامَر، تَمَس" (ڏهسنامي جي تَڪَ جنهن ۾ رات جا مختلف نالا ڏنل آهن).
• **تانْ:** ظرف. [ف. تا > تانْ] وقت جي حد تائين – وقت جي پڄاڻي تائين – نيٺ "تان جو رات پڇجي وئي". "تان جو ڳالهه کلي پئي". تيستائين – ايتري تائين "تانْ ڪي وتن ويهه. جانْ ڪي آهن جُوءِ ۾" (شاهه). تنهن وقت – تنهن ويل (جي معنيٰ ۾) "جانْ ڏسان، تانْ ناهه پرين". انهيءَ وقت "ڊوڙيو تانْ رسيو". [تان = تيئَن] 'تيئَن' جي معنيٰ ۾ 'جانْ' سان گڏ ايندڙ حرف "جان تان ڪري ڪيس مجايم" (= جيئن تيئن ڪري ڪيس مجايم). (حرف جر) [اُتان (= مٿان. سرِتان. اُتاهين تان. چوٽيءَ تان) > تان (مخفف)] سرِ تان – جي مٿان – مٿان "آن تان حرف هرو مُوراهين معاف ٿيو" (شاهه): "ساهه سڄڻ توتان. گهورڙيُون گهور گهمائيان" (سگهڙ). چوٽيءَ اُتان "پٽ تان ڪري پيو". "ڇت تان لاٿائين". سطح اُتان "پٽ تان ڪنيائين". هنڌان – ماڳان – وٽان (جي معنيٰ ۾) "دُڪان تان ٿي تو اچان". کان (جي معنيٰ ۾) "ان ڳالهه تان هٿي وڃ": "مقدمي تان هٿ ڪنيائين". "پنهنجيءَ تان نه مڙيو". منجهان – مان – وچان (جي معنيٰ ۾) "ڪتاب تان لکيم". "وات تان موتي ويو". سببان – جي ڪري – ان ڪر: (جي معنيٰ ۾) "جا تان ڪاوڙيو؟" "چوريءَ تان سزا ڪاڏائين". "ڌري تان ڪُسي ويو". تہ (تفسير جي معنيٰ ۾) "مان تان ڪين اُتون، هو ڪجاڙي ڪي ڪيچ ويا!": "ٿبر ويٺ، شاهنواز چئي، مان تان ڪونہ ڪيون": "لکي تان لک ٿئي". (تاڪيد ۽ تمنا جي معنيٰ ۾) "گڏ گذاريون ڏينهڙا، قسمت جا ڪي تان" (سگهڙ). (حرف جملي) تہ – تہ پوءِ "پلاٽي ڪندين، تان پلو تنهنجو ٿيندو". "پڳو تان چئو". تہ بہ – بڻ "گهڙو پڳو تہ گهوريس پڄي تان نہ گهڙي" (شاهه). اڃا بہ – البت "پڳو آءُ نہ چوان، ماريو تان وسهان" (رسالو).
• **تانُ ج تانُون:** ٿ. [ف. تان = وات جو اندريون پاسو] ڳائڻ جي هڪ هُنر جو نالو. راڳڻيءَ مطابق سُرن جي سلسليوار لاهي يا چاڙهي وارو لهردار آواز (نڙي توڙي ساز جو). نڙيءَ يا تارون منجهان هنيل پلٽو. پلٽو. هڪ ڪان وڌيڪ سُرن جي هيٺ مٿي ڳائڻ جي حالت. هيرَ – عادت (ٿ).
– **تانِرُ ج تانِرَ:** ذ. صفت. تان هڻندڙ. نخريباز.
– **تانُ هڻڻُ:** سُرن جي لاهي چاڙهي ڪي لهردار آواز ۾ ادا ڪرڻ. پلٽو هڻڻ.
• **تانتو ج تانتا (ٿ):** ذ. تڪرار – معاملو.
• **تانتو نہ ڇڏڻُ:** تڪرار نہ ڇڏڻ. جند نہ ڇڏڻ.
• **تانڊُورو ج تانڊُورا:** ذ. [سن. تَنتَ] تَندُ. تَندو. ڌاڳو (سَٽ يا ريشم جو). ڪنهن وڻ، ٻوٽي يا وَل جو ڌاڳي مثل سنهڙو گوشو. سنهڙي ڌاڳي مثل پاڙ.
• **تانڊُوڙو ج تانڊُوڙا:** ذ. تانڊُورو.
• **تانسِينْ:** ظرف. تنهن وقت تائين – تيستائين. تنهن هنڌ تائين.
– **تانسِينْ تائِينْ:** ظرف. تيستائين تانسينْ.
• **تانسِيْنُ:** اسم خاص. اڪبر بادشاهه جي دربار جي مشهور ڳَوَيي جو نالو.
• **تانڪُونْ (ٿ):** ظرف. تنهن وقت کان – تڏهانڪر.
• **تانگهہَ ج تانگهُونْ:** ٿ. سِڪَ – اُڪير – اُڪنڊ. ڇڪَ – ڪَشش – ڪاڏو "دِل هٿي ڪِي ٻهلا بارا تنهنجي باڻ. رات ڏينهان تن ۾ تنهنجي تانگهہ تاڻ". گهرج – ضرورت – طلب. لاڙو – رجحان. پرواهہ. انتظار. واڌِ. رَسِي. نوڙي (پاڻيءَ ماپڻ جي). [ف. تَگْ = پاڻيءَ جو ترو] پاڻيءَ جي تانگهائي – پاڻيءَ جو عُمق – اونهائي "تانگهہ نہ لڌي تارئين، مَپُ نہ ماتيئڙن (شاهه). پڄاڙي – پڄاڻي "مانگهہَ. سياري ڏني تانگهہَ" (چوٽي).
– **تانگهہ پلڻ:** سِڪَ پلڻ. آسرو پلڻ. خيال لاهي ڇڏڻ.
• **تانگهائڻُ:** مصدر. اُڪيرڻ – اُڪندجڻ. ڪنهن طرف تاڻائڻ. واجهائڻ. انتظار ڪرڻ.
• **تانگهڻُ:** مصدر. [ف. تَگْ (= ترو. "تَگِ دريا" = سمنڊ جو ترو) > تانگهہ > تانگهڻ] پاڻيءَ جو ترو لهڻ – پاڻيءَ جو عمق جانچڻ (ڏوريءَ سان يا رسيءَ سان) – ماپ لهڻ. تانگهي پاڻيءَ مان لنگهڻ. ڳولڻ. انتظار ڪرڻ. اُڪندجڻ. (تانگهيو – تانگهيندو – تانگهيل).
• **تانگهو ج تانگها:** ذ. [ف. تَگْ = ترو] ننڍو پاڻي (ماٿهوءَ جي قد کان ننڍو: "تار" جو ضد).

Gul Hayat Institute

— **ٽانگهائي:** ث. ننڍي ٻاٽيءَ واري حالت. ٻنيءَ ٻوڙ ٻاٽيءَ جي حالت. ٽراڪڙائي.

— **ٽانگهي ۾ ٽانگوڙا هڻڻ:** بلڪل ننڍي ٻاٽيءَ ۾ ترڻ جي ڪوشش ڪرڻ. اجائي ڪوشش ڪرڻ. فضول محنت ڪرڻ. بيوقوفيءَ جو ڪم ڪرڻ.

• **ٽانوڻ:** ذ. [ف. تاوانُ = نقصان، ڇٽي، تباهي] ٽاوَنُ – ٽاوَڻُ – نقصان. ڏنڊ. ڇٽي.

— **ٽانوٽي:** ث. ٽانوَڻُ. ڇٽي. تباهي.

• **ٽانوَڪَ (ڪ):** ث. گڏي جنهن سان تنور ۾ مانيون ٿڦجن. (ماني ٿڦڻ يا وڌائڻ لاءِ) ڪاٺ جو چڪرو – پاٽولو.

• **ٽانهري (ٿ):** ث. ٽاهري – ٿهري – مِنو ٻت.

• **ٽانئي ج ٽانيئون:** ث. [سن. ٽانيءَ = تاجي؛ ف. تانَهَ] تاجي (ڪپڙي جي).

• **ٽانيث:** ث. [ع] مؤنث واري حالت. مؤنث جي علامت. عربيءَ ۾ اهو اسم جنهن ۾ مؤنث جي ڪابه نشاني نه هجي پر اصل زبان موجب مؤنث هجي – مثلاً "اَرض، عَيْن".

• **ٽاڻ:** ث. [ٽاڻڻ > ٽاڻَ] مصدر. ٽاڻر ماڻڻ. ٽَڪ – ڇڪ. سِڪَ "سيئي اڳڻ آئيا، تن جني جي ٽاڻ" (بلال شاه). ڪشش. گِهلِ.

— **ٽاڻ ٽاڻان:** ث. ڇِڪ ڇڪان – ٽاڻو ٽاڻ.

— **ٽاڻ ٽوڙ:** ث. ڇِڪتاڻ. ڪوشش. جاچ جوچ.

— **ٽاڻ ٽوڙ ڪرڻ:** ڇڪتاڻ ڪرڻ. ڪنهن ڪم لاءِ ڪوشش ڪرڻ. جيئن تيئن گذران ڪرڻ (ٿ).

— **ٽاڻ رکڻ، ڪرڻ:** ٽاڙ ڪرڻ.

• **ٽاڻائڻ:** مصدر. "ٽاڻڻ" مان متعدي بالواسطه. ڇڪ ڇڪان ڪرائڻ. ڏيگهه ڪرائڻ – اينگهائڻ. ٽناٽڻ. گهوڙو گهوڙيءَ تي چاڙهڻ. گهوڙو ميڙائڻ. (ٽاڻايو – ٽاڻائيندو – ٽاڻايل).

• **ٽاڻڪَ (ٿ):** اسم خاص. مينگهوارن جي هڪ ذات جو نالو (جي ڪتا ءِ لوبون اُٽن).

• **ٽاڻڻ:** مصدر [سن. تَنُ = ٽاڻڻ] ڇِڪڻ. وتائڻ. ڏيگهه ڏيڻ. پکيڙڻ (ڪپڙو) گهِلڻ. ڇڪي يا ڪولي مٿان وجهڻ (رلي، سوڙ يا چادر وغيره). ٽانگهڻ (ڪٽ). آٽڻ (ٻاڻ ڏي). ڊگهو ڪرڻ (ڪنهن معاملي کي). ڪولڻ (تاجيءَ کي]. ٽاڙڻ. ٽَڪڻ. ڏسڻ – نظر ۾ رکڻ. اڳتي وڌڻ – هلڻ. (ٽاڻيو – ٽاڻيندو – ٽاڻيل).

• **ٽاڻو:** ذ. ڪپهه جو تندو. تاجيءَ جي ڪوٽ. ڏهيءَ جي ڪوٽ (جا مَس ڪپڙيءَ ۾ وجهجي).

• **ٽائي، ٽائين:** ظرف. ٽائين.

• **ٽاوانُ:** ذ. [ف] زبردستي مٿان پيل ڏنڊ – ڇٽي. ڍل جو ڏنڊ. نقصان – ڇيهو – ٽاوَڻُ.

• **ٽاوڙي ج ٽاوڙيون:** ث. [سن. تَپُ = تپڻ؛ ف. تاب > تاوَ > ٽاوڙي] تپت – تاءِ – ٽائڙي – ڪوساڻ. ڏانگي (ٿ. ل).

• **ٽاوَنُ ج ٽاوَنَ:** ذ. [ف. تاوانُ] ٽاوَڻُ.

• **ٽاوَڻُ ج ٽاوَڻَ:** ذ. [ف. تاوانُ] ڇٽي. نقصان – ڇيهو "جي تون آپ سجاڻين، تقويٰ طاقت هي ٽاوَڻُ" (سچل).

• **ٽاوَڻُ پوڻ:** ڇٽي پوڻ. ڳچيءَ پوڻ.

• **ٽاويل:** ذ. [ع] ڪنهن ڳالهه يا جملي جو ظاهري مطلب نظرانداز ڪري پنهنجي راءِ موجب ڪيل معنيٰ. اندروني مطلب. سمجهاڻي. عذر – بهانو.

• **ٽاهري ج ٽاهريون:** ث. مِنو ٻتُ (هڪ "ڪنڊ جي ٽاهري" ٻي "ڳُڙ جي ٽاهري").

• **ٽاهُنو ج ٽاهُنا (ٿ):** ذ. ٺِڪر جو ڪُنو.

• **ٽاهُو ج ٽاهُو:** صفت ظرف ٽِڪو – ٽڪڙو – ڄُوهو. اڳ ۾ واڌائُو.

• **ٽاهُو ٿي وڃڻ:** ٽڪو ٽڪو اڳتي وڌي وڃڻ. ٽڪڙو ٽڪڙو نڪري وڃڻ.

• **ٽاهُوٽ:** ث. ٽاڪيد. ٽڪڙ – جلدائي.

• **ٽاهُوٽ ڪرڻ، لائڻ، مچائڻ:** سخت ٽاڪيد ڪرڻ. ٽڪڙ لائڻ. جلدي ڪرڻ لاءِ زور ڀرڻ.

• **ٽاءُ ج ٽاءَ:** ذ. [ف. تابَ، تاو (=گرمي، سيڪ، ور، پيچ) > ٽاءِ] سيڪ – تَوُ (باهه جو.) گرمي – تابش. غصو – ڪاوڙ – غضب. طاقت – زور.

• **ٽاءُ اُڀرڻ، اُڃڻ:** سيڪ اڃڻ – ڪنهن لاءِ همدردي ٿيڻ. هڏ ڪرڪڻ. ڪاوڙ اچڻ.

• **ٽاءُ ڏيڻ:** سيڪ ڏيڻ (مچن کي) وٽ ڏيڻ. مچون وٽڻ.

• **ٽاءُ ڪرڻ:** ٽاوڙي ڪرڻ. گرمي ڪرڻ. ڪاوڙ ڏيکارڻ.

• **ٽائبُ:** ذ. صفت. [ع. تابَ (= خدا ڏانهن موٽڻ. پڇتائڻ) > (اسم فاعل) تائب] خدا ڏانهن موٽندڙ. توبهه ڪندڙ – پڇتائيندڙ.

• **ٽائيٽُ ج ٽائيٽَ:** ذ. [ع. تعويذ] ڳهه جو هڪ قِسم. ڳچيءَ ۾ پائڻ جو ڳهه (چاندي يا سون جا. مٿي سوڙها هيٺ ويڪرا جڙيل ٽُڪر جي ڳاني ۾ پوئي زالون هار وانگر ڳچيءَ ۾ پائين).

Gul Hayat Institute

• **تائڻ:** مصدر. [سن. تَپُ = تپائڻ: ف. تابُ. تاو > تاءِ > تائڻ] تپائڻ. سيڪ ڏيڻ – گرم ڪرڻ. تپائي ڪڍڻ. ستائڻ. تيزيءَ سان ڪنهن کي تاڪيد ڪرڻ. ڪاوڙائڻ. چيڙائڻ. (تايو، تائيو – تائيندو – تايل، تائيل).

• **تائڻ تپائڻ:** ڪڪ ڪرڻ – بيزار ڪرڻ. چيڙائڻ. ڪاوڙائڻ. تڪليف ڏيڻ.

• **تائي تپائي ڪڍڻ:** تنگ ڪرڻ – بيزار ڪرڻ – ڪڪ ڪرڻ.

• **تائي ڏيڻ. ڪڍڻ:** بيزار ڪرڻ. تڪڙ ڪرڻ – اصرار ڪرڻ.

• **تائي (ت):** ث. تاءِ – تائڙي. اُپس – اُتت.

• **تائي لڳڻ:** اُج لڳڻ – خشڪي لڳڻ. پوک کي پاڻيءَ جي گهرج ٿيڻ (سوڪ لڳڻ).

• **تائيتُ ج تائيتَ:** ذ. تائتُ.

• **تائيدَ ج تائيدُون:** ث. [ع. تاييدُ] پٺڀرائي (نظريي. راءِ. بحث ۾). حمايت ٽيڪو. تصديق.

• **تائيد ڪرڻ:** پٺڀرائي ڪرڻ – ٽيڪو ڏيڻ – حمايت ڪرڻ.

• **تائين:** ظرف. وٽ (انهيءَ هنڌ) – پرِ (تنهن جاءِ). توڙي – سودو. توڙي. مرڪب ۾ 'حرف جر' جي حالت ڏيکاريندڙ "تيستائين. ايستائين".

• **تبُ (ل):** ذ. [ع. طب] طبو – علاج.

• **تہ بہ:** ظرف. [ف. تا (تائين) + بہ (= سان)] انهيءَ هوندي – تنهن هوندي. (حرف جملو) تہ پڻ. پر.

• **تباخُ ج تباخَ:** ذ. [ف. طباخ] ٺڪر جي ٿالهي. ڏسو "تباڪ".

• **تبادلہ:** ذ. [ع. بَدَلَ > تَبادَلَ = مَٽائڻ] عيوضو – معاوضو – ڏي وٺ – بدل سدل. بي (ملازمت ۾).

• **تبارُ:** ذ. [ف] خاندان – گهراڻو. قوم – ذات. نسل – اولاد. (صفت) سياڳو – سڳورو.

• **تبارڪُ:** صفت. [ع. بَرَڪَ > تَبارَڪَ = برگزيدو پاڪ (ذتي)، وڌندڙ] برڪت وارو. پاڪ. برگزيدو وڏو – بزرگ. برتر (اسم خاص) قرآن شريف جي اوڻٽيهين سيپاري جي پهرين سورة (جنهن جا شروعاتي لفظ "تبارَڪ الذي .... الخ" تان پيل) جو نالو.

• **تباشيرُ:** ذ. [ع. طَباشير] پسارڪي وکر جو هڪ قِسم (اڇي رنگ جو ۽ ٿورو آسماني رنگ ڏي مائل ٿئي). [ع. تَبْشيرُ ج تباشيرُ (= خوش خبريون. سرهائيون) > ف. تَباشيرِ صُبْح = پرڀات جي روشنائي] صبح ڪاذب جي روشنائي. روشنائي.

• **تباڪُ ج تباڪَ:** ذ. [ع. طبق: ف. طباخ] ٺڪر جي ٿالهي – تباڪ.

• **تباڪُ ج تباڪَ:** ذ. [ع. طبق: ف. طباخ] ٺڪر جي ٿالهي – پاٽوڙو – تباڪُ.

• **تباهُ:** صفت. [ف] نابود – برباد – ناس – چٽ. ويران. خراب. پريشان.

• **تباهه حالُ:** ذ. صفت. پريشان حال – ذليل. برباد. ڪنگال.

• **تباهه حالي:** ث. زبون حالي. بي سرو ساماني. مسڪيني – غربت. پريشاني.

• **تباهه ڪُنُ:** ذ. صفت. [ف. تباه + ڪُن = تباه ڪندڙ] برباد ڪندڙ – ناس ڪندڙ.

• **تباهي ج تباهيُون:** ث. [ف] بربادي – ويراني. آفت – مصيبت. ذلت – رسوائي.

• **تبخال:** ذ. [ف] تپ جي اوبر (جنهن ۾ چپن تي ڦرڙيون نڪرن ۽ اها تپ جي وڃڻ جي نشاني سمجهي ويندي آهي). وات – لاڪڙو.

• **تبدَّلُ:** ذ. [ع. بَدَلَ > تَبَدَّلَ = بدلجڻ] بدل سدل – ڦيرگهير. تبديلي.

• **تبديلُ. تبديلي ج تبديلُون. تبديليُون:** ث. [ع. بَدَلَ > بَدَّلَ. تَبديل (= ڦيرائڻ. بدلائڻ) > ف. تَبديلي] صورت بدلائڻ. مٽا سٽا. انقلاب. علم نحو جي اصطلاح ۾ هڪڙي ٻوليءَ جي لفظ جي ٻيءَ ٻوليءَ ۾ اچي اختيار ڪيل صورت. بدلي.

• **تبَرُ ج تبرُون:** ث. [ف. تَبَر = ڪهاڙي] وڏي ڦر واري ڪهاڙي. تکي ڪهاڙي. هڪ قسم جي ننڍي ڪهاڙي (جا فقير کڻندا آهن).

• **تبرّا:** ذ. [ع. بَرءَ > تَبَرءَ (مِنْ) = بري هجڻ. ڪنهن کان بي واسطي هجڻ] بيزاري – نفرت. گلا. ملامت.

• **تبرّڪُ:** ذ. [ع. بَرَڪَ > تَبَرَّڪَ = دعا جي اميد رکڻ. نيڪ فال وٺڻ. دعا. خير] اُها شيءِ جنهن ۾ برڪت هجڻ جو اعتقاد هجي. ڪنهن بزرگ کان مليل تحفو. پاڪر. خلعت.

• **تبرّڪا:** ظرف. [ع] برڪت طور.

• **تبرّڪاتُ:** ذ. [ع. تبرُّڪ ج تبرُّڪات] "تَبرُّڪ" جو جمع. بزرگن جا آثار. درويشن کان تحفي طور مليل شيون (جي برڪت طور رکجن).

• **تبريزُ:** اسم خاص. ايران جي هڪ مشهور شهر جو نالو (آذر بائجان علائقي جو مکيہ شهر).

Gul Hayat Institute

— **تَبريزي:** صفت. 'تبريز' شهر جو.

• **تَبَسُمُ:** ذ. [ع. بَسَمَ > تَبَسُم = مُرڪڻ] چپن ۾ ڪِلڻ جي حالت — مُرڪ — مُشڪ.

• **تَبَصرو تَبَصرو ج تَبَصرا:** ذ. [ع] بَصُرَ، بَصرَ (ڏسڻ، سمجهڻ) > تَبَصُر = خيال، ويچار] ڪنهن مسئلي يا مضمون بابت پنهنجا خيالات ظاهر ڪرڻ. مضمون يا ڪتاب تي ڏنل راءِ.

• **تَبْعِيدُ:** ث. [ع. بَعُدَ < تَبْعِيد = ڏور ڪرڻ] ڏورائي. مفاصلو.

• **تَبْلِي رَنْڊو:** ذ. رَنڊي جو هڪ قِسم (گول منهن وارو رندو).

• **تَبْلِيغُ:** ث. [ع. بَلَغ = پهچائڻ] ڪنهن جڳهِ ڳالهه کي ٻين تائين پهچائڻ. نيڪ ڳالهه جي پڌرائي. ديني نيڪين جي پڌرائي. پهچائڻ (شريعت جو حڪم) تلقين مذهب جي.

• **تَبو ج تَبا:** ذ. [ع. طَبَّ (= علاج ڪرڻ) > طَبو] علاج — دوا — ٻلو. ڏسو "طَبو". تَئو (ث).

• **تَبُوڪُ:** اسم خاص. [ع] مديني شريف ۽ دمشق جي رستي تي هڪ شهر جو نالو (جتي سال نائين هجريءَ ۾ نبي صلي الله عليه و آله وسلم جن جي بنا مقابلي فتح ٿي ۽ حضور جن اتي ويهه ڏينهن رهي موٽي آيا).

• **تَتُ ج تَتَ:** ذ. [سن. تَتوَ = عناصر جيڪي دنيا جي سيني شين جو بنياد آهن] عَنْصَرُ — ڀُوت (هندو فلسفي موجب پنج تَت يا ڀُوت آهن: هوا، پاڻي، باهه، مِٽي ۽ آسمان (پولار). ڪي فلسفي صرف ٻهريان چار عناصر تسليم ڪن ٿا "چار تَت عالم تا سمجهن. پرت پنجون آهي تَتُ"). بنيادي ڳالهه — حقيقت. اختصار — خلاصو — سارُ — تاتپرج. حاصل مطلب. نچوڙ. نتيجو. جوهر — مُولُ. اگهاڙو — نانگو (ث).

• **تَتُ ڪيڻ:** اصل حقيقت معلوم ڪرڻ. اندر ڪيڻ — منجهه ڪيڻ — راز کولڻ. اختصار ڪرڻ.

• **تت:** ظرف. اُتي — تِتي — اُن جاءِ تي.

• **تَتاڪ (ڪ):** ث. تاڪورَ — سيڪ.

• **تتانْ:** ظرف. تنهن هنڌ کان — انهيءَ جاءِ کان. اُتان — اُتانْ ٿي.

• **تَتَبُّعُ:** ذ. [ع. تَبِعَ = پيروي ڪرڻ] پيروي — پوءِ لڳائي. ڪنهن شاعر جي غزل يا نظم جي پيران غزل يا نظم جوڙڻ.

• **تَتِيرُ:** صفت. هٿ جو ڇوهو. هوشيار — ڪاريگر. ماهر — چالاڪ.

• **تِترُ ج تِترَ:** ذ. پکيءَ جو هڪ قِسم (ڳيري جيڏو يا البت وڏيرڙو ۽ سهڻو پکي جنهن جي پٺيءَ تي ٽِڪرا ٽِڪرا ٿين. ٽي قسم: ١. ٻکڙو ٢. اِيراني. ٣. ڪارڙو).

• **تِتر چڙائي وڃڻ:** غفلت سببان ڪو فائدي جهڙو موقعو هٿن مان وڃائڻ.

• **تِتر ڏائو ٿيڻ:** تتر جو ڏائي پاسي ٻولڻ (جو خراب سوڻ سمجهيو ويندو آهي ۽ ان بدسوڻ سببان ڪوبه ڪم نه ٿئي) "آلا! ٿئي مَ اُن کي. ڏنگر ۾ ڏائو" (شاهه).

• **تِتر ڏيکاري ٻِتر ڏيڻ:** وڏو انجام ڪري نه پاڙڻ. ٺڳيءَ جو نمونو هلڻ.

• **تِتر ڪَرڙي:** ث. جهڙُ جو هڪ نمونو (جنهن ۾ ڪڪرن جا ننڍڙا ننڍڙا ٽڪرا آسمان ۾ ائين چانئجي بيهن جو جڻ تِتر جي پُٺيءَ جا ٽِڪرا آهن) — ننڍڙن ڪَڪرن جي ميرميرِ.

• **تِتڪالُ:** ظرف. [سن. تَتِ = اِهو + ڪالَ = وقت = انهيءَ وقت، هينئر] جهٽ پٽ — ٻناڊير. [سن. تَتوَ + ڪال = هيءَ عنصري زمانو] زمان حال. زماني جي بي ثباتي. بي بقاءِ زمانو. زماني جي بيوفائي "هي تِتڪالي تُومان. سامي جهاڳي سر ٿيا" (سامي).

• **تِتڪرو ج تِتڪرا:** ذ. [سن. تَتِ = اختصار + ڪَرِيه = نمونو] نالن لکڻ جو مختصر نمونو (جو دڪاندار پنهنجي بندين ۾ فهرست طور لکندا آهن. مثلاً ساڳي بنديءَ ۾ گهڻن ماڻهن جو حساب ڪتاب لکيل آهي ته 'الف — ب' وار لکندا آهن. جيئن ڪلاچند. ڪريم بخش، قادر بخش وغيره سڀ 'ڪ' واري پاڳي ۾ ايندا. ۽ بنديءَ جي فهرست ۾ صرف 'ڪ ڪ ڪ' لکي ان جي سامهون صفحي جو نمبر هڻي ڇڏيندا آهن جيئن نالي ڳولڻ ۾ آساني ٿئي) — حرفي اختصار. حساب ڪتاب جا سرا.

• **تِتڪرا توڙڻ:** مختلف جنسون هٽ ۾ جهلي تپاسڻ. عيب ويچارڻ.

• **تَتَلُ ج تَتَلَ:** ڪوسو — صفت. گرم. سيڪيل. تپيل — ڪاوڙيل.

• **تَتِمُو ج تَتِمّا:** ذ. [ع. تَتِمّة ج تَتِمّات] خاتمو. تڪميل. آخرين حصو. ڪتاب جي پڇاڙيءَ ۾ وڌيل حصو — ضميمون.

• **تَتَن تاري:** محاورو. تڪڙي اچ وڃ. جلدائي — تڪڙ. متاچرو ڪم. جلديءَ ۾ ڪم.

• **تَتَن تاري ڪرڻ:** تڪڙ مان متاچرو ڪم ڪرڻ. جلديءَ مان ڪم ڪرڻ.

• **تَتَڻُ:** ث. گرمي — تابش — تاتڙي.

Gul Hayat Institute

- **تَتو ج تَتا:** صفت. [”تپڻ“ < تَتو] ’تپڻ‘ مصدر. مان ماضي. تپيو – گرم ٿيو. ڪوسو ٿيو. ڪاوڙيو. سخت گرم – تمام ڪوسو. (اسم مفعول) تَتل. ڪاوڙيل. (ث) تَتِي ج تَتيُون.
- **تَتو تاوڙ:** صفاتي ترڪيب. تمام تتل ڏينهن – تاڪ منجهند – ٻپهر.
- **تَتي تاءَ:** ظرف. تاڪ منجهند جو. انهيءَ وقت. يڪدم. جلد. تڪڙو.
- **تَتي ڪهاءَ:** ظرف. ڏک لڳڻ مهل – ڏک لڳڻ شرط. انهيءَ وقت – بروقت – تهتان. يڪدم – جلدي.
- **تِتو ج تِتا:** ذ. صفت. ٻاتو (جو ڳالهائڻ ۾ ’ت‘ اڪر گهڻو ڪم آڻي).
- **تِتو ڳالهائڻ:** ٻاتو ڳالهائڻ.
- **تُتو ج تُتا:** صفت. ڦڪو. بي سواد. ڇڊو.
- **تُتو پاڻي:** ذ. ڦِڪو پاڻي. ڦِنگهو پاڻي. بي سواد (ڪين شربت. ڏڌ) – بي ذائقي.
- **تَتِي ج تَتيُون:** ث. [”تپڻ“ < تَتِي] مصدر ”تپڻ“ مان ”تتو“ جو مونث. تپت. تتل ويل – سخت گرميءَ واري مهل. (صفت) تتل – گرم – ڪوسِي.
- **تَتِي تَڙي ڏيڻ:** بر وقت دڙڪو داب ڪرڻ. تهتان تڙي ڪيڻ. بيهڻ نہ ڏيڻ – يڪدم لوڏي ڪيڻ.
- **تَتِي ٿَڌي:** محاورو. گرمي سردي. ڏک سک.
- **تتيءَ ٿڌيءَ ڪاهڻ:** هر ويل ڪوشش ڪرڻ. گرميءَ سرديءَ جو خيال نہ ڪرڻ. ”تتي ٿڌي ڪاهہ. ڪانهي ويل ويهڻ جي“ (شاهہ).
- **تَتِي دانگيءَ تي لولو لِڻُ:** ٿهيل ٿڪيل ڪم مان فائدو وٺڻ. بنا تڪليف جي فائدو وٺڻ.
- **تَتِيءَ ڪي تائڻ:** تتل دانگيءَ ڪي وڌيڪ ٻارڻ ڏيئي تپائڻ. ڏکويل ڪي وڌيڪ ڏکوئڻ.
- **تِتي:** ظرف. [سن. ١. تتَ. تتا = ساڳيءَ جاءِ تي؛ ٢. تَتْر] تنهن جاءِ تي. ساڳيءَ جاءِ تي. اُتي – اُنهيءَ هنڌ – تِت.
- **تِٿ ج تِٿُون. تِٿيُون:** ث. [سن] چنڊ جي مهيني جي ڇِتايل تاريخ. تاريخوار ڏينهن (پهرينءَ چنڊ کان پورنماسيءَ تائين سهائي پک جون هينيون تِٿيون ڳڻيندا: ايڪم. ٻِيج. ٽِيج. چوٿ. پَنجمُن. ڇَٺمُن. سَتمُن. اَٺمُن. نوم. ڏسمُن. گيارس. ٻارس. تيرس. چوڏس. اهڙيءَ طرح پورنماسيءَ کان اُماس تائين اونداهي پک جون چوڏهن تِٿيون آهن). (ملڻ لاءِ) مقرر ڏينهن – انجامي ڏينهن. ٻڌل ڏينهن (شاديءَ لاءِ) – ٻانڌاڻ. شادي يا ملاقات لاءِ مقرر تاريخ ۽ ڏينهن – ٿِت.
- **تِٿ ٻڌڻ:** تاريخ مقرر ڪرڻ (شاديءَ جي) – ڏينهن ٻڌڻ.
- **تِٿ:** ذ. [سن. تِٿ] تاريخ – ڏينهن – تِٿ. ويلو – وقت. ميعاد – مُدو. پڇاڙي – آخر – حد. آنت – شمار – ڳاڻيٽو. رهڻ جي جاءِ – ماڳ. پاڇي – موڙي. گهر جا وسلا. توشو – ثمر. ضامن. ڦُلو (اڪ ۾). تِٿو.
- **تِٿان. تِٿئُونْ:** ظرف. اُن جاءِ کان – اُتان – انهيءَ هنڌان. ”جِتان. جِتَئُونْ“ جو ضد.
- **تِٿانهُون:** ظرف. ان جاءِ کان وٺي – اُتان کان وٺي. تِتان.
- **تَٿانْ ٻَٿانْ:** ذ. نَٽ نَٽاءُ – گَس گساءُ – عذر بهانا (صفت) هَڪو ٻَڪو – حيران پريشان.
- **تَٿانْ ٻَٿانْ ڪَرڻ:** گَس گساءُ ڪرڻ – نٽ نٽاءُ ڪرڻ – عذر بهانا ڪرڻ.
- **تِٿائڻُ:** مصدر. تِتائڻ – ٻاتائڻ.
- **تِٿو ج تِٿا:** ذ. مُوڙي (واپار ۾ سيڙايل). عيوض. ضامن. شاديءَ جا مقرر ڪيل زيور. ڏاج. ڪابينو. داغُ (جو ميسارجي نہ سگهي). ٻڙو (منڍيءَ جو) – تِڪ. (صفت) ٻاتو – تِتو.
- **ٿُو:** ذ. [سن. تُدَ = ڏندن سان ٽُڪڻ] جيت جو هڪ قسم] (جو ڪپڙا ٽُڪي) – ڇِٿُو. تِڏو.
- **تِٿي:** ظرف. اُتي – اُن جاءِ تي – تِتي.
- **تَثلِيث:** ث. [ع. ثلث = ٽي] ٽن حصن ۾ ورهائڻ جي حالت. عيسائين جي مذهبي وساهہ موجب ’الاهيت‘ کي ٽن ڀاڱن ۾ ورهائڻ جو عقيدو. [عيسائي ’الاهيت‘ کي ١. پيءُ (خدا) ٢. پُٽ (حضرت عيسيٰ) ۽ ٣. روح القدس (جبريل) جو مجموعو سمجهن] ۽ هندن جو تِمُورتي وارو عقيدو. (١. برهما ٢. شِوَ ۽ ٣. وشنو). نجومين جي اصطلاح ۾ قمر (چنڊ) جو ٻن سعيد تارن سان گڏ هجڻ واري حالت.
- **تَپُ:** ذ. [سن. تَپْ = نفس کي مارڻ] تپسيا – رياضت.
- **تَپِي:** ذ. صفت. تپسيا ڪندڙ. سخت رياضت ڪندڙ.
- **تَپُ ج تَپَ:** ذ. [سن. تپْ = تپڻ؛ ف. تَبْ < ژَنْد. تَفْنو] ڪوساڻ – حرارت – گرمي. بخار – ڪوسو – ٻرو – لِڳَ (قسم ١. ڏَڙو تپ: جو لڳاتار ٻيئو هجي، ٢. واري جو يا ٻِيئڙ تپ؛ ٣. جو هڪ نہ ٻئي ڏينهن اچي، ۴. چور تپ! جو رات جي وقت اچي. ۵. سِيئُو تپ: جو سيءَ سان گڏ ٿئي، ۽ اڪثر ’مليريا جو تپ‘ هوندو آهي، ٦. مُدي جو تپ: جہ گهڻي وقت تائين هلي typhoid، ٧. دِق تپ: سِلهہ جو تپ يا هڏ جو تپ).

Gul Hayat Institute

- **تَپ ہَڏڻ:** تپ کي ہڏي قابو ڪرڻ (تہ مريض سان نہ وڙهي وڃڙي) – تپ کي ہڏڻ جو سوڻ ڪرڻ (سوڻ ڪندڙ مُج جي نوڙي ڪٽندو ۽ "الم نشرح" سورة پڙهندو هر هڪ "ڪ" تي ڳنڍ ڏيندو ويندو. پوءِ اها نوڙي ڪنهن سائي ڪرڙ يا ٻئي وڻ ۾ ہڏندو ۽ ہڏڻ وقت مريض کان پڇندو ويندو تہ "تپ ہڏان" مريض چوندو "ہڏ" تہ هڪ ڳنڍ ڏيندو، اهڙيءَ طرح ٽي دفعا پڇي ٽي ڳنڍيون ڏيندو). (عام وهم موجب) دشمنيءَ سببان ڪنهن مريض ماڻهوءَ جي تپ جو مُدو ہڏڻ (جيئن انهيءَ مدي تائين تپ ڪيس ہڏو پيو هجي ۽ پيو تپ لوڙي) – ڪنهن حيلي سان گهڻو نڳي وڃڻ. وڏي نقصان ۾ وجهڻ "ڪنهن جو تپ ہڏڻ".
- **تَپ جا هاڙهُ چڙهڻ، هُجڻ:** ڏاڍو بخار ٿيڻ – سخت تپ هئڻ.
- **تپ چاڙهڻ، ڏيڻ:** ہرو ڏيڻ. ڪنهن حيلي سان نڳي وڃڻ. وڏي نقصان ۾ وجهڻ. ڏاڍي مار ڏيڻ.
- **تپ چڙهڻ:** بخار چڙهڻ – ہرو چڙهڻ – سستي چڙهڻ. ڍپ وٺڻ.
- **تپ دِقُ:** ذ. [ف. تب دِق] ڦڦڙن جي خرابيءَ ڪان ٿيندڙ تپ – سلهہ جو تپ.
- **تَپلچو ج تَپلچا:** ذ. [ف. تَمَنْچَهْ] تمنچو – پستول.
- **تَپاس:** ث. [ع. تَفَحُص = گهري جانچ. اونهي جانچ] جانچ – چڪاس. معائنو. پُڇا. ويچار – غور. ويچار وارو فيصلو
- **تپاس ڪَرڻ:** جانچ ڪرڻ. ويچار ڪرڻ. ويچاري فيصلو ڪرڻ. پُڇا ڳاڇا ڪري دريافت ڪرڻ. تپاسڻ.
- **تپاسڻُ:** مصدر. [ع. تَفَحُص > تپاس > تپاسڻ] چڪاسڻ – جاچڻ – ڏسڻ (ڪنهن شيءِ کي چڱيءَ طرح). معائنو ڪرڻ. پرکڻ. ڳالهہ کي ويچارڻ. جانچي غور ڪرڻ. (تپاسيو – تپاسيندو – تپاسيل).
- **تپاسو ج تَپاسا:** ذ. پتاسو – پتاشو.
- **تَپاشو ج تَپاشا:** ذ. پتاشو.
- **تَپاشِيرُ:** ذ. ڏسو "تباشير".
- **تَپاڪُ:** ذ. [ف. تَپاڪْ = بي آرامي] ولولو – گرمجوشي. اُتساه. اخلاص.
- **تَپاوِلِي ج تَپاوليونْ:** ث. [تَپ (= بخار، ہرو) > تپاولي] ماڻهن ۾ تپ عام هجڻ جي حالت. تپ جي عام شڪايت ('سرءُ' خاص تپ جي موسم آهي جنهن ۾ 'تپاولي' عام ٿئي).
- **تَپائڻُ:** مصدر. [سن. تَپْ (= تپڻ) > تپائڻ] تمام گهڻو گرم ڪرڻ. تاءُ ڏيڻ. ڪاوڙائڻ – تنگ ڪرڻ. تڪليفون ڏيڻ. آزارڻ – ستائڻ. (تپايو – تپائيندو – تپايل).
- **تپائي ڏيڻ، ڪڍڻ:** آزار بارڻ – تڪليف ڏيڻ. گهڻو زور پرڻ (ڪنهن ڪم لاءِ) – وري وري چوڻ. بيزار ڪرڻ. ڪڪ ڪرڻ.
- **تَپِت:** ث. [سن. تَپْ = تپڻ] گرمي – ڪوساڻ. تپش. تاٿُڙي.
- **تَپِجَڻُ:** مصدر "تپڻ" مان فعل مجهول. [تَپْ (= بخار، ہرو) > تپجڻ] تپجي پوڻ – ٻرجي پوڻ. تپڻ.
- **تَپَدارُ ج تَپَدارَ:** ذ. صفت. [ف. تَپَہْ + دار] ڏسو "تپيدار".
- **تَپَداري ج تَپَداريُون:** ث. تپيداري.
- **تَپُرسُ:** ذ. اچرج – حيرت. ويچار.
- **تپرس ۾ پوڻ:** عجب ۾ پوڻ – حيرت ۾ پوڻ.
- **تَپَسيا ج تَپَسيائُونْ:** ث. [سن] نفس کي مارڻ لاءِ جسماني تڪليف. رياضت.
- **تَپَسِي:** ذ. صفت. تپسيا ڪندڙ.
- **تَپِش، تَپَش:** ث. صفت. [ف. ۱. تَپِشْ = گرمي جي لهس؛ ۲. تَپِشْ = گرمي، باهہ] گرمي – حرارت. سج جو تاءُ. سوزش. بيقراري.
- **تَپَشا ج تَپَشائون:** ث. تپسيا – رياضت.
- **تَپَڻُ:** مصدر. [سن. تَپْ = گرم ٿيڻ] گرم ٿيڻ – ڪوسو ٿيڻ. ڪاوڙجڻ. جوش ۾ اچڻ. (تپيو – تپندو – تپيل).
- **تَپِٽو:** ذ. صفت. تپي ويندڙ. جلد ڪاوڙجندڙ – چڙندڙ – چيڙاڪ
- **تپِٽي ج تپِٽيُون:** ث. صفت. جلد تبندڙ شيءِ. جلد ڪاوڙجندڙ – زود رنج. (ث) باهہ. ڪا خاص تتل شيءِ يا لوهي اوزار جنهن سان ڏنپ ڏجن.
- **تپٽي تپائڻ:** ڏنپن ڏيڻ لاءِ ڪا خاص لوهي شيءِ تپائڻ. ڪنهن جي پويان باهہ بارڻ. ڪڪ ڪرڻ – پريشان ڪرڻ. سڪ ڪرڻ نہ ڏيڻ.
- **تَپي باهہ ٿيڻ:** تمام گهڻو گرم ٿيڻ (ڌاتو وغيره). حد کان زياده گرم ٿيڻ. تمام گهڻو ڪاوڙجڻ.
- **تپي ڳاڙهو ٿيڻ:** ڪنهن ڌاتوءَ جو سخت گرم ٿي لال ٿيڻ. تمام گهڻو تپڻ. تمام گهڻو ڪاوڙجڻ.
- **تَپِيَل:** اسم مفعول. (صفت طور ڪم ايندڙ) گهڻو گرم ٿيل – تتل.
- **تپي وڃڻ:** سخت گرم ٿي وڃڻ (ڪنهن شيءِ جو). سخت ڪاوڙجڻ.
- **تَپو ج تَپا:** ذ [ف. تَپَہْ = زمين ٽڪر] روينيو ڪاتي جي نظام

Gul Hayat Institute

موجب مخصوص ايراضي (جنهن ۾ هڪ کان زياده ديهون شامل هجن).

• **ٽَپيدارُ ج ٽَپيدارَ:** ذ. صفت [ف. تَپَهْ + دار < داشتن = رکڻ] ٽپي جو سنڀاليندڙ – تپدار. روينيو کاتي جو هڪ ننڍو ملازم (جو مقرر "ٽپي" جي زمين جي ياد داشت رکي ۽ ٽپي مان فصلن جي ڍل وصول ڪري).

• **ٽَپيل:** اسم مفعول. ["ٽپڻ" يا "ٽپجڻ" مان اسم مفعول. جو صفت طور پڻ استعمال ٿئي] سخت گرم ٿيل – تتل. بخار ۾ ورتل – بريل.

• **ٽَپيلو ج ٽَپيلا:** ذ. طعام رڌڻ جي ٿانءُ جو هڪ قسم. ويڪري منهن وارو ديڳڙو.

• **ٽَپيلي ج ٽَپيليُون:** ث. طعام ترڻ ۽ پچڻ لاءِ هڪ قسم جو ٿانءُ (ويڪري منهن، ٿانگهي تري ۽ پاسي کان ٻن ڪڙن وارو).

• **تَجُ:** ث. دالچيني.

• **تيجُ:** ث. پسارڪي وکر جو هڪ قسم (هڪ قسم جي وڻ جو چوڙي رنگ هلڪو ڳاڙهو ذائقو تِکو. تورو مِٺو ۽ اثر گرم خشڪ) – تيج (ڪاٺي) – سليخه (ع).

• **تِجِ (ڪ):** ذ. تِج جيترو.

• **تُجارُ ج تُجارَ:** ذ. [ع. تاجِرُ (= واپاري) ج تُجّار] وڏو واپاري – لکاپتي يا ڪروڙ پتي واپاري. شاهوڪار – دنيادار – تونگر.

• **تُجارَتَ ج تُجارَتُون:** ث. تونگريءَ واري حالت – دنياداري – تجارپڻو. وڏي ملڪيت – گهڻي مايا. سوداگري – تِجارت.

– **تُجارپڻو ج تُجارپڻا:** ذ. گهڻو ڌن ۽ دولت – تونگريءَ جي حالت – تُجارت.

– **تُجار هئڻ:** تونگر هجڻ. تمام سکيو ۽ آسودو هئڻ.

• **تِجارَتَ:** ث. [ع. تِجارَة = واپار] واپار. خريد فروخت – سوداگر.

– **تجارت گاهه:** ذ. واپار جي جاءِ – مارڪيٽ.

– **تِجارتِي:** صفت. واپاري. – ڏي وٺ جو – سوداگريءَ جو.

– **تِجارتِي هوائُون:** ث. جاگرافيءَ جي اصطلاح ۾ سمنڊ جون خاص هوائون (جي سمنڊ ۾ جهازن کي هلڻ ۾ مدد ڪن: انهيءَ موسم ۾ جهاز، غوراب ۽ ٻيڙا آسانيءَ سان آمدرفت جاري رکي سگهندا آهن ۽ سٽائي واءُ سببان سندن آمدرفت ۾ وڏي آساني ٿيندي آهي). Trade winds.

• **تجاوُزُ:** ذ. [ع. جاوَزَ (= حد کان لنگهڻ) > تجاوُز (عَنْ) = حد کان لنگهڻ] حد کان زياده واڌ. زيادتي. واڌارو – اضافو. گستاخي. چڙواڳي.

• **تجاهُلُ:** ذ. [ع. جَهِلَ (= اڻڄاڻ ٿيڻ) > تجاهُل = اڻڄاڻ ٿيڻ جو بهانو ڪرڻ] ڄاڻي واڻي اڻڄاڻ بڻجڻ – ڳالهه کي بيخبر ظاهر ڪرڻ. ڪن لاٽار.

• **تجاهُل عارفانه:** ذ. علم بديع ۾ معاني جو اصطلاح – ڄاڻ هوندي بہ شاعر جو پنهنجي شعر ۾ پاڻ کي اڻڄاڻ ظاهر ڪرڻ. ڄاڻي ٻجهي نٽائڻ. اڻڄاڻ بڻجڻ. بيخبري جو اظهار ڪرڻ.

• **تَجْديدَ:** ث. [ع] ڪنهن پوئتي پيل ڪم، نظام يا تحريڪ کي وري اُپارڻ. نئين سر جيارڻ.

• **تَجَرَ ج تَجَرُون:** ث. [ف. تَجَر = سياري ۾ رهڻ جو گهر. سامان رکڻ جي جاءِ] ناٽي رکڻ لاءِ زمين ۾ کوٽيل چورس کڏ. مردي جو خاڪدان. قبر مثال ڪليل اڏاوت. رنگدار چِٽ واري اڏاوت.

• **تَجْربو ج تَجْربا:** ذ. [ع. تَجْرِبَةٌ] آزمائش – پرک. امتحان. ڪم جو استعمال – آزمودو. مهارت. بناوت اصول يا اثر معلوم ڪرڻ لاءِ آزمائش.

– **تَجربيڪار:** صفت. [ع. تَجْرِبَة + ف. ڪار] آزمودگار. ماهِر – پڪو – هوشيار. ڄاڻو.

– **تَجْربيڪاري:** ث. پوري واقفيت – ڄاڻ. مهارت. هوشياري. آزمودو.

• **تَجَرُّدُ:** ذ. [ع. تَجَرَّدَ = هٿيار جو مياڻ مان نڪرڻ. جدا ٿيڻ. آسانگا ڇڏڻ. اڪيلي سر ٿيڻ] اڪيلو سِر رهڻ واري حالت. اڪيلائي. ڇڙائي. ڪنوارپڻو. دنيا کان پري رهڻ واري حالت.

• **تَجْريدُ:** ث. [ع. تَجْرِيد = تنهائي. دنياوي معاملات کان ڪناره ڪشي] خلوت – اڪيلائي. ڇڙائي.

• **تَجْزيو ج تَجْزيا:** ذ. [ع. جَزَءَ (= ٽڪرا ٽڪرا ڪرڻ. ورهائڻ) > تَجْزِئَة = ورهاشت. ڇيد. تحليل] ذري پرزي جي جانچ – ورهاست – تقسيم. فيصلو. ڇنڊڇاڻ – ڇيد analysis.

• **تَجَسُّسُ:** ذ. [ع. جَسَّسَ (= ڇهڻ. منهن ۾ نظر وجهي نهارڻ) > تجسّس = ڪنهن خبر جي پڪ ڪرڻ. ڪنهن لڪل ڳالهه جي جانچ ڪرڻ] تلاش – جستجو. سُونجهہ دريافت – تحقيقات.

• **تَجَلُ:** اسم خاص. تعلقي ناري ۾ هڪ ڳوٺ ۽ ديهه جو نالو.

• **تَجَلو ج تَجَلا:** ذ. [ع. جَلَوَ جَلاءَ (= صاف ٿيڻ. چٽو ٿيڻ) > تَجَلِّي، تَجْلِيَة = چٽائي سان ظاهر ٿيڻ] چمڪو – اُهاءُ. سهائو – روشني.

– **تَجَلا ڏيکارڻ:** چمڪڻ – چمڪاٽ ڪرڻ. تيزي ڏيکارڻ – هوشياري ڏيکارڻ. حُسن ڏيکارڻ.

Gul Hayat Institute

تَجَلِّي تَجلِيّ ج تَجلِيُون: ث. [ع. جَلَوَ > تَجَلِّي. تَجْلية = الاهي نور جي تجلي ٿيڻ] اِلاهي نور جي روشني. جلوو – نور. روشني – چمڪاٽ "ڏسي تاب حسن جون تڪيون تجليون. ڪوهه طور وجي ٿو جبل جليون" (خير محمد هيسباڻي).

• **تَجمّل:** ذ. [ع. جَمَلَ > تَجَمّل. تَجَمُّلُ = سينگارڻ] شان – شوڪت. ٺاٺُ – دبدبو. حشمت – رعب. سينگار. ٺاٺ باٺ.

• **تَجْنِيس ج تَجْنِيسُون:** ث. [ع. جَنَس > جَنّس. تَجْنِيس = جنسوار ڪرڻ. جنسن ۾ ورهائڻ] هڪجهڙائي – مشابهت. علم بديع جي هڪ صنعت. (جملي ۾ هم شڪل يا هم آواز لفظ استعمال ڪرڻ).

– **تَجْنِيس تامّ:** ث. فقري يا مصرع ۾ ساڳيءَ صورتخطيءَ ۽ ساڳئي اچار وارن لفظن جي استعمال جي صنعت (انهن لفظن جي معنيٰ پلي ڪٿي مختلف هجي "وَرَ ۾ ڪونهي وَرُ. ڏيرن وَرُ وڌو ڪيو" (شاهه).

– **تَجْنِيس حَرفِي:** ث. شعر جي مصرع ۾ اهڙن لفظن جو استعمال جن جو شروعاتي اکر ساڳيو هجي "تي توڪل ساڻ تقويٰ، ترڪ دنيا ڪي تمام" (حمل).

– **تَجْنِيس خَطِي:** ث. شعر جي مصرع ۾ هم صورت لفظن جي بدل سدل واري صنعت "ٻين جي ميناج محبت قرب ڪان مون ڪي گهٽو. تنهنجي بي قربي ۽ محنت جي جفا آهي لذيذ".

– **تَجْنِيس زائد:** ث. شعر جي مصرع ۾ اهڙن لفظن جو استعمال جن مان هڪڙي جي اڳ ۾ اکر وڌيل هجي "جيئَن وڌيو ڏن. مال، رتبو، شان شاهوڪار جو، تيئَن وڌيو دنيا جي باعث زار جي آزار جو".

– **تَجْنِيس لاحِق:** ث. شعر جي مصرع ۾ ٻن هم وزن لفظن جي پهرئين اکر جي تبديل ۽ معنيٰ مختلف هئڻ واري صنعت "ير قبوليندا خوشيءَ سان ڪين پنهنجي بارهار".

– **تَجْنِيس مُرَڪّب:** ث. شعر ۾ هڪ مفرد ۽ ٻئي مرڪب لفظ کي ڳنڍيل معنيٰ ۾ پيش ڪرڻ واري صنعت "ساهڙ ڇڙي نه ساهه جي، ساهڙ ساهڙ ري" (شاهه).

– **تَجْنِيس مُزِيل:** ث. شعر ۾ ٻن هڪ جهڙن لفظن مان هڪڙي جي پويان وڌيل اکر پيش ڪرڻ واري صنعت "ڪين بند ڪر تون خدا يا! هن بنده جو روزگار".

– **تَجْنِيس مُضارِع:** ث. شعر ۾ ساڳئي آواز ليڪن معنيٰ ۽ صورتخطي مختلف هئڻ واري صنعت "لال لب لعل ڪان ٻڻ لال منا توڪان ٿيا".

– **تَجْنِيس مُطرّب:** ث. شعر ۾ ٻن مفرد لفظن جي پوين اکرن ۾ تبديل پيش ڪندڙ صنعت "خار ۾ هن خام چيو. پر ڪين ٿيس مقصد تمام".

– **تَجْنِيس مُڪرّر:** ث. شعر ۾ ساڳئي لفظ جي ٻه دفعا اچڻ واري صنعت "گرچ گل لاءِ پريشان هزار هزار، مون لاءِ مگر هڪ تون نگار نگار".

– **تَجْنِيس ناقِص:** ث. شعر ۾ اڻپوري هڪجهڙائي پيش ڪندڙ صنعت "ڪري ڪُنُ ڪيترا ڪڙڪا، نہ ڪَنُ تنهن تي ڪرڻ گهرجي".

• **تِجَڻُ:** مصدر. [سن. تيْجَنْ > تَجّ = هيٺ ڦٽو ڪرڻ] ڪيرائڻ. ڇڏڻ – ڇڏي ڏيڻ. تياڳڻ "توڙي پران تجي، تان پي ڏيان ڌن ۾" (سامي). هٿ ڪڍڻ – دست بردار ٿيڻ. ترڪ ڪرڻ – لاڳاپا لاهڻ (دنيا جا). ڇرڪڻ – ڊڄڻ – خوف کائڻ.

• **تَجْويز ج تَجْويزُون:** ث. [ع. جازَ > جَوزَ. تجْويز = بنائڻ. جائز نهرائڻ. سٺاءِ پوري ڪرڻ] رٿ – تدبير. سٺاءُ – ترڪيب. راءِ. نهراءِ. طريقو – نمونو.

– **تجويز پاس ڪرڻ:** ڪنهن مجلس ۾ ڪارِڙ بحث ڪان پوءِ قبول ڪرڻ – نهراءِ بحال ڪرڻ.

– **تَجْويز ڪرڻ:** رٿ ڪرڻ. تدبير ڪرڻ. سِٽَ سِٽڻ. رٿ ڏيڻ – نهراءِ پيش ڪرڻ.

• **تَجْهِيز:** ث. [ع. جَهَزَ > جَهزَ. تَجْهِيز = دفن ڪرڻ. تيارڪرڻ. ساز سامان مهيا ڪرڻ (جهاز لاءِ)] ميّت لاءِ ڪفن دفن جي تياري. ڪنوار جي شاديءَ جي سامان (ڏاج) جي تياري.

– **تَجْهِيز و تَڪْفِين:** ث. [ع] ميّت کي وهنجارڻ سهنجارڻ ۽ سندس ڪفن دفن جي تياري – ڪفن دفن.

• **تُجَڻُ:** مصدر. [سن. تُنّ = خال پرڻ] تنڻ. ٻورُ پرڻ (ٽڪيل ڪپڙي جو) – رفو ڪرڻ. (تجيو – تجيندو – تجيل).

– **تُجَ:** ث. [تُجڻ > تج] تُن پرڻ جي حالت. اُٽت. رَفُو.

• **تِجَ:** ث. چِلَ. چِتِرُ. تمام ٿورڙي شيءِ – ذري – ذرڙو. (صفت) خسيس – ادنيٰ.

• **تُجُ:** صفت. [سن. تُچّڇَ] ٿورو ذرو. ننڍو – ننڍڙو. گهٽ – ڪمتر. معمولي – ادنيٰ – خسيس – هيچ. نڪمو. ناچيز.

• **تِڃَڻُ:** مصدر. [سن. تِڪْشَڻُ: پرا. تڇڻ] ڪَلَ لاهڻ – ڇلڻ. ترڇڻ – تراشڻ. ڪرڇڻ. ڪرڙڻ. وڍڻ – ڪپڻ. ٽڪر ٽڪر

Gul Hayat Institute

ڪرڻ. زخمي ڪرڻ. ڦٽڻ. (تڇيو — تڇيندو — تڇيل).

• **تَحاشِيُ:** ذ. [ع. حَشي > تَحاشِيُ (مِن وعَنْ) = ڪناره ڪشي ڪرڻ، ويجھوئي نه وڃڻ] ڊپ. پرواه (اڪثر مرڪب لفظن ۾ 'بي' (سان ڪم اچي "بي تحاشا بي پرواهي سان). اوچتو.

• **تَحائِف:** ذ. [ع. تُحفة ج تَحائِف] تحفا.

• **تَحْتُ:** ذ. [ع] هيٺيون حصو. اونهائي. تَرو. (ظرف) هيٺ — هيٺان.

— **تَحْتاني:** ذ. هيٺان رکيل. هيٺان ڏنل ٽبڪا — هيٺيان نقطا.

— **تَحْتاني حرف:** ز. اهي حرف جن جي هيٺان نقطا هجن "ب، پ، ٻ، ڳ وغيره".

— **تَحْتَ الثَرىٰ:** ذ. زمين جو بلڪل هيٺيون طبقو — پاتالُ. سٽن دوزخن مان هڪ دوزخ جو نالو.

— **تَحْتَ اللفظ:** ذ. حرف بحرف لفظي ترجمو. شعر يا مرثيي کي (سُر ۾ نه، بلڪ) لس پڙهڻ جي حالت.

— **تَحْت ۾:** ظرف. جي هيٺان. حڪم ۾ _ ماتحت.

• **تَحْذِيرُ:** ذ. [ع. حَذَرَ. تَحْذِيرُ = تنبيهه ڪرڻ. ڊيڄارڻ] خطري جو ڏڄ.

• **تَحَرُّڪ:** ذ. [ع. حَرَڪَ > تَحَرَّڪ = چُرڻ] حرڪت — چُرپر. لرزش — جُنبش — ڏوڏو. وَهُڪَ.

— **تَحَرُّڪ هلائڻ:** ڪنهن مسئلي يا معاملي بابت عملي طور پرچار ڪرڻ — ڪنهن ڳالھ کي زور وٺائڻ.

• **تَحرِيرَ ج تَحْرِيرُوْن:** ث. [ع. حَرَرَ. تَحْرِير = سهڻي عبارت ۾ لکڻ] ڪتابت. عبارت — مضمون. لکيت. دستاويز — ڪاڳر، لکڻ جو ڍنگ. مضمون نگاريءَ جو طريقو. ڪنهن مسئلي بابت لکيل شرعي فتويٰ. سُرمي جي ليڪ (جا اک لڳ ڪيجي).

• **تحرير اُقلِيْدَس:** ث. "اُقليدس" جا لکيل جاميٽريءَ جا اصول.

• **تحرير ڪرڻ:** لکڻ. قلمبند ڪرڻ.

• **تَحْرِيْرات:** ث. [ع. تحرير ج تحريرات] لکيتون — تحريرون. سَنَدُوْن. دستاويز.

• **تَحْرِيصُ:** ث. [ع. حَرَصَ > حَرَصَ (هُ عَليُ). تَحْرِيص = حرص ڏيارڻ] حرص ڏيارڻ جي ترغيب. ڏُتار. حرص _ لالچ].

• **تَحْرِيفُ:** ث. [ع. حَرَفَ > حرَفَ. تَحْرِيف = ڦيرائڻ. بدلائڻ (ڪو لفظ يا ڪتاب)] ڦير ڦار (ڪنهن تحرير ۾ لفظن جي، سڄي عبارت يا مضمون جي). ڪتاب جي تبديل.

• **تَحْرِيفات:** ث. [ع. تَحْرِيف ج تَحْرِيفات] ڦير ڦارون (لفظن، عبارتن، مضمونن يا ڪتابن جون).

• **تَحْرِيڪَ ج تَحْرِيڪُوْن:** ث. [ع. حَرَڪَ > حَرَّڪَ. تَحْرِيڪ = چُرپر ۾ آڻڻ. اُڀارڻ. جوش ڏيارڻ] چُرپر — جنبش. ڪنهن ڳالھ يا ڪم ڪي شروع ڪرڻ يا زور وٺائڻ جي ترغيب. هلچل. تجويز. ٺهراءُ.

• **تَحْرِيمُ:** ث. [ع. حَرَمَ. حَرِمَ > حَرَّمَ. تَحْرِيم = منع ڪرڻ. ناجائز ٺهرائڻ] منع — جو نالو.

• **تَحْسبو ج تَحْسبا:** ذ. [ع. تَعَصُب (= ضد. جوش) > تَعَصُبو. تَحْسبو] ڪنهن جي حمايت خاطر ضد. ضد — جوش. حسد. دشمني — بغض.

• **تَحْسِين:** ث. [ع. حَسَنَ. حَسُنَ > حَسَّنَ. تَحْسِين = بهتر بنائڻ. سينگارڻ] تعريف — ساراهه — واکاڻ. پسنديءَ ۽ خوشيءَ جي اظهار جو لفظ — آفرين — شاباس.

— **تَحْسِين جوڳو:** ذ. صفت. پسنديءَ جهڙو. واکاڻ جوڳو — تعريف لائق.

• **تَحْصِيل:** ث. [ع. حَصَلَ > حَصَّلَ. تَحْصِيل = حاصل ڪرڻ (مقصد)، وصول ڪرڻ (پئسا)] پوريءَ طرح حاصل ڪرڻ جي حالت. تعليم جي تڪميل — سکيا حاصلات — نفعو. وصولي (ڍل وغيره جي). ڍَلَ. محصول. تعلقو.

— **تَحْصِيلدارُ:** ذ. زمين جي ڍل وصول ڪندڙ عملدار — مختيارڪار.

— **تَحْصِيلداري:** ث. مختيارڪاري. ڍل جي وصولي.

— **تَحْصِيل ڪرڻ:** علم (تعليم) جي تڪميل ڪرڻ.

• **تَحْصِين:** ث. [ع. حَصُنَ > حَصَّنَ. تَحْصِين = قلعي بندي ڪرڻ] مضبوط حفاظت. قلعي بندي.

• **تَحَفُّظُ:** ذ. [ع. حَفِظَ > تَحَفَّظ (عَن) = بچاءُ ڪرڻ. حفاظت ڪرڻ] بچاءُ — سنڀال — حفاظت.

• **تُحفو ج تُحفا:** ذ. [ع. تُحْفَة = قيمتي سوکڙي] سوکڙي — سوغات. اُها شيءِ جا ڪنهن وٽان سوکڙي، نشاني يا تبرڪ طور ملي.

• **تَحْقِيرُ:** ث. [ع. حَقَرَ. تَحْقِير = ڪنهن ڏانهن حقارت سان نهارڻ] ذلت — حقارت. نفرت.

• **تَحقِيق ج تَحقِيقُوْن:** ث. [ع. حَقَّ > حَقَّقَ. تَحْقِيق = خاطري ڪرڻ، ثابت ڪرڻ. سرڪاري طور جانچ ڪرڻ] اصليت معلوم ڪرڻ جي حالت (ڪنهن واقعي يا شيءِ جي). دريافت — جانچ — ڳولا. يقين. پڪ.

Gul Hayat Institute

— **تَحْقِيق ڪرڻ:** پَڪ ڪرڻ. يقين ڪرڻ — جانچ ڪرڻ. اصل واقعات متعلق ڇنڊ ڇاڻ ڪرڻ. ثبوت هٿ ڪرڻ.

— **تَحْقِيقِي ج تَحْقِيقِي:** صفت. پَڪو. ثابت.

• **تَحْقِيقَات:** ث. [ع. تَحْقِيق ج تَحْقِيقات] ڪنهن مسئلي يا معاملي بابت جانچ.

— **تَحْقِيقات ڪرڻ:** ڪنهن ڏوهه جي جانچ ڪرڻ. سرڪاري طور جانچ ڪرڻ. جانچ ڪرڻ. پڇا ڳاڇا ڪرڻ. اصل ڳالهه معلوم ڪرڻ. صداقت جي ڳولا ڪرڻ. واقعات جي ڇنڊ ڇاڻ ڪرڻ.

• **تَحْلِيل:** ث. [ع. حَلَ (= ڇڏو ڪرڻ. ڳارڻ) > تَحْلِيل] حل ٿيڻ جي حالت. جُزن ملڻ جي حالت. ڪنهن ڌاتوءَ جي ڳرڻ جي حالت. ڳارو — آٽَ. پيهي يا ڳاري جذب ڪرڻ جي حالت (جيئن جملي شيون پاڻ ۾ ملي جذب ٿي وڃن). هاضمو — ڳارو (کاڌي جو پيٽ ۾). جزا ڪولڻ — ڪنهن شيءِ جي جزن کي ڌار ڌار ڪرڻ جي حالت. حَل — پچڻي. [ع. حَلل. تَحْلِيلاً = جائز ڪرڻ. حلال ٿيڻ] حلال ٿيڻ جي حالت. ذبح. جائز. حلال. حق. حق جو نالو — حق جو ذڪر "ان جي تندن چيو ٿي تحليل. ذڪر هو ذاتي" (مننار راڄڙ).

— **تَحْلِيل ڪرڻ:** ڳارڻ. پچائڻ — هضم ڪرڻ. حَل ڪرڻ. ضعيف ڪرڻ. جزن کي جدا جدا ڪرڻ.

• **تَحَمُّل:** ذ. [ع. حَمَلَ > تَحَمَلَ. تَحَمُّلُ = بار کڻڻ. برداشت ڪرڻ] برداشت — سهپ. ڌيرج — ڪانڌ — صبر. بردباري — وڏ گرُدائي.

— **تَحَمُّل ڪرڻ:** ڌيرج ڪرڻ — صبر ڪرڻ. برداشت ڪرڻ.

• **تَحْوِيل:** ث. [ع. حالَ > حَوَل. تَحْوِيل = بدلائڻ. سونپڻ. بهچائڻ] تبديل. ڦيرگهير (مڪان يا قبله جي). حوالي يا قبضي ۾ ڏيڻ جي حالت — سپردگي. ڪنهن ستاري جو هڪ برج مان نڪري ٻئي برج ۾ وڃڻ جي حالت.

— **تَحْوِيلات:** ث. حوالي ڪرڻ جي حالت — سپردگي.

— **تَحْوِيلات ۾ ڏيڻ:** ڏوهيءَ کي پوليس، ڪورٽ يا جيل جي حوالي ڪرڻ.

• **تَحَيُّر:** ذ. [ع. حارَ > تَحَيَّرَ. تَحَيُّرُ = حيرت ۾ پوڻ] تعجب — حيرت. پريشاني — سراسيمگي.

• **تَخْتُ ج تَخْتَ:** ذ. [ف < زند. تُوخَشْتَ] بادشاهه جي وهڻ لاءِ اوچي هنڌ تي رکيل خاص مسند. مَسْنَدْ — گادي. بادشاهي — سلطنت — حڪومت. پلنگ — صندل. هيڙيءَ جو اڳيون پاسو. نانگ جو هڪ قسم (جنهن کي منهن تي وار ٿين).

— **تَخْت تاراج ڪرڻ:** ڦنائي ناس ڪرڻ.

— **تَخْت تان لاهڻ:** گاديءَ تان لاهڻ. بادشاهي کسڻ.

— **تَخْت تي ويهارڻ:** گاديءَ تي ويهارڻ. بادشاهي هلائڻ جي اختياري ڏيڻ.

— **تَخْت چڙهڻ:** بادشاهي چڙهڻ.

— **تَخْت پوشُ ج تَخْت پوشَ:** ذ. تخت جي مٿان وجهڻ جو غلاف. تخت جي مٿان وڇائڻ جو ڪپڙو.

— **تَخْتِ رَوَانْ:** ذ. بادشاهن جي سواريءَ جو تخت. اُڏند کٽولي.

— **تَخْتِ سُلَيمانُ:** ذ. حضرت سليمان عليه السلام جو تخت. اُڏامندڙ تخت. سليمان جبل جي چوٽي.

— **تَخْتِ طاؤُس:** ا سم خاص. شاهه جهان بادشاهه جو ٺهرايل مور جي شڪل جهڙو تخت.

— **تَخْتگاهُ ج تَخْتگاهَ:** ذ. گاديءَ جو هنڌ. دارالحڪومت. راڄڌاني.

— **تَخْت نِشِين:** ذ. صفت. [ف] تخت تي ويهندڙ. بادشاهه. حاڪم.

— **تَخْت نِشِيني:** ث. [ف] تخت تي ويهڻ جي رسم — تاج پوشي. حڪومت.

— **تَخْت يا تَختو:** محاورو. بادشاهه جو مسند يا ميت کي وهنجارڻ لاءِ ڦرهو. فتح يا موت. سوڀ يا هار. بادشاهي يا گدائي.

• **تَختو ج تَختا:** ذ. [تَخْتُ > تَخْتو] ڪاٺ جو ويڪرو ۽ لسو پاٽيو. ڦرهو (غسل لاءِ). طاق (دروازي لاءِ). ڏَرُ — تاڪُ (ڪپڙي جو) (ث) تَخْتِي ج تَخْتِيُونْ.

— **تَختا پوشُ ج تَختا پوشَ:** ذ. تختن جي ٺهيل صندل تي وڇائڻ جي چادر. تختن جي ٺهيل کٽ. تختن جي ٺهيل ڇت جي تختن تي ٿيل گلڪاري.

— **تَختا ڏيڻ:** ظلم ڪرڻ. ناس ڪرڻ. ڪَٽ ڪرڻ. چوريون ڪرڻ.

— **تَختائُون ج تَختاوانْ:** ذ. صفت. تختن جو — تختن وارو. تختن مان ٺهيل.

— **تختو اونڌو ڪرڻ.** گاديءَ تان لاهڻ — بادشاهي کسڻ.

— **تَختو تَختو ڪرڻ:** جدا جدا ڪرڻ. ناس ڪرڻ.

— **تَختو تَختي کي نه لڳڻ:** بلڪل جدا ٿيڻ بلڪل برباد ٿيڻ.

— **تَختو ڪيڻ:** پيرن هيٺان ڦرهو ڪيڻ. دغا ڪرڻ — دوکو ڏيڻ. حيران ڪرڻ. پريشان ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

• **تَختِي ج تَختِيُون:** ث. [تخت > تَختِي] ننڍو تختو. تختي جو ٽڪر. پٽي – ڦرهي. بيل گاڏيءَ ۾ گاڏي هڪليندڙ جي ويهڻ لاءِ پٽي.

• **تَخرِيبُ:** ث. [ع. خَربُ > خَرب. تَخرِيبُ = برباد ڪرڻ. تباهه ڪرڻ] بربادي – تباهي – ويراني.

– **تَخرِيبِي:** صفت. خرابي ڪندڙ. ڦٽائيندڙ.

– **تَخرِيبِي ڪارروائِي:** ث. خرابي پيدا ڪندڙ عمل. تباهي ڪندڙ عمل.

• **تَخصِيصَ:** ث. [ع. خَص > خَصَص. تَخصِيص = ڪنهن ڪي ڪم لاءِ خاص طور چونڊڻ. مخصوص ڪرڻ] مخصوص ڪرڻ جي حالت. خصوصيت. تميز.

• **تَخفِيفُ:** ث. [ع. خَفَ > خَفَف. تَخفِيف = هلڪائي ڪرڻ. بار لاهڻ] هلڪائي. ڪمي – گهٽتائي. ڇانڊ. ڪٽر (خرچ ۾). افاقو – آرام (بيماريءَ ۾).

– **تَخفِيف ڪرڻ:** هلڪائي ڪرڻ. گهٽائڻ – ڪمي آڻڻ.

• **تَخَلُصُ:** ذ. [ع. خَلَصَ (= پورو ٿيڻ) > تَخَلَصَ. تَخَلُصُ (مِنْ) = آجو ٿيڻ] شاعر جو مختصر نالو يا لقب (جو هو نظم جي آخر ۾ آڻي. نظم کي پورو ڪري ۽ پاڻ انهيءَ نظم کان آجو ٿئي).

• **تَخلِيقُ:** ث. [ع. خَلَقَ (= پيدا ڪرڻ) > تَخلِيق] پيدا ڪرڻ جو عمل. ڪائنات – دنيا.

• **تُخمُ ج تُخمَ:** ذ. [زند. تُوخمَ؛ ف. تُخمُ؛ سن. توڪمَ] ٻج. ڪڻو – داڻو. نُطفو. اولاد. نسل. بنياد.

– **تُخمُ بالا:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قِسم – تلسيءَ جو ٻج – تخم بالنگو.

– **تُخمُ ريحان:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم – نازبوءِ جو ٻج.

– **تُخم ريزِي:** ث. [ف. تخم + ريزي > ريختن = هارڻ] ٻج هارڻ. ٻج ڇٽڻ.

– **تُخم ڪاهُو:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم – ڪاهوءَ جو ٻج.

• **تَخمِينو ج تَخمِينا:** ذ. [ع. خَمَنَ (= اندازو ڪرڻ) > تَخمِين] اندازو (ڳٽپ يا تور جو) – ڪٽ – اٽڪل لاءِ وزن. سرسري حساب.

• **تَخمِيناً:** ظرف. اٽڪل روءِ ـ اندازاً – لڳ ڀڳ.

• **تَخمِينو ڪرڻ:** اندازو لڳائڻ – اٽڪل روءِ ڪٿڻ.

• **تَخَيُل ج تَخَيُلات:** ذ. [ع. خالَ > تَخَيَلَ. تَخَيُلُ = خيال ويچارڻ] تَصَوُر. ويچار. خيال. سوچ.

• **تدارڪو:** ذ. [ع. تَدارُڪ] بلو – اُپاءُ – تدارڪ.

• **تَدارُڪُ:** ذ. [ع. دَرَڪَ > تَدارُڪ = جاري رکڻ (سفر). پوئواري ڪرڻ] ناجائز ڪم کي روڪڻ جو انتظام. پوئواري. اُپاءُ – بلو. جتن – ڪوشش. انتظام – بندوبست. ڪنهن سان ٿيل ناانصافيءَ جي تلافي لاءِ ڪوشش. انصاف لاءِ عملي قدم. مرمت – درستي. چارو – علاج. سنڀال – احتياط.

– **تدارڪ ڪرڻ:** بلو ڪرڻ – اُپاءُ ڪرڻ. ڪوشش ڪرڻ. سعيو ڪرڻ. بندوبست ڪرڻ.

• **تَدَبُرُ:** ذ. [ع. دَبَرَ > تَدَبَرَ. تَدَبُر = نتيجن تي سوچڻ] دورانديشي. اڳڪٿي. سياڻپ. غور – ويچار.

• **تَدبِيرَ ج تَدبِيرُونَ:** ث. [ع. دَبَرَ > دَبَرَ. تَدبِير = انتظام ڪرڻ. سهڻي نموني ۾ حڪومت هلائڻ. فيصل ڪرڻ] بندوبست – انتظام. اُپاءُ – تدارڪ. ڪنهن ڪم لاءِ اڳ پوءِ جو ويچار. دورانديشي. سوچ – فڪر – غور. خيال – انديشو. تجويز. علاج – چارو – حيلو – جتن – ڪوشش. صلاح – مت. سياڻپ – ڏاهپ. حرفت. اٽڪل.

• **تَدرُوپُ:** صفت. [سن. تَتْ = اهو + روپ = شڪل] ساڳئي روپ وارو – هڪ روپ – هڪ شڪل.

– **تَدرُوپ ٿيڻ:** جذب ٿيڻ – لئي ٿي وڃڻ. يڪرنگ ٿي وڃڻ (آتما جو آتما سان) "ترِيا ۾ تدروپ ٿيو" (سامي).

• **تَدرِيجُ:** ث. [ع. دَرَجَ > دَرَجَ. تَدرِيج. آهستگيءَ سان ڪم ڪرڻ] درجيوار سلسلو.

– **تَدرِيجاً:** ظرف. درجيوار. سلسليوار.

• **تَدرِيسُ:** ث. [ع. دَرَسَ > دَرَسَ. تَدرِيس = سيکارڻ] سکيا – تعليم.

• **تَدفِيْنُ:** ث. [ع. دَفَنَ (= پورڻ. دِڪڻ) > تَدفِين] جنازي کي دفنائڻ جو ڪم. ڪفن دفن.

• **تَدفِيْنُ:** ث. [ع. دَفَنَ (= پورڻ. دِڪڻ) > تَدفِيْن] جنازي کي دفنائڻ جو ڪم. ڪفن دفن.

• **تَدقِيقُ:** ث. [ع. دَقَ > دَقَقَ. تَدقِيق = ذري پرزي جانچڻ. تفصيل سان معائنو ڪرڻ] پوري غور سان جانچ. ڳوڙهيءَ سوچ سان معائنو. علمي تحقيق.

• **تَدوِينُ:** ث. [ع. دَانَ > دَوَنَ. تَدوِين = لکيتن ۽ مضمونن جو انتخاب ڪرڻ] مضمونن جي ترتيب. مواد گڏ ڪري ڪتاب جوڙڻ جي ترڪيب. علمي تاليف.

• **تَڏ. تَڏ:** ظرف. تڏهن. تڏاڪون.

• **تَڏَ ج تَڏُونَ:** ث. [سن. تَدَ = پاڻ ڏانهن ڇڪڻ] هڪ طرف ڏانهن ڇڪ – تاڏ (ت). مخالف زور. جهَل – ٽيڪ – آڏ.

Gul Hayat Institute

آڏار. تَوڏ – آڪڙ.

– **تڏ ڏيڻ:** زور ڏيئي هڪ طرف جهلڻ. ملهه ۾ آڏي هٿ سان زور ڏيئي مخالف کي پاڻ کان پري جهلڻ. زور ڏيڻ. ڪائيءَ کي آڏ ڏيئي جهلڻ.

– **تڏرُ:** ذ. صفت. تڏ ڏيندڙ (ڪوڙا ملهه اڪثر هڪٻئي کي تڏي (پري) جهليندا آهن). آڙي ڪندڙ. آڪڙ ڪندڙ. وڏائي خور. هٺيلو.

– **تڏون ڏيڻ:** آڏا زور لائڻ. مخالفت ڪرڻ.

• **تڏ** (ت): ث. تڏي جي ڪنار. ميدان – زمين.

• **تِڏ، تِڏِ ۽ تِڏون، تِڏيون:** ث. جيت جو هڪ قسم. پوڪن، ڪپڙن وغيره کي نقصانُ رسائيندڙ جيت (هن جيت جا ڪيترائي قسم آهن: ١. گهرو تِڏ، جا اڇي رنگ جي ٿئي، ۽ وڏا وار مُڃن وانگر ٿينس ۽ ڪپڙن ۽ ڪاغذن کي ٽُڪي؛ ٢. وَڻن جي تِڏ 'آر'؛ ٣. ٻوڪ جي تِڏ' جا سلن کي اُپڙڻ وقت ڪائي ۽ ٽپڪيون ڏيئي اُڏامي). مڪڙ (ث). ٻونگ (مڪڙن جي).

– **تِڏ ڏيڻ:** لغڙ کي جڳيءَ طرح اُسرڻ لاءِ آنڇيءَ کي موڙو ڏيڻ.

– **تِڏ وانگر ٽپڪڻ (ت):** لڳاتار ڊانهون ڪرڻ.

• **تِڏ پڙي ۽ تِڏ پڙيون (ل):** ث. تمام ننڍڙي تڏڙي – جيتامڙي. تمام ننڍڙي شيءِ.

• **تڏو ۽ تڏا:** ذ. ڦيش يا ڪجهيءَ جي ڦڙهن جو ٺهيل وڇائو – ٻڙڇ – چَٽائي. رهڻ جو هنڌ. گهَرُ. منزل. مرڻي جو پٿر.

– **تڏا ويڙهه:** ث. تڏن ويڙهڻ جي حالت. دَرِ ٻُورَ. تباهي.

– **تڏا ويڙهه ڪرڻ:** تڏا ويڙهي پڄڻ. جهڳو ناس ڪرڻ.

– **تڏائي ۽ تڏائي:** ذ. صفت. تڏا ناهيندڙ – تڏن وارو.

– **تڏو ٻڌائڻ. ڪٽائڻ:** ڪنهن جو گهر ٻڌائي ڪيس لڏائي ڪڍڻ. هميشه لاءِ هڪالي ڪڍڻ.

– **تڏو ڪِنو ڪرڻ:** مهمان يا گهر آيل ماڻهوءَ سان خراب هلت هلڻ. پنهنجي ناموس ٻوڙڻ.

– **تڏو لتاڙڻ:** خراب نيت سان ڪنهن جي گهر جي حدن ۾ داخل ٿيڻ. گهر مان چوري ڪرڻ.

– **تڏو وسائڻ:** اباڻو گهر آباد ڪرڻ. وڏن جو ويڙهو وسائڻ. پيءُ ڏاڏي جي روايت کي زنده رکڻ. گهر ۾ ويهي اباڻو ڏنڌو اختيار ڪرڻ. اباڻي ڌنڌي کي پوريءَ طرح هلائڻ.

– **تڏو ويڙهڻ:** جاءِ ڇڏي هليو وڃڻ – لڏي وڃڻ.

– **تڏي اچڻ:** تڏي تي اچڻ. گهر اچڻ. وطن پهچڻ.

– **تڏي تي اچڻ:** گهر اچڻ. مهمان ٿي اچڻ. روبرو ٿيڻ. معافي وٺڻ خاطر هلي اچڻ.

– **تڏي تي ويهڻ:** عذرخواهي ڪرڻ لاءِ تڏي تي ويهڻ. پٿرتي ويهڻ.

– **تڏي جو ننگ پوڻ:** پنهنجي گهر يا عزازت جو شرم پوڻ. مڙي وڃڻ. لحاظ ڪرڻ.

– **تڏي چڙهڻ:** ڪنهن جي گهر لنگهي وڃڻ (صلح يا معافي لاءِ).

– **تڏي وڃڻ:** عذرخواهيءَ لاءِ وڃڻ. پٿرتي وڃڻ.

– **تڏي ويهڻ:** ڏک سک ۾ شريڪ ٿيڻ.

– **تڏي ويڙهه ٿيڻ:** گهڻا موت ٿيڻ. هڪ ٻه نه بچڻ. گهر جي سڀني ڀاتين جو مرڻ.

• **تِڏوَ ۽ تِڏا:** ذ. جيت جو هڪ قِسم (جو تِڏ جهڙو پر تِڏ کان وڏو ٿئي).

• **تڏي جان تڙڪڻ (ت):** بڪواس ڪرڻ. ترتر ڪرڻ.

• **تڏهانڪر، تڏهانڪو:** ظرف. [سن. تَدِيه = تنهن ڏينهن + آنڪر = وقت جي حد] تنهن ڏينهن جي وقت کان وٺي – تنهن وقت کان وٺي – "جڏهانڪر" جو ضد.

• **تڏهن:** ظرف. [سن. تَدِيه] تنهن وقت – ان وقت. پوءِ. تڏهين. "جڏهن" جو ضد.

• **تڏهوڪو ۽ تڏهوڪا:** ذ. صفت. تنهن وقت جو – ان وقت جو. "جڏهوڪو" جو جواب موصول يا ضد.

• **تڏهوڻڪو ۽ تڏهوڻڪا:** ذ. صفت. تڏهوڪو. تڏهوڻو.

• **تڏهوڻو ۽ تڏهوڻا:** ذ. صفت. تڏهوڪو – تڏهوڻڪو.

• **تڏهين:** ظرف. [سن. تَدِيه = تنهن ڏينهن] تنهن ڏينهن – تڏهن. تنهن وقت – تنهن ويل. "جڏهين" جو ضد.

• **تڏي ۽ تڏيون:** ث. ننڍو تڏو. تَوڏ – آڪڙ (ت).

– **تڏي پڄڻ (ت):** آڪڙ پڄڻ – هٺ ٽوڙڻ.

• **تِڏي:** ث. ڪٽڪ جو هڪ قِسم (جنهن جو ڏاڻو ننڍو ۽ سخت ٿئي).

• **تِڏي ۽ تِڏيون:** ث. تِڏ. تِڏو (جو اڪثر پوکن کي نقصان رسائي). هيئنين چپ جي هيٺان وچ تي ڇڏيل وار.

• **تذبذبُ:** ذ. [ع. ذَبذَبَ (= لٽڪڻ) > تَذَبذُبُ] ٻڌتر – فڪر ۽ ويچار (ته ڪيئن ڪجي). بيقراري. تردد.

• **تذڪرو ۽ تذڪرا:** ذ. [ع. ذَڪَرَ. تَذَڪَرَ (= ياد ڪرڻ) > تَذڪِرَة] ذڪر – بيان. يادگيري. سوانح عمري. يادداشت.

• **تذليل:** ث. [ع. ذَلَّلَ (= بي آبرو ڪرڻ) > تَذلِيل] ذلت. بيعزتي. خواري.

Gul Hayat Institute

• **تَرُ:** صفت. [ف] آلو – پُسيل. پاڻياٺو. گهميل – مرطوب. تازو – سبز. نرم. سٽيو. "خشڪ" جو ضد.

– **تَرُبَند:** ث. آلي پَٽي (جا زخم تي ٻڌجي).

– **تَردامَن:** صفت. گنهگار – عاصي.

– **تَردماغ:** صفت. تازه دماغ. هوشيار. خوش.

– **تَرلقمو:** ذ. عمدو کاڌو. سٽيو گراهه.

– **تَروتازه:** صفت. سرسبز. رونق وارو.

– **تَري:** ث. آلاڻ – نمي. تازگي.

• **تَرَ تَرِ ج تَرُون. تَريُون:** ث. اُهو مضبوط سگهو يا ڏاس جي وٽيل سنهي نوڙي جا اُٺ جي نڪ جي چونٽيءَ ۾ ٽَنگ ڪري ٻڌندا آهن (جيئن اُٺ مَستي نه ڪري ۽ سوار جي قبضي ۾ رهي؛ تَر خاص ڪري ڏنگي اُٺ کي هڻندا آهن). تَرهو (ڪکن جو) "لام لهريون لس اڳيئون. توري نه ڪو تَرهو نه تر" (صاحبڏنو). پنج ست خالي مَٽَ هڪٻئي سان سلهاڙي ناهيل تَرهو. ٺلهيءَ ڪاٺيءَ کي کهاڙي سان ترڻ وقت لٺل چوڙا – دوڳيءَ جي چِلَ.

• **تَرُ ج تَرَ:** ذ. [سن. تَل = ترو] تَرو. پاڻيءَ جو هيٺيون دنگ (درياءَ يا کوهه وغيره جو). ڪنهن به شيءِ جو هيٺيون پاسو. هيٺيون تهه. جُتيءَ جو تري وارو پاڳو. بنياد. مٿاچرو – سطح (زمين جو). آسپاس – پسگردائي. ويجهي چڪ – ويجهڙائي. ڪيڙيل زمين کي هڪ ساريکو ڪرڻ لاءِ ڪاٺ جي چورس دوڳي (جنهن کي ڏڳا ڇڪيندا آهن ته ڪرٻڙواري ڪيڙيل يا اڻ ڪيڙيل زمين سڌي ٿي وڃي) – ڪاٺ جو سينُور. ڪپڙي جي اُٽت. گهاٽائي (پوک يا ڪپڙي جي). ڏيکهه (ڪپڙي جي "تَرُ" ۽ "بَرُ" جي). سَرن جا سُڪل ٻوڙا (جي گهرن جي ڇتين ڍڪڻ جي ڪم اچن). شرط ۾ لڳايل رقم. (صفت) لانجهو – هيٺو – مرٽينگ (ت).

– **تَرُ ٻڌجڻ:** پيڙهه پڪي ٿيڻ. پئسي وارو ٿيڻ.

– **تَرُ ٻڌڻ:** پيڙهه پڪي ڪرڻ. ترقي ڪرڻ. پئسو گڏ ڪرڻ.

– **تَرٿيڻ:** صفا سچ ٿيڻ. کوٽ ٿيڻ.

– **تَرپاءِ لهڻ:** آسپاس جي خبرچار وٺڻ. راز لهڻ – منجهه هٿ ڪرڻ.

– **تَرُچڙهڻ:** زور چڙهڻ – طاقت چڙهڻ. تُرهي جو درياءَ ۾ ٺٽي پوڻ.

– **تَرُ رکڻ:** موجود رکڻ. لڪائي بچت ڪرڻ. لکل هنڌ تي گڏ ڪرڻ.

– **تَرُ ڪرڻ:** پئسو بچت ڪرڻ. گرُ ڪرڻ (پئسا). چورائڻ (رقم) برباد ڪرڻ – ويران ڪرڻ.

– **تَرکان اڳي ٻَرُ کائڻ:** پورت نه پوڻ. کوٽ ۾ رهڻ.

– **تَرڪوٽ:** ث. ڪَمي – گهٽتائي – ٿورڙائي.

– **تَرڪوٽي هئڻ:** بازار يا گهر ۾ ڪنهن شيءِ جي موجودات نه هئڻ.

– **تَرُلهڻ:** سُڌ سماءُ لهڻ. خبرچار وٺڻ. منجهه لهڻ. کوهه يا تلاءُ جو ترو جانچڻ.

• **تِرُ ج تِرَ:** ذ. [سن. تِلَ] مشهور تيلي ٻج جو هڪ قِسم (جو خريف ۾ پوکجي، اُن جو ٻوٽو سڌو مٿي اُسري ۽ اُٺ گهٽو ڪائيس). تيلي ٻج جو ٻوٽو. تيلي ٻج جو داڻو (جو اڇو يا بعضي ڪارو ٿئي؛ ٽڪنڊو وچ ۾ ليڪ؛ مقدار ۾ سنهڙو ۽ ننڍڙو) – ڪنجد (ف) – sesame (انگ). 'تِرُ جيڏڙو ننڍڙو ذرڙو – ڪابه ننڍڙي ذرڙي شيءِ. ذرو. بدن تي ڪارو داغ. خال (ڏ ـ).

– **تِرٻوڙينڊو:** ذ. تِرن ۽ مٺاڻ مان ٺهيل مٺائيءَ جو گول ڳوڙهو.

– **تِرپڙڻ (ل):** پرٽي، لاٿڻ ۽ نڪيتيءَ وقت گهوٽ ۽ ڪنوار جو ٻُڪ ڀري ترمٽا ستا ڪرڻ.

– **تِرتان گُسڻ:** بلڪل ٿوريءَ وڇوٽيءَ تان نشان جو گُسڻ. گهڙي ساعت جي دير سبب موقعو هٿان وڃائڻ "تر جي گٽي، سؤ چوٽون کائي".

– **تِرُ تيرهن پتيون ڪرڻ:** ٿورڙي شيءِ به پتيون ڪري ورهائڻ. هرڪا شيءِ ونڊي ورڇي کٽڻ يا کائڻ.

– **تِرُ ڦٽ تي نه پوڻ:** بي انداز ماڻهن هئڻ سبب زمين تي ذري جيتري به جاءِ نه هجڻ. ڪابه وٿي يا خالي جاءِ نه هئڻ.

– **تِر جيترو هئڻ:** ذرڙو هئڻ. ذرڙي جيترو هئڻ. بلڪل ٿورو هئڻ. تمام گهٽ هئڻ.

– **تِرُ ڇَڻڻ جي جاءِ نه هئڻ:** ذري جيتري به جاءِ نه هئڻ. تمام گهڻا ماڻهو هئڻ.

– **تِرُ ڇَڻڻ جي جاءِ نه هئڻ.** ذري جيتري به جاءِ نه هئڻ. تمام گهڻا ماڻهو هئڻ.

– **تِرسَڙڻ:** اڻ بڻت ٿيڻ – دشمني ٿيڻ (عام وهم موجب گهوٽ ڪنوار جا ونڊيل تِر جيڪڏهن ساڙيا ته سندن وچ ۾ دشمني پيدا ٿيندي).

– **تِرَ سَنوان نه ٿيڻ:** اُميد پوري نه ٿيڻ. پورو داءُ نه لڳڻ.

– **تِرمُڳ ڌار ڪرڻ:** قطع تعلقات ڪرڻ. علحدگي اختيار ڪرڻ. صفائي ڪرڻ.

– **تِرمِٽِڻ:** تِرپڙڻ يا توڙڻ.

Gul Hayat Institute

— **تـرونبڻ:** تر ورهائڻ. خيرات طور منائي يا طعام ورهائڻ.

• **تَرِ ج تَرِيُونَ:** ث. اَٽيل ڪپڙي ڪي ويڙهڻ لاءِ هڪ چورس ڪاٺي (جا ڪڏي جي اڳيان لڳل هوندي آهي ۽ ان تي اُٽيل ڪپڙو ويڙهبو آهي. هيءَ ڪاٺي اٽڪل ڇهه فوٽ ڪن ڊگهي ۽ ٽي انچ هر چورس هوندي آهي).

• **تُرابُ:** ث. [ع] مِٽي – خاڪ. زمين. (ڪناية) خاڪساري. انڪساري – نياز. نيستي – فنا "سو نہ ڪنهن شيءِ ۾، جيڪين منجهہ تُراب" (شاهہ). (اسم خاص) تعلقي ڏگهڙيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

— **تُرابي:** ذ. صفت. خاڪي – مٽيءَ وارو.

• **تراجو:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **تَرارَ تَرار ج تَراروُن. تَراريُون:** ث. [هہ. تَرارِ تَرارُ] تلوار – شمشير.

— **ترار ڪيڻ:** مياڻ مان ترار ٻاهر ڪيڻ. وڙهڻ لاءِ تيار ٿيڻ.

— **ترار هڻڻ:** تلوار جا ڌڪ هڻڻ. تلوار سان وڙهڻ. جهيڙو ڪرڻ. مڙسي ڏيکارڻ.

— **ترار هيٺان لنگهائڻ:** مارڻ – قتل ڪرڻ.

• **تَراڙَ ج تَراڙون:** ث. تَرار.

• **تراڙُ (ڪ):** ذ. ڪوبہ سخت تراڪڙو پٽ. ڪجهہ مفاصلي تائين پکڙيل هموار پَٽ. ٻن ٽن ميلن ۾ پکو پٽرن وارو پکڙيل ميدان.

• **تُراڙو ج تُراڙا:** ذ. [سن. تُلَ = تورڻ] تارازي – ساهمي. ساهميءَ جو هڪ پڙ. وَٽُ – تورو.

• **تَراڙي:** اسم خاص. تعلقي ٺٽي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **تَراڙي (ل):** ث. [سن. تُلا + ڙي] ساهمي – تارازي. ڪاڄڻ رکڻ لاءِ ننڍڙو بيلهنگ.

• **تَرازَ:** ث. ڏسو "طراز".

• **تَرازَ ج تَرازَ:** ذ. ننڍي ٻيڙي – تراز "تنهنجو اڄ ترازُ آهي آر اکين ۾" (شاهہ).

• **تَرازَڻُ:** مصدر. ڇلڻ – تراشڻ. ترڻ (مڇي وغيره).

• **تَرازو ج ترازا:** ذ. [ع. طَرَادُ] ٻيڙيءَ جو هڪ قسم (هلڪي ۽ تکي ٻيڙي). ٻيڙي – ڪشتي "ترازو تاري، سُتڙ سپيئي ڪري" (شاهہ).

• **تَرازُو:** ث. [ف] ساهمي – تارازي. تارن جو هڪ نکٽ – تيڙُو.

• **تَراسَ:** ث. [سن. تِرشَ = اُڄ] اُڄ – پياس – تيهہَ. [سن. تُراسهہ = ڊپ] ڊپ – خوف – ڀؤ.

• **تَراسِجَڻُ:** فعل مجهول. [سن. تِرشَ = اُڄ] اُڄائجڻ – تاسجڻ. [سن. تُراسهہ = ڊپ] ڊجڻ – هراسجڻ.

• **تَراشُ:** صفت. [ف. تَراشيدَنُ (= ڇِلڻ) > تَراش] ڇليندڙ (ڪاٺي وغيره) – تڪيندڙ (پٿر وغيره). مرڪب لفظن ۾ پويان اسم فاعل جي نشاني طور ايندڙ "قلم تراش (= قلم گهڙيندڙ، چاقو)، سنگتراش (= پٿر گهڙيندڙ) وغيره".

• **تَراشُ:** ث. [ف. تَراش] ڇلڻ ۽ لَسي ڪرڻ جي حالت (ڪاٺ وغيره). رندو هڻڻ جي حالت – رند – ڇِلَ.

• **تَراشِرو:** صفت. [سن. تَلَ = ترو] تراڪڙو – چيٽرو. وينل (زمين). تانگهو.

• **تَراشَڻُ:** مصدر. [ف. تَراشيدَنُ = ڇلڻ] ڇلڻ – ڇلي لسو ڪرڻ (ڪاٺ) – رندڻ. سنئون ڪرڻ – تـرڇڻ. گهڙڻ (قلم) تراڪڙو ڪرڻ. ڪتڻ (وار) (تراشيو – تراشيندو – تراشيل).

— **تَراشو:** ذ. [ف. تَراش] ڪاٺيءَ يا قلم ڪي گهڙڻ مهل لٿل ڪَلون – ڇِلَ.

• **تَراڪڙو ج تَراڪڙا:** ذ. صفت. [س. تَلَ = ترو] تاسرو – وينوڙو – چيٽرو. موڪرو (ٿانءُ، جنهن جا ڪنا اُڀا نہ هجن) – تانگهرو. ويڪرو. وينل ڪنارن وارو. (ث) تراڪڙي ج تراڪڙيون.

• **تَرانگهرو ج ترانگهرا:** ذ. صفت. تَراڪڙو.

• **تَرانو ج تَرانا:** ذ. [ف. تَرانَہُ] گانو – نغمو – ڳائڻ جو هڪ نمونو (جنهن ۾ 'تانا' 'ڏرنا' جا ٻول ڊُهرايا وڃن). پڪي راڳ جو هڪ گُر. آلاپ. لئي.

• **تَراتو (ٿ):** ذ. ڪُني يا ديگ جي تري ڪي ڏنل ليپو.

• **تَراويح. تَراويحُون:** ث. [ع. راحَ = آرام يا راحت ڪرڻ] نماز جون ويهہ رڪعتون جي رمضان شريف ۾ عشا نماز جي فرض ڪان پوءِ پڙهبيون آهن (جيئن تہ هر هڪ چئن رڪعتن بعد ٿورو آرام ونجي ٿو تنهنڪري هن نماز کي تراويح نماز چئجي ٿو).

• **تَراهہَ ج تَراهہَ (ڪ):** ذ. تلاءُ.

• **تَراهي ج تَراهيون (ڪ):** ث. تَرائي.

• **تَراءُ ج تَراءَ (ڪ):** ذ. تلاءُ. ڍورو. چشمو.

• **تَرائڻُ:** مصدر. "ترڻ" مان متعدي بالواسطہ. ڇلائڻ (ڪاٺي) – رندائڻ. تـڪائڻ (پٿر وغيره) تيل يا گيهہ ۾ پچارائڻ (طعام). (ترايو – ترائيندو – ترايل).

— **تَرائي ج تَرائيُون:** ث. ڇِلائي. ترائڻ جي مزوري.

— **تَرائي تيل ڪرڻ:** ڪنهن شيءِ ڪي تمام گهڻو ترڻ (ايتري قدر جو اها شيءِ گهٽجي ترڻ سببان ڳري تيل ٿي وڃي).

Gul Hayat Institute

سخت سيڪت ڏيارڻ – سخت سزا ڏيڻ.

• **ترائي:** اسم خاص. روهڙي، شڪارپور، ڳڙهي ياسين، ميرپور ماٿيلي، فيض گنج، ميرپور بٺوري، ميرپور خاص ۽ ڪوٽ غلام محمد (جيمس آباد) تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **ترائي ج ترايون، ترائيون:** ث. [سن. تَلَ = ترو] هيٺانهين زمين (جتي سمَ يا برسات جو پاڻي اچي بيهي ۽ سدائين پوسل هجي). درياءَ جي پرواري هيٺاهين زمين. جابلو پاڳي ۾ هيٺاهين پاڳي واري زمين. وادي – ماٿري ـ برسات جي پاڻيءَ کي گڏ ڪرڻ لاءِ هيٺاهون ٻنن ٻڌل ميدان (ڪ). ننڍڙو تلاءُ (ل). ڍوري.

• **ترائي ج ترائيون:** ث. آڏاڻي جو هڪ اوزار – "تَر" کي ڦيرائڻ لاءِ سيخ جو فوٽ ڪن ٽڪر.

• **ترائي ڄڻ:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تُربت ج تُربتون:** ث. [ع. تَرب، تُرب، تُراب (= مٽي، زمين) > تُرْبة = قبر] قبر – لوڙهه – ٻُنِي.

• **تُربنڊ:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تربوز، تَربوزو ج تَربوزا:** [ف. تَربُوزه] ڇانهين – هندائو.

• **تَربيت:** ث. [ع. رَبِّي، تَربِيَة = نپائڻ، پالڻ (ٻارڙو)، پرورش ڪرڻ] خود کي ۽ ماحول کي سمجهڻ ۽ سنوارڻ لاءِ سکيا. زندگيءَ کي سڦلي ۽ سجائي بنائڻ لاءِ تعليم – سِکيا. پالنا – پرورش. پرداخت – سنڀال. تلقين. سڌارو.

— **تَربيت يافته:** صفت. [ع. تربية + ف. يافته = ورتل] تربيت ورتل – سکيا ورتل. تعليم يافته.

• **تَربنگ:** ذ. صفت. جهَڪيل – نميل – ويڻل.

• **ترپاءُ:** ذ. [سن. تَلَ = ترو + پاعنا = سڌ] سڌ سماءُ – خبرچار – حال احوال. آسپاس جي خبرچار. ڪنهن بہ ڌر يا ماڻهوءَ جي اندر (جي خيال) جو اندازو. منجهه – راز. سودي جو رخ. وکري جو اڳهه.

— **ترپاءِ پوڻ:** سُڌ پوڻ "ڪامڻ کي هو ڪونہ پيو، ان تارن جو ترپاءُ".

— **ترپاءُ لهڻ:** سُڌ سماءُ لهڻ. خبرچار هٿ ڪرڻ.

• **تُرت:** ظرف. [سن. تُورَتَ < تُورَر = تڪڙ ڪرڻ] جلدي – ستت – تهتا – فوراً – جهٽ پٽ – يڪدم. نہ پهہ. هن وقت – هينئر – سگهو – بنا دير.

• **ترترِ:** ث. آنڌ مانڌ – بي آرامي – لوچ پوچ. هڪ هنڌ ٽڪاءُ نہ هجڻ واري حالت – ٿڙڪو – چُرپُر. تڪڙ ۽ سنهون ڳالهاءُ – چرچر. باتائي.

— **ترترِ ڪرڻ:** بيجا چُرپُر ڪرڻ. اجائي تڪڙ ڪرڻ. تڪڙو ڳالهائڻ.

— **ترتريو ج ترتريا:** ذ. صفت. اجائي اُٿ ويهہ ڪرڻ وارو. تڪڙو.

• **ترتيل:** ذ. [سن. تُر = تي + تيل] تي تيل (سرنهہ جي ڇانيي جو ۽ ترن جو). ترن جو تيل. تيلي ٻج.

• **ترتول (ڪ):** ذ. هٿ ناٽَ. ٺڳيون. فريب. وساهہ گهاتي.

• **تَرتيب:** ث. [ع. رَتَّبَ، تَرتِيب = ٺاهي رکڻ، سلسليوار ڪري رکڻ] درجي بدرجي (شين رکڻ) جي حالت. هڪٻئي پٺيان سلسليوار جوڙي رکڻ جو عمل. سٽاءُ. سلسلو. نمونو – سليقو. طريقو. نظام.

— **تَرتيبوار:** صفت. سلسليوار – نمبروار. سجلاٽيو – لاڳيتو. باقاعدي.

— **تَرتيبي:** صفت. ترتيبوار. ترتيبوار نموني ۾.

• **تَرٽ ج تَرٽون:** ث. ڪنهن جي هلڻ ڪري پيرن جي لڳڻ جو اٿل لکو آواز – آهٽ "پيرن جي ترٽ".

• **تَرٽجڻ:** فعل مجهول. [سن. تُرتَ] ٽٽي پوڻ. پنڌ ڪري بيزار ٿيڻ. ٿڪجي پوڻ. لٽون پوڻ (پنڌ سبب پيرن ۾). ڪنهن شيءِ سان گسڻ يا لڳڻ سببان ٽورو ڪرندجڻ. گهڻي پنڌ ڪرڻ سببان پيرن جو هيٺان ٽورو چلجڻ.

• **تَرٽڻ:** مصدر. گاسو ڪري چلڻ. (ترٽيو – ترٽيندو – ترٽيل).

• **تُرپ:** ذ. [انگ. تُرمپ trump] پتن جي پيسڪوٽ راند ۾ پهرئين رانديگر طرفان ٻوليل مکيہ رنگ (جنهن کي باقي ٽن رنگن تي فوقيت حاصل رهندي) – حُڪُمُ.

— **تُرپ ٻولڻ:** رنگ نروار ڪرڻ – 'حکم' ٻڌائڻ.

• **تَرجمان ج تَرجمان:** ذ. صفت. [ع] هڪ ٻوليءَ جو مطلب ٻيءَ ٻوليءَ ۾ سمجهائيندڙ – ترجمو ڪندڙ.

— **تَرجماني ج تَرجمانيون:** ث. هڪ ٻوليءَ جي ٻيءَ ٻوليءَ ۾ معنيٰ يا سمجهاڻي – ترجمو.

— **تَرجماني ڪرڻ:** ڪنهن جي ٻولي يا بيان کي ٻيءَ ٻوليءَ ۾ ترجمو ڪري ٻڌائڻ. ڪنهن تحرير يا تقرير کي سولي نموني ۾ پيش ڪرڻ.

• **تَرجمو ج تَرجما:** ذ. [ع. تَرجمَة = بيان، سوانح عمري] ڪنهن تحرير يا تقرير کي هڪ ٻوليءَ مان ٻيءَ ٻوليءَ ۾ آڻڻ جو ڪم. اُتارو.

• **تَرجيح:** ث. [ع. رَجَحَ > رَجَحَ، تَرجِيح: ث. [ع. رَجَحَ > رَجَحَ، تَرجِيح = وڌيڪ وزندار ڪرڻ، وڌيڪ پسند ڪرڻ

Gul Hayat Institute

برتري – فوقيت. فضيلت. وڌيڪ قدر. ٻئي کان وڌيڪ پسندي.

– **تَرجيح ڏيڻ:** زياده قدر ڪرڻ – برتري ڏيڻ. هڪ ڳالهه کي ٻيءَ تي فوقيت ڏيڻ. تائيد ڪرڻ.

• **تَرجيعُ بَنْدُ:** ذ. [ع. تَرجيعُ = ورائي ورائي چوڻ. موٽائڻ + ف. بند < بنديدن = ٻڌڻ] شعر جي هڪ صنعت (ڪن مصراعن کي هر بند جي آخر ۾ اهڙيءَ طرح آڻڻ. جو بند جو مضمون انهن مصراعن سان ملي بيهي).

• **تَرڄُ ج تَرڄَ (ڪ):** ذ. جبل جي ٽڪرن ۾ تراڪڙيون کڏون (جن ۾ برسات جو پاڻي بيهي جو چوپايو مال پيئي).

• **ترڄَ:** ث. ڇَلَ – تراش – رَنْدَ. رواتي. ترڄائي.

• **ترڄڻُ:** مصدر. ڇلڻ – تراشڻ. چوڏا لاهڻ. رَندڻ. ڪُرڙڻ. (ترڄيو – ترڄيندو – ترڄيل).

• **ترڄو ج ترڄا:** ذ. صفت. پاسيرو. ڪُنڊائتو. آڏو – ڏنگو. (ث) ترڄي ج ترڄيون.

– **ترڄائي ج ترڄائيون. ترڄايون:** ث. سِڌي نہ هجڻ جي حالت – اٽپوري سِڌ. ڪُنڊاپ. ذرا ڏنگائي.

• **ترڄي:** اسم خاص. تعلقي سڪرنڊ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَرحُمُ:** ذ. [ع] رحم – قياس – ڪهل ٻاجهه. مهرباني – شفقت.

• **تَرخانُ:** ذ. [ف. تَرخ] ٻوٽي جو هڪ قِسم (جو آچار ناهڻ ۾ ڪم اچي).

• **تُرخانُ ج تُرخانَ:** ذ. [ف. تَرخان = مطلق العنان. ڇڙواڳ. بيباڪ] هڪ 'ترڪ' قبيلي "تَرخان" جو فرد.

– **تَرخان گهراڻو:** اسم خاص. سنڌ جو هڪ حڪمران گهراڻو (جنهن سنڌ تي ٣٨ سال کن (٩٦٢ – ١٠٠٠ هجري) خودمختار حڪومت ڪئي.

• **تَرَدُدُ:** [ع. رَدَ < تَرددَ. تَرَدُ (إلي) = وري وري وڃڻ. هٻڪڻ] ٻڌتر – سوچ ويچار.

• **تَرِدلُ (ت):** ذ. ڪاڄُ – وهانءُ – شادي.

• **تَردوَتُ، تَردوَدُ:** ذ. ٺڳي – مڪر – فريب. دولاب – ڌوڪو.

• **تَرديدُ ج تَرديدوُن:** [ع. رَدَ < رددَ. تَرديد = موٽائڻ] مخالفت ۾ بيان. ڪنهن ڳالهه يا بيان جو انڪار. رد. منسوخي.

– **تَرديد ڪرڻ:** ڪنهن ڳالهه يا بيان کي رد ڪرڻ. ڪنهن تحرير يا تقرير ۾ جاتايل ڳالهين جو انڪار ڪرڻ.

• **تَرڙُ (ڪ):** ذ. ڳائي مال جو ولر.

• **تَرڙُ:** اسم خاص. تعلقي پني عاقل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَرُڙُ ج تَرُڙَ:** ذ. صفت. [سن. تَر (= ترو) > تَرُڙ = تَري تائين] تري تائين – ننهن چوٽيءَ تائين – سڄو سارو (ناڪار. بيڪار. نياڳو. چندو) "ترڙ چندو] "ترڙ چندو". "ترڙ نياڳو".

• **تَرڙ واري:** اسم خاص. ٿَئِن بارڻ' کان ڏکڻ طرف هڪ جبل جو نالو.

• **تَرڙي:** اسم خاص. تعلقي ٺٽي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَرسُ:** ذ. [ف. تَرسُ = ڊپ] ڊپ – خوف – ڀؤ. رحم – قياس – ٻاجهه – ڪهل.

– **ترس پوڻ:** رحم جو خيال دل ۾ پوڻ – رحم ڪائڻ – ٻاجهه پوڻ.

– **ترس کائڻ:** قياس ڪرڻ – رحم ڪائڻ. ڪهل ڪرڻ.

– **ترسناڪ:** ذ. صفت. خوفائتو – ڀوائتو.

– **ترسوند:** ذ. صفت. رحمدل – ٻاجهارو.

• **ترش (ث):** ث. [سن. ترشنا] ٿڃ – اُڃ – پياس.

• **ترسيو:** ذ. صفت. اُڃايو. اُڃايل.

• **تَرسا:** ذ. صفت. [ف] آتش پرست – گبر. عيسائي – نصراني.

• **تَرسائڻ:** مصدر. ٽڪائڻ – رهائڻ. پاڻ وٽ روڪڻ. سيڙائڻ. دير ڪرائڻ. (ترسايو – ترسائيندو – ترسايل).

• **ترسڻ:** مصدر. رهڻ – ٽڪڻ. دير ڪرڻ. سيڙجڻ. ويهڻ. انتظار ڪرڻ – واجهائڻ. [ف. تَرس] ترس ڪائڻ – رحم ڪرڻ "اگهائي سگها ٿيا. جي وينا وٽ ويڄن – تہ ترسِي طبيبن. چيني هوند چڱا ڪيا" (شاهه).

• **ترسُولُ ج ترسُولَ:** ذ. [سن. ترِشولَ < ترِ = ٽي + شول = ڪندون] هٿيار جو هڪ قسم. ٽن شاخن (ڪُندن) وارو ڀالو.

• **تُرشُ:** صفت. [ف] کَٽو (ذائقي ۾). رڪو. بدمزاج. ڪاوڙيل.

– **تُرشائي:** ث. ڪٽاڻ – کَٽائي. رنجيدگي.

– **ترش ٿيڻ:** کَٽو ٿيڻ. رنج ٿيڻ. ڪاوڙجڻ.

– **ترش رُو:** ذ. صفت. رڪ مُنهون. بد مزاج. ڪاوڙيل.

– **تُرشي:** ث. ڪٽاڻ. سختي. بدمزاجي سخت ڪلامي.

• **تَرغيبُ:** ث. [ع. رَغَبَ > رَغبَ. تَرغيبُ = آماده ڪرڻ] رغبت. لالچ – حرص. شوق.

– **تَرغيب ڏيڻ:** آماده ڪرڻ. لالچائڻ. شوق ڏيارڻ. همٿائڻ.

• **تَرَقِيُ ج تَرَقِيُون:** ث. [ع. رَقِيَ (= درجي بدرجي مٿي چڙهڻ. علم ۾ واڌارو ڪرڻ. درجي ۾ اضافو ملڻ] واڌارو – سڌارو. اضافو. چاڙهو. بلندي – اوج.

Gul Hayat Institute

• **تَرڪَ ج تَرڪَ:** ذ. [ع. تَرڪَ = ڇڏي ڏيڻ] پاسو (دنيا کان) — تياڳ. علحدگي. دستبرداري.

— **تَرڪَ ڪرڻ:** دنيا جي وهنوار کي ڇڏي ڏيڻ — دنيوي لاڳاپا ٽوڙڻ. جيڪي ڪجھ هجي قربان ڪرڻ.

• **تُرڪَ(ت):** ڏري (گونھ جي) — ٻُرڪَ. دست.

• **تُرڪَ:** اسم خاص. خوارزم ۽ چين جي وچ ۾ رهندڙ تاتاري قبيلن جو قومي نالو. ترڪستان يا تُرڪيءَ جي قوم. سنڌ جي 'سمن' مان هڪ قبيلي جو نالو.

— **تُرڪتاز:** ذ. ترڪن وانگر حملو. بهادر سپاهي. (صفت) لُٽيندڙ. معشوق.

— **تُرڪستان:** اسم خاص. تُرڪن جو ملڪ — وچ ايشيا وارو خطو.

• **تُرڪُ ج تُرڪَ:** ذ. تُرڪستان جو رهاڪو. تُرڪ قوم جو فرد. سپاهي. بهادر. (هندي اصطلاح موجب) مسلمان.

— **تُرڪي:** ث. تُرڪن جو ملڪ. تُرڪن جي ٻولي. غرور — وڏائي.

— **تُرڪي به تُرڪي جواب ڏيڻ:** جيئن ڪو چوي تيئن اُن کي جواب ڏيڻ. سخت جواب ڏيڻ. ڪٽو جواب ڏيڻ.

— **تُرڪي تمام ٿيڻ:** وڏائي هلي وڃڻ. آڪڙ ختم ٿي وڃڻ. دعويٰ نہ رهڻ.

• **تَرڪاري ج تَرڪاريُون:** ث. [هہ] سائي ڀاڄي. هر قسم جي رڌڻ جي ڀاڄي. ٻوڙ — ڳنڍڻ. ڀاڪرو گوشت (هندن جي اصطلاح ۾).

• **تِرڪائڻ:** مصدر. ڪِسڪائڻ. ريڙهڻ. ڳِسڪائڻ. ڳَسائڻ. لڪائي ڪڍڻ. گُم ڪرڻ. (تِرڪايو — تِرڪائيندو — تِرڪايل).

— **تِرڪائي وڃڻ:** آهستي آهستي لڪائي ڪٽي وڃڻ — تِڳائي وڃڻ — ڪسڪائي وڃڻ.

— **تِرڪِتالُ ج تِرڪِتالَ:** ذ. [تِرڪ (< ترڪائڻ = اٽڪل سان تڳائڻ. ڪسڪائڻ) + تال = اٽڪل. نٽاءُ] اٽڪل سٽڪل — لبو ٿبو (ڪم ۾). نٽ نٽاءُ.

— **تِرڪِتال ڪرڻ:** اٽڪل سٽڪل ڪرڻ. اَڌ ڳابرو ڪم ڪرڻ. لبو ٿبو ڪرڻ.

— **تِرڪتالي:** ث. مڪر — ڍونگ. اٽڪل.

• **تَرڪَٽُ ج تَرڪَٽَ:** ذ. [تَر = ترو+ ڪَٽ < ڪٽڻ. وڍڻ] بيخبريءَ ۾ نڳي — ويساھ گهاتي. ڏوڪو. دولاب — فريب.

• **تَرڪَٽ ڪرڻ:** ويساھ گهاتي ڪرڻ. ڏوڪو ڏيڻ. نڳي ڪرڻ. ڪپت ڪرڻ.

• **تَرڪَشُ ج تَرڪَشَ:** ذ. [ف. تَرڪَش] تيرن رکڻ جي ٿيلهي.

• **تَرڪَنڊي:** ث. ٻُوٽي جو هڪ قسم TrilenInsalatus.

• **تَرڪَڻُ:** مصدر. [ع. تَرڪ = ڇڏي ڏيڻ] ڇڏي ڏيڻ — ترڪ ڪرڻ — تياڳڻ. ميسارڻ. ڇُڪتو ڪرڻ (ليکو) — ليکو پائڻ (حساب ڪتاب کي). (ترڪيو — ترڪيندو — ترڪيل).

• **تِرڪَڻِ تِرڪَڻَ ج تِرڪَڻيُون:** ث. اُها گپ جنهن ۾ پير رکڻ سان يا هلڻ سان تِرڪي بڻجي. ڇڪڻ. گَپ. (راند طور) ڳسڪڻ لاءِ لَهوارو تختو.

— **تِرڪڻ بازي:** ث. تِرڪڻ جي حالت (گپ، پاڻيءَ يا لسائي سبٻان). تِرڪي پوڻ جهڙي لسائي. ڳسڪڻ واري ٻاراڻي راند. بهاني بازي. خطا کائڻ جهڙي حالت "عشق مجازي ترڪڻ بازي."

• **تِرڪَڻُ:** مصدر. ترڪي پوڻ (گپ ۾). مٿان کان هيٺ تي ڪسڪڻ. هيناهين تي رڙهڻ. ڦسڪڻ. ڳسڪڻ. مائل ٿيڻ (دل). گمراه ٿيڻ. (تِرڪيو — ترڪندو — ترڪيل).

— **تِرڪڻو ج تِرڪڻا:** ذ. صفت. ڪِسڪڻو — ڦِسڪڻو. لسو. (ث) تِرڪڻي ج تِرڪڻيون.

— **تِرڪِڻي:** ث. تِرڪڻ جي حالت. تِرڪَڻِ.

— **تِرڪِي پوڻ:** تِرڪي پوڻ. ڪِسڪي وڃڻ. ڳسائي وڃڻ.

— **تِرڪي وڃڻ:** نڪري وڃڻ (نظر کان). ٽڙي وڃڻ (نظر اک).

• **تَرڪو ج تَرڪا:** ذ. [ع. تَرڪَ (= ڇڏڻ) > تَرڪَة. تَرڪَة = فوتيءَ جي ملڪيت. ورثو] فوتي ماڻهوءَ جي پويان ڇڏيل ملڪيت — ورثو. اباڻي ملڪيت — ميراث. سامان — اسباب. پروسو — آسرو.

• **تِڙڪو:** ذ. اُس — تڙڪو. چمڪو.

— **تِرڪيدار:** ذ. صفت. چمڪڻو (هيرو).

• **تِرڪولُ ج تِرڪولَ(ث):** ذ. ڏسو "تِرڪول".

• **تَرڪي (ل):** ث. ڪنهن ڪٽيل دوا جي ڦَڪِي "انجڻين وغيره جي ترڪي هڻڻ".

• **تُرڪيا (ث):** اسم خاص. ٿر ۾ ميگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.

• **تُرڪيار:** اسم خاص. تعلقي ڏيپلي ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **تَرڪِيبَ ج تَرڪِيبُون:** ث. [ع. رَڪِب > رَڪَبَ. تَرڪِيب = موتي جڙڻ. ترتيب ڏيڻ] ملائي جوڙي بيهارڻ جي حالت — جوڙ. بناوت — سٽاءُ. نمونو (ملائڻ جو). تجويز — طريقو. بناوت — سٽاءُ. نمونو (ملائڻ جو). تجويز —

Gul Hayat Institute

طريقو. حيلو. اٽڪل. گرامر جو اصطلاح (جنهن موجب هر هڪ لفظ جو قسم ۽ تعلق نروار ڪجي). جملن يا لفظن جي ترتيب.

– **تَرڪيب اِضافِي:** ث. علم نحو جو اصطلاح – اضافت. ملڪيت يا واسطيداري ڏيکاريندڙ مرڪّب لفظن جي بناوت.

– **تَرڪيب بَند:** ذ. علم عروض جو اصطلاح. بحر ۽ وزن جي تقطيع. شعر جو هڪ قسم (جنهن موجب ڪنهن بحر ۾ ڪي بند جدا جدا قافين سان آڻجن ۽ هر هڪ بند ڪان پو هڪ مقرر شعر مختلف قافين سان آڻجي).

– **تَرڪيب تَعدادِي:** ث. علم نحو جو اصطلاح. عدد شماري ڏيکاريندڙ مرڪّب لفظن جي بناوت.

– **تَرڪيب توصيفِي:** ث. علم نحو جو اصطلاح. صفت جي معنيٰ ڏيکاريندڙ مرڪب لفظن جي بناوت.

– **تَرڪيب سان:** ظرفي فقرو. خبرداريءَ سان. اٽڪل سان. تجويز سان.

– **تَرڪيب ڪرڻ:** گرامر موجب جملي ۾ لفظن جي حيثيت ۽ حالت نروار ڪرڻ ۽ هر هڪ لفظ جو ٻين لفظن سان تعلق ٻڌائڻ. اٽڪل ڪرڻ. تجويز سٽڻ.

– **تَرڪيبِي ج تَرڪيبِي:** صفت. ترڪيب موجب – ترڪيب مطابق. ترڪيب وارو. اٽڪلي.

• **تَرڪاڻ ج تَرڪاڻ:** ذ. ڊڪڻ – وادو.

• **تَرڪَس (ذ)، تَرڪَس (ث):** ڏسو "سرگرس".

• **تَرڳا (لس):** ذ. گهنڊيدار – ڪارا (وار).

• **تَرڳاهُ (ل):** صفت. [تر = ترو + گاهه < ڳاهڻ = تري تائين ڳاهجڻ واري حالت] چٽ – نابود.

– **تَرڳاهه ٿيڻ:** چٽ ٿيڻ. ڪنگال ٿيڻ. بيزار ٿيڻ.

• **تَرڪڻ:** مصدر. پاڻيءَ ۾ گهڙو ترڻ – ترڪڻ.

• **تَرل (ڪ):** صفت. رس وارو – پاڻياٺو. پڪل.

• **تَرمُ ج تَرمَ:** ذ. [پورچوگيز Tronco؛ ف. تُرنگ] قيدخانو – جيلخانو.

– **تَرمَ ۾ پوڻ:** جيل ۾ پوڻ. قيد ڪاٽڻ. جُنيون سهڻ. خوار خراب ٿيڻ.

• **تُرمِتي:** ذ. تُرمِجي.

• **تُرمجي ج تُرمجِيُون:** ث. عام اصطلاح موجب باز جو هڪ قسم – ڪارين اکين (سياه چشم) ۽ ڏگهن پرن وارو تيز اڏامندڙ شڪاري پکي – 'جيٽو' يا 'جٽشو' جي مادي. Red – headed Merlin (Aesalon chicquera).

• **تِرمِذِي:** ذ. شهر 'ترمذ' جو رهاڪو. امام ترمذي جنهن حديث جو ڪتاب لکيو. (امام ترمذي جو لکيل) حديث جو هڪ مشهور ڪتاب.

• **تِرمِرائڻ:** مصدر. ترورا اچڻ – ترورا ڪرڻ (اکين جو).

• **تِرمُوري:** ث. هندڪو وڏو ڏينهن – وچ سياري ۾ ترن ۽ مُورين گڏي ڪائڻ جي رسم ملهائڻ جو ڏينهن (انهيءَ ڏينهن کان پوءِ رات ننڍي ٿيڻ شروع ٿيندي آهي ۽ ڏينهن وڏندا آهن).

• **تِر مِيدانُ (ت):** ذ. سرميدان – مقابلو.

• **تَرميم ج تَرمِيمُون:** ث. [ع. ١. رَمّ. مَرمّة = مرمت ڪرڻ؛ ٢. تَرمِيمات = گهرن ۽ گهٽين جي مرمت] درستي – اصلاح _ ڦيرڦار – گهٽا وَڌي. ڪنهن نهراءُ يا تجويز تي نظرثاني.

• **تُرَنجُ ج تُرَنجَ:** ذ. [ف. تُرنج = نارنگي] ميوي جو هڪ قسم (ٻه قسم ٿين. هڪ ننڍو تُرنج جنهن جي وڻ جا پن ڪارا ٿين. ۽ ٻيو وڏو تُرنج جنهن کي 'بالنگ' به چون: ٻئي خوشبودار ٿين. سواد ڪڙو ۽ ترش. مزاج سرد. گُل گرم ۽ خشڪ. تخم سرد تر خشڪ ۽ پن خشڪ ٿين).

– **تُرَنجِي:** ذ. تُرنج جي گلن مان نهيل شراب.

• **تُرَنجبين:** ث. [ف. تَرنگبين > ع. تَرَنجَبين] پساڙڪي وڪر جو هڪ قسم (جا ماڪ وانگر ڪنڊن وارن وڻن تي پوي ۽ سُڪي ڪنڊ يا مُستيءَ جي ڳوڙهين وانگر ٿي پوي: ذائقي ۾ مِٺي ٿئي. سنڌ ۾ اڪثر ڪانڊيري جي پنن تي ڳاڙهين ڳوڙهين جي صورت ۾ ٿيندي آهي).

• **تَرنگُ:** ذ. [ف. تَرنگ. ترنگ] سازجي تند جو آواز. [سن. تَرنگ] لهر – موج. اُمنگ – جذبو. ريجھ – خيال – بودڪي.

– **تَرنگِي:** ذ. صفت. لهري – موجي. جذباتي. پورالو.

• **تُرَنگُ ج تُرنگ:** ذ. [سن. تُرنگمُ < تُرَ = تکو + گمُ = هلڻ] پلو گهوڙو "تريا رت ترنگ. رڻ ۾ راماڻا ڪري" (خليفو نبي بخش): "جن تي ڪونت ڪڏائيا. تازي تيز ترنگ" (حمل).

• **تُرنگُ ج تُرنگَ:** ذ. [ف. تَرنگ] تَرمَ _ جيلخانو.

– **تُرنگ ڪاٽڻ:** جيل ڪاٽڻ – سزا ڪاٽڻ. ڏکيو وقت ڏسڻ – تڪليفون ڏسڻ.

Gul Hayat Institute

• **تَرَنُمُ:** ذ. [ع. رَنَمَ. تَرَنُم = مٺڙيون لاتيون ڪرڻ (پکي)، سُر سان ڳائڻ] سُر – آلاپ. ڳائڻ "جو ترنم ٿو ڪريان، سو ٿو ڪريان مستيءَ ۾".

• **تَرْنِي ج تَرْنِيُون:** ٿ. [سن] عورت – سهڻي عورت "سر ڪنڌ ۾ سُرها ڪيا، تَرْني لوئي تَل" (ڪنيان). ڪِنْوَڻ – وِجُ "تَرنيءَ جان تجلو ڪري، پيا پريان جي پاس" (صدرالدين). روشنيءَ جو ڪِرڻو.

• **تَرڻِ (ل):** ٿ. ننڍي ڪُميِ.

• **تَرڻُ:** مصدر. عضون جي چرپر سان پاڻيءَ جي مٿاڇري تي پاڻ جهلڻ – پاڻيءَ جي مٿاڇري تي رهڻ. "ٻڏڻ" جو ضد. تُرڳڻ. تَري پار ڪرڻ (واهه، درياءَ وغيره). لُڙهڻ. پار پهچڻ. وصول ٿيڻ (ٻڌل رقم). تڏيءَ ۾ پچائڻ – پُچڻ (پلو مڇي، ترڪاري وغيره گيهه يا تيل ۾). چِلڻ – لسو ڪرڻ (ڪنهن ٿلهي ڪاٺي يا دوڳيءَ کي کهاڙي سان). چڙهي پوڻ (بيماريءَ مان). زمين کي تَرگهمائي سڌو ڪرڻ. (تَريو – تَرندو – تَريل).

• **تُرَڻُ:** مصدر. [سن. تُلْ = تورڻ] تور ٿيڻ – وزن ٿيڻ (ڪنهن شيءِ جو). ڪانٽي يا ساهميءَ تي چڙهڻ. وزن ڪرڻ (پنهنجو). ڇيڻ (اکين ۾). (تُريو – تُرندو – تُريل).

• **تَرْڻِي ج تَرْڻِيُونْ:** ٿ. تَرڻ جي حالت. ٻيڙي. اُهو ٿانءُ جنهن ۾ ڪا شيءِ ترجي – ڪٽِجي.

• **تَرو ج تَرا:** ذ. [سن. تَلَ = ترو] تَرُ – ٿاهُ – قَعْر (ع). تَر وارو حصو. هينيون پاڱو. بنياد. اونهائي. هينيون پاسو (ٻيڙيءَ، جُتيءَ وغيره جو). پچاڙيءَ جي بچت (پنگ وغيره جي) "جيڪي پين تَرو تِن کي سور نڪو ٿِرو" (موالين جي صدا). ڳُجهه – راز.

– **تَرو ڪَهَرائِڻُ:** ڪنهن ڪم سببان گهٽا پنڌ ڪرڻ يا ڪرائڻ. منٿون ڪرڻ يا ڪرائڻ.

– **تَرو لڳائي چلڻ:** ڪپائي جڏڻ. هڪ هنڌ ٻيهاري جڏڻ. شرمندو ڪرڻ. ڪنڌ هيٺ ڪرڻ. مَن کي مارڻ. طعام کي ساڙي جڏڻ.

– **تَرو لڳڻ:** طعام جو زياده سيڪ اچڻ سبب تَر ۾ سڙي وڃڻ. بيوس ٿيڻ.

– **تَرو هڻڻ:** خدمت ڪرڻ. تمام گهڻي ٽهل ڪرڻ. بنا معاوضي سخت محنت ڪرڻ.

– **تَروئي لڳِي وڃڻ:** شرمندو ٿيڻ. ذِلَت ڏسڻ. وائڙو ٿيڻ – منجهي پوڻ.

• **تِرو (ت):** ذ. سونارڪي ڪم جو هڪ اوزار. زيورن تي ڇِٽَن ڪڍڻ جو قالب.

• **تُرو ج تُرا:** ذ. [ع. طُرّہْ > تُرو] طُرو – پٽڪي جو ڇيڙو.

• **تَرْوارِ ج تَرْوارِيُونْ:** ٿ. تَرارِ ـ تلوار.

• **تَرْوَانِي ناهڻ (ت):** ڌوٻين جي اصطلاح ۾ ڪلر جي پاڻيءَ ۾ ڪپڙا ٻوڙڻ.

• **تَرْوَتُ:** ٿ. ڏسو "تَرهوتَ".

• **تَرورُ:** ذ. [سن] وَڻُ.

• **تِرورِ:** ٿ. ڏُنڌ مان لنگهندڙ تِکي روشنائي. پاڻيءَ جي مٿان سٽِپ سبب روشنائي جي ڪرڻن جي جهرمر. تِرورا. بي آرامي. بيقاعدي اچ وڃ (ل).

• **تِرورِ:** اسم خاص. تعلقي روهڙيءَ ۾ هڪ ڳوٺ ۾ ڍنڍ جو نالو.

• **تِورائِڻُ:** مصدر. پاڻيءَ جي مٿاڇري تي تيل، گيهه وغيره سٽِپ پوڻ سبب سج جي ڪرڻن سان طرحين طرحين رنگ ڏسڻ.

• **تِرورو ج تِرورا:** ذ. [سن. تِرسريڻ = ترورو] سج جي روشنيءَ جي سنهڙي ليڪ – ڪرڻو. اکين آڏو ڦرندڙ ڪارو ٽِبڪو. ڏُنڌ (اکين جو). پاڻي ۾ ترندڙ سٽِپ جو ذرو.

– **تِرورا ڪرڻ:** اکين سان چِٽيءَ طرح شيون نہ ڏسي سگهڻ.

• **تِروڪِڙِي ج تِروڪِڙِيُون:** ٿ. تِروڪڙي – تلوڪڙي.

• **تِروڪِٽِي ج تِروڪِٽِيُونْ:** ٿ. تِروڪڙي.

• **"تارا تروڪٽيون مٽن ڦلڙيون" (شاهہ).**

• **تِروڪِڙِي ج تِروڪِڙِيُون:** ٿ. [سن. تِلَ = تِر] جسم ۾ سئيءَ سان زخم ڪري سُرمي يا نيري. رنگ سان پري ٺاهيل هٺرادُو تِر (جو دائمي نشان جي صورت وٺي بيهي). تلو ڪڙي – ڏينبوڙي.

• **تَرُونْ:** ٿ. اُٺ جي نَٽ (جا وارن مان ٺاهجي).

• **تَرْوِيجَ:** ٿ. [ع. راجَ (= رواج ۾ اچڻ) > رَوَجَ. تَرْويج = رواج ۾ آڻڻ. رائج ڪرڻ] رواج – رسم. شهرت.

• **تَرْهاتَ (ل):** ٿ. پنڌ سببان پيرن جي تري ۾ زخم واري گاٺ (ءِ سُور) – تَرْهَت. (ڪنهن جي اچڻ يا هلڻ سببان پيرن جو هلڪو آواز – آهَٽ.

• **تَرْهاتجَڻُ:** فعل مجهول. پنڌ سبب پيرن جي تري ۾ گاٺ ٿيڻ – گَسڻ سببان زخمجڻ.

• **تَرْهَتَ (ل):** ٿ. پاچاريءَ جي هيٺين ڪاني – تَرْهوتَ. پير ۾ ٿيل زخمدار گاٺ (پنڌ سبب).

• **تَرْهَنجَڻُ:** فعل مجهول. تَرْهاتجڻ. ٿڪجڻ. عاجز ٿيڻ.

Gul Hayat Institute

• **تَرْهَٽي:** اسم خاص. تعلقي گهوڙا باريءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تُرهو:** اسم خاص. تعلقي جيمس آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَرهو، تُرهو ۽ ترها:** ذ. [تر، ترو > ترهو = اهڙي شيءِ جنهن جو تَر ٻڏل هجي. ٢. تَرڻ > تَرهو = اهڙي شيءِ جا تَري يا تاري] ڪکن، ڪانن ۽ ڪاٺين جو نوڙين ۽ رسين سان تَر ٻڌي ٺاهيل هڪ قسم جو منجو (جو اڪثر ڍنڍن ۽ ڇڇن ۾ ٻيڙيءَ طور ڪم آڻجي) "ٻيا سيٽ سڙن، ترهي ٻنهي ڪنڌئين" (شاهه). (اصطلاحاً) ٻڏڻ کان بچڻ جو وسيلو. وسيلو – آڌار "توڪل جو تُرهو".

– **تُرهو ٻڌڻ ۽ پاڻي ڪي سلڻ:** ڪنهن ڪم لاءِ ڪوشش به ڪرڻ ۽ توڪل به ڪرڻ.

– **تُرهو تواڻي ٿيڻ:** ڪکن جي ترهي جو پاڻي ۾ لڙهي لهوارو ٿيڻ. وسيلو هٿان وڃڻ. بيوس ٿيڻ.

• **تَرهوٽ ۽ تَرهوٽون:** ث. [تر = ترو. هيٺ] پاڃاريءَ جي هيٺين ڪاني – لار – تَرهٽ.

• **تَري:** ث. [ف] آلاڻ – نمي. تازگي. سٽياٺي.

• **تَري ۽ تَريون:** ث. [سن. تَلَ = ترو] ديگ يا ديگڙي وغيره جي سڙي ويل تَر ۾ نٿون وڃهايل ترو. [سن. تَري = ترڻ] آها شي جنهن کي ترجي. تُرهو. ننڍي ٻيڙي – مَڇُئو. تِري.

– **تري ڪُپڻ، لڳڻ:** ملهه وڙهندي هٿ زمين تي ڪپڻ (جا هارائڻ جي نشاني آهي) – ملهه ۾ دسجڻ.

– **تَري، تِري ۽ تريون:** ث. [سن. تَلَ = ترو] هٿ جو سنئون پاسو يا وچ. پير جو هيٺيون پاسو. اُٺ جي پيٽ تي گاٺ سبب گول حصو (ڪ).

– **تريءَ تي بهشت:** اصطلاح. اُتي جو اُتي سڀ سهولتون ميسر. جهٽ پٽ تيار. فوري عمل.

– **تري تي بهشت ڪرڻ:** ڪا شيءِ نه پهه تيار ڪرڻ ڪو ڪم اتي جو اُتي پورو ڪرڻ. هڪيو تڪيو پورائو ڪرڻ.

– **تريءَ تي بهشت گهرڻ:** ڪم جي فوري پورائي طلب ڪرڻ. اڻ ٿيڻي ڳالهه جي گهر ڪرڻ.

– **تريءَ تي رکڻ:** هڪدم حاضر ڪرڻ. موجود ڪرڻ. سانگو لاهي حاضر ڪرڻ. جان جي قربانيءَ لاءِ تيار ٿيڻ "سر تريءَ تي رکڻ".

– **تريءَ تيل نه لڳڻ:** نه مڃڻ – نه ٻاسڻ – قبول ڪرڻ. ڪي ڪين ٿيڻ. ڪجهه به نه ورڻ.

– **تَريءَ ٻٽڻ (ت):** ٻاڙ ٻٽڻ. زور پڄڻ. ڪنهن جي طاقت موڙڻ. هڪ رسم موجب گهوٽ ڪنوار جي مٺ کولڻ.

– **تري ڏيڻ:** بچاءَ خاطر آڏو هٿ ڏيڻ. آڏ ڏيڻ. مدد ڪرڻ. ڪپڙن کي هٿ سان مهٽڻ (ڌوٻي). آڏڻ. پيڙون ڏيڻ – زور ڏيڻ.

– **تري ڪوڙڻ:** هيٺو ٿيڻ. هارائڻ.

– **تري هڻڻ:** ٻيلهاڙي راند ۾ مخالف کي ڇاتيءَ وارو ڌڪ هڻڻ. هٿ سان ڌڪي پري ڪرڻ.

– **تري هيٺان سج لڪائڻ:** وڏي گناهه کي ڪنهن اٽڪل بازيءَ سان لڪائڻ. ڪنهن مشهور واقعي کي حرفت سان پوشيدو رکڻ. وڏي گناهه يا مشهور واقعي کي لڪائڻ جي اجائي ڪوشش ڪرڻ. بيسود ڪوشش ڪرڻ.

– **تريُن ڀر ٿيڻ، ٻوڙ، ڪرڻ:** بيئلائي منجهان ڪِري طاقت ٿيڻ. بلڪل هيٺو ٿيڻ.

– **تريُن ڪوڙائڻ:** هيٺ ڪيرائڻ. هيٺو ڪرڻ. زور پڄڻ.

– **تريُن ڪوڙڻ:** اونڌو ٿيڻ. زور ٽٽڻ. سڃو ٿيڻ. ڪنگال ٿيڻ.

– **تريون گسائڻ:** محنت ڪرڻ – پورهيو ڪرڻ. گهڻو هلڻ.

– **تريون مهٽڻ:** هٿ مهٽڻ. افسوس ڪرڻ. پشيمان ٿيڻ. بيمار يا غش ٿيل ماڻهوءَ جي هٿن ۽ پيرن جي ترين کي گرم ڪرڻ خاطر زوردار مالش ڪرڻ.

• **تُري:** ث. جوئر جو هڪ قسم (جا منا ڪانا ڪري). جوئر جو منو ڪانو – ڳنو. گهوڙي. سونارن يا جواهرين جي ننڍي ساهمي – تڪڙي.

• **تَرياسَر:** اسم خاص. ننگرپارڪر وٽ هڪ تلاءَ جو نالو.

• **تِـرْياقُ، تَـرْيَاقُ:** ذ. [ع] هڪ مرڪب دوا جا زهر جي اثر کي زائل ڪري – زهر مار – Theriaca treacle. اهڙي شيءِ جا زهر جي اثر کي دفع ڪري. اوتار (ڪنهن دوا جي اثر جو) – Antidote.

• **تَرِيزُ:** ث. [ف. تِريز = تڪندو بالو] پهراڻ جو آڳو – دامن.

• **تري ڪرڪلو:** ذ. جوئر جو هڪ قسم (پڇاڙيءَ وارو پن هڪ پاسي لڳل. سنگ چوءُ چوٽيو ۽ ڪانو منو).

• **تَرِيلُ:** اسم مفعول. صفت. [تَرڻ > تَريل] پڪل. مٽي تَري آيل. آتريل.

• **تُرِيلُ:** اسم مفعول. صفت. [تُرڻ > تُريل] تور ٿيل – تور ڪيل.

• **تَرِينُ:** صفت. [ف. تَـر > ترين] بلڪل. تازو. صفت جي پويان 'وصف جي گهٽائي' خاطر استعمال ٿيندڙ لفظ "تازه ترين" (= بلڪل تازو).

Gul Hayat Institute

• **ٽرِيناڪ:** ذ. صفت. [ف. ترين (= بلڪل) > ترِيناڪ (سنڌي)] تمام چالاڪ. وڏو حرفتي. اٽڪلي. ٺڳ – مڪار – عيار. فتنہ انگيز. (ذ) شڪاري پکيءَ جو هڪ قِسم (جو سال ۾ ٽي ڀيرا ڪنڀ ڇاڻيندو آهي. باز جنهن گهٽيون ڪريزون ڪاڍيون هجن (پکين کي جهلڻ ۾ وڏي اٽڪل وارو. وڏو اٽڪلي جيڪو ڪنهن کي نہ ڇڏي. ٽن سالن جو ويڙهاڪ باز.

• **ٽرِينهَن:** ظرف. اڄ ڪان وٺي ٽنجين ڏينهن (اَڄ، سڀاڻي، پرينهن، آرينهن، ٽرينهن).

• **ٽرِيو ۽ ٽرِيا:** ذ. گهٽي هلڻ ڪري اُٺ جي پير جي ڦاٽي پيل کل (ل). پرت پريل پوش (ٿ).

• **ٽرِيو:** ذ. سامونڊي مڇيءَ جو هڪ قسم.

• **ٽَڙ ۽ ٽَڙُون:** ٿ. [سن. تَدِ (= هڻڻ، وڍڻ) > ٽڙڻ > ٽڙ] ٽڪر (سوپاريءَ جو). ذرو (مصريءَ جو). ٻوٽي (گوشت جي). ڪاٺي (تيڪ لاءِ) – جهلَ "جنين ڪاٺين آنداڻون، تنين ڪاٺين وينداس = جنين ٽڙين آنداڻون، تنين ٽڙين وينداس" (ڳجهارت). لوڏ – هڪل (شڪار لاءِ). ٻڄ (ڪنهن جانور تي شڪارين يا ڪتن جي). ٽڙي – دڙڪو.

– **ٽَڙُڪو:** ذ. سوپاريءَ ذرو.

– **ٽَڙ ڪرڻ:** شڪار واسطي پکين يا جانورن کي ٽڙڻ.

• **ٽَڙُ ۽ ٽَڙَ:** ذ. [سن. تَٽ = ڪنارو] ڪنارو – ڪنڌي. ڪنهن واهہ. درياءَ وغيره جو ڪناري وارو اهو هنڌ جتان پاڻي پرجي، وهنججي يا چوپائي مال کي پاڻي پيارجي – گهيڙ – گهاٽ. ٻيڙين بيهڻ جي جاءِ _ پتڻ. اهو هنڌ جتي مڇي ماري ڳڌ ڪئي وڃي – ميانڻ. جر تائين پهتل ڪوهہ. ڪوهہ. ڪوهہ وارو ڳوٺ. پاڻي جي ڪَڌ (ڪ). جُوءِ _ ٿاڪ. ميدان – پوٺو (ت). وهنجڻ – غسل. احتلام.

– **ٽَڙ تانگهڻ:** ڳولا ڪرڻ. ڪوشش ڪرڻ.

– **ٽَڙُ پوڻ:** خواب ۾ جماع جي وهم سبباں انزال ٿيڻ – احتلام ٿيڻ (جنهن جي ڪري لازمي طور ٽڙ ڪرڻو پوي).

– **ٽَڙُ ڏيڻ:** وهنجارڻ (ميّت کي) – غسل ڏيڻ. ٻيڙين جو لنگر هڻڻ.

– **ٽَڙُ ڪرڻ:** وهنجڻ – غسل ڪرڻ.

– **ٽَڙَ لائڻ:** پار پهچائڻ. ڪنڌيءَ پيڙو ڪرڻ. منزل تي رسائڻ.

– **ٽَڙُ هجڻ:** جماع يا ٽڙ پوڻ سبباں غسل جي ضرورت هئڻ.

• **ٽَڙِ ۽ ٽَڙِيُون:** ٿ. موسم – مُند. قسط (قرض جي).

– **ٽَڙِ ڪرڻ (ل):** چوپائي مال جو ٻہ ٽي مندون ڦر نہ ڏيڻ. وس جي موسم ۾ ڊؤ تي جرڻ. ڊؤ ڪرڻ.

– **ٽَڙ هڻڻ (ل):** چوپائي مال جو ٻہ ٽي مندون ڦر نہ ڏيڻ. مند گسائڻ.

• **ٽَڙاڪو (ت):** ذ. جهيڙو. ٻناڪ.

– **ٽَڙاڪِي ۽ ٽَڙاڪِي:** ذ. صفت. جهيڙاڪ. ٻناڪي.

• **ٽَڙائڻ:** مصدر 'ٽڙڻ' مان متعدي بالواسطہ. ٽڙائي ڪڍڻ – لوڏائڻ. (ٽڙايو – ٽڙائيندو – ٽڙايل).

• **ٽَڙنگ ۽ ٽَڙنگ:** ذ. صفت. وڏو اڙٻنگ – وڏو پهلوان.

• **ٽَڙ پيڙ ۽ ٽڙپيڙُون:** ٿ. [ٽڙ > ٽڙڻ + پيڙ > پيڙڻ] سوڙهہ – تنگي. سختي – پيڙا. تڪليف – اوکي. وٺ پڪڙ. ٽڙ تڪڙ. سخت ڪوشش. تقاضا.

– **ٽَڙ پيڙ ٿيڻ:** ماڻهن جي گهڻائي سبب سخت سوڙهہ ٿيڻ.

– **ٽَڙ پيڙ ڪرڻ:** سوڙهہ ڪرڻ – سختي ڪرڻ. تڪليف ڏيڻ. تڪڙ ٻڌڻ.

• **ٽَڙ تڪڙ:** ٿ. تمام گهڻي تڪڙ. جلد بازي. اٻهرائي. ٻج ٻجان. وٺ پڪڙ.

– **ٽَڙ تڪڙ ڪرڻ:** تمام گهڻي تڪڙ ڪرڻ – جلدي ٻڌڻ.

• **ٽَڙ ٻڪڙ:** ٿ. ٽڙ تڪڙ.

• **ٽَڙپ:** ٿ. ڦٿڪو – لوڇ. بيقراري. جوش – جذبو. اُمنگ. خواهش.

• **ٽَڙپائڻ:** مصدر 'ٽڙپڻ' مان متعدي بالواسطہ. ڦٿڪائڻ – لُڇائڻ. ٽڙڦائڻ. (ٽڙپايو – ٽڙپائيندو – ٽڙپايل).

• **ٽَڙپڻ:** مصدر. [سن. تَد = ڌڪ هڻڻ] ڦٿڪڻ – لُڇڻ – ٽڙڦڻ. بيقرار ٿيڻ. سِڪڻ. سڙڻ. (ٽڙپيو – ٽڙپندو – ٽڙپيل).

• **ٽَڙپوٽو ۽ ٽَڙپوٽا:** ذ. ٽڙپوٽي جو پٽ – پوٽي جو پوٽو. (ٿ) ٽڙپوٽي ۽ ٽَڙپوٽيون.

• **ٽَڙ خمِير:** اسم خاص. تعلقي ڇاڇري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٽَڙ دوس:** اسم خاص. تعلقي ڇاڇري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٽَڙ ڏاڏو ۽ ٽَڙ ڏاڏا:** ذ. ڏاڏي جو ڏاڏو. (ٿ) ٽَڙ ڏاڏي ۽ ٽَڙ ڏاڏيون.

• **ٽَڙ ڏوهٽو ۽ ٽَڙ ڏوهٽا:** ذ. ڏوهٽي جو پوٽو (ٿ) ٽڙ ڏوهٽي ۽ ٽڙ ڏوهٽيون.

• **ٽَڙ سمون:** اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٽَڙڻ:** مصدر. [هہ. ٽڙپنا] لڇڻ – ڦٿڪڻ. (ٽڙيو – ٽڙندو – ٽڙيل).

Gul Hayat Institute

• **ترڪو ج ترڪا:** ذ. صبح واري اُس. تاءُ (سج جو).

• **ترڪول ج ترڪولون (ٿ):** ٿ. پٽ جو اُهو پاسو جنهن تي صبح جو سج اُڀرڻ وقت ترڪو پوي "ترڪولون ترڪ ڪري، وڃي وينا گوچر گام" (خليفو نبي بخش).

• **ترڳڻ:** مصدر. [سن. تداڳ = تلاءُ] تلاءَ، ڍنڍ، واهه يا درياءَ ۾ پيو وهنجڻ. ٽٻڻ ۽ ترڻ "ترڳِي ٿي تالور ۾، هٿي مير بحر منجهن" (صدقي پُرو) ٽٻيون هڻڻ. (ترڳيو – ترڳندو – ترڳيل).

• **ترنانو ج ترنانو:** ذ. ناني جو ڏاڏو. (ٿ) ترناني ج ترنانيون.

• **ترڻ:** مصدر. [سن. تد = هٽڻ. وڌڻ] هڪلڻ (جهار يا جانورن کي پوڪ مان). پڄائڻ (سواريءَ جو وهٽ) – ڊوڙائڻ. لوڏڻ – ڌڪڻ. نيڪالي ڏيڻ. (تريو – تريندو – تريل).

• **تري ڪيڻ:** لوڏي ڪيڻ (ڪنهن کي گهر يا ملڪ مان). هڪلي ڪيڻ (جانورن کي).

• **تريل ج تريل:** ذ. هڪليل – ڌڪيل. نيڪالي ڏنل – لوڏيل. راڄ يا جماعت مان ڪڍيل. پٽيل – پاراتو ڏنل.

• **ترو ج ترا:** ذ. هيڙيءَ جي ڪچي ۾ ٿيل ٿنگ (جنهن ۾ 'پوني' ٻڌجي).

• **ترڙ ترڙ:** ٿ. شرناءِ جو آواز.

• **تري ج تريون:** ٿ. [ترڻ > تري] چينب – تنبيهه – ڌمڪي. چڙٻ. تکي ڊوڙ (ڪ). ڪناري تي ڪتل مُني (جنهن سان هيڙي ٻڌجي) – ڪَرس.

– **تري چاڙهڻ ڏيڻ:** ڌمڪي ڏيڻ – چينبڻ – تنبيهه ڪرڻ.

– **تري ڪرڻ (ٿ):** وڙهڻ خاطر سوئر جي جلهه ڪرڻ. ترڻ – هڪلڻ.

• **ترياٽ ج ترياٽون:** ٿ. نار جي هڪ ڪاٺي (جا 'جوهي' جي ڊيگهه ڪان ٿورو وڏي هوندي آهي ۽ 'پڙيات' جي آمهون سامهون 'پرجل' جي ٻئي طرف رکيل هوندي آهي).

• **تريهو (ٿ):** ذ. لڙ – هُل. هنگامو – جهيڙو.

• **تري ڪري:** ظرف. [تري < ترڻ + ڪري < ڪرڻ (= ٻيهڻ)] ٻيني پير – بنا دير. انهيءَ وقت. اتي جو اتي. جلدي – جهٽ پٽ.

• **تڙ:** ظرف. سڌو – پورو – ٺيڪ. وچ تي – پورو نشان تي. نچ. ساڳيو – هوبهو (ٿ).

• **تزڪيه:** ٿ. [ع. زڪا (= پاڪ ٿيڻ) > زڪّي، تزڪية = صاف ڪرڻ، پاڪ ڪرڻ] پاڪائي – نرملتا. نشونما.

– **تزڪيه نفس:** ذ. نفس جي پاڪائي.

• **تزلزل:** ذ. [ع] جنبش. تحرڪ. زلزلو.

• **تزلي ج تزليون:** ٿ. پاراٿيءَ راند لاءِ گول ٺڪري – ڏسو 'تزي'.

• **تزئين:** ٿ [ع. تزيين = سينگارڻ] زينت – آرائش – سينگار.

• **تزي ج تزيون:** ٿ. ٺڪر يا چيني جي گول ٺڪري (جا پٽ تي خانن (گهرن) واري راند ۾ ڪم اچي. جنهن کي پيرن سان تڏا هڻي گهرن ۾ اماڻبو آهي) _ تزلي – ڏبون – ٽاپون.

• **تس ج تس:** ذ. [ع. طَسّ = ڪاٽ جو پيالو] ٺڪر جو ننڍو ماٽورو (اٽي رکڻ لاءِ).

• **تساهُل:** ذ. [ع. سهّل > تساهُل = آساني پيدا ڪرڻ] غفلت – سستي – لاپرواهي.

• **تسائڻ:** مصدر. [سن. تُش = راضي ٿيڻ] راضي ڪرڻ – خوش ڪرڻ. ريجهائڻ – پرچائڻ. (تسايو – تسائيندو – تسايل).

• **تسبيح ج تسبيحون:** ٿ. [ع. سبّحَ > سبح، تسبيح = ڏٺيءَ جي وڏائي بيان ڪرڻ] خدا جي وڏائيءَ جو ذڪر. سبحان الله جو ورد. داڻن جي مالها (جنهن تي ذڪر ڪجي).

– **تسبيح خوان:** صفت. [ع. تسبيح + ف. خوان (< خواندن = پڙهڻ) = پڙهندڙ] تسبيح پڙهندڙ – ذڪر الاهي ۾ مشغول.

– **تسبيح سورڻ:** تسبيح تي خدا جو ذڪر ڪرڻ. وظيفو پڙهڻ.

• **تسخير:** ٿ. [ع. سخّر > سخر. تسخير = مطيع ڪرڻ] مطيع يا تابعدار ڪرڻ جي حالت. فتح. جيت.

• **تسخير ڪرڻ:** مطيع ڪرڻ. فتح ڪرڻ.

• **تسر:** ٿ. ريشمي يا سوٽي ڪپڙي جو هڪ قسم (جنهن تي 'ڪڄ' جو پرت پرين ۽ جنهن مان 'ڪنجري' جو گلو ناهين). ڪيگر – ريشمي سُوسي. Tassel. تسري.

• **تسرو ج تسرا (ڪ):** ذ. [ع. طَسّ = پيالو] ڪنجهي جو تالهه (ڪ). ڪنجهي جو وڏو ويڪرو ۽ تراڪڙو ٿانءُ (وٽي ڪان وڏو) – تاسرو.

– **تسري ج تسريون:** ٿ. ننڍي ٿالهي – تسر.

• **تسڪين:** ٿ [ع. سڪن > سڪن. تسڪين = ماٺ ڪرائڻ. اطمينان ڏيارڻ] تسلي – اطمينان – دلجاءِ. دلاسو. آرام.

– **تسڪين بخش:** صفت. اطمينان بخش. پڪو – يقيني (ظرف) خاطريءَ جهڙو.

• **تسلا تسلائي ج تسلائيون:** ٿ. [ع. تسلية = آٿت، آرام] تسلي – خاطري – دلجاءِ. حد درجي تائين ڪوشش.

Gul Hayat Institute

• **تَسَلُّطُ:** ذ. [ع. سَلِطَ (= سخت ٿيڻ) > تَسَلَّطَ (عليٰ) = غلبو ڪرڻ، مطيع ڪرڻ] غلبو ضابطو. قبضو.

• **تَسَلْسُلُ:** ذ. [ع] جاري رهڻ جي حالت (ڪم). هڪٻئي پٺيان هجڻ جي حالت — سلسلو. لاڳاپو — ڳانڍاپو.

• **تَسِلو ج تَسِلا:** ذ. [ع. طَسّ = پيالو] ڏونگهي ٿالهي (جا گهڻو ڪري هندوءِ ماڙيچا ڪم آڻين).

• **تَسْلِي ج تَسْلِيُوْن:** ث. [ع. تَسْلِيَة = آٿت، آرام] تسلا — تسلائي.

• **تَسَلِي ج تَسَلِيُوْن:** ث. [ع. سَلا، سَلِي > تَسَلِّي، تَسَلِّيا = آٿت ڏيڻ] دلجاءِ ــ دلداري. خاطري — دلجمعي.

• **تَسْلِيم:** ث. [ع. سَلِمَ > سَلِمَ، تَسْلِيم (ب) = رضامند ٿيڻ، تابعداري مڃڻ، حوالي ڪرڻ] سپردگي — سونپڻ. رضا — منظوري — قبوليت. تابعداري — مڃتا. نيازمندي. اطمينان بخش.

— **تَسْلِيمات:** [ع. تَسْلِيم ج تسليمات] سلامَ — نيازَ "آداب تَسْليمات" (= سلامن جا طريقا يا لوازمات).

• **تُسمانُ (ٿ):** ذ. دعاگو — سلامتي بخشيندڙ.

• **تَسمو ج تَسما:** ذ. [ف. تَسْمَهْ = اڻ رڱيل ڳل، ڪچو چمڙو] چَمِ جي سنهي تند. چمڙي جي ڪَهِي (بُوٽ لاءِ) — بُوٽ جو ڏاڪو.

• **تَسْمِيُ:** ث. [ع. تَسْمِيْن = مکڻ جو تهه ڏيڻ] ڪيرٽي.

• **تَسْنِيْدُ:** ث. [سِنَدَ > سِنْدُ (ع) > تَسْنِيْد (= باب تَفْعِيل = سنڌي صورت ۾ آڻڻ] علم نحو جي اصطلاح ۾ ڪنهن بہ عربي يا فارسي لفظ (جي صورت) ڪي بدلائي سنڌيءَ صورت ۾ استعمال ڪرڻ جي حالت "بَصَل > بَصر، طَبَق > ڏَبڪِي وغيره".

• **تَسْنِيمُ:** ذ. [ع] بهشت جو هڪ چشمو.

• **تَسَّجَڻُ:** مصدر. [سن. تْرِشْ = اُج — اُج جهلي وڃڻ ۽ پاڻي نہ پيئڻ. اڃائجڻ. ساهہ چڪجڻ. (تَسيو — تسبو — تسيل).

• **تُسَڻُ:** مصدر. [سن. تُشْ = راضي ٿيڻ] خوش ٿيڻ — راضي ٿيڻ "مون تي ڪر منهنجا پرين. توهہ تُسِي تيڏو" (شاهہ). سر هو ٿيڻ. ريجهڻ — پرچڻ — پرڻ. (تُسيو — تُسندو — تُسيل).

• **تَسُو ج تَسا:** ذ. [سن. تْرِشْ = اُج] اُجَ — پياس. بُک — فاقيو. جفا — تڪليف — سختي "آءٌ ڏوريندي اُن ڪي، ڏيئي تَن تَسو" (شاهہ).

• **تَسِيو:** ذ. چوپائي مال جي هڪ نہ ٻئي ڏينهن پاڻي پيئڻ جي حالت (ٿ).

• **تَسُو ج تَسُو:** ذ. [ف. تَسُو = چئن يا ٻن جَوَن جي داڻن جيتري تور، ڪنهن وزن، ماپ يا ڏينهن جو چوويهون حصو] ڪنهن بہ شيءِ جو ٿورو ذرڙو — جَوَ جي مقدار جيترو.

• **تَسْهِيلُ:** ث. [ع. سَهُلَ > سَهَل، تَسْهِيْل = آسان ڪرڻ] آساني — سولائي — سهولت.

• **تَسيو ج تَسيا:** ذ. [سن. تْرِشْ = اڃ] اُجَ — پياس. طلب. بک — فاقو. [ع. طَسّ = پيالو] ماٽورو — تَسُ (ٿ).

— **تَسيا ڪاٽڻ:** اُجون سهڻ. بکون ڪاٽڻ.

— **تَسيو ڏيڻ:** بک ڏيڻ. اُج بک سهڻ "تن ڪي تسيو ڏيڻ".

• **تُشُ (ڪ):** ذ. [سن. تُشْ] تُهہ (جانور يا جَوَ وغيره جو). ذرڙو — ڪڻو. ٿورڙي شيءِ.

• **تَشابُهُ:** ذ. [ع. شَبِہ > تَشابَہ، تَشابُہ = ملي اچڻ] ساڳيائي — هڪجهڙائي. مناسبت. برابري.

• **تَشْبِيبُ:** ث. [ع. شَبَّ (= جوان ٿيڻ) > شَبَبَ، تَشْبِيب] قصيديٰ ۾ ممدوح جي مدح کان اڳ عاشقانہ مضمون بابت شعر چوڻ. قصيدي جي شاعرانہ تمهيد.

• **تَشْبِيهُ ج تَشْبِيهُوْن:** ث. [ع. شَبَہ، شَبَّہَ = ڀيٽ ڪرڻ] 'علم بديع ۽ معاني' جو لفظ. ڪنهن شيءِ جي ٻيءَ سان ڀيٽ. مشابهت. مناسبت. هڪجهڙائي. برابري.

• **تَشْخِيصُ:** ث. [ع. شَخَصَ (= ڏسڻ ۾ اچڻ. ظاهر ٿيڻ) > شَخَصَ، تَشْخِيص = بيماري. پروڙڻ] علامتن. حالتن ۽ اسبابن جي جانچ سان بيماريءَ جي پرک — مرض جي سڃاڻپ.

• **تَشَدُّدُ:** ذ. [ع. شَدَ (= ڇڪي ٻڌڻ، مضبوط ڪرڻ) > تَشَدَّدَ، تَشَدُّد = مضبوط ٿيڻ، طاقتور ٿيڻ] ڏاڍائي — زور — جبر. زيادتي. مارڪٽ.

• **تَشْدِيدُ:** ث. [ع] اِملاءَ جي نشاني (ّ) جا ڪنهن اکر جي اُچار کي ٻيڻو زوردار ڪري. شد.

• **تَشْرِيْحُ ج تَشْرِيحُوْن:** ث. [ع. شَرَحَ = بيان ڪرڻ، سمجهائڻ] سمجهاڻي — توضيح — وضاحت.

• **تَشْرِيفُ:** ث. [ع] عزت — شرف. بزرگي. عزت افزائي.

• **تَشْرِيف فَرما ٿيڻ:** ڪنهن معزز شخص جو اچڻ.

• **تَشَفِّيُ:** ث. [ع. شَفِيٰ، شَفِي > تَشَفِّيٰ، تَشفِيا = صحتمند ٿيڻ، ڪاوڙ بعد ٺڏو ٿيڻ] شفا ــ تندرستي — صحت — تسلي — دلجمعي — اطمينان خاطري.

• **تَشَنُّجُ:** ذ. [ع] بيماريءَ جو هڪ قسم (جنهن ۾ بدن جا عضوا سِيڪجي، چڙهي پون) — Spasmodic contraction of body.

• **تِشْنَگي:** ث. [ف] اُجَ. خواهش. محبت وارِي ڪشش

Gul Hayat Institute

"محبت جن جي من ۾، تن تشنگي تار" (شاھ).

• **تِشنَه:** صفت. [ف] اُڃو – پياسو – اُساٽيل. خواھشمند – مشتاق. سڪايل.

– **تِشنَه ڪامُ:** صفت. سُڪل تارُنُ وارو – اُڃايل. سِڪايل. ناڪام.

– **تِشنَه ڪامي:** ث. اُڃ. سِڪَ. پياس.

– **تِشنَه لَبُ:** صفت. اُڃايل – پياسو.

– **تِشنَه لَبِي:** ث. اُڃ جي حالت. سِڪَ جي حالت. پياس. سَڌ. سڪَ.

• **تَشوِيشُ:** ث. [ع. شَوَش. تَشوِيش = ڏنڊو ڦٽائڻ. صحت بگاڙڻ. تڪليف ڏيڻ] پريشاني. ڳڻتي – فڪر. اونَ.

• **تَشهِيرُ:** ث. [ع. شَهَرَ. تَشهِير = ڪنهن جا ڳُڻا پڌرا ڪرڻ] مشهوري – شهرت. بدنامي – خواري.

• **تَصادُمُ:** ذ. [ع. صَدَمَ > تَصادَمَ. تصادُم = ٽڪرجڻ. جنگ ۾ جوانن جو ٽڪرجڻ] ٽَڪَر (ماڻهن يا گاڏين وغيره جو). مقابلو.

• **تَصانِيفُ:** ث. [ع. تَصنِيف ج تصانيف] جوڙيل ڪتاب. تَصنِيفُون.

• **تَصحِيحُ ج تَصحِيحُونَ:** ث. [ع. صَحَّ > صَحَحَ. تَصحِيحُ = تصديق ڪرڻ. درست ڪرڻ] درستي (ڪنهن لکيت جي). تصديق.

• **تَصحِيفُ:** ث. [ع] لفظن ۾ زيرن. زبرن جي غلطي (جنهن ڪري اُچار مختلف ٿي پوي).

• **تَصَدُّقُ:** ذ. [ع. صَدَقَ > تَصَدَّق = ڪا شيءِ خدا جي راهه ۾ ڏيڻ] صدقو. قرباني. خيرات.

• **تَصدِيقُ ج تَصدِيقُونَ:** ث. [ع. صَدَقَ > صَدَق. تَصدِيق = ڪنهن کي سچو سمجهڻ]. سچي هئڻ جي شاهدي. ثابتي. سچائيءَ جي تائيد. پڪَ.

– **تَصدِيق ڪرڻ:** زباني يا لکيت ۾، سچي هئڻ جي پڌرائي ڪرڻ. ڪنهن بيان يا ڪم جي سچائيءَ جي خاطري ڏيڻ. ڪنهن بيان يا دستاويز جي برابر هجڻ لاءِ صحيح وجهڻ.

• **تَصَرُّفُ:** ذ. [ع. صَرَفَ > تَصَرُّف (ف) = ڪنهن بہ ڪم جو اختيار هئڻ. نيڪال ڪرڻ] استعمال. عمل. اختيار. قبضو. خرچ. طاقت. اثر.

• **تَصرِيحُ:** ث. [ع. صَرَحَ > صَرَحَ. تَصرِيحُ = وضاحت ڪرڻ. سمجهائڻ] وضاحت. سمجهاڻي.

• **تَصرِيفُ:** ث. [ع] تبديل. گرامر جو اصطلاح – گردان – ڦيرو.

• **تَصغِيرُ:** ث. [ع] ننڍائي. گهٽائڻ جي حالت. گرامر جو اصطلاح

– اسم تصغير (ننڍڙائپ ڏيکاريندڙ اسم "پاڏو > پاڏڙو = ننڍڙو پاڏو؛ بار > بارڙو؛ گهَر > گهرڙو وغيره").

• **تَصفِيو:** ذ. [ع. صَفا > صَفّيٰ > تَصفِيَة = حساب صاف ڪرڻ] صفائي. فيصلو – نبيرو. صلح.

• **تَصَنُّعُ:** [ع] بناوت. ڏيکاءُ. تڪلفَ.

• **تَصنِيفَ ج تَصنِيفُونَ:** ث. [ع] ناهيل علمي ڪارنامو. ڪتاب (لکڻ). مضمون نويسي – تحرير.

– **تَصنِيف ڪرڻ:** ڪتاب ناهڻ.

• **تَصَوُّرُ ج تَصَوُّرَ:** ذ. [ع. تَصَوُّرَ ج تَصَوُّرات] دل ۾ ويهاريل خيالي تصوير. خيال. فڪر.

• **تَصَوُّفُ:** ذ. [ع. صفا (= صاف ٿيڻ. خالص ٿيڻ)> تَصَوُّف = صوفي ٿيڻ] نفساني خواهشن کان پاڪائي. نفس جي صفائي جو طريقو. صوفين جو طريقو. علم معرفت.

• **تَصوِيرَ ج تَصوِيرُونَ:** ث. [ع. تَصوِير ج تصاوِير] شڪل – صورت. مورت. نقش. خاڪو.

– **تَصوِير نِهالِي:** ث. [ع. تصوير + ف. نِهال = ٻوٽو] وڻ ٻوٽي جي تصوير. غاليچي جي تصوير.

• **تَضادُ:** [ع] هڪٻئي جي مخالف هئڻ جي حالت – ضد – مخالفت. شاعريءَ جي هڪ صنعت (جنهن ۾ ڪنهن لفظ سان گڏ ٻيو ان جو ابتڙ لفظ آڻجي "ڏينهن رات، سرد گرم").

• **تَضمِينُ:** ث. [ع. ضَمَنَ > ضَمَنَ. تَضمِين = ذمه وار ڪرڻ. شامل ڪرڻ. داخل ڪرڻ] شامل ڪرڻ – ڳنڍڻ. ملائڻ. شموليت. شاعريءَ جي هڪ صنعت (جنهن ۾ ٻئي جو شعر يا مصرع پنهنجي شعر ۾ ڪم آڻجي).

• **تَطابُقُ:** ذ. [ع. طَبَقَ (= لڳڻ) > تَطابَق = موافق هجڻ] هڪجهڙائي – مطابقت – موافقت.

• **تَطاوُلُ:** ذ. [ع] ديگهه. دست درازي. تعدي. ستم.

• **تَطهِيرُ:** ث. [ع. طَهَرَ = پاڪ ڪرڻ] پاڪائي – طهارت – صفائي.

• **تَعارُفُ:** ذ. [ع. عَرَفَ > تَعارُف = هڪٻئي سان سڃاڻپ ٿيڻ. هڪٻئي کي سڃاڻڻ] سڃاڻپ – واقفيت – ڏيٺ.

– **تَعارُف ڪرائڻ:** سڃاڻپ ڪرائڻ. واقفيت ڪرائڻ.

• **تَعاقُبُ:** ذ. [ع. عَقَبَ > تَعاقُب = هڪٻئي پويان اچڻ. هڪ نہ ٻئي واري ڪرڻ] پٺ وٺڻ جي حالت. پويان لڳڻ. پويان پوڻ. پٺ – پيڇو.

Gul Hayat Institute

• **تَعاليٰ:** صفت. [عَليٰ > تَعاليٰ = بلند ٿيڻ، مٿانهون ٿيڻ] بلڪل مٿانهون – بلڪل بلند (هيءُ لفظ 'الله' 'رب' 'خدا' ۽ 'ڌڻي' جي صفت طور ڀويان ڪم اچي "الله تعاليٰ، رب تعاليٰ، خدا تعاليٰ، ڌڻي تعاليٰ).

• **تَعاوُن:** ذ. [ع. عانَ > تَعاوُن = ڪنهن ٻئي جي مدد ڪرڻ] ڪنهن ڪم يا راءِ ۾ ڪنهن سان اتفاق. مدد – همراهي.

• **تَعبِيرُ:** ذ. ث. [ع. عَبَرَ = نتيجو بيان ڪرڻ] ڪنهن ڳوڙهي خيال يا مضمون جي وضاحت. سمجهاڻي (خواب جي). وصف.

• **تَعَجُّبُ:** ذ. [ع. عَجِبَ > تَعَجُّبَ = حيرت ۾ پوڻ. عجب لڳڻ] عجب – اچرج. حيرت. عبرت.

• **تَعجِيل:** ث. [ع. عَجِلَ > عَجَلَ. تَعجِيل = جلدي ڪرائڻ. تکڙ لاءِ آماده ڪرڻ] تکڙ – جلدي. سيگهه. تيزي. جلد بازي.

• **تَعدادُ:** ذ. [ع] شمار – ڳاڻيٽو. انگ. انداز. ڪُل – جُملو.

• **تَعدّي ج تَعدّيون:** ث. [ع. عدا (= لتاڙڻ) > تعدي (علٰي). تَعدِيَة = ٻئي جا حق مارڻ] زيادتي – ناحق. جٽ – سيڪت.

– **تَعدّي ڪرڻ:** انڌير ڪرڻ – ناحق ڪرڻ. جٽ ڪرڻ. سيڪت ڏيڻ.

• **تَعرِيفُ ج تَعرِيفُون:** ث. [ع. تَعرِيف ج. تعاريف. تعريفات] ڪنهن لفظ، نالي، نقطي، اصطلاح يا جملي جي معنيٰ ۽ مفهوم جي صحيح ۽ مناسب نموني ۾ سمجهاڻي – Definition. وضاحت – سمجهاڻي. وصف. بيان. سڃاڻپ. واقفيت. واڪاڻ – ساراهه.

• **تَعزِيتِ:** ث. [ع. تَعزِيَة = ڏک. آٿت. پرچاڻي] (فوتيءَ جي عزيزن سان) – فاتحه خواني. عذرخواهي.

• **تَعزِيرُ:** ذ [ع] شرعي حڪم پڄڻ جي سزا – شرعي حد. قانون. قانوني فقرو.

– **تَعزِيرات:** ذ. [ع. تَعزِير ج تَعزِيرات] قاعدا – قانون. قانوني فقرا.

– **تَعزِيرات پاڪستان:** ذ. پاڪستان حڪومت جا قانون.

• **تَعزِيو ج تَعزِيا:** ذ. [ع. تَعزِيَة = ڏک ۾ آٿت، مُئي جي پرچاڻي] حضرت امام حسين عليه السلام جي تربت يا روضي جو نقل (جو ڪاٺ، بانس ۽ ڪاغذ وغيره مان قبي جي مثل، محرم جي ٻهرين ڏهن ڏينهن ۾ ماتم خاطر ناهين) – تابوت.

• **تَعَصُّبُ:** ذ. [ع. عَصَبَ > تَعَصبَ (في، ل)، تَعَصُّب = حد درجي جي حمايت ڪرڻ، ڪنهن ڳالهه تي ڪُٻي ٻيهڻ] وطني، ديني، قومي يا عزازت جي محبت ۽ لاڳاپي خاطر سخت حمايت. حد درجي جي طرفداري. بيجا حمايت. تنگدلي. حسد. بغض.

• **تَعطِيل:** ث. [ع] ڪم ڪان فراغت ڪنهن اداري يا ڪم جي بند ٿيڻ سببان موڪل – ڇُوٽي – Holiday.

• **تَعظِيمُ ج تَعظِيمُون:** ث. [ع. عَظمَ > عَظَمَ. تَعظِيمُ = مان ڏيڻ. وڏو ڪرڻ] عزت – مان – شرف "توڏي ڪي تعظيم، ٻين سينئا اڳري" (شاهه). شانائتي خدمت خاطري. ڪرنش. وڏائي. توقير. حرمت.

– **تَعظِيم ڏيڻ:** مان ڏيڻ. شان رکڻ. شرف ڏيڻ.

– **تَعظِيمون ڪرڻ:** شانائتيون خدمتون ڪرڻ ڪرنشون ڪرڻ.

• **تَعَلُّقُ ج تَعَلُّقَ:** ذ. [ع] لاڳاپو – واسطو. رستو. آشنائي. مناسبت (شين جي وچ ۾).

– **تَعَلُّق رکڻ:** لاڳاپو رکڻ – واسطو رکڻ. رستو رکڻ.

– **تَعَلُّقات:** ذ. "تَعَلُّق" جو جمع. لاڳاپا – واسطا.

– **تَعَلُّقدارُ ج تَعَلُّقدارَ:** ذ. صفت. لاڳاپيدار – واسطيدار. ڀوئلڳ. نوڪر – ٻيلي.

• **تَعَلُّقو ج تَعَلُّقا:** ذ. [ع. عَلِقَ = واسطي ۾ هجڻ. لاڳو هجڻ > تَعَلُّق = مدار. واسطو] آبادي ۽ ڍل جي وصوليءَ جي لحاظ سان هڪ مقرر حد سان لاڳو اراضي. روينيو عملدار 'مختياڪار' جي انتظام ۽ عمل سان لاڳو حد. مختياڪاري جي حد. ضلعي جي اراضيءَ جو مقرر ڀاڱو.

• **تَعَلُّمُ:** ذ. [ع] پڙهائي. مطالعو – اڀياس. سکيا.

• **تَعلِيمُ:** ث. [ع] سکيا. پڙهائي. تدريس. هدايت – رهبري. تلقين. لوند (گهوڙي جو).

– **تَعلِيم بالِغان:** ث. بالغن لاءِ سکيا – Adult Education.

– **تعليم ڏيڻ:** پڙهائڻ. سيکارڻ.

– **تعليم کاتو:** ذ. تعليم جو ڪم هلائيندڙ محڪمو Department of Education.

– **تعليم نِسوان:** ث. زالن جي تعليم – زناني تعليم.

– **تعليم يافتو ج تعليم يافتا:** ذ. صفت. [ع. تعليم + ف. يافته (< يافتن = وٺڻ) = ورتل] تعليم حاصل ڪيل – سکيا ورتل – پڙهيل.

– **تَعلِيمي اِدارو ج تعليمي اِدارا:** ذ. اهو جماعت يا 'سوسائٽي' جا تعليم جو انتظام ڪندي هجي. تعليم ڏيندڙ ادارو – تربيت گاهه. درسگاهه. An Educational Institution.

• **تَعمِيرُ ج تَعمِيرُون:** ث. [ع. عَمَرَ > عَمَرَ. تَعمِير = خوشحال رکڻ. آباد ڪرڻ. اڏڻ (گهر)] عمارت ناهڻ جو

Gul Hayat Institute

ڪم. اڏاوت -- بناوت (جاءِ جي). اڏاوت جو بنياد. عمارت سازي. مُلڪ جي آبادي ۽ خوشحالي جو انتظام. آبادي.

– **تعميري:** صفت. اڏاوت سان تعلق رکندڙ. آبادي ۽ خوشحالي جي سلسلي جو. بنيادي – شروعاتي (تعمير خاطر).

• **تعميل ج تعميلُون:** ث. [ع. عَمِلَ (= ڪم ڪرڻ)، عَمِلَ عَليٰ (= ڪنهن ڪم پويان لڳڻ) > تَعمِيل = عمل. پوئواري] پوئواري – بجا آوري. سرانجامي. پيروي.

– **تعميل ڪرڻ:** ڪم جي بجا آوري ڪرڻ. پهچائڻ ('سمن'، 'وارنٽ' وغيره).

• **تعويذ ج تعويذ:** ذ. [ع. تعويذ ج تعاويذ] بيماريءَ مان ڇٽڻ خاطر لکيل دعا جو ڪاغذ (جو ڏوئي پيئجي يا ڳچيءَ ۾ پائجي)

– ڦُل – تائيت. خير سلامتي ۽ ڪاميابي خاطر لکيل دعا جو ڪاغذ (جو ڳچيءَ ۾ پائجي يا ٻانهن ۾ ٻڌجي). ڪنهن مطلب پوري ڪرڻ خاطر لکيل دعا جو ڪاغذ (جو ٻانهن ۾ ٻڌجي، پيارجي، ساڙجي، پورجي يا کوهه ۾ اُڇلجي) – پڙهيو. مَنڊُ (مَنڊر) – منتر. قبر جي مٿان سرن يا پٿر جي پيتيءَ مثل تعمير. ڳهه جو هڪ قسم (جو ڳچيءَ ۾ پائجي يا ڏونري ۾ ٻڌجي).

– **تعويذ ڪرائڻ، لکارائڻ:** بيمار ماڻهوءَ جي صحت لاءِ دعا جو ڪاغذ لکارائڻ.

– **تعويذ ڪرڻ:** پنهنجي مطلب ڪارڻ يا ڪنهن کي نقصان پهچائڻ خاطر ڊوهه جو تعويذ لکارائڻ ۽ ان تي عمل ڪرڻ. ٽوٽا ڪرڻ – حيلا ڪرڻ.

– **تعويذ وجهڻ:** ڊوهه جو تعويذ پيارڻ. پورڻ يا ساڙڻ.

• **تعيُن:** ذ. [ع. عَينَ > تَعَين. (عَليٰ) = مقرر ٿيڻ. سپرد ٿيڻ] مقرري – نهراءُ – بحالي.

– **تعيُن ڪرڻ:** مقرر ڪرڻ – بحال ڪرڻ.

• **تغارُ ج تغارَ:** ذ. [ف. تغارُ = سامان ڪٽڻ لاءِ هڪ قسم جو ڪريو جو گهوڙي جي ٻنيءَ تي ٻنهي پاسي لٽڪي بيهي. ٺڪر جو پيالو يا تباڪ] وڏي تغاري. وڏو ٿالهه.

• **تغاري ج تغاريُون:** ث. [ف. تغارُ] لوهه جي وڏي ڏونگهي ٿالهي (جا گاري وغيره ڪٽڻ لاءِ رازا ڪم آڻين).

• **تغافُل:** ذ. [ع. تغافُل (عَنْ) = نظرانداز ڪرڻ. ڌيان ۾ نه رکڻ] غفلت – بيپرواهي. سُستي – آرس. بيخبري – اڻڄاڻائي.

– **تغافُل شعار:** ذ. صفت. غافل. سُست – آرسي. بيپرواهه (معشوق).

• **تغلق گهراڻو:** اسم خاص. دهليءَ جي بادشاهن جو هڪ گهراڻو (جنهن ١٣٢٠ع کان ١٤١٣ع تائين حڪمراني ڪئي. ۽ جنهن جي ٻئي نمبر ۽ مشهور بادشاهه محمد بن تغلق سنڌ ۾ ٺٽي تي چڙهائي ڪندي سنه ١٣٥١ع ۾ وفات ڪئي).

• **تغيُّر، تغيرات:** ذ. [ع] ڦيرو – تبديلي – انقلاب. ابتري. ڦيرگهير.

• **تُفُ:** ندا. [ف. تُف؛ ع. تَفٌ] نفرت جي اظهار جو لفظ. لعنت – ملامت. ٿُڪ. (ندا) حيف! – افسوس!.

• **تفو:** حرف ندا. [ف] نفرت جي اظهار جو لفظ – ملامت – حيف.

• **تفاخُرُ:** ذ. [ع. فَخَرَ > تفاخُرُ] فخر – وڏائي. تڪبر – هٺ. غرور.

• **تفاوتُ ج تفاوت:** ذ. [ع. تفاوُت] دوري – مفاصلو – ويڇو. فرق – ڦير وچاندر – اختلاف. غلطي – چُڪَ.

• **تفاؤلُ:** ذ. [ع] فال. پيشنگوئي. خوشي جي آگاهي. چڱو سَوڻ. "ڦالو ٻليءَ قلب ۾، ٿيو تفاؤل تيئن" (شاهه).

• **تفتيش:** ث. [ع] ڳولا – جستجو – تلاش – جانچ. پڇا ڳاڇا – دريافت – تحقيقات.

• **تفحُّص:** ذ. [ع] جستجو. جانچ. پڇا ڳاڇا. ڳولا – جاڪوڙ.

• **تفرقي تفرقو ج تفرقا:** ذ. [ع. تَفرِقَة. نفاق. انتشار – ڏڦيڙ. جُدائي. فرق – اختلاف. دوري. ڦوٽ – نااتفاقي.

• **تفريح ج تفريحُون:** ث. [ع. فَرِحَ > تَفرِيح = خوشي ۾ آڻڻ] ڪل – خوشي. فرحت – آرام – آسائش. وندر – مزو. خوشطبعي – سير – هواخوري.

• **تفريحاً:** ظرف. تفريح لاءِ – چرچي خاطر.

• **تفريد:** ث. [ع] اڪيلائي – خلوت.

• **تفريقَ:** [ع] علحدگي – جدائي. نفاق. منافقت. ڏڦيڙ – ڦوٽ.

– **تفريق ڪرڻ:** جدا ڪرڻ – ڌار ڪرڻ. ورهاڱو ڪرڻ. ڇيد ڪرڻ (جملن جو).

• **تفسيرُ ج تفسيرَ:** ذ. [ع. فَسَرَ > تَفسِيرُ] اهو بيان جو پوري سمجهاڻيءَ سان هجي. تشريح. قرآن شريف جي معنيٰ ۽ سمجهاڻي.

• **تفصيلُ ج تفصيلَ:** ذ. [ع. فَصَلَ (= جدا ڪرڻ) > تفصيل] وچور – پرچون – فهرست. سربستو احوال. بيان. تشريح.

– **تفصيلوار:** ذ. صفت. منفصل – وچور وار – سربستو – سلسليوار. وضاحت سان.

• **تفضيل:** ذ. [ع] هڪ کي ٻئي تي فضيلت ڏيڻ – ترجيح.

Gul Hayat Institute

• **تَفضِيلِيَّة:** اسم خاص. [ع] شيعن جو هڪ فرقو (جو حضرت علي(ع) کي پهرين ٽن خليفن تي فضيلت ڏئي).

• **تَفَڪُرُ:** ذ. [ع] فڪر – خيال – ويچار. ڳڻتي. انديشو – ڊپ.

• **تَفَنگَ ج تَفَنگُونَ:** ث. [ف] بندوق.

– **تُفَنگِچِي ج تُفَنگِچِي:** ذ. صفت. [ترڪي] بندوق باز. بندوق هڻڻ ۾ هوشيار.

• **تَفَنگَ ج تَفَنگَ:** ذ. [ف] ڌاڳن جو ننڍڙو مُچو جنهن ۾ سُئي لڳل هجي (هار راند طور آنجيءَ ۾ وجهي ڦوڪ ڏيندا آهن ته سُئي گل سميت نشان واري هنڌ تي وڃي لڳندي آهي). آنجي گل – تُفَنگ سوزني (ف). (ذ. صفت) [ف. تفنگ =بم گولو] جوانمرد – پهلوان. باهمت – بهادر.

• **تَفوقُ:** ذ. [ع] پاڻ کي وڏو سمجهڻ. برتري. فوقيت.

• **تَفويضُ:** ث. [ع] ڪنهن کي سپرد ڪرڻ واري حالت – سپردگي.

• **تُفَ:** ث. [ف. تُف =ٿُڪ. بدبوءِ] ڪچرو – گندگي – دِقَ. ڳالهائڻ ۾ بيهودگي.

– **تُفَ ڪرڻ:** بيهودو ڳالهائڻ – گندو ڳالهائڻ.

• **تَفهِيمُ:** ث. [ع] سمجهاڻي. ڄاڻ – معلومات. سکيا.

• **تقابُلُ:** ذ. [ع] سامهون ٿيڻ جي حالت – مقابلو. (ظرف) ڊويدو – آمهون سامهون.

• **تَقاضا ج تَقاضائُون:** ث. [ع. قَضيٰ (= گهُر پوري ڪرڻ. حڪم جي بجاآوري ڪرڻ) > تَقاضيٰ = قرض وصول ڪرڻ] طلب. سختيءَ سان گهُر (قرض جي). زوردار طلب. تاڪيد. ضرورت – حاجت.

– **تَقاضائِي ج تقاضائِي:** صفت. تقاضا ڪندڙ. قرض لهڻندڙ. ضرورتمند – گهرجائو.

• **تَقاوَت:** ث. [ع. وَقيٰ (= سنڀالڻ) > تَقيٰ (= خدا جو خوف رکڻ) > تقويٰ. تُقاة (= ڌڻيءَ جو خوف. پرهيزگاري) > تقاوت (سنڌي)] پرهيزگاري. دينداري. خدا ترسي. عبادت ”تڪي تقاوت ۾، نڪي منجهه رباب“ (شاهه).

• **تَقاوِي ج تَقاوِيُون:** ث. [ع. تَقوِيَة ج تَقاوِ = ٻج. جو غريب هاريءَ کي وٺي ڏجي] زميندار طرفان هاري کي ٻج خرچ لاءِ قرض حسنه طور اڳواٽ ڏنل رقم. هارين ۽ ننڍن زميندارن کي سرڪار وقتن آباديءَ کي وڌائڻ خاطر اڳواٽ قرض طور ڏنل رقم (جا آسان قسطن ۾ وصول ڪجي ۽ واجبي وياج جي نرخ تي ڏجي). ٻني يا آباديءَ لاءِ ڏنل قرض.

• **تَقَدُسُ:** ذ. [ع] پاڪ ۽ برگزيدي هجڻ واري حالت. برگزيدگي. پاڪائي – پاڪيزگي.

– **تَقَدُس مآب:** صفت. برگزيدو – بزرگ – ڀلارو شخص. پرهيزگار.

• **تَقَدُمُ:** ذ. [ع] اڳتي وڌڻ يا اڳتي هئڻ جي حالت. هڪڙي شيءِ جو ٻيءَ شيءِ کان اڳي هئڻ (جيئن: (١) مڪاني تقدم، جيئن امام جو مقتدي کان اڳ ۾ هئڻ. هن کي 'رُتبي جو تقدم' به چون: (٢) زماني جو تقدم، جيئن آدم عليه السلام جو حضرت نوح عليه السلام کان اڳ هئڻ: (٣) شرف جو تقدم، جيئن حضور پاڪ جن جو تقدم حضرت آدم ۽ ٻين نبين تي: (٤) سبب جو تقدم، جيئن هٿ جو چُرڻ ڪُنجيءَ جي چُرڻ کان اڳ هئڻ: (٥) طبع جو تقدم، ڪنهن شيءِ جو اڳ ۾ هئڻ انهيءَ حيثيت سان ته پوئين شيءِ ان جي محتاج آهي). ترجيح.

• **تَقدِيرَ ج تَقدِيرُون:** ث. [ع. تَقدير ج تَقادير] ڌڻيءَ طرفان مقرر ٿيل – ڀاڱو يا حصو. الاهي حڪم. مقدر – لکيو. ڀاڳ – بخت. نصيب – قسمت.

– **تَقدِير اچڻ:** لکيو پرجي اچڻ. بدقسمتي ظاهر ٿيڻ – نحوست آڏو اچڻ.

– **تَقدِير ۾ هجڻ:** لکئي ۾ هجڻ. مقدر ۾ هجڻ. نصيب ۾ هجڻ.

• **تَقدِيس:** ث. [ع] پاڪائي يا نيڪي جو بيان. برگزيدگي. بزرگيءَ جي ساراهه.

• **تَقدِيمُ:** ث. [ع] پاڪائي يا نيڪي جو بيان. برگزيدگي. بزرگيءَ جي ساراهه.

• **تَقدِيمُ:** ث. [ع] هڪ کي ٻئي کان وڌيڪ سمجهڻ جي حالت – فوقيت – برتري – ترجيح. مقدمو (ڪتاب جو) – مهاڳ.

• **تَقَرُبُ:** ذ. [ع] ويجهي ٿيڻ جي آرزو (ڌڻي تعاليٰ، نبي يا ڪنهن بزرگ سان). ويجهائي – اوڏائي – نزديڪي.

• **تَقَرُرُ:** ذ. [ع] مقرر ڪرڻ جي حالت. مقرري (ملازمت ۾ يا ڪنهن ڪم تي). بيهڻ – داخلا (نوڪريءَ ۾). نوڪريءَ ۾ پڪو ٿيڻ.

– **تَقَرري ج تَقَرريُون:** ث. ڪنهن عهدي يا نوڪريءَ تي مقرري.

• **تَقرِيب ج تَقرِيبُون:** ث. [ع. قَرب = ويجهو ٿيڻ] ويجهو ڪرڻ جي حالت – ويجهائي – اوڏائي – نزديڪي. ريت – رسم (ماڻهن جي گڏ ٿيڻ جي، ڪنهن شادي وغيره جي

Gul Hayat Institute

موقعي تي). مجلس. دعوت. موقعو.

• **تَقريباً:** ظرف. [ع. قَربَ = ويجهو ٿيڻ] جي ويجهو – لڳ ڀڳ. اٽڪل روءِ ـ اندازاً – ٿُلهي ليکي.

• **تَقرِير ج تَقرِيرُوْن:** ث. [ع. تَقْرِير = لکيل بيان. دستاويز. شاهد جو بيان] بيان – ليڪچر – وياکياڻ. ڊگهي گفتگو. وڏو بيان. خطاب.

• **تَقْرِيظَ ج تَقرِيظُوْن:** ث. [ع. قَرظ. تَقْرِيظ = مدح ڪرڻ] ڪنهن ڪتاب بابت راءِ (جنهن ۾ مصنف جي ساراهه مقصود هجي). تبصرو.

• **تَقْسِيمَ:** ث. [ع. تَقْسِيم = ورهائڻ. ڀاڱا ڪرڻ] ڀاڱيوار ورهاست. ورهاڱو – وَنڊ.

• **تَقْصِيرَ:** ث. [ع. قَصُرَ. تَقْصِير = گهٽ ٿيڻ. گهٽ ڪرڻ] ڏوهه – قصور. خطا – غلطي. گهٽتائي – ڪمي – ڪوتاهي. غفلت – ويسر. ڀُل – چُڪَ.

• **تَقْطِيع:** ث. [ع. قَطَعَ > تَقْطِيْع = ننڍا ننڍا ٽُڪر ڪرڻ] وڍڻ ٽُڪَر ڪرڻ جي حالت. ڀڃ – ٽوڙ. وڍَ ٽُڪَ. ڊيگهه ۽ ويڪر (ڪاغذ جي). علم عروض جي اصطلاح موجب – شعر جي مصرع کي بحرجي رڪنن موجب وڍڻ ورهڻ.

• **تَقْلِيْب:** ث. [ع. قَلَبَ. تَقلِيب = اُبتو ڪرڻ] اونڌو يا اُبتو ڪرڻ جي حالت. لفظ جي حرفن جي اُبتي ڦيرگهير (جيئن ته ڪَچ > چَڪ. ڪيس > سيڪ).

• **تَقْلِيْدَ ج تَقْلِيْدُوْن:** ث. [ع. تَقْلِيد] ڪنهن جي نقش قدم تي هلڻ جي حالت – پيروي. اسلامي فقه ۾. ڪنهن به هڪ فقه جي امام جي قائم ڪيل نظرين ۽ اصولن جي پيروي. بنا سوچ ويچار جي ڪنهن ٻئي جي نظرين جي پيروي.

– **تَقْلِيدِي:** صفت. تقليد ڪندڙ. اکيون ٻوٽي ڪنهن جي پويان لڳندڙ.

• **تَقْوٰي:** ث. [ع] خدا جو خوف – خداترسي. گناهن کان بچاءُ ـ پرهيزگاري. زهد – عبادت.

• **تَقْوِيَت:** ث. [ع. قَوِيَ = مضبوط ٿيڻ] مضبوطي – پڪائي. طاقت – قوّت – سگهه. پنيرائي. تسليٰ.

– **تَقْوِيت پهچائڻ. ڏيڻ:** مدد ڏيئي مضبوط بنائڻ. پنيرائي ڪري همت ڏيارڻ.

• **تَقْوِيم:** ث. [ع] سڌي ڪرڻ جو عمل. نهايت سهڻي سٽاءُ. قيمت جي ڪَٿ. علم نحو موجب سال جو حساب – جنتري.

• **تَڪَ ج تَڪُوْن:** ث. [سن. تَرْڪَ = نظر ۾ رکڻ: ف. تَڪِيدَنْ = پوريءَ طرح سان نظر مان ڪڍڻ. جانچڻ] نظر – نگاهه. جانچ. ويچار واري جانچ – ڪَٿ جي نگاهه. ڪَٿ – اندازو – ٽل. اٽڪل روءِ تور. اندازي موجب پٽي. خيال – پور. جُوڄڪي.

• **تَڪَ تورَ:** ث. اٽڪل روءِ وزن. تخمينو – ڪٿ. پوري ويچار موجب وزن تخمينو – ڪٿ. پوري ويچار موجب وزن يا ورڇ. ڳڻ ڳوت. رٿ پٽ.

– **تَڪ تور ڪرڻ:** ڳڻ ڳوت ڪرڻ. اڳ پوءِ جانچڻ. ويچار ڪرڻ.

– **تَڪ ڪَرڻ:** اٽڪل روءِ وزن يا ماپ جي ڪَٿ ڪرڻ. اندازو ڪرڻ. نگاهه ڪرڻ. واجهائڻ.

– **تَڪ ۾ رهڻ:** ڏسندو رهڻ – واٽ نهاريندو رهڻ. انتظار ۾ رهڻ. آسري ۾ رهڻ. ڳڻ ڳوت ڪندو رهڻ.

– **تَڪَ نه پوڻ (ت):** ڪنهن تي اک نه ٻُڌڻ. ڪنهن کي هيچ ڪري سمجهڻ.

– **تَڪَ نه هجڻ (ت):** ڪنهن جي پرواهه نه هجڻ. پوَ نه هجڻ.

• **ٽَڪُ ج ٽَڪَ:** ذ. [سن. ٽَڪْش = ٽُڪر ڪرڻ: ف. تِڪَهْ = ٽڪرو] ڀاڱو – ٽڪر – حصو. ماپَ – ڪَڇ. ونڊ – ورڇ. ڪپڙي جو ٽُڪرو – ڌَرُ. شهرجو ڀاڱو. زمين جو آباد ٽڪر. ٻن ٽن ٽپن جي گڏيل ايراضي. ميمبر يا ميمبر جي چونڊ خاطر مقرر ڪيل آبادي يا ايراضي.

• **تِڪَ:** ث. ٻڪيءَ جو هڪ قسم. گاهه جو هڪ قسم Eclipta prostrate.

• **تِڪَ ج تِڪُوْن:** ث. [سن. تِگَ = هيٺ گهلڻ. لهوارو ٿيڻ] ڳِيتَ. يڪدم ڳِيهڻ جي حالت. يڪساهي پيڻ جو نمونو. وڏو ڍُڪ – ٻٽُ (ت). ٽُڪر – ڳِيو – ڳِتِرو "تِڪون ڪري تور محبت جي ميدان ۾" (خانه زئي).

• **ٽُڪَ ج ٽُڪُوْن:** ث. ٻن چئن لفظن جي موزون سِٽَ. بيت جي سِٽَ. مصرع جو حصو. اهڙا الفاظ جن ۾ وزن ۽ قافيو هجي. شعر يا نثرجا موزون لفظ جي زبان تي چڙهي وڃن.

– **ٽُڪَ ۾ ٽُڪَ ملائڻ:** قافيو قافيي ۾ ملائي بيت جي نئين سِٽَ يا مصرع چوڻ. ساڳئي نموني جي ڳالهه ڪرڻ. ها ۾ ها ملائڻ. تائيد ڪرڻ.

• **ٽُڪُ ج ٽُڪَ (ڪ):** ذ. ڀاڪو (سئيءَ جو) – ڏُڪَ.

• **تِڪائِڻُ:** مصدر. "تِڪَڻُ" مان متعدي بالواسطه. تِڪا

Gul Hayat Institute

ڪرائڻ – تـَڪرا ڪرائڻ – ڳيا ڪرائڻ. (تـِڪايو – تـِڪائيندو – تـِڪايل).

• **تَڪَبُرُ:** ذ. [ع] هَٺ – غرور – گهمنڊ. فخر. وڏائي. آڪڙ – ڦُونڊ.

• **تُڪَ بَنْدِي ج تُڪَ بَنْدِيُونْ:** ث. اِنشاء جي هڪ صنعت، جنهن ۾ (نظم يا نثر ۾) اهڙا لفظ ڪم آندا وڃن، جن جو پهريون اکر ساڳيو هجي "پِيرُو پِٽ! پاٽي پاٽي ڏي"؛ يا "ربّ جي رهه رمز ۾، ري ربّ غافل ڪيم ڳهار" (قاسم). قافيي بندي "اي فقير بي پير مڪاري ۾ ناهي تنهنجو ڪو نظير". بي معنيٰ ۽ بي موقعي قافيه پيمائي. جهڙو تهڙو نظم.

• **تَڪْبِيرُ ج تَڪْبِيرُونْ:** ث. [ع. تَڪْبِيرُ] خدا جي وڏائي جو بيان. خدا تعاليٰ جي وڏائي بيان ڪرڻ جو فقرو "الله اڪبر". نماز ۾ 'الله اڪبر' چوڻ. جانور کي ذبح ڪرڻ وقت 'الله اڪبر' جو فقرو چوڻ – سِيْر.

– **تَڪْبِيرِ اُوليٰ، تَحْرِيمَه:** ث. نماز جي پهرين تڪبير.

– **تَڪْبِير وجهڻ، وهائڻ:** 'الله اَڪبر' چئي جانور کي سِيسَرَ وجهڻ. حلال ڪرڻ – ذبح ڪرڻ.

– **تَڪْبِير هڻڻ:** 'الله اڪبر' چوڻ.

• **تَڪْذِيبُ:** ث. [ع] ڪوڙو ڪرڻ. ڪُوڙو ٺهرائڻ. ڪوڙو سمجهڻ جي حالت. ڪوڙ ڳالهائڻ جو الزام.

• **تَڪْرارُ ج تَڪْرارَ:** ذ. [ع. ڪَرَرَ. تَڪْراراً = وري وري چوڻ] وري وري چوڻ جي حالت. اصرار. حجّت. اعتراض. رَدُ. بحث. سوال جواب. چتاپيتي. ضد. معاملو – جهڳڙو. زباني جهيڙو. دشمني. مخالفت.

– **تَڪرار ٿيڻ:** معاملو ٿيڻ. جهيڙو ٿيڻ. ڦڏو ٿيڻ. دشمني ٿيڻ.

– **تَڪرار ڪرڻ:** جهيڙو ڪرڻ – ڦڏو ڪرڻ.

– **تَڪرارِي ج تَڪرارِي:** ذ. صفت. تڪرار ۾ آيل ڦڏي ۾ پيل (ڳالهه، شيءِ وغيره). معاملائي. ضدي. بحثي. جهيڙاڪار – فسادي.

• **تَڪْرِيمُ:** ث. [ع] تعظيم. احترام. عزت. آدرياءُ.

• **تَڪِڙ ج تَڪِڙُونْ:** ث. سيگهه – جلدي. شتابي. اُبهرائي. تاهوت. بي صبري.

– **تَڪِڙ ڦَڪِڙ:** ث. حد کان زياده جلدي. اجائي جلدي. وٺ پڪڙ – هڻ وٺ.

– **تَڪِڙو ج تَڪِڙا:** ذ. صفت. تڪڙ ڪندڙ – تڪڙ وارو. اُبهرو – اُتاولو. ظرف. تهتا – جلد – سگهو. تڪو. (ث) تَڪِڙي ج تَڪِڙيُونْ.

– **تَڪِڙو پوڻ:** تِکو ڳالهائڻ. اُتاولو ڳالهائڻ. جهيڙي جي نموني ڳالهائڻ. ڳالهائڻ ۾ اڳرائي ڪرڻ.

• **تَڪْفِيرُ:** ث. [ع] ڪافر سمجهڻ جي حالت. ڪفر جي حالت. ڪفر جو الزام. ڪفر (جي فتويٰ).

• **تَڪْفِينُ:** ث. [ع. تَڪْفِين = ڪفن ۾ ويڙهڻ] ڪفن ڏيڻ جي حالت (اڪثر هيءُ لفظ 'تجهيز' سان گڏ ڪم اچي "تَجْهِيز تَڪْفِين" = ڪفن دفن).

• **تُڪَلُ ج تُڪَلُونْ:** ث. تنڊڙو لغڙ – گڏي. لغڙ جو هڪ قسم.

– **تُڪَلِ وانگر نچائڻ:** لغڙ وانگر ڏور هٿ ۾ جهلي ڦيريون ڏيارڻ.

• **تَڪَلْتُونُ:** ذ. [ف. تَڪَلْتو] گهوڙي جي پُٺيءَ جي حالت لاءِ هني جي هيٺان رکڻ جو ٿلهو نود.

• **تَڪَلُفُ ج تَڪَلُفاتُ:** ذ. [ع] ٻئي کي تڪليف ڏيڻ وقت رسمي ظاهرداري. ظاهري تڪليف. رسمي عمل. بهاني طور عمل.

• **تُڪلو ج تُڪلا:** ذ. تُڪو.

• **تُڪْلِي ج تُڪْلِيُونْ:** ث. ڪپڙي جي تـُڪري جنهن تي چنبڙندڙ دوا لڳل هجي (جا ڪنهن سُور واري هنڌ تي ٻڌجي) – پلستر.

• **تَڪْلِيفُ ج تَڪْلِيفُونْ:** ث. [ع. تَڪْلِيف ج تَڪالِيفُ = ڏکيائي، رسمي عمل] ڏکيائي – دشواري. زحمت – دقت. رولڙو. رنج – ڏک. ايذاءُ. آزار. سُور. مصيبت – آفت. نقصان. بيماري. ڪشالو – جاکوڙو.

– **تَڪْلِيف ڏيڻ:** سور ڏيڻ. رنج ڪرڻ. ڪنهن ڪم ڪري ڏيڻ لاءِ چوڻ. تڪليف وٺڻ لاءِ بار رکڻ.

– **تَڪْلِيف گـَوارا ڪرڻ:** تڪليف سهڻ – زحمت برداشت ڪرڻ.

– **تَڪْلِيف ۾ وجهڻ:** ڪنهن کي تڪليف واري ڪم ۾ لڳائڻ. تڪليف ڏيڻ.

• **تُڪْمو ج تُڪْما:** ذ. [ترڪي. دُگْمَهْ: ف. تُڪْمَهْ] سُٽ مان ٺهيل بيڙو بهراڻ وغيره جو. سرتُ (ل). ٻُوٽبو. ٻوٽي جو هڪ قسم (جنهن جا گل ڳاڙها ٿين). گل جو هڪ قسم – تُڪمي جو گـُل "تُڪْما تير تـَتِيءَ ڪي، چمن ٿيا چوڌس" (جلال ڪتي). تُن پرڻ (ل).

• **تَڪْمِيلُ:** ث. [ع] پُورائي – سرانجامي. پڄاڻي – انتها.

• **تَڪِڻُ:** مصدر. [سن. تـَرڪ = نظر ۾ رکڻ. ف. تـَڪيدَن = پوريءَ طرح نظر مان ڪيڻ. جانچڻ] ڏسڻ – نهارڻ – جاچڻ – چتائڻ. غور سان ڏسڻ. گهُورڻ. جوهه وجهڻ – نظرڻ. اکيون ڦاڙي ڏسڻ. اک رکڻ. اک وجهڻ (پرائي مال ۾). تاڙڻ. سهي

Gul Hayat Institute

ڪرڻ. لِڪِي ڏسڻ. واجهائڻ. چاهڻ -- گهُرڻ. اميد رکڻ. خيال ڪرڻ. اندازي سان تور ڪرڻ — ڪَٿڻ — تَلڻ. بندوق سِڃڻ. نشان ڪرڻ. (ٽڪيو — ٽڪيندو — ٽڪيل).

• **ٽِڪو ج ٽِڪا:** ذ. [ف. ٽِڪَہ = ٽڪر] ٽڪرو (گوشت يا مڇيءَ جو) — ٻيرو — ڳِيو. ذرو.

— **ٽِڪا ڪرڻ:** ٽڪرا ڪرڻ. ڳِيا ڪرڻ — ٻيرا ڪرڻ. ذرا ذرا ڪرڻ.

• **ٽُڪو ج ٽُڪا:** ذ. [ف. ٽُڪَہ] بنا ڇهنب يا آٽيءَ جي تِير. ٽِڪي چوٽيءَ بنا ڳز. اهو ڳز جنهن جي چوٽي گول هجي (جو اڏامندڙ پکيءَ کي پاسيارو هڻجي) "لڳو ته تير، نه ته ٽُڪو" (چوٽي). جاءِ جي ٻِڳل ڪام کي ٽيڪ طور ڏنل ڪاٺيءَ ٽڪر. مُهر جو نشان يا داغ (جو فقير ڏونري تي ڏيارين). داغ — ڏنب "ڏنا ڏکئي ڏيل کي، ٽُڪا طبيبن" (خانه زئي). ڪنهن درگاهه تي باسيل پَٽُ — تلُ — ڪَنڌوري (ڪ).

• **ٽَڪوِيْن:** ث. [ع] خلقڻ يا پيدا ڪرڻ جي حالت. پيدائش — خلقت — عالم وجود.

• **ٽَڪِي ج ٽڪيُون (ڪ):** ث. ڏاس يا اَنُ مان ٺهيل سهٽي فراسي.

• **ٽُڪِي ج ٽُڪيُون:** ث. سَرَ يا ڪانَهَن جي ڪاني مان ٺهيل سنهون ڳز (جو ڪمان مان ٽِڪوءِ پري وڃي).

— **ٽُڪِي ٺيڻ:** ٽُڪِي وانگر ٽڪو وڃڻ. پجڻ.

• **ٽَڪيو ج ٽَڪيا:** ذ. [ع. ٽَڪْيَہ = وهاڻو] وهاڻو — طُول — گديلو (جنهن کي پُٺن ڪان رکي ٽيڪ ڏجي). وهاڻو — سِراڻو. آسرو — آڌار. ڀروسو — توڪّل. ڏيڍ فوٽ ڪن ڏڳهي ڪاٺي (جنهن تي فقير وِيني وِيني تراڙ رکي فڪر پجائين يا ڏيان لڳائين). ٻيراڳڻ. فقيرن جي ويهڻ جي جاءِ _ آستانو. ماڳ — مڪان. اڄهو "ٽڪيا سڀ ٽڪيام، توريءَ ٽڪيو ناهه ڪو" (شاهه).

— **ٽڪيا ٽڪڻ:** فقيراڻا آستان پيٽڻ — درويشن جي درگاهن تي دعائون پنڻ.

— **ٽَڪيوجاگِيَر:** اسم خاص. تعلقي ميرپورخاص ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٽَڪيه ڪلامُ:** ذ. [ع. ٽَڪْيَہ = ٽيڪ + ڪلام = ڳالهه] اهو لفظ جو ڪو ماڻهو ڳالهائڻ ۾ ذري ذري استعمال ڪري — عادتي لفظ (جهڙوڪ: 'سمجهئي نه'، 'ڄڻبو ته'، 'سائين کي چوان' وغيره).

• **ٽِڪَ:** ث. [سن. تيڪشڻ] ٽِڪائي — تيزي. ٽِڪي وَهُڪَ — سِيَرَ (پاڻيءَ جي). تيز رفتاري. جلدائي — شتابي. تکڙ. ڪاوڙ — تيز. تيزي (سڄ جي). ٽِپَتِ (ڏينهن جي) — ڪاڙهو — اُتَت.

— **ٽِڪَ تارَ ۾ وهڻ:** لهرين ۾ لوڙهڻ. وڏي تڪليف ۾ وهڻ — سخت مصيبت ۾ مبتلا ڪرڻ.

• **ٽڪارڻ:** مصدر. ٽُڪرا ٽُڪرا ڪرڻ. وري وري چوڻ.

• **ٽَڪَرُ (ث):** ذ. صفت. جهيڙاڪ. چيڙاڪ.

• **ٽِڪَرُ ج ٽِڪَرَ (ل):** ذ. صفت. ٽِڪو — تيز. جلد باز. ڪاوڙيل. وڙهڻو.

• **ٽڪَوَ (ت):** ث. ٽِترن ڦاسائڻ جي ڦاهي.

• **ٽڪُوَ ج ٽڪَوَ:** ذ. صفت. [سن. تيڪشڻ] ٽِڪو. چالاڪُ. چُست — ڦُڙت — برجستو. (ذ) ڪِير جا پڇاڙيءَ وارا ڳُوها. ڪنهن به چوپائي جو وڏو ڦڙت ٻچڙو.

• **ٽڪوڻ (ت):** مصدر. ڳولڻ. ڪوشش ڪرڻ.

• **ٽڪو ج ٽڪا (ت):** ذ. ميدان — ٻوٺو. ڊير.

— **ٽڪو تَرُ ڪڍي چلڻ:** ستياناس ڪرڻ — جهُڳو جهڻ ڪرڻ.

— **ٽڪي تي ويهڻ:** ٻوٺي تي ويهڻ — ٻڌرتي ويهڻ. سُڄ تي گذر ڪرڻ.

• **ٽڪو ج ٽِڪا:** ذ. صفت. [سن. تيڪشڻ] تيز (رفتار). سراڻ چڙهيل (اوزار) — جلد — شتاب — تڪڙو. هوشيار — چالاڪ. بلڪل پورو (ذرو به گهٽ نه). ڪڙو — تلخ. چيڙاڪ. اُڃو (سون وغيره). سُنو — نج. (ذ) ڪبوترن جو هڪ قِسم (بازيگر). (ث) ٽِڪِي ج ٽِڪيُون.

— **ٽڪائو ڏيکارڻ:** شوخي ڏيکارڻ — ڦُڙتي ڏيکارڻ.

— **ٽِڪاڻ. ٽِڪائي:** ث. ٽِڪ. ڪوڙاڻ (دوا يا مرچن جي). تلخي. تيزي (شراب جي). اُڃائي (سون جي). ڪاوڙ جي تيزي.

— **ٽِڪو ٺيڻ:** تيز ٺيڻ. تکو ڳالهائڻ. گهٽ وڌ ڳالهائڻ. اُچاترو ڳالهائڻ. ڪاوڙ مان ڳالهائڻ. تڪڙو وڃڻ. ڪاوڙجي روانو ٺيڻ.

— **ٽِڪو مِلو ٺيڻ. ٻوڻ:** گهٽ وڌ ڳالهائڻ. ڪَهرو ڳالهائڻ. ڪاوڙ مان ڳالهائڻ. چِيٽ پوڻ.

— **ٽگَ ۽ ٻُن ٽگَ وتاڻ ٽگَ وڏو:** ث. ڊوڙ ڊڪ — ڀڄ ڊوڙ. ڪوشش.

• **ٽڳائو (ت):** ز. [ف. ٽگَ دَوُ = ڊڪ ڊوڙ] آنڌ مانڌ. ڳُٽي. ڪاپارو.

• **ٽڳاڻي ۾ پوڻ:** فڪر ۾ پوڻ — ڳُٽيءَ ۾ پوڻ.

• **ٽڳاري ج ٽڳاريُون (ث):** ث. تغاري.

• **ٽڳَرُ ج ٽڳَرَ:** ذ. دُڪان تي پسَن رکڻ جي پيتي يا تاڻُ (اڪثر 'اڳر' لفظ سان گڏ ڪم اچي 'اڳر ٽڳَرُ يا اڳر ٽڳر" = هڙ موڙي). وڏو وڻو يا وڏو ٽالهه (جنهن ۾ گهٽو ڪاڌو پوي). خوشبودار وڻ جو هڪ قِسم (جنهن جا پن دوا طور ڪم اچن).

Gul Hayat Institute

– **تَڪَرڪاڻي:** ث. ٻـارڪي وڪر جو هڪ قسم 'تڪر' وڻ جي ڪاڻي.

• **تَڪَرَڪ:** ذ. [ف] ڳڙو.

• **تَڪـوُرُ:** ذ. [ترڪي. تاغره] اٺ جي سنجن مان هڪ سنج جو نالو.

• **تُڪِي ج تُڪِيُونْ (ٿ):** ڪِپَ جي وڻ جي تند (جا اُٺ ڪائي).

• **تَڳَ:** ث. جياپو – تڳاءُ.

• **تِڳَ (ڪ):** ث. ٻڪريءَ وغيره ڪي هڪلڻ لاءِ وات جي ڳِتڪار. تـڳڻ جي حالت. چوري.

• **تَڳا:** ث. تڳاءُ.

• **تَڳاءُ:** ذ. جياپو – تاڳاپو. گذر سفر. جٽاءُ – پائداري.

• **تَڳائِڻُ:** مصدر. جيئرو رکڻ – زنده رکڻ. هلائڻ – تورڻ. (تڳايو – تڳائيندو – تڳايل).

– **تَڳائُو ج تَڳائُو:** ذ. صفت. پائدار – جٽاءُدار.

• **تِڳائِڻ:** مصدر. لِڪائي ڪٽي وجڻ – ڪِسڪائڻ. گم ڪرڻ – ترڪائڻ. (تڳايو – تڳائيندو – تڳايل).

• **تَڳَڙ:** اسم خاص. 'سمات' جي هڪ قبيلي جو نالو.

• **تَڳـَرجا:** اسم خاص. 'سمات' جي هڪ قبيلي جو نالو.

• **تَڳـُرڙُ (ٿ):** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **تَڳـَڻُ:** مصدر. جيئڻ – جيئرو رهڻ – زنده رهڻ. پساهه کڻڻ. جٽاءُ ڪرڻ. (تڳيو – تڳيندو – تڳيل).

– **تَڳِي تَڳِي ٻلجڻ:** ڏڪا ٿاٻا کائي وڏو ٿيڻ. حياتيءَ جا ڏکيا سکيا ڏينهن گذارڻ.

• **تِڳـَڻُ:** مصدر. ڪِسڪڻ – لِڪي ڀڄڻ.

– **تِڳِي وڃڻ:** ڪسڪي وڃڻ – لڪي ڀڄڻ – ترڪي وڃڻ.

• **تُڳُوسَر:** اسم خاص ننگرپارڪر ۽ ڪپري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **تُڳِي ج تُڳِيُونْ:** ث. ڪاري رات "ڪارا ڪُن. ڪاري تُڳِي. جت ڪاريهر ڪڙڪا" (شاهه): "تُڳِي. توهياري. تامَسِي. تَمهر. تام تَمس – رات. رَجني. ليل هَي. ٻنب. چنيهر. نَس" (ڏهسنامو). مينهن.

• **تَڳِيو ج تُڳِيا:** ذ. صفت. جيئرو – زنده ـ حيات. (اسم خاص) مرد جو نالو.

• **تَڳِي واياڻي:** اسم خاص. تعلقي جيمس آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَلُ:** ذ. [تَلِيهَر (= ڪارو نانگ. تشبيهه طور 'وار') > (مخفف) تَلَ] وارَ "سَر ڪندِ ۾ سُرها ڪيا، تَرني لوئي تَلَ" (ڪنيان). "تَلُ" جو جمع. (اسم خاص) تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَلُ ج تَلَ:** ذ. [سن. تَلَ = ترو] تَرُ – تَرو. هيٺاهين – نشيب. تري واري زمين – ترائي. ٻِـٽَـن جي وچ وارو ڪشادو ميدان (جنهن ۾ مينهن جو پاڻي آسپاس جي مٿانهين زمين يا ٻِٽَـن تان لهي اچي ۽ ان پاڻيءَ تي زمين آباد ٿي سگهي) – ڏهر تَلِي (ٿ). تلاءُ. گهوڙي جي سنجن مان هڪ سنج جو نالو (جانورن جي وارن يا نود مان ٺهيل ٿُلهو گَدو جو گهوڙي جي پُٺيءَ تي تي وجهي مٿان هنو رکجي).

– **تَلُ تَلُ ڪرڻ:** ٻٽ يا جبل تي لَهه چَڙهه ڪرڻ. اچڻ وڃڻ.

– **تَلُ ڪرڻ:** تَـرُ ڪَرڻ. گم ڪرڻ – لڪائڻ.

• **تِلُ ج تِلَ:** ذ. ڪنهن درويش يا وليءَ جي ٻارهي تي رڌل ڪاڌو (جو فقراء لاءِ تيار ڪيو وڃي. ۽ عوام ۾ پڻ تبرڪ طور ورهائجي. گوشت. چانور. ٻاجهري. دال ۽ ٻيون اهڙيون شيون جي نذراني طور ملن سي سڀ ملائي 'تِـل' رڌو ويندو آهي). – ڪَنْدُوري. خيرات [سرائڪي] تِرُ. تورو ذرو.

– **تِلُ تِل ڪرڻ:** معمولي خيرات ڪرڻ. سادو طعام تيار ڪرڻ.

• **تُلُ ج تُلَ:** ذ. صفت. [سن. تُلَ = مَٽ] برابر – مَٽ – همسر – جهڙو – مشابه ـ سمان – مثل "سوا لک ۾ سرس سوايو. طور نہ تنهنجو تُل" (احمد شاهه). هڪجهڙو – ثاني. هڪ جيڏو. هر صورت. ساڳيو. جيڏو – سَرتو. (ث. صفت) برابر – ثاني "رُتيون مڙيئي ڀليون، ڪانهي تُلَ بهار". (ذ) تمام ڊگهي غار (جنهن جو ڇيڙو ڏسجڻ ۾ نہ اچي) (ڪ). ڇيڙو – پڇاڙي – پوڇڙُ – دنگ.

– **تُل مُل:** صفت. مٽو مٽ – بلڪل برابر. هڪجهڙو.

• **تُلَ. تُلُ. تُلا:** ث. [سن. تُلا = ساهمي، تارازي] علم جوتش موجب آسماني برجن مان ڏهين برج جو نالو (مَڪر. ڪُنڀ، مين، مينگهه، ورک، مِٿُن، ڪرڪ، شنگهه، ڪنيا، تُل، ورچڪ، ڌن) – ميزان.

• **تُلَ ج تُلُونْ:** ث. [سن. تُلَ] اُپو مٿي ڏنل زور – تَڏَ. اُپِي اُچل. ٻُل.

– **تُلَ ڏيڻ:** مٿي اُپو زور ڏيڻ. مٿي تَڏَ ڏيڻ. چوپائيءَ کي قَرحڻ بعد ڏنڀ ڏيڻ (جيئن چوپائي چرڪ ڀري ڳَـپَ وٺي ۽ تـُـبجي نہ پوي). ٻُل ڏيڻ.

• **تَلابُ، تَالابُ:** ذ. [ف. تـلاب، تَالاب] تلاءُ.

• **تُلارَ:** صفت. ڀريل (پاڻيءَ سان) – ٽمٽار.

• **تَلازُمَ:** ذ. [ع. لَزِمَ = لازم ڪري وٺڻ] لازمي طور اختيار ڪرڻ جي حالت.

• **تَلاسَ:** ث. ڏسو "تلاش".

• **تَلاش ج تَلاشُون:** ث. [ف] ڳولا – جانچ. ووڙ. پڇا ڳاڇا. جانچ – جاڪوڙ – جستجو. تحقيق.

– **تَلاش ڪرڻ:** ڳولا ڪرڻ. جانچ ڪرڻ. پڇا ڳاڇا ڪرڻ.

– **تَلاشِي تلاشيُون:** ث. تلاش. گم ٿيل يا چوري ٿيل شيءِ کي هٿ ڪرڻ لاءِ ڪنهن ماڻهوءَ جي بدن يا گهر جو جهاڙو.

– **تَلاشِي ڏيڻ، وٺڻ:** جهاڙو ڏيڻ – جهاڙو وٺڻ.

• **تَلاطُم:** ذ. [ع. لَطَمَ. تَلاطُمَ = ٽڪر هڻڻ > ف. تَلاطمِ اَمواج = لهرين جو سٽڪو] زوردار هوا سببان ڇولين جو سٽڪو. پاڻيءَ جو جوشُ. لهرين جو زور. ڇوليون. طوفان.

• **تَلافِي ج تَلافِيُون:** ث. [ع. تَلافِيُ = مرمت ڪرڻ. ڳنڍ توپ ڪرڻ] نقصان جي پورائي. عوض – بدلو (جيڪو پنهنجي مرضي سان ادا ڪجي). پاداش.

– **تَلافِي ڪرڻ:** ڪنهن نقصان يا ڪوٽ جو پورائو ڪرڻ. عوض پري ڏيڻ.

• **تَلاميذُ:** ذ. [ع. تِلْمِيذ ج تَلامِيذ] شاگرد.

• **تَلانبو:** ذ. دَرَو – لَڪُ

• **تَلانڪهو (ڪ):** اسم خاص. هڪ نئين جو نالو.

• **تِلانڪهو ج تِلانڪها (ڪ):** صفت. ويڪرو – موڪرو – خلاصو.

• **تَلانَ وَلانَ، تِلانَ وِلانَ (ت):** ث. آنڌ مانڌ – هُرکر. بيقراري – بي آرامي.

• **تِلاوَتَ ج تِلاوَتُون:** ث. [ع. تِلاوَة = پڙهڻ] پڙهڻ (قرآن مجيد) – دور (قرآن شريف جو).

• **تَلاءُ ج تَلاءَ:** ذ. [ف. تَلاب] تلاءُ.

• **تِلاءُ (لس):** ذ. [ف. تَلَهْ = سون؛ ع. طِلا = سون] سون. (صفت) سونِي "سوني ساهه. تلاهه تلڪي. تنهن سر موتي مڙهاياس" (شيخ ابراهيم).

• **تُلاهه (لس):** ذ. پيرن ۾ پائڻ جو هڪ ڳهه (پيرن جي آڱوٺن ۾ پائڻ جو ڳهه) "سوني ساهه. تُلاهه سين تُلڪي، سِر موتين مڙهاياس" (شيخ ابراهيم).

• **تَلاءُ ج تَلاءَ، تَلاوَ:** ذ. [ف. تَلاب] تانگهي پاڻيءَ جي ڪُنّ. تالاب – حوض.

• **تَلْبِيس:** ث. [ع] ٻاهريون لباس ڪرڻ. ارادن کي لڪائڻ. ٻهروپ. ڌوڪو – مڪر – فريب – دغا.

• **تَلْخُ:** صفت. [ف] ڪوڙو. ڪسارو. ڪارو. بد ذائقي. تيز (شراب وغيره). ڪَهرو – تِکو – اٺوٺندڙ – رُکو (ڳالهه). ڏکيو – تڪليف وارو – رنج رسائيندڙ (تجربو).

– **تَلْخاڻِ:** ث. ڪَڙائي – ڪڙاڻِ. ڪاراڻِ. تِکاڻِ. تيزي (ڳالهائڻ ۾). رکائي. سختي – تُرشِي.

– **تَلْخ تَجربو:** ذ. تڪليف ڏيندڙ ڪم – ڪٺن ڪم.

– **تَلْخ ڪامِي:** ث ناڪاميابي – ناڪامي – نامرادي. نااميدي – نراسائي.

– **تَلْخ گو:** ذ. صفت. ڪَهرو ڳالهائيندڙ. اڏنگو ڳالهائيندڙ. تيز مزاج. چيڙاڪ.

– **تَلْخ مِزاج:** ذ. صفت. تيز مزاج. چيڙاڪ – شوخ. بدمزاج.

– **تَلْخِي ج تَلْخِيُون:** ث. ڪوڙاڻ – ڪڙائِي. تيزي. ڪاراڻ – تلخاڻِ.

• **تَلْخِيصَ:** ث. [ع] خُلاصو – اختصار – تَتُ. حاصل مطلب.

• **تَلَرُ (ت):** ذ. گاهه جو هڪ قسم (جو وارياسي پَٽ ۾ ٿئي، چوپايو مال وغيره ڪونه کائيس).

• **تُلسِي:** ذ. [سن.] ٻوٽي جو هڪ قسم (خوشبودار ٿئي، جنهن کي هندو 'سڳورو ٻوٽو' سمجهن ۽ پائنين تہ 'تلسي ديوي' جي وارن مان پيدا ٿيو آهي. تلسي جو ٻج پسارڪي وکر طور ڪم اچي) – Basil (انگ) – Ocymum sanctum. ڪَتِي مهيني جون ٽي تاريخون (١٠، ١١ ۽ ١٢ جن تي هندو ورت رکندا آهن). (اسم خاص) مرد جو نالو – 'تلسيداس' جو مخفف.

• **تُلسِيداس:** اسم خاص. هنديءَ جي هڪ مشهور شاعر جو نالو (جو 'همايون' جي وقت ۾ ڄائو ۽ جهانگير جي وقت ۾ مري ويو. سندس جوڙيل 'رامائڻ' هندي شاعريءَ ۾ هڪ شاهڪار آهي. سندس ڪي ڏوهيڙا 'شاهه جي رسالي' ۾ سُر 'بروو هندي' هيٺ ڏنل آهن ۽ ٻڻ سنڌ ۾ وڏيءَ عمر وارن سکهڙن کي ياد آهن).

• **تِلْشَڪري:** ث. مٺائيءَ جو هڪ قِسم (جا تِرن مان ٺاهجي) – ترن ۽ مناڻ (ڳڙ يا کنڊ) جي تِڪِي.

• **تَلَطُفُ:** ذ. [ع. لَطَف > تَلطُفُ] لطف – مهر – ڪرم – عنايت. ٻاجهه – رحم. نرمي. همدردي.

• **تَلَفُ:** صفت. ظرف. [ع. تَلَفْ = بربادي] برباد – تباهه – نابود – ناس – چٽ – ڦِٽل – اُجڙ – ويران ـ ضايع – گُم. بربادي‌ءَ جي حالت.

– **تَلَفْ تاراج ڪرڻ:** ناس ڪرڻ – چٽ ڪرڻ – برباد ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

– **تَلَفُ ڏيڻ (ت):** تپايل لوهه کي سنداڻ تي رکي ويڪري ڪرڻ لاءِ ڏاڍي ڏڪ هڻڻ – ٺپڻ.

– **تَلَفُ ڪرڻ:** برباد ڪرڻ – ناس ڪرڻ – نابود ڪرڻ وڃائڻ – ڦٽائڻ.

• **تَلَفُّظ:** ذ. [ع. لَفَظَ. لَفظَ = وات مان اُڇلائڻ] اُچار. اکرن ۽ لفظن جو زبان سان صحيح مخرج.

• **تَلقِينُ:** ث. [ع. لَقَنَ. تَلقِين = ٻئي کي سمجهائڻ] سکيا – تربيت – هدايت – نصيحت. مرشد جي مريد کي سمجهائي يا هدايت. جنازي کي قبر ۾ داخل ڪرڻ وقت، مُردي کي قبر جي پڇاڻي بابت ٻڌائڻ ۽ سمجهائڻ.

– **تلقين ڏيڻ:** مرشد جو مريد کي ذڪر ڏيڻ. نيڪي بابت نصيحت ڪرڻ.

– **تلقين ڪرڻ:** هدايت ڪرڻ. نصيحت ڪرڻ تعليم ڏيڻ.

• **تِلڪُ، تِلِڪُ ج تِلڪَ:** ذ. [سن. تِلَڪَ] نڪ جي مٿان ڀرن جي وچ ۾ يا مٿي نراڙ تي ڪيل نشان (جو شادي، تاجپوشي يا ٻيءَ ڌرمي رسم بجا آڻڻ، يا سينگار خاطر ڪيو وڃي) – سيندر يا چندن جو ٽڪو. هندن ۾ ڌرمي نشان. جانور کي ڦاسائڻ لاءِ ڪوڙڪو (ڪ).

• **تِلڪارُ:** ث. اُڻ ٽڻ – جهوري – ڳڻتي.

• **تِلڪاري (لس):** ث. ٽڻ – چڪ. ڪاوڙ. مُنهن سُوڄائي.

• **تِلڪِڙِي ج تِلڪِڙِيُون:** ث. هيري جو ڀڪُ – هيري جو چمڪندڙ پهلو.

• **تِلڪوڙِي ج تلڪوڙِيُون:** ث. جڙ تو سائو نشان (جو مُنهن، هٿن ۽ ٻانهن تي سينگار يا سڃاڻپ خاطر ڪيو وڃي).

• **تلڪڻُ (ت):** مصدر. سيڪڻ.

• **تُلمُلُ:** صفت. برابر – مَٽو مَٽ – هڪجهڙو.

• **تَلمِيح:** ث. [ع] شعر ۾ ڪنهن آيت، حديث، حڪايت، ڳالهه، قصي يا مشهور واقعي طرف اشارو.

• **تِلمِيذُ:** ذ. [ع] شاگرد – طالب علم – متعلم.

• **تِلنگُ:** ذ. هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

• **تِلنگو:** ذ. تِلنگانا (مدراس جي اترئين ڀاڱي) جو رهاڪو. (ڪنايةً) ديسي سپاهي (چاڪاڻ ته انگريزي فوج ۾ اوائلي اهي ماڻهو ڀرتي ٿيا هئا).

• **تلو:** ذ. [سن. تَلَ = ترو] تَرُ – ترو. ذخيرو. قبضو. ڇپر (ت). (اسم خاص) تعلقي ڏيپلي ۾ هڪ ديهه جو نالو

– **تلو ڪرڻ:** تَرُ ڪرڻ. ملڪيت گڏ ڪرڻ. ڳجهه ڳوهه ۾ پئسا گڏ ڪرڻ.

• **تِلو ج تِلا:** ذ. بازدارن جو لفظ. باز جي ٻُت تي رنگ وارا ٽڪا.

• **تَلوارَ ج تلوارُون:** ث. [سن. تَروارِ] هڪ مشهور هٿيار جو نالو – ترار – شمشير – سيف – سرواهي.

– **تَلوار ڪٽ:** ث. مُڇن جي سنوارت جو هڪ نمونو (جنهن ۾ مُڇن جون نوڪون تلوارن وانگر ڇهنبدار بيهن).

– **تَلوار کي ڪَهُٽا لڳڻ:** بي طاقت ٿيڻ. زور وارا ڏينهن لنگهي وڃڻ.

• **تلواڙي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر نواب شاهه ۽ حيدرآباد ۾).

• **تَلورِ ج تلوريُون:** ث. [ف. تَذَرَوْ] پکيءَ جو هڪ قِسم (ڊيل جي نموني هڪ وڏو ۽ سهڻو. خاڪي يا ميرانجهڙي رنگ جو ڊگهي ڳچيءَ وارو حلال پکي. جو اڪثر سياري ۾ سنڌ ۾ اچي، ۽ جنهن جو ماڻهو شوق سان شڪار ڪن: اصل ايراني جهنگلي ڪڪڙ) – Bustard.

• **تَلَوُّنُ:** ذ. [ع. لَوْن (رنگ) > تَلَوُّن] رنگ بدلائڻ جي حالت. رنگن جي تبديلي.

– **تَلَوُّن مِزاج:** ذ. صفت. رنگا رنگ طبيعت وارو. ڦرندڙ گهرندڙ طبيعت وارو. غير مستقل مزاج. بي پروسي. بيوفا.

• **تَلوٽو ج تلوٽا:** ذ. تريل چٽو. پڪل چٽو يا مگ. رڌل چٽو يا مٽر – ڪَهَرَ (جمع ۾ "تَلوٽا" زياده استعمال ۾. مثلاً گهورڙئي جو هوڪو "ڪوسا تلوٽا").

• **تلهارُ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **تلهار:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تلهارُ:** اسم خاص. حيدرآباد ضلعي ۾ هڪ شهر.

• **تلهاٽي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **تلهائي:** ث. سلامتي. ضمانت. سوگهائي.

• **تَلهُرُ ج تَلهَرَ (ڪ):** ذ. چڪر – ڦيرو. بي آرامي.

• **تَلهُوَ ج تَلهُوَ:** ذ. سنهون لڪڻ – ڇمڪ – ڇهو.

• **تَلهُو:** ذ. [تَلو (= ترو. تر ڪري رکيل ملڪيت) > تلهو] تر ڪري رکيل ملڪيت. لڪل ملڪيت – ڳجهي ملڪيت. پوريل خزانو – لڪل خزانو. (اڪثر 'اَلهو' سان گڏ ايندڙ لفظ "اَلهو تَلهو").

• **تلهي ج تلهيون:** ث. [سن. تَلَ = ترو] خزاني گڏ. سپ جو پڙ. سپ جو وات (جنهن مان سنها موتي هارجن). سڄي ڪوڏي. پٽ پڪل ڪوڏي.

• **تَلهي:** ث. گروي رکيل ٽيڙ. ضمانت – ضامنگيريءَ جي

Gul Hayat Institute

ذميداري. (صفت) ضامن. حامي – مددگار.

– **تَلهيدارُ:** ذ. صفت. مددگار – حمايتي. پاسو ڪندڙ – طرفدار.

• **تَلهيتو تَلهيرو:** ذ. صفت. [ھ تَلهُرو = زبردست] جنهن جو ضامن پئجي. جنهن جي مدد ڪجي. ڪاٺيارو. فرمانبردار. هٿ هيٺ.

• **تَلِي:** اسم خاص. ميرواه. ميرپور ساڪري. ٽنڊي محمد خان. بدين ۽ محبت ديري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **تَلِي ج تَليُون:** ث. [سن. تَلَ = ترو] تَرِ واري زمين. هيناهين – نشيب – نوڙِ (ل) – جهِرَ. ٻن ٽڪرين جي وچ واري زمين – ماٿري – وادي. تَرائِي. ٻن پٽن جي وچ واري زمين (جنهن ۾ برسات جو پاڻي بيهي ۽ پوک بہ ٿي سگهي) – 'ڏهرَ' جي تري واري زمين. "ميها، موگر تَلئين. پِهُون پاسارڻ" (خليفو نبي بخش). ڇَنِ.

• **تِلِي:** اسم خاص. جاتي ۽ سڪرنڊ تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **تِلِي ج تِليُون:** ث. [ع. طِحال] جسم جي عضوي جو نالو – تِري – رَتڙي – ڦِهِي (ت). ڦِهِي جو مرض – هيانچو. هٿ يا پير جي تري (سرائڪي). زبان (ت). ڳهہ جو هڪ قسم – ڳچيءَ ۾ ٻڌڻ جو هڪ ڳهہ – لڪڙي.

– **تِلِي لڳائڻ (ت):** زبان تي رکڻ – چکڻ.

• **تِليارُ:** ذ. لڙڪندڙ ڏاڍن ۽ ٽوئرن وارو ڳانو. جهاٻو (اٺ جي ارهہ جو).

• **تَليٻَڙي ج تَليٻَڙيونْ:** ث. منائيءَ جو هڪ قسم (جنهن جو ترو ٻڌل هجي) – ڇَٽن مان ٺهيل منائي. ڳَتڙاٽي (ڇٽن جي). پڪي منائي. ٺِيپَ (ل).

• **تَلِيجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (رياست ۾).

• **تَلِيدو ج تَلِيْدا:** ذ. صفت. تَلهيتو – تلهيرو. زبردست. هٿ ٺوڪيو. زير احسان.

• **تَلِيهَرُ ج تَلِيهَرَ:** ذ. [تِل = ڪارائڻ + هر = وارو] ڪارو نانگ – واسينگ.

• **تَمَ:** ث. [سن. تَمَس] اونده – ڪاراڻ. رات.

• **تَمُ:** ضمير. [ھ اردو. تُمْ] تون. توهين.

– **تُمْهارو:** صفت. [اردو. تُمهارا] اوهان جو – توهان جو.

• **تَمُ:** ظرف. [ع] ختم – پورو. ڪُل – سڀ – سمورو – سارو. مڪمل – سالم – ثابت.

– **تَمُ ٿيڻ:** ختم ٿيڻ – پورو ٿيڻ – تمام ٿيڻ "ساھ تَمَ ٿيڻ" (= ساھ گهٽجڻ = دم چڙهي وڃڻ).

• **تُمُ ج تُمَ:** ذ. ڦيٿي جي وچ وارو حصو (جنهن ۾ 'ڌري' ۽ 'آرا' پون).

هُرلي جي ڍيڍي. سُڪل ڪدو. (صفت) ڦوڪيل – ٻريل – ٻريور.

– **تُم تُمُڻ:** تُم ۾ آرن لاءِ سل ڪڍڻ. خال پرڻ.

• **تَماچالِي:** اسم خاص. تعلقي سکر ۾ هڪ ديهہ جو نالو. (صفت) 'تماچي' جي پيڙهيءَ مان – تماچي جي اولاد مان (سمات جي پاڙن جو نالو).

• **تَماچو ج تَماچا:** ذ. [ف. تپانْچه] چماٽ – لپاٽ – ٿڦڙ. [ف. تَمَنْچَه] تپاچو – پستول.

• **تَماچِي:** اسم خاص. 'سمہ' گهراڻي جي مشهور بادشاھ "سلطان رڪن الدين شاھ ڄام تماچي" (جنهن غالباً سنہ ٧٩١ھ کان ٧٩٥ھ تائين خود مختيار حڪومت ڪئي. 'نوري' سان سندس محبت جو داستان مشهور آهي. مڪليءَ تي 'شاهي مقام' قائم ڪيائين. جتي ئي پاڻ مدفون آهي). مرد جو نالو (سمات توڙي بلوچ قومن ۾). هڪ سمہ پاڙي جو نالو.

• **تَماشو ج تَماشا:** ذ. [ع. مشيٰ = گهمڻ. تَماشِيا = گڏ گهمڻ > ف. تَماشا] نظارو – ڏيکاءُ – ديدار. عجيب شيءِ يا نظارو. نمايش. ڪل خوشي – رُوُنشو. ميڙ – هجوم. سانگ. ناٽڪ. کيل – ڪرتب.

– **تَماشائي ج تَماشائِي:** صفت. تماشو ڏسندڙ. تماشو ڏيکاريندڙ – تماشي وارو. وندر جو ڪوڏيو.

– **تَماشبينُ ج تَماشبينَ:** صفت. [ف. تماشابين = تماشا + بِين (= ڏسندڙ)] تماشو ڏسندڙ – تماشائي. رنگ ڏسندڙ. ٻن ڪي ويڙهائي رنگ ڏسندڙ. فقط رنگ ڏسندڙ (جنهن ڪي انهيءَ ڪم، رٿا يا تحريڪ سان ڪابہ دلچسپي يا همدردي نہ هجي).

– **تَماشگاھُ ج تَماشگاھَ:** ذ. جنهن هنڌ تماشو ٿئي. کيل يا ڪرتب واري جاءِ.

– **تَماشو ڏيکارڻ:** کيل ڏيکارڻ. ڪرتب ڏيکارڻ. (اصطلاحاً) ڪنهن کي سزا ڏيڻ – مزو چکائڻ – سيکت ڏيڻ.

– **تَماشو ڪرڻ:** کيل ڏيکارڻ. کيل يا ڪرتب ڏيکاري ڏاڍو لطف پيدا ڪرڻ. سانگ ڪرڻ.

– **تَماشي جهڙو:** ذ. صفت. ڏسڻ ۾ عجيب. نهايت وندرائيندڙ.

• **تَماڪُ ج تَماڪَ:** ذ. [ھ تَمَاڪَ، تَمَاڪُو؛ ف. تَمْاڪُو؛ آمريڪي انڊين Tobaco؛ پورچوگيز Tobacco]

Gul Hayat Institute

ٻُوٽي جو هڪ قسم (جنهن جا سُڪايل پن ۽ ڪاٺيون نشيدار دونهون ڏين؛ اهي پن ڪُٽي حقي، چلم، سلفي، بيڙين يا سگريٽن ذريعي ڇڪجن يا ناس طور استعمال ٿين).

– **تَماڪِي ج تَماڪِي:** صفت. تماڪ وڪڻندڙ. گهڻو تماڪ پيئندڙ. (ذ) تماڪ جو فصل.

• **تَمامُ:** صفت. [ع. تَمّ (= پورو ٿيڻ) > تمام] سڀ – سارو – سمورو – ڪُل – سڄو. پورو – تيار. مڪمل. ختم – پورو – بس. فنا – نيست – نابود. (ظرف) بلڪل – ڏاڍو. گهڻو – بيحد.

– **تمام ٿيڻ:** پورو ٿيڻ – ختم ٿيڻ.

– **تَمام ٿي وڃڻ:** ختم ٿي وڃڻ. هيٺو ٿي وڃڻ – چُڪي وڃڻ.

– **تَمام ڪرڻ:** ختم ڪرڻ. راس ڪرڻ – پورو ڪرڻ. مات ڪرڻ.

– **تَمامِيَت:** ث. پورائي – تڪميل. پڄاڻي. آخر.

– **تَمامِي:** ث. پڄاڙيءَ جي حالت. خاتمو.

• **تَمَتُّعْ:** ذ. [ع. مَتَعَ > تَمَتَعُ] فائدو – نفعو. خوشي.

• **تَمْثِيل ج تَمْثِيلُوْن:** ث. [ع. مِثلَ = وانگر] مثال – تشبيهه. نمونو – نظير. نقل.

– **تَمْثِيلِي:** صفت. جي نموني تي – مثالي.

• **تَمَدُّن:** ذ. [مَدَن = شهر ۾ رهڻ] ملي رهڻ جو طريقو – طرز معاشرت – شهري سڌريل زندگيءَ جو طرز عمل – معاشرتي ۽ انتظامي زندگي. شهر جو انتظام.

• **تَمَرُ:** ث. [ع] کجور – کارڪ – کتل. (اسم خاص) پنائي صاحب جي وڏي راڳائي خليفي جو نالو (جو چون ٿا ته مديني شريف ۾ کجيءَ هيٺ ڄائو. انهيءَ ڪري مٿس 'تمر' نالو رکيائون. تمر فقير 'شاهه جي راڳ' جو پهريون مُک قابل اڳواڻ' شاهه جي بيتن جو وڏو راوي، ۽ پاڻ سالڪ شاعر هو.)

– **تَمْرائِي:** اسم خاص. تمر فقير راڳائي جا پويان جاءِ نشين. تمر فقير جي اوتاري جا سنڀاليندڙ.

• **تِمَرُ:** ذ. وڻ جو هڪ قسم (جو سمنڊ جي ڪناري واري ايراضي ۾ گهڻو اُپري، جنهن جا پن چوپايو مال، خاص طرح اُٺ گهڻو کائي). سامونڊي ٻٽر – منگرول (ڪ).

• **تَمَسُ:** ث. [سن] اونداهي رات "تُکِي، تُهاري، تامِني، تَمْهَس تام، تَمَسُ" (ڏهسنامي جي ٽُڪ).

• **تَمَسْخَر:** ذ. [ع. سَخَر = ٺٺولي ڪرڻ] مسخري – ٺٺول – کِلَ – چَٿر.

• **تَمَسُّڪ ج تَمَسُّڪات:** ذ. [ع. مَسَڪَ = مضبوط جهلڻ] مضبوطي. هُنڊِي – پراميزري نوٽ.

• **تَمْغو ج تَمْغا:** [ترڪي. تَمْغَهٔ] سلطاني مهر. سون يا چانديءَ جو ٻلو (جو ڪنهن نمايان ڪارنامي يا خدمت سببان ڪنهن کي انعام طور ڏنو وڃي). سَنَد. نشان.

• **تَمَڪَ:** ث. تيزي – تِکائي.

– **تَمَڪ سان:** ظرف. تيزيءَ سان – تِکو.

• **تُمَنُ ج تُمَنَ:** ذ. [ف. تُمن = ڏهه هزار؛ تومن = هڪ سؤ ڳوٺن تي مشتمل اراضي] ڇانوڻيءَ ۾ رهندڙ فوج – لشڪر. بلوچ قبيلي يا قبيلن جي ڪافي وڏي برادري، جن ۾ رسم و رواج تورڙي سردار ساڳيو "لغاري جو تمن" "مزاري جو تمن". اُها جغرافيائي اراضي جنهن تي هڪ وڏو بلوچ قبيلو ۽ ان سان شريڪ ٻيا ننڍا قبيلا آباد هجن. راڄ. گهڻي برادري (ت). سرداري (ت). ماڻهن جو انبوهه – خلق جو وڏو تعداد. ڳجهيءَ طرح (ڪپڙي جي پلاند هيٺ) واپار جي نرخ بندي (ڪن ٻه ٻن ماڻهن جي وچ ۾ سودو ٿاهيندڙ. سودي ٺاهڻ وقت ڪپڙي هيٺان آڱرين جي اشاري ڏيڻ سان ٻڌائيندو آهي: اهو عدد ويهن جي بدران هڪ آڱر جي نشان سان ظاهر ڪيو ويندو آهي). ايراني سِڪو.

– **تُمَندارُ:** ذ. صفت. سالار – سردار. گهڻيءَ برادريءَ وارو. طاقتوارو – زور وارو.

• **تَمَنّا ج تَمَنّائُوْن:** ث. [ع. مُنْيَةٌ = خواهش] خواهش – سڌ – آرزو. ارادو – مرضي. سِڪ.

• **تَمَنْچو ج تَمَنْچا:** ذ. [ف. تَمَنْچَهْ] تپاچو.

• **تَموڪَنُ:** ذ. ڪاوڙ – چِڙ – ڏمر – غصو.

– **تَموڪَڻِي:** ذ. صفت. خراب گڻن وارو – بداخلاق. ڪاوڙيل – ڏمريل. (ث) بدتميزي – بداخلاقي.

• **تَمْهِيْدَ ج تَمْهِيْدُوْن:** ث. [ع. مَهَدَ = برابر پڪيڙڻ > مَهَدَ، تَمْهِيْدَ = ڪم سنوارڻ، آسان بنائڻ] ڪنهن ڳالهه يا مقصد کي آسان بنائڻ خاطر شروعاتي سمجهاڻي. ديباچو – مُهاڳ – مُنڍ. شروعات. ابتدا. تمهيد – بڌڻ.

• **تُمِيْ ج تُمِيُوْن:** ث. [تُنْبِيْ > تُمِيْ] سڪل ڪدو.

• **تُمِيالِي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **تَمِيْزَ ج تَمِيْزُوْن:** ث. [ع. مَيَزَ تَمْيِيْز (جدا ڪرڻ، پرکڻ) > تَمِيْز] سڃاڻپ (ڪري ۽ کوٽي جي) – شناخت. فرق – تفاوت – امتياز. عقل – ڏاهپ. هوش. قاعدو. ادب. ساڃاهه.

– **تَمِيْزسِکڻ:** ادب سکڻ. فضيلت سکڻ.

– **تَميزڪرڻ:** پرک ڪرڻ. ساڃاھ ڪرڻ. هوش ڪرڻ.
• **تَنِ:** ضمير. [سن. تي: پرا، تانَ] اُنهن.
• **تَنُ ۽ تَنَ:** ذ. [سن. تَنُ؛ ف. تَنْ] بدن – جسم – سرير – بت. ديھ – قالب.
– **تَن بيتاب هئڻ:** غم ۽ فڪر ۾ گذارڻ. هر وقت بي آرامي هجڻ. ڏاڍي غم ۽ فڪر ۾ گرفتار هئڻ.
– **تَن تارڻ:** اندر اجارڻ – دل روشن ڪرڻ.
– **تَن تنها:** ذ. صفت. [ف] اڪيلو – ڇڙو – هڪڙو. علحده _ جدا.
– **تَن پرور:** ذ. صفت. [ف] فقط پنهنجي تن کي پاليندڙ. آرام طلب.
– **تَن پروري:** ث. [ف] جسم جي پالنا. آرام طلبي. آسايش.
– **تَن دِهي:** ث. [ف. تن + دِهي > دادن = ڏيڻ] جانفشاني – محنت. تڪليف. ڪوشش – سعيو.
– **تنکي تسيو ڏيڻ:** بدن کي تڪليف ڏيڻ. جيءَ کي جفا ڏيڻ.
– **تَن مَن:** ذ. جسم ۽ جان – دل جان – جند جان.
– **تَن مَن تازو ڪرڻ:** جسم ۽ جان کي فرحت ڏيڻ. آرام وٺڻ. خوشي ڪرڻ.
– **تَن مَن تپائي ڏيڻ:** بلڪل بيزار ڪرڻ.
– **تَن مَن مارڻ:** جسم ۽ نفس کي نمائڻ. خواهش کي ضابطي هيٺ آڻڻ. تن و توش.
• **تَنِ، تَنُ:** ث. ذ [سن. تُندَ > تُنَ = خال پرڻ] تنگ – سوراخ. ڪنهن ٿانءَ خصوصاً ڪونري جو سوراخ (جنهن مان پاڻي نڪري) – تُنرو. حقي يا چلم ۾ نڙ وجهڻ جو سوراخ. ٻيڙيءَ جو سوراخ (جنهن مان پاڻي اندر اچي). ڪپڙي جو سوراخ. پرت جو هڪ قسم (ث). [ف. تُنيدَنْ = اُٿڻ > تَنڻ] ڪپڙي جي سوراخ بند ڪرڻ لاءِ گهڙيل ڪاني.
– **تَناٽي ۽ تَناٽيُون:** ث. تن پراٽي – اَٽاٽي.
– **تَن پرڻ:** خال پرڻ. (ڪپڙي کي) رفو ڪرڻ – بورُ پرڻ.
– **تَن وهڻ:** تـَنگ وهڻ. دست وهڻ.
• **تَناب ۽ تَنابُون:** ڏسو "طناب".
• **تَنازُع:** ذ. [ع. نَـزَعَ > تنازَع (ف) = اختلاف ڪرڻ. معاملو ڪرڻ] جهڳڙو. معاملو – تڪرار.
• **تَناسُبُ:** ذ. [ع. نَسَبَ > تَناسُبُ = ملي اچڻ. ٺهي اچڻ] مناسب. مشابهت. برابري. موافقت.
• **تَناسُخ:** ذ. [ع] مرڻ بعد روح جو ٻئي قالب ۾ اچڻ جي حالت (ڪن آڳاٽن مذهبن جي عقيدي موجب، روح جو ڪيل عملن مطابق مرڻ ڪان پوءِ ٻئي جسم ۾ اچڻ جي حالت). مرڻ ۽ جيئڻ جو چڪر – آواگَـوَن. حُلول.
• **تَناسرو:** ذ. [سن. تناشرِيَ = مغز. ميجالو. جوهر] جوهر. ڪوبہ آلو سَتُ، روغن يا تيل. ڪنهن بہ ڏاتوءَ جو آلو جوهر. سڪل مِک يا وَهہ جا چانوَ ۾ سڪائجي. ماکيءَ جو جوهر. زنبوري شڪر. مصريءَ جو جوهر. ڪندُ جو هڪ قسم (جا دوا طور ڪم اچي).
– **تَناسِري قُريلُ:** ذ. صفت. خشڪ دماغ. حواس باختہ.
• **تَناسُل:** ذ. [ع] نسل پيدا ڪرڻ. پيڙهياتي پُري – مسلسل پُري.
• **تَنانُ (ث):** ضمير. توکي. اوهان کي.
• **تَناوُل:** ذ. [ع] کاڌو کائڻ – نوش – خورد. حصول – قبولي.
– **تَناول ڪرڻ:** کاڌو کائڻ – نوش ڪرڻ. تناور.
• **تَنايا:** ذ. [ع. ثَنايا] اُهي بہ سامهان مٿيان ۽ بہ هيٺيان ڏند جي ٻار کي ٻهريائين نڪرن.
• **تُنبا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر لاڙڪاڻي، حيدرآباد ۽ نوابشاھ ضلعن ۾).
• **تُنبارَڻُ:** مصدر. [ف. تُنبِيدَن = اٿڻ، ڪٽڻ، ڦٽي ڏيڻ. سنوارڻ (وار)] تُنبڻ – پجڻ. ڪپهہ يا اُنَ کي ذرا ذرا ڪرڻ (صاف ڪرڻ لاءِ). سڻڻ – ڪُٽڻ – مار ڏيڻ – ڪنجڻ.
• **تُنبانُ:** ث. تمام ويڪري سلوار.
• **تُنبراٽي:** اسم خاص. سنڌ جي مسلمانن جي ذات ۽ پاڙن جو نالو.
• **تُنبڙيو ۽ تُنبڙيا:** ذ. صفت. اُهو ماڻهو جو تنبي تي پلاماري.
• **تُنبِڙ:** ذ. ث. شڪاري پکيءَ جو هڪ قسم. باز جو هڪ قسم (لرزانڪ باز جي مادي. رنگ اڇو ڪارجتو. چهنب ڏکهي ۽ ڪاري) – ريڳي. هڪ هلڪو شڪاري پکي (جو اُڏامندي هڪ جاءِ تي ڪنپ هڻي بيهي تنبي ۽ ڪوئن وغيره شڪار کي تاڙي پوءِ مٿان لُوهہ ڏئي) – ڪُٺامار.
• **تُنبَڻُ:** مصدر. [ف. تُنبِـيدَن = ڏڪڻ. لرزڻ] هيٺ مٿي ٿيڻ (هوا ۾). ڏنگـڻُ (ڪنهن نرم شيءِ جهڙوڪ ڪت وغيره تي) – ٽپڻ – ڪُڏڻ (احمق وهٽ جيان). چِرڻ پرڻ – سک ڪري نہ ويهڻ (ذهين يا پلي گهوڙي وانگر). ڦرڻ (باز جو پنهنجي شڪار مٿان). هوا ۾ ڦٽڙڻ يا هيٺ مٿي ٿيڻ (پکيءَ وانگر). جوش ۾ اچڻ. ڪاوڙجڻ. (تنبيو – تنبيندو – تنبيل).
• **تُنبَڻُ:** مصدر. [ف. تُنبِيدَن = اٿڻ. ڪٽڻ. ڦٽي ڏيڻ] ذرا ذرا

ڪري صاف ڪرڻ (ڪپهه يا اَنَ کي) — پڇڻ. پرڻ (ڪپهه) — ڳهڄڻ. ڪوهڻ — ڪونڊڻ. ڪَٽڻ — سٽڻ (سنهن ڇهن يا ڇڙهن سان). مار ڏيڻ — پڃَ ڪڍڻ. (ٽُنبيو — تنبيندو — ٽُنبيل).

— ٽَٻَ: ث. ڪپهه کي پڃڻ جي حالت — پڃ. ڳهڄ — ڦَس. سَٽَ — ڪُٽَ.

— ٽَٻَ ٽَٻانُ لائڻ (ت): پڃ ڏيڻ — ست ستان لائڻ. هيسائڻ. تکڙ لائڻ.

— ٽُنباڻُ: مصدر. "ٽُنبڻ" مان متعدي بالواسطه. پڃائڻ — سٽائڻ.

— ٽُنبجڻُ: مصدر. "ٽنبڻ" مان فعل مجهول. پڃجڻ. سٽجڻ. زور سان پرجڻ (ڪنهن خال جو، پيٽ جو).

— ٽُنبو: ذ. پڃيل ڪپهه يا اَنَ جو ڍڳ.

— ٽُنبي چڙهڻ: ڪپهه کي پڃي صاف ڪري چڙهڻ. ڪپهه ڳهڄي پري چڙهڻ. ڏاڍي مار ڏيئي چڙهڻ. جاڳوري چڙهڻ.

• ٽَنبو ج ٽَنبُو: ذ. [ف] خيمي جو هڪ قسم. طنبو.

• ٽَنبو ج ٽَنبا: ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو. ڦوڪيل. ڦيڦو — ٿُلهو — نڪمو. (ذ) سُڪل ڪدو (جنهن تي پاڻيءَ ۾ ترجي يا جنهن مان يڪتارو وغيره ٺاهجي). ايرائون (ت).

— ٽَنبڙيو ج ٽَنبڙيا: ذ. صفت. ترڻ ۾ ٽنبو استعمال ڪندڙ — ٽنبي تي ترندڙ (مهاڻو وغيره).

• ٽَنبُو: اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ جو نالو.

• ٽَنبُورُ ج ٽَنبُورَ: ذ. [ع. طُنبُور: ف. تنبور = وڄائڻ جو ساز (سرندي مثل). دهل] ٽنبورو. دنبورو.

• ٽَنبورو ج ٽَنبورا: ذ. [ع. طنبور: ف. ٽنبُور: هه. ٽُنبرا، ٽمبرا] ساز جو هڪ قسم — دنبورو.

• ٽَنبُوري ج ٽَنبُوريُون: ث. ننڍو تنبورو (ساز) بلا جو هڪ قسم.

• ٽَنبُول: ذ. [ه] پان.

• ٽَنبي ج ٽَنبيُون: ث. [سن. تُمبِہ] ننڍو سُڪل ڪدو. ننڍو ٽُنبو. ڳهڪيءَ جي شڪل جهڙو سُڪل ڪدو جنهن جو مٿيون پاسو ڪليل ٿئي ۽ فقيرن ۾ خيرات وٺن.

• ٽَنبير ج ٽَنبيرَ: ذ. تنبي وارو ساز وڄائيندڙ. ڳائيندڙ "لڳي تند تنبيرجي، پيا ڪوٽ ڪري" (شاهه: سورٺ) پٽ — پان.

• ٽَنبيهَہ ج ٽَنبيهُون: ث. [ع. نَبہ > تَنبيۃ = چتاءُ ڏيڻ. آگاهه ڪرڻ] آگاهي — چتاءُ. فهمايش — چينڀ. تاڪيد. تڙڪو. ملامت.

— ٽَنبيهَہ ڪرڻ: فهمايش ڪرڻ. چينڀڻ — ملامت ڪرڻ.

• ٽَنتَ ج ٽَنتُون: ث. [ه] تند. وار نلي.

• ٽَنتاسَ (ٽ): ث. اٽڪل — رمز — تجويز.

• ٽَنتري: ذ. صفت. ٽوٽائي. پوپو.

• ٽَنتري: ذ. ٻج جو هڪ قسم — دوا طور ڪم ايندڙ هڪ پسارڪو وکر (مهريءَ جي دال وانگر داڻا. ڳاڙها پر اڇاڻ ڏي مائل). [ف. تملر: ع. سُماق. سُموقه].

• ٽَنٽڻُ (ٽ): ذ. [ه تَنت] ڏاڳو.

• ٽَنجڻ، ٽَنججڻُ: مصدر [ف. تَنجيدن، تُنجيدن. چڪي ٻڌڻ. سوڙهو ڪرڻ] ننڍڙي ٻار جي ٽنگن ٻانهن کي سنئون ڪري ڪپڙي تڪر سان سوڙهو ڪري ٻڌڻ (جيئن ٻار جا عضوا سهٽا. سڌا ۽ سُڊول ٿين) — سوڙهو ڪري ٻڌڻ. چڪي ٻڌڻ. چڪ ۾ زور لڳائڻ. چڪي سڌو ڪرڻ. زور سان پرڻ. ٻار کي ٻنن پاسي ٻوڪيءَ ۾ وجهي ڪٽڻ — ٻوڪين ۾ ٻڌڻ. چڪڻ — ڪشڻ. مار ڏيڻ — پڃ ڪڍڻ.

— ٽَنج، ٽَنجِ: ث. [ف. تَنج، تِنج = وَٽ، چِڪَ، دب] چڪ. ڪش — زور. ٽَل.

— ٽَنجائڻُ: مصدر. "تنجڻ" مان فعل متعدي بالواسطه. تنجڻي ۾ ويڙهائڻ (ٻار کي). سزا ڏيارڻ. سيڪت ڏيارڻ. پڃ ڪڍائڻ.

— ٽَنج ڏيڻ: چڪ ڏيڻ — ڪنج ڏيڻ. مار ڏيڻ.

— ٽَنجي چڙهڻ: مار ڏيئي پڃي چڙهڻ — جاڳوري چڙهڻ.

• ٽَنجڻُ، ٽَنجڻو: ذ. اهو ڪپڙو جنهن سان ننڍڙي ٻار کي ويڙهي ٻڌجي — ٻاروتو — ٻَنڌڻ.

• ٽَنجو ج ٽَنجا: ذ. [سن. تَنج] رسو جنهن ۾ ٻاڪرا ڦر ٻڌجن "ٻڌا ٽور تنجن ۾، چيلا ڪين چٽن" (سرائي). اهو ڏاڳو جنهن ۾ سُٽ جا ڍيرا پوئجن.

• ٽَنجواڻي: اسم خاص. بگٽي بلوچن جو پاڙو.

• ٽَنجي، ٽَنجي: ث. [ف. تَنج، تِنج = وَٽ، چِڪَ، دب] ڪٽ جي واڻ ۽ واڌڻ جي وچ واري ڪاڻي (چڪي جهلڻ لاءِ): — پاٺت جي ڪاڻي (ل). واڻ ۽ لٺ جي وچ واري واڌڻ — چِنڊي. ضعيفي — ڏٻرائي.

• ٽَنجيڙو ج ٽَنجيڙا (ل): ذ. ضعيف — اَپرو — ڏٻرو — ڪمزور.

• ٽَنجيمَ: ث. [ع] تارن جي اڀياس جو علم. تارن ۽ نکٽن مان واقعن بابت ڪٿ ڪرڻ — نجومت.

• ٽَنخواهہ ج ٽَنخواهُون: ث. [ف. تنخواه = زمين جي سنڀال لاءِ مقرري، خزاني مان وظيفي وٺڻ جو حڪمنامون] نوڪري يا خدمت جي عوض مهيني جي مقرر رقم — پگهار.

Gul Hayat Institute

– **تنخواه دارُ ج تنخواه دارَ:** صفت. پگهاردار. مهيني دار. نوڪر.

– **تنخواه داري ج تنخواه داريُون:** ث. ماهياني نوڪري. مهيني داري. نوڪري.

• **تَندَ، تَندِ، تَندُ ج تَندُون:** ث. [سن. تَنتَ] سنهڙو ڌاڳو (ڪپهه، اَنَ، ريشم وغيره جو). سنهڙي تار (لوهه، سون يا ٻئي ڪنهن ڌاتوءَ جي). ڏنبوري، سرندي، يڪتاري وغيره ساز جي تار "ترتان تند نياز سان، ٻرائي ٻيجل" (شاهه). ڪوريئڙي جي تار. اها تند جنهن تي مٿان رنگين ڌاڳو مڙهيل هجي ۽ پرت جي جوڙاري تخم بندي لاءِ ڪم اچي – تندور، نوڙي (جنهن ۾ ٻاڪرا ڦر ٻڌجن) – تنجو – تندو (ڪ) – ('هڪ اڪيلي تار' جي مناسبت سان) جورو ڄڻو – اڪيلو پٽ "هڪ تند آهي". محبت جي تار "تندون جي طلب جون، وحدت سر وڄن" (شاهه).

– **تَند تائڻ:** تند چڪڻ. قصو وڌائڻ – ڳالهه هلائڻ.

– **تَند تَنوارڻ:** تند وڄائڻ. دل ۾ ياد ڪرڻ – هر گهڙيءَ نالو وٺڻ.

– **تَندِرُ ج تَندِرَ:** ذ. صفت. تندن وارو.

– **تَند سارڻ:** ڪورين جي اصطلاح ۾ ڇنل تند کي هلندي ڪم ۾ ڪڙي ۾ وجهي اُڻاوت ۾ داخل ڪرڻ.

– **تَند لائڻ:** ڪورين جي اصطلاح ۾ ٻه ڌاڳا ٻاڻ ۾ ملائڻ.

– **تند وڄائڻ، هڻڻ:** شاهه جي راڳ جي اصطلاح ۾، سُرجي شروعات ڪرڻ وقت، اول انهيءَ سُر کي دنبوري جي تند وڄائي ادا ڪرڻ – دنبوري تي راڳ جي ڇيڙ ڪرڻ.

– **تَندُون تارُون:** ث. ڌاڳا ڌاڳا. ڇڙ وڇڙ ڌاڳا. ڳريل (ڪپڙو).

– **تَندُون پائڻ:** ڇڪي هلائڻ (جيئن بازيگر پتلين کي چوريندا آهن) – هٿ نات ڪرڻ.

• **تند، تِندُ (ڪ):** ث. اهو رسو يا ڏاس جي نوڙي جنهن ۾ گهڻا ٻاڪرا ڦر ٻڌجن – تِندو. تُند.

• **تُندُ ج تُندَ:** صفت. [ف] تيز – تکو. چست. سخت. شوخ – ڪاوڙيل. رُکو "هو تند طبيعت تکڙو آهي خارج بدخصال" (جلال ڪتي).

– **تُند اَبرُو ٿيڻ:** گهنڊ وجهڻ – ڪاوڙ ڪرڻ "تُند ابرو نه ٿي مٿن مورئون" (فاضل شاهه).

– **تُندباد:** ذ. واچوڙو.

– **تُندخو:** ذ. صفت. شوخ طبع – تيز مزاج – چيڙاڪ بدمزاج – رڪ منهون. تند رفتار.

– **تُندمِزاج:** ذ. صفت. چيڙاڪ بدمزاج – تُندخو. مغرور – بيپرواهه.

– **تُند مِزاجِي:** ث. رکائي (طبيعت جي) بدمزاجي. شوخي. ڪاوڙ.

– **تُندي:** ث. تيزي – تکائي – جلدائي. ڪاوڙ. شوخي. تندار.

• **تَندُرُستُ:** ذ. صفت. [ف. تَنْ + درست] چڱو ڀلو – نِروِيو = صحتمند – سگهو.

• **تَندُرُستِي:** ث. چڱيلائي – چاقائي – هٺ – سڄائي.

• **تُندَ:** ث. نٿ ۾ سونيءَ تار جو ويڙهو (جو ٻن موتين ۽ وچين لعل کي هيڏانهن هوڏانهن رڙهڻ کان جهلي).

• **تَندِرو ج تَندرا:** ذ سازجو هڪ قسم – هڪ تاروارو ساز – چنگ.

– **تُندِڙي واري تارَ هڻڻ:** ساڳي ڳالهه وري وري چوڻ. ساڳيو ڪم وري وري ڪرڻ.

• **تُنُدُ (ت):** ذ. ساز جو هڪ قسم (جنهن جو ڏڪڙ يا مٽڪر ماٽُ وانگر هڪ پاسو وڃي) – ڪَنجري.

– **تُندُ وڄائڻ:** ساڳي ڳالهه وري چوڻ.

• **تَندو ج تَندا:** تند. ٿلهو ڌاڳو. ڪجهه ڌاڳا گڏي ناهيل ٿلهي تَند – ڏورو، نوڙي رسو. ڊِين. پيش يا ڦڙهن مان ٺهيل رسو (جنهن کي هيٺو وٽي ماله ناهين) – نوڙ. رسي جو هڪ ڳَرُ. چمڙي جي تند.

– **تَندو تائڻ:** ڊيگهه ڪرڻ – گِهل ڪرڻ. انگهائڻ – وڌائڻ.

– **تَندو ٿيڻ:** بيماريءَ سبب تمام سُڪي وڃڻ. اِيرو ٿيڻ – ڏٻرو ٿيڻ.

– **تَندو ڇنڻ:** لاڳاپو ٽوڙڻ – تعلق ڇنڻ. دوستي ٽوڙڻ.

– **تَندو سڙڻُ (ت):** آنڊو ڳرڻ. ضعيف ٿيڻ.

– **تَندو ڪيڻ:** رسي جي تندن کي وَٽڻ.

• **تِندو تَندو ج تِندا:** ذ. اهو رسو جنهن ۾ گهڻا ٻاڪرا ڦرڙا ٻڌجن (هن رسي ۾ هڪ ٻن فوٽن بعد هڪ ڳراهو' هوندو آهي، جو ڦر جي ڳچيءَ ۾ وجهي ڇڏبو آهي: اهڙيءَ طرح هڪ تند جي ڊيگهه ۾ ويهه يا ٽيهه ڦر سلهاڙي سگهجن). ڪِرڙ جي ڪانيءَ وغيره ۾ پُوتل ڪنبيون. ڏور ۾ پُوتل مڃيون. ٽولي (چورن جي).

– **تِندي تاڻ ڪرڻ:** تعلقات ڇنڻ. هڪ جي عِوض گهڻن کي نقصان رسائڻ.

– **تِندي ۾ اَچڻ:** تڪليف ۾ وجهڻ – هلاڪيءَ ۾ وجهڻ.

• **تُنُورُ ج تُنُورَ:** ذ. [ف. تَنورْ] ڪُورو – ٻَٺي – ماني پچائڻ جي ٻٺي – تنور.

• **تُنڌِي:** ث. [ف. تُنْدي] تکڙ – تاهُوت.

• **تُرو ج تُرا:** ذ. اک جي نوک (نک جي پاسي واري، جنهن مان لڙک وهن). ڪوئري جو تُن.

— **تُرا وهائڻ:** ڳوڙها ڳاڙڻ — تمام گهڻو روئڻ.

• **تنزّل :** ذ. [ع. نـزَلَ = هو هيٺ لٿو] زوال — مٿانهين درجي تان ڪرڻ يا لهڻ جي حالت. پستي. تباهي.

• **تنزيهه:** ث. [ع. نـزَهَ = پاڪدامن هجڻ، عيب کان روڪڻ، پاڪ ڪرڻ، صاف ڪرڻ] پاڪائي. صوفين جي اصطلاح ۾ خدا تعاليٰ جي عيبن کان پاڪ هجڻ جو اعلان ڪرڻ.

• **تنظيمَ ج تنظيمون:** ث. [ع. نَظَمَ = ملائڻ، پوئڻ] انتظام — بندوبست. جوڙجڪ. ناهَ ٺُوهه. سناه. پوج. ترتيب جي سهٽائي.

• **تنفر:** ذ. [ع. نَـفَـرَ = ڊڄي ڀڄڻ] نفرت. پاسو.

• **تنقيص:** ث. [ع. نَقَصَ = گهٽ ڪرڻ] گهٽتائي — ڪوتاهي. زيان — نقصان. بي توجهي. اڻ وڻت يا اڻبڻت وارو رخ — اعتراض.

• **تنقيح:** ذ. روينيو کاتي جي اصطلاح ۾ ڍل جو حساب چڪاس ڪرڻ جي حالت.

• **تُنڪو ج تُنڪا:** ذ. طعنو — مهڻو — وينڻ. طعني سان گڏ ڪم ايندڙ لفظ "طعنو تنڪو".

— **تُنڪي وارو هئڻ:** غيرتمند هئڻ.

• **تُنڪي:** ث. ڪنهرائي — تيزي — تِڪائي.

• **تنگ :** صفت. [ف] سوڙهو. جڪڙيل — پِتل. سوري (جاءِ). سنڍو (رستو). گهٽيل. سورو. ناڪافي — اڻپورو. ڪَڪ — خفي. پريشان. تڪليف ۾. غريب — محتاج. سخت بختو. تنگ اچڻ.

— **تنگ ٿيڻ:** سوڙهو ٿيڻ. گهٽجڻ. ڪِڪ ٿيڻ — آتو ٿيڻ — ورچڻ. عاجز ٿيڻ. ڏکيو ٿيڻ. لاچار ٿيڻ.

— **تنگ پوڻ:** سخت ڳالهائڻ — کهرو ڳالهائڻ — ڏندي ڏيڻ. رکو ڳالهائڻ. تڪليف ڏيڻ.

— **تنگ چشم:** صفت. ڪم ظرف. ڪنجوس — بخيل. معشوق (جو شوخي سبب ڪنهن ڏي اک کڻي نه ڏسي).

— **تنگ چشمي:** ث. بخل — ڪنجوسي. ڪم ظرفي.

— **تنگ حال:** صفت. محتاج — مفلس — غريب.

— **تنگ حالي: ث.** محتاجي — مفلسي — غريبي.

— **تنگدست:** ذ. صفت. سڃو — ڪنگال — مسڪين — مفلس — غريب.

— **تنگدستي:** ث. سڃائي — ڪنگالائي — غريبي.

— **تنگدل:** ذ. صفت. ننڍيءَ دل وارو. بخيل. ڪنجوس.

— **تنگدلي:** ث. بخل — ڪنجوسي.

— **تنگ طلبي:** ث چڪتاڻ — سوڙهيءَ گهٽ. (قرض جي) تقاضا.

— **تنگ طلبي ڪرڻ:** تقاضا ڪرڻ. سوڙهو گهٽڻ. چڪ تاڻ ڪرڻ.

— **تنگ ڪرڻ:** سوڙهو ڪرڻ. تڪليف ڏيڻ — لاچار ڪرڻ. عاجز ڪرڻ — سوڙهو گهٽڻ. بيزار ڪرڻ. ستائڻ.

— **تنگ نظر:** ذ. صفت. تعصب رکندڙ. بخيل — ڪنجوس.

— **تنگ نظري:** ث. تعصب — ڪٽرپڻو. بُخل.

— **تنگي ج تنگيون:** ث. سوڙهه. سختي. غريبي — مفلسي. گهٽَ. اهنج — ڏکيائي.

• **تنگَ (ٿ):** ث. جيت جو هڪ قسم.

• **تنگَ ج تنگون:** ث. چِڪَ — سَٽَ. دوڙ. تڪليف "تيلاهين تنگون ڪريين، جيلاهين تون جُوءِ" (شاهه).

• **تنگ ج تنگَ:** ذ. [ف] گهوڙي جو هڪ سنج — چمڙي ءِ سَٽ جو پٽو (جنهن سان هنو، گهوڙي جي پٺيءَ سان سوگهو ٻڌجي). اُٺ جي پاکڙي کي مضبوط ٻڌڻ لاءِ سُٽ، ڏاس يا نهُورَ جو پٽو. ڪشالو — محنت — سختي. فاقو — لنگهڻ. تڪليف. اُج — اوسو. گهيڙ — گهاٽ — لنگهه "انڌي وڃون، ڪنڌيءَ وڃون، تنگٿالهي نه تِڪَ" (شاهه).

— **تنگَ ٻڌڻ:** هني يا پاکڙي کي قابو ٻڌڻ — تنگ چِڪڻُ.

— **تنگ تروائڻ:** جند ڇڏائڻ جي ڪوش ڪرڻ. اُبهرو ٿيڻ — بي صبر ٿيڻ.

— **تنگ ڇنائڻ:** پاڻ کي ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪرڻ — وڃڻ لاءِ جند آجي ڪرائڻ. تمام گهڻي تڪڙ ڪرڻ. وقت تي دوکو ڏيڻ.

— **تنگ چِڪڻ:** تنگ ڪشڻ.

— **تنگ ڇوڙڻ:** تنگ کولڻ (گهوڙي جو).

— **تنگ پرو ڪرڻ:** تنگ ڇوڙڻ.

— **تنگ کَپڻ:** نقصان ۾ وڃڻ — دوکو ڪرڻ.

— **تنگ ڪشڻ:** تنگ چڪي ٻڌڻ — تنگ چڪڻ.

• **تنگَ (ت):** ث. چِڪَ — تَڪَ. زور. تنوع.

— **تنگَ ڏيڻ:** زور ڏيڻ — چڪ ڏيڻ. ضد ڪرڻ. مقابلو ڪرڻ.

• **تنگوائي:** اسم خاص. تعلقي ڪنڊ ڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تنگي ج تنگيون:** ث. [ف. تَنگ > تنگي] سوڙهه — گهٽ. سختي. تڪليف — مشڪلات. خفو — پريشاني. سڃائي — مسڪيني — غربت.

• **تنگهہ:** ث. ضرورت — گهرج — کَپُ — تانگهہ.

Gul Hayat Institute

• **تَنگهيائي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪوٽڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَنڻُ:** مصدر. پرا. تَنُئي: ڪپڙي جي تُن يا سوراخ کي سُئيءَ سان اَٽڻ — بور پرڻ — رفُو ڪرڻ. توڻ ڪرڻ — سوراخ ڪرڻ — تَنگ ڪرڻ. (تَنيو — تُنيندو — تُنيل).

• **تَنِئي ج تَنِئيُون (ل):** ث. زناني چوليءَ جي گريبان کي سَٽ يا اگڙيءَ جي بدَلِ ڪَهي — تَنِي.

• **تنو ج تنا (ت):** ذ. ڪاني جو تِيلو. گاهه جو تِيلو. ڪمند يا جوئر جي ڪاني کي ڳرين وتان نڪتل پاڙون. تندو. پاڙ جي تند. وڻ جي تاري. پنجوڙ جو انگهو (جنهن ۾ پنجوڙ جا پلا ند پڌجن). پيراڻ جو وچ وارو ڪپڙو (جنهن کي ٻري يا پاسو ڳنڍجي).

• **تَنوار ج تَنوارُون:** ث. آواز. جهونگار. لاٽ (پکين جي). للڪار. سڏ (چوپائي مال کي). ذڪر جي هونگ. پچار.

— **تَنوارُون ڪرڻ:** ٻوليون ٻولڻ — لاٽيون لَنوڻ. ذڪر ڪرڻ. جهونگارون ڪرڻ.

• **تَنوارڻ:** مصدر. آواز ڪرڻ. آلاپڻ. ٻولڻ. للڪارڻ. لَنوڻ. وڄڻ (ساز). (تنواريو — تنواريندو — تنواريل).

• **تَنوَر:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **تَنوَرُ ج تَنوَرَ (ت):** ذ. تارُ (جنڊ جو) — مات (ل).

• **تَنوُرُ ج تَنوُرَ:** ذ. [ف] مانيون پچائڻ لاءِ ڳنڊلي مثل زمين ۾ کوٽيل کڏ. ڪورو — ٻني. مَچُ — آرَاهُ.

• **تَنوَمَند:** ذ. صفت. [ف] طاقتور. ٿلهو متارو. تندرست — چڱو ڀلو.

— **تَنوَمَندي:** ث. تندرستي — چڱڀلائي.

• **تَنوڻَ، تَنوڻِ ج تَنوڻُون، تَنوڻُون:** ث. هڪ ويلي جو اَنُ. ويلو — ورو. قُوت. هڪ ويلي جو ڪاڌو.

— **تَنوڻ ۾ تنگي هوڻ:** گذران تنگ ٿيڻ. ڏکيو گذران ٿيڻ.

• **تَنوير:** ث. [ع. نَار = چمڪڻ] نُور — روشني — چمڪو.

• **تَنوِين:** ث. [ع. نَوَنَ = 'نُون' جو آواز ڪرڻ] ڪنهن لفظ جي پڇاڙيءَ واري اکر سان 'نُونَ' — 'نُون' جو آواز ڪرڻ] ڪنهن لفظ جي پڇاڙيءَ واري اکر سان 'نُون' گڏي اچارڻ خاطر ڏنل ٻه زبرون، ٻه زيرون يا ٻه پيش "جبراً، فانٍ، اَسدٌ".

• **تَنها:** صفت. [ف. تنها < تَنَهٔ = اڪيلو] اڪيلو — هڪڙو — ڇڙو. الڳ — جدا. فقط — رڳو.

— **تنهائي:** ث. اڪيلائي. خلوت — علحدگي.

• **تَنهِن، تِنهَن:** ضمير. [پرا. تَهه: سن. تَسْيَ] اُن — انهيءَ. هُن.

— **تنهن پر:** ظرف. تنهن وانگر — انهيءَ وانگر — انهيءَ طرح.

— **تنهنڪري:** ظرف. انهيءَ ڪري — انهيءَ سبب.

— **تنهن ڪانسواءِ:** ظرف. اجان انهيءَ ڪان به وڌيڪ.

— **تنهن لاءِ:** ظرف. تنهنڪري.

• **تَنهُن (ڪ):** ذ. ڦَڙهي جو وڏو ٻوڙو.

• **تَنهن پرينهه:** ظرف. پرينهن کان پوءِ ٻيو ڏينهن.

• **تُنهن:** ضمير متصل. [ف. تُ: پرا. تُهه: سن. تُسْيَ] ضميري اڳياڙي، جا هميشه 'جو'، 'جي'، 'جِي' ۽ 'جا' سان گڏ ڪم اچي — تو (ڪ. لس).

— **تُنهنجو:** ضمير واري اضافي صورت. تو وارو.

• **تُنهين:** ضمير تنهن — اُنهي.

• **تَنِي، تِني:** ضمير. اُنهن. تن جي.

• **تَنيا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي گنبت ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تَڻ:** ث. [سن. تَنْ = تاڻڻ] ڇڪ — تاڻ — ڇِڪي. تانگهه — سڪ. 'تَوڻ' (= ڪاڌو قوت) جو مخفف — ويلي جو قُوت.

— **تَڻ لڳڻ (ڪ):** ڪاڌو لڳڻ — زور وٺڻ (بدن ۾).

• **تَڻ (ٿ):** ث. پرت جو ڪم. پرپل ڳَجُ يا ڪنجرو.

• **تڻار:** ذ. ڇڪ. گهيلَ.

• **تَڻَ (ت):** ذ. ساهه جي ڇڪ. شوق — خيال.

• **تُڻ تُڻ:** ث. ڪٽ قٽ — جهيڙو — ڪتراڳ.

• **تَڻڪ، تَڻڪَ:** ث. ڇڪ — تاڻ — تانگهه.

• **تَڻڪڻ:** مصدر. ڇڪڻ — ڇڪ ڏيڻ. (تڻڪيو — تڻڪيندو — تڻڪيل).

• **تُڻڪو:** ذ. ذرو — ٿورو ذرو. تُنڪو.

• **تَڻڻ:** مصدر. [سن. تَنْ = تاڻڻ] ڇڪڻ — تاڻڻ. ڳولڻ — جانچڻ. وڙهڻ. (تڻيو — تڻيندو — تڻيل).

• **تڻو:** ذ. پرت جو هڪ قسم. پرت پرپل ڳج يا ڪنجرو. پرت پرپل ڪپڙي جو ٽڪر (جو گهگهي يا ڳج جي ڇاتيءَ وٽ هڻجي). تَڻِي — ٻَرِي.

— **تڻي جو هارُ:** ذ. ڳج جي پرت جو هڪ قسم. ڇاتيءَ وٽ ڳج جو پرت (جو هار وانگر ڏسجڻ ۾ اچي. خاص ڪري ڪنوارين ڇوڪرين جي چولن تي اهو پرت ٿئي. انهيءَ پرت کي 'ڪنڊلو' به چون: وچولي ۾ 'گريباني' يا 'ڪٽيون' چون ۽ لاڙ ۾ 'ٻيڙو' چون: اهڙو ساڳيو پرت جو اُرهه جي هيٺان هجي

Gul Hayat Institute

ان کي 'سينا بند' يا 'هيج' چون).

• **تِڙي ج تِڙيُون:** ث. [سن. تَنُ = تاڻڻ] ڇڪَ – تاڻَ – ڪشش. مرضي – تمنّا – خواهش. سِڪ – اُڪند – اُڪير "اديون عبداللطيف چئي، لڳيم تَن تِڙي" (شاهه). گج جي پيٽ پٽي – ٻَرِيُ. ڪنجري جو ڏاڳو (جو ڇڪي پنيءَ ڏانهن ٻڌبو آهي. جنهن جي ڪولڻ سان سينو اگهاڙو ٿئي). سينو – ڇاتي "ڪولي تن تِڙي، دلپت مليا دوست کي" (دلپت). بوٽ جو ڏاڳو – تسمو – ڪشو. نوڙيءَ جي پينگهه (ث). اُٺ کي هَر سان ٻڌڻ جي نوڙي (ث). هڪڙي نوڙيءَ جي لوڏ جنهن جي پڇاڙيءَ ۾ ڪاٺيءَ ٽڪر ٻڌل هجي (ث).

• **تو:** ضمير حاضر واحد. [پرا. تئي؛ سن. تْوَمَ = تون پاڻ؛ ف. تُوْ] ڪنهن ماڻهوءَ سان مخاطب ٿي ڳالهائڻ وقت 'تون' جي (١) ماضي جي صيغي ۾ حالت فاعلي ("توکيو تو ڪاڏو")، (٢) عام صورت ۾ حالت جري ("توڏانهن، تو وٽ، تولاءِ") ۽ (٣) ڪوهستان ۽ لس ٻيلي جي محاوري ۾ حالت اضافت ("توجي" = تنهنجي).

• **توتي:** ظرف. تنهنجي مٿان.

• **توڏي:** ظرف. تنهنجي پاسي.

• **تَوُ:** ذ. [سن. تاپُ؛ ف. تاو = سيڪ] گرمي – ڪوساڻ – سيڪ – گرمائش.

– **تَوُ ڏيڻ:** سيڪ ڏيڻ – گرم ڪرڻ.

• **تَوُ ج تَوا:** ذ. [ع. طوا؛ ف. تابه] مانيءَ پچائڻ لاءِ لوهه جو گول ٽڪرو.

– **تَوُ کُهمائڻ:** ڪارو منهن ڪرڻ. خراب ڪم ڪرڻ.

• **تَوّابُ:** ذ. [ع. تاب = توبه ڪرڻ] توبه ڪندڙ. پڇتائيندڙ.

– **تَوّابُ نات هئڻ:** توبهه قبوليندڙ (ڏٽي تعاليٰ) جي يادگيري هئڻ.

• **تَواتُرُ:** ذ. [ع. وَتَرَ = زه يا ڏاڳو ٻڌڻ] سلسلو – لاند.

• **توارَ ج تَوارُونَ:** ث. تنوار. آلاپ. وائي. ڪُوڪار. للڪار. سڏ – پڪار. لاتِ – جهونگار. ڳالهه – ذڪر. ڳلا. گارِ (ڪ).

– **توار ڪرڻ:** تنوار ڪرڻ. لات لنوڻ. (مال کي) سڏ ڪرڻ. گار ڏيڻ.

• **تَوارُدُ:** ذ. [ع. وَرَدَ = هو داخل ٿيل] ٻن شخصن طرفان ساڳئي مضمون جو خيال. ٻن شاعرن جو هڪجهڙو خيال. هڪبئي جي خيالن جو ميلاپ.

• **تَوارَڻُ:** مصدر. تنوارڻ. آواز ڪرڻ. ڳالهائڻ. جهونگارڻ. گاريون ڏيڻ (ڪ). (تواريو – تواريندو – تواريل).

• **توارو (ل):** ذ. پِيٽا ۽ پاراتا.

• **تَوارِيخُ:** ث. [ع. تارِيخَ ج تواريخ < اَرَخَ] مهيني جا ڏينهن. سن يا سالن جو علم. واقعات جو علم. تذڪرو. داستان. اتهاس. اهو ڪتاب جنهن ۾ گذريل وقت جا حالات ۽ واقعات تفصيل سان سن وار لکيل هجن.

• **تَوازُنُ:** ذ. [ع. وَزَنَ = توراڻ] وزن – تورَ. برابري.

• **تَواضُعُ:** ذ. [ع. وَضَعَ = رکڻ] خاطر مدارت – مهمانداري – آدر ڀاءُ. نياز نوڙت. مروت. ادب. نهٺائي – حليمائي.

• **تَوامُ:** ذ. [ع] جاڙو (چاول ٻار).

• **تَوانُ:** ث. [ع] طاقت – زور – همت – توانائي.

– **تَوانگَرُ:** ذ. صفت. طاقت وارو. مالدار – دولتمند – تونگر.

• **توانو ج توانا:** ذ. صفت. [ف. توان = طاقت] طاقتور – سگهو – ڇاق – چڱو ڀلو – تندرست – خوش. تازو. مضبوط.

– **توانائي:** ث. طاقت – زور – چاقائي – تندرستي. مضبوطي. تازگي.

• **توائِي ج توائِيُون:** صفت. گمراهه – ڀليل – منجهيل. وائڙو – موڳو – حيران. ڇڙوڇڙ.

– **توائِي ٿيڻ:** ڀلجي وڃڻ – گمراهه ٿيڻ.

• **توبَ ج توبُونَ:** ث. [ف. ترڪي. توپ] هڪ قسم جو بارودي هٿيار – گولو اڇليندڙ ڪَلَ – توپ – توف.

– **توبچي ج توبچِيُ:** ذ. صفت. [ترڪي] توب وارو. توب ڇوڙيندڙ. بندوق هڻندڙ. گُلنداز. نشانه باز. چيٽو شڪاري.

– **توبخانو ج توبخانا:** ذ. [توب + ف. خانه =گهر] توبن رکڻ جي جاءِ.

– **توبزَنُ:** ذ. [ف] توب هڻندڙ – توبچي – گلنداز.

– **توبزَني:** ث. توفن هڻڻ جي حالت – گولي باري.

• **توبرو ج توبرا:** ذ. [ف. توبَره] چم جي ڳوٿري جنهن ۾ داڻو وجهي گهوڙي جي منهن تي چاڙهي ڇڏجي جيئن گهوڙو آسانيءَ سان داڻو چرندو رهي – پاهورو.

– **توبروا توبروا:** ندا. چڙيل گهوڙي کي توبرو ڏيکاري سڏڻ ۽ بيهارڻ جو آواز.

– **توبرن ۾ ڪائڻ:** پوري ٻني تي راضي رهڻ.

– **توبري تي نه بيهڻ:** چڙيل گهوڙي جو توبري کي ڏسندي به نه بيهڻ ۽ مستي ڪرڻ. ڪنهن ماڻهوءَ جو آڪڙ مان نه جهلائڻ. ڪنهن جي نه ٻڌڻ.

Gul Hayat Institute

– **توبري تي هٿ ٿي نہ ڏيڻ:** ڦونڊ ۾ پرڻ – مغرور ٿيڻ. ڪنهن تي اعتبار نہ ڪرڻ.

– **توبري جهَلُـو ج توبري جهَلُو:** ذ. صفت. خدمتگار – نوڪر. پوئلڳ.

– **توبري جهَلُـو هئڻ:** پوئلڳ هئڻ. خدمتگار هئڻ.

• **توبَہ، توبَهہ ج توبَهُون:** ث. [ع. تَوبَة < تابَ = خدا ڏانهن موٽڻ] گناهن کان پڇتاءُ. افسوس. پشيماني – ندامت. باڻ. برن ڪمن کان پري رهڻ جو انجام. (اسم خاص) قرآن شريف جي هڪ سورة جو نالو – سورة 'توبة'.

– **توبہ پرڻ:** جانو پرڻ. باڻ ڪرڻ. پڇتائڻ.

– **توبہ ڪرڻ:** هميشه لاءِ بس ڪرڻ. پڇتائڻ. باڻ ڪرڻ.

• **توبِرو ج توبرا (ت):** ذ. توبرو.

• **توبِرو هجڻ (ت):** ٺلهو هجڻ. گهڻ کائو هجڻ. هبڇي هجڻ.

• **تُوت:** ث. تات – طلب – ڳولا "تات تُوت".

• **تُوتُ ج تُوت:** ذ. [ع] وڻ جو هڪ قسم (جنهن جي پنن تي پٽ ڪيٽان پاليندا آهن) – توت جو وڻ. توت وڻ جو ميوو – Mulberry. (صفت) تمام سنهون ۽ ڏکهو (ل).

– **تُوتائي ج تُوتائيون:** ذ. صفت. توتن وارو. توت وڪڻندڙ.

• **تُوتاري ج تُوتارِيُون:** ث. [سن. تُوريُ] ساز جو هڪ قسم. شرناءِ "وڄي ٿي وحدت جي تن ۾ توتاري" (شاعر). هڪ قسم جو پاراٿو رانديڪو (جو وات سان وڄائين). بينسري.

• **توتاڙِي ج تُوتاڙِيُون:** ث. ناڙي جي ول جي ڏانديءَ جو ٽڪر جو پار وڄائين – ٻارن جي ناهيل توتاري. ڦوڪ سان وڄائڻ جو هڪ ساز – شرناءِ. تُوتاري.

• **توتاڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر لاڙڪاڻي ۾).

• **توتِر (ٿ):** ث. اُميد – آسرو.

• **تُوتَـرُ ج تُـوتَـرَ:** ذ. ڍونگ – مِڪر – ٽال. مڪر – فريب. بهانو – عذر. ڪُوڙ. ڪنهن کي ڏيڄارڻ لاءِ ڪوڙي ڳالهہ. هڪ قسم جو گاهہ (ڪ). (صفت) تمام ڏکهو ۽ سنهون (ل).

• **توتريا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر نوابشاهہ ۽ حيدرآباد ۾).

• **تُوتَـڙَ (ت):** ذ. ٺهَرَ (سارين جا) "اڄو ڪنڌءِ انَ جان. تاري توتڙ توهہ" (جلال ڪتي). پوڪ جا ڪس سنگ (جي انَ ماري ڇڏين). ڇوڏا.

• **تُوتَڙُ ج تُوتَـڙَ:** ذ ڪوڙي ڳالهہ (جنهن ذريعي ڪنهن ماڻهو کي ڏيجاري روڪيو وڃي).

• **تُوتَڙ ويلا (ٿ):** ث. هڪ قسم جي ول ۽ اُن جو ڦـرُ.

• **تُوتِڙِي ج تُوتِڙِيُون:** ث. تُوتاڙي.

• **تُوتَڪُ:** ذ. ٻيڙيءَ جو هڪ حصو – اڳ واري ڏڪ جو لڪُ – آڳيلي – فالڪو.

• **تُوتڪِي ج تُوتـڪِيُون (ٿ):** ث. تُوتڙي – تُوتلي.

• **تُوتلِي ج تُوتليُون (ل):** ث. تُوتڙي.

• **تُوتُو:** ذ. توتاڙيءَ جو آواز.

• **تُوتِي ج تُوتِيُون:** ث. سامونڊي مڇيءَ جو هڪ قسم (بنا چلرن، ڊيگهہ ۲ کان ۴ انچ، سمنڊ اندر پٿرن ۽ پهاڙن ۾ رهي).

• **تُوتِيا مارِني:** ث. دوا طور ڪم ايندڙ هڪ ٻوٽيءَ جي پاڙ.

• **تُوتِيو:** ذ. [ع. تُوتِياءُ] پسارڪي وکر جو هڪ قسم (نيري يا سائي رنگ جو ڌاتو جو ڪاٺين مان ڪوٽي ڪڍيو وڃي. بعضي تيزاب ۾ تامو ڳاري بہ ناهين: چار قسم ۱. سائو توتيو = green vitroil، يا Zinc sulphate ۲. نيرو توتيو = copper sulphate ۳. ڳاڙهو توتيو = copper oxide ۴. توتيو = سرمو). اکين جي اڪسير دوا – Collyrium. تـوتيو – زاجُ (ف).

• **توپ ج توپُون:** ث. [ترڪي] گولا اُڇلائڻ واري مشين. توب – توف.

• **تَوجُ:** اسم خاص. ٺل ۽ ڪشمور تعلقن ۾ ديهن جو نالو. ڪوهستان ۾ هڪ لڪ جو نالو.

• **تَوَجُہ:** ذ. [ع] ڌيان. خيال. لاڙو – رغبت. مهرباني – عنايت.

• **توجِيہُ:** ث. [ع] تَوجُه (ڏيارڻ). سبب (بيان ڪرڻ). دليل (ڏيڻ).

• **توجِـشاهُ:** اسم خاص. تعلقي سانگهڙ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **توحِيدُ:** ث. [ع] خداتعاليٰ کي هڪ ڪري مڃڻ جو عقيدو. وحدانيت – هيڪڙائي.

• **تودرِيُ:** ث. [ف. تُودَري] دوا طور ڪم ايندڙ پسارڪي وکر جو هڪ قسم (ٻج سنهڙا داڻا. ڳاڙهي ۽ هيڊي رنگ تي) – هڪ ٻوٽو ۽ ان جو ٻج جو دوا طور ڪم اچي – سُمّاق (ع) < sumach (انگ) – mallow.

• **تُودو ج تُـودا:** ذ. [ف. تُودَه] مٽيءَ جو ڍڳ. ڍير – دڙو. زمين جي حد بندي لاءِ ناهيل دڙي. پيلپائو.

• **تُوڙَ، تَوڙَ:** ث. فخر – گهمنڊ – وڏائو "تڙج تون توڙ تڪبر ڪي". ڪاوڙ – رڪائي – هُڏِي. بحث – هوڏ. ناز سان هلڻي

Gul Hayat Institute

– تورَ – لوڏ. سينگار – سٽاءُ "ڪيچان آيو قافلو، طرح موچاريءَ توڏ" (شاھ).

• **توڏ (ل، ٿ):** ٿ. اُٺ _ ڏاچي – توڏي.

• **توڏ ڪِيَ ج توڏ ڪيُونَ (ٿ):** ٿ. گونرِي – توڏِي.

• **تَوڏَڻُ:** مصدر. فخر ڪرڻ – هٺ ڪرڻ. ضد ڪرڻ – هوڏ ٻڌڻ. بحث ڪرڻ. تڪو مٿو پوڻ. (توڏيو – توڏبو – توڏيل).

• **تَوڏِجڻ:** مصدر. "توڏڻ" مان فعل مجهول. تِڪو مٿو ڳالهائڻ. ضد پوڻ. هوڏجڻ. بحث ۾ پوڻ.

• **توڏو ج توڏا:** ذ. اُٺ جو ٻچو – گونرو. هڪ سال جي عمر يا گهٽ عمر وارو اُٺ. ٿلهو متارو فقير. (صفت) ڪُوبو – ڪونڌ (جوان). (اسم خاص) مرد جو نالو (توڏو فقير مَري، جو شاعر سانوڻ جو صحبتي ۽ راوي هو، ۽ پاڻ به بيتن جو شاعر هو).

• **توڏِي:** ٿ. ننڍي مادي اُٺ. هڪ راڳڻيءَ جو نالو – توڙي.

– **توڏِي ڳائڻ:** دل خوش ڪرڻ. خوشي ڪرڻ.

• **تو ڏِيَ ج توڏيُونَ:** ٿ. ننڍي اُٺ _ گونرِي. خوبصورت زال – سُهڻي عورت. ٻيڙيءَ ۾ پوئيءَ جي شيخلي سان جهَل واري رَسي.

• **توڏيو ج توڏيا (ٿ):** ذ. توڏو.

• **تُورَ تُور ج تُورون، تُوريُونَ:** ٿ. پکيءَ جو هڪ قسم (پاڻيءَ جي ڪنارن تي يا ٻوڪن جي پاڙن ۾ گهمي، تري ڪونه سگهي، ڳچيءَ ۽ چهنب ڊگهي، اڪثر مڇيءَ تي گذران ڪري، رنگ جو اڇو ڪُونج جهڙو). تُوري (ٿ). سَرنهن جو هڪ قسم (ٿ). گيت جو هڪ قسم (ٿ). گڏهن جي هڪ ذات.

– **تُورَ ڏاڙهيو:** ذ. صفت. ڊگهي ڏاڙهيءَ وارو.

• **تُوڙُ:** صفت. [سن. تُلْيَه = سمان، جيڏو] جيڏو – برابر – مَٽ. هم عمر – هڪ جيڏو – سرتو.

• **تُورُ ج تُورَ:** ذ. ساڳي وَهي يا چمار وارا ٻار ۽ نوجوان – هڪ تهي. هم سن "منهنجو تُور تَلِن ۾، چيها ٿو چاري" (شاھ). مُند يا موسم جا گُل. ٻُونگر – ٻُورُ. مَدائتو ۽ ڪچڙو ڦَلُ – ڦُرُ (ولين يا وڻن جو) – ڏورَ. پکين جا ڪنهن موسم ۾ لاٿل آنا. ٻچا. نَسُل – ٻَڻ. آرو (ڪُڪڙ جو). ننڍڙن چيلن جو وَلَرُ (ڪ). فصل يا ٻوڪ جو وار. ڦيرو – گهمرو (ٻيڙيءَ وغيره جو) – ٻُورُ. دِل تي بارُ (ڪنهن دکدائڪ واقعي ڪان). غم – فڪر. وڏو وهاڻو – طول – گاديلو.

– **تُور ڪارڻ:** ڦُرُ ڏيڻ جي موسم وڃائڻ – مُند ڪارڻ. وَهي وڃائڻ.

• **تُوراة، تَوريت:** ذ [ع] حضرت موسيٰ عليه السلام تي نازل ٿيل آسماني ڪتاب.

• **تُوراڻِي (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **تُوراڻِي ج تُوراڻِيون (ڪ):** ٿ. پڪن واري گهر ڪي ٻاهرئين پاسي ڪنڌيءَ جي پاڙ ۾ ڏنل مٽيءَ جو ٻنوڙو (جيئن ٻاهريون پاڻي اندر نه اچي سگهي).

• **تُوراڻُ:** مصدر. ڊوڙائڻ – ڊڪائڻ. ٽڪائڻ "شهزادي کي شڪار گهڻو توراِيو".

• **تُوريو:** اسم خاص. [تور (= نسل، اولاد) + پيو (= وارو، جنهن کي اولاد هجي = اولاد وارو، پٽن وارو] مرد جو نالو. هڪ ڳوٺ جو نالو (ڳوٺ جي باني يا ڏاتي 'توريبي' جي ٻويان پيل).

• **تُورزَن:** ذ. [انگ. ٽارزن] انگريزي ڪهاڻين جو جهنگل ۾ پليل هڪ روايتي ڪردار. [ف. تَورزَن = جنگي تبر جنگي ڪهاڙو] پهلوان – دلير.

– **تُورزن سڏائڻ:** پهلوان سڏائڻ. ڪنهن کي پاڻ جهڙو نه سمجهڻ.

• **تورڻُ (ل، ٿ):** ٿ. ڪاٺيءَ مان نهيل ۽ رڱيل، جهرڪين يا ڪن پکين جي شڪلين جو جونڪ (جو شاديءَ وقت دروازي تي هٽبو آهي، انهيءَ لاءِ ته گهوٽ ۽ ڪنواران هيٺان لنگهن).

• **تُورڻُ:** مصدر. [ھ تولنا < سن. تُلْ = تُرڻ] تور ڪرڻ – وزن ڪرڻ. ماپڻ – ڪٿڻ. پيڻڻ. اندازو ڪرڻ (ڳالهه جو). (توريو – توريندو – توراِيل).

– **تورَ:** ٿ. ماڻ – وزن. ڪنهن شيءِ (خصوصاً اناج وغيره) جي وزن سان ڪَٽَ.

– **توراڻِي:** ٿ. تورڻ جو اُجورو.

– **توراِئڻ:** مصدر. "تورڻ" مان متعدي بالواسطه. تور ڪرائڻ – وزن ڪرائڻ.

– **توراِئِي:** ٿ. توراِئڻ جي مزوري.

– **تورَترِڻ:** پورو وزن ٿيڻ.

– **تورَتَڪ:** ٿ. وزن ماپ. ڳڻ ڳوٺ. سوچ ويچار – غور فڪر.

– **تورجڻ:** مصدر. "تورڻ" مان فعل مجهول. تُرڻ.

– **تورڻ تڪڻ:** چڱيءَ طرح تور تَڪ ڪرڻ. (ڳالهه کي) هر پهلوءَ کان ڏسڻ. اندازو ڪرڻ. جانچ جونچ ڪرڻ. خبرداريءَ سان جاچڻ. آزمائش وٺڻ.

– **تورِيِي:** ٿ. تورڻ جو ڪم – تورَ.

– **تورو ج تورا:** ذ. تور لاءِ مقرر ڪيل وزن – وَٽ. تولي جي وزن جيترو وٽ. تولو. انصاف. عملن جو ليکو (آخرت ۾).

Gul Hayat Institute

فيصلو – نبيرو.

– **تورو ڪرڻ:** طرف وٺڻ – پاسو ڪٽڻ. سانگو ڪرڻ. تعريف ڪرڻ.

• **تُورو ج تُورا (ت):** ذ. ٻِين جي نوڙيءَ مان اُٽيل ڳوٿري. نوڙين جو ٺهيل چڪو يا ٻوٽاڙو (جو جانور جي منهن تي چاڙهي ڇڏجي، جيئن گاهه يا انَّ نه کائي سگهي). ڪپڙي جو ڪيسو – گُوندو "چوندين ڳاڳا، ڪرين ياڳا، تورا پريو تان ميان" (ولي محمد). ٺڪريا ڪاشيءَ جي ٿانوَن کي رنگ ڏيڻ جو قلم.

• **توري ج توريُون:** ث. ٻلي مچي مارڻ جي رڇ ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي (جا 'سَنڌ' سان ٻڌجي).

• **تُوري ج تُوريُون:** ث. ڀاڄيءَ جو هڪ قسم. سُٽ مان ٺهيل ڄاري (جا ننڍڙن ڦرن جي منهن تي چاڙهي ڇڏيندا آهن. جيئن هو مٽي نه کائين يا ڏائين نه).

– **تُوريُ مُوريُ ڪرڻ (ٿ):** پنهنجي مرضيءَ تي هلڻ. گذر سفر ڪرڻ.

• **تُوريو:** ذ. تيلي ٻج جو هڪ قسم (ڄانٻي جي قسم جو. هن مان تيل گهٽيرو نڪري).

• **توڙ:** ذ. ڇيهه – دنگ. حد. انتها. پڇاڙي – پڇاڙي – آخر – نهايت. منزل.

– **توڙان:** ظرف. توڙ ڪان. اصل ڪان. بلڪل – مور – هرگز. اول ڪان لوڏي ڪيڏيل.

– **توڙان تڙيل:** ذ. صفت. مُنڍ ڪان ڌڪاريل. نياڳو. منحوس.

– **توڙ تائين:** ظرف. پڇاڙيءَ تائين – آخر تائين.

– **توڙ جو تڙيل هئڻ:** ڌُرئون ڌڪيل هئڻ. منحوس هئڻ – نياڳو هئڻ.

– **توڙ نِباهڻ:** پڇاڙي ڪرڻ. آخر تائين وفاداري ڪرڻ.

• **تَوڙِي (ل. ٿ):** ث. سخت اُس تاوڙِي – تپش. گرمي.

• **توڙي:** حرف جملو. جيتوڻيڪ – اگرچ – توڻي.

• **تُوزُڪ:** ذ. [ترڪي] عملو – اثالو. ٺاٺ – دبدبو. شان شوڪت. ٺاهه ٺوهه – آرائش – سينگار. قانون – آئين. بادشاه جو روزنامچو (جو هن خود لکيو هجي. جيئن "تُوزُڪ بابري، توزڪ جهانگيري وغيره) – تُزُڪ.

• **تَوَسُّط:** ذ. [ع. وَسَطَ = وچ ۾ هئڻ] وچ – اعتدال. واسطو. وسيلو – ذريعو.

• **تَوَسُّل:** ذ. [ع. وَسَلَ = منت ڪرڻ] وسيلو – ذريعو. سفارش – پارت.

• **تَوسَنُ، تُوسَن:** ذ. [ف] گهوڙو (جو تکو ۽ اهنڊ هجي). (صفت) بهادر.

• **تُوسو (ل):** ذ. سائو (رنگ).

• **توسيع:** ث. [ع. وَسعَ = ڪشادو ٿيڻ] ڪشادگي – وسعت – ٻڪيڙ. زيادتي – واڌارو.

• **توشڪ:** ذ. [ف] سامان – اسباب. بادشاهه جي قيمتي سامان رکڻ جي جاءِ. اوڇڻ جو هڪ قسم (تمام سنهي ۽ هلڪي پٿراڻي. جنهن ۾ سير کن ڪپهه مس هجي).

– **توشڪ خانه:** ذ. توشا خانو.

– **توشڪي، توشڪچي:** ذ. صفت. توشاخاني جو سنڀاليندڙ.

• **توشو ج توشا:** ذ. [ف. توشه] ڏِرَ – آسرو. ٿمر. منائيءَ جو هڪ قسم. ڏسو "توشهٔ". سفر جو سامان. سفر جو ڪاڏو. سامان.

– **توشاخانو:** ذ. بادشاهن جي قيمتي سامان رکڻ جي جاءِ. گهر ۾ سامان سڙو رکڻ لاءِ ڪوٺي.

– **توشو ڪرڻ:** ٿمر ڪرڻ. ڏِر ڪرڻ. آخرت لاءِ نيڪ ڪم ڪرڻ.

• **توشهٔ:** ذ. [ف. ترڪي] سامان – اسباب – توشڪ. بادشاهن جو قيمتي سامان (جهڙوڪ. ڪپڙا. هٿيار. هيرا وغيره). اهو سامان يا ڪاڏو جو مسافريءَ جي وقت ۾ پاڻ سان کڻجي – رستي جو ڪاڏو. ٿمر. ڏِرُ – آسرو.

– **توشه خانه:** ذ. توشاخانو. توشڪ.

– **توشدان:** ذ. [ف. توشه + دان] اُها چمڙي جي ٿيلهي. جنهن ۾ سپاهي ڪارتوس ۽ سفر جو ڪاڏو کڻن.

• **توصيف:** ث. [ع. وَصَفَ = بيان ڪرڻ] واکاڻ – تعريف – صفت – ساراهه.

• **توضيح:** ث. [ع. وَضَحَ = ظاهر ڪرڻ. صاف ڪرڻ] تشريح – سمجهاڻي – وضاحت.

• **توف ج توفُون:** ث. [ترڪي. توپ] بارود. ڏسو "توپ".

– **توف جي مُنهن ۾ ڏيڻ:** ڏوهاريءَ کي توف جي منهن سان ٻڌي گولو ڇوڙڻ. موت جي منهن ۾ ڏيڻ. موت جي سزا ڏيڻ. وڏي مصيبت ۾ وجهڻ.

– **توفخانو:** ذ. [ترڪي. توپ خانه] ڏسو "توبخانو".

• **توفاڪ ج توفاڪُون:** ث. بندوق (ڏگهي ناليءَ واري).

• **توفيق:** ث. [ع] چڱن ڪمن ۾ سببن جو مهيا ٿيڻ خدا جي طرفان رهنمائي. مدد ۽ موافقت. طاقت – سگهه – همت.

• **تَوَقُّف:** ذ. [ع. وَقَفَ = بيهڻ] دير – ڍر – تاخير. ترسڻ جي حالت – وقفو.

• **تَوقير:** ث. [ع. وَقَرَ = عزت ڪرڻ] عزت – تعظيم – ادب.

• **تَوَڪُل:** ث. [ع. تَوَڪُل (علي) = ڀروسو ڪرڻ] ڀروسو (خدا

Gul Hayat Institute

تي). سيڪجهه ترڪ ڪري خدا ڏانهن توجهه ڏيڻ. آسرو — آڌار — توهه. اُميد.

— **توڪّل جو تُرهو ہٽڻ:** خدا جي ڀروسي تي مشڪل ڪم ۾ هٿ وجهڻ. الله تعاليٰ تي پڪو ڀروسو رکڻ "ہڌ توڪل سندا سدا تُرها، تي حبيج ڪان پجي پري بيزار" (فاضل شاهه).

— **توڪّل جو تڪيو ڪرڻ:** توڪل تي پختو رهڻ. سچيءَ دل سان خدا تي ڀروسو ڪرڻ.

• **تَوَڪّل ج تَـوْنڪل:** ڏسو تَوَڪّل. عام ماڻهن جو محاورو.

— **توڪلِي توڪلِي:** ذ. صفت. توڪل وارو — توڪل ڪندڙ — ڀروسو رکندڙ (الله ۾). (اسم خاص). مرد جو نالو "توڪل علي" جو عام اُچار.

• **توڳاچو:** اسم خاص. تعلقي سانگهڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تُولان:** ذ. [ف] ڏسو "طولان".

• **تَوَلُّد:** ذ. [ع] جم — ولادت — پيدايش — جنم.

— **تَوَلد ٿيڻ:** ہار ڄمڻ.

• **تولڻ:** مصدر. [سرائڪي] تورڻ.

— **تولِ:** ث. تورَ.

• **تولو ج تولا:** ذ. [سن. تول] ٻارهن ماسن جو وزن — ڏُڪو. تولي جو وَٽُ. تورو.

• **تُومانُ:** ذ. [ف] صوبو ضلعو — صوبي جو لشڪر — ٺاٺ — دٻدٻو. اٿالو — ڊنبلو.

— **تُومانِي ج تُومانِيَ:** ذ. صفت. دٻدٻي وارو.

• **تَوْنْ (ت):** ظرف. تان — مٿان.

• **تُوْنْ ج تُوهِين، توهان:** ضمير. [پرا. تُمْهَ. سن. تْومَ؛ ف. تُوْ] حاضر واحد سان مخاطب ٿيڻ جو لفظ.

— **تُون تُوْنْ مانْ مانْ ڪرڻ:** هڪٻئي کي گهٽ وڌ ڳالهائڻ — ڏندي ڏيڻ.

— **تُوْنْ چا تُوْنْ چا ڪرڻ:** ڏندي ڏيڻ. زباني جهيڙو ڪرڻ. تڪرار ڪرڻ. بد زباني ڪرڻ.

— **تُوْنهِين تُون ڪرڻ:** خدا کي ياد ڪرڻ — خدا جو ذڪر ڪرڻ. ڏٽيءَ جي واڪاڻ ڪرڻ.

• **تُونبو:** ذ. ڪيهه تُنبڻ جو ڪم — تُنْبَ. ڦينهو. ڪچو ڏاڳو.

• **تُونْدِرِي (ت):** ث. پسارڪي وکر جو هڪ قسم.

• **تُونْـرُ ج تُونْـرَ:** ذ. جنڊ جو ٽارُ (ت). ماري — پکي ڦاسائيندڙ.

• **تُونْرِي ج تُونْرِيُونْ:** ث. ٻَن (گاهه) مان ٺهيل هڪ قسم جو تڏو — ٻِنڊي (ت).

• **تَوْنْس:** ث. [ف. تَوِش < تَبِش] گرمي. تپت — ڪوساڻ. بخار. هلڪو بخار — ڪَٽس. اُڃ — پياس.

• **تَوْنڳَل:** ث. ڏسو. توڪّل.

— **تَوْنڪلِي:** ذ. صفت. ڏسو. توڪّلي.

• **تَوْنڪِرو ج تونڪِرا (ت):** ذ. اُلڪو — ڳڻتي — انتظار.

• **تَوْنگُ ج تَوْنگَ:** ذ. زمين جو وڏو ٽڪر. وڏي ٽِبي — گهٽي پوک واري لاڳيتي زمين. گهٽي زمين. باراني تي ٿيندڙ آباد اراضي. گهٽي حد — گهٽو فاصلو (ت). تلاءُ (ت) وڏو تلاءُ. ڀرت جو هڪ قسم. (اسم خاص) ميرپور ماٿيلي ۽ شڪارپور تعلقن ۾ ديهن جو نالو. ڪوهستان جي هڪ ڳوٺ جو نالو.

• **تَوْنگَرُ ج تَـوَنْگَـرَ:** ذ. صفت. [ف. تونگر < توان = طاقت + گَـرْ = وارو] دولتمند — شاهوڪار — دنيادار. طاقت وارو. بيپرواهه.

— **تَـوَنگرِيْ ڏيکارڻ:** شاهوڪاري ڏيکارڻ. نمايش ڪرڻ. آڪڙ ڏيکارڻ.

• **تَوَڏَ، تَوَڏِ ج تَوَڏُونْ، تَـوَڏِيُونْ:** ث. هڪ مهل جو ڪاڌو — ويلو. رات ڏينهن جو ڪاڌو. رڌ پچاءُ. لوهار جِي اڱرن واري ڪوري.

— **تَـوَڏِ تَنگِي:** ث. رزق جي گهٽتائي — غربت. ڏکيو گذر.

— **تَوَڏ ڪرڻ:** ويلي جو وقت ڪرڻ. ويلي جو وقت پورو ڪرڻ. ڀاڄي يا ٻوڙ ڪرڻ. رڌ پچاءُ ڪرڻ — ڪاڌو رڌڻ.

— **تَوَڏ ڪُٽڻ:** ڪاڌو ڪُٽڻ. ويلو پوڻ.

— **تَوَڏِ ڪُٽو ج تَوَڏِ ڪُٽا:** ذ. صفت. ڪنگال — سُڃو — مسڪين.

• **تَوَڙُ (ت):** مصدر. تپڻ — گرم ٿيڻ.

— **تَوَڙِي:** ث. تپت — گرمي.

— **تَوَڙِي تپائڻ:** پنيان پوڻ (ڪنهن ڪم لاءِ) — باهه ٻارڻ. هر گهڙي چوڻ — وري وري چوڻ. تڪڙ لائڻ. ڏاڍو ڪڪ ڪرڻ.

• **تُوِڙ:** ث. نمونو — ذريعو — رستو. پڇاڙي. منزل مقصود.

• **توڙي:** حرف جملو. توڙي — يا.

• **توڙِي:** ظرف. ايتري ۾ — هينئرئي. جهٽ پٽ. تائين — سُوڌو.

• **توهَ:** ذ. [تُسَڻ (= خوش ٿيڻ) > ترس > توهه] راضپو. ٻاجهه — فضل — لطف — ڪرم — مهرباني "جي توهه ٿيس توڏانهن، تہ وير وهيٹو ناهه ڪي" (شاهه). ڀلائي. بخشش. آسرو — ڀروسو.

— **توهه سان تَڳڻ، توهَ تَڳڻ:** لطف ۽ ڪرم جي آسري تي جيئڻ.

Gul Hayat Institute

• **توهار:** ظرف. [تو + آهار] تو آڏار – تنهنجي آسري. هميشه الله لفظ سان ڪم اچي "الله توهار".

• **توهان، توهين:** ضمير. [پرا. تمهي] "تون" جو جمع – اوهان – اوهين. عزت سان خطاب ڪرڻ جو لفظ.

• **توهائڻ:** مصدر. بخشائڻ – بخش ڪرائڻ.

• **توهر:** ث. تنهنجي آسري – تو پروسي (هميشه الله سان گڏ ايندڙ "تاميو نيري تي چڙهيو، ڪري الله توهر") (حفيظ).

• **توهَر:** ذ. ڏسو "توئر".

• **توهڙ (ت):** ث. جوئر جي انَ جا ڪارا تُهَ.

• **توهڻ:** مصدر. [سن. تُش = خوش ٿيڻ] راضي ڪرڻ – خوش ڪرڻ. بخشڻ – معاف ڪرڻ.

• **توهيا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **توهينَ:** ث. [ع. وَهَنَ، تَوْهِيْن = ڪمزور ڪرڻ] حقارت. بيعزتي. بي آبروئي – ذلت.

• **تهِ:** حرف جملو. تہ بہ. تنهن هوندي بہ.

• **توئَر:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (جنهن ۾ مٽرن جهڙيون ڦريون ٿين). 'توئر' ٻوٽي جو ٻج (جنهن کي ڏري دال طور ڪم آڻين) – توهَر.

• **توئي ج توئيون (ٿ):** ث. پيلي رنگ جي سنهي ڪپڙي جي پَٽي (جا پڳڙي جي گهير ۾ ڪم اچي).

• **تويا (ٿ):** ذ. ڪنڌي جا ڪچا سڱَرَ.

• **تهَ ج تهَ:** ذ. [ف. تهہ، تہ] تَہ – تري، پردو، ورق (پني جو) پرتُ، پوش – ڏڪُ، پڙُ (رلي يا ڪپڙي جو). وراڪو (مٽان). (ظرف) هيٺ.

– **تهائتو:** ذ. صفت. تهن وارو – پردن وارو.

– **ته بہ ته:** ظرف. پڙ مٿان پڙ – تهہ مٿان تهہ.

– **تهہ حرامي:** ذ. صفت. تري تائين شرير – دنگ – بدمعاش. بنهہ بدڪار.

– **تهہ ڪرڻ:** پڙ ڪرڻ. ويڙهڻ – لپيٽڻ.

– **تهہ نشين:** صفت. ترونڊڙ.

– **تهہ نشيني:** ث. تروڻ جي حالت – آنُرَ (پاڻي جي).

– **تهہ و بالا ڪرڻ:** هيٺ مٿي ڪرڻ – اٿلائڻ پٿلائڻ. تباهہ ڪرڻ – برباد ڪرڻ. ڊاهي ڇڏڻ.

– **تهہ وجهڻ:** قابو ڪرڻ (جيئن رليءَ جي ٻن پڙن جي وچ ۾ ڪپهہ يا اگڙيون قابو ڪجن).

• **تهِہ:** ضمير. [آڳاٽي سنڌي جو اُچار] تنهن "تہِ مُند متوالي ڪي، سنڌي ساءِ سُرڪ" (شاهہ).

• **تُهہ:** ضمير. [آڳاٽي سنڌي جو اُچار] تُنهن.

• **تُهَ ج تُهَ:** ذ. [سن. تُش] انَ جي داڻي جي کَل – تُوتَڙُ – تُهَڙ (ت).

• **تُهار:** ظرف. تنهنجي آڏر – توهار. (ذ) اُٺ چارڻ وقت اوٺيءَ جو آواز (ڪ).

• **تُهار ج تُهارُون (ل):** اُها ڏڳي جا ڦر ڏاران ڪير ڏئي ۽ هٿ تي مڙي.

– **تُهارَن ڪاچ ٿيڻ (ل):** بي وسيلو ٿيڻ – نِڌڪو ٿيڻ. ڪمزور ۽ هيٺين هٿان مارجڻ.

• **تِهارڻ ج تِهارڻيُون (ل):** ث. صفت. تيرهن تالي عورت. چالاڪ ۽ لُچي رن. ناظرو عورت. مال جي ڏوڙ ۾ ٽئي حصي واري عورت "ڳڻون ڏائين ڳوٺ جون. تِهارڻ مٿو ڪُٽي" (چوٽي).

• **تُهارڻ:** مصدر. [سن. تُش = تُهَ] انَ مان تُهہ پاسي ڪرڻ – تارڻ (انَ). (تهاريو – تهاريندو – تهاريل).

• **تِهاڙو ج تِهاڙا:** ذ. وڏو ڏينهن – ڏهاڙو.

• **تِهان:** ظرف. تنهن ڪان. اُتان ڪان. انهيءَ تان. ان وقت ڪان.

– **تِهان پوءِ ظرف.** تنهن ڪان وٺي – ان ڪان پوءِ.

– **تهائين:** ظرف. اِجا وڌيڪ – زياده انهي ڪان وٺي.

• **تُهائڻ:** مصدر. [سن. تُش = خوش ٿيڻ] خوش ڪرڻ – راضي ڪرڻ. پرچائڻ. صلح ڪرائڻ. هرڪائڻ – وٺائڻ. موهت ڪرڻ "توڏي تُهائين جي، هتهين ڇڏ حرص" (شاهہ). وير وجهڻ – سيڙائڻ – ڪوٽي ڪرڻ. ڪوٽي ڪيڻ. (تهايو – تهائيندو – تهايل).

• **تُهائو ج تُهاوا:** ذ. پاڻيءَ جي پکيءَ جو هڪ قِسم (جهنب سنهي نندي، تترجيڏو قد، بدڪ جهڙو). تُهَڙُ.

• **تَهبارُون:** ث. [سنڌي. ١. تُهہ + وار = ذري جهڙو؛ ٢. تهہ + وار = سنهي پردي جهڙو لهَ (= پراٿيون اگڙيون ۽ ريزون) جهڙو. [ف. تہ و بالا = هيٺ مٿي، زير و زبر] ذرا – پُرزا. ليڙون – ريزون. چيهُون.

– **تهبارون ڪيڻ:** سخت مار ڏيڻ – هڏ هڏ ڀڃڻ.

– **تهبارون ڪرڻ:** چيهون چيهون ڪرڻ – پرزا پرزا ڪرڻ. ڦاڙي ذرا ڪرڻ (ڪپڙو) – ريزون ڪرڻ.

• **تهٻانُ:** ذ. [ف. تابانْ] ناس – برباد.

Gul Hayat Institute

• **تهبند:** ث. [ف] منجهلو – گوڏ.
• **تهت، تهتا، تهتئون:** ظرف. [ع. ١. تاءِ تيءِ (ل) = تيار رهڻ. ٢. تحت طلب (جلد گهربل) > تهطلب > تهت] ترت – يڪدم – فوراً.
– **تهتڙا:** ظرف. ذرا جلدي – جهٽ پٽ "سهجئون سڪندن کي سڏائي، تهتڙا ۾ ترت تون" (مصري شاهه).
• **تهه تهه:** ث. ڄت جو اُٺن کي هڪلڻ جو آواز.
• **تهجد:** ذ. [ع] پوئين رات جاڳڻ. اڌ رات کان پوءِ ۽ باک ڦٽڻ کان اڳ واري نماز.
• **تهجد گذار:** ذ. صفت. تهجد نماز پڙهندڙ. مُتقي.
• **تهجي:** ث. [ع. تَهَجّي = حرف ملائڻ، پڌ اچارڻ] هِج – هجي. زير زبر سان حرف پڙهڻ جي حالت.
• **تهخانو ج تهخانا:** ذ. [ف. ته + خانه] زمين ۾ اندر ٺهيل گهر. ڪنهن گهر جي هيٺيان زمين ۾ ٺهيل جاءِ – ٻُهرو.
• **تهذر:** صفت. [ف. تهذرز = نئون] نئون – ڪورو.
• **تهدل:** ث. [ف] دل جي گهرائي. (ظرف) دل جان سان. پڪ – يقيني.
• **تهديد:** ث. [ع] ڌمڪي – تنبيهه – هدايت.
– **تهذيب ج تهذيبون:** ث. [ع. هَذَبَ = صاف ڪرڻ] صفائي. اصلاح – سڌارو. سهڻائي. پاڪيزگي. خوش اخلاقي. انسانيت.
– **تهذيب يافته:** صفت. بااخلاق. ادب وارو. تربيت يافته. سڌاريل.
• **تهر (ل):** ث. رڄ (مڃي مارڻ جو) اُٺڻ جو هڪ اوزار – ڪاٺيءَ مان ٺهيل هڪ قسم جو سُوئو يا نڙو.
• **تهرَ (ڪ):** ظرف. تنهن وير – تڏهن – تنهن وقت. ان زماني ۾. پوءِ.
• **تهري ج تهريون:** ث. [طاهري = طاهر جي نالي سان سڏيل، يا طاهر جو ايجاد ڪيل پٽ] ڳڙ يا کنڊ ۾ رڌل چانور – مِٺو پٽ – تاهري.
• **تهڙ، تهڙ ج تهڙ:** ذ. ڏانڊي پکيءَ جو هڪ قسم – تُهائو.
• **تهڙو، تهڙو ج تهڙا:** ظرف. [١. تنهن + جهڙو > تهڙو ٢. تنهن + رو = ان جي مهاندي] اُن جهڙو – تنهن وانگر. اهڙو. تيئن.
• **تهسب، تهسبو:** ذ. [ع. تَعَصَّبُ = ضد. پنهنجي تي هٺ] حسد – ساڙو. بغض – ڪينو.
• **تهطلب:** ظرف. [ع. تحت + طلب] جلدي – يڪدم – فوراً – تهت – تهتا.
• **تهڪارڻ (ت):** مصدر. مار ڏيڻ. سزا ڏيڻ.
• **تهل:** ظرف. [تنهن + ويل > تهل] تنهن مهل – اون وقت. تڪڙو – جهٽ پٽ "تان اُنهيءَ تور تهل، ست ڪٺا سوگها ڪيا" (سگهڙ).
• **تهلڪ، تهلڪو:** ذ. [ع. ١. تَهْلُڪَة = نقصان. مصيبت يا موت جو سبب: ٢. تَحَرڪ = هل چل] هُل – غوغاءُ. ڦڙڦوٽ.
– **تهلڪو مچڻ:** خوف وچان واويلا مچڻ. ڦڙڦوٽ پوڻ.
• **تهلڪ:** ذ. صفت. [ع. تَعَلُق = واسطو. تَحَرڪ = ڪنهن جي پاران بهرو] طرفدار. واسطيدار "فلاڻو فلاڻي جو تهلڪ آهي."
• **تهمت ج تهمتون:** ث. [تهمر (= داغدار ٿيڻ) > تُهمَة. تُهمَة = بهتان. شڪ] بهتان – الزام. ڪوڙو بهتان.
– **تهمتي:** ذ. صفت. ملزم – جوابدار.
• **تهمل (ت):** ذ. [ف. ته بند = گوڏ جو ڪپڙو] پٽڪو. ڪوبه ڪپڙو.
• **تهموري:** ذ. ريشمي ڪپڙي جو هڪ قسم.
• **تهن:** ضمير متصل. [آڳاٽي سنڌي] تنهن 'جو' ۽ 'جي' سان گڏ ڪم ايندڙ ضميري اڳياڙي.
• **تهنال:** ث. [ف. تهٔ نال = مياڻ جي چوٽيءَ جي اڏاوت] تلوار وغيره جي مياڻ جو هڪ حصو جنهن تي هيرن وغيره جي جڙت ٿيل هجي.
• **تهنبل (ڪ):** ذ. چاهه. تمنا – خواهش.
• **تهنيت:** ث. [ع] مبارڪباد – خوشخبري.
– **تهنيت نامون:** ذ. مبارڪباديءَ جو خط.
• **تهو:** ضمير [آڳاٽي سنڌي] تهڙو – تنهن جهڙو تنهن وانگر. "جهو" جو جواب موصول.
• **تهوارون:** تهبارون – ڇيهون ڇيهون – پرزا پرزا.
– **تهوارون ٿيڻ:** ليڙون ليڙون ٿيڻ. ڇيهون ڇيهون ٿيڻ.
– **تهوارون ڪرڻ:** تهبارون ڪرڻ. ليڙون ليڙون ڪرڻ.
• **تهوت (ت):** ث. تاهوت – تڪڙ.
– **تهوت ڪرڻ:** تاهوت ڪرڻ – تڪڙ ڀڃڻ.
• **تهور:** ذ. [ع. طهر] طُهر.
• **تهون:** ظرف. تهان – ان کان.
• **تهي ج تهيون (ت):** ث. [ف. تهٔ (= تر هيٺ. اندر > تهي = تر واري، هيٺان بيل] تهي – سٿي. ويڙهي. ڳنڍي.
– **تهي ڪرڻ:** ڪورين جي اصطلاح ۾ تاڪيو ويڙهي رواجي صورت ۾ آڻڻ.
• **تهي:** صفت. [ف] خالي – سکڻو.
– **تهي دست:** ذ. صفت. [ف] خالي هٿين – ڪنگل – سُڃو.
• **تُهي:** ث. [سن. تُش = تُهه] سنهڙا تُهه – اَنّ يا ڪنهن ٻج تان لٿل سنهڙيون کلون جيئن "اسپنگر جي تُهي".

Gul Hayat Institute

• **تَهيۃ:** ذ. [ع. هَياء = تيار ڪرڻ] تياري. انتظام. پڪو ارادو.
• **تهياري:** ث. 'ڏهسنامي' جو لفظ – تهارِيُ – رات.
• **تهيت (ت):** ث. تاهوت – تڪڙ.
– **تهيت مچائڻ:** تاهوت پڌڻ.
• **تهيو (ت):** ذ. سنيال – خيال.
• **تهين تير (ڪ):** ظرف. تنهن وير – تنهن مهل.
• **تهيري (ڪ):** ث. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار – نَرو.
• **تهين، تهين:** ضمير. اُنهيءَ. (ظرف) تنهن لاءِ ـ تيلا نه – اُن سبب – اُن ڪري.
• **تَہ، تئو:** ذ. [سن. تَپْ؛ ف. تابْ = تپڻ] سيڪ. گرمائش. ڪوساڻ.
– **تَہ لڳڻ:** سيڪ اچڻ. منيان لڳڻ – ڪاوڙ اچڻ.
• **تئان:** ظرف. تـتان – تنهن هنداں. تنهن هوندي – تئائين.
• **تئرو ج تئرا:** ذ. تيورو – صيقلگر.
• **تئن:** ضمير [سن. تَنا] تيئن.
• **تئنڪي تئونڪو (ڪ):** ذ. [ع. توڪَل] آسرو – پروسو.
• **تئڻ:** مصدر. [سن. تَپْ = تپڻ] تپائڻ – گرم ڪرڻ – سيڪڻ – آزارڻ. (تئيو ـ تئيندو – تئيل).
• **تئو ج توا:** ذ. [ف. تاپُو = تئو؛ سن. تاوِيَ < تَپْ = تپڻ] مانيءَ پچائڻ لاءِ ڪنيار جو ٺاهيل ءِ مٽيءَ جو پچايل گول ٿانءُ. يا لوهي گول ٺـڪر. بيل گاڏيءَ جي ٺُر ۾ لڳل لوهه جو چورس يا گول ٺڪر.
– **تئو چاڙهڻ:** ماني پچائڻ لاءِ تئو چلهه تي رکڻ. گرمي ڏيڪارڻ – تڪليف هيٺ آڻڻ.
– **تئو ڪُهائڻ مَلڻ:** ڪارو منهن ڪرڻ – جُٺ ڪرڻ.
– **تئو نہ چڙهڻ:** ماني نہ پچڻ – دانگي نہ چڙهڻ (موت سببان).
• **تئونر ج تئونر (ت):** ذ. ٺـڪر جو ٿالهه (جنهن ۾ جنڊ رکيو وڃي) – تار مات (ماتر).
• **تئونٽس:** ث. اُڃ پياس. ڪٽس – بوٿ – سنهو تپ.
– **تئونسيلُ:** ذ. اُڃايل. ٿورو تپيل.
• **تئونڪيو (ت):** ذ. [ف. تَڪيَہ] آسرو – آڌار – تئنڪو (ڪ).
• **تئونٽي (ت):** ث. ڪڪ پن ءِ گند ڪچرو (جو ڪنيار آويءَ ۾ وجهن).
• **تئي ج تئيون:** ث. [ف. تاپُو = تئو سن. تاويہ < تپ = تپڻ] لوهي تپيلي (جنهن ۾ تيل وجهي مڇي يا پڪوڙا وغيره ترجن) – ڪـڙچي – ڪـٽهي. گرمي جو سيڪ. پاڻيءَ جي گهٽتائي سببان پوڪ کي سوڪ. ظلم – ويل. ڪاوڙ. سختي.
– **تئي پوڻ (ڪ):** مير بحرن جي اصطلاح ۾ واءُ بند ٿي وڃڻ (واءُ بند ٿي وڃڻ تي سمنڊ جو پاڻي اڇو ڏسجڻ ۾ ايندو آهي).
– **تئي ڪرڻ (ت):** پاڻي گهٽ هئڻ سبب پوڪ جو سُڪڻ.
• **تي:** حرف جر. مثان "اُن تي. جنهن تي وغيره".
• **تيا:** ث. تئو – سيڪ. روشني. ڪنوڻ "تيا ڪون تجلو گهٽو. بٽنسر باني بين" (عالي).
• **تيار تيار:** ظرف. [ف] سنيريل (هلڻ لاءِ سفر تي). حاضر – موجود پورو. مڪمل. آماده ـ مائل.
– **تياري ج تياريون:** ث. سنبت. آمادگي. ناهه جوڙ – انتظام.
– **تياريءَ جي موڪل:** سرڪاري ملازمت ۾ بدليءَ واري هنڌ تي پهچڻ لاءِ سنبت خاطر مقرر ڏينهن جي موڪل.
• **تياڪ:** ذ. [ف. تَرياڪ > تياڪ] ترياڪ – علاج "ميڙائي جي مون پرين، ڏنڙي تياڪ طبيعت" (خليفو نبي بخش).
• **تياڳڻ:** مصدر. [سن. تيَج = ڇڏڻ] ڇڏڻ – ترڪ ڪرڻ. علحده ٿيڻ. (تياڳيو – تياڳيندو – تياڳيل).
– **تياڳ:** ذ. ترڪ. علحدگي – جدائي. ويراڳ. فقيري. ڪناره ڪشي – دستبرداري.
– **تياڳي ج تياڳي:** صفت. دنيا کي ڇڏيندڙ. تارڪ. لاطمع. ويراڳي.
– **تياڳي ڇڏڻ:** ترڪ ڪرڻ. لوڏي ڇڏڻ.
• **تيان:** ظرف. ان هنڌ کان – اتان "تني کي تيان. لياڪا پائڻ آئيا" (شاهه). تنهن وانگر. تيئن.
• **تيبر:** ظرف. [سن. تِيوَر = تِڪو؛ ع. تَهَوُر = هوڙهائي. تيزي] تکو – تيز – جلد. ڏاڍو.
• **تيبري ج تيبريون:** ث. حرفت – لچائي.
– **تيبريون ٻڌائڻ:** سڏيون ٻڌائڻ.
• **تيتالُ ج تيتالَ:** ذ. [سن. تال = نخرو] بهانو – منهن. نخرو. ڍونگ – مڪر. لُچائي. مسخري (ڪ). اٽڪل – حرفت.
– **تيتال ۽ تيبريون ٻڌائڻ:** مختلف ءِ گهٽ وڌ ڪوڙيون سچيون ڳالهيون سٽائڻ.
– **تيتالر ج تيتالر:** ذ. صفت. ڍونگي – بهانو بنائيندڙ – تيتالي.
– **تيتالَ ڪرڻ:** پنهنجا ناهه ناهڻ. مسخري ڪرڻ. نخرا ڪرڻ. حرفتون هلائڻ.

Gul Hayat Institute

— تيتالِڻ ج تيتالِڻيُونِ (ل): ٿ. ڏونگڻ – بهانو بنائيندڙ – حرفتڻ.
— تيتالِيُ ج تيتالِيَ (ل): ذ. صفت. اٽڪلي – حرفتي – ڏونگي. (ٿ) تيتالِڻ.
• تيتَر(ت): ظرف. تيسائين.
• تيترو ج تيترا: ظرف. تنهن جيترو – انهيءَ جيترو – اوترو. (صفت) تترجي رنگ جهڙو – چٽڪمرو.
• تيتري: اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• تيترِيُ ج تيتري: ذ. صفت. تتر ڌاريندڙ. تتر ڦاسائيندڙ – ماري. تترن جو شڪار ڪندڙ.
• تيتُو ج تيتا: ذ. زنانو مخصوص عضوو.
• تيجَ: ذ. [سن.] چمڪو – تَجلو – روشني. رونق – سوڀيا. ڏيا – حشمت.
• تيجوانُ، تيجوَنتُ: ذ. صفت. چمڪندڙ – روشن. ٻهڪندڙ.
• تيجارُ ج تيجارُونِ (ڪ): ٿ. لٽيل فصل جو ٻيو اوڀڙ – اوڙ مورِ (ل).
• تيجَبَلُ: ذ. وڻ جو هڪ قسم (جنهن جي ڪاٺ مان مُهريون ٿين ٿيون).
• تيڏانهَن: ظرف. تنهن طرف ڏانهن – تنهن پاسي.
— تيڏانهون، تيڏانهين: ظرف. تيڏانهن.
• تيڏڙو: صفت. "تيڏو" جو تصغير.
• تيڏو ج تيڏا: ذ. صفت. اُن جيڏو – اوڏو. (ٿ) تيڏي ج تيڏيون.
• تيـرَ ج تيرُونِ (ت): ٿ. تيڪ – دست.
• تيرُ ج تيرَ: ذ. [ف. سن] ٻاڻُ – لوهو گز – ڪان. ٿانگي ۾ ڦيٽي کي سرائيءَ سان مضبوط ڪرڻ جو ڪِلِ (ت). هُرلي ۾ ونگن ۽ تاڻن جي وچ ۾ پيل ڪاٺي (ت). ڪاٺيءَ جو هڪ ٽڪر جو سانٺر ۾ نوڙ ٻڌڻ ۾ ڪم اچي (ت).
— تيرِ اَندازُ: ذ. صفت. [ف. تير + انداز] تير هڻندڙ – تيراندازي. ٿ. تيرن هڻڻ جو ڪم.
— تيرِ بارانُ: ذ. [ف. تير + باران] تيرن جو مينهن – تيرن جو وسڪارو. تمام تکي تيراندازي.
— تيرِاَفگَن: ذ. صفت. [ف. تير + افگن] تير اڇلائيندڙ.
— تيرِ افگَني: ٿ. تير اڇلائڻ جو هنر – تيراندازي.
— تيرِبَهَدَف: ذ. [ف. تير + بہ + هدف] تير جو نشان تي لڳڻ. دعا جي قبوليت.
— تيرِ تُڪلي: ٿ. اٽڪل بازي – نِرڪ نڳي. ڪنجوسائي. رواجي محنت.

— تير تُڪليءَ تي هلڻ: ڪنجوسائي سان هلڻ – اٽڪل سٽڪل تي هلڻ. ڏکيو گذران ڪرڻ.
— تيرِڪَش: ذ. تيرن رکڻ جي ٿيلهي. طنبوءَ جي ڪاني. دروازي مٿان لڳل سيخن جو چوڪٺ.
— تيرِڪمان مانُ نِڪرڻ: ڪوڀ ڪر (تکڙ مان) ٿي وڃڻ. ڳالهه هٿان وڃڻ. ڪنهن ڪم ٿيڻ بعد پڇتائڻ.
— تيرگَـرُ: ذ. صفت. [ف. تير + گر] تير ٺاهيندڙ.
— تيرِ گوشُ ج تيرِ گوش: ذ. صفت. [ف. تير + گوش] اهو گهوڙو جنهن جا ڪن تير وانگر سڌا (اُڀا) هجن.
— تيرِ نہ گسڻ: تير جو پوري نشان تي لڳڻ. ڏک نہ گسڻ. سوڀارو ٿيڻ.
— تيرِ مژگانُ: [ف. تير + مژگان] پنبڻين جا تير. اکين جا تير – نگاهن جا تير.
• تيَراڪُ: صفت. تري ڄاڻندڙ – تارو.
• تيرائڻ (ت): مصدر. تيڪائڻ – دست هٽائڻ. هنگائڻ. ٽڪائڻ. (تيرايو – تيرائيندو – تيرايل).
• تيرِ بَتير (ت)، تيـرَ ٻتيري: ٿ. سموري – سربستي – مفصل (خبرچار).
• تيـرَٿُ ج تيـرَٿَ: ذ. [سن. تيـرٿَ = نجات ڏيندڙ ڪم يا ماڻهو] مهاتمائن جي رهڻ جي جاءِ. پاڪ جاءِ. هندن جي زيارت جي جاءِ – جاترا.
— تيـرَٿَ پيڻُ: جاترائون ڪرڻ. ٽڪيا پيڻُ. تڪليفون ڏسڻ – ڪشالا ڪاٽڻ.
— تيـرَٿَ جاترا: ٿ. پوِتر آستان جي جاترا.
• تيرِچو: ذ. هڪ قسم جو پسارڪو وکر (جو سُرندي جي ڳڙيءَ جي زهر کي سخت ۽ سٺي آواز ڪرڻ لاءِ هڻجي) – صحت کُندرُو. مانجهو.
• تيرَس: ٿ. [سن. تِرُ = ٽي + دشن = ڏهہ] چنڊ جي تيرهين (تاريخ). پڪ جو تيرهون ڏينهون.
• تيـرَگي: ٿ. [ف] ڪاراڻ – ظلمت. اوندهه ڪدورت (دِل جي). گدلائي.
• تيرڻُ (ت): مصدر. تيڪڻ – هرهرهنگڻ. ٻوڪ اچڻ (جانور کي). (تيريو – تيريندو – تيريل).
• تيرو: ضمير. [هہ] تنهنجو.
• تيروڪُ ج تيروڪَ (ڪ ڪ): ذ. صفت. ڊڄڻو – بزدل.

Gul Hayat Institute

• تيرُهُ: صفت. [ف] ڪارو. اونداهو.

– تيرُهُ بَختُ: ذ. صفت. [ف. تيره + بخت] نياڳو – ڇنڊو – بدبخت.

• تيرُهُ دِلُ: ذ. صفت. [ف. تيره دل] دِل جو ڪارو. ظالم – شرير. گمراهه.

• تيرهَنُ: صفت. [سن. ترَ + دَشن] هڪ عدد جو نالو ١٣.

– تيرهَنُ تالو ج تيرهن تالا: ذ. صفت. سڀ اٽڪلون ڄاڻندڙ. وڏو چالاڪ. نهايت حرفتي.

– تيرهن تالي ج تيرهن تاليون: ث. صفت. چالاڪ عورت. حرفتڻ. سرتارتي پورو ناچ ڪندڙ عورت.

– تيرهَنُ تيزيُونُ: ث. صفر مهيني جون پهريون تيرهن تاريخون (جن ۾، روايت موجب، حضور پاڪ جن ناچاڪ رهيا، جن ۾ سوڻ ڳڻيندا. ڏکيائيءَ جا ڏينهن.

– تيرهن وِڄائي ڇلڻ: سخت تڪليف ڏيڻ. حيران ڪرڻ. حواس گم ڪرڻ.

– تيرهو ج تيرها: ذ. صفت. تيرهون. ڏاڍو چالاڪ – بدمعاش. اٽڪلي. (ث).

– تيرهي ج تيرهيُون: (ذ) پتي راند ۾ تيرهن ٺي هٿ ڪٽڻ – ٻاوَن – تيرهيو. تاس ۾ بادشاهه جو پتو. (اسم خاص) هڪ مشهور شاعر فقير غلام حيدر جو تخلص. جيڪو هن ڪچ ۾ تيرهين ٺڙ تي وينل هئڻ. سبب اختيار ڪيو.

– تيرهو اَچڻ: پيسڪوٽ راند ۾ ٻاون اچڻ.

– تيرهو هجڻ: چالاڪ هجڻ. وڏو اٽڪلي هجڻ. بدمعاش هجڻ.

– تيرهو هڻڻ: پتي راند ۾ ٻاون ڏيڻ. ٺاهي جوڙي ڏڪ ڪيڻ.

– تيرهونُ: صفت. سلسلي ۾ تيرهون نمبر.

– تيرهون مهينو لڳڻ: (اصطلاح) سڀ شيءِ جو ڪٽي وڃڻ – ڏڪار جهڙي حالت ٿيڻ.

– تيرهون مهينو هئڻ: بيروزگاريءَ سان گڏ پئسا وغيره به ڪٽي وڃڻ.

– تيرهيو ج تيرهيا: ذ. پتي راند ۾ تيرهن ٺي هٿ ڪٽڻ – ٻاون.

• تيري: صفت. اهو باز (پکي) جنهن جي پڇ ۾ تيرهن کليون (ڪنب).

• تيڙڻُ (ث): مصدر. ڪوٺڻ – سڏڻ گهرائڻ. هنج ۾ ڪٽڻ. (تيڙيو – تيڙيندو – تيڙيل).

– تيڙ: ث. ڪوٺَ – دعوت – ڪانڊ.

– تيڙائڻُ: مصدر. "تيڙڻ" مان متعدي بالواسطه. ڪوٺائڻ – گهرائڻ – دعوت ڏيڻ.

– تيڙو: ذ. ڪوٺڻ لاءِ آيل ماڻهو – ڪوٺيو (ث). دَعوَتو.

– تيڙي اَچڻ: ڪوٺي اچڻ. وٺي اچڻ. ڪٺي اچڻ.

• تيزُ: صفت. [ف. تيزُ] تکو – جلد. تڪڙو – شتاب. سراڻ چڙهيل (ڪاتي، ڪپ وغيره). چالاڪ. ذهين – هوشيار. بد مزاج – ڪاوڙيل. مهانگو. ساڙيندڙ – پوسرائيندڙ. ڪڙو – تلخ – ڪارو. گهڻين مرچن وارو. (ذ) ڪاوڙ – غصو.

– تيزدَسْتُ ج تيزدَسْتَ: صفت. هٿ چوٽ – تڪڙو ڪم ڪندڙ. چالاڪ – هوشيار – اٽڪلي.

– تيزرفتارُ: صفت. تکو هلندڙ. ڦُڙت.

– تيزنظر: ذ. صفت. تکيءَ نظر وارو – باريڪ بين.

– تيز فَهمُ: صفت. جهٽ ۾ سمجهي ويندڙ – سياڻو – هوشيار – ڏاهو.

• تيزابُ ج تيزاب: ذ. [ف. تيز + آب = پاڻي] هڪ قسم جي ساڙيندڙ پاڻيٺ – گندرف جو پاڻي.

• تيزابي لُوڻ: ذ. لوڻ جو هڪ قسم (جو گندرف وغيره مان نهيل هجي).

• تيزي ج تيزيُون: ث. [ف. تيزي] تِکائي – ڦڙتائي. چڙ – ڪاوڙ. تندي. چالاڪي. واڌارو – ترقي. تَکڙ. ڪَڙاڻ. آڪرائي – مهانگائي.

• تيزِي ج تِيزيُون: ث. گول ٺڪري يا ڪاٺ جو گول ٽڪر (جو راند ۾ ڪم اچي) – ڏٻو – تِرِلي. ٻاراڻي راند جو هڪ قسم (جنهن ۾ زمين تي خانا ڪڍي. انهن ۾ تيزي اُڇلائي پير سان ٺڏين).

• تيستائينُ، تيستائين: ظرف. ان وقت تائين ان جاءِ تائين – تيسين.

• تيستائي، تيستوڻي: ظرف. تيستائين.

• تيِسِر: ث. اُها ڪوڏي جنهن جا ٻئي پاسا اندر تي وريل هجن.

• تيِسرُ ج تيِسرَ: ذ. صفت. تيسو ڪندڙ – کَهپي ڪندڙ. ضدي – هوڏي. هٺيلو. چيڙاڪ.

• تيِسو: ذ. ضد – هوڏ. ڪِروڌ. ڪاوڙ – چڙ. رُسامو. ساڙُ – ريس.

– تيِسو ڪرڻ: ضد ڪرڻ. ڪروڌ ڪرڻ.

• تيسِين: ظرف. تيستائين – ان وقت تائين.

• تيشو ج تيشا: ذ. [ف. تيشه] رازڪي ڪم جو هڪ اوزار – تيشي.

Gul Hayat Institute

• **تيشِي ج تيشِيُون:** ث. رازکي کم جو هڪ اوزار (جو سِرن وغيره ڀڃڻ جي ڪم اچي) – تيشو.

• **تيغ ج تيغون:** ث. [ف] تلوار – ترار – شمشير.

– **تيغ آزمائي:** ث. تلوار هلائڻ جي حالت – تلوار بازي. شمشيرزني.

– **تيغ اَبِرُو:** ذ. سنهڙو ۽ سُهڻو ڀِرُون (جو تلوار وانگر ڏسڻ ۾ اچي). معشوق جو ڀِرُون.

– **تيغ زبان:** ذ. صفت. رنج جهڙيون يا تلخ ڳالهيون ڪندڙ. تيغ زني.

• **تيغ فَلَڪ:** ذ. مريخ گرهه.

• **تيغاڻي:** اسم خاص. تعلقي ڪنڊڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **تيغو ج تيغا:** ذ. چُوني يا مٽيءَ جو ڳنڍيو (جو ڀت يا دروازي جي وٿي بند ڪرڻ لاءِ ڏجي) رازکي اصطلاح ۾ اوساريءَ جو هڪ نمونو (ت).

• **تيغُون (ل):** ذ. پکيءَ جو هڪ قِسم (اڇي رنگ جو وڏو باز).

• **تيڪَ ج تيڪُون (ل):** ث. رَندي ۾ پيل لوهه جو ڦَر ڳَٽ.

• **تيِڪَڻُ:** مصدر. دست هڻڻ. هنگي وڃڻ. ڊوڙي يا هيو ڪر ڪري ٽڪجي بوڻ – ڊوڙڻ. اني ڏڪر راند ۾ گهٽي وقت تائين آگ ڏيڻ. (تيڪيو – تيڪندو – تيڪيل).

– **تِيڪَ ج تِيڪُون:** ث. دست.

– **تِيڪائڻُ:** مصدر. هنگائڻ. سخت ڪم وٺڻ. اني ڏڪر راند ۾ ڊوڙائڻ.

– **تِيڪَ تَرو نہ جلڻ:** سدائين بيمار رهڻ. هڪ نہ ٻي بيماري لڳي اچڻ.

– **تِيڪ ٿيڻ:** دست ٿيڻ. تڪڙ لڳڻ. هر هر ڳالهائڻ.

– **تِيڪَ جَرڻ:** دست ٿيڻ.

• **تيڪو ج تيڪا (ل):** ذ. ڪاٺ جو ٽُڪر. ڪانئين جي ڀت (جا ٻاهران گاري سان لِتل هجي. "تيڪي" واري جاءِ = اها جاءِ سڄي ڪانئين مان ٺهيل هجي ۽ ٻاهران مٽيءَ جو ليبو آيل هجي).

• **تيڪَ، تيڪُ:** ذ. [ف. تيز] تِکائي – تيزي – تيز وَهڪَ. ڌار – تيک (اوزار جي). تؤ تپش.

– **تيک ڏيکارڻ:** تيزي ڏيکارڻ. ڪاوڙ ڏيکارڻ – جوش ڏيکارڻ.

• **تيگَ ج تيگُون (لس):** ث. [ف. تيغ] ترار – تلوار.

• **تيلَ ج تيل:** ذ [سن. تَيَلَ] روغن (جو ڪنهن تيلي ٻج جهڙوڪ سرنهہ، ڄانيي وغيره مان نڪري). سٿيي پاٿيٺ – سٿپ – چڪنائي. معدني پاٿيٺ (جهڙوڪ گاسليٽ، پيٽرول وغيره). هندن ۾ حامله عورت جي نائين مهيني جي موقعي تي تيل ٻارڻ جو هڪ سوڻ.

– **تيلاٽِي ج تيلاٽِيُون (ل):** ث. تيل رکڻ لاءِ ڪاٺ جي پيالي.

– **تيلاڙو تيلاٽُون:** ذ. شاديءَ جي هڪ رسم (شاديءَ کان هڪ رات اڳي ست سهاڳڻيون گڏجي، گهوٽ جي مٿي ۾ خوشبودار تيل وجهن). تيلاڙي جو ساٿ.

– **تيل ترن مان نڪرڻ:** ڪيل خرچ جو عوض اُتان ئي ڪڍڻ. جنهن هنڌ ڪَسُ ڪائجي اُتان ئي نقصان جو پورائو ڪرڻ.

– **تيل ترين مان وڃڻ:** فائدو حاصل نہ ٿيڻ. جيڪو فائدو ٿيڻ جهڙو هجي سو اُتيئي رهڻ.

– **تيل چڙهڻي لاڏي (ٿ):** ث. ڏِک ويٺل ڪنوار.

– **تيل ڏيڻ:** چمڙي کي نرم ڪرڻ لاءِ ڪڙو تيل هڻڻ. ڪنهن مشين مثلاً سائيڪل يا سڀڻ واري مشين جي پرزن کي تيل ڏيڻ.

– **تيل ڦُليل:** ذ. ڦُل. تيل. عطر. سينڌ سرمو. هار سينگار.

– **تيل مکڻ:** تيل هڻڻ.

– **تيلهوڙِي ج تيلهوڙيون (ٿ):** ث. تيلاٽي.

– **تيلِي ج تيلِي:** ذ. صفت. تيل وارو (ٻج). تيل وڪڻندڙ – چاڪي – گهاڻي وارو. هڪ قسم جو رنگ (جانور جو). ڪاراڻ مائل رنگ.

– **تيلي پشَمُ (ڪ):** ث. پشم جو هڪ قسم – سٿيي پشم.

– **تيلي راجا:** ذ. هندو فقيرن جو هڪ گروهه (جو ماڻهن کي قسمتون ٻڌائڻ جي عوض پئسي، تيل وٺي مٿي ۾ وجهي).

– **تيلي لاسڙَ:** ث. ٻڪريءَ جو هڪ قسم.

– **تيليو تيلو ج تيليا، تيلا:** ذ. صفت. تيل جي رنگ جهڙو. ڪاراڻ تي مائل ڳاڙهي رنگ جو ڍڳو (ڪ). ڳڏهه جو هڪ قسم.

• **تيلُ (ت):** ذ. ڏاس مان ٺهيل نوڙي.

– **تيل ٻڌڻ:** شڪارين جي اصطلاح ۾ سوئر کي واڌ سان ٻڌڻ.

• **تيلانُ، تيلهانُ:** ث. ڪوڏيءَ جو هڪ قسم (سڄلي ڪوڏي، جنهن جي پُٺ ٻِگل هجي) – تَلهي.

• **تيلا نُهين تيلاهِين:** ظرف. تنهنڪري – انهيءَ سببان – ان ڪري.

• **تيلاهُو:** اسم خاص. تعلقي خيرپور ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

• **تيلڻُ:** مصدر. تيل هڻڻ. سٿپ مکڻ (تيليو – تيليندو – تيليل).

• **تيِلو ج تيِلا:** ذ. گاهه وغيره جو ڪانو. سلو.

Gul Hayat Institute

– **تِيلائُونْ:** ذ. صفت. تيلن يا تيلين مان ٺهيل (ٽوڪرو وغيره).

• **تيلھ. تيلھانْ:** ظرف. تنھن ويل – تنھن مھل. تڏھن. تنھنڪري.

• **تيلِيُ:** ث. بلا جو ھڪ قسم.

• **تيلِيُ ج تيلِيُون:** ث. ڪنھن گاھ يا سلي جو سنھون ڪانو – تيلو. ڪانھن يا سرجي ڪاني جو ٽڪر. ماچيس ۾ پيل دارون لڳل سنھڙي ڪاني.

– **تيلِيُ ڏيڻ:** باھ ڏيڻ. جھيڙو جاڳائڻ.

– **تيلِيءَ مان تنب ڪرڻ:** ٿوريءَ ڳالھ کي وڌائي وڏو ڪرڻ. نوڙيءَ مان نانگ ڪرڻ. اجايو وڌاءُ ڪرڻ.

– **تيلين جي پُڙِي:** ث. ماچيس – باڪسُ.

– **تيلِيُون تيلِيُون ٿيڻ:** چيٿون چيٿون ٿيڻ. پرزا پرزا ٿيڻ. چڙوچڙ ٿيڻ.

– **تيلين مُع ڏار ڪرڻ:** سخت جھيڙو ڪرڻ. نفاق وجھڻ. ھڪٻئي کان ٻري ڪرڻ.

• **تِيمارداريُ:** ث. [ف] بيمار جي خدمت ۾ ھمدردي – ٽھل – چاڪري. علاج.

• **تَيَمُّ:** ذ. [ع. تَيَمَّمْ > تَيَمُّ] پاڻي نہ ملڻ جي حالت ۾ مٽيءَ سان ڪيل وضو (ڪنھن صاف ميدان يا پٽ وغيره تي ھٿ ھڻي وضوءَ وانگر ھٿن پيرن ۽ مُنھن کي ھڻڻ).

• **تِين:** صفت. [ھ سن. ترِ] ھڪ عدد – ٽي (٣).

– **تين تيرھن ڪرڻ:** جدا جدا ڪرڻ – الڳ الڳ ڪرڻ.

– **تين ۾ نہ تيرھن ۾ ھئڻ:** ليکي چوکي ۾ نہ ھئڻ – ڪنھن بہ ڳالھ ۾ نہ ھئڻ.

– **تين واں تين وال:** ذ. نيلام ۾ ٽي پيرا واڪ. نيلام ۾ ڏنل ٽيو واڪ.

– **تين واں تين وال ڪرڻ:** نيلام ڪرڻ وقت ٽيون پيرو آواز ڏيڻ. ٽورن پٽسن ۾ نيڪال ڪرڻ. وڪڻڻ – نيڪال ڪرڻ.

• **تِينُ ج تِينَ:** ذ. [انگ. ٽنْ (Tin) = ھڪ قسم جو ڌاتو] "ٽنس" مان ٺھيل دٻو. گاسليٽ جو دٻو – ٽين.

• **تيڻُ ():** مصدر. [سن. تَپْ] تَئڻ – تپائڻ – سيڪڻ. پچائڻ.

• **تيڻَ (ث):** ث. کوھ مان پاڻي ڪڍڻ جو ڪوس ۾ ورت. کوھ مان پاڻي ڪڍڻ جو وارو. "آڏي رات عنايت چئي. تيڻن کي تاڻين" (شاھ عنايت).

• **تيورا:** اسم خاص. ھڪ ذات جو نالو.

• **تيورو ج تيورا:** ذ. صفت. صاف ڪندڙ (اوزار يا ھٿيار) صيقلگر.

• **تِيوَڻُ ج تِيوَڻَ:** ذ. [سن. تيمَنَ] گوشت. ٻوڙ. ڀاجي. ڳنڍڻ.

• **تيوٽا:** اسم خاص. ھڪ ذات جو نالو (جنھن مان شاعر حفيظ تيوٽو ٿيو جنھن مومل راڻي جو قصو جوڙيو).

• **تِيُونْ تِيُونْ ٿيڻ (ث):** آباد زمين جي وچ ۾ ڪٿي ڪٿي ڪلراٺا ٽڪر ظاھر ٿيڻ (جن ۾ سلا نہ ڄمن).

• **تيھارَڻِ ج تيھارَڻِيُونْ (ڪ):** ث. اھا عورت جنھن جو مال جي ڏھائي ۾ ٽيون حصو ھجي. ث. صفت. لچي زال "ڳَئُون ڏارائن ڳوٺ جون. تيھارڻ متو ڪُتي" (جوٽي).

• **تيھو ج تيھا:** ضمير. اُن جھڙو – تھڙو "جيھو" جو جواب موصول. 'جيھو' سان گڏ استعمال ٿيندڙ "جيھو تيھو". (ث). تيھي ج تيھيون).

• **تِيئُنْ:** ظرف. [سن. تتا] تھڙيءَ ريت – تھڙيءَ طرح. ظرف 'جيئُن' جو مثالي جواب "جيئُن جو تيئُن ڪر".

• **تِيئُو:** ذ. مڇيءَ کي اوپارڻ (يا رڌڻ) جو ھڪ نمونو.

• **تِيئُو:** ذ. [سن. ترَ = ٽي] ٽي. ڪوڏين راند ۾ ٽن جي داءَ لاءِ ڪم ايندڙ لفظ.

Gul Hayat Institute

ٿ

ٿ: سنڌي. 'الف – بي' جو ڇهون اکر. 'ت' ۽ 'ھ' جو گڏيل اُچار. ابجد موجب عدد 'ت' جي برابر (۴۰۰).

• **ٿاپ (ڪ):** ٿ. جهَلَ – روڪ – اَٽڪ. ڏکو – ٿابو.

• **ٿابارِجڻُ (ت):** فعل مجهول. ٿابو کائڻ.

• **ٿابِڙ:** ٿ. هيٺ مٿانهين زمين – ڪڙ ٻڙ. اوجهڙ.

– **ٿابڙ ٿوبڙ:** ٿ. هيٺ مٿانهين زمين – ڪڏون کوبا – ڪَڙ ٻڙ.

• **ٿابِڙڻُ:** مصدر. ٿابو کائڻ – آڏيڙو کائڻ – آٿڙڻ – باھُڙڻ. وڃڙي ڪرڻ. ڏکو کائڻ. (ٿابڙيو – ٿابڙندو – ٿابڙيل).

– **ٿابِڙائڻُ:** مصدر "ٿابڙڻ" مان متعدي بالواسطه. ٿابو کارائڻ – آٿڙائڻ.

– **ٿابِڙجڻُ:** مصدر "ٿابڙڻ" مان فعل مجهول. ٿابو کائڻ. اَٿڙجڻ – باھڙجڻ. ڏکو کائڻ. رنڊجڻ. پلجڻ – غلطي ڪرڻ.

• **ٿابو ج ٿابا:** ذ. ڪڏ کوبي سبب آيل ڏکو – آڏيڙو – ڏومو – ٿڏو. اٽڪ – رنڊڪ (هلڻ ۾). گهوڙي جي پنڌ جو عيب – پنڌ ۾ گهوڙي جو آٿڙجڻ يا باھڙجڻ. مال (خصوصاً) (مينهن) ڪي روزانو مقرر آهر (ڪاڏو) وقت تي نہ ملڻ.

– **ٿابا اُڃڻ:** ڏکا اُڃڻ – ٿيلها اڃڻ. تڪليفون اڃڻ.

– **ٿابا ٿڏا کائڻ (ت):** تڪليفون سهڻ.

– **ٿابا ٿوبا کائڻ:** ڏکا کائڻ – ڏکا ڏوما کائڻ.

– **ٿاباٿوٽَ:** ذ. ڏکا ڏوما. ڏک ڏاڪڙا.

– **ٿابا جهَلڻ:** ڏکا کائڻ. اجايو رلڻ تڪليف ۾ وقت گذارڻ.

– **ٿابا سهڻ:** ترلاڪا سهڻ. ڏک سهڻ. ڏکيا ڏينهن گذارڻ.

– **ٿابا کائڻ:** ڏکا کائڻ. اجايو رلڻ.

– **ٿابِرُ ج ٿابِرَ:** صفت. ٿابو کائيندڙ (وهٽ). آٿڙندڙ. ڏکا کائيندڙ – رولو.

– **ٿابِڙُ ج ٿابِڙَ:** ذ. صفت. ٿابا کائيندڙ.

– **ٿابو اُڃڻ:** ڏکو اڃڻ. پنڌ ۾ هلندي گهوڙي جو ٿابو کائڻ. باھُڙڻُ. ڏکيو ٿيڻ – تڪليف سهڻ. ڪم نہ ٿيڻ. ناڪامیابي ٿيڻ.

– **ٿابو ٿوبو ج ٿابا ٿوبا:** ذ. ڏکو ڏومو. آڏيڙو.

– **ٿابو ٿيڻ:** وهٽ ڪي ٿابي جو عيب ٿيڻ.

– **ٿابو جهلڻ:** ڏک کان بچڻ. گهوڙي ڪي لغام کان جهلي ڪرڻ کان روڪڻ" مصيبت کان بچڻ.

– **ٿابو ڪيڻ:** گهوڙي ڪي ٿابي جي عادت کان روڪڻ. ڏک ڪيڻ – ويساھ گهاتي ڪرڻ. بدڪار ماڻهوءَ مان عيب ڪيڻ.

– **ٿابو کائڻ:** ڏکو کائڻ. ناڪام ٿيڻ.

– **ٿابي جي لوڪَر:** محاورو. بڇڙي عادت. علت اُبنه.

• **ٿاتِي ج ٿاتيُون:** ٿ. ڏسو "ٿاٿي".

• **ٿاٿِر:** ٿ. ڪانُهر. بردباري (ت). تسلّي. گَڙ ٻڙ. سوچ (ڪ).

• **ٿاٿِرائِڻُ:** مصدر. [سن. ستَّرْ] ترسائڻ – ٿَهرائڻ – دير ڪرائڻ. رنڊائڻ – سيڙائڻ. نٽائڻ. دلاسو ڏيڻ. ڏاڍرائڻ – ريجهائڻ – پرچائڻ. ماٺ ڪرائڻ. صبر ڪرائڻ. (ٿاٿرايو – ٿاٿرائيندو – ٿاٿرايل).

• **ٿاٿُومڻ (ت):** مصدر. گهٽو ڳولڻ. ڪوشش ڪرڻ.

• **ٿاٿِي:** ٿ. [سن. سْٿاپن] آمانت.

– **ٿاٿِي رکڻ:** آمانت ڪري رکڻ. سانڍي رکڻ – هٿيڪو ڪري رکڻ.

• **ٿاپَ ج ٿاپُونْ:** ٿ. ٿيڻ جي حالت. ٿپڪي. ٿپيل چيٽو. ٿپڙ – چماٽ (ٿ).

– **ٿاپَ ڪرڻ:** داڦ ڪرڻ. جهڳي هڻڻ – بڪ ڪرڻ.

– **ٿاپَ هڻڻ:** پٽ ڪي چيٽو ٿپڻ – داڦ هڻڻ.

• **ٿاپڻُ:** مصدر. [سن. سْٿاپن = قائم ڪرڻ] مقرر ڪرڻ. ويهارڻ (تخت تي). ٿڦڻ (مٽي، چيٽو). راڳو ڏيڻ – ليپو ڏيڻ. پٽ تي چيٽو هڻڻ. ٿاڦڻ. داڦڻ. (ٿاپيو – ٿاپيندو – ٿاپيل).

• **ٿاپو:** ذ. نار ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي (ڏيگهہ ۾ سوا وال ڪن ۽ ويڪر ۾ منو فوٽ، چڪر ۾ ٿئي) – ٿاڦو.

• **ٿاپِيْ ج ٿاپِيُون:** ٿ. [سن. سْٿاپن] ٿانون ٺپڻ لاءِ ڪنڀار جو هڪ اوزار – ٺپڻي، مٽي وغيره ڪٽڻ لاءِ هڪ پٽي. ٿڦ ٿڦ جو آواز.

Gul Hayat Institute

- **ٽاجو ڄ ٽاجا:** ذ. جٿو – ٽولي – جماعت. ڪچهري – مجلس. رفاقت. رهاڻ "ٽاجا ٽر بر جهل، پيون پائر وٽ ۾" (رسالو). (صفت) ٺهريَل. پختو ڪٽل.
- **ٽاجڻي (ڪ):** ث. مجلس – ڪچهري.
- **ٽاچو ڄ ٽاچا (ل):** ذ. روڄ – پٽڪو.
- **ٽاٻڻو ڄ ٽاٻڻا:** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (بنا ڇلرن، وات وڏو ننڍڙيون مُڇون، بت سنهون، ڊيگهه اڌ فوٽ ڪن).
- **ٽاڊِل ڄ ٽاڊِليُونْ:** ث. ٺڏڪار "ٽر وُلو ٽاڊل ٿي، ونا مينهن ڳڙا". ٺڏڪار وارو هنڌ. ٿڌي ڇانئيت. هڪ قسم جو ٿڌو شربت (جو باداميون، خسخس ۽ ٻيون ڪي ٿڌيون شيون گهوٽي ٺاهجي؛ ۽ گرميءَ ۾ پيئجي). ڀنگ.
- – **ٽاڊل ٿيڻ:** ٺڏڪار ٿيڻ – ٺار ٿيڻ. موسم ٿڌي ٿيڻ.
- – **ٽاڊل پاڻي ڪرڻ:** ٽاڊل يا شربت وغيره پيئڻ. نشو پاڻي ڪرڻ. نيرن پاڻي ڪرڻ.
- **ٽارَ (ڪ):** ث. مات. سستي. ٽَڏ.
- **ٽارُ ڄ ٽارَ:** ذ. ٿالهه. پيتل اتي گڏ ٿيڻ لاءِ جنڊ هيٺان رکيل ٺڪر جو وڏو رَڇُ – ٽارُ – مات. اُهو هنڌ جتي آنا رکي ڪڪڙ کي آرو ڪرائجي.
- – **ٽارُ ڪرڻ (ٿ):** هندن ۾ شاديءَ جي هڪ رسم موجب ٿالهه ۾ گهور وجهڻ.
- – **ٽارُ گهُمائڻ:** شاديءَ ۾ 'ٽار' جو ساٽ ڪرڻ(مينديءَ رات ٿالهه ۾ اٽي جا ست ڏيا رکي، گيهه سان ٻاري گهمائڻ).
- **ٽارو:** ذ. اُها ڪڏ جنهن ۾ ڳڙ ٺاهڻ لاءِ ڪمند جو رَسُ ڪاڙهي ليٽائين. اها جاءِ جتي آري ڪرڻ لاءِ ڪڪڙ جا آنا پيل هجن. لوهه جو پڙڇ (جنهن تي کوهه مان ڪڍيل ٻوڪيَ جو پاڻي هارجي). ويڙهو (نانگ جو).
- – **ٽارو ڪرڻ:** نانگ وانگر ٽڏيءَ زمين تي سمهڻ. وڪڙ هڻي ويهڻ.
- – **ٽارو هڻڻ:** دَت هڻي ويهڻ – ڇپ ماري ويهڻ.
- **ٽارُونْ:** ذ. جمعي جو ڏينهن.
- **ٽارِيْ ڄ ٽارِيُونْ:** ث. ٿالهي. ٻوئو – نِيهند. گهر گهر ۾ ڏنل شاديءَ جي ماني. ونڊ – حصو (ڪ).
- **ٽارِيچو ڄ ٽارِيچا:** ذ. صفت. ٽڙ جو رهاڪو – ٽَري. (ث) ٽاريچي ڄ ٽاريچيون.
- **ٽاريلو ڄ ٽاريلا:** ذ. ٽڙ جو رهاڪو – ٽاريچي. پکي جو هڪ قسم (ث) ٽاريلي ڄ ٽاريليُونْ.
- **ٽاريلِي ڄ ٽاريليُونْ:** ث. پکيءَ جو هڪ قسم – بلبل.
- **ٽاڪَ ڄ ٽاڪون:** ث. ويڪري شيءِ. وڏو ڇيٽو – داڦ. راڳو. ٻَڪ – جهڳي – يخي.
- – **ٽاڪَ ٽڪ:** ث. اجائي ٻَڪ – واهيات گفتگو.
- – **ٽاڪَ ڪرڻ:** ٻڪ ڪرڻ – يخي هڻڻ.
- **ٽاڪڻُ:** مصدر. [سن. سْٿاپن] ٿاپڻ – مقرر ڪرڻ. ٿڦڻ. اَٽي، مٽيءَ يا ٻيءَ نرم شيءَ کي ٿڦي ويڪرو ڪرڻ يا پکيڙڻ. لِنُبڻ. داڦڻ. وڦلڻ. ٻڪڻ. جهڳي هڻڻ. (ٽاڦيو – ٽاڦيندو – ٽاڦيل).
- **ٽاڪو ڄ ٽاڪا:** ذ. هُرلي يا نار ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاني. چڪر يا ڦيٽي جو وچون ٿُلهو ڪاٺ – ٽاڦو. آويءَ جي منهن کي ڍڪڻ لاءِ ٺڪر جو گول ڍڪ – ٽاڦو – ڪَٽهو. سونارن جي اصطلاح ۾ چاندي پگهاري وجهڻ لاءِ ٺڪر جو ٽانءُ (ت).
- **ٽاڪوڙو ڄ ٽاڪوڙا:** ذ. ترڻ يا غوطي کائڻ وقت پاڻيءَ ۾ هٿ يا پير جو هنيل دَڪُ. پاڻيءَ ۾ اُڇاترن هٿن هڻڻ جو آواز – ڇَپ ڇپ. وڏو ڇيٽو. اندازو. ڏُڪو. فضول ڪوشش – بيڪار محنت.
- – **ٽاڪوڙا هڻڻ:** اڻ تاروءَ جو پاڻيءَ ۾ هٿ پير هڻڻ. هٿن هڻڻ سان ڇپ ڇپ ڪرڻ. ڏُڪا هڻڻ – بي دليل ڳالهه ڳولڻ. اٽڪل سٽڪل ڪرڻ. بيڪار ڪم ڪرڻ.
- **ٽاڪِي ڄ ٽاڪيُون:** ث. ڪنيارڪي ڪم جو هڪ اوزار – نَپِٽي. رازڪي ڪم جو هڪ اوزار – مارو. ننڍو ڇيٽو.
- **ٽاڪُ ڄ ٽاڪَ:** ذ. [سن. سْٿا + ڪ] هنڌ – جاءِ ـ ماڳ ـ جُوءِ ـ پَڌُ. ٿاڻو. منزل – ڊاهو. فقيرن جي بيٺڪ ـ آستانو. ڪنهن ملڪ يا علائقي جي حد ڏيکارڻ لاءِ ٺهيل پڪو بُرج يا منارو – چونْڪي.
- – **ٽاڪائِي ڄ ٽاڪائِي:** ذ. صفت. ٽاڪ وارو – رهاڪو.
- – **ٽاڪ ٻَستي ڪرڻ:** حد بندي ڪرڻ. هر هڪ زميندار جي زمين جي حد مقرر ڪرڻ ۽ ان جي ڊِل مقرر ڪرڻ.
- – **ٽاڪَ تي اَچڻ:** ماڳ تي اچڻ.
- **ٽاڪڻُ (ڪ):** مصدر. ٽاڪ ڪرڻ. ڊاهو ڪرڻ. ترسڻ. ٽِڻن ۾ کير نہ هوندي بہ کير پياڪ ٻچي جو ٿونا هڻڻ يا ٿونا هڻي ڏائڻ. (ٽاڪيو – ٽاڪيندو – ٽاڪيل).
- **ٽاڪوڙو، ٽاڪيڙو:** ذ. ٿَڪُ – ٿڪاوٽ. ماندڪائي.
- **ٽاڪِڻُ، ٽاڪِڙَڻُ (ت):** مصدر. ڏڌل ٻڪريءَ کي وري ڏهڻ.

Gul Hayat Institute

ڪوشش ڪرڻ.

• **ٿالُ ج ٿال:** ذ. ٿالھ.

• **ٿالاڙڻ:** مصدر. وڻ جي ڇڪي ڪيڻ – ٿڏارڻ.

• **ٿالھُ ج ٿالھَ:** ذ. [سن. سٿال] پتل، ٽامي يا ٻئي ڪنھن ڌاتوءَ جو گول تراڪڙو ٿانءُ – ٿاڙ. منائيءَ جو ٿانءُ. ڪنھن خاص قسم جو ڪاڙو.

– **ٿالھَ ٻرحي اُچڻ:** (ڪنايةً) ڪجھ بہ نہ ملڻ. سڌ سماءُ نہ لھڻ.

– **ٿالھَ ڪرڻ (ٿ):** گھوٽيتن ڪان 'مھرُ' جي صورت ۾ رقم وصول ڪرڻ لاءِ ڄڃ ۾ ڪنجھي جي ٿالھي موڪلڻ.

– **ٿالھِي ج ٿالھيُون:** ٿ. ڪنھن ڌاتوءَ مان ٺھيل ننڍو تراڪڙو ٿانءُ – ٻنڪاري – ٿاري – طشتري. پليٽ.

– **ٿالھِي جوڙُ:** ذ. رڪيبن سان ڍڪيل گلاس. ٿانءُ يا پيالو (جنھن ۾ ڪنھن معزز ماڻھوءَ کي پاڻي پيارجي).

– **ٿالھِي ڦرڻ:** ھڪ ھنڌ تمام گھڻا ماڻھو گڏ ٿيڻ.

– **ٿالھِي ڦيرائڻ:** بازيگرن جو ڪاٺيءَ تي ٿالھي ڦيرائڻ جو کيل ڪرڻ.

– **ٿالھِيءَ مان ڪيڻ:** برادريءَ مان ڪيڻ.

– **ٿالھِي وڄائڻ:** نانگ ڪاڏل جي اڳيان ٿالھيءَ جي آواز سان گڏ منتر پڙھڻ. ٿئين چاول ھار مان ڍيجڙي ڪيڻ لاءِ ٿالھي وڄائڻ.

– **ٿالھيُون لاھڻ:** راج برادريءَ مان ڪيڍي ڇڏڻ – نيات ڪان ڪيڻ.

• **ٿامڻُ (ڪ):** مصدر. ترسڻ – دم پٽڻ. صبر ڪرڻ. جھلڻ. ٿانيڪو ڪرڻ. (ٿاميو – ٿاميندو – ٿاميل).

• **ٿانُ ج ٿانَ:** ذ. [سن. سٿانَ: ف. آستان] جاءِ ھنڌ – ماڳ – ٺڪاڻو – آستان. حويلي – رھڻ جي جاءِ ــ گھَرُ. مڙھي – آستانو. چوپائي مال ٻڌڻ جي جاءِ. گھوڙن ٻڌڻ جي جاءِ ــ وٿاڻ. ٿاڪيو (ڪپڙي جو).

– **ٿانائي:** ٿ. پڪائي – مضبوطي. ھڪ ھنڌ ويھڪ – بيٺڪ. (صفت) رھاڪو – ٿاني.

– **ٿانَ تي اُچڻ:** جاءِ تي اچڻ. پوري پير تي اچڻ – سڌرڻ.

– **ٿانَ جي شوخي:** محاورو. گھر ويٺي جي ڪاوڙ. ٺلھي آڪڙ. گھر جي اڳيان آڪڙ. ڏڌو ڏيکر.

– **ٿانُ سڃاڻڻ:** پنھنجي اصل جاءِ سڃاڻڻ. وھٽ يا جانور جو پنھنجي مالڪ جو گھر، واڙو يا آھر واري جاءِ سڃاڻڻ. اوقات سڃاڻڻ. اصليت سڃاڻڻ.

– **ٿانَ ۾ اُچڻ:** ٿڪ لاھڻ لاءِ گھوڙي جو زمين تي ليٽڻ. سامت ۾ اچڻ. بود ۾ اچڻ.

– **ٿانئِي ج ٿانيَ:** ذ. صفت. ٿانيڪو. جائيتو – ھنڌائتو. رھواسي – وينل (ڪ).

– **ٿانِي ٿيڻ:** ڪنھن ھنڌ اچي رھڻ – ٿانيڪو ٿيڻ. محفوظ ٿيڻ.

– **ٿانيڪو ج ٿانيڪا:** ذ. صفت. مقرر ھنڌ تي – ھنڌائتو – ماڳائتو. ھٽيڪو – ٻلاٽتو – محفوظ. آرامي. (ٿ) ٿانيڪي ج ٿانيڪيون.

• **ٿانُھو (ٿ):** ذ. [سن. سٿنُڀ] گاڏيءَ جي ڦيٿي جي وچ ۾ ڪاٺ جو ٽڪر (جنھن ۾ سرائيءَ لاءِ سوراخ ھجي) – ٽُمُ. اوبارو (ناريا ھرلي جو).

• **ٿانڪُ (ٿ):** ٿ. ٿاڪ جاءِ ــ آستان.

• **ٿانگ (ٿ). ٿانگُ (ذ):** [ھ] پوري جاءِ. ھنڌ – جاءِ. چورن جي لڪڻ جي جاءِ ــ ٿمُ – پاٿاري. وڃايل شيءِ جو پُورو پتو – چوريءَ جو مال.

• **ٿانگرُ ج ٿانگرَ:** ذ. ('ڍھسنامي' جو لفظ =) ھَرڻ. "ٿانگر. ڍِڍن پارڍي، لاس تشيڦن ڏار" (جلال ڪٽي).

• **ٿانوُ (ٿ):** ذ. اُھا ڪاٺي جنھن سان مٽيءَ کي جھوڪي ڏرو مضبوط ڪبو آھي. (صفت) دٻائيندڙ – پچائيندڙ.

– **ٿانوُ ھڻڻ:** جھوڪڻ. گھوچڻ. پيچائڻ – سوڙھو ڪرڻ.

• **ٿانوُر:** ذ. 'جمعي' جو ڏينھن.

• **ٿانھَرَ ٿانھَرَ:** ٿ. [سن. سٿَر = قائم] ماڳ – مڪان – جاءِ. جُوءِ ــ بيٺڪ. مال جي ويھڪ جي جاءِ (جتي ڇانوَ وغيره ھجي). آرام – فرحت. سامت. ساھي. اطمينان. صبر – ڌيرج – تحمل "جنين ٿانھر تنين واھر" (چوٽي).

– **ٿانھريو:** ذ. صفت. آراميو. مطمئن. صبر وارو. سانتيڪو. سست.

• **ٿانھريو:** اسم خاص. تعلقي شڪارپور ۾ ھڪ ديھ جو نالو.

• **ٿانءُ ج ٿانوَ:** ذ. [سن. سٿان] برتن – باسڻ – رڄ. پاندو – ڍومڻُ (ڪ).

– **ٿانوَ ٽپا:** ذ. گھر جو سامان. ٽڪر ٽوڀرُ.

– **ٿانوَ ٽپا پچڻ:** ٽڪر ٽوپر پچڻ. گھر جو زيان ڪرڻ.

– **ٿانءَ ڌارڻ:** بردبار ٿيڻ – ڌيرج ڌارڻ.

– **ٿانءَ وڏي اُچڻ:** صبر سڪي اچڻ. ڪنھن درويش وٽان فقيريءَ جو درجو حاصل ڪري اچڻ.

• **ٿانءِ:** ذ. [سن. سٿانَ] ٿانُ. (ظرف) ٿانَ تي – ماڳائتو.

– **ٿانءِ ڏئڻ ٿيڻ:** ٿانيڪو ٿيڻ. محفوظ جڳھہ ۾ وڃي رھڻ.

Gul Hayat Institute

— **ٺاڻِ پائڻ:** نهي نڪي ويهڻ. جتاءَ ڪرڻ. صبر وارو ٿيڻ — بردبار ٿيڻ.

— **ٺاڻِڪو:** ذ. صفت. ٺانيڪو.

• **ٺاڻُ ج ٺاڻَ:** ذ. [سن. سٿان] ٺانُ گهر. ٺاٺو. ماڳ — منزل. گهوڙي ٻڌڻ جي جاءِ ـ ٺاڻُ. "تڪو ڪهڻ ڪاهَٽ نڪو پار نہ ٺاڻ" (لطف الله)

— **ٺاڻ ٻڪو ج ٺاڻ ٻڪا:** ذ. صفت. هٽيڪو. ٺاڻي جو قيدي.

— **ٺاڻدارُ ج ٺاڻدارَ (ڪ):** ذ. صفت. گهر جو مکيہ ماڻهو. ٺاٺيدار.

— **ٺاڻيڪو ج ٺاڻيڪا:** ذ. صفت. ٺانيڪو.

• **ٺاڻو ج ٺاڻا:** ذ. [سن. سٿان = جاءِ] آستان. ماڳ — ٺاڪ. گهر. بيٺڪ. منزل. مرڪزي ماڳ (خاص ڪوهستان ۾ جتي سردار رهن). ٺان — ٺاڻُ. اڏو. پوليس جي رهڻ جو هنڌ — پوليس گهاٽُ. فوجداري. فقيرن جي رهڻ جو هنڌ. ڪُتن جو جهليل سوئر. (اسم خاص) تعلقي واره ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

— **ٺاڻا پچائڻ:** جايون پچائڻ. پوليس جو پتو پچائڻ. جڏا ڪم ڪرڻ — ڪوڙا ڪيس ڪرڻ. چورين. جهيڙن ۾ وقت گذارڻ.

— **ٺاڻو بيهارڻ:** چوڪي بيهارڻ — پوليس جو پهرو بيهارڻ.

— **ٺاڻو هڻڻ:** پهرو بيهارڻ. ڪنهن شيءِ جي حفاظت لاءِ گهڻن ماڻهن جو گڏ ٿيڻ.

— **ٺاڻو ٺاڻو ڪرڻ:** پوليس پوليس ڪرڻ. جڏا ڪم ڪرڻ. چوريءَ، جهيڙي ۽ فساد جهڙو ڪم ڪرڻ.

— **ٺاڻو جڙهي اچڻ:** پوليس جو ڪنهن هنڌ جانچ، تلاشيءَ يا گرفتاريءَ لاءِ اچڻ.

— **ٺاڻو ڪرڻ:** هڪ جاءِ ويهڻ. نڪاٺو ڪرڻ. ڏابو ڪرڻ.

— **ٺاڻو لڳائڻ:** ڪنهن زبردست ماڻهوءَ جو ڪنهن هنڌ رهي غريبن سان ظلم ڪرڻ.

— **ٺاڻومول شهبيگ:** اسم خاص. ڪوهستان ۾ حملاڻي برفت سردارن جو مڪان.

— **ٺاڻو عارب خان:** اسم خاص. ڪوهستان ۾ براهماڻي سردارن جو مڪان.

— **ٺاڻي پيرو ٿيڻ:** منزل ڪي ويجهو ٿيڻ. پڪڙجڻ — گرفتار ٿيڻ.

— **ٺاڻيدارُ ج ٺاڻيدارَ:** ذ. صفت. ٺاڻي وارو — ٺاڻي جو عملدار. صوبيدار.

— **ٺاڻيداري:** ث. ٺاڻي جو ڪم ڪار. ٺاڻيدار جو عهدو — صوبيداري.

• **ٺاڻو احمد خان:** اسم خاص. ڪوهستان ۾ ملڪ سردارن جو مڪان.

• **ٺاڻو بولاخان:** اسم خاص. ڪوهستان (ضلعي دادو) جو مرڪزي شهر ۽ پاپڙاڻي سردارن جو مڪان (جو ملڪ بولا خان نومڙيي ٻڌايو ۽ ٺڏيءَ هوا ڪان مشهور آهي).

• **ٺاوَرُ، ٺاوَلُ:** ذ. صفت. پڪيءَ پاڙ وارو. مضبوط. ساڪن — غير متحرڪ — بيٺل.

• **ٺاهُ ج ٺاهَ:** ذ. [سن. سٿان] گهرائي — عمق — اونهائي (ڪوهہ يا درياءَ وغيره جي). ترو (ڪوهہ يا درياءَ جو). هيٺيون پاڳو. پڇاڙي — دنگ.

• **ٺاهر:** ث. [سن. سٿر = قائم ٿيڻ] صبر — تحمل — ڌيرج — ٺهر. بردباري. آهستگي. محڪم مزاجي. بجاءُ. مدد — واهر "ليلا ڪئُرو سان ڪيو هو ٺاهر جو ٺان" (حافظ). ڏڍ — دلاسو. آڌر.

• **ٺاهرو:** اسم خاص. ماڻهوءَ جو نالو (ٺهر وارو).

— **ٺاهر ٺوب:** ث. ڏڍ. دلجاءِ. آڌر. وسيلو.

— **ٺاهر ٺوبُ (لس):** ث. صبر ۽ توفيق. خوشحالي — "دوس مليم دلجاءِ ٿيم، هينئڙي ٺاهر ٺوب ٺڏائي هئي" (شيخ ابراهيم).

— **ٺاهرڻ:** مصدر. [س] اطمينان سان ويهڻ. صبر سان ويهڻ. سُک سان ويهڻ "تن ڪي واحد مينهن وسايا ٺاهرئا ٺرڏري" (ميون شاه عنايت).

• **ٺاهڻ:** ث. پاڻيءَ ۾ هلڻ جو پيچرو. ٺورو اونهو پاڻي.

• **ٺَپُ ج ٺَپَ:** ذ. ٺِپري. گاهہ جو پاڪر. ڳنڍيو. ڪندُ — گهارو. پاڻيءَ ۾ پٿر ڪرڻ جو آواز.

• **ٺَپَ ج ٺپُونُ (ڪ):** ث. هيٺانهين زمين (جتي ڪچو گاهہ اُپري). ڪڙٻڙ.

• **ٺُپُ ج ٺُپَ:** ذ. گاهہ جو ٺلهو ويڪرو ٻوڙو — ٻُٽ — ٺُپو — ٻڄُ. مُڇو. ٻڳل ڏند جو خال.

• **ٺَپ ٺَپ:** ث. مانيءَ پچائڻ جو آواز — ٺَپِ ٺَپ.

— **ٺَپِ ٺَپِ ڪرڻ:** هٿ سان ماني پچائڻ. نقصان ڪان پوءِ فضول ڪوشش ڪرڻ.

• **ٺُپَ ٺُپَ:** ذ. ڏبا ڏُبا. ڪڏون ڪوبا.

• **ٺپڪڻُ (ل):** مصدر. لڪڻُ (ٺپڪيو — ٺپڪندو — ٺپڪيل).

• **ٺَپو ٺپو ج ٺپا:** ذ. صفت. ڏندن ٻڳل ماڻهو — ڦڏو — ٻِبو.

• **ٺُپو ٺُپو ج ٺپا:** ذ. گاهہ جو پاڪر. گاهہ جو ٺُپ "ٺُپا ٺرن ۾، با غ برن ۾" (سانوڻ).

• **ٺَپِڻي، ٺُپِڻي ج ٺپيُون:** ث. گاهہ جي مُٺ. ننڍو ٻوڙو — ٻٽي.

Gul Hayat Institute

نندي جانور جو ٿُوهو.

• **ٿِت:** ث. هميشگي وارو ڪم. عادت. هير. روزانو مقرر ڪم. پابندي. ڪنهن ڪم لاءِ مقرر جاءِ يا وقت. ٿيت. قيام — بيهڪ.

• **ٿِت ٻڌڻ:** انجام ٻڌڻ — هنڌ مقرر ڪرڻ. ٿيت ٻڌڻ. ثابت قدمي اختيار ڪرڻ.

• **ٿت ڪرڻ:** عادت ڪرڻ — ڪو ڪم وري وري ڪرڻ.

• **ٿُتڪار:** ث. ٿُوڪار — ٿُوڪارڻ جو آواز — ٿُوٿُو — ڄُٽ — ملامت. ٻارن جي هڪ بيماري. (صفت) ٿُو ٿُو ڪرڻ جهڙي — نالي نہ وٺڻ جهڙي.

• **ٿُتڪار ڪرڻ:** ڄٽ ڦٽ ڪرڻ.

• **ٿُتڪارڻُ:** مصدر. ٿُوٿُو. ڪرڻ — ٿُوڪارڻ. نفرت ظاهر ڪرڻ. ڌڪارڻ. (ٿتڪاريو — ٿتڪاريندو — ٿتڪاريل).

• **ٿَٽُ ج ٿَٽَ (ڪ):** ذ. ماڳ — مڪان. مٿاڄرو.

• **ٿَٿانْ ٻٿانْ، ٿَٿانْ لَٿانْ:** صفت. وائڙو — حيران. پريشان. بتال.

— **ٿَٿانْ ٻٿانْ ٿيڻ، ٿٿان لَٿانْ ٿيڻ:** وائڙو ٿيڻ — حيران ٿيڻ. بتال ٿيڻ. منجهي پوڻ.

• **ٿَڙائِڻُ، ٿِڙائِڻُ:** مصدر. "ٿڙڻ" مان متعدي بالواسطه. دير ڪرائڻ — رنڊائڻ — سيڙائڻ — ترسائڻ. ٽارڻ — ٽنائڻ.

• **ٿَڙڻُ:** مصدر. [سن. سْٿَرْ = قائم ٿيڻ] ترسڻ — بيهڻ. رنڊجڻ. ٽڪڻ. ڪپڻ. (ٿڙيو — ٿڙندو — ٿڙيل).

• **ٿَڙڻ، ٿِڙڻُ:** مصدر. ترڪڻ (پير). ڪسڪڻ — ٿڙڪڻ — ٿڙڻ. ڊڄڻ. (ٿڙيو — ٿڙندو — ٿڙيل).

• **ٿُٽُ مُٽُ (ت):** ذ. صفت. چُپ — خاموش. مٺارو. بيدولو ـ ٺلهو.

• **ٿَٿو ج ٿَٿا (ل، ڪ):** ذ. صفت. ٻاٿو — هَڪڙ.

• **ٿَٿيقُنُ:** ذ [س] نانگ "ٽانگر ڊِڊن ٻارڊي، لاس ٿٿيقن ڏار" (جلال ڪٽي).

• **ٿَٽُ ج ٿَٽَ (ٿہ ل):** ذ. ڪَنْڌِي — پاسو. ٽَٽ. ٽاڄيءَ جو اندريون پاسو. جبل جو لاهہ.

• **ٿَٽِي (ل):** ث. ڪٽي جي ڪناري. ڪَٽِي "جنهن کي ٿَٽي ۽ ٻَٽي، سا بہ گهر جي چٽي".

• **ٿَپاڙُ ج ٿَپاڙون (ت):** ث. لَپاٽ — چماٽ.

— **ٿَپاڙَ هڻڻ:** چماٽ هڻڻ. نقصان پهچائڻ.

• **ٿَپِ ٿَپِ:** ث. ٿڦڻ جو آواز. ٿَڦ ٿَڦ. هٿن سان ڌڪن هڻڻ جو آواز. طبلي جو آواز.

— **ٿَپ ٿَپ ڪرڻ:** ٻاٽيءَ يا گپ ۾ هٿ هڻڻ. چيٽا وغيره ٿڦڻ. هٿن سان ڪپڙو سٽڻ. ٻارن کي هلڪو هٿ هڻي سمهارڻ.

• **ٿَپڙَ ج ٿَپڙون (ت):** ث. ٿڦڙ — چماٽ — لَپاٽ.

• **ٿَپڙُ ج ٿَپڙَ:** ذ. هٿ سان ڳل تي هنيل ڌڪ — ٿڦڙ.

• **ٿَپڙڪو (ٿ):** ذ. اوچتو آواز. ڊپ جهڙي حالت.

• **ٿَپِڙي ج ٿَپِڙيون:** ث. چماٽ — لَپاٽ.

• **ٿَپِڪڻُ:** مصدر. آهستي آهستي ڌڪ هڻڻ. ٻارن کي سمهارڻ لاءِ آهستي پٺيءَ تي هٿ هڻڻ. (ٿپڪيو — ٿپڪيندو — ٿپڪيل).

• **ٿَپڪِيْ ج ٿَپڪِيُونْ:** ث. پيار مان پٺيءَ يا مٿي تي آهستي هٿ هڻڻ جي حالت.

— **ٿَپڪي هڻڻ:** ننڍڙي ٻار کي ٿپي سمهارڻ.

• **ٿَپڻُ، ٿِپڻُ:** مصدر. چيٽا، اٽو مِٽي وغيره هٿ سان تڪڙا ڌڪ هڻي گولائيءَ ۾ وڌائڻ — ٿڦڻ. ٿپڪي هڻڻ. هڻڻ (الزام). مڙهڻ (جوابداري). (ٿپيو — ٿپيندو — ٿپيل).

• **ٿَپيڙَ (ت):** ث. تڪليف. صدمو. سزا. سختي.

• **ٿَڄڻُ (ٿ):** مصدر. ڄمڻ — گهاٽو ٿيڻ (گيهہ وغيره).

• **ٿَڃ، ٿَڃُ:** ث. [سن. سْتَنْرُ = ٿڻ] عورت جو کير.

— **ٿَڃ اُڪرڻُ:** ننڍڙي ٻار جو وٽان کير ڪڍڻ.

— **ٿَڃ بَخشائِيْ:** ث. ڌيءَ يا ڇوڪريءَ جي سڱ تان ورتل پئسا. (مائٽ مرڻ وقت يا جيئري ٿي) اولاد جي سندن حقن کان ورتل معافي.

— **ٿَڃ بَخشائڻ:** ماءُ کان سندس حقن جي بجاآوريءَ جي معافي وٺڻ (عموماً ڪنهن مائٽهوءَ جي مرڻ وقت، ان جي ماءُ کي چوندا آهن تہ اولاد کي ٿڃ بخش ڪر، يعني اولاد تي سندس جيڪي حق آهن ۽ پورا نہ ٿي سگهيا آهن، تن جي ڪيس معافي ڏي).

— **ٿَڃ ڀائي ج ٿَڃ ڀائِي:** ذ. صفت. اهو ٻار جنهن ٻئي ٻار سان گڏ ان جي ماءُ جي ٿڃ ڌاتي هجي). گڏ ٿڃ ڌاتل. ڀاءُ.

— **ٿَڃ پرچي اچڻ:** اولاد جي محبت ڪري ماءُ جي ڇاتيءَ ۾ کير لهڻ.

— **ٿَڃ پوڻ:** پيٽ واريءَ عورت جي ٻُبن ۾ چوٿين مهيني کان پوءِ کير پرچي اچڻ.

— **ٿَڃ ڇڏائڻ:** عورت جو پنهنجي ٻار کي کير پيارڻ (ٿڃ ڌارائڻ) بند ڪرڻ.

— **ٿَڃ شَريڪ:** ذ. صفت. ٿڃ ڀائي. گڏ ٿڃ ڌاتل. ڀاءُ.

— **ٿَڃ لَهڻُ:** ٻار کي کير پيارڻ وقتُ ماءُ جي ٻُبن ۾ کير پرچي اچڻ.

Gul Hayat Institute

– **ٺَج مرڻ:** ڪنهن عورت جي ٻُبن ۾ ٺَج پرجي وري سڪي وڃڻ.
– **ٺَج وهڻ:** 'پيٽ واريءَ' عورت جي ٻُبن مان کير وهڻ (اهڙيءَ حالت ۾ ٻارجمڻ سان مري وڃڻ يا ڪنهن عزيزجي مرڻ جو بدسوڻ ڄاتو ويندو آهي).
• **ٺَڏ:** ث. سردي – سيءُ – ٺار. ٺڏ جو وقت (صبح جو پهر، سج اُڀرڻ کان اڳ يا سج اُڀرڻ مهل). ٺڏ جي اثر کان ٿيل ليس – زڪام.
– **ٺَڏِ ۾ هڪلڻ:** صبح جي پهر ۾ پنڌ پوڻ. سويل ئي سنبت ڪرڻ.
– **ٺَڏِ ۾ ئي:** ظرف. ساجهرئي – سويرئي. صبح ساڻ.
• **ٺَڏاڻِ:** ث. ٺار. ٺڏڪار. ٺڏِ _ ٺڏائي. خنڪي (هوا ۾). فرحت (گرمين ۾ ٺڏيءَ هوا سبب).
• **ٺَڏائي:** اسم خاص. سنڌ جي هندن جي هڪ قبيلي جو نالو.
• **ٺَڏائِڻُ:** مصدر. [سن. ٺاره = پارو] ٺڏو لڳڻ – ٺريل محسوس ٿيڻ. سردي محسوس ڪرڻ – سيءُ لڳڻ. (ٺڏائيو – ٺڏائيندو – ٺڏائيل).
• **ٺَڏائي ۽ ٺڏايون:** ث. ٺَڏاڻِ. صبر. تحمل – بردباري. سُستي – گيسر – ڍرائي.
• **ٺَڏِجڻ:** فعل مجهول. ٺڏ لڳڻ – ٺري وڃڻ – سرد ٿيڻ. سردي لڳڻ سبب زڪام ٿيڻ. (ٺڏيو – ٺڏبو – ٺڏيل).
• **ٺَڏِڙا:** ذ. هٿن ۽ پيرن جي ترين يا بدن جي ڪنهن به حساس هنڌ تي آڱرين سان ڪيل هلڪي ڇُههَ (جنهنڪري سڄي بدن ۾ سُرڙاٽ ٿين ۽ آسيس اچي). ننڍڙي ٻار کي ٻهرين پيرو نڪتل ملو (ت). ڦلٺا (جي ڄمڙيءَ جي ڪنهن خاص بيماريءَ سبب نڪرن).
– **ٺَڏِڙا ڪيڻ:** بدن تي هلڪي نموني ۾ ڇُههَ ڪرڻ – بت تي هوريان هوريان هٿڙا گهمائڻ. بدن تي هلڪي خارش ڪرڻ.
• **ٺَڏِڙو ۽ ٺَڏِڙا:** ذ. ٻير جو ٻِجُ – ڪڪڙو – ڏَڏڙو. ٻارن جي هڪ بيماري. صفت. "ٺڏو" جو اسم تصغير. ٿورڙو ٺڏو.
• **ٺَڏِڙِي:** ث. [سن. ٺاره = پارو] هندن جو هڪ وڏو ڏينهن (ساوڻ مهيني جي ستين تاريخ. جا ماتا ديويءَ جي يادگيريءَ ۾ ملهائين) – گوڪل اشٽمي.
• **ٺَڏِ ڪارُ ٺَڏِ ڪارُن:** ث. ٺَڏاڻِ. آبهوا جي ٺڏائي. وٺڪار جي ڇانو ۽ پاڻيءَ جي پوسل سببان ٺَڏاڻ جي ڪيفيت. اول سياري ۾ هلڪو سيءُ. سيانڊڙو.
• **ٺَڏو ۽ ٺَڏا:** ذ. صفت. [سن. ٺاره = پارو] سرد – خُنڪ. ٺريل. پاڻي ٺاريندڙ – ٺريل پاڻيءَ وارو (گهڙو). مانيٽو – سانتيڪو. بردبار. نرم دل. گيسر ڪندڙ. سنست. ڪم جو ڍرو. ڪاوڙ لٿل – راضي – خوش. ٺريل ٻُت وارو – بيهوش. مئل. (ث. ٺَڏِي ۽ ٺڏيون). (ن)
(زبان جي شائستگيءَ ۽ چڱيءَ وائيءَ جي لحاظ سان) جسم تي ڪنهن تتل شيءِ جو نشان – ڏنب. سڙڻ جو نشان – داغ. هڪ ٻن ڏينهن جو پڪل ۽ ٺريل لولو – 'ٺڏڙيءَ' جو لولو. (اسم خاص) ڪراچي جي اتر اوير طرف هڪ ننڍي نئين جو نالو (جنهن جي ڪناري تي ملڪ طوطا ڪرمتيءَ جو مشهور مقام آهي. جو فن سنگتراشيءَ جو هڪ نادر نمونو آهي).
– **ٺَڏا شُوڪارا ڀرڻ:** ٺڏا ساهه کڻڻ (غم سببان). ارمان ظاهر ڪرڻ. افسوس ڪرڻ. پڇتائڻ.
– **ٺَڏا ڪپڙا:** ذ. اونهاري ۾ پائڻ جا هلڪا ڪپڙا.
– **ٺَڏا گهڙا ڀرڻ:** خدمت ۽ محبت خاطر پاڻيءَ جا ٺڏا دلا ڀرڻ. خدمت ڪرڻ. چڱا پير ڀرڻ.
– **ٺَڏو ٺانهرِيو ٺَڏو ٺهريو:** ذ. صفت. جوش ۽ جذبي بدران ٺريل طبيعت وارو. گهڻ سَهُو. ڪم ڪار ۾ ڍرائي ڪندڙ. ڪم جي اون نه ڪندڙ.
– **ٺَڏو ٿورو ۽ ٺَڏا ٿورا:** ذ. اها مهرباني يا ٿورو جنهن مان ڪو خاص فائدو نه ٿئي. نالي جو ٿورو.
– **ٺَڏو ٿورو رَکڻ. ڪرڻ:** ڪابه مدد يا مهرباني نه ڪندي به احسانمند ڪرڻ. خواه مخواه احسان جتائڻ.
– **ٺَڏو ٿيڻ:** سرد ٿيڻ – ٺري وڃڻ. ٺَرڻ. ڪاوڙ لاهي ڍرو ٿيڻ. سانت ۾ اچڻ. (اصطلاحاً) سڙڻ. بيهوش ٿيڻ. مري وڃڻ.
– **ٺَڏو ٺِڪر هجڻ:** جذبي کان سواءِ هجڻ. بي همت هجڻ. ڏَڏَ جو ڏَڏُ هجڻ.
– **ٺَڏو پيٽ ڪرڻ:** ٺڏو ڪاڏو ڪائڻ. اميد پوري ڪرڻ. دل خوش ڪرڻ.
– **ٺَڏو رکڻ:** ٺريل رکڻ. ماٺو رکڻ. ڪاوڙ ڍري ڪرائڻ. صبر ڪرائڻ.
– **ٺَڏو ڳالهائڻ:** ڪاوڙ لاهي، ٺريل نموني ۾ گفتگو ڪرڻ.
– **ٺَڏو ساهه ڀرڻ. کڻڻ:** وڏو ساهه کڻڻ (ڏک سببان). ڏک ظاهر ڪرڻ. اندر مان آهه ڪڍڻ.
– **ٺَڏو ڪرڻ:** ٺارڻ. وسائڻ. (چلهو. ٽانڊو). پاڻي ۾ اُڇلڻ (تعويذ. زبون قرآن وغيره). ڪنهن جي ڪاوڙ لاهڻ. هندن جي هڪ رسم (جنهن موجب پنج منگل جي حالت ۾ آخري منگل تي باهه نه ٻاريندا. طعام نه چاڙهيندا ۽ صبح جو سنان ڪندا).

Gul Hayat Institute

– **ٿَڏو ڪَمربند:** ذ. جاگرافيءَ جي اصطلاح ۾ زمين جي گولي جي چوڙاري اراضيءَ جو اهو پٽو جتي ٿڌ هجي (جملي پنج ڪمربند آهن، جن مان ٻه ٿڌا ڪمربند آهن. هڪڙو اتر قطب وارو "اتر ٿڌو ڪمربند"، ۽ ٻيو ڏکڻ قطب وارو "ڏکڻ ٿڌو ڪمربند". هر هڪ ٿڌي ڪمربند ۾ ڇهه مهينا ڏينهن ۽ ڇهه مهينا رات ٿئي)ـ منطقه بارده.

– **ٿَڏو ڪاڌو کائڻ:** ڪريءَ سبب ٿڌي اثر وارو ڪاڌو کائڻ. پاروٿو طعام کائڻ.

– **ٿَڏو گهَرو ٿيڻ:** چڱن لڇڻن وارو ٿيڻ – گٺوان ٿيڻ. فرمانبردار ۽ سلڇڻو ٿيڻ.

– **ٿَڏو مانجهانڊي ٿڌا مانجهاندا ڪرڻ:** گرميءَ جي موسم ۾ منجهند جو ڪٿي ترسي آرام ڪرڻ – ڏينهن ٺارڻ. آرام خاطر ويهي رهڻ. جو ڪم ڪرڻو هجي تنهن جو سعيو نہ ڪرڻ. ڍيل ڪرڻ. وقت ضايع ڪرڻ.

– **ٿَڏو هِنيونْ هڻڻ:** بي اونائي هڻڻ – بيفڪري هڻڻ.

– **ٿَڏي سِيني:** ظرف. ويچار سان. بردباريءَ سان همدرديءَ سان.

• **ٿَڏِي ج ٿَڏِيُونْ:** ث. "ٿڏو" جو مونث. پاروٿي (ماني). ماتا (بيماري). چوپائي مال جي هڪ بيماري.

– **ٿَڏي ڪوسِي سهڻ:** ڏک سک سهڻ. لاهو چاڙهو سهڻ گرميون سرديون سهڻ. لاها چاڙها ڏسڻ.

– **ٿَڏي مِٽي:** صفت. دير سان تيار ٿيندڙ. ڍرو – سست.

– **ٿَڏيُونْ ڪوسيُونْ ڏيڻ:** لٽ توڙي چٽ ڏيکارڻ. سڀ اُپاءَ ڪرڻ.

– **ٿَڏيُونْ ڪوسيُونْ سهڻ:** ڏک سک سهڻ. گرميون سرديون سهڻ. لاها چاڙها ڏسڻ.

• **ٿَڏ:** ذ. ٿَڏو. سَلو.

• **ٿَڏ ج ٿَڏَ (ته ڪ):** ذ. سَڱل. ٿُڙ جي پاڙ. لاهه.

• **ٿَڏارَڻُ:** مصدر. پاڙان ڪڍڻ (ٻُوٽو). چَڪِي ڪڍڻ (ڪنهن ٻوٽي وغيره جي). ننڍو وڻ هڪ هنڌان ڪڍي ٻئي هنڌ لڳائڻ. (ٿڏاريو – ٿڏاريندو – ٿڏاريل).

• **ٿُڏارَڻُ:** مصدر. [سن. ٿُرْبْ = ايذاءُ رسائڻ، ٺوڪر هڻڻ] ٿُڏڻ – ٿُڏا هڻي پري ڪرڻ. ٿُڏن سان ٺيلهڻ.

• **ٿُڏِجڻُ:** مصدر. "ٿُڏڻ" مان فعل مجهول. ٿُڏن ۾ اچڻ. پيرن ۾ لتاڙجڻ. ٿُڏا لڳڻ. ڌِڪجڻ. پري ٿيڻ (ڌڪ سان). قبول نہ ٿيڻ (ڪنهن رٿ يا تجويزجو). (ٿڏيو – ٿڏبو – ٿڏيل).

– **ٿُڏجي وڃڻ:** مجلس ۾ ڪنهن رٿ يا تجويزجو بلڪل رد ٿي وڃڻ.

راڄ مان تَڙجي وڃڻ.

• **ٿَڏَڻُ:** مصدر. پاڙان ڪڍڻ (ٻُوٽو). ٻوٽي جي چڪي ڪڍڻ. ٿَڏارڻ. ڪنهن شيءِ کي بنياد کان اُکوڙڻ. (ٿڏيو – ٿڏيندو – ٿڏيل).

• **ٿُڏَڻُ:** مصدر. پير سان ٿُڏو هڻڻ. راند ۾ کينهونءَ يا ڏڙهي کي پير سان ٺيلهڻ. ٿڏي سان پري ڪرڻ. ڌِڪڻ – ٺيلهڻ. لوڏڻ – تڙڻ. رٿ يا تجويز نامنظور ڪرڻ. (ٿُڏيو – ٿُڏيندو – ٿُڏيل).

• **ٿَڏو ج ٿَڏا:** ذ. چَڪِي (وڻ يا ٻوٽي جي). سلو. ننڍڙو وڻ يا ٻوٽو – نهال. بنياد. پاڙ – بيخ.

– **ٿَڏو پٽڻ:** پاڙ هڻڻ. پڪو ٿي ويهڻ – ڄمي ويهڻ. پاٿاري ڪري ويهڻ.

– **ٿَڏو پٽڻ:** پاڙئون ڪڍڻ. بنياد کان ڪڍي ڇڏڻ. پاٿاري پٽڻ.

– **ٿَڏو ڪَٽائڻ:** پاڙ پٽڻ – پاڙ پٽي ڪڍي ڇڏڻ. لَڏائڻ.

– **ٿَڏي تي:** ظرف. اُتي جو اُتي. بروقت. شروعات وقت.

– **ٿَڏي تي چوڻ:** بروقت ٻڌائڻ. اُتي جو اُتي چوڻ. ٺهه پهه چوڻ.

– **ٿَڏي تي ڦرڻ:** اُتي جو اُتي ڪيل ڳالهہ يا سودي تان ڦري وڃڻ. ڳالهہ ڪري اتي ئي ڦرڻ.

– **ٿَڏي ڪَڍُ:** ذ. صفت. پاڙ پٽيندڙ – بيخ ڪني ڪندڙ. ڦنائيندڙ. ناس ڪندڙ.

• **ٿُڏو ج ٿُڏا:** ذ. [سن. ٿُرب = ايذاءُ رسائڻ] پير جو ٺيلهو. کينهونءَ يا ڏڙهي کي پير جو زوردار ڌڪ – kick (انگ). ٿابو. ڌڪو. نقصان. لٺل گاهہ يا ننڍي ٻوٽي جو باقي حصو جو لٽڻ يا وڍڻ کان پوءِ سُڪي وڃي – سُنڍُو. وڻ جي پاڙ (جا زمين مان ٿوري ٻاهر نڪتل هجي).

– **ٿُڏو ڏيڻ:** ڪوڙو ڏَس ڏيڻ. غلط ڏس ڏيئي گمراهہ ڪرڻ. ٻلائڻ.

– **ٿُڏو هڻڻ:** پير جي پٻ سان ڌڪ هڻڻ. سخت ايذاءُ پهچائڻ. رنڊڪ وجهڻ.

– **ٿُڏي ڇڏڻ:** پير جي ڌڪ سان ٺيلهي ڇڏڻ. نامنظور ڪرڻ (تجويز، رٿ). ڪڍي ڇڏڻ (برادريءَ يا راڄ مان).

– **ٿُڏي وڃڻ:** ٿُڏن سان ٺيلهي وڃڻ (راند ۾ کينهونءَ يا ڏڙهي کي). ڪنهن کي ٺيلهي وٺي وڃڻ.

• **ٿُڏِي ج ٿُڏِيُونْ:** ث. ٻُوٽي جو پاڙن وارو حصو (جو ڪپجڻ بعد زمين مان ڪجهہ ٻاهر نڪتل هجي) – سُنڍو. وڻ جي سُڪل بنڊي يا ٿُڙ (ڪ). سڪي ويل وڻ جي پاڙ (جا زمين

مان ڪجهہ ظاهر هجي). لاهڙ (ل). ڪُٽَ. ڪاڏيءَ تي وارن جي ڇَڳَ – ٻڇي ڏاڙهي.

• **ٿَرُ:** ث. [سن. سٿَلَ] ڪير جي گج. ڪير ۾ ڏونڌري جو ملائي وارو تهہ – ڇَتي.

– **ٿَر ٻڌڻ:** ملائي ٻڌڻ – ڇتي ٻڌڻ.

• **ٿَرُ ج ٿَرَ:** ذ. [سن. (١) سٿَلَ = مٽيءَ جو ڪيل ڍير. دڙو. (٢) سٿَلي = سڪي زمين؛ هہ. ٿَلُ: سنڌي. ٿَر ٿَري = مٽيون تهہ. ملائي. اوٿر ٿوٿر > ٿر (جنهن ۾ واري ۽ پٽون جڻ زمين جو ملائيءَ مثل 'ٿر'. 'ٿري' يا ريت وارو تهہ آهن)؛ ع. تَلَ = ڍير. ڍڳ > ف. واريءَ جو دڙو پٽ] واريءَ جي دڙن ۽ پٽن وارو ملڪ. ريگستان. غيرآباد ملڪ. پاٽيءَ جو ڇڏيل پٽ – لَٽُ – رَڻُ (اسم خاص) سنڌ ۾ ٿرپارڪر، سانگهڙ، خيرپور ۽ سکر ضلعن جو واريءَ ۽ پٽن وارو حصو جو برسات تي آباد ٿئي "وسي تہ ٿر نہ تہ آهي بر". پاٽيءَ جي سهنج سبب ڪوهہ جي آسپاس هڏل ڳوٺ "ٿر ٿر اندر ٿاڪ. عمر ماروئڙن جا" (شاهہ). عاج مان ٺهيل هڪ زيور (جو ٻانهن ۾ پائجي).

– **ٿَرتانو:** ذ. ٿاڪ – ماڳ – هنڌ.

– **ٿڪڪي:** ث. رڻ ۾ رليل. ٿڪل.

– **ٿَرسٽپ:** ذ. مڪڻ وغيره سٽپ. ٿولهہ – متارائي.

– **ٿَري ج ٿَري:** ذ. صفت. 'ٿر' جو رهاڪو. (ث) ٿرياڻي ج ٿرياڻيون.

– **ٿَريو ج ٿَريا:** اسم جنس. ٿر جو رهاڪو.

– **ٿَريجو ج ٿَريجا:** ذ. صفت. ٿَري. (ث) ٿريجاڻي ج ٿريجاڻيون.

– **ٿريلو ج ٿريلا:** ذ. صفت. ٿَري. (ث) ٿَريلڻ ج ٿَريلڻيون.

• **ٿِرُ:** صفت. [سن. سٿَلَ] هڪ جاءِ تي بيٺل. مضبوط. پڪو. محڪم. مقرر. پائدار.

– **ٿِرتاپ (ث):** ث. آرام – سڪ. سانت – خاموشي.

– **ٿِرتانُ:** ذ. بيهڪ – ٽِڪاءُ. آرام.

– **ٿِرتاهَر:** ث. آرام ۽ آهستگي – صبر – ڌيرج. ٿانهر. ڏڍ. دلاسو.

• **ٿِرُ (ت):** ذ. [سن. سٿَلَ] هڪ جاءِ تي ٽڪاءُ – بقاءُ – بيهڪ.

• **ٿِرُ ٻڌڻ:** ٽڪ ٻڌڻ – ٽڪ ٻڌي بيهڻ. ٿِري ٻڌڻ.

• **ٿراڙو (ڪ):** ذ. وڻ جو هڪ قسم – ٿرهڙو.

• **ٿُرانڊو ٿُرانڊو (ت):** ذ. آبي پکيءَ جو هڪ قسم (ميرانجهڙو رنگ، مڇي ۾ گاهہ ڪائيندڙ – بدڪ جو هڪ قسم).

• **ٿَرٿر:** ث. ڏڪڻي – ڪنبڻي.

• **ٿـرٿـر ڪنبڻ:** ڏپ ۾ ڏڪڻ – ٿرڪڻي وڃڻ.

• **ٿَرٿرائڻ:** ڏڪائڻ – ڏيڄارڻ. (ٿرٿرالو – ٿرٿرائيندو)

• **ٿـرٿلڻ:** مصدر. [ع. زَلزَلہ > جَرجَلہ > ٿـرٿلہ: هہ. ٿَر + ٿَل > ٿَرٿَل: سنڌي. ٿر + ٿر > ٿرٿل] هيٺ مٿي ٿيڻ. ڏانوا ڏول ٿيڻ. ڏپ ۾ ڏڪڻ. ٿرٿلي ۾ اچڻ.

• **ٿـرٿلو:** ذ. [ع. ذلزلہ > جرجلو > ٿرٿلو: هہ. ٿَل + ٿَل > ٿرٿل: سنڌي. ٿر + ٿر > ٿرٿل] هيٺ مٿي ٿيڻ جي حالت. اٿل پٿل – هلچل. زلزلو. لرزش – ڏڪڻي. ٻچ ڊوڙ – ٿاڪوڙو. ماندائڻ – رولو. ڏپ – خوف – هراس.

• **ٿرپارڪرُ:** اسم خاص. سنڌ ۾ هڪ ضلعي جو نالو (جنهن ۾ ٿر ۽ پارڪر وارا حصا اچي وڃن ٿا).

• **ٿَرڄڻُ:** فعل مجهول. ٿَري ٻڌڻ (ڪڙهيل ڪير يا ٻئي ڪنهن پاڻيٺ جو). مٽيءَ يا واريءَ سان ڍڪجڻ – لَٽجڻ. ريتجڻ. (ٿريو – ٿربو – ٿريل).

– **ٿَرجِي وڃڻ:** درياءَ جو ڦٽي ريت ڪرڻ. ريٽي. زمين ڪري ڇڏڻ.

• **ٿَر جاهو ج ٿَرجاها (ل):** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم. جانور جو هڪ قسم – ٿرجو جاهو.

• **ٿَرڊ:** صفت. [انگ. Third] ٽيو (نمبر).

– **ٿَـرڊ ڪلاس:** ذ. [انگ. Third class] ريل گاڏيءَ جي ٽئين درجي وارو گاڏو. (صفت) گهٽ درجي واري (شيءِ) – ردي.

• **ٿـرڙ ج ٿـرڙ:** ذ. ڊٺل شهر – آڳاٽو ڦٽل شهر. ٻڙُ – ڪنڊر. جهونو دڙو.

• **ٿـرڙا (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٿـرڙائڻ:** مصدر. ٿيڏائڻ – ٿيڏو ڏسڻ. اکيون ٽيڏيون ڪرڻ. ڦرڙائڻ (اکيون). (ٿرڙايو – ٿرڙائيندو – ٿرڙايل).

• **ٿَـرڙو ج ٿَـرڙا:** ذ. هڪ قسم جو ٻوٽو. ڍڳ (ڪنهن ڊٺل جاءِ جو). اوجتو موت.

• **ٿِرڙو ج ٿِرڙا:** ذ. صفت. ٽيڏين اکين وارو – ٽيڏو. اکين ڦريل. ڦڏو – پاسيرو. اُبهرو – ٽڪڙو. هلڪڙو (ت). (ث). ٿـرڙي ج ٿـرڙيون).

• **ٿَـرڙي ج ٿرڙيون:** ث. آڳاٽو ڦٽل ننڍو ڳوٺ (جو دڙي جي صورت ۾ هجي). دڙو ننڍي پٽ. (اسم خاص) ڳڙهي خيري. ٽل ۽ جيڪب آباد تعلقن ۾ هڪ ديهہ جو نالو (ٿرڙيءَ جي نالي سان ٻين بہ ڪيترين ئي ديهن جا نالا آهن جيئن تہ تعلقي جو هيءَ ۾ 'ٿرڙي هاشم'. تعلقي ميرو خان ۾ 'ٿرڙي ڏپ'. تعلقي ميهڙ ۾ 'ٿرڙي محبت' ۽ تعلقي شڪارپور ۾ ٿرڙي نظام.

Gul Hayat Institute

• ٿَرڪڻ ج ٿَرڪڻيون (ٿ): ٿ. چانئٺ (دروازي جي).

• ٿَرڪڻُ: مصدر. ٿڙڪڻ – ڏڪڻ – ڪنبڻ "روئي ۽ شوڪارا پري، ٿرڪي اڳيئيون تن" (عثمان ڪلهوڙو).

– ٿَرڪڻي: ٿ. ڏڪڻي – ٿڙڪڻي – رڦڻي.

– ٿَرڪڻي پوڻ: ڏڪڻي پوڻ – ڪنبڻ.

• ٿَرماميٽَرُ: ذ. [انگ. Thermometer] گرميءَ جي درجي ماپڻ جو اوزار – مقياس الحرارت. تپ جي گرمي ماپڻ جو اوزار.

• ٿرڻ: مصدر. [سن. ٿُرب] ٿڙڻ. ٿابو کائڻ – ٿاٻڙجڻ. خطا کائڻ. (ٿريو – ٿرندو – ٿريل).

• ٿَرو ج ٿَرا (ٿ): ذ. ڊپ پري ٿاهيل ڳوٺرو (جو پلاڻ يا پاکڙي جي هيٺان وچ ۾ رکجي) – ٿَڙو.

• ٿروُ (ڪ ڪ): ذ. صفت. تيڏو – ٿرڙو.

• ٿُرو (ڪ): ذ. صفت. نڪ چنل. (ٿ) ٿُري ج ٿُريون.

• ٿُرو: ظرف. [انگ. Through] تکو. سِڌو. تُر.

– ٿُرو ٿيڻ: تکو ٿيڻ. روانو ٿيڻ. سڌو وڃڻ.

• ٿُرهانڊِي ٿرانڊي ٿرانڊو ج ٿرهانڊا: ذ. آبي پکيءَ جو هڪ قسم – بدڪ جو هڪ قسم.

• ٿَرهَرو (ڪ): ذ. وڻ جو هڪ قسم (ڪاٺي تمام مضبوط. جنهن مان لڪڻ ٺهن).

• ٿَرهُن (ڪ): ٿ. چمڙيءَ جي هڪ بيماري (جنهن ۾ رت جي خرابي سبب بدن تي سوج يا ڊهڙ ڊهڙ ٿين) – چاپاڪو.

• ٿَري: ٿ. واريءَ جي ننڍي پٽ (ٿ). مٿانهين جاءِ. ملائي.

• ٿَري ج ٿَريُ: ذ. ٿر جو رهاڪو. اٺ جو هڪ قسم (جنهن جو اڳ 'ڏاتيءَ' جهڙو ۽ پٺ 'سنڌي' اٺ جهڙي ٿئي). ٿري نسل جو چوپايو – ڍڳي. ٻڪري وغيره.

• ٿُري ج ٿُريون: ٿ. صفت. سمجهو عورت – چالاڪ عورت. اُها عورت جنهن جي نڪ ۾ نٿ نه هجي (ڪ).

• ٿري (ٿ): ٿ. ٻج چڻڻ بعد ڪيڻ سان ٻج کي مٽيءَ ۾ ملائڻ جو ڪم.

• ٿَريجاڻي: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• ٿريا: اسم خاص. ٿر ۾ رهندڙن جي هڪ ذات جو نالو.

• ٿَرُ ج ٿَرَ: ذ. ٿَلُ (ل). فنا. نيستي. بربادي.

– ٿَرُ ٿي پوڻ: فنا ٿيڻ – مري مردو ٿيڻ.

• ٿَرُ ج ٿَرَ: ذ. [سن. سٿَلَ = اپڀ. ٿيئل] وڻ جو ٿلهو حصو (پاڙ کان ڏارن تائين). منڍ – بنياد. پرجهلو.

• ٿرو ٿرو: ٿ. ترتر – ٿڪو. لچ پچ. بي آرامي.

• ٿڙجڻ: مصدر. "ٿڙڻ" مان فعل مجهول. ٿڙي وڃڻ. ٿڙڪي وڃڻ. پلجڻ. بيراهه ٿيڻ.

• ٿَڙتَڙ: ٿ. تکڙ – جلدي.

• ٿڙتڙ: ٿ. تڙ تکڙ – جلدي – سيگهه. وٺ پڪڙ.

• ٿَڙڪڻ: مصدر. ڏڪڻ – ڪنبڻ – رڦڻ – هُڙڪڻ (سي يا بيماريءَ ۾). ڊپ ۾ ڏڪڻ. (ٿڙڪيو – ٿڙڪندو – ٿڙڪيل).

– ٿَڙڪ: ٿ. ڏڪڻي – رڦڻي.

– ٿڙڪائڻ: مصدر. 'ٿڙڪڻ' مان متعدي بالواسطه. ڏڪائڻ – ڪنبائڻ – رڦائڻ – هُڙڪائڻ.

– ٿڙڪيو ج ٿڙڪيا: ذ. صفت. ڊڄڻو. ڏڪڻو.

– ٿَڙڪڻي: ٿ. ڏڪڻي – ڪنبڻي – رڦڻي. هُڙڪي – سياٽو. خوف – ڊپ.

– ٿڙڪو: ذ. ڏڪڻي. ڌوڏو.

• ٿڙڪڻ: مصدر. ٿِڙڻ. هٽڻ. کِسڪڻ. (پنهنجي جاءِ تان). ٿاٻڙجڻ "وات ڇڏي ڪُوات هلي، ٿڙڪي ٿابو کاءِ" (مراد علي لاشاري). پاسي ٿيڻ. (اصل جاءِ تان). ٿان ڦري وڃڻ. (ڳالهائڻ ۾) هٻڪڻ. وڦلڻ. ڏڪڻ – ڪنبڻ. (ٿڙڪيو – ٿڙڪندو – ٿڙڪيل).

– ٿڙڪائڻ: مصدر. "ٿڙڪڻ" مان متعدي بالواسطه. ٿيڙڻ. کِسڪائڻ. هٽائڻ.

– ٿڙڪيو ج ٿڙڪيا: ذ. صفت. ٿڙندڙ – ٿڙٿو.

– ٿڙڪو: ذ. ڏ ڏڪو – لوڏو. ٿابو. ٿيلهو.

• ٿَڙڪي ج ٿَڙڪيون: ٿ. ڏسو "ٿڙڪڻي".

• ٿڙ لِڪَڻ: بگڙڻ – خراب ٿيڻ.

• ٿڙم ٿڙا ڪرڻ: لعنت ملامت ڪرڻ – ٺُڪ ٻجو ڪرڻ.

• ٿِڙڻ: مصدر. ٿڙڪڻ. هٽڻ – کسڪڻ. پاسو ڪرڻ. ٿابو کائڻ – اُکڙڻ. ڦرڻ (انجام تان) پلجڻ (وات تان). (ٿڙيو – ٿڙندو – ٿڙيل).

– ٿڙڻ ٿاٻڙڻ: ڌڪا ڌوما کائڻ – آڏيڙا کائڻ – ٿابا کائڻ.

– ٿڙيلُ ج ٿڙيل: ذ. صفت. ٿڙڪيل – هٽيل. پليل. نڪتل (هوش کان). چريو.

– ٿڙيو ج ٿڙيا: ذ. صفت. ٿڙيل.

– ٿڙيو ٿاٻڙيو ج ٿڙيا ٿاٻڙيا: ذ. صفت. رستو پليل – مسافر مڙو. اوچتو.

Gul Hayat Institute

– **ٽِڙِي وڃڻ:** ھِني وڃڻ. ڪسڪي وڃڻ. جدا ٿيڻ. پلجڻ. گمراہ ٿيڻ.
– **ٽِڙِيو ڳالھائڻ:** گھٽ وڌ ڳالھائڻ. اڍنگو ڳالھائڻ. خراب ڳالھائڻ. چريائيءَ واريون ڳالھيون ڪرڻ.
• **ٽَڙو ج ٽَڙا:** ذ. [سن. سْٿَلْ = قائم] گھوڙي جو ھڪ سنج – ھني ھيٺان رکڻ لاءِ نود مان ٺھيل گاديلو. چمڙي جي ڳوٿري، جا سون چانديءَ جي ورقن ٺاھڻ وقت انھن جي حفاظت لاءِ ھيٺان ۽ مٿان ڏجي. ٻَنڌَڙُ. ٻن ڪان وڌيڪ ڏٽن جو گڏيل مال (ڪ) – ٽَڙھو.
– **ٽَڙا ٽپائڻ:** تڪڙ ڪرڻ. تڪليف ڏيڻ.
– **ٽَڙا ڏيڻ:** گھوڙن جي پُٺيءَ تي ٽڙا وجھڻ. ٽَڙا مٿي تي ڏيڻ.
– **ٽَڙا مٿي تي ڏيڻ:** سامان مٿي تي کڻائڻ. لوڏي ڪيڻ. دربدر ڪرڻ. ملڪ نيڪالي ڏيڻ. بيعزتي ڪرڻ. ڄُٽ ڪرڻ.
– **ٽَڙا وجھڻ:** ٽڙا رکڻ.
• **ٽُڙو ج ٽُڙا:** ذ. ڏسو "ٽُڙُ".
• **ٽَڙھو ج ٽَڙھا (ڪ):** ذ. برسات جي وقت ھڪڙي ميدان تي گڏي ويھاريل ٻه ٽي ڌڻ (ڪ) – ٽَڙو.
• **ٽَڙھِي ج ٽَڙھيُونْ (ڪ):** ث. ٽڙو.
• **ٽَڙِي ج ٽَڙيُونْ:** ث. ٽڙو. اُٺَ جي پاڪڙي ھيٺان ڏنل گَدي. ڊِڳِي – ٿَھِي.
• **ٽُڙِي ج ٽُڙيُونْ:** ث. ڪانيءَ جي ڪٽ – ٽُڏي. زمين ۾ ڪٽل ٻَندِي (ڪ). نفرت سان ٿُوڪارڻ جي حالت. ڦِٽ ملامت جو لفظ. بدنامي. بيعزتي.
• **ٽَڦَ ج ٽَڦُونْ (ت):** ث. ٽڦڙ. لپاٽ.
• **ٽَڪَ:** ث. ٻَڪَ – جھڳِي – يخي. وِڦلَ.
• **ٽَڪاٽُڪِي:** ث. ڌَڪ مُڪَ. ٽُڪَ بجو. سنھي مارڪُٽَ.
– **ٽَڪاٽُڪِي ڪرڻ:** ٿوري گھٽي مار ڏيڻ – ٽُڪَ بجو ڪرڻ.
• **ٽَڦ ٽَڦ:** ث. ڪنھن شيءِ تي ٻنھي ھٿن سان ڌڪن ھڻڻ جو آواز – ٿَپ ٿَپ.
• **ٽَڦِجَڻُ، ٽِڦِجَڻُ:** مصدر. "ٽڦڻ" مان فعل مجھول. ٿپجڻُ. گند مان پرجڻ. مڙھجڻ (الزام).
• **ٽَڦَڙُ ج ٽَڦَڙَ:** ذ. چماٽ – لپاٽ. ٽَڦَڙَ – ٽَڦَ.
– **ٽَڦڙ کائڻ:** چماٽ جھلڻ. مار کائڻ. ٽَڦَ جھلڻ. نقصان پرائڻ.
– **ٽَڦڙ ھڻڻ:** چماٽ ھڻڻ. ٽَڦَ ھڻڻ.
• **ٽَڦِڙِڻُ (ت):** مصدر. حيلو ھلائڻ. ڪوشش ڪرڻ. محنت ڪرڻ. آٽڙڻ. ڦٽڪڻ – ٽَڙِڦڻ. (ٽڦڙيو – ٽڦڙندو – ٽڦڙيل).
• **ٽَڦِڙو ج ٽَڦِڙا:** ذ. ھٿ سان آھستي نرم ڌڪ ٿپڪو.

– **ٽَڦِڙا ھڻڻ:** ٻار کي سمھارڻ يا ريجھائڻ خاطر سندس بدن تي ھلڪا ھٿ ھڻڻ. ٿپڪا ھڻڻ.
• **ٽَڦِڪ ٽَڦِڪ:** ث. گھوڙي جي ھلڻ جو آواز – ٽاپ ٽاپ اڍنگِي ھلڻ مھل پيرن جو آواز.
• **ٽَڦِڻُ، ٽِڦِڻُ:** مصدر. ٿَپڻُ. آھستي آھستي ڌڪڙا ھڻڻ. مٽيءَ وغيره کي ٿَپڻ. ٿاپَڻُ (ھڪبئي تي الزام). پٽ تي ھڻڻ (آلي مٽي يا ڇيٽو) ٿپي سمھارڻ. پچائڻ (ماني). زوريءَ مقرر ڪرڻ مڙھڻ (الزام، احسان). گندا الفاظ ڳالھائڻ. بڪڻ – داڦڻ. (ٽڦيو – ٽڦيندو – ٽڦيل).
• **ٽَڦْٽِي ج ٽَڦْٽِيُونْ (ت):** ث. ڪنيارن جو ھڪ اوزار – ٿَپٽي.
• **ٽَڦو ج ٽَڦا:** ذ. ڌَڪُ – چنبو (ت). ڊِڳُ – اَنبار – ڪوڙ (ڪ).
• **ٽَڦِيْ ج ٽَڦِيْون (ڪ):** ث. ماني. ڊِڳَ – سَٽِي.
• **ٽَڪُ ج ٽَڪَ:** ذ. ٿڪاوٽ – ماندگي. گھٽي ڪم ڪرڻ ڪري ٿيل ڪمزوري. ھيٺائي – ڪمزوري.
– **ٽَڪُ ڀڃڻ:** ساھ پٽڻ – دم ڪٽڻ – چوڪڙو لاھڻ. ذرا آرام ڪرڻ.
– **ٽَڪُ لاھڻ:** ٽڪ ڀڃڻ – ساھ پٽڻ – آرام ڪرڻ.
– **ٽَڪيڙو:** ذ. ٿڪاوٽ – ٽَڪُ.
• **ٽُڪَ ج ٽُڪُونْ:** ث. [سن. ٿُتَ] وات جو لعاب – ٿِڪَ. ڪانگھارو.
– **ٽُڪَ اُڇلائڻ:** ڪانگھارو ڦٽو ڪرڻ. نفرت جو اظھار ڪرڻ. ڄٽ ڪرڻ.
– **ٽُڪَ اُڇلي ڇٽڻ:** انجام تان ڦرڻ.
– **ٽُڪاريل:** نفرت سان ڌڪاريل.
– **ٽُڪاٽڪو:** ذ. صفت. ٿُڪن ھاڻو. ٿُڪاريل. ٿُڪ ھڻڻ جھڙو. نفرت جھڙو. بيعزت – بيمانو – ڪميڻو.
– **ٽُڪ ٻُجو:** ذ. ڌَڪ مُٺ. ڄُٽ ڦِٽ – ملامت. گار گند. بيعزتي. جھيڙو.
– **ٽُڪَ ٻُجو ڪرڻ:** ڄُٽ ڦِٽ ڪرڻ.
– **ٽُڪَ ٽَڙاڪَ:** ث. ڦٽ لعنت. مار موچڙو.
– **ٽُڪ ٽُڪ:** ث. ذري ذري ٿُڪون اُڇلائڻ. گھڙيءَ گھڙيءَ ٿوڪار. ٿُڪڻ جي بيماري.
– **ٽُڪَ ٽُڪَ ڪرڻ:** سيني جو گڏجي ڪنھن کي تنبيھ ڪرڻ – ڦٽ ڦٽ ڪرڻ.
– **ٽُڪَ ٽَنِبْڻُ:** ث. ٿُڪَ بجو – ڄٽ ڦٽ. ٿوري گھٽي ملامت.

Gul Hayat Institute

– **ٺُڪ ٺَنِيڻ ڪرڻ:** ٺُڪَ بجو ڪرڻ. ٿوري گهڻي ملامت ڪرڻ. اڌ گيدو ڪم ڪرڻ.

– **ٺُڪَ ٺَنِيو:** ذ. ڦِٽ ملامت. جٺ ڦٽ.

– **ٺُڪَ پَٽَ تان چَٽڻ:** ڳالهه کان ڦرڻ. ڪيل انجام تان ڦرڻ.

– **ٺُڪَ پَٽَ تي لِتي ڪرڻ:** ڪاوڙ ڇڏڻ. آڻ مڃڻ. انجام ڪرڻ – وعدو ڪرڻ.

– **ٺُڪَ جي مُهَرَ:** ث. ڪچي شيءِ. بي بقا شيءِ.

– **ٺُڪَ چَٽڻ:** واعدي تان ڦري وڃڻ. ذليل حرڪت ڪرڻ.

– **ٺُڪَ سان مُهَ مَکڻ (ت):** اجائي وڏائي ڪرڻ – ٺلهي سيٺ ڪرڻ. نرلجائي ڏيکارڻ.

– **ٺُکن هابُ ڪرڻ:** ٺکن هڻڻ جهڙو ڪرڻ. ذليل ڪرڻ. رسوا ڪرڻ. بيعزت ڪرڻ.

– **ٺُڪَ وِلوڙڻ:** اجايون ڳالهيون ڪرڻ – فضول بڪڻ. اجائي ڪوشش ڪرڻ.

– **ٺُڪونُ جهلڻ:** ملامت سهڻ. جُنيون جهلڻ.

– **ٺُڪونُ چَٽڻُ:** رُلڻ – آواره گردِي ڪرڻ.

– **ٺُڪون هڻڻ:** جنيون ڪرڻ – ملامت ڪرڻ.

– **ٺُڪ هجيس:** هن جي لاءِ شرم جي ڳالهه آهي!

– **ٺُڪَ هڻڻ:** ٺوڪارڻ. ٺُڪ هڻي اڇلي ڇڏڻ. ترڪ ڪرڻ. ڇڏي ڏيڻ. ملامت ڪرڻ. پري ڪرڻ. نفرت جو اظهار ڪرڻ _ ڌڪارڻ.

– **ٺُڪَ هڻِي ڇڏڻ:** نفرت سان ڪنهن کي صفا ڇڏي ڏيڻ.

– **ٺُڪَ هڻِي رکڻ:** ڪنجوسائيءَ سان گڏ ڪري رکڻ.

– **ٺُڪيڙ:** ذ. صفت. ٺُکن هاڻو. بيعزت.

• **ٺُڪارَڻُ (ڪ):** مصدر. [سن. ٺُڪارة = ٺڪڻ جو آواز] ٺُڪَ اڇلائڻ. نفرت ڪرڻ. پرواهه نه ڪرڻ. (ٺُڪاريو – ٺُڪاريندو – ٺُڪاريل).

– **ٺُڪارَ:** ث. ٺُڪَ اڇلائڻ جو آواز – ٺُوڪار.

– **ٺُڪارِيُ:** ث. ٺُکن اڇلڻ جي پيالي. ڪڏي ڇڏيل عورت. ڌڪاريل عورت.

• **ٺَڪارِيُ ج ٺَڪارِيُونَ (ڪ):** ث. صفت. ٺڪل. ٺڪجي پيل. هيٺي.

• **ٺڪاوٽ:** ث. ٺَڪ. بيزاري.

• **ٺَڪائڻُ:** مصدر. ورجائڻ – ڪڪ ڪرڻ. ڪهائڻ. نستو ڪرڻ. ماندو ڪرڻ. آڻ مڃائڻ. (ٺڪايو – ٺڪائيندو – ٺڪايل).

– **ٺَڪائيتو ج ٺَڪائيتا:** ذ. صفت. ٺَڪل. ٺڪائيندڙ – ورجائيندڙ.

– **ٺَڪائُوَ ج ٺَڪائُو:** ذ. صفت. ٺڪائيتو. ٺڪائيندڙ – ورجائيندڙ.

– **ٺَڪائي مارڻ:** تمام گهڻو ٺڪائڻ. هلائي هلائي بيڪ ڪرڻ. تنگ ڪرڻ – عاجز ڪرڻ.

• **ٺَڪِجَڻُ:** مصدر. "ٺَڪڻ" مان فعل مجهول. ورجڻ. ڪهجي پوڻ. نِستو ٿيڻ. ساٿو ٿيڻ. سست ٿيڻ. (ٺڪو – ٺڪبو – ٺڪل).

• **ٺَڪَلُ ج ٺَڪَلَ:** ذ. صفت. ماندو – ساٿو. بي آرام. ڏُبرو – آيرو – ضعيف.

– **ٺَڪَل ڏانْڊ ٿيڻ:** سست ٿيڻ – نوٽي ٿيڻ. نڪمو ٿيڻ – بيڪار ٿيڻ.

– **ٺَڪَلن تي ٺورو ڪرڻ:** هيٺن جي حمايت ڪرڻ. بي وسيلن جي واهر ڪرڻ.

• **ٺَڪَڻُ:** مصدر. ٺڪجي پوڻ – ڪهِجڻ. ماندو ٿيڻ. سست ٿيڻ. رهجي وڃڻ. همت هارڻ. هيٺو ٿيڻ. ڪم ڪار کان بس ٿيڻ. ورجڻ. (ٺڪو – ٺڪندو – ٺڪل).

• **ٺڪو ماندو:** صفت. ڪم ڪار ۾ ٺڪل.

• **ٺُڪَڻُ:** مصدر. [سن. ٺُتْ] ٺُڪ اڇلائڻ – ٺُڪَ ٺَني ڪرڻ. ٺکون اڇلائڻ. نفرت سان ڇڏڻ. ڌڪارڻ. (ٺُڪيو – ٺُڪندو – ٺُڪيل).

• **ٺُڪو ج ٺُڪا:** ذ. [سن. ٺُتْ = ٺُڪَ] ٺُکن اڇلائڻ جو ٿانءُ – پيڪدان.

– **ٺُڪو ڪرڻ:** بي عزت ڪري نيات مان ڪڍڻ – حقو پاڻي بند ڪرڻ – ٿالهيءَ مان لاهڻ.

• **ٺَڪَ:** ث. نارَجي هڪ ڪاني.

• **ٺِڪِرُ ج ٺِڪِرَ:** ذ پُراڻي ڪپڙي جو ٽڪر. اڳڙيءَ ٽڪر – اڳڙي.

• **ٺِڪِرِي پوشُ:** صفت. ڇتين وارا ڪپڙا پائيندڙ فقير.

• **ٺِڪِرَ ٺوڪِرَ:** ذ. اڳڙيون ٺڪِڙيون. گند ڪچرو.

• **ٺِڪِرا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٺِڪِرو ج ٺِڪِرا:** ذ. ٺڪِڙ. ٺڪِڙي – اڳڙي.

• **ٺِڪِرِيُ ج ٺِڪِرِيُونَ:** ث. [هه تهڳلي] ڪپڙي جو ٽڪر – اڳڙي. ڦاٽل ڪپڙي جي ڇِتِي. پراڻي اڳڙي. ريڙ – ليڙ.

– **ٺِڪِرِيُ فروش:** ذ. صفت. [ٺڪِڙي + فروش < فروختن ف. = وڪڻڻ. اڳڙيون وڪڻندڙ] رول – آواره.

– **ٺِڪِرِيءَ وجهڻ، هڻڻ:** ڦاٽل ڪپڙي ۾ ڇتي هڻڻ. اڳڙي وجهڻ – ڇتي هڻڻ. ڦِٽل ڳالهه کي سنئين ڪرڻ جو جتن ڪرڻ. ٽٽل لاڳاپن ڳنڍڻ جي ڪوشش ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

– **ٿِڪڙيو**: ذ. صفت. ٿڪڙين وارو – اڳڙيارو.

• **ٿَگُ**: ذ. صفت. اَڻ وٽندڙ – اَگرو "تو اچي ڪم ايريو ڏس ڪيئن ٿگُ" (گل).

• **ٿَلُ ج ٿَلَ**: ذ. [سن. سْٿَلَ] سخت ۽ سڪل زمين – خشڪي. زمين. پَٽُ. مٿانهين زمين. سَٿو – ٿَهو. ريگستاني – ٿَرُ. پيڙهه – بنياد. شروعات – منڍ. ڪافيءَ جو منڍ – مَطْلع. گهوڙي جو هڪ سنج – ٿڙو.

– **ٿَل ٻڌڻ**: بنياد ٻڌڻ – پيڙهه ٻڌڻ. لالچائڻ – ريبڻ. چَٽَ ٻڌڻ.

– **ٿَل چڙهڻ**: ڍِڳ لڳڻ – انبار لڳڻ.

– **ٿَلَ سان ويهڻُ**: پلٿي ماري ويهڻ. آرام سان ويهڻ. بي اُلڪي ويهڻ.

• **ٿَلْ ٻيڙو**: ذ. لنگر تي بيٺل ٻيڙي. پتڻ. رهڻ جي جاءِ ـ گهر گهاٽ. ڏس پتو. وسيلو.

– **ٿَل ٻيڙو لڳڻ**: ڪاميابيءَ جي ڪناري تي پهچڻ. ٺانيڪو ٿيڻ. مَن جي مراد پڄڻ.

– **ٿَل ٻيڙو ملڻ**: پير ڪُرهڻ اچڻ – پتو پوڻ.

• **ٿُلُوُ (ت)**: ذ. صفت. گهڻو ٿُلهو – ٿُلهَڙُ.

• **ٿَلڪُ (ٿ)**: ذ. رت جو جميل دِڳُ.

• **ٿَلْڪَڻُ (ت)**: مصدر. لَڏڻ. ڇُلڪڻ. ڏڪڻ – ڪنبڻ. (ٿلڪيو – ٿلڪندو – ٿلڪيل).

• **ٿَلهُ ج ٿَلهَ**: ذ. منڍ – شروعات. ڪافيءَ جي پهرين مصرع (جيڪا هر مصرع پويان وراڻي طور ڳائڻ ۾ اچي) – ٿَلُ.

• **ٿَلهُ ٻڌڻ**: مُنڍ ٻڌڻ – ڳالهه جي شروعات ڪرڻ. بنياد ٻڌڻ. راڳ ڳائڻ شروع ڪرڻ.

• **ٿَلها**: [اسم خاص] هڪ ذات جو نالو.

• **ٿُلهَڙُ ج ٿُلهَڙَ**: ذ. صفت. [سن. سْٿُول] گهڻو ٿلهو – ٻُٽ ۾ تمام گهڻو پريل – اجايو ٿُلهو.

• **ٿُلهِڙو ج ٿُلهڙا**: ذ. [سن. سٿول] ٿُلهو ماڻهو – ٿورو ٻت ۾ پريل. بدن جو هڪ عضوو – گوڏي کان مٿي ٽنگ جو حصو – رانَ.

• **ٿَلهو ج ٿَلها**: ذ. [سن. سْٿَل] مٽيءَ جو ڍِڳ. دڙو. ويهڻ لاءِ مٽيءَ جو پٽريل ڍِڳ – هٽراڏو مٿانهون پڌر – گهر جو مٿانهون اڱڻ. اڳنڊ. آڳرُ – آڳڙ. پڌرُ – اوٽو (ل). (اسم خاص) ڪَڪَڙ ۽ ڪشمور ۾ ٽيپي ۽ ديهه جو نالو.

• **ٿُلهو ج ٿُلها**: ذ. صفت. [سن. سٿول: ع. تله] ٻت ۾ پريل. موٽو. سوڪو. ڏندو مُٽو – دنبو – متارو. بي ڊولو. (ث. ٿُلهي ج ٿُلهيون).

– **ٿُلهو پهرڻُ**: سادو ڪپڙو پائڻ.

– **ٿُلهو ڪَتڻُ**: اڍنگا ڪم ڪرڻ. آخرت لاءِ توشو نه ٺاهڻ.

– **ٿُلهو کائڻُ**: سادو کائڻ. سادو گذران ڪرڻ.

– **ٿُلهو ڳالهائڻُ**: ڏاڍيان ڳالهائڻ. سچ ڳالهائڻ. اهڙو ڳالهائڻ جنهن ۾ خوشامد ۽ رياءُ نه هجي.

– **ٿُلهو هَنْڍائِڻ**: سادو ڪپڙو پائڻ. سادگيءَ سان هلڻ.

– **ٿُلهو ٽنيرو**: صفت. ٿلهو. ج ٿلها ٽنيرا. ڏٿو مٽو. متارو. چگو ڀلو – ڀڙ. سکيو – آسودو. (ث. ٿُلهي ٽنيري ج ٿُلهيون ٽنيريو).

– **ٿُلهو متارو ج ٿُلها متارا**: ذ. صفت. تندرست – (ث. ٿُلهي متاري ج ٿُلهيون متاريون).

– **ٿُلهيرڙو ج ٿُلهيرڙا**: ذ. صفت. ٿورو ٿُلهو.

– **ٿلهي ليکي**: ظرف. اٽڪل رُوءِ ـ تخميناً – عَلَي الحسَاب – دوم شوم.

• **ٿَرُ ج ٿَرَ**: ذ. [سن. سَتَنْيَن = ڀَرَڻُ] گهاٽا وڻ. وڻن جو جهڪٽو. ڳجهي جاءِ. لِڪڻ جي جاءِ. تمام اٿانگو ۽ لڪل هنڌ. چورن جو ٺاڪ. ديرو. مِرن جي لڪڻ جي جاءِ. گهوڙي جي ٻڌڻ جي جاءِ. اجهو – پناهه. روڪ – رنڊڪ. گهوڙي کي ڏنپ ڏيڻ مهل چون "ٿَر".

– **ٿَرَ جو مِرون**: ذ. خوفناڪ سُوئر. بيحيا ۽ خطرناڪ ماڻهو.

– **ٿَرُ ٿيڻُ**: ڪنهن لڪل هنڌ پناهه وٺڻ. سر لِڪائڻ. محفوظ ٿيڻ (چوري جو مال).

– **ٿَرُ ٽڏائِڻُ**: شڪار جي اصطلاح ۾ سُوئر کي جهنگ مان ٻاهر ڪڍڻ.

– **ٿَرُ ڪَرڻُ**: چوريءَ جو مال لڪائڻ.

• **ٿَمائڻ**: مصدر. [سن. ستَنْين = ڀَرَڻُ] زور ڏيئي پرڻ. ڏٽي پرڻ. چوريءَ جو مال لڪائڻ. هنڌائتو ڪرڻ. هٽيڪو ڪرڻ. قابو ڪرڻ. ڦٻائڻ – هضم ڪرڻ. بيهارڻ. روڪڻ – رنڊڻ. ترسائڻ. مرونءَ کي هڪ هنڌ تاڙڻ.

• **ٿَمبُ، ٿمبُ، ٿرمبُ**: اسم خاص. مڪران ۾ هڪ شهر.

• **ٿَمجڻُ**: مصدر. "ٿمڻ" مان فعل مجهول. [سن. سْتَنْيَنْ] لڪڻ – قابو ٿيڻ.

• **ٿَمِرُ ج ٿَمِرَ**: ذ. صفت. لڪلُ. ٿر ڪندڙ. لڪائيندڙ.

• **ٿَمَڻُ**: مصدر. [سن. سْتَنْيَنْ = ڀَرَڻُ] جهلي بيهڻ. زور ڏيئي پرڻ – دٻي پرڻ. ٻُورڻ. ڍَڪڻ. لڪائڻ. (چوريءَ جو مال) قابو ڪرڻ. ڦٻائڻ – هضم ڪرڻ. روڪڻ – رنڊڻ. بيهارڻ. شڪار جي جانور کي تاڙي هٽيڪو ڪري ويهارڻ. چپ ٿيڻ –

Gul Hayat Institute

خاموش ٿيڻ. (ٺميو – ٺمندو – ٺميل).

– **ٺمي ڇڏڻ**: لڪائي ڇڏڻ. بند ڪري ڇڏڻ. بيهاري ڇڏڻ. حفاظت ڪرڻ. بچائڻ. چوريءَ جو مال لڪائڻ.

– **ٺمي رکڻ**: دٻي يا لِڪائي رکڻ.

• **ٿمو**: ذ. گاهه جو هڪ قسم (جو دوا طور ڪم اچي).

• **ٿميچو ج ٿميچا**: ذ. هڪ ٻوٽي جو نالو.

• **ٿنَ**: ث. ماءُ جو کير – ٿڃ (ث). داب – مارَ – زور (ث).

• **ٿنُ ج ٿنَ (ڪ)**: ذ. برسات جي وقت ۾ ورتل اجهو – پناهه – آڏ.

• **ٿنبيلي ج ٿنبيليون (ڪ)**: ث. ٻيڙيءَ جي آڳيل واري مُني.

• **ٿنبُ ج ٿنبَ**: ذ. [سن. ستَنبَ] جاءِ ڪي ڏنل خاص يا ٽيڪ طور ڏنل ڪاٺي – ٿنيو. پيلپائو.

– **ٿنبُ ٺُوٺي ج ٿنبَ ٺُوٺيون**: ث. ٿنيو ٺوٺي – ٽيڪ – جهَلو. آڌار – پرجهلو.

– **ٿنبُ ٺُوٺي ڪرڻ**: ڪڪائين گهر کي ٺُوٺي ڏيڻ. ٽيڪ ڏيڻ. مرمت ڪرڻ. ٻلو ڪرڻ – حيلو ڪرڻ.

• **ٿنبجڻ**: مصدر "ٿنبڻ" مان فعل مجهول. [سن. سْتَنْبِ] ڪنهن پٽِل شيءِ جو مضبوط ٿيڻ – وڏيڪ پڄڻ کان روڪجڻ – جهلجي بيهڻ.

• **ٿنبري ج ٿنبريون**: ث. [سن. سْتَنْب] هَرَ جي پانجاريءَ جو هڪ عضوو (پانجاريءَ جي پاسي واري اُڀي ڪاٺي جيڪا ڳَرهي ۾ لاڙ ڪي ڳنڍي).

– **ٿنبريءَ تي ڪرڻ**: ڏاندن جو پانجاريءَ جي ٿنبريءَ تي زور ڏيڻ.

• **ٿنبڙي ج ٿنبڙيون**: ث. ڏسو "ٿنبري".

• **ٿنبلي ج ٿنبليون (ل)**: ث. [سن. ستنب] ٿنبري. جاءِ جي وچ ۾ ڪاٺيءَ جي بدران سِرن جو ٿنيو يا ٽيڪ (ث) – ٻيڙيءَ جي محرابين جي جهل واري ڪاٺي.

• **ٿنبڻ**: ذ. ڪؤنر وانگر وکر جو هڪ قسم – سِرسُ.

• **ٿنبڻ**: مصدر. تائيد ڪرڻ. ڪؤنر لڳائڻ – چنبڙائڻ. همٿائڻ. مدد ڪرڻ. ٿٽڻ (ث) (ٿنبيو – ٿنبيندو – ٿنبيل).

• **ٿنبو ج ٿنبا**: ذ. [سن. ستنْب] ٿنب – جاءِ جي ڇت کي ڏنل ٽيڪ.

– **ٿنبو ٺُوٺي ج ٿنبا ٺوٺيون**: ذ. ڏسو. "ٿنب ٺوٺي". آڌار – ٽيڪ. حيلو.

• **ٿنبي ج ٿنبيون**: ث. [سن. ستنب] ننڍڙو ٿنب (ت). اُٺ جو ٿوهو (ث). جهَنڪو (هلڻ ۾).

– **ٿنبي ڇڏڻ**: ڳنڍي ڇڏڻ – چنبڙائي ڇڏڻ – هڪ ڪري ڇڏڻ. اتفاق قائم ڪرڻ.

– **ٿنبي هڻڻ (ڪ)**: سنئون سڌو بيهڻ. جمي بيهڻ. ڇرڻ پُرڻ کان سواءِ هڪ هنڌ بيهڻ.

• **ٿنبيلي ج ٿنبيليون (ڪ)**: ث. پانجاريءَ جي ٻنهي پاسن کي ڳنڍيندڙ ڪاٺي – ٿنبري – ٿنبڙي – ٿنبلي.

• **ٿنبيو ج ٿنبيا (ث)**: ذ. ڪورين جو هڪ اوزار – تُر کي قابو ڪرڻ لاءِ زمين ۾ کتل ڪاٺي.

• **ٿنجواڻي**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٿنجَ. ٿنجُ**: ڏسو ٿڃَ.

• **ٿندو ج ٿندا**: ذ. چيلن ۾ گهيٽن ٻڌڻ جو رسو – ٽندو.

• **ٿُنڌڻُ (ت)**: مصدر. خراب ڳالهائڻ. ڪاوڙجي ڳالهائڻ – چنبڙ ڪڍڻ. وڙهڻ. چنبڙڻ. (ٿنڌيو – ٿنڌيندو – ٿنڌيل).

• **ٿنگُ ج ٿنگَ (ت)** ذ. نانگ جو هڪ قسم (ڏکڻ ڏجڻو ۾ ورلي ڏنگ هڻندڙ).

• **ٿنڻُ**: مصدر. ٻوٽي جي چوٽي ڪڍڻ. پور سان ٻرڻ – ٺاهي ٺوڪي پرڻ. ڏٽي پرڻ. مارڻ – سزا ڏيڻ – ڪُٽ ڪڍڻ. (ٿنيو – ٿنيندو – ٿنِيل).

• **ٿنهَر**: ث. ڏسو "ٿهر".

• **ٿنهَرائڻ**: مصدر. [سن. سْتَل = قائم] ٺارڻ – ٺاپر ڪرائڻ – ماٺ ڪرائڻ. ترسائڻ. ٺاهي رکڻ. (ٿنهرايو – ٿنهرائيندو – ٿنهرايل).

• **ٿنهَرڻ**: مصدر. ماٺ ڪرڻ – چپ ڪرڻ – خاموش رهڻ. ٺَرڻ. ترسڻ. (ٿنهريو – ٿنهريندو – ٿنهريل).

• **ٿنهڻُ**: مصدر. پرڻ. زور سان دٻي پرڻ – چڪار ڪرڻ. سوڙهو ڪرڻ – گهُٽڻ. (ٿَنهيو – ٿنهيندو – ٿنهيل).

– **ٿنهَ**: ث. گهُٽ – سوڙهه – پِيڙَ. ڏاڍي مارڪٽ.

– **ٿنهي ٿنهي پرڻ**: ڏاڍو پرڻ – ٺمنار ڪري ڇڏڻ – دٻي پرڻ – مُنهن ڀائين پرڻ.

• **ٿڻُ ج ٿڻَ**: ذ. [سن. سْتَن] ٻُبو – پستان. عورت جو يا جانور جو کير ڏيڻ وارو عضوو.

– **ٿڻَ تي هُڻڻ. ٿڻن تي هُڻڻ**: کير پياڪ ٻار هڻڻ. ڏڌ مکڻ تي گذران هڻڻ "ٿر آهي ٿڻ تي، نه کڻ تي" (چوٽي).

– **ٿڻِ ٻوڙڻ**: ويامڻ.

– **ٿڻ ڇڏائڻ**: کير ڏائيندڙ ڦرجو کير ڇڏائڻ – ٻُبا ڇڏائڻ.

– **ٿڻ ڦاڙ**: ذ. هڪ ٻوٽي جو هڪ قسم – ابتن ڪنڊن وارو ٻوٽو جيڪو هلندي ماڻهوءَ جا ڪپڙا ڦاڙي يا ٻڪريءَ وغيره جا ٿڻ ڦٽي وجهي).

• **ٺَڪوٽو:** ذ. ٻُبن جي هڪ بيماري.

• **ٺَڪوٽي ج ٺَڪوٽيُون:** ث. ڪنجري جو ٿڻن تي ايندڙ پاڳو.

• **ٿُو:** ذ. زور سان ٿڪ اڇلائڻ وقت وات منجهان نڪتل آواز. ٿُڪ اڇلائڻ جو آواز – ٿُوڪار – ڌڪار ظاهر ڪرڻ جو آواز.

– **ٿو ڪتو ٿيڻ:** ڌڪارجڻ. نه وڻڻ. نفرت جوڳو ٿيڻ.

– **ٿو ڪتو ڪرڻ:** نفرت سان ڇڏڻ. ڌڪاري ڇڏڻ. ڇڏي ڏيڻ.

• **ٿوبُ (ل):** ذ. ڀروسو – آسرو – ڀرجهلو. "تون آهين ٿُوهر ٿوب ٽَڪين" (گرهوڙي رحہ).

• **ٿوبو ج ٿوبا (ت):** ذ. مٽيءَ جو چاڻو. سرېند کي قالب ۾ وجهڻ لاءِ هڪ سِر جي انداز جي ڏنل مٽي.

• **ٿوبي ج ٿوبيون:** ث. پٽر جي دانگي – وارياسي پٽر جو ٿلهو تئو (ماني پچائڻ لاءِ). وهٽ کي ڪارائڻ لاءِ ڪچڙيءَ ڇٻر جو ڏوتل گاهہ (ل).

– **ٿوبي گهمائڻ:** منهن تي ڪارنهن لائڻ. تعدي ڪرڻ. ڪارو مُنهن ڪرڻ. بچڙو ڪم ڪرڻ.

– **ٿوبي مَلِڻُ:** دانگي ملڻ – تئو گهمائڻ – ڄُٽ ڪرڻ. ڪارو ٽِڪو لائڻ.

• **ٿوپ:** ث. [سن. سُتُوپَ] قرار – ٺاپر. مدد – همراهي. پُنيرائي – واهر. آسرو – آڌارُ. آٿت – ڀروسو. ٽيڪ – آڏ. اوٽ. گُڻ – خاصيت. "منجهس ٿوپ ٿَڌائيءَ جا. اسان جو هِيرَ ٿئي هينئون" (ڄام خان).

– **ٿوپ ڏيڻ:** آٿَتُ ڏيڻ – دلاسو ڏيڻ. دلداري ڏيڻ. دل خوش ڪرڻ.

– **ٿوپ ٿَنڀُ:** ذ. آڌار – ٽيڪ.

• **ٿُوٽ (ٿ):** صفت. ٿلهو – متارو.

• **ٿوٽُ ج ٿوٽَ (ٿ):** ذ. صفا ڪوڙ – دوڏ – ڪوڙي دعويٰ.

• **ٿُوٿانُ ج ٿُوٿانَ (ل):** صفت. تمام ٿلهو – ٿلهو. متارو.

• **ٿُوٿانگُ ج ٿُوٿانگَ:** صفت. اجايو ڊگهو. بي ڊولو. ٿلهو متارو. ٻَنْٻَڻُ – ٽيڙينگُ (ڪ).

• **ٿُوٿُوُ ج ٿُوٿُوَ:** ذ. صفت. ٿُلهو ماڻهو – ٿُوٿانُ.

• **ٿوٿِرڻ:** مصدر. [سن. سُٿول] سُڄڻ – آماسِجڻ. (ٿوٿريو – ٿوٿرندو – ٿوٿريل).

– **ٿوٿَرِ:** ث. ماس جي اپام – هلڪي سوڄ – آماس. آٿري.

– **ٿوٿِرجڻُ:** مصدر. "ٿوٿرڻ" مان فعل مجهول. سُڄي پوڻ – سُڄڻ – آپامڻ.

• **ٿُوٿُوُ ج ٿوٿُوَ (ت):** ذ. صفت. ٿُلهو متارو – بي ڊولو. ڦيڦو.

• **ٿُوٿَنُ ج ٿُوٿَنَ (ل):** ذ. صفت. تمام ٿلهو ماڻهو. گهٽو متارو. ٿُلهي ماني (ت).

• **ٿوٿو ج ٿوٿا:** ذ. ڪنهن شيءِ جي ڳولا لاءِ جهوت – تلاش. اونده ۾ ڳولا – هٿوراڙي. ٿابو – ڏِڪو. پوري شيءِ. اجايو ٿُلهو. بي زور. نڪمو – بيڪار – اجايو – اڪارتو. نقصانڪار. دلشڪستو – ڏڪويل. ڦڪو – لڄي – پشيمان. جنّ جو ٻاچو.

– **ٿوٿا ڏيڻ:** جهوتون ڏيڻ – هيڏانهن هوڏانهن ڳولڻ. اجايو ڳولڻ. بي فائدي تلاش ڪرڻ – اجائي تلاش ڪرڻ.

– **ٿوٿا ڪائڻ:** رُلڻ. تڪليف ڪرڻ. ٿابا ڪائڻ – آڏيڙا ڪائڻ.

– **ٿوٿو ٿيڻ:** ساٿو ٿي وڃڻ – دل شڪسته ٿيڻ – ڳولا ۾ ناڪامياب ٿيڻ.

– **ٿوٿِي ج ٿوٿِيُون:** صفت. ڏڪ لڳل. دل پڳل. ساٿو – ماندو.

• **ٿُو ٿُو:** ث. [سن. ٿُٿُ] گهڻي ٿُڪ ٿُڪ. ڪنِيءَ شيءِ لاءِ استعمال ٿيندڙ الفاظ. ڦٽڪار. ڦٽڪار. ٿُڪِ ٿُڪِ ڪرڻ (ڪ).

– **ٿُوٿُو ٿيڻ:** بدنامي ٿيڻ – رسوائي ٿيڻ – بي عزتي ٿيڻ.

– **ٿُوٿُو ڪرڻ:** نفرت سان آواز ڪرڻ. ڪراهت يا ڪِرپ ظاهر ڪرڻ. ٿُوڪارڻ. ڦِٽ ملامت ڪرڻ.

• **ٿُوپاڪُ ج ٿوپاڪُون (ڪ):** ث. بندوق.

• **ٿوراڇرو، ٿوراڪرو:** ذ. صفت. ٿورو – ٿورڙو – ڪي قدر. ٿورو ٿورو.

• **ٿورانبو ج ٿورانبا، ٿورانڊو ج ٿورانڊا:** ڀانڊي پکيءَ جو هڪ قسم.

• **ٿوراڻِ:** ث. ٿوراڻي – ڪمي – گهٽتائي.

• **ٿورائتو ج ٿورائتا:** ذ. صفت. مهرباني مڃيندڙ – احسانمند – شڪر گذارُ. (ث. ٿورائتي ج ٿورائتيون).

• **ٿورائي ج ٿورائيون:** ث. اڻاٺ – ڪمي – قلت – ڳمتي – کاٻٽ – ڪميابي – ٿورڙائي.

• **ٿورَجيئو ٿورَجِيئا:** ذ. صفت. گهٽ عمر وارو.

• **ٿورَ خرچائُو ج ٿور خرچائُو:** ذ. صفت. ٿورو خرچ ڪندڙ. قناعتي. سانگو صرف ڪندڙ.

• **ٿورڙو ج ٿورڙا:** ذ. صفت. تمام ٿورو – تمام گهٽ. ڪجهه – ڪُجِ.

• **ٿورڙو ٿانءُ:** ذ. جو ڳالهه دل ۾ نه سانڍي سگهي – هلڪو. ٽرڙو. هُوڙهو.

Gul Hayat Institute

• **ٿورڙياءُ:** ظرف. ٿورڙيءَ تان. ذريءَ ڳالهه تان. "جي ٿِڙي ٿورڙياءُ، تہ دسائي داسڙا" (شاهہ).

• **ٿورَ ڪاٺُو:** ذ. [صفت. ٿورو] ڪائيندڙ — ڏڄر — ٿورَ ڪاياڪ — ٿور ڪائڪ. نازڪ — نفيس ماڻهو.

• **ٿورَ ڳالهائُو:** ذ. صفت. ٿورو ڳالهائيندڙ — مانيٺو — ڪم گوءِ. صبر وارو. بردبار. حليم سُڀاءَ وارو.

• **ٿورَ ويَرمو ج ٿورَ ويَرما:** ذ. صفت. ٿوري ويرم يا دير لڳائڻ وارو. سيگهہ ڪرڻ وارو.

• **ٿورَ ويرو ج ٿورَ ويرا:** ذ. صفت. گهٽ واندڪائيءَ وارو. مشغول.

• **ٿورَ ويساهو ج ٿورَ ويساها:** ذ. صفت. شڪي — بي اعتبار — گماني — بي ويساهو. ڀرمي. وسوَسائي — وسواسي.

• **ٿورلوُ:** اسم خاص. ضلعي بدين ۾ تعلقي ٽنڊي باگي، تپي سانگيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٿورڻُ (ت):** ڪائڻ. (ٿوريو — ٿوريندو — ٿوريل).

— **ٿورو ج ٿورا:** ذ. [سن. ستوڪ] گهٽ. اڻ پورو. ڪجهہ. ذرو. (ث. ٿوري ج ٿوريون). احسان — مهرباني — مروت — ڀلائي — ٿورائتو.

— **ٿورو ٿارو (ث):** ذ. ميڙ منٿ — آزي نيازي.

— **ٿورو دَمُ:** ذ. تحريري جملي جي وچ ۾ ٿوري دير بيهڻ لاءِ ڏنل ابتي واؤ (،) جي نشاني — ڪاما.

— **ٿورو ڏيڻ گهڻو گهُرڻ:** معمولي ڪم ڪري وڏي انعام يا عيوض جي اميد رکڻ.

— **ٿورو ڪرڻ:** مهرباني ڪرڻ — احسان ڪرڻ. ڀلائي ڪرڻ.

— **ٿورو ڪڻڻ:** احسان ڪڻڻ. مهربانيءَ منجهان فائدو وٺڻ.

— **ٿورو ڳائڻ:** مهرباني مڃڻ — ڳڻ ڳائڻ. ڪنهن جي ڪيل مهربانيءَ جي هر هنڌ ڳالهہ ڪرڻ.

— **ٿورو گهڻو ج ٿورا گهڻا:** ف. گهٽ وڌ. ڪي قدر — ڪجهہ نہ ڪجهہ.

— **ٿورو لاهڻ:** ڀلائيءَ جو بدلو ڏيڻ. مهربانيءَ جي مهرباني ڪرڻ.

— **ٿورو لائڻ:** ڀلائي ڪرڻ — احسان ڪرڻ. هڻ حبيب! هَٿَ ڪٽي، ٽيڪ مَ، ٿورو لاءِ" (شاهہ).

— **ٿورو مڃڻ:** احسان قبول ڪرڻ — ٿورائتو ٿيڻ — ڳُڻ ڳائڻ. شڪر گذار ٿيڻ.

• **ٿوري:** اسم خاص. هڪ قوم يا ذات جو نالو (جيڪا گهٽ ذات ۾ شمار ٿئي ٿي ۽ عام طرح حلال حرام جانورن جي شڪار تي گذران ڪن). شڪاري.

• **ٿولَ:** ث. ڪپڙي جي ڪناريءَ تي هڪ قسم جو پرت.

• **ٿُوڦاڪَ ج ٿُوڦاڪُون:** ث. [ف. تفنگ] گندرف وجهي ٺڪاءُ ڪڍائڻ لاءِ لوهہ جي نلي — تُوفاڪَ. بندوق جنهن ۾ بارود ۽ ڇيرا منهن کان ڀرجن. — ٿُوياڪ.

• **ٿوڪُ ج ٿوڪَ:** ذ. [سن. ستوڪ] شيءِ ـ وٿ — وستو — چيز — ٿول — ڪم جي شيءِ. عمدي شيءِ ـ تحفوُ — مَڏي — ميراث. روڪڙ. ملڪيت. سون يا چانديءَ جو ڌهرو — ڳهڻو — ڳهُہ — زيورُ.

— **ٿوڪ بندي:** ث. ڳوٺن جي ورهاست جي باري ۾ لکيل اقرارنامو.

— **ٿوڪدارُ:** ذ. صفت. ڀڏو واپاري. سردار.

— **ٿوڪڙو ج ٿوڪڙا:** ذ. "ٿوڪ" جو اسم تصغير. سوڪڙي. چڱي چيز.

— **ٿوڪ فروش:** [ٿوڪ + (ف) فروش =وڪڻندڙ]. ڀڏو مال وڪڻندڙ — ڀڏو واپاري.

• **ٿُوڪا ج ٿوڪائُون:** ث. [سن. ٿُتُ] ٿوڪار. ٻارن جو راند ۾ هار مڃڻ يا بس ڪرڻ لاءِ لفظ. اعلان وارو لفظ. راند ۾ عارضي وقفو ـ راند ۾ ڪنهن غلطي سبب ٿوري وقت لاءِ راند روڪڻ جو لفظي اعلان. وقت لاءِ راند روڪڻ جو لفظ — اعلان.

— **ٿُوڪا ڪرڻ:** ساهي پٽڻ — دم ڪڻڻ. معافي وٺڻ. اجازت وٺڻ. راند ۾ ڪجهہ وقت لاءِ مهلت وٺڻ. بس ڪرڻ يا ٻانْ ڪرڻ لاءِ چوڻ.

• **ٿوڪارڻ:** مصدر. ٿُڪ اڇلائڻ. ٿُڪي ڦِٽي ڪرڻ — ٿڪ هٽي اڇلائڻ — نفرت سان ڇڏي ڏيڻ. اڇلي ڇڏڻ. دل تان لاهي ڇڏڻ. ذليل ڪرڻ. (ٿوڪاريو — ٿوڪاريندو — ٿوڪاريل).

• **ٿُوڪڻ:** مصدر. [سن. ٿُتُ] ٿُڪون اڇلائڻ. ٿُڪون هڻڻ. ٿڪ هٽي ڇڏڻ. ٻرو ڀلو چوڻ. ملامت ڪرڻ. (ٿوڪيو. ٿوڪيندو ٿوڪيل).

• **ٿُوڪو ج ٿُوڪا:** ذ. ٿڪن اُڇلائڻ لاءِ خاص مقرر ڪيل تانءُ. ٿُڪو — ٿُڪدان — اُگالدان — (صفت) ٿُڪن هاڻو. ٿڪاريل. نفرت جوڳو.

• **ٿُوڪي وجڻ:** ذليل ڪري ڇڏڻ. ڇڏي وڃڻ.

• **ٿولاڪو ج ٿولاڪا:** ذ. ٿُڪَ. ڏڪ ڏاڪڙو — اهنج ايذاءُ.

• **ٿولهہ:** ث. ڪنهن بہ جسم يا مادي جي گهاٽائي — موٽائي — جسامت. بدن جي ٿُلهائي. پراءُ — ڳَٿُ (ڪ).

Gul Hayat Institute

• **ٺوم:** ث. [ع. فوم] اوبڙ جو هڪ قسم (جنهنجو سائو يا سڪل ڦر ۽ پن خوشبودار ٿين. عام طور ٻوڙ پاڃي ۾ ڪم اچي) — لَسڻ. (ڪناية) همٿ — مڙسي — پهچ — طاقت.

— **ٺوم نہ هجڻ:** طاقت نہ هجڻ — همت نہ هجڻ.

— **ٺومارو:** ذ. اٽي، ٺوم ۽ جهڻ مان ٺهيل ڳنڍڻ.

• **ٺومار:** ث. ٻوٽي جو هڪ قسم. ڪپ.

• **ٺومي:** اسم خاص. ضلعي سکر. تعلقي روهڙيءَ، تپي جنوجيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٺونو ج ٺونا:** ذ. مينهن يا ڍور ڍڳي جو ٽڪرُ — ديهہ — اَڪَل (ڪ).

— **ٺونا هڻڻ:** جانور جو مٿو هڻڻ. ڪوشش ڪرڻ. ڪُنڊن ۾ ڪوٺا ڪوٽي ڪرڻ (ٿ). بي واجبي وڙهڻ. چيڙائڻ. جهٽ هڻڻ (ڪنهن شيءِ لاءِ).

• **ٺونرُ:** صفت. ٺونا هڻندڙ — ديهہ هڻندڙ. ويڙهاڪ.

• **ٺوٺرُ:** صفت. ٻياني وانگر ٻہ سانگو ٿلهو ڪاٺ.

• **ٺوٺي ج ٺوٺيون:** ث. ڇپَرَ يا ڇت کي ٽيڪ طور ڏنل ڪاٺي. ٿنڀ. جهلو — ٽيڪو. مُني — منگهو. نَڪَ ۾ ٻنهي ناسن جي وچ واري. پت — بانسو.

— **ٺوٺي ڏيڻ:** ٽيڪ ڏيڻ. مدد ڪرڻ.

• **ٺوهہ:** ث. ناپسند ڳالهہ — اڻ وڻندڙ گفتگو.

• **ٺوهان:** ث. ڪراهت — ٻُڇان — نفرت.

• **ٺوهرُ ج ٺوهرَ:** ذ. جابلو ۽ واريا سي علائقي ۾ پيدا ٿيندڙ عام مشهور ٻوٽو — زمين تي پکڙجي، ٿلهيون ۽ پوريون ٺاريون ڇت وانگر ڪري، گهڻئي قسم ٿين ڪنڊائون ۽ ٻنان ڪنڊن ٻہ ٿئي. گل جو هڪ قسم (ٿ).

— **ٺوهرُ ولائتي:** ذ. ٻنان ڪنڊن ٺوهر جو هڪ قسم.

— **ٺوهرُ نانگ ڦڻي:** ذ. ٺوهر جو هڪ قسم (نانگ جي ڦڻ وانگر ٿلهن پنن ۽ ڪنڊن سان).

• **ٺوهرُ ڇڄو:** اسم خاص. ضلعي ٿرپارڪر. تعلقي ڏيپلي. تپي ٻلهياري ۾ ديهہ جو نالو.

• **ٺوهڙُ ج ٺوهڙَ:** ذ. ٿلهي ماني.

• **ٺوهو ج ٺوها:** ذ. اَٽ جي پنيءَ جو وچ وارو اُڀريل حصو. پاٽيءَ جي لَهر — ٽشين جي چولي (ڪ).

• **ٺوڪيلا (ٿ):** ث. (ٻاراڻي راند جو اصطلاح) ٺُوڪِلا — ٺُوڪا — هڪ محاورو بس ڪرڻ لاءِ يا آڻ مڃڻ لاءِ.

• **ٺهُ ج ٺهَ:** ذ. [سن. ستر] ڍڳ — ڍير — انبار — ستو. ستي — ٿهي. ماڳ — جوءِ. ٻيٺڪ — ٽانيڪي جاءِ. مٽيءَ جو ٿلهو. ٺهُ. ٺرُ — ٺرو. فرحت — آرام. ڏسڻ جو ڏيل پر اصل ۾ بيڪار ماڻهو.

• **ٺهائيتو ج ٺهائيتا:** ذ. صفت. ٽانيڪو — هنڌائتو. فرحتي — آرامي.

• **ٺهَرُ ج ٺهَرَ (ٿ):** ذ. ڌيرج — صبر.

• **ٺهرڻ:** مصدر. [سنْ. سْٿرْتا] ٽِڪي ٻيهڻ — ڪِپي ٻيهڻ — هڪ هنڌ جمي ٻيهڻ. فرحت وٺڻ — ٺورو ترسڻ — ٺورو ٻيهڻ. (ٺهريو — ٺهرندو — ٺهريل).

• **ٺهَر:** ث. ٺَهَرَ — آرام ماٺ — صبر. ڌپ — ٻانس — ٻوءِ. ٺورو وقفو ٻيهڪ

• **ٺهرائڻ:** مصدر. مهلت ڪرائڻ. ترسائڻ. دير ڪرائڻ.

• **ٺهرو ج ٺهرا:** صفت. گهڻو وقت رکڻ ڪري ڌپ ڪري ويل — باسي. ڪٿو. اُگرو.

• **ٺهمَرُ (ٿ):** ث. (ع. "تَحَمُّل" جو بگڙيل لفظ. برد باري. صبر — ڪانڌ — ڌيرج. ماٺ. آرام — فرحت. دير.

• **ٺهڻ:** مصدر. ٺهَ ڪرڻ — ٺهہ ڪرڻ. هڪبئي جي مٿان رکڻ. سٿڻ. ڍڳ ڪرڻ.

• **ٺهو ج ٺها:** ذ. هڪبئي مٿان رکيل شيون — ٿهُ. ستو — ڍڳ — انبارُ — ڍيرُ — ڪوڙُ — ٿلهو. (صفت) گهڻو (ٿ) ترو پيريل (ڪ).

— **ٺهو ٿي ٻوڻ:** گڏ ٿي وڃڻ. ٽِڪي ٺُٺي سمهي ٻوڻ.

— **ٺهو ٿيڻ:** ويڙهجي سيڙهجي وڃڻ.

• **ٺهي ج ٺهيون:** هڪبئي مٿان رکيل شيون. دستي — سٿي. ڍِڳي. زخم تي ٻڌڻ لاءِ ڪپڙي جي ٽڪرن جي گَدي.

• **ٺهي:** اسم خاص. ضلعي حيدرآباد. تعلقي ٽنڊي باگي. تپي ڪڙي آوت ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٺهيمَرُ:** ذ. اسم خاص. هڪ مشهور قبيلي جو نالو. 'تميمر' جي بدليل صورت. تعلقي حيدرآباد. تپي مولان ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٺهيمَرُ واهہ:** اسم خاص. ضلعي سکر. تعلقي شڪارپور. تپي جهان واهہ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٺٺي (ٿ):** ث. [سن. ٺُٺُ] راند هلندي راند ڪان نڪرڻ جو آواز — ٺُوڪا — ٺوڪلا — بس.

— **ٺٺي ٻلهاڙو (ٿ):** ذ. ٻلهاڙي راند ۾ ٻيءَ ڌر جي رانديگر کي هٿ لائي ڪاپائڻ ۽ راند بند ڪرڻ جو آواز.

Gul Hayat Institute

– **ٺئي ڪرڻ (ت):** ٿوري وقت لاءِ راند بند ڪرڻ – ٿوڪا ڪرڻ.
- **ٺَئِي ٺَئِي:** ث. ناچ جو تارُ – ڏسو "ٺيانْ ٺيان".
- **ٺئيٽَرُ ج ٺئيٽَرَ:** ذ. [انگ. Theatre] ناٽڪ جي جاءِ. ناٽڪ گهر.
- **ٺَئيمُوَرُ (ڪ):** ذ. هڪ ذات جو نالو.
- **ٺَيانْ ٺَيانْ:** ذ. ناچ جو تارُ ناچ جي ٻول جا الفاظ. ناچ. "ٺَيا ٺَيا ڪر يارَ تساڏي عشق نچايا هي" (بُلا شاهه).
- **ٺيبا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي حيدرآباد. تپي مولان ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ٺيبانڻ:** ث. اسم خاص. ضلعي دادو تعلقي ڪوٽڙي. تپي لڪيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ٺيبِڪي:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي الهيار. تپي ڏاسوڙي ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ٺيپَري:** اسم خاص. ضلعي ٿرپارڪر. تعلقي عمرڪوٽ. تپي چوڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ٺيت ِ ج ٺيتيُون:** ث. [سن. تِتِ] روزاني خريداري وهنوار يا ڏي وٺ جي مقرري. مقرر گراهڪي – ٻانڌاڻ. تِت. آهت. مقرر ڪيل وقت. هڪڙن واپارين جو مال ٻين کي اُڌوري تي ڏيڻ جو هنڌ. رُوئداري – واقفيت – ڏيٺ.
- **ٺيت رکڻ:** ڪنهن واپاريءَ کان مال وٺڻ جو سلسلو جاري رکڻ. روزاني خريد فروخت جي ڏائي ٻڌائڻ.
- **ٺيتِي ج ٺيتِي:** صفت. ڏيتي ليتيءَ جو ٻانڌاڻ ٻڌل ماڻهو. انجامي. روزانو گراهڪ. ٻڌل خريدار. دلال – واقفڪار.
- **ٺيپ:** ث. مناڻيءَ جو هڪ قسم. مارَ – ٺِپڪو.
- **ٺيڏو ج ٺيڏا (ڪ):** ذ. ٺُونو – ٺَڪَرُ – ڍِيهَ.
- **ٺيرُ ج ٺيرَ:** ذ. نَرُ ٻَڪَرُ. سانُ. (صفت) اڙدو. پهلوان (ل). مستُ. چريو.

– **ٺيرُ وِجهَڻُ:** فساد ڪرائڻ. جهيڙو مچائڻ.
- **ٺيراٺو ج ٺيراٺا (ڪ):** ذ. ڇيلو (عمر هڪ سال کن جو).
- **ٺيرِي ج ٺيرِيُون:** ث. مني جي مڇيءَ جو هڪ قسم – ٺيلهِي مڇي.
- **ٺيڙُ ج ٺيڙَ:** ذ. ٺَپُ. ٺاپو – آڏيڙو. ڏِڪو. لوڏو. ڪُوڙو آسرو – ٺارڻ – دلاسو ڏيڻ. ڪجيءَ جي پاڙ کان ڪجهه مٿيرو نڪتل ٻچو (ت).

– **ٺيڙُ ڏيڻ:** غلط ڏس ڏيڻ. ڪوڙو دلاسو ڏيڻ. گسُو هڻڻ.

– **ٺيڙُ کائڻ:** اُٿل کائڻ. پنهنجيءَ ڳالهه کان ڦِرڻ. انجام شڪني ڪرڻ.

– **ٺيڙَ کائڻ:** ٺاپا کائڻ – رُلڻ – دربدر ٿيڻ.
- **ٺيڙائڻ:** مصدر. ٻاهڙائڻ – آٽڙائڻ. ٽڙڪائڻ. پاڙ کان لوڏڻ – اُکوڙڻ. ٻلائڻ – ٻلائڻ – گمراهه ڪرڻ.
- **ٺيڙو ج ٺيڙا:** ذ. صفت. ٺيڙڻ وارو. مخالف.
- **ٺيڙڻ:** مصدر. ريڙهڻ – چورڻ – سيرڻ. هٽائڻ – اُکيڙڻ. ڦٽائڻ. لوڏڻ. ٺُڏڻ. ڌِڪَڻُ. انجام ڪيل ڳالهه کان ڦيرائڻ. گمراهه ڪرڻ. (ٺيڙيو – ٺيڙيندو – ٺيڙيل).
- **ٺيڪَ ج ٺيڪون:** ث. [سن. سْتَڪ = هٽائڻ] ترار جي مياڻ – ڪپ.
- **ٺيڪائڻ:** مصدر. "ٺيڪڻ" مان متعدي بالواسطه. مياڻ ۾ ترار وجهائڻ. جهيڙو ٽارڻ. مخالف کي وڙهڻ کان بس ڪرائڻ.
- **ٺيڪِڻُ:** مصدر. [سن. ستڪ = هٽائڻ] ترار ڪِپ ۾ وجهڻ. مياڻ ۾ وجهڻ. سندرو ڇوڙي ويهڻ. معاهدو ٻڃڻ. ڪم بند ڪرڻ.
- **ٺيگَ (ت):** ث. هڪ قسم جي ٻاجهيءَ جو ٻجُ.
- **ٺِيَل ج ٺِيَل:** ذ. صفت. ٻڻيَلُ – ٺهيل. بيٺل.
- **ٺِيَلُ ٺايَلُ:** ذ. صفت. پُورو ڪيل. سرانجام ڪيل. ٺهيل ٺڪيل.
- **ٺيلُ ج ٺيل:** ذ. ٺيلهو – ٺيلهو – ڏِڪو.
- **ٺيلڻُ (ل):** مصدر. ڏسو "ٺيلهڻ".
- **ٺيلو ج ٺيلا:** ذ. ڪپڙي – يا چمڙي جي ڳوٿري – ٺيلهو. ڏِڪو. (ث. ٺيلي ج ٺيليون).
- **ٺيلِي ج ٺيليُون:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم – ٺيلهِي ٺيري.
- **ٺيلهَ ج ٺيلهُون:** ث. ٺيلهڻ جي حالت يا عمل – ڏِڪ. ريڙهه.

– **ٺيلها ٺيلهِي:** ث. ٺِڪَ ڏوم – گهَ پِيه.

– **ٺيلها ٺيلهِي ڪرڻ:** ڏِڪي بازي ڪرڻ.
- **ٺيلهڻ:** مصدر. ٺيلهڻ. ڏِڪڻ. ريڙهڻ – هيرڻ – چورڻ. لوڏڻ. ڏِڪارڻ. هٽائڻ.
- **ٺيلهو ج ٺيلها:** ذ. ڏِڪو – ٺاپو – لوڏو.

– **ٺيلهو ڏيڻ:** ڏِڪو ڏيڻ. پري هٽائڻ لاءِ زور سان ڌڪ ڏيڻ.
- **ٺيلهو ج ٺيلها:** ذ. چمڙي يا ڪپڙي جو ڳوٿرو. ٻجڪو – ٻستو – ماري ماري سڃائي ڇڏڻ.

– **ٺيلهو ڪري ڇڏڻ:** هڏيون پاسريون ڀڃي ڇڏڻ.

- **ٽيلهِي ج ٽيلهيُون:** ث. [سن. سْتَل] ڪپڙي يا چم جي ٻوٽڙي — ٻُجڪلي. مِني جي مڇي جو هڪ قسم — ٽيري.

– **ٽيلهِي بَردارُ:** [ٽيلهي + ف. بردار =ڪندڙ] صفت. رُپين جي ٽيلهِي کڻي گڏ هلڻ وارو. خزانچي.

– **ٽيلهِيءَ جو مُنهن ڪولڻُ:** تمام گهڻو خرچ ڪرڻ. ڏاڍي سخا ڏيکارڻ.

– **ٽيلهيُون چاڙهڻُ:** انگور يا ڪارڪن وغيره جي ڇڳن تي پڪين جي بچاءَ ڪان ٽيلهيون ٻڌڻ.

- **ٽِيَڻُ:** مصدر. وڃڻ وڻڻ — وجود ۾ اچڻ. هئڻ — هجڻ (ڪم). ٿهڻ — راس ٽيڻ — مڪمل ٽيڻ. جُڙڻ — زير تڪميل هئڻ. (ٽيو — ٽيندو — ٽيل).

- **ٿيوو ج ٿيوا:** ذ. مُنڊيءَ جي ٽڪ — ٻڙو — نَگِينو.

- **ٿِيوْرِي ج ٿِيوُرِيُون:** ث. [انگ. Theory] اُصُول. مَتو.

Gul Hayat Institute

ٿ

ٿ: ث. [هر] سنڌي "الف – ب" جو ستون اکر. اُچار 'ٿي'. ابجد موجب عدد 'ث' جي برابر چار سؤ (۴۰۰).

• **ٽِ (ٽِنْ)**: صفت. لفظ "ٽي" جو مخفف – اسم يا صفت سان لڳندڙ ٽن جي معنيٰ ڏيکاريندڙ 'اڳياڙي'.

– **ٽِ – ھڙيا نوٽ ڏيڻ**: ٽن ھڙين (ھزارن) وارا نوٽ ڏيڻ. (مجازاً) ڪجھ بہ نہ ڏيڻ – آڱوٺو ڏيڻ.

– **ٽِ ڀاڱو ج ٽِياڱا**: ذ. ٽيون ڀاڱو – ٽيون حصو.

– **ٽِ ٽنبيِ ج ٽِٽنبيون**: ث. ٽن ٽنين تي بيٺل جاءِ.

– **ٽِ – ٽِڻ ٽِ – ٽِڻي**: ث. ٽن ٽِڻن، جاين يا خانن واري راند (جيڪا ٽن سارين سان بہ ماڻهو آمهون سامهون ويهي کيڏن).

– **ٽِ – ٽِڻ مچائڻ**: ٽِ ٽڻ جي اھا حالت، جنهن ۾ هڪڙيءَ ڏر جو هر داءُ ڪَٽَ جو داءُ ٿئي. سوڙهو گهٽڻ.

– **ٽِ – پائي ج ٽِ پائيون**: ث. ٽي پائليون. ٻارهن آنا. مُنو رپيو.

– **ٽِ – پائيڪ**: ذ. صفت. ٽن پائلين يا مُني رپئي جي قيمت وارو.

– **ٽِپائي ج ٽِپايون**: ث. ٽن پيرن واري ميز. ٽن پاون جي تور جيترو وَٽُ.

– **ٽِ – پٽ، ٽِ پٽي**: ث. ٽن پٽن واري جوئا راند. (جنهن ۾ پتن هلائڻ جو ماهر ڪي بہ ٽي پتا ڪٽي تڪڙو تڪڙو هلائي اُبتا رکي مقابل کي گهربل پتو ڪڍڻ لاءِ چوي. (جيڪو ڳولي نہ سگهبو آهي) هَٿَ جي چالاڪي. دوکو – ٺڳي.

– **ٽِ – پٽائي ج ٽِ پٽائي**: ذ. صفت. ٽن پٽن واري جوئا کندڙ. جوئاري. ٺڳ – دوکيباز. چالاڪ.

– **ٽِ – پٽي ج ٽِ پٽيون**: ث. ٽِپٽائون چانديءَ جو ڳهه يا چمڙي جو پٽو جيڪو ٻانهن جي ڏُونري ۾ ٻڌبو آهي.

– **ٽِ پڙُ، ٽِپڙو ج ٽِ پڙَ ٽِپڙا**: ذ. صفت. ٽن پُڙن وارو. ٽن خانن وارو. (ث) ٽِپڙي ج ٽِپڙيون.

– **ٽِ پڪو**: ذ. فوتيءَ جي ٽن مهينن کان پوءِ واري خيرات يا ڪريا ڪرم – ٽِماهو.

– **ٽِ پکي ج ٽِ پکيون**: ث. ٽِپکو. گَنلن جا ٽي ٻارا. ٽن پَکن جي جهوپڙي – ٽن پَکن جو مَنهُن.

– **ٽِ پني ج ٽِ پنيون**: ث. نِير جي وڻ جو پَن. وڻ تي چڙهندڙ ۽ گَريءَ گَريءَ ۾ سنهڙن ٽِن ٽِن پَنن واري وَل. اُن وَل جو پَنُ (جنهن ۾ ٽي پتيون ٿين).

– **ٽِ پورُ**: ذ. صفت. ٽنهي پاسن يا ڪُنڊن کان پورو.

– **ٽِ پور پاسو ٽِڪنڊو ج ٽِ پور پاسا ٽِڪنڊا**: ذ. ٽِڪنڊو جنهن جا ٽيئي پاسا هڪجيترا هجن ۽ ٽنهي ڪنڊن جي ماپ ساڳي هجي.

– **ٽِ پهر**: ذ. ٽن پهرن جو وقت (جڏهن ڏينهن جا ٽي پهر گذرن) – ٻرپاڙي – وِچين – عصر. (ث) ٽِ پهري ج ٽِ پهريون.

– **ٽِ پهر ج ٽِ پهرا**: ذ. ٽِپهرن جو آرام. ٽِپهرن جي منزل.

– **ٽِ پهريءَ جهڙو منهن ٿيڻ**: پِيلو مُنهن ٿيڻ. شڪي ٿيڻ. لڄي ٿيڻ.

– **ٽِ پهو**: ٽن تندن وارو ٿلهو سُٽ.

– **ٽِ پيرو ج ٽِ پيرا**: ذ. صفت. ٽن پيرن وارو. لڪي لڪي ايندڙ ۽ لڪي لڪي ويندڙ. ٽن هنڌن يا ٺڪاڻن وارو. جنهن جي خبر نہ پوي تہ ڪٿي هوندو. (ث) ٽِ پيري ج ٽِ پيريون.

– **ٽِ پيڙهيو ج ٽِ پيڙهيا**: ذ. صفت. ٽن پيڙهين وارو. بنيادي.

– **ٽِ پيري ج ٽِ پيريون**: ث. تاس راند ۾ الڳ الڳ رنگن مان ٽن هڪجهڙن پتن جو جوڙ. ٽِسَر.

– **ٽِ دالي**: ث. ٽن نمونن جي دالين جي گَڏيل ڀاڄي.

– **ٽِ دَري**: ث. ٽن درن واري جاءِ، پُل يا موري.

– **ٽِ دڪي**: ث. ٽن دِڪن يا دڪين واري چاڙهي.

– **ٽِ ڏِکي**: ث. ٽي ڏِکا. ٽي لوڏا. سخت تڪليف – ڏولاٿو – مصيبت. (صفت) طلاقيل. مائٽن، ساهرن ۽ راڄ جي ڌڪيل يا لوڏيل.

– **ٽِ ڏِکيءِ ۾ اچي وڃڻ**: لوڏن ۾ اچي وڃڻ – ڏولاٿن ۾ اچي وڃڻ.

Gul Hayat Institute

– **ٽه رقمي:** ث. ٽن رقمن وارو حساب (جنهن ۾ ٻن مليل رقمن جي مدد سان ٽين رقم جواب طور ڪڍجي).

– **ٽه سالو ج ٽه سالا:** ذ. صفت. ٽن سالن جي عمر وارو.

– **ٽه سانگ ج ٽه سانگو:** ث. ٽي شاخون. وڻ ۾ ٽن شاخن جي ڦٽڻ جو هنڌ.

– **ٽه سانگُ ج ٽه سانگو:** ذ. ٽن شاخن يا ٽن اَنگهن وارو هٿيار – ٽِسانگو. ٽن انگن واري ٿوٽي.

– **ٽه سَرِ:** ث. تاس راند ۾ مختلف رنگن مان هڪجهڙن ٽِن پتن جو جوڙ – ٽِپيري. ٽِن سَرُن واري ڏهري.

– **ٽه سو (ٿ):** ذ. ٽن سون ڌاڳن واري تاڃي مان ٺهيل ڪپڙو. ٽيهن ڌاڳن مان تيار ڪيل ڪپڙو. ڪپڙي جي ٽِن ڏرن کي ملائي ٺاهيل چادَر. (صفت) چِڊو – ٽُسو.

– **ٽه سُول ج ٽه سُولَ:** ذ. ٽِن ڏندن وارو هٿيار – ترشول. ٽن واٽن جي ملڻ وارو هنڌ – ٽِواٽو.

– **ٽه سِيِ، ٽه سِيو:** ذ. (ت). ث. ٽن سَون تندن جي تاڃيءَ وارو ڪپڙو.

– **ٽه ڦَلو:** ذ. [هـ ترڦلا: ع. اطريفل] ٽن ڦُلن يعني هريڙن، ۽ ٻهيڙن جو مرڪب. (جو دوا طور ڪم اچي).

– **ٽه ڦٽي، ٽِڦِٽِي ج ٽه ڦِٽيُون:** ث. ٽن ڪُنڊن واري لوهه جي ڪُرپي (جنهن سان ٿئي تان ماني وغيره اُٿلائجي) – ڇيتِ (ت). وراٺي.

– **ٽه ڦٽيءَ جهڙو مُنهن ڪرڻ:** مايوس منهن ڪرڻ. ملول ٿيڻ.

– **ٽه ڦيٿي ج ٽِڦِيٿيُون:** ث. ٽن ڦيٿن واري گاڏي، سائيڪل وغيره

– **ٽه ڪالي ج ٽه ڪالي:** ث. تور جي وڏي ڪانٽي ٽنگڻ جي لاءِ ٽن ڪانئين جي مخروط اڏاوت.

– **ٽه ڪارُ:** ذ. صفت. ٽِن ڪارَن داغن وارو. (جانور: ڏڳو، گهوڙو) نياڳو – ڇَندبو.

– **ٽِ ڪُنِي ج ٽه ڪُنيون:** ث. ٽن قسمن جو طعام. نڪ جي مٿان پِرُن جي وچ وارو هنڌ.

– **ٽه ڪَپڙي:** ث. ٽن ڪپڙن پائڻ جي عمر کي پهتل ڇوڪري. بالغ ٿيڻ جي ويجهو ڇوڪري.

– **ٽه ڪَنٽي (ٿ):** ث. گاهه جو هڪ قسم – ٽڪَنڊي.

– **ٽِڪُنڊو ج ٽِڪُنڊا:** ذ. جاميٽريءَ ۾ ٽِن ڪُنڊن ۽ ٽن پاسن واري بند شڪل – مثلث الاضلاع. (مختلف ٽڪنڊا: اٽپور پاسو ٽڪنڊو، ٻه پور پاسو ٽڪنڊو – ٽه پور پاسو ٽڪنڊو)

– **ٽه ڪُنڊيارو ج ٽه ڪنڊيارا:** ذ. صفت. ٽن ڪُنڊن وارو.

– **ٽه ڪنڊي:** ث. گاهه جو هڪ قسم (جنهن جو ٻج ٽن ڪنڊن وارو ٿئي ۽ ول وانگر پٽ تي پکڙجي) – ٽه ڪَنٽي (ٿ).

– **ٽِڪَٽو ج ٽِڪَٽا:** ذ. صفت. ٽن ڪٽن وارو.

– **ٽِڪورو ج ٽِڪورا (ت):** ذ. (ٽن ڪورن يا پاسن وارو) لوهار کي ڪم جو هڪ اوزار. جنهن سان لوهه يا ڪاٺ جي مٿاڇري کي رهڙڻ يا گسائڻ جو ڪم وٺجي. ٽن پاسن يا ڪنڊن واري رواٽ. (ث) ٽِڪوري ج ٽِڪوريون.

– **ٽِڪَرِي (ڪ):** ث. ٽن پٿرن سان ڪيڏڻ واري هڪ راند – ٽه ٽٽي.

– **ٽِڪَڻُ (ڪ):** ذ. ٽن ڪٽن واري – پرت جو هڪ نمونو.

– **ٽِڪَلو:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم (جنهن تي ٽن گلن وارو ڇاپو ٿئي)

– **ٽِڳو ج ٽِڳا:** ذ. ٽن سالن جي عمر وارو ڏڳو.

– **ٽِڳهَڙو ج ٽِڳهڙا:** ذ. سال جي شروع وارا ٽي ڏينهن. (جيڪي ڪورين جي ڪپڙي سِبڻ يا اُٽڻ لاءِ منحوس ڏينهن ليکيا ويندا آهن).

– **ٽِلِ، ٽِلهَ ج ٽِلون، ٽِلهُون:** ث. ٽن ٽٽن واري مينهن يا ڏِڳي.

– **ٽِلڙهه:** ث. ٽن لغڙن جو پيچ.

– **ٽِلڙهو ج ٽِلڙها:** ذ. صفت. ٽن لڙهن وارو هار. ٽه سَرو.

– **ٽِماڙ ج ٽِماڙون:** ث. هڪبِئي جي مٿان ٽن طبقن واري جاءِ – ٽن منزلن واري جاءِ.

– **ٽِماسو ج ٽِماسا:** ذ. ٽن مهينن جي مند.

– **ٽِماهو ج ٽِماها:** ذ. صفت. ٽن مهينن وارو. (ذ) ڪنهن جي مرڻ بعد ٽن مهينن واري خيرات. ٽِپَڪو.

– **ٽِماهي ج ٽِماهيون:** ث. ٽن مهينن جو عرصو – سِماهي.

– **ٽِمُڪو ج ٽِمُڪا (ٿ):** ذ. ٽِمُنهون يا ٽن مُنهن وارو ڏيئو. ٽِواٽو – ٽِسُول.

– **ٽِمُنهين:** ث. گلا – غيبت.

– **ٽِمُنهون ج ٽِمُنهان:** ذ. صفت. ٽن مُنهن وارو هر – ٽِمُڪو. واهه مان ٽن شاخن ڦٽڻ واري جاءِ.

– **ٽِمُني ج ٽِمُنيون:** ث. ڪاٺ کي جهلڻ واري ٽلهي ڪاٺي.

– **ٽِمٽو ج ٽِمٽا:** صفت. ٽن مٽن جي تور وارو.

– **ٽِمُورتي:** ث. هندن جي ٽن ديوتائن (برهمو، شو ۽ وشنو) جي گڏيل مورت – ٽِمونهين.

– **ٽِمونهين:** ث. ڏسو "ٽِمورتي".

– **ٽِواٽو ج ٽِواٽا:** ذ. ٽن رستن يا واٽن جي ڦٽڻ يا گڏجڻ وارو

Gul Hayat Institute

هنڌ – ٽسول.

– **ٽِوايو ج ٽِوايا:** ذ. صفت. ٽِن وايُن وارو – ٽن ٻولين وارو – ٽن معنائن وارو. (ڪتاب).

– **ٽِوَڪڙي ج ٽِوَڪِڙيون:** ٿ. ٽن ڏِرين جي پاڻ ۾ هڪٻئي سان سڱابندي.

– **ٽِمَٽو ج ٽِمٽا:** ذ. صفت. ٽن مٽن وارو. ٽن مَٽَن يا ٽن ڏِرين سان لاڳاپيلُ (حسابُ، ليکو).

– **ٽِموچڙي:** ٿ. سخت سزا – گهٽي مار ڪُٽَ.

• **ٽابُ ٽراٻ ج ٽاٻُون ٽراٻون (ٽ):** ٿ. وڏي ڇوڪري.

– **ٽابُ ج ٽاب:** ذ. ننڍو ڇوڪرو – ڏَڪرو. گابو.

• **ٽاٻَن ٽاٻِر ج ٽاٻِرُون (ٿ):** ٿ. وڏي ڪُنوارِي ڇوڪري.

• **ٽاٻـَرُ ج ٽاٻـَرَ:** ذ. چوپائي مال جو ننڍو ڦَرُ. گابو. وَهڙو. ٻـِڪر وغيره جو ٻُڪر. ننڍو ٻارُ. ٽورو پاٽي.

– **ٽاٻـَرُ ٽاٻِرُ، ٽاٻِرِ ٽاٻِرِ:** ذ. چوپائي مال جا ننڍا ڦَـرَ. ڇوڪر ٻاڪَرَ.

• **ٽاٻِڙِ، ٽاٻِڙ:** ٿ. گهوڙي جي سُنبن جو ڊوڙڻ وقت آواز.

– **ٽاٻِڙ ٽاٻِڙ ڪرڻ:** ٽکي هلڻ يا ڊوڙڻ وقت پيرن سان آواز ڪرڻ.

– **ٽَاٻِڙِڪو:** ذ. گهڻن گهوڙن جي ڀڄڻ جو آواز. ڊوڙندڙ گهوڙن جي سُنْبَن جو آواز. ٽِڪي ياڄ.

– **ٽاٻِڙڪو وجهڻ:** ڀَڄائڻ – ڊوڙائڻ. چرڪ پرائڻ. نقصان وجهڻ.

• **ٽاٻِلو (ڪ):** ذ. ڊوڙندڙ گهوڙن جي – سُنبن جو آواز.

• **ٽاٻِـنِي ج ٽاٻِيونْ:** ٿ. مڇيءَ جو هڪ قسم. ڪارو رنگ، ويڪرو مُنهَن، ڦقڙن سان ساهه کڻندڙ، ٻن ڪان ڇئن فوٽن تائين قد. لَڌڙي جِي شڪل سان مشابهت رکندڙ ۽ بنا ٻـَرن واري منگر مڇي.

• **ٽاٽَ:** ٿ. موڙَ (بت ۾). اوچتو لڳـَن ۾ ٽورو سور. سُور جي سوٽ. ٽَڪَ جو ٽورو احساس.

– **ٽاٽَ اُڀرڻ:** ٽورو ٽَڪُ محسوس ٿيڻ. ٽورو سور پيدا ٿيڻ (لڱ ۾). سُورَ جي ڇِيٽَ اُڀرڻ.

• **ٽاٽُ ج ٽاٽَ:** ذ. [انگ. Tight] درزين وٽ استري واسطي ڪم ايندڙ هڪ قسم جو ٿُلهو ۽ چِڪيل ڪپڙو. سٽيءَ مان ٺهيل سنهي ڳوڻ – پالُ. (صفت) سخت. مضبوط. چِڪيل – تاڻيل. اڻ مڙندڙ. پورو پريل. سوگهو بند ٿيل. سُڪَ. چوڪس – خبردار. ٺهيل ٺڪيل (ڏيک ويک ۾).

• **ٽَاٽَائِـي ج ٽَاٽَائِيُون:** ٿ. شوخي. ڪڙائي. چالاڪي. ٽَٽُ. تيزي. تندرستي.

– **ٽَاٽَائِـي ڏيکارڻُ:** ڪڙائي ڏيکارڻ. چالاڪي ڏيکارڻ. تيزي ڪرڻ.

– **ٽَاٽَائِـي وَٽَڻُ:** ٽَٽُ وٽڻ. سينگار ڪرڻ.

– **ٽَاٽَائِيِ وَٽائِڻُ:** ٽَٽ وٽائڻ. سينگار ڪرائڻ.

– **ٽاٽُ ڦـُوڪ:** ٿ. ڪپڙي لٽي. ٺاهه جوڙ. مستي. تيڙي – وڏائي – آڪڙ.

– **ٽَاٽُ ڪَـرَڻُ:** سخت ڪرڻ. قابو ڪرڻ. پورو پرڻ. ٽڪڙو ڪرڻ. سزا ڏيڻ.

• **ٽَاٽَا ج ٽَاٽَائُونْ:** ٿ. مِينهَنْ پوڻ يا پاڻيءَ ڪِرڻ جو آواز. ٽَپِ ٽَپِ.

• **ٽَاٽَار:** ذ. گرم شيءِ سان ٽاڪور. ٻسارُ – چِهْل قَدمي. گهمندي هيڏانهن هوڏانهن نظر.

• **ٽَاٽَارَڻُ:** مصدر. ٽَڪورَڻ – ٽاڪورڻ. سور جي مٿان ڪپڙو گرم ڪري گهمائڻ. بدن کي ڪنهن شيءِ سان گرم ڪرڻ يا ٽاڪور ڪرڻ.

• **ٽَاٽَارو:** ذ. مَکَڻَ کي رِجائي گيهه بنائڻ جو ڪم.

• **ٽَاٽَائِڻُ:** مصدر. ٽَتائڻ – لَنوائڻ. گـُسائڻ. ڪن ٽارَ ڪَـرَڻُ. (ٽاٽائيو – ٽاٽائيندو – ٽاٽايل).

• **ٽاٽِجَڻ:** نعل مجهول. مِـٽِيءَ، شيشي يا چِـنيءَ جي ٿانوَ کي ٽوري سيـَر يا ڦوٽ ِ پوڻ. سُور جي سُوٽ اُڀرڻ. سِـيٽجڻ. عضوو يا نَس.

– **ٽاٽيلُ:** ذ. صفت. سير پيل – ڏَرِ يَلُ.

• **ٽَاٽـرُ ج ٽَاٽـرَ:** ذ. آڏيڪ وَهڙو – اڻ ڪُٽيل وَهڙو – آنِرُ وَهڙو. نئون بالغ (ڇوڪرو). مستيءَ وارو. اڻ آزمودگار. لوفر. بي حياءَ – بدفضيلت (ڇوڪرو).

• **ٽاٽـِرو ج ٽاٽِرا:** ذ. گوڙ – هُل. فساد – بکيڙو. مانڌاڻ.

• **ٽاٽـِڙِي:** ٿ. ليمي جو سَٽُ – ليمي جو رَسُ.

• **ٽاٽِـڙِيْ:** اسم خاص. ضلعي لاڙڪاڻي، تعلقي ڏوڪريءَ ۾ هڪ ٽپي ۽ ديهه جو نالو. هڪ ذات جو نالو.

• **ٽاٽِـڪَڻُ (ٿ):** مصدر. ڀَڄڻ – ڀَڄي پوڻ. سِرجڻ – ٽاٽجڻ.

• **ٽاٽِـمائِڻُ:** مصدر. (ڪم ڪان) ٽتائڻ – لَنوائڻ – گوهي ڪرڻ – پاسو ڪرڻ. ناز نخرو ڪرڻ.

• **ٽَاٽُوْرَڻُ:** مصدر. ٽاڪور ڪرڻ. (بدن کي سور واري هنڌ تي گرم ڪپڙي پٽر وغيره سان ٽاڪور ڪرڻ)

• **ٽاٽورَ ج ٽاٽورون:** ٿ. ٽاڪورَ. ڏَمَ.

• **ٽاٽونڪِڻُ:** مصدر. ڇَنڊِڻ ڦُوڪڻ – صاف ڪرڻ.

• **ٽاپَ:** ٿ. ننڍي وَهْڙِي. ٽـهاڻ.

- **ٽاپُ**: ذ. [انگ. Top = چوٽي] واهه جي ڪناري وارو صاف رستو — ڏِنو — گَسُو — اَناءُ.
- **ٽاپَ ٽاپَ**: ث. گهوڙي هلڻ جو آواز — ٽاپڙَڪو.
- **ٽاپَ ٽُوپَ**: ث. [انگ. ٽپ ٽاپ] خوشامد — چاپلوسي. ٺاهه جوڙ — چندڦوڪ.

— **ٽَاپَ ٽُوپَ ڪَرَڻُ**: خوشامد ڪرڻ. خدمت ڪرڻ — چاڪري ڪرڻ. سينگار ڪرڻ. چندڦوڪ ڪرڻ — صفائي رکڻ.

- **ٽاپَرُو ج ٽاپَرُو**: ذ. زور يا پيڙون ڏيندڙ.
- **ٽاپِرو(ل)**: ذ. ٻاڪرين مال جو هڪ قسم. (ث) ٽاپِري ج ٽاپِريُون.
- **ٽاپَري**: ث. ٻَري ٻڪرين جي نسل مان هڪ قسم.

— **ٽاپري ٻَري**: ث. ٻڪرين جو هڪ قِسم.

— **ٽاپري ڪاموري**: ث. ٻڪرين جو هڪ قسم

- **ٽاپِرو ٻَرو ج ٽاپِرا ٻَرا**: ذ. ٻَري ٻڪر جو هڪ قسم (ث) ٽاپري ٻَري ج ٽاپريُون ٻَريون.
- **ٽاپِرو ڪامورو ج ٽاپِرا ڪامورا**: ث. ٻَري ٻڪر جو هڪ قسم. (ث) ٽاپِري ڪاموري ج ٽاپِريون ڪاموريون.
- **ٽاپورَ ج ٽاپورون**: ث. خدمت — چاڪري. اٺي ويٺي — پيج ڊوڙ واري نوڪري.
- **ٽاپورَ ڪرڻ**: خدمت ڪرڻ — چاڪري ڪرڻ.
- **ٽَاپِڙو ج ٽاپِڙا (ل)**: خوشامد ڪرڻ ـ چاپلوسي ڪرڻ.
- **ٽَاپِڙو ج ٽاپِڙا (ل)**: ذ. تار يا لٺي تي ٽاڙي وڄائڻ. نچڻ. شاديءَ جي موقعي تي مگٺهار جي چوڌاري زالن جي جهمر.
- **ٽاپِڻ (ڪ)**: مصدر. اُٺ جو مَستيءَ جي حالت ۾ ماٺهوءَ کي پيرن هيٺان لتاڙي مارڻ.
- **ٽاپو ج ٽاپا (ٿ)**: ذ. تکي ڊوڙ (اُٺ جي). اجايو پنڌ. ٽاٻو.
- **ٽاپُو ج ٽاپُو**: ذ. ٽپا ڏيندڙ — چال ڏيندڙ — ڪُڏندڙ. واهه يا شهر تي ٻڌل زنجير يا رَسو (پار اُڪرڻ لاءِ). گول ٺِڪري (ٻارن جي راند ۾ ڪم ايندڙ).

— **ٽاپُو رانِد**: ث. هڪ تنگ متي ڪئي، ٻيءَ تنگ جي پير سان گول ٺڪريءَ کي ٺُڏي، پڙ ۾ پهچائڻ واري راند — تِيزي راند — اِنڊ راند.

- **ٽاپُون ج ٽاپون**: ذ. تِيزي راند ۾ زمين تي ٺهيل خانن مان ڇهون نمبر خانو.
- **ٽاپِي ج ٽاپِيُونْ**: ث. تِکي ڊوڙ (اُٺ جي). تيز ياچ — ڌاڌي — ڊوڙَ.
- **ٽاپين ۾ پوَڻُ**: ڊڪ ڊوڙ ۾ پوڻ. تڪليف ۾ اچي وڃڻ. رولڙن ۾ پوڻ.
- **ٽَاڄو ج ٽَاڄا**: ذ. دهل يا نغاري جي چوٽ واري وڄت. دهلن جو زوردار آواز. ٽانُوَ ٽپا ۽ سامانَ.
- **ٽاڄني ٽاڄڻي ج ٽاڄنيون ٽاڄڻيون**: لوهه جي ننڍي سُئي (ٻن يا وڌيڪ ڪاغذن کي ٽنبي گڏ رکڻ لاءِ ڪم ايندڙ).
- **ٽَاڏِڻ. ٽاڏَڻ**: مصدر. ڊِڳي جو رَنڀڻ (ڳئونءَ تي ٽپڻ يا ٻئي ڊِڳي سان ورهڻ مهل).

— **ٽاڏَ. ٽاڏ ج ٽاڏون. ٽاڏِيون**: ث. ڳئونءَ تي ٽَپڻ يا ٻئي ڏاند سان وِڙهڻ مهل ڊِڳي جي رَڙ. ڏاڍو آواز. رڙاڪو. وڏائي — ٽانْءِ. خوشيءَ جو ٽَپُ.

— **ٽاڏَ ڪَرَڻُ**: خوشيءَ وچان يا ٽانْءِ ۾ پرچي رنيون ڪرڻ.

— **ٽاڏَ ڪَري مَچڻ**: خوشيءَ سان مچڻ. ظاهر ظهور قبولدار ٿيڻ. فخر سان اقرار ڪرڻ.

— **ٽاپَ هَڻَڻُ**: وڙهڻ لاءِ تيار ٿيڻ.

- **ٽاڏو ج ٽاڏا**: ذ. صفت. هَٺيلو — ضِدي.

— **ٽاڏون (ٽاڏيون) ڏيڻ**: ڍورن جو مستيءَ جي وقت ٽپ ڏيئي آواز ڪرڻ. للڪارون ڪرڻ. ٻٽاڪون هڻڻ.

— **ٽاڏون (ٽاڏيون) هڻڻ**: مستي ڏيکارڻ. وڙهان وڙهان ڪرڻ. ٻولائڻ (وڙهڻ لاءِ).

- **ٽاڙَ ج ٽاڙون**: ٿ. ڏسو "ٽاڏ".
- **ٽارپين**: ذ. تارپين جو تيل. رنگ جي ڪم ايندڙ ولائتي تيل.
- **ٽارچَ ج ٽارچُون**: [انگ. Torch] چور ٻٽي — هَٿَ ٻَتِي (جيڪا ٻٽريءَ جي سيلن تي، ٻٽڻ ٻٻائڻ سان ٻري).
- **ٽارِڻ**: مصدر. [سن. ٽران] پري ڪرڻ — پاسي ڪرڻ — هٽائڻ. الگ ڪرڻ — جدا ڪرڻ. (بهانو ڪري) ٽٽائڻ — گسائڻ. پاسيرو ڪرڻ.
- **ٽارو**: پاسو. ٽٽاءُ — گس گساءُ — الگ ڪرڻ.
- **ٽارو ڪرڻ**: ذ. پاسو ڪرڻ. بچاءُ ڪرڻ. ٽري وڃڻ — مُڙي وڃڻ.
- **ٽارو ج ٽارا**: ذ. لئيءَ جي وڻ جي سنهي شاخ. لئيءَ جو ننڍڙو وڻ. وڏي ٽاري. لاٽَر. چانيو. لئيءَ جي ننڍين شاخن مان ٺاهيل ٻهارو. مهميزَ.

— **ٽارو ٽُنبَڻُ**: مِيارون ڏيڻ. طعنا ٽُنڪا هڻڻ. هوشيار ڪرڻ.

— **ٽارو ٿِيَڻُ**: ڪنهن عضوي مان ست ڇڏائي وڃڻ.

— **ٽارو ڏيڻُ**: ٻهارو ڏيڻ. صفائي ڪرڻ. ٺڙڪ جواب ڏيڻ.

- **ٽاري ج ٽاريون**: ث. شاخ — لام. وڻ جو ننڍڙو ڏارُ (جنهن ۾ پن ۽ ڏانڊيون اچي وڃن) وڻ جو هڪ قسم — ٽالهي — شيشم.

Gul Hayat Institute

- **تاري ٻهار:** ث. پوري صفائي – ميرَ سيرَ. خاتمو – ٻهاڙي.
- **تاري ٻهار ڪرڻ:** ميڙي چونڊي سڀ ڪٽڻ. صفائي ڪرڻ.
- **تاري وجهڻ:** وڻ جون ٽاريون وڍي رڍن ۽ ٻڪرين کي کاڌي لاءِ ڏيڻ.
- • **تاڙَ ج تاڙون:** ث. ٺـَـرَ ڏڀي جو آواز (ڪ). ڏسو "تاڏ".
- • **تاڙا هڻڻ:** نشان قائم ڪرڻ.
- • **تاڙا ڦوڙا ڪرڻ:** ڪُرڪَڻ – ڪِنجهڻ – وَڪـَـڙ ڪائڻ.
- • **تاڙڻ:** مصدر. باهه تي ٻڳهارڻ (وَهـَ. گيهه. مکڻ) – ڏسو "تاڻڻ".
- • **تاڙهَ ج تاڙهون:** ث. ڏڀي يا ڳـُـٺوءَ جو هڪ آواز (جيڪو ڏوڙڻ ۽ تاڏن ڏيڻ مهل ڪڍن). گجگوڙ جو آواز. شينهن جي دانهن. رڙ – ڪوڪَٽ. ڀاچ.
- **تاڙهو تاڙهه:** ث. دانهن ڪوڪ. ٻچ ٻچان.
- • **تاڙهو تاڙهه ڪرڻ:** گجگوڙ ڪرڻ. رنڀون ڪرڻ (ڪ).
- • **تاڙهي ج تاڙهيون (لس):** ث. ٽاري – وڻ جي شاخ.
- • **تاس:** ث. جـَـرَ – سيڪ – تـَـوُ.
- • **تاسُ (ل):** ذ. بند جي سڌائيءَ لاءِ مٽس ڏنل ٽـَـپ.
- • **تاسا سِلڪ:** ث. ريشمي ڪپڙي جو هڪ قِسم.
- • **تاڳ ج تاڳَ (ل):** ذ. ڌاڳو. ڏورو. سُٽ جو ڦورو.
- • **تاڪو ج تاڪا (ٿ):** ذ. وقت ٽائو – ويلَ – مهل.
- • **تاڪو ڪرڻ (ٿ):** ترسڻ – ساهي ڪرڻ.
- • **تاڳَ (ل):** ث. چوپاين جا ڦـَـرَ. ماڻهن جا ڳهڻا ٻارَ.
- • **تاڪَ:** ث. سخت زمين – سڪل ۽ پڪي زمين. جانورن يا اناج جي ڪنهن بہ جنس ۾ ٻيءَ جنس جو ڪو داڻو. (صفت) سخت – پڪو.
- **تاڪَ منجهند:** ث. پوري منجهند – پورا ٻہ ٻهرَ. سخت گرميءَ جو وقت.
- • **تاڪُ:** ذ. ننڍن جهنگلي جانورن کي ڦاسائڻ لاءِ تارن جو اَڏيل ننڍڙو لوڙهو. سيهڙن ڦاسائڻ جو واڙو يا پيهـَـرَ.
- • **تاڪارُ ج تاڪار:** ذ. هڪ قسم جي وڻ جي پاڙَ (جيڪا ڪنگهہ، بلغم ۽ سهڪي کان ڪاڙهي طور ڪم ايندڙ)
- • **تاڪاري (ڪ):** تـَـڪر جو وڻ – جابلو.
- • **تاڪاٽو ج تاڪاٽا (لس):** ذ. چڪَ (پڙهڻ ۾). ڀُلَ. ويسر سبب لکڻ يا پڙهڻ ۾ ٿيل غلطي.
- **تاڪاٽو پوڻ:** پڙهڻ ۾ ڪا غلطي ٿيڻ. چڪ پوڻ. ڀل ٿيڻ. ياد ڪيل ڪم جو ڪجهہ حصو وسري وڃڻ.
- • **تاڪاڻي:** اسم خاص. ڪاري. ضلعي ٺٽي ۾ هڪ ڍنڍ جو نالو.

- • **تاڪائون. تاڪئون ج تاڪاٽان. تاڪٽان:** ذ. صفت. جلد ڦِٽي پوندڙ (شيشو وغيره) – تڙڪي ڀڄي پوندڙ.
- • **تاڪـُـر:** ث. ڪوهستان ۾ ننڍين ننڍين ٽڪرين واري ايراضي. ننڍڙي ٽـَـڪري – ٽوڙهو – ڏَنو.
- • **تاڪـُـرُ ج تاڪـُـر (ٿ):** ذ. ٻُتن جو پوڄاري – ٻـُـتُ پرست.
- • **تاڪرو ج تاڪرا:** ذ. ڳهٽو ڪم. مشڪل ڪم. بيگـَـر. ڪم. ڏنڊو. اجايو بحث.
- • **تاڪـُـرو ج تاڪـُـرو:** ذ. صفت. ٽڪـَـرَ جو رهندڙ – جابلو – ٻهاڙي. ڪاري رنگ ۽ ڳاڙهن ٽِڪـِـن واري پوري يا ڳـَـڏي.
- **تاڪـُـرو ڪان:** ذ. جابلو علائقي وارو (ڪانءُ جيڪو عام رواجي ڪانءَ کان وڏو پچ ننڍو ۽ ڳري آواز ۾ ڪان ڪان ڪري).
- • **تاڪـُـرُ ج تاڪـُـرَ:** ذ. صفت. جهٽ ۾ ڀڄي پوندڙ – تاڪئون.
- • **تاڪلو ج تاڪلا:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (سائي رنگ ۽ سنهي پُڇ سان ننڍڙو پکي) – تـَـڪلو. تيزي راند ۾ ڪم ايندڙ گول ۽ چپٽري ٺِڪري – ٽاپُوُ. تيزي – تِزي (ت).
- • **تاڪلا کهڙڻ:** اجايو وقت وڃائڻ – بي فائدو ڪم ڪرڻ.
- • **تاڪڻ:** مصدر. سِبڻ – ٽوپو ڏيڻ. ٽوپي هڻڻ – ڳنڍڻ. سخت شيءِ کي ٺڪڻ (جَبَلُ) ڪوٽڻ. ٿانءِ جي ڳهہ وغيره کي ريهہ سان ڳنڍڻ – ريهڻ. (تاڪيو – تاڪيندڙ – تاڪيل).
- • **تاڪائڻ:** مصدر. "تاڪڻ" مان متعدي بالواسط. تاڪا ڏيارڻ. سِبائڻ. ڳنڍائڻ – ريهائڻ (ٿانءُ. ڳهہ) پٿر ٺڪائڻ.
- • **تاڪو ج تاڪا:** ذ. ٽوپو – بخيو. ڳنڍُ. ڌاتوءَ جي ٺـَـل ٽڪرن کي ريهہ ڏيڻ.
- **تاڪا ٽوڙي چلڻ:** ڀلائڻ – مُنجهائڻ.
- **تاڪو اُپڙڻ:** تاڪو ڇڄي پوڻ. (ڦَٽ جو) تاڪو کلي وڃڻ. تاڪو ختم ٿيڻ.
- **تاڪو ڏيڻ:** سبڻ (جتيءَ کي) – ڳنڍڻ (ڪپڙي جو ٽڪرہئي ٽڪر سان). ريهہ ڏيڻ – جوڙڻ – ناهڻ.
- **تاڪوئي نہ لڳڻ:** وَس کان ٻاهر ٿيڻ – هَٽ پهچ نہ ٿيڻ. ڪوئي چارو نہ چلڻ – ڪوئي حيلو نہ هلڻ. ڳنڍجڻ جو امڪان ئي نہ رهڻ.
- • **تاڪوڙڻ:** مصدر. ڏَمڻ – ٺَـنڻ – سيڪڻ. تاڪور ڪرڻ. (تاڪوريو – تاڪوڙيندو – تاڪوريل).
- • **تاڪوڙ. تاڪوڙ ج تاڪوڙون. تاڪوڙون:** ث. بدن کي گرم

Gul Hayat Institute

شيءِ (گرم پٿر) سان ڏم – سيڪ – ٽاٽار.
• **ٽاڪوڙو ج ٽاڪوڙا:** ذ. ٽاهه – ڇرڪ – خوف – هراسان – ڀاڄ. حراس ۾ ڀڄڻ – ڀڄ ڀڄان. هُل – مارڪٽ – ڀاڪر ڪٽو.
– **ٽاڪوڙو پوڻ:** ڀاڄڙ پوڻ. ڀڄڻ جو آواز ٿيڻ. مانڌاڻ مچڻ.
– **ٽاڪوڙو وجهڻ:** هراس پيدا ڪرڻ. ڪُنڪر وجهڻ. ڀڄائڻ. مارڪٽ ڪرڻ.
• **ٽاڪڻون ج ٽاڪڻان:** ذ. صفت. ڏسو "ٽاڪائون".
• **ٽاڪونُ ج ٽاڪونُ:** ذ. صفت. جلد پڄي پوندڙ. جلد ڏکندڙ. ڏسو "ٽاڪائون. ٽاڪڻون".
• **ٽاڪي:** ث. هڪ قسم جي بيماري – آتشڪ.
– **ٽاڪي نڪرڻ:** آتشڪ جي بيماري ٿيڻ. ناسور ٿيڻ. لا علاج بيماري ٿيڻ.
• **ٽاڳ ج ٽاڳ (ل):** ذ. ڏاڳو. ڏورو. سُٽ جو ڦورو.
• **ٽاڳو ج ٽاڳا (ٿ):** ذ. وقت – ٽاڻو – ويلَ – مهل.
• **ٽاڳو ڪرڻ (ٿ):** ترسڻ – ساهي ڪرڻ.
• **ٽاڳِ (ل):** ث. چوپاين جا ڦٽر. ماڻهن جا گهٽا ڀار.
• **ٽال ج ٽالون (ٿ):** ث. صفا ڪُوڙيل مٿو. ٽوڙهه – گنج.
• **ٽال مٽول:** ث. بهاني بازي – انڪار لاءِ بهانا ۽ عذر.
• **ٽالپُر:** اسم خاص. ميرن جي ذات جا ٨ پاڙا: پُرڳڙي. باگراڻي. ڪور ڪاڻي. ڪبڙي. نظاماڻي. شهداداڻي. شهواڻي. ٽارا. مزاري بلوچن جو هڪ قبيلو. تعلقي ڪوٽ ڏيجي. ضلعي خيرپور ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.
• **ٽالو:** ذ. جوڙو – ٻيلهه. قطار – سنگهر – ٽلو.
• **ٽارو** – ٽاءُ – پاسو – ڪُساءُ. قدرتي ڳنجو (ٿ). ڪرڙ جو وڻ.
– **ٽالو ڪرڻ:** ٽارو ڪرڻ – ٽري وڃڻ – پاسو ڪرڻ. ڇڏو رهڻ. پرهيز ڪرڻ. نفرت ڪرڻ. قطار ڪرڻ.
• **ٽالهه:** ث. گهٽائي. گهٽا (ڏاندن جا جوڙا). ڏاڍو (سيءُ يا ٿڌ).
• **ٽالهو:** ذ. صفت. شانَ وارو – عزت وارو – مانَ وارو. (اسم خاص) ضلعي بدين. تعلقي ماتلي. ٽپي ڪچر ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٽالهي ج ٽالهيون:** ث. شيشم جي وڻ جو هڪ قسم – ٽالي – ٽاري (ٿ). (اسم خاص) سنڌ جي گهٽڻ جدا جدا هنڌن جي ٽپن جا نالا.
• **ٽالهياري:** اسم خاص. ضلعي بدين. تعلقي ماتلي. ٽپي ڦليجاڻيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٽالي ج ٽاليون:** ث. ٽالهي – ٽاريءَ (وڻ). جوٺارين جي اصطلاح ۾

اُنن آنن جو سڪو – آڌيو.
• **ٽامَ ج ٽامون:** ث. وڻ جي ننڍي ٽاري – لامَ.
• **ٽامڙي ج ٽامڙيون:** ث. [سن. تامر]. ديڳڙي. (صفت) باهه جهڙي ٽتل – سخت گرم.
• **ٽامڙو ج ٽامڙا:** ذ. [سن. تامر] ٽامي جو ديڳڙو – ٽامي جي هنڊي. اڳاڻي وقت جو ٽامي مان ٺهيل سڪو.
– **ٽامڙو ڳاڙهو:** ذ. اڇي پيٽ ۽ ڳاڙهي پٺي وارو (گدڙ).
• **ٽامڻي ج ٽامڻيون:** ث. [سن. تامر] ٽامي جو برتن. سج جي سخت تپش. گرميءَ ڪان ڳاڙهي ٿيل شيءِ. ڇڙ. سخت ڪاوڙ. ڪاوڙ کان جهري جي ڳاڙهاڻ.
– **ٽامڻي ڦٽڻ:** جوشُ ۾ اچڻ. ڏاڍو گرم ٿيڻ – ٽپي ٽپي ڳاڙهو ٿيڻ. ڏاڍو ڳاڙهو ٿيڻ (ڪاوڙ ۾)
• **ٽامو:** ذ. [سن. تامر] پيتل ۽ لوهه جي ملاوت مان ٺهيل هڪ ڌاتو. (صفت) ٽامي جي رنگ وارو.
• **ٽانبر ٽامبر ٽامبرُ ج ٽانبرَ:** ذ. سنهو تارو. لڪڻ. ڇهو سنهون سُڪل ماڻهو.
• **ٽانبو (ٿ):** ذ. ٽامو.
• **ٽانٻيرو ج ٽانٻيرا (ٿ):** ذ. ٽامي جي گهاگهر.
• **ٽانٽ (لس):** ذ. گاهه جو هڪ قسم (جيڪو اُٺ کائين).
• **ٽانٽ ج ٽانٽ (ل):** ذ. صفت. [انگ. Tight = پختو] ڏسو "ٽاٽ"
• **ٽانٽارَ:** ذ. ڳوڙ. ڏسو "ٽان ٽان".
• **ٽانٽيو ج ٽانٽيا (ٿ):** ذ. اُٺ جي پاڪڙي جي ڪائين کي قابو ڪرڻ لاءِ لوهه جي ٽڪر جي جهل.
• **ٽانٽيڻو ج ٽانٽيڻا (ٿ):** ذ. ڳوڏو. تنگ.
• **ٽانٻڻ ج ٽانٻڻ (ٿ):** ذ. ڏينگر – ڏنگهر.
• **ٽانڊاٺو ج ٽانڊاٺا:** ذ. اڌ مندڙ ۽ چمڪاٽ ڪندڙ هڪ قسم جو جيت – ڪڙڪُپيتو (ل) – ڪُهي ڪڏ (ٿ).
• **ٽانڊو ج ٽانڊا:** ذ. ٻرندڙ آڱر – جاڳٽو (ل) – باهه. حسد. ڪاوڙ.
– **ٽانڊو ٽوپي بند ڪرڻ:** نياتِ مان ڪيڻ – پائيچاري مان ڪيڻ. ڪُرم مان ڪيڻ.
– **ٽانڊو ٽوپي ڪرڻ:** خدمت چاڪري ڪرڻ. ٽهل ٽڪور ڪرڻ. اڳ ڀوءِ ڪرڻ. چاپلوسي ڪرڻ.
– **ٽانڊي چاڙهٺو (ٿ):** ذ. ٽانڊن ڪڍڻ لاءِ لوهه جو اوزار – چمٽو.

Gul Hayat Institute

– **ٽانڊيءَ ۾ آڻوٽي وجهڻ:** باهه ۾ ڪاٺيون وجهڻ – باهه ڀڙڪائڻ. معاملو وڌائڻ – جهيڙو وڌائڻ.

• **ٽانڊي ج ٽانڊيون:** ث. ٻرندڙ ڪاٺي – اُماڙي. چڻاٽي. چٽنگ.

• **ٽانڊيءَ ٽپڻو ج ٽانڊيءَ ٽپڻا:** ذ. صفت. يڪدم ڪاوڙجي پوندڙ. ٿوريءَ ڳالهه تي رسامو ڪندڙ. زود رنج. چيڙاڪ. ٻرندڙ.

• **ٽانڊورجڻ:** فعل مجهول. ڦونڊ ۾ پرجڻ – اجائي سيٽ.

• **ٽانڊورو (ل):** ذ. ڳهٽن پکين جي ٽان ٽان جو آواز – پکين جو هلچارو.

• **ٽانڪ (ل):** صفت. سخت ڏسو "ٽاڪ"

• **ٽانڪ منجهند:** ث. ٺيڪ ٻپهر. منجهند وارو گرم وقت. ڏسو "ٽاڪ منجهند".

• **ٽانڪُ ج ٽانڪ:** ذ. صفت. چڱو. مقوي شربت.

• **ٽانڪ:** ث. [انگ. Tonic] طاقت جي دوا.

• **ٽانڪا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ٺٽي ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.

• **ٽانڪاري ج ٽانڪاريون (ٽ):** ث. ٽانڪار. وڻ جو ڳُلُ.

• **ٽانڪارو ج ٽانڪارا (ٽ):** ذ. ٽڪن ڏيڻ وارو – ٽوڪو (ٽ) – واڪسينيٽر.

• **ٽانڪڙو ج ٽانڪڙا (ٽ):** ذ. چمڙو (پکي).

• **ٽانڪرو ج ٽانڪرا (ٽ):** ذ. وقت – مهل.

• **ٽانڪلي ج ٽانڪليون:** ث. پٿرن ڳهڙڻ جو هڪ اوزار – ڇيٽي.

• **ٽانڪڻُ (ل):** مصدر. ٽوبو ڏيڻ. سبڻ. ڳنڍڻ. ريهه ڏيڻ. ٽڪڻ (پٿر) (ٽانڪيو – ٽانڪيندڙ – ٽانڪيل).

• **ٽانڪڻي ج ٽانڪڻيون (ٽ):** ث. ڄنڊ کي کهري ڪرڻ لاءِ لوهو اوزار – ڄنڊ آهوڙو.

• **ٽانڪو ج ٽانڪا:** ذ. ٽوبو. ڦاٽل ڪپڙي يا چمڙي جو ڳنڍُ. ڇڻ سان لٽل حوضُ (ٽ). ڪر – هاڄ (ٽ).

– **ٽانڪو ڏيڻ، هڻڻ:** ٽوبو ڏيڻ – ٽاڪو ڏيڻ. ڳنڍڻ.

• **ٽانڪي ج ٽانڪيون:** ث. [انگ. Tank] سيمنٽ يا لوهه مان ٺهيل حوض.

• **ٽانگ ج ٽانگون:** ث. ٽاري لامَ (وڻ جي). اولاد (پٽ). ڇٽڻ ماسن ٽور جو وزن. ڪڪڙن ويهارڻ جو مَنهنُ.

• **ٽانگر ج ٽانگر:** ذ. ڳُلَ جو هڪ قسم – چنبيلي. ڊاک جو ڇڳو.

• **ٽانگرُ ج ٽانگرَ (ڪ):** ذ. وڏين ٽنگن وارو پکي. تمام ڊگهو ماڻهو.

• **ٽانگڙو ج ٽانگڙون:** ث. ڇنل ڪَٽَ.

• **ٽانگڙ ج ٽانگڙ (ل):** ذ. وڏين ٽنگن وارو – ڄانگهڙيل. ڊگهين ٽنگن وارو ڪُڪڙ. اجايو ڊگهو ماڻهو.

• **ٽانگو ج ٽانگا:** ذ. ٻه ڦيٽي گهوڙي گاڏي – بگي – بگهي (ٽ). (ٻوٽي جو قسم جنهن جي ڪاٺين مان حُقي جون نڙيون ٺهن). سلو. ٽيلو – ڪنهن به جنس جي هڪ شيءِ. نسل.

• **ٽانگور:** اسم خاص. ضلعي ٿرپارڪر تعلقي عمرڪوٽ. ٽپي ڪيروليءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٽانگي ج ٽانگيون (ٽ):** ث. ڪجيءَ جي ڦر جهلڻ واري لامَ يا گوشو.

• **ٽانوري:** (اسم) خاص. هڪ ذات جو نالو. ضلعي جيڪب آباد. تعلقي ٺل. ٽپي مبارڪ پور ۾ هڪ ديهه جو نالو. (صفت) هنيلو – هوڏي.

• **ٽاڻُ:** ث. هَٺُ – تڪبرُ – مغروري – ارڏائي – آڪڙ. ٽاڏ – ڦوڪ.

– **ٽاڻ ۾ پرجڻ:** مغروري ٿيڻ – وڏائي ٿيڻ – آڪڙ ۾.

– **ٽاڻ ۾ ڇجڻ:** گهڻو مغرور ٿيڻ.

– **ٽاڻُرُ ج ٽاڻُرَ:** ذ. صفت. ٽاڻ وارو. هنيلو – وڏائيءَ وارو.

• **ٽاڻُون ج ٽاڻان (ٽ):** ذ. اونهاري ۾ ڪڪڙين کي ويهارڻ جو مَنهنُ – ٽانگ.

• **ٽاڻي ج ٽاڻيون:** ث. ٽنب. ٽيپ ٽاپ. ٽَٽ شَٽ.

• **ٽاڻ (ٽ):** ث. ٽاڻ ـ ڦونڊ – آڪڙ. ضدَ ـ هٺُ.

– **ٽاڻ ٻڌڻُ:** لائي ڏيڻ. وري وري چوڻ. بيزار ڪرڻ.

– **ٽاڻ ڪرڻ:** اجايو زور ڪرڻ – ٻنڌي ٻارڻ.

• **ٽاڻُ ج ٽاڻَ:** ذ. ٽاڻو – وقت – مهل – ويلَ.

• **ٽاڻڻُ:** مصدر. ڦٽين مان ڪپهه ۽ ڪڪڙا جدا ڪرڻ. گيهه مکڻ – چربي وغيره. ٺهڪائي صاف ڪرڻ. (ٽاڻيو – ٽاڻيندو – ٽاڻيل).

• **ٽاڻائڻُ:** مصدر. "ٽاڻڻ" مان متعدي بالواسطه.

• **ٽاڻو ج ٽاڻو:** ڪپهه ٽاڻيندڙُ.

• **ٽاڻو ج ٽاڻا:** ذ. وقت – مهل – ويل. نمونو – اهڃاڻ. (ل). طعنو – مهڻو (ل).

– **ٽاڻو ٽارڻُ:** مقرر ڪيل وقت تي نه رسڻ. مهل وڃائڻ. وقت ٽارڻ.

– **ٽاڻو وجهڻ:** فال وجهڻ. موچارو وقت ڳولڻ.

– **ٽاڻي:** ظرف. مهل – وقت.

Gul Hayat Institute

– **ٽاٽُو ماٽُو ج ٽاٽا ماٽا (ٽ):** ذ. ناز نخرو – لاڏ ڪوڏ. اَٽڪلَ سَٽڪلَ. گيسر – سُستي.

– **ٽاٽا ماٽا ڪَرڻُ:** گيسر ڪرڻ – سستي ڪرڻ.

• **ٽاٽُو واٽُو ٽاٽي واٽي:** ظرف. اٽڪل روءِ _ لڳ ڀڳ.

• **ٽاٽي ج ٽاٽيُون:** ٿ. ڀروسو. ٽيڪَ. مَدد.

• **ٽاڪو وڃائڻ:** يادگار ڪم ڪرڻ. مشهوري جو ڪم ڪرڻ. بهادري ڏيکارڻ.

– **ٽاهُ اُڇڻ:** ڊپ کان ڇرڪ پوڻ. هِني وڃڻ – ٽهي وڃڻ. ڪچي وڃڻ (دل).

– **ٽاه ج ٽاهَ:** ذ. ڇرڪ – هراس. ڊپ – خوف.

– **ٽاه ڏيڻ:** ڇرڪ وجهڻ. اوچتو خوف ڏيڻ.

– **ٽاه کائڻ:** ڇرڪ پرڻ. اوچتو ڀڄڻ.

– **ٽاهُوُ ج ٽاهُوَ:** ذ. صفت. ٽهندڙُ. ڇرڪندڙُ. ڀڄندڙُ.

• **ٽاهوڪُ (ڪ):** ذ. ٽهندڙ سواري.

• **ٽاهُو ج ٽاهو:** ذ. نغارن جي وَڄتِ جو هڪ قسم (محرم ۾ سواريءَ جو هڪڙي پڙَ تان وڃڻ مهل جو ڄڻ ته اطلاع آهي) دهل تي ملاڪڙي جو واڄو.

• **ٽاهُو لڳڻ:** جهيڙو ٿيڻ – مَمڻُ مچڻ.

– **ٽاهُو وڃڻ:** ملاڪڙي جي دُهلَ ۽ محرم ۾ نغارن جو هڪ خاص انداز ۾ وڄڻ. اعلان ٿيڻ – پڌرائي ٿيڻ.

– **ٽاهُو وڃائڻ:** زور سان دُهل وڄائڻ. شڪست ڏيڻ. پڌرائي ڪرڻ. محرم ۾ سواريءَ کي اڳتي هلائڻ لاءِ نغاري تي هڪ وڄت وڄائڻ. ڇيهه ڪري ڇڏڻ (ڪم ۾. ڳالهه ۾).

• **ٽاءِ ج ٽائيُون:** ٿ. [انگ. Tie = ٻڌڻ] قميص جي ڪالر مٿان ٻڌڻ لاءِ رنگين پٽي. جنهن جو ڪجهه حصو ڇاتيءَ جي مٿان لٽڪندو آهي].

• **ٽاءِ (ڪ):** ذ. رَڃَ جي پاسن (هيناڙ يا مٿياڙ) کي ٻڌڻ جي هڪ ڏوري.

• **ٽائيڇڪي:** اسم خاص. ضلعي دادو تعلقي جوهيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٽائرُ ج ٽائرَ:** ذ. [انگ. Tyre] ڦيٿي تي چاڙهڻ لاءِ رٻڙ جو گول ۽ ڏونگهو پٽو.

• **ٽائيفائيڊ:** ذ. [انگ. Typhoid] بخار جو هڪ قسم (جيڪو معدي ۾ ڦٽن جي ڪري ٿئي ۽ مقرر ڏينهن واري مدي تي لهي). مُدي جو تَپُ.

• **ٽائوٽُ ج ٽائوٽَ:** ذ. [انگ. Tout = دلال] وڪيلن کي آصيل يعني گراهڪَ هٿ ڪري ڏيندڙُ دلال. دلال – وچُوئو.

• **ٽائُون:** ذ. [انگ. Town] شهر.

– **ٽائُون ڪميٽي، ڪاميٽي:** ٿ. شهر جي ماڻهن جي طرفان چونڊيل ماڻهن جي جماعت (جيڪا شهر جي روشنيءَ، پاڻيءَ، صفائي وغيره جو انتظام رکي).

– **ٽائُون هال:** ذ. [انگ. Town Hall] پنچائتي مَڪان – ڪميٽي گهر. شهر جي وڏي عام جاءِ، جتي جلسا وغيره ٿين.

• **ٽائيٽلُ:** ذ. [انگ. Title = لقب] لقب – خطاب. سرنامو. سَروَرق. ڪتاب جو نالو.

– **ٽائيٽل پيجُ:** ذ. [انگ. Page] = ڪتاب جو نالي وارو صفحو.

• **ٽائيپ ج ٽائيپُون:** ٿ. [انگ. Type] = ڇاپيل حرف. ڇاپو. ڇاپي ۾ ڪم ايندڙ شيهي جا ٺهيل اکر. نَمونو. صورت – شڪل.

– **ٽائيپ رائيٽر:** [انگ. Type Writer] ٽائيپ ڪرڻ جي مشين.

– **ٽائيپسٽُ:** ذ. [انگ. Typist] ٽائيپ ڪندڙ (مرد يا عورت).

– **ٽائيپ ڪرڻ:** ٽائيپ جي مشين ذريعي بني تي اکر ڇاپڻ.

• **ٽائيمُ ج ٽائيمَ:** ذ. [انگ. Time] وقت – مهل. موقعو. زمانو – اَيّام. وَجهُ. مُهلت.

– **ٽائيم پيِس:** ذ. [انگ. Time piece] = ننڍڙو گهڙيال.

– **ٽائيم ٽيبلُ:** ذ. [انگ. time table] وقت جي تقسيم جو نقشو.

• **ٽَبُ ج ٽَبَ:** ذ. [انگ. Tub] بيضوي شڪل تي پاڻيءَ وجهڻ لاءِ وڏو ٿانءُ.

• **ٽٻائڻُ:** مصدر. ٽوبو ڏيڻ. پاڻي ۾ وجهڻ – ٻوڙڻ. ٻوڙو ڏيڻ (ڪپڙي کي رڱ ۾) ٽٻي ڏيڻ. ٽٻ ڪرائڻ – مُهان منهن پرائڻ. (ٽٻايو – ٽٻائيندو – ٽٻايل).

• **ٽٻجڻ:** فعل مجهول. ڏسو "ٽُٻجڻ. ٽُبجڻ".

– **ٽٻجي پوڻ:** ڪچو ڦٽُر ڪرڻ – ٽيجي پوڻ.

• **ٽَٻَرُ ج ٽٻَرَ:** ذ. بلوغت کي پهچڻ. ٻار (ڇوڪرو) بکهڙ. گدڙ. شينهن جو ننڍو ٻچو.

Gul Hayat Institute

• ٺپرٺاپر: ز. ٻارڙا – اولاد. ننڍڙا ٻار. آڪهه – عيال.
– ٺَپَرَ ۾ ٽاٽو: اصطلاح. آڪهه ۾ وڏ وارو – عيب هاٿو 'اگر ۾ پتر' – 'ڪانون ۾ چٻ'.
• ٺپرُ ج ٺپرَ: ذ. صفت. ٺپي هٽندڙ. (ذ) آبي پکي جو هڪ قسم. پاڻي ۾ ٺپي هڻي جيت وغيره کائيندڙ ننڍڙو پکي.
• ٺَپرڪو ج ٺَپرڪا: ذ. ڦرڪو – لامارو. جهڙپ. سٽ.
• ٺپڪ ج ٺپڪَ: ذ. سر جي ڪانن مان نهيل ننڍڙي ٺوڪري – ٺپڻو.
– ٺپڪڻو ج ٺپڪڻا: ذ. ڏسو "ٺپڪ".
• ٺپڪڙو ج ٺپڪڙا: ذ. "ٺپڪو" جو اسم تصغير. ننڍو ٺپڪو.
• ٺپڪو ج ٺپڪا: ذ. صورتخطي ۾ اکر تي آيل ٻڙي جو نشان – نقطو رياضي جي اصطلاح ۾ ڏهاڪن ناهڻ جي ٻڙي. سر جي ڪانن مان نهيل ننڍڙي ڪاري ٿ. ٺپڪڙو ٺپڪڻيون. پرت جي سامان رکڻ لاءِ ٺپڻو (ل.ٿ.) ڪڇيءَ جي ڦرهن جو نهيل ننڍو ٺپڻو. پاڻيءَ ۾ گلاس يا ڪنهن برتن پرڻ سان پاڻيءَ جي ٻڙڪي جو آواز. غوطي جو آواز.
• ٺپڪي ج ٺپڪيون (ل): ٿ. "ٺپي" جو اسم تصغير – هلڪي ٺپي.
• ٺپڻُ: (ٿ). مصدر. ڪچي چم کي رڱڻ لاءِ ڪچيءَ يا ڪپ جي پنن سان سبڻ.
• ٺپڻو ج ٺپڻا: ذ. ڏانڊي پکي جو هڪ قسم – ٺوبرُ پکي. سر جي ڪانن مان نهيل ڍڪ سان ننڍي ٺوڪري (ٿ ٺپڻي ج ٺپڻيون).
• ٺپڻي ج ٺپڻيون: ٿ ڪپهه جي پوٺي. سگڻ جو ننڍڙو ريل.
• ٺپو ج ٺپا (ٿ): ذ. پاڻيءَ جو دلو. پڻھن جو ننڍو ڍڪ. مٽيءَ جو دڙو. قبر جو اڀيل نشان. ڏکو – ڪٻوڙو (ل).
• ٺپوهي: اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ٺپي ءِ ديهه جو نالو.
• ٺپي: اسم خاص. تعلقي گهوٽڪي. ٺپي حسن بيلي ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• ٺپي ج ٺپيون: ٿ پاڻيءَ ۾ هيٺ ٿوري دير رهڻ واري حالت – غوطو. سوچ – ويچارُ – غور.
– ٺپي ڏيڻ: ٿوري وقت لاءِ هيٺ پاڻيءَ ۾ وڃي وري ٻاهر نڪرڻ. غائب ٿيڻ – گم ٿيڻ (ڪجهه عرصي تائين) لڪي وڃڻ.
– ٺپيءَ ۾ پوڻ: اونهي خيال ۾ پوڻ – ڳوڙهيءَ سوچ ۾ پوڻ – گهٽي ويچار ۾ پوڻ.
– ٺپي هڻڻ: ٺپي ڏيڻ. ٻهر بچائڻ. آلي وڃڻ (ٿ).

• ٺپيرُ ج ٺپيرَ: ذ. پاڻيءَ ۾ ٺپيون هڻندڙ – ٺوبو.
• ٺپ ج ٺپون: ٿ. ڄوال جي سوراخ بند ڪرڻ جي ڪاٺي – ٺنبَ (ٿ).
• ٺپائڻ: مصدر. ڄوال يا بوجهي کي ڦاٽل هنڌان ڪاٺيءَ ٽڪر سان ڳنڍڻ. ٺنبِ هڻائڻ (ٺپايو – ٺپائيندو – ٺپايل).
• ٺپڪڻ: مصدر. وچ ۾ پوڻ – ٺنبجڻ – اجايو رُخنو وجهڻ.
• ٺپڪڻو ج ٺپڪڻا: ذ. صفت. وچ ۾ ٺپي پوندڙ. لالچي – حريص. تند مزاج.
• ٺپڪو ج ٺپڪا: ذ. ڳالهه جي وچ ۾ ٺپ – ٺپڪو.
• ٺپلي ج ٺپليون (ٿ): ٿ. ٺڪر جي ڏڪي – ٺپي.
• ٺپڻ: مصدر. ڏسو "ٺپڻ".
– ٺپي پوڻ: ڳڻون وغيره جو اُٿلي پوڻ. وقت کان اڳ ڪجهو قُرُ ڪرڻ. پرائي معاملي ۾ ٺپي پوڻ.
• ٺپو ج ٺپا: ذ. ننڍو ٺڪر جو لوٽو يا ڪنگرُ. ڪمرو – ڪٻو. باسڻ (ٿ). ٿ. ٺپي ج ٺپيون.
– ٺپو اُونڌو ٿيڻ: غلطي جي ڪري فائدي بدران اُنلندو نقصان ٿيڻ. ڪئي ڪمائي ڪٽ ٿيڻ. نقصان پوڻ.
– ٺپو اُونڌو ڪرڻ: نقصان ڪرڻ – زيان ڪري ڇڏڻ.
• ٺَٽُ ج ٺَٽَ: ذ. آنورو. وڏيل آنورو. (صفت) بي دولو. جهار هڪلڻ لاءِ نوڙ مان ناهيل ڦٽاڪو.
• ٺٽُ ج ٺٽَ: ذ. جسم مان زور سان نڪتل باديءَ جو آواز. ڪُوڙي – بي بنياد ڳالهه. ٻٽاڪ – افواهه. ڊيڪ.
– ٺٽ تي سندرو ٻڌڻ: ٻڌل ڳالهه تي ڳنڍ ٻڌڻ. اجائي آسري تي تيار ٿيڻ.
– ٺٽ تي لهر ڪرڻ: اجائيءَ خوشامد تي خوش ٿيڻ.
– ٺٽ پورائڻ: بي فائديون ڳالهيون ڪرڻ. اجايا ڪم ڪرڻ.
– ٺٽ ڏيڻ: اجايون ڳالهيون ڪرڻ. ڪوڙ هڻڻ. ٻٽاڪون هڻڻ. هُل هلائڻ.
– ٺٽرُ ج ٺٽرَ: صفت. ٺٽ ڏيندڙ. اجايون ڳالهيون ڪندڙ. ٻٽاڪي. ڪوڙو. ترڙو – هلڪي طبيعت وارو.
– ٺٽ رڳ: ٿ. لڪل عيبُ. ڳجهي ڪمزوري.
– ٺٽ رڳ هٿ ۾ هئڻ: لڪل عيبُ معلوم هئڻ – خطرناڪ ڳالهه يا ڪمزوريءَ جي ڄاڻ هئڻ.
– ٺٽ سان سوياري پچڻ: سچائيءَ هوندي به وڏ ماڻهپو ڏيکارڻ. اجائي وڏائي ڪرڻ. آڪڙ ڏيکارڻ. اڻ ٿيئيون

Gul Hayat Institute

ٻٽاڪون هڻڻ.

— **ٽِٽَ سان سو پيري مارڻ:** اجائي وڏائيءَ ڏيکارڻ. اجائي دعويٰ ڪرڻ.

— **ٽِٽَ سان ڪوڪڙو ٻڇڻ:** آڪڙ ڏيکارڻ. اجائي سيٽَ ڪرڻ.

— **ٽِٽَ نہ جهلڻ (ڪ):** اندر ۾ ڳالهہ سانڍي نہ سگهڻ. ٻٽاڪ هڻڻ. ڊِيڪ ڏيڻ.

• **ٽٽائڻ:** مصدر. "ٽٽڻ" مان متعدي بالواسطہ. ڇنائڻ – ٽوڙائڻ.

• **ٽَٽو ج ٽَٽوءَ:** ذ. [انگ. Tat = ننڍڙو گهوڙو] ننڍڙو گهوڙو. ڏسو "ٽَٽون".

• **ٽَٽوائي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٽَٽَ وَڪڙ:** ذ. گهٽيون گدڙيل شيون. سايون پاڃيون.

• **ٽَٽون ج ٽَٽونءَ:** ذ. ننڍڙيءَ عمر وارو گهوڙو. ننڍي قدر وارو گهوڙو – ڊِڍو. ڪميڻو.

— **ٽَٽون ٽويڻ:** عام رواجي (ماڻهو) – جيڪو تيڪو – هرڪو (ماڻهو) – لچ لوفر – لَلو پنجو.

— **ٽَٽونڙو ج ٽَٽونڙا:** "ٽَٽونءَ" جو اسم تصغير. ڊِڍڙو. ننڍي قد وارو گهوڙو. ٻِندري قد وارو ماڻهو.

— **ٽَٽونءَ کي تارو تازيءَ کي اشارو:** چوڻي. سمجهہ واري ماڻهوءَ لاءِ ڳالهہ جو ٿورو اشارو ڪافي آهي.

• **ٽَٽي ج ٽَٽيون:** ث. مردانو مخصوص عضوو.

• **ٽَٽيءَ ٽوڙ:** ذ. پاڻيءَ جو هڪ زهريلو جيتُ. (وچونءَ جهڙو: چيو وڃي ٿو تہ پيشاب نہ اچڻ جي حالت ۾ نِهائينءَ تي رکجي تہ پيشاب اچي وڃي).

• **ٽٽيهَر:** ث. ڏسو "ٽيٽيهَر".

• **ٽَبُ ج ٽَبَ:** ذ. بڳيءَ جي ڇَتِي. واڙِ جي ڏَرَ کي ڏنل ڍِ نگهَرُ. درياهہ ۾ لڙهيل وَڻُ يا وَڻ جو ڪو حصو. وَڍيل وڻ جو پاڳو. لوهارڪو هڪ اوزار. گولين (بلورن) راند ۾ هڪ گوليءَ جو ڏڪ [انگ. Tub] لوهہ جو بيضوي ٿانءُ.

— **ٽَبُ ٽارو ڪرڻ:** مختصر اجهو بڻائڻ. ٿوري خرچ سان ڪو ڏڻُ وارُ ملهائڻ. اٿهوند يا هيٺائيءَ ۾ ڪنهن نہ ڪنهن طرح وقت گذارڻ.

• **ٽِپُ:** ث. [انگ. Tip] بخشش – خرچي (هوٽل جي نوڪر يا، ميزبان جي نوڪر کي).

• **ٽِپُ ج ٽِپَ:** ذ. [انگ. Tip] سوال جي حلّ ڪرڻ جو اشارو. مضمون جي بنيادي نُڪتن منجهان هڪ نُڪتو. ڏس – اشارو (گهوڙن جي ريس يا ڪنهن تجارت يا سودي ۾)

• **ٽِپُ ٽاپُ:** [انگ. Tiptop] ٺيڪ ٺاڪ. پوريءَ طرح. تمام سٺيءَ حالت ۾. ٺهيل جڙيل.

• **ٽَپالَ ج ٽَپالُون:** ث. پوسٽ آفيس جي ذريعي آيل يا موڪليل خطُ يا پارسل وغيره. پوسٽ (Post) – ڊاڪَ – خَطُ پَٽُ. ڊوڙ. گهوڙي جي چال جو هڪ انداز.

— **ٽَپال آفيس، ٽَپال گهر:** ذ. خط موڪلڻ ۽ ورهائڻ واري آفيس – پوسٽ آفيس.

— **ٽَپال ٽيڻ:** ماڻهن جو مجموعو ڇڙ وڇڙ ٿيڻ – گڏ ٿيل ماڻهو هيڏي هوڏي ٿيڻ. ڊوڙپائڻ – ڊوڙي ڀڄڻ – ڀڄي وڃڻ.

— **ٽَپالي ج ٽَپالي:** ذ. صفت. ٽپال گهَرَ مان خَط پَٽ کڻي مالڪن کي پهچائيندڙ – ٽپال ورهائيندڙُ. نياپو رسائيندڙ – قاصدُ.

• **ٽَپَرَ ج ٽَپَرُون:** ث. مهري اَٽَ جي پَنيءَ تي وجهڻ لاءِ ڇِڻن سان جهَلَ. ڪني جي هيٺان واري رِلي.

• **ٽِپَرَ ج ٽِپرون:** ث. ٽِپڙِ ـ ٽِڪڙِ ـ ڪَنج. مٽي جي وج وارو پاڳو.

• **ٽَپرڻُ:** مصدر. اٽ تي ٽَپر وجهڻ. گرم شيءِ سان ٽاڪورڻ. ٽپرڻ (پني). پنيءَ تي هٿ گهمائڻ.

• **ٽَپرو ج ٽَپرا (ت):** ذ. ننڍن ڪَنن وارو برو ٻڪر. (ث. ٽپري ج ٽپريون).

• **ٽَپرو ج ٽپرا:** تيل وغيره ـ گيهہ وغيره.

• **ٽِپري ج ٽِپرِيون:** ث. وڏي ٿانءُ يا دٻي مان ڪڍڻ يا ماپڻ لاءِ ڪرندِي.

— **ٽِپڙَ ٻڌائڻ:** سامان سڙو ٻڌائڻ (هڪالي ڪڍڻ لاءِ) زوري ٻاهر ڪڍڻ (گهر، ڳوٺ مان). لوڏي ڪڍڻ.

— **ٽِپڙ ٻڌڻ:** سامان سڙو ٻڌڻ – سنبرڻ (وڃڻ لاءِ) – تيار ٿيڻ.

— **ٽِپڙ ناهڻ:** مال ملڪيت گڏ ڪرڻ – موڙي ٺاهڻ – آسودو ٿيڻ – مالوند ٿيڻ.

— **ٽِپڙَ ٻڌي ويهڻ:** تيار ٿي ويهڻ – تيار ويٺو رهڻ (وڃڻ لاءِ).

— **ٽِپڙَ ٽاري:** ذ. مال اسباب. گهر جو سامان.

— **ٽِپڙَ ٽاري ٻڌڻ:** سامان ٻڌڻ – تياري ڪرڻ (لَڏڻ لاءِ).

— **ٽِپڙَ ٽيڪشن تي هڻڻ:** لاڳاپا ٽيل هڻڻ. وڃڻ لاءِ بالڪل تياري هئڻ. رقم چَٽ هڻڻ. سيڪجهہ وڃڻ. گهٽي ڇيهي هيٺ آيل هئڻ.

— **ٽِپڙَ ٽيٽا ڪري ڇڏڻ:** رقم چَٽ ڪري ڇڏڻ. سيڪجهہ وڃائي ويهڻ. گهٽي ڇيهي هيٺ اُچڻ.

Gul Hayat Institute

— ٽِپَڙَ ڏوڙڻ: مُوڙي ڇَٽ ڪرڻ.

— ٽِپَڙَ وڃائڻ: الهو تلهو ناس ڪرڻ. موڙي ضايع ڪري ڇڏڻ.

— ٽِپَڙَ سورڻ: سَنبت ڪرڻ — تياري ڪرڻ (وڃڻ لاءِ). لڏي وڃڻ.

— ٽِپَڙَ ڪُلهي تي هئڻ: لَڏڻ جي حالت ۾ هئڻ. خانه بدوشيءَ جي حالت ۾ هئڻ. رولڙي ۾ هئڻ.

— ٽِپَڙَ نه هجڻ: ڪا به لياقت نه هئڻ.

• ٽِپِڙي ج ٽِپِڙيُون: ث. ڳوڻ جو پالُ. ڦاٽل ۽ پراڻيءَ ڳوڻ جو ٽڪر. ننڍو ڳلمُ. ننڍي ڦراسي. گهوڙي جي پٺيءَ تي تَلَ جي هيٺان وجهڻ جو تلهو ڪپڙو.

• ٽِپِڪُ ج ٽِپَڪَ: ذ. صفت. سخت — ڏاڍو — ڪَٺن. آڏ — جهَل. آڏَرُ — وڏائي (ت).

• ٽِپَڪَ. ٽِپَڪ: ث. پاڻيءَ جي ڦڙن ڪرڻ جو آواز. ننڍڙا ٽَپ. ٽپ ڏيئي هلڻ جو نمونو.

• ٽِپڪِڙي. ٽِپڪڙي ج ٽِپڪِڙيُون. ٽِپڪڙيون (ل): ث. ”ٽِپَڪَ“ جو اسم تصغير. تمام ننڍو ٽَپُ.

• ٽِپڪڻ. ٽِپڪڻُ: مصدر. ڦڙو ڦڙو ٿي ڪرڻ. نَچڻ ٽَپڻ. (ٽپڪيو — ٽپڪندو — ٽپڪيل)

• ٽِپڪِڻو ٽِپڪڻو ج ٽِپڪِڻا ٽِپڪڻا: ذ. صفت. جنهن ٿانءَ مان پاڻي يا ٻي ڪا پَتڙي شيءِ ڦڙو ڦڙو ٿي ڪري. ٽپا ڏيندڙ. ٽپڪيون ڏيندڙ. ٽِڙو — هَلڪو.

• ٽِپڪو ج ٽِپڪا: ذ. لاڳيتا ٽپ. ناچ — وڻ مان جهولي يا ڏاڍي هوا جي سبب ڦر (انب) ڪرڻ. لاڳيتو عمل.

• ٽِپڪي جو (ت): صفت. بي نڪاحو (ٻار). حرامي.

• ٽِپڪو ج ٽِپڪا: ذ. ننڍڙو ٽپ.

• ٽِپڪو ٽِچڪو: ٽَپ ٽَپان — ٽينگ ٽپا. راند روند.

• ٽِپَڻُ. ٽِپڻ: مصدر. ٽپ ڏيڻ — ٽينگ ڏيڻ. ٽَپا ڏيڻ. ٽپو ڏيڻ — اُڪرڻ (پاڻي جي ڪَڏ وغيره تان) — (ٽپيو — ٽپندو — ٽپيل).

• ٽِپُو ج ٽِپَا: ذ. صفت. ٽپو ڏيندڙ — ڪُڏندڙ.

— ٽِپي، ٽپي پوڻ: ٻن جي وچ ۾ جواب ڏيڻ — مداخلت ڪرڻ — دست اندازي ڪرڻ. ٻئي جي معاملي ۾ ڪاهي پوڻ — ٽياڪر ٿيڻ.

• ٽَپِڻ: ث. زمين جي پيهر مان پاهر نڪرڻ لاءِ ڪاٺين جو ٺهيل رستو يا لنگهه — آڙل.

• ٽِپِڻ ج ٽِپڻيُون: ث. ڏسو ”ٽِپِرِ“.

• ٽِپڻو ج ٽِپڻا: ذ. سج، چنڊ، تارن، گرهن، نڪتن ۽ رات ڏينهن جي لهڻ ايرڻ، تاريخن بابت سُڃاڻپ ڏيندڙ زائچو. جنتري — فالنامو.

— ٽِپڻو ڪولاڻڻ: ڪنهن ڪم ڪرڻ لاءِ ساڳي ساعت ۽ تاريخ.

• ٽِپڻي ج ٽِپڻيون: ث. [سن. ٽِپِڻِي] سمجهاڻي — شرح — وضع — ٽيڪاٽِپڻي — نُڪتہ چِيني. مٽيءَ جي ٿانون ٺپڻ لاءِ ڪنڀارڪي ڪم جو هڪ اوزار — ٺپڻي.

• ٽِپو ٽِپو ج ٽِپا. ٽِپا: ذ. ٽپ — ٻلُ — ڪُڏُ — اُڇانگ — ڇالُ.

— ٽِپو تاڙ (ل): ث. ڊينگ ٽپو — هَل هنگامو — ڏمجر — گوڙ گهمسان.

— ٽِپو ڏيڻ: ٻل ڏيڻ — ٽپ ڏيڻ. (اصطلاحاً) نَر جانور جو لڳ لاءِ ماديءَ مٿان چڙهڻ.

• ٽِپورڻ (ت): مصدر. بيمار جي سنڀال ڪرڻ — بي آرام ٻار کي ٻت تي هٿڙا گهمائي آرامي ڪرڻ — خدمت ڪرڻ.

• ٽِپوڙي ج ٽِپوڙيون (ت): ث. پِتَل جو ننڍو گَڏُون — لوٽو.

• ٽِپوسُ ج ٽِپوسَ: ذ. هلڪيءَ طبع وارو ماڻهو.

• ٽِپي ج ٽِپيُون: ث. اکرن جي وچ ۾ ايندڙ ٻڙي يا ٺِڪو. ڪوڪي جو گول مٿو.

• ٽِپيتُ ج ٽِپيتَ: ذ. صفت. پَريل — ڦُڦڪيل — ٽمتار — تار.

• ٽپيڙُ ج ٽِپيڙَ (ث): ذ. صفت. ڇِسو — وڏو بيوقوف.

• ٽِپيل. ٽريِيل ج ٽِپيلون. ٽريِيلُون (ث): هيٺينءَ ڪورٽ جي فتوٰي خلاف ٻيو پيرو مٿينءَ ڪورٽ ۾ داد رسيءَ لاءِ پُڪارَ — ٻيو پيرو اپيل.

• ٽِجوڙي ج ٽِجوڙيُون: ث. ملڪيت (رقم) ڳهه. دستاويز رکڻ لاءِ لوهه جي مضبوط ۽ تمام ڳَري پيتي.

• ٽَجهَڻُ: مصدر. اُٽِرَجڻ — ماني يا پاڻي نڙيءَ ۾ ڦاسڻ.

• ٽَچ: ذ. [انگ. Touch = ڇُهڻ] راز — مَنجهه. حاصلُ مَطلب. اختصار — ٽَتُ.

— ٽَچ ڪڍڻ: راز معلوم ڪرڻ — اصل ڳالهه کي اٽڪل سان ڳولي وٺڻ.

• ٽَچڪڻ. ٽچڪڻ: مصدر. ٽهڪڻ — اُبرڻ — ڪَڙهڻُ. (ٽچڪيو — ٽچڪندو — ٽچڪيل).

• ٽَچڪائڻ. ٽچڪائڻ: مصدر. ٽچڪڻ مان متعدي بالواسطه. ٽهڪائڻ.

• ٽَچڪو ٽچڪو ج ٽَچڪا. ٽچڪا: ذ. ٽهڪو — ٻڙڪو. سخت گرمي — ڪاڙهو.

• ٽچول (ت): ذ. صفت. لچو — بدمعاش.

• ٽَڏَ ج ٽَڏون (ت): ث. ٻن ڏاندن جو وڙهڻ وقت آواز — ٽاڏَ.

Gul Hayat Institute

للڪار، وڏائي – سيٺَ.

• **تَڏاڪُ، تَڍاڪُ ج تَڏاڪَ، تَڍاڪَ:** ذ. صفت. تَڏَندڙ – زَنيِندڙُ. ويڙهاڪ ٻَـاڪي.

– **تَڏُون هڻڻ:** مستي ڏيکارڻ – وڙهان وڙهان ڪرڻ. ٻَـاڪ هڻڻ. لاف زني ڪرڻ.

• **تَڏُ ج تَڏَ (ٿ):** ذ. ڳوٺ جو مال. ڳئن جو وڏو وَلَرُ (ڪ). ڌڻ (چوپائي مال جو).

• **ٽِڏُ ج ٽِڏَ (ل):** ٿ. وَڏي پِري – ڍِڳُ (ڪانئين، ڪانهن، گاهه جو).

• **ٽَنڪَ (ڪ):** ٿ. ننڍي جهرڪي.

• **تَڏَڻُ:** مصدر. ڍِڪون ڪرڻ (ڏاند) – زَنيڻ. وڏائي ڪرڻ – غرور ڪرڻ – ٻَـاڪ هڻڻ. للڪارڻ (ت). ٽَپا ڏيڻ – ڪُڏ ڪرڻ.

• **ٽِڏي ج ٽِڏِيُون (ڪ):** ٿ. ننڍڙي جهرڪيءَ.

– **ٽِڏي ڪائڻ:** بولاٽي ڪائڻ – ٽُبي ڪائڻ (لغڙ).

• **تَڏَڻُ:** مصدر. ڏسو "تَڏَڻُ".

• **ٽِڍاڪ:** اسم خاص. ڪوهستان ۾ هڪ مڪان جو نالو.

• **ٽرالِي ج ٽرالِيُون:** ٿ. [انگ. Trolley] ريل جي پٽي تي هلندڙ ننڍڙو گاڏو. هڪ يا ٻن ڦيٿن وارو هٿ تي هلندڙ گاڏڙو. (بار کڻڻ لاءِ) – ٺيلهو. هٿ گاڏو.

• **ٽرام ج ٽرامُون:** ٿ. [انگ. Tram] ريل جي گاڏي وانگر لوهه جي پٽن تي هلندڙ گاڏو (ماڻهن جي سواريءَ لاءِ).

• **ٽَرِ ٽَرِ:** ٿ. ٽان ٽان (ڏيڏر جي). فضول گفتگو – بَڪَ بَڪَ. گستاخي – اجائي آکڙ.

– **ٽَرِ ٽَرِ ڪرڻ:** بَڪواس ڪرڻ. اجايو گهڻو ڳالهائڻ. آکِڙجي ڳالهائڻ.

• **ٽُرڙُ ج ٽُرڙَ:** ذ. ڪنين ڪٽل ٻڪي. رَسيءَ جو ٽُڪُر (ت). (صفت) اڪيلو – ڇڙو – ڪٽلُ. خسيس.

– **ٽَرڙي نيرن ڪرڻ:** ٿوري ماني کائڻ – مختصر کاڌو کائڻ.

• **ٽِرڙ وِرڙ:** ظرف. ڇڙ وِڇڙ – منتشر – وکريل. پريشان.

– **ٽِرڙ وِرڙ ٿيڻ:** ڇڙ وِڇڙ ٿيڻ. پريشان ٿيڻ. ڌجي وڃڻ.

• **ٽَرڪَ ج ٽَرڪُون:** ٿ. [انگ. Truck] سامان ڍوئيندڙ لاري.

• **ٽِرڪ ج ٽِرڪُون:** ٿ. [انگ. Truck] اٽڪل – تجويز. حرفت – چالاڪي.

– **ٽِرڪ بازي:** ٿ. اٽڪل بازي – چالاڪي.

• **ٽُرڪڻُ (ٿ):** مصدر. هوريان هَلڻ – ٽُرڻ.

• **ٽَرڪِي ج ٽَرڪِيُون:** ٿ. ٻڪيءَ جو هڪ قسم (اصل آمريڪا کان آيل. تکو ڊوڙندڙ ۽ فقط ٽَدين ڪي اُڪرڻ مهل پَـرڪتب آڻيندڙ).

• **ٽِرڪَ ڪرڻ:** ڪجهيءَ کي ٻُوري ٽَرنـ مِلڻ ڪري ان جي ٻُورَ جو ڇِڻي وڃڻ.

• **ٽِرگنامِيٽرِي:** ٿ. [انگ. Trigonometry] جاميٽريءَ جي علم جو هڪ مٿانهون حصو – علم مُثَلث.

• **ٽَرنڪَ ج ٽَرنڪون:** ٿ. [انگ. Trunk = پيٽي] لوهه جي پيٽي – ٽِرنڪَ (ت). ٽٽيڪَ.

• **ٽُرڻُ:** مصدر. ڊِرو هَلڻ – رمڻ. هلڻ – ڇُرڻ. رڙهڻ – وڇٿرو ۽ هڪ ساريڪو پنڌُ هلڻ (گهوڙي جو). (ٽريو – ٽُرندو – ٽُريل).

– **ٽُرِنُو ج ٽُرِنَا:** ذ. صفت. وڇٿري هڪ ساريڪي پنڌَ وارو – هلڪي ٽورَ وارو (گهوڙو).

• **ٽَـرڻُ (ٿ ل):** مصدر. وَڻ يا رسيءَ ۾ هٿُ وجهي لَٽڪڻ. جَنبڙڻ – ڇُهٽڻ.

• **ٽَرو ج ٽَرا (ڪ):** ذ. ٻُوٽي جو هڪ قسم (رنگ پيلو. گل اڇا).

• **ٽِرو ٽَرِ:** ٿ. [سن. ٽِر] ڏيهي حساب جو اصطلاح. واپار يا ڏراوت جي سلسلي ۾ ٽي سيڪڙو واڌ (وياج يا مناسٽا جو عيوض).

• **ٽِرو ٽِرو:** ٽي سيڪڙو.

• **ٽِرِهَ، ٽِهِرَ (ڪ):** ٿ. اُڃ – ٽَونَس – خشڪي.

• **ٽِرِيڊ:** ذ. [انگ. Trade] واپار – تجارت.

• **ٽرِيڊِ مارڪُ:** ذ. واپار جو مقرر نشان (جيڪو پيداوار تي لڳي) – مارڪو – ڇاپو.

• **ٽريس:** ٿ. [انگ. Trace] خاڪي يا نقشي جو هوبهو اُتارو. ڇرَ – ڇاپو.

• **ٽرِيڪو ج ٽرِيڪا (ت):** ذ. ڳبرِيُن جو آواز. زنانو جهيڙو. جهيڙي ۾ تکڙو ۽ زور سان ڳالهائڻ – ٽِيڪو.

• **ٽرين ج ٽرينُون:** ٿ. [انگ. Train] ريل گاڏي.

• **ٽَرِ:** ٿ. ڪانيءَ، شيشي يا ڪنهن ٻيءَ ٺاڪُئين شيءِ جي ڀڄڻ جو آواز.

• **ٽَرِ ٽَرِ:** ٿ. ٺاڪُئين شيءِ ڀڄڻ جو آواز – ٽَڙڪو.

• **ٽِرِ:** ٿ. [آواز] ڪنهن شيءِ جي ڀڄڻ جو سنهڙو آواز – ٽِڙڪو.

– **ٽِرِ ٽِرِ:** ٿ. ٽِڙڪو. ڦُلن ڀُڄڻ جو آواز.

Gul Hayat Institute

– **ٽرٽرڪرڻ:** گھڻو ڳالهائڻ – بڪ بڪ ڪرڻ. هرويرو رعب رکڻ.
• **ٽڙ ج ٽڙ:** صفت. ڏسو "ٽڙهه".
• **ٽڙاٽڀ:** ث. گھڻو پاڻي – ٻوڏ. غشيءَ جي حالت.
• **ٽڙانگ، ٽڙنگ:** ذ. سڪي جي وڄڻ جو آواز.
• **ٽڙٽيتو:** ث. اڻ ٻڻت – نفاق.
• **ٽڙ ٽيتو ڪرڻ:** ڪروڌ ڪرڻ. جهيڙو لائڻ.
• **ٽڙڪ، ٽڙڪ:** ث. ڪنهن ٺاڪڻين شيءِ (ڪاني، شيشي وغيره) جي ڀڄڻ جو ننڍو آواز. گھڙيال يا واچ جي هلڻ جو آواز.
• **ٽڙڪاٽ ج ٽڙڪاٽ:** ذ. (ڪانيءَ، شيشي وغيره، جي ڀڄڻ جو ڏکھو ٿلهو آواز – ٽڙڪو.
• **ٽڙڪي ٽڙڪو ج ٽڙڪا، ٽڙڪا:** ذ. ٽڙڪاٽ – ڳرو ٺڪاءُ.
• **ٽڙڪو وجهڻ:** ٺاڪوڙو وجهڻ. ڪٽ ڪرڻ. ٺاهه وجهڻ.
• **ٽڙڪڻ:** مصدر. ٺڪاءُ سان ڀڄڻ (ڪاني، شيشو وغيره). وڏو آواز ڪرڻ (ڀڄڻ ڇيرجڻ) (ٽڙڪيو – ٽڙڪندو – ٽڙڪيل).
– **ٽڙڪي پوڻ:** ڀڄي پوڻ – چيرجي پوڻ. ڪنهجي پوڻ. اوچتو مري پوڻ.
• **ٽڙڪڻ:** مصدر. ڀڄي پوڻ. ڦٽي ڀڄي پوڻ. (ٽڙڪيو – ٽڙڪندو – ٽڙڪيل).
• **ٽڙڻ (ڪ):** مصدر. ڏکي جو ٽڏڻ (وڙهڻ يا مستي ڪرڻ مهل).
– **ٽڙڻ پکڙڻ:** ڇڄي جدا جدا ٿيڻ – ڇڙ وڇڙ ٿيڻ.
• **ٽڙڻ:** مصدر. ٽٽڻ – ڇڄي ڌار ٿيڻ. (ٽڙيو – ٽڙندو – ٽڙيل).
• **ٽڙونڪو ج ٽڙونڪا:** ذ. صفت. ڏنگو – ڦڏو – ٽيڏو.
• **ٽڙهه ج ٽڙهه:** صفت. ڪتو – ترش. تمام ڪتو. گاهه جو هڪ قسم.
• **ٽڙهو ج ٽڙها:** ذ. ڇٽ.
– **ٽڙي:** ث. (پوڳڙي جي اصطلاح ۾) جوئر جا ڦلا.
• **ٽڙي ٽامڙي:** ظرف. ننڍو وڏو – جيڪو تيڪو. خسيس ماڻهو.
– **ٽڙي ٽمڙي:** ظرف. ڏسو "ٽڙي ٽامڙي".
– **ٽڙي ٽوپي:** ڏسو "ٽري ٽامڙي". خسيس ماڻهو.
• **ٽڙينگ ج ٽڙينگ:** ذ. صفت. ڏکھوءِ ٿلهو. (ماڻهو).
• **ٽس ج ٽس (ث):** ذ. ڍڳ – انبار. ڪارو (ننڍو) – تورڪرو. "آڻيو وجهن آهرين سنڌا توهن ٽس" (شاهه).
• **ٽس (ث):** ث. ٽرهه. اڃ – پياس.
• **ٽسڪڻ (ل):** مصدر. ٿهڪڻ – ٽڇڪڻ. ڪنجهڻ. سورُ ٿيڻ. (ٽسڪيو – ٽسڪندو – ٽسڪيل).
• **ٽسر:** ث. [انگ] ڪپڙي جو هڪ قسم.
• **ٽسڪائڻ:** مصدر. "ٽسڪڻ" مان متعدي بالواسطه. ٿهڪائڻ – ٽچڪائڻ.
• **ٽسڪو ج ٽسڪا:** ذ. ٿهڪو – ٻڙڪو – ٽچڪو.
• **ٽسو ج ٽسا:** ذ. گھڻو پاڻي (ڏڌ، ڪير شربت وغيره) چڊو يا پاڻيءَ جهڙو رس. چڊو (رهندڙ) ناراض (ٿ).
– **ٽسو ٿيڻ (ٿ):** چڊو رهڻ – پري پري رهڻ – ناراض ٿيڻ.
• **ٽسوڙ (ٿ):** ث. پرت جو هڪ قسم.
• **ٽسينگ ج ٽسينگ:** ث. ٽن سڱن وارو زبردست. بهادر. تمام ڏکھو – لنبو. گھڻو وڏو.
• **ٽسينگائي:** ث. پهلواني. زوراوري. ڏکھائي.
• **ٽش:** صفت. تمام ڪتو – ٽڙهه.
• **ٽشو (ل):** ذ. روڳ – گند. حقارت. نفرت يا ڌڪار جي اظهار جو لفظ.
• **ٽشو (ٿ):** [آواز] ڳِڙهه هڪلڻ جو آواز.
• **ٽفن:** ث. [انگ. Tiffin] منجهند جو ڪاڌو.
– **ٽفن باڪس:** ث. [انگ. Tiffin Box] ڪاڌي وغيره رکڻ لاءِ ٽن يا وڌيڪ پڙن وارو. خاص ٺانءُ.
• **ٽڪٽي ج ٽڪٽيون:** ث. ڏسو "ٽڪ ٽي".
• **ٽڪوڙي:** اسم خاص. ڪير ٿر جبل جي هڪ لڪ جو نالو.
• **ٽڪ ج ٽڪون (ل ٿ):** ث. توري ڪير واري جهڙي ٿهڙي مينهن. وچ. ڪوڏر سان زمين تي ڪڍيل وڏ. رستي جو نشان. ڪپڙي کي ڇڪي تاڻي ڏنل ٽوپو. [آواز] سنهڙو ڪڙڪي وارو آواز.
• **ٽڪ ج ٽڪون:** ث. [سن. ترگ] چرخي (ايت) جي چوٽين ۾ پيل لوهي سيخ (جنهن جي ڦرڻ سان سٽ ٺهي).
– **ٽڪ مان ور ڪيڻ. لاهڻ:** سزا ڏيڻي سڱون ڪرڻ. سيڪت ڏيڻ.
– **ٽڪ جهڙو ٿيڻ:** ڏٻرو ٿيڻ – ضعيف ٿيڻ.
– **ٽڪ ٻڌڻ:** هڪ جاءِ تي ويهي رهڻ. (لغڙ لاٽون) پڪو تي ويهڻ. ضد تي چڙهڻ.
– **ٽڪ ڏيڪارڻ (ل):** پوندو ڏيڻ – ٻجو ڏيڻ. شرمندو ڪرڻ.
– **ٽڪ هڻڻ:** هڪ جاءِ تي ڄمي ويهڻ (لاٽون).
– **ٽڪ هيٺ هڻڻ:** هٿ هيٺ هڻڻ – فرمان ۾ هڻڻ – تابع هڻڻ.
• **ٽڪ ٽڪ:** ث. گھڙيءَ جي هلڻ جو آواز.
– **ٽڪ ٽڪ لائڻ:** ڪروڌ مچائڻ – گوڙ مچائڻ.

Gul Hayat Institute

• **ٽِڪٽِڪالي (ڪ):** ذ. جيت جو هڪ قسم.

• **ٽِڪٽِڪي ج ٽِڪٽِڪيُون:** ڏوهاريءَ کي ڦٽڪن جي سزا ڏيڻ لاءِ ٽن ڪاٺين مان ٺهيل گهوڙي (جنهن سان ڏوهاريءَ کي قابو ٻڌي ڦٽڪا هڻجن). هڪ ٽڪ ڏسڻ جي حالت. جوهه.

– **ٽِڪٽِڪي تي چاڙهڻ:** سخت سزا ڏيڻ – ڪپڙي کي ڪُٽڻ جي ڪاڻ.

• **ٽَڪَ:** ث. مصدر. "ٽڪڻ" مان اسم. وڏُ – ٽڪو – گهاءُ – رَنبيءَ سان ڪاٽ ۾ ڪڍيل چِٽ. گُل – چِٽُ (ڪاٺ تي اُڪر جو ڪم). هڪ ٻاريءَ مان ٻي ٻاريءَ ۾ پاڻي رَسائڻ لاءِ ٻني کي ڏنل وَڏُ. يا ٽڪو.

– **ٽڪ ٽڪڻ:** ڪاريگري ڏيکارڻ – محنت ڪرڻ – چِٽَ ڪيڻ.

• **ٽَڪا:** ذ. [سن. ٽڪڪ] ناڻو. ڌَنُ – دولت.

– **ٽَڪا مَٽڻ:** پورو عوض وٺڻ – حساب ڪتاب وٺڻ – فائدو حاصل ڪرڻ.

– **ٽَڪا هَڪلڻ:** اجائي ريت خرچ ڪرڻ. اڌاري رقم جلد ادا ڪرڻ.

– **ٽَڪا وَٽڻ:** ڏوڪڙَ ڪمائڻ – فائدو حاصل ڪرڻ.

– **ٽَڪا وَٽائڻ:** فائدو ڏيڻ – موڙي ٻهجائي ڏيڻ.

• **ٽِڪارُ (ل ٽ):** ث. سانجهي جي مهل – نِماشامَ.

– **ٽِڪارُ ٽائو (ڪ):** ذ. سج لهڻ جو وقت – منهن آنڌاري جي مهل.

• **ٽِڪارُ ج ٽِڪارَ (ٽ):** ذ. صفت. نباڳو – ڇِندو.

• **ٽِڪال (ٽ):** ث. اويل – دير – ٽِڪارَ.

• **ٽِڪاڻ:** اسم خاص. ڏاڙهياري جبل ۾ هڪ سيرَ جو نالو (جنهن جي چوڌاري اچا ڪارا نشان گهٽا آهن).

• **ٽِڪاڻو ج ٽِڪاڻا:** ذ. [سن. سٿان] ٽِڪڻ جي جاءِ. ٺڪاڻو. ماڳ – مڪان. آستانو. ٻاوَنِ جي رهڻ جي جاءِ – مَڙهي – هِندن جي پوڄا جي جاءِ.

– **ٽِڪاڻا ٽولڻ:** گهِتيون گهمڻ – دَر دَر ڦرڻ – گِليون گهولڻ.

– **ٽِڪاڻي جو ماڻهو:** محاورو. فضيلت وارو – شريف.

– **ٽِڪائڻ:** مصدر. رَهائڻ – ترسائڻ – رهڻ لاءِ جاءِ ڏيڻ. مهمان ڪرڻ. هڪ هنڌ سيهارڻ. ٽِڪَ ٻڌائڻ.

– **ٽِڪاءُ ج ٽِڪاءَ (س):** ذ. ٻيهڪ – بقاءُ – پائداري – استقامت.

– **ٽِڪائو ج ٽِڪائا (ٽ):** ذ. ٻيهڪ – بقا – ٽِڪاءُ. آرام – ٺهر.

– **ٽَڪائڻ:** مصدر. "ٽَڪڻ" مان متعدي بالواسطه ڪپڙي کي ڪُٽڻ جي ڪاڻ. ٽَڪَ ڪرائڻ – وڍائڻ. (ٻارن کي) ٽُڪا ڏيارڻ.

• **ٽِڪٽ ج ٽِڪٽُون:** ث. [انگ. Ticket] ڏسو "ٽڪيٽ".

• **ٽڪڄڻ:** ڪنو ٽيڻ – بانس ڪرڻ.

– **ٽَڪَرُ ٽاڪڻ:** تمام اهنجو ڪم ڪرڻ – تڪليفون سهڻ – مشڪلاتن کي مُنهن ڏيڻ. همت جو ڪم ڪرڻ.

– **ٽَڪَرُ ٽَرڻ:** مصيبت دور ٿيڻ – آفت ٽَري وڃڻ.

– **ٽَڪَرَ جيلڻي ڄمار هڻڻ:** تمام وڏي عمر هڻڻ.

– **ٽَڪَرَ جيلو ڏينهن ٿيڻ:** غم يا مصيبت وارو ڏينهن هڻڻ.

– **ٽَڪَرُ ڪائڻ:** مقابلو ڪرڻ – هَمسر ٿيڻ – چوٽ لڳڻ.

– **ٽَڪَرَ مارڻ:** بي دليو ۽ بي فائدي سجدو ڪرڻ – بي فائدي ڪوشش ڪرڻ.

– **ٽَڪَرُ هڻڻ:** ڦُونو هڻڻ. بي دليو سجدو ڪرڻ.

• **ٽَڪري ج ٽَڪِريُون:** ث. جبل جي پڇڙيءَ يا پاسي ۾ نڪتل ننڍو حصو – ننڍو ٽَڪر – ٻهاڙي.

• **ٽِڪَرَ:** ث. سانجهيءَ جو وقت – ٽِڪارَ. مٺي ۽ سنهي ترپل ماني (ٽ).

• **ٽَڪرڻ:** مصدر. زور سان لڳڻ – ٽڪرجڻ – ٺهڪڻ ٻن ڏورن جا وڙهڻ مهل مٿا ٽَڪرجڻ. اوچتو مِلي وڃڻ. گڏجڻ – پيٽ ٿيڻ. مقابلو ٿيڻ – وڙهڻ (ٽڪريو – ٽَڪربو – ٽڪريل).

– **ٽَڪرجڻ:** مصدر. "ٽڪرڻ" جو فعل مجهول. ٻن شين جو پاڻ ۾ اوچتو زور سان لڳڻ. اوچتو ملڻ – منهن پوڻ.

– **ٽَڪرائڻ:** فعل متعدي. ٻن شين کي پاڻ ۾ زور سان لڳائڻ. ٺهڪائڻ. پيٽ ڪرائڻ. ويڙهائڻ – مقابلو ڪرائڻ.

• **ٽَڪرو ج ٽَڪرا:** ذ. جهيڙو – مقابلو. پُرندڙ. چانور.

– **ٽَڪرو ڪائڻ:** جهيڙو ڪرڻ. مهاڏو اٽڪائڻ. مقابلو ڪرڻ – بحث ڪرڻ.

– **ٽَڪرو لائڻ:** ٽَڪرو ڪائڻ – هر هر جهيڙو يا مقابلو ڪرڻ.

• **ٽُڪرو ج ٽُڪرا:** ذ. ٽُڪر – پُورُ. ڏرو – پُرزو. حصو – پاڳو. فراسي يا رِليءَ جو چِٽُ.

– **ٽُڪرو ڪرڻ:** خيرات ڪرڻ – عام ماڻهن کي کارائڻ.

– **ٽُڪر ڪائڻ:** ٽُڪر ڪائڻ – مانيءَ ڳيو ڪائڻ.

• **ٽُڪري ج ٽُڪريُون:** ث. ٽوري ڌري. ٽورو حصو. رِليءَ جي مٿين پڙ ۾ ڪپڙي جو ٽُڪر – ٽوڪري.

– **ٽُڪريُون وجهڻ:** پراءُ وجهڻ (رليءَ ۾). جُتيءَ جي تَري ۾ چمڙ جون ٽُڪريُون ليٽيءَ سان لنبڻ. رليءَ جي مٿين پڙ ۾ رنگين ڪپڙي جون ٽڪريون ڳنڍڻ.

• **ٽِڪري ج ٽِڪريُون:** ث. جُوا جو اڏو. جُوا جي لاءِ مقرر ۽

Gul Hayat Institute

مَخفي جاءِ.

- **ٽِڪِڙ ج ٽِڪِڙيُون (ت)**: ث. چِيلهه – ڍَڏَرِ ـ ڍِڍي.
- **ٽِڪِڙو ج ٽِڪِڙا**: ذ. [سن. تِلُڪَ] نراڙ تي سينڌر يا زعفران جو نشان (هندو لوڪن جي رسم) ڳهه جو هڪ قسم (نراڙ تي ٻڌڻ جو). ننڍڙو گول شيشو. ڌرمي ڪتابن تي هَنيلُ زَعفرانُ جو چَندو – گهوڙي يا ڪنهن ٻئي جانور جي پيشانيءَ تي نشان.
- **ٽُڪِڙو ج ٽُڪِڙا**: ذ هڪ هنڌ تي گڏ ٿيل فقيرن جي ٽولي.
- **ٽَڪِڙِي ج ٽَڪِڙِيون**: ث. سون يا قيمتي پسارڪي وکر توري لاءِ ننڍڙي ساهمي. ڪَٽي شيءِ (ت).
- **ٽِڪِڙِي ج ٽِڪِڙيُون**: ث. پيشانيءَ تي اڇي نشان واري ڳَئون يا ٻڪري.
- **ٽِڪِڙيلُ ج ٽِڪِڙيل**: ذ. صفت. پيشانيءَ تي لڳل داغ وارو. چندو – نياڳو.
- **ٽِڪَس ج ٽِڪسُون**: ث. [انگ. Ticket] ٽڪيٽ. جو بگڙيل اُچار. ٽڪيٽ.
- **ٽِڪِسارُ (ت)**: ذ. رج ۾ اٽڪيل ڪر – اڌ ۾ رنڊيل ڪر. اٽَڪل بازي.
- **ٽِڪِسالَ**: ث. [سن. ٽَنْڪَڪ شالا] سِڪن ٺهڻ جي جاءِ ـ ضَرب خانو.

– **ٽِڪسالِي زبان**: ث. فَصِيح ٻولي – مَجيل ۽ مُسْتَند ٻولي.

- **ٽَڪَسُور**: اسم خاص. ٻُگٽي بلوچن جو هڪ قبيلو.
- **ٽَڪَڪُ ج ٽَڪَڪَ**: صفت. [سن. ٽنڪ] ٻن پيسن جي قيمت وارو رواجي. خسيس. ڪمينو.
- **ٽَڪِڪِي**: ث. واپار جي اصطلاح ۾ هڪ رپئي تي ٻه پئسا دلالي جو حساب.
- **ٽَڪِلِڙو ج ٽَڪِلِڙا (ت)**: ذ. صفت. تمام سنهو – ضعيف (ث. ٽڪلڙي ج ٽڪلڙيون).
- **ٽَڪُلِي ج ٽَڪُلِيُون**: ث. ٽَڪُلو – لوهِي سيخ.
- **ٽِڪلو ج ٽِڪِلا (ت)**: ذ. ننڍِي ماني – ننڍو لولو. رواتي – ٽڪوري.
- **ٽِڪِلو ٽِڪِلو**: ث. بلبل جو آواز يا ٻولي.
- **ٽَڪُلِي (ت)**: ث. نِسرَڻ تي تيار پوک.
- **ٽِڪِلِي ج ٽِڪِلِيُون**: ث. [انگ. Ticket] خط پٽ تي هڻڻ لاءِ حڪومت جي طرفان مقرر ڪيل خاص نشان واري مهر لڳل ڪاغذ جي ننڍڙي ٽڪري (جنهن تي قيمت به لکيل هجي) چِڪ

جي ڪُندن تي لڳل چَمر جون ٽُڪِريون (ت) – ڳِهَ ۾ ترَيَل ڪٽڪ يا ٻاجهريءَ جي ماني (ٿ).

- **ٽِڪَڻُ**: مصدر. [سن. تِشْٽِ] رهڻ – جمي ويهڻ. ڪپڻ. ترسڻ. (مهمان) قائم رهڻ – جتاءُ ڪرڻ.
- **ٽِڪِڻ ج ٽِڪِڻيُون**: ث. ٽوڙهه – روڏ – گَنج – ٽِپِڻ.
- **ٽَڪِي ٽور هلڻ**: آهستي آهستي هلڻ – ناز نخري سان هلڻ – ٽِلَڻ.
- **ٽَڪو (ٽَڪو) ج ٽَڪا (ٽَڪا)**: ذ. صفت. گدلو – گندو – ڪِنو – ميرو. بدبودار. بدماش. بد افعال – بي لڄڻ. (ث. ٽَڪِي ج ٽَڪيون).
- **ٽِڪو (ٽِڪو) ج ٽِڪا (ٽْڪا)**: ذ. [سن. ترْ] گڏ – ٽن جو مَجموعو. تاس ۾ ٽن عددن وارو پتو. چَنَر راند ۾ ڪوڏين جي هڪ ويهڪ. ڍُهل وغيره جي وَڄت ۾ ٽي پيرا (سم) تي پهچڻ واري حالت.

– **ٽِڪا ڪيڻ**: ڍُهل کي هڪ خاص نموني ۾ وڄائڻ.

– **ٽَڪو ٻنجو**: ذ. اَٽڪل – چالاڪِي – حِرفت – لَٻو ٽٻو – اَٽَڪل سَٽڪل – اَٽڪلَ سَٽڪلَ جو گذران – ڏُکيو گـُذرُ.

– **ٽَڪو ٻنجو ڪرڻ**: اَٽڪل سَٽڪل سان ڪم ڪرڻ – بي دلِيو ڪم ڪرڻ – سادي نموني وقت گذارڻ – حِيلي سان گذران ڪرڻ ـ حيلو ڪرڻ – ڪوشش ڪرڻ – اَٽڪل کان ڪم وٺڻ – چالاڪي ڪرڻ.

- **ٽِڪو ج ٽِڪا**: ذ. [سن. تِلْڪ] داغ – نشان – ڇُٽو – ڪَلنڪ – بدنامي جو نشان. ڳهه جو هڪ قسم. (نِرڙَ تي ٻڌڻ جو هڪ ڳهه) – ٽِڪڙو. وَٽُ – اِسْتِنْجو.
- **ٽِڪو پوڻ (ڪ)**: ڪَڪورڇَڻ (ڦل) ساڪَ ڏيڻ.
- **ٽِڪو ڪرڻ (ت)**: پِٿَر سان سُڪائڻ. وَٽُ – اِسْتِنجا ڪرڻ.
- **ٽِڪو لائڻ**: داغ لائڻ – ڪَلَنڪ لائڻ – عيبدار ڪرڻ. بدنام ڪرڻ.
- **ٽُڪو ج ٽُڪا**: ذ. چِيرُ – چِيهُ – ٽُڪُ – وَڍُ. ٻنيءَ ۾ پاڻي وهائڻ لاءِ ٻاري کي ڏنل وَڍُ. بيماري (ماتا وغيره) کان بچاءُ لاءِ ٻانهن کي چيرُ ڏيئي دوا داخل ڪرڻ.
- **ٽُڪا ڏيڻ**: ماتا وغيره کان بچاءُ لاءِ ٻانهن ۾ وڍ ڏيئي دوا داخل ڪرڻ.
- **ٽُڪا ٻڌڻ**: زمين جي ٻارن جو پاڻي بند ڪرڻ.
- **ٽُڪو ڏيڻ**: پاڻي وَهائڻ لاءِ ڪَسِي يا واهِيءَ کي ڪنهن

Gul Hayat Institute

هنڌان ڇيھُ ڏيڻ.

• ٽُڪو ڪرڻ: ٽُڪو ڏيڻ. پاڻي وهائڻ لاءِ ٻاري کي ڪَنڊُ ڪرڻ.

• ٽَڪورَ ج ٽَڪورُون: ث. سور واري جاءِ مٿان گرم ڪپڙي يا ٻي شيءِ سان سيڪُ – ڪوسِي لِپريءَ جي ڏَم – خدمت چاڪري.

• ٽِڪورَ ج ٽِڪورُون (ٽ): ث. دهل يا نغاري تي ڏونڪي جو ڏَڪ.

• ٽَڪورا: اسم خاص. ڪاري طرف رهندڙ هڪ ذات جو نالو.

• ٽِڪوڙِي ج ٽِڪوڙِيُون (ٽ): ث. ٻڪريءَ جو هڪ قسم.

• ٽَڪوليِڙو ج ٽَڪوليِڙا: ذ. صفت. سنهڙو.

• ٽَڪَئُو ج ٽڪئا: ٽَڪُلو.

• ٽَڪِي ج ٽَڪِيُون: ث. ٻن پئسن جو چوڪور سِڪو (اڳ ۾ رائج)

• ٽِڪِي ج ٽِڪِيُون: ث. ماني – لولو – مِٺائيءَ جو هڪ قسم. ڇَڪِي. (صابڻ جي) – ٻِڙِي (چَنڊ يا سَج جي). آگ (راند ۾ ٻَہُڻَ جي ٽِڪي – پاٻوڙو.

– ٽِڪِي اُتو ڏيڻ: ٽورو حصيدار بنائڻ. مَستي لاهڻ – خراب رَوَش کان باز آڻڻ – ڪَڍِي ڇڏڻ – جدا ڪرڻ.

– ٽِڪِي اُتو ڏيڻي اُماڻڻ: زال کي طَلاق ڏيڻ.

– ٽِڪِي ڇَڙَهڻ: هارَ ڪائڻ – ڪنهن ڳالھ کي مَڃڻ – لِنڊُ اچڻ.

– ٽڪيءِ موڙُ ج ٽڪيءِ موڙَ: ذ. لَڙِيل موڙَ وارو ڪُڪُڙ.

• ٽِڪِي (ٽرڪِي) ج ٽِڪِيُون (ٽرڪِي): ث. تاس ۾ ٽِن داڻن وارو پتو – ٽِڪَ (ٽرڪ).

• ٽِڪيارِي ج ٽِڪيارِيُون (ڪ – ڪ): ث. پيشانيءَ تي اَچِي ٽِڪي واري ڳئُون.

• ٽِڪيٽَ ج ٽِڪيٽُون: ث. [انگ. Ticket] ريل گاڏيءَ ۾ مسافري ڪرڻ لاءِ پائي مان ٿهيل پاڙي جو چِٺو. سئنيما وغيره ۾ داخل ٿيڻ لاءِ اجازت نامو.

• ٽِڪيٽَ ولائڻ: ڪڍي ڇڏڻ – ٽڙي ڪڍڻ – نوڪريءَ کان رخصت ڏيڻ.

• ٽِڪَرُ ج ٽِڪَرَ (ل): ذ. [سن. ترٽي] ٽِن ڏِيُن کان پوءِ ڄايَل پُٽُ – ٽِڪڙُ.

• ٽِڪَرِ، ٽِڪَڙ: ث. ٻيڙيءَ جي پَٽڻ جي ٽڪندي ايراضي واري جوءِ. (اسم خاص) ضلعي حيدرآباد. تعلقي ٽنڊي محمد خان. تپي ڪاتياري ۾ هڪ ديھ جو نالو. ديھ ٽڪڙ ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.

• ٽِڪَڙَ ج ٽِڪَڙُون: ث. جسم ۾ ٻانهَنْ ۽ ڪَنڌي جي ملڻ وارو هنڌ.

• ٽِڪَڙُ: ذ. [سن. ترٽي] ٽن لاڳيتين ڏِيُنِ کان پوءِ ڄايَل پُٽُ.

• ٽِڪَڙِ: ذ. ٽِن لاڳيتن پُٽن جي مٿان ڄايَل ڌِيءَ.

– ٽِڪَڙُ ٻارُ ڄمڻ: ٻَد سُڳَڻُ ٿيڻ (چوندا تہ گهر ۾ ٽڪڙ ٻار نياڳ آڻيندو).

• ٽِڪَڙ: ث. جانور کي اڳين ۽ پوئين پير ۾ ڏِنلُ ڏاوَڻُ.

• ٽِڪَڙَ ج ٽِڪَڙُون: ث. آڏوڙَ ٽنگڻ لاءِ ٽِن ٽوٽيُنِ جي مخروطي اڏاوت.

• ٽِڪَڙڻ (ڪ): ذ. چوپائي مال جي پيرن ۾ ڏانوَڻُ وجهڻ.

• ٽِڪَلُ ج ٽِڪَلَ: ذ. اونهاري ۾ سُمهڻ لاءِ ڪانئين مان ٺهيل ڪَٽَ وانگر ٽي چار فوٽ اوچو مَنَهُنْ – ننڍي پيهي.

• ٽِڪلڻ (ت): مصدر ٽَرڻ – ڦِرڻ – خراب ٿيڻ.

• ٽَڪَو ج ٽَڪا (ل): ذ. وَڻُ جي ٽارِي ڪاٺ جي داڻن واري مالھا (هندو لوڪ ڪم آڻين).

• ٽِڪَوشُ ج ٽِڪَوشَ: ذ. آبي پکي جو هڪ قسم (حَلال پکي رنگُ اڇو، پاسا ڪارا، اکيون ڳاڙهيون، مُنڊي ڪاري ۽ ڳچي ٻين پکين کان وڏي).

• ٽَڳَ ج ٽَڳُون (ل): ث. سنهڙو ڊگهو وڻ.

• ٽَڳَ: اسم خاص. ضلعي سکر، تعلقي اوٻاوڙي، تپي وسْطِي ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• ٽَڳُ ج ٽَڳَ. صفت. بُلوغَت کي ويجهو – بالغُ.

• ٽِڳَ ج ٽِڳُون (ل): ث. وڻ جي ڊگهي ۽ اڪيلي ٽارِي ڏاڙهيءَ جي بڇايل ٽڏِي.

• ٽِڳ ج ٽِڳُون (ڪ): ث. وڏو گراھ – ڳِٽو.

• ٽُڳَ ج ٽُڳُون: ث. ٻَٽَ – ڪوهَ – ٽُنگَ.

• ٽُڳَ ڪيڻ: گهٽي رقم حاصل ڪرڻ – گهٽو مال هٿ ڪرڻ.

• ٽَڳا: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. ضلعي ۽ تعلقي دادو تپي رب ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• ٽُڳجڻ (ت): فعل مجهول. ٻَٽِجڻ – ٽُنگِجڻ – ڪوهجڻ – لُٽجَڻ.

• ٽَڳَرُ: اسم خاص. هڪ ذات – ضلعي لاڙڪاڻي، تعلقي ڏوڪري، تپي ويهڙ ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• ٽِڳَرُ: اسم خاص. هڪ ذات – ضلعي لاڙڪاڻي، تعلقي ڏوڪري، تپي ويهڙ ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• ٽَڳَڙُ: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو – ضلعي لاڙڪاڻي، تعلقي ڏوڪري، تپي آباد ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• ٽَڳَڙُ ج ٽَڳَڙَ: ذ وڏو ٻَٽڪو – ڦيڙُھ (ل). ڦاٽل ڪپڙا (ت).

• ٽَڳَڙُ باغبان (ت): اسم خاص. هڪ شهر جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **تـڪـل (ل):** ذ. مختلف قسمن جا ماڻهو.

• **تڪلاڻ (ل):** مصدر. مخالف مزاج ڪرڻ.

• **تڪلجڻ (ل):** فعل مجهول. طبيعت جو مختلف ٿيڻ.

• **تڪو ج تڪا:** ذ. وٽيل سڱو – ڳنڍين وارو ڌاڳو. فقيرن جي ڳچيءَ ۾ ٻيل ڌاڳو (جنهن ۾ مٽيا، مٽڪا وغيره پوبل هجن). فقيراڻو خاص ڳانو. ميروءَ ڦاٽل وڳو يا چٿين لڳل پراڻو ڪپڙو.

• **تڪا توڙڻ:** لاڳاپا لاهي ڇڏڻ.

• **تڪيرو ج تڪيرا (ل):** ذ. لوهارن جي اصطلاح ۾ گراهڪ.

• **تڪهلجڻ (ڪ):** فعل مجهول. بگڙجڻ – خراب ٿيڻ.

• **تَلَ ج تلون:** ث. تخمينو – اندازو. اَٽڪل روءِ. ڪٿ. حرفت. سياڻو – ڏانءُ – صلاح – رٿ – ويچار.

– **تَلَ ڪرڻ:** اٽڪل روءِ ـ ڪٿڻ. تور ڪرڻ. صلاح ڪرڻ – خيال ڪرڻ – ويچار ڪرڻ.

• **تِلُ (تُل):** ذ. صفت. تمتار – ڀريل (ٻاٽي سان).

• **تَلُ ج تَلَ:** ذ. ٻَل – وجهه – موقعو. (صفت) پربور – ڀريل – ڪشادو – مشهور.

– **تَلُ ڏيڻ:** اونڌو ٿي ويهڻ. ٻَلُ ڏيڻ – وجهه ڏيڻ.

• **تَلاتو ج تَلاتا (ل):** ذ. پکين جو گهر – آکيرو – آشيانو.

• **تَلتي:** اسم خاص. ضلعي دادو تعلقي سيوهڻ. تبي تلتيءَ ۾ هڪ ديهه شهر جو نالو.

• **تِلڪڻ:** مصدر. هوريان هوريان هلڻ – ناز سان هلڻ – تِلَڻ. هيڏانهن هوڏانهن رلڻ. پاسو ڪرڻ – چمڪڻ.

– **تِلڪ ج تِلڪون:** ث. آهستي چال – ناز سان هلڻي – چاچول.

– **تلڪائڻ:** متعدي بالواسطه. لوڏڻ – ڇلڪائڻ. رُلائڻ. چاچولڻ.

– **تلڪو ج تِلڪا:** ذ. هلٽي. ڇلڪو. چمڪو.

• **تَلڻُ:** مصدر. اندازو ڪرڻ – تخمينو لڳائڻ – ڪٿ ڪرڻ. رٿ ڪرڻ (ل). ٽَرڻ – پاسي ٿيڻ – دور ٿيڻ. (تليو – تليندو – تليل).

• **تِلڻُ:** مصدر. نخري سان هلڻ – تور سان هلڻ – لوڏ سان هلڻ. آهستي آهستي هلڻ. ڌاڳو ٽيڙو ڪري وٽڻ. (تليو – تلندو – تليل).

• **تَلو (ل ڪ):** ذ. دهل جي وڄت جو هڪ نمونو. سرگس جي موقعي تي مَڪراني بلوچن جو راڳ ۽ ناچ جو هڪ قسم.

• **تَلورو ج تَلورا:** ذ. رولو – رولاڪ. پٽڪيل.

– **تلورا ڏيڻ:** اجايو رُلڻ. اجايا ڦيرا ڪرڻ. خواه مخواه اچ وڃ ڪرڻ.

• **تَلَهه:** ث. ناز نخري واري تور.

• **تَلِيارو ج تَليارا:** ذ. تَلِي – گهنڊٽي – چڙي – چڙيءَ وارو وهٽ – تڙيارو. گهنڊٽين وارو ڦندڻ. (صفت) اٽڪل وارو – سياڻو.

• **تَمَ (ل):** ث. ڦڙو ۽ ڦڙو ٿي پاڻي وهڻ جي حالت – لامَ – تاري.

• **تَمانو ج تَمانا:** پاڄيءَ طور ڪم ايندڙ هڪ ٻوٽي جو ڦرسائو ۽ ڳاڙهاڻ اندر رس ڀريل سواد ڪنوءَ هلڪو مِٺو.

• **تمتار:** ذ. صفت. ڀريل – تار ـ ڪَنَن تائين ڀريل – مُنهان مُنهن ڀريل.

• **تمجهڻ:** ذ. هائيتال – ماندائڻ – فساد – جهيڙو – ڪِلڪِل – ڪرڪر – گهپي.

– **تمجهڻ مچائڻ:** جهيڙو ڪرڻ – فساد ڪرڻ – ڪروڌ ڪرڻ. فساد ڪرو ڪرڻ.

• **تمڪڻ:** مصدر. تم تم ڪرڻ ڏيمي روشني ڪرڻ – ڊُونڪڻ – چمڪڻ (تارا) پويان ٻساهه ٿيڻ. (تمڪيو – تمڪندو – تمڪيل).

– **تمڪ:** ث. چمڪو – ڊونڪ – هلڪي روشني (ڏيئي، بتي، باهه).

• **تمڪائڻ:** متعدي بالواسطه ـ ڊونڪائڻ. پورڻ پنڻ (اکيون)

• **تِمڪو ج تمڪا:** ذ. لاڳيتو ٻرڻ وسائڻ وارو عمل. تم تم (تارن جي). چلڪو چمڪو.

• **تمڪي ج تمڪيون (ت):** ث. هڪ قسم جي ننڍي ڊهلڙي يا ڊولڪ – ننڍڙو نغارو.

• **تمڻ:** مصدر. وهڻ (ڦڙو ڦڙو ٿي) – ڳَڙَڻ – چڪڻ (عرق). وهڻ (پکهه). ڪرڻ (اکين مان ڳوڙها). ڦڙ ڦڙ پوڻ (مينهن). (ڳڙيو – ڳڙندو – ڳڙيل).

• **تمنو ج تِمنا:** ذ. صفت. وهندڙ – ڳڙندڙ. چِڪندڙ.

• **تِمٽي ج تمٽيون (ت):** ث. صفت. بد چال (عورت). بَدڪواسي – هَلڪي.

• **تمو:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٽَنُ ج ٽَنَ:** ذ. [انگ. Ton] تور جو وڏو ماڻ ۲۸ مڻن جو وزن.

• **ٽِنِ:** صفت. "ٽي ۳" عام صورت.

• **ٽِنِ ڪَرن تي اُٿڻ:** ٽِڙي تاٻڙي اٿڻ – ذڪي ذڪي اُٿڻ – تڪليفون سهي همت ٻڌڻ.

• **ٽَنبُ (ٽرنب):** ث. ڳوڻ جي منهن بند ڪرڻ واري سنهي ڪاٺي – ٽِنبَ. ٿانءَ وغيره ڀريل هئڻ جي حالت.

Gul Hayat Institute

• ٽُنْبَڻُ (ٽرنْبَڻُ): مصدر. سَنهين ڪاٺين سان ڳوٺين جو مُنهن بند ڪرڻ (ت).

• ٽَنْبَل (ل): ٿ. پلڙن ۾ ڪندن سان رهڻ واري هڪ باراٽي راند. (ٻہر جي پَلڙَن ۾ ڪَندا ٺنبي آلي مِٽي ۾ اَٽڪائي ٻين ڪَندَن لڳل پَلڙَنِ سان ڏَڪَ هڻڻ واري راند) ڇُهنبَ واري.

• ٽَنْبَلَ ڏاڙهي: ٿ. سَنئين سِڌي جُنهُبياري ڏاڙهي.

– ٽَنْبِجَڻ (ٽرنبِجَڻُ): فعل مجهول. سنهي ڪاٺيءَ سان سبِجَڻ – ٽُنْبجَڻ.

• ٽَنْبائڻ (ٽرنْبائِڻ): مصدر. ڪاٺي آڙائڻ. "ٽنبڻ" مان متعدي بالواسطه.

• ٽُنْب: ٿ. گهيڙائڻ وارو عمل. چوڳَ. مداخلت. حَرڪَت – چور پچور.

– ٽُنبِجَڻ: زور سان اندر پيهي وڃڻ – گهِڙڻ – گهِڙي وڃڻ.

• ٽُنبائڻ: مصدر. چوڪائڻ. ٽوپائڻ (ٽروپائڻ).

– ٽِنْبَ (ٽرِنْبَ) (ت): ٿ. سنهڙي ڪاٺي. چينيو. سنهڙو سڪل ماڻهو – اپرو ماڻهو ڇِپر. ٽوڪ – چٽر. طعنو – مهڻو.

• ٽِنْبَ (ٽرِنْبَ) هڻڻ: ننڍڙي ڪاٺيءَ سان ڪنهن ڳوڻ يا ڳوٿِريءَ کي بند ڪرڻ. طعنو هڻڻ.

• ٽَنْبِڻُ (ل): مصدر. آهستي آهستي هلڻ (بيمار جو).

• ٽَنْبِڙي: ٿ. پکي جو هڪ قسم (شڪري جي قسم جو هڪ پکي).

• ٽَنْٽو ج ٽَنٽا: . ذ. دنگو. جهيڙو ـ جهڳڙو – گوڙ – تڪرار – فساد – ڪِرود. مناظرو – بحث.

• ٽَنْٽو ڪرڻ: تڪرار ڪرڻ – جهيڙو ڪرڻ.

• ٽَنْجِڻ (ل): ٿ. گهٽائي – گوڙ – بارُ.

• ٽِنْجَڻُ (ٽرنجَڻ) (ل): مصدر. ٽُنْبِڻُ – سُٽ کي ٽيٽو ڪري وَٽڻ. ڪپڙي جي ٽِن ڏَرَنِ کي مِلائڻ لاءِ ڏرن کي ڪِيرَ ڏيڻ. وارن جي ڳِٽ ٺاهڻ لاءِ وارن جي ٽِن چڳَن کي مِلائي ڳُنڊڻُ – چوٽِي ڪرڻ.

• ٽِنْجَ (ل): ٿ. تمام ٿورو سُٽُ – ٽيٽو ڪري وَٽيل سُٽُ.

• ٽَند باز: صفت. آڪڙ باز. وڏائي خور. نخري وارو.

• ٽَنْد تي ٽوپي رکڻ: آڪڙ ڪرڻ – ڦوند ۾ پرچڻ. مغروري ڏيکارڻ.

• ٽَنْد ڪرڻ: وڏائي ڪرڻ. آڪڙ ڪرڻ. شوق ڪرڻ – نخرو ڪرڻ.

• ٽَنْدِي ج ٽِنْدِي: صفت. مغرور – وڏائي وارو – آڪڙِ باز.

• ٽِنْبرُ ج ٽِنبرَ: ذ. صفت. اجائي وڏائي ڏيکاريندڙ. ٽرڙو – هلڪي طبيعت وارو.

• ٽِنْديلو ج ٽِنْديلا: ذ. صفت. وڏائي خور. شوقين. سينگار ڪندڙ.

• ٽَنْدِ: ٿ. مِرُونءَ جا ٻَچا – ڪِندِ گهڻا ٻار ٻچا – وڏِي آڪَهِ.

• ٽُنڊُ: صفت. هٿن ٻانهن کان مَعذُور (ٽُنڊو ج ٽنڊي).

• ٽُنڊو ج ٽُنڊڙا: "ٽُنْڊو" جو اسم تَصغير.

• ٽُنْڊائڻ: مصدر. هَٿن ڪان جَڏو ٿيڻ. ٽنڊن وانگر ڪم ڪرڻ. سُستيءَ سان ڪم ڪرڻ.

• ٽُنڊائي ج ٽُنْڊائِيُون (ت): ٿ. هٿن ڪان معذور هئڻ واري حالت – لُولائي – سُستي – ڪاهلي.

• ٽَنْڊَرُ (ت): ذ. هڪ ٻَڪريُن جي بيماري.

• ٽِنبرَڻ (ٿ ل): مصدر. ٽَانءِ ۾ پَرچڻ – وڏائي ڪرڻ – هلڪڙي طبيعت وارو.

• ٽِنبڙَڻ: مصدر. چنبڙڻ – ڇُهٽڻ. لڙڪڻ – لٽڪڻ (وڻ ۾). (ٽنبڙيو – ٽنبڙندو – ٽنبڙيل)

• ٽَنْبَسُ ج ٽَنبَسَ (ل): ذ. ميڙُ. ڳاهٽ.

• ٽِنْبَسُ ج ٽِنْبَسَ: ذ. ڪَدوءَ جو هڪ قسم ٽُنبو – ميهو (ڪ).

• ٽِنَبسُو ج ٽَنبَسا (ل): ذ. اوڀڙ جو هڪ قسم (جيڪو ڀاڄي طور ڪم اچي) ميهو.

• ٽُنْبڪَڻ (ٽرنْبِڪَڻ): مصدر. ڪاوڙجڻ.

• ٽَنبِ ڪو: ذ. اجائي وِنْڌَ – ٻئي جي ڪم ۾ دَخَلُ.

• ٽِنبِڙُ ج ٽِنْبِڙَ: ذ. جيت جو هڪ قسم ـ عام طرح ڪچين پٽين ۾ ڏرڙ ٺاهي. رهي. (ڪارو رنگ، ہہ قسم هڪ ڪَنين سان ٻيو بنا ڪَنين جي) – ڀَمرِي (ٿ).

• ٽَنبو ج ٽَنبا: ذ. [بلوچي. توده ـ ڪَلَن يا اَنَ ۾ ڏاس مان ٺهيل وڏو طنبو] بلوچي قبيلي يا ڪٽنب جي رهائش واري جُوءِ. بلوچ ڪٽنب جي اڏيل بستي. ڳوٺ. بلوچ قبيلي جي ڪنهن مکيہ ماڻهوءَ جو ٻَڌايل ڳوٺ (انهي ماڻهوءَ جي نالي سان) – ٽنڊو شهر.

• ٽَنْڊيلُ ج ٽَنْڊيلَ: ذ. [انگ. Tuneul جو بگڙيل اُچار] واهن جي مورين ۾ ڪَڙَن تي سنڀال ڪندڙ سرڪاري ملازم.

– ٽَنْگَ اَٽڪائڻ: ڪنهن معاملي يا سودي ۾ هٿ وجهڻ – ڦَڏو ڪرڻ. اعتراض ڪرڻ. رڪاوٽ وجهڻ.

– ڏَنْگا ٽولي: ٿ. ماڻهوءَ کي ٽَنگن ۽ ٻانهن کان جهلي لَڙڪائي کڻڻ واري حالت. زوري ٽنگن ٻانهن کان جهلي کڻڻ جي حالت.

– ڏَنْگا ٽولِي ڪرڻ: ماڻهوءَ کي ٽَنگن ۽ ٻانهن کان جهَلي لڙڪائي کڻڻ. زوري کڻڻ.

Gul Hayat Institute

– **تَنگ آرائڻ:** دخل ڏيڻ – دست اندازي ڪرڻ – وچ ۾ پوڻ. رڪاوٽ وجهڻ.

– **تَنگَ ٻانهن جوڙڻ:** ڪوشش ڪرڻ – مَٿا مُونا هڻڻ – حيلا وسيلا ڪرڻ.

– **تَنگَ ڀڃڻ:** بيڪار ڪري ڇڏڻ – بيوس ڪرڻ. محتاج ڪرڻ.

– **تَنگَ تَنگَ تي چاڙهي ويهڻ:** بي اونو ٿي ويهڻ. بي پرواهه ٿيڻ – بي فڪر ٿيڻ. آرام سان ويهڻ.

– **تَنگ ٽيڙڻ:** ڏَنڌو وڌائڻ. ڪاروبار پکيڙڻ. تعلقات وسيع ڪرڻ.

– **تنگ پکيڙ ڪرڻ:** تعلقات وڌائڻ. ڪاروبار وسيع ڪرڻ. ڪم وڌائڻ. گهڻا ڪم هٿ ۾ ڪڻڻ. گهِل ڪرڻ.

– **تَنگَ ڪڍڻ:** بي همت ٿي پاڻ ڪرڻ. بي وسي جو اعلان.

– **تَنگَ ڪڍي ويهڻ:** عيبُ ظاهر ٿيڻ – کوٽ پڌري ٿيڻ – حساب پورو نه ويهڻ. وعدي ۾ پورو نه اچڻ. بيوسي جو اظهار ڪرڻ.

– **تَنگ ڪڍي مُٺڻ:** بالغ ٿيڻ (ڪتي جو).

– **تنگو ٽالي ج تنگو ٽاليون:** ٿ. ڏسو "تنگا ٽولي".

– **تَنگَن ٽيڙڻ:** بي هِمَت ٿيڻ سُست ٿي ليٽِي پوڻ. ٿڪجي ويهي رهڻ. بيوس ٿيڻ.

– **تنگون ٽيڙي سمهڻ:** مزي سان آرام ڪرڻ.

– **تنگون ڊگهيون ڪرڻ:** ٿورو ليٽِي پوڻ – ٿورو آرام وٺڻ.

– **تَنگَن ساهِڻ:** گهٽي وهڪ ڪان پوءِ ٿورو گهمڻ – چِهلَ قَدمِي ڪرڻ – ٽَهلڻ – پسار ڪرڻ.

– **تَنگَن لڳڻ:** ٿَڪِجڻ – هلِي هلِي ٿڪجي پوڻ.

– **تَنگُنَ هڻڻ:** گهڻو پنڌ ڪرڻ – تڪليف وٺڻ.

– **تَنگَ ٽپو ڪيلڻ:** راند ڪرڻ – اجايو وقت وڃائڻ.

– **تَنگ ڏيڻ:** ويرم ڪيل زال ڪي ڪُتڙ. گيهه ۽ هُرڻي جي داڻن جو پَٽڙو پَت ڪارائڻ.

– **تنگ ڪڍڻ:** مَلهَ جي هڪ راند ڪرڻ.

– **تَنگَ ڀرڻ:** کوٽ جو پورائو ڪرڻ.

– **تَنگَ پوڻ:** کوٽ پوڻ – نقصان ٿيڻ.

– **تَنگِرُ ج تَنگِرَ:** ذ. صفت. تَنگَن وارو – سوراخدارَ – عيبدار – ٻِجاپڙو – چُغل – فسادي.

– **تَنگِرُ ٽوپو:** ذ. صفت. ڏُوتو – چُغل.

• **تِنگاماٽي (ل):** ٿ. آڪڙ – وڏائي – غرور – هَنيلائي – رُسامو – رَنج – بَدتَهذِيبي – بَدافعالِي.

• **تِنگائڻ (ت):** ذ. مَلهَ راند ۾ جاني لڳل تنگ سان ٻئي مَلهَ کي مٿي کڻڻ.

• **تَنگائي (ت):** ٿ. نَرم رَٻ. پَٽڙو پَٽ – تِنگ (تِرنگ).

• **تَنگَرُ ج تِنگَرَ:** ذ. [سن. تَنڪارِيُ] تيرُ – ٻاڻُ – گَزُ – ڪانُ. "تِنگَرُ تِکٺو ڪين ڪي پار لنگهٺو پيلو" (شاهه).

• **تَنگَوُ (تِرنگَوُ) ج تَنگَوَ (تِرنگَوَ):** ذ. ڪنيارڪي اصطلاح ۾ ٽانوَنِ ڪڻڻ لاءِ ٽُلهيَنِ نوڙِيُن جو چار – مُهاڻن وٽ مڇي ڪڻڻ لاءِ نوڙيءَ جي چاريدار خُرجِينُ – سُوئَرَ ڪي ڦاسائڻ لاءِ مُڃ يا ڪاٻارِ جو دامُ. پاڻيءَ ڪان مٿي هُرلي وارو نارُ.

– **تَنگَوُ جهلڻ:** ڪجهه به هٿ نه اچڻ (جو تَنگَن مان سڀڪجهه نڪري ويندو) – نقصان هيٺ وڃڻ.

– **تَنگَوُ هڻڻ:** سُوئَر ڪي ڦاسائڻ لاءِ دامُ اَڏڻ.

• **تنگڙو (تِرنگڙو) ج تنگڙا (تِرنگڙا):** ڏسو "تَنگَڙُ".

• **تَنگِڙي (تِرنگِڙي) ج تَنگِڙيُون (تِرنگِڙيون):** ٿ. "تَنگَڙُ" جو مؤنث نوڙِيُن مان ٺهيل ڪانياٽي – پاڪڙي جي ٻوٽين خاني واري رِڪيبَن لاءِ چمڙي جو پَٽو.

• **تِنگَرُ ج تِنگَرَ (ل):** ذ. صفت. چُغلخور – لائي چائي ڪندڙ – چيٽاپور.

• **تِنگِسالُ:** ذ. سزا طور چَو ڪُنيو ٻَڌي تَنگي ڇڏڻ واري حالت – فقيرن جا تِڪساٽَ – ضَرْبُ خانو – تِڪسال.

• **تِنگِسالِي ج تِنگِساليُون:** صفت. پاڪِيزهْ – پاڪائيءَ واري.

• **تِنگلو ج تِنگلا:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.

• **تَنگڻ، تَنگِڻُ:** مصدر. لتڪائڻ (نوڙي، رسي، ڏاڳي وغيره سان). ٻَڌي لڙڪائڻ. اٽڪائڻ ڦاسائڻ (سزا ۾) فرياد ڪري ٻڌائڻ. سزا ڏيڻ. ڦاهي چاڙهڻ. (تنگيو – تنگيندو – تنگيل).

• **تَنگائڻ:** فعل مجهول. لَڙڪائڻ – ڦاهي ڏيارڻ – ڦاسائڻ.

• **تَنگِجڻ:** لَڙڪَڻ – ڦاهيءَ تي چڙهڻ – ڦاسَڻ.

• **تَنگِڻِ ج تَنگِڻِيُون:** ٿ. ڦاهِي – ڦاسِي. گَجَ جي ٻنيءَ واري کُهي – تَسمو.

• **تَنگِڻِي ج تنگڻيون:** ٿ. پِٽ وغيره ۾ ڪنهن شي لتڪائڻ ڪلي ڪوڪو.

• **تَنگِڻ ج تَنگڻيُون:** ٿ. ڊگهي مالهه.

• **تَنگو ج تِنگا (ت):** ذ. نوڙِي – رسِي.

• **تَنگوتِيُ ج تَنگوتيُون:** ٿ. تنڊِڙو تنبُو – راٿُٽِي.

Gul Hayat Institute

• **ٽنگورجڻ:** فعل مجهول: ٻجي ڦٽڻ وقت ڪڪڙ جي آنيءَ ۾ هڪڙي پاسي قدرتي طرح ڪل جو ڦاٽي لهي پوڻ – ٽڪورجڻ.

• **ٽنگونگو (ٽرنگونگو) ج ٽنگونگا (ٽرنگا):** ذ. صفت. ڏنگو – ڦڏو – ڏنگونگڙو. هيٺ مٿي – آسيرو پاسيرو (ت).

• **ٽنگوٽنگو (ٽرنگوٽنگو) ج ٽنگوٽنگا (ٽرنگوٽنگا):** ذ. صفت. ڏسو "ٽنگونگو".

• **ٽنگي:** ث. ڇڊي رٻ – ٽنگ. ڇڊو ڏڏ. لسي.

• **ٽنگي ج ٽنگيون:** ث. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار (ڪهاڙيءَ جي ٻاهي کي سَل ڪڍڻ جو اوزار).

• **ٽنگهڻ ج ٽنگهڻ (ڪ):** ذ. ث. ڦاٽل موچڙو – ڦاٽل ڪپڙو.

• **ٽنو ج ٽنوُن (ت):** ث. رستو – دڳ – سنهي واٽ. لار – تاري.

• **ٽنوڙ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٽنوڙ ج ٽنوڙ:** ذ. ڦنڊڻ – سُٽ يا اُن ۾ نهيل گُل. ٽونُر.

• **ٽنوهر ج ٽنوهرون (ت):** ث. سنڀال – خبرگيري. خدمت – ٽهل.

• **ٽنوهر ڪرڻ:** چڱيءَ طرح سنڀال ڪرڻ – ٽهل ڪرڻ – خدمت ڪرڻ.

• **ٽنهين:** ظرف. "ٽي" جي "عام جمع واري صورت" (ٻنهين – ٽنهين – چئنين).

• **ٽنوُ ج ٽنوُا (ت):** ذ. ڪڪڙن ويڙهائڻ جي جاءِ. دائرو.

• **ٽنوُر ج ٽنوُر:** ذ. سُٽ يا پٽ مان نهيل گل (جيڪو سڳين، جتي يا رئي وغيره ۾ ٽانڪجي) – ٽوپيءَ ۾ لڳل گل – ڦنڊڻ – پرت جو هڪ نمونو (ٿ).

• **ٽنٽري:** اسم خاص. (ت) هڪ ذات جو نالو. ث. خوشامد.

– **ٽنٽري مارڻ:** خوشامد ڪرڻ.

• **ٽنٽڪو ج ٽنٽڪا (ڪ):** ذ. واهيات گفتگو – بڪ – ڪتي جي ڪنگهه – ٻونڪ.

• **ٽني ج ٽنيون (ت):** ث. بيمار کي کڻڻ لاءِ ڪم ايندڙ ڪپڙي جي نهيل جهولي.

• **ٽڻ ج ٽڻ (ل):** ذ. "ول" گاهه جو هڪ قسم. (وڻ تي ويڙهجي ويندڙ) – وڻ ويڙهي.

• **ٽڻ:** ث. گهنڊٽي جو آواز. ٽڻ ٽڻ جو آواز.

– **ٽڻ پڄڻ:** ڪارائتو وقت هٿان وڃائڻ – مقرر ٽيل روش تان هٽائڻ.

– **ٽڻ ڏيڻ:** وارو ڏيڻ – موقعو ڏيڻ – وجهه ڏيڻ.

– **ٽڻ گسائڻ:** وقت هٿان وڃائڻ – مهل گسائڻ. عادت مٽائڻ – هير – پڄڻ.

– **ٽڻ ڳولڻ:** موقعو تاڙڻ – وجهه ڏسڻ. داءِ ڳولڻ.

– **ٽڻ لاهڻ:** ارادي ۾ ڦيرو آڻڻ – رٿ ڦيرائڻ. عادت ڇڏڻ. هير ڪڍڻ.

• **ٽڻ ج ٽڻ (ت):** ذ. سبب – وارو – وجهه. موقعو.

– **ٽڻ پڄڻ، گسائڻ (ت):** وجهه وڃائڻ. داءِ گسائڻ.

– **ٽڻ ڏيڻ (ت):** وجهه ڏيڻ – موقعو ڏيڻ.

• **ٽڪاڪ:** ث. ڌاتوءَ واري ميز تي ڌڪ لڳڻ جو آواز. گهنڊ جو آواز.

– **ٽڪاڪ ٽڪاڪ:** ذ. گهنڊ جو لاڳيتو آواز.

• **ٽڪاڻ (ل):** ث. ڌاتوءَ مان نهيل چيز کي ڌڪ لڳڻ جو آواز – ٽڪاڪ.

• **ٽڻ ٻڄ:** ث. جهيڙو – فساد. تمجهڻ – ٻٽيڪو.

– **ٽڻ ٻڄ ڪرڻ:** ٻٽيڪو ڪرڻ – وات ڪرڻ. جهيڙو ڪرڻ. فساد ڪرڻ.

• **ٽڻ ٽڻ:** ث. ٽليءَ جو آواز – گهنٽيءَ جو آواز.

• **ٽڻ ڦڻ (ت):** ث. آڪر – وڏائي. ڪنُونس ڦتائي – ڇرچ.

• **ٽڪڪ ج ٽڪڪ:** ذ. صفت. چالاڪ – حرفتي. حرڪتي – لچ. ٺڳ. ٺينگ ٽپا ڏيندڙ.

– **ٽڪو ج ٽڪا:** ذ. کِل مسخري – گوڙ شور. (صفت) ڏسو "ٽڪ".

• **ٽڪ (ت):** ذ. ٻڪرين جي هڪ بيماري.

• **ٽڪار:** ث. [سن. ٽنڪار] ڪمان يا ڇهبڪ مان نڪرندڙ سنهو آواز – تير جي ڇٽڻ جو آواز – جهٽڪار.

• **ٽڪڻ، ٽڪڻ:** مصدر. سنهون آواز ڪرڻ – ٽورو ڌڪ لڳڻ سان آواز ڪرڻ. آهستي آهستي ڪلڻ. (ٽڪيو – ٽڪندو – ٽڪيل).

• **ٽڪو ج ٽڪا:** ذ. سنهو آواز.

– **ٽڪجي پوڻ:** بيمار ٿيڻ.

• **ٽڪڳ ج ٽڪڳ:** ذ. صفت. چالاڪ – حرفتي. حرڪتي.

• **ٽڪي ج ٽڪيون:** ث. مري واري هڏي – پيڏي آڪر جي ڏوڏي – جابلو زمين (ت).

• **ٽٽيون پجڻ:** سيڪٽ ڏيڻ – سزا ڏيڻ (هار کي).

• **ٽٽي ج ٽٽيون:** ث. نڪ جي جوتي.

• **ٽٽنگ ج ٽٽنگ (ت):** ذ. صفت. ڏسو "ٽٽگ".

• **ٽٽيڪ ج ٽٽيڪون (ٿ):** ث. [انگ. ٽرنڪ جو بگڙيل لفظ] لوهه جي ننڍي پيتي – ٽينڪ.

Gul Hayat Institute

• **ٽوال ج ٽوال:** ذ. [انگ. Towel] پاڻيءَ کي جذب ڪندڙ سوٽ ڪپڙو (جيڪو وهنجڻ يا هٿ منهن ڌوئڻ وقت استعمال ٿئي).

• **ٽوائڻ (ل):** مصدر. (ڪنهن شيءِ لاءِ) واجهائڻ. نماڻائيءَ سان نهارڻ – عاجزي ظاهر ڪرڻ. بيوسي مان ڏسڻ.

• **ٽوائي ج ٽوائي (ت):** صفت. ٽوئا ناهيندڙ – ڏيڻ جا پڪا ناهيندڙ. قلعي ناهيندڙ.

• **ٽوبڙو ج ٽوبڙا (ڪ):** ذ. ٻڪريءَ جو ڪچو ڦر.

• **ٽوبو ج ٽوبا (ت):** ذ. ننڍو ڦر – گابو.

• **ٽوبُ:** ث. پرت جو هڪ قسم (صفت) ٽمنار – پريل.

• **ٽوبُ ج ٽوب (ت):** ذ. صفت – ٽٻيون هڻندڙ – ٽوبير – ٽوبو.

• **ٽوبرُ ج ٽوبرَ:** ذ. صفت. ٽوبُ – ٽوبيرُ (پکي). لچُ – نامراد.

• **ٽوبو ج ٽوبا:** ذ. صفت. ٽوبُ – ٽوبو. (ذ) ڍانڊي پکي جو هڪ قسم (پاڻيءَ ۾ ٽٻيون هڻندڙ.)

• **ٽوبڙ ج ٽوبڙَ:** ذ. صفت. ٽوبو – کوهه جي کوٽائيءَ مهل پاڻيءَ ۾ ٽٻيون هڻي تري منجهان مٽي ڪڍندڙ – ٽوبو – ٽوبرُ.

• **ٽوبڻي ج ٽوبڻيون (ت):** ث. ٽئين ڪٺايل کوهه ۾ پاڻيءَ اندر ٽٻيون هڻي بيل سان مٽي ڪڍڻ.

• **ٽوبيارُ ج ٽوبيارَ (ڪ):** ذ. ڍانڊي پکيءَ جو هڪ قسم. ٽوبو پکي.

• **ٽوبيارو ج ٽوبيارا:** ذ. صفت. ٽٻيون هڻندڙ – ٽوبو.

• **ٽوپاڪڙ ج ٽوپاڪڙيون:** ث. بد چال عورت – لالچي عورت – حريص عورت.

• **ٽوبو ج ٽوبا:** ذ. قدرتي طرح زمين مان سمنڊ پاڻي جي ڪَڏَ – چشمو. پاڻيءَ جي ننڍي ڪڏ. (ث). پاڻي جو ننڍڙو کُن (ل).

• **ٽوٽو ج ٽوٽا (ڪ):** ذ. ڪاري (سمنڊ جي مڇي جو هڪ قسم).

• **ٽوٽڻي ج ٽوٽڻيون (ل):** ث. ڪارتوس جي ڌاتوءَ واري پاسي وچ ۾ بيل تامي يا پتل جي ٽِڪ – ڌاتوءَ مان ٺهيل حُقي جي نڙي – ٽونٽي (ت).

• **ٽوٽڻي دار بندوق:** ث. مُنهن کان ڀرڻ واري بندوق.

• **ٽوٽڪي ج ٽوٽڪيون:** ث. گڏهه جي پوئينءَ ٽنگ سان لت – اِٽ – پُستاڙ (ت) – پُستي.

– **ٽوٽڪيون هڻڻ:** اِٽون هڻڻ – پُستيون هڻڻ – مستي ڪرڻ – نااميد ڪري ڇڏڻ.

• **ٽوپ:** ث. اڌ ڳاهيل ولِ کي ڏنل اُڪيلَ (هلر ۾).

• **ٽوپُ ج ٽوپ:** ذ. ڪَن ڍڪيندڙ ڍڳهي ٽوپي – ڪنوٽي ٽوپي مخروطي قسم جي ٽوپي. چاچي وارو ولائتي ٽوپلو.

– **ٽوپ چاڙهڻ:** حُقي جي ڦلَ تي ٽوپ جي شڪل جهڙو ٽين جو ٻولُ رکڻ – ڦاسيءَ لاءِ تيار ڪرڻ (ڦاسي اچڻ واري کي ٽوپ پارائي).

– **ٽوپيرُ ج ٽوپيرَ:** ذ. صفت. ٽوپ پائيندڙ – وڏي ٽوپ وارو.

– **ٽوپڙو ج ٽوپڙا (ل):** ذ. ننڍڙو (پاراٽو) ٽوپُ. جست جي ننڍڙي هنڌي.

• **ٽوپلو ج ٽوپلا:** ذ. ذ. صفت. ٽوپي جو هڪ قسم (ويڪرن ڪنارن سان ٽوپي). ٽوپ – Hat.

• **ٽوپي ج ٽوپيون:** ث. مٿي ۾ پائڻ. (ڪپڙي وغيره مان ٺهيل پوش. قسم: سنڌي ٽوپي، ترڪي ٽوپي). بندوق جي مَڪوءَ تي بارود جي ڊِبري. حُقي يا چلهه جو ڦلُ. ٽنبي جو مٿو – جانور جي مُنهن تي چاڙهڻ لاءِ ٿيلهي.

• **ٽوپيرُ ج ٽوپيرَ:** ذ. صفت. ٽوپي پائيندڙ. ٽوپيون وڪڻندڙ.

• **ٽورَ ج ٽورون:** ث. هَلِڻي – چالَ – رفتار – هلڻ جو نمونو – گهوڙي جي پنڌ جو قسم (ل) – ڊِگهين جو ڏَڻُ جيڪو هڪ طرف جو هجي (ث).

• **ٽور:** ث. وڏائي – آڪڙ.

• **ٽورُ ج ٽورَ:** ذ. ڍُنگ – تيزو – ٿڌ (صفت) پريلُ – پڪل (ت).

• **ٽوراندو ج ٽوراندا (ڪ):** ذ. ڍنڍ جي پکيءَ جو قسم (بدڪ جي نموني، مُنڍي ڳاڙهي ۽ رنگ ميٽائون).

• **ٽورڻ، ٽورڻ:** مصدر. آهستي پنڌ ڪرائڻ. هري هري هلائڻ – پنڌ ڪرائڻ – ڪاهڻ – نباهڻ – گذارڻ – وقت ڪاٽڻ – (ڪاروبار) هلائڻ.

• **ٽورو ڏيڻ:** پنڌ ڪرڻ – جهل قدمي ڪرڻ.

• **ٽورو ج ٽورا:** ذ. گونهُ – ڪرِڦتي – پائخانو – ڪاڪوس.

– **ٽورو ٽيڙِ ويڙِ ٿيڻ:** ڊجي وڃڻ – هراسجي وڃڻ. گهبرائجي وڃڻ.

– **ٽورو پيشاب گڏ ٿيڻ:** ڊڄڻ – ڊجي وڃڻ – هراسجڻ.

– **ٽورو ڪرڻ:** پائخانو ڪرڻ – هَنگڻُ.

– **ٽورو مُنجهڻ:** تڪليف هيٺ اچڻ – مُنجهي پوڻ (ڊپ يا چرڪ ۾). هيسجڻ.

– **ٽورو وهائڻ:** سخت تڪليف ۾ وجهڻ – سخت سزا ڏيڻ.

– **ٽوروٽيڻ (ل):** اونڌو ٿيڻ – اُنو ٿيڻ – ونجي سنجي ڪرڻ. بيماريءَ ۾ پوڻ – مرڻ.

Gul Hayat Institute

• **توري:** اسم خاص. ضلعي نواب شاهه، تعلقي سڪرنڊ ۾ هڪ ديهه ۾ شهر جو نالو.
• **ٽوريهو ج ٽوريها (ٽ):** ذ. سنهو ڏڳهو جهڳٽي وارو وڻ.
• **ٽوريون:** اسم خاص. تعلقي روهڙي، تپي ڄڻوجي ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٽوڙڻ (لس):** مصدر. [سن. ترونن] ڪاڏو يا پاڻي ٽڙيءِ ۾ ڦاسڻ – اٽڙجڻ.
• **توڙهو پوڻ:** قابو ٿيڻ – جهلجي وڃڻ – ڦاسي وڃڻ – پابند ٿيڻ. نقصان پوڻ.
• **توڙهو وجهڻ:** ڦاسائڻ – جهلڻ.
• **توڙي ج توڙيون (ل):** ٽ. چوٽي – هڪ راڳڻي جو نالو.
• **توڙي:** اسم خاص. ضلعي دادو تعلقي جوهي تپي پير گاجي شاهه ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٽوس ج ٽوس (ٽ):** ذ. ٿوهر (ول ۾ ڦر).
• **ٽوسُ (ٽ):** ذ. گاهه جو هڪ قسم.
• **توسُ ج توس:** ذ. [انگ Toast] سڱل ڊبل روٽي.
• **توشڪ ج توشڪ:** ذ. [ف. توشه] توشو – طعام – شيءِ.
• **ٽوڪَر ج ٽوڪرون:** ٽ. آهستي ڏڪ (ناڪئين شيءِ کي). ٽوڪَر – ڏڪ – مسخري – ٺٺول – چرچو.
• **ٽوڪر اچڻ:** ڏڪ لڳڻ – صدمو پهچڻ. چيبيٽ اچڻ. اثر ٿيڻ (خراب عادت جو).
• **ٽوڪرباز ج ٽوڪرباز:** ذ. صفت. ٽوڪون هڻندڙ – چرچا ڪندڙ – چرچائي.
• **ٽوڪرجڻ:** فعل مجهول. ٽاپو ڪائڻ – ڏڪ ڪائڻ.
• **ٽوڪرو ج ٽوڪرا:** ذ. بانس يا لٺي مان نهيل ڪارو – سنهن ڪاٺين اڌ گول وانگر نهيل ڏلهو. چبو – ڪارو.
• **ٽوڪري ج ٽوڪريون:** ٽ. ننڍڙو ڪارو ڪانجو – ڪاري. ميون وجهڻ جي ڇٻي. ڪاغذن رکڻ لاءِ ڇبي. (ميز تي) آفيس ۾ ردي بيڪار ڪاغذن اڇلائڻ لاءِ خاص ٽوڪري. برهمڻن جي اعزاز ۾ ڏنل دعوت.
• **ٽوڪريءِ داخل ڪرڻ:** بيڪار سمجهي اڇلائڻ. ڌيان ۾ نه آڻڻ (درخواست کي). نظر انداز ڪرڻ.
• **ٽوڪڙ ج ٽوڪڙون (ٽ):** ٽ. وڏي جونءِ.
• **ٽوڪڙُ ج ٽوڪڙ (ٽ):** ذ. ٿوري ڪير ڏيڻ وارو مال – ڪانگهارو مال – وهڪيلُ مال ـ پوڙهو – ڏبرو.

• **ٽوڪائتو ج ٽوڪائتا:** ظرف. مهٽي طور – ٺٺولي طور.
• **ٽوڪباز ج ٽوڪباز:** ذ. ٺٺولي طور. ٽوڪ ڪندڙ – چٽر ڪندڙ. چرچائي.
• **ٽوڪبازي ج ٽوڪبازيون:** ٽ. ٺٺولي – چٽربازي. طعني زني.
• **ٽوڪڙ ج ٽوڪڙ:** ذ. صفت. ٽوڪون ڪندڙ – چٽرون ڪندڙ.
• **ٽوڪن هاب ڪرڻ:** خوار ڪرڻ – بدنام ڪرڻ – گلارو ڪرڻ.
• **ٽوڪڻو ج ٽوڪڻا:** ذ. صفت. ٽوڪباز – ٽوڪون هڻندڙ.
• **ٽوڪون ڪرڻ:** چٽرون ڪرڻ – ٺٺوليون ڪرڻ.
• **ٽوڪڻ ج ٽوڪڻون (ٽ):** ٽ. لوڙهه – ٽڪڻ – ٽپڻ.
• **ٽوڪو ج ٽوڪا (ٽ):** ٽ. اَن جو هڪ ماڻُ (ٻن مٺن ۾ سورهن سيرن جي برابر) (صفت) ٽڪا ڏيندڙ – واڪسينيز – سانو – ٽوڙخرجو (ٽ).
• **ٽول ج ٽول:** ذ. شيءِ – چيز – وٿ – ميائي – راند يکو.
– **ٽولڙ ج ٽولڙ:** ذ. صفت. شيءِ وارو – گهوڙڙيو.
– **ٽولڙو ج ٽولڙا:** ذ. "ٽول" جو اسم تصغير. شيءِ – ٽول.
• **ٽولارو ج ٽولارا:** (ڊگهي ڇهنب وارو) – مرغابي. (آبي پکي جو هڪ قسم).
• **ٽولائڻ:** رُلائڻ – رولڻ. (ٽولايو – ٽولائيندو – ٽولايل).
• **ٽولائو ج ٽولائا:** ذ. رولڙو – ڏاڪڙو – ڏولائو.
• **ٽولڙ ج ٽولڙ (ل):** ذ. جونءِ جو هڪ قسم. وڏي جونءِ – رنڊُ – ٻوڊُ (ٻوڏر) – ٽولهر.
• **ٽولهر ج ٽولهر:** ذ. ڏسو "ٽولڙ" (ل – ڪ).
• **ٽولهڙو ج ٽولهڙا:** ذ. گهوٽ کي وڻهجارڻ لاءِ ڪڍر جو لوٽو (هندن جي خاص رسم).
• **ٽومٽي ج ٽومٽيون:** ٽ. مٽو.
• **ٽون ٽون ڪرڻ:** اجايو بڪڻ – بنا مطلب ڳالهائڻ – ڪن ڪائڻ – مٿو ڪائڻ. اجائي وڏائي ڏيکارڻ.
• **ٽونٽ:** ٽ. مڇيءِ جو هڪ قسم.
• **ٽونٽُ ج ٽونٽ (ل):** ذ. صفت. ٽوٽُ – ٽرڙو – هلڪڙو – لڇُ – رولاڪُ. نڪمو – ڏٽو مٽو – ٿلهو متارو.
• **ٽونٽو ج ٽونٽا:** ذ. فساد – جهيڙو – آتشبازي جو هڪ قسم (گول ويڙهي وانگر بارود ڀريل رودن جيڪو ٻرڻ سان ڦري).
• **ٽونٽي ج ٽونٽيون:** ٽ. پُسني (گهوڙي يا گڏهه جي) – اِٽ – نلُ جي پاڻيءَ کي ڪولڻ ۽ بند ڪرڻ واري ٻٽجي – نل. ٻتل يا لوهه جي ورپل نلي (جنهن ۾ ٽڙ بويس)

Gul Hayat Institute

• ٽونٽيدار: ٿ. ناليءَ ۾ بارود ۽ ڇيرن ڀرڻ واري بندوق.
• ٽُونبو ج ٽُونبا (ٽ): ذ. گهٽو – گهوگهو. "هُن ڏني اَنَّبي مون ڏنو مانُس ٽُونبو." (مثال).
• ٽُونپيٺو ج ٽُونپيٺا (ٽ): ذ. ڪنڌَ يا ڳچيءَ ۾ پاڻ جو هڪ ڳُهه.
• ٽونچو ج ٽونچا (ٽ): ذ. آڳُر جي سنڌ جو مٿيون پاڳو – ڏوڏو.
• ٽونڊڙو ج ٽونڊڙا: ذ. صفت. وريل (عضوو) – ڪُبو – ڳڪ ڪڍي پاسيرو ستل – ڪرونڊڙو. ترين ڪوڙي اوڪڙو ويٺل. (ٿ) ٽونڊڙي ج ٽونڊڙيون.
– ٽونڊڙو ٿيڻ: اوڪڙو ويهڻ – ڳڪ ڪڍي ترين پر ويهڻ.
• ٽَونري هڻڻ: ٻڪريءَ جو لَڳَ وقت ٻڪر جي ٻڙڪڻ تي پُڇَ لوڏي راضپو ڏيکارڻ. يڪدم اقرار ڪرڻ.
• ٽُون ٽُون: ٿ. وڏائي – ٽَنبِ _ تاڻ _ سيت.
• ٽونڪ ج ٽَونڪون: ٿ. چٽرَ – ٽوڪَ (ٽ). پيٽ جي چوٽي (ٿ).
• ٽَونڪارڻ: ذ. ٿورو آواز ڪرڻ. (ڪنگهڻ جو) – ڪنگهه ڪار ڪرڻ. پونڪڻ (ڪتو). (ٽونڪاريو – ٽونڪاريندو – ٽونڪاريل).
– ٽونڪار ج ٽَورنڪارُون: ٿ. ٿوري ڪنگهه – ڪنگهڪار. ڪتي جي ٿوري پونڪ.
– ٽَونڪارو ج ٽَونڪارا (ٽ): ذ. ٿوري ڪَنگهه رُڪام جي ڪري ٿورو ڏَڪ – ٽوڪَر.
• ٽَونڪاريو ج ٽَونڪاريا (ٽ): ذ. وڻ جي وڇين مٿاهين چوٽي.
• ٽَونڪَر ج ٽَونڪَرُون (ٽ): ذ. ٿورو ڏَڪ – ٽوڪَر. ٽُونگي جو ڏَڪ.
• ٽَونڪِڙي ج ٽَونڪِڙيُون (ٽ): ٿ. ٽَٽول – چٽر – چرچو. ڪِل – مَسخري.
– ٽَونڪَر اچڻ: ٿورو ڏَڪ لڳڻ.
• ٽَونڪڻ. ٽرونڪڻ (ٽ): پاڻي چٽڪائڻ – پاڻيءَ جا ڇَنڊا هڻڻ. (ٽونڪيو – ٽونڪيندو – ٽونڪيل).
– ٽَونڪار: ٿ. چٽڪار – ڇَنڪار پاڻيءَ جي ٿوري ڇَنڊَ.
– ٽونڪو ج ٽونڪا: ذ. پاڻيءَ جي ٿوري ڇنڪار – ڇنڊو. پاڻي جو ڇنڊو هڻڻ.
• ٽَونڪڻ (ٽ): چِٽر ڪرڻ – ٽوڪ هڻڻ پونڪڻ – ٿورو ڪَنگهڻ. (ٽونڪيو – ٽونڪندو – ٽونڪيل).
• ٽُونڪو ج ٽُونڪا (ل): ڇوٽو – ڪوتاهه – ننڍو – گهٽ – خسيس – ٽڙو. (ٽُونڪِي ج ٽُونڪِيُون).
• ٽُونگَرُ ج ٽُونگَرَ (ٽ): ذ. ميارَ – ڏورايو.
– ٽُونگَرُ رکڻ: ميارَ رکڻ – ڏورايو ڏيڻ.

• ٽُونگَلَ: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• ٽُونڻُ ج ٽُونڻُ (ٽ): ذ. ڏسو "ٽونڻُ".
• ٽونڙي (ٽ): ٿ. ٿَري ڀَرتَ جو هڪ نمونو.
• ٽوڻ (ٽروڻ) (ٽ): ٿ. ٽن گهرن جي ڦيري سان سڳابندي (يعني هڪڙو گهر هٿي ڪي، ٻيو گهر ٽئي ڪي، ۽ ٽيو گهر ٻهرئين سان سڳاوتي ڪري). ٽ وَڪڙي سڳاوتي.
• ٽُوٽِي ج ٽُوٽِيُون (ٽ): ٿ. ڪُڪ _ ڊاڪَ.
• ٽُوو (ٽرو) ج ٽُوا (ٽروا): ذ. ڏسو "ٽوٽو".
• ٽوها: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• ٽُوهالَ (ٿ): ٿ. ول جو هڪ قسم.
• ٽوهڙ (ٽ): ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.
• ٽُوهو ج ٽُوها (ٽ): ذ. صفت. رولُو – گهومُو. ڇڙو – وانڊو – (ذ) ٽوٺو.
• ٽوهي ج ٽوهي (ٽ): ذ. صفت. رولو – ڇڙو – بي واهو.
– ٽوهي ٿيڻ: وڇوڙو سهڻ – جدائيءَ ۾ جَلڻ. هجرت جو بار مٿي تي کڻڻ. ڏکَ ڀوڳڻ.
• ٽوهيو ج ٽوهيا (ٽ): ذ. صفت. ڇڙو – لوفَرُ – لُفنگو.
• ٽوهيون: اسم خاص. تعلقي عمر ڪوٽ، ٽپي چوڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• ٽوٽڪي ج ٽوٽڪيون (ٽ): هڪ ٽوٽي اَنَّ جو ٻانڌ. (ملان يا پير فقير جو راڄ تي مقرر ٿيل ساليانو ڏن) جيڪو بٽئي مهل جدا ڪجي.
• ٽُوٽيل: ذ. [انگ] ڪپڙي جو هڪ قسم (ٻ قسم: هڪ اڇو ٻيو خاڪي).
• ٽُون ٽُون (ٽ): ٿ. [آواز] نڙيءَ مان نڪتل سنهون آواز. ڪن کائيندڙ آواز. ٻجڙو آواز – ڪتي جي پونڪ – ٽِٽَ جو آواز. بڪ بڪ.
• ٽوڻ: مصدر. ڪُڏائڻ – رِيجهائڻ (ٽ) – ٻڪريءَ جو ڪچو ٿر ڪيرائڻ (ٽ) – ڇُرونڻ سان ڪنهن شيءِ تي ٿورو ٿورو پاڻي چٽڪائڻ (ل).
• ٽُوٺو (ٽروٺو) پڪي ٽوٺا (ٽروٺا): ذ. سَرن يا ڪانهن جي تيلن مان نهيل. ڏِيڻ مان نهيل ٻڪو.
• ٽُوٺائي ج ٽوٺائي: ذ. صفت. ٽوٺا ناهيندڙ. ٽوٺا وڪڻندڙ.
• ٽوڻي ج ٽوڻيون: ٿ. ان مٽڻ جو هڪ ماڻ (ٽوڻي جو سورهون حصو) چوٿائي.

Gul Hayat Institute

- ٽوئيلِي ج ٽوئيلِيُون (ٽ): ث. هڪ برتنُ يا ماپو (اچي رنگ جو ننڍي گڏون جيڏو).
- ٽويا (ٽ): ذ. مَچَرَ هوڻي جا پن.
- ٽويَرَ ج ٽويرَ: ث. اَٽڪل – تجويز (ڪ) – رِٿَ.
- ٽويو ج ٽويا: ذ. انّ مئڻ جو هڪ ماڻُ (جنهن ۾ چار پاٽِيون يا سورهن چوٿايُون پَوَن) هڪ ڪاٺ مان ٺهيل هڪ ماپو (٦ شارڪُن يعني ڏيڍ پاءَ جي برابر).
- ٽَهُ (ٽرهُ): ث. [سن. ٽْرش] اُڃَ – پياس. پاڻيءَ جو چنبو. آلاڻِ.
- ٽَهُ (ٽرهُ): ذ. گاهه جو هڪ قسم.
- ٽِهارَ (ٽرهارَ): ظرف. [سن. تر] ٽيون دفعو – ٽيون ڀيرو – ٽِهَر.
- ٽُهارڻ: مصدر. ڏڪڻ – هلائڻ – مدد ڪرڻ – نيائڻ (توڙُ). "ڪين ٽُهاري ٽَڪِرين ساٿَس سَگهائي".
- ٽِهارو: ظرف. [سن. تر] ٽيهه ڪن – ٽيهارو.
- ٽَهارُ (ٽْرهارُ) ج ٽَهارَ (ٽرهارَ): ذ. صفت. ڀڄڻو – ٽَهڻو. (ت).
- ٽِهارُ (ٽرهارُ) ج ٽِهارَ (ٽْرهارَ) (ت): ذ. پوک جو ٽيون فصل – ٽيون دفعو – ٽيون ڀيٽُ.
- ٽِهارِي (ٽْرهارِي) ج ٽِهارِيُون (ٽْرهارِيُون): ث. [سن. تر] چيلهه سان ويڙهيل هڪ قسم جو ڪپڙو (ٽَنگن جي وچان لَنگهائي پوئين پاسي کان ٽُنگيل) – هڪ قسم جو ڪُلهَن تي وِڪڻ جو ڪپڙو – ٽِن ٻَرَن وارِي چادَر (ت).
- ٽِهاڻ ج ٽِهاڻيون: ث. [سن. تْر] ٽن سالن جي ڄمار واري مينهن.
- ٽِهاڻُ ج ٽِهاڻَ: ذ. [سن. تر] ٽن سالن جي عمر وارو جانور (عموماً گهوڙي جي قَدَر لاءِ استعمال ٿيندڙ. ٽن کان چئن سالن واري عمر جو اُٺُ – ٽِن آگرِيَن جي ماپ جي وِڇن وارو سُوئَرُ – ٽَه – آگرو مرون.
- ٽِهاٽو (ٽرهاٽو) ج ٽِهاٽا (ٽرِهاٽا) (ت): ذ. [سن. تر] ٽن سالن جي ڄمار وارو سُوئر.
- ٽِهائِڻُ (ٽْرهائڻ): مصدر. اُڃائِجڻ – پياسجڻ – اُسانِجَڻ – (ٽِهايو – ٽِهائيندو – ٽِهايل).
– ٽِهائِجَڻ (ٽْرهائِجڻ): فعل مجهول ڏسو "ٽِهائڻ".
- ٽَهه ٽَهه (ٽْرهه ٽْرهه): ث. [آواز] وڏي آواز سان کِل – ٽَهڪِڙو.
- ٽَهْڏُ: ذ. صفت. سَرڪَش.
- ٽَهَر ج ٽَهَرُون (ل): ث. صلاح – آرام.
- ٽِهَر: ظرف. [سن. تر] ٽِيون ڀيرو – ٽِيْهَرَ (ث) ٽِيون دفعو وِيايَل ڳئون.
- ٽَهَرائِڻ (ل): فُرصت ڏيارڻ – مُهْلت ڏيارڻ.
- ٽَهَرَڻُ (ل): وِڏڻ – اڳتي هلڻ – آرام ڪرڻ – ٺهرڻ. خدمت ڪرڻ – ٽهل ڪرڻ.
- ٽَهَڙُ (ٽْرهڙُ) ج ٽَهَڙَ (ٽرهڙ): ذ. صفت. ڊڄڻو – ڀڄڻو.
– ٽَهَڙائِي: ث. ڇرڪ – ٽاهه. ڊپ – ڀؤ.
- ٽَهِڙِ (ٽرهِڙِ): ث ٽن ڊينگن وارو نارُ. (ٽانگهي درياءَ جي پاڻيءَ کي مٿانهين زمين ڏانهن پهچائڻ لاءِ).
- ٽُهَڙُ ج ٽَهَڙَ (ل): ذ. پاڻيءَ جي پکيءَ جو هڪ قسم. ميرانجهڙو رنگ، ڳيري جيڏو قَدِ، ڇِڊا کنبَ. (پاڻي جا جيت کائيندڙ). پاڻي جي جيت جو هڪ قسم – سِيانتو – سَرْطانُ – ڪيڪڙو.
– ٽُهڙو ج ٽُهڙا (ٽ): ذ. ڍانڊي پکيءَ جو هڪ قسم – ٽَهَڙُ.
- ٽَهَڳُ ج ٽَهَڳَ (ت): ذ. ٽولو – مَجموعو – گهڻائي – ڪثرت.
- ٽَهَڪو ج ٽَهَڪا: ذ. سنگت – دوستي.
- ٽَهلِي: اسم خاص. ڪَڇَ کان آيل هندن جي هڪ ذات.
- ٽَهَڻُ (ٽرهڻُ): مصدر. ٽاهه کائڻ – ڇرڪڻ – ڊِڄڻ – ڏَرَڻ – خوف ٿيڻ – هَٽَڻ – ڀَڄَڻ. (ٽهيو – ٽهندو – ٽهيل).
- ٽِهَڻِ (ٽرهڻ) (ت): ث. اُڃَ – پياس – اُساٽ.
- ٽَهِٽِي: اسم خاص. تعلقي سيوهڻ، ٽپي باجارا ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- ٽُهو ج ٽُها (ل): ذرو – ٿورو ٽڪر.
- ٽَهوڙُ (ٽرهوڙ) ج ٽَهوڙَ (ت): ذ. صفت. ٽَهَندڙُ – ڀڄندڙُ – ڇِرڪَندڙُ – ڊِڄڻو – ٽاهڙ.
- ٽَهِي ج ٽَهِيُون: ث. عُمرِ ـ وهي – سَن. ساڳي عمر – ساڳي ڄمار. ساڳيو تُور. همعمري – هڪجيڏائي (وهيءَ ۾). ٻاراڻي يا جوانيءَ واري سَٽَ.
- ٽِئاسي: عدد شماري. ڏسو "ٽِياسي"
- ٽِئاڪَرُ ذ صفت. ڏسو "ٽِياڪُر".
- ٽِئانَوي (ٽرئانوي): عدد شماري. ڏسو "ٽِيانوي".
- ٽُئائِي ج ٽُئائِي: ذ. صفت. ڏسو "ٽوئائي"
- ٽُئِجڻ (ٽرئِجڻُ): فعل مجهول. ٽُيِجَڻ (جانور) ٽُنبجڻ.
- ٽِئَرُ (ٽرئر) ج ٽِئَرَ (ٽرئر): ذ. ٻ ڏينهن ڇڏي ٽئي ڏينهن ايندڙ تپ – ٽِيئَرُ.
- ٽِئڙِي ج ٽِئڙِيُون: ث. گهُنڊُ – سُونڊُ (ٽيوڙي (ت) – وڏائي.

Gul Hayat Institute

- **ٽُنڪجَڻُ (ت)**: ذ. ٽـُپجَڻُ (چوپائي) ڏسو "ٽُنبجَڻُ".
- **ٽَئڪَسُ**: ذ. ث. [انگ. Tax] – محصُول – ٿولُ. ڍِلَ. ڇونگي.
- **ٽئگور**: اسم خاص. بنگال جي هڪ مشهور شاعر ۽ مُصَنّفُ "سَر رابِنڊرا ناٿ" جو عام مُروّج نالو.
- **ٽَئِنْڪ ج ٽَئِنْڪون**: ث. [انگ. Tank] لڙائيءَ ۾ استعمال ٿيندڙ هڪ لوهي گاڏي – بڪتر بند گاڏي. تلاءُ – حَوضُ.
- **ٽُنڪرَ ج ٽُنڪرُون (ت)**: ث. ڏسو "ٽونڪر".
- **ٽـُئو (ٽرٽو) ج ٽـُئا (ٽرٽا)**: ذ. ڏسو "ٽـُرٽو". مشعل ٻاهڻ لاءِ ڪاٺيءَ جي سِري تي ڪپهه جو موٽو يا ڪپڙو. تيل ۾ ٻڌل ڪپهه جو ٻڙو.
- **ٽـُئي جي وَٽ تي وِهارڻ**: جدا ڪرڻ – ڌار ڪرڻ (گهرمان). پاڻ جهڙو نہ ڪرڻ.
- **ٽـُئي (ٽرٽي) ج ٽـُيُون (ٽرِيُون)**: ث. ننڍو ٽوٽو.
- **ٽـُئون ج ٽـُئان**: عدد قطاري – ٽِيونُ – ٽيو.
- **ٽـُئون ٽـُئون**: ذ. [آواز] پکيءَ جي بولي، ڪنن کي نہ وڻندڙ آواز. پؤنڪ.
- **ٽَئونٽو ج ٽَئونٽا**: ذ. زباني جهيڙو. معاملو – تڪرار. آتشبازي جو هڪ قسم.
- **ٽَئونٽِي ج ٽَئونٽيُون**: ث. ڏسو "ٽونٽي"
- **ٽَئونڪ ج ٽَئونڪون (ت)**: چِٽَر – ٽـُول. چرچو. ڏسو "ٽوڪَ".
- **ٽَئونڪ سان رهڻ (ت)**: بي پرواهي سان رهڻ. سچائيءَ سان رهڻ.
- – **ٽَئونڪارَ ج ٽَئونڪارُون**: ث. ڏسو "ٽونڪار"
- **ٽَئونڪَرِ ج ٽَئونڪَرُون**: ث. ڏسو "ٽوڪر".
- – **ٽَئونڪَرَ ڏيڻ**: تورو ڏَڪُ هڻڻ. چِٽر ڪرڻ. چيڙائڻ.
- **ٽَئونر ج ٽَئونرَ**: ذ. ڏسو "ٽَونڙُ"
- **ٽي**: صفت. [سن. تر] هڪ عدد (٣٠)
- – **ٽي پِٽَرَ ڏيڻ**: طلاق ڏيڻ – لوڏي ڪڍڻ. قطع تعلقات ڪرڻ.
- – **ٽي تاپَ**: ذ. يوگ وديا ۾ مَن جا ٽي ڏک (آڌ. و ياڌ. آپانڌ يعني شينهَنِ، نانگن ۽ ديوتائَنِ جا ڏُک: سَرِيرَ جو تاپُ، مَن جو تاپُ، ديوَتائن جو تاپُ.
- – **ٽي ترِيَونْ هڻڻ**: صفا نابري وارڻ – بلڪل انڪار ڪرڻ.
- – **ٽي ڏاٽِيُونْ**: ث. چوپَڙِ راند ۾ ڏاري جو ٽن ڏاٽن وارو ڏاءُ – شِڪست – هارَ.
- – **ٽي ڏاٽِيُون ٻوڙڻ**: ڪوشش جو ابتو نتيجو نڪرڻ. نقصان پوڻ – ياڳُ نہ پڙائڻ.
- – **ٽي مارَنگَ سَنْوان هڻڻ**: هُوند وارو هڻڻ – خوشحال هڻڻ – آسودو هڻڻ.
- – **ٽِيْ**: ث. [انگ. Tea] چاءِ – چانْهہ.
- – **ٽِيْ پاٽُ**: ذ. [انگ. Tea pot] چاءِ جو بَرتن – ڪيٽِلي.
- **ٽِي پارٽِي**: ث. [انگ. Tea porty] چاءِ جي دعوت.
- **ٽِي بِي**: ث. [انگ. Tuber Culosis] ڦڦڙن جي هڪ بيماري – سِلَهہ – دق.
- **ٽِياجَڻُ (ٽرِياجَڻ) (ت)**: ذ. [سن. تر] مرڻ جو ٽيون ڏينهن محرم مهيني جي ١٣ تاريخ. (عاشوري جو ٽيجهو).
- **ٽِياسٽو**: ذ. صفت. [سن. تر] ٽي دفعا چڪايل (شراب. عرق) سہ آتشو. (ذ) تکو نشو ڪندڙ شراب.
- **ٽِياسي (ٽرِياسِي)**: ذ. عدد شماري. [سن. تر + اشٽ] هڪ عدد اسِي ۽ ٽي (٨٣).
- **ٽِياڪُورُ ج ٽِياڪور (ک)**: ذ. اَمِينُ – فيصلو ڪرڻ وارو.
- **ٽِيالَ ج ٽِيالُون (ل)**: ث. چوٽيءَ جي وارَنِ ڪسي وجڻ واري جاءِ – ٽـَند.
- **ٽِيانکهِي ج ٽِيانکهيُون (ت)**: ث. ٽِن اَنکهن واري ڪاٺي – کُنڊي (ت) – ٽيانگ.
- **ٽِيانوي**: عدد شماري. هڪ عدد. نوي ۽ ٽي (٩٣).
- **ٽِيائِي (ک)**: ث. ٽِيهائي – ٽِيُون حصو – ڌاريائي. جدائي. منافقي.
- **ٽيبُل ج ٽيبلُون**: ث. [انگ. Table] ميز.
- – **ٽيبُل ڪلاٿُ**: ذ. ميزجي مٿان وڇائڻ لاءِ ڪپڙو – ميزپوش.
- **ٽيهارَ (ک)**: ث. ننڍڙا ٻارڙا – ٽيهَر.
- **ٽيهارِي ج ٽيهاريُون (ت)**: ث. ڏَڙِي – مٿاهين زمين يا جاءِ.
- **ٽيهِڪو ج ٽيهِڪا (ٽ)**: ذ. ڦـُڙو – ڇنڊو – ٺـُڪو.
- **ٽيهِڪي ج ٽيهِڪيُون (ٽ)**: ث. دروازي کي اَٽڪَ لاءِ ڪاٺ جي ٽـُڪَرَ جي ٽيڪَ.
- **ٽِيهَرِ (ل)**: ث. ننڍڙا ٻار – ٻارڙا.
- **ٽِيهَرِ ٽِيهَرِ**: ث. گهڻي تعداد ۾ ننڍڙا ٻار.
- **ٽيتا**: ذ. [سن. ترتيا] هندومت موجب ايندڙ زمانو (جيڪو ١٢ لک ۹ هزارن سالن جو هوندو).
- **ٽيتاليْهہَ**: [سن. ترِچَتوارِش] هڪ عدد – چاليهہ ۽ ٽي (٤٣).
- **ٽيتَ ج ٽيتُون**: ث. جاچ – چڪاس – نظرداري – جاسوسي – تاڙَ – مَخفي خبر – سُٽَس.

— **ٽيٽ رکڻ:** مخفي نظر رکڻ – جاسوسي ڪرڻ. نظرداري ڪرڻ.

— **ٽيٽ ڪرڻ:** سُڌ رکڻ آگاهه ٿيڻ.

• **ٽيٽارُ ج ٽيٽار(ت):** ذ. پکي جو هڪ قسم.

• **ٽيٽاهَ:** اسم خاص. ڪيٽي بندر جي ويجهو سنڌو نديءَ جي هڪ شاخ جو نالو.

• **ٽيٽ ڦَوا (ڪ):** ذ. مڇي جو هڪ قسم (اڇو چمڪندڙ رنگ).

• **ٽيڪَڪ ج ٽيڪَڪون:** ث. هٿيار جو هڪ قسم – گُلَيل – غلولہ (پکين مارڻ لاءِ ڪاٺيءَ جي ڪمان. ڪمان جي ڇيڙن ۾ ٻڌل ٻہ ڏورا. جن جي وچ ۾ چمڙي جي پٽي. جنهن ۾ مِٽيءَ جو ڪچو پتر گليل ۾ رکي ڇڪي ڇڏجي تہ گليلو نشان تي لڳي. مجرم کي سزا ڏيڻ لاءِ ڪاٺين جي اڏاوت ڏسو "ٽڪٽڪي".

— **ٽيڪَڪ تي چاڙهڻ:** سخت سزا ڏيڻ. سختي ڪرڻ – تڪليف ڏيڻ. ٽڪٽڪي تي چاڙهڻ.

• **ٽيمائڻ:** ٽَنائڻ – لَنوائڻ – ڪَسائڻ (ٽيمايو – ٽيمائيندو – ٽيمايل).

• **ٽيٽَ مڪوڙي ج ٽيٽ مڪوڙيون:** ث. جيت جو هڪ قسم. (اصلاحاً) گهڻو ڳالهائيندڙ. اُپري جسم وارو. سنهڙو سُڪل.

• **ٽيٽو ج ٽيٽا (ڪ):** ذ. ڍانڊي پکي جو هڪ قسم (ڪاري ٻني ڳاڙهيون ٽنگون. ميٽائين ٻني. مِٽي ڪائيندڙ. ٽانگلي کان وڏي قد جهرڪيءَ کان وڏي ڪڪڙ جي جوڙي جيڏو) – (صفت) احمق – ڪميڻو (ت).

• **ٽيٽي ٽَنڊو ج ٽيٽي ٽنڊا (ت):** ذ. سامانُ سڙو – تيز تاڙي.

• **ٽيٽيهہ:** عدد شماري. هڪ عدد. ٽيهہ ۽ ٽي (٣٣).

• **ٽيٽيهَر ج ٽيٽيهَرون:** ث. پکي جو هڪ قسم (صفت) گهڻو ڳالهائيندڙ – بڪ ڪندڙ – ٽرڙو – هلڪو.

• **ٽيپ ٽاپ:** (ت). فعل متعدي. چند ڦوڪ ٺاهہ جوڙ. هار سينگار – ٺٺشن.

• **ٽيپ:** ث. [انگ. Tape] ماپ ڪرڻ جي ڦيٽ. ڪپڙي پلاسٽڪ وغيره جي پٽي. آواز پريل پلاسٽڪ جي پٽي.

— **ٽيپار ٻَڌڻ:** خوشامد ڪرڻ – ٻي جاءِ پڏائڻ.

• **ٽيپو ج ٽيپا:** ذ. ڦُڙو – قطرو – بُونڊ. نُطفو. حرام جي نطفي مان پيدا ٿيل اولاد. حرامي ٻار.

— **ٽيپو ٽيپو:** ذ. ڦُڙو ڦُڙو – قطرو قطرو.

— **ٽيپو ٽيپو تي ڳل ٿيڻ:** گهڻن جي نطفي مان پيدا ٿيڻ. حرامي هئڻ. بدمعاش هئڻ – بدچال هئڻ.

— **ٽيپو:** اسم خاص. [تامل. ٽيپو = چيتو] ميسور رياست جو حڪمران سلطان حيدرعلي جو پٽ.

• **ٽيپهري ج ٽيپهريون:** ث. ڏينهن جو ٽيون پهر: عصر وچينءَ نماز جو وقت – عصر. ٽن پَهرن گذرڻ جو وقت. پوجاڙي جي مهل.

• **ٽيج:** ث. چنڊ جي ٻهرين ۽ چوڏهين تاريخ کان پوءِ ٽيون نمبر ڏينهن (هر مهيني جي چوٿين ۽ سترهين تاريخ).

• **ٽيجوڙي:** ث. ساوڻ مهيني جي ٽِيَنءُ تاريخ. هندن جو هڪ ڏڻُ. ورتَ [هندي] ساوڻ.

• **ٽيڄَ ڪاٺي ٽيجهہَ ڪاٺي:** ث. پسارڪي وکر جو هڪ قسم. ڏسو "تنج ڪاٺي".

• **ٽيجو ج ٽيجا:** ذ. ڏسو "ٽيجهو"

• **ٽيجهو ج ٽيجها:** جنهن ۾ خيرات. ختمي وغيره جون رسمون ادا ڪيون وڃن. مرڻي جو ٽيون ڏينهن – فوتيءَ جي ٽئين ڏينهن تي ٿيل ختمي جي ماني. محرم مهيني جي ٣١ تاريخ (ت) ٽيو.

• **ٽيچَرُ ج ٽيچَرَ:** ذ. [انگ. Teacher] پاڙهيندڙ – استاد – ماستر – سيکاريندڙ – سکيا ڏيندڙ.

— **ٽيڏائي ج ٽيڏائيون:** ث. ٽيڏاڻ ـ ٽيڏ – ٽيڏي نظر.

• **ٽيڏو ج ٽيڏا (ت):** صفت. ڏسو "ٽيڏو".

• **ٽيڏو ج ٽيڏا:** ذ. صفت. ڏسو "ٽيڏو" آڪڙ باز – چالبازُ – حرڪتي – اڻنگو.

• **ٽيرُ ج ٽيرا (ت):** ذ. ڳوهيل اَٽي جو چاٽو.

• **ٽيرو ج ٽيرا:** ذ. ٽيرَ – مکڻ جو چاٽو – ڳَنڍو – ڳوڙهو. پيرو – گهمرو – آمدرفت – نشان – ڪاڏي جو حصو.

• **ٽيڙ:** ذ. گاهہ جو هڪ قسم.

• **ٽيرو ج ٽيرا:** ذ. ساز جو آواز.

• **ٽيرڙي ج ٽيرڙي (ت):** ذ. صفت. وڏائي ڪندڙ.

• **ٽيڙ ج ٽيڙا:** ذ. ٽِئين ڏينهن واري تي ايندڙ تپ.

• **ٽيڙو تپ:** ذ. سخت برو. وڏي مصيبت. سخت سزا.

• **ٽيڙ چڙهڻ:** برو چڙهڻ: نقصان ۾ پوڻ. سخت تڪليف ۾ اچڻ.

• **ٽيڙاوت (ت):** ذ. مٽيءَ ڳوهڻ جو اوزار.

• **ٽيڙو ج ٽيڙا:** ذ. پرُ (پکيءَ جو) – ڪنيڙاٽي – ڏونگو (ل) – چيلهہِ (ت). لِڱ – ڪَرُ – عضوو. ورُ – گهُنج (ڪاوڙ مان

Gul Hayat Institute

مُنهَنْ ۾) – ٽيپو – ڦڙو. هڪ گرانهه جيترو پَٽُ يا چاٺو. ڏنڪو – ڦڏو – آڏو. بد مزاج.

• **ٽيڙَن ٽـٽو:** (جڻ ٽ) عضوا پگِل هجن. معذور. جڏو. ذ. صفت. سست – آلسي – ٽوٽي.

• **ٽيِس (ٽ):** صفت. هڪ عدد – ٽيهه.

• **ٽيڙُو (ٽريڙو):** ذ. آسمان جا ٽي تارا. هڪ ٿي سڌي ليڪ ۾ بيٺل – ٽيلهو (ت) هڪ نِکت جو نالو.

– **ٽيِس مارُ ج ٽيِس مارَ:** ذ صفت. ٽيِس مار – ٻٽاڪي – ڊاڙون هڻندڙ.

• **ٽيِسو ج ٽيِسا (ڪ):** ذ هٺ – وڏائي – غُرور.

• **ٽيِسٽ (ل):** ث. [انگ Taste] مَزو – لَذَت. لٺي. موج.

• **ٽيِشَ:** ث. آڪڙ – سيٺَ – ڦـُونڊ. موچارائي (ڪپڙي لٽي ۾). ٽوري ڏڪ لڳڻ سان ڪري پوڻ جي حالت (ڪ).

• **ٽيشَنُ ج ٽيشنُونُ:** ث. [انگ. Station] ڏسو "اسٽيشن"

• **ٽيڪَ ڏيڻ:** ٽيي يا پاسو لڳائي ويهڻ (ڪنهن شئي سان) – مدد ڪرڻ – اَڏَ ڏيڻ – آڌَر ڏيڻ – همّت ڏيارڻ.

– **ٽيڪُون ٽوڪُون ڏيڻ:** همدردي ڪرڻ – همّت اَفزائي ڪرڻ.

• **ٽيِڪا:** ث. [سن. ٽيڪا] شرح – معنيٰ – سمجهاڻي – وِياکِياڻ – ٻاشيه. متي ٽيڪڻ جو عمل – پُوڄا.

– **ٽيِڪا ٽِپڻي:** ث. نڪتہ چيني – تبصرو – تنقيد.

– **ٽيِڪا ٽِپڻي ڪرڻ:** تبصرو ڪرڻ – نڪتہ چيني ڪرڻ – تنقيد ڪرڻ.

– **ٽيِڪا ڪرڻ:** شرح ڪرڻ – تنقيد ڪرڻ.

• **ٽيڪَرَ ج ٽيڪـرُونْ:** ث. هُشي – ڇرچَ – ڦـلي پٺڀرائي – چاڙهي.

– **ٽيڪـرَ ڏيڻ:** همت ڏيارڻ – لاڳُ ڏيڻ – ڇرچَ ڏيڻ – هُشي ڏيڻ. زور وَٺائڻ – تائيد ڪرڻ – ٽيڪو ڏيڻ – ڪوڙي ساراهه ڪرڻ – پَڏائڻ.

• **ٽيڪَرُ ج ٽيڪَرَ:** ذ. [سن. تنڪاري – ٽيِرَ] ٽير – ٻاڻُ ڪانُ – ٽِينڪَرُ – ڊانڊي پکيءَ جو هڪ قسم (مڇي ماري کائيندڙ).

• **ٽـيڪرو ج ٽيڪرا (ت):** ذ ٽڙي – مٿاهين زمين. آڪڙ ـ وڏائي.

• **ٽيڪَڙَ ج ٽيڪَڙُون:** ث. جُونءَ ـ ڄَـٽي.

• **ٽيڪَڙُ (ٽريڪَڙُ) ج ٽيڪَڙَ (ٽريڪَڙَ):** ذ. اُپاءُ – حيلو – بلو. بندوست. ڏاهي جو ڏَسُ. علاج – ٻُڪي. لـُپري ٽاڪوڙ (ت).

– **ٽيڪَڙُ ڪرڻ:** حيلو ڪرڻ. بلو ڪرڻ. لـُپري ٻڌڻ – ڏمڻ (ت).

• **ٽيڪَڙ ٻيڪَڙَ:** ث. گهوڙي جو پِنڌُ – مُنُ ۾ گهوڙي جي هلڻ جو آواز.

• **ٽيڪِڙو ج ٽيڪِڙا (ت):** ذ. درگاهه.

• **ٽيِڪِڙو (ٽرِيڪِڙو):** ذ. ڪَبرِيَن جو آواز – زالن جو جهيڙو – مُنجهيل ڳالهه يا دليل – گوڙُ (زالن جو).

– **ٽيِڪِڙو ڪرڻ:** اجايون ڳالهيون ڪرڻ – گوڙ ڪرڻ.

– **ٽيِڪِڙو مچائڻ:** گوڙُ ڪرڻ لـُڙُ ڪرڻ.

• **ٽيڪِسٽْ بُڪْ ج ٽيڪِسٽْ بُڪَ:** ذ. [انگ – Text Book] درسي ڪتاب.

• **ٽيڪسٽْ بُڪْ ڪاميٽِي:** ث. [انگ. Text Book Committee] – درسي ڪتابن ٺاهڻ، ۽ مقرر ڪرڻ واري جماعت.

• **ٽِيڪَرُ ج ٽِيڪَرَ:** ذ. زمين کوٽڻ لاءِ هڪ لوهه جو اوزار – ڇَنجُورُ.

• **ٽيڪِٽي (ٽ):** ث. ڦرهيرِيءَ جي اَنَڪَ لاءِ هڪ ٽيڪَ.

• **ٽيڪو ج ٽيڪا:** ذ. مدد – پٺڀرائي – ٽيڪ – آڌر – آسرو – اجهو.

– **ٽيڪو ڏيڻ:** پُٺڀرائي ڪرڻ – تائيد ڪرڻ.

• **ٽيِڪَڻُ:** مصدر. رئڻ (ٻار جو). دانهون ڪرڻ. گهوڙا گهوڙا ڪرڻ – دانهون ڪوڪون ڪرڻ. هُل ڪرڻ زباني جهيڙو ڪرڻ. (ٽيڪو – ٽيڪندو – ٽيڪيل)

• **ٽيِڪَ ٻٽيڪو:** ذ. هل فساد. (زالن جو) – تاڙ ٽپو. جهيڙو (زالن جو) تاڙي ٽوڪ – زباني جهيڙو.

– **ٽيِڪو (ٽرِيڪو) ج ٽيِڪا (ٽرِيْڪا):** ذ. گوڙُ – فساد – ڇَر ٻُر. ڪبرين جو آواز.

– **ٽيِڪو تاڙِي (ڪ):** ث. زباني جهيڙو زالـُنِ جو – ٻٽيڪو.

• **ٽيِڪي ج ٽيِڪِيُ (ت):** ذ. مغرور – بي پرواهه – عياش. (ذ) خُتي جو هڪ قسم.

• **ٽيڪـِرِ ج ٽيڪِرُون:** ث. وڏائي – آڪڙ – ڦـُونڊَ – سيٺَ – ٺُرڪَ شُوڪَ – مغروري – بي پرواهي – مَستِي. هُشي چاڙهه.

• **ٽيڳِـي ج ٽيڳـِيُون (ل):** ث. مَکڻَ جي ننڍي ڦـٽـِي.

• **ٽـيِلْ ج ٽـيِلُون (ت):** ث. آبي پکي جو هڪ قسم – ميرانجهڙوءِ ناسي رنگ جو.

• **ٽيلاسو ج ٽيلاسا (ٽ):** ذ. اَٽَ تي چڙهيل ٽي ماٿهو – ٽيلهه.

• **ٽيلـَرُ ج ٽيلـَرَ:** ذ. [انگ. Tailor] ڪپڙا سِبندڙ – درزي.

• **ٽيلِڙِي ج ٽيلِڙيُون (ت):** ث. هندو زالن جي نرڙ تي چنبڙيل هڪ قسم جو ٽـِڪو.

– **ٽيِلاٽِي ج ٽِيلاٽِيُون:** ث. شانداري – تَجَمّل – رُعب تاب. حشمت.

Gul Hayat Institute

- ٽيلرُ ج ٽيلرَ: ذ. صفت. ٽيلي وارو – شان وارو – دٻدٻي وارو.
- ٽيلي سان هلڻ: رعب تاب سان هلڻ. حشمت سان هلڻ. ناز نخري سان هلڻ.
- • ٽيلهه (ٽريلهه) : ث. ٽي ڳڏ چڙهيل. (گهوڙي، اُٺ گڏهه تي) – ٻنيءَ کي ٽيو دفعو هَرُ.
- • ٽيلڙهه (ٽريلڙهه): ث. هڪبئي پٺيان ڳڏ چاول ٽي پٽ يا ٽي ڏيون – ٽي ڄڻا ڪنهن وهٽ تي ڳڏ سوار. ڏسو "ٽِلڙهه".
- • ٽيلهو (ٽريلهو): ث. ڏسو "ٽيلڙهه".
- ٽيلهوَ جي ماءُ: ث. ٽن پٽن جي ماءُ.
- ٽيلهو جيئڻ: ٽيئي ٻار سلامت هئڻ.
- • ٽيلي فونُ: ذ. [انگ – Telephone] تار ذريعي هڪبئي سان پري کان ڳالهائڻ جو اوزار.
- ٽيلي فون آپريٽرُ ج ٽيلي فون آپريٽرَ: ذ. ٽيليفون ڪاتي جو هڪ ملازم (ٽيليفون جو سلسلو ڳنڍيندڙ). (صفت)
- ٽيليفون ڪرڻ: ٽيلي فون ذريعي ڳالهائڻ.
- • ٽيليگراف: ث. هڪ هنڌان ٻئي هنڌ خبرن موڪلڻ جو تار جو ذريعو – برقي پيغام رساني.
- ٽيلي گراف آفيس: ث. تارن پهچائڻ جي آفيس خبر رسان ڪاتي جو دفتر.
- • ٽيليگرامَ: [انگ. Telegram] تار جي ذريعي موڪليل خبر – تار واري پيغام جو لکيل ڪاغذ.
- • ٽيمُ ج ٽيمَ (ت): ذ. [انگ. Time] ٽائيم جو بگڙيل اچار. وقت.
- • ٽيمَ ڪُٽڙِيْ ج ٽيمَ ڪُٽڙِيون (ت): صفت. وقت جو فائدو وٺندڙ. خوشامد. پُڇ لٽڪائو. چاپلوس. مطلبي.
- • ٽِيمَ ج ٽيمُون: ث. [انگ. Team] ڪم ۾ ڳڏيل حصو وٺندڙ ماڻهن جي ٽولي – پارٽي – رانديگرن جي جماعت.
- • ٽِيمڻُ: ذ. مسافريءَ جو سامان ۾ ڪاڏو پيتو – زادِراه ـ توشو.
- • ٽيمو ج ٽيما (ت): ذ. پاڻيءَ جو ڦُڙو – ٽيپو.
- • ٽِينُ: ذ. [انگ. Tin] نرم ڌاتو جو هڪ قسم (ڪاٿين مان نڪري اُچو ۽ نرم ٿئي جنهن ڪري دٻا وغيره ناهڻ ۾ ڪم اچي). ٽين مان ٺهيل گول يا چورس دٻو (گيهه. تيل وغيره رکڻ لاءِ) – دَٻو – ڏول.
- ٽِيْنَ جو وڏيرو: اصلاح. نالي جو وڏيرو. ننڍڙو زميندار – بي پهچ وڏيرو.
- ٽِيْنَ کَوڪائڻ: مقابلي ۾ نمايان ڪم ڪرڻ. شڪست ڏيڻ. سيڪت ڏيڻ.
- • ٽِيْنَ مانيا: ذ. بوهِي مُگَ – ڄٽا – ڪاڄا.
- ٽِينْ ٽيڪڻ (ٽريڪڻ) (ت): ذ. صفت. ٻن جي وچ ۾ ٽيو ڳالهائيندڙ – ڳالهه جي وچ ۾ ٽپي پوندڙ.
- • ٽِينبرُو ج ٽِينبرُو (ت): ذ. ڪتي جو هڪ نالو. ٻندرو – آڪڙ وارو سيٽ ڪندڙ.
- • ٽِينٻَ ج ٽِينٻُون (ت): ث. سنهي ڪاٺي ڏسو "ٽنبَ".
- ٽينٻَرُ ج ٽِينٻَرَ (ڪ): ذ. ننڍو چوڪر (حقارت اظهار لاءِ) ننڍا چوڪرا. ننڍا ٻار.
- • ٽِينٽيڻُ (ٿ): ث. ٽيٽيهَرُ پکي.
- • ٽَينڊُ ج ٽِينڊَ (ل): ذ. اَنگَلُ – لاڏ – سنهي لاڙ (ڪ).
- • ٽِينڊارِيْ ج ٽِينڊارِيُون (ل): ث. دِلي يا ڪُوُنري وغيره جي سوراخ مان نڪرندڙ پاڻي جي – ٽِينڊي.
- • ٽينڊَرُ ج ٽينڊَرَ: ذ. [انگ. Tender] ٺيڪيدارن طرفان ڪنهن ڪم جي ڪٽڻ لاءِ لکيل آڇ جو ڪاغذ – آگهُ پَترُ.
- • ٽينڊِڙو ج ٽِينڊڙا (ت): ذ. پونگڙو – ننڍڙو ٻچو.
- • ٽينڊسي (ٿ): ذ. ڀاڄي طور ڪم ايندڙ هڪ اوٻڙ – ميها.
- • ٽِينڊو ج ٽِينڊا: ذ. دلي مٽ وغيره جي سوراخ مان وهندڙ پاڻي جي لاڙ – ٽينڊو. ڪُڪڙِ جو آڌيڪُ ٻچو.
- • ٽينِسُ: ث. [انگ. Tennis] بال ۽ رَيڪيٽ سان کيڏڻ واري کيڏي جو هڪ قسم.
- • ٽينگَ ج ٽينگُون: ث. لوهه جي پيتي – ٽِرنْگَ.
- • ٽِينگَلُ ج ٽِينگَلَ (ڪ): ذ. صفت. سنهون ۽ ڊگهو.
- • ٽِينگُ ج ٽِينگَ: ذ. صفت. [سَنْ – ٽنْڪا] ڊگهو – لنبو – ديوَ جيڏو.
- ٽِينگائِي ج ٽِينگائِيُون: ث. ڊگهائي.
- ٽَينگَرُ، ٽِينگَرُ ج ٽِينگَرَ ٽينگَرَ: ذ. صفت. ڊگهو – لنبو.
- ٽِينگارَ ج ٽِينگارُون (ٿ): ث. وڏائي – ٽانءِ – هلڪڙائي. هَٽ. ٽيڪر.
- • ٽِينگَرُ ج ٽِينگَرَ: ذ. صفت. ننڍو – نوجوان – نادان.
- • ٽِينگِرجڻ: فعل مجهول. آڪڙجڻ – ڦوندجڻ. ڪاوڙجڻ. ڦوساٽجڻ.
- ٽِينگَرَ ج ٽِينگِرُون: ث. ڦوند. وڏائي – اجائي ڪاوڙ – اشارو – هُشي.
- • ٽِينگو: ذ. شطرنج راند ۾ "هاٿي" مُهري جو ٻيو نالو. (صفت) ڊگهو – لنبو.

• **تِينُوَ (ت):** ث. پاسو – اٽڪل – خيال. ٽيٽَ – جاچ (لڪ چپ ۾) – نظرداري.

– **تِينُو وٺڻ:** مَخفي طرح ڪَڍَ لڳڻ.

• **تِينٿيو ج تِينٿيا:** ذ. ڏسو "تيئو" يا "تيجهو"

• **تِينيُوَنُ ج تِينيانُ:** ذ. ڏسو "تِيئو" يا "تيجهو".

• **تِيڻِ:** ث. [سن. ترِ] ٽي دفعا وڌيڪ وزن يا تعداد واري حالت – ٽيٽو عدد – ٽيٽو وزنُ.

• **تِيٽائڻ:** فعل متعدي. ٽِيٽو ڪرڻ – ساڳئي وزن يا عدد کي ان وزن يا عدد جيترو ٻہ دفعا وڌائڻ. (ٽيٽايو – ٽيٽائيندو – ٽيٽايل).

– **تِيٽائِي ج تِيٽَائِيُون:** ث. [سن. ترَ] هڪ شئي جو پنهنجي تعداد يا انداز جيترو ٢ دفعا وڌي وڃڻ واري حالت – تِيڻِ.

– **تيٽو ج تيٽا:** ذ. [سن. ترگڻ] ٻہ دفعا وڌيڪ – پنهنجي تعداد يا انداز جي ٻِيڻِ جيترو وڌيڪ.

• **تيٽو ج تيٽا (ل):** ذ. تيرو – وڏو چاٺو.

• **تيٽِي ج تيٽِي:** صفت. قد جو ننڍو – ٺَڳل (ت).

• **تِيوَ (ترِيوَ) (ت):** ث. رِيت ـ پَر – رَوش – شيوو – خصلت – سُياءُ – عادت – هيرَ – خوءِ.

• **تِيوَ (ترِيو) ج تِيا (ترِيا):** ذ. فوتيءَ جو ٽئين ڏينهن تي ختمو – تِيجهوَ – سوئم.

• **تِيُوبُ ج تِيوبَ:** ذ. [انگ. Tube] سائيڪل يا موٽر جي ڦيٽي جي اندرين ربڙ جي نلي (جنهن ۾ هوا ڀرجي). نلي (شيشي جي)

• **تِيوَڙَ ج تيوَڙُون:** ث. اڳواٽ رٿ – تجويز – اٽڪل. بندوبست – علاج (ل) – ٽن ڏُرين جي وچ ۾ ڦيري واري سَڳابَندِي.

• **تيورِڙي، ترِيوڙِيْ (ت):** ث. [ٽي + وڙ = رنگ] ڪاوڙ – جوش.

• **تِيوڪَرُ ج تِيوڪَرَ (ٿ):** ذ. ٽن ڇوڪرين بعد ڄاول ڇوڪرو.

• **تِيونُ (ترِيونُ) ج تِيانُ (ترِيانُ):** [سن. ترِتيهہ] ٻن کان پوءِ وارو عدد.

– **تِيون تِياڪُرُ:** ٻن ڌرين جي وچ ۾ ٽيون ماڻهو فيصلو ڪندڙ – امين.

– **تِيونُ مُوْلُ (ترِيونُ مُولُ):** ذ. ڪنهن جو اصلي عدد (جيڪو ساڳئي عدد سان ٻہ ڀيرا ضرب ڪرڻ کان اڳ هجي. مثلاً ٨ جو ٽيو مول ٢ آهي). Cube root.

• **تِيونُ تِيونُ:** ذ. [آواز] ڀکين جي ٻوليءَ جو آواز – طوطي جو آواز.

• **تِيُون تِيُون ڪرڻ:** دانهون ڪرڻ – طوطي جو ٻولڻ.

• **تِيونجاهُ (ترِيونجاهُ):** عدد شماري [سن – ترِيَنچاشَت] ٽن ايڪن ۽ پنجن ڏهاڪن وارو (٥٣).

• **تِيهَ (ترِيهَ):** عدد شماري [سن. ترنشتي] ٻڙي ايڪي ۽ ٽن ڏهاڪن وارو (٣٠).

– **تِيهاڻو ج تِيهاڻا (ٿ):** صفت. ٻن کان ٽن سالن جي اندر ڄمار وارو (جانور).

– **تِيهَئِي تويا ڇڏڻ:** سڀ تعلقات ٽوڙڻ – ذري جو واسطو بہ نہ رکڻ – سڀ ڪجهہ ڏئي ڇڏڻ.

– **تِيهَئِي پڙهڻ:** قرآن جا تيهئي پارا پڙهڻ – سڀ علم ڄاڻڻ.

• **تِيهَاڻ ج تِيهاڻُون:** ث. ٽن سالن ڄمار جي – مينهِنْ – ڏسو "تِهاڻِ"

• **تِيهونُ (ترِيهونُ) ج تِيهانُ (ترِيهانُ):** ذ. صفت. سلسلي ۾ تِيهونُ نمبر.

• **تِيهتَرِ (ترِيهتَرِ):** ذ [سنْ. ترسپتتي] ٽن ايڪن ۽ ستن ڏهاڪن وارو انگ (٧٣).

• **تِيهَٺ (ترِيهَٺ):** ث. [سن. ترشتتي، ترسٺٺ] ٽن ايڪن ۽ ڇهن ڏهاڪن وارو انگ – (٦٣).

• **تِيهَرِ (ترِيهَرِ):** ظرف. ٽيون دفعو – ٽيون ڀيرو – (صفت) ٽيون ڀيرو ويايل (ڳئون).

• **تِيهَڙ (ترِيهَڙ) (ت):** ذ. تمام مٺي آواز – رَڙِ ـ دانهَنْ – راڳ جو ڏاڪو.

• **تِيهَڙُ، (ترِيهَڙُ) (ت):** ذ. ڏسو "تيئڙ".

• **تِيهَڻُ، ترِيهَڻ (ت):** مصدر. ڇنڊو ڏيڻ – ڇٽڪارڻ (پاڻي). تِيهَ ڏيڻ (ڪپڙن کي اِستري ڪرڻ وقت).

– **تِيهَ (ترِيهَ):** ث. پاڻيءَ جي ٿوري ڇٽڪار – ڇنڊو (پاڻي جو).

– **تيهو (ترِيهو):** ذ. ڇٽڪار – ڇُلڪو. (پاڻيٺ جو).

– **تيهو ڏيڻ:** ڇنڊو ڏيڻ. گهوٽيل (ٽاڏل وغيره) کي پاڻي جي ڇٽڪار.

• **تِيهو (ترِيهو) ج تِيها (ترِيهَا):** صفت. تِيهن ڏينهن وارو (مهنو).

• **تيهون ج تِيهان:** صفت. سلسلي ۾ نمبر.

• **تِيهِينُ (ترِيهِينْ):** تيهون (ث) تيهين.

• **تِيئِيٺو ج تِيئِيٺا (ٿ):** ذ. ڊگهي چادر.

• **تِيئڙُ (ترِيئڙُ):** ذ. بيماري جو هڪ قسم. ٽئين ٽئين ڏينهن ايندڙ – تَپُ.

• **تِيئُونْ:** ذ. ننڍڙو پِٽر – نشان.

– **تِيئُونْ توڙڻ:** محاورو. لَٽو پنجو – معمولي ماڻهو.

• **تِيئُونْ:** ذ. [آواز] طوطي يا ڪٻر جي ٻوليءَ جو آواز.

• **تِيئِيو (ترِيئِيو):** ذ. ٽيون ڏينهن – ڳاڻاٽي ۾ ٽيون نمبرُ.

Gul Hayat Institute

ٿ

- ٿ: ث. سنڌي "الف بي" جو اٺون اکر. اُچار 'ٿي' ابجد جي حساب موجب عدد 'ت' جي برابر (۴۰۰).
- ٿَا: ذ. [آواز] ٻن سخت شين جي ٽڪرجڻ جو آواز. ٺَڪاءُ. ڦٿاڪي جو آواز. بندوق، پستول وغيره جو آواز. ڌڪ جو آواز. "سيني تي عاشق جي لڳا، ٿا ٿ، ٿاٺ ٿا".
- ٿَاٻَرُ (ت): ذ. ٺڪر جو ٿانءُ — ٺِڪر — ٺِڪر جو ٺُڪر.
- ٿَاٽُ ۽ ٿَاٺَ: ذ. — ڏسو "ٿاٺ".
– ٿَاٽِي ۽ ٿَاٺِي: ذ. صفت. ٺٺ وارو — ٺٺ ڪندڙ.
- ٿَاٽَ: اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- ٿَاٽِ ۽ ٿَاٽُونْ (ڪ): ث. ٺڪر جي پاٽِ. ٿالهه — پاٽوڙو.
- ٿاٽِ وڃڻ ٺِڪَر اَچڻُ: ڪا سُٺي شيءِ ڏيئي بيڪار شيءِ حاصل ڪرڻ — نيڪيءَ جو بدلو بدِي مِلڻ.
– ٿاٺُ ٻَاٺُ: ذ. ٺاهه ٺوهه. شان شوڪت ـ ظاهري بناوت.
– ٿَاٺَ ٻَاٺ سان رهڻ: دٻدٻي سان رهڻ — شان شوڪت سان رهڻ. تجمّل سان رهڻ.
– ٿَاٺُ ٻَرانِي (ت): صفت. قرآن شريف جا ڪوڙا قسم کڻندڙ. ڪوڙا قسم کڻندڙ — ڏاڍو ڪوڙو.
– ٿَاٺُ وِنائڻُ: رونق وِنائڻ — سينگار ڪرائڻ — ظاهري زيب وڌائڻ. موج ڪرائڻ.
– ٿَاٺِي ۽ ٿَاٽِي: ذ. صفت. ٿاٺ وارو — ڏيک وارو — ڪوڙا بهانا ڪندڙ.
- ٿَاٿَا: ذ. [آواز] ڌَڪن جو لڳيتو آواز. بندوق يا ڦٿاڪن ڇُٽڻ جو آواز. ٺڪا ٺڪ.
– ٿَاٿَا ڪرڻ: بندوق وغيره سان لاڳيتا ڌَڪ هڻڻ. آواز ڪرڻ.
– ٿاٿا ماٿا ڪرڻ: ث. چرچا گهٻا. خوش طبعي. "مارِ ڪَلا سِر منڪر دي، وت ڪهڙي ٿاٿا ماٿا" (ٿانڪ فقير).
- ٿاٿارا: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- ٿاٿارِڪي: ث. ٿاٿاري واري هلت. ڌاتوءَ مان ٿانون ٺاهڻ جو پيشو. هنيوچيءَ ناچ جو هڪ نمونو.
– ٿَاٿَارِڪِنِ ہِلِي: محاورو: ٿاٿارن جي دڪان ۾ پليل ٻلي. ڪنهن بہ دليل ڏانهن ڌيان نہ ڏيندڙ ماڻهو. نٺر — ضدي. ڪابہ ڳالهہ نہ سمجهندڙ ماڻهو. بي پتو.
– ٿاٿارِڪي ٻِلي هُئڻ: نِٺر هُئڻ. بي شرم هئڻ. ٺُڪُ ٻُڄي تي هِرِي ويل هئڻ.
- ٿاٿارو ۽ ٿاٿارا: ذ. [سن. ٿَسٽَا = برتن بنائڻ وارو] ڌاتوءَ مان ٿانوَ ٺاهي — ڪاريگر. ڪانڪُنو (پڪي).
- ٿَاٿرائِي: اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
– ٿانو ڦِٽائڻ: جهڳو ناس ڪرڻ — گهر برباد ڪرڻ — گهر ۾ اُٿٻٽ پيدا ڪرڻ. اصليت گم ڪرڻ. ٺهيل ڪم ڦٽائڻ.
- ٿانوڪڻُ (ت): مصدر. ٺاهي ٺوڪي ڏسڻ. چڱيءَ طرح پرکڻ. جاچڻ — چڪاس. آزمائڻ — (ڌڪ اُلاري) ڏيڄارڻ — ڇِرڪائڻ. (ٿانوڪيو — ٿانوڪيندو — ٿانوڪيل).
– ٿَانوڪ: ث. ٺاهي ٺوڪي ڏسڻ جي حالت — جاچ جوچ. آزمائش — ڇِرڪُ.
– ٿانوڪ ڏيڻ: ٿانوڪڻ. آزمائڻ. چڪاس وٺڻ. دٻاءُ رکڻ — هيسائڻ.
- ٿانوِلَ (ت): ث. ڏسو "ٺنولَ".
- ٿَاٺُوهڻ (ت): مصدر. ڳولڻ — ووڙڻ. ڪوشش ڪرڻ — هٿ پير هڻڻ.
- ٿاٺِي، ٿَاٺِلِي (ٿ): ث. صفت. ڳپ نہ جهليندڙ (ڏاچي) — ٺنڊ — ڦُنڊي.
- ٿاپَ (ڪ): ث. ٻيڙيءَ ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي.
– ٿاپُرَ اَچڻ: ماٺ ٿيڻ. قرار اچڻ آرام اچڻ. فرحت اچڻ — ٿورو وقت ٺري وڃڻ. (معاملو). ڪمي اچڻ (گوڙ شور ۾).
- ٿَاپُرڻُ: مصدر. ٿاپُر ڪرڻ — سانت ڪرڻ — ماٺ ڪرڻ — خاموش ٿيڻ. آرام ڪرڻ — فرحت ڪرڻ. ٿڌو ٿيڻ. ٿاپر ۾

Gul Hayat Institute

اڇڻ. ٺپڻ. (پٽي) —ٺپڪڻ.

— **ٺاپ:** ث. ٺاپڻ جي حالت — ٺپ. ٺپڪي (پتن کي) ٺاپي. ٺپ. مار — ڪٽ. سيکت — سزا.

— **ٺاپائڻ:** مصدر. 'ٺاپڻ' متعدي بالواسطه. ٺپائڻ.

— **ٺاپ ڏيڻ:** تاس کي ٺپڻ — ٺاپي ڏيڻ.

— **ٺاپڻو ج ٺاپڻا:** ذ. صفت. ٺپيندڙ — ٺپ ڏيندڙ.

— **ٺاپڻي ج ٺاپڻيون:** ث. ڪنڀار جو اوزار (ٿانون کي ٺپڻ لاءِ ڪاٺيءَ جي پٽي). ڏسو "ٺپڻي".

— **ٺاپي ج ٺاپيون:** ث. ٺپڪي — پٽن تي هٿ هڻڻ جو آواز. چڙ رچڙ. پتن کي ملائڻ — ٺپ.

— **ٺاپي ڏيڻ:** ٻار کي ٺپي مات ڪرائڻ. پتن جي تاس کي هيٺ مٿي ڪرڻ — ٺاپ ڏيڻ. پيسڪوٽ راند ۾ ڪنهن خاص پتي کي اشاري طور زور سان هڻڻ.

• **ٺاپڻي ج ٺاپڻيون (ڪ):** ث. ڏاس کي سڄڻ لاءِ سنهون ڇهو.

• **ٺاراڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. جتن جي هڪ اوڙڪ جو نالو.

— **ٺارائڻ:** مصدر. 'ٺارڻ' مان متعدي بالواسطه. ٿڌو ڪرائڻ (طعام وغيره) لهرائڻ (ڪاوڙ) — هموار ڪرائڻ (زمين).

— **ٺار ٿيڻ:** ٿڌڪار ٿيڻ. سيءَ ٿيڻ. امن امان ٿيڻ — ٺاپر ٿيڻ — گوڙ فساد جهڪو ٿيڻ.

— **ٺار ڪرڻ:** سيءَ ڪرڻ — ٿڌڪار ڪرڻ — زمين کي سنڌرڻ — هموار ڪرڻ — سنوت ۾ آڻڻ.

— **ٺارو ٺارو:** ذ. صفت. ٺاريندڙ — ٿڌو ڪندڙ — ٺارُ.

— **ٺاري ڏيڻ:** ٿڌو ڪري ڏيڻ (ڪاڏو) (ذ). ٺاهي جوڙي ڏيڻ (ماني). (تنبيه طور) نه ڏيڻ. جٽ ڪرڻ جو دڙڪو ڏيڻ.

— **ٺاري رکڻ:** ڏاڍو راضي ڪرڻ — بلڪل خوش ڪرڻ — دل کي فرحت ڏيڻ — دل وٽان ڪم ڪرڻ.

• **ٺارُو:** ذ. هندن جو هڪ ڏڻ.

• **ٺارُو اُنڙُ:** اسم خاص. تعلقي سڪرنڊ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٺارُو شاهُ:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٺارُو وڏو:** اسم خاص. تعلقي ميروخان ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو (جنهن تي 'وڏا' قوم جي گهڻائي ڪري نالو پيو).

• **ٺاري، ٺاهري (ڪڇ):** ث. هڪ مهيني جو نالو — ٺاهري.

• **ٺاسَ ج ٺاسَ:** ذ. ڏسو "ٺاٺ". مرڊنگ ساز کي وڄائڻ جو هڪ طريقو.

— **ٺاسِي ج ٺاسِي:** ذ. صفت. ٺاٺ وارو — رعبدار — دٻدٻي وارو.

• **ٺاش نوش ج ٺاش پوش:** ث. ٺاهه ٺوهه. ٺٺ ٺانگر. ٺاٺ ٻاٺ. آڪڙ ساڪڙ.

• **ٺاشو ج ٺاشا (ت):** ذ. ٺٺول. کل مسخري. افواهه.

— **ٺاشا ماشا:** ذ. چرچو ڀوڳ. کل ڀوڳ — چرچا گهٻا.

— **ٺاشو ٺاهڻ (ت):** افواهه اٿارڻ — ڪوڙ هڻڻ — ٺاهه ٺاهڻ.

• **ٺاڪبُسْت:** ث. جاگيرن جي حدن جي مقرري. زمينداريءَ واري زمين جي حد بندي. زمين جي ٻاهرين حد (ڪ).

• **ٺاڪر:** اسم خاص. راجپوتن جي هڪ ذات جو نالو. ڏسو "ٺڪر".

• **ٺاڪرُ ج ٺاڪر:** ذ. [سن. ٺڪرم] ـ ديوتا. مالڪ — سائين — ڌڻي — سوامي. سردار. زميندار. راجاءَ ۽ گرُ لاءِ عزت وارو لقب.

— **ٺاڪرائو ج ٺاڪرائا:** ذ. صفت. ٺڪر جو. هارين کان ٺڪرُ کي مليل ڀٽائن.

— **ٺاڪرُ دُوارُ، ٺاڪردوارو:** ذ. ٻتن رکڻ جي جاءِ ـ ٻتخانو. مندر.

• **ٺالجڻ، ٺالهجڻ:** مصدر. "ٺالڻ" مان فعل مجهول. ٿڌجڻ (سيءَ ۾) — ٺري پوڻ (سيءَ ۾) ٿڌ ۾ سُڪي پوڻ — ٺنيجڻ سرديءَ جي جهبت اچڻ (ٺاليو — ٺالبو — ٺاليل).

• **ٺالڻ:** مصدر [سن. سُتر = قائم] ٺرڻ — ٺنيڻ — (سرديءَ ۾). بي سُتو ٿيڻ (جسم) ٿڌو ڪرڻ. (ٺاليو — ٺاليندو — ٺاليل).

• **ٺالو ج ٺالا:** ذ. گهڻا. چوپايا — گهڻا ماڻهو. گهڻا ڪُڪڙ (جن کي پير ٻڌي لٺ ۾ وجهي لڙڪائي ڪٺجي).

• **ٺالوڙ (ل):** ذ. ٻنا ڳر ميوو. (جنهن ميوي ۾ ڳر نه ٿئي).

• **ٺالهہُ (ت):** ث. دِلن جي گهڻائي. هڪ هنڌ تي گهڻا رکيل گهڙا يا دلا.

• **ٺالهجڻ:** فعل مجهول. ٿڌجڻ — ٺنيجڻ.

• **ٺالهجي پوڻ:** ٿڌجي پوڻ — ٺنيجي پوڻ. ٿڌ جي سٽ اچڻ — سردي لڳڻ — ٺري پوڻ.

• **ٺالهڻ، ٺالهڻ:** مصدر. روڪڻ — رنڊڻ — منع ڪرڻ — بندش وجهڻ.

• **ٺالهو ج ٺالها:** ذ. گهڻائي — ڍڳ — دڙو — انبار — ڪوڙ. مينهن وسندي هوا جو زور سان جوهو.

— **ٺالهو ڪرڻ:** ڍڳ ڪرڻ — انبار ڪرڻ — ڪوڙ ڪرڻ — ڍير ڪرڻ.

— **ٺالهي ٻڌا:** ذ. صفت. گهڻائيءَ ۾ ـ تمام گهڻا (رپيا).

— **ٺالهي ٻڌا ٽڪا، ڏوڪڙ:** ذ. محاورو. تمام گهڻا پئسا. وڏي ٻڌي رقم — سلامتي واري رقم.

Gul Hayat Institute

– **ٽالهڻ ٻڌا ٽڪا ڏيڻ:** گهٽا پٽسا ڏيڻ – وڏي رقم ڳڏي ڏيڻ.

• **ٽامُ ج ٽامر:** ذ. [سن. سٿان] ماٺ – سانت – چُپ – آرام. ڳڏجاڻيءَ جي جاءِ ـ ميلاپ جو هنڌ. مضبوط شيءِ (ت).

– **ٽامُ ٽڪاڻو:** ذ. مقرر جاءِ. وعدي وارو هنڌ. رهڻ جي جاءِ ـ پڪي رهايش جو هنڌ.

• **ٽامَرَ:** ث. ٿمر – ماٺ.

• **ٽامولِيو ج ٽامولِيا (ٿ):** ذ. ننڍو ٿانءُ.

• **ٽانٽ ج ٽانٽيون:** ث. [سن. سٿالر. سٿال + کر = ٿالهي] ٿالهي. ٽڪرجي پاٽ (ک). لوهه جي تغاري (ٿ).

• **ٽانٽو ج ٽانٽا:** ذ. ڏسو "ٽانو" پورو يا ٿلهو ٿانءُ (جنهن سان وڏو آواز نڪري) – ڍانيو. جهڳو. بيل گاڏيءَ جو ڍانچو. (صفت). سڪٽو – ٿلهو – خالي.

– **ٽانٽو ڦٽائڻ:** ٿهيل ٽڪيل کم خراب ڪرڻ. جهڳو ڦٽائڻ – گهر ۾ اٿبٽت پيدا ڪرڻ.

• **ٽانٽوڪڻُ (ٿ):** مصدر. ڏسو "ٽانوڪڻ".

• **ٽانٽِي ج ٽانٽيون (ٿ):** ث. ڏسو "ٽاني".

• **ٽانسيو (ٿ):** ذ. جنڊو (جنٽيءَ جو).

• **ٽانشو ج ٽانشا (ل):** ذ. ڳهيتلي جي منهن يا پٽ ۾ چمڙي جو ڳنڍيءَ ٽويا.

• **ٽانڪاهَ:** اسم خاص. تعلقي ڏگهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٽانڪَرُ ج ٽانڪَرَ:** ذ. ٽڪر جي ٽانوَ جو پڳل ٽڪر. ٽڪر جو اونهو ٿانءُ. بيڪار ٽڪرُ. بيڪار ماڻهو. (صفت) خالي – سکڻو.

– **ٽانڪَرُ ٿي وڃڻ:** ڏاڍو هيڻو ٿي وڃڻ – ڏٻرو ٿيڻ – ڪمزور ٿيڻ – ڳري هڏا ٿي وڃڻ.

– **ٽانڪَرُ ٽوبرو:** ذ. ٽڪر ٽوبر. پڳل ٽٽل ٿانون جا ٽڪر – بيڪار ٿانوَ.

• **ٽانڪلو ج ٽانڪلا (ٿ):** ذ. تغاري.

• **ٽانڻُ ج ٽانڻَ:** ذ. [سن. سٿان = جاءِ] گهوڙن جي ٻڌڻ جو هنڌ – ڪُڙهه – ٿان – طنبيلو – اصطبل.

– **ٽانڻ ڏيڻُ (ٿ):** گهوڙيءَ جو ويامڻ.

– **ٽانڻ سيرَ (ٿ):** ث. ڏکي گهوڙي.

• **ٽاڻو ج ٽاڻا:** ذ. [سن. سٿان] جاءِ ـ هنڌ – ٽڪاڻو. استان. ڏس – پتو.

• **ٽاهَ (ٿ):** ث. ڪوڙڪي کم ۾ تاجيءَ کي چڪيل رکڻ لاءِ رسو.

– **ٽاهَ ڇڪي ڪرڻ:** تاجيءَ کي ڇڪڻ.

– **ٽاهَ ڍري ڪرڻ:** تاجي ڍري ڪرڻ.

– **ٽاهَ:** ث. مصدر. "ٽاهڻ". اسم. ٽاهپ. بناوت. جوڙ سنوار. – انتظام – بندوبست.

– **ٽاهَ ٽُـڪَ:** ث. ٽاهَ ٽوهَ.

– **ٽاهَ ٽوهَ:** ث. بندوبست – انتظام – جوڙجڪ. زيب زينت – هار سينگار – سينڌ سرمو. چنڊ ڦوڪ.

– **ٽاهڻُ ٽوهڻ:** بنائڻ – ٽاهڻ – زيبائتو ڪرڻ. چنڊڻ ڦوڪڻ.

– **ٽاهُو ج ٽاهُو:** ذ. صفت. ٽاهيندڙ – ٽاهه ڪرائيندڙ – صلح ڪرائيندڙ – ڄڳائتو – ڄڳائيندڙ. صلاح ڪار. نيڪ – لائق (ت).

• **ٽاهُوڪو ج ٽاهُوڪا:** ذ. صفت. ٽاهه وارو. ٽهندڙ – سهڻي بناوت وارو – وڻندڙ – سيبائيندڙ – ڄڳائتو – سنو. ملوڪ – حسين. (ٿ) ٽاهوڪي ج ٽاهوڪيون.

• **ٽاهِي ج ٽاهِيون:** ث. دروازي جو ڄوبو (جو چانئٺ ۾ پوي جنهن تي دروازو ڦري).

• **ٽپ (ٿ):** ث. ڳهُب – ڏنگ – چپ – (ٿانءُ ۾).

• **ٽپائڻُ:** مصدر. 'ٽپڻ' مان متعدي بالواسط. چپو ڪرڻ – ڪُپو ٿيڻ. (چيلهه ڪان) ڏنگو ڪرائڻ.

• **ٽپڻُ:** مصدر. نمڻُ – نوڙڻُ – ڊونڊڙو ٿيڻ – ڪُپو ٿيڻ.

• **ٽَٽ ج ٽَٽيون:** ث. [سن. تٽ = ڪنارو] وڏي واهه يا درياهه جي ڪپ تي اڏيل ننڍڙو ڳوٺڙو (جتان پتڻ اُڪري پار ٿجي) – واهڻُ.

• **ٽَٽُ ج ٽَٽَ:** ذ. ميڙُ (ماڻهن جو) – ڌڳ (شين جو). وٿاڻُ (چوپاين جو).

• **ٽَٽو:** اسم خاص. سنڌ جي هڪ جهوني تاريخي شهر جو نالو (جو سمن جي دور ۾ سنڌ جي گادي جو هنڌ هو). صوبي سنڌ جي هڪ ضلعي، تعلقي ۽ ديهه جو نالو.

– **ٽَٽو ماليهڙو:** اسم خاص. تعلقي گهوٽڪيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٽٽو ننگر:** اسم خاص. ٽٽو شهر.

• **ٽَٽِي:** اسم خاص. لَڪِي. ڪوٽڙي ۽ گمبٽ تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **ٽَٽِي ج ٽَٽِيون:** ث. (ماڻهن جو) ميڙ. پسگردائي – گرد و نواح (ت). ڪل مسخري – ٽٺول (ل).

• **ٽَنيارَ:** اسم خاص. جتن جي هڪ ذات جو نالو (ٻڪرين جا ڌڻ ڌارين. جاتيءَ طرف گهٽي تعداد ۾ رهن ٿا). ڪڇ جي

Gul Hayat Institute

راجا کي پوک يا گيهہ جي پيدائش مان حصو ڏيندڙ رعيتي.

• **نَٽُ ج نَٽَ:** ذ. [سن. سْٽاٽُر] ماڻهن جو ميڙ – نَٽُ ـ دٻدٻو – رعب تاب – پيڪو – ٺاٺُ. ڌوم ڌام. آرايش – سينگار.

– **نَٽُ ٺانگُرَ:** ذ. ان مان. پيڪو. ڏيک ويک. شان شوڪت – ٺاٺُ باٺُ – سجاوت.

– **نَٽُ ڦُونڊ:** تيزُ ڦُونُ. سيٽَ ڦُوڪ. ناز نخرو.

– **نَٽُ ڪرڻ:** رونق ڪرڻ. سينگار ڪرڻ. شان شوڪت ڏيکارڻ. وڏو اَڊمبَر ڪرڻ. لئي ڪرڻ.

– **ٺَٽ:** ث. کل مسخري – مذاق – چرچو. ڪِهبو. حرڪت.

– **ٺٽ مچائڻ:** گوڙ ڪرڻ – مسخري مچائڻ. کلَ مسخري ڪرڻ – ڪيچل ڪرڻ.

– **ٺٽ مسخري:** ث. چرچو ڪِهبو. ٺرڙيائي – کِل مسخري – مذاق.

• **ٽَٽ (ڪ):** ث. مڪڙن جي ٻاچَ – ڪَهہ.

• **ٽَٽُ ج ٽَٽَ:** ذ. اهو فصل جنهن جا سنگ نڪتائي نہ هجن يا ٿُبي ويا هجن (ث). (صفت) شودو – بدمعاش. رولو – رولاڪ. اڏنگو. ضرورت کان وڌيڪ وڏو – بي ڊول. بي وقوف. چريو – مست – سُکل – ٽوٽُ.

– **ٽَٽُ مُلوِيو ج ٽَٽَ مُلويا:** ذ. صفت. بي پهچ – بيوس – لاچار – موڳو – وائڙو. بي فائدو. جنهن مان ڪنهن لاءِ يا حيلي وسيلي جي اميد نہ هجي.

• **ٽَٽُرُ ٽَٽَرَ(ث):** ذ. پوٺو – ميدان – سخت زمين.

• **ٽِٽروج ٽِٽرا (ل):** ذ. پڳل ٽاڻو – ٽانٽو. پراڻي شيءِ. ٽلهو ڏيکاءُ.

• **ٽَٽِري، ٽِٽِري:** ث. مسخري – چرچي بازي – ٺرڙيائي. کِل چرچو. هَل – گوڙ.

– **ٽِٽِري مچائڻ:** گوڙ ڪرڻ. کِل چرچو ڪرڻ – مسخري ڪرڻ – مذاق ڪرڻ.

• **ٽٽڙو ج ٽٽڙا (ڪ – ڪ):** ذ. ڪُوئو.

• **ٽِٽڪاريو (ث):** ذ. پاراتو – پِٽٺو. پاراتي طور ڪم ايندڙ لفظ.

• **ٽَٽڪڻ:** مصدر. ڌڪ هڻڻ.

• **ٽَٽو ج ٽَٽا:** ذ. مسخري – مذاق – ٺهڪو ٽهڪو – کِل پوگ – چٽر – ٽوڪ – ٽٽول. چم جي ڏبِي جو اڏ (ث).

• **ٽَٽِي ج ٽَٽيون (ل):** ث. ٽنڍو ڳوٺ. چٽر – ٽوڪ. کِل – مسخري.

• **ٽَٽِي ج ٽَٽيون (ڪ):** ث. وڻ جو هڪ قسم.

• **ٽَٽِينگ ج ٽَٽينگ (ث):** ذ. صفت. وڏي ٺاٺ وارو. دٻدٻي وارو. هلندي جلندي وارو. شاهوڪار.

• **ٽَپ:** ث. ٽپڻ جي حالت. ڪنهن اوزار کي مترڪي سان ڌڪ هڻي سِڌو لسو يا تکو ڪرڻ جي حالت. تاس جي پٽن کي هيٺ مٿي ڪري ملائڻ جي حالت – ٽاپ.

– **ٽَپ ڏيڻ:** اوزار کي ٽپي سِڌو ڪرڻ. مٽيءَ کي ڪوڏر جي پٺيءَ سان ڌڪ هڻي جمائڻ ۽ سِڌو ڪرڻ – تاس جي پٽن کي هيٺ مٿي ڪري ملائڻ. دوکو ڏيڻ – ڏک چاڙهڻ.

• **ٽَپُ ٽَپ:** ذ. زخم – گهاءُ – وڍُ. ڦٽُ. ڏنپ جو. داغ. چٽو – مُهر يا ٽپي جو نشان. ٻَنڌُ (ڳجهارت جو). نبض جو ڌڪ. "پنن مٿي ٽپ. ڏين ڏنپ ساري ڏيل تي". چقمق پٿر. رڪ جو ٽڪرُ ڪپهہ وغيره (ڪ).

– **ٽَپ نارڻ:** ڦٽ نارڻ – زخم ميٽڻ. مات ڪرائي چڏڻ – وائڙو ڪري چڏڻ. حواس خطا ڪرڻ.

– **ٽَپ نرڻ:** گهاءُ ميٽجڻ. ڦٽ چُٽڻ. دل نرڻ – راضي ٿيڻ. مات ۾ اچڻ. حواس خطا ٿيڻ. لاجواب ٿيڻ. شرمندو ٿيڻ – حيران ٿيڻ.

– **ٽَپ پوڻ (ڪ):** نااميد ٿيڻ – دل ڀڄڻ.

– **ٽَپُ هڻڻ:** ڌُڪو هڻڻ – اندازو لڳائڻ.

• **ٽُپُ، ٽپ:** ظرف. صفا – بنهہ – ٻُٽ – اُڦٽ – بلڪل – جهٽ ٻٽ – هڪدم – ٺَڙ ٽپُ.

– **ٽُپ جواب ڏيڻ:** صفا جواب ڏيڻ – ڪورو جواب ڏيڻ. صفا انڪار ڪرڻ.

– **ٽَپ ڪرڻ:** مٿان ثابت ڪرڻ (چوري وغيره).

• **ٽَپائڻ:** مصدر. 'ٽَپڻ' مان متعدي بالواسط. مُڏي اوزار (ڪوڏر، رنبي وغيره کي) لوها رڪان ٽپائي تکو ڪرڻ (ٽپايو – ٽپائيندو – ٽپايل).

– **ٽَپرائڻ:** مصدر. 'ٽَپرڻ' مان متعدي بالواسط.

• **ٽَپري مارڻ (ث):** ضد ڪري وِهَڻُ. ٽِنيي هٽي ويهي رهڻ.

• **ٽَپڪو ج ٽَپڪا:** ذ. هٿ سان ڌڪ جو آواز. ڌڪ. سزا – سيکت – تنبيهہ – چينبُ. الزام – حرف.

– **ٽپڪو اچڻ:** الزام لڳڻ – حرف اچڻ – نقصان پهچڻ (عهدي يا ڏنڌي کي).

– **ٽَپڪو ڏيڻ:** سيکت ڏيڻ – ڪجهہ سزا ڏيڻ – دَٻ ڪڍڻ – نقصان پهچائڻ.

– **ٽَپِڙي ج ٽَپڙيون:** ث. ٽپڻ جي حالت – ٽَپ. چاٻَ – چُٻر (ڪپڙي تي). ڪنيارن وٽ ٽانوَن ٽپڻ لاءِ ڪاٺ، جي ڦرهي.

Gul Hayat Institute

– **نَپٽِي ڏيڻ:** نَپ ڏيڻ. سِڌو ڪرڻ. مار ڏيڻ. سيڪت ڏيڻ – سُڌارڻ.
– **نَپٽِي ڪرڻ (ت):** ڪورين جي اصطلاح ۾ ڳنڍ ڪرڻ بعد اُٽڻ جي ڪم جي شروعات ڪرڻ.
– **نَپِي ہَنڌَڻُ (نپي ہٽڻ):** وير وڌائڻ. جهيڙو جوٽڻ. جهيڙي لاءِ تيار ٿيڻ.
– **نَپِي سَنشُون ڪرڻ:** جوڳي سيڪت ڏيڻ. سڌو ڪرڻ – ڏنگي ماڻهوءَ کي سيڪت ڏيئي سڌي رستي تي آڻڻ.
• **نَپو ڄ نَپا:** ذ. [پرا. ٽَپّـُو. سن. سٿاپَن] ڌاتو يا ڪاٺ جي تختي جو ٽـُڪر (جنهن تي ڪنهن اکر يا ٻيا سجاٽپ جا نشان اُڪريل هجن). مُهر – ڇاپ. پورُ – ڇاپو (ڇُرجو). نيشان – داغ – چِٽُ. سونارڪي ڪم جو هڪ اوزار (تعويذ وغيره ٺاهڻ لاءِ لوهه جو چورس ٽـُڪر) قالب. ڪارب. ڪاٺ جي مُهر (زميندار جي نالي يا نشان واري اَن جي راهه ٺپڻ ۾ ڪم اچي).
– **نَپو هڻڻ:** مُهر هڻڻ. احسان ڪرڻ – وڏو ٿورو ڪري ڇڏڻ.
• **نَپو ڄ نَپا (ت):** ذ. ڏنب داغ – ٽڏو.
– **نَپو ڏيڻ:** بيمار ماڻهوءَ کي سُور واري جاءِ تي ڏنب ڏيڻ – داغ ڏيڻ.
• **نَرَنَپ:** ظرف. يڪدم – تهتا – نـه ڦهـ – جهٽ پٽ. اُتي جو اُتي.
• **نَرَجڻُ:** مصدر. 'نرڻ' مان فعل مجهول. ٽڏو ٿيڻ. نري وڃڻ. بيهوش ٿيڻ.
• **ٻـُرِلَ ڄ ٺـُرِلَ:** ذ.صفت. سکڻو – سُجو – هٿين خالي – ڦُڪَـڙُ – ٻُـٺو – لسو. اُجڙيل. ڪنجو – نوڙهو. زيورن بنا عورت (ڪ). (ث) وڏي ۽ ٿُلهي ماني (ت).
• **ٺـُرڙ گيِاني:** ذ. صفت. ڪي ڪين ڄاڻندڙ – بي علم – جاهل – نادان.
• **ٺـُرِڙو ڄ ٺـُرِڙا (ل):** ذ. ڏاڍو يا سخت پَٽُ. ميدان – پوٺو.
• **ٺـُرڪُو:** ذ. صفت. ڏسو 'نڙڪو'.
• **نرڪَڻِ (ت):** ث. چانئُٺ.
– **نَرٺي کير کي ڦـُوڪون ڏيڻ:** آيل نعمت کان انڪار ڪرڻ. مليل نعمت جو قدر نـ ڪرڻ – نهيل نڪيل ڪم ۾ اجايو وڳوڙ وجهڻ – ناشُڪري ڪرڻ.
– **نَري نارُ ڪرڻ:** رحم ڪرڻ – بچاءُ ڪرڻ – ماتا جي بيماريءَ جو عرصو خير سلامتيءَ سان گذري وڃڻ.
– **نَري پوڻ:** ٽڏو ٿيڻ. خوش ٿيڻ – (زالن جو اصطلاح: زالون ٻار جي سڙي پوڻ کي چون. نري پيو آهي).
– **نَريل هجڻ:** ٽڏو هجڻ – چڱي رخ ۾ هجڻ – نرم هجڻ (مزاج).
– **نَريو ٺانداريو:** ذ. صفت. ٿڌي طبيعت وارو. آرام طلب – سک پسند. فرحت ۾.
– **نَريو رَجهڻُ:** بِنا پورهئي ملڻ.
• **نَري:** اسم خاص. تعلقي ميرواهه ۾ هڪ ديهه جو نالو.
– **نَري جا گيِرْ:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **نَريا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **نَڙا نَڪا:** ذ. ڌاڙون ٻـَناڪون. چرچا.
• **نڙا ماشا:** ڳهـِا. هوائي ڳالهيون.
• **نَڙا حاشا، نَڙا نڪا ڪرڻ:** ڌاڙون هڻڻ – ٻـَناڪون هڻڻ – چرچا ڳهـِا ڪرڻ. رهاڻ ڪرڻ – دل وندرائڻ.
• **ٺـَڙت:** ظرف. تڪڙو – جهٽ پٽ – تُرت.
• **نَڙِ نَپ:** ظرف. يڪدم. تهتا – جهٽ پٽ – اُتي جو اُتي. نهـ پهـ.
• **نَڙ نَڙِ:** ث [آواز] دروازي ڪڙڪڻ يا مترڪي جي ڏڪن جو لاڳيتو آواز – نَڪ نَڪ. ڪَڙ ڪَڙ. ڪڙڪو. شرڪو.
– **نَڙ نَڙِ ڪرڻ:** دروازو ڪڙڪائڻ – نڪ نڪ ڪرڻ. گوڙ ڪرڻ.
• **نِڙِڪَ:** ث. [انگ. Trick] انڪل – تجويز – حرفت – ٽَل.
– **نِڙِڪَ نَڪِي:** ث. انڪل سنڪل – ٽَل سل. حرفت بازي.
• **ٺـَڙڪُ:** صفت. ڪٽو (جواب) – ڇِڙڪ – نَهـ ڦَهـ.
– **ٺـَڙڪُ جوابُ:** ذ. ڪـُٽو جواب – صفا انڪار – ڇِڙڪ جواب.
• **ٺـَڙُڪائُو ڄ نَڙُڪائُو:** ذ. صفت. جهڙو تهڙو – رواجي – هلڪو – نڙڪو – عارضي طور ڪم اچڻ جهڙو.
• **نَڙْڪَڻُ، ٺـَڙڪڻ:** مصدر. نَڙ نَڙ ڪرڻ. ڪَڙ ڪَڙ ڪرڻ – ڪڙڪڻ. سانده ڏَڪن جو آواز ٿيڻ – نَڪ نَڪ ٿيڻ. ڪن شين جو پاڻ ۾ ڏري ڏرِي لڳي آواز ڪرڻ. "ٻـ نڪر پيا هميشـ پاڻ ۾ نڙڪن" (چوڻي). (نڙڪيو – نڙڪندو – نڙڪيل).
– **نَڙْڪ:** ذ. ڏڪ جو آواز – ڪڙڪو – نڙَ.
– **نَڙڪا نـَڙڪِي:** ث. نڪا نوڪي. جهيڙو – گهمسان – بندوق بازي – فَير.
– **نَڙْڪا، ٺـَڙڪا:** ذ. وڏي ڏڪ جو آواز – نَڪاءُ – ڪڙڪو – ٺهڪو – ٺهڪو.
– **نـَڙْڪَائِڻ، ٺـَڙْڪَائِڻُ:** مصدر. 'نڙڪ' متعدي بالواسط. ڪي ٻـ شيون پاڻ ۾ لڳائڻ – ٺڪرائڻ – ٺهڪائڻ – ٺهڪائڻ. ڪڙڪائڻ. جهنگ مان جانور هڪلائڻ (ڪ).

Gul Hayat Institute

– **ٺوڪاٺو ج ٺوڪاٺو (ت)**: ذ. صفت. ٺڪ ٺڪ ڪندڙ – آواز ڪندڙ. اجايو ڳالهائيندڙ. ڪوڙ ڪندڙ. چرچائي. ڏٺا ڏيندڙ – ڪوڙا دلاسا ڏيندڙ.

– **ٺوڪي، ٺـڪو ج ٺوڪا، ٺـڪا**: ذ. ڪن شين جي ٽڪرجڻ جو آواز – ٺڪاءُ – ڦهڪو. ڪڙڪو.

– **ٺوڪو ٺوڪو**: ذ. ڪوڙ شور – ڪڙڪو ڦڙڪو. دڙڪو دهمان – رعب تاب – گپ شپ – ٺاٺ ٺاڪ.

– **ٺوڪيدار**: ذ صفت. وڏي آواز وارو. حشمت وارو – رعب وارو. ٺپيڪيدار.

• **ٺـڪو ج ٺـڪو**: ذ. صفت. جهڙو تهڙو – عام – رواجي. ڊرو – بيڪار. هلڪو – خسيس. بي آبرو – گهٽ قيمت يا گهٽ قدر وارو.

• **ٺوهه**: ذ. ڪـڙ جو ڪنو ٽيل پاٽي (جنهن مان شراب ٺهي). ڏِڳ. (ظرف) بنهه – تمام – بالڪل.

• **ٺسڪڻ (ل)**: مصدر. ٺڪرڻ (ٺانون جو) – ٺهڪڻ.

– **ٺسڪو ج ٺسڪا**: ذ. ٺورو ٺڪر – ٺوڪر – ٺهڪو. سينگار – ناهه ٺوهه.

• **ٺسڻ (ت)**: مصدر. ٺهي جُڙي اچڻ – تيار ٿي اچڻ – هار سينگار ڪري اچڻ.

• **ٺَسُ ج ٺَسَ (ت)**: ذ. ناهه – سينگار. ناٺ. آڪڙ – وڏائي. نمونو. شڪل. لاٺ.

– **ٺَسُ رکڻ**: غرور ڏارڻ – آڪڙ ڪرڻ – هٺ رکڻ – ڦونڊ ۾ پرچي وڃڻ – تيگر ڏيکارڻ.

• **ٺـش (ت)**: ذ. صفت. اجايو. ڊگهو. ٺـلهو.

• **ٺشائڻ**: مصدر. 'ٺـشڻ' مان متعدي بالواسط. تِکِائي وڃڻ – ڪا شيءِ ڪٿي ڪِـڪي وڃڻ. ٺنائي وڃڻ.

• **ٺشڪو**: ذ. ڪِل – ٺهڪڙو. چرچي بازي.

– **ٺشڪو مشڪو ڪرڻ**: ڪِل مسخري ڪرڻ – چرچو ڀڳهو ڪرڻ.

• **ٺشو ج ٺشا**: ذ. چرچو. ڀڳهو – ڪِل – مسخري. – فريب – ڪوڙو دلاسو.

– **ٺشو مشو ٺشو ڦشو**: ذ. چرچو ڀڳهو – ڪِل مسخري.

– **ٺشو مشو ڪرڻ**: چرچو ڀڳهو ڪرڻ – ڪل مسخري ڪرڻ – پڇنديءَ آهر ڪم سرانجام ڪري ڏيڻ.

– **ٺشو مشو هڻڻ**: ٽِٽ شٽ هڻڻ – ٺٺاڪون هڻڻ. چرچا ڀڳها ڪرڻ – ڪِل مسخري ڪرڻ.

– **ٺشِي ج ٺشِي**: ذ. صفت. ڪِل مسخري ڪندڙ – چرچائي – مسخرو – ٺٺاڪِي – ٺٺول ڪندڙ.

• **ٺڪ (ت)**: ٺڪاءُ سان يڪدم موجودگيءَ جو اظهار ڪندڙ لفظ. (ظرف) جهٽ پٽ – ٺهه ڦهه – اُتي جو اُتي – فوري. اوچتو – ناگهاني.

• **ٺڪُ (ت)**: ذ. صفت. لاچار – بيوس. مجبور – ڪَڪ – نااميد.

• **ٺڪُ ٿيڻ**: ڪڪ ٿيڻ – بيوس ٿيڻ. پنهنجي طاقت لاٿي بس ڪرڻ. نااميد ٿيڻ – آسرو پلڻ – مايوس ٿيڻ.

• **ٺڪ (ڪ)**: ٺ. ٺورو پنڌ. قدم – وِڪ.

• **ٺَڪا ٺڪِي ٺَڪا ٺوڪِي**: ٺ. ٺڪاٺن جو مسلسل آواز. بندوقن جي گولين جو آواز – ٺڪ ٺڪ. ٺَڪ ٺَڪ جو آواز – مقابلو – هوائي فيِر. بندوق بازي.

• **ٺڪالِي (ڪ)**: ٺ. گاهه جو هڪ قسم.

• **ٺَڪاڻ**: ٺ. پوٽاس وغيره وجهي ٺڪاءُ ڪڍڻ جي لوهي نلي.

• **ٺَڪاڻ، ٺڪاڻ**: ٺ. چوپائي مال جي هڪ بيماري.

• **ٺِڪاڻو ج ٺِڪاڻا**: ذ. [سن. سٿان + ڪه < سٿا = بيهڻ] گهر. رهڻ جي جاءِ – بيٺڪ – آستان – رهڻ جي مقرر جاءِ. پتو – سرنامو.

– **ٺڪاڻي لڳڻ**: مقرر هنڌ رسڻ. هنڌائتو ٿيڻ – ٺانيڪو ٿيڻ. سو گهو ٿيڻ.

– **ٺَڪاءُ ڪڍڻ**: وڏو آواز ڪڍڻ سنڌن مان آواز ڪڍڻ (پٺن، آڱرين وغيره مان). خوب گوشمالي ڪرڻ.

– **ٺَڪاءُ ڪڍي ڇڏڻ**: نقصان رسائڻ – ڏَڪُ ڪڍڻ – اوچتو نقصان پهچائڻ. ڀُوڙو هڻڻ.

– **ٺڪاءُ ڪرڻ**: زور سان هڻڻ (ڏڪ) بنا غور فڪر جي چئي ڏيڻ. ڦهڪائڻ (منهن ۾).

– **ٺڪاءُ هڻڻ**: ڪوڙ هڻڻ ٺٺاڪ هڻڻ – ٻاڙ هڻڻ. افواهه پکيڙڻ.

• **ٺڪائڻ**: فعل متعدي. ڏڪ هڻڻ – ڪڙڪائڻ – ٺڙڪائڻ. ٺڪ پڌڻ. ڏسو "ٺوڪائڻ" (ٺڪايو – ٺڪائيندو – ٺڪايل).

– **ٺڪِ ٺڪِ ڪرڻ**: مطرقي سان ٺوڪڻ يا ٺپڻ. (لوهه وغيره). ڪڙڪائڻ (دروازو). ڪڙڪڙ ڪرڻ.

• **ٺڪ ٺڪ**: ٺ. ٺڪ ٺڪ.

• **ٺڪِ ٺڪِ ڪرڻ**: آهستي آهستي ڪو ڪم ڪرڻ. ڍرو ڪم ڪرڻ – سست رفتاريءَ سان ڪم ڪرڻ. بي دليو ڪم ڪرڻ. ڪم ڪي لڳو رهڻ.

Gul Hayat Institute

• ٺَڪُرُ: صفت. چڱو. مان وارو. اشراف. ذ. ماڻهوءَ جو نالو (مسلمان توڙي هندو). هندن جي هڪ ذات جو نالو. ٽر جو سودو. آيت تارو جنهن کي هندو ماڻهو مانُ ڏين. بدي جي ٻاويهين اپري ۾ ورت رکن. "ٺڪر ماءُ وپائي – جيرو ڳڙ کائي".

• ٺَڪُرُ ۽ ٺَڪُرَ: ذ. [سن. ٺَڪُر = ديوتا. بت (مورتي) پوڄيندڙ] جل ديوتا جي پوڄارين جو ٻائو. هندو فقيرن جو هڪ فرقو. اڏيري لال جي پوڄارين جو گُـرو. سردار. سيٺ (هندن ۾). ڏسو "ٺاڪر".

– ٺَڪرائڻو: صفت. ٺَڪر جو – ٺَـڪرَ وارو. (ذ) ٺَڪرَن جو مقرر ڪيل ڀنڊارُ.

• ٺِڪرُ ۽ ٺِـڪرَ: ذ. [سن. شَرڪرا] مٽيءَ جو پڪل ٺانءُ – ٺِـڪر جو ٺانءُ. ٺِـڪر جي ٺانءُ جو ٽڪرو – ٺانگرُ. ٺانءُ – برتن. بُهتانُ – الزام – داغ. (صفت) سُڪل – خشڪ. سخت – ڏاڍو. بي چيو (ت). نياڳو – بد بخت (ڪ).

– ٺِڪراٽي، ٺِڪرائو ۽ ٺِڪراٽا، ٺِڪراٺا: ذ. ٺڪرن جا ٽڪرا – ٺِـڪريون. اهو هنڌ جتي ٺِـڪريون گهڻيون هجن.

– ٺِڪرُ اچڻ: بهتان لڳڻ – الزام اچڻ – داغ لڳڻ – بدنامي ٿيڻ.

– ٺِڪرائون: ذ. صفت. ٺِـڪر وارو – ٺِـڪر جو.

– ٺِڪرُ پوڻ: الزام اچڻ – ڏوهه اچڻ – بهتان لڳڻ.

– ٺِڪرُ ٺوڪڻ، ٺهڪڻ: ٺونُ ٺونُ ٿيڻ – لفظي تڪرار ٿيڻ.

– ٺِڪرُ ٺوٻر، ٺِڪرُ ٺولهو: ذ. ٺانءُ ٺپو. سامان سڙو. "ٺولهو ڪٺي هڪڙو ٺِـڪر پڇي سيني تي" (چوٽي).

– ٺِڪرُ ٺوڪَ (ت): صفت. بخيل – ڪنجوس.

– ٺِڪرَ ٺوڪڻُ (ت): دربدر ٿيڻ – رُلي خراب خوار ٿيڻ – حيلا هلائڻ – حيلا وسيلا ڳولهڻ.

– ٺِڪرَ ٺوڪي ويهڻ: سڀئي حيلا ڪري ويهڻ – وسَ آهر ڪين گهٽائڻ.

– ٺِڪر ٺوڪي وٺڻ: سودو پڪائي سان ڪرڻ. ڏسي وائسي خريداري ڪرڻ. "ٺِـڪرُ وَٺجي ٺَڪي ٺوڪي" (چوٽي).

– ٺِڪر جو ٺِڪرُ: صفت. موڳو – بيعقل. ڪنهن نـ ڪم جو بيڪار.

– ٺِڪر ڏيڻ: بهتان ڏيڻ – الزام رکڻ. گلارو ڪرڻ. ڏک ڪيڻ – نقصان ڏيڻ.

– ٺِڪرَ سان رَتَ نـ نڪرڻ: ڪهڙي بـ حالت ۾ پئسو نـ ڪيڻ يا خرج نـ ڪرڻ – بيحد ڪنجوس هڻ. "ٺِـڪر هٿيس جو ڪٺي رَت ڦڙي نڪريس" (چوٽي).

– ٺِڪر گهوٽڻ: ٺلهو پورهيو ڪرڻ. بي فائدو ڪم ڪرڻ – اجائي محنت ڪرڻ. وقت ضايع ڪرڻ.

– ٺِڪرُ لڳڻ: بيڪار ماڻهوءَ سان رشتو ٿيڻ. الزام لڳڻ.

– ٺِڪري ۽ ٺِڪريُون: ث. ٺِـڪرَ جي ٺانءُ جو ڀڳل ٽڪر. (صفت) بد بخت – نياڳو (ڪ).

– ٺِڪريءَ تي پاڙ هُجڻ: بنياد مضبوط نـ هئڻ. پاڙ ڪچي هجڻ. پروسي جهڙو نـ هجڻ.

– ٺِڪري سَنانُ ڪرڻ: معمولي طرح وهنجڻ – رڳو هڪ دفعو بدن تي پاڻي وهائي ڇڏڻ.

– ٺِڪرين تي نچائڻ: ٽپ ڏيارڻ – لالچ ڏيئي جُٺ ڪرڻ. بي عزت ڪرڻ – سزا ڏيڻ – آسانيءَ سان غلبو ڪرڻ.

• ٺِڪرال: اسم خاص. هندن جي هڪ ذات.

• ٺِڪري: ث. مڇيءَ جو هڪ قسم.

• ٺِڪريا: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر نوابشاهه. سکر ۽ حيدرآباد ۾).

• ٺَڪڻُ، ٺَڪڻ: مصدر. ٺوڪڻ. ٺوڪي ڏسڻ. ٺوڪي وٺڻ. هلڻ (ڪ).

– ٺَڪي ٺوڪي وٺڻ: چڱيءَ طرح سان جاچي جُوچي وٺڻ – خبرداريءَ ۽ پڪائي سان ڏسي وٺڻ.

• ٺَڳُ: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• ٺَڳُ ۽ ٺَڳَ: ذ. صفت. [سن. شٿگ = ٺڳڻ] ٺڳيندڙ – دوکو ڏيندڙ – دولابي – فريبي – دغاباز. ڪُپتيو.

– ٺڳ باز: ذ. صفت. فريبي – دغاباز – ٺڳُ.

– ٺڳبازي: ث. چالاڪي – فريب – دغابازي – ٺڳي.

– ٺَڳِي ۽ ٺڳيُون: ث. دغا – فريب. چالاڪي – ڪپت – گڏي.

– ٺڳيباز: ذ. صفت. ٺڳ باز.

– ٺڳي بازي: ث. ٺڳبازي.

• ٺـڳ: ث. سيٺَ – آڪڙ – ڦُونڊ. ٺڏ. وڏائي – مغروري. لافَ – ٻٽاڪ (ڪ).

– ٺـڳَ ڪرڻ: آڪڙ ڪرڻ – سيٺَ ڪرڻ – وڏائي ڪرڻ.

• ٺـڳَ ۽ ٺـڳَ (ت): ذ. گهٽي رقم.

– ٺـڳَ ڪيڻ: گهٽي رشوت وٺڻ.

• ٺـڳارڻُ: مصدر. ٺـڳڻُ. ڏٽارڻ. – ڏاڍرائڻ. ڇتَ ٻڌڻ. ونڊرائڻ (ٻار کي) – سرڄائڻ. (ٺڳاريو – ٺڳاريندو – ٺڳاريل).

Gul Hayat Institute

• **نَڱائڻُ:** متعدي معروف. ڦـُرائڻ (نَڱيءَ سان). لالچائڻ. فريب ڏيڻ (نَڱائيو – نَڱائيندو – نَڱايل).
– **نَڱي وجهڻ:** دولاب ڪري وجهڻ – ڦـُري وجهڻ – دوڪو ڏيڻ.
• **ٺـُلُ:** اسم خاص. جوهي، ميرو خان، تنڊي الهيار ۽ شاهه بندر تعلقن ۾ ديهه جو نالو.
• **ٺـُلُ ج ٺـُلَ:** ذ. [ف. تل] مُنارو. پايو. بُرج (قلعي جو). قلعي جي اندر يا مڪيه دروازي وٽ ٺهيل وڏو گول منارو (صفت) ڏِگهو. اوچو.
– **ٺـُل ٺـُون:** اسم خاص. تعلقي ٺل ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٺـُلاهَ:** اسم خاص. تعلقي ڏوڪريءَ ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.
• **ٺـَلائڻُ (ت):** فعل متعدي. ٺَلهو ڪرائڻ. سُڃو ڪرائڻ. عوض ڪرائڻ.
– **ٺـُل پراڻو:** اسم خاص. تعلقي ٺـُل ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٺـُلراڻي:** اسم خاص. پٺاڻي بلوچن جو هڪ قبيلو.
• **ٺـَلو ج ٺَلا:** ذ. صفت. ڏسو "ٺَلهو" – خالي – سڪڻو – هٿين خالي – مفلس.
• **ٺَلَهَ:** ث. مصدر. "ٺلهه" مان اسم. روڪ – رنڊڪ – رڪاوٽ.
• **ٺَلِهَ:** ث. سڪِڻائي – ٺَلهائي. سُڃ – پينگ – غيرآبادي. سارين جي پوک ۾ خالي سنگ – پٽهه. ڏِڳن جي ٽولي (ت). دِلن جي گهٽائي.
– **ٺَلِهَ پَٽڻ (ت):** ڪُتن جو جانور کي گهيرو ڪري پونڪڻ.
– **ٺَلِهَ تي ڪِلَ ڪرڻ:** سُڃائي تي سِيت ڪرڻ – ٺلهي وڏائي ڏيکارڻ.
• **ٺـُلَهه ج ٺـُلهَ:** ذ. ڏسو "ٺـُل". منارو.
• **ٺَلَهڻُ:** مصدر. روڪڻ – رنڊڻ – بند ڪرڻ. منع ڪرڻ. ناڪ بندي ڪرڻ. ضابطي هيٺ آڻڻ.
• **ٺَلهو ج ٺَلها:** ذ. صفت. خالي – سڪڻو – پالهو. پينگيو – سُڃو. هٿين خالي. (ث) ٺلهي ج ٺلهيون.
– **ٺَلها ٺـِڪرَ:** ذ. خالي ٺانوَ. سڃائي – پينگَ.
– **ٺَلهائي ج ٺَلهائيون:** ث. سُڃائي – سڪڻائي – پالهائي. هٿين خالي هجڻ جي حالت.
– **ٺَلهو ڏيڻ (ث):** ڏٽاري ڪم وٺڻ. پنيلائي پنهنجو ڪم ڪڍڻ.
• **ٺـُمر ٺـُمر:** ظرف. ٺمڪي سان. گهنگهرو. آهستي آهستي – ڌيري ڌيري – سنڀالي. "ٺـُمر ٺـُمر قدم ڌريندا هي." (ولي محمد).
• **ٺـُمري ج ٺـُمريُون:** ث. ڳائڻ جي شعر جو هڪ قسم. راڳ جي هڪ طرز.
– **ٺـُمريُون ٻڌائڻ:** مُند جون ٻڌائڻ – ڪتا جواب ڏيڻ. سخت طعنا هڻڻ – ڪنايه سان وڏا عيب ظاهر ڪرڻ.
– **ٺـُمريُونْ هڻڻ:** زٽ هڻڻ. ڪوڙ هڻڻ. نڱڻ لاءِ ٻناڪ هڻڻ. مسخريون ڪرڻ.
• **ٺـُمڙيو ج ٺـُمڙيا:** ذ. ٺامي جو پئسو – ڏوڪڙ ٺامي جو ٺـُنگ ٺيل پئسو جيڪو فقير ڳچيءَ ۾ ٻڌن.
• **ٺـُمڪو ج ٺـُمڪا:** ذ. زيور جو هڪ قسم – بُولو.
• **ٺَنْبڻُ، ٺَنْبِڻُ:** مصدر. سخت ٿڌي پاڻي يا ٿڌ جو اثر ڪرڻ (جسم تي). ٺارڻ – عضوا ڪيرا ڪرڻ (تمام گهٽي ٿڌ سبب) – ساٺو ڪرڻ (جسم). (ٺنبيو – ٺنبيندو – ٺنبيل).
– **ٺَنْبَ، ٺِنبَ:** ث. سخت سردي – سيءَ جي شدت – ٿڌ – ٺار – برف – يخ (صفت) تمام ٿڌو.
– **ٺَنْبِجَڻُ، ٺِنبِجڻ:** فعل مجهول. ٿَڌِ ۾ سڪي پوڻ. سرديءَ ۾ سُڪڻ. ٺالِجَڻ – ساٺو ٿيڻ.
• **ٺِنْبي:** ث. ماٺ چُپ. ڄِڪَ.
– **ٺنبي هڻڻ:** ماٺ ۾ رهڻ. چنڊ هٽي وهڻ – ڪابه ڳالهه دل ۾ رکي هڪ هنڌ تي ويهي رهڻ.
• **ٺَنَ ٺَنَ:** ظرف. ڪجهه به نه.
• **ٺِنْجهَ (ت):** صفت. وڏو ماڻهو – شاهوڪار – معتبر – وڏي پهچ وارو.
• **ٺَنْڊُ ٺـَنْڊَ (ل):** ذ. صفت. تمام جهونو (وڻ).
• **ٺَنْڊائي ج ٺَنْڊائيُونْ:** ث. ٺڏاڻ – ٺڏائي – ٺڏڪار. ٽاڏل. ڇَٽَ – هُشي – چاپلوسي.
– **ٺَنْڊائي ڪرڻ:** ڇَٽَ ٻڌڻ. ٽاڏل پيڻ – ڪاهلي ڪرڻ – سست ٿيڻ.
• **ٺَنْگُورِجَڻُ (ل):** مصدر. 'ٺنگورڻ' مان فعل مجهول. ٺونگن سان پَچڻ. ٺونگارجڻ. ڦـُٽڻ (ڪُڪڙ جا آنا)، آڪڙجَڻ – سيٽجڻ – اَپو ٿيڻ – ڪاوڙجي اُٿڻ.
• **ٺنگـُورڻُ (ل):** مصدر. چهنبون هڻڻ – ٺونگا هڻڻ. ڪُڪڙ جو آنن کي ٺونگا هڻي پَچڻ. (ٺنگوريو – ٺنگوريندو – ٺنگوريل).
• **ٺـِڻ ٺـِڻ:** ث. [آواز] پٿرن، ٺڪرن وغيره جي ڪَڙڪڻ جو آواز.
• **ٺَڻڪارُ (ت):** ذ. ڪڙڪو (ٺانون ۽ پٿرن جي ڪڙڪڻ جو).
• **ٺِڻڪو ج ٺِڻڪا (ڪ):** ذ. ٺڻڪارُ. ٺِڻڪو. ٺوري ڪِل. چاندي يا ٻي ڪنهن ڌاتو وڄائڻ جو آواز.

Gul Hayat Institute

- **ٽُوائِي ج ٽُوائِيُونُ:** ٿ. اصل حقيقت – سچو قصو.
- **ٽوهِرُ ج ٽوهِرَ:** ذ. ٽانءُ (ٽکر جو). پکل ٽانءُ "ٽکر ٽوهر". پاذرُ (پراٽو).
- **ٽوهِري ج ٽوهِريُون (ٽ):** ٿ. ڪوبري (ماٺھو جي) – مٿو. ٽِڪرُ.
- **ٽوبو ج ٽوبا (ٽَ):** ذ. مُڏو (اوزار). (ٿ). ٽوبي ج ٽوبيُون.
- **ٽوٽُ:** صفت. سُڪل – خشڪ. تمام سُڪل. (اسم خاص) تعلقي ڪوٽڙي ۾ هڪ جبل جو نالو (بارڻ ڪان ايرندي طرف).
- **ٽُوٽ ج ٽُوٽيُونُ (ٽ):** ٿ. ڏسو "ٽُونٽ".

– **ٽُوٽ جو ڏڪُ:** محاورو. بي جٺاءِ غم. معمولي صدمو – "زال جو مري وڃڻ مڙس لاءِ ٽُوٽ جو ڏڪ ليکبو آهي."

– **ٽُوٽ لڳڻ:** ٽورو تڪرار ٿي پوڻ. آڪڙ ۾ هلڻ – ٽونٽ لڳڻ.

– **ٽوٽين ميرو (ٽ):** ذ. صفت. گدلو. ڪنجوس.

– **ٽُوٽيُونُ هڻڻ:** خوشيون ڪرڻ – بغليون هڻڻ – گَد گَد ٿيڻ.

- **ٽوٽا (ٽ):** ذ. ڪُهَرَ.
- **ٽوٽاري (ٽ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **ٽوٽَرُ. ٽوٽَرُ (ٽ):** ٿ. ڪجيءَ جو هڪ قسم (ڏوڪو بوندڙ وٽ ٿلهو ۽ پيچڙيءَ ۾ سنهو ٿئي. گوشاچدا، چڙيون ۽ سُوئا مضبوط ڪري. ڪارڪن ۾ ريشو ٿئي).
- **ٽوٽو ج ٽوٽا:** ذ. ڪانو. سڪل ڪانو (گاهه جو). مال جو چهاڙيل ڪانو. مال جو اولـڙُ (ل). سُڪل گاهه. مانيءَ جا سُڪل ٽڪر. اندران ڪاڏل يا پتل ڪاٺ جو بُند (ٽ).

– **ٽوٽا چهائڻ:** سخت تڪليفون ڏيڻ. ڏنجهه ڏيڻ.

– **ٽوٽا چهڻ:** رُڪا سُڪا ٽڪر ڪائي گذران ڪرڻ. سخت تڪليفون ڪاٽڻ.

- **ٽُوٽو ج ٽوٽا (ٽ):** ذ. وڏو ٽانءُ. تغاري.
- **ٽُٽلِي ج ٽُٽلِيُونُ (ٽ):** ٿ. ٽکر جي پيالي.
- **ٽُٽليو (ڪ):** ذ. جبل ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ وَلِ (جنهن جي پاڙ وات ۾ پُسائي اکين ۾ سَرائيءَ وانگر گهُمائڻ. اک جي روشنائي وڌي.)
- **ٽوٽيوالُ (ٽ):** ذ. صفت. چڙو – اڪيلو. لونيو – چڙو چاند.
- **ٽَپُ:** ظرف. فوراً – بروقت. بنهه – اصل – اڦت – ڏسو "ٽپ".
- **ٽُوڏِي ج ٽوڏيُونُ:** ذ. ڪاڏي.
- **ٽورَ (ٽ:** ٿ. شادي جو هڪ گيچ (جو زالون اَسر ويل ڳائن).
- **ٽورڻُ (ٽ):** مصدر. مارَ ڏيڻ.
- **ٽوري:** اسم خاص. شڪاري قوم جو نالو.
- **ٽوڙَ ٽوڙ (ٽ):** ٿ. جاءِ _ هنڌ – ماڳ.
- **ٽوڙا:** اسم خاص. ڏسو "ٽوڙها"
- **ٽوڙڪي:** اسم خاص. جاتيءَ ۽ ٽنڊي باگي تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **ٽوڙڪي جاگير:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ٽوڙهه ج ٽوڙهُون. ٽوڙهيُون:** ٿ. ڪوڙيل مٿو – گنج – روڏ – ٽپڙ – ٽپر. مٿو – سرُ. ڪيپراٽي.

– **ٽوڙهه ڪُٽڻ:** گنج ڪُٽڻ – مٿي تي ڏڪ هڻڻ. سخت سزا ڏيڻ.

– **ٽوڙهو ج ٽوڙها:** ذ. صفت. گَنجو – روڏو – ٽومو – موڏو.

– **ٽوڙهي ج ٽوڙهيُونُ:** ٿ. گنجي – روڏي – ٽومي. سِڱن ڪان سواءِ (مينهن. ڏڳي. ٻڪري وغيره) – موڏي.

– **ٽوڙهيءَ جو زِجائِت:** محاورو. ٽڙڪو واپاري – معمولي سوداگر.

– **ٽوڙهيُونُ ملڻ:** جواب ملڻ (قرض ڪان).

- **ٽوڙها:** اسم خاص. بلوچن جو هڪ قبيلو (ٽالپرن جي اوڙڪ. اڪثر حيدرآباد ضلعي ۾). نقيرن جو هڪ گروهه. تعلقي مٽياري ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.
- **ٽوڙهي:** ٿ. ڪٺڪ جو هڪ قسم (جنهن جو سَنگُ بوجرن ڪان سواءِ ٿئي). (اسم خاص) تعلقي شاهه بندر ۾ هڪ ديهه جو نالو. تعلقي قمبر ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.
- **ٽوسَرُ(ٽ):** ٿ. ڪنجهڪار – چِنگهُ. (بيماري يا ڪمزوري ۾).

– **ٽوسَر ٽوسَر ڪرڻُ:** ڪُرڪو ڪرڻ – ڪُرڪڻ. ڪِنجهڻ. چنگهڻ.

- **ٽُشُ ج ٽُشَ (ڪ):** ذ. صفت. اُبو – ڊگهو – ڏنگو – آڏو – ترڇو. بي ڍولو.
- **ٽوڪر ج ٽوڪَرُون:** ٿ. ٺڏو – ٿابو. پيرن جي چوٽ. ڏڪُ – رنڊڪ. نقصان – صدمو.

– **ٽوڪر ڏيڻ:** لت هڻڻ. چڏي ڏيڻ. نقصان رسائڻ – اشاري سان ڪجهه چئي چڏڻ.

– **ٽوڪَر ڪائڻ:** ٿابو ڪائڻ – ڌوڪو ڪائڻ – ڪِري پوڻ.

– **ٽوڪَر لڳڻ:** ڌڪ لڳڻ – نقصان رسڻ – ڪم ۾ رڪاوٽ پوڻ.

– **ٽوڪَر مارڻ:** لت هڻڻ – چڏي ڏيڻ – پرواهه نه ڪرڻ.

- **ٽوڪڻ (ڪ):** ٿ. سخت تهه واري زمين.

– **ٽوڪائڻُ:** مصدر. 'ٽوڪڻ' مان متعدي معروف مضبوط ڪرائڻ – قابو ڪرائڻ. بد فعلي ڪرائڻ.

Gul Hayat Institute

— **نوڪ ڏيڻ:** ڏک هڻڻ. ڏک هٽي پڄائڻ – نقصان رسائڻ.

— **نوڪَرَ:** ث. نوڪر ڏيڻ. هنيل ڏَک _ نوڪَ.

— **نوڪِٽو ج نوڪِٽا:** اُها شيءِ جنهن سان نوڪجي – مُترڪو. موچيءَ جو هڪ اوزار – مُگري.

— **نوڪِٽي ج نوڪِٽيون:** ث. نوڪڻ جي حالت – نوڪَ مُگري – ڪونٽي (موچين جي).

— **نوڪو ج نوڪو:** صفت نوڪيندڙ. بد فعلي ڪندڙ.

— **نوڪو پهائڻ (ت):** نقصان پهچائڻ. ڪوڙي ڳالھ ڪري برغلائڻ.

— **نوڪي ڏِيڻ، ڦهڪائي ڏِيڻ.** منهن تي چٽي ڏيڻ – بنا غور ويچار جي چٽي ڏيڻ.

— **نوڪيو (ت):** ذ. صفت. نامراد – بدبخت.

• **نوڳَرَ:** ذ. ڏسو "نوڳرو".

• **نوڳَرو ج نوڳَرا:** ذ. پادر – موچڙو. پراڻو پادر – چنل موچڙو – ڪلتڙُ.

• **نوڳِڻي ج نوڳِڻي:** ذ. صفت. [سن. سٿگ = نڳڻ] نڳُ – نڳيندڙ. دغاباز – دولابي.

• **ٺُولَڪِڻي ج ٺُولَڪِيُونْ (ٿ):** ث. چوٽائي (ان مٽڻ لاءِ)

• **ٺُولِٽو، ٺولِهٽو (ٿ):** ذ. مٽيءَ مان ٺهيل رانديڪو – ٺولڙو ٺڪر جي ٿَسُ يا ڪونرا (جنهن ۾ ٺوئي ڪان ڏيدوٽو يا ٻيٺوانَ ماپجي).

• **ٺُولو ج ٺُولا:** ذ. ڏسو "ٺُولهو" (ث) ٺُولِي ٺُولِيُون.

• **ٺُولِهڙو ج ٺُولِهڙا:** ذ. "ٺُولهو" جو اسم تصغير.

— **ٺُولِهڙو مُولِهڙو:** ذ. ٿانءُ ٿپو. ٺِڪر ڀِتر.

• **ٺُولِهو ج ٺُولَها:** ذ. ٺِڪر جو ٿانءُ – وڏو پيالو – ڄَمَنُ. وڏو وٽو. وٽو – ڪٽورو. خيرات ونڻ لاءِ فقيرن جو ٿانءُ.

— **ٺُولِهي ج ٺُولِهيُونْ:** ث. ننڍو ٿانءُ – پيالي. وَٽِي.

— **ٺُولِهي ٺِڪَر ڪڻ:** پنڻ اختيار ڪرڻ.

— **ٺُلهي جو ڏِيڊ مِلڻ:** اڻپورو ملڻ – اڌورو ملڻ. هڪ جو ٻيو ملڻ – ابتو جواب ملڻ.

— **ٺُولهي جو مُولهو ملڻ:** اڻ پورو ملڻ. ٿورو حصو ملڻ.

• **ٺومو ج ٺوما:** ذ. صفت. ٺوڙهو – گنجو. وڏي مٽي وارو (ماڻهو). بنا سگن (جانور) – موڏو. (ث) ٺومِي ج ٺوميُون.

• **ٺوميو ج ٺومِيا (ل):** ذ. صفت. ڍُڪو (جنهن ڪي مٽي ۾ ڳنڍ هجي).

• **ٺُونٺِ ج ٺُونٺِيُونْ:** ذ. صفت. انساني جسم جو هڪ عضوو – ڪرائي ۽ ڏَوْري جي وچ وارو سَنڌُ – اِرڪ

— **ٺُونْٺِ لَڳَڻ:** زور سان ٻانهن لوڏي هلڻ – آڪڙ سان هلڻ.

— **ٺُونْٺِ هڻڻ:** ٺونٺ جي چوڪ سان اشارو ڪرڻ – ڳجهيءَ طرح منع ڪرڻ. هوشيار ڪرڻ.

— **ٺُونْٺِيون لوڪڻ:** اڍنگي نموني هلڻ. اجايون ڪوششون ڪندو رهڻ.

— **ٺُونٺيُون هڻڻ:** تڪڙو تڪڙو ٻانهون لوڏي هلڻ. تڪڙو هلڻ. تڪو پڄڻ – ڊوڙڻ – خوشيون ڪرڻ.

• **ٺُونٺ (ت):** ذ. صفت. سُڪل – ٺوٺُ (وڻ).

• **ٺُونْٺا (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٺونْسو (ٿ):** ذ. اُٺ جي هڪ بيماري.

• **ٺَونْسو ج ٺَونْسا:** ذ. بند ٺيل هٿ جو ڏُڪ – مُڪ – ٺونشو – گُرشو – هلڪو ڏَڪُ. ٺيلهو.

• **ٺَونْشو ج ٺَونْشا:** ذ. بند ٺيل هٿ جو ڏڪ – مڪ – گوشو – ٺُونسو.

• **ٺُونْڳَ (ٿ):** ث. ٺُونگو (آڱر سان).

• **ٺُنْڳَڻُ (ٿ):** مصدر. ٺُونگڻ – ٺونگو هڻڻ.

— **ٺُونْگَ:** ث. مصدر. "ٺونگڻ" مان اسم. چهنب.

— **ٺُونگارڻُ:** فعل متعدي. ٺونگا هڻڻ. ٺونگا هڻي خراب ڪرڻ. ڪڪڙ جي ٻچي جو آني مان ڦٽڻ ڪان اڳ ٺونگا هڻي آنو ڦوڙڻ. چڳڻ (انَ) (ٺونگاريو – ٺونگاريندو – ٺونگاريل).

— **ٺونگاري ڇَڏڻ:** ٺونگا هڻي ڇڏڻ. پري ڪري ڇڏڻ. ڪُڪڙ جو ٻچن ڪي ٺونگا هڻي پڄائڻ. لاڳاپا ٽوڙي ڇڏڻ.

• **ٺُونگَ ۽ ٺُونگو:** (ل) ٻارن جو راند ۾ چوڻ جو ٻولُ.

— **ٺُونگڙو ج ٺُونگِڙا:** ذ. ٺُونگو. پکي يا ڪڪڙ جو چهنب سان آهستي ڏڪُ. آڱر جي ٺونگي سان هنيل ڏڪ. زالن جي اصطلاح ۾ (مٽي مان جُيَن ڪيرائڻ جو عمل.

— **ٺُنگِڙو ڪٽائِڻُ:** مٽي مان جُيون ڪيرائڻ. سِير ڏيارڻ. (وارن ڪي) ولهي ڏيارڻ.

— **ٺُونگو ج ٺُونگَا:** ذ. چهنب سان هنيل ڏڪ. آڱر جي ڏوڏيءَ سان هنيل ڏَڪَ. ٺونگڙو اشارو. لغڙ جي مٽئين پاسي ڪو نشان. گهوڙِنَ ڪي پوئين ران ۾ ٿيندڙ بيماري (ت).

— **ٺُنگو هڻڻ:** پکيءَ جو چهنب هڻڻ. ٺونگارڻ. آڱر سان ٿورو ڏَڪُ هڻڻ. اشارو ڪرڻ.

• **ٺُونگيو ج ٺُونگِيا (ٿ):** ذ. آنڪُوڙيءَ وارو لَڪُڻ.

• **ٺونهَڻُ (ڪ):** مصدر. ذ. آنڪُرنڌڻ – ڪوهِڻُ – پنڻ (ڪنپ، وار وغيره). (ٺونهيو – ٺونهيندو – ٺونهيل).

Gul Hayat Institute

• **ٺوهيو ج ٺوهيا:** ذ. صفت. سچو – پينگيو.
• **ٺهَ:** ث. [آواز] ڏڪَ جو آواز.
• **ٺهَ:** مُعاهدو – قبوليت.
• **ٺهائڻ:** متعدي معروف. ٺاهه ڪرائڻ – پرچاءُ ڪرائڻ – صلح ڪرائڻ. ڪنهن فيصلي تي بيهارڻ – قبول ڪرائڻ. تيار ڪرائڻ. ٺهرائڻ. درست ڪرائڻ. (ٺهائيو – ٺهائيندو – ٺهايل).
• **ٺهاءُ:** ذ. ٺاهه – معاهدو – صلح. قبوليت. انتظام. دُرستي.
– **ٺهائِتو ج ٺهائِتا:** ظرف. صلح جهڙو – ٺاهه جوڳو. جڳائيندو – سُهائيندو. ٺولائتو – وڻندڙ.
• **ٺهَت، ٺهَت:** ث. ٺاهه – معاهدو – صلح. پرچاءُ. بناوت – اڏاوت – درستي.
• **ٺهَت:** اسم خاص. تعلقي ميرپور بٺوري ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٺهَپُ، ٺوَپُ:** ظرف. ٺهپهه – ترت – جهٽ پٽ – تتي تاءُ – يڪدم – تڏي تي – اُتي جو اُتي.
• **ٺهَ ٺهَ:** ث. ٺڪاون جو لاڳيتو آواز – ٺڪاٺوڪي.
• **ٺهپ:** ث. ٺهڻ جي حالت يا نمونو. ٺاهه.
• **ٺهَبرَ ج ٺهَبرون:** ث. ٺاپُر – ماٺ _ چُپ _ سانت – خاموشي.
• **ٺهه پهه، ٺهه ٺهه:** ظرف. جهٽ پٽ – هڪدم – ترت – اُتي جو اُتي – تڙي ڪڙي.
• **ٺهراءُ ج ٺهراءَ ٺهراوَ:** ذ. [سن. سٿر = بيهڻ] بيهڪ. ايستادگي. صُلح. پرچاءُ – راضي نامو. تجويز – رٿ. فيصلو. قصد – ارادو.
– **ٺهراءُ پاس ڪرڻ:** تجويز يا رٿ بحال ڪرڻ.
• **ٺهرڻ:** مصدر. [سن. سٿر = قائم] ترسڻ – بيهڻ. ساهي ڪڍڻ. آرام ڪرڻ. ٽڪڻ. ماٺ ۾ رهڻ – صبر ڪرڻ – ڌيرج ڪرڻ. ماٺار اچڻ (پاڻي ۾). (ٺهرايو – ٺهربو – ٺهريل).
– **ٺهرَ:** ث. ماٺ – سانت – چُپ. دِرائي – آهستگي – ڌيرج – تحمّل. آرام – سُڪون.
– **ٺهرائتو:** ذ. مِٺدو _ ڌيرج وارو – صبر وارو – دور انديش.
– **ٺهريل:** صفت. ترسيل. ٽڪيل. بيٺل (پاڻي وغيره) آنريل.
• **ٺهرو ج ٺهرا:** ذ. صلح – ٺڏي – ميلاپ – اتحاد.
– **ٺهرو پچڻ:** مصدر. صلح ٽوڙڻ – اتّفاق ڇڏي ڏيڻ.
• **ٺهرِي ج ٺهرِيون (ت):** ث. ترسڻ جي جاءِ. منزل. اوتارو – ايڪو – ٺڏي.
• **ٺهُٺهُ (ل):** ظرف. ڏسو "ٺهه پهه".
• **ٺهڪڻ:** ث. ٺار يا هُرلي جي ڏينگي کي ابتي ڦرڻ کان روڪڻ لاءِ ڪاٺ – ويساهين (ل).
– **ٺهڪٽو ج ٺهڪٽا:** ذ. ٺهڪي ايندڙ – پڇي ايندڙ.
– **ٺهڪٽو ٺُهڪِٽو:** ذ. صفت. چالاڪ. خوشمزاج. خوش طبع – چرچائي.
– **ٺهڪي اچڻ:** پڄي اچڻ – ملي اچڻ – برابر ٿي اچڻ.
• **ٺهڪو ج ٺهڪا:** ذ. ڪن شين جي ٽڪرجڻ جو آواز – ٺڪاءُ.
• **ٺهڪو ٺهڪو:** ذ. چرچو ڀوڳ – کِل مسخري.
• **ٺهندو:** ظرف. جڳائيندو – موزون. وڻندڙ. مناسب. وس آهر. شانائتو.
• **ٺهندي:** صفت. ٺهيل. رهائيندي (شرع موجب) (ث) ٺهيل ڪم. سُهائيندي ريت. سهڻي ڳالهه.
• **ٺهنڪار (ث):** ث. چوپائي مال جي ڪنگهه.
• **ٺهنڪو ج ٺهنڪا (ت):** ذ. ٺورڙو ڏڪ ڏسو "ٺونڪو".
• **ٺهو ج ٺها:** ذ. ڪوهه کوٽڻ يا ڪاتي ڪٽڻ ۾ ڪوڏر جي چٽڻ پنجن لپن جيتري ڪڍيل مٽيءَ جو انداز (ل). گهمرو – پيرو – وارو (ڪ).
• **ٺهوڙ:** ث. بناوت. ٺهپ.
• **ٺهوڙڻ (ل):** مصدر. ڏوهڻ – روڪڻ.
• **ٺئبرُ ج ٺئبرَ (ڪ):** ذ. ٻن ڏنبن جو ٽڪرُ.
• **ٺيهرَ ج ٺيهرَ:** ذ. ٺندو ٺاڻو (ل). ٻڳل دلي جو اڌ ٽڪر (ث).
• **ٺيهڪ ج ٺيهڪَ (ل):** ذ. سٿڻ جو ورُ – گهنج – سرَ.
• **ٺيٽ ج ٺيٽون:** ث. مقرر جاءِ _ ٺٽ. ترسڻ جي جاءِ. آستانو – ٺڪاڻو. پاٽاري. بچاءُ – حفاظت. جاچ – چڪاس.
• **ٺيٽ:** اسم خاص. تعلقي واره ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **ٺيٺ:** صفت. [هندي] خالص – نج – اصل. سخت. خشڪ. آخر – پڇاڙي (ث).
• **ٺيلو ج ٺيلا:** ذ. رس ڀريل ميوو. پورو ڪاٺ. مڇيءَ جو هڪ قسم (ويڪرو منهن. ٿلهي ڏڏرءِ پڇ سنهون).
• **ٺيلي (ث):** ث. اڌوهي لڱل ڪاٺي. اڌوهي لڳل ڪاٺيءَ جي مٽي.
• **ٺيپ (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **ٺيپ:** ث. مٺائيءَ جو هڪ قسم – ٿلي ٺڏي. (بيماريءَ جي واڌاري ۾) گهٽتائي – ٺاپر. ڏڪ – مار – چوٽ.
• **ٺيپ ج ٺيپَ (ڪ):** ذ. ٽڪرُ (گهيٽي جو). ڦيرو – گهمرو – پيرو.

Gul Hayat Institute

• **ٽيوڪ ج ٽيوڪ (ڪ)**: ذ. صفت. مار ڪائڻ ڪان پوءِ به ڪم نه ڪندڙ – ڪٽو – نٽر – ضدي.

• **ٽيري ٽيريُون**: ث. ڇڏو. بلور. گوڙهي.

• **ٽيڙو ج ٽيڙا (ٿ)**: ذ. گِندو (مٽيءَ وغيره جو) – گوڙهو. (ٿ) ٽيڙي ج ٽيڙيُون.

• **ٽيڙهي**: اسم خاص. تعلقي خيرپور ميرس ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو. سيوهڻ تعلقي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

– **ٽيڙهي ڪارڪ**: ث. "ٽيڙهيءَ" ۾ ٺهندڙ ڪارڪن جو هڪ قسم – گرم پاڻيءَ ۾ پڪل ڪارڪ – ڇهارو.

• **ٽيڙهي ج ٽيڙهيُون**: ث. پٿر جي ننڍي گولي – ٽيٽي. بلور – ڇڏو. ڪٺل جي سخت ڳِڙي – وڏائي – آڪڙ – سيٽ – ٽيڙي.

– **ٽيڙهي ٿيڻ (ٿ)**: سُسي سوڙهو ٿيڻ. بيمار ٿيڻ. ڪنهن تڪليف ۾ اچڻ.

• **ٽيس (ٿ)**: ث. ٽورو ڏڪ.

• **ٽيش**: ث. آڪڙ – سيٽ – وڏائي – ٽيش – ٽيڪر.

• **ٽيشو (ڪ)**: ذ. ٽورو ڏڪ – ٽونسو.

• **ٽيڪ**: صفت [سن. سٿا = لهڻ] صحيح – درست. پورو – برابر. ڪَب. تيار. جوڳو – مناسب. سُهائيندو.

– **ٽيڪ ٺاڪ**: صفت. هر طرح درست. ٺهيل ٺڪيل.

• **ٽيڪرانو**: ذ. ٽڪر جي پڳل ٽانون جا ٽڪر – ٽڪرانو. ٽڪراٽي واري ايراضي. پراڻو ٿلُ (جتي عموماً پڳل ٽانون جا ٽڪر پکڙيل هوندا آهن). تعلقي پني عاقل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٽيڪري**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٽيڪري ج ٽيڪريُون**: ذ. صفت. ٽڪر جا ٽانو وڪڻندڙ. جو ٽانءُ (دلو) ڪٽي پنندڙ (فقير).

• **ٽيڪلو (ٿ)**: ذ. وبائل رڍ، ٻڪري، ڳانءِ يا مينهن. ڀهرين ڏينهن وارو ڪَڙهيل کير – پِسُ – ڪَڙُ.

• **ٽيڪو ج ٽيڪا**: ذ. ڏڪڙ يا پڪواز جي تار ۾ ڪَت جي پڪائي.

• **ٽيڪو ج ٽيڪا**: ذ. ٻول جو ڪم – اِجارو – مُقاطعو.

– **ٽيڪيدارُ ج ٽيڪيدارَ**: ذ. صفت. مقاطع دار – اجاره دار – ٻول جو ڪم ڪندڙ. ٽيڪا ڪٽندڙ.

– **ٽيڪيداري ج ٽيڪيداريُون**: ث. ٻول جو ڪم – مقاطعو – ٽيڪو. اجاري داري. وَنگڙي – ونگ. بيل گاڏيءَ جي چاڪ ۾ ارن کي جهليندڙ گول ڪاٺي.

• **ٽيڳر، ٽيڳر**: ث. وڏائي – آڪڙ – سيٽ – ٽيڳر.

– **ٽيڳر لاهڻ**: سيٽ ڀڄڻ. سيڪت ڏيڻ.

• **ٽيڳرجڻ**: فعل مجهول. مغروريءَ ۾ پرجي وڃڻ – آڪڙجڻ – ٽيڳرجڻ (ٽيڳريو – ٽيڳربو – ٽيڳريل).

• **ٽيلهڻ**: مصدر. ٽيلها ڏيڻ – ڌڪي اڳتي ڪرڻ – ٽيلهڻ – ريڙهڻ – ڌڪڻ – اڳتي هلائڻ. سيرڻ – چورڻ. هٽائڻ – پري ڪرڻ. لوڏڻ. (ماڻهوءَ کي). (ٽيلهيو – ٽيلهيندو – ٽيلهيل).

– **ٽيلهه**: ث. ٽيلهڻ جي حالت – ڌڪ – ريڙهه.

– **ٽيلهائڻ**: مصدر. 'ٽيلهڻ' مان متعدي بالواسط. ٽيلهائڻ. لوڏائڻ.

– **ٽيلهه ٽيلهان**: ث. ڌڪ ڌڪان – ٽيلهه ٽيلهان.

– **ٽيلهجڻ**: مصدر. 'ٽيلهڻ' مان فعل مجهول. ٽيلهجڻ. ڌڪجڻ – لوڏجڻ.

– **ٽيلهو ج ٽيلها**: ذ. ڌڪو – ٽيلهو. صدمو. نقصان. ريل جي پٽي تي هلندڙ ننڍو گاڏو (جنهن کي ماڻهو ڌڪا ڏئي هلائن).

– **ٽيلهو ڏيڻ**: ٽيلهو ڏيڻ. ڌڪو ڏيڻ. نقصان رسائڻ.

– **ٽيلهي مارڻ**: دربدر ڪرڻ – رُلائي مارڻ. اٽڪل سان ڌڪ ڪيڻ. چالاڪي سان نقصان رسائڻ.

• **ٽيمر (ٿ)**: ذ. صفت. وڏو ماڻهو.

• **ٽينٽر (ٿ)**: ذ. پراڻي پڳل شيءِ.

• **ٽينپارُ ج ٽينپارَ**: ذ. پڳر.

• **ٽينبر ج ٽينبرون (ل)**: ث. ٽونو – ڏيهه – ڏيهڙ.

• **ٽينڊو ج ٽينڊا**: ذ. ڏانڊي ڀڪيءَ جو هڪ قسم (رنگ اڇو، ننڍڙي ٽنگون ڊگهيون. ٽيٽني جي قسم جو).

• **ٽينڊا**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڳڙهي ياسين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٽينڊو ج ٽينڊا**: ذ. ٽنگ – سوراخ (ٺڪر يا ڌاتوءَ جي ٿانءَ ڪي). ڀڳل ٿانءَ جو سوراخ. سانگهيڙو.

– **ٽينڊر ج ٽينڊرَ**: ذ. صفت. تنگ وارو – سوراخ دار. (ٿانءُ).

– **ٽينڊي ج ٽينڊيُون**: ث. مَٽ، دلي يا ٿانءَ ۾ سنهڙو سوراخ – سانگهيڙي.

– **ٽنڊي ڪري وهڻ**: لار ڪري وهڻ (رت، پاڻي وغيره) – ڌار وانگر وهڻ (ڀڳل ٿانءَ).

• **ٽينڪ ج ٽينڪ (ٿ)**: ذ. ٽينگ.

• **ٽينڪلو (ٿ)**: ذ. ڀهرئين ڏينهن جو پِسُ يا ڪَڙ (جو گهانو ٿئي ۽ ڪاڙهڻ سان ٽڪي ٿئي) – ٽيڪلو.

Gul Hayat Institute

• ٽَينڪِي ج ٽَينڪِيُونْ: ث. ڏسو "ٽيڪي".
• ٽينگَ ج ٽِينگَونْ (ڪ): ث. ٽِيندي. سيڙهہ گوهو. ڌار (پيشاب جي).
• ٽينگَ ج ٽينگَ: ذ. ٽپو – ٽِپَ – چال.
– ٽينگَ ٽپا ڏيڻ: نچڻ ڪُڏڻ (خوشيءَ ڪان). خوشيون ڪرڻ – ٽپا ڏيڻ.
– ٽينگَ ٽپي تي ڳڌارڻ: متاڇري ريت ڪم ڪرڻ – دل سان پورهيو نہ ڪرڻ – معمولي پورهيو ڪرڻ.
• ٽينگمردي، ٽينگِي مردِي: ث. بهادري – همت – جُرائت – دليري. بيباڪي. خودداري. اجائي آڪڙ – اجائي وڏائي. ٺلهو ٻَرُ. ٺلهو ضد.
– ٽينگلو: ذ. صفت. ٽپ ڏيندڙ. نچندڙ – ناچو.
– ٽينگو ج ٽينگو: ذ. صفت. ٽينگ ڏيندڙ. سُک ڪري نہ وِهندڙ. چالاڪ هلڪو – ٽڙڪو. خوش طبع.
• ٽينگا (ڪ): اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• ٽينگَرا: اسم خاص. مُهاڻن جو هڪ پاڙو.
• ٽينگِيا: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• ٽِينهون ج ٽِينهَان: ذ. پڳل ٽِڪَرُ (ت) – پڳل ڇلهہ (ٿ).
• ٽِيهُ (ل): ظرف. پريل – تارُ. وڏو (لچ).
• ٽِيهو ج ٽِيها: ذ. رازڪي ڪم جي اصطلاح ۾ فرش يا ڇت جي راڳي وقت سنوت وٺڻ لاءِ ٺاهيل ننڍي ڏَڙي (اهڙن پاسن ۽ وچ ۾ گهٽيون دڙيون ٺاهي پوءِ راڳو ڪن). وجهہ – موقعو. آستان – ٽڪاڻو. ٽانگي ۾ سَرائي ۽ ڪمان جي وچ ۾ ڪاٺ جو ٽڪر (جنهن ۾ سَرائي وجهجي).
• ٽِيهو ٿاهڻ: آستانو ٿاهڻ – ٽڪاڻو ٿاهڻ. وجهہ وسيلو ٿاهڻ – حيلو پيدا ڪرڻ. رهڻ يا روزگار جو بلو ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

ث

ث: ث. [ع.ف] عربي "الف – بي" جو چوٿون اکر فارسيءَ "الف – بي" جو پنجون اکر ۽ سنڌي "الف – بي" جو ناٿون اکر – ابجد موجب عدد (٥٠٠).

• ثابہ: ظرف. [ع. ثَابَ – بدلو ڏيڻ] قبول – منظور. عموماً "پوڻ" يا "ٿيڻ" سان گڏ اصطلاح طور ڪم ايندڙ لفظ.

• ثاب پوڻ: قبول پوڻ. منظور ٿيڻ (ڪم). ثواب جي لائق ٿيڻ.

• ثابت: صفت. [ع. ثَبَتَ = قائم رهيو] برقرار – محڪم – مضبوط. صحيح – سلامت. سچو – سارو – پورو.

– ثابتُ ٿيڻ: مضبوط ٿيڻ. سچو ٿيڻ – ثبوت ملي وڃڻ. تصديق ملي وڃڻ. پڪو ٿيڻ (دليل. الزام. ڏوهہ).

• ثابتُ قدم: ذ. صفت. هڪ ڳالهہ تي بيهندڙ. ارادي جو پڪو – مستقل مزاج. مضبوط.

• ثابت قدمي: ث. مضبوطي – بيهڪ – اِستقلال.

• ثابتُ ڪرڻ: سچو ڪرڻ. تصديق ڪرڻ. دليل سان ظاهر ڪرڻ. چِٽو ڪرڻ (الزام).

• ثابِتي ج ثابتيُون: ث. مضبوطي. پختگي (الزام يا دليل جي). تصديق. گواهي – شاهدي – ساک. نشان – اهڃاڻ. سَگُ. پڪي نشاني.

• ثبُوت: صفت. "ثابت". [ثابت مان بگڙيل لفظ] "سندرو ثابوت. منزل آسان" (چوڻي).

• ثاقبُ ج ثواقِبُ: صفت. [ع. ثَقَب = چمڪيو] چمڪندڙ – روشن – مُنَوّرُ (تارو).

• ثَلابُ: ث. [ع. ثَعْلَب] دوا طور ڪم ايندڙ. هڪ ٻوٽيءَ جو نالو. (مصر ۾ گهڻي ٿئي ان ڪري ان کي 'ثعلب مصري' چئبو آهي).

• ثالثُ: عدد قطاري يا شماري [ع] ٽيون. ٽياڪر – امين. وچوٿو.

• ثالث – بالخَير: ذ. ٻي ريا امين – فيصلي ۾ رعايت نہ ڪندڙ امين. ٻنهي ڌرين جو خير چاهيندڙ ٽياڪر.

• ثالثُ تحصُري: ذ. اهو امين جنهن تي ٻنهي ڌرين جو ڀروسو هجي ۽ اُن جي فيصلي تي مقدمي جو مدار هجي.

• ثالث نامو: ذ. اهو ڪاغذ جنهن موجب لِکَتِ ۾ ٻنهي ڌرين ڪنهن کي امين ڪرڻ جو اقرار ڪيو هجي.

• ثالثِي: ث. ٻن ڌرين جي وچ ۾ فيصلي جي ٽياڪرائي – امانت ٽياڪرائي. صلح

• ثامِنُ: [ع. ثَمَانِيَۃَ – آٺَ] آٺون.

• ثانوِي: صفت. [ع. ثَني = ٻيڻو ڪيائين. ورڻائين] ٻيو – ٻئي درجي وارو – اول درجي کان گهٽ حيثيت وارو. (ذ) ٻيو ڏاڪو – ابتدائي ڏاڪي کان ٻيو مٿيون ڏاڪو. ٻيو نمبر حيثيت.

• ثانوي تعليم: ث. ٻئي نمبر جي تعليم – موجوده تعليم نظام موجب _ هاءِ اسڪول جي تعليم.

• ثاني: صفت. [ع. ثَني – ٻيڻو ڪرڻ] ٻيو. جهڙو – مثل. همسر – مقابل – جوڙ – مَٽُ.

• ثانياً: ظرف. ٻئي دفعي – ٻيو تہ – ٻي صورت ۾.

• ثاني شريڪ: صفت. جوڙ جيسُ. برابري وارو (حيثيت ۾) شادي غمي ۾ شريڪ ٿيندڙ.

• ثاني لوہ: اسم خاص. تعلقي اوباڙي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• ثانِيَہ: ذ. [ع] سيڪنڊ – دقيقو – لحظو. پَلُ – ڪِنِ پَلَڪَ – اک چنڀ.

• ثَبات: ذ. [ع. ثَبَتَ = قائم رهيو] پائداري – جٽاءُ – مضبوطي – قرار – بيهڪ.

• ثَبات راءِ: ث. پڪي راءِ. پڪو ارادو.

• ثَبْتُ: صفت [ع. ثَبَت = پڪو ٿيڻ] قائم. لڪيل. پڪو پختو – مهر ٿيل. نقش ٿيل.

• ثَبت ڪرڻ: هڻڻ (مُهر). نقش ڪرڻ. قائم ڪرڻ (يادگار).

• ثبُوتُ ج ثبُوتَ: ذ. [ع. ثابت جو جمع] قيام – پائداري. هميشگي. مقرري. ثابتي. نشان. شاهدي – گواهي. دليل.

• ثبُوتِ اِستحقاق: ذ حقدار هجڻ جو ثبوت. پنهنجي حق جي ثابتي.

• ثبُوتُ ضِمْني: ذ. ڪنهن ڳالهہ کي ثابت ڪرڻ لاءِ اشاري

Gul Hayat Institute

يا ڪنايہ طور پيش ڪيل ثابتي (دليل شاهدي يا نشاني).

• **ثُبُوتِ لِسانِي:** ذ. زباني ثابتي. شاهدي.

• **ثبوتي:** ذ. [ع] ثابت. قائم — پڪو پختو دليل.

• **ثَروَت:** ث. [ع. ثَرآ = دولت وڌڻ] مال جي گهڻائي. دولت. تونگري — شاهوڪاري — آسودگي.

• **ثَرِيٰ:** ث. [ع] زمين جي هيٺان واري مِٽي. آلي مِٽي. آلاڻ. هڪ نڪٽ جو نالو.

• **ثُريّا:** ث. [ع] ڪَتيُون (تارن جو مشهور ميڙ) تمام اوچي منزل.

• **ثُريّا جاهُ:** ذ. صفت. بلند مرتبي وارو — عالي مرتبہ. وڏي شان شوڪت وارو.

• **ثُعبانُ:** ذ. [ع] تمام وڏو ۽ ٿلهو نانگ — اژدها.

• **ثَعْلَبُ. ثَعْلب:** ث. [ع] لومڙي. پسارڪي وکر جو هڪ قسم. (ٻن قسمن جو ٿئي: ثَعلَب پنجو. ثَعلب مصري).

• **ثِقالُ:** ث. [ع. ثَقل = ڳرو ٿيڻ] ٿُلهي عورت.

• **ثَقالَت:** ث. [ع] ڳراڻ — ڳوراڻي — بارُ. خمار. بدهضمي.

• **ثِقل:** ث. [ع] ڳوراڻ — ڪشش ثقل (زمين جي مرڪز جي ڇڪ).

• **ثَقَلُ:** ذ. [ع] بار. وزن. ڳوراڻ.

• **ثَقَلان. ثَقَلَين:** ذ. [ع] ٻہ گره. (وڏي ڳَري جمعيت وارا. يعني جِنّ ۽ انسان) — ٻہ ڳَريون شيون.

• **ثِقَه:** ذ. صفت. [ع. وَثِقَ = اعتماد هئڻ] معتبر — ڀروسي جهڙو — اعتماد رکڻ جهڙو — جنهن تي ڀورو ڀروسو ڪجي.

• **ثِقَه بَدمعاش:** ذ. صفت. پرهيزگارن جي شڪل ٺاهي بدمعاشي ڪندڙ — ويساه ڏيئي ڪم ڪندڙ.

• **ثَقِيلُ:** ذ. صفت. [ع. ثَقُلَ — هو وزني ٿيو] ڳورو — وزندار.

• **ثَلاثُ:** صفت. [ع. ثَلَثَ = ٽيون ٿيڻ] ٽي (٣).

• **ثلاثي:** صفت. [ع] علم نحو جي اصطلاح ۾ ٽن اصلي اکرن وارو لفظ (جهڙوڪ هوش. طرز. جلد وغيره).

• **ثُلثُ:** ذ. صفت. [ع] ٽيون حصو.

• **ثَمَّ:** ظرف. [ع] پوءِ ـ وري — پوءِ وري.

• **ثَمَرُ:** ذ. [ع] ميوو — ڦَل — ڦَرُ — پيداوار — حاصلات. نتيجو. عِوض.

• **ثَمَردارُ:** ذ. صفت. ميوه دار (وڻ). ڦلدار.

• **ثَمَر سازَ ڪرڻ:** سامان سڙو سنڀالي ڪٽڻ.

• **ثَمَرَه:** ذ. ڦَلُ. نتيجو — انجام — پڇاڙي.

• **ثَمَن:** ذ. [ع. ثَمَنَ = قيمتي ٿيڻ] قيمت — مُلهہ — اگهہ.

• **ثَمود:** اسم خاص. [ع] حضرت نوح عليہ السلام جي نسل مان جوٿين پيڙهي ۾ هڪ ماڻهوءَ جو نالو. هڪ قبيلي جو نالو جنهن تي حضرت صالح عليہ السلام کي نبي ڪري موڪليو ويو پر انهن ماڻهن سندس معجزي واري ڏاچيءَ جون ڪُنجون وڍي ڇڏيون ۽ مٿن عذاب نازل ٿيو.

• **ثَمِين:** صفت. [ع] قيمت — مهانگو.

• **ثَنا ج ثَنائُون:** ث. [ع. آنثي — ان ثنا ڪئي] تعريف — واکاڻ — مدح — ساراهہ.

• **ثَناخوانُ:** ذ. صفت. ع. تن + فدا خوان] تعريف ڪندڙ — مدح خوان — ساراهيندڙ.

• **ثَناخواني:** ث. واکاڻ ۾ ڪجهہ چوڻ — تعريف ڪرڻ.

• **ثَناگَرُ. ثناگو:** ذ. صفت [ع. ثنا + ف. گر. گو] ثناخوان — ساراهہ ڪندڙ. مداحون پڙهندڙ — گهڻي تعريف ڪرڻ وارو.

• **ثَنائي:** صفت. [ع] ثنا ڪندڙ — تعريف ڪندڙ.

• **ثَنائي:** اسم خاص. لاڙڪاڻي ضلعي جي هڪ "مولوي ثناء الله" جو تخلص.

• **ثُنائِي:** ذ. [ع. ثَني = ٻيڻو ڪرڻ] علم نحو جي اصطلاح ۾ ٻن بنيادي اکرن وارو لفظ (بد. در. من. دل وغيره).

• **ثَوابُ ج ثوابَ:** ذ. [ع. ثاب = بدلو ڏيڻ] چڱو ڪم. نيڪي — چڱائي. بدلو — اَجر — عوض — جزا. الله پاڪ وٽان ملندڙ چڱي ڪم جو بدلو.

• **ثَوابُ ڪَمائڻ:** نيڪ ڪم ڪرڻ. چڱي ڪم ڪرڻ سان ڪو اجورو حاصل ڪرڻ. محتاج جي حاج پوري ڪرڻ.

• **ثَوّابُ:** ذ. صفت [ع. ثَوبُ = ڪپڙو] ڪپڙو وڪڻندڙ — بزازي.

• **ثَوابِتُ:** ذ. ["ثابت" جو جمع. ع. ثَبَتَ = هڪ جاءِ تي رهڻ] غير متحرڪ تارا — ڪِتل تارا — (جيڪي گردش نٿا ڪن بلڪ هڪ هنڌ ڪِتا بيٺا آهن).

• **ثِيابُ:** ذ. [ع] ڪپڙو — لباس.

• **ثَورُ:** ذ. [ع] ڏڳو. هڪ بُرج جو نالو. (اسم خاص) مَڪي شريف جي ويجهو هڪ جبل جو نالو.

• **ثَورُ:** اسم خاص. [ع] حضرت سُفيان ثوري جي قبيلي جي وڏي سردار جو نالو. ٿَنهَن جي پاڙ ۾ ڳَنڍ ٿيل مِٽي. (صفت). احمق — نادان.

• **ثُومَر:** ث. [ع] ثُومَر.

• **ثَيِبَه:** ث. [ع. ثَيِبَۃُ — مڙس کان جدا ٿيل] مڙس کان جدا ٿيل عورت (طلاق يا مڙس جي موت سبب). رن زال.

Gul Hayat Institute

پ

پ: ث. [سن. ف]سنڌي "الف – بي" جو ڏهون ۽ فارسي جو ٽيون اکر. ابجد موجب ان جو عدد "ب" جي برابر (٢). هي اکر فارسي ۾ "ب" ۽ "ف" سان تبديل ٿئي "پادشاه > بادشاه، پيل > فيل، سپيد > سفيد".

• پـ: حرف جملو. ٻـ – پيِ. پُڻ.

• پا: ذ. [ف. پاءِ(ي) جو مخفف] پير.

– پا اُفتادُ: صفت. [ف. پا + اُفتاد] مصيبت ۾ ڦاٿل. بيوس – لاچار – عاجز.

– پا اَنْدازُ: ذ. [ف. پا + انداز] ڦيش وغيره مان ٺهيل ٻُوجري ٽيڙي (جيڪا دروازي تي پيرن صاف ڪرڻ لاءِ رکيل هجي يا گاڏيءَ ۾ پيرن رکڻ واري جاءِ تي رکجي).

– پابجُولان: ظرف. [ف. پا + بہ + جولان] پيرن ٻڌل. (قيدي) پير ڪڙين پيل (قيدي). گرفتار.

– پابرڪاب، پا دررڪاب: ظرف. [ف. پا + بہ + رڪار] پير رڪاب ۾ _ گهوڙي تي چڙهڻ لاءِ تيار – وڃڻ لاءِ تيار – رواني ٿيڻ وارو.

– پا برهنه: ظرف. [ف. پا + برهنه] پيرين اُگهاڙو.

– پا بہ زَنْجِيرُ: ظرف. [ف. پا + بہ + زنجير] پيرن ۾ زنجير پيل – قيد ٿيل – قابو – گرفتار.

– پابگِل: ظرف. [ف. پا + بہ + گِل] پير گپ ۾ ڦاٿل – چِڪَڻ ۾ ڦاٿل – ٻُڏڻ ڪان رد – لاچار – بيوس.

– پابَنْدُ: صفت. [ف. پا + بند] پيرن ٻڌل – گرفتار – قيد – مجبور – محڪوم. نوڪر. (ذ) ڪنهن جانور کي پيرن ۾ وجهي ٻڌي ڇڏڻ لاءِ زنجير.

– پابند ٿيڻ: ٻڌل ٿيڻ (انجام موجب). ٻڌل رهڻ (نوڪري يا ڪنهن عمل جي)

– پابند هئڻ: ٻڌل هئڻ (فرض ادائي لاءِ) – مجبور هئڻ (حڪم يا عادت سبب) – پورو يا قائم هئڻ (وقت يا نوڪريءَ جي).

– پابنديِ ج پابنديُون: ث. [ف. پا + بندي] ٻڌل رهڻ جي حالت. بندش. فرمانبرداري – اطاعت. ٻانهپ – غُلامِي. نوڪري. مجبوري – لاچاري.

– پابوس: ذ. صفت. [ف. پا + بوس] پير چُمندڙ. فرمانبُردار.

– پابوسِي: ث. پيرن چمڻ جي حالت – قدمبوسِي. وڏن جي ملاقات. تعظيم.

– پاپوش: [ف. پا + پوش] پيرن کي ڍڪيندڙ. [ث] جُتي – پيزار.

– پاپيادُهُ: ظرف. [ف. پا + پياده] پيرين پنڌ – سواريءَ کان سواءِ.

– پازيبُ ج پازيبَ: ذ. [ف. پا + زيب] پيرن ۾ پائڻ جو هڪ ڳهُه.

– پاشڪَسْتَهُ: صفت. [ف. پا+ شڪسته] پيرن پڳل. هلڻ کان لاچار. معذور – هيٺو – ضعيف.

– پاشُوئي پاشوئي: ذ. [ف. پا + شويدن] پير ڌوئڻ. طب جي اصطلاح ۾ پاڻيءَ سان پريل کُونڊَ ۾ پير وجهي ويهڻ.

– پاشُوئي ڪرڻ: پير ڌوئڻ. پاڻيءَ ۾ ڪجھ وقت پير وجهي ويهڻ.

– پاڪوبِيِ: ث. [ف. پا + ڪوفتن] پيرن سان مار – ٺُڏا – پيَرڪُٽڻ.

– پامال: صفت. [ف. پا + ماليدن] لتاڙيل. زبون. برباد. ڏسو "پائمال".

– پاياب: صفت. [ف. پا + يافتن] پيرَ ٻوڙ – تانگهو (پاڻي).

• پاٻڙيِ: اسم خاص. ديري محبت (ماتلي) ۽ ڏگهڙي تعلقن ۾ ديهه جو نالو.

• پاٻو: ذ. سُرمون "پاڻ آيو برين پاٻو پائي" (اميد علي شاه).

• پاٻو ج پاٻا (ٿ): ذ. واڄو – باجو.

• پاٻورو: اسم خاص. تعلقي شهدادپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• پاٻوري: اسم خاص. تعلقي ڏوڪري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **پاھوڙو ج پاھوڙا:** ذ. [سن. پدمر] پبڻ وَل جو وڏو پن. پَبڻ ول جو ڦر. اڪ جو پَنُ. اڪ جو انبُ – اڪنڊو. ڪانياٽيءَ جو پَبُ (جنهن ۾ ڳوڙهو رکجي).

– **پاھوڙي ج پاھوڙيُون (ل):** ث. پبڻ جو ٻجُ – پَبڻي – ڏوڏو.

• **پاھوھڻ، پاھوڻ:** مصدر. [سن. پَرسُون] مُرڪڻ – مُشڪڻ – ٽَڙڻُ – خوش ٿيڻ – پيار ڪرڻ. اُڪير ٿيڻ. (پاھوھيو – پاھوھيندو – پاھوھيل). "پاھوھڻ پرين لڳا، ڪر ڪنٽھار ڪڙيا" (مخدوم محمد هاشم ٺٽوي).

– **پاھوھ، پاھوھ:** ث. مُرڪ – مُشڪ – پيار. سِڪ – اُڪير – اُتساھ. رفتار. "آولِيءَ چانوليءَ آ پرينءَ جي پاھوھ" (جلال).

– **پاھوھجڻ:** مصدر. 'پاھوھڻ' مان فعل مجهول. ڪِلڻ. ٽڙڻ.

– **پاھوھ ڏيڻ:** پيار ڏيڻ.

– **پاھوھڻي ج پاھوھيُون (ل):** ث. پيار. سِڪ – اُڪير. سڪايل عورت

• **پاھيه:** ث. سجرائي – تازگي – تازائي. نرمي – ڪوملتا. نفاست – نزاڪت. نئين ڦٽل ساوڪ.

• **پاھِي ج پاھِيُون:** ث. ونگي جو هڪ قسم – ونگي – بادرنگ. (ف) دوا طور استعمال ٿيندڙ هڪ قسم جو ٻج.

• **پاھيو ج پاھيا:** ذ. [سن. وِپيَھَ] پکيءَ جو هڪ قسم (ٿ) – تارو. (صفت) سُھٽو – حَسين (ٿ).

• **پاھِي ج پاھِي (ٿ):** ذ. صفت. بهادر – دلير. لائق. چالاڪ – هوشيار. مکيه ماڻهو – وڏو ماڻهو. سخي.

• **پات ج پاتيُون:** ث. [سن. پات] پَتَ – پڪ – پنت – فِرقو. اها جماعت جيڪا ڪنهن مرشد جي پيروي ڪري. هي لفظ اڪثر "ذات" سان گڏ ڪم ۾ اچي "ذات پات".

• **پاتُ ج پاتَ:** ذ. [سن. پترَ] پَنُ – پَتو. وڻ جو پَنُ (جنهن مان ڊونا يا پاتلون ٺهن). پاتل. ڪجيءَ جي ڦرهن مان ٺهيل چپو (ڪجور وجهڻ لاءِ) – پنڊو.

• **پاتا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪوٽ ڏيجيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پاتارُ:** ذ. [سن. پاتال] زمين جو هيناهون طبقو – درياءَ يا سمنڊ جو ترو. تَرُ. اونهون پاڻي. اوڙاھُ – عُمق. (صفت) اونهون – عميق – اَٿاهُ.

– **پاتاريان، پاتارِيان:** ظرف. پاتار ڪان. درياه ڪان. "تون پاتارئان پانڌي، اسان پنڌ پرين ڏي" (شاھ).

– **پاتاري:** ذ. صفت. پاتار وارو. بنيادي – مضبوط.

– **پاتاريو ج پاتاريا:** ذ. صفت. پاتار وارو. (ذ) ٿر جو اهو کوهه جنهن جو تَڙُ جَرَ سان مليل هجي – اَجهاڳ پاڻي وارو کوهه (ريجائون جو ضد).

• **پاتاري ج پاتاريُون:** ث. [سن. پٽڪا = تختي] ٻيڙي هاڪارڻ ۾ ڪم ايندڙ هڪ تختو (جهُڪيل پاسي ڪي مٽي ڪرڻ لاءِ مخالف پاسي تختو رکي ان تي ملاح ويهي ٻيڙيءَ کي سنوت ۾ آڻي).

• **پاتاريا (ٿ):** اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات.

• **پاتاريو ج پاتاريا:** ذ. ٽوٽي – ڳريو.

• **پاتالُ:** ذ. [سن. پاتال پٽ] زمين جو هيٺيون طبقو – پاتارُ (هندن جي عقيدي موجب زمين جا ست طبقا آهن: ١. اَتَل، ٢. دَتل، ٣. سُتَل، ۴. تلاتَل، ۵. مَھاتَل، ٦. تَتَل ۽ ٧. رَساتَل. آخرين طبقي ۾ نانگ رهن ٿا.) تحت الثريٰ. نرڳ – جهنم. درياه يا سمنڊ جو ترو. (صفت) اونهو – عميق – اوڙاھ. ڏسو "پاتار".

– **پاتال ديش:** ذ. هيناهون مُلڪ – امريڪا.

• **پاتائي، پاتاھو ج پاتاوا، پاتاھا:** ذ. جَتيءَ جي اندران تري ۾ پَراءِ لاءِ وڌل چمڙي جو ٽڪر.

• **پاٽر ج پاٽرون (ٿ):** ث. [سن. پاتر] نڪرجي پات ٿانءُ. لوٽو.

– **پاٽرپيٽي:** ث. صفت. سنهي چيله واري – سنهي (عورت).

• **پاتِرَ ج پاتِرَ:** صفت. [سن. پاتر] لائق – موزون – قابل (ماڻهو). پورو – نيڪ – برابر – صحيح. پورڙو.

• **پاترجڻ:** فعل مجهول [سن. پاتر] پلجڻ – چُڪ ڪرڻ.

• **پاترڻ (ٿ):** ث. صفت. رنڊي – وئيشا.

• **پاترو ج پاترا (ٿ):** ذ. صفت. [سن. پاتر] ويڪرو – تانگهڙو – تراڪڙو (ٿانءُ، ميدان). بالو پولو – پورڙو (ٿ). (ث. پاتري ج پاتريُون).

• **پاتري ج پاتريُون (ٿ):** ث. [سن. پاتر] پات. پتل جي (هنڊي).

• **پاتشاهُ ج پاتشاهَ:** ذ. [ف] بادشاھ.

– **پاتشاهي ج پاتشاهيُون:** ث. بادشاهي.

• **پاتَڪ ج پاتَڪ:** ذ. [سن. پاتَڪ] نقصان يا تنزل جو سبب. گناھ – پاپ – خطا – ڏوھ. چڪ – پُل – غلطي – سَھَوَ. پليدي – ناپاڪي. ويم جي گندگي. فوتيءَ جو چوپ.

– **پاتڪي ج پاتڪِي:** ذ. صفت. گنهگار – پاپي – بدڪار. گندگي هاٿو. گندو – پليت.

Gul Hayat Institute

• **پاٽلَ ج پاٽلون:** ث. [سن. پَترَ = پَن] وڻ جا ٻہ ٽي پَن گڏي ناهيل پڙچ يا ٿالهي (جنهن تي هندو کاڌو رکي کائيندا).

• **پاتنجل:** [سن] هڪ مشهور هندو فيلسوف جو يوگ تي لکيل ڪتاب.

– **پاتنجلي:** اسم خاص. [سن] "پاتنجل" جو مصنف.

• **پاٽيِڙي ج پاٽيڙي:** ذ. صفت. پٽڻ وارو – پٽڻ اُڪاريندڙ هيڙي وارو (هڪ ڪپ تان ڪٽي ٻئي ڪپ تي چڙهي). پار اُڪاريندڙ (درياء وغيره مان). (ذ) قبرستان ۾ رهندڙ ۽ هر فوتيءَ جي جنازي نماز پڙهندڙ فقير. ميّت کي دفن ڪرڻ تائين قبرستان ۾ رهندڙ.

• **پاتو ج پاتا (ت):** ذ. ڏسو "پاتائو".

• **پاتو:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاتوجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاتي ج پاتيون (ث):** ث. [س. پَتري] چني – خط. پٽي – ڦرهي.

• **پاتيا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

– **پاٿاريءَ تي وجھڻ (ت):** زال سان همبستر ٿيڻ.

– **پاٿاري خالي نہ هئڻ:** ڪنهن مان ڪنهن نہ ڪنهن ۾ مٽيا هئڻ – وڏن جي قابليت وارو گـُڻ هئڻ. وارثي واري لياقت هئڻ.

– **پاٿاريدارُ ج پاٿاريدارَ:** ذ. صفت. پاٿاري وارو. نامر نڪاٽي وارو. اوطاقي – مهمان نواز. نالي وارو. چوري جو مال وندڙ ۽ نيڪال ڪندڙ – چورن کي پناهہ ڏيندڙ. چورن جو سردار.

– **پاٿاري ڪرڻ:** وِهڻ جي جاءِ ڪرڻ – چورن جو ٺر ڪري وِهڻ. زال سان همبستري ڪرڻ.

• **پاٿرو ج پاٿرا (ت):** ذ. ڪاٺَ. جو پاڪرِ. (پاڪر ۾ آيل ڪانا).

• **پاٿرڻ:** مصدر. ڏکي ٻڪريءَ جو کير لاهڻ.

– **پاٿرُ ج پاٿرون:** ث. صفت. ڏکي ٻڪري (جنهن جي ٿڻ ۾ کير اچي ويو هجي).

– **پاٿرجڻ:** مصدر. 'پاٿرڻ' مان فعل مجهول. ڏکي ٻڪريءَ جي ٿڻن ۾ کير اچڻ.

– **پاٿولي ج پاٿوليون:** ث. ويهڻ جو هڪ نمونو – پٿلي. ڏسو "پلٿي".

• **پاٿولي ماري ويهڻ:** پلٿي ماري ويهڻ.

• **پاٺ:** اسم خاص. دادو تعلقي ۾ هڪ ديهہ ۽ آڳاٽي مشهور ڳوٺ جو نالو. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پاٺ ج پاٺيون:** ث. [سن. پاٽر] نـُڪر جي وڏي ٿالهي. ڪاٺ جو پاٽوڙو.

– **پاٽ تي وهارڻ:** طـُهرُ ڪرائڻ – ختنو ڪرائڻ.

– **پاٽ پاڻيءَ ۾ پئڻ:** شرم کان ٻڏي مرڻ. ناڪامي جو نتيجو پوڻ. ٿوري ئي ڪم ۾ منجهي پوڻ.

– **پاٽڙي ج پاٽڙيون:** ث. ننڍڙي پاٽ _ ٿيلهي.

• **پاٽ ج پاٽَ:** ذ. ڏسو "پاٽ". فقير – ٻارٽ. شلوار وغيره جي ڪپڙي جو ڏرَ. سڙهہ (ٻيڙيءَ جو). لانگ (ماٺهو).

• **پاٽار (ل):** ث. ڪڙيي، ڪسي، اڏ وغيره ۾ پاڻي جي چاڙهہ يا وهڪ جي ڪـَرَ. تار پاڻي جي وَهڪَ. پينٽل (ل) ڪنارو (واهہ جو). (اسم خاص) بدين ۽ ديري محبت (ماتلي) تعلقن ۾ ديهہ جو نالو.

• **پاٽري جا گيرَ:** اسم خاص. تعلقي ڳوني ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پاٽرو:** اسم خاص. تعلقي رتي ديري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پاٽلو ج پاٽلا (ت):** ذ. بينچ.

• **پاٽنُ ج پاٽنَ:** ذ. بوتو – قالب – سانچو.

• **پاٽو ج پاٽا:** ذ. [سن. پٽر = پٽو] بيل گاڏي جي ڦيٿي تي چڙهيل لوهو پٽو. مُڪري (ث). جاگير.

• **پاٽو ج پاٽو:** صفت. پٽيندڙ – پٽ سٽ ڪندڙ. ڏنا ڏيئي رقم هٽ ڪندڙ. هٽ ڦاڙ – خرچائو.

– **پاٽو ساٽو (ت):** ذ. صفت. پٽ سٽ ڪندڙ – هٽان هُتان پٽي پُورائو ڪندڙ. جفاڪش – محنتي. چالاڪ.

• **پاٽوڙو:** اسم خاص. تعلقي حيدرآباد ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پاٽوڙو ج پاٽوڙا:** ذ. [سن. پاٽرم] نـُڪر يا ڪاٺ جي وڏي پاٽ – موڪري ۽ اونهي پاٽ. وڏي پاٽ. (اصطلاحاً) ٻِڊڙ يا گوڏا.

– **پاٽوڙا ڪوڙي ڪائڻ:** گوڏا پيچي ڪائڻ – هيچ ڪري ڪائڻ.

– **پاٽوڙا ڪوڙي وهڻ:** پلٿي ماري وهڻ – نهي نـُڪي وهڻ (ڪاڏي تي).

• **پاٽوڙو جاگير:** اسم خاص. تعلقي حيدرآباد ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پاٽولي ج پاٽوليِ:** ذ. [سن. پٽهہ = پٽ] پٽ يا ريشم جو ڪم ڪندڙ پٽ جي رنگائي ۾ ٻڌ ۽ اوٻڻ جو ڪم ڪندڙ. پٽ جو واپار ڪندڙ. (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو (اڪثر حيدرآباد ۾).

• **پاٽونڊرُ ج پاٽونڊرَ:** ذ. صفت [سن. پَٽ = ورهائڻ] ونڊيندڙ – ورهائيندڙ. سختي. "پاٽوندر ٻاڻ. حال پسي پال ڪري" (شاهہ).

Gul Hayat Institute

• **پاٺوڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاٺوڻي ج پاٺوڻيون:** ث. [سن. پاترَ = پات] اَنَ مَپڻ لاءِ هڪ سير وزن جيترو ماڻ — پاٿي.

• **پاٺوڻون:** اسم خاص. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديھه ۽ شهر جو نالو.

• **پاٿي ج پاٿيون:** ث. [سن. پاتْرَ] اَنُ مَپڻ جو هڪ ماڻ (جنهن ۾ اٽڪل سير کن اَنُ پوي) چئن چوٿاين جو ماڻ. اٺت جو هڪ عضوو (اٺت جي ٻن ٽاڙين کي پاڻ ۾ ملڻ کان روڪڻ واري ڪاٺي).

— **پاٿيءَ جيڏا ڳوڙها ڳاڙڻ:** سخت مار ڪيڻ — سخت سيڪت ڏيڻ.

• **پاٿيلو ج پاٿيلا(ث):** ذ. ڳاڏيءَ جي ڇيڙي ۾ ٻڌل ڪِلو.

• **پاٿيو ج پاٿيا:** ذ. [سن. پاتْرَ] تختو. ڦرهو. چونري (ٿ).

• **پاٺَ ج پاٺَ:** ذ. [سن. پاٺَ < پٺُ = پڙهڻ] پڙهائي — سکيا — تعليم. سبق — دَرس. ڌرمي ڪتابن جو دؤر. ڳائي پننڙ فقير. "پاٺ پهرينءَ رات جو ڳڙه پاسي ڳايو". ڳائڻو — ميراثي. منگتو. (شاھ).

— **پاٺ پوڄا ڪرڻ:** ڌرمي رسمون اد اڪرڻ. عبادت ڪرڻ. ڪرياڪرم ڪرڻ.

— **پاٺ جو ڀوڳ وجهڻ:** پاٺ پوري ٿيڻ تي پرارٿنا ڪرڻ ۽ پرساد ڪرڻ.

— **پاٺ شالا ج پاٺ شالائون:** ث. پڙهڻ جي جاءِ ـ سکيا جو مرڪز — وديالیہ.

— **پاٺڪَ ج پاٺڪَ:** ذ. صفت. [سن. پاٺڪ] پڙهائيندڙ (ويد. پراڻ وغيره). سيکاريندڙ — معلم. پاٺ ڪندڙ — شاگرد.

— **پاٺ ماترا:** ث. معنيٰ ڪرڻ کان سواءِ رڳو لَس پڙهڻ جي حالت — روان پڙهي وڃڻ واري حالت — ناظره پڙهڻ.

— **پاٺُ وهارڻ:** ڪنهن ڌرمي پستڪ جي پڙهائڻ جو بندوبست ڪرڻ — ڌرم سال کولڻ.

• **پاٺي ج پاٺي:** ذ. صفت. پاٺ ڪندڙ پڙهندڙ. شاگرد.

• **پاٺَرُ ج پاٺَرَ:** ذ. ٻڪريءَ جو نر ڦَرُ (جو ڇيلي جي وهيءَ کان مٿي هجي).

• **پاٺڻ:** مصدر. [سن. پـرکشالَنَم = ڌوئڻ < ڪُشْلُ = صاف ڪرڻ]. ڌوئڻ. ڌوئي صاف ڪرڻ "پاڻيون جان نہ ڪجن. روئي ڌوئي اڪڙيون" (شاھ ڪريم). خُشڪ ڪرڻ — سُڪائڻ.

• **پاٺو ج پاٺا:** ذ. [سن. پْرٺَڪ] آباد زمين جي وچ وارو غيرآباد زمين جو ٽڪر (جلدبندي وغيره ۾ ڪم ايندڙ خاڪي ڪاغذ جي تلهي چادر. آباد ٿيڻ لائق نہ هجي). دفتري جاءِ جو هڪ پاسو يا پٽ (ٿ). (ذ) اُٺ جي پلاڻ جو هڪ پاسو (ل). ڇيلو — ننڍڙو ٻڪر. (صفت) سُڪل — خشڪ — ٺوٺ. سگهارو (بدن ۾) — مضبوط — جاڏو.

• **پاٺورو(ث):** ذ. ڏانداريءَ جو ڏندن وجهڻ وارو حصو.

• **پاٺي(ڪ):** ث. سُڪايل يا خشڪ (مڇي).

• **پاپُ ج پاپَ:** ذ. [سن. پاپَ] گناھ — ڏوھ. خطا. دين يا ڌرم جي خلاف عمل. نيچ ڪم — بڇڙو ڪم — ظلم — ڏاڍ. قهر — غضب.

— **پاپ آتما:** صفت. گنهگار — پاپي — ڏوهاري.

— **پاپائتو ج پاپائتا:** ذ. صفت. پاپي — گنهگار — ڏوهي. هچارو.

— **پاپ ڀوڳڻ:** ڇتي ڀوڳڻ (سر تي). گناھ جي سزا ملڻ. ضعيف ٿي وڃڻ — تمام مسڪين ٿي وڃڻ.

— **پاپُ روڳُ:** ذ. گناهن جي گندگي — گناهن جو روڳ. گناهن جي سزا طور ٿيل بيماري.

— **پاپ ۾ پوڻ:** گناھ جو ڪم ڪرڻ — بڇڙاين ۾ پئجي وڃڻ — بي قياسيءَ جا ڪم ڪرڻ.

— **پاپي ج پاپي:** ذ. صفت. پاپ ڪندڙ — گنهگار — ڏوهاري. ظالم. بي قياس. اَنيائي — بي انصاف. (ث) پاپڻ ج پاپڻيون.

— **پاپيٺو:** ذ. گناھ يا پاپ جو ڪم.

• **پاپڙو ج پاپڙا (ل):** ذ. ڏنجهو — تڪليف — ڏاڪڙو — جاکوڙ.

• **پاپڙا پٽڻ:** ڏک ڪاٽڻ — تڪليفون سهڻ — جاکوڙا ڪيڻ.

— **پاپڙا ڪرڻ:** جفاڪشي ڪرڻ — محنت ڪرڻ — ڪوشش ڪرڻ. جاکوڙ ڪرڻ. تڪليف سهڻ — ڏک ڪيڻ. ڏکڙا ڏسڻ. تجويزون سٽڻ — ترڪيبون سوچڻ.

• **پاپڙ(ث):** ث. تلهيون ساريون (جن ۾ اَنُ نہ هجي) — دَرهاڙ(ث).

• **پاپڙُ ج پاپڙَ:** ذ. [هـ سن. پـرپَٽَ] بيسڻ مان ٺهيل مصالحي واري تمام سنهي ماني. مانيءَ جي اَڦرڪيل ڪَلَ. مني مانيءَ جو هڪ قسم (جيڪا جيرو سونف وغيره وجهي ۽ بيمارن لاءِ پچايل هجي).

— **پاپڙجهڙو:** صفت. تمام سنهو — ڦيڦڙو.

• **پاپڙو ج پاپڙا (ث):** ذ. ٻُهرَ جي ڪچي ڦَري (جيڪا پچڻ بعد پلڙو ٿئي). مٽرن جي ڪچي ڦري (جنهن ۾ اڃا ٻج پڪو نہ هجي). (صفت) سنهڙو — ٻُهرو.

• **پاپڙي ج پاپڙيون:** ث. [سن. پال] ڪَڻَ جي ٻڇڙي ۾

Gul Hayat Institute

لڙڪندڙ ڪَل. بيسڻ مان ٺهيل هڪ تول –(صفت). تمام سنهي.

– **پاپڙيءَ پٽيو (ت):** ذ. صفت. بدصورت. ڪَنَ وڏيل. بي مروت.

– **پاپڙيون للڻ:** تمام بوڙهو ٿيڻ. جهُور ٿيڻ.

– **پاپڙيل:** ذ. صفت. ڏگهن ڪنن وارو.

• **پاپليٽ.** ث. [انگ] مڇيءَ جو هڪ قسم.

• **پاپلِين:** ث. [انگ] ڪپڙي جو هڪ قسم.

• **پاپيتو ج پاپيتا:** ذ. ميوي جو هڪ قسم – ڪاٺ گدرو. ايرنُو. ڏسو "پپيتو".

• **پاڄَ (ث):** ذ. پِٽ تي چڙهڻ لاءِ سلاميءَ وارو پاسيرو رستو.

• **پاڄامو ج پاڄاما:** ذ. [ف. پاءِ + جامہ] سلوار – سُٿڻ. پتلون. چيلهه کان پيرن تائين پهرڻ جو ڪپڙو. جنهن جا پانچا وڏا ۽ ٻَرُ سُٿڻ کان سوڙهو هجي.

– **پاڄامي کان ٻاهر نڪرڻ:** آپي کان ٻاهر نڪرڻ – ڪاوڙ ۾ هوش مان نڪري وڃڻ.

• **پاجِي ج پاجِي:** ذ. صفت [سن. پاپہ = ڏڪار جي لائق] لُڳُ – دغاباز. لُچ – بدمعاش. ڪميڻو – ذليل – نيچ. غلام – ٻانهو – نوڪر. خدمتگار. احمق – چسئو – بي وقوف. (ث) پاجِياڻي ج پاجياڻيون. "ٻنهون پاجياڻيءَ تي لائق ٿورو لايو" (خليفو نبي بخش).

• **پاڄَ پاڄُونْ (ت):** ث. بند ڪي پاڻيءَ جي ڪاڏ کان بچاءَ لاءِ ڏنل ڇاپ (ڳوٺين. پٽرن. ڪانن وغيره جي).

• **پاڄاهو (ت):** ذ. نئون نڪتل ٻيٽ (درياءَ مان).

• **پاجِي ج پاجِي:** ذ. صفت. ڏسو "پاجي". نوڪر – غلام – ٻانهو. "پاجي پيش اوهان جي، لڙهه لڳو تنهنجي لاهه" (رمضان وادو). (ث). پاجاڻي ج پاجاڻيُون: "وهواه اوهان جي هِت وساريان پاجاڻين کي پنڌڙا پريان" (سچل).

• **پاڇوڙي ج پاڇوڙيون:** وِڇاڻيون. پٿراڻيون 'پاڇوڙيون' پٿريون.

• **پاڇارِي ج پاڇارِيُونْ:** ث. قطار.

• **پاڇِرُ ج پاڇِرَ:** ذ. هرڻ جو هڪ قسم. ڦاڙهو.

• **پاڇِڙو:** ذ. [سن. پاڪَ < پَڄْ = پچڻ] ڦٽن ڦرڙين جي بيماري – پَڪريز– ملو. ميوي پچڻ جي مُند.

– **پاڇڙي جي مُنْد:** ث. پڪريز جي مند – مڪوراڙ جي موسم. ميوات جي پچڻ جي موسم.

• **پاڇِڪو ج پاڇِڪا:** ذ. پاتُ (ڪَتَلَ جو).

• **پاچو پانچو ج پاچا، پانْچا:** ذ. [ف. پائنچہ] سُٿڻ يا پاجامي وغيره جو پيرن وارو ڪليل حصو – ٻهِينْ (ت).

– **پاچا، پانچا پُسائي ڇڏڻ:** ڊپ کان مُتِي ڏيڻ. بزدل ٿيڻ. مياري ٿيڻ. خراب ڪم ڪرڻ.

• **پاڇو ج پاڇُو:** ذ. صفت. [سن. پَڄْ = پچڻ] پچڻ جهڙو. هضم ٿيڻ جهڙو.

• **پاڇَ:** ث. [سن. پُڇِڃ، پُڇِڇَڪا] جانورن جي پيڇي – پيڇَ. آش – رَبَ. [سن. پَشْچَاتْ = پوءِ] پچاڙي. گهٽتائي – ڪوتاهِي (ل).

• **پاڇا، ج پاڇا:** ذ. [ف. 'پاشاه' جو بگڙيل لفظ] پاتشاه – بادشاه.

– **پاڇائِي ج پاڇائيُون:** ث. پاتشاهي. بادشاهِي.

• **پاڇاٽو ج پاڇاٽا:** ذ. صفت. [سن. پَشْچَاتْ = پوءِ] پوريون – پڇاڙيءَ وارو. دير سان ٿيل. وقت کان پوءِ. مُندَ کان پوءِ پچي تيار ٿيڻ (پوک، ميوو) مُند کان پوءِ پوکيل (فصل). اڳاٽو جو ضد. (ث) پاڇاٽِي ج پاڇاٽيون.

• **پاڇانْڊو ج پاڇانْڊا:** ذ. [سن. پَشْچاتْ = پوءِ] پڇاڙِي – نتيجو. پوريون نسل – ٻُڻ – وِياءُ.

• **پاڇاهُ ج پاڇاهَ:** ذ. [ف. پاتشاه بگڙيل لفظ] بادشاه.

– **پاڇَاهِي ج پاڇاهِيُونْ:** ث. بادشاهِي. "پاڇاهي نہ پاڙيان. سرتيون سُڱيءَ ساڻ." (شاهہ).

• **پاڇِڙِي (ت):** ظرف. پٺيان – پوئتان – پُٺتي.

• **پاڇَل:** ث. تانگهو پاڻي – ڇاڇَر.

• **پاڇِلِ:** ث. [سن. پَشْچَاتْ = پوءِ] ٻيڙيءَ جو پٺيون حصو – پاڇيل. (ظرف) پٺيان (نهارڻ) – پوئتي (ت).

– **پاڇو پوڻُ:** جِنَ يا پَريءَ جو اثر ٿيڻ آسيب ٿيڻ صحبت جو اثر پوڻ.

– **پاڇو ڊگهو ٿيڻ:** مهرباني ۽ سخا جي ڪا حد نہ رهڻ – هر وقت فيض جاري رهڻ. عمر دراز ٿيڻ.

– **پاڇُولو ج پاڇُولا:** ذ. پاڇو – سايو.

– **پاڇُوهو پاڇئو:** ذ. ڏسو "پاڇو".

– **پاڇو هٽڻ:** سايو هٽڻ – ڇانوَ هٽڻ. مهربانيءَ يا سرپرستيءَ جو هٽ هٽڻ.

– **پاڇي ۾ ڊِڄڻ:** تمام گهڻو ڊڄڻ – ناليءَ کان ئي ڊپ وٺڻ.

– **پاڇي کان بہ پري ڀڄڻ:** وَنڻُن وڃڻ – ويجهو نہ وڃڻ. سخت نفرت ڏيکارڻ. بيزار ٿيڻ – ڪو واسطو نہ رکڻ.

– **پاڇي وانگر پٺيان اَچڻ:** هر وقت ساڻ رهڻ. ليلو ٿي لڳڻ – هر وقت لڳو رهڻ. جاسوسي ڪندو رهڻ.

Gul Hayat Institute

- • **ٻاڇِي ج ٻاڇِيُون:** ث. [سن. پَشْچَاتْ = پوءِ] بَچت – بقايا – رَهت. توشو – ٿمر. ملڪيت. رياضيءَ ۾ وند ڪرڻ بعد بچيل انگ. (ظرف) باقي – بچت ۾ _ رهيل.
- – **ٻاڇِي پوڻُ:** باقي رهڻ – بچي پوڻ. ڪمائيءَ منجهان خرچ ڪرڻ ڪان پوءِ رقم بچڻ.
- – **ٻاڇِي ڪرڻ:** بچت ڪرڻ – پوءِ لاءِ رکڻ – آئنده لاءِ ڪجهه بچائڻ.
- – **ٻاڇِيَلُ:** صفت. بچت ڪيل.
- • **ٻاڇيرو ج ٻاڇيرا:** ذ. چوپائي مال جو ٻيو دفعو ٻاڻي پيئڻ جي حالت.
- • **ٻاڇيلُ ج ٻاڇيلُونْ:** ث. [سن. پَشْچَاتْ = پوءِ] ٻيڙيءَ جو پويون حصو – پَاڇَلِ ("آڪيل" جو ضد).
- – **ٻاڇيلِي تَختُ:** ذ. ٻيڙيءَ جي ٻاڇيل جي ترِي وارو تختو.
- – **ٻاڇيلِي لَڪُ:** ذ. ٻيڙيءَ جي اندر هيٺ وارو تختو.
- – **ٻاڇيلِي مُهرو:** ذ. ٻيڙيءَ جو ٻاڇيل وارو مُهرو.
- • **ٻاڇيلو ج ٻاڇيلا:** ذ. صفت. پٺيان ايندڙ – ڍِلو. سُست – تونِبي.
- • **ٻاڇِينْدو(ث):** ذ. پُٺِ جو خيال – ٻارن ٻچن جو فڪر.
- • **ٻاخانو ج ٻاخانا:** ذ. [ف. پائخانہ < پایہ = پير + خانہ = جاءِ] پيرن تي اوڪڙو ويهڻ واري جاءِ. ڪاڪوس – پُٺِي.
- • **پاداشِ:** ث. [ف] سزا. بدلو – عوض.
- • **ٻادَرُ ج ٻادَرَ:** ذ. [سن. پَادْ = پير] جُتيءَ جو هڪڙو پيرُ. موچڙو – ڪَلو – لتَرُ – جُوتو.
- – **ٻادَرُ اُونْدو ڪرڻ:** تماشو مچائڻ – مسخري وجهڻ – جهيڙو مچائڻ.
- – **ٻادر ڇَڪَ ۾ ڪرڻ:** وات ۾ موچڙو جهلڻ (معافيءَ وٺڻ جو هڪ نمونو). معافي وٺڻ. آڻ مڃڻ.
- – **ٻادر سنگهائڻ:** مرگهيءَ واري مريض جو ترت علاج ڪرڻ لاءِ موچڙو نڪ تي رکڻ. علاج ڪرڻ.
- – **ٻادرسنگهڻ:** ڪُتي جهڙيون وصفون اختيار ڪرڻ. ڪميڻو ٿيڻ.
- – **ٻادرَ ڪائڻ:** موچڙا ڪائڻ – جُوتا جهلڻ. جُٺ ٿيڻ. بي عزتي ٿيڻ.
- – **ٻادر ۾ پير پائڻ:** ڪلهو هڻڻ – برابري ڪرڻ – همسري ڪرڻ – برميچڻ.
- – **ٻادرن جو ڪوڙ:** محاورو. جنهن تي پادرن جو اثر نہ ٿئي – موچڙن جو ڏاڍو – نَردُ – نِٽرُ.
- – **ٻادَرَن ڪي سڌَ ڪَرڻ:** گهُري موچڙا وٺڻ. جڏا ڪم ڪرڻ. اڏنگي روش اختيار ڪرڻ – سزا جهڙو ڪم ڪرڻ.
- – **ٻادر هڻڻ:** موچڙا هڻڻ – سيڪت ڏيڻ – مار ڪيڻ. لوڏي ڪيڻ – ڏڪارڻ.

- • **پادِرِيْ ج پادِرِي:** ذ. [لاطيني. پئٽر] "فادر" جو بگڙيل لفظ. عيسائين ۾ مذهبي رسمون ادا ڪندڙ ۽ سکيا ڏيندڙ عالم.
- • **پادِشاهُ ج پاد شاهُ:** ذ. [ف. پاتشاه] بادشاه
- • **پادِ شاهتَ:** ث. بادشاهت.
- • **پادِ شاهِي:** ث. بادشاهِي.
- • **پاڏَارَڻُ:** مصدر. [پَڏَ = پير + ڏارَڻ] روانو ڪرڻ – اُسهائڻ – اُهرائڻ. پڌرو ڪرڻ. ڏسو "پڌارڻ".
- • **پاڏَرَ:** ث. لفظ 'اوڏر' سان گڏ استعمال ٿيندڙ لفظ "اوڏر پاڏر".
- • **پاڏَرِ:** ث [سن. پُرَ سِڌَ] سنئون پَٽُ – اَجو پَٽُ – ڪليل ميدان – پوٺو. جاءِ جي اڳيان ڪليل ميدان – آڳنڊ _ اڱڻ. (اسم خاص) تعلقي ديري محبت (ماتلي) ۾ هڪ ديهه جو تعلقي گونيءَ (ٽنڊي محمد خان) ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.
- • **پاڏ:** ظرف. پاسي – ڏانهن "پُنيءَ پاڏ = پُنيءَ طرف".
- • **پاڏارڻُ (ل):** مصدر. ڏسو "پڌارڻ". پڌرو ڪرڻ – پاڏارڻ. "ڪري پيڪ پنهونءَ سين پاڏاريائين پاڻ". (شاهه). (پاڏاريو – پاڏاريندو – پاڏاريل). ث.
- • **پاڏ ڪِي ج پاڏ ڪَيُونْ (ث):** ننڍڙي. پَاڏي. وِچ.
- • **پاڏَنْهَنْ. پاڏَهَنْ (ت):** ظرف. ڏسو (پاڏِ).
- • **پاڏو ج پاڏا:** ذ. [سن. وَتْسَهْ] ماهي مال جو نَرُ ٻچو – ڪُونهونْ. اڏامندڙ جيت جو قسم (پؤنر جهڙو رنگ ڪارو). چيٽي جو ٽِنڊڻُ. (صفت) ٿلهو متارو. سگهارو – جانٺو. (ث) پاڏي ج پاڏيون.
- – **پاڏا پِيهڻ:** خار ڪائڻ – ڪاوڙ ڪائڻ.
- – **پاڏو ٿيڻ:** ٿُلهو ٿيڻ – متارو ٿيڻ – مَڇِي پوڻ.
- – **پاڏيو ج پاڏِيا (ت):** ذ. پاڏو. پَاڏِيئو ج پاڏِيئا (ت): ذ. آڪَ جي وڻ جو انب – آڪنَڙو.
- • **پاڙِ (ت):** ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو. گهڻ ڪائُو – پيٽِي.
- • **پائڻ. پائڻُ:** مصدر. چوپائي ڪي ٽنگ ۾ ڏگهو رسو ٻڌي ٻنيءَ ۾ چيڪَ چڏڻ (جيئن اُهو جانور ڳچ حصي ۾ گهمي ڦِري گاهه ڪائي سگهي) چيڪ چڏڻ. سَلهڻُ. اَٿَرُ ڪرڻ. (پائيو – پائيندو – پائيل).
- • **پار:** ظرف. [ف] گذريل – پويون.
- – **پارسال:** ذ. گذريل سال – پَرُ.
- • **پارَ:** ذ. [سنڌي. پارَ ج پارَ] هي لفظ هميشه جمع ۾ ڪم اچي. نشان (سڃاڻپ لاءِ) – اهِڃاڻ. ڪم – افعال – لڇڻ.

Gul Hayat Institute

عادتون – خصلتون. گُڻ – وصفون. رواج. ڪنهن فوتيءَ تي روئڻ وقت ان جون وصفون بيان ڪرڻ – اوسارا.

– **پار آلاپڻ:** پار ڪيڻ – سُرَ سان فوتيءَ جا گُڻَ ڳائڻ.

– **پار پتا ڏيڻ:** نشانيون ٻڌائڻ – ايمان ڏيڻ – گذريل ڳالهيون ياد ڏيارڻ.

– **پارَ پڇڻ:** نشانيون پڇڻ – اهڃاڻ پڇڻ.

– **پارَ ڏيڻ:** نشانيون ٻڌائڻ – ڏَس ڏيڻ. سڃاڻپ ڪرائڻ (ڪنهن وسري ويل ماڻهوءَ جي).

– **پارَ سڃاڻڻ:** نشانيون سڃاڻڻ. افعال سڃاڻڻ. افعالن مان سهي ڪرڻ.

– **پارَ ڪيڻ:** مري ويل ماڻهوءَ جون وصفون خاص نموني ۾ بيان ڪري روئڻ – اوسارا ڪيڻ. وڏي آواز سان روئڻ.

• **پارَ:** ث. نار جي نيسر (ڪ). چونري يا لانڊي ۾ ناهيل جارو. اڱڻ جي ڪنار (ث).

• **پار:** ظرف [سن. پارَ] ٻي ڪپ تي – هُن پر – ٻئي پاسي (درياءَ جي) – پرار.

– **پار اُڪارڻ. ڪرڻ. لنگهائڻ:** پرينءَ پر پهچائڻ – پرار اُڪارڻ – درياه تُبائڻ – مشڪل مان ڪيڻ. ڪاميابي حاصل ڪرڻ.

– **پار لنگهڻ:** آر پار وڃڻ – هُن پر وڃڻ – ڪاميابي حاصل ڪرڻ – مصيبتن ۽ مشڪلاتن کان آجو ٿيڻ – لنگهي پار پوڻ.

– **پار مٿي:** ظرف. هن پار ڏانهن. ٻئي جهان ڏانهن. "ويندو نه ڀسين ڏيهه، پتڻ هن پار ڏي". (شاهه).

• **پارَ ج پارَ:** ذ. [سن. پارَ] نديءَ جو ٻيو ڪپ – پراڙ. طرف. پاسو. طرفداري – حمايت. لحاظ. پتو – ڏَسُ. نشان – اهڃاڻ. لڇڻ – عادت. حدَ – ڇيڙو. اوسارو. تانگهو. ڪوهُ (جنهن ۾ تَرُ جو پاڻي نه هجي برسيمي جو پاڻي اچي. تر ۾ اهڙن ڪوهن جي اونهائي ۲۵ فوٽن کان ۵۰ فوٽن تائين ٿئي. انهن کي برساتي ڪوهُ به چون. هنن ڪوهن جو پاڻي مٺو ٿئي). پار درياءَ يا ڪوهه جي ڪپ تي ٻڌل ڳوٺ (ث).

– **پاران:** ظرف. پرينءَ پر کان – هن پار کان. پرئين طرف کان – طرفان – پران. جي عوض.

– **پارا وارُ:** ذ. پڇاڙي – ڇيڙو – انتها – پڇڙيُ.

– **پارَ ٿيڻ:** پاران پوڻ – طرف کڻڻ – پاسو وٺڻ – حمايت ڪرڻ – تائيد ڪرڻ.

– **پارُ پائڻ:** انت لهڻ – حد لَهڻ.

– **پارَ پوڻ:** لنگهڻ. (ڏکئي ڪم يا بيماريءَ مان). ڪامياب ٿيڻ – مطلب حاصل ڪرڻ – مقصد کي پهچڻ.

– **پارِ دَرْشڪ:** صفت. [سن] اُها شيءِ جنهن مان آرپار ڏسي سگهجي – شفاف.

– **پارُ سُڃاڻڻ:** طرف سڃاڻڻ. عزت واري يا قرب واري جو قدر ڪرڻ – لحاظ ڪرڻ.

– **پاروچو:** ذ. صفت. پاريچو – پارَ جو وينل.

– **پارُون. پارئُون:** ظرف. درياءَ جي ٻئي طرف کان – هُن پرِ کان. طرفئُون. پاران – بدران – عوض.

– **پاريانُ:** ظرف. طرف کان – پار کان – پرئين طرف کان.

– **پاريچو ج پاريچا:** ذ. صفت. درياءَ جي ٻئي پر جو رهاڪو – پراڙ جو وينل. (مجازاً) سهڻيءَ جو عاشق (ميهار درياءَ جي ٻئي پر رهندو هو) ڏسو "پاروچو". "مٿي جهوڪ جهري، پُنڌ پَس پاريچن جي". (شاهه).

• **پارابو ج پارابا (ڪـ ڪ):** ذ. ڏسو "پاراپو".

• **پاراپو ج پاراپا (ل):** ذ. [سن. پَرَشَتَ پاوَ پَرِيْش = موڪلڻ + پاءَ = حالت. موڪلڻ جي حالت]. پيغام – سنيهو – نياپو. ڏوراپو. "سِڪان جي نه سٽين، پاراپا پريءَ جا" (شاهه ڪريم).

– **پاراپي ج پاراپي:** ذ. صفت. قاصد – رهبارو – پانڌي.

• **پاراتو ج پاراتا:** ذ. پِٽَ – سراپ – بد دعا – پِٽُو – ڪاني.

– **پاراتو ڏيڻ:** پِٽڻ – پِٽا ڏيڻ – بد دعا ڪرڻ.

– **پاراتو ج پاراتُو:** ذ. صفت. پٽو – ڪارزبانو.

• **پاراٿڻ:** مصدر. گوهيل اٽي کي گيهه يا مکڻ هڻڻ – مَکُ ڏيڻ.

• **پاراٿو ج پاراٿا:** ذ. [سن. پرا + سُٿهه] پراٺو – اَڦراٺو

• **پاراپو ج پاراپا (ڪ):** ذ. نياپو – پيغام – سنيهو – ڏسو "پاراپو".

– **پاراپي جع پاراپي:** ذ. نياپو ڪئي ويندڙ – قاصد – رهبارو.

• **پارادي ج پاراديِ:** ذ. صفت. [سن. اَپرادي = گنهگار. پاپي] شڪاري. ماري پاپي – ظالم.

• **پارادي:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پاران:** ذ. دؤر (شاسترن يا ڌرمي ڪتابن جو). پاٺ.

• **پارانيو ج پارانيا:** ذ. نياپو – سنيهو. پيغام وٺڻ – مهڻو – طعنو – ڏوراپو. ڏسو "پاراپو".

– **پارانيا پچارڻ:** پيغام پهچائڻ – نياپا ڏيڻ. ڏوراپا ڏيڻ – طعنا هڻڻ – مهڻا ڏيڻ. گذريل ڳالهيون پچارڻ.

Gul Hayat Institute

• **پارَانْ ڪَشُ:** ذ. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار (تاجيءَ جو برَ چڪي بيهارڻ لاءِ سنهي ڪمان جهڙي ڪاٺي).

• **پارانُو ج پارانا (ڪ):** ذ. پهرو – سنيال – رکوالي. شڪار لاءِ ناهيل لَڪَ – ڪنڊڻو – لڪڻو.

• **پاراهي ج پاراهيُونْ:** ث. پارائي ٽوڻي (ٿ).

• **پارائي ج پارائيُون:** ث. لوهه جي ٿُلهي سيخ (ڳرين شين کي چورڻ، ريڙهڻ يا مٽي کڻڻ جي ڪم اچي) – بيرم. ڏري کوٽڻ لاءِ ڏگهي لوهي رَنبي. ڪاٺ چيرڻ وقت ڳهوڙيءَ جي اندران ڏنل جهَلَ يا چِير.

• **پارَتَ ج پارَتُونْ:** ث. [سن. آرپَڻ = حوالي ڪرڻ] سفارش – سُپارت – خاص تاڪيد. ڪم پوري ڪرڻ جي هدايت.

– **پارت ڪرڻ:** سفارش ڪرڻ – چوڄاءُ ڪرڻ – سُپارت ڪرڻ.

• **پارٽ:** ذ. [انگ. Part] حصو – پاڱو. ٽڪرُ – ڀهرو.

• **پارٽ ونڻ:** عملي طرح ڀهرو ونڻ (ڪنهن ڪم ۾).

• **پارتو:** اسم خاص. تعلقي چاچري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پارٽي ج پارٽيُونْ:** ث. [انگ. Party] جماعت – گروهه – ٽولي – گهڻن ميمبرن جي گڏيل دعوت – مجلس.

• **پاربَتي:** اسم خاص. [سن. پاروتي] هندو مذهب موجب شِوَ جي زال جو نالو. اُها عورت جا برف جهڙي صاف ۽ جبل جهڙي مضبوط هجي ۽ ايشور کي پتيءَ جي روپ ۾ جَپي.

• **پارجات:** ذ. [سن] مرجان جو وڻ.

• **پارجو ج پارجا:** ذ. پارجہ. چلڪندڙ رُک جو هڪ قسم. پرُچ.

• **پارْجہ:** ذ. [ف] ٽڪرو – پرزو. ڪپڙو. لباس – وڳو. خلعت.

• **پارجہ بافي:** ث. ڪپڙي اڻاوت جو ڪم – ڪپڙي اُڻڻ جو هنر.

• **پار دال:** ث. بناڦَر جي ڪير ڏيندڙ اُڪ. ڏاچي.

• **پارُو ج پارا:** ذ. [سن. پارَ = پارو] موتيءَ جو هڪ قسم (اندر ميٺ پريل، اڇي رنگ جا ۽ خاص ڪري نٿن ۾ وجهبا آهن) – شيلائي موتي. ٺڪر جي ننڍڙي ماٽي (جنهن ۾ ڪير جمائجي) ڪُنو (ٺڪرجو).

• **پارَسُ ج پارَسَ:** ذ. [سن. سپَرش] – خيالي پٿر جو هڪ قسم (چون ٿا ته اهو پٿر لوهه سان گسي ان کي سون ڪري وجهندو آهي). (صفت) نهايت عمدو. نفيس. قابل – لائق. اُستاد ڪامل.

– **پارَسُ پيپرُ:** ذ. وڻ جو هڪ قسم.

– **پارَسُ ٿي پوڻ:** ڪامل ولي ٿيڻ. فيض وارو ٿيڻ (جنهن جي فيض ڪان مريد مٿيا وارو ٿئي).

• **پارسُ:** اسم خاص. [ف] ملڪ ايران جو اڳوڻو نالو (جو هوشنگ جي پٽ تان هن ملڪ تي پيو). فارس. حضرت نوح عليہ السلام جي پوٽي جو نالو.

– **پارسي ج پارسِي:** ذ. صفت. پارس جو (رهاڪو) – فارسي. ايراني. آتش پرست.

– **پارسِي:** ث. ايران جي ٻولي – فارسي. پرولي. (صفت) ڏکي – اهنجي.

– **پارسي پائڻ:** پرولي پڇڻُ – ڳجهه پروڙڻ.

– **پارسي پڙهڻ:** ڏکيو ڪم ڪرڻ. ڏاريو علم پرائڻ. قابليت حاصل ڪرڻ "پارسي پڙهسي، گهوڙي چڙهسي" (چوٹي).

– **پارسِي هڻڻ:** مشڪل ڪم هڻڻ. نڻون ڪم هڻڻ.

– **پارسا ج پارسا:** ذ. صفت. [ف] پرهيزگار – پاڪدامن – نيڪ – صالح. متقي – زاهد.

– **پيرانِ پارسا:** ذ. وڏو پير – وڏو مرشد – سجاده نشين.

– **پارسائي ج پارسائيُونْ:** ث. تقويٰ – پرهيزگاري – پاڪدامني. خداترسي.

• **پارسَلُ ج پارسَلَ:** ذ. [انگ. Parcel] بند ٿيل پئڪيٽ – ٽپال ذريعي ڪا بند موڪليل شيءِ. بڊَ – بدڙي.

• **پارشُ ج پارشَ (ت):** ذ. پاڙچ.

• **پارشَدُ ج پارشَدَ:** ذ. مُلڪ. نيڪ. رَهبر. ڏسو "پارکد".

• **پارڪُ، پارڪَ ج پارڪَ:** ذ. [انگ. Park] باغيچو – ننڍڙو باغ.

• **پارگر:** اسم خاص. سنڌ جي هڪ طبعي حصي جو نالو (جو ٿرُ ڪڇ ۽ جوڌپور علائقن جي وچ ۾ آهي. اصل ۾ 'پار ڪار = ڪاري جي پار' يعني لوڻي نديءَ جي ٻرينءَ ۾).

• **پارک:** ث. [سن. پريڪشا = جاچڻ < ڄاچڻ < ايڪشن = ڏسڻ] پَرک – پريکيا – آزمائش – ڪَسَ – جاچ.

– **پارکُ ج پارکَ:** ذ. صفت. پارکو.

– **پارکاج پارکائُونْ:** پرک.

– **پارکُو ج پارکو:** ذ. صفت. [سن. پريڪشڪ] پرکيندڙ – کوڙ سچ کي ظاهر ڪندڙ. چڪاسيندڙ – آزمودو وٺندڙ. سڃاڻڻ وارو (اصل نقل کي) ڏاهو – آزمودگار. جاچُو. نقاد.

• **پارکَدُ ج پارکَدَ:** ذ. صفت. [سن. پارشَدَ = اجلاس، جلسہ. انجمن وغيره] پارشد ديوتا جي ڪچهري. نوڪر. تماشائي. سونهون.

Gul Hayat Institute

• **پارِليامينٽ:** ث. [انگ. Parliament] قانون بنائيندڙ جماعت. قانون ساز اسيمبلي – قومي نمائندن جو ميڙ – مجلس شوريٰ.

• **پارنو:** اسم خاص. تعلقي ڇاڇري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پارِنِيت، پارِنِٽت (ٽ):** ث. شاديءَ واري رات – پرڻي جي رات – لائُنِ واري رات.

– **پارُوُ:** ذ. صفت. پاريندڙ – نباهيندڙ. وفادار. وقت گذر ڪندڙ. (اسم خاص) هندڪو نالو.

• **پارو:** ذ. [سن. پارَد] ڌاتوءَ جو هڪ قسم (اڇي رنگ جو. پٽڙو گهاٽي پاڻيات وانگر چلڪندڙ ۽ ترِڪندڙ ٿئي) – سيماب.

• **پارو ج پارا:** ذ. [سن. پُرلِيَمُ = برف] سياري جي موسم ۾ ڏاڍيءَ ٿڌ سبب جاول پاڻي – ڏاڍي ٿڌ – سخت سيءُ. "سِه سيارو پاڻي پارو جِت جهڙ جهَڪَ ۽ جهول" (شاه). نڪر جو لوٽو (کير وجهڻ جي لاءِ ڪر اچي) – پارڙو. ڪُنو (نڪرجو) موتيءَ جو هڪ قِسم (رنگ اڇو. اندر ميڻ پريل) – شيلاٽي موتي – پارڙو. [ف. پاره] ٽڪرو "جان جگر ڪري پارا پارا" سيپارو < سي = ٽيهه + پارو = ڀاڱو = ٽيهون حصو (قرآن شريف جو). (صفت) پارن وارو – افعالن وارو. (ظرف) وانگر – جِيان – جهڙو. تو پارو = تو جهڙو. مون پارو = مون جهڙو".

– **پارَن ۾ پارا پوڻ:** مصيبتن تي مصيبتون ڪڙڪڻ – تڪليفن مٿان تڪليفون اچڻ.

– **پارو پچڻ:** هندن جي هڪ مُردي کي مساڻ ڏي ڪٽي وڃڻ کان اڳ مُردي جي مٿن کان دِلي پچڻ جو سوَڻ ڪرڻ.

– **پارِوَتِي:** اسم خاص. [سن. پاربَتِي = مهاديو جي زال] مهاديو جي زال جو نالو – پاربَتِي.

• **پاروٺو ج پاروٺا:** ذ. [سن. پارَ] تيار ٿيڻ کان پوءِ گهڻي وقت تائين رکيل. (کاڌو طعام وغيره جو ٺري بي سواد ٿي وڃي). رکيل (کاڌو). ٺريل – بي سواد – اوسِنو. باسي – ڏپ ڪيل. ڪِنو (ٿ) پاروٺِي ج پاروٺيُون.

– **پاروٺِي واڱڻ جهڙو منهن ڪرڻ:** پيلو منهن ڪرڻ – مايوس ٿيڻ. شرمسار ٿيڻ – لَڄِي لڳڻ.

• **پارِوڙِيْ:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٻارُوڙِي:** ث. خبر – سُڌ – ڄاڻ – پروڙ.

• **پارَهْ:** ذ. [ف. پاره] ٽڪرو. حصو – ڀاڱو. پرزو. پيوند – ڇتي. قرآن شريف جي ٽيهن حصن مان هڪ حصو – پارو.

– **پارَهْ پاره ڪرڻ:** ٽڪر ٽڪر ڪرڻ – پرزا پرزا ڪرڻ.

– **پارَهْ دوز:** ذ. صفت. ڪپڙن ۾ اڳڙيون وجهندڙ. موچِيْ.

• **پارِهيڙِي ج پارهيڙي:** ذ. [سن. پَرَ ڌَرْشَڪْ] شڪاري. ماري. پاپي. پکين جو شڪار ڪندڙ. پکي ڦاسائيندڙ.

• **ٻارهيڙِيْ ج پارهيڙيُونْ (ک):** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (ڇلرن سان. رنگ سونهري. ڊيگهه ٣ – ۴ انچ).

• **پارِي ج پارِيُونْ:** ث. [پُرا. پَنْڊِيا. سن. پَانْڊ + اڪا] ڏڪِي (نڪرجي). نِڪَرجي ڪُني (ڇٽن واري). چپرجي آڏو وراندو. [سن. پالي = قطار] گَوهو – سيڙهه. ڪَسِي – نهر. سِير. ڪنڌي – ڪپُ (گِوڙهن جو) وسڪارو. لانڊ – قطار. نِپايل يا پالِيل عورت – نوڪرياڻِي – ٻانهي. چُرُ جو نُبو – پورُ. پيادي. "تسئي تي، سيَد چئي، ڪٽي پير پاري". (شاه).

• **پارِياهو ج پارِياها (ک):** ذ. مڇيءَ ڦاسائڻ لاءِ هڪ قسم جي "سَنْڌِ" (جا ڪناري تي جهلي ويهجي).

• **پاريهو ج پاريها (ٿ):** ذ. [سن. پراوَت] پاريهل. ڪبوتر.

• **پاريچا (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاريري:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پاريسِي ج پاريسِيُونْ:** ث. پارسِي ٻولي. ٻروچڪي ٻولي. گِجهارت – پرولي – ٻُجهارت. "ڏين پارسيُون پاڻ ۾ .... الخ" (شاه).

• **پاريڪِي (ٿ):** اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پاريلُ ج پاريلَ:** ذ. [سن. پاراوَتْ پاڙوَتَهْ = ڪَبوتَرِ] ڪبوتر – پاريهل.

• **پارِيْنَہ:** صفت. [ف] جهونو – پراڻو – ڪُهنو. زبون.

• **پاريو ج پارِيا:** ذ. ٽڪاڻو ڏيورو. "جيئن عمر ڪوٽ پرسان راڻنَ جا پاريا".

• **پاريهَرُ، پاريهَلُ ج پاريهَر، پاريهَل:** ذ [سن. پاراوَتْ] پکيءَ جو هڪ قسم (چمڪندڙ سُرمائي رنگ جو. ڦتل جاين ۽ پراڻن کوهن ۾ رهي ان جو رت ۽ گوشت. تمام سخت گرم مزاج. اڏ رنگ جي مرض ۾ ترت علاج طور ڪارايو ويندو آهي).

• **ٻاڙَ (ک):** ث. گاهه جو هڪ قسم (چوپايو مال کائي ۽ هن کي اُيرڻ لاءِ مِني پاڻي جي ضرورت ٿئي).

• **ٻاڙَ ج ٻاڙوُنْ:** ث. [سن. پَٽ] جَڙ – بيخ. ڪنهن بہ نباتات جو زمين ۾ پکڙيل. تاندورن وارو حصو (وڻ يا ٻوٽي کي مضبوط جهلي ۽ پاڻي جُهي وڻ کي رسائي). پيڙهه – بُنياد.

– **ٻاڙانْ، ٻاڙوُنْ:** ظرف. ٻاڙ کان – ٻاڙ وٽان. بنياد کان.

Gul Hayat Institute

– **پاڙيٽ ج پاڙيٽ:** ذ. صفت. پاڙ پٽيندڙ. جڙ اُکيڙيندڙ. برباد ڪندڙ – ناس ڪندڙ – ويري – دشمن.

– **پاڙ پٽڻ:** برباد ڪرڻ. جڙ ڪڍڻ. بنياد اکوڙڻ – ناس ڪرڻ.

– **پاڙ پيڙهيءَ وارو هجڻ:** بنيادي وڏو ماڻهو هجڻ. خانداني نسل مان هجڻ. هلندي پڄندي وارو هجڻ.

– **پاڙ سائي ٿيڻ:** سر سبز ٿيڻ – آباد ٿيڻ – خوش ٿيڻ. (ڪنايتہ) تباهہ ٿيڻ – ناس ٿيڻ (عام طور باراتي ۾ ڪم اچڻ "شل ڪا پاڙ سائي ٿئيس")

– **پاڙون پٽي ڪيڻ:** بنياد کان ناس ڪرڻ – صفا برباد ڪري ڇڏڻ.

– **پاڙونڊو ج پاڙونڊا:** ذ. ول جو پاڙ وارو پٽو (جو سخت ٿئي ۽ اڪثر ڪاٺڻ جي ڪم نہ اچي).

• **پاڙَچُ:** ذ. نار يا هُرلي جو هڪ عضوو (ڪاٺ يا لوهہ مان ٺهيل هٿ ڪن ڏگهو ۽ فوٽ ڪن ويڪرو نار جنهن ۾ لوٽن مان پاڻي ڪري ۽ اُتان وچي نيسر ۾ پوي). لوهہ جو پترو – پڙچ.

• **پاڙچو ج پاڙچا:** ڏسو "پاڙچ".

• **پاڙچو ٿي پوڻ:** بي حِس ٿي پوڻ – ڏاڍو ٿڪجي پوڻ – ٿانُ ٿي پوڻ.

• **پاڙ ڏنگ:** ذ. پلاڻ جو هڪ رسي ٽڪر (جو ڪوتي ۾ ٻڌبو آهي).

• **پاڙ:** مصدر. پاڙڻ مان اسم. عوض – بدلو. "آڙ" لفظ سان گڏ ڪم ايندڙ لفظ "آڙ پاڙ ڪي وڃڻ".

– **پاڙ:** ذ. عوض – بدلو. ضد. وير – انتقام. اُگهہ – مُلهہ – هميشہ لفظ "اُگهہ" سان گڏ ڪم اچي "اُگهہ پاڙ".

– **پاڙ پاڙڻ (ٿ):** بدلو وٺڻ – رهيل پلئُو جي ڪَسَر ڪيڻ.

– **پاڙجهاڙ:** ٿ. وهنوار – لٽ پٽ. (حساب ۾). ڏيتي ليتي جو فيصلو.

– **پاڙ جهاڙ ڪرڻ:** جُڪتو ڪرڻ (ليکو). ٻہ شيون هڪٻئي جي بدلي ۾ قبول ڪرڻ. بدلو وٺڻ.

– **پاڙائتو ج پاڙائتا:** ذ. صفت. پاڙي جو – پاڙي وارو.

– **پاڙو رکڻ:** پاڙي جو ننگ رکڻ. پاڙي جي حفاظت ڪرڻ – پاڙي جو لحاظ رکڻ.

– **پاڙوسي ج پاڙوسي:** صفت. پاڙي جو رهاڪو – پاڙيسري.

– **پاڙي پنڌ:** ظرف. گس پنڌ – ڏگ پنڌ سان – وات ويندي.

– **پاڙيچي پاڙيچي:** ذ. صفت. پاڙي جو – پاڙيسري.

– **پاڙيسري ج پاڙيسري:** ذ. صفت. پاڙي جو – پاڙي وارو – پاڙي جو رهاڪو – پاڙي ۾ ويٺل – همسايہ – محلي وارو. پر ۾ ويٺل ويجهو ويٺل.

– **پاڙي وارو ج پاڙي وارا:** ذ. صفت. پاڙيسري.

• **پاڙوڏڙو:** اسم خاص. تعلقي ننگرپارڪر ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پاڙها (ٿ):** اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

– **پاڙهٽي:** ٿ. پاڙهڻ جو ڪم يا نمونو.

• **پاڙهو ج پاڙها:** ذ. صفت. پڙهندڙ (ڦيٿو جهاڳ). ڦيٿو وڃهندڙ – جهاڙ وڃهندڙ.

• **پاڙهيتو ج پاڙهيتا:** ذ. صفت. جهاڙ وڃهندڙ – مانڊو.

• **پاڙهيري ج پاڙهيري:** ذ. شڪاري – پکين جو شڪار ڪندڙ – ماري. "سَرَ ۾ پکي هيڪڙو پاڙهيري پنجاهہ" (شاهہ).

• **پاڙِي ج پاڙِيون (ٿ):** ٿ. پٽ ۾ مٽيءَ جو ناهيل طاق (ڏانوَ وغيره رکڻ لاءِ).

• **پاڙِي ج پاڙِي:** ذ. صفت. [ف. پاجي = (پا = پير + جي) = پيرن تي ڪرندڙ] پاجي. ٻانهو – نوڪر – گولو – خدمتگار. خسيس – نيچ – ڪميڻو (ٿ) ٻانهي – گولي. وچڙيل. ڏسو "پاجي"

• **پازيبُ ج پازيبَ:** ذ. [ف. پا + زيب = سينگار] ڳَنهُ جو هڪ قسم – پيرن ۾ پائڻ جو زيور – توڙهو – ساٽو.

• **پاسَ:** ذ. [ف] سنڀال – نگهباني. لحاظ – خيال – رعايت. سانگو – سبب. طرفداري – حمايت. اڪثر مرڪب لفظن جي اڳياڙي ۾ ڪم ايندڙ لفظ. "پاسبان. پاسخاطري. پاسدار وغيره".

• **پاسِ:** ذ. [سن. پارشو] پاسو – طرف. پر. (ظرف) وٽ – ويجهو – قريب – نزديڪ "آسپاس".

– **پاسيرو:** ظرف. پاسي تي – هڪ پاسي. هڪ طرفو. پاسي پر. ٻري – ٻرپرو.

• **پاس:** ذ. [انگ. Pass] لنگهہ – راهہ. جو رستو. (صفت) ڪامياب (امتحان ۾). ڪامياب ٿيل (آزمائش ۾). پسند – منظور.

• **پاس بوڪ:** ذ. [انگ. Pass Book] بئنڪ ۾ رکايل پئسن جو ڪتاب.

– **پاس ٿيڻ:** لنگهي وڃڻ (راهہ تان). ڪامياب ٿيڻ (امتحان ۾) سوپارو ٿيڻ. پسند اچڻ – منظور ٿيڻ.

• **پاس. پاس ج پاسون پاسيون:** ٿ [انگ. Pass] راهداري. اجازت نامو – منظوري (ڪم ڪرڻ جي). تحريري اجازت – موڪل.

• **پاسُ (ٿ):** ذ. [سن. پشت] گوشت – ماس. پاهہ. آڌاريل يا

Gul Hayat Institute

ٻريل گوشت. "گوشت ڪاڏي وَڏي پاسَ، انَّ. ڪاڏي وڏي اوجهري، کير پيتي وڏي رتَ. گيهه ڪاڏي وڏي ڪوپري".

- **پاساتُ:** ظرف. [سن. پارشو = پاسو] ڏانهن – طرف. (ذ) هندو واپارين جي اصطلاح ۾ بلن ۽ هنڊين ۾ استعمال ٿيندڙ لفظ. يعني بل جنهن ماڻهو ڏانهن پاسات هوندو ادائگي انهيءَ کي ڪرڻي آهي].
- **پاسارا:** ذ. [بلوچي] دشمن تي اوچتو حملو – شبخون "پرين ڪيا پاسارا" (ن – ب).
- **پاسارو ج پاسارا:** ظرف. [سن. پارشوَ] پاسيرو. هڪ طرفو – پريرو – پري. (ث) پاسارِي ج پاسارِيون.
- **پاسارِي ج پاسارِيُون:** ث. پاسِري – پاسراٽي. "ڪانُ ڪرنگهي ڪپيو. پاساريون ڀڳي" (شاهه).
- **پاسارِي ج پاسارِي:** ذ. صفت. [سن. پَڻيَہ = وڪري جو مال + سارَ < شْرُ = پکيڙڻ]. پساري وکر رکندڙ. دڪاندار – پساري.
- **پاساڙو ج پاساڙا (ٿ):** ذ. [سن. پارشوَ] پِٽَ جو هڪ پاسو. "ميها موگر تَلئين، پيپُون پاساڙن". (خليفو نبي بخش).
- **پاساڱِ (ٿ):** ث. ڪوهه ۾ لهڻ واري ماڻهوءَ کي بچاءَ لاءِ ڏنل ٻي رسي (هڪ رسيءَ تي ماڻهو ويهي ۽ ٻيءَ کي مدد طور جهلي هيٺ لهندو وڃي).
- **پاسِبانُ ج پاسبانَ:** ذ. [ف. پاس + بان] پهريدارُ – نگهبان – محافظ.
- – **پاسبانِي:** ث. نگهباني – چوڪيداري – سنڀال. حفاظت.
- **پاسْتان:** صفت. [ف] پراڻو – جهونو – آڳاٽو – قديم – ڪُهنو.
- **پاسَخ:** ذ. [ف] جواب.
- **پاس خاطر:** ث. [ف. پاس + خاطر] حمايت – طرفداري. لحاظ – مروت.
- – **پاس خاطِرِي:** ث. آدر ڀاءُ. مرحبا. خاطرداري. خوشامد. طرفداري. لحاظ – مروت. رعايت.
- **پاسِداري:** ذ. [ف. پاس + دار] نگهبان. پاسبان. طرفدار. لحاظ رکندڙ.
- **پاسداري:** ث. لحاظ. مروت. نگهباني. طرفداري.
- **پاسِرُ ج پاسِرَ (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (ڇلرن سان. پيٽ اڇو ٻُني ڪاري ۽ ڏيکڻ ڇڻن ڪان پنجن انچن تائين).
- **پاسِرو ج پاسِرا:** ذ. [سن. پارشوَ = پاسو] جاءِ جي ڇت ۾ پاسي کان ٻيل وَرو.
- **پاسِرِي ج پاسِرِيُون:** ث. [سن. پُرشُڪا] ڇاتيءَ جي پاسن وارين هڏين مان هڪ هڏي (جا سنهي ۽ چپٽڙي ٿئي ۽ ٽاڪي ۽ ڪرنگهي کي ٻَڌي) – پاسِراٽي. بيل گاڏيءَ جي پاسي واري ڪاٺي (ت).
- – **پاسِريءَ وارو هڻڻ:** ڪنهن وڏي ماڻهوءَ سان لاڳاپو هئڻ. پُشت وارو هئڻ – چڱي خاندان مان هئڻ.
- – **پاسِريُون ڀڃڻ:** سخت سزا ڏيڻ – هَڏ گُڏ ڀڃڻ.
- **پاسِڙِي ج پاسِڙِيُون:** ث. بدن جو پاسو.
- **پاسنجر:** ذ. [انگ] مسافر. مسافر گاڏي.
- **پاسَنگُ:** ذ. [ف] ساهميءَ جي ڪانِ لاهڻ لاءِ نڪي ۾ ٻَڌل وَزن – ڪاڻ. ساهميءَ جي پُڙن کي برابر ڪرڻ لاءِ ٻَڌل وزن. (صفت) برابر. هڪ جهڙو. هموزن – سنئين ڪاني – تور ۾ برابر.
- **پاسڻ (ٿ):** مصدر. چمڙي يا چوڙي تان وار لاهڻ لاءِ چوڙي کي ڪونر ۾ وجهڻ.
- – **پاساپلو:** ذ. آس پاس – اوسا پاسا. ڪُندون پاڱا – پلاند پوچڙ (ڪپڙي جا). تعلقات.
- – **پاسا ڪرڻ:** پري ٿيڻ – ٻاهريان پاسا وٺڻ. ڪناره ڪشي ڪرڻ. نٽائڻ. لِڪَڻ.
- – **پاسا ڪوٺڻُ:** پلاند سوڙها ڪرڻ – وَرَ ڳَنجڻ. ڀڄي وڃڻ جي ڪوشش ڪرڻ. اٿي وڃڻ يا نڪري وڃڻ جي تياري ڪرڻ.
- – **پاسا وَرائِڻُ:** ننڊ نہ اچڻ جي حالت ۾ اُٿلڻ پُٿلڻ. بي آرامي ٿيڻ.
- – **پاسا هڻڻ:** ٽيلها ڏيڻ. حرڪت ڪرڻ. (بارائتي بيماريءَ ۾) ڪُکن وارا هنڌ هيٺ مٿي ٿيڻ.
- – **پاسو اَٽڪائِڻُ:** ڪجهہ قبضو ڪرڻ. ڪُلهو هڻڻ (سوڙهہ ۾ وهڻ لاءِ). ٿورڙيءَ جاءِ ۾ ويهي رهڻ.
- – **پَاسو ٻَڌڻ:** طرفداري ڪرڻ – حمايت ڪرڻ. لغڙ کي ڪَنِي ٻڌڻ. پاسو جهلڻ طرفداري ڪرڻ. حمايت ڪرڻ.
- – **پاسو ڇَڏڻ:** ڌار ٿيڻ – جدا ٿيڻ. جِند ڇڏڻ. طرفداري ڇڏڻ.
- – **پاسو ڏيڻ:** ويجهو اچڻ. پَر وٺڻ. (اميد يا لالچ رکي) ويجهو ٿيڻ. رستي وغيره جو ڪَپ وٺڻ. اثر وجهڻ – اثر هيٺ آڻڻ.
- – **پاسو ڪرڻ:** پاسو ڏيڻ – هڪ پاسيرو ٿيڻ. پري ڀڄڻ – پري هٽڻ. ٽَري وڃڻ – پرهيز ڪرڻ.
- – **پاسو ڪارائِڻُ:** لغڙ کي پاسي تي موڙڻ.
- – **پاسو ڪٽڻ:** طرف وٺڻ – حمايت ڪرڻ – مدد ڪرڻ.
- – **پاسو ڪوڙڻ:** ٿورو آرام ڪرڻ. ڪِري پوڻ – ڏِهي پوڻ. بيمار ٿيڻ. مري وڃڻ. ڏيوالو ڪڍڻ.

Gul Hayat Institute

– **پاسو ڳـَرو ٿيڻ:** طاقتور ٿيڻ. (طرف يا ڌُر). مدد ملڻ سبب هَٿـي اچڻ.

– **پاسو وٺڻ:** پاسو ڪرڻ – هڪ پاسيرو ٿيڻ – پري ٿيڻ. طرف ڪٽڻ – طرفداري ڪرڻ – حمايت ڪرڻ. پاسو جهلڻ.

– **پاسو هڻڻ:** ڪُلهو هلڻ – ٺيلهو ڏيڻ. برابري ڪرڻ.

– **پاسي:** ظرف. طرف طرف ڏانهن. هڪ طرف. پري – پريرو. جُدا – علحده.

– **پاسي ۾:** ظرف. هڪ پاسي تي – پاسيرو.

– **پاسي پوڙهو ج پاسي پوڙها:** ذ. صفت. ڏبرو – ضعيف – هيڻو – ٿڪَل.

– **پاسي پوڙهي (ت):** ث. صفت. دشمنيائي. ٻهاڃ.

– **پاسي وارو هڻڻ:** پُٺ وارو هڻڻ. هلنديءَ وارو هڻڻ. پاس وارو هڻڻ.

• **پاسِواڻ:** ث. ڌارين مان شادي ڪري آندل ڇوڪري. (ڏاڏي پوٽيءَ جو ضد).

• **پاسوڙِٺل (ل):** ث. ويم ڪان اڳ ڪير. ٽج آيل عورت.

• **پاسي ج پاسِيون (ل):** ث. ڪامِڙين جي اصطلاح ۾ (ڪانيءَ لائق) واهه جو هڪ پاسو.

– **پاسِي پٽڻ:** ڪانيءَ ۾ واهه يا ڪڙٿي جو پاسو پٽڻ.

• **پاسِيات:** ظرف. [سن. پارْشُوَ] ڏسو "پاسات".

– **پاسِيرو ٿيڻ:** ڏِنگو ٿيڻ. پريرو ٿيڻ. لِڪي وڃڻ. رُخ بدلائڻ.

– **پاسِيرو پوڻ. ڪـَرڻ:** هڪ پاسي تي ڪرڻ – پاسي ۾ ڪرڻ. ڪم ڪان ٽـٽائڻ.

• **پاسِلُ (ت):** ذ. وارلٺل چمڙو.

• **پاسِنجَرُ، پاسِنگـَرُ:** ذ. [انگ. Passenger] مسافر.

• **پاشَ ج پاشا:** ذ. [سن. پاش = ڦاهو] ڦاهو – ڦاهي – ڦاسي.

• **پاشِ:** ذ. [ف. پاشيدن = ٽڪر ٽڪر ڪرڻ – ڇِـٽڪَڻ – ٻُرڪڻ] ٽُڪر – ذرو – ڦِڙو. ڇنڪارَ. ٻُرڪڻ. هي لفظ اڪثر مرڪب لفظن جي پڇاڙي ۾ ڪم اچي "جگرپاش. نمڪ پاش وغيره".

– **پاش پاش:** ذ. ٽڪر ٽڪر – ذرا ذرا.

– **پاش پاش ڪرڻ:** ٽڪر ٽڪر ڪرڻ – ذرا ذرا ڪرڻ. نيست نابود ڪرڻ.

– **پاشِي:** ث. ڇٽڪار – ٻُرڪ – هِيءُ لفظ. عموماً مرڪب لفظن جي پڇاڙي ۾ ڪم اچي ٿو. "نمڪ پاشي. آب پاشي وغيره".

• **پاشا ج پاشا:** ذ. [ف] تُرڪستان ۽ مصر ۾ سردارن جو لقب. سردار – امير.

• **پاشُوت (ڪ):** ذ. ڍَؤ – پُورت.

– **پاشوت ڪرڻ:** ڍؤ ڪرڻ – پُورت ڪرڻ. اَجهاپ ڪرڻ. وهٽ جو ڍؤ ڪرڻ بعد مٽيءَ ۾ ليٽڙڻ ۽ آرام ڪرڻ.

• **پاڪائي ج پاڪائيون:** ث. صفائي – پوترتائي. اَڇتائي – نِرملتا. سنائي.

– **پاڪبازُ ج پاڪبازَ:** صفت. [ف. پاڪ + بازيدن] پاڪائي رکندڙ. صاف دل – پاڪدامن. نيڪ دل. خاڪسارن جي هڪ گروه جو سپاهي.

– **پاڪدامنُ ج پاڪدامنَ:** صفت. [ف. پاڪ + دامن] پرهيزگار – باعصمت – گناهن کان آجو.

– **پاڪـَن پاڪ (ت):** ذ. الله تعاليٰ جي پاڪائي بيان ڪرڻ لاءِ استعمال ٿيندڙ لفظ. نهايت پاڪ.

– **پاڪِي:** ث. پاڪائي – پاڪيزگي – پاڪدامني – پرهيزگاري.

– **پاڪيِڙو ج پاڪيِڙا (لس):** ذ. صفت. پاڪ – پاڪائي وارو.

– **پاڪيِزگي:** ث. پاڪائي – صفائي.

– **پاڪيِزه:** صفت. پاڪ – صاف.

• **پاڪِستانُ:** اسم خاص [ف] ايشيا کنڊ ۾ مسلمانن جو هڪ جمهوري ملڪ (۱۴_ آگسٽ ۱۹۴۷ ع تي برطانيہ کان آزادي حاصل ڪيائين. پهريون گورنر جنرل قائدِ اعظم محمد علي جناح هو).

• **پاڪ سنگهارُ:** ث. اسم خاص. تعلقي ٽنڊي الهيار ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پاڪوڙو ج پاڪوڙا:** ذ. ڪوڙي تهمت – غلط الزام. (صفت) ڏوهاري – الزام رکندڙ – غلط دعويٰ ڪندڙ.

• **پاڪوڙو وجهڻ:** ڪوڙي تهمت مڙهڻ. ڪوڙو الزام رکڻ.

• **پاڪي ج پاڪي:** ذ. وارن ڪوڙڻ جو هڪ خاص اوزار – اُسترو.

– **پاڪِي پڇاڙڻ (ت):** پاڪيءَ مان ڪڪر ڪڍڻ لاءِ ڪپڙي تي هٽي ماٽ ڏيڻ.

– **پاڪِي گهُمائڻ:** مٿو ڪوڙڻ. انڪل سان ڏگهڻ.

– **پاڪي لائڻ:** پاڪيءَ کي روهيءَ تي تکو ڪرڻ. ڏگهيءَ جي نيت ڪرڻ. وڏيڪ مُلهه وٺڻ.

– **پاڪي مائڻ:** پاڪيءَ لائڻ کان پوءِ چمڙي يا ڪانيءَ تي هٽي کهراڻ لاهڻ. پاڪيءَ کي ٺپڻ.

– **پاڪِي مارُ ج پاڪِي مارَ (ت):** ذ. صفت. شوم. بخيل. ڪنجوس.

• **پاڪيٽُ ج پاڪيٽَ:** ذ. [انگ. Pocket] ڪِيسو – ٻٽُون. [ڍانڪي] پوڙهو اُٽ.

Gul Hayat Institute

• **پاڪ:** ٿ. ڇيدي لسي – سُٺيءَ جو سوراخ (جنهن ۾ ڌاڳو پوي) - پاڪو.
– **پاڪريو ٿيڻ:** حفاظت ۾ هجڻ.
– **پاڪري ج پاڪريا:** ذ. صفت. پاڪر ڀريل. عزت وارو – امن ۾ آيل. مقبول ٿيل.
• **پاڪڙ ج پاڪڙيون (ٿ):** ٿ. وهڪي ويل ٻڪري.
• **پاڪڙي ج پاڪڙيون:** ٿ. [سن. پنڪل] ٻيڙي – ڪشتي. "پاسا پاڪڙين جا، سمنڊ تو سيڪي" (شاهه).
• **پاڪلا ج پاڪلايون (ٿ):** ٿ. پسگردائي.
• **پاڪنڊ ج پاڪنڊ:** ذ. [سن. پاشنڊ] مڪر – ڪپٽ، دولاب – دلبو – ڊونگ – مڪر – ٺڳائي – ڪِڏ – اٽڪل.
– **پاڪنڊي ج پاڪنڊي:** ذ. صفت. ٺڳوڙي – مڪريل – دغاباز – ڏوهه ڪندڙ – فريبي – دوڪيباز – ٺڳ – گنهگار، ڪپٽيو.
• **پاڪو ج پاڪا (ل):** ذ. سُئيءَ ۾ ڌاڳي وجهڻ جو سوراخ – پاهو (ٿ) تنگ – سوراخ. ڪوڏر، ڪهاڙيءَ ۾ ڳن وجهڻ وارو تنگ. ڳن وجهڻ وارو پاسو. (صفت) ڇيدو (ڏ ڏ وغيره).
• **پاڪوڙو ج پاڪوڙا (ٿ):** ذ. جُوتو – گهيٽلو. رڪاب
• **پاڪولي ج پاڪوليُون (ٿ):** ٿ. جهنگ ۾ هَرڻ جي ويهڻ جي جاءِ.
• **پاڪُون:** ذ. ٿر جو ناري ۽ خيرپور وارو حصو – آڇڙو ٿَر. (ظرف) چوڌاري – آسپاس.
• **پاڪي (ڪ):** ذ. رَڃ جو هڪ قسم (جنهن سان مانگرمڇ ڦاسائجن). سنهن آڪن وارو جار. (ٿ) ڇيدي – پِتڙي پاٿياڻي. ڇيدي لسي – جهڙ – مکڻ نڪتل ڪڙهيل لسي. "پاهي پاڪي پتڙي، پرين ساڻ پيان" (شاهه).
• **پاڪيڙ (ڪ):** ٿ. ٻڪيڙ – ڪندَ – ويڪراڻ – ايراضي.
• **پاڳو ج پاڳا (ٿ):** ذ. [سن. پدَ = پير] پائو – پاڳو (کٽ يا ميزجو).
• **پاڳوٽي:** ذ. [سن. پد = پير] ويهڻ جو هڪ نمونو، پاٿولي – پلٿي.
• **پاڳوڙو ج پاڳوڙا (ٿ):** ذ. ڏسو "پاڳوڙو".
• **پاڳوڙي ج پاڳوڙيُون (ٿ):** ٿ. آڇن پيرن واري ٻڪري.
• **پاڳ ج پاڳون (ل):** ٿ. [سن. پٽ، پٽ = ڏڪڻ] پڳ – پٽڪو. عزت. اڳوائي.
– **پاڳ پائي پوري ڪرڻ:** تمام گهٽي نقصان جو پورائو ڪرڻ. پٽڪو ميڙ رکي ڪر ڪڍڻ.
– **پاڳَ پوتي ڇٽ ٿيڻ:** اُلهو تلهو ناس ٿيڻ. گهر ۾ رلي به نه بچڻ. سُڃ ٿي وڃڻ.
– **پاڳَ ج پاڳَ (ٿ):** ذ. [سن. پاد = پير] پيرُ – پڳ.

– **پاڳي ج پاڳي:** ذ. صفت. پير ڪڍندڙ (چور جو) پيراڏو پيري.
• **پاڳل ج پاڳل:** ذ. صفت. [سن. پاڪ + ل] ذهني مريض. چريو – مست – ديوانو – اڌ مغزي. سودائي – خفتاني – بيوقوف – احمق.
– **پاڳلپڻو:** ذ. چريائي – ديوانگي. بيوقوفي – حماقت. سوداءُ – خفتان.
– **پاڳل خانو ج پاڳل خانا:** ذ. چرين جي اسپتال. (جنهن ۾ چرين کي رهائي، دماغي علاج ڪيو وڃي).
• **پاڳو ج پاڳا:** ذ. [سن. پاد = پيرَ] پايو – پائو (کٽ، ميز وغيره جو).
• **پاڳوڙو ج پاڳوڙا (ٿ):** ذ. [سن. پاد = پيرَ] رڪيب (هني يا پاڪڙي جو)
• **پاڳهه:** ذ. ٿاهري يا پِلاءَ تي مٿان رکيل ميوات.
• **پاڳهو ج پاڳها (ٿ):** ذ. ڳوڏو.
• **پال:** ذ. [سن. پَلَ = گاهه] ميوي پچائڻ جو هڪ طريقو (ڪچو ميوو مَٽ، ڪَنڌَ يا پانڊي ۾ وجهي مٿان گاهه رکي بند ڪري ڇڏڻ. جيئن ڪجهه ڏينهن گرميءَ ۾ پچي وڃي). (صفت) پڪل – ڳاڙهو – "سُورن ساڙي آهيان، ڪيس پورن پال".
– **پالَ ۾ پوڻ:** پاڻ کي تڪليف ۾ وجهڻ.
– **پالِ وجهڻ:** ڪوبه ميوو (خصوصاً انب، پپيتو ڪيلو) پچائڻ لاءِ ڪکن پنن ۾ بند ڪري مٽ يا پانڊي ۾ رکڻ.
– **پالِي ج پالي:** ذ. صفت. پال جو – پال وارو – پال ۾ پڪل (انب، ڪيوڙو وغيره).
• **پالَ ج پال:** ذ. [سن. پَتَل] اُس يا مينهن کان بچاءَ لاءِ تنگيل ڳوڻ يا ڪپڙو. "جان وٺا مينهن ملڪ تي، اڏيا پنهوارن پال" (احمد شاهه). **درتي پردي طور تنگيل ڳوڻ** ٻيڙيءَ جو سڙهه – جويائي مال جي پٺيءَ تي وڌل نَپڙي – وڏو بورو، خرجين.
• **پالاڄ ج پالاڄ (ڪ):** ذ. رڃ جو هڪ قسم (سنهن ڦندن وارو).
• **پالار ج پالارَ:** ذ. [سن. پَلوَ] وڻ جي پاسن کان اڳتي وڌيل ٽاري – لام – پالـر – زمين جو مٿيون واريا سو تهه.
• **پالارڻ (ل):** مصدر. گيهه تپائي ڪتو ڪرڻ. گيهه مان آڪر ڪڍي صفا ڪرڻ. ڏتارڻ. دلبو ڏيڻ. ماترائڻ – مات ڪرائڻ (جت ٻڌي). (پالاريو – پالاريندو – پالاريل).
• **پالاري:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **پالانَ ج پالانَ (ل):** ذ. [ف] (وهٽ جي پٺيءَ تي بچاءَ خاطر ڪپڙو يا گدي.

Gul Hayat Institute

- **پالِٽي ج پالٽيون:** ث. ويهڻ جو هڪ نمونو. ڏسو "پَلٽي يا پاٽولي".
- **پالَٽُ ج پالٽَ:** ذ. ڪورين جو هڪ اوزار (تاجيءَ کي پيڻ هٽڻ ۽ سنوارڻ لاءِ).
- **پالٽو ج پالٽُو:** ذ. [پرا. پلٽو؛ سن. پَرِيَسْتَ] لوهه جو هڪ قسم. (صفت) پلٽيل — پلٽ ٿيل (ڌاتو) — پگهريل — ڳريل (ڌاتو).
- **پالِر (ت):** ث. ڇڊي لسي.
- **پالَرُ ج پالَرَ:** ذ. [سن. پَلَوَ = تاري] وڻ جي پاسن واري تاري — پالوندر.
- **پالِش ج پالِشُون:** ث. [انگ. Polish] چمڪو — صفائي — اوجر. بوٽ وغيره کي چمڪائڻ جو روغن "پتل پالش. بوٽ پالش". ٻاهريون ڏيکاءُ.
- — **پالش ٿي پوڻ:** رڳو ٻاهرئين ڏيک وارو ٿيڻ — چمڪدار ٿيڻ.
- — **پالِش ڪرڻ:** چمڪائڻ — صيقل ڪرڻ — اُجارڻ — ڪٽ لاهڻ.
- **پالَڪَ:** ث. [سن. پالَنڪَ] ڀاڄيءَ جو هڪ قسم — سائي ڀاڄي — ڀاڄي — ساڳُ (پالڪ ٻن قسمن جي ٿئي. هڪ سنڌي پالڪ ۽ ٻي ڪاڇڻ يا ولائتي).
- **پالَڪِي:** اسم خاص. گهوڙاٻاري، ميرپور بٺوري ۽ شاهبندر تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **پالِمَ (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **پالَنپور، پالهڻپور:** اسم خاص. هندستان ۾ هڪ رياست جو نالو.
- — **پالُ:** ذ. صفت. پاليندڙ — نپائيندڙ — تاتيندڙ. مرڪبات ۾ ڪم ايندڙ لفظ "گئوپال. رکپال. جڳ پال وغيره".
- — **پالتُو ج پالتُو:** ذ. صفت. پاليل — ڌاريل — هيرايل (جانور پکي).
- — **پالَڪُ:** ذ. صفت. [سن. پالَڪ] پاليندڙ — مددگار — پرجهلو — سنڀاليندڙ — نپائڻ. پاليل — پرورش ڪيل.
- — **پالِنا ج پالِنائون:** ث. پرورش — تربيت — سنڀال — حفاظت.
- — **پالَڻهارُ ج پالڻهارَ:** صفت. پاليندڙ. سنڀاليندڙ — روزي ڏيندڙ — پرورش ڪندڙ. (اسم خاص). پروردگار.
- **پالوٽ ج پالوٽون:** ث. [سن. پَرِيسَتر +ڪ] اَتَلَ (پاڻيءَ جي) ٻلٽ — طغياني — جهجهائي — گهڻائي — ڪثرت.
- **پالوريو (جمع) پالوريا (ٿ):** ذ. ڄاگري ٻير جو ڪنڊو.
- **پالوڙُ ج پالوڙَ:** ذ. صفت. پاليل — هيرايل — ڌاريل. "جهنگلي" جو ضد (ث) پالوڙَ ج پالوڙون.
- **پالٽو ج پالٽا:** ذ. [سن. پَالْيَنڪ = پينگهو] ڪجائو — پالڪي. پينگهو. ڪنڌٽو. مصدر. "پالڻ". اسم استقبال.
- **پالُوندَرُ ج پالُوندرَ (ل):** ذ. [سن. پَلَوَ = ٽاري] سنهي ٽاري — پالارُ.
- **پالهارڻ (ت):** مصدر. خالي ڪرڻ — ٺلهو ڪرڻ. واندو ڪرڻ.
- **پالهائي:** ث. سُڃائي — سکڻائي — ٺلهائي. ناداري — مسڪيني. واندڪائي.
- **پالِهو ج پالِها:** ذ. صفت. ٺهلو — سکڻو — سُڃو — ڪَنَل ـ پينگيو — واندو — آجو — خلاصو — ويڪرو — وائڪو — ٻَتاريل (ڪ). (ث) پالِهي ج پالِهيُون.
- — **پالهو ڪرڻ:** خالي ڪرڻ — ٺلهو ڪرڻ — سُڃو ڪرڻ — ڦُري پينگيو ڪرڻ.
- **پامال:** صفت. [ف] لتاڙيل. خراب — تباهه — برباد. نابود.
- **پامڦريت (ڪ):** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم.
- **پامَڻِ:** ذ. پالنا — مهرباني.
- **پامَڻُ:** مصدر. ٻڌجڻ — سوگهو ٿيڻ — لنگر هٽڻ. (پاميو — پامندو — پاميل)
- **پامِيرُ:** اسم خاص. وچ ايشيا ۾ هڪ مٿانهين جاءِ (پنجويهه هزار فوٽ اوچو؛ هن کي دنيا جي ڇت چون ٿا).
- **پانَ:** ث. دانُ — ڀِکيا — خيرات — آڏ — جهَلَ — ڇاٻ (پاڻيءَ جي).
- — **پانَ پِنَڻُ:** دانُ وٺڻ — ڀکيا وٺڻ — خيرات گهُرڻ.
- **پانُ:** ذ. [سن. پَرْڻَ] تاس جي چئن رنگن مان هڪ رنگ — لال پانُ. ول جو هڪ قسم (جنهن جا پن، چُنو ۽ ڪاٿو هٽي، سوپارين ۽ خوشبوءِ وغيره وجهي کائبا آهن) — تنبول — پان جي ول. پان جو پن (چونو ۽ ڪٿو لڳل ۽ سوپاريون پيل).
- — **پانَ پاڙ:** ث. پانَ ول جي پاڙ. (دوا طور ڪم اچي).
- — **پانِدانُ ج پانِدانَ:** ذ. پانن رکڻ جو دٻلو.
- **پانارو ج پانارا (ت):** ذ. مانارو — نيسارو.
- **پاناما:** ذ. اُتر ۽ ڏکڻ امريڪا جي وچ ۾ هڪ ملڪ ۽ نار.
- **پانِت ج پانتُون (ل):** ث. واڏَڻِ ـ ۽ واڻ جي وچ ۾ ننڍي واڏڻ — ڇِندي.
- **پانْتِرڻ (ٽ):** مصدر. ڀُلجڻ. ڄُڪَ ڪَرڻ — وِسارڻ. (پانتريو — پانتريل).
- — **پانْتَرَ:** ث. ڀُل — ڄُڪ — غلطي — وسر.
- — **پانْتِرو:** ذ. صفت. وسارو — ترڙو — هلڪيءَ طبيعت وارو — لڄ.
- **پانْتو (ل):** ذ. تندو — رسو.

• **پانٽَڻُ (ٽ):** مصدر. هٽ چڙهڻ – اوچتو هٽ لڳي وڃڻ. وَر چڙهڻ – داءُ ۾ اچڻ. (پانٽيو – پانٽيل).

– **پانٽي پَوَڻ:** هٽ چڙهڻ – وَرَ ۾ اچڻ – ڳَڌجي وڃڻ.

• **پانٻ (ل):** ث. آيت – پنهنجائي.

• **پانٻِرو ڄ پانٻِرا (ل):** ذ. پاپرو – ڏاڪڙو – ڪشالو. ڪاسارو – محنت – تڪليف.

– **پانٻرا پِٽڻ:** ڏوجهرا سهڻ – تڪليفون ڏسڻ.

• **پانڄَ ڄ پانڄُون:** ث. ڍيگهه – لام (جانور جي پٺي جي).

• **پانجارِجڻُ (ل. ٽ):** فعل مجهول. [سن. پَنڄَ = پنج] پنجن سالن جي عمر کي رسڻ – پنجين ڏندين ٿيڻ. (اُٺ. گهوڙو ڍڳو).

– **پانجاريل. پانجاريو:** ذ. صفت. پنجن سالن جي عمر جو (اُٺ. گهوڙو ڍڳو).

• **پانجاري ڄ پانجاريون:** ث. [سن. پُجْرُ = ڳَڏڻ – ملائڻ. جوڙو ڪرڻ] هر ۽ گاڏيءَ ۾ ڍڳن جي ڳچين ۾ وجهڻ لاءِ ڪاٺ جو ٿهيل چؤنڪو. پاڃاري.

• **پانڃالي ڄ پانڃاليون:** ث. [سرائڪي] ڏسو "پانجاري".

• **پانجاهو (ٽ):** ذ. ڳئون يا مينهن جو ڦرڻ بعد پنجين مهيني لاٿل اوهُ.

– **پانجاهو سورڻ:** پنجين مهيني اوهه لاهڻ – اوهه وڌائڻ.

• **پانجيرو (ٽ):** ذ. ڏسو "پانجاهو".

• **پانڃهيرو ڄ پانڃهيرا (ٽ):** ذ. ٿورو ڊگهو.

• **پانڄَ:** ث. ويڪر – موڪراڻ – برُ.

• **پانڄُ ڄ پانڄَ:** ذ. لوهه جو سُنبو – ساٿو – ٽوڙهو (ڳَنهُ).

• **پانڃاري ڄ پانڃاريون (ل):** ث. قطار – لائِنَ – سِٽ.

• **پانڇو ڄ پانڇا:** ذ. سُٿڻ يا پاجامي وغيره جو پير – ٻَنهينُ (ٽ). ساريال کي ڏنل گهٽو پاڻي.

• **پانڇو پُسائي ويهڻ:** اوسيڙي ۾ رهڻ – انتظار ڪرڻ. هارائي ويهڻ – هار کائڻ. ڊپ کان مُٺي ويهڻ. بزدل ٿيڻ.

– **پانڇو ڪيڻ:** ساريال فصل کي بي انداز پاڻي ڏيڻ.

• **پانڇي:** اسم خاص. بدين تعلقي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پان ڇيٺِر (ل):** ذ. اوٺي مال جي هڪ بيماري (اُٺ جي اوهه ۾ ڳنڍيو يا ڳَرُ جنهن مان رت وهندو رهي).

• **پانڊُ ڄ پانڊَ:** ذ. [سن. پْرانتَ < پرَ = چوڏاري + اَنتَ = حد. ڪنارو]. پلؤ – پلاند – دامن. جهولِي – ڍَڪُ – پردو – حَد – ڇيهُ – ڪنارو. "خاوند تنهنجي ڪانڌ جي، پرو پاند نہ ڪوءِ."

– **پاندَ آجا ڪرڻ:** جند ڇڏائڻ – واندو ٿيڻ – آزاد ٿيڻ – ذميداريون پوريون ڪري ڇڏڻ. ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ. قرض لاهڻ.

– **پاندُ اٽڪائڻ:** پلاند اٽڪائڻ – هٿ ڳنڍڻ – وهنوار رکڻ – مائٽي ڳنڍڻ – ٿورو واسطو رکڻ – ٿورو تعلق ڳنڍيي ڦاسي وڃڻ.

– **پاندُ اڙائڻ:** پلاند اٽڪائڻ – پاڻ ڦاسائڻ – وهنوار رکڻ – لاڳاپو رکي ڦاسي وڃڻ.

– **پاندُ پائِڻ:** ڳچيءَ ۾ ڪپڙو پائي منٿ ڪرڻ – آزي ڪرڻ – عرض ڪرڻ – ليلائڻ.

– **پاندُ پسارَڻُ:** پلاند پکيڙڻ – جهولِي پکيڙڻ. ڏنڌي يا ڪم ڪي وڌائڻ – وڌائي قدم رکڻ.

– **پاندَ پُسارِي:** ث. جوئر جو هڪ قسم (جنهن مان آپون جي حالت ۾ سفيد رس نڪري).

– **پانڊُ پسائِڻُ:** دامن آلوده ڪرڻ – گناهه جو ڪم ڪرڻ. "اُيا ائين چون. مَڃڻ پاند پُسائيين" (شاهه).

– **پانڊَ خالِي ڪرڻ:** جند ڇڏائڻ. آزاد ٿيڻ – فارغ ٿيڻ. قرض ادا ڪرڻ – تعلقات ختم ڪرڻ.

– **پاندَ ۾ پائڻ:** جهوليءَ ۾ جهلڻ – حاصل ڪرڻ – وٺڻ – صبر ۽ شڪر سان قبول ڪرڻ. "پاند ۾ پائي، ويو ڪِيني وارو ڪِينڪِي" (شاهه).

– **پاندَ ۾ پِنائِڻ:** خوار خراب ڪرڻ. دربدر ڪرڻ.

• **پانڊا:** ذ. ڏُهائيءَ ۾ پڇاڙيءَ جا گُوها (هيءُ لفظ هميشه جمع ۾ ڪم اچي). ڪير واريءَ ڳئون وغيره جو پڇاڙيءَ وارو ڪيرُ. ڏسو "پانڌ".

– **پاندا ڪيڻ:** ڳئون يا مينهن وغيره جا ڏهائيءَ وقت آخرين گُوها ڪيڻ – ٿورو ڪيرُ ڏهڻ.

– **پاندُر ڄ پانڊَرَ:** ذ. پُچڙي – پوڇڙُ. ڪمند. جوارِ يا باجهريءَ جا پاند يا پڇڙيون.

• **پانڊو ڄ پانڊا:** ذ. ٿَندو. سَڳو. پاند – پوڇڙُ. سنهي ٽاري.

• **پانڊي ڄ پانڊِيُون:** ث. [سن. پِڃْجَڪا] ٽَڪَ تي ويڙهيل سُٽ جي ڍيري. ڪچي ڌاڳي جي ڍيري (جا ٽڪ تي ڪتيل هجي. هڪڙي پاندي پوري ڪري وري ٻي پاندي ڪتڻ شروع ڪبي آهي). ڪپهه جو ذرو ڪپڙي جي تاڪِئي جي پڇڙي وارا ڌاڳا – ڌَهِي – ڇڏن ۾ ٽيل ڳوڙهي. ويلڻ.

Gul Hayat Institute

– **پانڊي پوري نہ ٿيڻ، نہ پوڻ:** پورت نہ ٿيڻ. خرچ جو پورائو نہ ٿيڻ. ڪمائيءَ کان خرچ وڌيڪ هئڻ. ڪمائي ٿوري خرچ گهڻو هئڻ. "ڪتيم ڪُل ڪمار، تہ بہ پانڊي پوري نہ ٿئي" (شاهہ).

• **پانڊا (ت):** ذ. پڇاڙيءَ جا گسُوها. ڏسو "پاندا".

– **پانڊا ڪيڻ:** گسُوها ڪيڻ – ٿورو ڪير ڏهڻ.

– **پانڊا وٺڻ:** فائدو حاصل ڪرڻ.

• **پانڊائو ج پانڊائا (ڪ):** ذ. پنڌ جو اُجورو (جو قاصد کي ڏجي). مقابلو.

• **پانڊي ج پانڊيون:** ث. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار – تاجيءَ کي سوگهو جهلڻ جو اوزار.

• **پانڊي ج پانڊي:** ذ. صفت. [سن. پنٿڪ. پٿ – وڃڻ] پنڌ ڪندڙ – واٽهرو. مسافر – قاصد – نياپو آڻيندڙ. "ٿيان قربان اڄ ايندو پرينءَ جي پار جو پانڊي". (ث) پانڊياڻي ج پانڊياڻيون.

– **پانڊيئڙو، پانڊيڙو ج پانڊيئڙا، پانڊيڙا:** ذ. صفت. پانڊي – واٽهڙو – قاصد. زيارتي.

– **پانڊيڙو ج پانڊيڙو:** ذ. صفت. پنڌ ڪندڙ – پانڊي _ قاصد. مسافر – واٽهڙو.

– **پانڊياڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

– **پانڊبُ ج پانڊبَ:** ذ. [سن. پانڊو] سردار. مهندار. "پانڊبَ سين نہ پاڙيان. سوين هيا سردار" (شاهہ).

• **پانڊو:** اسم خاص. [سن] هستناپور جي هڪ قديم راجا جو نالو (جو پنجن پانڊون يڌشٽر. نڪل. سهديو. ڀيم ۽ ارجن جو پيءُ هو ۽ انهن پانڊون جي ڪورون سان لڙائي مشهور آهي).

• **پانڊوڙي ج پانڊوڙيُ (ت):** ذ. نانگ جو هڪ قسم (قد جو ڇوٽو ۽ ٿلهو ٿئي ٿو).

• **پانڊي ج پانڊي:** ذ. ڪدڙن سان گڏ ڍولڪ وڄائڻ وارو ۽ انهن سان گڏ اڳوائي ڪندڙ. بي غيرت – دلال – ڪَڄَرُ.

• **پانڊيچري:** ث. اسم خاص ڪارومنڊل ڪناري تي فرينچن جو علائقو.

• **پانڊ ج پانڊُون (ت):** ث. ديگهہ. ڪٽيل.

• **پانڊو ج پانڊا (ڪ):** ذ. عهد – اقرار – انجام. پهلوان.

• **پانڙي:** ث. هڪ خوشبوءِ دار ٻوٽو (جنهن جا پن ڪپڙن ۾ سرهاڻ لاءِ وجهبا آهن).

• **پانسرُ ج پانسرَ:** ذ. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار (رڇ ۽ ٻيرڙين جي وچ ۾ بدل بہ ڪائيون).

• **پانصدي:** ذ. مغلن جي حڪومت ۾ پنجن سون سپاهين جي اڳوائي وارو هڪ عهدو.

• **پانڪ ج پانڪون:** ث. گلن ڦلن جي ڀرت واري هڪ پٽي پامڪ – ڳوٽو.

• **پان ڪپورُ:** ذ. ڪرن ڦل.

• **پانڪجڻ (ل):** فعل مجهول. اُپرو ٿيڻ. ڏيرو ٿيڻ (وهٽ).

• **پانڪو ج پانڪا (ٿ):** ذ. صفت. چدو – پتڙو.

• **پانڪارُ ج پانڪارَ:** ذ. ٻيڙيءَ جي ناتاريءَ کي ٻڌڻ جو ٿلهو رسو (ڪ). مڇيءَ جي جار يا ڄر کي ڪيڻ لاءِ مُڃ مان ٺهيل ٿلهو رسو.

• **پانگرُ، پانگرو ج پانگرَ، پانگرو (ٿ):** ذ. نندوات – ڪنوات.

• **پانگرڻ (ٿ):** مصدر. گونج ڪيڻ – ڀُور جهلڻ – مورڻ. (پانگريو – پانگرندو – پانگريل).

• **پانگيرڻ (ڪ):** مصدر. ٻاڻ سان گڏ نيئڻ – ساڻ وٺي وڃڻ.

• **پانو:** ذ. صفت. بهادر – پهلوان – مڙس. ڏاهو. سياڻو. پناهہ ڏيندڙ. ڏسو "پانڊب".

• **پانو ج پانا (ل. ٿ):** ڪير پياڪ ٻار لاءِ ماءُ جي ٿڻن مان ڪير اچڻ. پيچ ڪش (هڪ قسم جو اوزار) (ڏهسن نامي جو اصطلاح) چَندُ. چَندُ.

• **پانورُ، پانشرُ:** اسم خاص. ٿر جو هڪ خاص حصو. ڊٺ وارو خطو.

• **پانويرُ ج پانويرَ:** ذ. ڏسو "پازيب"

• **پانهنجو ج پانهنجا:** ضمير. پنهنجو.

• **پانهون:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم (سُرهو گاهہ جو جبل ۽ واريءَ واري زمين ۾ ٿئي. تاريون ۽ پن کهرا ٿين).

• **پانهون، پانهين (ل):** ظرف. پنيان – پوئتي – پٺتي.

– **پانهيرو ج پانهيرا (ل):** ظرف. پوءِ پرو – ٿورو دير سان.

• **پانهيرو (ڪ)** ذ ٻوٽي ۽ وڻ جو هڪ قسم (جنهن ۾ گولن جهڙو ڦرُ ٿئي ۽ ساندائو نہ ٿئي).

• **پانءِ (ٿ):** ث. ڪاڄي – خارش – کهہ. اُٺ کي خارش جي بيماري.

• **پانءِ پترو (لس):** ذ. صفت. سهڻن پيرن وارو. (جنهن جي جُتيءَ تي چانديءَ جو ڪم ٿيل هجي). ڏسو "پترو".

• **پانٽ ج پانٽون:** ث. هنديءَ جو بيو فرد. جُتيءَ جي ترئي وارو چمڙو.

• **پانيارو ج پانيارا (ٿ):** ذ. نار يا هرلي وهائڻ جو عوض يا مسواڙ.

• **پانياري پوڻ:** مسواڙ تي هجڻ. مدد وٺڻ. چتي پوڻ. نقصان پوڻ.

Gul Hayat Institute

- **پانيرو:** ذ. [انگ Paneero].
- **پانيلُ ج پانيلَ:** ذ. فينسي دَرَن، درين ۽ ڪَبَٽَنِ جي طاقن ۾ ڪم ايندڙ لوهہ يا ڪاٺ جا پڙچ.
- **پانيلي:** ث. گاهہ جو هڪ قسم (ٿ). (اسم خاص). تعلقي ڏيپلي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **پاڻ:** ضمير. مشترڪ. خود – پنډ.
- **پاڻِ (ٿ):** ث. چانورن جي پيچِي – پيڻ – پائڻ (ت) – ڪَلفُ.
- **پاڻُ ج پاڻَ (ل):** ضمير. [سن. آتما] خود – پنډ. ڏائي – تڪبر. خودي. هستي. هَٺُ – غرور. "پاڻُ مَ ڪڄ پاڻ سين، وسيلا وڃاءِ" (شاهہ).

— **پاڻ، پاڻان:** ظرف. پاڻ ڪان – پاڻون – پاڻهين. پاڻمرادو. پنهنجي خيال مان – پنهنجي هَٿَ مان. هڏان هڙان. "پاڻان ُچوندءِ پيءُ، پري جام جنت جو" (شاهہ).

— **پاڻا جاڻي، پاڻان جاڻي:** ظرف. جاڻي واڻي – جاڻي ٻجهي. خود بخود – پاڻهين. پنهنجي ارادي يا پنهنجي خوشيءَ سان.

— **پاڻا پاسي هئڻ:** پنهنجي خبر بہ نہ هئڻ. هوش مان نڪتل هئڻ. سخت بيمار هئڻ. وسيلو هئڻ. نفس کي ماري ڇڏڻ – وڏي مصيبت ۾ مبتلا هئڻ.

— **پاڻا ڏيڻ:** پنهنجي هڙ مان ڏيڻ – هڏان ڏيڻ.

— **پاڻ ارپڻ:** پاڻ حوالي ڪرڻ.

— **پاڻ پائڻ:** وڏائي ڪرڻ – فخر ڪرڻ.

— **پاڻ ڀرائي:** ث. پاڻ تي ڀاڙڻ جي حالت. خود اعتمادي. چڱيلائي.

— **پاڻ ڀرو ج پاڻ ڀرا:** ذ. صفت. پاڻ تي ڀاڙيندڙ. ڏندين ڏاند – پنهنجي مڙسيءَ وارو – پاڻ زورو – خود مختيار – تورو چڱو ڀلو – ساهہ ستو.

— **پاڻ ڀرو ٿيڻ:** خود مختار ٿيڻ – طاقت وارو ٿيڻ. شاهوڪار ٿيڻ.

— **پاڻ ٻرو ج پاڻ ٻرا:** ذ. صفت. پنهنجو پيٽ ڀريندڙ – خود غرض – خود مطلبي.

— **پاڻ پيري:** ذ. پنهنجي ڪم وقت.

— **پاڻ پلاڻڻ:** پنهنجو پاڻ موڪڻ. ڪنهن تي احسان ڪرڻ – ٻئي تي چڱائي ڏسڻ ڪان سواءِ ڀلائي ڪرڻ.

— **پاڻت ۾:** ظرف. پاڻ ۾. پنهنجائيءَ ۾ – پنهنجن مٽن مائٽن ۾ – پنهنجي سنگت سات ۾.

— **پاڻ تي وسائڻ:** ٻئي کي ڇڏي پاڻ تي جوابداري کڻڻ. ذميداري کڻڻ. جوکم کڻڻ.

— **پاڻ پتوڙڻ:** مٿا ڪٽ ڪرڻ – تمام گهڻي محنت ڪرڻ.

— **پاڻ پڄائڻ:** پنهنجي جسم کي سختيون ڏيڻ – من مارڻ. خواهشن تي ضابطو رکڻ.

— **پاڻ ٻَرُوُ ج پاڻ ٻَرُوُ:** ذ. صفت. رڳو پنهنجو پيٽ ڀريندڙ – خود مطلبي. ڏسو "پاڻ ٻَرُوُ".

— **پاڻ پڻو:** ذ. خودي – هستي – انانيّت. آپو. هٺ – تڪبّر.

— **پاڻ پِيئڻ:** من تي قبضو رکڻ. ڪاوڙ مارڻ. برداشت ڪرڻ.

— **پاڻُ جاڻائڻ:** پاڻ سڃاڻائڻ – پنهنجي واقفيت ڪرائڻ. پاڻ کي ظاهر ڪرڻ.

— **پاڻُ جهلڻ:** پنهنجي من کي وس ۾ رکڻ. سَڌُون روڪڻ. دنيوي خواهشن کان آزاد رهڻ.

— **پاڻُ جهلي نہ سگهڻ:** بي اختيار ٿيڻ – بيوس ٿيڻ.

— **پاڻ سُرتو ج پاڻ سرتا:** ذ. صفت. هڪجيڏو – هم عمر. دوست – يار – سنگتي.

— **پاڻ سنڀالڻ:** پاڻ کي روڪڻ – ڪنهن نقصان واري ڪم ڪان پاڻ کي بچائڻ – پنهنجا پير جهلڻ. پنهنجو هوش رکڻ – عقل ياد اچڻ.

— **پاڻُ ڪَڍائڻ:** ڪنهن ڪم جي جوابداريءَ مان پاڻ کي بچائي وڃڻ. ڪنهن ڪم ڪرڻ ڪان ٽائڻ لاءِ بهانا ڪرڻ – ذميواري نہ کڻڻ.

— **پاڻُ ڪيي وڃڻ:** پنهنجي جند ڇڏائي وڃڻ. ڪنهن تڪليف واري ڪم مان نڪري وڃڻ. اٽڪل سان پاڻ کي بچائڻ.

— **پاڻ ڪان ٻاهر نِڪرڻ:** گهڻي ڪاوڙ يا گهڻي خوشيءَ ڪري آپي ڪان ٻاهر نڪرڻ. وس ڪان نڪري وڃڻ. ڏاڍي ڪاوڙ ڪرڻ. سخت غصي ۾ اچي وڃڻ. هوش حواس نہ رهڻ.

— **پاڻُ کڻڻ:** ساهہ پئڻ – بدن ۾ ڪجهہ طاقت اچڻ. پنهنجن پيرن تي بيهڻ. ٻيائي ڪرڻ. زور وٺڻ – خود مختار ٿيڻ.

— **پاڻ کي ڇڪڻ:** غرور ڪرڻ – هٺ ڪرڻ – وڏائي ڪرڻ.

— **پاڻ ڳڻائڻ:** نالي ماتر ڪنهن ڪم ۾ حصو وٺڻ. رڳو نالو ڪرائڻ. لوڻ ڳڏي ڀتَ ڀائيوار ٿيڻ. تمام ٿوري مدد ڪرڻ. ڪنهن ڪم ۾ پنهنجو نالو ڳنڍڻ.

— **پاڻُ گَرِي:** ظرف. پاڻ وٽ. "من ٻريان نيئي، پکيهيو پاڻ ڳري" (شاهہ).

— **پاڻُ گھُرائي:** ث. خود غرضي – خود مطلبي – خودپسندي.

— **پاڻُ گھُرو ج پاڻ گھُرا:** ذ صفت. مطلبي – خودغرض – خود مطلب

Gul Hayat Institute

— **پاڻ ڳھرو ٿيڻ:** خود مطلبي ٿيڻ — خود غرض ٿيڻ.

— **پاڻ مارڻ:** نفس مارڻ. هٺ وڃائڻ. نوڙت ڪرڻ — نياز ڪرڻ.

— **پاڻ ماري ڪر ڪيڻ:** نورت سان ڪر ڪيڻ. هيناهيڻ ۽ سان ڪر ڪيڻ.

— **پاڻ مرادو ج پاڻ مرادا:** ظرف پنهنجي مُنهن مهاڙ. پنهنجي رُوءِ سُوءِ. پاڻهين — خود بخود — پاڻون جاڻي. پنهنجي مرضيءَ سان — خود خيال — پاڻ مهاڙو.

— **پاڻ ملهائڻ:** نمايان ڪم ڪرڻ. چڱيءَ طرح فرض ادا ڪرڻ. ساراهه جوڳو ڪم ڪرڻ. سرخرو ٿيڻ. سوڀ ڪٽڻ. پاڻ موڪڻ — چڱو ڪم ڪري ڏيکارڻ.

— **پاڻ موڪڻ:** پاڻ ملهائڻ — سويارو ٿيڻ — احسان جو بدلو ڏيڻ. ڪاميابي حاصل ڪرڻ. پنهنجي لياقت ۽ حيثيت مطابق ڪم ڪري ڏيکارڻ.

— **پاڻ مهاڙو ج پاڻ مهاڙا:** ذ. صفت. پاڻ مرادو. پنهنجي منهن سِر — خود خيال — ازخود.

— **پاڻ ۾:** ظرف. پنهنجي وچ ۾ _ هڪٻئي سان.

— **پاڻ ۾ آڪي ويري هئڻ (ڪ):** پاڻ ۾ سخت دشمني هئڻ — هڪٻئي جي جان جا ويري هئڻ.

— **پاڻ ۾ پوڻ:** پنهنجن ۾ ئي تڪرار ٿيڻ. ڦوٽ پوڻ — اٿبٽ ٿي پوڻ.

— **پاڻ ۾ راج ٿيڻ:** ٻرجي پوڻ. صلح ٿيڻ. ايڪو ٻڌي ڪرڻ — ناهه ٿيڻ.

— **پاڻ ۾ لڳڻ:** پاڻ ۾ دشمني ٿيڻ يا ڦوٽ پوڻ — پنهنجائي ۾ اٿبٽ پيدا ٿيڻ.

— **پاڻ وِسارڻ:** هٺ وڃائڻ. تڪبّر وڃائڻ. نوڙت اختيار ڪرڻ.

— **پاڻ ولوڙڻ:** ڏاڍي محنت ڪرڻ — پاڻ پتوڙڻ — سيڪجهه پنهنجي سِر ڪرڻ.

— **پاڻون:** ظرف. پاڻ ڪان — پاڻ وٽان — پنهنجي طرفان — هَدان — هَتان.

— **پاڻون جاڻي:** ظرف. پاڻ مرادو — پنهنجي مُنهن — جاڻي واڻي — ڏسي وائسي — پاڻهين.

— **پاڻ وڻندي ج پاڻ وَڻنديون:** ث. پاڻ کي وڻندڙ يا پسند ايندڙ ڪم — وڻندڙ ڳالهيون.

— **پاڻو وٽي:** ظرف. پنهنجي منهن يا خيال ۾. جاڻي واڻي — پاڻهين. ڏار ڏار.

— **پاڻ وَهيٽو ج پاڻ وهيٽا:** ذ. صفت. پنهنجي وس — خودمختار — پاڻ زورو — خودخيال — آزاد — ڇڙواڳ. (ث) پاڻ وهيٽي ج پاڻ وهيٽيون. "واڳ ڏني تنهنجي وس، آءُ ڪا پاڻ وهيٽي." (شاهه).

— **پاڻ هُرتيو ج پاڻ هُرتيا:** ذ. صفت. پنهنجي منهن سِر — خود خيال — پنهنجي مرضيءَ وارو — هوڏي — هُوڙهو.

— **پاڻهي، پاڻهين:** ظرف. خود بخود — پاڻ مرادو — پاڻون. جاڻي — جاڻي واڻي.

— **پاڻهي (پاڻهين) پنهنجي پيرتي ڪهاڙو هڻڻ:** پنهنجي هٿن سان پنهنجو نقصان ڪرڻ. جاڻي واڻي مصيبت سِر تي ڪٽڻ.

— **پاڻهي پوڻ:** پاڻمرادو ڪنهن ڪم جو دل ۾ خيال پوڻ — پنهنجي خود خيال ڪنهن ڪم جو ارادو ڪرڻ. "جنهن کي پاڻهي نہ پيئي. تنهن کي ڪٿي ڪٽبو ڪيترو." (چوڻ).

— **پاڻهي خبر پوڻ:** تجربو حاصل ٿيڻ — پاڻ ئي تڪليف محسوس ڪرڻ — نتيجو اڪين سان ڏسڻ.

• **پاڻِس (ٿ):** ٿ. اُت جو چاري ڪاڻڻ بعد بدن ۾ ٻريل ڏسڻ ۾ اچڻ واري حالت.

• **پاڻمو ج پاڻما (ت):** ذ. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار (جنهن سان پيڻ آيل تاڃيءَ کي سنوارجي) — سونهارو (ل).

— **پاڻمو ڪرڻ:** ڦيل تاڃيءَ کي ڳهوڙين تي ڏڳهو ڪري سُونهارو ڳهمائڻ. (انهيءَ لاءِ تہ هر هڪ تند جدا ٿي بيهي ۽ سُڪڻ بعد مضبوط ٿئي).

• **پاڻو ج پاڻا:** ذ. [سن. پِرياڻ. پِر = اڳتي + يا = وڃڻ] مسافريءَ جي منزل — ڏاهو "ڀهروئي پاڻو، سڦرو ڪرين ساٿ کي." (شاهه). جهوڪ — ٿاڪ — ٺاٺو. "اڄي ڪاڪ ڪنڌين ۾ ٻرجي ڏي پاڻا." (شاهه). مانجهاندو (ل). ڪنهن رستي جي مقرر مفاصلي جو نشان ڏيکاريندڙ پٿر (ٿ).

— **پاڻو ڪرڻ:** منزل ڪرڻ. ڏاهو ڪرڻ.

— **پاڻيارو ج پاڻيارا:** ذ. صفت. پاڻيءَ وارو. پاڻيءَ جو. پاڻيءَ ۾ رهندڙ. آلو — پُسيل. (ذ) نار جي سامان اڏاري وٺڻ جي حالت ۾ نار جو معاوضو يا مسواڙ — پاڻيءَ جو حق — حقابو — پاڻيالو. پاڻيءَ رکڻ جي مَنجهي (ڪ).

— **پاڻياڪ، پاڻياڪي:** ث. چدي — پَٽڙي — پاڻيءَ جهڙي (لسي).

— **پاڻيالو ج پاڻيالا:** ذ. صفت. پاڻيءَ ڪم آڻڻ جو عيوضو.

— **پاڻي اونڌڻ:** دلي، مٽ وغيره کي اونڌو ڪري پاڻي هارڻ.

— **پاڻي ٻرڻ:** ڳهڻو ظلم ٿيڻ — ناحق ٿيڻ — قهر ٿيڻ. ڳالهه جو امڪان ۾ اچڻ.

Gul Hayat Institute

– **پاڻِي پَرڻُ:** خدمت ڪرڻ. غلامي ڪرڻ. نوڙت ڪرڻ.

– **پاڻِيءَ تي چِٽَ اُڪرڻ:** اجائي ڪوشش ڪرڻ. بيسود ڪم ڪرڻ.

– **پاڻي تي چِٽ هئڻ:** بي بنياد هئڻ – بي بقا هجڻ. ڳالھ جو وجود ئي نہ هئڻ.

– **پاڻيءَ تي ليڪو:** محاورو. بي بقا – بي بنياد. بي جٽاءُ.

– **پاڻيءَ تي ليڪو ڪيڻ:** بي بنياد ڳالھ ڪرڻ – اڻ جٽائدار ڪم ڪرڻ. انجام يا ڳالھ تان ڦرڻ. ڪوڙو دلاسو ڏيڻ.

– **پاڻي ٿيڻ:** پاڻي جهڙو پتڙو ٿيڻ. ٻُسڻ. ٺڏو ٿيڻ. پگهر ۾ شل ٿيڻ. شرمسار ٿيڻ – شرمندو ٿيڻ.

– **پاڻِي ٿي پوڻ:** پتڙو ٿي وڃڻ. تمام نرم ٿي وڃڻ.

– **پاڻيٺ:** ث. پاڻيءَ جهڙي شيءِ. سيّال ماده ـ پتڙي شيءِ. آلاڻ – پوسل – گهم – ترِي.

– **پاڻي پاڻي ٿيڻ:** پگهر ۾ شل ٿيڻ. شرم ۾ ٻڏي وڃڻ. پشيمان ٿيڻ.

– **پاڻيءَ پُونڻُرو هجڻ:** وهنجڻ جو شوقين هجڻ.

– **پاڻي پياڪُ:** ذ. پيئڻ جهڙو پاڻي (اهڙو پاڻي جو ڀلي ٻاڙو يا ڪارو هجي پر پيئڻ جهڙو هجي).

– **پاڻي پيارڻ:** اُجايل ڪي پيئڻ لاءِ پاڻي ڏيڻ. سبيل جاري ڪرڻ. خير جو ڪم ڪرڻ. چاڙهڻا (اوزارن تي) – آبدار ڪرڻ. "پيارِي پاڻي، تيشون ڪندا تکيون." (شاھ).

– **پاڻيءَ جو ڦوٽو:** محاورو. ناپائدار شيءِ ـ بي بنياد شيءِ ـ جلد فنا ٿي وڃڻ واري شيءِ.

– **پاڻي چورائڻ:** ڦٽ يا زخم جو پاڻي جذب ڪرڻ (جنهن ڪري زخم وڌيڪ خراب ٿي پوندو آهي).

– **پاڻي چاڻي پيئڻ:** ٻولي ڪم ڪرڻ – معاوضي جو اول فيصلو ڪري پوءِ ڪم ۾ هٿ وجهڻ – ڏيتي ليتيءَ جا شرط شروط باقاعدي غور ۾ آڻڻ.

– **پاڻِي چيڙڻ:** شاديءَ ۾ ٻڪيءَ واري ڏينهن دليءَ ۾ ترار وجهي متانئس پاڻي هارڻ واري رسم ادا ڪرڻ.

– **پاڻي ڏَوَڻُ (ت):** هٿن سان پاڻي اُپائڻ. پاڻي اُپائي ٻوڪ ڪي ڏيڻ. متانهين زمين کي ڪوڏر وغيره سان ڏَنْوي پاڻي ڏيڻ.

– **پاڻِي ڏيڻ:** پاڻِي پهچائڻ – پاڻي رسائڻ. پاڻي چاڙهڻ (اوزار يا هٿيار کي) – آب ڏيڻ. پاڻي پيارڻ (ٻوڪ کي). ملمعو ڪرڻ (ڳهن تي). انجام پاڙڻ – وعدو پورو ڪرڻ.

– **پاڻيءَ ڏُڪ ۾ ٻڏِي مرڻ:** بي عزتي سان مرڻ. شرمساري ۾ ٻڏي وڃڻ – بي مروّتي ۽ بي حيائي وارو ڪم ڪرڻ.

– **پاڻِيءَ ڍورو (ث):** ذ. برسات جي پاڻيءَ جو ڀِٽن تا وَهي اچڻ وارو گس يا وهڪرو.

– **پاڻيِرُ ج پاڻيِرَ:** ذ. صفت. پاڻيءَ جو – آبِي. پاڻيءَ جهڙو – چِڊو – پاڪو – ڪِنگهو – ڦِنگهو.

– **پاڻيرو:** ذ. صفت. پاڻيءَ وارو – پاڻيءَ جهڙو.

– **پاڻِي ڦيرڻ:** چٽ ڪرڻ (ٺهيل ڪم) ڪَئي ڪمائي ڪُٽ ڪرڻ – اجايو وڃائڻ – بي فائدو ضايع ڪرڻ. نا اميد ڪرڻ.

– **پاڻِي ڪَڇَڻ:** اندر جو ڀيد لهڻ – اندازو لڳائڻ.

– **پاڻيءَ کان اڳ ۾ ڪپڙا لاهڻ:** اجائي تڪڙ ڪرڻ – اڳهرائي ڪرڻ. ٿيندڙ ڪم کان اڳي ئي وهلور وڃڻ. بيزار ٿيڻ – بنا سوچ ويچار جي مورکپائي ڪرڻ. بي وقوفي ظاهر ڪرڻ.

– **پاڻيءَ کان ڪيڻ:** هوش مان ڪڍڻ – سخت ڪاوڙائڻ – چيڙائي بيزار ڪرڻ.

– **پاڻيءَ کان نڪرڻ:** هوش مان نڪرڻ – سخت ڪاوڙجڻ. ڪاوڙ ۾ اچي وقلڻ – اُبتو سُبتو ڳالهائڻ.

– **پاڻي لڳائڻ:** پاڻي چاڙهڻ (اوزار يا هٿيار تپائي پاڻيءَ ۾ وجهڻ) – تکو ڪرڻ (اوزار).

– **پاڻي لڳڻ:** آب هوا ياڻ پوڻ – موافق اچڻ. آب هوا جي اثر کان صحتمند ٿيڻ.

– **پاڻيءَ ماپُ:** ذ. پاڻي ماپڻ جو اوزار – واٽر گيج.

– **پاڻيءَ مان ڪيڻ:** بيزار ڪرڻ – ڏاڍو ڪاوڙائڻ.

– **پاڻيءَ مان نڪرڻ:** ڪاوڙ ۾ هوش مان نڪرڻ – سخت ڪاوڙجڻ.

– **پاڻِي مُنهن ۾ اچڻ:** مُنهن تي رونق ۽ تازگي اچڻ – سرهائي ٿيڻ – بيماريءَ کان پوءِ جسماني حالت جو سُڌرڻ.

– **پاڻيءَ ۾ اچڻ:** هوش ۾ اچڻ – عقل جاءِ اچڻ. بود ۾ اچڻ. (غصو يا چڙلهي وڃڻ کان پوءِ).

– **پاڻيءَ ۾ مُنهن پائڻ:** پنهنجو پاڻ سڃاڻڻ – اندر ۾ لِيو پائڻ. "هيڏي هوڏي نہ ڏسين، مُنهن پاڻيءَ ۾ پاءِ." (سچل). آئيني ۾ پنهنجي منهن جي حالت پرکڻ.

– **پاڻي نہ ڏيڻ:** انجام نہ پاڙڻ – قول پورو نہ ڪرڻ.

– **پاڻي واتريو ج پاڻي واتريا:** ذ. جيت جو هڪ قسم. (جيڪو پاڻي جي مٿان تڪڙو هلي) شه تارُو – تارُوئڙو. بيماريءَ جو هڪ قسم.

Gul Hayat Institute

– **پاڻي ڏرائڻ:** ٻنيءَ کي پاڻي ڏيڻ – وهندڙ پاڻيءَ کي ٻڌي، مرضيءَ مطابق ٻارن ۾ آڻڻ.

– **پاڻي وراڻو ٿيڻ:** ڳالهائڻ ۾ مدد ڪرڻ – پنيرائي ڪرڻ – ٽيڪو ڏيڻ – تائيد ڪرڻ.

– **پاڻي وِلوڙڻ:** اجائي ڪوشش ڪرڻ – اجايو ڳالهائڻ – بيسود ڪم ڪرڻ، بي فائدو ڪم ڪرڻ.

– **پاڻيهاري ج پاڻيهاريون:** ٿ. پاڻي ڀريندڙ (جيڪا دلا ڪٽي کوهه يا تڙ تان پاڻي ڀري اچي).

– **پاڻيٺ ج پاڻيٺ:** ذ. صفت. [پرا. پاڻيٺ. سن. پاڻيٺم] پاڻيءَ وارو – آبدار (موتي) – جوهر وارو، چڱي حسب نسب وارو. (ذ) موتي.

– **پاڻيرو (ڪ):** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم.

• **پاوا:** ذ. [پائو ج پاوا < ف. پايہ] هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. ٻڪريءَ وغيره جا ڳوڏن تائين ڪُر (هن مان خاص قسم جو ٻوڙ تيار ٿئي) – پايا. ڦوڪ سان وڄائڻ – جا مشهور ساز (جي ٻه ٿين ءِ هڪ ئي وقت ڦوڪ سان وڄائجن) – الغوزا – بينُون.

• **پاوانو ج پاوانا (ڪ):** ذ. [مصدر. ٻوڻ < پاواڻو = پاڻو] منزل. رستو، پڇاڙي. ڏسو "پاڻو".

• **پاوَر ج پاوَرَ:** ذ. [انگ. Power] قُوَت – طاقت – زور، ٻانُور – هَٺ، حڪم، اختيار.

– **پاوَر هائُوس:** ذ. بجلي پيدا ٿيڻ واري جاءِ – بجلي گهرُ.

• **پاوڙو:** اسم خاص، تعلقي رتي ديري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پاوڙو ج پاوڙا (لس):** ذ. رڪيب – پاڳڙ. "پير پنهنجي پاوڙي، جاچي رک جوان." (شيخ ابراهيم). ڪوڏر جو هڪ قسم (گهٽو ڪري اوڏ ڪم آڻين).

• **پاوڙي ج پاوڙيون (ٽ):** ٿ. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار – پيرڙي.

– **پاوڙي ڪاٽڻ:** پوئين پيرين پڇڻ.

• **پاوڪ:** ٿ. درياءَ جي ڪناري کي اندران ٿي اندران پاڻيءَ جي ڪاڏ.

• **پاوڪ:** ذ. صفت. [سن. پاؤ = چوٿون حصو سير جو. پاءِ جيترو (ماپ).

• **پاوَن:** ٿ. [سن. پاوَن < پُو = صاف ڪرڻ] پاڪ – صاف – پوتر.

– **پاوَن ڪرڻ:** پاڪ ڪرڻ – پوتر ڪرڻ. سُڌارڻ.

• **پاونگ ج پاونگ:** ذ. صفت. [سن. پاندَو] بهادر – پهلوان – سورهيه. "ٻوءِ رميا انهيءَ رُخ سان، پاونگ پنڌ پيلي." (مولا بخش سومرو). (ذ) سواريءَ لاءِ وهٽ (گهوڙو).

• **پاهَ (ت):** پاڻ طور ڪم ايندڙ. رڍن يا ٻڪرين جون ڦولهڙيون.

– **پاهہ ٿيڻ:** چڱيءَ طرح رجهي وڃڻ – ڳري وڃڻ. ماندو ٿيڻ (ٻڪ ۾).

– **پاهہ ڪرڻ:** ڳاري ڇڏڻ (گوشت کي). بلڪل رڌي ڇڏڻ. ٻڪ ڏيئي ساٿو ڪرڻ. ڇٽي ڇڏڻ.

– **پاهہ وجهڻ:** ڪنهن بيمار جانور کي خاص قسم جي دوا وجهڻ اَٽ جي گَر جو علاج ڪرڻ (ڪڙ جي چار تيل ۾ ملائي گرواري هنڌ تي هٿبي آهي).

• **پاهان:** ظرف. پنيان – پوئتان – پويان. ڏسو "پاهون."

– **پاهان پگ ڏيڻ:** پويان پير ڪرڻ – پٺتي موٽڻ.

• **پاهت ج پاهتَ:** ذ. موافقت – ميل – ناهہ – صلاح – مصلحت. "چوري پاهت ڳجهه سين، پڌرناهہ اَرٽ" (شاهہ ڪريم). ٻوت، ٻوٿو، خيال – ٻور – ڏسو "ٻهت".

– **پاهت پائڻ:** ڪاج جي موقعي تي رسم طور ڪجهه پئسا ڏيڻ. ٻوٿو ڏيڻ.

– **پاهت ٻوڻ:** خيال اچڻ – مرضي ٿيڻ – ٻور ٻوڻ.

• **پاهڙو ج پاهڙا (ت):** ذ. جانور. ڏسو "پهرو".

• **پاهڙ ج پاهڙ:** ذ. جبل – پهاڙ.

• **پاهڙي ج پاهڙيون:** ٿ. ڏسو "پاهوڙي".

• **پاهڻ ج پاهڻ:** ذ. [سن. پاشانَ] جبل جو پٿر. پهڻ.

• **پاهڻ:** مصدر. گَر جي بيماريءَ ۾ ورتل اُٽ کي دوا طور لائيءَ جي ڪار يا ڪپڙ جي ڦلهيار تيل ۾ ملائي هڻڻ. (پاهيو – پاهيندو – پاهيل).

• **پاهو ج پاها:** ذ. [سن. پشچات = پٺ] ڪنهن به شيءِ جو پٺيون پاسو. ڪوڏر يا ڪُهاڙي وغيره جو پٺ وارو حصو (جنهن ۾ ڳن وجهڻ لاءِ سوراخ ٿئي). ڳن وجهڻ وارو تنگ. ڳجهارت جو پائو (ت).

– **پاهو ٻڌائڻ (ت):** (ڳجهارت پنجڻ لاءِ) ڪو اشارو يا حوالو ڏيڻ – (ٻرولي پجڻ لاءِ) آساني پيدا ڪرڻ.

– **پاهو لهڻ (ت):** حقيقت هٿ ڪرڻ. اصليت کان واقف ٿيڻ. ڳجهارت جو ٿورو واءُ معلوم ڪرڻ.

• **پاهوٽڻ ج پاهوٽڻ (ل):** ذ. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار (ڪُهاڙين، ڪوڏرن وغيره جي پاهي ناهڻ ۾ ڪم ايندڙ).

• **پاهورو ج پاهورا (ل):** ذ. گهوڙي جي داڻي وارو ڳوٿرو (جنهن ۾ ان وجهي ڪنڌ ۾ لٽڪائي ڏجي) توبرو. "جن ڪاڏو آهورن ۾، سي ڪيئن ڪائيندا پاهورن ۾" (چوڻي).

Gul Hayat Institute

• **پاهورِي ج پاهورِيُون:** ننڍو پاهورو.
• **پاهوڙو ج پاهوڙا:** ذ. ياڻ يا گند ڪچري ميڙڻ لاءِ ڪاٺ جو ڪوڏر جهڙو اوزار _ سوٽهڙن جي ڪم جي اوزارن رکڻ جو ڳوٿرو (ٿ). (ٿ) پاهوڙي ج پاهوڙيون.
• **پاهُونْ (ل):** ظرف. [سن. پَشْچَاتِ = پوءِ] "اڳاهون" جو ضد. پٺيان پوئتي – پٺتي. "آڳاهون" جو ضد. "موٽ محب پاهون. تاڪن تڪي آهيان." (شاهه).
– **پاهُون پيگ ڪرڻ:** پويان پير ڪرڻ – پوئتي موٽڻ – پٺتي قدم ڌرڻ. وري اچڻ.
– **پاهُونْ رهڻ:** پٺتي رهڻ – پٺتي رهجي وڃڻ.
• **پاهي:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ ذات ۽ پاڙي جو نالو.
• **پاهِي ج پاهِيُون:** ٿ. صفت. پٽڙي – ڄڏي (لسي) – پاڪِي. ريڍي يا ٻاڪري لسي. "پاهي پاڪي پٽڙي، پرين ساڻ پيان" (شاهه).
• **پاهيڙي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **پاهِين:** ظرف. [سن. پَشْچاتِ = پوءِ] پوئتان – پٺتي – پوئتي.
– **پاهِين ڏيڻ:** پٺي ڏيڻ – پوئتي موٽڻ.
• **پاءِ:** ذ. [ف. پايہ. سن. پاڌْ] پيرُ – پڳ – قدم. پايو – پيڙهه – بنياد.
– **پائيبنْدُ ج پائِيبنْدَ:** ذ. صفت. ڏسو "پَابَنْدُ".
– **پائَبندِي:** ٿ. پابندي – بندش – روڪَ – منع – جهل.
– **پائِبوسِي:** ٿ. [ف. پاءِ + بوسي] ڏسو "پابوسي". پيرن چمڻ جي حالت (بزرگن ۽ وڏن جي).
– **پاءِ تختُ:** ذ. صفت. پايہ تخت – تخت گاهه – گاديءَ جو هنڌ.
– **پائِجامو ج پائِجاما:** ذ. ڏسو "پاجامو".
– **پائِخانو ج پائخانا:** ذ. ڪاڪوس. ڏسو "پاخانو".
– **پائِدارُ ج پائِدارَ:** ذ. صفت. [ف. پائي + دار = پڪو پختو] جٽاءُ دار – جهالو – هَنڍُو – مضبوط. پڪي بنياد وارو – پڪو پختو.
– **پائِداري:** ٿ. بقاءَ – جٽاءَ – قرار. مضبوطي.
– **پائِگاهه:** ذ. [ف. پائي + گاهه = جاءِ] مرتبو – درجو – منزل.
– **پائِمالُ:** ذ. صفت. چٿيل. پڪڙيل. تباهه – برباد – ناس – چٽ.
– **پائِمال ڪرڻ:** لتاڙي ڇڏڻ – نابود ڪرڻ – ذرا ذرا ڪري ڇڏڻ.
– **پائِمالي:** ٿ. لتڙ. بربادي. تباهي.
• **پاءُ ج پاءَ، پاوَ:** ذ. [سن. پادَ] چوٿين پتي – چوٿون حصو – چوٿو. سير جو چوٿون حصو. پاءُ تور جو ماپو يا وَزن.
• **پائَٿِ (ل):** ٿ. خبرَ – ڄاڻ – سُڌ.
• **پائِٿو ج پائِٿا (ل. ڪ):** ذ. هُرلي يا نار جو هڪ عضوو.
• **پائِڙِي ج پائِڙِيُون:** ٿ. وال جو چوٿون حصو – چاڙڪي. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار.
• **پائِلو ج پائِلا:** ذ. گدام – ياندو – وَڪار – انبارخانو – سامان جي ڪوٺي – سارين گڏ ڪري رکڻ جو هنڌ (ڪ).
• **پائِلِي، پائِلِي ج پائِلِيُونْ:** ٿ. [سن. پادَ + "لي" پڇاڙي] هڪ ريئي جو چوٿون حصو – چِوآني – چئن آنن يا پنجويهن پئسن جو سِڪو. پيتلي دِلو. گهاگهر.
• **پائِنْدَهْ:** صفت. [ف] جٽاءدار – جهالائو – پائِدار. قائم _ پڪو. پختو – مضبوط.
– **پائِنْدَهْ باد:** جملو. "هميشه قائم هجي شال".
• **پائِڙَ ج پائِٽيونْ:** ٿ. [سن. پادَ] چئن آنن يا پنجويهن پئسن جو سِڪو. پائلي.
– **پائِڻ پاچي پارچو:** ذ. انڪل روءِ چار آنا. حصو. ڪنهن شيءِ جو ڪو ٿورو حصو. (چوٿين پتيءَ جي لڳ ڀڳ.
• **پائِڻ، پائِڻُ (ت):** ٿ. رذل چانورن جو پاٽي. پيڇي "ڏسو "پيڻ".
• **پائِڻُ:** مصدر. [سن. 1. پْراپَڻَ. پْر = چوڌاري + اپْ = حاصل ڪرڻ. پْرابْت = آمدني < پْرا = اڳتي + آپ = حاصل ڪرڻ] وٺڻ – حاصل ڪرڻ. لوڙڻ (ڪيتو) – پوکڻ (نتيجو "جو ڪري سو پائي". لاهڻ – اوتڻ (ٿانءَ ۾ پاڻي). وَڌائڻ (طعام). ڏيڻ – بند ڪرڻ (دروازو). پهرڻ – ڍَڪڻ – اوڍڻ. (ڪپڙو وِس). وجهڻ (ڳَنهُ). "پَنْڙو پائين ڪينڪي، ڪن ساهيڙيون سَڳا". ڪائڻ (درياءَ جو ڪپن کي) – ڪاڏ ڪرڻ. دشمني. ويرُ. ڪڍڻ (ليڪو). ڪُهڻ – ذبح ڪرڻ (پهرُو).
– **پائي ڪٽڻ:** دشمني رکي تنگ ڪرڻ. وير وجهڻ ڪَونسڻ – ستائڻ – آزارڻ. تپائي ڏيڻ.
– **پائِينْدڙ:** صفت. ڍڪيندڙ – اوڍيندڙ. ڪائيندڙ – (ندي). دشمَني رکندڙ.
– **پائِيندڙ تي لڳڻ:** دشمن تي لڳڻ – هَٿَ ڌوئِي پٺيان پوڻ – کَڏون کوٽڻ – ڳجهيءَ طرح پير ڪيندو رهڻ – ڳجهو نقصان پهچائڻ.
– **پائيندڙ پائي ڏيڻ:** نقصان پهچائڻ جي هر طرح ڪوشش ڪندو رهڻ.
• **پائِٽو ج پائِٽا (ٿ):** ذ. وڻ جي سنهڙي ڪانيءَ جو ڇهبڪ – ڇِهو – لَڪڻ.

Gul Hayat Institute

• **پائو ج پاوا:** ذ. [ف. پايہ: سن. پَادَ = پير] پيرُ. کُرُ (چوپائي جو). پايو – پاڳو (کٽ. ميز. ڪرسي وغيره جو). بٽئيءَ جو هڪ طريقو (جنهن ۾ پيدايش جي چوٿين پتي هاريءَ کي ملي). ڳجهارت جو ٽَپُ. ساز جو هڪ قسم (جمع پاوا) (صفت) پيرن وارو "ٽہ پائو. چوپائو وغيره".

– **پائو تي پوڻ:** سڀ بار پنهنجي سِر تي سهڻ. ٽيڪ يا ڀروسو ڏيڻ.

– **پائي ٽنگجڻ:** نتيجو لوڙڻ – پنهنجي سِر بدلو ڏيڻ – سزا ڀوڳڻ. پنهنجي ڪيئي جي سزا ملڻ. "سيڪا ٻڪري پنهنجي پائي ٽنگبي" (چوڻي).

• **پائوڊرُ ج پائوڊَرَ:** ذ. [انگ. Powder] سنهو. پِيئَل ٻُورو. سفوف. خوشبودار. سنهو ميدو. جهڙو اٽو (جيڪو مُنهن ۽ بدن تي پگهر کان بچڻ لاءِ هڻجي).

• **پائولو ج پائولا (ڪ):** ذ. کجور جو پاٽَ – ڪارڪن جي ڇٻي.

• **پائوندُ ج پائونڊَ:** ذ. [انگ. Pound] انگريزي سِڪي جو هڪ قسم. اڌ سير جي وزن جو انگريزي وَٽُ.

• **پائِي ج پائيون. پايُون:** ث [سن. پادِ ڪا] اڳاٽي وقت جو هڪ سِڪو. (هڪ رپئي ۾ ١٩٢ پايون هيون). ٢۴ سيرن اَنَّ جو هڪ ماڻ. (ت).

• **پائِيپُ ج پائِيپَ:** ذ. [انگ. Pipe] لوهي نلي – نَلَ. سُلفي.

• **پائِين:** ظرف. [ف] هيٺ – هيٺاهون.

• **پاياب (ف):** ذ. صفت. [ف. پايہ + آبَ] پير بوڙ (پاڻي). تانگهو (دريا. واهہ وغيره) درياءَ جي تري وارو پاڻي (جنهن منجهان ماڻهو پيدل هليو وڃي).

• **پايانُ:** ذ. [ف] طاقت – توانائي. انتها – پڇاڙي. پڇاڙي. خاتمون. آخرين حد.

• **پايہ:** ذ. [ف] پير. ٽنب.

• **پايدارُ:** ذ. صفت. ڏسو "پائدار".

• **پايِگاهُ:** ذ. [ف. پايہ + گاهہ] مرتبو – رتبو – درجو. درگاهہ – آستانو.

• **پايو ج پايا:** ذ. [ف. پايہ: سن. پاد = پير] پير – پڳ. ٽنگ (ميز. کٽ وغيره جي) – پاڳو – پائو. ٽنب. پِيڙهہ. رتبو – درجو. لياقت – قابليت – حيثيت.

• **ٻپ (ت):** ث. چَٽَ – ڏاڏَر – ٻَپِي.

– **ٻپ ڏڙڪي ٻڌڻ:** چَٽ ٻہ ٻَڌڻ ۽ لَٽ ٻہ ڏيکارڻ – مٺاڃري هاها ماشا ڪرڻ.

– **ٻپون رکڻ:** مَلَهہ ۾ بچاءَ لاءِ داءُ هڻڻ.

• **ٻَپُ:** اسم خاص. هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار جو نالو. "ڇڪي چنائِين. پنڌ مِڙوئِي ٻَپَ جو." (شاهہ).

– **ٻپ جو پهلوان:** اسم خاص. درويش شاهہ بلال رحہ جو لقب (جو لاهوت لامڪان کان ڏيڍ ڪوهہ پري ٻَپَ جبل جي ايراضيءَ ۾ مدفون آهي.)

• **ٻپُ ج ٻپَ:** ذ. [سن. پادْ = پير] پير جو مُهڙ وارو حصو. جُتيءَ جي پادر جو اڳيون پاڳو (جنهن ۾ پير جي ٻپ وارو حصو رهي). ڪانياٽيءَ يا گـُليل جو ڪپ (جنهن ۾ ڳوڙهو رکجي).

– **ٻپن تي نچائڻ:** پورو قبضو ڪرڻ. سولائيءَ سان ڪم ڪڍڻ.

– **ٻپن تي هلڻ:** هوريان هوريان هلڻ – ڇُپ ڇُپ ڪري هلڻ.

– **ٻپُو ج ٻپُو:** ذ. صفت. ٻپن تي هلندڙ.

• **ٻپا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٻپجو:** اسم خاص. تعلقي موري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ٻپِڪڻُ:** مصدر. ڪِلڻُ – خوش ٿيڻ. "اڇي پرين ٻپڪيا. ڪر ٻاٻيهو جيئن مورا" (شاهہ). (ٻپڪيو – ٻپڪندو – ٻپڪيل).

• **ٻپُلَ (ت):** ث. ناز – نخرو – انگلُ – لاڏُ.

• **ٻپلائڻ (ت):** فعل متعدي. ناز نخرا ڪرڻ – انگل آرا ڪرڻ.

• **ٻپُڻِ:** ث. [سَنْ. پَدْمَ] تلائن ۽ ڍنڍن ۾ ٿيندڙ ول جو هڪ قسم (جنهن جي چوٽيءَ ۾ پابوڙو ٿئي ۽ اُن جون پاڙون ٻِهہَ ٿين). (اسم خاص) ڪپري. ڏگهڙي ۽ جاتي تعلقن ۾ ديهہ جو نالو.

– **ٻپٽي ج ٻپٽيون:** ث. ٻَپُڻ جو ٻجُ (جو پابوڙي ۾ ٿئي) – ٻپڻ جي ڏوڏي.

• **ٻپو ج ٻپا:** ذ. اهو ماڻهو جنهن کي ڏَند نہ هجن. نڪري ويا هجن. ڦڏو ـ ٻِڏو – ٻِڦ. (ث) ٻَپي ج ٻپيون.

• **ٻپي ج ٻپيُون:** ث. چَٽَ – ڏاڏِر ـ هُشي. خوشامد. دلبو ٻَپِي – ڏٽو. ٻاراڻي راند جو هڪ قسم (جنهن ۾ ٻُٽن ۾ لِڪي مُڪَ هڻبي آهي).

– **ٻپي ٻڌڻ:** چَٽَ ٻَڌڻ – ڏٽو ڏيڻ – ٻَپِي ٻَڌَڻ. ٻارن جو پاڻ ۾ مُڪ هڻڻ واري راند جو اقرار ڪرڻ.

– **ٻپيون ٻڌڻ. ملائڻ:** چَٽون ٻڌڻ – ڏَتا ٻڌڻ – گشاهڻڻ – دلبا ڏيڻ. هيٺيون مٿيون ٻڌائڻ. ڪوڙا آسرا ۽ دلاسا ڏيڻ.

• **پٽِ:** ث. [سن. پرَتْيَيَ. پْرَت = وري + اِڻ = وڃڻ] اعتبار – ڀروسو – ويساهہ – يقين. ساک – سَچائي. آبرو – عزت – مانُ. "پُوري ٿئي مون پٽ. پرينءَ سان پِرت جِي." (فتح فقير). عِصْمت. پرم – لڄ. ڳـِڙ يا ڪنڊ جي ڳهاڻي چاش –

رَبَ _ قوام. باجهري: ترن ۽ ڳُڙ مان ٺهيل رَبَ.

— **پتائتو ج پتائتا:** ذ. صفت. پت وارو — پت جوڳو — پروسي جوڳو. پوري نشان پتي وارو — پڪي ڏسُ پتي وارو.

— **پتَ پجڻ:** اعتبار پجڻ — ويساهه وڃائڻ.

— **پتِ پريو ج پتِ پريا:** ذ. صفت. پت وارو — ايماندار.

— **پتِ پاڙڻ:** انجام پاڙڻ — وفاداري ڪرڻ. اعتماد يا پروسو قائم رکڻ.

— **پتِ پرتيتَ:** ٿ ساک. پت. عزت — ناموس. سچائي. انجام جي پڪائي. ڏيتي ليتي جو اعتماد. ڏنڌي ۾ ويساهه يا پروسي واري حالت.

— **پتِ ڏوبي وڃڻ:** ويساهه ختم ٿي وڃڻ. آبرو گهٽجڻ — عزت وڃائڻ. ڏيوالو ڪڍڻ.

— **پتِ ڏيڻ:** ويساهه ڏيڻ يا اعتبار ڏيڻ. ساک ڏيڻ — قسم کڻڻ. پروسو ڏيڻ.

— **پتِ رکڻ:** آبرو رکڻ — عزت رکڻ. انجام پورو ڪرڻ. ڏيتي ليتي ۾ وعدو پورو ڪندو رهڻ.

— **پتِ رهجي اچڻ:** عزت رهجي اچڻ — آبرو رهجي اچڻ — ساک قائم رهڻ. واپار ۾ ويساهه قائم رهڻ.

— **پتِ سانت ۾ اچڻ:** آرام ملڻ.

— **پتِ ڪرڻ:** اعتبار ڪرڻ — ويساهه ڪرڻ — چڱو ڪرڻ (ڪاڏي ڪي). ملڻ (آسرو).

— **پتِ ڪوهڻ:** ويساهه وڃائي ڇڏڻ. پت وڃائڻ — بي اعتبار ٿيڻ. واپار ۾ ويساهه وڃائي ويهڻ.

— **پتِ گنوائڻ:** ساکَ وڃائڻ. آبرو وڃائڻ — بي عزت ٿيڻ. اعتماد يا پروسو ختم ڪري ڇڏڻ.

— **پتِ لاج:** ٿ. عزت آبرو — ساک پت — لڄ شرم.

— **پتوارُ (لس):** ذ. صفت. ساکَ پت وارو. سچو دوست. پروسي وارو.

— **پتِ وارو:** ذ. صفت. اعتبار وارو — ويساهه وارو.

— **پتِ وائکي ٿيڻ:** نڱي ظاهر ٿيڻ — خراب ڪمن سبب اعتبار هليو وڃڻ — بدنام ٿيڻ — پترپڌرا ٿيڻ — ڪوٽ ظاهر ٿيڻ.

— **پتِ وڃائڻ:** ويساهه وڃائڻ — اعتبار وڃائڻ — عزت وڃائڻ.

— **پتِ ونتُ، پتِ وندُ:** ذ.صفت. پتِ وارو — ساک وارو — عزت وارو. ايماندار. معتبر. پروسي رکڻ جهڙو.

— **پتِ وچارڻ:** عيب اُگهاڙڻ — نڪتہ چيني ڪرڻ.

— **پتِ هُجڻ:** پروسو هجڻ — اِعتبار هجڻ — ساک هجڻ — عزت هجڻ.

— **پتيائتو ج پتيائتا:** ذ. صفت. مانائتو — آبرو وارو — معتبر.

— **پتيُون پيڻ (ت):** ويساهه رکڻ — اعتبار ڪرڻ — پروسو رکڻ.

• **پتَ:** ٿ. [سن. پتْ گرميءَ سبب نڪتل داڻا. آرايون پتي جو رَسُ] ملو.

• **پتا ج پتا:** ذ. [سن. پِتْر] پيءُ — ابو — والد — پدر — آبو.

• **پتارَ پوٽا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر حيدرآباد ۽ ٿرپارڪر ۾).

• **پتارُ:** ٿ. ڏسو "پتوڙ".

• **پتارَڻ:** مصدر. ڏسو "پتوڙڻ".

• **پتاشرو:** ذ. جوئر جو هڪ قسم. پرت جو هڪ قسم.

• **پتاشو ج پتاشا:** ذ. [سن. ١. واتاسَهَ. واتَ = هوا ٢. "پت + آش (= چاش)" وارو] کنڊ جي چاش مان ٺهيل گول ٽڪي (مٺاڻ وانگر ڪم اچي). انب جو هڪ قسم. ڪڄيءَ جو هڪ قسم (ڏونڪو زرد. چڙيون ننڍيون).

• **پتاشا ورهائڻ:** وات مٺو ڪرائڻ. بيماريءَ مان اُٿڻ مهل يا ڪنهن خوشيءَ جي معمولي موقعي تي پتاشا خيرات ۾ ڏيڻ يا عزيزن دوستن ۾ ورهائڻ.

• **پتاشرو ڪُلفُ:** پتاشي جهڙو سنهون ۽ ننڍڙو تالو.

• **پتافي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. (اڪثر گهوٽڪي ۽ پني عاقل تعلقن ۾ ۽ ڪراچي طرف رهن ٿا).

• **پتائڻ:** فعل متعدي. اُڪلائڻ (ڪم کي). جلد پورو ڪرڻ. نالي ماتر ڪرڻ — ترڪ تال سان ڪم ٽپائڻ. واپارين جي اصطلاح ۾ رکيل مال وڪڻڻ. پنيلائڻ. برغلائڻ. نڳڻ. (پتايو — پتائيندو — پتايل).

• **پتتُ ج پتتَ:** ذ. صفت. [سن. پتتْ پتْ = ڪرڻ] ڪريل — نيچ. ناپاڪ — پليتَ. پاپي — گنهگار. بد چال — بدڪار. بي دين.

— **پتتُ ٿيڻ:** ناپاڪ ٿيڻ — پليد ٿيڻ — پنهنجي عصمت برباد ڪرڻ.

— **پتتَ پاوَنُ:** ذ. صفت. گناهه بخشيندڙ — معاف ڪندڙ (هندڪي عقيدي موجب سيتارام).

— **پتَ پاپڙو:** ز. دوا طور ڪم ايندڙ ٻسارڪي وکر جو هڪ قسم.

• **پتجڻ:** فعل مجهول. اعتبار اچڻ — ويساهجڻ. دلبي ۾ اچي وڃڻ — دوکي ۾ اچڻ — ٺڳجڻ. (پتيو — پتبو — پتيل).

• **پترُ ج پترَ:** ذ. [سن. پترَ] خط — چٺي. اخبار.

Gul Hayat Institute

– پٽري: ٿ. خط – چٺي. ڏسو "پٽر".
– پٽريڪا: ٿ. [سن. پٽرڪا] اخبار.
• پٽرُ ج پٽرَ: ذ. [سن. پٽرَ = پن] خط – چٺي. وڻ جي ڪٽيل پنن مان ٺهيل ماني (جا ڏڪار جي وقت سنڌ ۾ استعمال ڪئي ويئي هئي).
• پِتَرَ: ذ. [سن. پِتَر] ابا ڏاڏا. گذاري ويل وڏا. مري ويل مائٽ. مري ويلن جا ارواح. (هندو مت موجب).
– پِتَر اجهڻ: مري ويل ماڻهوءَ جي تِٿ اجهڻ (جنهن تي ختمو وغيره ڪيو وڃي).
– پِتَر پڌرا ڪرڻ: عيب اگهاڙڻ – مُنا جيئرا ظاهر ڪرڻ – اصل نسل ظاهر ڪرڻ.
– پِتَر پَکُ: ذ. بَدي مهيني جو پويون پَکُ يا اڌ مهينو (جنهن ۾ هندو پنهنجن وڏن جا سِراڌ ڪن).
– پِتَر دانُ: ذ. مري ويلن جي نيت خيرات – وڏن کي ثواب پهچائڻ لاءِ خيرخيرات.
– پِتَر رُلائڻ: ڇنا ڇورا ڪرڻ. پاڳا رُلائڻ – ٺڪر ٺڪر ڪرڻ. دربدر ڪرڻ. وڏن کي بدنام ڪرڻ – ٺڪو لاٿڻ.
– پِتَر ڪَرمُ: ذ. ڪريا ڪرم – ڪفن دفن – سنسڪار.
– پِتَر ڪرڻ، ڪارائڻ: هندن ۾ مري ويل مائٽ جي نيت برهمڻن کي پوڄن ڪارائڻ ۽ دان ڏيڻ.
– پِتَر لوڪ: ذ. عالم ارواح – مُئلن جو مُلڪ. آباءِ و اجداد – ابا ڏاڏا.
– پِتَرن کي پاڻي ڏيڻ: وڏن جو نالو قائم رکڻ – وڏن واري هلت چلت اختيار ڪرڻ.
• پُترُ ج پُترَ: ذ. [سن. پُترَ. پُٽ = هڪ دوزخ جو نالو + تُرئي = بچائڻ. جو (پيءُ کي) دوزخ کان بچائي ٿو] پُٽ – بيٽو.
– پُترُ وان: ذ. صفت. پُٽن وارو – پُٽيتو.
– پُتري ج پُتريون: ٿ. ڌيءُ – نياڻي.
• پِترڪڻُ (ٺ): مصدر. ترڪڻُ.
• پٽرڻُ (ٺ): مصدر. پٽرَ وڃڻ (جاءِ کي).
• پٽرڻُ (ڪ): مصدر. گهر ۾ گهڙي وڃڻ – ٽڪڙو اندر وڃڻ. (پٽريو – پٽرندو – پٽريل).
• پٽرڻي ج پٽرڻيون: ٿ. سونارڪي ڪم ۾. ڳهڻ تي جِڙَن ڪڍڻ جو اوزار.
• پِترو ج پِترا: ذ. [سن. پتر = پنو] پنو – ڪاغذ – ڪنهن به ڌاتوءَ جو پرچ. ڇهن ڊبل روپين جو مجموعو. دوا جي ٽڪين جو بند ٿيل مجموعو. (صفت) سنهون (ڌاتو جو ...).

• پٽرو: صفت. پٽڙو – ڇڊو – ڪنگهو. (ٿ) پٽري.
• پٽراڻ، پٽرائي: ٿ. پٽڙائي – ڇڊاڻ. سنهائي – باريڪي.
• پٽريو ج پٽريا (ٺ): ذ. پاڪڙو.
• پٽڙيا (ٺ): اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.
• پٽشاهه: ذ. بادشاهه. ڏسو "پاتشاهه".
• پٽڪ: ٿ. ٿوري ذري – ڇِهي. پٽڙي شيءِ جي ذري ٽيڪ. تمام ننڍڙو – تمام ٿورو ذرو – (ٿ) پٽڪڙي. پٽڪي ج پٽڪڙيون – پٽڪيون.
• پٽڪ ج پِٽڪون (ڪ): ٿ. آنڊو. اوٺي (سانداري) جي سوراخ بند ڪرڻ لاءِ اُن ۾ وڌل سُٽ جي ڳنڍ.
• پٽڪون ڪيڻ: آنڊا ڪيڻ – جهڳوري ڇڏڻ – ٽيڪ ڪيڻ.
• پٽل ج پٽلون: ٿ. [ن. پٽراوَلي] پاٽلَ – پٽرَ. مڇيءَ جو هڪ قسم (سنهڙا ڇلر ڊيگهه هڪ يا ٻه فوٽ. دوڙ جهڙي. هن جا ٻه قسم آهن. درياءَ واري. جنهن جو رنگ سائيرو ۽ ميرانجهڙو ۽ ٻي جبل جي تلائن واري. جنهن جو رنگ اڇاڻ مائل ٿئي.)
• پِتَلُ: ذ. [سن. پِتَل] ڌاتوءَ جو هڪ قسم (جو جست ۽ ٽامي جي ملاٽڻ سان ٺهي).
• پِتلڪ ج پِتلڪ: ذ. پوچو – ليپو – راڳو. پوچي.
• پتلو ج پتلا: ذ. صفت. پٽڙو – پترو – ڇڊو – پاڪو – ڪنگهو. سنهڙو – ڏُبرو – ضعيف. اپرو. ڏسو "پترو". (ٿ) پتلي ج پتليون.
• پتلاڻ، پتلائي: ٿ. ڇڊاڻ – پتراڻ. ڏبرائي – اپرائي. ڳاريڪي.
• پتلو ج پتلا: ذ. [سن. پُتلڪ] بُت – بوتو – مُجسمو. ڌهري يا هاڙ جي وچ ۾ لڙڪندڙ ٽڪرو. بيل گاڏيءَ جي پاسرين کي ملائڻ لاءِ ڪاٺ جو ٽڪر (ت).
• پتلون ج پتلونون: ٿ. [انگ Pantaloon] انگريزي نموني جو پاجامو. ڪليل پانچن سان سوڙهو پاجامو.
• پُتلي ج پُتليون: ٿ. [سن. پُترڪا] مٽيءَ يا ڌاتوءَ مان ٺهيل ننڍڙو بُتُ – مورتي. ڪاٺ جو ڳُڏو. سهڻي عورت. ماڻڪي (اک جي). لڪڙي (ڳهڻ).
– پُتلي بازُ ج پُتلي بازَ: ذ. صفت. پُتلين جي راند ڏيکاريندڙ – پُتلين وارو. ٺڳ – حرفتي – چالاڪ.
– پُتليون پائڻ: پُتلين جي راند ڏيکارڻ – پُتلين جو تماشو ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

— **پٽليون پڙهائڻ:** ڳالهين ۾ لڳڻ – پنيلائڻ. ٺڳيون سيکارڻ – چالاڪ ۽ حرفتي بڻائڻ.

— **پٽليون وجهڻ:** پٽلين جو کيل ڪرڻ.

• **پٽني ج پٽنيون:** ٿ. [سن. پَٽني] زال – زوجه – جوءِ – گهرواري.

• **پٽڻ:** مصدر اعتبار ڪرڻ – ويساهه ڪرڻ پنجڻ (پٽيو – پٽبو – پٽيل).

• **پٽڻ ج پٽڻ:** ذ. درياءَ يا نهر جو گهيڙ (جتان ماڻهو ٻيڙيءَ ۾ چڙهي پار اڪرن). ٽڙ. درياءَ ۾ هڪ ڪپ کان ٻئي ڪپ ڏانهن نيندڙ ٻيڙي. ٻيڙيءَ ۾ درياءَ جي ٻيءَ پر اُڪارڻ جو ڀاڙو. اُن جا داتا (جي هندو مردي جي پرسان ضامن طور رکندا آهن ۽ مسلمان وري دفن ڪرڻ بعد فقيرن کي ڏيندا آهن).

— **پٽڻ پهچڻ:** پار اُڪرڻ – منزل رسڻ – ڪامياب ٿيڻ. (ڪنهن ڪم ۾) مراد حاصل ٿيڻ.

— **پٽڻ چڙهڻ:** پراڙ وڃڻ لاءِ ٻيڙيءَ ۾ چڙهڻ – وارو ملڻ – موقعو ملڻ.

— **پٽڻ ڏيڻ:** پار اُڪرڻ جو اُجورو ڏيڻ. سفر جو توشو ڏيڻ – زاد راهه ڏيڻ.

— **پٽڻ هٿ نه اچڻ:** وسيلي يا منزل تائين نه رسڻ. مشڪلات درپيش اچڻ. چونڪاري جو ذريعو مُيسر نه ٿيڻ.

• **پٽو ج پٽا:** ذ. [سن. پَٽرَڪَ] ڏسُ – سرنامو – ائڊريس. [سن. پَٽر =پن] پن (وڻ جو). پٽو – تاڪي (ٿ). پٽن جي تاس.

— **پٽائتو:** ذ. صفت. نشان وارو – ڏَس وارو. هنڌائتو – هٿيڪو – ٻڪي ٻختي نشان وارو. ٺانيڪو.

— **پٽو پوڻ:** خبر پوڻ – سُڌ پوڻ. سيڪت اچڻ.

— **پٽو ڏيڻ:** ڏس ڏيڻ – خبر ڏيڻ – سرنامو ڏيڻ. پٽن راند ۾ گهربل پتولهڻ. سبق سيکاري ڇڏڻ.

— **پٽو ڪيڻ:** ڳولا ڪرڻ – ڏس هٿ ڪرڻ – ڳولي هٿ ڪرڻ. خبر لهڻ – ٺڪاڻو. معلوم ڪرڻ.

— **پٽو لڳائڻ:** ڳولا ڪرڻ – تلاش ڪرڻ – خبر رکڻ. ٺڪاڻو معلوم ڪرڻ.

— **پٽي بازُ ج پٽي باز:** ذ. صفت. جواري – پٽائي. چالاڪ – حرفتي. ٺڳ – فريبي – ذوڪيباز.

• **پِتو ج پِتا:** ذ. [سن. پِتَڪَ] جسم ۾ پِتَ ناهڻ جو هڪ اندروني عضوو. معدي ۾ جيري جي پرسان نندڙي ڳوٿري. جنهن ۾ سائي رنگ جي هڪ پاٽيٽ ٿئي). پِتائي گجر ۽ انب جو اندريون ڳَپُ وَل جو ڪجهو قُرُ (خصوصاً ونگو، ريڙي، گدرو، چانهين، ميهو) ڦُڻ جو ڪجو پٽرُ حَياءُ – شرم – لڄ. همّت – جرائت. غيرت.

— **پِتائي ج پتائي:** ذ. صفت. پتي وارو.

— **پِتائي گَجَرَ ج پتائي گَجَرُون:** ٿ. گجرن جو هڪ قسم (پِتي واري گجر) – سنڌي گَجر.

— **پِتو پاڻي ٿيڻ:** ڪهل اچڻ – قياس اچڻ – رحم اچڻ. ڏِٻ ڪان ست نه سارڻ – هيسجي وڃڻ.

— **پتو پڌرو ڪرڻ:** بنياد پڌرو ڪرڻ – پتر پڌرا ڪرڻ – عيب اُگهاڙڻ – اصل نسل ظاهر ڪرڻ.

— **پتو ڏارڻ:** غيرت ڏارڻ. همت ڏارڻ – جرائت رکڻ. لَڄ ڏارڻ – شرم ڪرڻ.

— **پتو ساڙي ڇڏڻ:** سخت صدمو ڏيڻ. بي غيرتيءَ جهڙو ڪم ڪرڻ. سخت شرمسار ڪرڻ.

— **پتو ڦسڻ:** بجرائي ظاهر ٿيڻ. بي شرم ٿيڻ.

— **پتو ڪيڻ:** ڪاوڙائڻ. غُصو ڏيارڻ – رنج ڪرڻ. سَزا ڏيڻ.

— **پتو مارڻ:** ڪاوڙ مارڻ – چِڙ مارڻ – غصو پِي وڃڻ.

— **پِتي تي پوڻ:** دل تي اثر ڪرڻ (نصيحت) – دل ۾ کُپي وڃڻ – دل سان لڳڻ.

— **پِتي پاڇارو ڪرڻ:** پاٽيءَ مان ڪيڻ. تنگ ڪرڻ – پريشان ڪرڻ – بي حال ڪرڻ.

— **پِتي وارو ج پِتي وارا:** ذ. صفت. غيرت وارو – جوشيلو. بي حيائيءَ جي ڪمن کان سخت نفرت وارو.

• **پِتوجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. لاڙڪاڻي ضلعي جو هڪ ڳوٺ (جتي اها ذات رهندي آهي).

• **پِتورَتا:** ٿ. [سن. پَتِ = مڙس + وُرَتا] مڙس جي حق ۾ رهڻ واري زال – سَتُر واري زال – پاڪدامن عورت.

• **پتوڙڻ، پتوڙڻ:** فعل متعدي. سخت محنت ۽ ڪوشش ڪرڻ. ڳينداڙڻ – جهاڳڻ – ڇاڇولڻ – مُنارڻ – ڳهلڻ – تڪليف وٺڻ – محنت ڪرڻ – ڪشالو ڪرڻ – هلاڪ ٿيڻ.

— **پتوڙ:** ٿ. ڳهلِ – ڳينداڙَ. مُناڙ. ڪشالو – جَتَنُ – تڪليف – هلاڪي.

• **پتوڪڙو ج پتوڪڙا (ل):** ذ. صفت. ڏسو "پتڪڙو".

• **پتوڪو ج پتوڪا:** ذ. گوڏ جو ڪپڙو. گوڏ.

• **پتوئي (ڪ):** ٿ. مڇيءَ جو هڪ قسم (رنگ ڪارو. قد اڌ انچ کان ڏيڍ انچ).

• **پتي:** اسم خاص. تعلقي دادو ۾ هڪ ديهه جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **پَتِي ج پَتِي:** ذ. [سن. پَتِي] مڙسُ — ور — ڪانڌ — گهروارو — خاوند.

• **پَتِي ج پَتِيُون:** ث. [سن. پَتر + اِڪَا] ڀاڱو — واتو — حصو. وَنڊِ ي — وِرڇَ. ننڍو پَنُ.

— **پَتيارُ ج پَتيارَ:** ذ. صفت. حصيدار — ڀائيوار — ڀاڱي ڀائي.

— **پَتيارِي:** ث. حصيداري — ڀائيواري — شراڪت.

— **پَتِي دارُ ج پَتِي دارَ:** ذ. صفت. ڏسو "پَتيارُ"

• **پِتِي ج پِتِيُون:** ث. ريڙهي. ڳنڍ (بَصَرجي).

• **پَتيجائُو:** ذ. بدلو — عوض. نتيجو (خراب ڪم جو).

• **پَتيجائُو پائڻ:** خراب نتيجو پسڻ — ڪيتو لوڙڻ.

• **پَتيرِي ج پَتيرِيُون:** ث. [ع. فطيري] خميري جي سوڪ ۽ سنهي ماني.

• **پَتيڪارَ:** ذ. لڇڻ — افعال — ارڪان. اهڃاڻ — نشان.

• **پَتيلو ج پَتيلا:** ذ. [سن. پَتِلِي] جست يا ٽامي جي ٿانوَ جو هڪ قسم (ديڳڙي وانگر ويڪري منهن وارو ڍِڍ ۾ گول).

• **پَتيلو:** ذ. نار ۾ ڪم ايندڙ هڪ رسو.

• **پَٿُ ج پَٿَ:** ذ. [سن. پَٿَ] رستو — واٽ مارڳ. [سن. پَنْٿ] راڄ — قوم — قبيلو. ڪُڙم — ڪُٽنب — آکهِ.

— **پَٿُ ڏيڻ (ڪ):** واٽَ ٻڌائڻ. ڏِگ لائڻ. سمجهائڻ — صلاح ڏيڻ.

• **پِٿ (ٿ):** ذ. [سن. پُرٿُو] ننڍڙو ۽ ايرو ٻار — ضعيف ٻار — نِبَلُ ٻار.

• **پِٿَ ج پِٿُون:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم. ڏسو "پِٿون".

• **پَٿارَ (ٿ):** ث. هيٺاهين زمين — تَرُ.

• **پَٿارَ:** ث. پکيڙ ڦهلاءُ ـ وِڇائڻ جي حالت.

• **پَٿارِي پَٿارِيُون:** وڇايل هنڌ. ڏسو پاٿاري.

— **پَٿارِي چڙهڻ:** پکيڙي چڙهڻ (سامان) — وڇائي چڙهڻ (هنڌ). سَندرڻ (زمين).

— **پَٿَر تي ويهڻ:** تڏي تي ويهڻ — فوتيءَ جي گهروارن جو سُوءَ سبب هيٺ فرش تي ويهڻ.

— **پَٿَرُ ڪرڻ:** قضئي سبب تڏو وڇائڻ — فوتيءَ جي سُوءَ ڪرڻ.

— **پَٿَرُ وجهڻ:** قضئي سبب ماڻهن جي عذر خواهيءَ لاءِ تڏو وڇائڻ. غم جي حالت ۾ رهڻ — تمام ڪرڻ.

— **پَٿَرَ وجهي ويهڻ:** غم ۽ ماتم جهڙيون ڳالهيون ڪرڻ. ڪروڌ لائي ڏيڻ.

— **پَٿَرائِتو:** ذ. صفت. پَٿَرائون - پٿرن وارو - پٿريلو.

— **پَٿرائون ج پَٿَراوانْ:** ذ. صفت. پٿرن وارو — پٿريلو. پٿر مان ٺهيل.

پٿر جهڙو. سخت.

— **پَٿَرَ پاڻي ٿيْ وڃڻ:** ڪنهن ڏک واري حادثي جي اثر کان سخت دل جو نرم دل ٿيڻ — سخت دل تي اثر پوڻ.

— **پَٿَر دِل:** ذ. صفت. سنگدل — سخت دل. ڪٺور — ظالم — بي رحم — بي قياس.

— **پَٿَرَ کان پري هُئڻ:** بلڪل سخت دل هئڻ — سنگدل هئڻ — دل جو ڏاڍو هئڻ.

— **پِٿِرو ج پِٿِرا:** ذ. پَٿَرُ — پَهَڻ.

— **پِٿِري ج پِٿِرِيُون:** ث. ننڍڙو پٿرُ — پَهِڻي — سنگريزه. پيشاب جي هڪ بيماري (جنهن ۾ مثاني يا بُڪيءَ ۾ پٿر پيدا ٿئي، پيشاب ۾ رُڪاوٽ ڪري).

— **پٿريلو ج پٿريلا:** ذ. صفت. پٿرائون — پٿر وارو.

• **پٿرائِي ج پَٿِرائِيون:** ث [سن. پْرسْتَر = وڇائڻ] ڪپڙي جي غلاف ۾ وجهي ٺاهيل وڇاڻو (ڪٽ توڙي پٽ تي وڇائڻ لاءِ).

— **پَٿَرَ:** ث. پٿرڻ جي حالت. پکڙجڻ جي حالت.

— **پٿرائِڻُ:** مصدر. 'پٿرڻ' مان متعدي بالواسطه. وڇارائڻ — پکيڙائڻ.

— **پٿرِ جَڻُ:** مصدر. 'پٿرڻ' مان فعل مجهول. پکڙجڻ — وڇائجڻ — پٿرجي وڃڻ.

— **پِٿِرو:** ذ. پکيڙ. مير بحرن جي اصطلاح ۾ رَڇ کي ڪاٺيون ٻڌي درياءَ ۾ پکيڙي ڇڏڻ جي حالت (جيئن رڇ ٻڌي نہ وڃي ۽ پاڻيءَ ۾ ترندو رهي).

— **پٿرڻ:** وڇائڻ (پٿراٺيون).

• **پٿرِٺِي، پٿِرِٺِي ج پٿرِٺِيُون:** ث. ڏسو "پٿرائي".

• **پِٿِرِي (ٿ):** ث. ڪجيءَ جو هڪ قسم. پيشاب ۾ رڪاوٽ جي هڪ بيماري.

• **پٿو ج پٿا:** ذ. زيور پائڻ کان اڳ ڪَن يا نَڪَ جي ٽوپيل سوراخ ۾ وِڌل ڪاٺي يا پوپو.

• **پِٿورو:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ شهر ۽ ديهه جو نالو (پٿوري شهر ۾ هڪ مشهور بزرگ "پير پٿوري" جو مقبرو آهي، جنهن تي هر سال تمام وڏو ميلو لڳندو آهي).

• **پِٿُون:** ذ. [سن. پْرِٿُو] هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. ذرا — ذرا ذرا — ٽُڪرا — ٽڪرا ٽڪرا — ڀِيا — ڀِيا ڀِيا. "پاهڻ پير پِٿون ڪيا، ترِيون ڇنيون ٽو". (شاهه). مڇيءَ جو هڪ قسم (بنا ڪنڊي، ديگهه ۾ ڏيڍ فوٽ ڪن. کاڌي ۾ نهايت لذيذ.

Gul Hayat Institute

ٽن رنگن جو ٿئي: اڇو، ڪارو ۽ ميرانجهڙو. اڇي رنگ جو شفاف پٿر (پاڻيءَ ۾ موتي وانگر جرڪي. هنجهه پکيءَ کي اهو وڻي ۽ چاهه سان چوندي کائي. تڏهن شاهه صاحب چيو ته "پٽون جي پاتار جا، چيتاريو چڻن" ذ. صفت. ننڍڙو ٻار – ٻارڙو.

• **پٽي ج پٽيون:** ث ڦٽ يا پڳل عضوي کي ٻڌڻ جي پٽي (ل) گهرَ جي پاسي واري ڏري (ڪ).

• **پٽيرڻ:** مصدر. [سن. پْرَسْتَرَ = پيڪڙڻ] سر ٻنڌڻ جي ڪارب سان سرون ناهڻ – سِرون وجهڻ. (پٽيريو – پٽيريندو – پٽيريل).

– **پٽيرو ج پٽيرا:** ذ. صفت. سِرون وجهندڙ – سر ٻَنڌ.

• **پٽ:** ث. پَٽڻ جي حالت. کوهَ – کونڌَ – کولڻ جي حالت "ٻُور پَٽ" – لِپڙي (ت).

– **پٽ پُورَ:** ث. کولڻ ۽ بند ڪرڻ جي حالت (دري، اک وغيره).

• **پٽ:** ث. هيڙيءَ جو هڪ عضوو، هيڙيءَ جي توازن قائم رکڻ لاءِ ڪم ايندڙ تختو. (جنهن پاسي هيڙي ليٽ ڪري، ان جي ٻئي پاسي هيڙيءَ جي ڪنار تي اُپو تختو رکي ماڻهو مٿان وهندو ته هيڙي سِڌي ٿئي). نار جو هڪ عضوو (وڏي چِڪر جي مٿان پرچل ۾ ساڌا ڇِهه هٿ ڊگهو ۽ هڪ هٿ ويڪرو (لڳل ٿابو). ڳاڌي. گاهه جو هڪ قسم (پاڻيءَ ۾ ٿئي. بصر جي پنن جهڙو ڊگهو. پاڻيءَ تي ترندڙ. اڪثر مڇي کائيس).

• **پَٽ:** ذ. [سن. ٻرا. پَٽَ] ريشم. ريشمي ڪپڙو.

– **پَٽاڻي:** ث. صفت. پَٽ جي – ريشمي – نرم – ڪُنئري.

– **پَٽ پٽيهَر:** ذ. پَٽَ جا ڪپڙا – ريشمي ڪپڙا. اوچي ۾ اوچي پوشاڪ – قيمتي وڳو.

– **پَٽ جون پينگهون پائڻ:** پَٽَ جون ڳنڍيون ڏيڻ (پٽ مضبوط ٿئي ٿو. ان جون ڳنڍيون ڪلي نه سگهنديون) – مُحبت ۾ قابو ڪرڻ – عشق ۾ گرفتار ڪرڻ.

– **پَٽ چيرَ:** ذ. ريشمي ڪپڙا – پَٽ جا ڪپڙا. "ارمق هڏ نه اوڍيان، پٽولا پٽ چيرَ" (شاهه).

– **پَٽ ڪينئون:** ذ. جيت جو هڪ قسم (جنهن جي پيٽ مان پَٽُ يا ريشم جون تندون نڪرنديون آهن. اهي ڪينئان تُوتَن جي وڻن تي پالبا آهن.

• **پَٽُ ج پَٽَ:** ذ. [سن. پَٽِّڪَهُ] زمين. ميدان پوٺو – پڊ. سج. بيابان. مُلڪ. ٿر جي ڏاڍي زمين وارو حصو. (جنهن کي پارڪر به چئبو آهي). [سن. پَٽْرُ] ڪنهن به ڌاتوءَ جي سنهي ۽ چيٽري پٽي. (سيفتيءَ) جو قُرُ (بليڊ). دريائي ناريل جي ڪَلَ جو اڌ (جو اڪثر فقير پِنڻ لاءِ ڪٽن) ڪستو. "پائي پَٽَ ڪٽا، مون تان مُور نه مَگيا." (شاهه). **پيالو** – قدح – جام (شراب جو).

– **پَٽ بصَرُ:** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

– **پَٽ پِچڻ:** زور پچڻ – هستي پچڻ – غُرُور وڃائڻ.

– **پَٽ تِترُ:** ذ. تتر جو هڪ قسم (جو ميدانن ۾ ڏسبو آهي. تتر کان ننڍو. ميرڙو. چُهنبَ ڳاڙهي. اڪثر گاهه واري آباد زمين تي رهي: ماڻهو ڏسي ته لڪي وڃي ۽ اوچتو پڙڪو ڏيئي پٽ سان لڳو اُڏامندو ويندو آهي).

– **پَٽ ترُ:** ذ. گاهه جو هڪ قسم. ٻوٽي جو هڪ قسم (هن جو ٻن ريشم جهڙو نرم ٿئي. ٻن پٽي هٿ تي رکي مٿان ڏک هڻبو ته ٺڪاءُ نڪرندو. ٻن دوا طور به ڪم اچن).

– **پَٽ توري:** ث. ونگي جو هڪ قسم. ڊگهو ونگو.

– **پَٽ تي ويهارڻ:** آبرو گهٽائڻ – بي عزتيءَ جو برتاءُ ڪرڻ. زيردست بڻائڻ – ماتحت ڪرڻ.

– **پَٽ پوڻ:** تمام اُيرو ٿيڻ: (بيماريءَ ۾) ترين ۾ ٿيڻ – ڪنگال ٿيڻ. پڌري ٿيڻ – ظاهر ٿيڻ. (ڳالهه: رَتَ).

– **پَٽ پيرُون:** ذ. ٻساڙڪي وکر جو هڪ قسم – ڪانئل پيرُون.

– **پَٽ راڻي ج پَٽ راڻيون:** ث. مُلڪ جي راڻي – راج ڏياڻي. بادشاهه سان گڏ حڪومت ڪندڙ راڻي – وڏي راڻي – ملڪ.

– **پَٽ سُونڪَڙُ:** ذ. تپيدار.

– **پَٽ ڪَٽ:** ث. زمين کي کُٽي يا ٽبي سنوارڻ جي حالت.

– **پَٽُ ڪرڻ:** زمين برابر ڪرڻ – ڊاهي ڇڏڻ. (جاءِ، گهر وغيره).

– **پَٽ ڪَريلو:** ذ. ڪَريلي جو هڪ قسم (جيڪو ڀاڄيءَ طور ڪم اچي).

– **پَٽ ڪُنوار:** ث. ٻوٽي جو هڪ قسم (واريا سي زمين ۾ ٿئي. سهڻا گُل. لامون ڳتيل گول ۽ ڊگهيون رس کي ايريو چئجي – ايريال.

– **پَٽ لاڻي:** ث. گاهه جو هڪ قسم (اُٺ کائي) – گَڏهه لاڻي (Xygophyllum Sixplex).

– **پَٽ مَڪڙُ:** ذ مڪڙ جو هڪ قسم (ننڍڙو ۽ ميرانجهڙو ٿئي).

• **پِٽ ج پِٽون:** ث. پِٽڻ جي حالت – روڄ – ماتم – پِٽڪو – بد دعا – شراپ – پِٽڪو – پاراتو. اولاڻيو. هَڇا – مار – مصيبت. (پٽ جو اثر – ڪاني.

– **پِٽ پِٽڻ (ت):** پِٽڻ – بد دعا ڏيڻ – پاراتو ڏيڻ.

– **پِٽ پوڻ:** بد دُعا لڳڻ – پاراتو لڳڻ. هَڇا پوڻ – مار پوڻ –

Gul Hayat Institute

مصيبت نازل ٿيڻ. بڇڙي عادت پئجي وڃڻ.

— **پِٽَ وجهڻ:** ماتم ڪرڻ — پِٽڪو وجهڻ — روڄ مچائڻ.

— **پِٽ هڻڻ:** بد دعا ڏيڻ — سراپ ڏيڻ — پاراتو ڏيڻ.

• **پُٽُ ج پُٽَ:** ذ. [سن. پُتْر] ٻُٽاٽو ٻار — نرينو اولاد — پِسَر ـ ڇوڪرو.

— **پٽاٽو ج پٽاٽا:** ذ. صفت. پُٽ جو پٽ وارو. (ذ) پُٽ ڄمڻ جو شادمانو.

— **پٽائي:** ث. پُٽ ڄمڻ جي وقت ڏنل گهور يا خيرات.

— **پُٽَن ڀيءُ ٿيڻ:** ٻي اُلڪو ٿيڻ — اَچِنت ٿيڻ — بيفڪر ٿيڻ. پُورو پُورو پروسو هئڻ — مطمئن رهڻ.

— **پٽيتو ج پٽيتا:** ذ. صفت. پُٽن وارو "سَتَ پٽيتو".

— **پٽيلو ج پٽيلا:** ذ. صفت. پُٽ جهڙو — اولاد وانگر. پُٽ ڪري نپايل (ٻئي ڪنهن جو ٻار).

• **پَٽا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پَٽارَڻُ:** مصدر. پکيڙڻ — پَسارڻ. (پَٽاريو — پَٽاريندو — پَٽاريل).

• **پَٽاٽو ج پَٽاٽا:** ذ. [انگ. Pottato] اوبڙ جو هڪ قسم (جيڪو ڀاڄيءَ طور ڪم اچي) — آلُو.

• **پَٽاپَٽي ج پَٽاپَٽي:** ذ. صفت. [سن. پَٽ] پٽن وارو — ليڪن وارو — رنگارنگي پٽن وارو (ڪپڙو لغر)

• **پَٽارَ ج پَٽارُون:** ث. [سن. پاٽ] ڊيگهه — لاڏَ — اينگهَ (ڳالهه ۾). ڊگهي ڳالهه. ٻَڪَ. ٻَٽَهَڙ. اَڳَٽُ (ڪ.ٿ).

— **پَٽارَ ڪرڻ:** اينگهه ڪرڻ (ڳالهه ۾) — ڊيگهه ڪرڻ. بکواس ڪرڻ. وڌائڻ (معاملو).

• **پَٽاسُ ج پَٽاسَ:** ذ. واڍڪي ڪم جو هڪ اوزار (رنبي جهڙو، گهٽو ڪري سل ڪڍڻ جي ڪم اچي). ڪاري جي گانگٽ جو هڪ قسم (ڪارن پَٽن سان، ميرانجهڙو قد ٽي انچ ڪن).

— **پَٽاسِي ج پَٽاسِيُون (ت):** ث. پَٽاس جي قسم جو ننڍڙو اوزار.

• **پَٽاڪَ ج پَٽاڪون (ل):** ث. ڊڪ ڊوڙ — ڀڄ ڊُڪَ. ڀَٽ ڪونڊ — ڀَٽ ڪوهَ.

• **پَٽاڪَن ۾ اچڻ:** ڊڪ ڊوڙ ۾ اچڻ. ڀَٽ ڪونڊ ۾ اچڻ.

• **پَٽاڱو پَٽانڱو (ڪ):** ذ. ڏسو "پَٽالو".

• **پَٽالو ج پَٽالا:** ذ ڪَن يا نَڪ ٽوبڻ بعد ڪجهه وقت لاءِ پاتل ڌاڳو.

• **پَٽالو ج پَٽالا (ل. ڪ):** ذ. ڪپهه سان ڀريل رنگين ڪپڙي جي ٽِڪُنڊي ڳوٿري — جنهن جي ڪنارن کي ڪِج ڪوڏيون ٽانڪي زالون ٻار جي پينگهي مٿان ٻڌي ڇڏينديون آهن، تہ جيئن ٻارُ سُتي سُتي انهيءَ ڳوٿريءَ سان راند ڪري). ٻَڪي ۾ سونهن خاطر ٻہ ٻڌن. مرشد جي درگاه تي ٻہ (باس طور ٽنگي ڇڏين) — ڇَتون. (ث) پُٽالي ج پُٽاليون.

• **پَٽانڊَرُ:** ظرف. [سن. پَرِيتنُتر] موجب — وانگيان — وانگر. مطابق.

• **پَٽاڻِي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (نوابشاهہ ۽ حيدرآباد ضلعن ۾).

• **پَٽاهُڙ ج پَٽاهُڙون:** ث. پَٽاڙ. پَٽهَڙ (اڳٽ). تنگُ (گهوڙي جو).

• **پَٽَ پُور:** ث. پَٽڻ ۽ پُورڻ جي حالت. (دروازو). ڇِنبي (اکين جي).

— **پَٽ پُورَ ڪرڻ:** کولڻ ۽ بند ڪرڻ. ڇنبڻ (اکيون).

• **پَٽجَڻُ:** مصدر. 'پَٽَڻ' مان فعل مجهول. کلڻ. (پَٽيو — پَٽبو — پَٽيل).

• **پَٽِڙو ج پَٽِڙا:** ذ. صفت. [سن. پَتْرل] پاٽيءَ جهڙو — پترو — ڇڊو — ڪنگهو. نرم — ڪُنئرو. (ث) پَٽڙي ج پَٽڙيُون.

• **پَٽڙاڻ، پَٽڙائي:** ث. پاٽيت. پتراڻ — ڇڊاڻ.

— **پَٽِڙِي ج پَٽِڙيون:** ث. [سن. پَتْرَ < پَٽَ] ننڍي لوهي پَٽي. رستي جي پاسي وارو پيچرو — سنهو رستو.

• **پَٽڙيُون:** ث. هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. پيرن ۾ پائڻ جو ڳَهہُ (ت) — پَٽيون. اُٺ جي نڪ ۾ وڌيل هڏيون (ل).

• **پَٽَ سَٽَ:** ث. پَٽڻ ۽ ڪُونڊڻ جي حالت. اوڌر پاڌر. اوڳڙ — پِن سِن. اوچتي ڪمائي. ڪمائي جو غير مقرر ذريعو.

— **پَٽ سَٽ ڪرڻ:** اوڌر پاڌر وٺي پورت ڪرڻ. ڦوڙي ڪرڻ. قرض کڻڻ.

• **پِتَڪَ ج پِتَڪُون (ڪ):** ذري. پِتَڪَ.

• **پَٽَ ڪَمُ:** ذ. سونارن جي اصطلاح ۾ چانديءَ کي مائي ڪرڻ لاءِ اُن ۾ ملايل مَٽُ.

• **پَٽڪو ج پَٽڪا:** ذ. [سن. پَٽڪا < پَٽَ = ڪپڙو + "ڪ" اسم تصغير جي نشاني] پڳ — دستار — پاڳ — ڦينٽو.

— **پَٽڪو لاهڻ:** بي عزتي ڪرڻ — آبرو لاهڻ.

— **پَٽڪو لاهي هٿ ۾ ڪرڻ:** پنهنجي عزت وڃائي ٻئي جي عزت تي حملو ڪرڻ.

— **پَٽڪو وڌائڻ:** (ادب ۽ عزت جو محاورو) پَٽڪو مٿي تان لاهي ٽانيڪو رکڻ.

— **پَٽڪِي ج پَٽڪيُون:** ث. ننڍو پَٽڪو.

— **پَٽڪِي رُلائڻ:** پڳ لاهي بي مانو ڪرڻ — عزت خراب ڪرڻ.

— **پَٽڪي لٿو:** ذ. صفت. مٿي اگهاڙو — بي عزتو — بي مانو. بي حياءُ — بي شرم.

Gul Hayat Institute

• **پِٽِڪو ج پِٽِڪا:** ذ. روڄ راڙو – پِٽ پاراتو. واويلا. ماتم.

– **پِٽِڪو پوڻ:** روڄ پوڻ – ماتم پوڻ – واويلا پوڻ – قضيو ٿيڻ.

– **پِٽِڪو سِيِڪو مچائڻ:** واويلا مچائڻ – دانهون ڪرڻ.

– **پِٽِڪو ڪرڻ:** ماتم ڪرڻ – روڄ ڪرڻ. سيني تي ڌَڪ هڻي پار ڪڍڻ – عورتن جو گوڏن ۾ مٿي تي هٿ هڻي ماتم ڪرڻ. منهن مٿو پٽڻ.

– **پِٽِڪو لائڻ:** پِٽڻ – بد دعا ڏيڻ. تنگ ڪرڻ. مٿو ڪائي وجھڻ.

• **پٽَ ڪوهَ:** ث. لوچ پوچ. آنڌ مانڌ. ڀڄ ڊوڙ – ڪوشش.

– **پٽَ ڪوهه ڪرڻ:** لوچ پوچ ڪرڻ (بيقراري مان). ڪرڻ – ڪوشش ڪرڻ. پاڻ پتوڙڻ.

• **پٽَلُ ج پٽَلَ:** ذ. [سن. پٽَلَ] پردو. پٽي..

• **پٽلِي ج پٽليُون (ٽ):** ث. تختي – ڦَرهِي.

• **پٽامڪِڙا:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پٽنْڙِي:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم.

– **پٽي مارڻ:** ڪڪ ڪرڻ – بيزار ڪرڻ.

• **پِٽَڻُ، پِٽِڻُ:** مصدر. [سن. پِشْٽُ < پِش = پيهڻ] بد دعا ڏيڻ – پاراتو ڏيڻ – پِٽَ هڻڻ – سراپ ڏيڻ. ماتم ڪرڻ – اوسارڻ – روڄ راڙو ڪرڻ. ڇاتي ڪٽڻ. ماتمداري ڪرڻ (عاشورن) ۾ (پٽيو – پٽيندو – پٽيل).

– **پِٽو ج پِٽا:** ذ. پِٽَ – پاراتو. پِٽِڪو – ماتم. مارَڪُٽ. (صفت) مارٹو – مارِيندڙ. پِٽ هٽندڙ – ڪارزانو.

– **پِٽيَلُ، پِٽِيو پِٽيل پِٽيا:** ذ. صفت. پِٽ لڳل – نياڳو – بد بخت. منحوس.

• **پِٽَڻِ (ل):** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (منگر مڇيءَ جي قسم مان، ويڪرو ۽ گول، پيچ ڇهنب وانگر، ڊيگهه 3 فوٽ ڪن. هن جا اَٺ قسم آهن: ١. گادم، ٢. ڪُٽي، ٣. چِٽو ۴. گَڏا ڪُٽي، ٥. ڦِٽو، ٦. گِدَڙ وجھٹو ٧. ڪارِنْجُ يا ڪارِنْهُ، ٨. گهيْمُ).

• **پٽڙي:** اسم خاص. تعلقي روهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو. روهڙي جي ڏکڻ ۾ درياءَ جي پراڻي وهڪري جي ڪپڻ تي ٻن ڳوٺن جو نالو (ننڍي پٽڙي، وڏي پٽڙي).

• **پٽڙي ج پٽڙيون:** ث. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار.

– **پٽا پرائڻ:** تنگ ڪرڻ – تونا چباڻڻ – ماري مچائڻ.

– **پٽا ڏيارڻ:** زمين تي گهلي نشان ناهڻ. گهلي مارڻ. سخت سيڪت ڏيڻ.

– **پٽا ڏيئي وڃڻ:** درياءَ جي پاڻيءَ جو يڪدم لهي وڃڻ. ڪم ڪرڻ کان سخت گهبرائڻ. بيماري يا ٻئي ڪنهن سبب کان يڪدم ڏبرو ٿي وڃڻ. ڪم ڪرڻ کان ڳَڏ ڳس ڪرڻ.

– **پٽا ڪيڻ (ٽ):** ڏاڍو مارڻ – تنگ ڪرڻ – ٻنا ڪري وجهڻ.

– **پٽو ڪَڏَڻُ:** شڪار ڪرڻ کان اڳَ ۾ پکين کي هيرائڻ لاءِ اَنَّ هاري پٽا ٺاهي ڇڏڻ. نشان ٺاهڻ.

– **پٽيدارُ:** ذ. صفت. پٽي وارو. ليس مني (لاپي) تي ڪنيل زمين جو مالڪ.

– **پٽيداري:** ث. پٽي واري زمين تي مقرر ڪيل ميعاد لاءِ مالڪاڻي جو حق.

– **پٽيري ج پٽيريون (ٽ):** ث. اها ڍڳي جنهن جي ٻت تي وڏا رنگين پٽا هجن. ڪَبري – چِٽ ڪبري – ڪَٽي.

• **پٽوارِي ج پٽوارِي:** ذ. [سن. پٽْرَ + وارِنْ] تپيدار.

• **پٽورو ج پٽورا:** ذ. ڏسو "پٽولو".

• **پٽوڙي ج پٽوڙيون (ٽ):** ث. اڇن پٽن واري ٻڪري.

• **پِٽوڪُ:** اسم خاص. جبل جي هِڪ لَڪَ جو نالو.

• **پِٽوڪِڙو ج پٽوڪِڙا:** ذ. [سن. پَٽّ] جو ڦَرهو (ڪپڙن سٽڻ لاءِ. نانيءَ طرفان ڏوهٽي کي سنڌس جم تي ڏنل وڳو.

• **پٽولَ ج پٽولَون:** ث. سهڻي عورت (ٽ). اها ٻڪري جا ڏکي ٻه هجي ۽ کير ٻه ڏي (ڪ). ڊگهن ٽٽن واري ٻڪري (ڪ) – پٽن واري (ڍڳي – ٻڪري رڍ وغيره).

• **پٽولو ج پٽولا:** ذ. صفت. [سن. پَٽّ پَٽْهه] پَٽَ جو ڪپڙو – ريشمي ڪپڙو. ريشمي چولو – پيشگير.

• **پٽولِي ج پٽولِيُون (ٽ):** ث. صفت. ڪاٺي. ڍڳيءَ جو هڪ قسم.

• **پٽوليو ج پٽوليا:** ذ. صفت. پٽون جي رنگ جهڙو – هلڪي ڳاڙهي رنگ وارو (گهوڙو). (ذ) گهوڙي جو هڪ قسم.

• **پٽوُنْ:** ذ. [سن. پَٽّهْ = عمدو ڪپڙو] پَٽَ جي ڪپڙي جو هڪ قسم. ڳاڙهي رنگ جو ريشمي ڪپڙو (جو اڳي ڪڇ مان سنڌ ۾ ايندو هو). دُشالو.

– **پٽوُنْ ٻڌائڻ:** پڳ ٻڌائڻ – آبادي ڪرڻ – ڪي وڏا احسان ڪرڻ. (مجازاً) بي حيائيءَ جي هلت اختيار ڪرڻ.

• **پٽَهُ ج پٽَهَ:** ذ. وڻن جا پَنَ. گوگڙن جا پَنَ – پٽهلو. گاهه جا پاندرَ.

• **پٽَهارُ ج پٽَهارُون:** ث. پَٽهڙ – ديگهه (ڳالهائڻ يا لکڻ ۾). ڏسو "پٽارُ".

Gul Hayat Institute

• **پٽهري، پٽياري (ل):** ٿ. ٻيڙيءَ جو هڪ عضوو. ونجهه کي قابو ڪرڻ لاءِ ڪاٺ جو تختو.

• **پٽهڙ:** ٿ. پناڙ – اينگهه – وڏاءُ (ڳالهه ۾).

• **پٽهڙ ج پٽهڙون:** ٿ. [سن. پٽ = پٽو] اڳٺ جو هڪ قسم – پٽي وارو اڳٺ.

• **پٽهڙ ج پٽهڙ (ڪ):** ذ. ڏنڀجي (گڏه جي).

• **پٽهلو، پٽهلو ج پٽهلا، پٽهلا:** ذ. چٽن وارو ٺڪر جو ننڍو ٿانءُ (جو رانديڪي طور بہ استعمال ٿئي ٿو ۽ ڏياريءَ تي اُن ۾ مِٺائي وجهي ٻارن کي سوکڙيءَ طور موڪلبو آهي).

• **پٽهڙي (ٿ):** ٿ. سونارڪي ڪم جو هڪ اوزار – ڪڙيون ۽ ڪنگڻ چِٽڻ جو اوزار.

• **پٽهڙيون:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پٽهلي پٽهرو:** ذ. ڳوڳڙن ۽ مُورين جا ڪچڙا پَنَ (جي پاڃيءَ طور رڌبا آهن).

• **پٽهي پٽهي:** ذ. ڏسو "پٽهہ".

• **پٽهو ج پٽهو:** ذ. پٽهو. ڏسو "پٽهہ".

• **پٽي ج پٽيون:** ٿ. [سن. پٽ + اِڪا] ڪپڙي جي ريڙ – ليڙ. زخم کي ٻڌڻ لاءِ ڪپڙي جو ڊگهو ۽ سورو ويڪرو ٽڪر. (پٽي، دفتري، ڪاٺي وغيره جو سنهون ۽ ڊگهو ٽڪر – فتيل. ڦرهي – تختي. پانڪ (جنهن تي زريءَ جو ڪم هجي). زريءَ جي ڏوري. ڪارائيءَ ۾ ڪم آيل لوهہ جو ڦر. پاٽيءَ جي مٿاڇري تي وَهُڪ جو پٽو. ميدان – پَڌر. جاءِ ـ جُوءِ ـ هنڌ. پيرن ۾ پائڻ جو هڪ ڳهہ. رڃ جو هڪ قسم. (صفت) زخميل – ڦٽيل. "پريم اجي ٻاڻ پٽيءَ کي پُڄيچ تون" (شاهہ). چِڊي – پٽڙي (ڪ).

– **پٽي پڙهائڻ:** غلط صلاح ڏيڻ. ڪنهن ڳالهہ تي ٻيهاري ڇڏڻ. برغلائڻ – پنيلائڻ.

– **پٽي سيبائڻ:** ڪو ڪم يا ڳالهہ دل وٽان ٺيڻ.

– **پٽي ڪرڻ:** پوٺو ڪرڻ – ميدان ڪرڻ. ڊاهڻ. "پٽي ڪرم پانهنجو. گهوري آڌم گهر" (شاهہ). ڦَٽ ٻڌڻ – علاج ڪرڻ.

– **پٽيون پڙهائڻ:** عقل سيکارڻ. پڪيءَ بختيءَ طرح سمجهائي ڇڏڻ. بَس ڪرائي ڇڏڻ – توبهہ ڪرائي ڇڏڻ. برغلائڻ.

• **پٽيالو ج پٽيالا:** ذ. رازڪي ڪم جي اصطلاح ٿنيي دروازي وغيره ۾ گول ڪم.

• **پٽيڻ (ٿ):** مصدر. زور سان پٽ تي هٽڻ.

• **پٽيلُ ج پٽيلَ:** ذ. صفت. [سن. پٽ + اِل] پٽي وارو (زميندار يا جاگيردار) ڳوٺ جو چڱو مڙس – وڏيرو – پريو مڙس.

• **پٽيلو ج پٽيلا:** ذ. [سن. پٽ] نار ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي – ڳاڏيءَ جي چيڙي تي يا هيٺئين پاسي ٻڌڻ واري جاءِ تي لڳل تختي (جا اٽڪل ٽي فوٽ ڊگهي، ٽي انچ ويڪري ۽ هڪ انچ ٿلهي ٿئي).

• **پٽيو ج پٽيا (ٿ):** ذ. [سن. پٽ = پٽو] ڪپڙن سٽڻ جو ڦرهو.

• **پٽيوارُ، پٽيوالُ:** ذ. ڏسو "پٽيوالو".

• **پٽيوارو ج پٽيوارا:** ذ. ڏسو "پٽيوالو".

– **پٽيواري:** ٿ. ڏسو "پٽيوالي".

• **پٽيوالو ج پٽيوالا:** ذ. [سن. پٽ = پٽو + "والا"، پڇاڙي]. جنهن کي ٻانهن تي آفيس جي نشاني جي پٽي لڳل هجي. خاص ملازم يا نوڪر (جنهن کي گهٽو ڪري چيلهہ ۾ پٽو ٻڌل هوندو آهي). چپڙاسي. سرڪاري دفتر جو ننڍي ۾ ننڍو نوڪر جيڪو دفتر جي صفائي رکي ۽ آفيس جو اُٺي ويٺي جو ڪم ڪري. (ٿ) پٽيوالي ج پٽيواليون.

– **پٽيوالي ج پٽيواليون:** ٿ. پٽيوالڻ. چپراسي.

• **پٽيون:** ذ. هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. ڳهہ جو هڪ قسم. پيرن ۾ پائڻ جو ڳهہ.

• **پٽيهريون:** ڳهہ جو هڪ قسم. ٻانهہ ۾ ٻڌڻ جون پٽيون.

• **پٽيهل:** اسم خاص. تعلقي ڳولاڙچيءَ ۾، ڪورواهہ طرف سنڌو نديءَ جي هڪ قديم ڍوري جو نالو. "پاٽي پٽيهل تو ۾ اڳيون نہ آيو" (شاهہ).

• **پٽيءَ:** ظرف. هرگز – بلڪل – بنهہ – مُور – ڪڏهن بہ.

• **پَٽ ج پَٽون:** ٿ. اُها ٻڪري، جا لڳ جهڙي هجي ۽ عمر اٺ ڏهہ مهينا هجيس – آيٺ. اُنن ڏهن سالن جي ڇوڪري – ٽٻر (ٿ). ٺئين ساماٽل (سهٽي ڇوڪري). جو هڪ عضوو.

• **پَٽُ ج پَٽَ:** ذ. ٻيڙيءَ جو هڪ عضوو (جيڪو درياءَ جي ٻيڙيءَ پَسُنِ کي ٻاڻ ۾ ڳنڍي). ڪاري جي ٻيڙيءَ ۾ مٿيون تختاڻون فرش. فالڪو (درياءُ). هوڙيءَ جو اولو (ڪ).

• **پٽ:** ٿ. پٽي – پٽ. "ڪي ريگاڙيون ريش ۾، ڪن پڪڙي جهلي پٽ." (الهہ ڏنو).

• **پُٽ ج پُٽيون:** ٿ. [سن. پُرشٽ] بدن جو پنيون يا ڪرنگهي وارو پاسو – پٺي – پٺا – پُشت. ڪنهن بہ شيءِ جو ٻيو پاسو – اولاد. پڇاڙي – آئيندو. پيڇو – ڪَيد. [سن. پُشٽ = قوت < پُش = مضبوط ڪرڻ] طاقت. مدد – ٽيڪ. سفارش

Gul Hayat Institute

– پارت. هلندي پڄندي – رُسوخ.

– **پٺِ ڀرائي ج پٺِ ڀرائيُون:** ث. همت افزائي – مدد – حمايت – تائيد – ٽيڪو – طرفداري.

– **پٺِ ڀرائي ڪرڻ:** ث. همت افزائي ڪرڻ – دل ٻڌرائڻ. مدد ڪرڻ. ڳالهه ۾ شامل ٿيڻ – ٽيڪو ڏيڻ – تائيد ڪرڻ. ساڳي راءِ ڏيڻ – طرفداري ڪرڻ.

– **پٺ ڀرجڻ:** اولاد ٿيڻ – پيڙهي قائم ٿيڻ.

– **پٺ ڀرڻ:** همت ٻڌائڻ. مدد ڪرڻ. ٽيڪو ڏيڻ – پاسو کڻڻ. سفارش ڪرڻ. ڏيهي حساب جي اصطلاح موجب. هُنڊي جي قبولي رقم ادا ڪرڻ ۽ هنڊيءَ جي ٺئي پاسي تي قبوليت لکڻ.

– **پٺ ڀرو:** ظرف. ٺورو پٺتي – پوئتي.

– **پٺ ڀرو ج پٺ ڀرو:** ذ. صفت. پٺ ڀرائي ڪندڙ. مددگار – حمايتي. پُشت پناهه – ڀرجهلو.

– **پٺ تي، پٺتي:** ظرف. پوئتي – پويان – پوئين پاسي.

– **پٺتي پوڻ:** پوئتي رهڻ – زواليت ڏانهن وڃڻ – ڪوتاهي ڪرڻ (فرض ادائي ڪرڻ ۾).

– **پٺتي ڏسڻ:** نتيجي جو خيال ڪرڻ – عاقبت انديشي ڪرڻ.

– **پٺِ ٺپرڻ، ٺپرڻُ:** پٺي ٺپرڻ – همت افزائي ڪرڻ. دلاسو ڏيڻ – همدردي ڪرڻ – دُعا ڪرڻ. آفرين ڏيڻ. شاباس چوڻ – همٿائڻ.

– **پٺ ڀڏري ٿيڻ:** پٺ جمڻ – اولاد ٿيڻ – اولاد وارو ٿيڻ.

– **پٺ جهلو:** ذ. صفت. پٺ ڀرو – پُشت پناهه. حامي – مددگار.

– **پٺِ ڏيڻُ:** پٺي ڏيڻ. پوئتي موٽڻ. موٽڻ. ڀڄي وڃڻ. ڀڄڻ. هارائڻ. گيدي ٿيڻ. مُنهن موڙڻ. انجام ڪان ڦرڻ. بيزار ٿيڻ. انڪار ڪرڻ – طب جي اصطلاح ۾ ڪک مارڻ وقت ڀونيءَ جي رس سان ڪنهن ٻئي ڌاتوءَ جو ڀُورو ملائڻ.

– **پٺڙو ج پٺڙا (ل):** ذ. چولي جي پٺ ۾ ڪُلهن وٽان ڪپڙي جي ٽڪري (جيئن چولو جلد نه ڦاٽي.)

– **پٺ وارو:** ذ. صفت. جنهن کي ڪنهن وڏي ماڻهوءَ جي مدد هجي. رُسوخ وارو. هلندي وارو. سفارشي. (ظرف) پٺيون – پويون.

– **پٺِ وٺڻ:** پٺيءَ لڳڻ – پٺيان اچڻ – ڪڍ پوڻ – پيڇو ڪرڻ – پوئتان پوڻ.

– **پٺِ ورائي ڏسڻ:** پنهنجا عيب ڏسڻ. پنهنجون خاميون ۽ ڪمزوريون ڏسڻ. پاڻ کي جاچڻ. گذريل وقت ياد ڪرڻ. مستقبل جي خبر لهڻ – آئنده جو فڪر وغيره ڪرڻ. "پنهنجي پٺ ورائي ڪنهن ڪانه ڏٺي آهي" (چوڻي).

– **پٺياتو ج پٺياتا:** ذ. صفت. پيڙهيءَ وارو – خانداني. پيڙهائتو – اصل نسل. شريف (ماڻهو). چڱي نسل وارو.

– **پٺيانُ:** ظرف. پٺئين پاسي کان – پوئتان. کان پوءِ – بعد ۾. پڇاڙي. آخر ۾.

– **پٺيانُ پٺيانُ:** ظرف. پويان پويان – پوئتان. پٺِ کان – بنهه پوئتان. پيرويءَ ۾.

– **پٺيان پوڻُ، لڳڻ:** پٺ وٺڻ – پٺيان وڃڻ. نقصان رسائڻ جي ڪوشش ڪرڻ.

– **پٺيان وڃڻ:** پيڇو ڪرڻ. ڳولا ۾ وڃڻ.

– **پٺيونُ:** صفت. پٺ جو – پٺ وارو.

• **پٺا:** ذ. [سن. پِرشَٺَ: پرا. پِٽٺو = پُشت] هميشه جَمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. بدن جو پٺيون حصو. پٺ – پٺي.

– **پٺا ڄرڪڻ، ڄرهي پوڻ:** ڏاڍا ڏک لڳڻ سبب پٺن ۾ سُور ٿيڻ. پٺاڙا سُڄي پوڻ.

– **پٺاڙا:** ذ. ڏسو "پٺا".

– **پٺا سيڪڻ:** پٺن کي آڌي سُور يا ٽڪُ لاهڻ. (ڪنايه) مارَ کڏڻ – تٽانوڙي ڪرڻ.

– **پٺا ڪيڻ، ڪيڏي وڃهڻ:** ڳري بار سبب ڏاڍو ٿڪ ٿيڻ. تمام ڳرو بار يا بوجهه هڻڻ.

– **پٺارڪَ ج پٺارڪُون:** ث. [سن. پِرشٽ. ف. پُشتارَهْ = پٺ] اها ڀري جا پٺن تي کڻجي. ڪپڙي جي چيڙي ۾ ٻڌل ڳنڍ جنهن جو ٻيو چيڙو ڪُلهي تان ورائي ڪڇ ۾ هڻجي. پٺن تي کڻڻ جيترو گاهُ يا ٻيو سامان. ڀري – هڙ.

• **پٺارو:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پٺاڻ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. هڪ قوم جو نالو (قبيلا: ١. علام زئي، ٢. دوراني). (پاڙا. محمد زئي، توپالزئي (Topolzai)، ٣. گلزئي، ۴. ڪاڪڙ (Kakar)، ۵. يرانگ، ٦. شيراني (پاڙا. بابر. استراني)، ٧. ترين Tarin).

• **پٺاڻُ:** اسم خاص. تعلقي شهداد ڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پٺاڻُ ج پٺاڻُ:** ذ. پٺاڻ قوم جو ماڻهو – افغانستان جو رهاڪو – افغان – لالو.

– **پٺاڻڪو:** صفت. پٺاڻ جو – افغاني. (ذ) گڏهه جو هڪ قسم (خراساني گڏهه جهڙو ٿلهو پر قد ۾ اُن کان گهٽ ۽ بار جو پهلوان ٿئي).

• **پٺڻُ:** مصدر. [سن. پْرَسْٿاپَنَ] موڪلڻ – روانو ڪرڻ –

اُماڻڻ. (مال) ڀڄائڻ.

• **پٺو:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ساڪري ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پٺو ج پٺا (ت):** ذ. [سن. پْرُشْٿَ] سُوڪو جانور. نو عمر – نوجوان. جانور يا انسان جو ننڍو ٻچو. اهو ڪُڪڙ جنھن کي اڃا ڪڙهون نہ نڪتيون هجن. ننڍو يا اڏيڪ تتر. جانورن جي هڪ بيماري. تماڪ جو ٻوٽو. (صفت) ٿُلهو – متارو (ت). حسين – سُهڻو – وڻندڙ.

• **پٺُو پِٺُو ج پٺُوُ پِٺُو:** ذ. صفت. خوشامدڙيو – چاپلوس. چيلو – چاڙتو – پوءِ لڳُ.

• **پٺو ج پٺا:** ذ. [پرا. پُٺْٺو. سن. پْرِشْٿَ +ڪ] ڪتاب جو پاڻو – دفتري – جلد. ڪرنگهي جي هڪ طرف وارو (پُٺيءَ جو) پاسو. رڍ ٻڪري، اُٺ جي هڪ سال جي ڪتريل اُن. ڏاس يا مِلس. نڪرين جي ٻوري جو تھ (جو ڪوٺاريءَ کي باھ تي رکڻ وقت چاڙهجي). ڪنھن سٽيي ٿانءَ جي ڪاري تيل تَرَ تي چڙهيل مِٽيءَ جو تھ. شراب کي تيز ڪرڻ لاءِ اُن ۾ وِڌل انگور جو رَسُ. شين کي سراسري اگھہ ۾ بيھارڻ واري حالت. مَلهہ جو انگ. ڏانداريءَ جو اهو حصو جنھن ۾ ڏندا پون (ت).

• **پٺي ج پٺيون:** ث. تڏي – چِتري – برڇي. وڏو تڏو – نَڪَ (ڪ). نو عمر سهڻي ڇوڪري. نوجوان عورت.

• **پٺي ج پٺيون:** ث. [سن. پْرِشْٿَ + ڪھ. پرا. پُٺْٺو. ف. پُشت = پُٺ] پُٺ – پُٺا – پشت. جانور جي چم جو مٿيون حصو. رڍ، ٻڪري، اُٺ جي جسم جا ڪتريل وار.

– **پٺيءَ ۾ پوڻ، ڪرڻ:** سنئين جوتيءَ پر ڪرڻ يا سمھڻ. ڪمزور ٿيڻ. تڪليف ۾ پوڻ. سُڄو ٿيڻ.

– **پٺي ٽپائڻ:** هرهر جوڻ – بيزار ڪرڻ. ڪُڪ ڪري ڇڏڻ.

– **پٺيءَ تي اُڇلڻ، اُڇلائي ڇڏڻ:** ڌيان نہ ڏيڻ (ڪنھن ڳالھہ تي) – پرواھ نہ ڪرڻ – ڪا وقعت نہ ڏيڻ.

– **پٺيءَ تي ٻاهيون هارڻ:** ٽپائڻ – تاڪيد ڪرڻ. سجاڳ ڪرڻ. بار بار هوشيار ڪندو رهڻ.

– **پٺيءَ تي ڪَنُ وجهڻ (ڪ):** ٻڌو اَڻ ٻڌو ڪرڻ – ڌيان نہ ڏيڻ.

– **پٺي ٺپرڻ:** پُٺن تي ٿپڪي هڻڻ. ڪاميابي لاءِ دُعا ڪرڻ. دلاسو ڏيڻ. همت افزائي ڪرڻ. شاباس ڏيڻ. همٿائڻ.

– **پٺيءَ پاڇو اُڇلائڻ، ڪيڻ:** ٻڌو اڻ ٻڌو ڪرڻ – نظرانداز ڪرڻ. وِساري ڇڏڻ – ڪا پرواھ نہ ڪرڻ.

– **پٺيءَ پوڻ:** پُٺيان پوڻ. پيڇو ڪرڻ. دشمن ٿي لڳڻ. نقصان پهچائڻ جي ڪوشش ڪندو رهڻ.

– **پٺي ڏيڻ:** پُٺ ڏيڻ. پٺ ڏيئي هلڻ. ڪاوڙجي مُنھن ٻئي پاسي ڪرڻ. مُنھن موڙڻ – رُخ مٽائڻ. انڪار ڪرڻ. رد جو اَنَ ڏيڻ. "پالُر ڏنيون پٺيون، تندن نورائن." (شاھ).

– **پٺيرو ج پٺيرا:** ظرف. پٺي ڏيئي ويٺل يا بيٺل. پٺيان – پويان. ٻي دليو. بيزار. (ث) پٺيري ج پٺيريون.

– **پٺيرو ٿيڻ:** پٺي ڏيڻ – مُنھن موڙڻ. ناراض ٿيڻ. انڪار ڪرڻ. مخالفت ڪرڻ. ابتڙ هلڻ.

– **پٺيري ٿيڻ (ت):** ڏهائيندڙ جانور جو کير گهٽائڻ يا وِهڪي وڃڻ. کير وارو عرصو پورو ٿيڻ تي اچڻ.

– **پٺيءَ لڳڻ:** پويان لڳڻ – پٺيان پوڻ. ڪَڏَ پوڻ – پيڇو ڪرڻ. پيروي ڪرڻ – تابعداري ڪرڻ. چيلو ٿي گذارڻ. ڀروسو رکڻ.

• **پٺيو ج پٺيا:** ذ. چيلهہ تائين ايندڙ چولو. ڪڙتو – صدري. انگرکو (ت).

• **پپ (ت):** ث. دٻاءُ – زور – چپ.

• **پپ:** ذ. ڏهسنامي جو لفظ. چَندُ. "پپن ڪان پري وڃي اليهرا اولي ٿيا." (ڪنيار).

• **پپ:** ذ. گهاٽو سائو رنگ. ڇهڄ سائو.

• **پپ ج پپون:** ث. نَڪَ جو ٻوٻو. ڏسو "پپون."

• **پپان (ت):** ث. هڪ ٻوٽي جو ڦُر (جو صبح وقت ڪتاڻ مائل ٿئي ۽ شام جو ڦڪو ٿئي) – پپون.

• **پپر، پپرُ ج پپرن پپرَ:** ذ. [پرا. پپّل. س. پپّل] وڻ جو هڪ قسم. پسارڪي وکر جو هڪ قسم. "پپر پپلڙي، ڦودنو، ڏاڙهون چڱا ڏار".

• **پپرا مُورُ:** ذ. ڏگهي مرچ جي وڻ جي پاڙ (جا دوا طور ڪم اچي).

• **پپرو پپريو ج پپرا، پپريا:** ذ. ترار جي ڇهنب جو پويون (مُڏو) حصو. ترار جو ڦُرُ.

• **پپري:** اسم خاص. ميرپور ماٿيلي، دادو ۽ ميهڙ تعلقن ۾ ديھ جو نالو.

• **پپري ج پپريون:** ث. [سن. پپّلي] پسارڪي وکر جو هڪ قسم (ڪارن مرچن جهڙا ڊگها داڻا، سواد تکو ۽ ڪوڙو. طبيعت گرم خشڪ. ف. دراز. ع. دارفلفل). پپر جو ننڍو وڻ.

• **پپريئون:** ث. [سن. پپّلي] پسارڪي وکر جو هڪ قسم (مرگھہ ۽ جيڪوا ۾ گهڻي انداز ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ ول. پن پان جي پنن وانگر، ڦري ڪاري، سخت، ڊگهي ۽ ذائقي ۾ ڪوڙي ٿئي).

Gul Hayat Institute

• **پيڙ (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پيَلُ ج پيَل:** ذ. ڏسو "پيرُ."

— **پيَل پنُ (ت):** ذ. صفت. تمام سنهو. ايرو.

• **پيلڙيِ ج پيلڙيُون:** ث. پسارڪي وکر جو هڪ قسم. "پپر، پيلڙي، ڦودنو، ڏاڙهونءِ چڱا ڏار."

• **پيَنُ ج پيَن:** ذ. صفت. پيارو – مِٺڙو – مِٺُ – جاني. لَڏَڻُ – دلبرُ – نازنين.

• **پيَنُ پري، پرينْ:** ذ. صفت. مِٺڙو دلبر – پيارو جاني.

• **پيو:** صفت. زردو – سائو. (ذ) گاهه جو هڪ قسم (ت).

• **پيوٽو ج پيوٽا:** ذ. ڦوٽو.

• **پيُون (ت):** ث. ڏٿ جو هڪ قسم (هڪ گاهه جون ڏانديون. ڄوکي وانگر ڪائڻ ۾ ڪتيون ٿين).

• **پيوهَلُ ج پيوهَل:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم [سن. وَپِيَہُ] پپيهو – تاڙو.

• **پيي ج پييُون:** ث. پائي.

• **پيپتو ج پيپتا:** ذ. ميوي جو هڪ قسم (گدري جهڙو سائي پيلي رنگ تي) – ڪاٺ گدرو.

• **پييهَلُ ج پييهَل:** پپيهو (پکي). ڏهسامي جو لفظ – پستان.

• **پڄ:** ث. چڪتاڻ.

• **پڄَ:** ث. پيڄي (جانورن جي).

• **پڄارڻ:** فعل متعدي. [سن. پرَجْولَنَ > پرَ = گهڻو + جولَنَ = جَلڻ] ٻارڻ (باهه) ڏگهائڻ (ڪوئلا). جلائڻ – ساڙڻ. (پڄاريو – پڄاريندو – پڄاريل).

— **پڄارو:** ذ. جيپي – جَرَ (باهه جي). ساڙُ – حسد. ريس – رشڪ. دشمني.

• **پڄاڻا، پڄاڻان:** ظرف. پوءِ – کان پوءِ – بعد.

• **پڄاڻو ج پڄاڻا** ذ. ڇيهه – انتها – دنگ – پڄاڻي. پڄاڙي.

• **پڄاڻي ج پڄاڻيُون:** ث. ڇيهه – دنگ – انتها – پڄاڙي – آخر – انت – خاتمو. توڙ ڪرڻ – پڄاڙي ڪرڻ – انتها ڪرڻ. حد ڪرڻ – ڇيهه ڪرڻ.

— **پڄاڻي ڪرڻ:** گهڻي ڪوشش ڪرڻ. وس آهر ڪين گهٽائڻ.

• **پڄائڻ:** فعل متعدي. رسائڻ – پڄائڻ – ڪٺي ڏيئي اچڻ. دنگ ڪرڻ – ڇيهه ڪرڻ – پڄاڙي ڪرڻ. ختم ڪرڻ. پورو ڪرڻ (ڪم) پوري ڪرڻ – مطلب يا مراد. نبيرڻ (معاملو). مقابلو ڪرائڻ – پيٽ ڪرائڻ. حصو وٺڻ.

• **پڄتَ ج پڄتُون:** ث. پهچ – رسائي – پڄندي. زور – طاقت – وت.

• **پڄرڻُ:** مصدر. [سن. پرَجْولَنَ > پرَ = گهڻو + جْولَنَ = جلڻ]. ڏکڻ – ڏکڻ (ڪوئلا، ڪاٺيون). سڙڻ – ٻرڻ – ڪامڻ. جلڻ (اندر ۾). ساڙ کائڻ – خار کائڻ. ڪاوڙجڻ (پڄريو. پڄرندو پڄريل).

— **پڄرُ ج پڄرُون:** ث. ساڙُ – ڪامُ – جَلَ – پڄَ – باهه – جَر

— **پڄرائڻ:** مصدر. پڄرڻُ مان متعدي بالواسطه. ڏکارائڻ – ڏگهارائڻ – ساڙائڻ – ٻارائڻ – ساڙ ڪارائڻ. (پڄرايو. پڄرائيندو پڄرايل).

— **پڄرجڻ:** مصدر. پڄرڻُ مان فعل مجهول. جلڻ – ڪامڻ. سڙي وڃڻ. ساڙ کائڻ. (پڄريو – پڄربو – پڄريل).

• **پڄلڻُ (ل):** مصدر. ڏسو "پڄرڻ".

• **پڄندي ج پڄنديُون:** ث. پهچ – طاقت – وس – پڄت – همت – سگهه. رسوخ – اثر – هلندي.

— **پڄنديءَ وارو:** ذ. صفت. پهچ وارو – هلنديءَ وارو. ٻيئل ماڻهو – سَرَند ياتُ.

• **پڄڻُ (لس):** مصدر. پڄرڻ. (پڄيو – پڄندو – پڄيل).

— **پڄتات، پڄتيات:** ذ. صفت. پڄڻ جوڳو – پڄي ايندڙ. پهچ وارو – سَرَند – توفيق وارو – طاقتور.

— **پڄتاڻي پڄتياڻي:** ث. طاقت – زور – سگهه – پهچ. سَرَندي – پڄندي.

— **پڄي اچڻ:** پورو ٿيڻ – ختم ٿيڻ. پرچي اچڻ (ڏينهن يا مُدو). پورا ٿيڻ (حياتيءَ جا ڏينهن).

— **پڄي سگهڻ:** پهچي سگهڻ – رسي سگهڻ. مقابلو ڪري سگهڻ. بدلو وٺي سگهڻ.

— **پڄي وڃڻ:** رَسي وڃڻ – پهچي وڃڻ. ختم ٿيڻ. سڄو ٿي وڃڻ.

• **پڄَ:** ث. پڄڻُ جي حالت يا ڪم – تُنبَ. ڪُٽ – مار. ڏاڍي مار – سٽ – جهڪور. هَڏ ڳَڏ پڄي جڏڻ جي حالت.

— **پڄَ اچڻ. نڪرڻ:** ڏاڍي مار ملڻ. سيڪت اچڻ. هَڏ ڳَڏ پڄڻ. تُنبجي وڃڻ.

— **پڄَ ڏيڻ. ڪيڻ:** ڏاڍي مار ڏيڻ يا ڪيڻ. سخت سيڪت ڏيڻ. ڏاڍي ڪُٽَ ڪيڻ.

— **پڄَ وجهڻ:** سنڪو لائڻ – مارڪُٽ ڪرڻ – سَڀي هَڏ ڳَڏ پڄي جڏڻ.

• **پڄُ ج پڄَ:** ذ. [سن. پڻيہ > پو = پاڪ ٿيڻ] دان – خيرات –

Gul Hayat Institute

پُنَ. خير جو ڪم – ثواب جو ڪم. نيڪي – ثواب. پلو – جڳائي. ڏؤ.

– **پُنِ آتما:** ذ. صفت. سخي – نيڪ.

– **پُنائِتو ج پُنائِتا:** ذ. صفت. پُنِ وارو – دان وارو. ثواب وارو. نيڪ – سخي مرد.

– **پُنُ ڪرڻ:** دان ڪرڻ – خيرات ڪرڻ. خيرجو ڪم ڪرڻ.

– **پُنَ ڪري چڱڻ:** تمام گهڻو مال هٿ ڪرڻ – مفت جو مال گهڻو ميڙڻ.

– **پُنِي ج پُنِي:** ذ. صفت. نيڪ – سخي – فيّاض. خير جو ڪم ڪندڙ.

• **پچارا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (جيڪي ڪپهه جو ڪم ڪن).

• **پچارو ج پچارا:** ذ. صفت. [سن. پِچَ + ڪار] ڪپهه پڃڻ وارو.

• **پڃاڻا:** ظرف. پڃاڻا.

• **پڃائي، پڃائِي:** ث. [سن. پِڃَ = ڏڪ هڻڻ] ڪپهه پڃڻ جي اُجرت – تُنباڻي – تُنبائِي.

• **پڃائڻُ:** فعل متعدي. تُنبائڻ (ڪپهه). پڃ ڪرائڻ – سيڪت ڏيارڻ. (پڃائبو – پڃائيندو – پڃايل).

• **پڃرُ ج پڃرَ:** ذ. [ف. پِنجَرَ] اڏاوتي ڇت ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي (جيڪا پٽ ۾ ڪامن ۽ پٽين جي وچ ۾ توئڻ ۽ پکن کي جهلي).
درياءَ جي آڏو ڪاٺ جي ڇڄهري – پچري.

• **پچرڻُ:** مصدر. ڇت ۾ پچرو وجهڻ.

• **پچرو ج پچرا:** ذ. [پرا. پنجَرَ: سن. پِنجَر < پِنجُ = آواز ڪرڻ يا رهڻ. جنهن ۾ پکي ٻولين ٿا يا رهن ٿا] جهنگلي جانورن کي بند ڪرڻ لاءِ لوهين سيخن مان ٺهيل اڏاوت. پکين کي ويهارڻ يا بند ڪرڻ لاءِ تيلين يا تارن مان ٺهيل ڪوڪو – قفس. ڪٽهڙو (ڪورٽ ۾ جوابدار، فريادي يا شاهدن جي بيهڻ لاءِ). چپر لاءِ ڪاٺين جي اڏاوت. بدن جي هڏن جو پانڊو. هڏن جو ٻوتو.

– **پچرانٺونڻ:** ذ. صفت. پچري جو. پچري جهڙو. جاريدار (اڏاوت).

• **پچري ج پچريون:** ث. پٿر يا ڪاٺ جو وزنائتو ٽڪر (جنهن ۾ مُٺ وجهڻ لاءِ هٿيو ٺهيل هجي ۽ ماڻهو ورزش يا وزن آزمائي خاطر ڪڻن).

– **پچري ڪڻڻ:** ورزش لاءِ پٿر يا ڪاٺ جو خاص وزن ڪڻڻ. زور آزمائڻ لاءِ بار ڪڻڻ.

• **پڃڻ ج پڃڻيون:** ث. ڪپهه پڃڻ لاءِ ڪمان وانگر خاص اوزار.

• **پڃڻُ:** مصدر. [سن. پِنجَ] تُنبڻُ (ڪپهه). ڪپهه کي پُڃڻ سان ذرا ذرا ڪري صاف ڪرڻ. پڃ ڪڍڻ. (پڃيو – پڃندو – پڃيل).

– **پڃي ڇڏڻ:** سخت مارڪٽ ڪرڻ. هڏ گڏ پڃي ڇڏڻ.

• **پڃڻِي ج پڃڻيون:** ث. ڪپهه پڃڻ جو اوزار – پڃڻ.

• **پچولو:** ذ. ول جو هڪ قسم (وڻ تي چڙهندڙ ۽ سڄو سال سائو رهندڙ). (اُن لاءِ بهترين ڪاڏو ٻه قسم ٿئي، هڪ "پچولو" ۽ ٻيو "آسوتو" جو پوري رنگ تي ٿئي).

• **پچُ:** ذ. جَلُ – ڪامُ – ساڙُ. پچَرَ – باهه. حسد – ڪينو. اندر جو ساڙ.

– **پُڇاز، پچباز (ل):** ذ. صفت. اهو ماڻهو جنهن جو هاضمو گهٽ هجي يا ڪاڏي تي دل نه ٿئيس. اگهو – عليل – بيمار.

– **پچڪو:** ذ. جَلُ – ڪامُ – ساڙ. حسد – بغض.

• **پچ (ت):** ث. ٿوري ذري – لِچ. ٽڪ اڇلائڻ جو آواز – پِچڪ.

– **پچ پچ:** ث. ذري ذري – ٽُڪ ٽُڪ.

– **پچڪڙو:** ذ. ٿورو ذرو – پتڪڙو – ذرڙو. (ث) پچڪڙي ج پچڪڙيون.

• **پچ ج پچيون:** ث. اکين ۾ جميل گندُ. پچي. نڪ جي جميل مرُ.

– **پچرُ، پچيرُ:** ذ. صفت. جنهن جي اکين ۾ هميشه پچيون پيون هجن.

• **پَچُ ج پَچَ (ڪه. ڪ):** ذ. ڪپڙو – ڳريل ڪپڙو. ڪپڙي جو ننڍڙو ٽڪر.

• **پَچُ بوتي ج پَچَ بوتيون:** ث. ڪپڙولٽو – گندي ڪپڙو. پراڻو سراڻولٽو.

• **پچارڻُ:** مصدر. [سن. پُرچار < پُرَ = چوڌاري + چَرُ = وڃڻ = جو چوڌاري وڃي] ڳالهه ڪرڻ – بيان ڪرڻ – ڳالهه ٻولهه ڪرڻ. ياد ڪرڻ. وري وري چوڻ. گلا ڪرڻ – نندا ڪرڻ.

– **پچارَ ج پچارون:** ث. ڳالهه – ذڪر. تات ــ پچَرَ – يادگيري. بيان. عادت. گلا – نندا.

– **پچارَ چلائي ڏيڻ:** ڪابه ڳالهه نه ڪرڻ. ڪو بيان نه ڪري سگهڻ.

– **پچارَ ڪرڻ:** ذڪر ڪرڻ – ڳالهه ڪرڻ – يادگيري ڪرڻ. گلا ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

— **پچارَ هئڻ:** پرايون ڳالهيون بيان ڪندو رهڻ. پرائو ذڪر هئڻ. پرائي ڳالاوات ۾ هئڻ.

• **پچانگو ج پچانگا:** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (بنا ڇلرن. قد هڪ ڪان ڇئن انچن تائين).

— **پچاڻي ج پچاڻيُون:** ٺ. رڌڻ يا پچائڻ جي مزوري. رڌائي — رڌائي.

— **پچاءُ:** ذ. جَلُ — پَڄُ — سوز. گرمي — تپش. حسد — ساڙ — تيسو.

— **پچائي وڃڻ:** سهي وڃڻ — برداشت ڪري وڃڻ (ڏک يا تڪليفون). هضم ڪرڻ (ڪو ڳرو يا طاقتور کاڌو). کائي وڃڻ (امانت).

• **پچَرَ ج پچَرُون:** ٺ. تات — ڳالهہ — يادگيري. ڳِلا — نندا. پَٽ. عادت. پُر — حرڪت. ڪوُنس.

— **پچَرَ چڙهڻ:** پَٽ چڙهڻ — جند چڙهڻ پچار نہ ڪرڻ. ويجهو نہ وڃڻ. ڪو ڪم نہ چوڻ.

— **پچَرَ ڪرڻ:** ڳالهہ ڪرڻ — ذڪر ڪرڻ. ڳلا ڪرڻ — پر پٺ ڪجهہ گهٽ وڌ چوڻ.

• **پچڪ:** ٺ. ٿورڙي ذري — پتڪ. سوراخ مان ڪنهن پاڻيٺ جو ٿورڙي انداز ۾، ۽ يڪدم لات ڪري نڪرڻ جو آواز.

• **پچڪُ (ڪ):** ذ. ڏاچيءَ جي ٿڻن جو هڪ مرض (جنهن ۾ ٿڻن مان کيرُ گهٽ ايندو آهي). واري ۾ خشڪي سبب جمي ويل اچون ڪلون. ٻٽو.

• **پچڪَرَ ج پچڪَرُون:** ٺ. پُچڪَرَ. ڏسو "پُچڪارَ".

• **پچڪَرَ ڏيڻ (ت):** پُچڪَر ڏيڻ. آماده ڪرڻ — تيار ڪرڻ. هُشي ڏيڻ — همٿائڻ.

— **پچڪڙو ج پچڪڙا:** ذ. صفت. ننڍڙو — تمام ننڍڙو — ذرڙو. (ٺ) پچڪڙي ج پچڪڙيُون.

• **پچلَ (ٺ):** مصدر. نپوڙڻ — نچوڙڻ.

• **پچڻُ:** مصدر. [سن. پچنيہ] باهہ تي پڪو ٿيڻ. رڌجڻ (طعام). پَچڻُ (ماني). ترجڻ (مڇي وغيره). سيڪجڻ (تاندن تي). پچڻ (باهہ ۾). سڙڻ — ٻرڻ — ڪامڻ — جَلڻ. رسجڻ (ميوو). ڪڙهڻ (زخم ڦٽ وغيره) رَجهڻُ (اندر ۾). حسد ڪرڻ — ساڙ کائڻ. پڪا ٿيڻ (مٽيءَ مان ٺهيل شيون. ٿانو سرون وغيره). هضم ٿيڻ (کاڌو).

— **پَچڻُ ج پَچڻَ:** ذ. باهہ — پَڄ — ڪامَ — ساڙُ. حسد.

— **پَچڻُ پچَرَڻُ:** جلڻ ڪامڻ — سڙڻ ٻرڻ. اندر ۾ رجهڻ.

— **پچڻي ج پچڻيُون:** ٺ. پچڻ جي حالت. پلي، مڇي وغيره ڪوڪ ڪرڻ جي منجهڻ.

— **پچي پختو ٿيڻ:** تڪليفون سهي ڏاڍو ٿيڻ. ڪشالا ڪڍي ڪامياب ٿيڻ. محنتون ڪري پار پوڻ. تجربو حاصل ڪرڻ — تجربيڪار ٿيڻ.

• **پڇو (ڪ):** ذ. ذرڙو. وڏي پڇي (اک جي).

— **پڇو لڳڻ:** اکيون اُٿڻ سبب پڇين سان بند ٿي وڃڻ.

• **پڇوڪڙو ج پڇوڪڙا (ل):** ذ. صفت. پچڪڙو — ننڍڙو. ٿورڙو — ذرڙو. (ٺ) پڇوڪڙي ج پڇوڪڙيون.

• **پڇوٽا (ٺ):** ذ. ڪپڙ ۾ پيرن جي پاسي وارو نڪمو ڦر.

• **پڇي:** ٺ. [سن. پنچ = ڳنڍڻ] سون ۽ پاري جي ملاوت (جاهيرن جي جڙت ۾ ڪم اچي). سون يا چانديءَ جو ريهہ.

• **پڇي ڪاري:** ٺ. هيرن جي جڙات جو ڪم. پٽ تي ڪمان جو هڪ قسم.

• **پڇي ج پڇيُون:** ٺ. اک جي ٺيري ۾ ڪڌ ٿيل ڳند. اٿيل اک جو ڳندُ. نَڪَ جو جميل ڳند.

— **پڇيرُ ج پڇيرُ:** ذ. جنهن جي اکين ۾ پڇيون هجن — پڇڙُ.

— **پڇيٺاڙو (ٺ):** ذ. صفت. پڇيرُ — پڇڙُ.

• **پڇُ ج پڇ:** ذ. [سن. پَڪش = پَکُ، پاسو] چنڊ جي مهيني جو اڌ (اونداهو پکَ، سُهائو پکُ). طرفداري — پاسو — حمايت. جبل جي لهواري ٻهر تي نڪتل وڏي ڇپ. ڏنو (ڪ). [سن. پڇ] پڇ وارو حصو — پڇرو — ڏنگُ. پڇو. ڇهڪ — وڏ — چيرُ. اصليت — حالت (ل). (ظرف) پوءِ. "پڇ ڏائي ڪان قرض نہ ڪڄي" (چوڻي).

— **پڇپاتُ:** ذ. پاسخاطري — حمايت — طرفداري.

— **پڇپاتي:** ذ. صفت. پاسخاطري ڪندڙ — حمايتي — طرفدار. رياڪار — پاسو ڪندڙ — تائيد ڪندڙ.

— **پڇ ڪرڻ:** سيڪت ڏيڻ — تعدي ڪرڻ.

• **پڇ:** ٺ. [سن. پڇڇ = پيچي] ٽهڪايل جانورن جو پاڻي — پيچي — پيڻُ. جانورن جو پنڙو پتُ — رَٻَ — ڪانجي. (صفت) ذري — ٿوري. پنڙي.

— **پڇ پاڻي:** ذ رب پاڻي. سادو کاڌو — غريباڻو کاڌو. پاڻيءَ جهڙو پتُ.

— **پڇ پڇ (ل):** ظرف. ٿورو ٿورو — ڊُڪ ڊُڪ (پاڻي).

• **پڇ ج پڇوُن (ل ٺ):** ٺ. ننڍو ۽ چڊو ڪَڪرُ — ڪَڪري.

• **پڇُ ج پڇَ:** ذ. [پرا. پنڇَ. سن. پڇچ] جانورن جي ڪرنگهي ۾ پٺ ڏانهن وڌيل وارن واري پڇڙي — دُم. پکيءَ جا پٺ وارا وڌيل ڪنبَ. پڇڙي. (نانگ بلاجي). لغڙ جي هيٺيون ڪنڊ ۾ ٻڌل اڳڙي. پڇاڙي — آخرين حد — پويون ڇيڙو. پويون حصو (ڳالهہ جو پڇ).

Gul Hayat Institute

• **پُڇ ٻَڌڻ:** ڳالهہ کي ڊگهو ڪرڻ. اَجائي خوشامد ڪرڻ.
— **پُڇ ٻڌِي مَهري ڪَرڻ:** نالائق کي نوازڻ.
— **پُڇ ٽاٽُ ڪرڻ:** خوش ٿيڻ. مزو وٺڻ. تيار ٿيڻ (ڀڄڻ لاءِ). ڏؤ ڪرڻ. سختي ڪرڻ — سيڪت ڏيڻ.
— **پُڇ ٽارُ:** ذ. صفت. اهو گهوڙو جنهن جو پُڇُ هڪ پاسي لَڙيل هجي. (اهو گهوڙو نحسُ ليکيو آهي). "پُڇ ٽارُ، مالڪ مارُ". (چوڻي).
— **پُڇُ پائي ڀڄي وڃڻ:** لِڪي ڀڄي وڃڻ. تڪڙو ڀڄي وڃڻ. ڊِڄي ڀڄي وڃڻ.
— **پُڇُ پٽڻ:** لَنڊو ڪرڻ. مارَ ڏيڻ.
— **پُڇ پوڻ:** ڏٻرو ٿيڻ — هيٺو ٿيڻ — لاڄهو ٿيڻ.
— **پُڇ جهَلڻ:** قابو ڪرڻ. پٺيان لڳڻ. سهارو وٺڻ.
— **پُڇ ڏانڊ ڪرڻ:** خوشيون ڪرڻ — ٽاپيون ڏيڻ — ڪُڏ ڪرڻ.
— **پُڇ ڊگهو هُجڻ:** مِٽن مائٽن ۽ دوستن يارن جي گهٽائي هئڻ. گهٽي سڃاڻپ هجڻ. رَهائِي هجڻ. وڏي پڇ هجڻ.
— **پُڇِرُ، پُڇِڙُ:** ذ. صفت. پُڇ وارو — پُڇ سان.
— **پُڇِرُ تارو، پُڇِڙُ تارو:** ذ. پُڇ وارو تارو — دُمدار تارو — چوٽيرُ تارو.
— **پُڇَڪُ:** ذ. صفت. وڏي پُڇ وارو.
— **پُڇَ ڪانِي:** ث. چوپائي مال جو پُڇ وارو هڏو.
— **پُڇِڪَڙُ (ت):** ذ. پاکڙي کي مضبوط ڪرڻ لاءِ اُن جي پُڇ هيٺان ورائي ٻڌڻ جو رسو.
— **پُڇُ ڪنڌي تي رکڻ:** ڀڄڻ. تکو ڀڄڻ. ٽاپيون ڏيڻ.
— **پُڇُ ڪڙو ڪرڻ:** تيار ٿيڻ — هوشيار ٿيڻ. ڀڄڻ لاءِ تيار ٿيڻ.
— **پُڇ ڪَرُ (ت):** ذ. ڏسو "پُڇِڪَڙُ".
— **پُڇُ لاڙڻ:** پُڇ هيٺ ڪرڻ. ناراض ٿيڻ. جوش ڍرو ٿيڻ. بيوسي جو اظهار ڪرڻ.
— **پُڇ مٿي ڪرڻ:** خوش ٿيڻ. تيار ٿيڻ.
— **پُڇُ مروڙڻ:** هوشيار ڪرڻ. تنبيهہ ڪرڻ.
— **پُڇُ وَنائڻ (ت):** ڏٻرو ٿيڻ — ڪمزور ٿيڻ — هيٺو ٿيڻ. اُٿڻ ويهڻ جي سگهہ نہ رهڻ.
— **پُڇ وٺڻ:** پُٺيان پوڻ — پٺيان لڳڻ. سهارو وٺڻ. بچاءُ ڳولڻ.
— **پُڇ هيٺ ڪرڻ:** ڏسو "پُڇ لاڙڻ".
— **پُڇِي ج پُڇِيُونْ:** ث. ننڍڙو پُڇ. پڇڙي. مڇيءَ جو پُڇ — نانگ جي پُڇڙي.
— **پُڇا ڪرڻ:** پُڇڻ — خبر لهڻ — سُڌ لهڻ. ڳولا ڪرڻ — تلاش ڪرڻ.
— **پُڇا ڳاڇا ج پُڇائون ڳاڇائون:** ث. پُڇ ڳاڇ — سُڌ سماءُ. خبر چار. ڏس پتو. جاچ جُوچ — ڳولا ڦولا ڪرڻ. ڏس پتو معلوم ڪرڻ. سُڌ سماءُ وٺڻ — خبر چار وٺڻ.
— **پُڇَائُو ج پُڇائُو:** ذ. صفت. پُڇا وارو — پُڇا ڪندڙ. پڇندڙ — سوال ڪندڙ. ڳولائو.
• **پڇاتو (ل):** ذ. صفت. ڳاڙهاڻ ۾ اڇاڻ رنگ وارو.
• **پڇاتُ ج پڇات:** ذ. هُرلي ۾ ڪم ايندڙ هڪ رَسو.
• **پڇاڙَ ج پڇاڙُونْ:** ث. [سن. پشْچات] ڪنهن بہ شيءِ جو پڇاڙيءَ وارو حصو. لٽ وغيره جي پوڇڙ جو ڌَڪ. گهوڙي وغيره جي لت جو ڌَڪ — لت — اِٽَ. چوٽ — سَٽ — نقصان. سيڪت — سزا. جهڙپ (بيماري، جِنّ وغيره جي).
— **پڇاڙَ اچڻ (ت):** ڌڪ اچي وڃڻ — چوٽ لڳي وڃڻ — نقصان رَسڻ. سزا اچڻ — تڪليف پهچڻ. جهڙپ اچڻ (بيماري وغيره جي).
— **پڇاڙ هڻڻ (ت):** لَتَ هڻڻ — اِٽَ هڻڻ. اشارو ڏئي ڪم ڪاري ڇڏڻ.
— **پڇاڙِيءَ جو پهرُ هئڻ:** عمر پُوري ٿيڻ تي هئڻ — پيرسن هئڻ — مرڻ ڪنڌي تي هئڻ.
— **پڇاڙِي سُرهي ٿِيڻ:** آخرت موچاري ٿيڻ — عاقبت موچاري ٿيڻ. حياتيءَ جا پويان ڏينهن سُکيا گذارڻ. "اڳياڙي ٿَنين سُرهي، جَنين پڇاڙي سُرهي." (چوڻي).
— **پڇاڙِي وِجهڻ:** گهوڙي کي پوئين ٽَنگ ۾ رسو ٻڌڻ.
— **پڇاڙِيُون چِنائڻ:** بيزاري ڏيکارڻ. ڏاڍو تنگ ٿيڻ. زوريءَ ڀڄي وڃڻ.
• **پڇانئُونْ، پڇائُون:** ذ. [سن. پْرَتِڇْايَ] سايو — پاڇو. پاڇولو. ڇانءُ — عڪس — اولڙو — ڏئو.
• **پڇاڻ:** ث. [سن. پْرَت — سڃاڻَ — واقفيت — ڄاڻ. سُڃاڻپ — ڏيٺ. خبر — سُڌ — علم.
• **پُڇاٽِڪو (ت):** ذ. صفت. خوار — بدنام.
— **پُڇاٽِڪو ٿيڻ:** خوار ٿيڻ — بدنام ٿيڻ — گلارو ٿيڻ
• **پڇاڻَڻُ:** مصدر. [پرا. پْرَت + گْيانَ = سُڃاڻڻ] سُڃاڻڻ. ڄاڻڻ — سڃي ڪرڻ — معلوم ڪرڻ.
• **پُڇاٽو ج پُڇاٽا:** ذ. پُڇا ڳاڇا — دريافت. سخت پڇا. گذريل عملن بابت پُڇا. پُڇا ڳاڇا (آخرت ۾). عملن جو حساب (قيامت ۾).
— **پُڇاٽي جو ڏينهن:** محاورو. قيامت جو ڏينهن — روزِ محشر.
• **پڇارِڙو (ت):** ذ. ٽاٽارڪي ڪم جو اصطلاح. ريهہ يا ٽانڪي ڏيڻ جي مصالحي رکڻ لاءِ. شيشي جو پيالو.

Gul Hayat Institute

- **پڇاڙي:** ث. پاڇي.
- **پڇتائڻُ:** فعل متعدي [سن. پَشْچاتا پَنَ < پَشچاتْ = پوءِ + تَپْ = تڪليف وٺڻ] پشيمان ٿيڻ – هٿ هڻڻ. پنهنجي ڪيئي تي ڏک يا افسوس ظاهر ڪرڻ. ارمان ڪرڻ. شرمسار ٿيڻ. توبهه ڪرڻ. معافي وٺڻ. (پڇتايو – پڇتائيندو – پڇتايل).

– **پڇتاءُ ج پڇتاءَ** ذ. پشيماني – ندامت. شرمندگي – شرمساري. توبهه – افسوس. معافي.

– **پڇتاءُ ڪرڻ:** پڇتائڻ. پشيمان ٿيڻ. هٿ هڻڻ. شرمسار ٿيڻ. توبهه ڪرڻ. معافي وٺڻ.

- **پَڇَتِي ج پَڇَتيُون:** ڏَڇَتِي – ڏُڇِتِي – پَڇَنْڊِي.
- **پڇرڻُ (ل):** مصدر. پڪڙڻ – چڙوچڙ ٿيڻ. (پڇريو – پڇريو ـ پڇريل).
- **پُڇَڙُ ج پُڇَڙَ:** ذ. [سن. پَشْچات = پوءِ] پڇاڙيءَ وارو حصو. پويون ٽڪر (رَسي وغيره جو). ڪانياٺي يا نوڙيءَ جو پُوڇَڙُ (چيڙو يا سنهو پاسو)
- **پُڇڙالو:** ز. گاهه جو هڪ قسم – پڇر گاهه.

– ، **پُڇڙ پُڇِرُ تارو:** ذ. پُڇ وارو تارو – آسمان ۾ گهمندڙ ستارو ڪاميت (comet) (اصطلاحي معنيٰ) ڪوڙو فتني باز ماڻهو.

- **پُڇڙنگُ:** ذ. پاڪڙي جي پوئين آسڻ سان ٻَڌل پٽو (جو اٺ جي پُڇ هينان ڏمچي طور ڏنو وڃي).
- **پڇڙو ج پڇڙا:** ذ. پُڇ. ڏنگ. ڇهڪُ – چيرُ – وَڍُ.
- **پُڇڙِي ج پُڇڙيُون:** ث. پڇاڙيءَ وارو حصو – پُڇ (نانگ جو). پُڇ وارو حصو (پلي يا مڇيءَ جو). واهه يا شاخ وغيره جو پڇاڙي وارو حصو (جتي پاڻيءَ جي رفتار ۽ مقدار ۾ ڪمي اچي وڃي). لڪڻ جو هيٺيون حصو.

– **پُڇڙِي (پڇڙيون) ٺوڪڻ:** پُڇ هڻڻ. نانگ وغيره جو ڦٽڪڻ وقت پڇ زمين تي هڻڻ. ڦٽڪڻ.ڇڙيون هڻڻ. ڪوشش ڪرڻ. حيلا وسيلا ڪرڻ.

– **پُڇڙيُون هڻڻ:** بچاءَ لاءِ ڪوششون ڪرڻ. پاڻ پتوڙڻ ـ ٽال مٽول ڪرڻ – ڳُس ڳساءُ ڪرڻ.

- **پَڇِمُ:** ذ. [سن. پَشْچِمْ = پُٺيون پاسو = مغرب] اولهه – الهندو – مغرب. الهندو جابلو. يورپ.

– **پَڇِمِيُ:** صفت. اولهه جي – مغربي. اولهه جي ملڪن جي – يوربي.

- **پَڇَنْڊِ ج پَڇَنْڊُوْنْ:** پَڇَڙَ – پَڇاڙَ. هلڪو ڏَڪُ – چَپيٽَ. هَٿ جي لوڏَ ۽ اشارو (ناچ ۾). ڏهل جي وڄت جو هڪ نمونو جنهن تي زالون ڳيچ ڳائين (ل.ڪ).

- **پُڇَنْڊُ، پُڇَنْڊَ:** ث. ذ. پاڪڙي کي مضبوط رکڻ لاءِ اُٺ جي پُڇ هيٺيان ڦِري ايندڙ رَسي. اُٺ جي پُڇَ کي پاڪڙي سان ٻَڌَڻ جي نوڙي.

– **پُڇٺو ج پُڇٺا:** ذ. صفت. پڇندڙ – پُڇا ڪندڙ – دريافت ڪندڙ. ذري ذري جي واقفيت معلوم ڪندڙ "پُڇٺا نہ منجهٺا" (چوٽي).

- **پڇو (ٿ):** ظرف. پوءِ ـ پوئتي – پٺيان.

– **پڇو ڦيرڻ:** پوئتي موٽڻ – وري وڃڻ.

– **پڇو جاڻ:** واپس موٽڻ – وري اچڻ.

- **پڇو ج پڇا:** ذ. [سن. پَشْچَاتِ = پوءِ] پويون پاڱو (بدن جو). مقعد جو اندريون حصو – سُپرو – چَپُ.

– **پڇو تائڻ:** تنگ ڪرڻ – هر هر ساڳي ڳالهه ڪرڻ.

– **پڇو ہاٺي ڪرڻ:** سخت تڪليف ڏيڻ. ٿيڪائڻ – گهٽو هلائڻ. ٿَڪائڻ. سخت ڪم وٺڻ – حد کان وڌيڪ محنت ڪرائڻ.

– **پڇو ڪيڻ:** هلاڪ ڪرڻ. ڊوڙائڻ (راند ۾) ٿڪائڻ – ٿيڪائڻ. سخت محنت جو ڪم ڪرائڻ.

– **پڇو نڪرڻ:** سخت محنت يا ڪمزوري سبب هيٺائي ٿيڻ. موڪن جي بيماريءَ سبب سُپرو ٻاهر نڪري اچڻ.

- **پِڇو:** ذ. پويون حصو. پڇاڙي – آخر. ڏسو "پيڇو".
- **پڇوُ (ڪ):** ذ. صفت. ذرو – ٿورو.
- **پڇو تائڻ:** مصدر. پڇتائڻ. هَٿ ڍرا ڪرڻ – همت هاري ويهڻ.

– **پڇوتاءُ ڪرڻ:** پڇتاءُ ڪرڻ – پَڇتائڻ.

- **پِڇوٽي:** ث. ڇِڪِي جي بيماري (ڏن وٽان آنديءَ ۾ ٿورو وڪڙ اچڻ واري تڪليف).
- **پڇوڙَ:** ث. [سن. پَشْچَاتِ = پوءِ] پويون حصو. چيڙو. پڇاڙي – انتها. پُڇ. پُلي (ڪنهن جانور جي).
- **پڇوڙِڪِي، پڇوڙِڪِي:** ث. پُٺيءَ پويان هَٿ ٻَڌڻ جي حالت.
- **پڇوڙڪي ٻَڌڻ:** پُٺيءَ پويان هَٿ ٻَڌڻ. جڪڙيو ٻَڌڻ.
- **پڇوڙي (ٿ):** ث. ڪاڏِي.
- **پڇي (ل):** ذ. فراسين ۾ ڪم ايندڙ هڪ رنگ.
- **پِڇِي:** ث. [سن. پِڇَّا] پِڇَ ـ پيڻ. تاجيءَ کي لڳائڻ واري رَبَ.
- **پُڇِي ج پُڇيُونْ:** ث. [سن. پُڇْڇَ = پُڇُ] ننڍڙو پُڇ. پُڇُ (مَڇيءَ جو). مڇيءَ جو پڇڙيءَ وارو ٽڪر پڇڙي (نانگ جي). سڙهه جي پوئين چوٽي (ڪ).
- **پَڇيٽڻُ (لس):** مصدر. ڇڪڻ – ڇڪي ٻَڌڻ – تاڻڻ.

Gul Hayat Institute

• **پَچيرڻِ (ڪ):** ث. ڪپڙي جا ٻہ پلاند ٻڌي بار کڻڻ لاءِ ٺاهيل جهولي – ڪانبو. "ٻٽ پَچيرڻ ۾، ابو رڙي آچار". (چوڻي).

• **پچيرو ج پچيرا (لس):** ذ. ٻانڊٽيءَ جو هڪ قسم (جو گهوٽ مٿي سان ٻڌي يا ڪُلهن تي ڪري).

• **پَخالَ ج پَخالُون:** ٿ [سن. پَيَسْ + ڪَلَ. پَيَہ = پاڻي + ڪَل > پخال] پاڻي پرڻ لاءِ چمڙي جي وڏي سانداري. ساندارو – مَشڪ. پڪيءَ جي ٽِيڪ واري وٽ ڳِڇهہ جي وِٽ – وڏي پڪڙيل وِٽ ڇَنبي.

– **پَخالِي ج پَخالي:** ذ. صفت. پخال وارو – پخال کڻندڙ – پخال سان پاڻي پريندڙ – بهشتي. (مونث) پَخالڻ ج پَخالِڻيُونْ.

• **پَخالِي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پَخانُو ج پَخانا:** ذ. نارَ ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي (اُها ٻسانگي ڪاٺي جنهن تي ڪاٺڻ جو ٻيو پاسو رکجي).

• **پُختائي ج پُختائِيُون:** ث. [ف. پختہ] پَڪائي – مضبوطي. ثابت قدمي. هوشياري – ڏاهپ – سياڻپ.

– **پُختائي رکڻ، ڪرڻ:** هوشياري رکڻ – سجيتائي ڪرڻ. خبرداري ڪرڻ. ڏاهپ ڪرڻ. پڪي سنڀال ڪرڻ.

– **پُختو ڪرڻ:** پڪو ڪرڻ – ڏاڍو ڪرڻ. مضبوط ڪرڻ (ارادو). سيڪاري پڪو ڪرڻ. سوگهو ڪرڻ.

• **پُختَہ:** صفت. [ف] رڌل پَڪل – پڪو. ڏسو "پختو".

– **پُختَگِي:** ث. پُختائي – پڪائي. ڏاڍائي. مضبوطي. خبرداري.

– **پختہ ڪار:** ذ. صفت. تجربيڪار – آزموده گار – ڪم جي ڪچائي پڪائي ڄاڻندڙ. وڏي آزمودي وارو. زماني جي لاهن چاڙهن کان واقف.

– **پختہ ڪاري:** ث. تجربيڪاري – آزمودگاري – زماني شناسي.

– **پُختہ مَغز:** ذ. صفت. سالم دماغ – روشن دماغ. عقلمند – ڏاهو – هوشيار. آزمودگار – تجربيڪار.

• **پَدُ ج پَدَ:** ذ. [سن. پَدُ] پير – قدم – پڳ. پير جو نشان – پيرو. مرتبو – درجو – رتبو – عهدو. منزل. بيت جي سٽ جو هڪ ڀاڱو. هڪڙي اکر ۽ ان جي حرڪت منجهان ٺهيل "آواز". ڀاڱو – حصو (ت). سج جي اها منزل جنهن تي ڏينهن رات هڪ جيڏا ٿين (هڪ آهَر پَدُ = اعتدال ربيعي، ٢٣ مارچ ۽ ٻيو وشْوَ پَدُ = اعتدال خريفي، ٢١ سيپٽمبر).

• **پَدنِراس:** ذ. جوڳ جي منزل (جنهن ۾ سالڪ کي ڪا بہ آس نہ هجي).

– **پَدْوِي:** ث. [سن. پَدَوِي] درجو – منزل – رتبو. شانُ – عهدو.

– **پَدارَٿَ:** ث. [سن. پَدارْٿَ < پَدَ = آواز. لفظ + اَرْٿ مطلب] شيءِ – وٿ – وَسْتوُ – چيز – ٿوڪ. عنصر. ملڪيت – ناڻو – دنيا. برڪت. نيڪي. معنيٰ – مطلب. سمجهاڻي – تفسير. بيان. غرض – مقصد.

– **پدارٿ وارو:** ذ. صفت. ناڻي وارو – ملڪيت وارو – شاهوڪار – هوند وارو.

– **پَدارٿ وِدْيا:** ث. سائنس. علم طبعيات.

• **پَدامُ (ڪ):** ذ. نِرڙ جا گهُنج.

• **پِدَرْ:** ذ. [ف] پيءُ – والد – ابو – بابو.

– **پِدرانہ:** صفت. پيءُ جهڙي – پيءُ وانگر.

– **پِدري:** صفت. پيءُ جي – آبائي. موروثي.

• **پَدَمُ ج پَدَمَ:** ذ. [پرا. پَئُمَ: سن. پدمَ] ڪنول جو گل – نيلوفر. پير جي ترِيءَ وارو ليڪو (جو آڱوٺي ۽ آڱر جي وچ مان شروع ٿي هيٺ کُڙيءَ طرف وڃي ۽ سڀاڳ جو نشان سمجهيو وڃي). نراڙ جو گهنج. نانگ جو هڪ قسم (زهريلو، اُڏامندڙ، ڪنڌ ۽ پٺيءَ تي ڀُوري رنگ جا وار ۽ ڊيگهہ ۾ ٻن فوٽن تائين ٿئي). (صفت) عدد شماري ڳڻپ جي ڏاڪن مان چوڏهون ڏاڪو (ايڪا، ڏهاڪا، سو، هزار، ڏهہ هزار، لک، ڏهہ لک، ڪروڙ، ڏهہ ڪروڙ، ارب، ڏهہ ارب، ڪرب، ڏهہ ڪرب، سنک، ڏهہ سنک، پدم). "جنهن جي قيمت مُلُهہ پدم سو ماٽ مڙيائون اڳري."

• **پَدمِڙِي ج پَدمِڙيون:** ث. ڏسو "پدمڻي".

• **پَدمِڻِي ج پَدمِڻيونْ:** ث. [پرا. پَئُمِڻِي: سن. پَدْمِنِي = ڪنول گل جهڙي] ڪَنوَل جي گل جهڙي نازڪ عورت. تمام نازڪ ۽ حسين عورت. عورت جي چئن قسمن مان هڪ قسم. آير ويدڪ طبيبن جي اصطلاح ۾ (پَدْمَڻي، چِتْرِڻِي، سَنْکِڻِي ۽ هَسْتِڻِي).

• **پَدمَڪُ (ت):** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم.

• **پَرَنْگ:** ذ. بلا جو هڪ قسم.

• **پَدِيْد، پَدِيْدار:** ظرف. [ف] کليو – ظاهر – آشڪار – عيان. چِٽو – پڌرو.

• **پَڌارجڻُ:** مصدر. "پَڌارڻ" مان فعل مجهول. اُسهجڻ – روانو ٿيڻ. فوت ٿيڻ.

• **پَڌارَڻُ:** مصدر. [پرا. پاڌارَ. سن. پَدَ = پير + ڌَرَڻُ = رکڻ] اچڻ (مرشد يا گُروءَ جو) – پير گهمائڻ – تشريف فرما ٿيڻ. روانو ٿيڻ – اُسهڻ. (پڌاريو – پڌاريندو – پڌاريل).

Gul Hayat Institute

• **پڏائي:** ث. گـُروءَ جي آمد – تشريف آوري. گروءَ جي اچڻ تي سندس سيوا.

• **پڏامُ:** اسم خاص. پٽ شاھ جي ويجهو هڪ مڪان جو نالو.

• **پڌَرُ:** ث. پڌرائي – مشهوري. (ظرف) ظاهر – کـُليو – چٽو.

• **پڌرِ پٽ:** ظرف. کليو ڪلايو. عَلَي الاعلان.

– **پڌر پوڻ:** ظاهر ٿيڻ – مشهور ٿيڻ.

– **پڌرِ چڙهڻ:** عيب پڌرا ٿيڻ – ظاهر ٿيڻ. خوار ٿيڻ – بدنام ٿيڻ.

– **پڌرِ چڙهيو(ت):** ذ. صفت. بدنام. بيوقوف – نياڳو.

– **پڌرُ ڪرڻ:** ميدان ڪرڻ – ڊاهي ناس ڪرڻ. اُف ڪرڻ (ملڪيت) – اُڏائڻ.

• **پڌرارُو(ت):** ذ. پڌرائي. اوگهڙ.

• **پڌ راشُ (ت):** ذ. صفت. بيڪار. بيوقوف. لوفر (ماڻهو).

• **پڌرو:** ظرف. [سن. پُرسِدَ] چٽو – ظاهر. چُڙيو (پاڻي) – وهندڙ (پاڻي) – کـُليو پاڻي (جيڪو کوھ جو يا بيٺل اونهون پاڻي نہ هجي).

• **پڌرو ج پڌرا:** ظرف. [سن. پُرسِدَ] ظاهر – کليو – عيان – چٽو – صاف. مشهور – آشڪار. (ث پڌري ج پڌريون). (ذ) ننديو اڳڻ – آڳنڊ.

– **پڌرائي ج پڌرايون:** ث. ظاهر يا پڌري هئڻ جي حالت – صفائي – چٽائي (ڳالھ جي). مشهوري – اعلان. اشتهار.

– **پڌرو ٿيڻ:** ظاهر ٿيڻ – چٽو. مشهور ٿيڻ. خوار ٿيڻ. عيب ثواب ظاهر ٿيڻ.

– **پڌرو ڪرڻ:** ظاهر ڪرڻ – مشهور ڪرڻ – کولي ٻڌائڻ.

– **پڌري پٽ:** ظرف. ظاهر ظهور – کليو ڪلايو – عَلَي الاعلان. بنا روڪ ٽوڪ – بي حجاب.

– **پڌري پٽ چئي ڏيڻ:** کليو ڪلايو چئي ڏيڻ. کولي کولي بيان ڪرڻ.

– **پڌري ج پڌريون:** ث. [سن. پـَرسِدَ] سڳ ڏيڻ يا وٺڻ جي ڳالھ پڪي ٿيڻ جي هڪ رسم (جنهن ۾ فقط منائي ورهائي پڪ ڪبي آهي).

– **پڌري ڪرڻ:** شاديءَ بابت ڳالھ پڪي ڪري ڪنوار کي پوتي وجهڻ ۽ منائي ورهائڻ جي رسم ادا ڪرڻ.

• **پڌريو:** اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پڏَ:** ث. ڦـُونڊ – وڏائي. (خوشامد جي) ساراھ. ڊاڙ – ٻـٽاڪ – سيٽ – آڪڙ. اُتاهين – متاهين (ت). پاڻيءَ ۾ ٺهيل مَنهُن (ت).

• **پڏَ:** ث. جيت جو هڪ قسم (سارين جي پوک کي نقصان رسائيندڙ). سُڪا طور ڪَڻ ۾ پاڻل والي (ڪ) – ڪيوڙي.

• **پڏائڻُ:** مصدر. 'پڏڻ' مان متعدي بالواسطه. حد کان وڌيڪ واڪاڻڻ – بيجا ساراهڻ. اجائي ساراھ ڪري آپارڻ. خوشامد ڪرڻ. (پڏائيو – پڏائيندو – پڏايل).

• **پڏراتُ (ڪ):** ذ. زهري جيت جو هڪ قسم (جو ماڻهوءَ جي بدن تي جنهن بہ هنڌ ڇهي اُتي چلٽا ٿي پون).

• **پڏڪَ ج پڏڪـُون (ل. ڪ):** ث. بندرو ماڻهو. پکيءَ جو هڪ قسم (ننڍڙو ڪارو ۽ ميرانجهڙو رنگ. اڪ چوٽي (ڪ). بانبڙا (بارجا).

• **پڏلَ ج پڏلـُونُ (ل):** ث. پراڻي رَلي يا ڪپڙو. ڪکن جي پراڻي ڇپري.

• **پڏلو(ت):** ذ. شاديءَ جي وقت گهوٽ طرفان ڪنوار لاءِ آيل ڪپڙا ۽ هيو سامان. بَري (چولي يا قميص جي).

• **پڏڻ (ڪ):** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم.

• **پڏڻُ:** مصدر. پاڻ پڏائڻ – پنهنجي تعريف ڪرڻ – بيجا ساراھ ڪرڻ. لاف هڻڻ – ٻٽاڪ هڻڻ. مرڪڻ. پنهنجون خوبيون فخر سان بيان ڪرڻ. زور ڏيکارڻ. (پڏيو – پڏبو – پڏيل).

– **پڏنو ج پڏنا:** ذ. صفت. پاڻ پڏائيندڙ. ٻٽاڪ هڻندڙ. پنهنجي تعريف پاڻ ڪرڻ وارو. مرڪندڙ. بيجا تعريف يا خوشامد تي خوش ٿيندڙ.

• **پڏنو ج پڏنا (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (سنهان چلر. رنگ سونهري، پُٺ ويڪري. پيٽ سنهون ۽ قد ٻن ڪان ڇهن انچن تائين).

• **پڏو:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پڏَ هلي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پڏَ هلو:** اسم خاص. تعلقي جيمس آباد ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پڏِي ج پڏِيُونُ (ل):** ث جيت جو هڪ قسم – مڪڙي. بندري عورت.

• **پڍُ:** اسم خاص. سڪرنڊ ۽ ميرپور بٺوري تعلقي ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پڍُ ج پڍَ:** ذ. پٽ – ميدان. غيرآباد زمين – پوٺو. قتل شهر يا ڳوٺ واري زمين.

• **پڍ ڪري ويهڻ (ت):** مستقل طور رهڻ. ڏرٿو ماري ويهڻ. ضد تان نہ هٽڻ.

• **پڍ عيدَن:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديھ. تپي. شهر ۽ ريلوي اسٽيشن جو نالو.

• **پڍُ ج پڍَ (ت):** ذ. صفت. نڪمو. سست.

Gul Hayat Institute

• **پذيرُ:** صفت. [ف] اثر وٺندڙ – اثر قبول ڪندڙ. هميشه مرڪب لفظن جي پڇاڙيءَ ۾ ڪم ايندڙ لفظ جي پڇاڙيءَ ۾ استعمال ٿيندڙ لفظ ”دل پذير، اثر پذير وغيره“.

– **پذيرائي:** ث. قبوليت – منظوري. وڏائي – زور (ت).

– **پذيرائي ڏيکارڻ (ت):** پنهنجي مقبوليت ڏيکارڻ. طاقت ڏيکارڻ. پاڻ ڦُندائڻ. وڏائي ڏيکارڻ.

– **پذيري:** ث. دل کي وڻڻ يا اثر ڪرڻ جي حالت.

• **پذيرڻُ:** مصدر. [ف. پذيرفتن = اثر قبول ڪرڻ] وڻڻ (دل کي) – اثر ڪرڻ. قبولڻ (اثر خاصيت).

• **پَرَ:** ذ گهوڙي جي هڪ بيماري (جنهن ۾ گهوڙي کي اکين ۾ ڪڪرن وانگر غدود ٿين. جيڪي وڌبا آهن)

• **پَرَ پر:** حرف جملو. [سن. پَرَ] مگر – ليڪن. شرطيه عمل جو اظهار ڪندڙ لفظ.

• **پَرَ (ڪ):** ث. بلا جو هڪ قسم (سنهڙي ۽ ميرانجهڙو رنگ) – ٽڪلو (ل).

• **پَرَ ج پَريُون:** ث. [سن. پال] ريت – رسم – رواج – دستور. هلي چلي – عام رواج. هلت – عادت – لڇڻ. نمونو. طرح.

– **پَرِ پارڻ:** رسم پوري ڪرڻ.

– **پَرِ ڪرڻ:** رسم ڪرڻ – ريت ڪرڻ.

– **پَرَ ۾:** ظرف. ريت ۾ – نموني سان. لِڪ ۾ – ڳجهيءَ طرح.

– **پَرُ:** ظرف. [سن. پَرُ: ف. ”پار“ جو مخفف] گذريل – گذري ويل – گذشته (سال).

• **پَرسالُ:** ذ. گذريل سال.

• **پَروڪو ج پَروڪا:** ذ. صفت. پر سال وارو – گذريل سال جو. (ضد) هيلوڪو ج هيلوڪا.

• **پَرُ:** ظرف. [سن. پَرُ] پري – ڏور – پرانهون. (صفت) ٻاهريون – پرديسي. ڌاريو – اوپرو – اوڻو. ”توڙي لڪ لتاءِ، ته به پَرُ پنهنجو نه ٿئي“ (چوٽي).

– **پَرُ اُپڪار:** ذ. [سن. پَرَ = ٻيو + اُپڪارَ = ڀلائي] ٻين سان ڀلائي. سخاوت – نيڪي.

– **پَرُ اُپڪاري:** ذ. صفت. ڀلائي ڪندڙ. نيڪ – سخي. پراوا ڪم ڪندڙ. ٻين کي فائدو پهچائيندڙ.

– **پَراڌين:** ذ. صفت. [سن. پَراڌِينَ < پَرَ = ڌاريو + اَڌِينَ = وَسَ ۾] ٻئي تي ياڙڻ وارو. ٻئي جي مدد جو محتاج. حڪم جو ٻندو – ٻروس. ٻين جي آسري تي هلڻ وارو. ٻوئلگ.

– **پَراستري:** ث. پرائي عورت – ڌاري زال.

– **پَرپرو:** ظرف. ٿورو پري. ڪجهه پرانهون.

– **پَرڀُونِ:** ث. پرانهين زمين. پرديس. ڌاريو مُلڪ.

– **پَرتانهُونِ.** پرتاهُون: ظرف. پري پنڌ تي. ٿوري پنڌ تي. پري وارو (مُلڪ). پريون.

– **پَرتي:** ظرف. پري – پريرو – ٿورو پري.

– **پَر پائنٽ:** ث. هندو واپارين جي اصطلاح ۾ ”پائنٽ“ جو ٻيو فرد ۽ هنديءَ جو ٽيو فرد.

– **پَرپُٺ** ظرف. ٻئي جي غير موجودگي ۾ – پويان – پٺيان – غائبانه.

– **پَرپُٺيرو:** ظرف. غير موجودگي ۾ – پٺيان – غائبانه.

– **پَرپچار:** ث. پرايو ذڪر. پرائي ڳالا.

– **پَرڏَرُ:** صفت. پري کان ڊيڄاريندڙ (ماڻهو). سخت مزاج وارو – ڪرڙو. وڏو ماڻهو. حاڪم. پهلوان.

– **پَرڏيهُ:** ذ. پرانهون ملڪ. ڌاريو ديس. پرديس.

– **پَرڏيهي:** ذ. صفت. پرديسي.

– **پَرذات:** ث. ٻي ذات – ڌاري قوم. ”راهو تنهنجي ريت، پرڪندين پذري.“ (شاهه).

– **پَرگهارُ. گهارُني گهارو:** ذ. صفت. پراڻين گهرن ۾ گذاريندڙ. رولُو. بدڪارُ. ڌارئي گهر ۾ رهندڙ.

– **پَرگهَرُ:** ث. ٻئي جي سنڀال ۽ مدد – پر گهور.

– **پَرمارڻ:** پري جي چوري ڪرڻ. ڌارين کي ڦُرڻ.

– **پَرنار. پَرناري:** ث. پرائي زال – ڌاري عورت.

– **پَرننگ. ننگو:** صفت. ٻئي جي ٻاران لڄي ٿيندڙ.

– **پَرواسُ:** ذ. صفت. پرديسي – پرڏيهي. مسافر.

– **پَروَسُ:** ذ. صفت. پرائي وس ۾. ٻئي جي هٿ هيٺ – ماتحت – زيردست. لاچار – مجبور.

– **پَروَس ٿيڻ:** پرائي وَس ٿيڻ – بيوس ٿيڻ – مجبور ٿيڻ.

– **پَرهو (ٿ):** ظرف. پري – ڏور. پرتي – پريان.

• **پَرُ ج پَرَ:** ذ. [ف. پَرَ] ڪنيڙاٽي (پکيءَ جي. جنهن سان اُڏامي) ڪَنبُ – پکُ – ٻازُو.

– **پَرُ پڃي ڇڏڻ:** زور پڃڻ. طاقت ٽوڙي ڇڏڻ. ڪمزور ڪري ڇڏڻ. بي طاقت ڪري ڇڏڻ.

– **پَرپائڻ:** وڏو ماڻهو بڻجڻ – طاقت وٺڻ – زور آور ٿيڻ.

– **پَرچنڊڻ:** ڪنيڙاٽيون هڻڻ. ڪنب ڇاٽڻ. بيزاري ڏيکارڻ – پلؤ آجا ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

– **پـَر ڏارڻ:** زورُ رکڻ – همت سارڻ – طاقتور ٿيڻ – سگهارو ٿيڻ.

– **پـَر سوڌڻُ:** سنبت ڪرڻ – تياري ڪرڻ – وڃڻ جو ارادو ڪرڻ.

– **پـَر ڪڍڻ:** جوانيءَ کي رسڻ. طاقت وٺڻ. ڏاڍ ڪرڻ – ظلم ۽ زيادتي ڪرڻ.

– **پَر هڻڻ:** کنپ هڻڻ. اُڏامڻ جي ڪوشش ڪرڻ. هٿ پير هڻڻ – ٻانهن پتوڙڻ.

– **پَر هُٿڻ:** کنپ هٿڻ. طاقت يا پڄندي هٿڻ – سگهه هٿڻ. حيلو وسيلو هٿڻ – ذريعو مهيا هٿڻ.

• **پِرُ:** ذ [سن پِرِيَ = پيارو] 'پرينُ' جو مخفف پيارو – محبوب – پريتم – دوست – جانب. "پري نهارڻ پِر کي، سندو ڄڻن ڄاڻ" (روحل).

• **پُر (ذ):** صفت. [ف] ڀريل – ٽٻُ – ٽار – ٽمٽار. مُنهان ٽار – لبالب – ڪناٽار.

– **پُر آب:** صفت. پاڻيءَ سان ڀريل.

– **پُر آشوب:** صفت. فساد سان ڀريل. فتني سان ڀريل. شور وارو. سخت – ڪَٺَنُ.

– **پُر آلم:** صفت. ڏکوئيندڙ – سورن ڀريو – دردناڪ. غمگين – ڏکارو – غمزده.

– **پُرتڪلف:** صفت. ڏاڍو سينگاريل – ڏاڍي بندوبست سان ٺاهيل – وڏي ڏيکاءُ وارو – ظاهري تجمّل وارو.

– **پُرٿيڻ:** ڀرجڻ – ٽار ٿيڻ – ٽٻ ٿيڻ.

– **پُرخطر:** صفت. خطرن سان ڀريل. ڀوائتو – خطرناڪ – جوکائتو.

– **پُردرد:** صفت. سورن وارو. دردناڪ – غمناڪ – ڏکويل.

– **پُرزور:** ظرف. زور وارو. زور سان.

– **پُرغم:** صفت. غمگين – ڏکويل.

– **پُرفريب:** صفت. ٺَڳُ – دغاباز – دوکي باز.

– **پُر فضا:** صفت. رونق وارو – سرسبز. ڪشادگي وارو – وسيع – فراخ. (ميدان. علائقو).

– **پُرڪرڻ:** ڀرڻ. ٽار ڪرڻ. ٽمٽار ڪرڻ.

– **پُرڪَدُورَ:** صفت. سُورن ڀريو. ڏکويل.

– **پُرملالُ:** صفت. رنج سان ڀريل – غمگين.

– **پُرنَم:** صفت. ڳوڙهن ڀريل (اکيون). آليون (اکيون).

– **پُرنُور:** صفت. روشن – چمڪندڙ – مُنوّرَ.

– **پُرهَولُ:** صفت. ڊپ مان ڀريل – ڀوائتو – ڀيانڪ – ڊيڄاريندڙ.

– **پُري:** ٿ. پـَرپ. پورائي. مرڪب لفظ ۾ ڪم ايندڙ لفظ "خانه پُري، وغيره".

• **پُرِ ج پُريُونُ:** ٿ. [سن. پُرُ] شهر. ڪوٽ – قلعو. ڳوٺ – وَسِي. ماڳ – هنڌ – جاءِ. سنڌ ۾ ڳوٺ ۽ شهر "پُر" جي پڇاڙي سان نالا آهن. جيئن "خيرپُر، نصرپُر وغيره".

• **پرات:** ٿ. [سن. پْراتَهْ] صبح – فجر – پِره ـ پريات – پره ڦُٽي.

• **پرات ڳال:** ذ. پرھ ڦُٽيءَ جو وقت – صبح صادق.

– **پُراتن:** صفت. [سن] آڳاٽي زماني جو – قديم – آڳاٽو – جهونو. هوشيار. جهان ديدو. آزمودگار. (ذ) پراڻا قصا ڪهاڻيون.

• **پـِراتو ج پراتا (ت):** ذ. هُرلو (ٿ) پراتي ج پراتيون.

• **پرائپت:** ٿ. [سن. پْرائپتِ < پْـرَ = گهڻو + آپْ = حاصل ڪرڻ] حاصلات – فائدو – نفعو – لاڀ. ڪمائي – پيدائش – اُپت – آمدني. ڪاميابي. بخت – نصيب – قسمت – ڀاڳ. (صفت) حاصل ڪيل. مقرر. درست.

– **پرائپت ڪرڻ:** حاصل ڪرڻ. اُپائڻ. ڪمائڻ.

• **پراچِينُ:** صفت. [سن. پْراچِينَ < پْرَ = اڳ ۾ + اَڃْ = وڃڻ] اوائلي – قديم – آڳاٽو. پراڻو – ڪُهنو. اُڀرندي وارو – مشرقي. ٻهريون.

– **پراچِينتا:** ٿ. قدامت. اڳيون زمانو. اڳوڻي زماني جون روايتون.

• **پراچت:** ذ. [سن. پْرايَشْچت < پْرايَسْ = پاپ + چت = حاصل ڪرڻ] گنهگاريءَ جو ڏنڊ – ڪفارو. پڇتاءُ – توبهه. گناهه – پاپ. ظلم – ڏاڍ.

– **پراچت ڪرڻ:** ڪفارو ادا ڪرڻ. پڇتاءُ ڪرڻ – توبهه ڪرڻ – پشيمان ٿيڻ.

– **پراچتي ج پراچتي:** ذ. صفت. ڪفارو ڏيندڙ. توبهه ڪندڙ. گنهگار – پاپي.

• **پراڏو ج پراڏا:** ذ. صفت. پري وارو – پرانهون – ڏورانهون. (ٿ) پراڏي.

• **پرارُ:** ذ. پراڙ – پريون ڪنارو (درياءَ جو).

• **پرارَبدَ:** ذ. [سن. پْرارَبْدَ < پرا = گهڻو + آ = چوڌاري + رَڀْ = شروع ڪرڻ] قسمت جو لکيو. نصيب – ڀاڳ – قسمت.

• **پرارٿنا ج پرارٿنائُونُ:** [سن. پْرارْٿنا < پْـرَ = گهڻو + ارٿ = ٻنڻ] اميد – خواهش – تمنا. التجا – عرض – وينتي. دعا. سوال. بندگي – پوڄا. عاجزي – نوڙت – تواضع.

• **پرارِڌ:** صفت. ڳُنب جو آخرين ڏاڪو (ايڪا، ڏهاڪا، سو.

Gul Hayat Institute

هزار، ڏهه هزار، لک، ڏهه لک، ڪروڙ، ارب، ڏهه ارب، کرب، ڏهه کرب، سنک، ڏهه سنک، نيل، ڏهه نيل، پدم، ڏهه پدم، پرار ڏ).

• **پرارنڀُ:** ذ. [سن. پرامڀ] شروعات – ابتدا – آغاز – مُنڍ.

• **پراڙُ ج پراڙَ:** ذ. [سن. پَر = چوڏاري] پريون پاسو (درياءَ جو – پرين پَر – پرار، پيو – پار. (اوراڙ جو ضد).

• **پراڙو ج پراڙا (ت):** ذ. آبي پکيءَ جو هڪ قسم (جو پاڻيءَ ۾ تري نہ سگهي پر تانگهي پاڻيءَ ۾ ڪوڏ ۽ مڇيون ڳولي کائي).

• **پراسڻُ (ٿ):** مصدر. قبول ڪرڻ. ڪير لاهڻ (ڏڳي، مينهن وغيره).

• **پرافَ (ڪ)، پراف (ت):** ث. ٻن ٽن سالن جي عمر جي ڏاچي.

• **پراڪُ (ل):** ذ. اوڪڙ جو پاڻي.

• **پراڪرمَ:** ذ. [سن. پراڪرمُ] طاقت – زور – ٻَلُ – سگهہ. هلندي. پڄت. حوصلو. بهادري.

— **پراڪرمي:** ذ. صفت. طاقتور – زور وارو. هلنديءَ وارو. بهادر.

• **پراڪنده:** صفت. [ف] چڙوچڙ. گهبرايل. حيران – پريشان.

— **پراڪندگي:** ث. پريشاني – گهبراهٽ – حيراني – تشويش.

— **پراڪنده حال:** صفت. پريشان حال – بدحال.

— **پراڪنده روزي:** ث. اڻ پوروءِ اڻ مقرر روزگار. بي روزگاري.

— **پراڪنده ڪرڻ:** چڙوچڙ ڪرڻ – پکيڙي ڇڏڻ. حيران ڪرڻ – پريشان ڪرڻ. ستائڻ – چيڙهاڙ ڪرڻ.

• **پرالَبُ:** ذ. ڏسو "پرارَبڌَ."

• **پرالبڌ، پرالَبُ:** ذ. بخت – قسمت – نصيب – ڀاڳ.

• **پرانُ ج پران:** ذ. [سن پراڻ > اَن = جيئڻ] ڏسو "پراڻ".

— **پرانُ تياڳڻ:** پساهہ ڇڏڻ – دم ڏيڻ.

— **پران پتي:** ذ. صفت. ساهہ جو مالڪ – خدا تعاليٰ. مُرس – خاوند.

— **پرانُ پورا ٿي اچڻ:** حياتيءَ جا دم پورا ٿيڻ.

— **پران ڇٽڻ:** ساهہ نڪرڻ – دم نڪرڻ.

— **پران داتا:** ذ. صفت. زندگي ڏيندڙ – حياتي. ڏيندڙ – خدا تعاليٰ.

— **پران ڏيڻ:** ساهہ ڏيڻ – دم ڏيڻ.

— **پران نڪرڻ:** ساهہ نڪرڻ – دم نڪرڻ.

— **پران وڃڻ. ڪيڏڻ:** ساهہ ڪيڏڻ – مارڻ – حياتي ختم ڪرڻ.

— **پرانو ج پرانا:** ذ. ساهہ وارو – جسم – بُت. مڙهہ – لاش.

— **پراني ج پراني:** ذ. صفت. ڪوبہ ساهوارو. ڪائي (جنهن تي هندو لاش ڪٽي ويندا آهن).

• **پرانت ج پرانت:** ذ. [سن. پرانتُ = علائقو. صوبو] ملڪ جو حصو – پرڳڻو – صوبو. حد – ڏنگ (ملڪ جو).

• **پرانجيو (ٿ):** ذ. ڳهہ جو هڪ قسم.

• **پرانهہَ، پرانهين:** ث. [سن. پَرَ = پري] پري هئڻ جي حالت. دوري – ڏورانهين.

— **پرانهون:** ظرف. پري جو – پريون – ڏور.

• **پراڻُ ج پراڻ:** ذ. [سن. پراڻ > پرا = گهڻو. اَن = جيئڻ] ساهہ – پساهہ – دم – پران. حياتي – زندگي – جياپو. روح – جان. (صفت) پيارو – جاني.

— **پراڻ تياڳڻ:** ساهہ ڇڏڻ. مري وڃڻ.

— **پراڻُ پتي:** ذ. صفت. ساهہ جو مالڪ – خدا تعاليٰ. مڙس – گهروارو – خاوند.

— **پراڻ ڇڏڻ:** مري وڃڻ – دم پورا ڪرڻ.

— **پراڻ داتا:** ذ. حياتي ڏيندڙ – خدا تعاليٰ.

— **پراڻ ڏيڻ:** ساهہ ڏيڻ – دم ڏيڻ.

— **پراڻ ڪنٺ ٿيڻ:** مرڻ ويجهو ٿيڻ – سڪرات ۾ هجڻ.

— **پراڻ نڪرڻ:** ساهہ نڪرڻ – دم نڪرڻ.

— **پراڻو ج پراڻا:** بنان ساهہ وارو. مڙهہ. لاش.

— **پراڻي ج پراڻي:** صفت. پساهہ وارو.

• **پُراڻ:** صفت. [سن. پُراڻُ > پُرا = پراڻو] پراڻو – جهونو – قديم – اوائلي – ڪم ۾ آندل – واپرايل. (اسم خاص) سنڌو نديءَ جو هڪ پُراڻو وهڪرو. تعلقي ڏگهڙيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پُراڻُ ج پُراڻ:** ذ. [سن] آڳاٽي زماني جي ڪا شيءِ. گذريل واقعا. آڳاٽي زماني جا قصا. قديم آکاڻيون ۽ ڏند ڪٿائون" قديم قصا. هندن جا ارڙهن پوتر ڌرمي ڪتاب (وشن، نارويا، ڀاڳوتَ، گرو پدمُ، وراها، تيسا، ڪريا، لنڪا، شو سڪند، اگني، برُهم، برهمند، برهمُ ديورت، مارڪنڊيہ، پوشيہ، و امن. (اسم خاص) سنڌو نديءَ جو هڪ پُراڻو وهڪرو. تعلقي ڏگهڙيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پراڻو ج پراڻا (ٿ):** ذ. بانس جي ڇڙ.

• **پُراڻو ج پُراڻا:** ذ. صفت. [سن. پُران + ڪ] قديم – ڪهنو – جهونو – آڳاٽو. گهڻن ڏينهن جو. ڪم آندل – واپرايل. ردي – زبون. پوڙهو – اڳئين نموني جو – دقيانوسي. (ث) پُراڻي ج پُراڻيون.

— **پُراڻا پاڻ وسائڻ:** اصلوڪا ماڳ وسائڻ – ڇڏيل هنڌن تي وري اچي رهڻ.

Gul Hayat Institute

– **پُراڻائي:** ث. جهوناڻي – قدامت.

– **پُراڻو پاپي:** ذ. صفت. جهونو گنهگار. تجربيڪار – زماني ۾ اُٿيل ويٺل. وڏو حرفتي. چالاڪ.

• **پُراڻو جهڏو:** اسم خاص. تعلقي ڏگهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پُراڻو ديرو:** اسم خاص. تعلقي دادو ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پُراڻو واهه:** اسم خاص. تعلقي ٺل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پُراهڻُ:** مصدر. پهراڻ – ڍڪائڻ – اوڍائڻ (وڳو يا خلعت) "آري اَگهاڙن ڪي، تو پنهون جام پراهي" (شاهه). (پراهيو – پراهيندو – پراهيل).

• **پُراهونُ ج پُراهانُ:** ظرف. پري جو. پرانهون – ڏورانهون. ("اوراهون" جو ضد).

• **پرائمري:** صفت. [انگ. Primery] اول درجي جي حيثيت رکندڙ – مقدم. ابتدائي – شروعاتي – مُنڍ وارو.

– **پرائمري تعليم:** ث. ابتدائي تعليم (پهرئين درجي کان پنجين درجي تائين).

• **پرائي پرايو ج پراوا، پرايا:** ذ. صفت. [سن. پَر + ڪ + اِڪهُ = ٻئي جو] ٻئي جو – غير جو – ڌارئي جو. ڌاريو – غير – اجنبي. (ث) پرائي ج پرائيون.

– **پرائي پرايو ڪير ڪارڻ:** پرايو ڪم خراب ڪرڻ. ٻئي کي نقصان رسائڻ.

– **پرائي اوجهه تي ڏنڊُ (ت):** ٻئي جي ڪم ۾ ٻئي پنهنجو به نقصان ڪرڻ.

– **پرائي هوڙ تي اٿو (ماني) ٻڌڻ:** ٻئي جي آسري تي اعتبار ڪرڻ. ٻئي جي دلاسي تي لڳڻ. ٻئي جي زور تي ڪُڏڻ.

– **پرائي ڳڻين لڳڻ:** ٻين جي ڳالهين تي اعتبار ڪرڻ. ٻين جي چوڻ تي لڳڻ.

– **پرائي اوت (آوڙ) ۾ اچڻ:** ٻئي جي عوض ۾ ڦاسڻ. ٻئي جي ڏوهه ۾ ڦاسڻ. ٻئي جي ڪئي جي سزا ڀوڳڻ.

– **پرائي هار مان ٻڪ ڀرڻ (ت):** پرائي شيءِ ڦٻائڻ يا چوري ڪرڻ. ٻئي کي نقصان پهچائڻ. پرايو جهجهو مال ڏسي لالچ ڪرڻ.

– **پرائي پڄر ڪرڻ:** ٻئي سان ڪوٺس. گِلا ڪرڻ. ٻين جا عيب ثواب کولڻ.

– **پرائي ڪان پري پڄڻ:** ٻئي جي چوري يا گِلا کي ويجهو نه وڃڻ. چوري ۽ گِلا کان پاسو ڪرڻ.

– **پرائيون ڪرڻ (ٿ):** ٻين جون گِلائون ڪرڻ. ٻين جي ڳالهين ۾ ٽپي پوڻ.

• **پربتُ ج پربتَ:** ذ. [سن. پَروتَ] جبل – (صفت) تمام وڏو. تمام ڳرو.

• **پُربندَرُ:** اسم خاص. ڪڇ ۾ هڪ بندر جو نالو – پور بندر.

• **پربينُ:** ذ. صصفت. [سن. پُر وِيڻَ] هوشيار – ڏاهو – سمجهو – ذهين. اُستاد. ڪاريگر. تمام اعليٰ – اُچو. لائق. ڏورانديش – اَڳو ٻيڇو جاچڻ وارو.

• **پـرٻلُ ج پرٻلَ:** ذ. صفت. [سن. پـرَبَل] تمام وڏي قوت وارو. طاقت وارو – سگهارو – سگهو. غالب – زبردست. سخت ڏاڍو – مضبوط.

– **پرٻلتا:** ث. وڏي سگهه. طاقت – قوتَ _ زور – شڪتي – ٻلُ – سگهه.

• **پـرٻنڌُ:** ذ. [سن. پـرَبنڌ = انتظام] لاڳاپو – واسطو – ڳانڍاپو – تعلق. سلسلو – لاڏي. لاڳيتو ڪم.

• **پـرٻوڌ، پـرٻوڌُ:** ذ. [سن. پـرَبوڌ] جاڳ – سجاڳي – بيداري – سنڀال. هوش – خبرداري. هوشياري – دانائي. سُرت – عقل – سمجهه – گيان – سکيا – تعليم. جاڻ – سُڌ – پار. شناس. صلاح – مَت – مشورو. سمجهاڻي. تسلي – دلاسو. يقين.

– **پرٻوڌي:** صفت. سجاڳ ڪندڙ – هوشيار ڪندڙ. داناءُ – سکيا ڏيندڙ. واعظ – ناصح. اُستاد. مُصلح.

• **پـرٻ، پـرٻُ:** ذ. [سن. پـرُوَ = چنڊ جي بدلجڻ جو ڏينهن] چنڊ جي بدلجڻ جو ڏينهن (چنڊ جي پهرين. اٺين. چوڏهين ۽ ٻاويهين تاريخ). سال جو خاص حصو. سج جو نئين منزل ۾ داخل ٿيڻ جو وقت. وڏو ڏينهن – ڏهاڙو – ڏڻ. جشن يا خوشيءَ جو ڏينهن. پاڪ ڏينهن (عيد وغيره). مناسب وقت – موقعو – گهڙي – لحضو.

– **پربَ ڪرڻ، مَنائڻ:** ڏينهن ملهائڻ – ڏڻ ملهائڻ. خوشيءَ وارو ڏينهن ملهائڻ.

• **پـرڀاتُ ج پرڀاتيونُ:** ث. [سن. پرڀاتُ < پـرَ = گهڻو. چوڌاري + ڀا = چمڪڻ] سج اُڀرڻ کان اڳ واري مهل. وڏو صبح – صبح صادق – پرهه – ڏڪي – علي الصّباح.

– **پرڀاتي:** صفت. پرڀات وارو – پرڀات جو – صبح وارو. (ث) هڪ راڳڻيءَ جو نالو (جا صبح جو ڳائي وڃي).

– **پرڀاتيو:** ذ. ڏندڻ. ڏڪ جو ڳيچ.

– **پـرڀاءُ:** ذ. [سن. پـرَڀاوَ] طاقت – قوت – ٻلُ – سگهه. اثر –

Gul Hayat Institute

تاثير – گڻ. شان – شوڪت. خدائي طاقت يا ذات. حوصلو – دليري. جوش – اُتساهه. فطرت – سڀاءُ. ريت – رسم – رواج.

• **پريت:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (ڳجهه جي قسم مان. رنگ ڪارو ۽ ڪجهه خاڪي) – ڪانبارُ.

• **پرچڻُ، پرڇڻُ:** مصدر. – سرچڻ – ريجهڻ – راضي ٿيڻ. پرچڻ. سانت ڪرڻ. وندر (هار). (پرچيو – پرچندو – پرچيل).

– **پرچ:** ث. پرچڻ جي حالت. سرچاءُ – ريجهه. راضپو – خوشي – وندر.

– **پرچائڻُ:** فعل متعدي. ريجهائڻ – خوش ڪرڻ – پرچائڻ – سرچائڻ. وندرائڻ. لالچ ڏيئي جُپ ڪرائڻ. (هار ڪي). (پرچايو – پرچائيندو – پرچايل).

– **پرچائي ڇڏڻ:** راضي ڪري ڇڏڻ. پرچائي ڇڏڻ. لالچ ڏيئي ماٺ ڪرائي ڇڏڻ.

– **پرچجڻُ:** مصدر. 'پرچڻ' مان فعل مجهول. پرچڻ – ريجهڻ – راضي ٿيڻ. وندرڻ. (پرچيو – پربو – پرچيل).

• **پرڀُو:** ذ. [سن. پرڀو < پر = گهڻو + ڀو = هئڻ] سڀ کان مٿاهون. برتر – فائق – حاڪم – سردار. مالڪ – خدا – ڌڻي. آقا.

• **پرت (ڪ):** ظرف. پري – ڏور.

• **پرتُ ج پرتَ:** ذ. [سن] تهه – پڙ (ڪپڙي. پني وغيره جو). پنو – ورق. چلڪو – ڪلَ.

• **پرِت:** ث. [سن. پريت] پريت جو مخفف. پريت – محبت – قرب – پيار. عشق. سِڪ – اُڪير – چاهه.

– **پرِت پارڻ:** پريت نباهڻ – نينهن نباهڻ – دوستي نباهڻ.

– **پرِت پائڻ:** پيار محبت جو رستو رکڻ. دوستي ڳنڍڻ – ياري رکڻ.

– **پرِت جو پهه پائڻ:** عشق ۾ محبت جي ڳالهه ٻولهه ڪرڻ. سِڪ جو سودو ڪرڻ.

– **پرتابي ج پرتابي:** ذ. صفت. پرتاب وارو – روشن – منوّر. جلوي‌دار – دبدبي وارو. وڏو فياض.

• **پرتارڻ (ت):** مصدر. پڙتال ڪرڻ. جاچ ڪرڻ. تحقيقات ڪرڻ.

• **پرتار:** ث. پڙتال – جاچ – تحقيقات.

• **پرتال ج پرتالون:** ث. [سن. پرتال] زرعي زمين جي چڪاس ۽ ڏورو. چڪاس – جاچ – جائزو. کاتيءَ جي حساب ڪتاب جي جاچ. آباد ڪيل زمين جي ٻيهر چڪاس.

• **پرتان (ل ڪ):** ظرف. پُٺ تان – پٺيان.

• **پرتڪالو ج پرتڪالا:** ذ. ڪدو – ايرائون.

• **پرتڪ:** صفت. [سن. پرتڪش] اکين اڳيان – ظاهر – پڌرو – عيان.

• **پرتگيا:** ذ. [سن. پرتگيا] اقرار – انجام – ٻول – قولَ – وچن. قبوليت. پڪو ارادو.

• **پرتلو ج پرتلا:** ذ. چمڙي جو ٿيلهو. ڪلهي ۾ لٽڪائڻ لاءِ چمڙي جو ٿيلهو.

• **پرتما:** ذ. [سن. پرتما] مورتي. بُت – مُجسمو. تصوير.

• **پرتو ج پرتا:** مصدر. 'پرچڻ' مان ماضي جو صيغو. راضي ٿيو – خوش ٿيو – ريڊو – سرچيو. پرچيو. حوالي ٿيو – آرپيو.

• **پرتو ڪرڻ:** حوالي ڪرڻ – سونپڻ – سپرد ڪرڻ.

– **پرتو ج پرتا:** ذ. تماشو – کيل. ڪرشمو. – حيرت ۾ وجهندڙ "هٿن تي پرتا ڪرڻ. (محاورو).

– **پرتا ڪرڻ:** ڪرشما ڏيکارڻ. هٿ نات ڪرڻ.

• **پرتوو:** ذ. [ف] روشني. شعاع. ڏئو – تجلو. عڪس – پاڇو.

– **پرتوو پوڻ:** اُهاءُ پوڻ. تجلو پوڻ – ڏئو پوڻ – شعاع پوڻ – اولڙو پوڻ – اثر پوڻ (صحبت جو). سايو پوڻ – (ڪنهن بزرگ جو). رهبري حاصل ٿيڻ.

• **پرتيا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پرتيت:** ث. [سن. پرتيت] بصيرت. سمجهه. نظريو – واضح خيال. پوري واقفيت يا تحقيق. علم. تجربو. يقين – عقيدو. ويساهه – ڀروسو – اعتبار – ساک. شهرت – مشهوري. (صفت) گذريل – اڳوڻو. ثابت ٿيل. معتبر – ڀروسي جوڳو. مشهور.

• **پرٿم:** ذ. صفت. [سن. پرٿم] پهريون – ابتدائي – اڳيون – مُنڍ وارو. آڳاٽو. تمام پراڻو. اصلي – گذريل. وڏو. اُچو – عمدو. افضل.

• **پرٿما:** ث. [سن. پرٿما = ابتدائي] ويڪر – پکيڙ – وسعت. وڏائي.

• **پرٿمي:** ث. [سن] پرٿوي – ڌرتي.

• **پرٿي ج پرٿيون:** ث. پرٿوي – ڌرتي.

• **پرٿو ج پرٿا (ڪ):** ذ. پلٽو – ڦيرو – ورندي – جواب. حجت. بهاني بازي. نٽاءُ. ڪوڙ. اهلَ – چٽر.

• **پرٿوي:** ث. [سن. پرٿوي] ڌرتي – زمين – ڀونءِ – پرٿي. جڳت – دنيا. جهان.

• **پرٿي ج پرٿيون:** ث. ڏسو "پرٿوي".

Gul Hayat Institute

– **پرٿي نات:** ذ. روءِ زمين جو مالڪ – مهاراجا – سلطان.

• **پَرْتُ، پرِتُ ج پرتَ:** ذ. [سن. پرت. پرِ = چوڌاري + اَتْ = گهمڻ = جيڪو چوڌاري گهمڻ ۾ وڃي گڏڪري ۽ ڏوئي ورهائي ڏئي] ڏوبي – ڪنبي (ث) پَرْتِ ج پَرتياڻي.

• **پَرْتَ:** ث. ڌاتوءَ کي پگهارڻ بعد ڪنهن سانچي يا قالب ۾ پلٽ. اوتَ. هارَ. مُٽ – واپسي.

– **پَرْتائِڻُ:** مصدر. فعل متعدي. هارڻ – اوتڻ. اُٿلائڻ. (پرتايو – پرتائيندو – پرتايل).

– **پَرْتِجَڻُ:** مصدر. 'پرتڻ' مان فعل مجهول. پلٽجڻ. اوتجڻ. هارجڻ. اُٿلڻ – ابتو ٿيڻ. (پرتيو – پرتبو – پرتيل).

• **پَرْپڪَ:** ذ. صفت. [سن. پرِپڪو. پرِ = چڱيءَ طرح + پَڪْوَ = پڪو] پڪو پختو. پڙ – هوشيار – تجربيڪار – قابل. چالاڪ وڏو آزمودگار.

• **پَرْپَنچُ:** ذ. [سن. پُرَپَنچَ. پُرَ = گهڻو + پَنْچُ = ڦهلائڻ] ڪوڙ. ٺڳي – دغا – دولاب – فريب. ڪوڙو وهنوار – جنجال.

– **پَرْپَنچِي:** ذ. صفت. ڪُوڙو. ٺڳ – دولابي – مڪار – فِريبي – دغاباز.

• **پرپُورو:** ذ. سوني گهه ۾ جَڙيل. ڳاڙهي رنگ جو ہڙو يا مِينُ.

• **پَرْجَ:** ذ. هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

• **پِرْجا:** ث. [سن. پُرَ = گهڻو + جَنْ = پيدا ٿيڻ] رعيت. اولاد – نسل. قوم. مخلوق. عام خلق – عوام. ڏن پَرو.

– **پِرْجاپَتِي:** ذ. صفت. پرجا جو مالڪ. حاڪم – راجا. مخلوقات جو بنائيندڙ ۽ پاليندڙ.

• **پِرْجَ، پِرْجَا:** ث. ڏسو "پِرْجا".

– **پُرْجَهه:** ث. سمجهه – پروڙ – ڄاڻ.

– **پُرْجهائِي:** ث. سمجهائي.

– **پُرْجهائِڻ:** فعل متعدي. سمجهه ۾ ويهارڻ – سمجهائڻ "ڳالهه پرينءَ جا پُرجهائي" (سچل).

– **پُرجهَلُ (ت):** ذ. صفت. يڪدم پرجهي ويندڙ. سمجهو – سياڻو – عاقل – ڏاهو.

• **پِرْچُ ج پِرْچَ:** ذ. پَرْچُ – تَڏو. ڪَسُوٽِي – امتحان – آزمايش.

• **پِرْچا:** ث. [سن. پَرِيڪشا. پُرِ = چوڌاري + ايڪْش = ڏِسڻ] پَرکَ – شناس – پڇاڻ. ثبوت.

• **پَرْچارُ ج پَرْچارَ:** ذ. [سن. پُرَچارُ. پُرَ = چوڌاري + چَرُ = وڃڻ] چوڌاري پکيڙ. ڦهلاءُ (نظريي يا خيالن جو) – اِشاعت. مشهوري. اِظهار – اعلان. عام ماڻهن ۾ پڌرائي جو ڪم. تبليغ.

– **پَرْچارَڪُ ج پَرْچارَڪَ:** صفت. [سن. پَرْچارَڪ] پرچار ڪندڙ – تبليغ ڪندڙ – مُبلغ. عوام کي آگاهه ڪندڙ.

• **پُرْچَڪَ (ت):** ث. ٿورو ذرو – ذرڙو. تِيڪَ جو ذرو.

– **پُرْچَڪَ هڻڻ:** تِيڪ هڻڻ. جهيڙو مچائڻ. ڊڄي وڃڻ – بُزدلي ڏيکارڻ.

• **پَرْچَمُ ج پَرْچَمَ:** ذ. [ف] جهنڊي ۾ ٻڌڻ جو خاص نشان وارو ڪپڙو – بيرق. عَلم – ڌجا – بانٺو. باد نُما (هوا جو رُخ ڏيکارڻ وارو جهنڊو).

– **پَرْچَ:** 'پَرْچَڻُ' مصدر مان 'امر' جو صيغو.

– **پَرْچا:** ذ. پَرْچاءُ – ناهه. رضانامو – صلح.

– **پَرْچائِي:** ث. پرچائڻ جي حالت. فوتيءَ جي عزيزن سان غمخواري. عذرخواهي.

– **پَرْچائِي ڏيڻ:** عذرخواهي ڪرڻ.

– **پرچائِي ڪرڻ:** عذرخواهي ڪرڻ. پرچاءُ ڪرڻ (ت).

– **پَرْچاءُ:** ذ. صلح – ناهه – نهراءُ – ميلاپ.

– **پَرْچاءُ سَرْچاءُ:** ذ. صلح – ناهه – رضامانو.

– **پَرْچائِڻُ:** فعل متعدي. سَرچائڻ – پرِيائڻ – راضي ڪرڻ. ناهه ڪرائڻ – سلوڪ ڪرائڻ. وندرائڻ. مات ڪرائڻ – مچائڻ (ٻار کي). ريجهائڻ. بند ڪرڻ (دڪان وغيره).

– **پَرْچائُو ج پَرْچائُو:** ذ. صفت. پرچاءُ ڪرائيندڙ – ناهه ڪرائيندڙ – صلح ڪرائيندڙ.

– **پَرْچائِي ڇڏڻ:** سرچائي ڇڏڻ – (رنلن کي) ناهه ڪرڻ. ملائي ڇڏڻ. ريجهائي ڇڏڻ. بس ڪرائڻ (ٻار کي روئڻ کان).

– **پرچِي وڃڻ:** نهي وڃڻ (پاڻ ۾). ريجهي وڃڻ. صلح ڪرڻ – ناهه ڪرڻ. پاڻ ۾ ملي وڃڻ.

• **پَرْچو ج پَرْچا:** ذ. [ف. پارْچه جو مخفف] ٽڪرو – پرزو (ڪاغذ جو). امتحان لاءِ سوال لکيل ڪاغذ – پيپر. اخبار. رسالو.

– **پَرْچي نويس:** ذ. صفت. پرچو لکندڙ. خبرون لکندڙ – اخبار نويس.

• **پَرْچُونُ، پرچُون:** ذ. [سن. پَرَ + چَرِنْڻ] ريزڪي سامان (اٽو، دال، مرچ، گيهُ وغيره. وگٽ – ريجو – ريزگاري.

• **پَرَچَهَ (ت):** پت ـ پِرم – ساک. سِڪ – محبت. سُلوڪ – ناهه.

– **پَرَچَهَ وڃائڻ:** جڏو ڪم ڪري سِڪ محبت ۾ رخنو وجهڻ

Gul Hayat Institute

— دوستي ڦٽائڻ – قرب وڃائڻ. ”ڇو وينو ماڻهو پنهنجي پرڇهہ وڃائي“ (چوٽي).

• **پرڄ:** ث. ڪاڏي جي ٿالهي (جا ڪنهن موقعي تي فقير ڏانهن موڪلجي.)

• **پرڄ ج پرڄ:** ذ. ڏسو ”پاڙڄ“.

• **پرخاش:** ث. [ف] جهڳڙو – جهيڙو. ضد – دشمني. ڪدورت – ڪينو. رنج. بي اتفاقي – اٽيٽت _ بگيڙو.

• **پرد ج پرد:** ذ. تهہ – پرت. پوش.

— **پرد پڌرا ڪرڻ:** عيب اُگهاڙڻ. راز ظاهر ڪرڻ. پوشيده ڳالهيون پڌريون ڪرڻ.

• **پرداخت:** ث. [ف. مصدر. پرداختن] پالنا – پروش. خبر گيري – سنڀال – حفاظت. درستي – آراستگي.

• **پردار ج پردار:** ذ. صفت. قاصر – ربهارو.

• **پرداز:** صفت. [ف. مصدر. پرداختن] پالنا ڪندڙ – سنڀاليندڙ. مرڪب لفظن جي آخر ۾ ايندڙ لفظ جيئن ”افسانہ پرداز. وغيره“.

• **پردگي ج پردگيون:** ث. [ف] پردي ۾ رهڻ جي حالت – پرده نشيني.

• **پردو ج پردا:** ذ. [ف. پرده] پوش – ڍڪ – ڪنهن شيءِ کي ڍڪڻ يا لڪائڻ جو ڪپڙو وغيره. نقاب – گهونگهٽ – اوٽ – آڏ – دروازي جي اڳيان ڏنل آڏ (جيئن ٻاهران گهر ۾ نظر نہ پئجي سگهي). ڏيڍي – پڙويلو – ڪل – دروازي تي ٽنگيل پالُ – ناٽڪ جو پردو – برقعو – پرهيز – پناهہ – بچاءُ – حفاظت – غلاف.

— **پردا چڙهڻ (اکين تي):** انڌو ٿيڻ – بي حيا ٿيڻ – بي شرم ٿيڻ.

— **پردو پناهہ جو ڏيڻ:** حفاظت ۾ رکڻ – پناهہ ڏيڻ – عزت بچائڻ.

— **پردو رکڻ:** ڍڪ ڍڪڻ – عيب لڪائڻ – ڀرم رکڻ. ستيا رکڻ. عزت رکڻ – عصمت بچائڻ.

— **پردو فاش ڪرڻ:** عيب ظاهر ڪرڻ. راز ظاهر ڪرڻ. ڪارناما پڌرا ڪرڻ.

— **پردو کڄڻ:** ظاهر ٿيڻ. راز کلڻ. خواري ٿيڻ.

— **پردو لاهڻ:** ڍڪ لاهڻ. ظاهر ڪرڻ. اُگهاڙو ڪرڻ. ڳجهہ پڌرو ڪرڻ – راز ظاهر ڪرڻ. پرهيز نہ ڪرڻ. مُنهن اگهاڙو ڪرڻ. خوار ڪرڻ. عيب ثواب کولڻ.

— **پردو لهڻ:** عيب ظاهر ٿيڻ. بي آبروئي ٿيڻ.

— **پردو وجهڻ:** لِڪائڻ – ڍڪڻ – پوش وجهڻ. عيب ڍڪڻ. ڳجهہ لڪائڻ – راز لڪائڻ. چشم پوشي ڪرڻ. لئي مِٽي ڪرڻ.

— **پردي پوش:** صفت. پرده دار (عورت). پرهيز ڪندڙ (عورت) ڍڪ ڍڪيندڙ. عيب ڍڪيندڙ.

— **پردي پوشي:** ث. پرده داري – پرهيز.

— **پردي داري:** ن. پردي ڪرڻ جي حالت. پردي جي پابندي. لِڪَ – رازداري.

— **پردي مان ڪيڻ:** ظاهر ڪرڻ – پڌرو ڪرڻ. خوار ڪرڻ. گلارو ڪرڻ. بدنام ڪرڻ.

— **پردي نشين:** صفت. پردي ۾ وهندڙ. پرهيز ۾ ويٺل (عورت). پردي جي پابند (عورت).

• **پرده:** ذ. [ف] پردو – ڍڪ – غلاف.

— **پرده پوش:** ذ. پردو ڪندڙ (عورت).

— **پرده پوشي** ث. پردي ڪرڻ جي حالت.

— **پرده دار:** صفت. پردو ڪندڙ. پردي دار.

— **پرده داري:** ث. پردي داري.

— **پرده عصمت:** ذ. ناموس. عزت – پاڪدامني.

— **پرده ظلمت:** ذ. اونداهيءَ جو پڙدو. گمراهي. جهالت.

— **پرده غيب:** ذ. غيب جو پردو. الـهي اسرار.

— **پرده نشين:** صفت. پردي نشين. پردي جي پابند (عورت).

— **پرده نيلگون:** ذ. نيلي رنگ جو پردو. آسمان.

• **پردي ج پرديون:** ث. [ف. پرده] سنهون پردو. تختن جي پِٽ. سنهي پِٽ (اڏائي انچن کان پنجن انچن تائين ٿلهي).

• **پرديس ج پرديس:** ذ. [سن. پرديش < پر = ڌاريو + ديش = ملڪ] پرانهون ملڪ – پرڏيهہ – ڏيساور – ڌاريو. غير ملڪ. پرايو ملڪ.

— **پرديس پوڻ:** ڌاريءِ ملڪ ۾ رهائش اختيار ڪرڻ. سفر جون تڪليفون سهڻ. مسافري گذارڻ.

— **پرديسي ج پرديسي:** ذ. صفت. ٻئي مُلڪ جو رهاڪو. مسافر. اَجنبي. ڌاريو.

• **پرڌ ج پرڌ:** ذ. ڏسو ”پرد“.

— **پرڌ پڌرا ڪرڻ:** پرد پڌرا ڪرڻ. راز کولڻ.

• **پرڌان ج پرڌان:** صفت. [سن. پرڌان] مکيہ. سربراهہ. وڏو – سردار. اعليٰ. صدر. مير مجلس – سڀاپتي.

• **پرڌو:** مصدر. 'پُرجهڻ' مان ماضي. سمجهيو – ڄاتو. پرجهيو.

• **پرڏڪيا:** ث. [سن. پرد ڪشڻ] هڪ ڌرمي رسم موجب ڪنهن شيءِ جي چوڌاري اهڙي نموني سان ڦرڻ جيئن

Gul Hayat Institute

ماٺوءَ جو سڄو پاسو. انهيءَ شيءِ جي طرف رهي. هندن ۾ جوڏاري ڦرڻ جو رواج — طواف.

• **پرڏيهه ج پرڏيهه:** ذ. ڏسو "پرديس".

— **پرڏيهي ج پرڏيهي:** ذ. صفت. ڌارئي ملڪ جو — پرديسي. مسافر. ڌاريو — اجنبي.

• **پرڙاٽ ج پرڙاٽ:** ذ. تِت جو زورائتو آواز. داڙ — ٻٽاڪ.

— **پرڙاٽي ج پرڙاٽي:** ذ. صفت. اجايا تِت ڏيندڙ. ٻٽاڪون هڻندڙ — داڙي — ٻٽاڪي.

• **پرڙوٽيو (ٿ):** ذ. نندي بلا چوپائي مال جي سڃاڻپ جو هڪ نشان.

• **پرڙ ج پرڙ (ڪ):** ذ. چقمق سان گسائي باهه ٻارڻ لاءِ رکڪ جو ٽڪر.

• **پرڙڻ ج پرڙٽيون (ڪ):** ٿ. سرائي (سُرمي جي).

— **پرزو ج پرزا:** ذ. [ف. پرزه] ٽڪرو — ٽوٽو — ذرو. ڪاغذ جو ٽڪرو — چٺي. مشين جو ڪو جُزو.

— **پرزا پرزا ڪرڻ:** ذرا ذرا ڪرڻ — ٽڪر ٽڪر ڪرڻ — چيٿيون چيٿيون ڪرڻ.

• **پرسُ ج پرس:** ذ مکُ (پاڻيءَ يا تيل جو).

— **پرسُ ڪرڻ:** آلو ڪرڻ — پسائڻ. ڪلڪُ لڳائڻ.

• **پرسُ ج پرس:** ذ. [سن. پرش] مرد — شخص. مڙس — پتي — پتار — وَرُ. "آجهيا اُت اوڙاهه ۾، پرس پاڳرا." (جمعو). ڪوهه جي ماپ جو هڪ ماڻ — پرهه (ٿ).

— **پرساڻو ج پرساڻا:** ذ. صفت. مڙساڻو.

— **پرسادُ پروسڻ:** ڪاڌو ٿانون ۾ وڌائڻ.

— **پرسادُ ڪرڻ:** ڪاڌو ڪاڻڻ. خيرات ڪرڻ.

• **پرسادي:** ٿ. گرونانڪ جي فقيرن جي اعزاز ۾ ڏنل دعوت ۾ بچيل ڪاڌو مڃي مانيءَ جو هڪ قسم.

• **پرسادي:** سرهي گاهه جو هڪ قسم.

• **پرسارَ (ت):** ٿ. رازن جي اصطلاح ۾ اوساريءَ جو هڪ نمونو (سرن کي نندي ويڪر وارن پاسن کان ملائي ڪيل اوساري).

• **پرسارڻ:** مصدر. [سن. پرسترُ] پکيڙڻ — وڇائڻ. وڌائڻ — چڪي وڌو ڪرڻ. ڪُٽي ويڪرو ڪرڻ (ڌاتو کي).

— **پرسارڻ جوڳو:** صفت. نرم — مُلائم. اها شيءِ جنهن کي ڪُٽي ويڪرو ڪري سگهجي — وڌيڪ سنهي ۽ ويڪري ٿيڻ جي خاصيت رکڻ وارو.

• **پرسارو (ٿ):** ذ. شاديءَ غميءَ جي موقعي تي ويجهن عزيزن کي سوکڙيءَ طور ڏنل شيءِ.

• **پرسان، پرشان:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (تارين سنهيون ۽ ڳاڙهيون. ڪوهه، درياءَ وغيره جي ڪپ تي پوسل ۾ ٿئي ۽ ٻن قسمن جو ٿئي).

• **پرسان:** صفت. [ف. مصدر. پرسيدن] پڇندڙ — پڇا ڪندڙ — خبر گير.

— **پرسانِ حال:** صفت. حال احوال وٺندڙ — ڏک سور پڇندڙ — همدرد.

• **پرست:** صفت. [ف] پوڄيندڙ — پوڄا ڪندڙ (ذ) مرڪب لفظن جي آخر ۾ ڪم ايندڙ لفظ "خدا پرست، بت پرست وغيره".

— **پرستار ج پرستار:** صفت. پوڄيندڙ — پوڄاري. عاشق. نوڪر — غلام — ٻانهو. خدمتگار. فدائي — شيدائي. مُريد — طالب — چيلو.

— **پرستش:** ٿ. پوڄا — بندگي — عبادت. عجز — انڪساري — نوڙت. تعظيم ۽ عزت ڏيڻ جو خاص طريقو.

• **پرستانُ ج پرستان:** ذ. [ف. پري + آستان =جاءِ] پرين جي رهڻ جو ماڳ. سهڻين عورتن جو ميڙ. خوبصورت شهر. راجا اِندر جو آکاڙو. (جتي حسين زالون گهڻيون هجن.

• **پرستانو ج پرستانا:** ذ. پرستان.

• **پرسٿانُ ج پرسٿان:** ذ. [سن. پرسٿانَ] مسافريءَ تي وڃڻ جي حالت. مسافري جي پهرين منزل. پرايو گهر. ٻين جي ملڪيت.

• **پرسٿانو ج پرسٿانا:** ذ. مسافريءَ تي وڃڻ کان اڳ بدسوڻ يا نحوست جي اثر ٽارڻ لاءِ ڪنهن نيڪ ساعت تي مسافري واري رستي تي اُڇلايل ڪا شيءِ.

— **پرسٿان ڪرڻ:** مسافريءَ تي وڃڻ جو سُڳن ڪرڻ. جاءِ مٽائڻ. مسافري ڪرڻ. پرائي ملڪ ۾ وڃڻ.

• **پرسچڻ:** ذ. ڏوهه جي معافيءَ عوض پريل ڏنڊ — ڪارو. مصيبت کي ٽارڻ لاءِ ڪفرو. مچتا — ٻاس — سُکا.

• **پرسِدُ:** صفت. [سن. پرسِدُ] مشهور — نالي وارو — ناميارو — پڌرو.

• **پرسِدي:** ٿ. مشهوري — ساک.

• **پرسش:** ٿ. [ف. پرسيدن = پڇڻ] پڇا — پڇا ڳاڇا. جواب طلبي — خبر گيري.

— **پرسش ڪرڻ:** حال احوال وٺڻ — خبر گيري ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

• **پـْرسَنُ، پِرْسَنُ:** ذ. صفت. [سن. پْـرَسَنّ] تازو توانو – تندرست. خوش – سرهو – آباد.

– **پِرسَنْتا، پِرسَنْتائِيْ:** ث. خوش. چڱيلائي – تندرستي – تازو توانو رهڻ واري حالت.

• **پُرْسو:** [ف. پُرسن < پرسيدن = پڇڻ] فوتيءَ تي هٿ فاتح. عذرخواهي. پرچائي. ماتم پرسي جي رسم.

• **پِرسوئِـڻُ (ٿ):** مصدر. آلي ڪائي کي سيڪ ڏيئي ورُ ڪڍڻ. سنئين ڪرڻ.

• **پـْرسِيان:** ذ. [ف. پـَرسِيَاوَشان] ٻوٽي جو هڪ قسم. (دوا طور ڪم اچي).

• **پـْرسِيْنُ، پـْرسِيْڻُ (ڪ):** ذ. جانورن جي هڪ بيماري (جنهن ۾ جانورن کي سنگهه گهٽي ٿئي. خصوصاً ٻڪري، رڍ ۽ گهوڙي کي).

• **پـُرْشُ ج پـُرْشَ:** ذ. [پرا. پُرِسَ: سن. پُرُش] آدمي – ماڻهو – مرد – مڙس – پرس.

• **پـْرشادُ ج پِرشادَ:** ذ. ديوتائن تي چاڙهيل نذر – تَبَرڪ. اُستاد يا مرشد جي اوبر. ڪاڌو – طعام. ڏسو "پرساد".

• **پـْرشارِٿُ:** ذ. نَصَبُ العين. [سن. پـُرشارْٿَ. < پـُرُش = ماڻهو + اَرْٿَ = مطلب] انسان جو مقصد.

• **پِرْشِنُ:** ذ. [سن. پـَرَشْنَ] سُڳڻ يا (قسمت متعلق برهمڻ کان پڇيل) سوال.

– **پِرْشَنُ اُتَـرُ:** ذ. سوال جواب.

• **پـُرْشوتَمُ:** ذ. [سن. پـُرُشوتـّمْ < پـُرَش = ماڻهو + اُتَم = وڏو = وڏي شخصيت] وشنو اوتار جو هڪ نالو. سنبت سال ۾ ڳنڍيل وڌيڪ هڪ مهينو. اَڌڪَ – لَنْدُ.

• **پِرْڪَ ج پِرْڪُون:** ث. عاج يا ڪائيءَ جي ڳن ۾ سنهي سوراخ ڪرڻ جي سُئي. تمام ٿورڙي شيءِ.

• **پُرْڪَ:** ث. ذرو – ٿورو. چوپائي مال کي ٿيڪ جو مرض.

– **پُرْڪَ پُرْڪَ:** ث. ذرو ذرو.

• **پـْرڪارَ ج پـْرڪارُون:** ث. [ف. پرگار] جاميٽري ۾ گول ڪڍڻ جو هڪ اوزار. ٻلڪار.

• **پِرڪارُ ج پِرْڪارَ:** ذ. [سن. پْرَڪار < پـَرَ = گهٽو + ڪْـرُ = ڪرڻ] نمونو – دستور – ڍنگ – طرز – افعال – ارڪان. لڇڻ – ڪم – عادتون – فعل.

• **پُرُڪارُ:** صفت. [ف] جسم ۾ ماده وارو – ٿلهو – متارو. سٽيو – تيار. هوشيار – وڏو چالاڪ – عيّار.

• **پـْرڪاسُ:** ذ. [سن] ڏسو پـَرڪاش.

• **پْرڪاسِي ج پْرڪاسي:** صفت. ڏسو "پرڪاشي".

• **پـْرڪالو ج پـْرڪالا:** ذ. [ف. پرڪاله = ڪپڙي جو ٽڪر] ٽُڪرو – حصو. چِتي. (ڪپڙي جي).

• **پـْرڪاٽِيْ:** اسم خاص. درڪاٽي بلوچن جو هڪ قبيلو.

• **پِرڪِرْتِي:** ث. [سن. پِرڪِرْت = عادت] ڪائنات يا دنيا کي وجود ڏيندڙ مادو. قدرت. فطرت جو قاعدو. مادي علت – سرشت – خمير. اصليت. سُڀاءُ.

• **پـْرڪِرْما:** ذ. [سن. پَرِڪْرَما] چوڌاري ڦرڻ جي حالت (پاڪ جاءِ، مندر وغيره کي) – گول چڪر ڪائڻ – طواف. هندڪي رسم موجب ڪنهن شيءِ جي ٻاهران اهڙيءَ طرح جو ڦيرو جو سڄو پاسو انهيءَ شيءِ ڏانهن رهي. پرڏکڻا.

• **پـَرَڪَرِڻُ:** ذ. [سن. پـْرَڪَـرَڻ] باب – سبق.

• **پِرْڪَڻُ (ٿ):** مصدر. پِرڪَ پِرڪ ڪري ڌُهڻ. وِلوڙڻ – آهستي آهستي جهُڳڻ.

• **پُرڪٽو ج پُرڪِٽا:** ذ. ڦُلٽو – ڦلُوڪٽو – "ڇلان منجهه نه چاڪ، پُران پُونَم پُرڪٽا" (شاهه).

• **پِرْڪو(ٿ):** صفت. بي سواد – ڦِڪو.

• **پِرْڪوئِـڻُ (ٿ):** مصدر. لالچائڻ – هرڪائڻ.

• **پـُرْڪُ ج پـُرْڪَ:** ذ. [سن. پـَرُشْ] پتي – خاوند – مڙس. آدمي – ماڻهو – پُوش.

• **پـُرْڪا رَٿُ:** ذ. [سن. پـُرُشارُٿ. پـُرُش = ماڻهو + آرْٿَ = مطلب] نصبُ العين – غرض – مقصد – مول متو.

– **پـُرْڪَارِٿ ڪرڻ:** مقصد خاطر جدوجهد ڪرڻ. مڙسي ڪرڻ – ڪوشش ڪرڻ.

• **پـَرڪَندُ ج پـْرڪَنْدَ:** ذ. [سن. پرڪند < پـَرَ = ڏاريو + ڪند = ڏيهه] ڏاريو مُلڪ – پرايو. پرانهون مُلڪ – پرڏيهه.

– **پـْرڪا ج پـْرڪائُونْ:** ث. پـَرْڪَ – آزمايش. تجربو.

– **پـْرڪاٽِي:** ث. پرکڻ جي اُجرت – ڇَڪاس جي اُجرت. پرکڻ جي حالت – آزمايش.

– **پـْرڪائِـڻُ:** مصدر. 'پرکڻ' مان متعدي بالواسط. آزمايش ڪرائڻ – جاچرائڻ – تميز ڪرائڻ.

– **پـْرڪِياتُ:** ذ. صفت. جاچيندڙ – ڇڪاسيندڙ. امتحان وٺندڙ.

• **پـْرڪيْلُ ج پـْرڪيْلَ (ڪ):** ذ. ٻيڙيءَ جو هڪ رسو (سِڙهه جي پٺئين پاسي وارو).

Gul Hayat Institute

• **پرَڪَٽ (ٿ):** ذ. سنهڙين ڪائين جي پورِ ـ پورِ ۾ ڪُٽو ــ چينيا ــ پرَڪُٽ.

• **پرَڳڻو پرڳڻي ج پرڳڻا:** ذ. [ف. پرگنہ = ضلعي جو ڪجهه حصو] ملڪ جو هڪ ڀاڱو. صوبو ــ علائقو ــ پرانت.

ــ **پرڳڻا پنائڻ:** هلاڪ ڪرڻ ــ ڏاڍو رُلائڻ. دربدر ڪرڻ. مُلڪ گهمائڻ پريشان ڪرڻ.

• **پرَگهٽڻ:** مصدر. [سن. پرَڪَٽ < پرَ = گهڻو + ڪَٽَ = پاسو] ظاهر ٿيڻ ــ پڌرو ٿيڻ. پيدا ٿيڻ. نمودار ٿيڻ. نازل ٿيڻ. اوچتو اچي ظاهر ٿيڻ.

ــ **پرَگهٽ:** صفت. (پرگهٽيو ــ پرگهٽيو ــ پرگهٽيل) پڌرو ــ آشڪار ــ مشهور. پيدا. عيان.

ــ **پرَگهٽائڻ:** مصدر. 'پرگهٽڻ' مان فعل متعدي. ظاهر ڪرڻ ــ پڌرو ڪرڻ. نازل ڪرڻ.

ــ **پرَگهٽ ٿيڻ:** ظاهر ٿيڻ ــ نظاري چڙهڻ ــ نمودار ٿيڻ ــ نمايان ٿيڻ. اوچتو اچي ڪڙڪڻ.

ــ **پرَگهٽجڻ:** مصدر. "پرگهٽڻ" مان فعل مجهول ظاهر ٿيڻ ــ پڌرو ٿيڻ. مشهور ٿيڻ. نازل ٿيڻ. مٿان اچي ڪڙڪڻ.

ــ **پرَگهورَ ڪرڻ، لهڻ:** پوءِ واري ڪرڻ ــ خبرچار لهڻ ــ سنڀال ڪرڻ ــ جاچ جوچ ڪرڻ. پرورش ڪرڻ.

• **پرلَڪ:** ذ. سوماطرا جو اترين چوٽيءَ وارو علائقو جتي ١٣ـ صدي عيسويءَ ۾ مسلمانن جي پهرين رياست قائم ٿي. پرلڪ شهر گاديءَ جو هنڌ ۽ واپار جو مرڪز. سنڌ جا وڻجارا. پرلڪ ڪان به اجان اڳتي واپار لاءِ ويندا هئا.

• **پرلڪان:** پرلڪ شهر ۽ ملڪ ڪان. "پرلڪان پري ٿئا، جنهن جا پتار" (ميون شاه عنات).

• **پرلوڪ:** ذ. [سن. پرَلوڪ < پرَ = بيو + لوڪ = جهان] بيو جهان ــ آخرت. موت کان پوءِ وارو جهان ــ عالم بالا.

ــ **پرلوڪ پڌارڻ، سڌارڻ:** ٻئي جهان ڏي وڃڻ. لاڏاڻو ڪرڻ ــ انتقال ڪرڻ ــ وفات ڪرڻ ــ مري وڃڻ.

• **پرلَي:** ٿ. [سن. پرلَي < پرَ = جوڙاري + لي = ڳرڻ] دنيا جو موتي اصلوڪي حالت ۾ بدلجڻ جي حالت. دنيا جو خاتمو ــ فنا ــ قيامت.

• **پرَم:** صفت. [سن] اعليٰ ــ اوچو ــ اُتم ــ مکيه. افضل ــ برتر. مڪمل. بي حد. وڏو. پهريون ــ اول.

ــ **پرماتما:** اسم ذات. [سن. پرَم = اعليٰ + آتما = روح] سڀ کان اوّل ۽ اعليٰ هستي ــ سڀ کان اُتم. ايشور ــ ڀڳوان.

ــ **پرمارٿ:** ذ. [سن. پرم + ارٿ] اُتم خواهش ــ اعليٰ مقصد. اعليٰ سچائي. صداقت. نيڪي. ڀلائي ــ خيرانديشي. فيّاضي ــ خيرخواهي.

ــ **پرمانند:** ذ. [سن. پرَمُ + آنند] وڏو سُک ــ ڪامل. فرحت ــ وڏو آنند ــ وڏي خوشي. (اسم خاص) هندن ۾ مرد جو نالو.

ــ **پرم پد:** ذ. اعليٰ درجو ــ اُتم منزل. وڏي ۾ وڏي حد.

ــ **پرم گَت:** ٿ. دائمي سُک ــ دائمي خوشي ــ فرحت.

ــ **پرم گيان:** ذ. علم معرفت.

• **پرماٿو(ٿ):** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم.

• **پرمار:** اسم خاص. سوڍن راجپوتن جي هڪ ذات.

• **پرمارُ ج پرمارَ:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم. باز جو هڪ قسم (جو ٻين پکين کان شڪار ڪسي کائي). شڪاري باز. (ڪانيه) ڦورو ماڻهو. پرايو مال هڙپ ڪندڙ. ٻئي جو کٽيو کائيندڙ.

• **پرماڻ ج پرماڻَ:** ذ. [پرا. پرماڻ؛ سن. پرَماڻ. پرَ = گهڻو + ما = ماپڻ] ماڻ ــ ماپ ــ ماپو. تور ــ وزن انداز ــ مقدار. قاعدو ــ قانون. رسم ــ رواج. دليل ــ حجت. ساک. ثابتي. حوالو. سَنَد. (صفت) درست ــ صحيح. مُباح ــ روا. (ذ) ٻيڙيءَ جي هڪ ڪاٺيءَ جو نالو (ڪاري جي ٻيڙيءَ جي وڏي سڙهه واري ڪاٺي، جنهن کي درياءَ جي ٻيڙيءَ ۾ 'آڏ' چون).

• **پرماڻُ، پرماڻو ج پرماڻ، پرماڻا:** ذ. [سن. پرماڻ = ثبوت] آخر وارو ذرڙو (جنهن جا ڀاڱا ٿي نه سگهن). آلجبرا جي اصطلاح ۾ ڪنهن ٻول جا اُهي ڀاڱا جي (+ ۽ ـ) واڌو ۽ ڪاٽو نشانين سان ڳنڍيل هجن. اُٽي جو هڪ حصو ــ ائٽم (Atom). ذرو ــ ذرڙو (عنصر جو).

• **پرمت ج پرمتيون:** ٿ. [سن. پرَ = بيو + مت = عقل] پرائي مت. ٻئي جي مت ـ ٻئي جو عقل. ٻئي جي صلاح. ٻئي جي چوڙ. ڳهيلائي ــ ناداني ــ بيوقوفي.

ــ **پرمتيو ج پرمتيا:** ذ. صفت. پرائي مت تي هلندڙ. بي عقل. نادان ــ بيوقوف. ڳهيلو. ٻوگهلو. پورڙو.

• **پرمٽ ج پرمٽون:** ٿ. [انگ. Permit] اجازت نامو ــ منظوري ــ راهداري ــ پروانو.

• **پرمِڊ:** ذ. مصر جا قديم مخروطي منارا ــ جيڪي دنيا جي هڪ عجائبات ۾ شمار ٿين.

Gul Hayat Institute

• **پرمل:** ذ. جانورن جو هڪ قسم.

• **پرمل ج پرمل:** ذ. صفت. [سن. پر مل < پر = هيو + مل = ملڻ] هين سان لهه وچڙ رکڻ وارو — رلڻو ملڻو — خوش خلق.

• **پرمڻ:** ذ. ڪمان جو طوق — ڏانب.

• **پرميسر:** اسم ذات. [سن. پرميشور] ڏسو "پرميشور".

• **پرميشور:** اسم ذات. [سن. پرميشور < پرم = اُتم، اعليٰ + ايشور = ڏتي < ايش = حڪومت ڪرڻ] وشنو اوتار جو هڪ صفاتي نالو — ايشور.

• **پرميل:** ذ. [پرا. پميهه. سن. پرميهه < پر = جوڙاري، گهڻو + ميهه = آلو ٿيڻ. ف. پرميوه] وچڙندڙ بيماريءَ جو هڪ قسم (جنهن ۾ پيشاب جي جاءِ ۾ اندرڦٽ ٿي پوي). سوزاڪ — آتشڪ.

— **پرميلي ج پرميلي:** صفت. پرميل جي مرض وارو — سوزاڪي.

• **پرن:** ث. مصدر. 'پرنڻ' مان اسم. سونپ — سُپردگي. پارت.

• **پرن:** ذ. صرافن وٽ تور لاءِ خاص وٽ يا تورا.

• **پرن، پرڻ ج پرڻ، پرڻ:** ذ. [سن. پڻ] انجام — اقرار — وچن — ٻول — وعدو. قسم — سُنهن — پرتگيا.

• **پرن ڪرڻ:** وچن ڪرڻ — انجام ڪرڻ — پڪو وعدو ڪرڻ — قسم کڻڻ — پرتگيا ڪرڻ.

• **پرنار ج پرنار (ل):** ذ. ماس جو تهه.

— **پرنار چڙهڻ:** بدن تي ماس وڌڻ. تمام متارو ٿيڻ.

• **پرنام، پرڻام، پرنام، پرڻام:** ذ. [سن. پرڻام] وڏيءَ عزت سان جهڪي ڪيل سلام — نمسڪار.

• **پرنانو:** ذ. ناني جو پيءُ. پڙنانو.

• **پرند:** ذ. [ف. پرنده جو مخفف] پکي — پرندو.

• **پرندو ج پرندا:** ذ. [ف. پرنده] پکي — طير.

• **پرنده:** ذ. [ف] پکي — طير.

• **پرند ج پرنڊ (ث):** ذ. رسيءَ ٽڪر.

• **پرنسپال:** ذ. [انگ. Principal] ڪاليج جو سنڀاليندڙ. اعليٰ تعليمي اداري جو ناظم.

• **پرنگ (ل):** صفت. سهڻو — ملوڪ (چوپايو). ڪودو (لس).

• **پرنڻ:** مصدر. سونپڻ — حوالي ڪرڻ — ارپڻ. سفارش ڪرڻ — پارت ڪرڻ. (پرنو — پرنيل).

• **پرنهن:** ظرف. سياڻي ڪان هيو ڏينهن. پرينهن.

— **پرنهڪو:** صفت. پرينهڪو.

• **پرڻ، پرڻ ج پرڻ:** ذ. اٽي يا سنهي اناج ڇاڻڻ لاءِ لوهي اوزار — ڇاڻي.

• **پرڻ ج پرڻ:** قول — وچن. ڏسو "پرن".

• **پرڻ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي موري ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.

• **پرڻ:** مصدر. پنڌ ڪرڻ — هلڻ — ڪاهڻ — وڃڻ — اڳتي هلڻ.

• **پرٽڻ:** مصدر. [سن. اَرپڻ = پيش ڪرڻ] حوالي ڪرڻ — سپرد ڪرڻ — پاڻ کي حوالي ڪرڻ. "ترڪو ڪريو تدبير ڪي، پرٽيو پاڻ خُدا" (گرهوڙي).

— **پرٽيجاءِ:** مصدر. "پرٽڻ" مان امر پرتو ڪجاءِ. "تون پرتين رب کي مون رب پرٽيجاءِ" (عثمان ڪلهوڙو).

— **پرٽائڻ:** مصدر. 'پرٽڻ' مان فعل متعدي معروف شادي ڪرائڻ — وهانءُ ڪرائڻ. (پرٽايو — پرٽائيندو — پرٽايل).

— **پرٽجڻ:** مصدر. 'پرٽڻ' مان فعل مجهول. شادي ٿيڻ — وهانءُ ٿيڻ. (پرٽيو — پرٽبو — پرٽيل).

— **پرو ج پرا:** ذ. نشان. ڏس — پتو — اهڃاڻ — پسڻ. "پري پين پرو نات ڏٺائون نانهه ۾" (روحل). دنگ — چيهه — انت — چيڙو. "خالق تنهنجي ڪانڌ جو، پرو پاند نہ ڪوءِ". (شاهه). سُڌ — خبر. "پرو پيڙم پاڻ، مون پينرڙي، منهنجو ٻول پڳو" (سچل). هوا ۾ اُڏامڻ وقت پکين جي قطار — ولر — ارو (ٽانگي جي ڦيٽي جو). بنا اُجوري مال کي پاڻي پيارڻ (ٿ).

— **پرو ٻڌڻ:** پکين جو قطار ڪري اُڏامڻ. حلقو يا گول چڪر ناهڻ.

— **پرو پاند:** ذ. حد حساب. منڍ ۽ چيڙو. حد چيڙو — دنگ.

— **پرو جهلڻ، ڪڍڻ (ت):** شڪار جي اصطلاح ۾ آواز ڪري تترن کي جهنگ مان اُٿارڻ. سانو ڪندي قطار ۾ هلڻ.

• **پرو (ڪ):** ذ. اٽ جو هڪ رنگ (نہ سائو نہ ڳاڙهو پرو چٽرو).

• **پروار:** ذ. [سن. پريوار] خاندان — قبيلو — ڪٽنب — عيال. مٽي مائٽي. دوست يار. دستور. هلي جلي (صفت). پڌرو — ظاهر.

• **پرواز:** ذ. [ف] اُڏامڻ جي حالت — اُڏامڪ — اُڏاري. (فاعل) اُڏامندڙ. مرڪب لفظن جي آخر ۾ ڪم ايندڙ لفظ "بلند پرواز وغيره".

— **پرواز ڪرڻ:** اُڏامڻ. نڪري وڃڻ (ساهه). ڊوڙڻ (خيال).

• **پرواس (ٿ):** ڪوڙ — وچ. چمڪات (وچ جو).

• **پروان، پرواڻ:** ذ. صفت. [سن. پرماڻ] مڃڻ جوڳو — قبول ڪرڻ جهڙو. قبول. وڻندڙ. ڪامياب.

Gul Hayat Institute

• **پـڙوانگي:** ث. [ف] اجازت – موڪل – اِذنُ. لکيل منظوري – اجازت نامو. راهداري.

• **پـڙوانو ج پـڙوانا:** ذ. [ف. پَروانَ] لکيل حڪم – اجازت نامو. منظوري – اجازت. سَنَدَ. راهداري. بندوق وغيره جو ليسن. حڪم – فرمان. جيت جو هڪ قسم (جو روشنيءَ، جهڙوڪ بتي وغيره جي چوڌاري اُڏامي اُڏامي آخروجي اُن ۾ پوندو). پتنگ. (مجازاً) عاشق.

• **پروانهُ:** [ف] ڏسو "پروانو".

• **پـڙواهہَ:** ث. [ف. پَرواه] خواهش – چاهہ. ضرورت – ڪاڻ – گهرج – حاجت – غرض. ڳڻتي – فڪر – خيال. خوف – ڊپ – ڊاءُ "بي پرواهہ".

• **پـڙواهہُ:** ذ. [سن. پـڙواهُ] وهڪرو – وهڪ. درياءُ – ندي. چال – هلت.

• **پـڙواهڪُ:** ذ. صفت. وَهائيندڙ (پاڻي). هلائيندڙ (ڪاروبار).

• **پـڙوتُ ج پـڙوتَ (لس):** ذ. [سن. پـڙوَت] پربت – وڏي آفت. جبل. اُت.

• **پروتجڻُ:** فعل مجهول. ڏڪوئجڻ – غمگين ٿيڻ. اُداس ٿيڻ. دلگير ٿيڻ. (پروتيو – پروتبو – پروتيل).

• **پـڙونو ج پـڙونا:** ذ. صفت. پهلوان – بهادر.

• **پروپيگنڊا:** ث. [انگ. Propaganda] پرچار – ڦهلاءُ.

• **پروپوزل:** ذ. [انگ. Proposal] رٿ – تجويز – ٺهراءُ.

• **پروجن:** ذ. [سن. پـڙيو جَنْ < پـرَ = گهڻو + يُج = ملائڻ] مراد – مقصد. لاڳاپو – واسطو – تعلق.

• **پـڙوجهڻ، پروجهڻ:** مصدر. ڏسو "پُرجهڻ".

• **پـڙوَرُ ج پـڙوَرَ:** صفت. [ف. پـڙوَرْ < مصدر. پـڙوَرْدن = پالڻ] پالڻ وارو – پالڻهار – پاليندڙ. مرکب لفظن جي پڇاڙيءَ ۾ ڪم ايندڙ "بنده پرور، غريب پرور وغيره." (اسم خاص) خدا تعاليٰ جو هڪ صفاتي نالو.

– **پـڙوَرْدِگارُ:** صفت. پالڻهار، پاليندڙ. مالڪ. خدا تعاليٰ.

– **پـڙوَرْدَهُ:** صفت. پاليل – نپايل.

– **پـڙوَرِش:** ث. پالنا. تربيت.

– **پـڙوَرِي:** ث. صفت. پالنا. نوازش. مرکب لفظن جي آخر ۾ ڪم ايندڙ "بنده پروري" وغيره.

• **پـڙوَرْتا:** ث. [سن. پْرَوِرْت] وهنوار – مشغولي.

• **پـڙوَرْتي:** ث. سُياءُ. ڏنگ. لاڙو – رغبت. ڏسو "پرورتا".

• **پـڙوڙَ:** ث. اسم خاص. ساماري ۽ تندي باڳي تعلقي ۾ ديهہ جو نالو.

• **پروڙَ (ٿ):** ث. مُعزّز ٿڪرن جي حويلي يا جاءِ.

• **پـڙوڙَ:** ث. ڄاڻ – سمجهہ – پرک. پڇاڻ. سڃاڻپ.

• **پـڙوڙَ پوڻ:** خبر پوڻ – ڄاڻ پوڻ. پتو پوڻ. سمجهہ ۾ اچڻ.

• **پـڙوڙڻُ:** مصدر. سمجهڻ – ڄاڻڻ. پُرجهڻ. سُڃاڻڻ. پرکڻ. (پروڙيو – پروڙيندو – پروڙيل).

• **پروڙِي:** ث. گاهہ جو هڪ قسم (سنڌن وٽ سنهڙا ٻن، جي اُت ۽ ٻڪريون کائين ۽ سنهڙا داڻا ٿين جي جهرڪيون کائين. انهيءَ ڪري ڪيس چونئي "چڙين جا کيتَ").

• **پروسڻُ:** مصدر. وڏائڻ (ماني) – پائڻ (ٿالهين ۾) ورهائڻ (طعام). ڪارائڻ (ڪاڌو) (پروسيو – پروسيندو – پروسيل).

• **پـڙوفُ ج پـڙوفَ:** ذ. [انگ. Proof] ثابتي – شاهدي. پهريون دفعو ڇپيل مسودو. ڪچو ڇپيل ورق يا پنو.

• **پروفيسرُ ج پروفيسرَ:** ذ. [انگ. Professor] ڪاليج جو استاد. ڪنهن مضمون جو ماهر استاد.

• **پروڪو ج پروڪا:** ظرف. [سن. پَرَت] پَرَ وارو – گذريل سال وارو.

• **پروڪڻ (ٿ):** مصدر. هندن ۾ شاديءَ جي هڪ رسم موجب ڏونري مان آگريون ٻوڙي گهوٽ جي نراڙ تي هڻڻ.

• **پروگرامُ ج پروگرامَ:** ذ. [انگ. Programme] سِتاءُ – ترتيب. رٿا – تجويز. ڪم ڪرڻ جو نمونو. طرزِ عمل. ڪم جو مقرر ڪيل وقت.

• **پرولُ ج پرولَ:** ذ. صفت. تيز – چالاڪ.

• **پرولي ج پروليون:** ث. [سن. پـرَ هيلڪا] ڳجهارت – ٻجهارت. ڪنهن چيز بابت لفظن ۾ لڪل اهڃاڻ.

– **پرولي پچڻ:** ڳجهي ڳالهہ سمجهڻ. مطلب سهي ڪرڻ. منجهيل ڳالهہ کي سُلجهائڻ. ڀيد معلوم ڪرڻ.

• **پروموشن:** ذ. [انگ. Promotion] اِضافو – ترقي – واڌارو.

• **پـرُوُنْ:** ذ. هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. نشانيون – آثار – اُهڃاڻ.

• **پـرُوُنْ پوڻ:** نشانين مان محسوس ٿيڻ. اهڃاڻ لڳڻ. سوڻن مان سهي ڪرڻ.

• **پروندڙي، پرونڊٽي (ٿ):** ث. [ڊاٽڪي] مڪڙيءَ کي (نيتي) سان قابو ڪرڻ لاءِ رَسي.

• **پـڙونُ ج پـڙونَ:** ذ. اٽي وغيره ڇاڻڻ لاءِ ڇاڻي – ٻرڻ – ڳيچڻُ.

• **پـڙوڻ تي وجهڻ:** ڳري تَنگَ تَنگَ تي وجهڻ. سخت زخمي ٿيڻ. (تيرن. گولين سان).

Gul Hayat Institute

• **پـروٽي ج پـروٽيون (ل):** ث. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار (اُهو نَٽُ جنهن تي لوهہ رکي سُنبي سان سَلُ ڪجي).

• **پروهتَ (ث):** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پروهتُ ج پروهتَ:** ذ. [سن. پُروهت. پُرَسَ = اڳ ۾ + هتَ = ذرمي ڪمن ۾ اڳ ۾] ڪنهن ڪٽنب جو مقرر ڪيل ٻانو (جو انهيءَ ڪٽنب جا سڀئي ڏڻ وار ۽ ساٺ سڱَڻ پورا ڪرائي) — ڪُل گُرو. خانداني برهمڻ.

• **پرويڙا (ث):** ث. اگڻ جي اڳيان زمين جو ٽڪر (جو ڏور ڏڳي ٻَڌڻ يا شادي مرادي جي رڌ پچاءَ لاءِ ڪم اچي).

• **پَروِيَن، پَروِيَش:** ث. رسم رواج — ريت — رَوش. هلي چلي.

• **پَرويز:** اسم خاص. [ف] شاهہ ايران خسروثانيءَ جو لقب (جيڪو هرمز ابن نوشيروان جو پٽ ۽ مَلڪہ شيرين جو مڙس هو). (صفت) سوڀارو — سڀاڳو. قيمتي.

• **پرويسُ:** ذ. دخول — واسو.

• **پَرويشُ:** ذ. [سن. پُرويش < پُرَ = گهٽو. وِش = اندر پيهڻ] لنگهہ — دروازو. اجازت — چوٽ _ موڪل.

• **پرويشِي:** ث. [ف. پرورش] پالنا — پرورش — خبر گيري. مهرباني — پلائي.

• **پَروِين:** ذ. [ف] ستن تارن جو ميڙ — ڪَتي — ثريا. جهُمڪو (هندي). چندبہ جي ٽئين منزل.

• **پرهہ:** ث. [سن. پُورْوِيدِيش] پرڀات — باک ڦٽي. فجر.

— **پرهہَ پياک:** ذ. صفت. صبح جو سوير نشي پيئڻ جو هيراڪ. سويرماني ڪائڻ جو هيراڪ. آسودو — خوشحال — عياش.

— **پرهہَ ڦُٽڻ:** باکَ ڦُٽڻ — صبح صادق جي سفيدي ظاهر ٿيڻ. صبح ٿيڻ — ڏينهن ٿيڻ.

— **پرهہَ ڦُٽي:** ث. باک ڦٽي — پرڀات — صبح صادق — ڏڪي — فجر.

— **پرهوڙ (ث):** ث. پرهہَ. پرڀات — باک.

— **پرهوڙيو تارو:** ذ. وِهائو تارو.

• **پُرهُ ج پُرهَ:** ذ. [سن. پُرش. مرد] ماڻهو جي قد جيتري ماپ — آدم قد. کُلهن جي سنوت ۾ بيهاريل ٻانهن جي ماپ (هڪ هٿ کان ٻئي هٿ تائين. جا گهٽو ڪري انهيءَ ماڻهوءَ جي قد جيتري ٿئي ۽ عام طرح پنجن فوٽن جي ماپ ٿئي. هيءَ ماپ اڪثر پاڻيءَ يا کوهہ ماپڻ جي ڪم اچي). سمنڊ جي پاڻي کڄڻ لاءِ وارم (ڪ).

— **پُرهاڙو (ڪ):** ذ. مُڙسالو — مرد ماڻهو.

• **پَرهار (ث):** اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پـرهماڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پـرهڻُ:** مصدر. [پرا. پرهاڻ: سن. پرِ ڌان پرِ = چوڌاري + ڌا = پائڻ] پهرڻ — ڍڪڻ — پائڻ — اوڍڻ. (ڪپڙا. پوشاڪ).

— **پـرهاڻي ج پـرهاڻيون:** ث. ڪپڙو پهرائڻ جي هڪ رسم. ماڻي ڪرڻ بعد ڪنواريتن طرفان گهوٽيتن کي ڪپڙي پهرائڻ جي رسم (ث). اوڍاڻي. پوشاڪ — خلعت — وڳو.

— **پـرهائڻُ:** مصدر. پُرهڻُ مان فعل متعدي پهرائڻ — ڍڪائڻ — پارائڻ (ڪپڙا) اوڍائڻ. (پوشاڪ).

• **پـرهڻُ ج پـرهڻَ:** ذ. پهرڻ جو ڪپڙو. پهرياڻ — ڪپڙتو. پوشاڪ — وڳو. "ڪَٽي پُراڻي ڪيسري. پـرهڻ پراڻا" (هارون).

— **پـرهيائي (ث):** ث. هندن جي هڪ رسم. گهوٽ ۽ سندس اهنر کي ڪنواريتن جي طرف کان مليل پٽڪو ۽ چادر.

• **پرهولي ج پرهوليون:** ث. پرولي.

• **پرهيار. پرهياڙ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پـرهيز:** ث. [ف] منع ڪيل شيءِ کان بچاءُ. بيماريءَ ۾ نقصانڪار شيءِ کان پاسو. حفاظت. ڪِري — جَڳِتِ _ رکَ. سنيال — احتياط — حذر. تقويٰ — زهد.

— **پرهيز گار:** صفت. پرهيز وارو — ڪريءَ وارو — ڪريائتو _ جَڳتي — منع ڪيل شين کان دور رهڻ وارو — ڏڃڻ وارو (نافرماني کان). پاڻ پَلو. بدعت کان پاسي. مُتّقي.

— **پرهيزگاري:** ث. ڪِري — رَکَ — پرهيز. تقويٰ. نافرمانيءَ جو ڊپ يا خوف.

— **پُرهيزي:** ث. ڪِري — رَکَ. سنيال. مرڪب لفظن ۾ ڪم ايندڙ لفظ "بد پرهيزي".

• **پري:** ظرف. [سن. پُرَ] دُور — ڏور — ڏورانهون — مفاصلي تي. اڳتي. چڙو — وٿيرڪو.

— **پريان:** ظرف. ڏورو پريرو. پري کان — دور کان.

— **پريچو:** ذ. صفت. پرائو ماڻهو — ڌاريو. اجنبي. پرديسي — پرڏيهي.

— **پري رهڻ:** ڏور رهڻ — دور گذارڻ. پرهيز ڪرڻ — ڪِري ڪرڻ. پاسو ڪرڻ — پاڻ بچائڻ.

— **پريون:** ظرف. پري وارو — پرانهون. پريرو — ڏورو پري. هُن پرجو.

• **پري ج پـريُون:** ث. [ف] هڪ خيالي عورت (جنهن متعلق چَيو ويندو آهي تہ ان کي کنڀ ٿين جن سان هوءَ اڏامي سگهي ٿي. تمام خوبصورت عورت جيڪا لوڪ ڪهاڻين

Gul Hayat Institute

۾ هڪ ڪردار طور اچي ٿي). اَپڇرا – اَپسرا. خوبصورت – حُورَ – سهڻي – حسين (صفت) مڇيءَ جو هڪ قسم. (چلرن سان. رنگ ڪارو، وڏا پکَ. قد اڌ فوٽ کان هڪ فوٽ تائين).

• **پرياڻي ج پرياڻيون:** ث. پري – اپڇرا. پريزادي.

– **پريءِ پيڪَرُ:** صفت. پري جهڙي – پري جي شڪل جهڙي خوصبورت – سهڻي.

– **پري جمالُ:** صفت. پريءَ جي سونهن واري. سُهڻي – حسين. خوبصورت.

– **پري چهرو:** صفت. جنهن جو منهن پَريءَ جي منهن جهڙو هجي. نهايت حسين.

– **پري زادوج پري زادا:** ذ. صفت. پري جو ٻچڙو. نهايت حسين. پري زادي ج پري زاديون.

– **پري وش:** صفت. پريءَ جهڙو.

– **پريڙي:** ث. 'پري' جو تصغير. محبوبڙي.

• **پري:** صفت. [سن. پرِيَہ] پيارو – پرين – دوست – يار.

– **پرياڻو:** ذ. پيار – قرب. عشق. دوستي. گڏجاڻي. (صفت) پريت وارو – سِڪ وارو.

• **پري (ٿ):** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پري:** ث. [ف] پَرڻ يا ڦور ڪرڻ جي حالت. مرڪّب لفظن جي آخر ۾ ڪم ايندڙ "شڪر پري، خانہ پري".

• **پري ج پريون:** ث. [سن. پُري] شهر. بستي. ڳوٺ.

• **پَريا:** ذ. [سن. پريو ج پريا] هميشہ جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. اڇا وارَ. (اسم خاص) ذات جو نالو. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

– **پريا اَڇڻ:** ذ. وار اڇا ٿيڻ. متي ۾ اڇا پوڻ. پوڙهو ٿيڻ.

– **پريا پڌرا ڪرڻ:** عيب ظاهر ڪرڻ. راز کولڻ. سڀ عيب ثواب ٻڌائڻ.

– **پريا پوڻ:** وار اڇا ٿيڻ لڳڻ – پوڙهو ٿيڻ. وڏيءَ عمر وارو ٿيڻ.

– **پريا ڏوڻڻ، ڌوئڻ:** افعال ظاهر ڪرڻ. پيريءَ ۾ ڪم ڪرڻ. پيريءَ ۾ جواني وارا ڪم ڪرڻ.

– **پَرياڻو:** ذ. صفت. پوڙهپڻ وارو. وڏپڻ جو – پيريءَ جو.

• **پَريا لوءِ:** اسم خاص. [سن. پُريَہ + لوڪ] تعلقي خيرپور ميرس ۾ هڪ ديهہ ۽ شهر جو نالو (جتي سنڌ جي هڪ وڏي ولي ۽ عالم مخدوم اسماعيل جي مزار آهي).

• **پريانُ (ت):** ذ. زور – طاقت – همت. مستي.

– **پريان ٻڌي وڃڻ:** زور چڙهي وڃڻ – مستي ڊري ٿيڻ.

• **پرياڻ ج پرياڻَ:** ذ. [سن. پرياڻ < پرَ = اڳتي + يا = وڃڻ] ٻهه – رٿ – ارادو. "بيبي خديجه خواب ۾ پروڙيس پرياڻ" (گل حسن شر). ويچار – خيال. نصيحت. انجام – ٻانڌاڻ. "سُپڪ جو سيد چئي پچي نہ پرياڻ. (شاهہ). نشان – اهڃاڻ. "تني جا پرياڻ، پنهون جام پروڙيا" (زئي).

• **پرياڻو:** ذ. پرياڻ.

• **پرياڻڻ:** مصدر. [سن. پُرجڃاڻ] صلاح ڪرڻ. ڳالهہ ڳنڍڻ. حال اورڻ. اهڃاڻ سهي ڪرڻ (پرياڻيو – پرياڻيندو – پرياڻيل).

• **پرياڻ:** ذ. [سن. پَريَاہِ < پرِ = چوڌاري + اڻ = وڃڻ] ٻهه – ويچار – خيال – ارادو – رٿا. پاڇو – پرتو. ريت. پرڪار. دستور. ڏسو "پرياڻ".

• **پَرياٽڻ:** مصدر. پوڙهو ٿيڻ – ٻڍو ٿيڻ. وار اَڇا ٿيڻ – اَڇا پوڻ.

– **پرياٽو ج پرياٽا:** ذ. صفت. پوڙهو – ڪُراڙو – اَڇن وارن وارو. پوڙهن وانگر.

– **پَرياٽي:** ث. پيري – ٻڍاپڻ – ڪُراڙپ.

• **پريتَ:** ث. [سن. پُريت < پُري = پيار ڪرڻ] محبت – پيار – قرب. نينهن – پريم. عشق. دوستي – ياراني. ٻڌي – اتفاق.

– **پريتَمُ:** ذ. صفت. [سن. پرِيتم < پُريَہ = پيارو + تمُ] نهايت پيارو. دل گهريو. پيارو ــ پرين – محبوب – دلدار. مڙس – پتي. دوست – يار.

– **پريتڙو ج پريتڙا:** ذ. [سن. پُريتون] پريت – پيار – محبت. عشق. ياراڻي. "پَراها ياري، پورو ڪج پريتڙو" (خان زئي).

– **پريتوانُ ج پريتوانَ:** ذ. صفت. محبت ڪندڙ – دل وارو. دوست – يار – سنگتي.

– **پريتُ ج پريتَ:** (سن. پُريت) مري ويل ماڻهوءَ جو روح. ڀوت – ڏينارو – غيبات. جن.

• **پريتُ ج پريتَ:** ذ. [سن. پَرِ = چوڌاري + آتَ = گهمڻ] ڌوٻي – ڪني. "پريتن جي پاڙي، جاڙ گذاريم جيڏيون" (شاهہ).

• **پريچَ:** ث. فقير ڏانهن موڪليل ڪاڌي جي ٿالهي.

• **پريڇا:** ث. [سن. پريڪشا] قسمت ٻڌائڻ جو طريقو يا ڍنگ – فال. چڪاس – جاچ. پرک – آزمايش. ڏسو "پرک".

• **پريڊَ ج پريڊون:** ث. [انگ. Parade] فوجي سکيا – قواعد.

• **پريرڻ:** مصدر. [سن. پُريرڻ] زور رکڻ – مجبور ڪرڻ. ليلائڻ – منٿون ڪرڻ. تاڪيد ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

— **پريرڻا:** ث. زور — مجبوري.

• **پريزيڊنٽ:** ذ. [انگ. President] ڪنهن جماعت جو مُک — صدر. حڪومت جو اڳواڻ.

• **پريس ج پريسون:** ث. [انگ. Press] ڇاپڻ جي مشين — ڇاپ خانو. زور — داب.

• **پريشان، پريشان:** ظرف. [ف. پريشان] ڇڙوڇڙ — تڙيل پکڙيل — بي ترتيب. صفت. حيران — فڪرمند — گهبرايل — منجهيل.

— **پريشان حال:** صفت. تنگ حال — محتاج — مفلس — مصيبت زده.

— **پريشان حالي:** ث. تنگ حالي — مفلسي. حيراني — اِنتشار.

— **پريشان خاطر:** صفت. فڪرمند — اُداس — مايوس.

— **پريشاني ج پريشانيون:** ذ. حيراني — گهبراهٽ — بي آرامي — تڪليف. مصيبت — انتشار.

• **پريڪيا:** ث. [سن. پرِيڪشا] آزمايش — امتحان. اڳڪٿي — پيشنگوئي.

• **پريم:** ذ. [سن. پريم] پيار — قرب — الفت — پريت — محبت. دوستي. حُب — سِڪَ ـ مهرباني — ڪَرم — اخلاص. اتحاد.

— **پريم ڀڳت:** ذ. صفت. محبت جو پوڄاري — عاشق.

— **پريمي ج پريمي:** ذ. صفت. پريم وارو — محبتي — پريتوان — عاشق. چاهيندڙ — شائق. محبوب.

• **پرين:** ظرف. پرانهين — پري واري — هوءَ.

— **پرينءَ پر:** ث. هُن پار — هُئي پر (درياه جي). پار — پراڙ.

• **پرينءَ ج پرينءَ:** صفت. [پرا. پيَہ. سن. پرِيہ] پيارو — پريمي — محبوب — معشوق — دلبر — يارُ — دل گهريو.

• **پرين ڪچارو ٿيڻ (ت):** دوستن وٽ لڄي ٿيڻ. شرمسار ٿيڻ. مياري ٿيڻ.

• **پريندي:** ظرف. پريان ئي — شروع کان ئي — ڏريان ئي "پريندي پاڻ ويو. زلف ڪيس زاف" (شاهه).

• **پرينهَن، پريهَن:** ظرف. سياٽي ڪان پوءِ وارو ڏينهن.

• **پريو:** ذ. ٻوٽيءَ جو هڪ قسم (خوشبودار ٿئي ۽ دوا طور ڪم اچي). (اسم خاص) ماڻهو جو نالو.

• **پريو پاڙي:** ث. خوشبودار ٻوٽيءَ جو هڪ قسم.

• **پريو ج پريا:** ذ. اڇو وار (هي لفظ واحد طور ڪم نہ ايندو آهي. ڏسو "پريا".) (صفت) پريو مڙس اڇن وارن وارو — پوڙهو — ٻڍو — پيرسن (ذ) جيت جو هڪ قسم (جو ڪاٺ کي کائي کمزور ۽ کڄو ڪري ڇڏي).

— **پريو مڙسُ ج پريا مُڙس:** ذ. وڏيءَ عمر وارو ماڻهو. پوڙهو ماڻهو — چڱو مڙس — راڄ جو سگهر ماڻهو.

• **پڙيو جَن:** ذ. [سن. پِرِيوجَن > پِر = گهڻو + يُج = ملائڻ] مراد — مطلب — ارٿ — مقصد — غرض.

• **پريوگ ج پريوگ:** ذ [سن. پَريوگ] ميلاپ. صورت. علم نحو موجب فعل جي اها تقسيم جنهن مان خبر پوي تہ فعل. فاعل سان ٿو مٺجي يا مفعول سان يا ڪنهن سان بہ نہ. جيڪڏهن فعل فاعل سان مٺجي تہ "ڪَرتري پريوگ" چئبو. جيڪڏهن مفعول سان مٺجي تہ "ڪَرمٽي پريوگ" ۽ جيڪڏهن نہ فاعل سان ۽ نہ مفعول سان تہ "ڀاوِي پريوگ" سڏبو.

• **پڙ پڙ:** ث. وَس — زور — قبضو. حاصلات. ڄرابداري — ذميداري. اعتبار — وساه. "اَڙَ لَڙ" سان گڏ ڪم ايندڙ مهمل ۽ تابع لفظ "اڙ پڙ. لَڙپڙ = وهنوار."

— **پڙ پڙڻ:** هٿ اچڻ — حاصل ٿيڻ — پڙڻ.

— **پڙ ڪٽڻ:** بار ڪٽڻ — ذمو ڪٽڻ. "هجي جو حال ۾ حيران پنهنجي، ڪٽي ڪيئن پاڻ ڏاران هٿي سندي پڙ" (قاسم).

— **پڙ:** صفت. [سن. پَرَ = پرانهون. پويون. وڏو. هي لفظ فقط عزازت ڏيکاريندڙ لفظن جي اڳيان ڪم اچي. پڙڏاڏو. پڙنانو وغيره.

• **پڙ ج پڙ:** ذ. [سن. پَٽ] چادر يا ڪپڙو جو ڪنهن قبر مٿان وجهجي. غلاف — پردو. سنهون پردو جنهن ۾ ماءِ. پيتان پارُ ويڙهجي نڪري.

— **پڙ باسڻ:** اميد پوري ٿيڻ لاءِ ڪنهن قبر تي پڙ چاڙهڻ جي نيت ڪرڻ. پڙ چاڙهڻ جي باس باسڻ.

— **پڙُ چاڙهڻ:** اميد پوري ٿيڻ تي اعتقاد واري بزرگ جي قبر تي غلاف چاڙهڻ. (اها رسم ڳائي وڄائي ادا ڪندا آهن).

• **پڙُ ج پڙ:** ذ. [سن. پِنڊ — گول ٿلهو] ميدان. وڏو ميدان. گولائي ۾ زمين جو ٽڪر (جو ملاکڙي. تماشي. راندين وغيره ۾ استعمال ڪيو وڃي). اُهو هنڌ جتي انگاس ڪٽل هجي ۽ عاشورن ۾ ماتم ڪيو وڃي. (جيئن حيدرآباد شهر ۾ فقير جو پڙ. وادن جو پڙ. ڪورين جو پڙ وغيره). مڪان. اوتارو. عاشورن ۾ ماتمين جو جلوس (جن سان سينگاريل گهوڙو. سيج. تابوت وغيره هجي). چنڊ جو حلقو — هالو.

— **پڙ اُٿلائڻ:** ڏاند جي وَهڻ ڪري پڙ ۾ ٽيل گڏ ڪي سنئون ڪرڻ.

— **پڙائي ج پڙائي:** ذ. صفت. عاشورن ۾ پڙ ڪندڙ. پڙ (امام

Gul Hayat Institute

بارگاھ) جو سنڀاليندڙ.

– **پِڙُ ٻَڌڻ:** ملاکڙي جي ميدان جي چوڌاري ويهي وڃڻ. چنڊ جي چوڌاري غبار يا روشني سبب دائرو ٺهڻ. هرلي جي تڙ جي پاسن کان دنريءَ تي ڪاٺ رکي مٿان مٽي وجهي وهٽ جي وهڻ لاءِ جاءِ ٺاهڻ.

– **پِڙ پاڪ ڪرڻ:** ميدان صاف ڪرڻ. ڪک به نه ڇڏڻ.

– **پِڙ پالهو ڪرڻ:** ميدان ٺلهو ڪرڻ. هڙئي چٽ ڪرڻ. ساري رقم خرچ ڪري ڇڏڻ – گهر جا ڀاتي ڪڍي ڇڏڻ.

– **پِڙ پائڻ:** تڪڙو تڪڙو گول ڦرڻ.

– **پِڙ پڌرو ڪرڻ:** راز کولڻ. اصل ڳالهه ظاهر ڪرڻ.

– **پِڙ جو سک هئڻ:** رهڻ جي سهولت هئڻ.

– **پِڙ ڏيڻ (ت):** تکو پنڌ ڪرائڻ – ڊوڙائڻ (وهٽ کي).

– **پِڙ ڪڍي ويهڻ:** صفا انڪار ڪرڻ – نابري واري ويهڻ. ضد ڪري ويهڻ. ڪپ کوڙي ويهي رهڻ.

– **پِڙ ڪرڻ:** (پِڙ ٻڌڻ) فيصلي واري رقم مقرر ڪرڻ. پائيواريءَ جي شيءِ جو اگهه ٺهرائي پائيوار کي مکيار ڇڏڻ (يا ته اڌ قيمت ڏيئي مال کڻي وڃي، يا اڌ قيمت وٺي مال ڇڏي وڃي).

– **پِڙ کٽڻ:** ميدان مارڻ – سوڀ ڪرڻ.

– **پِڙُ کهڙڻ:** زمين کي سنڌري سڌو ڪرڻ.

– **پِڙُ هئڻ:** ذ. چنڊ جو دائرو ٻڌڻ.

• **پَڙُ ج پَڙَ:** ذ. [سن. پَٽَ] تَهُه – پرتُ. رليءَ جو مٿيون يا هيٺيون تَهُه. مانيءَ جو تَهُه. ڏڪُ – ڏڪڙُ (ٿانءَ، ڏاڪون، دلي، ٻيٽيءَ وغيره جو). چنڊ جو هڪڙو پتَرُ. ساهميءَ (ترازوءَ) جو هڪ پاسو.

• **پڙائي ج پڙائيون:** ث. هرلي جي پڙ ٺاهڻ ۾ ڪم ايندڙ ڪاٺين مان هڪ ڪاٺي (پڙائيون عموماً ڇهه ٿين).

• **پڙاڏو:** ذ. [سن. پرتِرو < پرت = ابتو + رُ = آواز ڪرڻ]. اهو آواز جو موٽي ٻڌجي. سڏ جو آواز (جو ڪنهن اڏ سان ٽڪرجڻ کان پوءِ موٽي ٻڌڻ ۾ اچي – گونج. پڙلاءُ. آواز. صدا. اعلان.

– **پڙاڏو پٽ ڪرڻ:** اصلوڪي آواز تي آٿي بيهارڻ. بيائي ڪڍڻ.

– **پڙاڏو پوڻ:** آواز گونجڻ. مشهور ٿيڻ.

• **پڙالي پڙاندو:** ذ. پڙاڏو. پڙلاءُ. هنگامو – غوغاءُ.

• **پڙانگ (ت):** ذ. سارين جو هڪ قسم. (سڳداسي جي جنس).

• **پڙاءُ:** ذ. [هندي] لشڪر جي منزل گاهه. ڊاہو – منزل. "سو وهٽ ورائي آئيو، پسي پرين پڙاءُ" (مخدوم محمد هاشم ٺٽوي).

• **پڙائي ج پڙايون (ڪ):** ث. چوپائي کي پير ۾ ٻڌڻ لاءِ رسي مان ٺهيل سرڪڻ.

• **پڙائي خوجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. اثنا عشري خواجا (جيڪي سر آغا خان جي مريدي ڇڏي اثنا عشري بڻجي ويا. پر اهي خواجا جيڪي سر آغا خان جا مريد رهيا تن کي پينجيائي چوندا آهن. ٽي پاڙا (مومناڻي، پيرواني، تيجاڻي).

• **پڙباٽ ج پڙباٽون:** ث. ٻٽاڪ – لاف – ڊاڙ – زٽ – ٻٽ.

– **پڙباٽ هڻڻ:** ٻٽاڪ هڻڻ – ڊاڙ ڇڪڻ – لاف هڻڻ – زٽ ٻڌڻ – هٽ جي ٺاهي ٻڌائڻ.

– **پڙباٽي ج پڙباٽي:** ذ. صفت. ڪوڙيون ڳالهيون ٻڌائيندڙ. زٽلي. ٻٽاڪي – ڊاڙي.

• **پڙبي (ت):** ث. ڪوڙو دٻاءُ – هاها.

– **پڙبي ٻڌڻ:** ڪوڙو دٻاءُ رکڻ – هاها ڪرڻ.

• **پڙتال ج پڙتالون:** ث. جاچ – ڇڪاس. معائنو. گهومَ – چڪر – سيرُ. مٿئين آفيسر جي ٻيو دفعو نمبر شماري. ڏسو "پرتال".

• **پڙتو ج پڙتا:** ذ. تلوار بازي – پلٽو. جهيڙو – جهڳڙو. هٿين ڳنڍجڻ. "پڙتو پاڙي واريءَ سين، اي ڪميٽيءَ جو ڪم" (جام مراد علي خان).

• **پڙپڙ:** ث. ٽِڻُ ٽِڻُ – ڪر ڪر – جهر جهر.

• **پڙپڻ:** مصدر. [پُرا. پُٽَي] حاصل ٿيڻ – پلئه پوڻ. (پڙپيو – پڙپندو – پڙپيل).

• **پڙپوٽو ج پڙپوٽا:** ذ. پوٽي جو پٽ (ث پڙ پوٽي ج پڙپوٽيون).

• **پڙجڻ:** مصدر. مان فعل مجهول. بدنام ٿيڻ. گلا ٿيڻ (وڏن جي). ڏسو "پڄجڻ" (پُڙيو – پڙجندو – پڙيل).

• **پڙ ڄڃ ج پڙڄڃون:** ث. شاديءَ جي هڪ رسم (گهوٽيتا جڏهن ڄڃ وٺي ڪنواريتن ڏانهن اچن ته ڪنواريتا مذاق خاطر لٺيون وغيره کڻي اچي گهوٽيتن کي گهٽ وڌ ڳالهائين ۽ وڙهڻ لاءِ هوڪارين. آخر ٻنهي ڌرين جي وچ ۾ مصنوعي جنگ ٿئي، پر جلدي پاڻ ۾ گڏجي کل مسخريون ڪري هڪٻئي جي آجيان ڪن).

• **پڙچُ ج پڙچَ:** ذ. [سن. پٽَرُ] تڏو – ٽڪ. ڌاتوءَ جي چادر. لوهه جو چيرو. نار يا هُرلي جي پانڊيءَ ۾ لوڻ مان پاڻي ڪڍڻ لاءِ رکيل نارو – پاڙڇ.

• **پڙچڻ:** مصدر. ڏسو "پرچڻ".

• **پڙچي ج پڙچيون (ث):** ث. گهوڙي جو هڪ سنج – تَلُ.

Gul Hayat Institute

• **پڙدُ ج پڙدَ:** ذ. تهُه – پڙ. فتيل. تکرو – ذرو. ليڙ. (کپڙي جي). باهه ٻارڻ لاءِ کک کانا. (صفت) ذرا ذرا. صاف – نج (جيئن ٻولي).

• **پڙدو ج پڙدا:** ذ. ڏسو "پردو".

• **پڙدي ج پڙديون:** ث. هڪ سري اوساريءَ جي پٽ. تمام سنهي پٽ. سنهو پڙدو.

• **پڙ ڏاڏو ج پڙ ڏاڏا:** ذ. ڏاڏي جو پيءُ (ث) پڙڏاڏي ج پڙ ڏاڏيون.

• **پڙڏو ج پڙڏا:** ذ. ڏسو "پڙاڏو".

• **پڙ ڏوهٽو ج پڙ ڏوهٽا:** ذ. ڏوهٽي جو پٽ (ث) پڙ ڏوهٽي ج پڙڏوهٽيون.

• **پڙڪ:** ث. پڙڪو – ٽپ – چِرڪ – جهٽڪو.

– **پڙڪ ڏيئي اُڏامڻ:** پڙڪو کائي اُڏامڻ – اوچتو وٺي اُڏامڻ. تمام تکو ڊوڙڻ.

• **پڙڪِلو ج پڙ ڪلا (ث):** ذ. اَڪَ جو پَنُ.

• **پڙڪو، پڙکو:** ذ. ڳوڙ – هُل – لڙ – کڙڪو. پڙلاءُ – آواز. "پيس ڪن ڪبير شاهه چئي، ان پهر سندو پڙکو" (ڪبير شاهه).

• **پڙکو (ث):** صفت. ڦڪو – بي سواد.

• **پڙکي:** ظرف. ڪڏهن. ويجهو. هي لفظ هميشه مرکب لفظ ۾ "آڙکي" سان گڏ ڪم اچي "آڙکي پڙکي."

• **پڙکي ج پڙکيون (ل):** ث. اَٽ جي پير جي ڪُڇَ ۽ مُري جي وچ وارو پاڳو.

• **پڙل ج پڙلَ (ک):** ذ. پڙُ – ڏڪُ.

• **پڙلاءُ:** ذ. آواز. پڙکو. پري جو آواز – پڙاڏو. پاڇو. چمڪاٽ (ک). "پرلاءُ".

• **پڙلو ج پڙلا:** ذ. ڏسو "ٻلڙو".

• **پڙلوٽَرُ ج پڙلوٽَرَ:** ذ. جانور جو هڪ قسم (لوٽَر جي جنس مان. بدن لوٽَر جهڙو مگر ڳولائي ۾ منهن لوٽَر کان ٿورو ويڪ سنهو).

• **پڙملُ ج پڙملَ (ث):** پرملُ. پريو مڙس. ڳوٺ جو چڱو مڙس – وڏيرو – مُکي.

• **پڙنانو:** ذ. ناني جو پيءُ – ماءُ جو ڏاڏو – پَر نانو (ث). پڙ ناني ج پڙنانيون.

• **پڙنکي، پڙنگهي (ث):** ث. ڪنهن بہ ٿانءَ وغيره جي ڪنارَ.

– **پڙَنڙُ جهڙ:** عيوضو وٺڻ – بدلو وٺڻ. لَٽَ پَٽَ ٿيڻ – وهنوار ٿيڻ – هڪ ٻئي کي پورو حق ملي وڃڻ. آجا پاجا ٿيڻ.

• **پڙڻُ:** مصدر. [سن. پَنهَ] پُڄڻ – رَسڻ. پُڄي اچڻ. برابر ٿيڻ. غالب اچڻ – اُبڙڻ. تڪميل کي پهچڻ – پورو ٿيڻ. "منهنجي ٻانهپ جي ٻولي، پڙندي شال پنهل سان" (عالم). (پڙيو – پڙهندو – پڙيل).

– **پڙي نہ سگهڻ:** پُڄي نہ سگهڻ – مقابلو نہ ڪري سگهڻ.

• **پڙو ج پڙا:** ذ. [سن. پَٽَ + کَهُ] شاديءَ کان اڳي گهوٽ طرفان ڪنوار ڏانهن ويل ڪپڙا ۽ ٻيو سامان. (جيڪو گهوٽيتن جون مايون ڪاري ۾ وجهي ڳائي وڄائي کڻي وڃن.)

• **پڙو ج پڙا:** ذ. [سن. پَٽ] وَڏِي پڙي – پڙيکو. لفافي وانگر ٺهيل ڪاغذ ۾ ويڙهيل شين جو پڙو. مٺائيءَ جو پڙو. پان جي پنن جو مقرر ٿهو. ٻيڙيءَ جي پٽن جو ڳَنو. دوائن جي پڙي. سرهاڻ جي شين جو پڙو. ڪمند. پاڇي يا تماڪ بوڪيل زمين جو ٽڪر. گهوڙي جي لِڏ. اَڪَ جو وڏو پن يا پاهوڙو (ث).

– **پُرو ڪيڻ:** ڪنهن بہ چوپائي جانور جو پنجين مهيني اوهُ ڪيڻ.

• **پڙواس (ث):** ث. ڪنوڻ جو چمڪو.

• **پڙوال:** ث. ڇت جي مٿان پناهه لاءِ اڏيل ننڍي پٽ.

• **پڙوال:** ذ. [پڙوالُ ج پڙوالَ] هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. اک ۾ ڇنيرَ جي اندرئين پاسي ڇاول وار. (جا اکين جي بيماري ٿئي. گرميءَ سبب اکين جي ڇپرن ۾ وار ڄمن. جيڪي هر وقت چُبڪار ڪندا رهن).

• **پڙوالُ ج پڙوالَ (ک):** ذ. پرلاءُ. آواز. پڙاڏو.

• **پڙوسُ ج پڙوسَ:** ذ. [هندي] پاڙو – محلو.

• **پڙوسي:** ذ. صفت. پاڙيسري.

• **پڙوو، پڙوٺو ج پڙوا، پڙوٺا:** ذ. کوهاڏو – ڪڏو.

• **پڙويلو ج پڙويلا:** ذ. پناهه لاءِ درجي آڏو يا ڇت تي ٺهيل ننڍي پٽ – پلويڙو.

• **پڙهاڏو ج پڙهاڏا:** ذ. نار يا هُرلي جي ڪڏ – کوهاڏو – ڪڏو. واڻ (ث).

– **پڙهائڻ:** مصدر. 'پڙهڻ' مان متعدي بالواسطہ. تعليم ڏيڻ – سکيا ڏيڻ – علم ڏيڻ – درس ڏيڻ – پاڙهڻ. سيکارڻ – تربيت ڏيڻ. برغلائڻ. (پڙهائيو – پڙهائيندو – پڙهايل).

– **پڙهائي ج پڙهائيون:** ث. پڙهائڻ جو ڪم. تعليم. سکيا. پاڙهڻ جو ڍنگ – پاڙهٽي.

– **پڙهائي ڪرڻ:** علم حاصل ڪرڻ – تعليم وٺڻ.

– **پڙهڻ ڳڙهڻ:** پڙهي پڙ ٿيڻ – تعليم پرائي قابل ٿيڻ. سکي تيار ٿيڻ. تعليم سان گڏ تربيت بہ حاصل ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

— **پڙهٽي ج پڙهٽيون:** ٿ. پڙهڻ جو طريقو يا ڍنگ. دور – پيرو. ٻي پڙهٽي "ٻيو پيرو پڙهڻ. ٽي پڙهٽي "ٽيو پيرو پڙهڻ"

— **پڙهيا:** ذ. (پڙهيو ج پڙهيا) اهي شيون جن تي ڪي ڦيڻا ٽوٽا يا ڪامڻ دَم ڪيل هجن. تعويذ. ڪامڻ. ڊوھ.

— **پڙهيا وجهڻ:** ڪامڻ يا تعويذ ڪرڻ – جادو. منتر جو اثر وجهڻ. ڊوھ ڪرڻ.

— **پڙهيل:** صفت. تعليم ورتل. قابل – پڙُ. هوشيار – ڏاهو.

— **پڙهيل ڳڙهيل:** صفت. پڙهي پختو ٿيل.

• **پڙهو اُچڻ:** ڍنڍورو اچڻ – منادي ٿيڻ. اعلان ٿيڻ. مشهور ٿيڻ. عام پڌرائي ٿيڻ. هوڪو اچڻ.

— **پڙهو ڏيارڻ، گهمائڻ:** ڍنڍورو ڏيارڻ – منادي ڪرائڻ. اعلان ڪرائڻ. مشهور ڪرائڻ – عام پڌرائي ڪرائڻ. اطلاع ڪرائڻ.

— **پڙهو ڏيڻ:** ڍنڍورو ڏيڻ – منادي ڪرائڻ. اعلان ڪرڻ. ڳالھ پڌري ڪرڻ – مشهور ڪرڻ.

— **پڙهو ڏيئي ٻڌائڻ:** وڏي واڪي ٻڌائڻ. زور سان ٻڌائڻ. عَلي الاعلان چوڻ.

— **پڙهو گهمائڻ:** پڙهو ڏيارڻ. مشهور ڪرڻ.

— **پڙهيارو:** ذ. صفت. پڙهو ڏيندڙ – ڍنڍورو ڏيندڙ.

• **پڙهي پڙهوڏو:** ذ. پڙهاڏو – ڪوهاڏو.

• **پڙهيار:** اسم خاص. مسلمانن ۾ هڪ ذات جو نالو. ٿر ۾ مينگهوارن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پرهيارڪي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پڙهيارو:** اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **پڙي لاهڻ:** بي عزتي ڪرائڻ – بي آبرو ٿي ڪرائڻ. عزت لهرائڻ.

• **پڙي ٻڌڻ:** پاٿاري ناهڻ (وڪري لاءِ). ويهي رهڻ. ڪپ ڪوڙي ويهڻ. حلقو ٻڌڻ (چند جو).

— **پڙيءَ تي چٽ ڪرڻ:** ٿڏي تي چٽ ڪرڻ – اُتي جو اتي ختم ڪرڻ.

— **پڙيو ج پڙيا:** ذ. صفت. پڙيءَ وارو – پڙيءَ تي ويهي وڪرو ڪندڙ.

• **پڙي ج پڙيون:** ٿ. [سن. پٽڪا] ننڍو پڙو – ڪاغذ جي ويڙهي (جنهن ۾ ڪا شيءِ ويڙهيل هجي). دوا جي پڙي. سُتي. زهر. ڪپڙن کي ڏيڻ جو رنگ. سُرهاڻ جي موڙي. جَنڊَ جو هيٺيون پڙُ (ٿ).

— **پڙي ڏيڻ:** زهر ڏيڻ – وِھ ڏيڻ. زهر ڏيئي مارڻ. چٽ ڪرڻ. ختم ڪرڻ. ڳر ڪرڻ – لڪائڻ.

— **پڙيڪو ج پڙيڪا:** ذ. ننڍو پڙو (جنهن ۾ ڪي شيون ويڙهيل هجن) – پڙي.

• **پڙينگ ج پڙينگ (ل):** ذ. صفت. تمام ڏکو – لاٿبت.

• **پڙيٿو ج پڙيٿا (ٿ):** ذ. ڳيھ مٽڻ لاءِ ٽپريءَ جيڏو اٽڪل هڪ تولي وزن جو ٿانءُ.

• **پڙزڻ (ڪ):** مصدر. بگڙڻ – ڪاوڙجڻ. (پڙزيو – پُڙزندو – پُڙزيل).

• **پڙو ج پڙا (ڪ):** ذ. تازي ويايل چوپائيءَ جو ٻهريون کير – پس – ڪڙُ (ل).

• **پسپا:** صفت. [پُس +پا] پويان پير – پوئين پيرين – پوئتي هٽيل. پاڇ کاڌل – شڪست کاڌل.

— **پسپا ڪرڻ:** پوئتي هٽائڻ. شڪست ڏيڻ.

— **پسپائي:** ٿ. پويان پير ڪرڻ جي حالت. شڪست – پاڇ.

— **پس پيش:** ظرف. اڳي پوءِ – آخرڪار – نيٺ.

— **پسگردائي:** ٿ. آسپاس. چوڌاري – چوگرد. اوسو پاسو.

— **پسماند:** ٿ. بچت – پاڇي.

— **پسمانده:** صفت. پوئتي رهيل. باقي رهيل. بچيل – پويون. پويان (اولاد، مائٽ وغيره). پٺ تي پيل – غريب.

— **پس وپيش:** ظرف. اڳي پوءِ – نيٺ – آخر (ذ) اڳ پوءِ جو خيال – ويچار. نتائج جي حالت – گس گسا – ٻهاني بازي.

— **پسين:** صفت. پويون – آخري. جهونو.

• **پس ج پس:** ذ. [سن. پيوش] تازي ويايل ڳئون، مينهن، ٻڪريءَ وغيره (حلال مال) جو ٻهرئين ڏينهن وارو کير (جو ڪاڙهڻ سان جمي پوندو آهي) – ڪڙُ (ل).

• **پس ٿيڻ:** رڌ جي نرم ٿيڻ – رڌ جي وڃڻ. گهڻي ٻارڻ ڪري رڌجي ڳري وڃڻ.

• **پساچ ج پساچ:** ذ. صفت. [سن. پشاچ] شيطاني ڪم ڪندڙ. ڏسو "پشاچ".

• **پسار:** ذ. [سن. پٽير + سار] دوا طور ڪم ايندڙ سڪل ٻوٽيون، پن، گل، ٻج وغيره.

— **پسار پسارڻ:** سڀ سامان کولي رکڻ – سامان پکيڙي ويهڻ. سڀڪجهھ ظاهر ڪري رکڻ.

— **پساري ج پساري:** ذ. صفت. پسار جو سامان وڪڻندڙ دڪاندار. جڙيون ٻوٽيون وڪڻندڙ (دڪاندار).

• **پسار:** ذ. [سن. پرسار] گهومر – شيل. سير – چڪر – چهل قدمي – گشت.

Gul Hayat Institute

– **پسارُ ڪرڻ:** گهمڻ خاطر آهستي آهستي هلڻ – چهل قدمي ڪرڻ. ٽهلڻ. شيل ڪرڻ – چڪر هڻڻ. هواخوري ڪرڻ.

• **پسارڻُ:** مصدر. [سن. پرسارڻ] پکيڙڻ – ڪنديرڻ – ٽيڙڻ – ڦهلائڻ. وڇائڻ. اُپٽار ڪرڻ. ڊگهو ڪرڻ (ٽنگن کي) وڌائڻ (ڳالهه).

• **پساڻ ج پساڻون (ل):** ث. گو ذ. (پساريو – پسارينڊو – پساريل).

• **پساٽو ج پساٽا:** ذ. دير. رنڊڪ – پڄاٽو.

– **پساٽو وجهڻ:** دير ڪرائڻ. سيڙپ ڪرائڻ. رنڊڪ وجهڻ.

• **پسارو ج پسارا:** ذ. [سن. پرسار] وِستارُ – اُپٽار. ديگهه – وَڌاءُ (ڳالهه ۾). پکيڙ – ڪنڊير. واڌارو. مفاصلو. مانڊاٽو. ڏيک – مشاهدو – نظارو. ميڙ – اجتماع. آبادي – بستي. سامان.

– **پسارا ڪرڻ:** ڊگهيون ڳالهيون ڪرڻ.

– **پسارو ڪرڻ:** مشهور ٿيڻ – نالو ڪڍڻ.

• **پساڙو:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم. پسارڪين شين مان ٺهيل جلاب. جلاب جو هڪ قسم.

• **پساهُ ج پساهَ ذ.** [پرا. ساسُ، سن. شواسُ] ساهه – دَمُ – پراڻ. پوڀون ساهه – پوڀون دَمُ.

– **پساهُ ڪٽڻ:** ساهه ڪٽڻ – تڳڻ "پيئي ڪٽي پساهه، پسڻ خاطر پرين جي" (شاهه). چانورن رڌڻ جو هڪ طريقو.

• **پساءُ:** ڏيکاءُ – ديدارُ. چانورن رڌڻ جو هڪ نمونو – پساهُ.

• **پسايا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پسْت:** صفت. [ف] هيٺ. هيٺ وارو – تري وارو – هيٺاهون. گهٽ – خسيس – نيچ.

– **پسْت خيالُ:** ذ. صفت. نيچ خيالن وارو – ڪميڻو. گهٽ همت وارو.

– **پسْت خيالي:** ث. نيچ خيالي – ڪميڻپ. ڪمتريءَ جو احساس.

– **پسْت فطرت:** ذ. صفت. نيچ سڀاءَ وارو – ڪميڻي طبيعت وارو – رذيل – ڪريل ذهنيت وارو.

– **پست قدُ:** ذ. صفت. ننڍي قد وارو – بندو.

– **پسْت وَبلَند بالا:** ظرف. هيٺ مٿي.

– **پست وبالا.** ظرف. اعليٰ ادنيٰ.

– **پست همت:** ذ. صفت. ڪم همت – بزدل – ڊڄڻو.

– **پسْتي ج پستيون ٺ** هيٺاهين. ڪريل درجو – تنزل. رذالت – ڪميڻپ.

• **پسْت:** ث. [ف. پوست] هڪ قسم جي ٻوڪ جو ڦَرُ. (جنهن جي شڪل وَٺونڻ جي گوگڙي جيا ٿئي. ان جي رس مان آفيم ٺهي) – ڏوڏي. ڏوڏيءَ جي ٻوڪ – گل لالا جي ٻوڪ. (انگ. Poppy).

– **پستَ جي ڪڻ:** ث. پست جو ٻجُ – ڏوڏيءَ جو ٻج – خَس خَس.

• **پِسْتا:** ذ. [ف. پِسْتَہ] سُڪل ميوي جو هڪ قسم. (هي لفظ هميشه جمع ۾ ڪم اچي). (انگ. Pistachio Nul).

– **پستائي ج پستائي:** صفت. پستن وارو. پستن مان ٺهيل پستن پيل. پستن جي رنگ جهڙو (سائو) هلڪي سائي رنگ وارو.

• **پسْتارُ ج پسْتارَ (ت):** ث. اِتَ – لَت – اِني.

– **پسْتارَ مارڻ:** اِٿون هڻڻ. جانورن جون پوئيون لتون هڻڻ. آڪڙ ڪرڻ – مستي ڏيکارڻ.

• **پسْتانُ ج پسْتانَ:** ذ. [ف] اَرهُ – ٻبو – ٿڻُ – ڇاتي.

• **پسْتَڪُ ج پسْتَڪَ:** ذ. [سن. پسْتَڪَ] ڪتاب. هندن جي ڌرمي ڪتاب (پوٿي، گرنٿ وغيره).

• **پسْتَڪندي:** ث. مناٺيءَ جو هڪ قسم.

• **پسْتَنگُ ج پسْتَنگَ:** ذ. گهوڙي جو هڪ سنجُ. هني جي مٿان وري آيل تنگ جو ٽڪرو. (جنهن سان تنگ جو هيٺيون پاسو ٻڌجي).

• **پِسْتو ج پِسْتا:** ذ. [ف. پسْتَہ] سُڪل ميوي جو هڪ قسم (ڏسو "پستا"). (صفت) ننڍي قد وارو – بندرو.

– **پِسْتو ڪتو:** ذ. ڪتي جو هڪ قسم (وٺندڙ ننڍي قد وارو. (وڏي ڪوپراٽي، اوچي پيشاني، ڪن لٽڪيل).

– **پستي هڻڻ:** پت ڪي پاڙ ۾ وڏيڪ مٽي يا سرون هٽي مضبوط ڪرڻ. لت هڻڻ – ٽوٽني هڻڻ. احسان جي بدران برائي ڪرڻ.

– **پستيون هڻڻ:** اِٿون هڻڻ. مستي ڪرڻ – چاڳلايون ڪرڻ.

• **پسْچمانُ:** ذ. ڳائي مال جو هڪ مرض (جنهن ۾ هوا سان پيٽ ڦوڪجي وڃي).

• **پسَر ج پسَرون:** ث. پاڪڙي جي پاسي واري ڪاٺي.

– **پسرائڻ:** مصدر. 'پسرڻ' مان متعدي بالواسطه. پکيڙڻ – وڌائڻ. ڪاوڙائڻ – چيڙائڻ. (پسرايو – پسرائيندو – پسرايل).

– **پسرجڻُ:** مصدر. 'پسرڻ' مان فعل مجهول. وڌڻ – پکڙجڻ. وِگهرجڻ. ڪاوڙجڻ – چڙڻ. (پسريو – پسربو – پسريل).

– پسرجي وڃڻ: چڙي وڃڻ – ٿورو ناراض ٿي وڃڻ.

– پسرو ڄ پسرُو: ذ. صفت. پسري پوندڙ – جلد ڪاوڙجندڙ. روئٽو (راند ۾). خار ڪائيندڙ. حاسد.

– پسري پڻ: ڪنهن پاڻيات جو پکڙڻ يا ٿهلجڻ. ڪنهن سبب تي يڪدم ڪاوڙجي يا هرکي پوڻ.

• پسگردائي: ث. [ف. پس = پٺيان + گَرد = چوڌاري] چوڌاري – آس پاس. ويجهڙائي – اوڏڙائي. ڀَرُ – ويجهي ڇِڪَ

• پسلي ڄ پسليُون (ٿ): ث. ناريل جو ڪوپو (جو گهوٽ جي ٻڪ ۾ جهلايو وڃي).

– پسند اچڻ. پوڻ: وڻڻ – سُٺو لڳڻ. قبول پوڻ. دل کي چڱو لڳڻ.

– پسند ڪرڻ: چاهڻ – گهُرڻ. چونڊڻ – انتخاب ڪرڻ. قبول ڪرڻ.

– پسندي ڄ پسنديُون: ث. پَسندِ ـ وَڻَتِ. راضپو. چُونڊَ. مرضي – خواهش. مُکياري.

– پسنديده: صفت. پسند ٿيل – وڻيل. مرضيءَ مطابق چاه وارو. قبول پيل – چونڊيل.

• پسڻُ ڄ پسڻَ: ذ. [سن. پَشْيَہ + دْرْش= ڏِسڻ] اِشارو. اُهڃاڻ – شُگون – آثارُ. هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ.

– پسڻَ پوڻ: اُهڃاڻ اچڻ – نشانيون لڳڻ.

• پَسڻُ: مصدر. ڏسڻ – نهارڻ – جاچڻ. معلوم ڪرڻ. محسوس ڪرڻ. لَکَڻُ.

– پَسڻا: ظرف. پسڻ سان – ڏسڻ سان. ”مولي مشرف ڪيو، پرينءَ جي پسڻا“ (مخدوم محمد هاشم ٺٽوي).

– پُسي پوڻ: آلو ٿيڻ – پِڇي پوڻ. پِڇِي خراب ٿيڻ.

• پسُورَ (ت): ث. اوڇتي سنبت. اوڇتو اچڻ جي حالت – سِڌُ (ت).

– پسُورَ ڪرڻ: اوڇتي سنبت ڪرڻ – سِڌُ ڪرڻ (ت).

• پسُوري ڄ پسُوريُونْ: ث. نسلي اَڏَ – موروثي اثر. اصليت. عادت – هيرَ. خوبي. ڪميڻپڻو. بيوقوفي.

– پسوري پڌري ڪرڻ: اصليت ظاهر رکڻ. خوبي ڏيکارڻ. بيوقوفيءَ جهڙو ڪم ڪرڻ – پِتر پڌرا ڪرڻ.

• پسُونْ ڄ پسُونْ: صفت. [سن. پَسُ < دْرَش = ڏِسڻ] ساهه وارو. تمام ننڍڙو ساهه وارو – جيت (جُونْءِ، مڇر، وغيره). جانور. ننڍڙو ٻار – معصوم – آبهم – ڪَلهو (ل). (صفت) بي عقل – اٻوجهه. (ذ) هيڙيءَ جو هڪ حصو. هيڙيءَ جي اندران سڄي تَري ۾ جَڙيل ڪائين جي ٻنڌ.

• پسوئِجَڻُ: فعل مجهول. سِگُوئجڻ – ٿڌن ۾ ڪير اچڻ. آنڊا ڪوئجڻ. ڪُرونڊڙو ٿيڻ.

• پسِي (ل): ذ. ڪَنْجهو (ڏاتو). ڪنجهي جي ٿالهي يا تراڪرو وَٽو.

• پُسِي: ث. ڪرڙ جا گُلَ (ڳاڙهي رنگ جا. ڇوسڻ سان ميناج ڏين. ڏَٽ طور ڪم اچي). ڦَٽ تي ٻڌل آلي اڳڙي (جا ان کي هر وقت آلو رکي). اوسي ڪان ويڙهيل آلو ڪپڙو.

– پُسِي ڪرڻ: گرميءَ سببب ڪپڙو آلو ڪري ويڙهڻ.

• پُسِيا: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪڪڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• پَسِيْنو: ذ. [ف. پَسِيْنہ] پگهر.

• پُسِيْني (ڪ): ث. ٻڪريءَ جو هڪ قسم (ٻوٽ اچو. ڪن ننڍا، ٻت ڪارو).

• پُسْيُونْ (ت): ث. سڳداسي سارين جو هڪ قسم.

• پِشاچُ: ذ. [س. پِشاچ]. جِنُ – ڀُوت. ڏائِڻ. شيطان. شيطاني ڪم ڪندڙ. ظالم. بيرحم.

• پِشالِي ڄ پِشاليُونْ (ڪ): ث. ويڪري منهن وارو ٿانءُ – پيالي. ٺڪري.

• پِشاوَر: اسم خاص. صوبي سرحد جو هڪ مشهور شهر.

• پُشْتِ ڄ پُشُتون، پشتيُون: ث. [ف] پُٺِ پُٺِي. نَسل – پِيڙهي – ٻُڻ. خاندان – حمايت – مدد. ٽيڪ – آڌر. (صفت) حمايتي – مددگار.

– پُشتارَه: ذ. ٻُٺن تي کنيل هَڙ – پنارڪ – ڀَرِي.

– پُشتِ بہ پُشْتِ: ظرف. نسل در نسل – پيڙهي بہ پيڙهي. گهڻي زماني کان (سلسلي ۾ هلندڙ) قديم زماني کان – هميشه کان.

– پُشتِ پناهَ: ث. پويان جي مدد. ٽيڪ – حِمايت – آسرو. (صفت) مددگار – حمايتي.

– پُشتِي: صفت. نسلي – موروثي – خانداني.

– پُشتِي ڄ پُشتِيُون: ث. پُشت. مدد – حمايت – ٽيڪَ. پيڙهه کي مضبوط ڪرڻ لاءِ آڏ.

– پُشتِيبانُ: ذ. صفت. پُٺيرائي ڪندڙ – حمايتي. ٽيڪ يا ٽيڪو ڏيندڙ.

• پِشتُو پُشتُو: ث. پٺاڻن جي ٻولي.

• پُشْپُ ڄ پُشْپَ: ذ. [سن. پُشْپَ < پُشْپْ = ڦَلَڻُ، ڦَٽَڻُ] گُلُ – ڦول – ڦُل.

Gul Hayat Institute

– **پشپ ڪوشُ:** ذ. اُهي ٻن. جن ۾ مُڪڙي بند هوندي آهي.

– **پشپ مُتڪَ:** ذ. گل جا ورق.

• **پشچات:** ظرف. [سن] پوءِ.

• **پشڪَ ج پشڪَ (ڪ):** ذ. [بلوچڪي] گهگهو.

• **پشڪرڻَ (ت):** اسم خاص. برهمڻ جي هڪ ذات جو نالو.

• **پشلو ج پشلا (ڪ):** ذ. گهر جي وچئين ٿنڀ ۾، وهاڻ وقت زالن جو سوڙَ طور ٻڌل گَل.

• **پشمُ:** ث. [ف] اُنَ (ذوتل ۽ صاف ڪيل) نرم وار – سنها باريڪ وار.

– **پشمي:** صفت. اُنَ جو – اوني.

– **پشمِينُ:** صفت. پشمي – پشم جو – اُنَ جو.

– **پشمينو:** ز. پشم مان ٺهيل ڪپڙو – اوني ڪپڙو.

• **پشن:** اسم خاص. بلوچستان ۾ ڪوئيٽا جي ويجهو هڪ تعلقي جو نالو.

• **پشنگ ج پشنگ:** ذ. رازڪي ڪم جو هڪ اوزار (پٽ ۾ سوراخ ڪرڻ جو اوزار).

• **پشنب:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم.

• **پشوازُ ج پشوازُ:** ذ. [ف] هڪ خاص قسم جو پڙو (جو ڪڃريون ناچ وقت پائين).

• **پشوري:** ذ. چانورن جو هڪ قسم. ڪڪڙ جي هڪ ذات (رنگ پيلو، قد بندرو، ڪڙهون وڏيون ۽ دم پڪو ٿئي).

• **پِشي ج پِشيُون:** ث. ٻلي. (ٻارن جي ٻوليءَ ۾) پيشاب.

• **پشيمانُ، پشيمانُ:** صفت. [ف] پڇتائيندڙ. شرمسار.

– **پشيمان ٿيڻ:** پنهنجي ڪئي تي افسوس ڪرڻ – شرمسار ٿيڻ.

– **پشيماني:** ث. پڇتاءُ – افسوس – ارمان. شرمندگي – ندامت.

• **پطرس:** اسم خاص. حضرت عيسيٰ عليہ السلام جي هڪ حواريءَ جو نالو – شمعُونُ (انطاڪيھ جو بِشپ (Bishop) مقرر ٿيو. پوءِ روم ڏي هليو ويو، جتي اُن کي سوليءَ تي چاڙهيو ويو. رومن ڪيٿلڪ جا ماڻهو ان کي پوپ تا ڳڻين).

• **پڦاتُ (پڦاتُ) ج پڦاتُ (پڦاتُ):** ذ. پڦيءَ جو پٽ. (ث) پڦاتِ ج پڦاتيون.

• **پڦانُ، پڦانو ج پڦانَ، پڦانا:** ذ. هندڪي هڪ رسم موجب شاديءَ وقت ڪانن جو ناهيل چوڪندو، جو سرگس وقت گهوٽ جو ويجهو عزيزيا آهنر ڪٽي هلي – اُڦاوانو.

• **پڦڙُ ج پڦڙَ:** ذ. پڦيءَ جو مڙس.

• **پڦو ج پڦا:** ذ. پڦڙُ.

• **پڦي ج پڦيُون:** ث. [سن. پِتر شوسا < پِتر = پيءُ + شوسا = ڀيڻ] پيءُ جي ڀيڻ.

• **پڪَ ج پڪُون:** ث. [سن. پڃ = پچڻ] پڪائي. (واعدي جي) يقين – خاطري – دلجاءِ. (ظرف) خاطريءَ سان – برابر – يقيني.

– **پڪَ پچائڻ:** پڪي صلاح ڪرڻ – پڪي رٿ ٻڌڻ. يقيني ارادو ڪرڻ.

– **پڪَ پڪاڻ ڪرڻ:** خاطري ڪرڻ. يقين ڪرڻ. وري وري ڏسي وائسي ڳالهائي ٻولهائي پڪ ڪرڻ.

– **پڪَ ڪرڻ:** خاطري ڪرڻ – يقين ڪرڻ – دلجاءِ ڪرڻ. انجام ٻڌڻ.

• **پڪَ ج پڪُون (ت):** ث. يوري بلبل جو هڪ قسم (جنهن جي ناسُن جي ٻنهي پاسن کان ڳاڙها وار هجن).

– **پڪداني ج پِڪدانِيُون:** ث. ٿڪن اڇلائڻ جو ٿانءُ – ٿُڪو – اُگالدان.

– **پِڪَ لائڻ، مڪڻ، هڻڻ:** ٿُڪَ جو ذرو هڻڻ. نندڙي ٻار کي نظر کان بچاءَ لاءِ سَوڻ طور پِڪَ مڪڻ.

• **پڪا:** ذ. [پڪو ج پڪا] هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. ڪِرڙ جو سڪل ڦَرُ – پڪل ڏونرا.

– **پُڪارَ ج پُڪارُون:** ث. رڙ – ڪُوڪ – دانهن. واڪو. فرياد. سڏ – ڪوڪ. صدا – آواز.

– **پُڪارو:** ذ. پُڪارَ – واڪو – رڙ ـ سَڏُ.

• **پڪاڻَ ج پڪاڻَ:** ذ. ڏسو "پڪوان".

• **پڪاوت:** ذ. [سن. پڃ = پچڻ] ڪاڙهو (دوا جو) سُتي.

• **پڪائي ج پڪائِيُون:** ث. [سن. پڃ] ڏاڍائي – مضبوطي – پختائي. ميوي وغيره جي پچڻ جي حالت. خبرداري – هوشياري – سياڻپ – (خريد و فروخت ۾) ڪنجوسائي – مرڳوتائي.

• **پڪَٽُ ج پڪَٽَ (ل):** ذ. صفت. ڪنجوس – مرڳوت. سياڻو – ڏاهو. (خريد فروخت ۾). خرچ نہ ڪندڙ.

• **پڪَٽِرو ج پڪَٽِرا (ت):** صفت. ڏسو "پڪَٽُ".

• **پڪَٻتُ (ت):** ذ. ڦٽ ڦرڙيُون – ملو.

• **پڪَراسُ ج پڪراسُون (ل):** ث. اُٺ کي اڳين ۽ پوئين ٽنگ جي گوڏن مٿان ڏاڻ طور ٻڌڻ لاءِ رسو.

• **پِڪرما:** ذ. ڏسو "پَرڪِرما".

• **پڪڙڻ، پڪِرڻ:** مصدر. ڪم اچڻ. مدد ٿيڻ (ڏکئي وقت ۾).

Gul Hayat Institute

مدد لائق ٿيڻ. ٻهچڻ – رسڻ. نبرڻ. (پڪريو – پڪرندو – پڪريل).

• **پڪَرڻ:** مصدر. هضم ٿيڻ – جيوَڙڻ. وَڍِڄڻ. وڻاءِ ڪرڻ. (پڪريو – پڪرندو – پڪريل).

• **پڪرياڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پڪريز:** ذ. ٻج – واڏ (ڦٽ جي).

• **پڪَڙ ج پڪَڙون:** ث. گرفت – قبضو. واڍڪي ۽ لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار – انبوري.

• **پڪڙانس (ٺ):** ث. پڪراس (ل).

– **پڪڙ:** مصدر. 'پڪڙڻ' مان امر. (ٺ) پڪڙڻ جي حالت يا ڪم. گرفت. جهَلِ.

– **پڪڙائڻ:** مصدر. 'پڪڙڻ' مان متعدي بالواسطه. جهلائڻ – وٺائڻ. قابو ڪرائڻ. گرفتار ڪرائڻ.

– **پڪڙ پڇاڙ:** ث. وَٺ پڪَڙ – وَٺُ وٺان. جاڪوڙ – هلاڪي – تڪليف. جاچ جوچ – پڇا ڳاڇا.

– **پڪڙ پڇاڙ ڪرڻ:** وَٺ وَٺان ڪرڻ. وٺ پڪڙ ڪرڻ. جلدائي ڪرڻ. پڇا ڳاڇا ڪرڻ. جاڪوڙ ڪرڻ.

– **پڪڙجڻ:** مصدر. 'پڪڙڻ' مان فعل مجهول. جهلجڻ – وٺجڻ. ٻڌجڻ. گرفتار ٿيڻ. (پڪڙيو – پڪڙبو – پڪڙيل).

– **پڪڙ ڪرڻ:** گرفت ڪرڻ – اعتراض ڪرڻ. غلطي جاچي وٺڻ.

– **پڪڙي وٺڻ:** جهلي وٺڻ. قابو ڪري ڇڏڻ. گرفتار ڪرڻ. غلطي معلوم ڪري وٺڻ – ڇڪ پڪڙڻ.

• **پڪڙوٽ ج پڪڙوٽ (ٺ):** ذ. صفت. ڪرڙوڊ – ٺورو پوڙهو.

• **پڪش ج پڪش:** ذ. [سن. پڪش] پَکُ مهيني جو اڌ (چنڊ جا ٻه پَکَ. هڪ اونداهو پکُ، ٻيو سهائو پکُ). پاسو – طرف. مدد – واهر. حفاظت – سنڀال. طرفداري. عوض.

• **پڪسٽ، پڪشٽ:** ذ. صفت. هر ڳالهه ۾ پڪائي ڪندڙ – اجائي پڪائي ڪندڙ. ڪنجوس.

• **پڪل ج پڪل:** صفت. [سن. پچ = پچڻ] نانڊن يا باهه تي سيڪيل ٺيي. دانگي تي نهيل (ماني). پچي ويل (ڪاڏو). رڌل (طعام). پچي راس ٿيل (مٽيءَ جا ٿانوَ سرون وغيره). رس وارو (ميوو).

– **پڪو پرٽ:** ذ. پرت جو هڪ قسم (جو مٽيڻ پاسي سلو ۽ هيٺين پاسي بخيي وانگر ڏسجي).

– **پڪو پختو ج پڪا پختا:** ذ. صفت. چڱيءَ طرح پڪو. وهيءَ چڙهيل. هوشيار – تجربيڪار – چالاڪ. (ٺ) پڪي پختي ج پڪيون پختيون.

– **پڪو پوڙو ج پڪا پوڙا:** ذ. صفت. ڪامل سمجهه وارو. جوانيءَ کان چڙهيل عمر جو – پختي عمر جو – ڪرڙوڊ. (ٺ) پڪي پوڙي ج پڪيون پوڙيون.

– **پڪو روزنامچو:** ذ. اهو وهي جنهن ۾ ڪچي روڪڙ جون ساڳيون رقمون تاريخوار يا مهيني جي آخر ۾ يا روزمره ڪڍائي اچن مگر رقمن جو تفصيل نه ڏجي.

– **پڪو ڦل (ٺ):** ز. پرت جو هڪ قسم.

– **پڪو ڪرڻ:** ڏاڍو ڪرڻ – مضبو ڪرڻ. ياد ڪرڻ (سبق). سيڪاري پختو ڪرڻ. سوئر ڪي شڪار ڪرڻ لاءِ ڪنهن جهنگ ۾ ويهارڻ (ت).

– **پڪو وَٽ:** ذ. ڌاڳي جي وَٽُ ڪي سنئون ڪري وَٽڻ جو هڪ نمونو.

– **پڪي پير تي هڻڻ:** ڳالهه تي مضبوطيءَ سان قائم رهڻ. ارادي تي پڪو هئڻ.

– **پڪي گهڙي ڪنا پوڻ:** نه ٿيڻ جهڙي. لاحاصل ڪوشش ٿيڻ. ناممڪن ڳالهه ٿيڻ.

• **پکواز ج پکوازون:** ث. دهل جو هڪ قسم. ننڍو دهل – ڊولڪ.

• **پڪواز ج پڪواز:** ذ. صفت. چالاڪ – هوشيار – پڙ – خبردار. حرفتي – آنڪلي – ٺڳ. هر ڳالهه ۾ پڪو پختو.

• **پڪوان ج پڪوان:** ذ. [سن. پڪوان] گيهه يا تيل ۾ تريل ميدي جي تمام سنهي ماني. تريل شيءِ. پوري. ڪچوري. منائي.

• **پڪوڙو ج پڪوڙا:** ذ. [سن. پڪ + وَٽ] بيسڻ ۽ مصالحي گڏ. تريل ڪاڏو.

– **پڪوڙائي ج پڪوڙائي:** ذ. صفت. پڪوڙن وارو – پڪوڙا ٺاهيندڙ ۽ وڪڻندڙ.

• **پڪو ڪشمور:** اسم خاص. تعلقي ڪشمور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پڪو ڪوٽ شاهو:** اسم خاص. تعلقي شڪارپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پڪو ڪوسڪي:** اسم خاص. تعلقي ڪشمور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

– **پڪيءَ بير ۾ پيتر هڻڻ:** فائدي واري هنڌان فائدي وٺڻ جي ڪوشش ڪرڻ. هوند واري ۾ آس رکي طلب ڪرڻ. بالغ

Gul Hayat Institute

ڏيءَ جي پيءُ ماءُ کان سڱُ جي گهُر ڪرڻ.

– **پکيءَ تي وَرڻُ:** ونجهوٽي راند ۾ ڪنهن رانديگر جو سڀ دريون اُڪري موٽ کائڻ. راند جو پهريون اڌ پورو ڪرڻ.

– **پکي ڪرڻ:** پَڪَ ڪرڻ. ونجهوٽي راند ۾ سيئي باريون اوٽ موٽ اُکري آگ ڪٽڻ.

– **پکي گَرِي (ت):** ث. انجام اقرار. پکي بختي – يقيني.

– **پکِي وِٽ:** ث. ريڃ جي اها حالت جنهن ۾ مٿان زمين سڪل هجي پر اندر آلي هجي.

– **پکِيِنِ تي پوڻ:** نُهيل نڪيل ڪم تي اچي رسڻ. ٻين جي محنت جي فائدي ۾ اچي ڀائيوار ٿيڻ. رڳو فائدي وٺڻ لاءِ اچي حاضر ٿيڻ.

• **پکيارو ج پکيارا:** ذ. آني جو چوٿون حصو. پئسو – ڏوڪڙ.

• **پکُ ج پَکَ:** ذ. [سن. پَڪْش] ڪُنْبُ – پرُ. مهيني جو اونداهو يا سُهائو اڌ (قمري مهيني جا ٻ پک ٿين. سُهائو پهرين کان چوڏهين ۽ اونداهو پنڌرهين کان اٺاويهين تاريخ تائين). پاسو – طرف. راءِ _ پاسخاطري. پرت جو هڪ قسم (ت).

– **پکَ آجا کَرڻ:** پَلوَ آجا ڪرڻ. قرض مان جند ڇڏائڻ. وهنواري ڏيتي ليتي کان آزاد ٿيڻ.

– **پکُ پاتُ:** ذ. پاسو – طرفداري – رياءُ – لحاظ.

– **پکُ پاتي:** ذ. صفت. طرفدار. پاسخاطري ڪندڙ – رايو رکندڙ.

– **پک پائڻُ:** حيلا ڪرڻ.

– **پکُ ڪٽڻ (ت):** پردو لاهڻ – پڌرو ڪرڻ. خوار ڪرڻ. پاسو ڇڏي ڏيڻ – طرفداري ترڪ ڪرڻ.

– **پکُ وٺڻ:** پاسو وٺڻ – طرفداري ڪرڻ.

• **پکارَڻ:** مصدر. [پرا. پَڪْرالَڻْ آمْ. سن: پْرَڪْشَالْنِيم = Towash] ڌوئڻ – صاف ڪرڻ. پکا اِڻ. (پکاريو – پکاريندو – پکاريل).

• **پکارَڻ (ت):** مصدر. صفائي ڪرڻ.

• **پُکانْ بيد:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم (هڪ ٻوٽي جي پاڙ. ميرانجهڙي ۽ ڳاڙهي رنگ جي. گرانٺ جيتري. ذائقي ۾ ڪَوڙِي. ٻ قسم ٿين).

• **پکانو ج پکانا:** ذ. ٽار جي مانداڻ ۾ ڪاڄِ رکڻ لاءِ ٻِسانگي ٽوٽي.

• **پُکارِجَ ج پُکاوجُونْ:** ث. دهل جو هڪ قسم – ڏسو "پَکراز".

• **پُکاوجِي:** ذ. صفت. ڍولڪ وڄائيندڙ – پَکرازي.

• **پکتِي (ت):** ث. پرت جو هڪ قسم (جو ٻاراڻي چولي جي ڇاتيءَ وٽان پرجي).

• **پکِجڻُ:** فعل مجهول. [سن. پَڪْشَ = ڪنبُ] پکيءَ جي ٻچي کي ڪنبُ ڄمڻ. اُڏامڻ جهڙو ٿيڻ – اُڏامَڪُ ٿيڻ.

• **پکَرَ (ل):** ذ. ڪانهينْ جي ٻوڙي جا پن (جي رسي ٺاهڻ ۾ ڪم اَچن) – ڪانهين.

• **پکَرَ ج پکَرُوْنْ:** ث. زره "بي عقل کي باتين جي آهي، پَکَرَ پيرن سنئين" (اسحاق). مرشد وغيره کان عزت افزائي خاطر مليل وڳو – پاکر.

• **پُکراجُ ج پُکراجَ:** ذ. [سن. پُشْپَراگَ] جواهرات جو هڪ قسم. هڪ قسم جو قيمتي پٿر. چمڪدار پيلو. نيلو يا سبز سنيدي مائل.

• **پکرِجڻُ:** مصدر. "پکرڻ".

• **پکِريو (ل):** ذ. چوپائي مال جي هڪ بيماري (جنهن ۾ مال جي ڇاتيءَ ۾ اندر گوشت جو پکي پيدا ٿي پوندو آهي. چون ٿا ته ماڻهن ۾ ٻ اها بيماري ٿيندي آهي).

• **پکَرُ ج پکَرَ (ت):** ذ. مينهن کي پيرن ۾ ٻڌڻ لاءِ رسو.

• **پکَڙ:** ذ. [پَکِڙو ج پَکِڙا] هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ پلي يا مڇيءَ جون ڪنيڙاٽيون (جي پاسي کان پکن وانگي ٿين) – ڪنيڙاٽ.

• **پکڙاٽي، پکڙانْڊِي ج پکڙاٽِيُونْ، پکڙانْڊيُونْ:** ث. [سن. پکش = A_wing] ڪَنبڙاٽي – پَرُ (پکيءَ جي).

– **پکڙاٽيون. پکڙانڊيُونْ پِٽڻ:** پر پٽڻ – ڪنيڙاٽيون پٽڻ. ٻيوس ڪرڻ – حيلا وسيلا ختم ڪري ڇڏڻ.

• **پکڙِجڻُ:** مصدر. "پکڙڻ" مان فعل مجهول. ڇڙوڇڙ ٿيڻ – ڪِندرجڻ. ٽڙي پکڙي وڃڻ. وِکري وڃڻ. (پکڙيو – پکڙبو – پکڙيل).

• **پکِڙو:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پکِڙو ج پکِڙا:** ذ. [سن. پَکْشَ] 'پَکُ' جو اسم تصغير. ڪنيڙو – ننڍڙو پکُ. تڏي جو هڪ قسم. مَنَهُنْ – جهوپڙي. جهنگلي ٻوٽي جو هڪ قسم. پُرٽُ. گاهه جو هڪ قسم.

• **پکڙوجاگير:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پکِڙي ج پکِڙيُونْ (ت):** ث. تترن ڦاسائڻ لاءِ ڪاٺ جي نَهيل ڪوڙڪي.

Gul Hayat Institute

– پَڪڙِيُونْ آڏڻ: تترن ڦاسائڻ لاءِ پڪڙيون رکڻ – ڪوڙڪا منڊڻ.

• پڪَڻ: ز [سن. پَڪْش = پَڪ] تمام گھڻا پَکي – پکين جي ٻهائي. پکيءَ جو جمع الجمع (جيئن مکڙ مان 'ماکڙ'. ڪنڌَن مان ڪَنْڌ). هميشه پکيءَ جو تابع ٿي ڪم ايندڙ لفظ "پکي پَکَڻ". مينهوڳيءَ جي مند ۾ پيدا ٿيل اڇن پرن سان ننڍا پتنگ. (ڪروڙن جي تعداد ۾ ٿين ۽ روشني تي جمع ٿين).

• پکو: اسم خاص. تعلقي قنبر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• پکو ج پکا: ذ. [سن. پَڪْش + ڪَ] تيلين يا ڪانن مان ٺهيل – پَتَرَ (جا لانڍين ٺاهڻ ۽ چتين ڍڪڻ ۾ ڪم اچي). چَپَرُ. مَنَهَنْ. لانڍي. پکن مان ٺهيل جهوپڙي اَجهو – ڍَڪُ. وِنجڻو – وِجڻو. ڪوري جي باهه ڏکائڻ لاءِ هڪ لوهو اوزار. ٽانگي جو هڪ حصو (ڦيٽي جي مٿان ڪمان وانگر وريل لوهو يا ڪاٺ جو پترو) آڏاڻي ۾ بيٺي جي تندن پچائڻ جو هڪ اوزار.

– پکائُونْ، پکاڻُونْ پکاوانْ: ذ. صفت. پکن جو – پکن مان ٺهيل ڪکائون گهَر.

– ۽ ڪائي ج پکائي: ذ. صفت. پکن وارو. پکا ٺاهي وڪڻندڙ.

– پ ڪو آڏڻ: پکن مان اجهو اڏڻ – ڪکائين جهڳي اڏيل. رهائش اخذ تيار ڪرڻ.

– پکو ـ اَڏي ويهڻ: بد پيشي جو اڏو ٺاهڻ (عام طور بدپيشي عورتون شهر کان ٻاهر ڪکائون عارضي اجهو ٺاهي ويهنديون هيون).

– پَکي ڏَنڊُ (ڪ): ذ. ٿورو مِينهُن – گنديءَ پَسال – ڪبڙا پوسُ – سنهي بُوند – سنهي ڦُڙ ڦُڙ.

– پَکي ڏَنْ ڊ پَسڻُ: ٿورو مِينهُن وسڻ. سَنهِي بُوندَ پوڻ.

– پَکي وارو (ت): ذ. صفت. غريب ماڻهو (جن جا ڪکاوان گهر هجن). جهه ويڙيءَ وارا – جهوپڙين ۾ رهڻ وارا.

• پُکو ج پُکا: ذ. ڀاڱو – حصو. ونڊ – ورهاست. گهڻن ماڻهن مان ڪنهن هڪ ماڻهو جي ڪُٺي ذريعي چونڊ. (قسمت موجب ورهاست ڪرڻ جو اڪثر اهو طريقو آهي جو نالا چٽڪين تي لکي، چٽڪيون ويڙهي انهن مان هڪ چٽڪي ڪڍجي).

• ڪُٺو: ڪُٺي و جهڻ لاءِ نالي لکيل چٽڪي. صورتي – لاٽري. نصيب – ڀاڱ – قسمت.

– پکو پوڻ: ساعت ۾ جرهڻ – ڀاڱ ورڻ. فائديمند ڪم ۾ وارو ملڻ.

– پُکو وجهڻ: ڪُٺو وجهڻ – نصيب آزمائڻ.

– پُکي پوڻ: قسمت ۾ لکجڻ – نصيب ۾ اچڻ. "سُکن جي سيد چٺي پُکي آئون نه پياس" (شاهه).

• پَکُواجَ ج پَکُواجُونْ: ث. ڏسو "پَکْواز".

• پکَواجِي ج پکواجِي: ذ. صفت. پکوازي.

• پکوڙَ ج پکوڙون (ڪ): ث. پکيڙ – ڪِنڊر. ويڪراڻ. ايراضي.

– پکِي ٿي وجڻ: آڏامي وجڻ – پَرَ ڪري وڃڻ. تمام تکڙو هليو وڃڻ.

– پکين ۾ بازُ پوڻ: ڪنهن طاقتور جو هيڻن ۾ اچي پوڻ. ڏاڍن جو هيڻن کي ستائڻ.

• پکيرَ: ث. پکيڙ.

• پکيرڻُ: مصدر. پکيڙڻ. (پکيريو – پکيريندو – پکيريل).

• پکيٽرو: اسم خاص. تعلقي شاهه بندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• پڳُ ج پڳَ (ٽ): ز. [سن. پَدَ < پَدْ = چَلڻ] پَڳُ – پيرُ.

– پکانِٽي (ٽ): ث. پيراندِي – پيرن وارو طرف – پيرن وارو حصو.

– پڳترِي: ث. ڏاڪو (ڏاڪڻ جو).

– پڳتريون: ذ. پيرڙيون (آڏاڻي جون).

– پڳَ پڳَ: ظرف. پيرَ پيرَ تي.

– پڳرَڪي: ث. جُتي.

– پڳ موڙو: ظرف. بيٺي پير – انهن ئي پيرن تي.

• پڳا (ٽ): حرف جر. لاءِ – واسطي.

• پڳانٽ (ٽ): ث. وَڏاڻ (هڪ لوهو اوزار).

• پڳتِي (ٽ): ث. پيڙهه – بنياد.

• پُڳَڻُ (ٽ): مصدر. پُڄڻ – رسڻ – پُهچڻ. (پُڳو – پُڳوڙو).

– پڳَ اچڻ: اختيار هٿ ۾ اچڻ. ذميداري اچڻ.

– پڳَ ٻڌائڻ: وڏيرپ يا سرداريءَ جو پٽڪو ٻڌائڻ – دستار ٻڌائڻ. انعام ڏيڻ. عزت وڌائڻ – عزت وارو بنائڻ. (ڪناية) عزت گهٽ ڪرائڻ بدقلمي ڪرائڻ.

– پڳدارُ ج پڳدار: ذ. صفت. پڳ وارو – پڳ ٻڌل. چڱو مڙس. رئيس – سردار. وڏيرو – مهندار.

– پڳَ لاهڻ: پٽڪو لاهڻ – عزت لاهڻ. بي عزت ڪرڻ.

– پڳَ لهڻ: پٽڪو لهڻ – عزت لهڻ – بيعزتي ٿيڻ.

– پڳَ مَٽَ هُئڻ: ڀاڻ جهڙو هئڻ – جِيئَسُ هئڻ – برابر هئڻ. عزت ۾ هڪ جيترو هئڻ.

– پڳَ مَٽَ ياري: محاورو. تمام گهاٽي دوستي – سر ڏيڻ واري دوستي.

– پَڳوَرُ: ذ. مٿي ۾ وارن جي گهُنڊي (جا بخت جي نشاني

سمجهي ويندي آهي ۽ چيو ويجي ٿو ته پڳَوَرُ واري ٻار کان پوءِ جو ٻه ٻار جمندو سو پٽ هوندو).

• **پڳُ ج پڳَ:** ذ. [سن. پدُ] پيرُ. قدم. "پاءِ تيڏاهين پڳ، ناهه جيڏاهين نجهرو" (شاهه).

— **پڳُ پائڻ:** پير پائڻ. قدم رکڻ. اڳتي وڌڻ.

— **پڳ پڳ:** ظرف. پير پوڙ — پاياب — تانگهو (پاڻي).

— **پڳ نه لڳڻ:** پير نه لڳڻ — پتو نشان نه پوڻ.

— **پڳي ج پڳي:** ذ. صفت. پيرو کڻندڙ — پيري — پيراڏو.

— **پڳاس:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم — منگرو (Shark Fish).

• **پڳتي (ل):** ث. منزل.

• **پڳَرُ ج پڳَرَ (ث):** ذ. نذرُ — نذرانو — پيتا. پاس طور ڏنل جانور وغيره. بخشش ۾ ڏنل ڪا شي. تحفو. ڪاسبي (ڪنيار، لوهار وغيره) کي شاديءَ جي موقعي تي ڏنل محنتاڻو. خوشيءَ جي موقعي تي ڏنل اُجرت يا انعام.

• **پڳَرکو (ل)، پڳر کي (ث):** ذ. ث. (پيرن کي سنيالي رکڻ واري) جُتي.

• **پڳڙُ ج پڳڙَ:** ذ. [سن. پٽي] پٽڪو. وڏو پٽڪو. لٺل تماڪ جو ڍڳ.

• **پڳڙي ج پڳڙيُون:** ث. [سن. پٽِي] ننڍو پٽڪو — ننڍي پڳَ — پٽڪي. واڻين جي هڪ خاص قسم جي ٽوپي (جا اڳڙين مان ٺهي) عزت — آبرو. ڪنهن جاءِ يا دُڪان جي قبضي وٺڻ لاءِ رشوت طور ورتل رقم.

— **پڳڙي ٻڌائڻ:** پڳ ٻڌائڻ.

— **پڳڙي رُلائڻ:** بي عزتي ڪرڻ. بدنام ڪرڻ.

• **پڳڙيال (ث):** ذ. ول جو هڪ قسم (ڦيسوڙي جي ول جهڙي. جنهن ۾ پڳڙن جيڏا داڻا ٿين جي ڏٽ طور ڪم اچن. خاص طور اُت ڪائينس).

• **پڳڙيُون:** ث. [پڳڙي ج پڳڙيون] هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. هندن ۾ فوتي کي ساڙڻ بعد ٽئين ڏينهن جي هڪ رسم (جنهن ۾ برادري، فوتيءَ جي وارث کي پڳڙي ٻڌائي).

— **پڳڙيون ٿيڻ:** هندڪي رسم موجب فوتيءَ جي ڪانڌين کي مُردي ساڙڻ کان ٽئين ڏينهن تي پٽڪا ٻڌائڻ جو ڪرياڪرم ٿيڻ. نقصان ٿيڻ.

— **پڳڙيون ٿي وڃڻ:** سخت نقصان پوڻ. عزت ۽ مال ٻئي برباد ٿي وڃڻ.

— **پڳڙيون ڪرڻ:** نقصان رسائڻ. سُڃو ڪرڻ. جُنيون ڪرڻ. سخت سزا ڏيڻ.

• **پڳَٽي ج پڳَٽيون:** (ڪڇ) پڳن (پيرن) رکڻ جي جاءِ. چاڙهي.

• **پڳو ج پڳا:** فعل. رسيو — پهتو. (ث) پڳي ج پڳيُون.

• **پڳهَ ج پڳهَ:** ذ. [سن. پرگرهَ] ٻيڙي کي ڪناري سان ٻڌڻ جو رسو. لنگر هڻڻ جو رسو. "پڳهه ڪٽي پنڌ ٿيا، ننگر ناتاريون" (شاهه).

— **پڳهه پائڻ، ڏيڻ، هڻڻ:** ٻيڙي کي ڪناري سان ٻڌڻ — پٽڻ ڪرڻ — لنگر هڻڻ.

— **پڳهه کڻڻ:** لنگر کڻڻ. ٻيڙو هاڪارڻ — روانو ٿيڻ.

• **پگهارُ ج پگهارَ:** ذ. [پورچوگيز. پڪا].

• **پگهارُ ج پگهارون:** ث ملازم جي مهيني (يا مهيني جي ڪجهه حصي) جو محنتاڻو — تنخواهه — مشاهرو. ماهياني اُجرت.

— **پگهارو:** ذ. رِجائڻ جو ڪم.

— **پگهاري چڙهڻ:** گاري چڙهڻ — رِجائي چڙهڻ.

— **پگهر:** ذ. پسينو.

— **پگهر نارڻ:** ساهي کڻڻ — ٿورو آرام وٺڻ.

— **پگهر جو پورهيو:** محاورو. پنهنجي ٻانهن جي ڪمائي — پنهنجي محنت جو اُجورو. تڪليف واري ڪمائي.

— **پگهر سُڪائڻ:** ٿوري ساهي پٽڻ — ٿورو آرام ڪرڻ.

— **پگهر ۾ ٻڏڻ:** پگهر ۾ شل ٿيڻ. ڦڪائي سبب پگهرجي وڃڻ — سخت پشيمان ٿيڻ.

• **پَل:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر ضلعي حيدرآباد ۾).

• **پلَ:** ث. مصدر. 'پلڻ' مان اسم. ڪنهن ڪم کان پاڻ کي پلڻ جي حالت. جهَلَ — روڪ — منع. پرهيز.

• **پلِ:** ث. گاهه مان تيار ڪيل چِڪَ.

• **پلُ:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو. پٽ شاهه جي ويجهو هڪ مڪان جو نالو.

— **پلُ چاڙهڻ:** ٻيهر جي سڪل تارين جا پن چاڙهڻ — ٻُوري ڪڍڻ.

— **پلُ سوئڻ:** آڏ يا ڪٽڙيي کي اندران گاهه وغيره ڪيئي چڙهڻ.

— **پلُ وجهڻ:** ٻيرن جا ڏنگهر وڌي هڪ هنڌ سٽڻ يا گڏ ڪرڻ.

• **پلاٽَ، پلاٽي:** ث. وِيهڻ جو هڪ نمونو. ڏسو "پلٿي".

• **پلاسُ ج پلاسَ:** ذ. [سن. پلاش] وڻ جو هڪ قسم.

• **پلاس پاپڙي:** ث. پلاس وڻ جو ٻج (دوا طور ڪم اچي).

— **پلاسُ:** ذ. ولائتي تات (ٿلهو ڪپڙو).

• **پلالُ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **پلالُ ج پلالَ:** ذ. [سن. پَلال ديل = سڪل گاهه] سارين جو سڪل گاهه – پراڙ. بيڪار گاهه.

– **پلالي پلالِي:** ذ. صفت. پَلالُ کُٽيندڙ. ڪُوڙو. مَڪار.

• **پلانڊُ ج پلانڊَ:** ذ. ڪپڙي وغيره جي ڪناري. پلؤ. داون دامن – جهولي. عوض – بدلو. ٻئي جي ذمي رهيل خطا يا وڏو ڏوهه (جنهن جو عوض ونجي). وهنوار.

– **پلاند آجا ڪرڻ:** ڇوٽڪارو پائڻ _ نجات حاصل ڪرڻ – جند ڇڏائڻ – جان آزاد ڪرڻ – پاڻ ڇڏائڻ. (قرض، وهنوار يا ٻئي معاملي مان).

– **پلاند اٽڪائڻ:** ناتو ڳنڍڻ – رستو رڪڻ. وهنوار رکڻ. هٿ اٽڪائڻ – جهيڙو ڪرڻ. ڪنهن ڪم جي شروعات ڪرڻ.

– **پلاند ٻڌڻ:** شاديءَ جي هڪ رسم موجب گهوٽ ۽ ڪنوار جا پلاند ٻڌڻ.

– **پلاندُ پائڻ:** پَلءُ جهلڻ – جهولي جهلڻ. سوال ڪرڻ. منٿ ڪرڻ – آزي ڪرڻ. مدد وٺڻ.

– **پلاندُ جهلڻ:** پَلءُ جهلڻ – جهولي جهلڻ. سوال ڪرڻ. پاسو جهلڻ.

– **پلاند ڇوڙڻ:** پلءُ آجو ڪرڻ – جند ڇڏائڻ. بي همتي ڏيکارڻ.

– **پلاند ڏيڻ:** عيوضو پري ڏيڻ – بدلو ڏيڻ. وهنوار ڏيڻ.

– **پلاند وٺڻ:** بدلو وٺڻ – وير وٺڻ – وهنوار وٺڻ.

– **پلاند وجهڻ:** جهولي جهلڻ – سوال ڪرڻ. ڪنهن کان مدد جي گهر ڪرڻ. آزي ڪرڻ – منٿ ڪرڻ.

– **پلاندي ج پلاندي:** ذ. صفت. پَلئُو وٺندڙ (راند، ملهه وغيره ۾).

– **پلاندي ج پلانڊيون:** ٺ. ڪپڙي جو پوڇڙُ.

• **پلاندِيُ:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پلاڻُ ج پلاڻَ:** ذ. [سن. پَرياڻ] اٺ کي سنجڻ جو سامان (پاڪڙو ۽ بيو سامان).

• **پلاڻيون (ت):** ذ. پَلاڻُ.

• **پلاڻڻُ:** مصدر. شطرنج جي اصطلاح ۾ مُهري کي هلائڻ.

– **پلاءُ پچائڻ:** اجايا پَهه پچائڻ – وڏيون رٿون رٿڻ – خيالي منصوبا ٺاهڻ.

– **پلاهُ، پلاءُ جيري:** ٺ. گرم مصالحي جو هڪ قسم (خوشبودار مصالحو جو پلاءَ ۾ وجهجي).

• **پلتارَ ج پلتارون (ت):** ڊوڙ. ڇهل قدمي. ننڊڙو ڇڪرُ. ڇمڙو (مياڻ ٺاهڻ لاءِ).

– **پلتار پوڻ:** مصيبت پوڻ. ڊوڙون پائڻ.

• **پلتارڻ:** مصدر. ڇمڙي جو مياڻ ٺاهڻ (تلوار لاءِ).

• **پلترِ:** ٺ. برابري – مُساوات. هڪ جهڙي ورهاست.

• **پلترَ ج پلترَ (ت):** ذ.وڇائڻ لاءِ ڇِنل رلي ڳوڻ وغيره.

• **پلترڙ ج پلترا (ت):** ذ. ڇمڙي جو مياڻ.

• **پلٽ (ت):** ٺ. پَلٽي.

– **پلٽرِ:** ذ. صفت. پلٽي هٽي ويهندڙ. ڇِڇَرُ – بيهودو.

• **پلٽاز:** ٺ. ڇاڄ – ڇڪاس. ٻڇا ڳاڇا – آڏي ٻڇا. اُپٽار – پٽاڙ.

• **پلٽو ج پلٽا:** ذ. ڪاٺي يا تلوار هٿ ۾ ڪٽي ان کي ڦيرائڻ ذريعي راند. پلٽي بازي – تلوار بازي. ورزش جي راند جو هڪ قسم – ڪراڙ.

– **پلٽو کيڏڻ:** پلٽي راند ڪرڻ. چالاڪي ڪرڻ – حرفت ڪرڻ. ٺڳي وجهڻ. دلبو ڏيڻ.

– **پلٽي بازُ ج پلٽيبازَ:** ذ. صفت. پلٽو راند ڪندڙ – پلٽو کيڏندڙ – تلوار باز. اٽڪلي – چالاڪ. ڦرٽو گهرٽو. ڦيرائي گهيرائي پنهنجي ڳالهه مٿي ڪرڻ وارو. نموني سان ڪم ڪڍي ويندڙ. شعبدي باز.

– **پلٽي بازِي:** ٺ. تلوار بازي. چالاڪي.

• **پلٽِي ج پلٽيون:** ٺ. ويهڪ جو هڪ نمونو. ٽنگون پچي ويهڻ جي حالت.

– **پلٽي مارڻ، پلٽي ماري ويهڻ:** ڄنگهون پچي ويهڻ. آرام سان ويهڻ. خوش ٿي ويهڻ. ٻئي جي حق مان ڪجهه غصب ڪرڻ (ت).

• **پلٽڻ، پلٽڻ ج پلٽڻون، پلٽڻيون:** ٺ [انگ. Battalin] فوج – لشڪر – سپاهه. ملٽري. فوج جو جٿو. سپاهه جو دستو.

– **پلٽڻ چاڙهڻ:** لشڪر چاڙهڻ – حملو ڪرڻ – ڪاهه ڪرڻ.

• **پلٽڻ:** مصدر. [پرا. پَلٽ: سن. پَرلوٺن] ڌاتو ڳاري سانچي يا ڪارب ۾ وجهڻ. اوتڻ – هارڻ – پيٽڻ. ڪنارن تان اٿل ڪائڻ (پاڻي). موٽڻ – ورڻ. اُٿلڻ. (پلٽيو – پلٽيندو – پلٽيل).

– **پلٽ:** ٺ. ڌاتوءَ کي ڳاري ڪنهن سانچي ۾ وجهڻ جي حالت. اوت – پيٽ. اُٿلُ (پاڻيءَ جي). ڦيرو – موٽ. تبديلي – ڇڪر.

– **پلٽجڻ:** مصدر. "پلٽڻ" مان فعل مجهول. اٿلجڻ (پاڻي). هارجڻ – اوتجڻ. ڳريل ڌاتوءَ جو قالب ۾ پوڻ. موٽ کائڻ (پلٽيو – پلٽبو – پلٽيل).

– **پلٽجي پوڻ:** اٿلي پوڻ (پاڻي يا ماڻهن جو). ڪنهن تي سموري ڪاوڙ هارڻ. زوردار حملو ڪرڻ. زوردار تقرير ڪرڻ.

– **پلٽ ڪرڻ:** ڳارڻ – رِجائڻ (ڌاتو وغيره).

Gul Hayat Institute

– **پلتو ج پلتا:** ذ. موٽ – ڦيرو – اٿلَ.

– **پلتو کائڻ:** ڦيرو کائڻ – ڦري وڃڻ. موٽڻ.

– **پلتو هٽڻ:** تانَ هٽڻ. ابتي ڳالهه ڪرڻ.

• **پلپل:** ظرف. گهڙيءَ گهڙيءَ ـ ذري ذري – هر هر – پلڪَ پلڪَ ۾.

• **پلپل:** ذ. [ف] فلفل – مرچ.

• **پلپل:** صفت. نرم – ڪُنُرو – نَهُولڙو.

• **پلجڻ:** مصدر. 'پلڻ' مان فعل مجهول. نپجڻ. پرورش ۾ ٿيڻ. تربيت ملڻ. هٿي وٺڻ. (پليو – پلبو – پليل).

• **پلَرُ، پلَرُ:** ذ. [سن. پَلوَلَ] مينهن جي پاڻيءَ جو تلاءُ. مينهَن جو پاڻي.

• **پلَرُ:** گاهه جو هڪ قسم.

• **پلِڙُ (.ڪ):** مصدر. ڳرڻ (پاڻيءَ ۾). پڪڙڻ.

• **پلڙو ج پلڙا:** ذ. ٻيڙي جي وڻ جي ڦري. 'پلو' جو اسم تصغير – ننڍڙو پلو. (صفت) سنهڙو – اُپرو.

– **پلڙا ڇونڊائڻ:** حقير ڪم وٺڻ. بدحواس ڪرڻ.

• **پلستر ج پلستر:** ذ. [انگ. Plaster] ليپُ – ملم وغيره لڳل ڪپڙو. ليبو – راڳو. (صفت) لُچُ – بدمعاش.

• **پلشاهي:** ذ. شاهي بَنْدُ – بَنْدَرُ.

• **پلڪُ، پلڪُ ج پلڪَ، پلڪَ:** ذ. اک جو ڇپرُ – ڇپرُ – پنبڻي. اک ڇنڀ جو وقت – پَلُ – ڪِنُ. رباب جي ڏِرِ جو ڪپڙي مان ٺهيل ڏِڪُ (ڪ) – چولِي (ل).

• **پلڪار ج پلڪارُون:** ث. [ف. پرگار] جاميٽري جو هڪ اوزار (ٻن قسمن جي ٿئي. هڪ ونڊٿي پلڪار ۾ بي گول ڪڍڻ جي ڪم اچي). ڄنڊيءَ جي ڪم جو هڪ اوزار.

• **پلنگُ ج پلنگَ:** ذ. [سن. پرينڪَ] ڪٽ جو هڪ قسم – وڏي ڪَٽ – ڇپَر ڪَٽَ. [ف] شينهن جو هڪ قسم – چيتو.

– **پلنگ توڙ:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جو گهر ۾ سُست ٿيو پيو هجي. ڪاهل – توتي. امساڪ جي هڪ دوا.

– **پلنگُ پوش:** ذ. پلنگ تي وڇائڻ جي چادر.

• **پلنگَ:** ذ. [سن. پلنگ] مذڪر (جنس).

• **پلنگو:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پلڻُ (ت):** مصدر. هلڻ (ناز سان). موهڻ.

• **پلڻَ ج پلڻَ (ت):** ذ. ڏسو "پالڻ".

• **پلو ج پلا:** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (سمنڊ يا ڪاري جي واهڙن جي مڇي جا آبڪلاٿيءَ ۾ درياءَ ۾ چڙهي ۽ مٺي پاڻيءَ ۾ اچڻ ڪان بوءِ نهايت لذيذ ٿئي. ٻه قسم ٿين: هڪ ڪيرو ٻيو آنيارو). ٻُهه يا انَ رکڻ لاءِ تڏن مان ٺهيل گُنديءَ جهڙي جاءِ.

– **پلو ڪانڊڻ:** پلي ڪي سُئي سان مارڻ.

• **پلوَ (ت):** ذ. ٻيڙ جا سڪل پن (اُٺ جي چاري لاءِ ڪم اچن).

• **پلوار:** ظرف. جلدي – جهٽپٽ. "وصل ۾ آهي وسوارو. نه هلندو زور حاڪم سان. مگر اُن جي اڳيان 'احمد' پلءُ پلوار پايو ٿي" (احمد ملاح).

• **پلوتر:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پلوِر (ل ت):** ذ. ڍؤ – سيري – پيٽ پرجڻ جي حالت.

– **پلوِر ڪرڻ:** ڍؤ ڪرڻ – پيٽ پرڻ. ضرورت جيترو حاصل ڪرڻ.

• **پلوڙ ج پلوڙ (ت):** صفت. پاليل – هٿالو. هيرايل. متارو – ٿلهو.

• **پلونڊرو ج پلونڊرا (ڪ):** صفت. اُلٽو – اُبتو. (ذ) ڏپُ.

• **پلونگڙو ج پلونگڙا:** ذ. پليءَ جو ٻچو – پلُونگڙو.

• **پلوهڻُ (ڪ):** مصدر. ڪوٺي اچڻ – سڏي اچڻ – پاڻ سان وٺي اچڻ. سنيرائي آڻڻ. (پلوهيو – پلوهيندو – پلوهيل).

– **پلوڙو ڏيڻ:** گهر يا ڇت جي چوڌاري پِٽ ڏيڻ. گاڏيءَ جي ٻاهران پردي لاءِ ڪپڙو ٻڌڻ.

• **پلهه:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي خيرپور ميرس ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

• **پلهه (ل):** ذ. ڪاٻار جو رسو.

• **پلها:** اسم خاص. تعلقي دادوءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پلهار (ت):** ڪتر (گيهه) – وسناڻ – آڪر.

• **پلهاٽو ج پلهاٽا:** ذ. ڳيچ جو هڪ قسم (جو ڪنهن ڪم يا خاص وقت تي ڳائجي. جيئن هاري ان ڳاهيندي جهونگاريندا ته "هلر هلي، هلي ملهي". يا ڪجين پرچائڻ وقت باغائي پرچائي ڏيڻ ۾ جيڪي ٻول چون. ٻارن جي ڪن خاص سائن سوڻن وقت ڳالهن جيڪي ٻول چون.

• **پلهرُ ج پلهرَ:** ذ. مينهن جي پاڻيءَ سان ڀريل تلاءُ. پلَرُ ڏسو "پلر".

• **پلهڻ ج پلهڻ (ڪ):** ذ. ڪاٻار يا رسي جو ويڙهو.

• **پلءُ، پلءُ، پلئو ج پلوَ:** ذ. [سن. پلَوَ] ڪپڙي جي ڪنار – پاندُ – پلاندُ. ڇيڙو – ڇوڇڙُ (ڪپڙي جو). جهولي – دامن. پڙُ (ساهمي جو). پاسو – طرف. عوض – بدلو. ڪورين جي اصطلاح ۾ اٽيل ٽان.

Gul Hayat Institute

– **پَلَوَ آجا ڪرڻ:** جند ڇڏائڻ. آزاد ٿيڻ. ليکو صاف ڪرڻ. تعلق ٽوڙڻ. معاملي يا وهنوار مان جان آجي ٿيڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ اٽڪائڻ:** پاند اٽڪائڻ – واسطو رکڻ. سڱابندي ڪرڻ. حصيداري ڪرڻ. وهنوار ۾ گڏجڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ اَٽڪڻ، آڙڻُ:** پلاند اٽڪڻ – هٿ اٽڪڻ. تعلق ۾ اچڻ. مِٽي مائٽي ٿيڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ ٻڌڻ:** شاديءَ جي هڪ رسم ۾ گهوٽ جي رئي ۽ ڪُنوار جي پوتيءَ جا پلاند هڪٻئي ۾ ٻڌڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ پالهارڻ:** پلاند خالي ڪرڻ – هَٿَ چنڊڻ. پلاند آجا ڪرڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ پالهو ڪرڻ:** پاند آجو ڪرڻ – آزاد ٿيڻ. جند ڇڏائڻ.

– **پَلَ ۽ پلَؤ پائڻ:** جهولي جهلڻ (ڪجهه گهرڻ لاءِ) ڪپڙو جهلڻ. سوال ڪرڻ – خيرات گهرڻ. پلاند وجهڻ. عاجزي ڪرڻ – منٿ ڪرڻ. آسيس ڪرڻ. قسم کڻڻ.

– **پَلَ ۽ پلؤ جهلڻ:** پلاند جهلڻ – جهولي جهلڻ. منٿ ڪرڻ. سوال ڪرڻ.

– **پَلَوَ چِيرا وجهڻ:** پلاند وجهڻ. ننگ واسطا وجهڻ. منٿون ڪرڻ – عاجزي ڪرڻ.

– **پَلَ ۽ پلؤ ڏيڻ:** پلاند ڏيڻ – عوض ڏيڻ – بدلو ڏيڻ. حساب ڏيڻ – وهنوار ڏيڻ. ملهه جي اصطلاح ۾ هڪڙي ملهه ماريل پهلوان سان ٻي ملهه ڪرڻ. (شاديءَ جي هڪ رسم يا پيڻ جو گهوٽ کي گنديءَ سان ڍڪڻ. رن زال جو پرڻجڻ. ڏير کي پلوءَ ڏيڻ – ڏير سان نڪاح ڪرڻ (ت).

– **پَلُ ۽ پلؤ ڪرڻ:** پلاند ڪرڻ. رهيل حساب چڪائڻ. ٻي مَلهه ڪرڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ لاهڻ:** ڪورين جي اصطلاح ۾ سڄي تاڃي (۳ تاڪيا) اُٺِي لاهڻ.

– **پَلَ ۽ پلؤ لڳڻ:** پلاند رهيل هئڻ. وهنوار لڳڻ. حساب ڪتاب باقي هئڻ. سام پوڻ. حقّ يا حصيداري هئڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ وٺڻ:** پلاند ڪان جهلڻ – دامن جهلڻ. عوض وٺڻ – بدلو وٺڻ. ويرُ وٺڻ. وهنوار ۾ رهيل حساب چڪائڻ.

– **پَلّ ۽ پلؤ هڻڻ:** ڪجيءَ جي اصطلاح موجب وڻ مان ڏونڪا لاهي ڪپڙي ۾ صاف ڪرڻ.

• **پَلّ ۽ پلئي، پلئي پلي:** ظرف. پَلّءِ ۾. جهوليءَ ۾. حوالي – ذمي.

– **پلئي، پلئي پلي پوڻ:** پَلّءِ پوڻ. جهوليءَ ۾ پوڻ. هٿ اچڻ. حاصل ٿيڻ. حصي ۾ اچي وڃڻ.

– **پلئي لڳڻ:** زالن جو هڪٻئي کي ڀاڪر وجهي روئڻ (ڪنهن عزيز جي وفات تي).

– **پلئي وجهڻ:** پناري وجهڻ. سام ۾ ڏيڻ – اجهي ۾ ڏيڻ – حوالي ڪرڻ. ونِي ڏيڻ (حق).

• **پَلِي:** ث. مٽرن جي وَلِ. چڻن يا مٽرن جا پن (جي ڀاڄي طور استعمال ٿين. اهي پن سڪائي ٻه رکيا ويندا آهن). (اسم خاص). هڪ ذات جو نالو. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَلِي ڄ پَلِيُونْ:** ث. اَنّ رکڻ لاءِ ٺوئي مان ٺهيل گنديءَ جهڙي وڏي جاءِ. ڪاري جي ميجيءَ جو هڪ قسم (چِلرن سان، رنگ اڇو، پلي وانگر چمڪندڙ. قد ۱ – ۴ انچ). ڪجيءَ جي ڦرهي جي پڇڙِي (ڪ).

• **پُلِي ڄ پُلِيُونْ:** ث. [انگ. Pullay] ڪَپِي – ٻوڙِ ـ چرخي.

• **پَلِيتُ:** صفت. [ف. پَلِيد] ناپاڪ – نجس – اَپوتر. گندو – ڪِنو – خراب – چُنيَلُ.

– **پَلِيتائِي، پلِيتي:** ث. ناپاڪائي – نجاست – گندگي. ڇوپُ.

• **پَلِيتو ڄ پَلِيتا:** ذ. [ف. پَليتَهْ، پلِيتَه = ڏِيئي جي وَٽِ: ع. فَتِيلَة < فتلَ = وَٽڻ] وَٽ (ڪاغذ يا ڪپڙي جي. ڪاغذ تي لکيل تعويذ يا دعا (جا جنّ ڀوت ڪڍڻ ۽ نُحُوست ٽارڻ لاءِ ساڙبي آهي). آتشبازيءَ جو هڪ قسم. بندوق جو لِتو – بارود پريل ٽوپي (جا بندوق جي مَڪُوءَ تي رکبي آهي) – جامڪي. "توفون ۽ گرزا گڙيا، ڪي پليتن پاهه" (راڄن شاهه).

– **پَلِيتو لائڻ:** باهه ٻارڻ – جهيڙو مچائڻ. فساد برپا ڪرڻ.

• **پلِيَڻُ:** ذ. سُڪل اٽو (جو ماني پچائڻ وقت ڳوهيل اٽي کي ٿانءُ سان لڳڻ کان بچائي) – آٽڻُ.

• **پِلِيٽ ڄ پلِيٽُون:** ث. [انگ. Plate] ٿالهي – رڪيبي – بنڪاري.

• **پلِيٽ فارُمُ:** ذ. [انگ. Platform] ٿَلهو (جو تقريرن وغيره لاءِ ڪم اچي). مٿاهين جاءِ. ريلوي اسٽيشن جو وڏو ويڪرو ٿلهو. (جنهن جي پرسان گاڏي اچي بيهي). خاص ٽڪيٽ.

• **پَلِيپوٽا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پلِيجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. گمبٽ ۽ ڳڙهي ياسين تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پلِيجاڻي:** اسم خاص. هالاءِ ميرپور ساڪري تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَلِيدُ:** صفت. [ف] ناپاڪ – نَجِسُ – اَپوتر – پَلِيتُ. گندو. ڪِنو.

Gul Hayat Institute

• **پِليگَ:** ث. [انگ. Plague] وچڙندڙ بيماريءَ جو هڪ قسم (جنهن ۾ ڪڇ يا ڳچيءَ ۾ ڳوڙهي نڪرندي آهي).

• **پِليو ج پِليا:** ذ. آبي پکيءَ جو هڪ قسم (حرام پکي، رنگ جو ميرو سرڻ جيڏو ۽ جهڙو).

• **پِليو ڪلهوڙو:** اسم خاص. تعلقي ڳڙهي ياسين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پِلينُو(ث):** ذ. وچائڻ لاءِ ڳوڻ جو ٽڪر – ٽپڙي.

• **پَمبرُ ج پَمبرَ (ڪ):** ذ. ٿوهر جو گلُ.

• **پَمپُ ج پَمپَ:** ذ. [انگ. Pump] زمين مان پاڻي ڇڪي ڪڍڻ جو نلُ. هوا ڀرڻ جو اوزار (ٽيوبن ۾).

• **پَنِ:** ث. گاهه جو هڪ قسم (بيٺل پاڻيءَ ۾ ٿئي هن جي ٻوٽن مان تڏا، تونريون، پکا ۽ رڇ کي تارڻ لاءِ تُرها وغيره ٺهن. سنگن منجهان بوراني يا ٻوري ٺهي).

• **پَنُ ج پَنَ:** ذ. [سن. پَرڻ] پَنُ – پتو. (وڻ، ول، ٻوٽي وغيره جو) پنکڙي (گل جي) – ورق. حفاظت – آمانُ. لڄ – پت.

– **پَنُ رکڻ:** ڍڪ ڍڪڻ – پردو رکڻ. عيب ڍڪڻ.

– **پَنُ کڻڻ:** ظاهر ڪرڻ – پڌرو ڪرڻ. عيب اُگهاڙڻ – ڏٺو ڪرڻ – خوار ڪرڻ.

– **پَنُ لاهڻ:** عيب اُگهاڙڻ. ڳجهه پڌرو ڪرڻ.

• **پِنِ:** ث. [سن. پِنڊَ = چانورن جو لپوڙو، جو خيرات طور ڏجي] – ڀيکَ – گداگري. دانُ – ڀکيا. خيرات. گهُرَ – سوال.

• **پِنِ سِنِ:** ث. گداگري – خيرات. پِنڻ جو ڌنڌو.

• **پِنِ منگَ:** ث. پِنِ سِنَ – گداگري – خيرات.

• **پِنَ ج پِنُون:** ث. [انگ. Pin] ڪاغذن کي گڏي رکڻ لاءِ خاص قسم جي لوهي، تاچني.

• **پِنُ ج پِنَ:** ذ. [سن. پِنڊ < پِنڊُ = گڏ ڪرڻ] پنوڙو (مٽيءَ، گاري وغيره جو) – ڳنڍو. چاڙو (مکڻ وغيره جو) – تيرو. زنب – ڳوڙهو.

• **پُنُ ج پُنَ:** ذ. [سن. پُڻيَ < پُو = پاڪ ٿيڻ] خير جو ڪم – نيڪ ڪم – ٻچ. دانُ – خيرات. دانُ.

– **پُنُ ڪرڻ:** خير جو ڪم ڪرڻ. خيرات ڪرڻ. ثواب ڪٽڻ.

• **پُنِ آپڙيو(ث):** ذ. زهري جيت جو هڪ قسم.

• **پَنا(ث):** اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پَنا:** اسم خاص. تعلقي قنبر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَناڻي ج پَناڻيُون(ل):** ث. صفت. پلي نسل جي (گهوڙي وغيره).

• **پَنارَ ج پَنارَ (ڪ):** ذ. ٻيڙيءَ مان پاڻي ڪڍڻ جو نيسارو.

– **پَناري:** ظرف. آسري – پروسي. پَناهه ۾ – اُجهي – سامر.

– **پَناري پوڻ:** اُجهي اچڻ – پناهه ۾ اچڻ – سامر پوڻ. لڙهه لڳڻ – آسري لڳڻ.

• **پَناهَ:** ث. [ف] آمانُ – اُجهو. بچاءُ – حفاظت. مرکب لفظن جي آخر ۾ پڻ ساڳي معنيٰ سان ڪم اچي "عالم پناه، شهر پناه، پناه وغيره" آڏ – جهَل. پردو – ڍڪُ.

– **پَناهه ڏيڻ:** اُجهو ڏيڻ – امان ڏيڻ. حفاظت ۾ رکڻ (مصيبت يا تڪليف کان). پردو ڏيڻ.

– **پَناهگيرُ ج پَناهگيرَ:** ذ. صفت. اُجهو وٺندڙ. ڪنهن ملڪ کان ظلم سبب لڏي آيل – مُهاجر – شرنارٿي.

• **پَناه آباد:** اسم خاص. تعلقي ٺل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَناه جي ٿرائي:** اسم خاص. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَناه شجراه:** اسم خاص. تعلقي شڪارپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَناڻي چاڙڻ:** سُڄو ڪرڻ – پاڻي پاڻيءَ جو محتاج ڪرڻ. سخت تڪليف ڏيڻ. رلائڻ سيڪت ڏيڻ.

• **پَنائتو:** صفت. پَني وارو – پَني جو. قداور – ڏيک ويک وارو. هائي وارو – قداور. سهڻن صاروفن وارو.

• **پَنبڪڻُ:** مصدر. خوش ٿيڻ. خوشيءَ مان ٻانهون اُڇلڻ – ٻغليون نوڪڻ. ٽپڻ – ڪڏڻ. نچڻ. وڏائي ڪرڻ – آڪڙ ڪرڻ. تڪبر ڪرڻ (پنبکيو – پنکيندو – پنکيل).

• **پَنبڙُ ج پَنبڙَ:** ذ. [سن. پکشمَ] ڇِنبَرُ – پِنجهرُ – پَلڪُ – ڇپرُ – پنبٽي.

• **پَنبٽي ج پَنبٽيُون:** ث. پلڪُ – ڇنبرُ. منگر مڇيءَ جو هڪ قسم (منهن ۽ پچ سنهون، رنگ ميرانجهڙو گوشت نرم، ڏيگهه اڌ فوٽ کان ٻن فوٽن تائين).

– **پَنبٽيُون پيرڪرڻ:** اکين سان وچڻ – ڏاڍيءَ سڪ ۽ محبت وچان پنڌ ڪرڻ. ڏاڍي چاهه جو اظهار ڪرڻ.

• **پَنبو پَنبو ج پَنبا، پَنبا:** ذ. [ف. پَنبه = ڪپه] ڪپه جو ذرو. ٿُهي – ٻرٻُر. ڪپاهه صاف ڪرڻ جو اوزار – پڃڻ. "عشق غلام شاهه آهه آتاگو – جيڻن جيڻن ملامت – تيئن تيئن تازو پنبي وانگر پڃاڙيندو" (غلام شاهه). ڪنهن بہ جنس جو سُنو آنّ. خالص ڪٽڪ.

– **پَنبو ڪڍڻ:** جواب ڏيڻ. ڪوٽ ڏيکارڻ – ڏيوالو ڪڍڻ.

Gul Hayat Institute

– **پٽبو ڪيو ويهڻ:** ڏيڻ کان صفا جواب ڏيڻ (قرض). انڪار ڪرڻ.

– **پٽبو ڪرڻ:** ڦري وڃڻ – سِڌو ڪرڻ – پالهو ڪرڻ.

– **پَٽبهہ (ت):** ٺ. هنيرچي – پَٽبي – ٺينگ ٽپا – خوشيءَ مان ناچ.

– **پَٽبهہ هڻڻ:** نچڻ ٽپڻ – هنيرچي هڻڻ. اجايو وقت وڃائڻ – پَٽبي هڻڻ. ٺينگ ٽپا ڏيڻ –ٻغليون هڻڻ.

• **پَٽبهي ج پَٽبهيُون:** ٺ. ٽپو – ٺينگ (ناچ ۾). هنبوچي – پَٽبهہ – پَٽبي.

– **پَٽبهي، پَٽبهيُون هڻڻ:** تمام گهڻو خوش ٿيڻ – ٻغليون ٺوڪڻ – ڪڏيون هڻڻ. ٺينگ ٽپا ڏيڻ.

• **پَٽبي ج پَٽبيُون:** ٺ. ناچ جو هڪ قسم – پَٽبهي. مارَ – جهڳور (ت). سنگ تي اچي ٻُهي (ت).

– **پَٽبيون هڻڻ:** ٻارڙي جو خوشيءَ وچان ٻانهون هڻڻ. تمام گهڻي خوشي ڪرڻ.

• **پَٽبي:** اسم خاص. تعلقي دادو ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پَنٿُ ج پَنٿَ:** ذ. [سن. پَنٿ < پَٿ = وڃڻ] واٽ – رستو – دڳ – مارڳ. طريقو – سليڪو. ڪنهن ڌرمي اڳواڻ جو اختيار ڪيل عبادت يا پوڄا پاٺ جو خاص طريقو. ڪنهن خاص ڌرمي طريقي جو پوئلڳن جو گروهہ.

• **پَنجَ:** عدد. [سن. پنچ: ف. پَنج] هڪ عدد – چار ۽ هڪ (۵).

– **پَنجادو پنجادُوئي:** ٺ. ٻٽئي جو هڪ نمونو (جنهن ۾ راهڪي پانڌي جو ورهاڱو ٿيندو آهي. زميندار کي ۲ حصا ۽ هاريءَ کي ۳ حصا ملندا آهن) – پنج سمي (ت).

– **پنجَ ارڪانَ:** ذ. اسلام جا پنج بنيادي اصول (ڪلمو، نماز، روزو، حج، زڪواة).

– **پنج اَشناني:** ٺ. پنجن عضون کي ڌوئڻ. (جنهن ۾ مُنهن، ٻہ هٿ، ٻہ پير ڌوئجن).

– **پنج اشناني ڪرڻ:** هٿ مُنهن ڌوئڻ.

– **پنج آگرو ج پنج آگرا:** ذ. پنجن سالن جي عمر جو سُوئر (جنهن جا وَجَ پنجن آگرين جي ماپ جا هجن).

– **پنج انگشت:** ٺ. پنج آگريون.

– **پنجَت:** ٺ. پنجن جڻن جي ٽولي – پنجايت.

– **پنج تَتَّ:** ذ. پنج شيون – پنج عناصر (هوا، باهہ، پاڻي، مٽي، آڪاس).

– **پنج تَن:** ذ. پنج متبرڪ هستيون (حضور پاڪ صہ، حضرت علي ڪرم الله وجه، حضرت بيبي فاطمہ (ع)، حضرت حسن (ع)، ۽ حضرت حسين (ع).

– **پنجتُولُ، پَنجَ تُورُ:** ذ. پنجن قسمن جي نشيدار شين مليل. گهوٽيل ڀنگ. نغارن يا نوبت جو واڄو جنهن ۾ پنجن چالن جو واڄو وڄي.

– **پنجپايُ:** ذ. ڪيڪڙو (جنهن کي پنج پير ٿين).

– **پنجپَٽي:** ذ. صفت. پنجن پٽن وارو پٽاپٽي ڪپڙو (زنانين سُٿڻن لاءِ ڪم اچي).

– **پنجَ پنجُوءِ وارا ڪٿائي رهڻ:** پنجوءَ جا پنج روپيا هميشه ڪنٽل هجڻ. سدائين پئسي جي ڪوٽ هئڻ – هميشه تنگ دستي هئڻ.

– **پنجدو پنجدُئي:** ذ. ڏسو "پنجادو". پنجن منجهان ٻہ حصا زميندار کي ڏيڻ واري ٻٽئي.

– **پنج رَقمِي:** ٺ. رياضي جو هڪ اصول (جنهن ۾ پنج رقمون مليل هجن ۽ انهن جي ذريعي ڇهين رقم ڪڍي وڃي).

– **پنج روزہ:** ذ. صفت. پنجن ڏينهن جي مدت وارو. ٿورن ڏينهن وارو – عارضي. بي بقا – فاني.

– **پنجڙي:** ٺ. ڍاري راند ۾ ڪٽيل پنج داڻا.

– **پنج سالُ پنج سالو:** ذ. صفت. پنجن سالن عمر وارو (گهوڙو).

– **پنج سَري ج پنج سَريُون:** ٺ. پنجن سرن واري ڌهري.

– **پنج سَمِي (ت):** ٺ. ڏسو "پنجادو".

– **پنج شناني:** ٺ. مُنهن. هٿَ. پيرَ ڌوئڻ جو ڪم. مختصر وهنجڻ.

– **پنج سَنجِي:** ٺ. گهوڙي کي سنجڻ جو سامان. گهوڙي جا چانديءَ يا سون جا پنج سنج ۽ ڳهہ: (سينا بند، جهابي سان طوق، طوق جي پرسان ڳاني (سنهو پٽو)، مُڇي ۽ دُنبچي).

– **پنجَسو:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم (جنهن جي تاڃي ۾ ۵۰۰ ڌاڳا هجن).

– **پنجڪ، پنجڪ:** ذ. نکٽ جا پويان پنج تارا (جن متعلق چيو وڃي ٿو تہ جيڪڏهن اهي تارا ڪنهن جي گرهہ سان شامل هجن تہ ان جي قسمت کوٽي سمجهي ويندي). اناويهن نکٽن مان پويان پنج نکٽ (ريواتي، اُترا ڀاڳئي، رابدار پد، رشاڌا ۽ ڌنش – جي منحوس ليکيا آهن).

– **پنج ڪليان:** ذ. اهو گهوڙو جنهن جا چارئي پير اڇا هجن ۽ مُنهن تي ٻانو يا ٻولهہُ يعني اڇو نشان هجيس.

– **پنج ڪُنبو ج پنج ڪُنبا:** ذ. جاميٽري جي اصطلاح موجب پنجن ڪُنڊن واري شڪل (جنهن جا پنج پاسا ۽ پنج ڪُنڊون هجن).

Gul Hayat Institute

— **پنجَ ڪَٽِي:** ٿ. پنجن قسمن جو اَنُ (جو در در تان خيرات ۾ ملي). خيرات — ڀِکيا — دان. "پنج ڪَٽِي مِهر گهٽِي." (چوڻي).

— **پنجڪون:** ٿ. هر قمري مهيني جون پهريون ۽ پويون پنج تاريخون (جيڪي ڪنهن به ڏنڌي شروع ڪرڻ لاءِ منحوس سمجهيون وينديون آهن ۽ جم موت لاءِ پڻ بدسوڻ واريون ڪري ليکيون وينديون آهن).

— **پنج ڪٽِي (ٽ):** ذ. ڀرت جو هڪ قسم (جنهن ۾ پنج ڪُنڊَ سٽِيَل هجن).

— **پنج گانو:** ذ. پنج وقت (نماز جا: فجر، ظُهر، عَصْر، مغرب ۽ عِشا).

— **پنج گلو:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم (جنهن تي پنجن قسمن جا رنگين چِٽَ گُلَ هجن). بوٽي جو هڪ قسم (پن سٽ گُلي جهڙا، گُل اڇا ۽ توتاڙي وانگر).

— **پنج مارُ:** ذ. هڪ ڌڪ سان پنج جٽا ماريندڙ پهلوان. (ڪناية) ڏِڃو — گيدي.

— **پنج مارُ ج پنج مارُون:** ٿ. پنجن مارُن واري جاءِ.

— **پنج ماهو پنج ماهي:** ذ. صفت. پنجن مهينن جو (فصل، ڍورو وغيره).

— **پنج مورو:** ذ. اهو هنڌ جتان ڪنهن نهر يا واهه مان پنج شاخون نڪرن ۽ پنج دروازا يا موريُون هجن. (اسم خاص) تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

— **پنج ميل (ٽ):** ٿ. ڪڇيءَ جو هڪ قسم. (جا ڪنهن خاص ذات مان نہ هجي، پر پاڻ مرادو پيدا ٿي هجي).

— **پنج منگل:** اهو مهينو جنهن ۾ پنج منگل وارا ڏينهن اچن.

— **پنج نَدِ:** ٿ. پنج نديون: جهلم، چناب، راوي، بياس ۽ ستلج جو گڏيل وهڪرو ۽ انهن جي وهڻ وارو علائقو.

— **پنج نوبَتَ:** ٿ. بادشاهن جي در تي پنج وقت وڄندڙ واڄو. نقارن جو واڄو. جنگ جي ميدان ۾ وڄندڙ پنج ساز (ڏهل، دمامو، طبل، دف ۽ ڪنج).

— **پنجَڻ:** ٿ. پنجن ٽڻن واري ڳُٿون.

— **پنجو ج پنجا:** ذ. پنجن جو عدد — پنج. تاس ۾ پنجن داڻن وارو پتو. ڍاري جو پنجَن داڻن وارو داءُ.

— **پنج واري بلا:** محاورو. هٽ چنبو، چيريندڙ ڦاڙيندڙ جانور (شينهن، چيتو وغيره). خوفناڪ جانور. بلا وغيره. (ڪناية) سيکجهه ڳِرڪائي ويندڙ. گهڻو ڳالهائيندڙ. چالاڪ.

— **پنجوٽِ:** ٿ. پنجون حصو. محصول جو هڪ قسم (جنهن ۾ ڪمائيءَ جو پنجون حصو ورتو وڃي).

— **پنجَ وِڪارَ:** ذ. پنج اوڳڻ (ڪام، ڪروڌ، لوڀ، موهه ۽ اهنڪار).

— **پنجون:** عدد قطاري. قطار ۾ پنجون نمبر.

— **پنجُوڻ:** ٿ. چار ڀيرا وڌيڪ هئڻ جي حالت.

— **پنجُوڻو ج پنجُوڻا:** صفت. چار ڀيرا وڌيڪ (تعداد يا وزن. جيئن ١ جي پنجوڻ ٥، ٢ جي پنجوڻ ١٠ ۽ ٣ جي پنجوڻ ١٥ وغيره).

— **پنجَئِي آڱريون برابر نہ هئڻ:** ماڻهو هڪجهڙا نہ هئڻ.

— **پنجَئِي پورا ڪرڻ:** عبادت جا پنجئي وقت پورا ڪرڻ. اسلام جا پنجئي فرض پورا ڪرڻ.

— **پنجَئِي تويا ڦُهَڻ:** سمورو فائدو ٿيڻ. سڀ ڪجهہ ڦبي وڃڻ.

— **پنجَئِي گيهہ ۾ پوڻ:** گهڻو فائدو ملڻ. مفت جو مال ملڻ. دل جي خواهش پوري ٿيڻ. سڀ مرادون پوريون ٿيڻ.

— **پنجَئِي گيهہ ۾ هئڻ:** تمام گهڻو فائدو هئڻ. ياڳ ورڻ. ڪم سولا ٿيڻ.

• **پنجِي ج پنجيُون:** ٿ. تاس ۾ پنج داڻن وارو پتو.

• **پنجَ:** ٿ. [س] دير. گهٽائي. دوائن جي گهٽائي.

• **پنجاب، پنجابَ:** اسم خاص. [ف. پنج + آب] پاڪستان جو هڪ صوبو (جنهن مان پنجن ندين جهلم، چناب، راوي، بياس ۽ ستلج جي وهڻ ڪري اهو نالو ٿيو).

— **پنجابي، پنجاپي:** ذ. پنجاب جو رهاڪو. پنجاب جي ٻولي. (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو.

• **پنجاريلَ ج پنجاريلَ (ٽ):** ذ. جوانيءَ وارو گهوڙو.

• **پنجاسي:** عدد شماري. [سن. پنچاشِيت] پنجن ايڪن اٺن ڏهاڪن وارو عدد — اسي ۽ پنج (٨٥).

— **پنجاسيهون:** عدد قطاري. چوراسيءَ کان پويون نمبر.

• **پنجانوي:** عدد شماري. [سن. پنچوت] پنجن ايڪن نون ڏهاڪن وارو عدد — نوي ۽ پنج (٩٥).

• **پنجاڻ:** اسم خاص. تعلقي جيمس آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنجاهہ:** عدد شماري. [سن. پنچاشَت] پنجن ڏهاڪن وارو عدد (٥٠).

— **پنجاهہ پادر لاهي هئڻ:** تمام گهڻو بچڙو ڪرڻ — سخت بيعزتو ڪرڻ. ڏاڍي سيڪت ڏيڻ.

— **پنجاهون:** عدد قطاري — قطار ۾ پنجاهون نمبر.

— **پنجاهي:** ٿ. اٽڪل پنجاهہ — پنجاهہ جي لڳ ڀڳ — پنجاهہ ڪن.

Gul Hayat Institute

• **پَنْجَتَ (ک):** ث. پنجن ڄڻن جي صلاح مصلحت يا ميڙ منٽ. پهت. راضي ڪرڻ لاءِ حيلو – پرچائڻ لاءِ تجويز. "سي رنل راڄن شادا شلَ ڪنهن پنجت سين پرچن" (راڄن شاهه).

• **پَنجتولِي:** ث. شربتائين ململ جو هڪ قسم.

• **پَنجَتيهہ:** عدد شماري [سن. پَنچتْرِنشتْ: پرا. پَڻَتِيسا] پنجن ايڪن ٽن ڏهاڪن وارو عدد. ٽيهه ۽ پنج (٣٥).

– **پَنجَتِيهون:** عدد قطاري. قطار ۾ پنجٽيهون نمبر.

• **پَنْجِڙو ج پَنْجِڙا:** ذ. جل ديوتا جي شان ۾ هڪ قسم جو گيت ("اُڏيري لال" جا اهڙا گيت "لال جا پنجڙا" مشهور آهن).

– **پَنجِڙا ڳائڻ:** ڪجهه به حاصل نه ٿيڻ. مات ڪري ويهڻ.

• **پَنْجِڙِي:** ث. ننڍي ماتا – اُرڙي.

• **پنجر حصو:** اسم خاص. تعلقي ماتلي (ديري محبت) ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنجو ج پَنْجا:** ذ. [ف. پَنْجَه] هٿ يا پير جي آڱرين وارو حصو – چنبو – چَنگَلُ.

– **پنجي ۾ اچڻ ڦاسڻ:** گرفت ۾ اچڻ – قابو ٿيڻ – ڦاسڻ.

• **پَنجو:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنجو اَبڙو:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات (آهوجا هندن جو پاڙو).

• **پَنجوڃن:** اسم خاص. تعلقي شهدادپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنْجوڙُ ج پَنجوڙَ:** ذ. جهنگلي جانورن جي ڦاسائڻ لاءِ مُڃَ يا ڪاٻار جو جارُ.

• **پَنجوڙِي ج پَنجوڙِيُون:** ث. جانورن جي پر ڪي ٻڌڻ لاءِ رسو يا چمر جي وڌي (جنهن ۾ وڪڙ واري ڳنڍ هجي جا پير ۾ ڦاسائجي).

• **پَنْجو ڪنارو:** اسم خاص. تعلقي رتيديري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنجو ڪوڪر:** اسم خاص. تعلقي ڏوڪري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنجو لوڌ:** اسم خاص. تعلقي رتيديري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنجونجاهہ:** عدد شماري. [سن. پَنچِپَنچاشتْ] پنجن ايڪن ۽ پنجن ڏهاڪن وارو عدد – پنجاهہ ۽ پنج (٥٥).

• **پَنجوئي:** اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنجويهہ:** عدد شماري [سن. پَنچوِ تشت] پنجن ايڪن ٻن ڏهاڪن وارو عدد ويهه ۽ پنج (٢٥).

– **پَنجويهون:** عدد قطاري چوويهن کان پوءِ وارو نمبر.

• **پَنجَ:** ذ. [ف] ترِيءَ سميت پنج آڱريون – چنبو. قبضو – گرفت – پڪڙ.

– **پَنجہ ڪَش:** چنبو ڏيندڙ. گوشت کائيندڙ (پکي).

– **پَنجہ مَريَم:** ذ. گاهه جو هڪ قسم (جنهن تي هڪ روايت موجب حضرت بيبي مريم. حضرت عيسيٰ عليہ السلام جي ڄمڻ وقت چنبو هنيو هو).

• **پَنْجهتر:** عدد شماري [سن. پَنچَسپتَت] پنجن ايڪن ستن ڏهاڪن وارو هڪ عدد – ستر ۽ پنج (٧٥).

– **پَنجهتريُون:** عدد قطاري. چوهتر کان پوءِ وارو نمبر.

• **پَنجَهٺ:** عدد شماري [سن. پَنْچَشَشْتِ] پنجن ايڪن ڇهن ڏهاڪن وارو عدد – سٺ ۽ پنج (٦٥).

• **پَنجَهٺيونْ:** عدد قطاري. قطار ۾ پنجهٺيون نمبر.

• **پَنجيتاليهہ:** عدد شماري [سن. پَنچَچَتوارِ نشتْ] پنجن ايڪن چئن ڏهاڪن وارو عدد – چاليهه ۽ پنج (٤٥).

– **پَنجيتاليهون:** عدد قطاري. چوئيتاليهين کان پوءِ وارو نمبر.

• **پَنجيري:** ث. وير واري زال لاءِ ناهيل هڪ کوراڪ (جا عموماً پنجن شين مان تيار ڪئي ويندي آهي: ڏاٿا، اٽو، کنڊ، گيهه ۽ مغزيات). بيمار جي کوراڪ جو هڪ قسم.

• **پَنْجُ ج پَنْجَ:** ذ. [سن] هندن جي پنچات جو هڪ رڪن – پَينچ. ناهه ڪرائيندڙ – ٺياڪُرُ – آمِينُ.

• **پَنْجاتَ (ٿ):** ث. اتر اولهه جي ڪنڌ کان لڳندڙ هوا.

• **پَنجاتَ، پَنْچائتَ، پنجايَتَ ج پَنْجاتون، پنچائتون، پنجايَتُون:** ث. [سن. پنچايَتَ < پنچ = پنج] پنجن ڄڻن جي جماعت (جا هندن جا نياءَ ۽ فيصلا ڪري). هندن جي مشاورتي مجلس. پائيچاري – برادري – نيات.

– **پَنجاتِي پَنچائتِيْ:** صفت. پنچائت جو.

• **پَنجاري (ٿ):** ذ. چوپائي مال جي سڃاڻپ جو هڪ نشان.

• **پَنْجانگ ج پنجانگَ:** [سن. پَنْجانگ] = پنجن انگن وارو. پنج انگ. ٽپڻون – وارَ.

• **پَنْچَرُ ج پَنْچَر:** ذ [انگ. Puncture] ٽنگ – سوراخ – چيرُ.

– **پَنچر ٿيڻ:** ٽنگ ٿيڻ – سوراخ ٿيڻ. ڦاٽي پوڻ. ٽيوب مان ٽنگ ٿيڻ ڪري هوا نڪري وڃڻ.

• **پَنچري:** ث. ٻيلي ۾ چوپائي مال چرڻ تي ورتل محصول.

• **پَنْچَمُ:** ذ. [سن. پنچَمَ] راڳ جي اصطلاح ۾ سرگم جو پنجون سُر "پا". هندول راڳ جي هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

• **پَنْچمي:** ث. [سن. پنچ] چنڊ جي پنجين تاريخ – پنجئين.

• **پنچناڪ ج پنچناڪَ:** ذ. [سن. پَنچَنَڪَ] شينهَن.

• **پَنچَڙ (ٿ):** ذ. مٿو – سر.

Gul Hayat Institute

• پنڇِي (ٿ): ٿ. سِسِي – مُنڍي.
• پنڇِي ڄ پنڇِي: ذ. پکي.
• پند: ٿ. [ف] نصيحت – مَت _ صلاح.
– پند ڀارڻ: صلاح تي هلڻ – نصيحت مڃڻ – چيو وٺڻ.
– پندگو: صفت. نصيحت ڪندڙ – ناصح – هدايت ڪندڙ.
• پندار: ذ. [ف] خيال – غور – ويچار. غرور – تڪبر. فخر.
• پنداراڻي: اسم خاص. بلوچ قوم جي هڪ قبيلي جو نالو.
• پنداسي: ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (Half beak).
• پندرهَن: عدد شماري. [پرا. پَنّرهہ: سن پَنڇَدَش] پنجن ايڪن ۽ هڪ ڏهاڪي وارو عدد – پنج ۽ ڏهه (١٥).
– پندرهُون: عدد قطاري. چوڏهن کان پوءِ وارو نمبر.
• پنڌ ڄ پنڌ: ذ. [سن. پَنٿ = رستو] واٽ – گَسُ – رستو. مفاصلو – وچ واري دُوري يا وِڇوٽي. هلڻي – چال رفتار. (ظرف) پيدل – پيادو.
– پنڌارو: ذ. صفت. پنڌ وارو – پيدل.
– پنڌائي: ٿ. پنڌ ڪرڻ جي مزوري يا اُجرت. اڄ وچ جو ڀاڙو.
– پنڌ پاسي پر نبيرڻ: پنڌ پورو ڪرڻ – مفاصلو طئي ڪرڻ. ريتائتو ڪم ڪرڻ.
– پنڌ پَٽڻ: پنڌ ڪرڻ – هلندو رهڻ – مفاصلو طئي ڪرڻ. وڪ وڌائڻ – تکيرو هلڻ.
– پنڌ پڄڻ: ڄاڄ ڪرڻ – پار پتو پڄڻ – ڳولا ڦولا ڪرڻ. هلڻي ڏسڻ.
– پنڌ پڙُو: ذ. صفت. پنڌ ڪندڙ. واٽ ويندڙ – واٽهڙو.
– پنڌ پورڻ: پنڌ ڪرڻ. واٽ وٺڻ – گس وٺي هلڻ. تمام تڪڙو هلڻ.
– پنڌ پوڻ: پنڌ شروع ڪرڻ – روانو ٿيڻ. واٽ وٺڻ.
– پنڌ جارا نهارڻ: راهون ڏسڻ – واٽون نهارڻ – اچڻ وارا گهڻ گهيڙ جاچڻ. اچڻ جو انتظار ڪرڻ.
– پنڌ ڙيو: ذ. صفت. پنڌ وارو – پنڌ ڪندڙ. پيادل – پيرين پيادو.
– پنڌ ڪرڻ: وري وري وڃڻ (ڪم لاءِ). تمام گهڻو هلڻ. عرضدار تي گهڻا ڦيرا وڃڻ. جاکوڙ ڪرڻ.
– پنڌ ڪرائڻ: گهڻو هلائڻ (آسري يا دلاسي تي گهڻو رلائڻ. نلهو دلاسن تي هلائڻ.
– پنڌ ڪُٽائڻ: پنڌ ڪري منزل کي رسڻ. مفاصلو پورو ڪرڻ.
– پنڌ ڪَرجي پوڻ: چڙهيءَ جي جانور جي چال خراب ٿيڻ.
– پنڌن پر پلتجي پوڻ: تکو هلڻ – تکو پنڌ ڪرڻ. سانده منزلون ڪندو هلڻ – بنا ٽڪ پيچڻ جي هلندو رهڻ.

– پنڌ وڍڻ: پنڌُ ڪرڻ. منزل ڪَٽڻ – مسافري پوري ڪرڻ. پنڌ ڪُٽائڻ.
• پنڌرهن: عدد شماري. پنجن ايڪن ۽ هڪ ڏهاڪي وارو عدد – پندرهن (١٥).
• پنڌريُون پڄائڻ (ٽ): ڏاڍو ٿڪائڻ – ڏاڍو هلاڪ ڪرڻ. سخت مارڪٽ ڪرڻ.
• پِنڊَ، پِنڊُ: ضمير. پاڻ – خود – جند – پنهنجو پاڻ.
• پنڊجو: صفت. پنهنجو – خود جو – شخصي.
– پِنڊُ ڄ پنڊ: ذ. [سن. پِنڊُ = گَد ڪرڻ] سَرير – جسم – بت. اُتي يا چانورن مان ٺهيل لڏون (جو هندو مُئل ماڻهوءَ جي نيت ورهائيندا آهن). وڻ جي پڪل ڪارڪ (ٽ). بَرڪِي (ٽ). پِري.
– پنڊُ پرائڻ: هندڪي رسم موجب ختمو ڏيارڻ. غميءَ جي موقعي تي برادري جو سات ڏيڻ.
– پنڊُ پاهڻُ. پنڊُ پهڻ: ذ. پٿر ٿي ويل بُت. هزارين سال پاڻي ۾ رهڻ ڪري پٿر ٿي ويل جسم (ساهوارو وڻ. بوٽو وغيره).
– پنڊُ پاهڻ (پهڻ) ٿيڻ: هڪ وهمي اعتقاد موجب اڳئين زماني ۾ جادو جي اثر سبب ماڻهوءَ جو پٿر بنجي وڃڻ. سُڪي پوڻ – هڪ هنڌ ٻيهي رهڻ. ماٺ ۾ ٻيهي رهڻ.
• پِنڊا (ڪم ل): ذ. سنڌي ڳجرون. پِتائي ڳجرون.
• پِنڊتُ ڄ پنڊت: ذ. [سن. پَنڊِتُ] داناءُ – عقل وارو. عالم – وِدوان. ڌرمي قاعدا ڄاڻندڙ. ٻائو – ٻانيڻ. جوتشي. ڏاهو.
– پنڊِتائو: صفت. پنڊت جو – پنڊت وارو.
– پنڊِتائي. پنڊتپڻو. پنڊتي: ٿ. پنڊت جو ڪم.
• پنڊِتياڻي ڄ پنڊتياڻيون: ٿ. پنڊت جي زال – ٻانيڻياڻي. پڙهيل ۽ هوشيار عورت.
• پِنڊريڪ: ذ. [سن. پُنڊَرِيڪ] شينهَن.
• پنڊڙو ڄ پنڊڙا: ذ. "پنڊو" جو اسم تصغير – ننڍڙو پنڊو. (ٿ) پِنڊڙي ڄ پِنڊڙيون.
• پِنڊو ڄ پنڊا: ذ. [سن. پِٽَ] ڪجيءَ جي ڦڙهن يا ڦيش مان ٺهيل وڏو ڇپو (جو ڪارڪن. اَنّ. تماڪ وغيره رکڻ ۾ ڪم اچي "ڳگر ڳگر پِنڊا اڙيا"). پڪل ڪارڪن جي ڳوشي تي چاڙهڻ لاءِ ڪجيءَ مان ٺهيل ڇپو. جسم – بدن – ڇاتي – سينو – اُرهُ. دُنب (گهوڙي جي). گهڻو ڳالهائيندڙ (ٽ).
– پِنڊا پرڻ: سُڪل ڪارڪون ڇپن ۾ پرڻ.

Gul Hayat Institute

– **پنڊا ڏيڻ:** ڪارڪن کي جهار کان بچائڻ لاءِ ٻهارن تي ڦڙهن جون ڳوٽريون چاڙهڻ.

– **پنڊبوپٽڻ:** متارو ٿيڻ – ڏنڊو ٿيڻ (ڪنهن جانور، خصوصاً گهوڙي جو).

• **پنڊبوچ پنڊبوچڻ:** ث. دريائي ٻيڙيءَ جو هڪ قسم.

• **پنڊبي ج پنڊبيون:** ث. [سن. پت] ڪجيءَ جي ڦڙهن مان ٺهيل ڇڄو (تماڪ وغيره وجهي رکڻ لاءِ). تونري (تماڪ جي). ماني رکڻ لاءِ ڪجيءَ جي ڦڙهن يا ڪانگڙيءَ مان ٺهيل ڇٻي – ڏٻڪي (ل). ڏاندن جي ڪُلهي تي رکيل ڳوڻ جو ٽڪرو (ث). (صفت). سُست – تونبي – ڪاهلُ. پيٺي (ث).

• **پنر، پنرو(ث):** اسم خاص. مينگهوارن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پنرُ ج پنرَ:** صفت. [سن. پرڻ = پن] پنن وارو. (ذ) بصر جو قسم – پوڪ بصر. هوتي جو هڪ قسم (جنهن جي ٻيرن کي پنير چون ۽ دوا طور ڪم اچي).

• **پنر:** ظرف. [سن. پنر = دوباره] ٻيهر يا وري جو مفهوم ادا ڪندڙ لفظ.

– **پنرآئڻ:** ٻيهر جيئرو ٿيڻ.

– **پنرجنمر:** ذ. وري جمڻ – ٻي جُوڻ. (هندن جي عقيدي موجب روح جو عملن موجب مرڻ کان پوءِ وري ٻئي ساهواري جي روپ ۾ دنيا ۾ اچڻ) – تناسخ.

– **پنرملن:** ذ. ٻيءَ جُوڻ ۾ ملاقات.

– **پنرواهُ:** ذ. ٻيو ڀيرو وهانءُ – ٻي شادي.

• **پنرو:** ذ. ڇنڊُ.

• **پنرو(لس):** ذ. صفت. نوجوان. جهونجهار – پهلوان – سُورهيه.

• **پنڙهُ:** صفت. ڏسو "پنڏرهن" (١٥).

• **پنڙو(ث):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پنڙو ج پنڙا:** ذ. ڪَنَنِ ۾ پائڻ جو هڪ ڳهه.

• **پنڪ:** ث. ننڊ جو جهوٽو – اوجهراٽي. پنڪي.

• **پنڪڙي:** ث. 'پنڪي' جو اسم تصغير. ٿوري ننڊ. ننڊ جو ٿورو جهوٽو.

• **پنڪائي:** ذ. گاهه جو هڪ قسم (جنهن مان ڇت تي وجهڻ جا تڏا ٺهن).

• **پنڪي ج پنڪيون:** ث. [ف. پينڪي] ننڊ جو جهٽڪو – ٿوري ننڊ. جهوٽو – اوجهراٽي.

– **پنڪيءَ ڪاڏو:** ذ. صفت. پنڪيون ڪائيندڙ – سُست – تونبي.

– **پنڪيون ڪائڻ:** جهوٽا ڪائڻ – اوجهراٽيون ڪائڻ.

• **پنکُ ج پنکَ:** ذ. [پرا. پکو: سن. پکش] پکُ. کنبُ. پرُ. (صفت) پنگلو – جڏو.

• **پنکڙي ج پنکڙيون:** ث. گُل جو پَن.

• **پنکو ج پنکا:** ذ. پکو – وڃڻو – ونجهڻو.

• **پنکي ج پنکي:** ذ. ڏسو "پکي".

• **پنگ:** ث. ڇڏي رَب. (صفت) پاڻيءَ جهڙو ڇڏو.

– **پنگو:** ذ. صفت. پاڻي جهڙو پنڙو – ڇڏو.

• **پنگُ ج پنگَ:** ذ پاڻيءَ جو هڪ جيت – پونڙو. پونگو – ٻجو.

• **پنگائڻ:** مصدر. صاف پاڻيءَ ۾ ڪار وجهي ان ۾ ڦيٿهڙ ڪپڙن کي مناڙڻ. (پنگايو – پنگائيندو – پنگايل).

• **پنگت ج پنگتون:** ث. [سن. پنگت] پائيچارو. برادري. جماعت. سماج. سنگت. مذهبي مجلس.

• **پنگتي ج پنگتي:** صفت. پنگت جو سماجي – قومي.

• **پنگرائڻ (ت):** فعل متعدي. ڌوٻين جي اصطلاح ۾ ڪپڙن کي آسَ جو هلڪو تؤ ڏيارڻ. (پنگرايو – پنگرائيندو – پنگرايل).

• **پنگرجڻ (ل):** فعل مجهول. پسرجڻ – چڙڻ. ڪاوڙجي اُٿڻ. سنبرڻ – اُسهڻ. (پنگريو – پنگربو – پنگريل).

• **پنگريا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پنگلُ ج پنگلَ:** ذ. صفت. پنگلو.

• **پنگلو ج پنگلا:** ذ. صفت. [سن. پنگ] هٿن پيرن کان معذور. سَنڌن سُڪل. جڏو – موڻاج.

– **پنگلائي:** ث. ٽنڊائي. جَڏائي. معذوري – موڻاجي.

• **پنگمُ ج پنگمَ (لس):** ذ. مينهن وَسارو. "پنگم روءِ برڀان جي جلوه نت جباب" (ڪبير شاهه).

• **پنگڻ (ل):** مصدر. رِڙڻ. (پنگيو – پنگيندو – پنگيل).

• **پنگو ج پنگا:** ذ. ڪجيءَ جو گوشو (ڏونڪن سميت) – ڪجيءَ جي ڇڙهي. سراڻ مان وڌيل ٽُڪر (ل). (صفت) سنهو – ڏٻرو. ضعيف. هيڻو – ٽڪل.

• **پنگي ج پنگيون:** ث. چوٽائي (جي ماڻ) – پٽڪي (ت).

• **پنگُ ج پنگَ:** ذ. نانگُ.

• **پنيارو(ت):** ذ. ائٽ يا هرلي جي مسواڙ – پاڻيالو.

– **پنٽو ج پنٽا:** ذ. صفت. پينو – فقير – گدا – بکاري – منگتو. سوالي – هٿ ٽنگيندڙ. (ث) نپٽي ج نپٽيون.

– **پني پوري ڪرڻ:** پڇت نه هئڻ جي باوجود ٻين کان مدد وٺي

Gul Hayat Institute

ڪم جي سرانجامي ڪرڻ.

• **پنو ج پنا:** ذ. [سن. پَرڻُ = پن] ڪاغذ – ڪاڳر. ڪتاب جو ورق. پنُ (تماڪ جو). ڳهه ڪي ڳنڍڻ لاءِ استعمال ٿيندڙ سون يا چانديءَ ڪي ڳنڍڻ لاءِ استعمال ٿيندڙ سون يا چانديءَ جي ٽڪري. اوزار جي ڌار يا مُنهن. تيزي (هٿيار جي). مُنهن (ڪهاڙيءَ وغيره جو). رنگ – رونق. مُنهن جي] – ڏيا. جُتيءَ جو اڳ وارو چمڙو. هيري جو هڪ قسم.

– **پنا ڪپڻ:** چمڙي مان جُتيءَ جا اڳ وارا چمڙا ڪپڻ.

– **پنائي ج پنائي:** ذ. صفت. ڪاغذي. پنا وڪڻندڙ.

– **پنوتري:** ث. فهرست. وهي يا ڪتاب جي مُنڍ ۾ ٽڪرو.

• **پنو:** مصدر "پڄڻ" مان ماضي. پڳو – پهتو – رسيو. پورو ٿيو. (ث) پني ج پُنيون.

• **پنواري:** اسم خاص. تعلقي خيرپور ميرس ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

• **پنواٽي:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **پنوباعيد:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ ديهن جو نالو (پنو باعيد جاگير، پنو باعيد رعيتي).

• **پنوخالصو:** اسم خاص. تعلقي گهوٽڪي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنوڙو ج پنوڙا:** ذ. [سن. پنڊ = ڳنڍيو] آلي مٽيءَ جو ڳنڍيو – ڳوهيل مٽيءَ جو] لَپوڙو. ڳروڏ ڪ – پڇَرَ جو ڏڪ (ڪ).

• **پنو عاقل:** اسم خاص. ضلعي سکر ۾ هڪ تعلقي، تپي ۽ ديهه جو نالو.

• **پنو عثمان:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنو غلام علي:** اسم خاص. تعلقي پني عاقل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنو نوراني:** اسم خاص. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنو نئون:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي باگي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنوهارُ ج پنوهارَ:** ذ. صفت. [سن. پشُهه] ردون يا ٻڪريون چاريندڙ – ريڍار – ٻڪرار.

• **پنوهرَ:** ذ. هڪ ذات جو نالو.

• **پنوهرڪي:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پنهانُ:** ظرف. [ف] لِڪل – ڳجهو – مخفي – پوشيده.

• **پنهَڇَرڻ:** ذ. ڪنهن غلط ڪم يا نحوست تارڻ جو اُجورو – ڪنارو. ڏنڊ – جرمانو.

• **پنهنجو پنهنجو ج پنهنجا:** ضمير (سالڪي ڏيکاريندڙ لفظ) خود جو – سندو – آپ جو "منهنجو پنهنجو، هن جو پنهنجو، تنهن جو پنهنجو".

– **پنهنجا پٽائڻ:** وڏن کي خوار ڪرڻ ـ مائٽن کي بدنام ڪرڻ – وڏن جي بي عزتي ڪرائڻ.

– **پنهنجا پيرَ ڇڏائڻ:** پنهنجي جند ڇڏائڻ – پاڻ کي آجو ڪرائڻ. تمام زور سان ڀڄڻ – تکڙو ڊوڙڻ.

– **پنهنجا سنيارڻ:** عزيز يا مِٽ مائٽ ياد ڪرڻ. ويم جو وقت اچڻ (ت).

– **پنهنجا مهينا ٿيڻ:** ويم جو وقت اچڻ – حمل جو ناٺون ۽ ڏهون مهينو ٿيڻ.

– **پنهنجا هجڻ:** عزيز هجڻ – مائٽ هجڻ. پُريا مهينا هئڻ – حمل جا ڏينهن پورا هجڻ.

– **پنهنجائپ:** ث. ڏسو "پنهنجائي".

– **پنهنجو پاڻُ:** ضمير. پنهنجي سِر – پاڻ – خود. (ظرف) خود بخود – آپي آپ.

– **پنهنجو پرائو پرايو ج پنهنجا پراوا، پرايا:** محاورو. ڪنهن جو ٻ. ڌاريو ۽ ڌر وارو. دوست دشمن – يار اغيار.

– **پنهنجو ڏگ وٺڻ:** پنهنجو رستو وٺڻ. پنهنجي نموني سان ڪم ڪرڻ. پنهنجي مرضي موجب هلڻ. جدا ٿيڻ.

– **پنهنجو ڪرڻ:** پنهنجو بنائڻ. دوست بنائڻ. همدرد بنائڻ. پنهنجي نالي ڪرڻ. سنگابندي ڪرڻ – مائٽي ڳنڍڻ.

– **پنهنجو مَٽُ پاڻ هئڻ:** يڪتا هئڻ – يگانو هئڻ (ڪنهن فن ۾). نالي وارو هئڻ. نامي گرامي هئڻ.

– **پنهنجي پاڇي کان ڀڄڻ:** هر وقت ڊڄندو رهڻ. حد کان زياده ڊپ ڪرڻ (هر عمل ۾). پاسيرو رهڻ. احتياط کان ڪم وٺڻ.

– **پنهنجي پکهرَ ۾ هڏڻ:** پنهنجا عيب ڏسي شرمسار ٿيڻ.

– **پنهنجي پکهرَ ۾ پورو هُئڻ:** پنهنجي پريشانين ۾ گرفتار هئڻ – مشڪلاتن ۾ مبتلا هئڻ. پنهنجون مشڪلاتون ڪافي هئڻ.

– **پنهنجي پيرن تي بيهڻ:** پنهنجي ڪمائيءَ وارو ٿيڻ. وڏو ٿيڻ – سمجهو ٿيڻ. پنهنجو ڌنڌو يا گهربار آساني ۽ سلامتيءَ سان هلائي سگهڻ.

– **پنهنجي پير تي ڪهاڙو هڻڻ:** پنهنجو پاڻ نقصان ڪرڻ. جو ڪائتو ڪم پاڻ کان ٿي وڃڻ.

– **پنهنجي حق ۾:** محاورو. پنهنجي واسطي – پاڻ لاءِ ـ

Gul Hayat Institute

پنهنجي باري ۾.

– **پنهنجي رَخَ وارو:** محاورو. پنهنجي خيال وارو – پنهنجي مرضيءَ موجب هلندڙ – خود خيال. رڳو پنهنجيءَ سمجهہ تي هلڻ وارو.

– **پنهنجي مَٽ ۾ ترڪڻ:** پنهنجي ڳالهائڻ ۾ پاڻ کي ڦاسائڻ. ڳالهہ تي پورو نہ اچڻ. پنهنجن خطائن سببان ڪو همت جو ڪم نہ ڪري سگهڻ.

– **پنهنجي مُنهَن:** صفت. پنهنجي خيال سان – خود خيال – روءِ سوءِ – اڪيلائي ۾ فرصت ۾.

– **پنهنجي مُنهَن ٿيڻ:** خود خيال ٿيڻ – خود مختار ٿيڻ. اڪيلو ٿيڻ – پاسيرو ٿيڻ. اڪيلائي ۽ واندڪائيءَ ۾ اچڻ.

– **پنهنجي نالي هُئڻ:** بي مثل هئڻ. نالي وارو هئڻ. ڪنهن فن ۾ يڪتا هئڻ. ٻڄنديءَ وارو هئڻ. خوددار هئڻ. خودداريءَ ۾ مشهور هئڻ.

– **پنهنجي وڻنديءَ وارو:** ذ. صفت. پنهنجي مرضيءَ موجب هلندڙ. ڪنهن ٻئي جي چوڻ تي نہ هلندڙ. پنهنجي روءِ سوءِ.

– **پنهنجي هٿان:** ظرف. پنهنجو پاڻ ڪان. ڄاڻي ٻُجهي. پنهنجي عملن جي ڪري.

– **پنهنجون پاڻ ڪرڻ:** پنهنجون خود خيال رٿائون عمل ۾ آڻڻ. "پنهنجون پاڻ پلڪ ۾. ڪري روح رضائون راءِ" (چتو ڪتي).

• **پنهوارُ:** اسم خاص. هڪ ذات.

• **پنهنوارِ:** اسم خاص. تعلقي روهڙيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پنهواري:** اسم خاص. پني عاقل. ڪوٽ ڏيجي ۽ حيدرآباد تعلقن ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پنهنورڪي:** اسم خاص. بدين. ميرپور خاص ۽ ڏگهڙي تعلقن ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پنهوارُ ج پنهوارَ:** ذ. صفت. [سن. پُشَ = رد ٻڪري + "آرُ" = وارو] ٻڪرار. ردون ٻڪريون چارائيندڙ – ريڍار.

• **پنهوارُ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي شڪارپور ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پنهوارِ پنهواري:** ٿ. گهوڙي جي بيماريءَ جو هڪ قسم (پوئين پير جو سَنڌ. تنگ جي اندرين نبض چڙهي سُجي پوي). فعل مجهول.

• **پنهوارجڻ (ت):** بيمار ٿيڻ. ٻٽ ۾ سور ٿيڻ – اُرهاتجڻ. (پنهواريو – پنهاوريو – پنهواريل).

• **پنهوارو:** اسم خاص. تعلقي ڦنمبر ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پنهواري:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

ضلعي سکر جو هڪ ڳوٺ (جتي مولانا تاج محمود امروٽيءَ جي استاد مولانا عبدالقادر جو وڏو مدرسو هو).

• **پنهوڙ:** اسم خاص. ڏسو "پنُهوَر".

• **پنهون:** اسم خاص. ڪيچ مڪران جي حاڪم جو پٽ (سنڌ جي مشهور عشقيہ قصي "سسئي – پنهون" جو ڪردار). (ڪناية) دوست. پيارو – محبوب.

• **پنهون پٽي:** اسم خاص. تعلقي ڳڙهي خيري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پنهيرُ ج پنهيرَ:** ذ. لوڙهو – واڙ.

• **پنهيرو:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (پن سنهڙا، زمين تي ڇٽ هٽي).

• **پنهيرَ وَل:** ٿ. جهنگلي وَل جو هڪ قسم (جنهن جا ٻڻ ۽ ڏانڊيون سُڪائي، ڪُٽي ۽ ٻُسائي انهن جي رَس پيئڻ جي ڪم اچي – مزاج جي ٿڌي ٿئي).

• **پنهيڙو ۽ پنهيڙ:** ذ. صفت. مسافر – وانهڙو. ڏسو "پهيڙو".

• **پنڊ، پنڊُن، پنڊون:** ذ. پيرُ – پندُ – واٽ – گسُ. نشان – اُهڃاڻ. "منجهان پنُءِ پروڙ، تو منجهہ آهيس تڪيو" (شاهہ). رازُ – ڳجهہ. رمز. چوپڙ راند جي ساري – ڳوٽ. ڏاري جو هڪ داءُ (جو صرف هڪ داٽو ڏيڪاري). چوپڙ راند ۾ آٺ، يارهن، پنجويهہ جي داءَ پوڻ سان هڪ ساريءَ کي هڪ گهر وڌيڪ هلڻ جو ويجهہ.

– **پنڊ، پنڊُن، پنڊون پارهن:** ذ. ڏاري راند ۾ ٻن ڇڪن جو داءُ (جو سوپ جو داءُ آهي). فتح – سوپ. فائدو.

– **پنڊ، پنڊن، پنڊون پارهن ٿيڻ:** تمام گهڻو فائدو ٿيڻ. سڀ ڪم سرانجام ٿيڻ. ڀاڳ ورڻ.

– **پنڊ، پنڊن، پنڊون ڇڏائڻ:** چوپڙ راند ۾ مُثل ساري ڇڏائڻ.

– **پنڊ، پنڊن، پنڊون ڏيڻ:** ڪنهن ڳالهہ جو سُر ڏيڻ – ڳجهہ ظهار ڪرڻ – راز کولڻ. ڪاميابيءَ جي واٽ ڏيکارڻ.

– **پنڊ، پنڊن، پنڊون سٽ:** ظرف. يڪدم – بنا دير – جهٽ پٽ. ڀهريائين.

– **پنڊ، پنڊن، پنڊون ڪڍڻ:** ڳالهہ ڪجهہ ظاهر ڪرڻ – اشارو ڪرڻ – راز ظاهر ڪرڻ. "پنڊن ڪنيو، راز پروڙيو". (چوٽي).

– **پنڊ، پنڊن، پنڊون مارڻ:** چوپڙ يا چَلهر راند ۾ ساري مارڻ.

– **پنڊ، پنڊن، پنڊون هڻڻ:** ڏارو هڻڻ – داءُ هڻڻ – داٽو اڇلائڻ.

• **پنشار (ڪ):** ٿ. مڇيءَ جو هڪ قسم (چلرن سان پيٽ اڇو.

Gul Hayat Institute

قد ڏيڍ انچ).

• **پَٽنائي ج پَٽنائيون:** ث. ڏسو "ٻُوارڙي" ۽ "پاوڙي".

• **پَنڊُو:** ث. [سن. پاد = چوٿون حصو + اُونڻ = گهٽ] منو حصو – پوٽو حصو.

– **پَنڊُوٽو:** ذ. صفت. پوٽو. مُنو.

– **پَنڊُوٽو پوڻ:** بيمار جو وڏيڪ ضعيف ٿيڻ – طبيعت هارجي وڃڻ.

• **پَني:** ث. پَن ول (ل). (ول) جو پَن. ٻوٽي جي ٻج ڦٽڻ وقت ظاهر ٿيل ٻه پَن (ڪ).

• **پَني ج پَنيون ٺ** [سن. پَرڻ = پن] قلعي جو ورق (جو عموماً سگريٽن جي پاڪيٽن ۾ ويڙهيل هوندو آهي). ڪنهن ڌاتوءَ مان ٺهيل چلڪندڙ پنو. سنهڙي لوهي پٽي جا چوڪنڊيارا يا گول رنگين ٽڪرا (جي دوڪانن کي سينگار ۽ پرت وغيره ۾ ڪم اچن). سامونڊي پاڻيءَ جي ٻاري سُڪڻ تي ٺهيل لوڻ جو تهه – ڦَلي. تماڪ جي ڏانڊي. جُوار وغيره جا سلا جي ڦٽڻ کان پوءِ پَن ڪڍي بيهن. ٽالپوري حڪومت ۾ ٻيج جي لحاظ سان لاء ۾ ڏکڻي ايراضي (تخميناً ٢٥ _ ٤٠ ايڪڙ).

• **پَني:** ث. هندن ۾ هڪ رسم موجب فوتي کان پوءِ ڏهن ڏينهن تائين سندس وارثن طرفان ماتم.

– **پَني پائڻ:** مري ويل جو ڪرياڪرم ڪرڻ ۽ ڏهن ڏينهن تائين ماتم ڪرڻ.

• **پَني ج پَنيون:** ث. [سن. پِندَ] ٽنگ جي نَريءَ وارو گوشت – ٻڪي. اک جي ڇپر جو اندريون پاسو "جهڙي چالي تهڙي پني" (چوٽي). ڪي پسارڪيون شيون ملائي ٺاهيل لُپري (جا سوج وغيره واري هنڌ ٻڌجي). تارونءَ تي چاڙهيل ڇپڙي. ٻڪي. ميندي وغيره جو تهه. ساڳ جو موئو (ت).

– **پَني هوڙ:** ظرف. پنيءَ يا ٻڪيءَ تائين ايندڙ (پاڻي). ٽانگهو – ننڍو (پاڻي). "پاڻي پنيءَ هوڙ، سهٽي ليڪي سير ۾" (شاهه).

• **پَنيارو (ت):** ذ. ڪم آندل شيءِ جي مسواڙ.

• **پَنياري:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنيٽ ج پَنيٽَ:** ذ. پَنُ. مصيبت. نقصان. ڏنڊ – چَٽي.

• **پَنيرُ:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم (پنير ٻوٽي جو ڦَل. ننڍي بير جيڏا داڻا دوائن ۾ ڪم اچن). ٻوٽي جو هڪ قسم. صاف آٿريل پاڻي. "مون جيڏيون ملير ۾ ٽيون پين پاڪ پنير" (نتو). سُڪل ڏونرو. [ف] مائو.

• **پَنير ڦوٽا:** ذ. پنير ٻوٽي جو ڦـرُ (بير جيڏا داڻا جيڪي دوا طور استعمال ٿين).

• **پَنيرو:** اسم خاص. فيض گنج. خيرپور ميرس ماتلي تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **پَنيري:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنيگهَ (ت):** ث. [سن. پانيَ < پا = پيئڻ] ماڪ – مات – شبنم.

• **پَنيهر:** اسم خاص. تعلقي فيض گنج ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پَنيرُو:** اسم خاص. ڏاڙهياري جبل جي هڪ شاخ جو نالو.

• **پَٽَ ج پَٽَ (ت):** ذ. اَنَ مَـٽڻ جو هڪ ماڻ. پٽڪيءَ جو چوٿون حصو. (اڳ ئي رواج موجب اَن جو ماپو. "چوٿائي" کان عمق ۾ گهٽ ۽ اڌ پاٽيءَ جي برابر هو).

• **پَٽ پَٽ:** حرف جملو. ٻه ۽ . پر – ليڪن – مگر. اڃا – هيو – وڌيڪ.

• **پَٽاٽ (ل):** صفت. ٿلهو.

• **پَٽانگ (ت):** ذ. ڏسو "پڙانگ".

• **پَٽائڻ:** فعل متعدي. ڦوندا ڦوندا ڪرائڻ – پڃائڻ (ڪپهه). عيب ظاهر ڪرائڻ – گهٽ وڌ چوائڻ. پلو پرو چوائڻ – فعل ڪرڻ – بدنام ڪرائڻ (مائٽن کي) "ٻَـچڙو ڪتو ڏٽي پٽائي". (چوٽي). (پٽيو – پٽائيندو – پٽايل).

• **پَٽيچ (ت):** ث. ڏسو "پٽڪ".

• **پَٽڪي ج پَٽڪيون (ت):** ث. [سن. پَٽَ + ڪَ < پَٽَ = واپار ڪرڻ. جنهن سان ڳنهجي] اَنَ پرڻ جو هڪ ماپو (جنهن ۾ ڏيڍ سير اَن پوي) – پاٽي.

• **پَٽڪَ ج پَٽڪون:** ث. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار اُٿيل ڪپڙي جي ٻَرَ کي ڇـڪي جهلڻ لاءِ ڪمان جهڙي ڪاٺي.

• **پَٽڪهَٽ (ت):** ذ. [هـ پَنگهَٽ] کوهه تان پاڻيءَ پرڻ جو هنڌ – ترُ.

• **پَٽنگ ج پَٽنگ:** ذ. ڍگو – ڏاند. پهلوان – بانڪو.

• **پَٽنگ ج پَٽنگ:** صفت. پيارو.

• **پَٽنگ ج پَٽنگون (ڪ):** ث. چندو – ٽٽنگ.

• **پَٽڻُ:** مصدر. پـچڙ. گهٽ وڌ ڳالهائڻ. عيب ڪولڻ. گلارو ڪرڻ. (پٽيو – پٽندو – پٽيل).

• **پَٽهارو (ت):** ذ. پاڻي رکڻ جي جاءِ.

• **پَٽهاري، پَٽهاريون (ت):** ث. صفت. پاڻي پرڻ واري (عورت).

• **پَٽي ٺ** مـٽي – خاڪ. دز – ڌوڙ – رٽي "پٽي جا پيرن جي

Gul Hayat Institute

لڳنِ کي لايان" (شاهه).

– **پَٽي تي وجهڻ:** خاڪ تي وجهڻ – مٽي تي وجهڻ. ذرا ذرا تي وجهڻ.

• **پٽيلي (ل):** صفت. ڀريون پيٽ – ڀرئين پيٽ جو چاول (ٻار) – ڀَرِيني (ت).

– **پٽيليءَ جو:** ذ. شاديءَ کان پوءِ ڀريون ٻار.

• **پِٽيڪي ج پِٽيڪِيُونْ (ل):** ث. پِٽڪي – پاٽِي (ماڻ).

• **پٽيو:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم – هِرڪُ – لَنو.

• **پوارَ:** ذ. گڏهن جي هڪ ذات.

• **پوارو (ل):** ذ. گوڙ – هُلُ – لَڙ. ڏمجر. مانڌاڻ – معاملو.

• **پُوارِي، پُوارِي (ل):** ث. دوا طور ڪم ايندڙ هڪ پسارڪو وکر. ڪُهنبي جو ٻج (اڇي رنگ جا داڻا؛ ع. قرطم. ف مسکراند). سارين ۾ ٿيندڙ گاهه ۽ ٻج جو هڪ قسم – پاواڙي.

• **پوَت:** ث. گهوڙ (جا شاديءَ جي موقعي تي مڱڻهار، حجام وغيره کي ملي). پُوئو – پَهَتُ. صلح – ناهه – سلوڪ. محبت. دوستي.

• **پوتِ:** ث. [پرا. پُتي، سن. پوتِڪا] ننڍي پوتِي. پلؤ – پلاند.

• **پوتَ:** ظرف. هڪجهڙو – ٻِتُ – جُتُ.

• **پوتُ ج پوتَ:** ذ. پوتي، پوتڙو – تُوال. گوڏِ. ڪپڙي جو ذَرُ (ل). ٻَڌي لاءِ ٻانهن (ت). تُڪرَ ذرا.

– **پوتُ پڌرو ڪرڻ (ٿ):** ڳجهه ظاهر ڪرڻ – عيب اگهاڙڻ. اندر ظاهر ڪرڻ.

• **پُوتِ (ل):** ث. موتي پوئڻ جو ڪم – پُورَ. ننڍڙا موتي. مٽڪا – مٽيا.

– **پُوتِ وارو:** ذ. صفت. پوئيندڙ – ڳهه پوئيندڙ.

• **پُوتُ ج پُوتَ:** ذ. [سن. پُتْـرَ] پُٽُ.

– **پُوت ڪاتيدار:** ذ. زمين جو پوين ڪاتيدار يا مالڪ (مثلاً: پيءُ کان پوءِ وڏو پُٽ).

• **پُوتارُ:** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **پُوتارو، پوتاڙو ج پوتارا، پوتاڙا:** ذ. پوتڙو – بوچڻ – انگوچو – گوڏِ.

• **پوتاميلُ:** ذ. واپار وغيره ۾ جمع واصل جو ساليانو تفصيل. حساب ڪتاب – ليکو چوکو.

– **پوتاميل پڌرِڻ:** جمع واصُل جو تفصيل ڪڍڻ. نفعو نقصان ڪڍڻ. منصوبو ناهڻ.

– **پوتاميل وهي:** ث. واپارين جي اصطلاح ۾ نفعي نقصان جي وچور جي بندي.

• **پوتْـرَ:** صفت. [سن. پوتِرْ] پاڪ – صاف – آڇُتُ – شُڌ.

– **پوتْرائي، پوتِرْتا:** ث. پاڪائي – صفائي.

• **پُوتـرُ:** ذ. چِٽَنِ جون ڪلون (ڪ). گاهه جو هڪ قسم (لس).

• **پوترِو ج پوترِا (ٿ):** ذ. پُٽ جو پُٽ – پوٽو. (ث) پوتِري ج پوتريُون.

• **پوتِري:** ث. جَوَن جو هڪ قِسم – جَئِي (جَوَن جي اُها پوک، جنهن جا داڻا تمام ننڍڙا ٿين).

• **پوتِڙو ج پوتڙا:** ذ. ڪپڙي جو ٽڪر (جو پوتيءَ يا گوڏَ لاءِ ڪم اچي). گوڏ جو ڪپڙو – لاڪ.

• **پوٽڪَ، پْوٽڪِي (ٿ):** ث. گوڏ جو ڪپڙو.

• **پوتو ج پوتا (ت):** ذ. ڪپڙي ٽُڪر. ننڍو پوتڙو (مٿي ڍڪڻ لاءِ). ننڍي اجرڪ. ريشم ڪپڙي جو اڍائي وال ڪن ڊگهو ۽ وال ڪن ويڪرو ٽڪرو (جو لاڙ ۾ عورتون مٿي ڍڪڻ لاءِ لباس طور پائين.)

• **پوتِي ج پوتِيُون:** ث. مٿي تي ڍڪڻ جو (زنانو) ڪپڙو – گَندي – رَئو. اوڍِڻي. بوڇڻي. چادر. ڪپڙو. "پرت ٿينديس پرين پچنديس، پچاڙيندس پوتي" (شاهه).

– **پوتِي اوڍائِڻُ:** ڪنهن عورت کي پوتي ڍڪائي. دين جي پيڻ ڪرڻ.

– **پوتِي اوڍڻُ:** بي همت ٿيڻ.

– **پوتِي پائِڻُ:** بي همت ٿيڻ – گهر ۾ بيڪار ويهڻ. زنانيون صفتون اختيار ڪرڻ.

– **پوتِي پوڻ:** مرڻ جي حالت ۾ هئڻ سڪرات ۾ هئڻ.

• **پوٽَ:** ث. [سن. پوٽَ < پُٽْ] ٿِرِي – ڳنڙِي. بوجو – بارُ.

• **پوٽُ:** صفت. ڏسو "پَوتْرَ".

– **پوٽائي:** ث. ڏسو "پَوتْرتائي".

• **پوٽاسُ:** ذ. [انگ] آتش بازيءَ ۾ ڪم ايندڙ هڪ پُورو.

• **پوٽڙِي ج پوٽڙِيُون:** ث. ڪپڙي مان ٺهيل ڳوٿڙِي (ڪتابن وجهڻ لاءِ) – ڦوٽڙِي – بَستو.

• **پوٽو (پوٽْرو) ج پوٽا (پوٽْرا):** ذ. [پرا. پوتَ؛ سن. پَوْتْرَ] پُٽَ جو پُٽُ. (ث) پوٽِي (پوٽْرِي) ج پوٽيون (پوٽريون).

– **پوٽاڻِ:** ذ. پُٽَ جو اولاد – پُٽَ جي پُهائي.

• **پوٽو ج پُوٽا:** ذ. ڪجيءَ يا ڪمند جو پَنُ. پَنُ. گاهه جي پُوٽن مان ٺهيل هار (جيڪو سوڻ طور هندو پائيندا آهن).

• **پوٽِيس:** ذ. رذل انٽي جي لُپري.

Gul Hayat Institute

• **پولو:** اسم خاص. ٽنڊي باڳي، ساماري، جيمس آباد، ڏگهڙي، کپري، جوهي ۽ وارهه تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **پولو ج پولا:** ذ. صاف مٿاهون ميدان. غيرآباد زمين (جا مٽي هٽڻ سبب آباد نہ ٿي سگهي). ميدان – سنئون پَٽُ.

– **پولو ڪرڻ:** ميدان ڪرڻ. برباد ڪرڻ.

• **پولو ابراهيم:** اسم خاص: تعلقي قنبر ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پولو نار:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي باڳي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پولي ج پوليُ:** ذ. صفت. [سن. پُرشٽ = پُٺي] بار ڍوئيندڙ (جانور) – باربردار – لاڏو (وَهٽُ).

– **پولي ڪرڻ:** وَهو ڪرڻ. مَڃو ڪرڻ – مُطيع ڪرڻ. جڙ جانورن کي وهو ڪرڻ لاءِ هيرائڻ.

• **پولي ج پوليُون:** ث. هيڙياتن جي اصطلاح ۾ ڪوهي جي چوٽيءَ تائين ويندڙ رَسي.

• **پوليڙو، پوليو، پوليئو (ٿ):** ذ. صفت. بار برداري تي هِريَل (جانور) – پولي.

• **پوليو ج پوليا:** ذ. تماڪ جو بارُ (جو عموماً پنجن مڻن تائين ٿئي).

• **پوپُ ج پوپَ:** ذ. [انگ. Pope] عيسائين جو مذهبي رهنما.

• **پُوپ (ل):** ذ. صفت. تمام ڏگهو.

• **پوپاٽيل (ل):** صفت. ٺَڪَلُ.

• **پوپانُ:** ث. چوڪري يا عورت کي چرچي طور چوڻ جو لفظ. بيوقوف عورت. نخريلڻ. ڪِل پوپ ڪندڙ عورت.

• **پوپٽ:** اسم خاص. تعلقي ڏگهڙيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پوپٽُ ج پوپٽَ:** ذ. جيت جو هڪ قسم (عموماً گُلن مٿان اُڏامي، سهڻن ۽ رنگين کنڀن سان. ڪيترن ئي قسمن جو ٿئي. بهار جي موسم ۾ پيدا ٿئي). پرت جو هڪ قسم. ڪُنڀر جو ٿانوَ تي ڪڍيل هڪ قسم جو چِٽُ.

– **پوپٽ بيهارڻ، ٺاهڻ، ڇڏڻ، رکڻ:** ڏاڙهيءَ کي صافي ڏيئي، باقي ڪن جي پرسان ڪجهہ وارَ هڪ ڪنبَ جي نموني ڇڏڻ.

– **پوپٽي ج پوپٽيُون (ل):** ث. اُڏامندڙ جيت جو هڪ قسم.

– **پوپٽي پڙهائڻ:** چالاڪي يا لُڇائيءَ سان شڪست ڏيڻ. حڪمت عملي سان مغلوب ڪرڻ. تڪليفون ڏيڻ. عاجز ڪرڻ. جُنيون ڪرڻ.

– **پوپٽي هڻڻ:** ناچ ڪرڻ وقت چپن مان هڪ خاص قسم جو آواز ڪڍڻ.

• **پوپٽيُون (ڪ):** ث. پرت جو هڪ قسم.

• **پوپرو ج پوپرا:** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (سفيد ڇلرن سان. ست پَرٽينس. وات ننڍڙو قد اڌ فوٽ ڪن).

• **پوپري:** ث. ڪٽڪ جو هڪ قسم هڪ لوڪ گيت.

• **پوپري ج پوپريُون:** ث. سهٽي عورت. سهٽي چوڪري. گُڏي. پُتلي. (جنهن سان پيٽ وغيره تماشو ڪندا آهن). آڱرين يا اٽي مان ٺهيل بوتو (جو ڊوهہ ڪرڻ لاءِ ٺاهيو ويندو آهي. جنهن ماڻهوءَ کي ڪامڻ جي زور تي مارڻو هوندو پويا اُن جو بوتو ٺاهي ان کي ڪوڪو وغيره هڻي انهيءَ ماڻهوءَ جي گهر ۾ پوري ڇڏيندا آهن). مڇيءَ جو هڪ قسم (رنگ اڇو ۽ چِلڪٽي، سَنهَن ڇلرن سان. مُنهَن سنهون. پيٽ ويڪرو ڊيگهہ ۾ اڌ فوٽ ڪان فوٽ تائين ۽ تور ۾ اٽڪل پاءَ ٿئي).

• **پوپو ج پوپا:** ذ. ڪاغذ جي ويڙهيل وَٽ. پورو ڪانو. ڪاني يا بيد جي مٿين کَلَ. ڪاني جو ڳَنپُ. ڪاني جو ٽڪرو. جوئر جي ڪانيءَ جي ڇليل ڳَري. مڇي مارڻ جي ڏور ۾ ٻڌل ڪانو. ويڙهيلَ ڪاغذ جو ڏرو يا سنهون ڪانيءَ جو ٽڪر (جو نڪ يا ڪن جي ٽوبيَل سوراخ ۾ وجهي ڇڏجي، جيئن سوراخ پُورجي نہ وڃي). ويڙهيل سيڙهيل ڪاغذ (باهہ ۾ ٻارڻ لاءِ). نـر جا رَڏل پَن (جي ڪنهن عضوي جي مُڙي پوڻ يا سوڄ تي ٻڌڻ ۾ ڪم اچن). پَکِل پَنگَ (آلي پنگ اڱڙيءَ ۾ ويڙهي باهہ ۾ ٻرڙي ڇڏبي آهي. پڇڻ بعد نشو تمام گهٽو ڪري).

– **پوپو ڪرڻ:** پنگ يا نر کي آليءَ اڱڙيءَ ۾ ويڙهي ڪـرِ ۾ پچائڻ.

• **پُو پُوري ج پُوپوريُون:** ث. توتاري – شرناءِ. سَنگَ نڪرڻ جي جاءِ.

• **پُوج:** صفت. [هہ] عزت وارو – مانوارو. بزرگ.

• **پُوجُ:** ذ. گهوڙي جي ٻوٽ جي چوڌاري ٻڌل پٽو (جو گهوڙي کي اعتدال ۾ هلائڻ جو ڪم ڏئي) – هوٽارو.

• **پُوجا:** ث. [هہ] ڏسو "پوڄا".

– **پوجا پاٺ:** ث. پاٺ پُوڄا.

• **پُوڄڻُ:** مصدر. [پرا. پُڄّڻ. سن. پُوڄَنَ > پُوڄ = بندگي ڪرڻ] پُوڄڻ – بندگي ڪرڻ.

• **پُوڄُ:** [سن. پُنج] گهڻو – ججهو – جام – مٺو – بي انداز. "پيٽن پُوڄُ پنهواريُون. ڪتا مَڪڻ ڪير" (اشرف).

• **پُوڄڻُ، پُوڄڻُ:** مصدر. [پرا پُڄَّڻ: سن. پُوڄَڻ < پُوڄ =

Gul Hayat Institute

بندگي ڪرڻ] پوڄا ڪرڻ – بندگي ڪرڻ – پرستش ڪرڻ. مڃڻ – عقيدت رکڻ. دل سان چاهڻ. عزت ڏيڻ. پيار ڪرڻ. (پوڄيو – پوڄيندو – پوڄيل).

– **پُڄَ:** صفت. پوڄا جي لائق. عزت وارو – مانوارو. عام طور پيءُ ڏاڏي يا بزرگ جي نالي سان عزت طور ڪم ايندڙ لفظ. بندگي. عزت. پيار – محبت.

– **پُڄا پاٺ:** ذ. ڌرمي ڪِريا ڪَرَم. بندگي.

– **پُڄا ڏيڻ:** سزا ڏيڻ – سيڪت ڏيڻ.

– **پُڄارو ج پُڄارا:** ذ. صفت. پوڄا ڪندڙ – پوڄيندڙ. پرستش ڪندڙ.

– **پُڄارِي ج پُڄارِي:** ذ. صفت. پوڄا ڪندڙ – پوڄارو. پيروي ڪندڙ. چاهيندڙ. معتقد.

• **پوڄو (ل):** ذ. اُٺ جي پير ۾ نڪتل ڦوڙهو. (صف) ڏِنگو – ڪوٽو.

• **پوڄاڙي ج پوڄاڙيون:** ث. وڃين جو وقت – پوياڙي – نماشام – سانجهي. "پوڄاڙيءَ پٽن تي چونگارين چڙا" (شاهه).

• **پوءِ:** ظرف. بعد ۾. آخر ۾ _ پڇاڙي جو. اڳي پوءِ _ آخرڪار – آئنده لاءِ.

– **پوءِ پرينهه:** ظرف. اڳي پوءِ _ نيٺ – آخرڪار.

– **پوءِ جو پهر:** ذ. پڇاڙيءَ جو وقت – پيري. عمر جو آخري وقت.

• **پوءَ:** ث. [سن. پشچات = پويان] پونئير – وياءُ _ اولاد – پيڙهي – نسل.

• **پوءَ:** ث. موتين وغيره جي پوئڻ جي حالت. مڇيءَ جا تمام سنهڙا ڪنڊا.

• **پوڄ:** ذ. صفت. خسيس – نيچ. هلڪڙو – ڪميڻو. حقير. اجايو.

• **پوچارڻ (ڪ):** مصدر. سنڀال ڪرڻ – خبر لهڻ. پالنا ڪرڻ. دلاسو ڏيڻ. بوڙڻ (ماس ۾) گپائي ڪڍڻ (چاقون وغيره). (پوچاريو – پوچاريندو – پوچاريل).

• **پوچار:** ث. سنڀال. دلاسو. خبرداري.

– **پوچارو ج پوچارا:** ذ. دلاسو – تسلي "وينو ڏي ڏکين ڪي پنهون جام پوچارا" (شاهه).

• **پوچر (ٿ):** ذ. صفت. ڇَٽ – ٻُوزان.

• **پوچڻ:** فعل مجهول پوئجڻ (موتي وغيره) (پوچيو – پوچبو – پوچيل).

• **پوچو ج پوچا:** ذ. [سن. پُسْتَر = پلستر لڳائڻ. صاف ڪرڻ] ليپو – راڳو – پوچو. سفيدي – پوچي – چونو. ليپي ڏيڻ لاءِ ڪپڙي جو موئو. انگوچو. ننڍڙي گوڏ.

– **پوچو ڏيڻ:** ليپو ڏيڻ – هلڪو راڳو ڏيڻ. لي مِٽي ڪري ڇڏڻ. سچين ڳالهين کي لڪائڻ.

• **پوچو ج پوچا:** ذ. صفت. [ف. پوچ] ڏنگو – ڦڏو. ڪوجهو. "ڏکڻ مٿي ڏول جا پُوچا ڏنم پير" (شاهه). خراب. نرم، آهستي – اڻ لکو (ٿ).

• **پوچي ج پوچيون:** ث. ڇُن جو راڳو – سفيديءَ جو پلستر – سيڙهيءَ جو هٿ. پيش يا سُجاتي جي مُوڙي (جنهن سان پوچي ڏجي).

– **پوچي ڦيرڻ:** صفا ڪرڻ – چلڪائڻ. نقش ميٽڻ – اکر ڊاهڻ. ڪئي ڪمائي ڪُٽ ڪرڻ. نهيل ڪم ڦٽائڻ.

• **پوچار:** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **پوڇاڻبو ج پوڇاڻبا (ل):** ذ. پڇ – پڇڙي. چادر يا رِلي جو پنيان پيرن تائين لڙڪندڙ پلاند. ٻٽ جي پنئين پاڳي جو اهو چيڙو جنهن تي سڄ اُپرڻ سان اُس جو تڙڪو پوي (ٿ).

• **پوڇڙ:** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **پوڇڙ ج پوڇڙ:** ذ. [سن. پُڇّ = پڇ] پڇڙ – پڇ وارو حصو. پڇاڙيءَ وارو حصو. ڪنهن به شيءِ جو پڇاڙيءَ وارو حصو. ڪانياٽيءَ جي رسي وغيره جو چيڙو. ڪمند جو مٿيون حصو. رَڃ جو هڪ حصو. درياءَ جو تانگهي پاٽيءَ وارو پاسو.

• **پوڇڙو ج پوڇڙا (ٿ):** ذ. رَسي جو پوڇڙ. چيڙو.

• **پوڇڙي ج پوڇڙيون (ل):** ث. پڇاڙي وارو حصو. پُڇڙي مڇيءَ جي پڇ وارو حصو. واهه يا ڪَڙئي جي پڇاڙيءَ وارو حصو. ننڍو پڇ. نانگ بلا جو پڇ وارو پاڳو.

• **پوڇنڊ (ل):** ذ. پوڇڙ – چيڙو پڇڙي.

• **پوڇڻ:** مصدر. [برا پُڇڇِئي: سن پرڇت] اُگهڻ – صفا ڪرڻ. پڇڻ – سوال ڪرڻ.

• **پوچو ج پوچا (ڪ):** ذ. تڏو – پڙچ. ٽونري.

• **پوڊينو:** ذ. [ف] مصالحي طور ڪم ايندڙ خوشبودار ٻوٽي جو هڪ قسم. ڦودنو.

• **پوڙو ج پوڙا:** ذ. صفت. تندرست – سگهو. ٿلهو – متارو. هي لفظ هميشه "پڪو" جي تابع ٿي ڪم اچي "پڪو پوڙو".

• **پودائي پودايو ج پودائا، پودايا:** ذ. صفت. پوءِ ڏاول. نٺيءَ مان ملڪيت وارو ٿيل. تند مزاج. آجائي وڏائيءَ وارو. هلڪي طبيعت وارو. "پودائي کان قرض نه ڪڄجي، توڙي لٽائي لڪ". (چوٽي).

Gul Hayat Institute

• **پوڙڻ (ث):** مصدر. آرام ڪرڻ. ليٽڻ – سمهڻ.

• **پوڙ (ث):** ذ. ڪچا ۽ ننڍا گدرا وغيره.

• **پور (ث):** ظرف. گذريل سال – پَر.

– **پوروڪو:** ظرف – پَروڪو – گذريل سال وارو.

• **پورُ ج پورَ:** ذ. [سن. پول] خالُ. پولاڻ. وڏو سوراخ (ڪاٺ وغيره ۾). ڇِـرُ جو ٽپو – ڇاپو. ڪاٺ تي اڪريل ڇٽ (جن سان ڪپڙي تي ڇٽَ ڪيجن). آگر جي ٽن حصن مان هڪ حصو. گَدَّهَ يا گهوڙي جو ڪُـرُ (ٿ).

• **پور گَر:** صفت. [ف. پور + گَـر] پور ٺاهيندڙ. ڪپڙن تي ڇاپو هڻندڙ. ڇِرڻ ۽ ڇِـٽڻ جا ٺَپا ٺاهڻ وارو.

• **پُور:** صفت. "پُورو" جو مُخفف. پورو. هڪ جيترو – هڪ جيڏو. برابر. عموماً مرڪب لفظن جي اڳيان يا پويان ڪم اچي "پور وچوٽي". پرپور وغيره.

– **پُورِ پاسڪُ:** صفت. هڪ جيڏن پاسن وارو – برابر پاسن وارو (ٽِـڪندو چوڪُندو يا گهڻ ڪُندو).

– **پُور وچوٽِ:** صفت. پوري وچوٽيءَ تي هڪ جيتري مفاصلي تي (ليڪون. جن جي ٻانهُن ڪِي ڪيترو به وڌائجي ته ٻاڻ ۾ نه گڏجن. هميشه ساڳئي مفاصلي تي رهن).

• **پُورُ:** ذ. [ف] پُوران ـ پٽ – فرزند.

• **پُور ، پُورُ:** ث. [سن. پُـر = شهر] ڳوٺ. ڪن ڳوٺن ۽ شهرن جي نالن سان گڏ ڪم ايندڙ لفظ. شهدادپور. خيرپور. ميرپور". ڏسو "پُر".

• **پُورُ:** صفت. [ف. پُر] پريل – تار – ٽُب – لبالب. ڏسو "پُر"

– **پُورارو:** ذ. صفت. پنهنجي خيال وارو. جوڃڪائي. پُورالو.

– **پُورالو ج پُورالا:** ذ. صفت. پُورن وارو – رِيچَڪائي – چوڃڪائي – مؤجي. سودائي. گهوجائي. وهمي. غير مستقل مزاج.

– **پُورالِي:** ث. پُورن واري. پنهنجي رُخَ واري. سنڌونديءَ جو هڪ صفاتي نالو (جيڪا هر وقت جدا جدا طرفن ڏي پنهنجو وهڪرو بدلائيندي رهي ٿي). (اسم خاص). لس ٻيلي ۾ هڪ نديءَ جو نالو.

– **پُورائيتو:** ذ. صفت. ڏسو "پورالو".

– **پُور پرائڻ:** ڳڻتيون پرائڻ. ويچارن ۾ پوڻ. سورَ پرائڻ. "برايائين پُورَ اڳئين ڪان جي اگرو" (شاهه).

– **پُور پوڻ:** خيال پوڻ – ويچار اچڻ. وهم پوڻ. جوڃڪيون اچڻ. اڌما اٿڻ. ٻن ميِنهُن جي سِگن جو ٻاڻ ۾ اٽڪي پوڻ. دشمني ٿيڻ. جهيڙو ٿيڻ. ضد پوڻ.

– **پُورَ ڄمائڻ:** ڌيان لڳائڻ – خيال ڪرڻ. خيال پڪو ڪرڻ.

– **پُورَ ڪُنڍي ج پُورَ ڪُنڍيُونَ:** ث. سُهڻن ۾ گول وَرِيلَ سِگن واري مينهن.

– **پُور وجهڻ:** جهيڙو ڪرڻ. ضد وجهڻ. اجايو ستائڻ.

– **پُوري ج پُوري:** ذ. صفت. پُورالو – پُورن وارو – پنهنجن خيالن وارو.

• **پوراٽ:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پوراڇو:** اسم خاص. تعلقي ميهڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پورارو پورارَو (ل):** ذ. آبي پکيءَ جو هڪ قسم (ڇهنب ڊگهي اڍائي انچ ڪن. سنهي ڪمان وانگر وريل. درياهه جي ڪَپَ تي ويهي کاڌو حاصل ڪري. وڻ تي ڪونه ويهي).

• **پوراٽ ج پوراٽون:** ث. ٽن سالن جي اُٺ. جَوان ڏاچي. وَڏي اُٺ. تمام وڏي عمر جي عورت.

• **پُوراڻ:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پورائڻُ (ڪ):** فعل متعدي. ٻيڙيءَ ڪي اڳتي هلائڻ – هاڪارڻ. مصدر. "پورڻ" مان فعل متعدي بالواسطه. دفن ڪرائڻ. لَتائڻ. (پورايو – پورائيندو – پورايل). بند ڪرائڻ (در وغيره).

• **پُورائُو:** ڪوٽ يا ڪمي جي پورت – پورائي. تڪميل. سرانجامي.

– **پُورائُو ڪرڻ:** پورت ڪرڻ – ڪوٽ پرڻ. سرانجامي ڪرڻ.

• **پُورائِي:** ث. پُورَت – پورائُو. ڪفايت (خرچ ۾). سالميت. تڪميل.

– **پُورائي سُورائي:** ث. ڇڪي تاڻي ڪوٽ جي پورائي. آمدني ۽ خرچ مَس مَس پورو ڪرڻ. پورت سورت. ڪفايت شعاري.

• **پُورَبُ:** ذ. [سن. پُورُو] اوڀر – اڀرندو – مَشرِق. اُڀرندي وارو ملڪ. اوڀر جو واءُ. ڀارت ۾ ڪانپور ڪان بهار تائين علائقو. (صفت) اصلي – قديم. پهريون اَوائلي.

• **پُوربي ج پُوربي:** ذ. صفت. اڀرندي وارو – مَشرِقي. اڀرندي جو رهاڪو. پورب جو رهاڪو. اصلي – آدي – قديم. (اسم خاص) فقيرن جو هڪ گروه.

– **پُوربي ڏوريو:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم – سنهون ڏوريو. ململ.

– **پُوربيو ج پُوربيا:** ذ. صفت. پورب جو رهاڪو. پوربي.

• **پُورَبُ، پُوربي:** ث. "سريراڳ" جي هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

• **پُوربي:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **پُورَتَ ج پورَتُونَ:** ٿ. [سن. پُورت] پُورائي – تڪميل. ڪوٽ پرڻ جي حالت. اهڙي حالت جنهن ۾ زندگيءَ جون ضرورتون پوريون ٿي سگهن – ڪفايت.

– **پُورَت سُورَت:** ٿ. چڪي تائي ڪوٽ پوري ڪرڻ جي حالت – پُورائي سورائي.

– **پُورت ڪرڻ:** پُورائي ڪرڻ – ڪوٽ پرڻ. سرانجامي ڪرڻ. ڪفايت شعاري ڪرڻ.

• **پوُرَسَ (ٿ):** ٿ. خوشي. بانُوَرُ. حرص.

• **پورس:** اسم خاص. پنجاب جو هڪ مشهور راجا (جنهن سڪندر يوناني سان جنگ ڪئي هئي).

• **پُورَڻ، پُورڻُ:** صفت. [سن. پُورڻ] پورو – ثابت – سارو – سڄو – ڪامل. ڀهتل پرش – وياپڪ. هندن جي هڪ ديوتا جو نالو.

– **پُورَڻتا، پُورَڻتا:** ٿ. سچائي – مڪمل يا ثابت هئڻ جي حالت – سالميت.

– **پُورَنماسي، پُورَنماشي، پُورَڻماسي:** ٿ. چنڊ جي مڪمل هئڻ جي حالت. چنڊ جي چوڏهين رات.

• **پُورَن ڀڳت:** اسم خاص. هندن جو هڪ مشهور فقير (جنهن تي سندس ماٽيجي ماءُ بهُتان مڙهي جلاوطن ڪرايو هو).

• **پُورَيَتَ:** ٿ. پورڻ ۽ پٽڻ جي حالت. چِنيَ (اکين جي). اکين ٿمڪائڻ جي حالت.

– **پُورَ پُوران:** ٿ. ڏبالَتَ – ڏبي ڏبي پُورڻ يا بند ڪرڻ.

– **پُورجَڻُ:** مصدر. "پورڻ" مان فعل مجهول. بند ٿيڻ. بندجڻ. دفن ٿيڻ. قيد ٿيڻ. زمين يا ڪنهن ٻيءَ جاءِ ۾ بند ٿيڻ (پوربو – پوربو – پوربل).

• **پُورِتو ج پُورِتا:** ذ. ڪنگير – لوهو ڏوٿلو. واريءَ منجهان نهيل تختي تي ليڪن ڪڍڻ لاءِ جُهنبدار ڪاٺي: اکرن لکڻ جو هڪ نمونو.

• **پورو ج پورا:** ذ. صفت. [سن. پُليَہ] اهو جسم جنهن جي اندرئين حصي ۾ خال هجي. پولو – خالي – ڪوڪو – ڏانڊو. "نهرو" جو ضد. (ٿ) پوري ج پوريُونَ.

– **پوراڻ، پورائي:** ٿ. پولائي – پوري هئڻ جي حالت. خالُ – پورُ.

– **پورو هڏو:** صفت. ضعيف – اپرو.

• **پُورا مهينا:** محاورو. حمل جو نائون ۽ ڏهون مهينو – وِيَمَ جو وقت ويجهو هئڻ جي حالت.

– **پُورَن ڏينهن جو:** محاورو. نهايت چالاڪ – وڏو حرفتي. لُچ – بدمعاش.

– **پورو ٿيڻ:** مڪمل ٿيڻ – سڄو نهي راس ٿيڻ. ختم ٿيڻ – بس ٿيڻ. چٽ ٿيڻ – ناس ٿيڻ. مري وڃڻ. پُڄڻ (خاتمي تي پڄي اچڻ – ڪُپ ٿيڻ – نهڪڻ – ٺيڪ ٿيڻ. ڪافي ٿيڻ. ڪمي پوري ٿيڻ.

– **پُورو پائو (ٿ):** ذ. مُدي تي جاول قَـرُ – مقرر وقت تي جاوَلُ.

– **پُورو پنو ج پورا پنا:** ذ. صفت. وچولو – مُعتَدِل – مناسب – واجبي. گهرج جيترو. (ٿ) پُوري پني ج پوريون پنيون.

– **پُورو پنو ڪمربند:** ذ. دنيا جو پوري پني آبهوا وارو طبعي ڀاڱو. دنيا جي پنجن طبعي حصن مان هڪ حصو. ٻه ڪمربند آهن. ١. اُتر پورو پنو ڪمربند. ٢. ڏکڻ پورو پنو ڪمر بند – مِنطَقهُ مُعتَدِلَہ.

– **پُورودَمُ:** ذ. تحرير ۾ جملي جي خاتمي تي آيل بيهڪ جي نشاني – Full stop.

– **پُورو سارو:** ذ. صفت. پُورو سُورو. (ٿ) پوري ساري.

– **پُورو سُورو ج پُورا سُورا:** ذ. صفت. ڪس پورت جيترو. مُشڪل سان پورو ٿيندڙ – چڪي تائي پورو ٿيندڙ.

– **پُورو ڪرڻ:** راس ڪرڻ – ختم ڪرڻ – مُڪمّل ڪرڻ. نهڪائڻ. برابر ڪرڻ. ماري ڇڏڻ.

– **پُورِنْ مهيني:** ظرف. حمل جي آخرين مهيني ۾. ويم ڪي ويجهي.

– **پُورِيُون ڪرڻ:** سڀ طرح ڪوشنون ڪرڻ. سڀ حيلا هلائڻ. تمام گهڻي ڪوشش ڪرڻ. دنگ ڪرڻ (چالاڪين ۾). تڪليف ڀهجائڻ ۾ ڪا ڪَسَر نہ ڇڏڻ.

• **پورهيَتُ ج پورهيَتَ:** ذ. صفت. پورهيو ڪندڙ – ڪاسبي. پيٽ گذر لاءِ محنت مزوري ڪندڙ. ڪمي – مزور. (ٿ) پورهيت ج پورهيَتُون.

– **پورهيَتي:** ذ. صفت. پورهيو ڪندڙ – محنتي – جفاڪش. مزدور.

• **پورهيو ج پورهيا:** ذ. پيشو – ڪَرُ – ڪَسَبُ. محنت – مزدوري. ڪشالو – جَتَنُ.

– **پورهيو ڪارهيو:** ذ. ڏنڌو ڏاڙي – ڪم ڪار – محنت مزوري.

• **پُورِيُ ج پُورِيُونَ:** ٿ. گيهه يا تيل ۾ تريل ميدي جو ننڍڙو ٿلڪو (جيڪي دال، ڀاڄي، سيري وغيره سان کائجي). مڇيءَ جو هڪ قسم.

• **پُوريا:** ٿ. [ه] هندول راڳ جي هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

Gul Hayat Institute

- **ٻوڙ ج ٻوڙ(ت)**: ذ. مينهن کي پيرن ۾ ٻڌڻ جو رسو ('ٻکڙ' جي واڳي يا ٻڇاڙي) جانورن ڦاسائڻ جي ڪَڏ. سَنب (ت).
- **ٻوڙائي ج ٻوڙائيون (ت)**: ث. ڏسو "ڦوڙائي".
- **ٻوڙڻ (ت)**: مصدر. ٽنبڻ. "تيزا گهمائي نينهن جا، اچي پاڻ پرين پوڙيا" (عبدالله فقير ڪاتيار).
- **ٻوڙهو ج ٻوڙها**: ذ. صفت. پرا. پوڊ: سن. پروڊ < پر = گهڻو + اَڍ = ڪنيل] وڏي عمر وارو – ڪراڙو – ٻڍو – پيرسن – عمر رسيده. جهور. جهونو. (ث) پوڙهي ج پوڙهيون.
- **ٻوڙهائي**: ث. ٻڍاپڻ – پيري – ڪراڙپ. هيڻائي – ڪمزوري.
- **ٻوڙي ج ٻوڙيون**: ث. [سن. پاد = پير] ڏاڪڻ تي پير رکي چڙهڻ لاءِ لڳل ڪاٺيءَ يا تختو ڏاڪو – زينو. ٻيڙيءَ تان لهي ڪناري تي پهچڻ لاءِ تختو. مصرع جي هڪ ٽڪ. مينهن جي پير ۾ ٻڌڻ لاءِ ٻٽي رسي – پينجهوڙي (ل). گهوڙي کي ٻڌڻ لاءِ چم جي ڪڙي واري رسي (ت).
- **ٻوز ج ٻوز**: ذ. [ف] وات. مُنهن (خاص طرح گهوڙي جو) ڏمڇي – پوزي. مستي. ٽٽ (ڪ).
- – **ٻوز بند ڪرڻ**: وات بند ڪرڻ. سوڙهو گهٽڻ. وايون بطال ڪرڻ. ٽٽ منجهائڻ. سيڪت ڏيڻ. بڪواس بند ڪرائي ڇڏڻ.
- – **ٻوز چاڙهڻ**: سيڪت ڏيڻ. تنگ ڪرڻ. سخت تنبيهه ڪرڻ. وڏي تهمت ٻڌي ويهڻ.
- – **ٻوز ڏيڻ**: تنگ ڪرڻ – سوڙهو گهٽڻ. سيڪت ڏيڻ. هلاڪ ڪرڻ. هيڪوڙ جي ٻيڻ ٻڌڻ. ٻنڌ ٻڌي ويهڻ.
- – **ٻوزمال**: ذ. نعل هڻڻ وقت گهوڙي جي مُنهن کي ٻڌڻ جي رسي.
- **ٻوزاني**: اسم خاص. هڪ جبل جو نالو (نئن بارڻ کان اتر طرف).
- **ٻوزت (ت)**: ث. آڪڙ – وڏائي. مستي. ٻٽاڪ.
- **ٻوزر (ل. ڪ)**: ث. دوڙ. وڏائي. مستي.
- – **ٻوزر ڪرڻ**: وڏائي ڪرڻ. مستي ڪرڻ.
- **ٻوزڻ (ڪ)**: مصدر. ڪاوڙجڻ. وار ڪاندارجڻ. سيسرائيون نڪرڻ.
- **ٻوزڪي ج ٻوزڪيون (ڪ)**: ث. دلاسو. ڏٽو. ڪوڙو دلاسو.
- – **ٻوزڪيون ڏيڻ**: ڏٽا ڏيڻ _ ڪوڙا دلاسا ڏيڻ.
- **ٻوزو ج ٻوزا (ڪ)**: ذ. اٺ کي پير ۾ ٿيندڙ هڪ مرض (بيماريءَ سبب اٺ جو تلهو ٿيل اڳيون پير).
- **ٻوزي ج ٻوزيون**: ث. ڏمڇي. ٽونٽي – لت. وڏائي. ڪجيءَ ۽ جوئر جو سنڌو.
- – **ٻوزي هڻڻ**: لت هڻڻ – ٽونٽي هڻڻ.
- – **ٻوزيون چلڻ**: لتون هڻڻ. ٺينگ ٽپا ڏيڻ.
- **پوزيشن**: ث. [انگ] حيثيت. بيهڪ. درجو. حالت.
- **پوسا**: ث. ڪٽڪ جو هڪ قسم.
- **پوست**: ث. [ف] کل – چمڙي. پُست جي ڏوڏي.
- – **پوستي ج پوستي**: صفت. ڏوڏي پيئندڙ. نشئي.
- **پوستين ج پوستينون**: ث. [ف] وارن واري کل مان ٺهيل ڪوٽ. (جنهن کي وارن وارو پاسو اندر ٿئي).
- **پوسٽ ج پوسٽون**: ث. [انگ. Post] ٽپال – ڊاڪ – خط پٽ. جڳهه – عهدو – چونڪي.
- – **پوسٽ آفيس**: ث. ٽپال آفيس – ٽپال گهر – ڊاڪخانو.
- – **پوسٽ ماسٽر**: ذ. پوسٽ آفيس جو وڏو عملدار.
- – **پوسٽ مئن**: ذ. ٽپالي.
- **پوسٽر ج پوسٽر**: ذ. [انگ. Poster] وڏو اشتهار (جيڪو عام طرح پٽين تي لڳايو وڃي).
- **پوسڙڪو**: اسم خاص. تعلقي مٺيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- – **پوسر**: ث. ساڙ – پچ – جَلَ – ڪامَ. حسد – خارش (زخم يا ڦٽ ۾)
- – **پوسرات**: ذ. حسد – ساڙ. بغض.
- – **پوسرائڻ**: مصدر. "پوسرڻ" مان متعدي بالواسطه. ساڙ ڏيارڻ – جلائڻ. ڪاوڙائڻ – اندر ساڙڻ. (پوسرايو – پوسرائيندو – پوسرايل).
- – **پوسرجڻ**: مصدر. "پوسرڻ" مان فعل مجهول. سڙڻ – پچڻ. حسد ڪرڻ. (پوسريو – پوسريو – پوسريل).
- – **پوسلو**: ذ. پوسل. گپ جهڙي زمين.
- – **پوسلي**: ذ. پوسل واري زمين تي رهڻ ڪري ٿيل بخار.
- **پوسڻ**: مصدر. [سن. پوشڻ] پرورش ڪرڻ. نپائڻ – تاتڻ. هي لفظ هميشه "پالڻ" جو تابع ٿي ڪم اچي "پالڻ پوسڻ"
- **پوسو**: ذ. پاڻيءَ جو زيان – هارَ وِيَرَ. پيچو. گاهه لاءِ پاڻي ڇڏيل زمين. فصل کي زياده پاڻي ڏيڻ جي حالت.
- **پوش**: ندا. [ف. بہ + هوش = خبرداريءَ سان] خبردار! – هوشيار! – پري، چتاءَ جو آواز (تہ "پري ٿيو").
- – **پوش پوش**: ندا. پاسي پاسي! پري پري! پري ٿيو! هٽي وڃو!
- **پوش ج پوش**: ذ. [ف]. ڍڪ – غلاف. حجاب – پردو – نقاب. لباس. پرت پريل ڪپڙو (جو غلاف طور ڪم اچي). ڪتاب مٿان ڏنل ڍڪ (ڪپڙي يا ڪاغذ جو). (صفت)

Gul Hayat Institute

ڍڪيندڙ. "پرده پوش، پاپوش وغيره".

– **پوشِي:** ث. ڍڪڻ جي حالت. مرڪب لفظن جي آخر ۾ ڪم ايندڙ لفظ "پرده پوشي، چشم پوشي وغيره".

– **پوشِيَل:** صفت. پوش چڙهيل – ڍڪيل.

• **پوشاڪ ج پوشاڪُون:** ث. [ف] وڳو – لباس – ڪپڙا (پائڻ جا).

– **پوشاڪِي ج پوشاڪي:** ذ. صفت. پوشاڪ وارو. سٺا ڪپڙا پائيندڙ – ڪپڙي لٽي اُجڪ – خوش پوشاڪ وارو.

• **پوشِيدو ج پوشيدا:** صفت. [ف. پوشيده] ڍڪيل. لِڪل – مخفِي. صاف. سٺو – نِرمل – اُجرو. زيبدار – عمدو – سهڻو – نَاهوڪو. نازڪ – نفيس. ڏاهو – سياڻو. دانا.

– **پوشيدائي:** ث. صَفائي. سُٺائي. اڇائي. اجرائي. نرملائي. نزاڪت. نفاست (عادتن توڙي ڪپڙي لٽي ۾).

• **پوڪ ج پوڪُون (ٿ):** ث. واڙ (ٻڪرين جي).

• **پوڪ پوڪُون:** ث. آبادي – زراعت – راهه – فصل. فصل بيٺل زمين – ٻني.

– **پوڪائي:** ث. پوڪڻ جو اُجورو.

– **پوڪائِڻُ:** مصدر. "پوڪڻ" مان متعدي بالواسطه. آباد ڪرائڻ (زمين) – پوڪ ڪرائڻ.

– **پوڪ پوڪڻ:** نيڪيءَ جو ڪم ڪرڻ. ڪنهن سان چڱو قدم کڻڻ. ڪنهن سان اثر رسوخ پيدا ڪرڻ. نيڪ يا بدعمل ڪرڻ.

– **پوکِجڻُ:** مصدر. "پوڪڻ" مان فعل مجهول. آباد ٿيڻ.

– **پوڪ ڪرڻ:** آبادي ڪرڻ – فصل پوڪڻ – ٻني ڪرڻ.

– **پوڪ لڻڻ:** نتيجو پوڳڻ "جيڪا پوڪ ڪو پوڪيندو اهائي لڻندو".

– **پوڪڻي:** ث. پوڪڻ جو نمونو.

• **پوڳرالُ (ٿ):** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **پولَ ج پول:** ذ. [سن. پُلْ] پورُ – خال – خَلا – سوراخ – ٽُنگ – ٻِر کُهَلُ. راز – ڳُجهه. عيب – وِڌ. [سن. پُشچات = پوءِ] پڇاڙي – آخر. ڪنهن بہ شيءِ جو پويون حصو. ڏڙ جو پويون حصو – ڍُونگري – پولُهه. بيل گاڏيءَ جي وچين ڪاٺي. گهوڙي گاڏيءَ جي اڳ وارين ٻن ڪاٺين مان هڪ ڪاٺي. [انگ – Pole] ٿنيو.

– **پولَ پڌرا ڪرڻ:** راز ظاهر ڪرڻ. ڳُجهه پڌرا ڪرڻ. عيب کولڻ. ٻئي جا کُڏا کَرَ ظاهر ڪرڻ.

– **پولَ سيڙهِي (ٿ):** ث. نرم ٽڻن واري ٻڪري (جا ٿوري زور تي ڏهي سگهجي).

• **پولادُ:** ذ. [ف] فولاد – رڪ.

• **پولارُ ج پولارَ:** ذ. [سن. پُلْ] پورُ – خال – پولُ. پنجن عناصرن مان هڪ عنصر. (هوا، باهه، پاڻي، مٽي، پولار). زمين ۽ آسمان جو درمياني فاصلو.

• **پولِري (ٽ):** ث. پيرن ۾ پائڻ جو هڪ ڳهه.

• **پولِڙو، پولِٽو ج پولِڙا، پولٽا (ل):** ذ. ليڏوٽو (اُن جو). اُٺ ۽ گڏهه جي فضلي جو هڪ گهولڙو.

• **پولِڙي، پولِٽي ج پولِڙيون، پولٽيون (ل):** ث. ڦولِڙي، ٻڪريءَ، رِڍ وغيره جي فضلي جي هڪ ڳوڙهي.

– **پولڙيون، پولٽيون کڻائڻ (ڪ):** بي عزتيءَ جهڙو ڪم ونڻ. تڪليف ڏيڻ. هيسائڻ – دٻاءِ رکڻ.

• **پولو:** ذ. جنڊ جي صفائيءَ جو ڪپڙو – ناٽو. تورو – گونهه. [انگ] راند جو هڪ قسم. (جيڪا گهوڙن تي چڙهي کندا آهن).

• **پولو ج پولا:** ذ. صفت. پورو – سڪڻو – ٺلهو. نرم – ڪُنئرو.

• **پولهه ج پولهه (ل):** ذ. پنيون پچ وارو حصو. ڏسو "پولُ".

– **پولهه اوڳر:** ث. ٽيڪ جو مرض – اَسي قلي – پُرڪ.

• **پولِي ج پولِيُون (ت):** ث. تيلَو (ڪٽڪ جو).

• **پُولِيس ج پُولِيسُون:** ث. [اَنگ. Police] ڏوهن بند ڪرڻ ۽ امن قائم رکڻ جو کاتو – شهر راکا – سپاهي. شهر جي حفاظت وارو شهري (Civil) عملو.

– **پُوليس ٿاڻو:** ذ. پوليس جي رهڻ جو هنڌ. ٿاڻو – گهاٽ – چونڪي.

• **پَوَن:** ث. [سن. پَوَنْ] هوا – واءُ. هير.

• **پُوناري ج پُوناريُون (ڪ):** ث. اوچو ڪاڏو. سَٽَ رَچي.

• **پُونبِوِي:** اسم خاص. تعلقي ميرپورساڪري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پُونبِوِي:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ساڪري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پُونبِلو ج پُونبِلا (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (بنا ڇلرن، گَوشت نرم، قد ۴ کان ٦ انچ. ٻہ قسم: هڪ اڇو ۽ ٻيو ڪارو).

• **پُونٽ ج پونٽَ (ت):** ذ. ڪوڙ – ٻَناڪَ.

– **پُونٽو ج پونٽا:** ذ. صفت. ڪوڙو – ٻَناڪِي.

– **پُونٽ هڻڻ:** ڪوڙَ هڻڻ – ٻَناڪون هڻڻ.

• **پُونَڄ ج پُونجون (ٿ):** ث. پُڇڙي – پُڇ. چيلهه (جانور جي).

• **پُونجارَ ج پُونجارُون:** ث. پُڇڙي – ٻوٽي. "ڪيرن جا ٻہ خمار، پيهن جي پونجار تي". (سچل).

Gul Hayat Institute

• **پُونجي پُونجهو ج پُونجا، پُونجها (ت):** ذ. بچت. پَچاڙيءَ جي رهت. ڳاهڻ بعد انّ سان مليل گَدا (ت). اُهي ساريون جن جو انّ ماريل هجي.

• **پُونجي ج پُونجيون:** ث. [سن. پُنج] ميڙيل ڌن. سرمايو – مُوڙي. ملڪيت. بچت. سَمَرُ. ڏنڌي ۾ سيڙايل. اصل رقم.

• **پُونجهہ ج پُونجهون:** ث. پُڇ – پُڇڙي. پُنِي. پڇاڙي. پويون حصو. غاشيه جو پويون پلاند.

• **پُونجي ج پُونجيون:** ث. گَهَه جو هڪ قسم. ٻانهن ۾ ٻڌڻ جي سون يا چانديءَ جي پَٽِي.

• **پُونجُ ج پُونجَ (ت):** ذ. [سن. پُنجَ] پُڃُ.

• **پُونجَلُ (ت):** ذ. ٿَڪَل وهت.

• **پُوندو ج پُوندا (ت):** ذ. ٻَندَرُ. ٻُنڌڻ.

• **پُونس (لس):** ظرف. هڪدم – جهٽ پٽ. "هو پونس پٽي تي ائين اچي جيئن مانجهي ملهه وڙهن" (نوت). "ڪبُوتر ڪونڊين تي پُونس ڪريو پون". (ڏونگريو).

• **پُونسارُ ج پُونسارَ:** ذ. ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار. (تاڃيءَ جي اندر ٻيل ٻه ڪاٺيون. جي ڪڏيءَ ۾ پيرڙين سان ٻڌل هونديون ۽ پيرڙين هيٺ مٿي ڪرڻ سان تاڃيءَ جا تندا هيٺ مٿي ٿيندا ۽ پيٽو اُچي سگهندو).

• **پُونسَرُ ج پُونسَرَ (ت):** ذ. ڏسو "پونسار".

• **پُونڪَ (ت):** ث. ماهي مال جي پاڻيءَ ۾ ويهڪ رات جو پاڻيءَ جي ٻڪين جي چوڳ ڪرڻ جي جاءِ.

• **پُونڪِرو ج پُونڪِرا:** ذ. ننڍڙين چوڪرين جي مينڌين ٻڌڻ جو سڳو.

• **پُونگُ (ل):** صفت. سهٽو – سنو – پلو.

• **پُونگَ:** ث. 'پونگڙن' جو جمع. پونگڙن جو ولر. تمام گهڻا ٻچا. جهجهو اولاد. گهڻا ٻار.

• **پُونگرجڻُ:** فعل مجهول. ڦوساڄڻ – ڪاوڙجڻ – پَنگرجڻ. (پونگريو – پونگريو – پونگريل).

• **پُونگرو:** ث. ڏسو "پُونگ".

• **پُونگِڙو ج پُونگِڙا:** ذ. ڪُتيءَ يا ٻليءَ جو ٻچو – ٻلُونگڙو.

• **پُونمُ:** [هـ] چوڏهينءَ جو چنڊ – بَدَر – ماه ڪامل. ڏسو "پُونو". "پُونم پاڇويون، سبحان چِٽو سُپرين" (خليفو نبي بخش).

• **پُونو:** ذ. [هـ] چنڊ. چوڏهين جو چنڊ.

• **پُونءِ:** ث. [سن. پُويَہ] ڦَٽ ڦُرڙيءَ مان نڪتل گندُ – روڳُ. ٻڪري (ڪ).

• **پُونٺاڏُ (ت):** ذ. پويون پاڳو.

• **پُونٺارُ ج پُونٺارَ (ت):** ذ. ٻڪرار – پنهوار. (اسم خاص) مينگهواڙن جي هڪ ذات.

• **پُونٺاري (ت):** ث. مينگهواڙن. پيلن ۽ راجپوتن وغيره ڪان اُوسَر تي اڳاڙيل حصو.

• **پُونٺِرا:** ث. 'پونٺرن' جو جمع. تمام گهڻا پونٺرا (پاڻيءَ جا جيت).

• **پُونٺرو ج پُونٺرا:** ذ. پاڻيءَ جو هڪ جيت – پَنگُ (ت).

• **پُونٺون ج پُونٺا (ت):** ث. حصو – پتي – پاڳو.

• **پُونياڙي ج پُونياڙيون:** ث. نما شام – پوجاڙي – پوياڙي.

• **پُونيرُ ج پُونيرَ:** ذ. صفت. [سن. پَشچات = پوءِ] پويون – پوئتي ڇڏيل (اولاد). جانشين. (ذ) پيڙهي – نسل.

– **پوڻ سَت:** ظرف. يڪدم – اُنهيءَ وقت.

• **پُوڻُ ج پُوڻَ:** ذ. جانور کي ڦاسائڻ لاءِ زمين ۾ کوٽيل کَڏ. نرم زمين ۾ پاڻيءَ جي وهڪري. سبب اندر ٿي اندر غار وانگر ٿيل خال (جيڪو ڪيتري به پاڻي ساڻ نه ڀرجي).

• **پُوڻُ (ل):** مصدر. پَوڻُ.

• **پُوٽ:** اسم خاص. تعلقي روهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پُوٽڻُ (ت):** مصدر. وڃائڻ. ضايع ڪرڻ. مفت ۾ ڏيڻ.

• **پُوٽو ج پُوٽا:** ذ. صفت. سن. پارون. پادَ = چوٿون حصو + اَن = گهٽ] ڪنهن به شيءِ جو منو حصو – منو. "پوٽا ٻه. پوٽا ٽي، وغيره". اَٽپورو. تورو – گهٽ. ضعيف – ڏٻرو – هيٺو – ٿَڪل – ڪمزور. بيمار – اگهو. (ث) پَوٽي ج پَوٽيون.

– **پوٽائي:** ث. مُنائي. ڪَمِي – اَٽپورائي. هيٺائي. بيماري – اگهائي.

– **پوٽو ٿيڻ:** گهٽ ٿيڻ – ڏٻرو ٿيڻ. هيٺو ٿيڻ (مالي حالت ۾). غريب ٿيڻ.

– **پوٽو پنجي وڃڻ:** بدن جو ساهه سَتُ ڇڏائي وڃڻ – پويان پساد ٿيڻ.

– **پوٽو پوڻ:** ضعيف ٿيڻ – ڏٻرو ٿيڻ – هيٺو ٿيڻ. سخت بيمار ٿيڻ. پنتي پوڻ. گهنجي وڃڻ.

• **پُوٽي (ڪ) ث:** جابلو سُرهي گاهه جو هڪ قسم "باس پُوٽيءَ جي، مشڪ ڪٿوري جهڙي" (چوٽي).

• **پُوٽي ج پُوٽيون:** ث. [سن. پوڻ + اڪا پنجڪا] ڪپهه جو صاف ٿيل ٻڙو – پهو – ڦينجهو (ت).

Gul Hayat Institute

• **پُوٽِيائِي ج پُوٽِيائيون:** ث. پُوٽين ناهڻ لاءِ ڪاٺيءَ جو يا لوهه جو خاص ٽڪر. پَهَن ناهڻ لاءِ تيلي يا سنهي ڪاٺي.
• **پُوٽيون پڌريون ڪرڻ:** راز ظاهر ڪرڻ – ڀيد کولڻ. ذرو پرزو ظاهر ڪري ڏيڻ.
• **پُوٽِيلِي:** صفت. عورت جو شاديءَ بعد پهريون ويم – پٽيڻِي – پَهرِيڻِي.
• **پوهه:** اسم خاص. تعلقي اُباوڙي ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **پوهُ:** ذ. [سن. پُشْيَهُ] هندي سال جو ڏهو مهينو (جو ته سياري ۾ ايندو آهي، جنهنڪري چوندا آهن "پوهه، ڪَلَن ڪوهُ" "پوهه، لاٿا لوهُ").
• **پوهُ ج پوهَ (ل):** ذ. ڏسو "پَهُ". "ڪري پوهُ پناڻ، اچي پير اوڄتو" (خليفو نبي بخش).
• **پوهانئُونْ:** ظرف. ٿورو پويون – ٿورو پوئتي – پويان – پوئتان. ٿوري وقت ۾ ـ جلدي.
• **پوهائِي ج پوهايُونْ:** ث. پيڙهِي – نسل. ڏسو "پُهائِي".
• **پوهو ج پوها (ل):** ذ. پَهو – ڪپه جو ٻڙو. ڇيٽو.
• **پوهيتاڻِي:** اسم خاص. مَزاري بلوچن جو هڪ قبيلو (مِسي داڻين جي شاخ).
• **پوءِ پرو:** ظرف. ٿورو پوئتي. پُٺتي. ٿورو دير سان.
– **پوئِتان:** ظرف. پويان – پُٺيان. پڇاڙيءَ ۾.
– **پوئِيتانهون:** ظرف. ٿورو پُٺئين پاسي – پويان – پُٺتي. ٿورو پوءِ. ٿورو دير سان.
– **پوئِتي:** ظرف. پويان – پُٺيان – پُٺتي – ٿورو پٺتي – پوءِ پرو.
– **پوءِ پرڀَهَ، پرينْئُونْ:** ظرف. اڳي پوءِ ـ نيٺ – آخرڪار. اڳتي لاءِ ـ ڪڏهن به.
– **پوءِ جو پَهَرُ:** محاورو. پڇاڙيءَ جو وقت. پِيري.
– **پوئِرُ ج پوئِرَ:** ذ. صفت. اولاد. نسل. پوين جي سنڀال ڪندڙ. پٺي لڳندڙ (ڪنهن وڃايل شيءِ جي). پُٺيرو. پويان پير ڪندڙ – پاڇوڪڙ. بي همت (ت). هميشه گُس گُساءِ ڪرڻ وارو.
– **پوءِ ڪاڻ رکڻ (ت):** بچت ڪرڻ – آئِي. ويل لاءِ ڪجهه رکي ڇڏڻ. دور انديشي.
– **پُوئِلڳُ ج پوئِلَڳَ:** ذ. صفت. پُٺيان لڳندڙ – پيروي ڪندڙ – پيرو – مُقَلِّد. مڃيندڙ. تابعدار. مُريد. چيلو.
– **پوئِلَڳِي:** ث. پيروِي. مرِيدي. تابعداري.
– **پوئِوارِي ج پوئِوارِيُون:** ث. پٺيان جي سنڀال يادگيري. پرگهور – سار سنڀال. پُٺَ پرائي – حمايت – مدد. پيروي – تقليد. ڪنهن مري ويل ماڻهوءَ جي يادگيري.
– **پوئِواري ڪرڻ:** سنڀال ڪرڻ. خبر چار لهڻ. پرگهور ڪرڻ. شروع ٿيل ڪم جي سنڀال ڪندو رهڻ.
– **پوءِ واهو (ت):** ظرف. پوئتي – پُٺتي. پوئتي لَڙيل.
– **پوئِيَرُ ج پوئِيَرَ:** ذ. صفت. اولاد – نسل – پيڙهي. وارث. پونيَرُ. پُشت – پُٺ. مددگار.
– **پوئين پيرين ڦرڻ:** پوئتي موٽڻ – واپس ورڻ. انهن ئي پيرن تي موٽڻ. شڪست کائڻ. پٺي وڃڻ.
• **پوءِ:** ذ. [سن. پَشْچَاتِ = پوءِ] پويون حصو – پٺ وارو پاڳو.
• **پُوئاڙِي، پُوئاڻِي:** ث. سارين ۾ ٿيندڙ گاهه ۽ ان جو ٻج – پُواڙِي.
• **پوئِڪِڻِي:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (پُٺي ميرانجهڙي، پيٽ اڇو، پکن تي سنهان ٽِڪا، اکين مٿان ڏگهيون مڇون) – مَلِي – ڄرڪو.
• **پُوئو ج پُوئا:** ذ. اُها رقم جا شاديءَ جي موقعي تي ڪاڄ ڪندڙ کي عزيزن قريبن طرفان ملي. پَوَتِ. پاهَتِ. جانورن جو چِلڙو. نَئين يا نديءَ جو مُنْهُن (ڪ).
• **پُوئِي:** ذ. خوشبودار گاهه جو هڪ قسم (سرهاڻ گهٽي، ڏڀن وانگرءِ سنهون ٿئي) – سَسئيءَ جو پٽر.
• **پوئِڻِي پُرڪ (ت):** ث. چوپائي مال کي ٿِيڪ جِي بيماري – آسي ڦُلي.
• **پوئِينْ ج پويُونْ:** ظرف. "پويون" جو مونث. پٺ واري – پڇاڙيءَ واري. (ث) پڇاڙيءَ واري مَلهَ.
– **پوئين مَهَلَ:** ث. اَسُر جو وقت. باڪَ ڦُٽيءَ کان ٿورو اڳ – ڀيڄ ڀِنِي.
• **پويارُ ج پويارَ:** ذ. صفت. پوئواري ڪندڙ – مددگار. پُٺ پرو.
• **پويارِي ج پويارِيُونْ (ل):** ث. سج لهڻ جو وقت – پوڇاڙي – شام.
– **پويان پساهَ:** ذ. آخرين دم – سڪرات جو وقت. حياتيءَ جون پويون گهڙيون – زندگيءَ جي پڇاڙي.
– **پويان پوڻُ:** پُٺ وٺڻ – تعاقب ڪرڻ. دشمني ڪرڻ. نقصان ڏيڻ لاءِ پيڇو ڪرڻ – ڪَڍَ پوڻ. نقصان پهچائڻ لاءِ ڪوشش ڪندو رهڻ.
– **پويان پير ڪرڻ:** پوئتي هٽڻ – پوئتي موٽڻ. پٺي وڃڻ. شڪست کائڻ. دوستي ٽِٽائڻ. بيوفائي ڪرڻ

• **پوين ج پويان:** صفت. پڇاڙي وارو – آخرين – پُٺيون. بعد جو.
– **پوين پهر:** ذ. ڏينهن جو چوٿون پهر. شام جو وقت. ڪُراڙپ – ٻڍاپڻ. آخري وقت – حياتيءَ جي پڇاڙي.
– **پوين پير ڏيڻ:** پوئتي موٽڻ – پڇڻ. "محبت جي ميدان ۾ پوين پير نہ ڏيڻ." (خان زئي).
• **پوير ج پوير:** ذ. ڏسو "پونير".
• **پهُ ج پهُون:** ث. [سن. پَشُھ] ٻڪري – رڍ.
• **پهُ ج پهَ:** ذ. [سن. پَٿ] رستو – واٽ – گس. مسافري – پنڌ. پُور – خيال. اُڌمو. ارادو. اونهون ويچار – غور. صلاح – رٿ. پرولي – ڳجهارت.
– **پهُ پارڻ:** خيال ڪرڻ – ارادو ڪرڻ. رِٿ رٿڻ. لحاظ رکڻ. "پرت جو پهہ جي نہ پارن تن هزارين هوءِ ڦِٽ". (قاسم).
– **پهُ پچار (لس):** ث. صلاح مصلحت.
– **پهُ پچائڻ:** خيال ڪرڻ – رٿون رٿڻ – صلاحون ڪرڻ. آنڪلون ڪرڻ. منصوبا ناهڻ.
– **پهُ پوڻ:** خيال پوڻ پور پوڻ. اُڌمو جاڳڻ! اوچتو خيال اچي وڃڻ.
– **پهُڪار:** صفت. پهہ ڪندڙ. صلاح ڏيندڙ – صلاحُو. پرتَلُ.
– **پهُ ڪرڻ:** خيال ڪرڻ. نهراءِ ڪرڻ. ارادو ڪرڻ. ويچار ڪرڻ.
• **پهُ:** ث. ماڪ جا ڦڙا.
• **پهاجَ ج پهاجُون:** ث. پهاجَ. اُها سنهي هِسانگي ڪاٺي جنهن سان هينان تيڪ ڏيئي ٺُلهيون ڪاٺيون مٿي چاڙهجن – واتوري – ڏڪي – تيڪ. نار يا هُرلي ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي (مُهري کي مٿي ڪرڻ لاءِ مُهري جي هينان ۽ پارونيءَ جي مٿان واري ٺُلهي ڪاٺي).
– **پهاجيو رکڻ:** پهاجيو رکڻ – حسد رکڻ – رقابت رکڻ.
• **پهاجَ ج پهاجُون:** ث. ڪنهن مڙس جون ٻہ يا وڌيڪ زالون هجن تہ هر هڪ زال ٻيءَ کي پهاج سڏيندي – سوڪڻ. ڪنهن بہ عورت کي نفرت طور چوڻ جو لفظ.
– **پهاجپو:** ذ. اهو حسد يا ساڙ جو پهاجن ۾ ٿئي. ساڙ – حسد. دشمني – وير.
– **پهاجپو رکڻ:** حسد يا ساڙ رکڻ. وير وجهڻ.
– **پهاجڙي :** ث. مُٺل پهاج جي تصوير جا جيئري زال سوڻ طور ڳچيءَ ۾ پائي.
• **پهاڏ:** ث. اولاد – نسل – پيڙهي.
• **پهار:** ث. گهوڙي جو هڪ مرض (جنهن ۾ تنگ جي اندرين نبض چڙهي سڄي پوي. پوئين پير جو مند).
• **پهارڻ:** مصدر. [سن. پُروش] اندر وجهڻ – گهيڙڻ – لنگهائڻ. ٽُنبڻ (سگ).
• **پهاڙ ج پهاڙ:** ذ. [سن. پراگ + هاڙهہ: پُرسْتار] جبل – ڏونگر – پربت – ڇپر.
– **پهاڙي ج پهاڙيون:** ث. ننڍو پهاڙ – ٽڪري.
– **پهاڙي ج پهاڙي:** ذ. صفت. پهاڙ جو – جابلو – ڇاپرو. جبل جو رهاڪو.
– **پهاڙي طوطي مِٺو:** ذ طوطي جو هڪ قسم – ڳالهائيندڙ طوطو.
• **پهاڙي:** ث. راڳڻيءَ جو هڪ قسم.
• **پهاڪو ج پهاڪا:** ذ [سن. پَٿ + ڪو] ذاهِب جو قول – ڪهاوت – مقولو – سياڻپ. دانائي يا ڪنهن واقعي جو ٿورن لفظن ۾ اشارو (جو ڪنهن ڪي مثال طور ٻڌايو وڃي. جيئن "ڪتو بہ ڪاڏو ڪُڪ بہ نہ پري" وغيره). رستو – واٽ نصيحت.
• **پهاڳ:** ذ. ميلاپ – وصال. "پرين سين پهاڳ مان نماڻي نصيب ٿئي". (شاهہ). رڍن جو ڌڻ (ڪ).
• **پهال ج پهال (ل):** ذ. ڏسو "پهاڙ".
• **پهانئون:** ظرف. [سن. پشچات = پوءِ] ٿورو پوئتي – پُٺيرو. ٿوري وقت ۾ – يڪدم.
• **پهاڻ ج پهاڻ (ل):** ذ. پهڻ – پاهڻ. ڪچي ذات (جنهن کي پکهاري پهريائين پالتو لوهہ. پوءِ گهاڙو لوهہ تنهن کان پوءِ رڪ جي صورت ۾ آڻيو آهي).
• **پهاڻي (ل):** ث. پواڙي دوا طور ڪم ايندڙ ٻج جو هڪ قسم.
• **پهائڻ:** مصدر. سمجهائڻ – مڃائڻ. پرچائڻ – ريجهائڻ. خوش ڪرڻ "جانب ضعيفيءَ سين پنهون پهايان" (شاهہ).
• **پهائي ج پهائيون (ت):** ث. پهو – ٻڙو (ڪپهہ جو).
• **پهائي ج پهائيون:** ث. نسب – اولاد. پيڙهي – بنياد. ذات. نمونو – قسم.
• **پهيائڻ:** مصدر. پريائڻ – ريجهائڻ – پرچائڻ. راضي ڪرڻ. "پهتين پهيائيج – ليلان پنهنجي ڪانڌ کي" (صديق فقير).
• **پهَت:** ث. انّ جا اوباريل داڻا – ڪُهر. ڪمند جي رس (جا پهرئين اوباري کان پوءِ گهاٽي حالت ۾ ٿئي) – پت.
• **پهتَ ج پهتَ:** ذ. پور – خيال – ريجڪ. رستو – دستور. چال. مرڪ – لائق – شيوه "ودڻ ڇيرڻ ڇڇرڻ. پهتُ اُنين جي

Gul Hayat Institute

پَر" (شاهه). شادي وغيره ۾ ڪاڄ ڪندڙ کي مدد طور ڏنل ڪجهه رقم – پُوئو. ناهُ – ميل – سلوڪ لاڳاپو – دستي – ناتو.

– **پهَتَ پوڻ:** مرضي ٿيڻ – خيال ٿيڻ – پُورُ پوڻ – اوچتو خيال اچي وڃڻ.

• **پهِتِڙِي (ت):** ث. جوئر جو هڪ قسم (جنهن مان ڦُلا بہ ٿين).

• **پهُتَلُ ج پهُتَلَ:** ذ. صفت. مصدر. "پهچڻ" مان اسم مفعول. رَسِيَل (منزل تي). مليل (خدا سان) – رتل (الاهي رنگ ۾). خدا وارو – درويش. درويشي جي وڏي منزل وارو.

• **پهَتَڙِ (ڪ):** ث. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار (رڪ مان ٺهيل، جنهن سان ڪوڏر، ڪهاڙي وغيره جو پاهو ٺاهجي).

• **پهَجَ، پهَجَ:** ث. ڏسو. "پهاڄ".

– **پهجيٽي پهجيو:** ذ. پهاڇو – رقابت.

• **پهِجَ:** ث. چولو. چوغو. وَڳو.

• **پهُچَڻُ:** مصدر. پُڳڻُ – برابر ٿيڻ. پرچڻ – راضي ٿيڻ. چڙهت ڪرڻ. ويرو ٺهڻ. (پهچيو – پهچندو – پهچيل).

• **پهُچارِي:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پهُچَڻُ، پهُچَڻُ:** مصدر. [سن. پْرَپُوت] رَسَڻ – پُڄَڻ. مِلڻ. سفهَڙڻُ (منزل تي) – اچڻ (نڪاڻي تي). پورو ٿيڻ – طَي ٿيڻ. (رستو مفاصلو). خدا تعاليٰ جو قُربَ حاصل ٿيڻ. برابر ٿيڻ – هڪجيترو ٿيڻ. (پيٽ ۾). (پهتو – پهچندو – پهتل).

– **پهُچَ:** ث. پهچڻ جي حالت. رسائي – پُڄندي. اختيار – وَسُ – زور. برابر. سگهه – طاقت. پهچڻ جو اطلاع – موٽ رسيد.

– **پهچائِڻُ:** مصدر. "پهچڻ" مان متعدي بالواسطہ. پُڄائڻ – رَسائڻ. موڪلي ڏيڻ – اُماڻڻ. پوري ڪرڻ (مُرادَ). (پهچايو – پهچائيندو – پهچايل).

– **پهچائي ڇڏڻ:** رسائي ڇڏڻ. ڏيئي ڇڏڻ اُماڻي ڇڏڻ.

– **پهُچَ ڏيڻ:** پهچ جو اطلاع ڏيڻ. تسلي ڏيڻ – پڪ ڏيڻ.

– **پهُچَ ڪان ٻاهر:** ظرف. پُڄنديءَ کان ٻاهر – وس کان ٻاهر. پنهنجي وتَ يا طاقت کان مٿي.

– **پهُچَ وارو پهچوان:** ذ صفت. پُڄندي وارو. طاقت وارو. اثر رُسوخ وارو. ٻيئنل.

– **پهچي وڃڻ:** رسي وڃڻ – پُڄي وڃڻ. پهتو ٿيڻ. برابر ٿي اچڻ (مقابلي). ڏاڍي صدمي هيٺ اچڻ.

• **پهَرَ:** ث. ماڻهو – شخص – جٿو. نظرداري ڪرڻ وارو ڪرب ماڻهو. گهر جو ڀاتي. لوڙهو. "مٿي تي اُو پَڌيو ڪانگي، پُڇي پَهَرون خبر پَب پَب" (خليفو گل محمد)

• **پهَرَلتاڙِڻ:** پرائي حد ۾ ٽپي پوڻ – پرايا لوڙها لتاڙڻ.

– **پهَرُ ج پهَرَ:** ذ. [پرا. پَهَر. سن. پْرَهَر] ڏينهن يا رات جو چوٿون حصو. ٽن ڪلاڪن جو عرصو. نارِيْ – لامَ (ڪ).

• **پهْراتُ:** ذ. پهريون چاول پارُ.

• **پهِراتَ، پهِراتِ ج پهَراتِيُون:** ث. [سن. پْرتُمْ = پهريون] اها ڏِڳي، مينهن وغيره جا پهريون ڏفعو ويائيل هجي – پهرئين پيٽَ واري مينهن، ڏِڳي وغيره.

• **پهِراز (ڪ):** ذ. گَجَ جي پرت جو هڪ قسم.

• **پهِراڻُ ج پهِراڻَ:** ذ. [ف. پيرهَن] چولو – وڏو ڪُڙتو (ڪليل ٻانهن سان ڏِگهي ۽ ويڪري دامن وارو).

• **پهِرائِڻُ:** مصدر. "پهرڻ" مان فعل متعدي بالواسطہ. پارائڻ – ڍڪائڻ (ڪپڙا). مال کي چرڻ لاءِ روانو ڪرڻ. ماڻهن ۽ مال کي ڪم سان لڳائڻ. (پهرائيو – پهرائيندو – پهرايل).

• **پهرائِين:** ظرف. پهريائين – اوّل.

• **پهرَجَڻُ:** مصدر. "پهرڻ" مان فعل مجهول. پائجڻ (ڪپڙا) اوڍڻ (وڳو. چوپائي مال جو روانو ٿيڻ (چرڻ لاءِ).

• **پهْرِڻُ:** مصدر. [سن. پَرِ دَانَ. پَرِ = چوڌاري + دَا = پائڻ] ڍڪِڻ (وڳو) – پائڻ (ڪپڙا) – مال جو چَرَڻ لاءِ وڃڻ. ڍور سان وڃڻ. گهر کان ٻاهر وڃڻ – اُسهڻ. مال ۽ ماڻهن جو ڪم سان لڳي وڃڻ. پڪڙڻ (وَلِ يا ساوڪ جو).

• **پهري وڃڻ:** چوپائي مال جو چرڻ لاءِ جهنگ ڏانهن وڃڻ.

• **پهَرڻُ ج پهَرڻَ:** ذ. [پرا. پَرِ ڌيئِيْ. پَرِ ڌَئِي. سن. پَرِ ڌْيَتي] ڪپڙو (پائڻ جو) پهراڻ. "پر پهرڻ اسان جي انگڙن تي، آهن پراڻا."

• **پهَرو ج پهَرا:** ذ. [سن. پْرَهَرْ + ڪَهُ] چونڪِي – نگراني – نگهباني – واهَپ. سنڀال. رات جو گهَرَ يا شهر جي نگرانيءَ لاءِ هوشياريءَ سان جاڳڻ ۽ چڪر لڳائڻ جي حالت.

– **پهريدارُ ج پهريدارَ:** ذ. صفت. چونڪيدار – محافظ – رکوال. رات جو سجاڳ رهي، گهر يا شهر جي حفاظت ڪرڻ وارو.

– **پهري سُجاڳُ:** صفت. چوڪَس. خبردار – هوشيار. چوڪيداري ڪندي سجاڳ رهڻ.

– **پهري سُجاڳ رَهڻ:** هوشيار رهڻ – خبردار رهڻ – چوڪس رهڻ.

• **پهْرُو ج پهْرُو:** ذ. [سن. پَشُهُ] ٻڪري. رِڍَ. اهو جانور، جو

ڪُهَڻ لاءِ بيهاريو وڃي. (جهڙوڪ رِڍَ، ڇيلو، ٻڪري وغيره).

– **پهَرُو پائِڻُ، وِجهڻ:** ٻڪري، ڇيلو وغيره. ڪُهڻ (گوشت جي وڪري لاءِ).

– **پهَرُون ج پهَرُونْ:** ذ. پَهْرُو.

• **پهْرونُو ج پهْرونا (ل):** پَهريون چاول ٻار – پَهراتُ.

– **پهَرُونْ (ت):** ذ. تـَرَ جي هڪڙي پاسي جيترو اُٿِيَلُ ڪپڙو.

• **پهَرُونْ وَرائِڻُ:** اُٿِيَلُ ڪپڙو تُـرَ تي ويڙهڻ.

• **پهرِيات، پهرِيائِت:** ث. پهرئين وِيَمَ واري.

• **پهرِيائين، پِهريائين:** ظرف. پهرِينْ.

• **پهرِيلِي:** ذ. پهريون چاول ٻار – پهريون چاول ڦَـرُ.

• **پهرِينْ پِهرِينْ:** ظرف. [سن. پْرَتَمْ] پهريائين – شروع ۾ ـ مُنڍ ۾.

– **پهرِيندي:** ظرف. اوّل –شروع ۾. ايندي – هڪدم.

– **پهرِيندي شرط:** ظرف. ايندي شرط – اچڻ سان ئي. اوّل اوّل – پهريائين پهريائين – سڀ کان اوّل.

• **پهرِيُونْ ج پهرِيان:** صفت. ظرف [سن. پْـرَتَمْ] اوائلي – مُنڍوارو. شروع وارو – اڳيون – ابتدائي. قطار ۾ مُنڍ وارو.

– **پهرِيُون پهَرُ:** ذ. صبح جو وقت – صبح جو پهريون وقت.

– **پهرِيُون دَسُ:** ذ. اڌَ رات جو ڪُڪَڙن جو پهريون ٻانگـُون. اڌَ رات – وڏو اَسرُ. شادي وغيره جي موقعي تي دُهل شرنايون وڄائڻ جي پهرئين محفل.

• **پهَڙائِڻُ (ت):** مصدر. کير ڏيندڙ چوپائي کي مِڙَڻَ کان ٽاهڻ.

• **پهَڙِجڻُ:** فعل مجهول. چوپائيءَ جو نـ مِڙَڻُ – کير ڏيڻ کان نٽائڻ.

• **پهَڙَڻُ (ت):** مصدر. کير ڏيندڙ جانور جو نـ مِڙِڻُ.

• **پهسَ، پهِسَ:** ظرف. [سن. پْـرَ سَهْيَ] تکڙو – تيز – جلد. زور سان "اي ڪامل ڪم نـ سندوءِ، جيئن پهس پڇاڙئين پوتئين" (شاهه). هڪدم – اوچتو. "تنهين جاءِ جوان، هڪ پهس اچي پيدا ٿيو". (مولا بخش سومرو).

• **پهَڳُ ج پهَڳَ:** ذ. پاند. پَلَوُ – دامن. پَڳَ جو هڪڙو وَڪَڙُ.

– **پهَل پِيارَڻُ:** سِڪُ بنائڻ. ڇيلو بنائڻ.

• **پهْلارُ، پهلـَرُ (ت):** ظرف. پهرئين.

• **پهْلو:** صفت. پالهو – ٺَلهو – سُڃو – خالي.

– **پهْلو ٿيڻ:** پالهو ٿيڻ – خالي ٿيڻ. "اهو دؤر درس، پڙهـ، تـ پهلو نـ ٿئين" (خان زئي).

• **پهِلو ج پهِلا:** ظرف. پهريون.

– **پهلو تَهِي:** ث. پاسو – پرهيز. ڪِناره ڪَشي. ٽاٽ.

– **پهلوتَهِي ڪَرڻ:** پاسو ڪرڻ – پرهيز ڪرڻ. جدائي اختيار ڪرڻ. واسطو نـ رکڻ.

• **پهَلـوانُ، پهِلوانُ ج پهلوانَ:** ذ. صفت. [ف. پهلوان] بهادر – دلير – سورهيـ – وِيرُ – سُورمو – ڏاڍو مڙس – سگهارو. مَلهَ وڙهندڙ. ڪُشتي وڙهندڙ. ڪُشتي يا ملهه جي فن جو ماهِرُ.

– **پهلوانِي:** ث. بهادري – دليري – سورهيائي – شجاعت. ورزش. طاقت – سگهه. ڏاڍِ مڙسي.

– **پهلواني ڏيکارڻ:** سورهيائي ڏيکارڻ – دليري ڏيکارڻ. بهادري جو ڪو نُمايان ڪم ڪرڻ.

• **پهْلوانو:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پهْلومل:** اسم خاص. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پهْمَڪ ج پهْمڪونْ:** ث. هڪ قسم جي پرِيل ريشمي يا ڪلابات جي پٽي (جا ڪپڙن کي سونهن لاءِ هڻبي آهي).

• **پهْمونْدو (ل):** ذ. ٻَـٽـِّي ڪرڻ کان اڳ هاريءَ جو گڏيل حصي مان ڪنيل سارين جو حصو.

• **پهْنْ ج پهُونْ (ڪ):** ث. رِڍِ. ٻڪري "جيڪو پسو ڪير پَهُن ۾ تـ موڪل مون پارا" (مخدوم محمد هاشم ٺٽوي).

• **پهْنائِي:** ث. [ف] ويڪرِ ـ چوڙائي – ڪُشادگي.

• **پهُنجِي ج پهُنْجِيُونْ:** ث. ڳَـهُـ جو هڪ قسم – پَونْچِي.

• **پهَنَڻُ:** مصدر. پَرچَڻ – راضي ٿيڻ – ريجهڻ.

• **پهْنوارُ ج پهَنْوارَ:** ذ. صفت. [پرا. پَهُو. سن. پَشُو = رِڍ، ٻڪري + آرَ] رڍون ٻڪريون چاريندڙ – ٻڪرار يا ريڍار.

• **پهَنْورَ:** ذ. ڏسو "پنهنوار". (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو.

• **پهَڻُ:** مصدر. [سن. پَشْيَ] خيال ڪرڻ – پَهـُ پڄائڻ. ارادو ڪرڻ. قصد ڪرڻ. صلاح ڪرڻ. "تڏهن ويهي سات وارن پاڻ ۾ پهيو پرياڻا" (مخدوم غلام محمد بگائي). فيصلو ڪرڻ. ٺهڻ – سَرجڻ – نِبرڻ. (پهيو – پهندو – پهيل).

• **پهَڻُ ج پهَڻَ:** ذ. [سن. پَاشاڻْ] پٿر – پاهڻ. "هي گسي هي گس، هي پهڻ هي پيچرو" (شاهه).

– **پهَڻِ تي ليڪو:** محاورو. پڪي پختي ڳالهه (جيڪا سولائيءَ سان ميٽجي يا بدلجي نـ سگهي).

– **پهْٽِي ج پهْٽيُون:** ث. ننڍو پَهَڻُ. پٿِري – ڪُڪِري. پهڻ جو ٽُـڪر (جنهن تي چَڪُ ڦرِي).

– **پهْٽيارُ:** ذ. صفت. پهٽن وارو – پٿرائون – ڪُڪرالو.

— **ٻهٽيرو:** ذ. صفت. ٻهڻ جهڙو. ٻهٽيارو.

• **ٻهڻُ:** مصدر. [سن. پُرويش. پُر = چئني طرفن کان + وِش = داخل ٿيڻ] ٻيهڻ — ٻيهي وڃڻ — گهڙڻ. پيهڻ — ڪرڻُ (ڏنڊ).

• **ٻهٽيرو(لس):** ذ. وڻ جو هڪ قسم.

• **ٻهو ج ٻها:** ذ. [سن. پنجڪا < پَنجِ] ڪپهه جو ٻڙو (جو ڪتڻ وقت هٿ ۾ ڪٽجي). ڦينجهو. پُوٽي. ڪپهه جو ٻوا سان پَريل ٻُڙو. مَلَمَ وغيره لڳل اڳڙي يا ڪپهه جو ٽڪر (جو ڦٽ ڦرڙي تي ٻڌجي). اٽيل اک تي رکڻ وارو دوا ۾ ٻُڏل ڪپڙو. ڳوڻ جو ٽڪرو (جو آمڻ ۾ ٻوڙي ترار کي هڻجي ۽ ترار صاف ڪجي). [سن. پَنٿ = واٽ] اهو رستو جو ٻيلي جي وچ مان ناهي ڏنگن جو ورهاڱو ڪجي. ٻيلي جي سرحد. جهنگ يا ٻيلي جي وِچان — سنڌو رشتو. پيچرو — چارو. گسُ (واه يا شاخ جي ڪپ وارو). زمين جي ماپ وقت پَرتال ڪندڙ عملي جي مقرر ڪيل سڌي ليڪ. ڪاٽيءَ وقت ڪوڏر سان ورتل خط. اها جاءِ جتي شڪار ڪرڻ لاءِ توبچي ويهي (ت). پاهو (ڪوڏر. ڪهاڙي وغيره جو) [سن. پَشُه. پَشُ] ننڍڙو ٻار — ٻالڪ.

— **ٻها ڪيڻ:** سوئرن جي اچڻ وڃڻ لاءِ جهنگ ۾ رستا ناهڻ. پيچرا ناهڻ. زمين کي ٽڪرن ۾ ورهائڻ. حد مقرر ڪرڻ. (زرعي زمين جي).

— **ٻها ڪيي ڇڏڻ:** صفا نابود ڪري ڇڏڻ. ميدان ڪري ڇڏڻ.

— **ٻهائي ج ٻهائِي:** ذ. صفت. زمين جي ماپ ڪرڻ وقت ماپن جا ليڪا ڪيندڙ.

• **ٻهوجا:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **ٻهورَ:** ث. ڪپڙن جو ٻهَرڻ. درد جو زور — پيڙا.

• **ٻهوڙَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ٻهوڙِ:** اسم خاص. شڪارپور ۽ جوهي تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **ٻهَوڙَ ج ٻهوڙَ:** ذ. ٻهاڙَ — ٽَڪَرُ — جبل.

• **ٻهوڙڻُ(لس):** مصدر. ووڙڻ — ڏورڻ. ٽڪائڻ. "لَڪَ مَ لوڏو ڏي پپ ٻهوڙي آهيان" (شاه).

• **ٻهوڙو ج ٻهوڙا:** ذ. تيشو. واهولو.

• **ٻهوڙي:** ث. پاهوڙِي. پائڙي (ٻسارڪو وکر). اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٻهُونْ:** ث. ٻڪري. "جيڪي ٻسو کير ٻهن ۾، ته موڪل مون پارا" (مخدوم محمد هاشم ٺٽوي).

• **ٻهِيُ ج ٻهيُونْ:** ث. [سن. پَنج] ڪپهه جو ٻهو — ٻوٽي. ٽَسرِيُ — وٽِي — پيالي. "پيئون شال ٻهيون پري ٽٺان ڏيئي تِڪَ". (شاه).

• **ٻهِي ج ٻهي:** ذ. صفت. [سن. پَنٿ = واٽ] واٽهڙو — قاصد — پانڌي. "صبح ساجهر شهر ۾، ٻچي روز ٻهي" (رمضان واڍو) اولاد — وارث. ٻچو. نَسب.

• **ٻهياجُ، ٻهياجَ ج ٻهياجُون، ٻهياجُون:** ث. ٻهاجَ.

• **ٻهيَرُ ج ٻهيَرَ (ت):** ذ. لوڙهو (ٻنيءَ جي بچاءَ لاءِ) "ٻَهيَرُ چور ٽَپي ته واهي ڪيترو وهي." (چواڻي).

• **ٻهيڙو ج ٻهيڙا:** ذ. صفت. قاصد. "ٻوچ پيارج ٻهيڙا، ويندا وٺيو ڪنڌي" (شاه). (ذ) ٺڪرجي وڏي پاٽ (لس).

• **ٻهينگ:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ٻٺان:** ظرف. [سن. پَشچات = پوءِ] پويان — پٺيان. پوءِ — بعد ۾.

— **ٻٺانهين:** ظرف. پٺيان — پويان. پوئين طرف کان.

• **ٻٺانٺ:** ذ. خوشبوءِ دار گاهه جو هڪ قسم (جو واريا سي زمين ۾ اُپري).

• **ٻٺائو ج ٻٺاٺا (ل):** ذ. ٿوري وقت جو ڊاپو — ساهِي "ڏيندا ٻٺاٺا ٻٽن تي، ڪيندا ڪِچ وڃن" (جام خان).

• **ٻٺائِڻُ:** مصدر. "ٻٺڻ" مان متعدي. بالواسطه. پوئائڻ (موتي وغيره) ڏاڳي ۾ وجهائڻ.

— **ٻٺائي:** ث. ٻٺائڻ جو اجورو — پوئائٽي.

• **ٻٺتَل، ٻٺتِلَ:** ث. درياءَ واه وغيره جي ڪناري واري اها زمين جنهن تان پاڻي لهي ويو هجي. ڪنارو (واه جو).

• **ٻٺتَ:** ڏوپياٽي "آهيان ٻٺِت پنهونءَ جي ڪنديس ڪنر ڪارا" (شاه).

• **ٻٺجي رهڻ:** ڍهي پوڻ ـ ڪِري پوڻ. سمهي رهڻ. سستي ڪرڻ. همت هارڻ.

• **ٻٺدُ ج ٻٺدَ (ت):** ذ. ڏانوڻ — ٻٺنڊ "ڏهَ ڏانوٽيون پندرهن ٻٺد پياس" (شاه).

• **ٻٺُرِ:** ث. [سن. پيٺُ] کهنبي رنگ جي گيرٽ (جا پاڻيءَ جي تري ۾ آئرِجي بيهي).

• **ٻٺُرائِڻُ:** مصدر. [سن. پيٺ = پيلو] هيڊي رنگ ڏانهن مائل هئڻ — پيلو ڏيکارجڻ.

— **ٻٺُرائي:** ث. پيلاڻ — هيڊاڻ ـ زردي.

• **ٻٺُرو ج ٻٺُرا:** ذ. صفت. [سن. پيٺ = پيلو] هيڊو — پيلو. هيڊاڻ ڏانهن مائل — زردُ.

• **ٻٺُرو ج ٻٺُرا:** ذ. ٻونٺرو — پاڻيءَ جو هڪ جيت.

Gul Hayat Institute

• **پٽڙو ج پٽڙا:** ذ. ڏاڳو، تار وغيره (جنهن ۾ دڪانداري جا چنا، ٻيلَ وغيره پوتا وڃن).

• **پئسو ج پئسا:** ذ. ٽامي جو هڪ سڪو ـ پيسو – ڏوڪڙ. ناڻو – ملڪيت – ڌن – دولت.

– **پئسي جو پٽ:** محاورو. ڪنجوس. لالچي. رڳو پيسن سان ڪم ڪرڻ وارو. مطلبي. خود غرض.

• **پئسينجر ٽرين:** ذ. صفت. [انگ. Passenger] مسافر – راهگير – سوار (گاڏيءَ وغيره ۾).

– **پئسينجر ٽرين:** ث. مسافرن واري گاڏي (جنهن ۾ فقط مسافر سوار ٿيل هجن). مال گاڏيءَ جو ضدّ.

• **پئڪرَ (ڪ):** ث. ٻنجوڙي (ل) – پابند – ڦينجهوڙي (ت).

• **پيمائش:** ث. [ف] ماپ. پکيڙ – ايراضي.

– **پئماشي حساب:** ذ. حسابن جو هڪ قسم. جاين جي پکيڙ وغيره جو حساب – جاميٽري جي شڪلين جا حساب.

• **پئمانو ج پئمانا:** ذ. [ف. پيمانه] پيمانو ماپو. وزن. مقرر وزن. مقرر ماپ.

• **پئنڇون (لس):** ث پلاڻ جون پوريون اپيون ڪنڌائتيون ڪاٺيون "ان جو پئنڇون پلاڻن سين، پياچاتون جتن." (ڪبير شاهه).

• **پئنڌ ج پئنڌ:** ذ. ٿلهي رسي جو ڏاوڻ "تونيئر ڌهه ڏاوڻيون پندرهن پئنڌ پياس" (شاهه).

• **پئڻ ج پيئيون:** ث. ڏسو "پيڻ".

• **پئڻ:** مصدر. [سن. پانَ < پا = پيئڻ) ڏسو "پيئڻ".

• **پئڻ:** مصدر. ڏسو "پوڻ".

– **پئٺي:** ث پوئٺي – پوڄ.

• **پئوڙي ج پئوڙيون:** ث. ڏاڪڻ ـ ڏاڪو (ڏاڪڻ وغيره جو). جبل جو ڏاڪو. "سو لال لنگهائيندو لڪيون، پاڻ وٺي پئوڙي" (ڪبير شاهه).

• **پئون ج پئون:** ذ. چوپڙ راند ۾ هڪ ساريءَ جو داءُ – ڄسي. هڪ داڻو. هڪ ساريءَ. پهريون ڏارو يا داءُ. ڇڪو. وڏي ۾ وڏو داءُ. وارو – داءُ. منڊ.

– **پئون، پئون بارهن:** ذ. پورو پورو داءُ. وڏي ۾ وڏو داءُ. شروع ۾ ئي بارهن. يعني ٻن ڇڪن جو داءُ يا ٻن ڇڪن جو لڳڻ – شروع ۾ ئي فتح. سڀ سٺائي. سيڪجهه حاصل ٿي وڃڻ.

÷ **پئون بارهن ٿيڻ:** وڏو داءُ لڳڻ. گهڻو فائدو ٿيڻ. دل جا مطلب پورا ٿيڻ. سڀ گهرجون پوريون ٿيڻ.

– **پئون پٽڻ (ت):** مهلت وٺڻ. ترسڻ – ساهي پٽڻ ـ دم. پٽڻ.

– **پئون رکڻ (ت):** ضابطو رکڻ. قبول ڪرڻ.

– **پئون سٽ:** ظرف. يڪدم – پهرينديءَ ئي – اچڻ شرط – جهٽ پٽ – فوراً. اُتي جو اُتي.

– **پئون ڪٽڻ (ل):** سر ڪٽڻ – ڳالهه جي شروعات ڪرڻ – ابتدا ڪرڻ.

• **پئونڊ ج پئونٽيون (ل):** ث. اُونهي ڪنڌ. گهٽتائي – ڪمي.

• **پئونٽو ج پئونٽا:** ذ. صفت. [سن. پادَ = چوٿون حصو + اُونَ = گهٽ] مُنو – پوٺو. گهٽ. ڪمزور – هيٺو – ڏٻرو.

– **پئونٽو پوڻ:** گهٽ ٿيڻ. پوئتي پوڻ. ضعيف ٿيڻ. بيماريءَ ۾ نهايت هيٺو ٿي وڃڻ.

• **پئي:** ظرف. [ف] پنيان – پوئتي.

– **پئي به پئي:** ظرف. هڪٻئي پنيان – لڳاتار – مُتواتر – سانڌهه

• **پئي:** اسم خاص. محبت ديري، شهدادپور ۾ جوهي تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **پئي:** ث. پينٽل (ل). واهه جي ڪپ واري زمين. ٻن ويجهن ڪڙين جي وچ واري زمين. ٿاهه. معاهدو. ڪاپارو.

– **پئي ڪرڻ:** ذبح ڪرڻ – ڪهڻ. زور جو مينهن اچڻ.

• **پئي:** ذ. [سن. پت = مڙس] ور – مڙس – خاوند – پتي.

• **پئي:** ذ. خوشبودار گاهه جو هڪ قسم – سسئيءَ جو پٽر.

• **پئي ج پئيون:** ث. ڪاڪوس – جاءِ ضرور – پائخانو – بيت الخلا. پکين جي شڪار جو هڪ نمونو (منجهه ۾ آڙين کي رات جو اونداهه ۾ ٽولي وجهي گاهه جي ٻوڙن ۾ ڦاسائن جتي چوڌاري جار اڏيل هوندا آهن جن ۾ پکي ڦاسي پون ۽ صبح جو شڪاري وڃي انهن کي پڪڙين).

• **پئخانو ج پئخانا:** ذ. [ف. پايه = پير + خانه = اها جاءِ، جتي پيرن تي اوڪڙ ويهجي] پاخانو – پئي – ڪاڪوس.

• **پئياڻو ج پئياڻا:** ذ. اهڃاڻ – نشان. ڏس پتو.

• **پئيت (ڪ):** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.

• **پئيڙو ج پئيڙا:** ذ. گهوڙي جو هڪ قسم – مڪڙو (گهوڙو).

• **پئيماڻو ج پئيماڻا:** ذ. ڏس – پتو – نشان.

• **پئينڊ ج پئينڊ:** ذ. وهٽ جي اڳياڙي. گهوڙي جي اڳياڙي. مينهن جي اڳين ٽنگن کي ٻڌڻ جو رسو.

• **پي ج پي (ل):** ذ. [سن. پتر] پيءُ.

Gul Hayat Institute

- • **ٻي ج ٻي:** ذ. صفت. مڙس – ڪانڌ. پيارو.
- • **ٻِي ج ٻِي:** ذ. [سن. پَتِ = مڙس] مڙس. دوست – محبوب – پريتم.
- • **ٻِيا ج ٻِيا:** صفت. [سن. پْـرَيَہ = پيارو] پيارو. سجڻ – دوست. محبوب. مڙس – ڪانڌ – ورُ.
- • **ٻِيَاتَ (ت):** ث. تلاش – ڳولا.
- • **ٻِيَادِ:** صفت. [پيادو ج پيادا ج پيادِ] پيرن تي پنڌ ڪرڻ وارو – پيادو (لشڪر) سُوارَ" جو ضِدّ.)
- • **ٻِيَادَ لُ:** ذ. صفت. [ف. پايہ = پير + "آده" نسبت جي نشاني. سن. پادات] پيادو – پيرين پنڌ. پيدل.
- • **پيادو ج ٻِيادا:** ذ. صفت. [ف. پياده] پنڌ هلندڙ – پيادل. سپاهي. پانڌي – قاصد. شطرنج راند جي هڪ سارِي.
- • **ٻِيَاڏَ:** صفت. [ف] پيادو.
- • **پياده پا:** صفت. پيرين پنڌ – پيدل.
- • **ٻِيارُ ج ٻيارَ:** ذ. [سن. پْـرَيَہ + آلَ = پيار، محبت] محبت – پريت – پريم – قـُرب. چاهہ. سِڪَ. سنگت – سُبَنڌُ. مهرباني. ٻاجهہ. لاڏ – ڪوڏ.
- – **ٻِيارَپُ:** ذ. پيارُ – چاهہ. راضپو – حُبّ.
- – **ٻِيارُ ڪرڻ:** قرب ڏيڻ – محبت ڪرڻ. چُمي ڏيڻ – ڀَڪُرِ پائڻ.
- – **ٻِيارو ج ٻِيارا:** ذ. صفت. مُحب – پرينُ – پريتم. لاڏلو – سڪيلَڏو. دلِ گهُريو – وڻندڙ. دوست – سنگتي. (ث) پيارِي ج پيارِيُون.
- – **پيارا گُهائڻ:** دين جي ڪم ۾ عزيزَ ٻچا قربان ڪرڻ.
- – **پيارو لڳڻ:** وَڻَڻ – پسند اچڻ.
- – **پيارو ڪرڻ:** پسند ڪرڻ. چاهڻ – پائڻ. وڻندڙ هئڻ. ڪنهن شيءِ کان جدا ٿيڻ نہ چاهڻ.
- • **پيارڻ:** مصدر. ڏيڻ (پاڻي، ساهواري، پوڪ، ٻوٽي وغيره کي). اُڃ لاهڻ (ٻئي جي). پاڻي چاڙهڻ (ڪنهن هٿيار تي "پياري پاڻي، تيغون ڪندا تکيون". (شاهہ) ادا ڪرڻ (رقم). ڇڪائڻ (ٻيڙي، چِلَم وغيره).
- • **ٻِيازُ ج ٻِيازَ:** ذ. [ف] بَصَرُ.
- – **ٻِيازِي ج پيازِي:** ذ. صفت. بصرن جو – بصرن وارو. بصر جي رنگ جهڙو – ڳوڙهو گلابي – قِرمچي.
- • **پِياسَ:** ث. [پرا. پِئاسا. سن. پِپاسا. پا = پيئڻ] اُڃَ – اُساٽ – ٺِهہ. طلب – خواهش – تمنّا – شوق. پريت. اُڪير – اُڪَنڊ. سڪ.
- – **پِياسَ لڳڻ:** اُڃ لڳڻ – ٺِهہ لڳڻ. سڪ لڳڻ. گهُرج محسوس ٿيڻ. (ٻيڙيءَ جي) ٻاڙَ لڳڻ.
- – **ٻِياسو ج پياسا:** ذ. صفت. اُڃايل – اُساٽيل – اُڃو. طالب. عاشق – سِڪايل.
- – **ٻِياسِي ج پياسِي:** ذ. صفت. پياسو – اُڃايل. چاهيندڙ. پريت وارو.
- • **ٻِياسَڻُ:** مصدر. [پرا. پِبِي آسا. پِواسَا. سن. پياسا = اُڃ جي خواهش] اُڃائجڻ – اُڃَ لڳڻ (پياسيو – پياسيل).
- • **ٻِياسِجَڻُ:** فعل مجهول. اُڃائجڻ. پياس لڳڻ. (پياسيو – پياسبو – پياسل).
- • **ٻِياشو:** ذ. گاهہ جو هڪ قسم (ڏندن ۾ ٺئي ۽ مڃي ڪائيس).
- • **پِياڪُ، پِياڪُو ج پياڪَ، پياڪُو:** ذ. صفت. پيڻ وارو – پيئندڙ. پيئڻ جو عادي. "عاشق زهر پياڪَ، وِهہَ ڏسي وِهسَن گهٽو (شاهہ). ڇڪيندڙ (ٻيڙي وغيره). هيراڪُ (نشي جو) – ٻانڌاڻي.
- • **ٻِيالُ:** ذ. [سن. پَاتَالْ] پاتال ـ ترو. پاڙَ.
- • **ٻِيالو:** اسم خاص. تعلقي گمبٽ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- • **ٻِيالو ج پيالا:** ذ. [ف. پِيالَہ] ٿانءَ جو هڪ قسم. تَراڪڙو وٽو – ڪَٽورو. جَمن ڪير لسي وغيره لاءِ شيشي چيني وغيره مان ٺهيل وِڪري مُنهن وارو خاص قسم جو هڪ ٿانءُ.
- – **ٻِيالا:** (هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ) اصطلاحاً فقيرن وٽ فقيرن جي دعوت. پيئڻ کائڻ جي دعوت.
- – **ٻِيالا چاڙهڻ:** تمام گهٽي ڀنگ يا گهٽو شراب واپرائڻ. ڏاڍا نشا ڪرڻ. گهٽو پيئڻ.
- – **پيالو پيئڻُ:** شراب پِيئڻ – مريد ٿيڻ. فقيرن ۽ رندن جي صحبت ۾ رهڻ. (درويشن بزرگن جي وفات وقت چئبو آهي). وفات ڪرڻ – فوت ٿيڻ.
- – **پيالو ڪڻڻ:** پِنَڻ. پِنَڻ جو ڪم اختيار ڪرڻ.
- – **پِيالي ڀائي:** ذ. گڏ پيئندڙ. دوست – سنگتي – صُحبتي. گڏ کائڻ پيئڻ وارو. همراز – همدم.
- – **پِيالي جو ڀرجڻ:** عمر جي خاتمي تي اچڻ. حياتيءَ جا ڏينهن پورا ٿيڻ.
- – **پِيالِي ج پياليُونْ:** ث. ننڍو پيالو. وَٽِي – جَمِني.
- • **پَيامُ ج پَيامَ:** ذ. [ف] نياپو – سَنيهو – پيغام. مائٽي ڪرڻ جون ڳالهيون. مائٽي جي گهُر.
- – **پَيامْبَرُ ج پَيامْبَرَ:** ذ. صفت. نياپو کڻي ايندڙ. قاصد –

ايلچي. نبي – پيغمبر.
– **پيامِي ج پيامِي:** ذ. صفت. نياپو آڻيندڙ يا کڻي ويندڙ – پيامبر.
• **پيانو ج پيانا:** ذ. [انگ. Piano باجو] ساز جو هڪ قسم – هارمونيم جي قسم جو هڪ انگريزي ساز.
• **پيالو:** ذ. پاڻي واري منزل. مال کي پاڻي پيارڻ واري منزل.
• **پيائين (ت):** ث. صفت. اها ٻوڪ جنهن کي ٻڇڻ تائين پاڻي ڏيندو رهجي. درياه جي پاڻي واري ٻوڪ.
• **پِيَت:** ث. [سن. پْرِيَت] پريت – پيار – محبت _ سچي محبت – دلي پيار. دوستي.
• **پِيَتم:** ذ. صفت. پيارو – محبوب – دوست. سڄڻ. پريتم.
• **پيتَ پاپڙ:** ذ. ٻج جو هڪ قسم.
• **پِيَتَل:** ذ. صفت. نشو واپرايل (ماڻهو) – ڇُور (نشي ۾) – مخمور.
• **پِيَتلي ج پيتلِي:** ذ. صفت. پِتَلَ: جو – پِتَلَ مان ٺهيل.
• **پيتمبر:** ذ. [سن. پِيْتَامْبَرَ = شري ڪرشن جي پوشاڪ] ڪرشن ۽ وشنو اوتارن جو هڪ نالو. (صفت) پيلا ڪپڙا پهريل – زردپوش.
• **پيتو ج پيتا (ل):** ذ. ڪرڪٽو – ڪوڏ.
• **پيتي ج پيتيون:** ث. [سن. پيٽ + اِڪا = پيٽي] صندوق. بيل گاڏيءَ جي ڌانني هيٺان لڳل ڪاٺي (جنهن ۾ ڏوري پوي). لَحد – سامي (قبر جي). بدن – ديهي. سَٽ جي پنجن سيرن جو بندل.
• **پيٽُ ج پيٽَ:** ذ. [سن. پيٽ. پِٽ = گڏ ڪرڻ] بدن جو هڪ ڀاڱو (جنهن ۾ آنڊا اوجهري وغيره ٿين) – شڪم – معدو – گَرڀُ – حَمل. وياءُ – ڄمُ – ڀائي – نَسلُ – اولاد. درياءَ يا واهه جو تَرو. ويڪر. اندر – منجهه. ڳجهه – راز. توب جو اهو حصو جتي گولو رکيو وڃي.
– **پيٽُ اچڻ:** ڪاڪوس اچڻ.
– **پيٽارِڙي:** ذ. صفت. کهڻ کاڻو – پيٽَڙُ.
– **پيٽارو ج پيٽارا:** ذ. صفت. پيٽ وارو – وڏي پيٽ وارو. (ذ) پيٽ وارو حصو. ٻُلي جو پيٽ.
– **پيٽُ ٻَڌڻ:** بکيو رهڻ. بُک جي هيڻائي سببان پيٽ کي پٿر ٻڌڻ.
– **پيٽ ڀرائي:** ث. ڍئو جي حالت. آسودگي. بي پرواهي. ڦُونڊ – آڪڙ. وڏائي.
– **پيٽُ ڀرجڻ:** ڍَئجڻ – ڍؤ ٿيڻ. گهڻي ملڪيت گڏ ٿيڻ. سڀ ضرورتون پوريون ٿيڻ. آڪڙجڻ. مغرور ٿيڻ.
– **پيٽُ ڀرجي وڃڻ:** غرور ۾ اچي وڃڻ.
– **پيٽُ ڀرڻ:** ڍئو ڪرڻ. دل جا مطلب سڀ پورا ڪرڻ. پنهنجي ضرورت پوري ڪرڻ.
– **پيٽُ تپڻ:** گرم شين کائڻ سبب پيٽ ۾ باهه ٿيڻ.
– **پيٽ تي بيهارڻ:** ڪنهن نوڪر وغيره کي رڳو ٽن ويلن کاڌي يا وَرَ تي مقرر ڪرڻ.
– **پيٽ تي پٿر (ڪاٺ) ٻڌڻ:** لنگهڻ ڪاٽڻ – بکون ڪاٽڻ.
– **پيٽ تي مهانگو هئڻ:** ڪنهن به ڪم جو نه هئڻ (مزور، ماڻهو وغيره) رڳو مانيءَ جي اُجرت تي به نوڪري جي لائق نه هجڻ.
– **پيٽُ ٿيڻ:** پيٽ ۾ ٻار سرجڻ – حمل ٿيڻ.
– **پيٽُ ٺرڻ:** فرحت اچڻ – اندر ٺرڻ. خوشي ٿيڻ. ٺورو اچڻ سبب پيٽ جي باهه لهي وڃڻ.
– **پيٽُ پالڻ:** گذران ڪرڻ – روزي ڪمائڻ. گذر سفر ڪرڻ. پيٽ لاءِ کاڌ خوراڪ مهيا ڪرڻ.
– **پيٽ پائڻ:** ٿُلهو ٿيڻ – پيٽ وڌي وڃڻ.
– **پيٽ پُٺيءَ سان لڳڻ:** نهايت ڏٻرو ٿيڻ – اَپرو ٿيڻ. بُکن سبب ڪمزور ٿيڻ.
– **پيٽ پرو ج پيٽ پرو:** ذ. صفت. رڳو پنهنجو پيٽ پاليندڙ – پيٽرُ. لالچي – هَٻڇي. اهو ماڻهو جو فقط پنهنجو پيٽ پالي ۽ ٻارن ٻچن جي سار نه لهي.
– **پيٽُ پوڻ:** عادت پوڻ. سِڀائڻ – پَاڻُ پوڻ – طبيعت تي نهي وڃڻ. پيٽ تي پئجي وڃڻ.
– **پيٽ جو سُور:** ذ. اصطلاح. لالچ – حرص – طمع. حسد – ساڙ.
– **پيٽ جو سُورُ هئڻ:** اصطلاح لالچ هئڻ – حرص ۽ طمع جو غالب هئڻ.
– **پيٽ جو سُورُ مارڻ:** خواهش پوري ڪرڻ – تمنا پوري ڪرڻ. طمع پوري ڪرڻ.
– **پيٽ جو سُورُ لاهڻ:** (رشوت ڏيئي) ڪِهَرَ پوري ڪرڻ.
– **پيٽ جو هلڪو ٿيڻ:** دل جو هَلڪڙو ٿيڻ – راز جي ڳالهه جهٽ پٽ ڪولي ظاهر ڪرڻ.
– **پيٽ جي ڳالهه:** ث. راز جي ڳالهه – ڀيدُ. دل جي ڳالهه.
– **پيٽ جي مارَ ڏيڻ:** روزگار بند ڪرڻ. روزيءَ تي لَت ڏيڻ.
– **پيٽ ڇٽيو ج پيٽ ڇٽيا:** ذ. صفت. ڇٽو ڪندڙ – ڇٽرُ. جيڪي ڪمائي سو کائي ڇڏيندڙ. چڱي چوکي کائڻ جو هيراڪ. هَٻڇي – پيٽوڙي.
– **پيٽ ڏوئي وِيهڻ:** کاڌي کائڻ لاءِ تيار ٿي وِيهڻ.

Gul Hayat Institute

— **پيٽ ڏلهڻ:** پيٽ پرڻ. گهڻو کائڻ. ڍئو ڪرڻ.

— **پيٽ ڏي ڳوڏا سوڙڻ (ت):** اصطلاح. لالچ رکڻ – رڳو پنهنجو شخصي فائدو مد نظر رکي ڪو ڪم ڪرڻ.

— **پيٽ ڏيڻ:** اَنتُ ڏيڻ – راز ڏيڻ – اندر ڏيڻ. ويم ڪرڻ يا قَرُ ڏيڻ (چوپائي جو).

— **پيٽرُ ج پيٽرَ:** ذ. صفت. پيٽيرُ – گهڻو کائيندڙ. وڏي پيٽ وارو.

— **پيٽ رَسُ:** ذ. ث. پيٽ ۾ ڪاڏي کي ڳاريندڙ رَسُ (جا پيٽ ۾ ٿئي پيدا ٿئي).

— **پيٽ رَهڻ:** نُطفو رهڻ – سنگها رهڻ – حمل ٿيڻ.

— **پيٽ ريڙهه:** ث. پيٽ ڀر رڙهڻ جي حالت – تمام آهستي هلڻ جي حالت.

— **پيٽ ريڙهه ڪرڻ:** تمام آهستي هلڻ.

— **پيٽ سارو:** ظرف. وت آهر – حوصلي مطابق.

— **پيٽ سان:** صفت. ڏِکي. دويستي – ڳريونتي – ڳورهاري.

— **پيٽ سان ٿيڻ:** ڏِکي ٿيڻ – دويستي ٿيڻ. ڳورهاري ٿيڻ – ڳريونتي ٿيڻ.

— **پيٽ ڦاٽوڙو:** ذ. صفت. دل جو هلڪڙو – راز لڪائي نه سگهندڙ. تَرڙو – هلڪڙو. گهڻو کائيندڙ ـ پيٽو.

— **پيٽُ ڪُٽڻ:** واويلا ڪرڻ – هاءِ هاءِ ڪرڻ. خار کائڻ. پنهنجي هٿان ٿيل نقصان تي افسوس ڪرڻ.

— **پيٽ ڪڍڻ:** پيٽ وڏو ڪرڻ – ڍِڍُ ڪڍڻ. تلهو ٿيڻ. اندر جو راز معلوم ڪرڻ – منجهه ڪڍڻ. ڪجهه ڪمائي وٺڻ – پيٽَ جي مانيءَ جيترو ڪمائڻ.

— **پيٽُ ڪرڻ:** پيٽ وڏائڻ. ڪُنلُ جانور يا پکيءَ جو پيٽ چيري آنڊا ۽ بيو گَندُ ڪچرو ڪڍي صاف ڪرڻ.

— **پيٽ ڪيرائڻ:** بار ڪيرائڻ. دوائن وسيلي بار ڪيرائڻ.

— **پيٽ کي پٽيون ٻڌڻ:** بُکون ڪاٽڻ. نهايت قناعت ۽ ڪفايت سان هلڻ – تنگ گذران ڪرڻ.

— **پيٽُ ڪيرڻ:** اولاد چڱو ڀلو ٿيڻ.

— **پيٽ لُٽ:** صفت. چشڪن تي هريلُ – چٽرُ.

— **پيٽ لَڏو:** ذ. صفت. گهڻو کائيندڙ – سڳٽو.

— **پيٽ لِکي ڏيڻ:** سڱ سڱاوتي تي هڪ رسم موجب سڱ جي عوض پيٽ جايل ڏيءَ جو سڱ لکي ڏيڻ. جو سڱ لکي ڏيڻ.

— **پيٽ ۾ پوليس ڊوڙڻ:** اصطلاح. ڏاڍي بک لڳڻ – بُک سبب آندن ۾ ڪُرڪا ٿيڻ.

— **پيٽ ۾ ڏاڙهي ڄمڻ:** اصطلاح. ننڍپڻ ۾ وڏن جهڙيون (عقل واريون) ڳالهيون ڪرڻ – جائي جم کان داناءُ ۽ سياڻو هئڻ. ننڍي عمر ۾ وڏي عقل واريون ڳالهيون ڪرڻ.

— **پيٽ ۾ رکڻ:** اندر ۾ رکڻ ـ (ڳجهه) لڪائڻ – راز ۾ رکڻ.

— **پيٽ ۾ ساهه پوڻ:** آرام اچڻ – دلجاءِ ٿيڻ. اميد آسرو ٿيڻ – قرار اچڻ تسلي ٿيڻ.

— **پيٽ ۾ سُورُ پوڻ:** ڪنهن جي فائدي تي ناراض ٿيڻ – ٻئي جو سکُ ڏسي رنج پيدا ٿيڻ.

— **پيٽ ۾ ڪُنجَ پوڻ (ڪ):** ڏاڍي بکُ لڳڻ.

— **پيٽ ۾ ڪوئا ڊوڙڻ:** ڏاڍي بک لڳڻ. دغا جو خيال ٿيڻ – بي ايماني جو ارادو ٿيڻ.

— **پيٽ ۾ ڪُڌڙ هُئڻ (ڪ):** دل ۾ بي ايماني يا دغا جو ارادو هئڻ.

— **پيٽو پيٽو ج پيٽا، پيٽو:** ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو. پيٽير – گهڻ کائو – پيٽي. هٻچي.

— **پيٽ واري ج پيٽ واريون:** ث صفت حامله – ڏکي – پيٽ سان.

— **پيٽ وَلِي پوڻ (ت):** ڏاڍو کلڻ – کِلي کِلي پيٽ ۾ سور پوڻ. خوش ٿيڻ.

— **پيٽُ وڃڻ:** پيٽ وڏو ڪرڻ – پيٽ وڏائڻ. ڍِڍُ ڪڍڻ – ڀِپُ (ڀِپ) ڪڍڻ.

— **پيٽُ وڌڻ:** پيٽ وڏو ٿيڻ. اولاد گهڻو ٿيڻ. مغرور ٿيڻ.

— **پيٽ وڏي وڃڻ:** وَڏائي اچي وڃڻ – غرور ۾ ڀڄي وڃڻ.

— **پيٽ وَڏيو ج پيٽ وَڏيا:** ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو. مغرور.

— **پيٽور، پيٽوري:** صفت. وڏي پيٽ وارو. گهڻو کائيندڙ – پيٽي – پيٽرُ.

— **هلڪو ٿيڻ:** پيٽ جي تڪليف دري ٿيڻ. آرام ظاهر ڪرڻ تي آنڌ مانڌ لهڻ.

— **پيٽي ج پيٽي:** ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو – پيٽيرُ. گهڻو کائيندڙ – ٽپچي.

— **پيٽيرُ ج پيٽيرَ:** ذ. صفت. وڏي پيٽ وارو. پيٽي. گهڻو کائيندڙ.

— **پيٽيو:** ذ. ڪاڏو – خوراڪ پتو.

● **پيٽارڻ:** مصدر. هضم ڪرڻ (ڪاڏو). سهڻ (صدمو. جٽ ڦٽ وغيره). (پيٽاريو – پيٽاريندو – پيٽاريل).

— **پيٽاري وڃڻ:** هضم ڪرڻ. عادي ٿيڻ. (جٽ ڦٽ جو).

Gul Hayat Institute

• **پيتارو پيتاڙو:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽڙي جي هڪ ديهه ۾ ريلوي اسٽيشن جو نالو – پيٽهڙو.
• **پيٽهڙو:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽڙي ۾ هڪ ديهه ۾ ريلوي اسٽيشن جو نالو.
• **پيتاٺو ج پيتاٺو:** ذ. صفت. پٽيندڙ. بدخواه. ناظرو.
• **پيت قاتا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **پيتَ:** ث. مصدر. "پيتڻ" مان امر. پيتَ – پلٽ.
– **پيتائڻُ:** مصدر. "پيتڻ" مان فعل متعدي. اُٿلائڻ. اوتڻ – هارڻ.
– **پيتجڻُ:** مصدر. "پيتڻ" مان فعل مجهول. اوتجڻ. هارجڻ. پلتجڻ. (پيريل ٿانءُ).
• **پيتو:** ذ. [سن. پيتڪ]. ڪپڙي جي ٻـرَ يا ويڪر وارا ڌاڳا (تاڃيءَ جو ضد). ڪانياٽيءَ جي ٻَپُ کي مضبوط ڪرڻ لاءِ وٽيل ڏور. حساب ڪتاب جي بندي يا ڪاتو. بنديءَ ۾ اهو خانو جنهن ۾ رقمن جو وچور سندن ملهه سميت لکيل هجي.
• **پيت قتو:** ذ. پساري وکر جو هڪ قسم (هڪ ٻوٽي جو ٻج ٿئي).
• **پيٽي ج پيٽيون:** ث. [سن. پيتَ + اِڪا] پيتي – صندوق. چوليءَ جو دامَنُ (جو پيٽ جي مٿان پوي). سماٽڪو چولو (جنهن جو صرف اڳيون حصو ڍڪي بيهي). ڪنجريءَ ۾ اُرهه ڪان هيٺ جو ڪپڙو. چمڙي جو پٽو جو ڪنهن وهٽ (گڏهه، گهوڙي، اُٺ وغيره) جي پيٽ کان وَرائي ٻڌجي. اُٺ جي پالاڻ جو هڪ ساج "جامان جوڙا جتن جا آهن پيٽيون پٽ پلاڻ" (جيوڻ جت). پوريءَ کي چيلهه ۾ ٻڌڻ جو ڏورو. رَڇ جي هڪ ٿُلهي نوڙي جا گهائيءَ ۾ جَنِيڙُ کي پاڻ ۾ ملائي. چڪمدوزي يا پرت ۾ ڪپڙي جي وچ تي پيريل گل.
– **پيٽي چاڙهڻ:** چار جي جَنيڙ ۾ گهائيءَ کي پاڻ ۾ ملائڻ. پوريءَ کي چيلهه ۾ ڏور وجهڻ.
– **پيٽي ڪوٽُ:** ذ. چولي، گهاگهري وغيره اندر پائڻ جي چولي.
• **پيٺِ (ل):** ث. [سن. پيٺ]. جاءِ _ هنڌ – مرڪز. سهارو – آڌار.
• **پيٺِ:** ث. بها – اگهه – نرخ. بازار جو اگهه. مال جي آمد. مال جي آمد ۾ روانگي. قرض. اوڌر. (ڪارخاني تي، هن ۾ ڏراوت به اچي وڃي ٿي). ملاوت (ذاتن جي). گهاتائي (ڪپڙي جي اُٺاوت جي).
• **پيٺِ تي پادر ڪاٺڻ:** چڱيءَ طرح موچڙا ڪائڻ. دل تي پادر ڪائڻ – چڱي مارڪُٽَ ٿيڻ.
• **پيٺُ:** ذ. مُورُ – اصل رقم – موڙي.
• **پيٺَلُ:** صفت. اَٽو ڪيل (انُ) ڏارو ڪيل (دال وغيره).

• **پيلو:** ذ. گدري جهڙو هڪ ڦَلُ جو هڪ قسم (جو پاڃيءَ ناهڻ جي ڪم اچي) – سوُرڻ.
• **پيلي:** ث. ڪنوار کي وناهُ ۾ مالش ڪرڻ لاءِ چڙهڻ جو اَٽو – اُبٽڻ.
• **پيپُ ج پيپَ:** ذ. [پورچوگال Pipe] لوهه يا ڪاٺ مان ٺهيل وڏو گول دٻو (تيل، شراب، وغيره رکڻ لاءِ) – ڊرم – پيپو.
– **پيپَ چاڙهڻ:** زور رکڻ – دٻاءُ وجهڻ. دڙڪا داب ڏيڻ.
• **پيپرُ ج پيپرَ:** ذ. [انگ. Paper] ڪاغذ – پنو. امتحاني سوالن جو ڪاغذ – پرچو.
• **پيپِني ج پيپنِيون:** ث. چولو. چولي يا اَنگِيءَ جو هڪ قسم "پڙا ۾ پيپنيون، تارو رنگ رَچن" (پريو وساڻ).
• **پيجُ ج پيجَ:** ذ. [انگ. Page] صفحو ورق جو هڪ پاسو.
• **پيجُ:** ث. نالو – نانءُ. ساراهه. عزت – آبرو.
• **پيجارُ (ت):** [ف. بيزار] بيزار – جُتي.
• **پيچُ:** ث. [سن. پيڇ = پيڻ جهڙو] پيچي – رَٻ. تمام پتڙو پٽُ. پڇَ.
• **پيچُ:** ذ. پاڻي پيارڻ جو ڪم (ٻنيءَ وغيره کي) – ريجُ – آڌ جي هڪ پاسي واريون ٻاريُون (ت).
– **پيچاتو، پيچاتُو:** ذ. صفت. پاڻي آيل – ريج آيل.
– **پيچو:** ذ. زمين کي پاڻي پيارڻ جو ڪم – ريجُ – آبپاشي. ٿورڙو پاڻي. جيڪو پوک جا صرف سلا پُسائي.
• **پيچاهو:** اسم خاص. تعلقي دادو ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **پيچي:** ث. [سن. پڇچ] جانورنَ جي پڇَ. جانورن جي رَبَ. پترو پٽَ (جو پيڻ يا ڪلف طور ڪم اچي) – ڪانجي. آش. ڪنهن به انَ جي پتڙي رَبَ (جا بيمار ماڻهن يا تازي ويايل مينهن، ڳئون، ٻڪري وغيره کي پيارجي).
• **پيچارو ج پيچارا:** ذ. [سن. پنچ = ڪپهه صاف ڪرڻ + آرو] ڪپهه پڃڻ وارو. پڃارو.
• **پيچرا (لس):** ذ. ٻجا – نندا هيڙها.
– **پيچ اَٽڪائڻُ:** وراڪو وجهڻ. مائٽي ڳنڍڻ. نينهن جو ناتو رکڻ. تعلق رکڻ. لغڙ جو پاڻ ۾ مقابلو ڪرائڻ.
– **پيچ بازُ ج پيچ بازَ:** ذ. صفت. وَريلُ – ڏنگو. ڳالهين ۾ پيچ ۾ وَڪڙ وجهڻ وارو. ٺڳ – حرفتي – اٽڪلي. اجايا ور وڪڙ.
– **پيچ بازي:** ث. اجا يا ورڪڙ (ڳالهين يا حساب ۾). ٺڳي _ چالاڪي – حرفت بازي – فريب.

Gul Hayat Institute

— **پيچ ٻڌڻ:** اٽڪل ڪرڻ – ٺڳي ڪرڻ.

— **پيچُ تابُ:** ذ. وٽُ سٽَ. لوچ پوچ. بيقراري. ساڙ – غصو.

— **پيچُ پائڻ:** نينهن لائڻ – عشق ڪرڻ.

— **پيچُ پٽي:** ث. سونارن جو هڪ اوزار.

— **پيچُ پوڻ:** وَڪڙُ اچڻ. ڳنڍ اچڻ (عشق جي). ڦاسڻ (عشق ۾). مروڙ پوڻ – وَٽُ پوڻ (پيٽ ۾).

— **پيچدارُ ج پيچدارَ:** صفت. وَرُوڪڙُ وارو – پيچن وارو. سمجھ نہ اچڻ جهڙو.

— **پيچرُ ج پيچرَ:** ذ. صفت. اِنڳرُونڳڙ – وراڪيل. پيچ ڏيندڙ – پيچباز.

— **پيچڪشُ:** ذ. پيچدار ڪوڪن کي کولڻ يا پڃائڻ جو اوزار.

— **پيچُ لڙائڻ:** ڳانڍاپو ڳنڍڻ. عشق لائڻ – نينهن لائڻ. لغڙ ويڙهائڻ.

— **پيچ ۾ آڻڻ:** ڦاسائڻ – وڪڙ ۾ آڻڻ. داءُ يا وَجھ ۾ قابو ڪرڻ.

— **پيچ وتابُ:** ذ. وَٽ سٽ. وڙُ وڪڙُ. غم غصو. بي آرامي. بيزاري.

— **پيچ وخم:** ذ. وَرُ وَڪڙُ – ڏِنگُ وِنگُ. پيچيدگي.

— **پيچي ج پيچي:** ذ. صفت. وريل – ڏنگو – ڦيري وارو. وٽ ڏنل (پٽڪو). ذ. ريشمي ڪپڙي جو پٽڪو.

— **پيچي اکر:** ذ. وَرُوڪڙَ وارا اکر – ڏنگا ڦڏا اکر – پيچدار اکرن واري تحرير.

— **پيچَ ڪرڻ:** ٻنيءَ کي پاڻي ڏيڻ. ريڄ ڏيڻ.

• **پيچُ ج پيچَ:** ذ. صفت. مرجوت. بخيل. ڪنجوس.

— **پيچڙُ ج پيچڙَ:** ذ. صفت. پيچُ – ڪنجوس.

• **پيچائڻ:** مصدر. پيارڻ (ٻنيءَ کي). ادا ڪرڻ (رقم). لاهڻ (قرض). ڏيئي ڇڏڻ (رقم). پورو ڪرڻ. ختم ڪرڻ. چيپائڻ – چپڻُ. بلور (چڏي) کي ڳلِ (ڳڏ) ڏانهن اُڇلائڻ. (پيچائيو – پيچائيندو – پيچايل).

— **پيچائي ڇڏڻ:** نپوڙي ڇڏڻ – پيڙي ڇڏڻ. سوگھو ڪري زور ڏيڻ – پچائي ڇڏڻ.

• **پيچرُ ج پيچرَ:** ذ. [انگ. Picture] تصوير – ڪاغذ تي نڪتل رنگين شڪل (جا پاڻيءَ ۾ پسائي ڪاغذ تي هٿجي تہ تصوير ڪاغذ تي لڳي ويندي آهي).

• **پيچرو ج پيچرا:** ذ. ماڻهن ۽ جانورن جي هلڻ سبب پيرن جي نشانن سان ٺهيل سنهي واٽ. پير. واٽ – ڏِڳُ – ڳسُ – چارو – رند.

• **پيچري لائڻ:** ڏڳ لائڻ – رستي لائڻ – ڳس لائڻ – واٽ ٻڌائڻ. هدايت ڪرڻ.

• **پيچش:** ث. [ف] پيٽ جي هڪ بيماري جنهن ۾ آندن ۾ وَٽَ پون ۽ پائخاني ۾ پور نڪري – سُوري.

• **پيچڪُ:** ذ. ديسي شراب جو هڪ قسم (جو سادو ٿئي ۽ ڪي غريب نشئي پيئن).

• **پيچو ج پيچا (ٿ):** ذ. هي لفظ ٻار سنگت چنڻ وقت استعمال ڪن – اُوني – ڪٽي.

• **پيچُوها:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي وارهہ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **پيچُوهو ج پيچُوهو:** ذ. ڪيچُوئو – سانپو.

• **پيچي ج پيچي:** ذ. سُوالي – فقير "گهوٽ چڙهيو گهوڙي، پيچن لاٿيا پيچرا" (شاهہ).

• **پيچيدو پيچيدَه:** صفت. [ف. پيچيده] وڪڙ وارو – ويڙهيل. منجهيل. سمجھ ۾ نہ ايندڙ. مشڪل – ڏکيو.

• **پيچارو ج پيچارا (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (صنا اچي، گول ۽ ويڪري، قد ١ – ۴ انچ).

• **پيچاري ج پيچاريُون:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (بنا ڇلرن، پٺي هيدي، پيٽ اڇو، گول، قد ١ – ۴ انچ).

• **پيڇو ج پيڇا:** ذ. [سن. پشچات = پوءِ] پويون پاڳو – پٺ. قميص جو پٺيون پاسو – پٺي. پٺ – تعاقب. ڳولا – تلاش.

— **پيڇو ڪرڻ:** پٺ وٺڻ – ڪڍ لڳڻ – پٺيان پوڻ. ڳولا ڪرڻ.

— **پيڇو نہ ڇڏڻ:** پٺ نہ ڇڏڻ. جند نہ ڇڏڻ – پچر نہ ڇڏڻ.

• **پيڇي (ڪ):** ث. ٻيڙيءَ ۾ پَرماڻ جي پڇڙيءَ وارو ڪاٺ جو تڪر.

• **پيدُ:** صفت. [ف] جايَلُ – جميل – پيدا ٿيل – لڌل. (ث) لَپ – پيدائش – جَمُ "پنهون تنهنجي پيد جون ٿو سڏيون سڻائي". (صديق).

— **ناپيدُ:** ظرف. ڳجهہ – مخفي – پوشيده. اڻ لڀ. "ناپيد ڳالهيون نينهن جون، تنهن مان ڇا ڄاڻن عامَ ميان".

• **پيدُ ج پيدَ:** ذ. ڏسو "پينڊُ".

• **پيدا:** صفت. [ف] خلقيل – اُپايل. جميل – ڄايل. ظاهر. موجود.

— **پيدا ٿيڻ:** جمڻ – اُپجڻ – خلقجڻ. ظاهر ٿيڻ.

— **پيدا ڪرڻ:** اُپائڻ خلقڻ. جوڙڻ – بنائڻ – ناهڻ. حاصل ڪرڻ – ڪمائڻ "نہ هجڻ منجهان هجڻ" واري حالت ۾ آڻڻ "نيست" منجهان "هست" ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

– **پيدا گير:** ذ. صفت. پيدا ڪندڙ – هٿڙي باز. پاٽو ساٽو – پٽ سٽ ڪندڙ. ڳنڍ ڇوڙ. ناجائز طريقي سان پئسا ڪمائيندڙ.

– **پيداوار:** ث. پيدائش. آمدني – اُپت. ڪمائي. حاصلات. پوک – فصل. فائدو – نتيجو – ثمرُ.

– **پيدائش. پيدايش ج پيدائشون:** ث. [ف] خلقت. حاصلات. آمدني. اُپت. ڪمائي. فائدو.

– **پيدائشي. پيدايشي:** صفت. ڄمڻ کان. ذاتي – بنيادي – اصلي. فطرتي. قدرتي.

• **پيدَل:** صفت. پيادو – پنڌ وڃڻ وارو. ڏسو "پيادل".

• **پِيدُ:** ث. ابا ڏاڏا – جَدُ امجَدُ.

• **پِيدِ ج پِيدِون:** ث. ميڙ – ميڙاڪو. گوڙ – پِيهہَ – پِيڙَ – اَنبوهہ.

• **پيدلِي ج پيدلِيُونْ (ث):** ث. پَنجرو – هاوانجرو (ل).

• **پيدي ج پيديُون:** ث. [سن. پيٺ = جاءِ] ڪاٺ جي ننڍڙي صندوق جنهن ۾ لکڻ جو سامان رکجي (ان جو اڳيون تختو سلاميءَ تي ٺئي جنهن تي ڪاغذ. بندي وغيره رکي لکجي. خاص طرح واپاري استعمال ڪن).

• **پيرُ ج پيرَ:** ذ. [سن. پَدُ = پير. ف. پاي. پرا. پا = پير]. پَگَ – پَگُ – پر – قدم. پير جو نشان – پيرو. ڦيٿو (بيل گاڏي جو). ميز ڪرسي وغيره جي ٽنگ. شادي غميءَ ۾ شريڪ ٿيڻ جو تعلق يا رستو.

– **پير آهوڙڻ:** پير ڳولڻ – وڃايل پيرو ڳولڻ. (چور جو) پيرو ڪڍڻ.

– **پيرا پيٽ:** ث. پيرن جي سُڃاڻپ. شڪي ماڻهن جي ڏوهيءَ جي پير جي نشان سان پيٽ. پيرن جا نشان ڏسي سڃي چور جي سڃاڻڻ جو طريقو.

– **پيراتو ج پيراتا:** صفت. ڏسو "پيراٽو" (ث) پيراتي ج پيراتيون.

– **پيرائو ج پيرائو:** ذ. صفت. پير سڃاڻندڙ (ماڻهن مال جو). پيري – پاڳي.

– **پير اکڙڻ:** بي دخل ٿيڻ. شڪست کائڻ. پڄڻ نہ رهڻ. بنياد پٽجڻ.

– **پيراڪون:** ذ. آڏاٽي ۾ تاجيءَ جي تندن کي هيٺ مٿي ڪرڻ لاءِ ڪاٺيون – پيرڙيا.

– **پيراگو ۽ پيراڳا (ل):** ذ. پيرن جي لتڙ سان ٺهيل واٽ – ڏگ – گسُ – پيچرو.

– **پيرانڍي ج پيرانڍيون:** ث. کٽ جي پيرن وارو پاسو. "سيرانديءَ" جو ضدّ.

– **پيراٽو ج پيراٽا:** ذ. جُتي.

– **پيراٽو ج پيراٽا:** ذ. صفت. ننهن کان جوتيءَ تائين – سربستو – سمورو. تفصيلي. ذرو پرزو. (ث) پيراٽي ج پيراٽيون.

– **پيرُ پڄڻ:** اچ وڃ جي رسم بند ڪرڻ. برادريءَ سان واسطو ٽوڙڻ. لاڳاپو ٽوڙڻ. سخت سزا ڏيڻ. لاچار ڪرڻ.

– **پيرَ پيٽڻ:** پيرا پيٽ ڪرڻ.

– **پير ترڪڻ:** پير کسڪڻ – پيرُ ترڪڻ. غلطي ٿيڻ – چُوڪ ٿيڻ. اوچتو خطا ٿي وڃڻ. بنا ارادي ڪُڌو ڪم ٿي پوڻ.

– **پير تي:** ظرف. رستي تي – راهہ تي. هدايت تي – نصيحت تي. سڌي راهہ تي.

– **پير تي اچڻ:** گس تي اچڻ – سڌي رستي تي اچڻ. قاعدي ۾ اچڻ. غلطي يا خطا ڪرڻ کان پوءِ وري سڌري هلڻ.

– **پير تي پورو هئڻ:** سڌي گس تي هئڻ. صحيح رستي تي هئڻ. قاعدي موجب هلڻ. چڱيءَ چال وارو هئڻ. سنئون سڌو هئڻ (چال چلت ۾). بچڙن ڪمن کان پاڻ بچائڻ.

– **پير تي ڪهاڙو هڻڻ:** پنهنجو نقصان پاڻ ڪرڻ. پاڻهي پاڻ کي تڪليف ۾ وجهڻ.

– **پير تي هلڻ:** سڌي رستي تي هلڻ. چڱي چال اختيار ڪرڻ. پيروي ڪرڻ.

– **پيرَ نهرائڻ. وجهائڻ:** بيل گاڏيءَ لاءِ ڦيٿا نهرائڻ. (ڏنڌي وغيره ۾).

– **پيرَ پاندُ:** ذ. حصو پاڳو. پائيواري. (ڏنڌي وغيره ۾). تعلق – لاڳاپو – واسطو.

– **پيرُ پٽ تي نہ لڳڻ:** تمام تکو ڀڄڻ. گيڊي ٿي ڀڄڻ. فرصت نہ هئڻ.

– **پير پٽڻ:** ڀڄائڻ – پيراڪوڙڻ. پاڙ پٽڻ. ٻنڙ ڪڍائڻ.

– **پيرَ ڇنڊي (ڪ):** ث. ڏڙهي راند – ڪينهون راند.

– **پيرَ ڇنا ڪرڻ:** ڄمي ويهڻ – ڪُٻي ويهڻ.

– **پيرَ پڌارڻ:** پير گهمائڻ. گهمڻ – سير ڪرڻ. اچڻ.

– **پيرَ ڦڪارڻ (ث):** گهوٽ کي پير ڏٿارڻ جو هڪ ساٽ ڪرڻ.

– **پيرُ پنڌ هئڻ:** شادي غمي ۾ شريڪ ٿيڻ وارو تعلق يا رستو هئڻ.

– **پيرُ پوڻ:** داخل ٿيڻ. داخل ٿيڻ جو رستو.

– **پير پير تي رکڻ:** قدم بقدم هلڻ. تمام آهستي هلڻ. پيروي ڪرڻ.

– **پير پيرُ ڪڍڻ:** تمام آهستي هلڻ. ٻار جو پنڌ شروع ڪرڻ.

– **پير پير ۾:** ظرف. آهستي آهستي – هوريان هوريان.

– **پير پير ۾ ڏيٺي اچڻ:** تمام آهستي آهستي اچڻ. قدم بقدم

Gul Hayat Institute

اچڻ. تڏا تڏا پير ڏيئي اچڻ.

– **پير جهَلڻ:** پاڻ روڪڻ – پاڻ سنڀالڻ. پاڻ پلڻ. تعلقات ڪرڻ. خرچ گهٽائڻ.

– **پيرَ چارو(ت):** ذ. پيادي هلڻ جيتري واٽ. سوڙهو گَس. پيچرو.

– **پيرَ چُمڻ:** پاڻ وڏي ڪي عزت ڏيڻ لاءِ پيرن تي هٿ رکڻ. پيءُ ماءُ جي عزّت ڪرڻ.

– **پيرَ دَڙهِي ڳرڻ:** ڪيتو ڪرڻ – چڙيون هڻڻ. ٻار جو بحث ڪرڻ. ناڪار ڪرڻ – نابري وارڻ.

– **پيرَ ڏَڏِ ڙ ۾ هڻڻ:** نہ ٻڌائڻ – نٽائڻ. نابري وارڻ. انڪار ڪرڻ.

– **پيرَ ڏَڙڪِي ڳرڻ:** رعب ڏيکارڻ – تابُ تڙي ڪرڻ. معمولي دڙڪو. دڙڪو داب ڪرڻ.

– **پيرَ ڌوئي پيئڻ:** ڏاڍي عزت ڏيڻ. عقيدتمندي ظاهر ڪرڻ. تمام گهڻا احسان مڃڻ.

– **پيرُ ڏِيڻ:** زالن جو شاديءَ خواهہ غميءَ ۾ سَڏُ پرڻ. ڪاڄ يا ڪانڌيي جو پَوتُ ادا ڪرڻ. پير پرڻ. ساٿ ڏيڻ.

– **پيرَ ڊاهڻ:** پيرن جا نشان ميٽڻ. واپس ورڻ. قبضو پٽائڻ. ٽَڏو پٽائڻ.

– **پير ڍِڪها ڪري سُمهڻ:** بي فڪر ٿي سمهڻ. آرام سان سمهڻ. بي اونو ٿي ويهڻ.

– **پيرُ رَڪيب ۾ هُئڻ:** هر وقت سفر لاءِ تيار هئڻ. هر وقت سفر تي هئڻ.

– **پيرُ رکڻ:** رستو رکڻ (اچ وڃ جو). برادري رکڻ. دوستي رکڻ.

– **پيرَ رکڻ جي جاءِ نہ هجڻ:** تمام گهڻي سوڙهہ هجڻ – پيهہ پيهان هئڻ – ماڻهن جو وڏو گهاٽو هُجوم هئڻ.

– **پيرڙا ڏيڻ ڪٽڻ:** ننڍڙي ٻار جو هلڻ جي شروعات ڪرڻ.

– **پيرڙو ج پيرڙا:** ذ. "پيرُ" جو اسم تصغير.

– **پيرڙيو ج پيرڙيا:** ذ. صفت. پيرن تي. پيرن وارو. گهمندڙ – هلندڙ. اهو ٻار جنهن جا ڄمڻ وقت اول پير ٻاهر اچن – اَمُهڙو. پيرادو پيري. چالاڪ سياڻو – حرفتي – اٽڪلي. (ذ) تاجيءَ جي تندن کي هيٺ مٿي ڪرڻ لاءِ ڪاٺين مان هڪ ڪاٺي.

– **پيرڙيو وڃڻ:** پنڌ وڃڻ – پيدل وڃڻ. تڪو تڪو وڃڻ.

– **پيرڙيون:** ٿ. ريڙهيون (ٻار جون) – ٻانبڙا. ٻار جو شروعاتي هلڻ جو طريقو.

– **پيرڙيون پائڻ:** ٻانبڙا پائڻ – ريڙهيون پائڻ.

– **پيرُ زَمين تي نہ رَکڻ:** هميشہ سواريءَ ۾ هجڻ. نازڪ مزاج ٿيڻ. وڏائي ڪرڻ.

– **پيرَ سَدورا ٿِيڻ:** ڪنهن جي اچڻ ڪري گهر واري جا نصيب سُٺا ٿيڻ – برڪت جو باعث ٿيڻ. نئين ڇاول ٻار يا مهمان جي اچڻ سان ڀاڳ ورڻ.

– **پيرُ سُڌارڻ :** چڱي چال ونڻ. بچڙائيءَ کان پاسو ڪرڻ. فضول خرچيءَ کان باز اچڻ.

– **پير سنوان ڪرڻ:** بي ادبي ڪرڻ. تَوهِينَ ڪرڻ. وڏن سان مقابلو ڪرڻ.

– **پيرَ ڪَٽڻ:** سزا ڏيڻ – ڄُٽ ڪرڻ.

– **پير ڪڍي بيهڻ:** صفا انڪار ڪرڻ. ذميداري نہ کڻڻ. ڪابہ مدد نہ ڪرڻ.

– **پير ڪڍي وڃڻ:** وقت ۾ ڌوڪو ڏيڻ. پاڻ کي آجو ڪري وڃڻ. ڦري وڃڻ – وڏيڪ مدد ڪرڻ کان انڪار ڪرڻ.

– **پير کڻڻ:** پير جي نشان کي قائم ڪرڻ لاءِ چوڌاري ليڪو ڏيڻ "ڪڙهي ۽ ڪڙي، پر ۾ پير پنهونءَ جو". (شاهہ). پير ليکڻ (چور وغيره جو).

– **پير کُپڻ:** نهي نڪي ويهڻ. کُپي وڃڻ – ڄمي وڃڻ. قبضو پختو ٿيڻ.

– **پيرُ کُرَ نہ لڳڻ:** وڃايل شيءِ جو ڪو نشان پتو نہ لڳڻ.

– **پير ڳرو ج پيرڳرا:** ذ. صفت. نَحس – نڀاڳو – ڇَندو (جنهن جي اچڻ ڪري ڪو نقصان رَسي).

– **پيرَ گهُمائڻ:** قدم گهمائڻ – هلڻ. گهمڻ – سير ڪرڻ. اچي بَرڪت بخشڻ – برڪت وارو ڪرڻ. ڪنهن بزرگ شخصيت جو ڪنهن وٽ وڃڻ.

– **پيرَ لهڻ:** وِيامڻ – ويم ڪرڻ.

– **پيرُ ليکي ويهڻ (ت):** ضد ڪري ويهڻ. پنهنجي ڳالهہ تان نہ لهڻ.

– **پير مٿي تي هُئڻ:** مصيبت ۾ هئڻ. پڄ پڄان ۾ هئڻ. سدائين رولڙي ۾ هجڻ.

– **پيرُ مُڙڻ:** پير جو سَنڌ کان لچڪو کائڻ. يا مڙي پوڻ.

– **پيرَ موڙ:** ٿ. ٿوري دير لاءِ ترسڻ جي حالت – بيٺي پير – گهڙي پَلڪ.

– **پيرَ مهٽڻ:** خوشامد ڪرڻ. لالچ ڏيڻ. منٿون ڪرڻ.

– **پير ۾ پدم هجڻ:** پير ۾ هڪ خاص قِسم جو ليڪو يا نشان هئڻ (جا ڀاڳ واري نشاني آهي). سڀاڳو هئڻ.

– **پيرن ِ پر:** ظرف. پيرن جي زور تي – پير جي آڌار تي – اُبو –

Gul Hayat Institute

بينل (ماڻهو).

— **پيرن پر ويهڻ:** اٺي ويهڻ. پنهنجي زور تي بيهڻ – پاڻ پرو ٿيڻ. پاڻ تي ڀاڙڻ – پاڻ سنڀالڻ. پنهنجيءَ وارو ٿيڻ. جڳو پلو ٿيڻ.

— **پيرن پر ڪرڻ:** صفا پٽ پوڻ – ڏاڍي نقصان هيٺ اچڻ. شڪست کائڻ.

— **پيرن تي زور ڏيڻ، رکڻ:** تمام زور سان ڀڄڻ – تکو ڀڄڻ. تکڙو هلڻ. ڀڄي جان ڇڏائڻ.

— **پيرن تي ڪرڻ:** پيرين پوڻ. نهايت عاجزي ڪرڻ. سامُ پوڻ.

— **پيرن تي ڪري پوڻ:** آزي نيازي ڪرڻ – نيزاري ڪرڻ. دل و جان سان معافي گهرڻ.

— **پيرن جو هلڪو:** صفت. پنڌ جو چوهو – ڀڄڻ جو تکو – تيز رفتار.

— **پيرن ۾ ترڪاسڻُ (ڪ):** ٻه چتو ٿيڻ – مُنجهي پڻ. آتو ٿيڻ. تکڙ ڪرڻ – اُبهرائي ڪرڻ.

— **پيرن هيٺان زمين نڪرڻ:** تاڪ لڳي وڃڻ – حواس گـُم ٿيڻ – حيرت ۾ پوڻ. سخت صدمو رسڻ.

— **پيرن هيٺان ڪک رکڻ:** خيال سان ڪم ڪرڻ – بجاءِ ڳولهڻ.

— **پيرڻ (ڪ):** ث. جُتي.

— **پيرَ وٽڻ:** جُتي يا بوٽ جو پير کي تنگ ڪرڻ – نئين جتيءَ جو پير ۾ زخم ڪري وجهڻ.

— **پيرُ وجهڻ:** قدم رکڻ. اندر گهڙڻ. (جاءِ ۾) دَست اندازي ڪرڻ – دخل ڏيڻ. لاڳاپو ڳنڍڻ.

— **پيرَ وڏا ڪرڻ:** پير گهمائڻ. پسار ڪرڻ – چڪر هڻڻ. شفقت ڪري اچڻ. اچي ڪري شرف بخشڻ.

— **پيرو ڪڇڻ، ڪڇڻ:** هندن جي هڪ رسم موجب شاديءَ کان پوءِ ساڳئي ڏينهن گهوٽ ۽ ڪنوار جو ڪنواريتن جي گهر ڏانهن گڏجي وڃڻ – ستاوڙو ڪرڻ. شاديءَ کان پوءِ ستين ڏينهن ڪنوار جو پيڪن ڏي اچڻ.

— **پيرو ڪڇڻ:** جتيءَ وغيره جي ناهڻ لاءِ پير جي ماپ وٺڻ.

— **پيرو کڻڻ:** پيرن جي نشانن سان گڏ هلڻ (چور وغيره جي پوئتان). ڳولڻ – جاچ جوچ ڪرڻ.

— **پيرو لهڻ:** پيرن جا نشان ملڻ. پتو پوڻ – خبر پوڻ. ثابتي هٿ ڪرڻ.

— **پيرَ وڦتُ ڏارڻ (ت):** موجارو گهوڙو خريد ڪرڻ. ايري سيري سواري رکڻ.

— **پير هادُوُ (ت):** ذ. صفت. پيرادو – پيرن جي نشانن سڃاڻڻ جو ماهر.

— **پير هيٺان نڪري ڏيڻ:** ڪاڙڻ – بگيڙڻ – برغلائڻ. غلط صلاح مشورو ڏيڻ.

— **پيري ۽ پيري:** ذ. صفت. پيرو ڳنڍڙ – پيرادو. پير سڃاڻڻ جو ماهر.

— **پيرين اگهاڙو ڪڍڻ:** ٺلهي هٿين گهر مان ڪڍڻ (جُتي پائڻ به نه ڏيڻ). بي عزت ڪري ڪڍڻ. ٽڙي ڪڙي ڪڍي ڇڏڻ (گهر، نوڪري وغيره مان).

— **پيرين ڀاري ٿيڻ:** اُميدواري ٿيڻ – حامله ٿيڻ.

— **پيرين پوڏو:** ذ. صفت. پختو. پڪو – پنهنجن پيرن تي بيهڻ وارو – پاڻ تي ڀاڙڻ وارو.

— **پيرين پوڻ:** پيرن تي هٿ رکڻ. ادب سان جهڪي سلام ڪرڻ. عزت ڏيڻ – احترام ڪرڻ. منٿون ڪرڻ. "پيرين پوندي سان، چوندي سان" (شاهه).

— **پيرين سيرين ٿيڻ:** هلي سگهڻ جهڙو ٿيڻ. پاڻ پرو ٿيڻ. پنهنجي مُرسيءَ وارو ٿيڻ. هوند وارو ٿيڻ. ويائل زال جو مٽي تي پائي وجهڻ.

— **پيرين لڳڻ:** پيرين پوڻ. ٻار جو شروعاتي هلڻ (ڪ).

— **پيريوادو:** ذ. صفت. پيرادوُ.

— **پِيرُ:** صفت. [ف] پوڙهو – ڪراڙو – ٻڍو.

— **پيرانہ سالي:** ث. پيريءَ جو وقت – ٻڍاپڻ – ڪراڙپ.

— **پيرزال:** ث. پوڙهي – ڪراڙي.

— **پيرسال:** صفت. پوڙهو – ڪراڙو – ٻڍو.

— **پيرسن:** صفت. پوڙهو – ڪراڙو – ٻڍو.

— **پير فرتوت:** صفت. تمام پوڙهو – جهور. ڇڙڻ ٻڙڻ کان عاجز ڪراڙو (جنهن جون جملي قوتون ختم ٿي ويون هجن).

— **پير فلڪ:** ذ. جهونو آسمان. زحل گره.

— **پيرِ مغان:** ذ. آتش پرستن جو پيشوا. آتش خاني جو مُجاوِرُ. شرابخاني جو مالڪ – ساقي.

— **پير نابالغ:** بيوقوف پوڙهو (جيڪو ٻارن واريون ڳالهيون ڪري).

— **پيري:** ث. پوڙهپڻ – ڪراڙپ – ٻڍاپڻ. ضعيفي.

— **پيرمردُ:** ذ. پوڙهو ماڻهو – پيرسن ماڻهو.

• **پيرُ ۽ پِيرَ:** ذ. [ف. پِير = پوڙهو] ڀهتل شخص. بزرگ. ولي الله. مرشد – هادي. درويش.

— **پيراڻو ۽ پيراڻا:** ذ. صفت. پيرَ جو. (ذ) مرشد جو ڏَنُ. پير جي

Gul Hayat Institute

موڪا. مرشد جو حصو "پيراٿو تريو".

– **پِيراٿو پارُ:** ذ. پيرن جو مُلڪ – مرشد جو طرف. (اسم خاص) چاچري تعلقي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

– **پِيراٿِي ج پِيراٿيون:** ث. صفت. پيرن جِي. پيرن کان مليل (شئي، سوکڙي وغيره). (ث) خيرات – ٻاسُ.

– **پيرَ ڀائي:** ذ. ساڳئي مرشد جا مريد. ساڳين عقيدن وارو.

– **پير پيٽڻ:** ڪنهن مطلب پوري ٿيڻ لاءِ پيرن فقيرن جي زيارت ڪرڻ ۽ دعائون پنڻ. روحاني وسيلا هلائڻ. ڏاڍيون ڪوششون ڪرڻ.

– **پِيرَٽِ:** ث. پِيرجي جاءِ ڏانهن وڃڻ جي واٽَ.

– **پِيـرَ ٻُجڻ:** پيرن تي وڃي دعائون گهرڻ. بزرگن جي تلاش ڪرڻ. مراد حاصل ڪرڻ لاءِ روحاني حيلا وسيلا اختيار ڪرڻ.

– **پِيـرَ پوٽو ج پِيـرَپوٽا:** ذ. پِير جو اولاد.

– **پِيرزادو ج پِيرزادا:** صفت. ذ. پِيرجو اولاد پِير پوٽو.

– **پِيرزور ٿيڻ:** پيرن فقيرن جي دعا شامل حال هجڻ.

– **پِيـرَن پِٽيو ج پِيـرَن پِٽيا:** ذ. صفت. جنهن کي ڪنهن بزرگ جي بد دعا ٿيل هجي. نياڳو – چندو. لچو – حرڪتي.

– **پِيـرَن جي مهل:** ث. پرڀات – صبح.

– **پِيـرَن کان پِنڻ:** پيرن فقيرن کان دعائون گهرڻ. بزرگن کي وسيلو بنائڻ. حيلا هلائڻ.

– **پِيرِي:** ث. پِيراٿو ڏنڏو. مرشدي. پِيرجي ڪرامت. بزرگي. وَلايت. روحاني طاقت.

– **پِيرِي مُرِيدِي:** ث. پِير بڻجي مُريدَ رکڻ ۽ انهن کي هدايت ۽ تلقّين جو عمل.

• **پِيرا:** صفت. [ف. پيراستن = سينگارڻ] سينگاريل – آراستہ – سجايل. مرڪب لفظن جي آخر ۾ ڪم ايندڙ پڇاڙي.

– **پيراستہ:** صفت. سينگاريل – سجايل – سنواريل.

– **پيرايہ:** صفت. سينگار. زيب – زينت. لباس. ڍنگ – طرز – نمونو.

• **پيرانِي:** ث. [سن. پَادْ = پير] پيرن سان ڦيرائي پاٺي ڇڪڻ وارو ڏينڪو.

• **پِيراڪُ ج پِيراڪَ:** ذ. صفت. پاڻيءَ ۾ ترندڙ – تارُو.

• **پيرانکو پيرانگو:** ذ. ڏاڪو – پوڙي. پيچرو (ل).

• **پيرانو پيراني (ڪ):** ذ. ث. ٿُوهرجي ٽاري.

• **پِيراهن:** ذ. [ف] پَهِراڻُ – ڪُڙتو.

• **پِيرائِتو ج پيرائِتا:** ذ. صفت. [سن. پاد = پير] مُنڍ کان – بنياد کان – شروع کان. سڄو سارو – سربستو – تفصيلي (احوال).

– **پِيرائِتيون خبرون ڪرڻ:** سربستا احوال ڪرڻ. اول کان آخر تائين سيڪجهه ٻڌائڻ.

• **پِيرَتِ:** ذ. پيچرو. رسم.

• **پِيرچو (ڪ):** ذ. ٻيڙيءَ جو هڪ حصو.

• **پِيرزادا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **پِيرڪاڻي:** اسم خاص. مزاري بلوچن جو هڪ قبيلو (رستماڻين جي شاخ).

• **پِيرمشائخ:** اسم خاص. تعلقي گنبت ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پِيرڻُ:** ڪُڙهيءَ جي چارِيءَ جي هيٺين گهير يا نوڙي (جنهن ۾ چاري پيل هوندي آهي).

• **پَيرُو:** صفت [ف] پيروي ڪندڙ – تقليد ڪندڙ – پوئلڳ. مريد.

– **پَيـرُوڪار:** صفت. پيروي ڪندڙ. ڪنهن جي طرفان ڪم ڪندڙ. پوئلڳ.

– **پيروي:** ث. تقليد. تابعداري – اطاعت. بجا آوري. تعميل.

– **پيروي ڪرڻ:** تقليد ڪرڻ – پٺيان لڳڻ. نقل ڪرڻ. بجا آوري ڪرڻ (حڪم يا هدايت جي).

• **پَيروز:** صفت. [ف] فتحمند – سوڀارو – ڪامياب. (اسم خاص) مرد جو نالو.

• **پيروزاڻي:** اسم خاص. بُگٽي بلوچن جو هڪ قبيلو.

– **پيروزي:** صفت. سائو يا نيرو (رنگ). چٽن جو هڪ قسم.

• **پيرولِي ج پيرولِيُون:** ث. ڏسو "پرولي".

• **پيرُون ج پيرُون:** ذ. کٻڙ يا ڄار جو ڦرَ (جو ڏٽ طور ڪم اچي، ٻہ قسم ٿين. اڇا ۽ ڳاڙها). ڪٽ جي پيرانديءَ وارو. اوپرو. "سيرُون" جو ضد.

• **پِيرِهْيات ج پِيرِهْياتُون:** ث. صفت. "پهريات" (چوپائي)

• **پيـرَهن:** ذ. [ف] پَهراڻُ – ڪُڙتو.

• **پِيڙ:** ث. پاڙَ – پيڙهِ. ٽَڪَ جو اُهو حصو جنهن تي ٻائيڙ وارو ڏاڪو ڦري.

• **پِيڙو ج پِيڙا:** ذ. ڏسو "پهيڙو". ذ. وانهڙو. قاصد – پانڌي. "سڄ ٻڌاءِ پَيڙا، آئين ڏونگر ڏيهه مٿان" (هارون).

• **پِيڙا ج پِيڙائُونْ:** ث. [سن. پِيڙَا = تڪليف] آزار – مصيبت – درد – سُورُ. ڪشٽَ. بيماري – روڳ – اڳهائي. وِيَم جا سورُ.

– **پِيڙاڪو:** ذ. پيڙا. رنج يا آزار جهڙيون حالتون.

• **پِيڙَڻُ:** مصدر. [سن. پِيڊَنَ < پِڊْ = ڇيپائڻ] ڇپڻ – ڇيپائڻُ – رڳڙڻ – ڇِٽِڻُ – ميدو ڪرڻ – ڪن ٻن شين جي

Gul Hayat Institute

وِچَ ۾ ڏيئي زور ڏيڻ. نپوڙڻ. گهاڻي ۾ وجهڻ (تيل ڪڍڻ لاءِ) تيل ڪڍڻ (ڪنهن ٻج جو) سوڙهو گهٽڻ – اصطلاح. اُڙهائڻ – عذاب ڏيڻ – تڪليف ڏيڻ – ستائڻ – آزارڻ – ظلم ڪرڻ.

– **پيڙَ:** ث. پيڙڻ جي حالت. گهاڻي جي پيڙ. چپ. ڪَشٽ. سوڙهه – گهٽ. دَرد – پيڙا. تڪليف – آزار.

– **پيڙائي، پيڙائِي:** ث. پيڙائڻ جو اُجورو.

– **پيڙائڻ:** مصدر. "پيڙڻ" مان فعل متعدي مغز يا ٻج منجهان روغن يا تيل ڪڍائڻ. (پيڙايو – پيڙائيندو – پيڙايل).

– **پيڙجڻُ:** مصدر. "پيڙڻ" مان فعل مجهول. پيڙجي وڃڻ. تيل نڪرڻ. گهاڻي ۾ پوڻ. سخت تڪليفن ۾ اچي وڃڻ. نيست ۽ نابُود ٿي وڃڻ.

– **پيڙِيلُ:** تيل نڪتل. مصيبت جو ماريل. آزاريل. جنهن ۾ ڪو سَتُ باقي نہ هجي – نِستو.

• **پيڙو ج پيڙا:** ذ. [پرا. پنڊاو. سن. پِنڊڪ] مٺائيءَ جو هڪ قسم. مائي جي ٽِڪي. برفيءَ جو گِنڊو. مِٽي يا اٽي جو چاڻو.

– **پيڙي چوٽ (ت):** ث. شرط – ضد.

• **پيڙو ج پيڙا:** ذ. صفت. [سن. پاد = پير] پيدل – پيادو. وانهڙو. قاصد – پانڌي. "پيڙا پيش پرين، اَڪج عجيبن آڙي ڪري" (محمد علي شاه). سهڻو. صحتمند جوان. معشوقڙو.

• **پيڙو ج پيڙا:** ذ. پلال يا سَرن مان ٺهيل گول ننڍڙو مُوڙو (دِلا رکڻ يا ويهڻ لاءِ) ڏسو "پيڙهو".

• **پيڙهہ ج پيڙِهُون، پيڙهيُون:** ث. [سن. پيٺڪا] بنياد – پاڙ.

• **پيڙهڻُ:** مصدر. ڏسو "پيڙڻ".

• **پيڙهو ج پيڙها:** ذ. وڏي مَٽي يا مَٽُ جنهن ۾ اُٺين جو کير ڏهجي، وڏا پاٽ. [سن. پيٺڪ] پلال يا ڊِين وغيره مان ٺهيل مُوڙو (جو ويهڻ لاءِ صندلي جو ڪم ڏئي). ڳوڻ جي ڳوٺري ۾ ڏَٻ يا ڪو ٻيو گاهہ پري ٺاهيل وِهاڻو (جو ڏاند جي ڪلهي تي رکيو آهي، جيئن هر ڪاهڻ يا نار هلائڻ وقت ڏاند جو ڪُلهو گاٺ کان بچي). سَرَ جي ڪانن مان ٺهيل ٽيڪ وارو موڙو (ڪرسيءَ وانگر ڪم اچي).

• **پيڙهي ج پيڙهيُون:** ث. بنياد – پاڙ. نسل – اولاد. نسب جو سلسلو. گادِي – تخت.

– **پيڙهيات:** ذ. صفت. پيڙهيءَ وارو – پيڙهائتو – چڱي ٻُڻَ وارو – بنيادي.

– **پيڙهيارو:** ذ. صفت. گاديءَ وارو – گاديءَ جو ڌڻي.

– **پيڙهي بہ پيڙهي:** ظرف. پُشت بہ پُشت – موروثي – هڪڙي نسل کان ٻئي نسل تائين.

– **پيڙهيءَ ڌڻي:** صفت. گاديءَ ڌڻي – خاندان جو چڱو مڙس.

• **پيزارُ، پيزَتُ (ت):** ذ. دٻاءُ – زور.

• **پيزارُ ج پيزارُون:** ث. [ف] جُتي – پاپوش.

• **پيزَغُ (ڪ):** ذ. فراسين ٺاهڻ جو هڪ اوزار.

• **پيس:** ث. جابلو ملڪن ۾ ٿيندڙ ٻوٽي جو هڪ قسم (جنهن جي پنن مان تڏا ٺهن). ڦيش. ڪجيءَ جا سُڪل ڦڙها (جنهن مان تڏا، ٽوڪرا وغيره ٺهن).

• **پيس ج پيسُون:** ث. پتن کي ٺاپي ڏيڻ ۽ ورهائڻ جو ڪم ("پيسڪوٽ" راند ۾)

– **پيس اَچڻ:** پيسڪوٽ راند ۾ پتن کي ٺاپڻ ۽ ورهائڻ جو وارو اچڻ. (جيڪا چڻ تہ هار جي سزا آهي).

– **پيس ڪاهڻ:** پتا وِرهائڻ (پيسڪوٽ راند ۾).

– **پيس ڪوٽَ:** ث. پتن جي هڪ راند (جنهن ۾ 'پيس' ۽ 'ڪوٽ' جون بازيون ٿين).

• **پيسِرو:** هڪ تاري جو نالو (جيڪو سانوڻ مهيني جي آخر ۾ ايري).

• **پيسَڪَ ج پيسَڪُون (ڪ):** ٿوري کير واري اُٺ (ڏاچي). و هڪيل اُٺ

• **پيسڻُ:** مصدر. [سن. پيشڻَ] اٽو ٿيڻ.

– **پيسائڻ:** مصدر. "پيسڻ" مان فعل متعدي. پيهائڻ.

– **پيسائي:** ث. پيهڻ جي اُجرت – پيهائي.

– **پيسٽي:** ث. "پيسڻ" جو ڪم يا نمونو.

• **پيسو ج پيسا:** ذ. ڏسو "پئسو". ٽامي جو هڪ سِڪو – ڏوڪڙُ.

– **پيسا:** ذ. هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. ڌن – دولت – ملڪيت.

– **پيسائي پاڻيءَ ۾:** محاورو. رقم ٺي اجائي – هَڙَئي هلاڪ – سيڪجهہ ناس – ڪئي ڪمائي ڪُٽ.

– **پيسا پوڻ:** گهورَ پوڻ. تماشي ۾ تماشبينن کان روپيا ملڻ. صدقي جي رقم ملڻ.

– **پيسا پيارڻ:** رقم جمع ڪرائڻ. (خزاني يا بينڪ ۾).

– **پيسا ڏوڪڙ:** ذ. مال ملڪيت – ڌن دولت.

– **پيسَڪُ:** صفت. پئسي جيترو (مقدار) پئسي جي قيمت وارو – خسيس. ڪميڻو.

Gul Hayat Institute

– **پَيسو پنجَڙُ، ڏوڪڙ:** ذ. مال ملڪيت. رقم. هڙموڙي.

– **پيسو ڦُوڪڻ:** اَجايو خرچ ڪرڻ. فضول خرچي ڪرڻ.

– **پيسي جي مهل:** اصطلاح. چٽو ڏينهن – صاف صبح – صبح صادق.

– **پَيسي جو پُٽُ:** ذ. صفت. لالچي. لوڀي. ڪنجوس. دولت جي لالچ ۾ ذلت وارن ڪمن کان نه مڙندڙ.

– **پيسي وارو:** صفت. شاهوڪار – ڌنوان – دولتمند.

• **پيسُوڙ (ٿ):** ذت جو هڪ قسم.

• **پيسِي ج پيسيُون (ل):** ث. ڪَتَلَ جي ڳِري – ڪجور جي ڳِري – ڇوهارو.

• **پيسُوڙيالُ (ٿ):** ث. وَلِ جو هڪ قسم.

• **پيسينجر:** ذ. [انگ. Passenger] مسافر.

• **پيش:** ظرف. [ف] اڳيان – سامهون – آڏو. روبرو – حاضر. (ذ) سونُ جو هڪ قسم.

– **پيشُ اچڻ:** آڏو اچڻ – اڳيان اچڻ – سامهون اچڻ. نتيجو پورڻ. ڪئي جو بدلو ملڻ.

– **پيش آزانْ. آزينْ:** ظرف. هُن کان اڳ – انهيءَ کان اڳ ۾.

– **پيشُ امامُ:** ذ. صفت. جماعت کي نماز پڙهائيندڙ.

– **پيش بندي:** ث. اڳوات بندوبست. دورانديشي. معاملي شروع ڪرڻ کان اڳ ۾ ضروري ڳالهين تي غور ويچار.

– **پيش بِينُ:** ذ. صفت. اڳ پوءِ جاچيندڙ – دورانديش. نتيجي تي غور ڪندڙ.

– **پيش بِيني:** ث. اڳ ويچارُ. اڳوات بندوبست. نتيجي تي غور ۽ ويچار ڪرڻ جي حالت. دورانديشي.

– **پيش پوڻُ:** حاضر ٿيڻ. آڻ مڃڻ – هار مڃڻ. عاجزي ڏيکارڻ.

– **پيش خدمت:** ذ. صفت. اَڳي وِيني ڪرڻ وارو – خدمتگار. ٽهليو – نوڪر. پيشڪار – اَردلي.

– **پيش خيمه:** ذ. سرواڻ يا اڳواڻ جي اچڻ کان اڳ ڪوڙيل تنبو. ڪنهن جي آمد جا آثار. ڪنهن منصوبي جي تمهيد.

– **پيش دَست:** ذ. صفت. اڳيان ڪم ڪرڻ وارو. نائب. اڳرائي ڪندڙ.

– **پيش دَستي:** ث. اڳرائي. سَبقَت.

– **پيش دَستي ڪرڻ:** اڳرائي ڪرڻ. اڳوات حملو ڪرڻ. سبقت ڪرڻ – اڳي وڌي وڃڻ.

– **پيش رَو:** ذ. صفت. اڳيان هلندڙ – سُونهون.

– **پيش قدمي:** ث. اڳيان وڌڻ جي حالت. سَبقَت. اڳرائي. چڙهت.

– **پيش ڪَش:** ث. آڇ – صلاح. نذرانو. نذر – هديو. محصول – ڍَل.

– **پيش ڪرڻ:** اڳيان ڪرڻ – سامهون ڪرڻ. حاضر ڪرڻ. اڳيان رکڻ. حوالي ڪري ڇڏڻ.

– **پيش گوئي:** ث. اڳوات ٻڌايل ڳالهه – پيشنگوئي – اڳڪٿي.

– **پيشگي ج پيشگيُونْ:** ث. ڪنهن شيءِ جي خريداري لاءِ رقم جو اڳوات ڏنل ڪجهه حصو (جيڪو سودو پڪو ڪرڻ لاءِ ڏجي) – سوٽي – شاهي – (ٽ) بيعانو.

– **پيشگي ڏيڻ:** اڳوات ڏيڻ. سوٽي ڏيڻ. بيعانو ڏيڻ. پيشواز.

– **پيشگي وٺڻ:** اول سوٽي وٺڻ. اڳوات بيعانو وٺڻ. سودو پڪو ڪرڻ.

• **پيشگوئي. پيشن گوئي:** ث. اڳوات ٻڌايل ڳالهه – اڳڪٿي. پيش گوئي

• **پيش نماز:** [ف] صفت. نماز پڙهائيندڙ – پيش امام.

• **پيشِي ج پيشِيُونْ:** ث. حاضري. شنوائي – ڪيس جي حاضريءَ جي تاريخ – ڪورٽ ۾ پيش ٿيڻ جي تاريخ.

• **پيش:** ث. ٻنيءَ جي پاڙ واري هيٺاهين زمين.

• **پيشُ:** ذ" [ف] سون جو هڪ قسم – لُسري سون جي. "......." جي حرڪت (جا علم صرف موجب "واوُ" مان پيدا ٿيل آهي ۽ عربيءَ ۾ هن کي ضمّ يا رَفع چئجي).

• **پيشُ (ٿ):** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (ماڻهوءَ جي قد جيترو. هن جي ڦرمان تسبيح جا داڻا ٺهن).

• **پيشابُ ج پيشاب:** ذ. [ف] مُتُ – ريلو. ناڙا ڇوڙ – ڦيٽي (ٻارن جو محاورو).

– **پيشاب خطا ٿيڻ:** ڊپ سبب مُت وَهي وڃڻ – مُتي ڪپڙا پري ڇڏڻ. مُت نڪري وڃڻ.

– **پيشاب ڪرڻ:** مُتڻ – ريلو ڪرڻ. ٻچَر ڇڏي ڏيڻ – اصطلاح.

– **پيشاب نڪرڻ:** ڊَپ ۾ مُتُ وَهڻ. تمام گهڻو ڊپ ٿيڻ.

• **پيشاني ج پيشانيُون:** ث [ف] نِراڙ – نِرڙ – مُنهن – مُنڊ. ڪنهن به شيءِ جو اڳيون حصو. قسمت – نصيب – بخت – ڀاڳُ.

• **پيشرَس، پيشرِش:** ث. چيٽ جو پويون فصل.

• **پيشرو:** ذ. هوائي جهاز جو هڪ قسم. هڪ تاري جو نالو – اڳ ۾ تي هلڻ وارو.

Gul Hayat Institute

- **پيشڪِيرُ ج پيشڪِيرَ:** ذ. [ف] زنانو پڙو.
- **پيشو ج پيشا:** ذ. [ف. پيشه = ڌنڌو] ڪسب – ڌنڌو – ڪاروبار – هنر – فن – ڪم – روزگار.
- **پيشوا ج پيشوا:** ذ. صفت. [ف] اڳواڻ – مهندار – قائِدُ – رهبر. سردار. مرهٽن حاڪمن جو لقب.

– **پيشوائِي:** ث. اڳوائي. رهنمائي. استقبال – رهبري – قيادت.

- **پيشوازُ ج پيشوازَ:** ز. اُهو پڙو جو ڪَنجرِيُون نچڻ وقت پائين – جامو.
- **پيشَه:** ذ. [ف] ڏسو "پيشو".

– **پيشَه ور:** ذ. صفت. ڌنڌي وارو – ڪاسبي – هنرمند – هنر وارو – ڪارِيگر. تاجر – واپاري – دڪاندار.

- **پيشِي، پيشِين:** ث. شام – سانجهي – اڳينءَ جو وقت – عصر – ٽيهري – پوياڙي – پويون پَهَرُ.
- **پيشِين:** صفت. [ف] اڳيون – اڳوڻو – قديم – پُراڻو.

– **پينشِن بَردارُ:** ذ. صفت. پينشن کڻندڙ – پينشن وٺندڙ.

– **پينشن مِلڻ:** نوڪريءَ جو ميعاد پورو ٿيڻ. ملازمت جو عهدو ختم ٿيڻ – نوڪري پوري ٿيڻ کان پوءِ گهر ويٺي پگهار ملڻ.

– **پينشن وٺڻ:** نوڪريءَ جو مدو ختم ٿيڻ – پينشن جي ماهياني رقم وصول ڪرڻ.

- **پيغامُ ج پيغامَ:** ذ. [ف] نياپو – سنيهو – پيام.

– **پيغامبرُ ج پيغامبرَ:** ذ. صفت. نياپو پهچائيندڙ – قاصد – پيغمبر – نبي رسول.

- **پيغمبَرُ ج پيغمبَرَ:** ذ. [ف] نبي. قاصد – نياپو آڻيندڙ.
- **پيڪا:** ذ. [پيڪو ج پيڪا] (سن. پِتُرڪَ) هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ – ماءُ پيءُ (زال جا) – ماءُ پيءُ (مڙس جا) – زال جي والدين جو گهر ۽ پاڙو – ميڪا.

– **پيڪا وسائڻ:** زال جو ساهُرن کي ڇڏي پنهنجن پيڪن (مائٽن) ۾ وڃي ويهي رهڻ.

– **پيڪا ساهرا:** ذ. جمع مِٽ مائٽ. سڀ مِٽي مائٽيءَ وارا.

– **پيڪاٺا:** صفت. مائٽاڻا.

- **پيڪارَ:** ث. [ف] لڙائي – جنگ – ويڙهه.
- **پيڪارَهُ:** ذ. جنگي گهوڙو. "پانه پيڪاره تي، ٿيو سيّد سوارا." (فقير محمد ماڇي).
- **پيڪانُ ج پيڪانَ:** ذ. [ف] ڀالي يا تيرجي نوڪ. تِيرُ – ڪانُ.
- **پيڪَر:** ث. [ف] شڪل – صورت – چهَرو – رُوپ.
- **پيڪڙو ج پيڪڙا:** ذ. [سن. پَدَ = پير + ڪَٽَڪَ ڪَڙي. اُها زنجير، جا قيديءَ جي پيرن ۾ وجهجي. نِيئُرُ – پيڙِي.
- **پيڳڻُ ج پيڳڻ (ڪ):** ذ. والي جو هڪ قسم – ننڍو ڏيڊو.
- **پيڪو ج پيڪا:** ذ. صفت. والدين جي طرف جو – پيءُ ماءُ جو گهر يا پاسو. مائٽاڻو – اباڻو. "ساهرو". جو ضد. ڏسو "پيڪا".
- **پيڪُ:** ذ. ديدار. ڏيٺ – واقفيت. چاهُ. محبت. سنگت. "ڪري پيڪُ پُنهون سين، پاٽاريائين پاڻ." (شاهه).
- **پيڪَڙُ ج پيڪَڙَ:** ذ. پَينڊُ: مينهن جي اڳئين ٽنگ ۾ ٻَڌل رسو.
- **پيکَڻُ:** مصدر. [سن. پَرِيڪشَڻ = امتحان – جاچ]. خواهش ڪرڻ – چاهڻ. ڏسڻ – نهارڻ. گهُورڻ – جُوهِڻ.
- **پيڪو ج پيڪا (ل):** ذ. ڀِيچو – پُٺِ ـ پَچر – پويون حصو.
- **پيڳُ:** ذ. زمين کي پاڻيءَ جي پِيچَ – آبپاشِي.
- **پيلَ:** پند. ڪاهه. "دعوت ڏئينس دين جي، ڏيئي پيرن پيلَ" (مهدي شاهه).
- **ڀِيلَ:** ث. پاڻيءَ جو زورُ. اَڇل. پاڻيءَ جو اوچتو چاڙه.
- **ڀِيل:** ذ. [ف] هاٿي – فيل. شطرنج راند جي هڪ سارِيْ.

– **ڀِيلبَانُ ج ڀِيلبَانَ:** ذ. صفت. هاٿي هلائيندڙ – فِيلبَانُ – مَهاوَتُ – هاٿيءَ کي ڪاهڻ وارو.

– **ڀِيلتَنُ:** صفت. هاٿي جهڙو – جسيمُ. سگهارو. بهادر.

– **ڀِيل دَمانُ:** ذ. خوفناڪ هاٿي – طاقتور هاٿي – خوني هاٿي.

– **ڀِيلِسوزُ:** بتيءَ جو هڪ قسم – گهڻين وَٽين وارِي – ڏياٽِي.

– **ڀِيلوانُ:** ذ. صفت. پيلبان – فيلبان – هاٿي جو ڪاهيندڙ.

- **ڀِيلانگهو:** ذ. پُراڻي جُتي – گُلتَرُ – کِلتَر.
- **پِيلائِڻُ:** مصدر. [سن. پِينتَ = پيلو] پيلي رنگ ڏانهن مائل هئڻ – هَيڊائڻ – هَلڪو پيلو رنگ ظاهر ڪرڻ.
- **ڀِيلپائو ج ڀيلپاوا:** ذ. [ف. پيل + پايہ] ٿنڀو – پيلَرُ.
- **پِيلَرُ ج پِيلَرَ:** ذ. [انگ. Pillar] ٿنڀو – پيلپائو.
- **پِيلَڪُ ج پِيلَڪَ:** ذ. لغڙ جي هيٺئين ڪنڌ ۾ لڳل رنگين ڪاغذ جو ٽڪر (جو عموماً ه جي شڪل تي هوندو آهي). ولايتي پکيءَ جو هڪ قسم (ڪاري ۽ زردي رنگ جو ٿئي).
- **ڀِيلَڪَ ج ڀِيلَڪُون:** ث. ڊوڙَ – اَڇل. (پنڌ جي). پنڌ جي ڇِڪي – منزل. ٽپو (ٽاپون راند ۾). ڪوڙڪِي ۾ اُها سنهي ڪاٺي جنهن تي ويهڻ سان پکي ڦاسي پوي.
- **ڀِيلڪ ڏِيڻ:** ٽيڪ ڏيئي مٿي اُٿيڙڻ – مٿي ڪرڻ. گهوڙي کي ٿوري وقت لاءِ تکو ڪاهڻ.

• **پيلڻ:** ريلو – لتاڙڻ. "پوءِ رميا انهيءَ رخ سان، پاونگ پنڌ پيلي" (مولا بخش سومرو)

• **پيلو ج پيلا:** ذ. [سن. پيِت = پيلو] هيڊو يا ڦڪو رنگ. هڪ سُر جو نالو. (اسم خاص). تعلقي ننگر پارڪر ۾ هڪ ديهه جو نالو. بيمار (جنهن جو مُنهن پيلو ٿي وڃي). شرمندو – لڄي. مُنهن لٿل (ڊپ ۾). اصطلاح. بي رونق (شڪل). (ذ) ڪڪڙ جو هڪ قسم (جنهن جو رنگ ناسي يا ڪاراڻ مائل ڳاڙهو هجي). ٻاڻ – تِيرُ.

– **پيلانجهو:** صفت. پيلاڻ مائل – پِيليرو – ٿورو پيلو.

– **پيلاڻ، پيلائي:** ث. هيڊاڻ – زردي – ڦڪاڻ – پيلي رنگ جو اثر.

– **پيلو ٿيڻ:** هيڊو ٿيڻ. بيماري سبب هيڊو ٿي وڃڻ. ڊپ يا شرم سبب منهن جو پِنو لهي وڃڻ – شڪي لڳڻ.

• **پيلُن پيلُونُ (ث):** ذ. پيرُون – ڪِبَڙ جي درخت جو ميوو.

• **پيلوڙي:** اسم خاص. تعلقي ڏيپلي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پيما:** صفت. [ف] ماپ، ڪندڙ. گهمندڙ. مرڪبات جي پڇاڙيءَ ۾ ڪم ايندڙ "فلڪ پيما، باديہ پيما".

• **پيمائش، پيمايش:** ث. [ف] ماپ – ڪَچَ – ماپو – پکيڙ – اراضي.

– **پيمايشي، پيمائشي:** صفت. ماپ جو – ماپ متعلق – ماپ بابت.

– **پيمائشي حساب:** ذ. جاين، زمين وغيره جي ماپ جو حساب – جاميٽريءَ جا حساب – پکيڙ جا حساب – ڊيگهه، ويڪر ۽ اوچائيءَ جي ماپن جا حساب.

– **پيمائشي کاتو:** ذ. زمين جي ڪَچ ورچ وارو کاتو.

• **پيمالُ:** صفت. [ف. پائمال، پايمال] لتاڙيل. زبُون. "ٻئي ٿئي پيمال، سا منڌ مري نہ جئي." (شاهه). نابود _ ناس.

– **پيمال ٿيڻ (پامال ٿيڻ):** لتاڙجڻ – نيست نابود ٿي وڃڻ.

– **پيمال ڪرڻ (پامال ڪرڻ):** لتاڙي ڇڏڻ – نيست نابود ڪري ڇڏڻ.

• **پيمانُ ج پيمانَ:** ذ. [ف] وعدو – انجام – ٻول – عهد. قسم. ڪُڻ – ٻنڌاڻ.

– **پيمان شڪن:** ث. صفت. وعدو ٽوڙيندڙ – انجام پڇيندڙ – وعدي تان ڦري وڃڻ وارو – وعدو پورو نہ ڪرڻ.

• **پيمانو ج پيمانا:** ذ. [ف. پيمانہ] ماپو – وزن. پيالو (شراب پيئڻ جو) – جامُ. نِسبتي ماپ (جنهن جي مقدار تي زمين جي ماپ جو نقشو بنائي سگهجي).

• **پيمبر:** ذ. صفت. [ف] پيغمبر – پيغام آڻيندڙ – قاصد – ايلچي – رسول.

• **پينَ ج پينون:** ث. [انگ. Pen] قلم جو هڪ قسم (جنهن ۾ مَس اندر پري ڇڏجي) – فائونٽن پين. سليٽ تي لکڻ جو قلم.

• **پينُ ج پينَ:** ذ. رَڇ ۾ ڪم ايندڙ ٿُلهي ڏور (جنهن ۾ لوهي ڪڙيون پُوتل هونديون آهن. انهن ڪڙين ۾ بار ٻڌي، چار جي ڳهائيءَ سان ٻڌبو آهي) – تلاءُ – حوضُ – ڏُبو.

• **پينُ (ث):** ڪهاڙيءَ جي پاهي وارو پاسو.

• **پينارُ ج پينارَ:** ذ. صفت. پينو – گدا. منگتو – فقير. "لڱالاري آهيون، تنهنجي پلئہ پينارا" (مهدي شاهه). پني پيٽ پاريندڙ.

• **پيناڪُ ج پيناڪَ:** ذ. صفت. پينو – نقير. بيڪار گهمندڙ – رولُ – رولُو.

• **پينامُ ج پينامَ:** ذ. منگتو – گدا – سوالي. "هيءَ بہ سوال سچا ڏٺي! پورو ڪر پينام". (الهه بخش سومرو). پوشاڪ – لباس. "گندجن جي گوڏ ۾، پاهوڙا پينام". (شاهه).

• **پينانگُ ج پينانگَ:** ذ. صفت. پينو – گداگر. رول – رولُو. بيڪار گهمندڙ.

• **پينٽَل:** ث. وهڪري جي ڪپرءِ بندر جي وجواري زمين.

• **پينٽ:** ز. [انگ. Paint] رنگ – روغن. نقش. نگار.

• **پينجارڻ (ت):** مصدر. مار ڏيڻ – ڪُٽڻ.

• **پينجڙي، پينجوڙو ج پينجڙا، پينجوڙا (ڪ):** ذ. هيڙهو ڀکي.

• **پينجڻُ (ت):** مصدر. ڏاڍي مار ڏيڻ.

• **پينجهوڙي ج پينجهوڙيون:** ث. مينهن جي پير ۾ ٻڌڻ لاءِ ٻتي رسي.

• **پينچات ج پينچاتون:** ث. [سن. پنچايتَن پنچَ = پنجن جو ميڙ] هندن جي جماعت (جيڪا پائيچاريءَ جا فيصلا ڪري). پينچن جي ڪميٽي يا ڪچهري – پئنچات. صلاح مشورو ڏيندڙ جماعت.

– **پينچاتي:** صفت. پينچات جو مقرر ڪيل. سڄي برادري لاءِ عام (وقف). خيراتي (ادارو).

• **پينڊُ پينڊَ:** ذ. پيڪڙُ. تِندو (ڪ) – پَکڙ. ٿلهو رَسو. (مينهن کي اڳين ٽنگ ۾ ٻڌڻ جو). "ٽَوَنيَڙ ڍَهہ ڏاوڻ. پنڌرهن پينڊ پياس" (شاهه).

• **پينڊارو ج پينڊارا (ث):** ذ. سڪل ڇيٽن جو ڍِڳ (جو اوکي سوڪيءَ لاءِ محفوظ رکيل هجي).

Gul Hayat Institute

• **پينڊو ج پينڊا (ٿ):** ذ. سَفر – جوٽ.

• **پينڊو:** ذ. (سن. پِندَ. پَدُ = هلڻ) مفاصلو – پنڌ – سفر – مسافري – پيچرو – چارو – پيروات.

• **پينڊيَ:** مضبوط رسي (اُٺن کي ٻڌڻ لاءِ).

• **پينڊيَ:** ٿ. ميڙ – انبوه – ميڙاڪو. اُٺن جي قطار.

• **پينري ج پينريُون (ڪ):** ٿ. اُهو پردو جنهن ۾ جمڻ وقت چوپائي جي ڦَرَ جا چارئي پير ۽ سِسي پيل هوندا آهن – ڏيهري (ل).

• **پينراٽ:** ذ. صفت. پينو. گداگر – فقير.

• **پينسل ج پينسلُون:** ٿ. [انگ. Pencil] ڪاغذ تي لکڻ لاءِ ڪاٺيءَ جو قلم جنهن ۾ ڌاتوءَ جو گورو پيل هوندو آهي.

• **پينشن ج پينشنُون:** ٿ. [انگ. Pension] اها رقم جا ڪنهن ملازم کي نوڪري جي عرصي گذرڻ ڪانپوءِ سرڪار طرفان ماهانو ملندي رهي. نوڪري پوري ٿيڻ کان پوءِ وارو معاوضو. جيڪو زندگي تائين ملندو رهي.

– **پين پيناٺو:** ذ. صفت. ٽلاٽن ۾ پيسندڙ.

– **پَين:** ذ. ڪاٺ جو قسم.

• **پينگي (ٿ):** ذ. جيت جو هڪ قسم.

• **پينگهه ج پينگهُون:** ٿ. [سن. پُرينکا] ڪنهن متانهين ڪاٺيءَ يا وڻ ۾ ٻَڌل رسو يا نوڙ جنهن تي چڙهي لُڏجي] – لوڏَ – جينگهه. لوڏو. تَپُ يا چالَ (هرڻ جي). اندلت (ل). اهو رسو (جنهن سان مينهن جي اڳين ٽنگ ٻڌجي. "پُڄڻو پينگهن پانهه. وينٺي روءِ وُڄن سين." (شاهه).

• **پينگهارو:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پينگهارو:** اسم خاص. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **پينگهو ج پينگها:** ذ. (پرا. پنکا. سن. پُرينکا) رَتول – هندورو – جهولو. مينهن جي ٽنگ ۾ ٻَڌڻ جو رسو.

• **پينگهي (ٿ):** اُها نوڙي جا گوڻري جي پير ۾ وجهي، ڪِلي سان ٻَڌجي.

• **پينُو ج پينُو:** ذ. صفت. [سن. پِندار = پنٺو] پنندڙ – رڳو پنڻ جو ڌنڌو ڪرڻ وارو – پينار.

• **پينو ج پينا:** ذ. صفت. اندران پرپل – سخت – نهرو – پکو (ڪاٺ).

• **پيهڻُ:** مصدر. پيهڻ. (سن. پيشڻُ. پِشُ = پيسڻُ) اٽو ڪرڻ – ميدو ڪرڻ – ذرا ذرا ڪرڻ – رڳڙڻ.

– **پيهائي:** ٿ. پيهائي – پِيسائي – پيهڻ جي اُجرت يا مزوري.

• **پيئڻُ:** ٿ. پيئڻ (بلا) ڏسو "پيئڻ".

• **پيڻُ ج پيڻَ:** ذ. [سن. پيَ = پيئڻ جي لائق] جانورن جي ٻچ (جا ڪوري ڏاڳن کي پڪو ڪرڻ لاءِ لائيندا آهن) – ڪَلف – پائڻ (ت). وڻ جو هڪ قسم (جنهن جو ٿُڙ سنئون ۽ ڏگهو ۽ ڪاٺي مضبوط ٿئي).

• **پيٽڻ ج پيٽيُون (ٿ):** ٿ. بلا جو هڪ قسم (زهريلي بلا). پاٽيءَ جي پکيءَ جو هڪ قسم (قد. رنگ ۽ شڪل ۾ تاز جهڙو ٿئي. مڇي ڪاٺي. هن جي چربي لقوه جي بيمار لاءِ مفيد آهي) – قيٽائي.

• **پيَڻُ:** مصدر. [پرا. پِٿائي. سن. پِيٽ] ڪا پاٽيت (پاٽي. شربت. وغيره) نڙيءَ مان اندر اوتڻ – ڍوڪڻ – واپرائڻ. چکڻ (بيڙي. تماڪ). مارڻ (چڙ. ڪاوڙ). ڪائڻ (زهر). چُهڻ – جذب ڪرڻ (پاڻي).

– **پيٽي ج پيٽيُون:** ٿ. پيڻ جو نمونو.

– **پي وڃڻ:** ڏوگهي چڏڻ. جذب ڪرڻ – چُهي وڃڻ. ماري چڏڻ (چڙ) صبر سان برداشت ڪرڻ (صدمو).

• **پيڏاڏي، پيڏاڏيو:** ذ. صفت. پيري – پيراڏو – پاڳي.

• **پيو ج پيا (ل):** ذ. اپارو (هُرلي تي).

• **پيُو ج پيُو (ل):** ذ. پيءُ – والد – پدر. ڏسو "پيءُ".

• **پيوڙي:** ٿ. – سن. پيت + وَرُتِڪا) هيڊي رنگ جي مٽي – پيلي مٽي (جا جاين کي رنگ طور هڻڻ ۾ ڪم اچي).

– **پيوست، پيوسته:** صفت. [ف. پيوستن – ملڻ – ملائڻ – مضبوط هڻڻ] جڙيل – ڳنڍيل – مليل – جڪڙيل.

– **پيوست، پيوسته ڪرڻ:** ڳنڍي چڏڻ – ڪپائي چڏڻ – جڪڙڻ.

– **پيوستگي:** ٿ. جوڙ – ڳنڍ. ميلاپ – ڳانڍاپو. دوستي – پيار. تعلق – واسطو – لاڳاپو.

– **پيوندُ ج پيوندَ:** ذ. [ف] چتي – ڳنڍ – جوڙ. ٽوپو. تعلق – ڳانڍاپو – لاڳاپو. ڪنهن ڦاٽل ڪپڙي تي هَنيلَ ڪپڙي جي چَتي. رشتيداري – هڪڙي وڻ جو قلم ٻئي وڻ جي شاخ ۾ هڻڻ جي حالت.

– **پيوند ڪار:** ذ. موچي. درزي. باغائي. ڳنڍَ ٽوپي وارو – سوچي – چتيُن هڻڻ وارو.

– **پيوند ڪرڻ:** ڳنڍڻ. چتي وجهڻ. ڪنهن وڻ ۾ ٻئي وڻ جي شاخ هڻڻ (چشمو لڳائڻ – قلم لڳائڻ).

Gul Hayat Institute

— **پيوندي:** ث. چَتي. صفت. پيوند ڪيل — ٻئي وڻ جي شاخ لڳل — قلمي.

— **پيوندي ٻير:** ث. ٻير جو هڪ قسم. صوفي ٻير ـ سادي ٻير جنهن ۾ عمدي ۽ خاصي ٻير جي شاخ لڳل هجي ۽ اوجو ۽ عمدو ميوه ڏئي.

• **پيھ:** ث. [سن. پيدا] ميڙ — گوڙ — انبوه. ڳاهٽ — گهٽائي. چپ — پيڙ — سختي. سوڙه گهٽ. مصيبت — تنگي. مار — پيچ.

— **پيھٽ:** ث. ميڙ. ڳاهٽ. پيڙ. سوڙه.

— **پيھ پيھاٽ:** ث. پيھ پيھان — سخت ڳاهٽ — ماڻهن جي هڪ ٻئي ۾ گسي نڪرڻ جي حالت.

— **پيھ پيھان:** ث. چپ چپان — گوڙ گهمسان — ڪلهي گس — ڏ ڪ ڏ ڪان — گپا گيهه — گهٽ — ٺهٽ ـ سخت ڳاهٽ.

— **پيھ ڪرڻ:** ڳاهٽ ڪرڻ — سوڙه ڪرڻ — وڏو هجوم ڪرڻ.

— **پيھون ڏيڻ (ل):** چپ ڏيڻ — پيڙون ڏيڻ — زور ڏيڻ — ڳاهٽ ڪرڻ.

• **پھاٽ (ٿ):** ث. سوڙه. لڱن جي سُور جي تڪليف.

• **پيڙ:** [پرا. پيدا. سن پيدا] سُور — ٻرو.

• **پيھرُ ج پيھرَ:** ذ. لوڙهو. محافظ — پهريدار — چوڪيدار — پاسبان.

— **پيھرَ جو پوک کي کائڻ:** سنپال ڪندڙ جي امانت ۾ خيانت ڪرڻ — بچائيندڙ جو دشمن ٿي بيھڻ ۽ نقصان پهچائڻ.

• **پيھرِ (ٿ):** ذ. اباڻو ملڪ — وطن. هي لفظ اڪثر زالون ڪم آڻين. (ت) لوڙهو.

• **پيھريون:** صفت. پهريون.

• **پيھڙ (ٿ):** پيڙا — سُور (بيماريءَ جو). ڏسو "پيڙا".

• **پيھڙو ج پيھڙا (ل):** ذ. ٻهيڙو — قاصد — نڪر جي وڏي پات.

• **پيھڪ (لس):** ث. ڳاهٽ — چپ — پيهٽ — گپا گيهه. ڏسو "پيهه".

— **پيھڪ ڏيڻ:** چپ ڏيڻ. گهٽي بار ۾ گهائڻ.

• **پيھلو ج پيھلا (ٿ):** [هه بهلا — پهريون] صفت. پهريون.

• **پيھم:** ظرف. [ف] مُسلسل — هڪ ٻئي پٺيان — لڳاتار.

• **پيھڻ:** مصدر. [سن. پرويش] گهڙڻ — اندر ٿيڻ — اوچتو اچي نڪرڻ.

— **پيھي اچڻ:** اوچتو مٿان اچي ڪڙڪڻ — اوچتي گهڙي اچڻ — زور مَس ڪري داخل ٿيڻ.

• **پيھڻ:** مصدر. جَندَ ۾ پيهي اٽو ڪرڻ. ڏسو "پيسڻ". سنهون ڪرڻ. جهوٽڻ (ت). گهوٽڻ. ڪُرٽڻ (ڏند). ناپي ڏيڻ (پٽن کي). ڪاهڻ (پيس).

— **پيھ:** "پيهڻ". مصدر مان امر.

— **پيھائي، پيھائي:** ث. "پيهڻ" جي اُجرت — پيسائي.

— **پيھائڻ:** مصدر. "پيهڻ" مصدر مان متعدي بالواسطه اَنَ جو اٽو ڪرائڻ — ميدو ڪرائڻ. ڪاهرائڻ (پيس) — اَنَ پيهرائڻ.

— **پيھجڻ:** مصدر. "پيهڻ" منجهان فعل مجهول — پسجڻ — اٽو ٿيڻ — چِٽجڻ.

— **پيھٽي:** ث. پيهڻ جو نمونو يا ڪم — پيهڻ جو ڍنگ.

— **پيھي ڇڏڻ:** اٽو ڪري ڇڏڻ — نابود ڪري ڇڏڻ — چٽي برزا برزا ڪري ڇڏڻ.

• **پيھو ج پيھا:** ذ. پوک تان جهار هڪلڻ لاءِ ٺهيءَ ۾ ٺهيل ننڍڙو منهن.

— **پيھو هڪلڻ:** جهار هڪلڻ — پکين کي سنگ تي ويهڻ ۽ داڻن کائڻ کان روڪڻ.

— **پيھي ج پيھيون:** ث. ننڍو پيهو.

• **پيھو (ٿ):** ذ. چوپائي مال کي پاڻي پيارڻ جو ڪم.

— **پيھو ڪرائڻ:** مال کي پاڻي پيارڻ — ڍُوُ ڪرائڻ.

• **پيھوڙي ج پيھوڙيون:** ث. ڏانڊي پکيءَ جو هڪ قسم (ٻت ۾ تمام هلڪو پاڻيءَ جي سطح تي ترندڙ ٻن مٿان ويهي).

• **پيھون:** ذ. اهي جانور جن کي اوباري، سُڪائي، چٽيو ويو هجي. (هنن ۾ گيهه ڪند وجهي غذا تيار ڪئي ويندي آهي).

• **پيءُ ج پيئَر:** ذ. [سن. پتا — پتُر = پيءُ] والد — بابو — اَبو — پدر [سن. پِيا — پيارو] پيارو — محبوب.

— **پيئٽو ج پيئٽا:** ذ. صفت. ساڳئي پيءُ جو اولاد — ساڳئي پيءُ منجهان — پيءُ ساڳيو مگر ماءُ ٻيءُ منجهان — ماٽيلو (ياءَ).

• **پيئرو (ل):** ذ. گج جي هڪ حصي جو نالو — پيلو گهوڙو.

• **پيئڻ:** مصدر. ڏسو "پيئڻ".

Gul Hayat Institute

ج

ج: ذ. [سنڌي. ع. ف] سنڌي الف – ب جو يارهون اکر. فارسيءَ جو ڇهون ۽ عربيءَ جو پنجون اکر. اُچار جِيمُ. ابجد جي حساب موجب عدد ۳.

– جا: ضمير موصول واحد مؤنث جيڪا "جا تو مُلِ عِيدَ، سا سوءِ وَرِتيسون سومرا." (۲) "جو" حرف اضافت جو "جمع" (منهنجو – منهنجا).

– جا ج جايون: ث. [ف. جاءِ جو مخفف] جاءِ ـ جڳهه – هنڌ – ماڳ. مَجالَ – طاقت. "جيهي تيهي ذات جي جُنبَش ناهي جا" (شاهه).

– جابجا: ظرف. هر هنڌ – جاءِ بجاءِ ـ جتي ڪٿي – هر جاءِ ـ هر جڳهه.

• **جَابُ:** ث. [انگ. Job] آسامي – نوڪريءَ جي جاءِ. ٺول جو ڪم – ٺيڪو. 'جواب' جو مخفف (هلڪو اُچار).

• **جاب وَرڪ:** ذ. [انگ. Job work] ٺيڪي جو ڪم – ريزڪي ٻوليل ڪم جنهن جي اجرت فوراً ڏني وڃي. ٺول جو ڪم.

• **جَابَانُ:** ذ. بريت – بيابان – ويرانو – رِڃ. سُڃ – ويراني.

• **جَابِرُ:** ذ. صفت. [ع. جَبَر = مجبور ڪرڻ] ڏاڍائي ڪندڙ – زوراورُ ـ ظالم – ڏاڍو. (اسم خاص) هڪ اصحابي سڳوري جو نالو "جابر بن عبدالله".

– جابرانو جابرائو: ذ. صفت. ظلم وارو – ظالمائو – ڏاڍ مڙسي وارو.

• **جابِلائُون:** ذ. صفت. جابلو.

• **جابِلو ج جابلو:** صفت. [ع. جَبَلُ] جبل جو – جبل وارو – پهاڙي – ڇاپرو. ٻڪريءَ جو هڪ قسم.

• **جَابُو:** ذ. جهنگلي جانور جو هڪ قسم "جَابُو مَرَ، سَلَهَ".

• **جابولِڻ، جابولَڻ:** مصدر. اجايو ڳالهائڻ – بَڪَڻ – وڦلڻ. بي تُڪي ڳالهه ڪرڻ. ڳولڻ – هٿوراڙيون ڏيڻ.

• **جابولَ:** ث. بَڪَ – وِڦَلَ. بي تُڪي ڳالهه. ڳولا – تلاش.

– جابول ڏيڻ: ڳولڻ – ڍونڍڻ – تلاش ڪرڻ. هٿوراڙيون ڏيڻ. "ڏيئي جابول جتوئي وڏو لُنڊيءَ ڪي تہ لهي" (ڪامل).

• **جاتِ ج جاتِيُون:** ث. [سن. جاتِ. جَن = ڄمڻ] ذات – قوم – قبيلو – فرقو – نسل. "جات وڏائي، جَد. پيءُ ڏاڏي کان پانهنجي." برادري – نيات. "جات نہ پائي جَتَ هئا: ڪئي ڪهل نہ ڪيڇئيڙن" مُور – هرگز. "ويندي ڏانهن پرين. جُتي جات نہ پائيان" (شاهه). قسم – نمونو.

– جات پائي: ساڳيءَ قوم وارو – ذات پائي – مائٽ مٽ – عزيز – ذات وارو.

– جات پات: ث. ذات پات – نسل – قوم – برادري – حسب نسب.

– جاتِي ج جاتيون: ث. [سن. جاتِييَہ] جات – قوم – فرقو.

– جاتيرو: ذ. صفت. خانداني – اشراف گهراڻي جو – شريف نسل وارو – بنيادي.

• **جاترا (ٽ):** ث. زيارت.

• **جاترا ج جاترائُون:** ث. [سن. ياتِرا. يا = وڃڻ] سفر – مسافري. سيرُ – شَيلُ – گهمڻ. مقدّس جاءِ جي زيارت. تيرٿ تي وڃڻ.

– جاترِي ج جاترِي: صفت. مسافر – سيلاني – گهمندڙ – زيارتي – جاتي – ياتري – تيرٿواسي.

• **جاتروڙِيْ ج جاتروڙِيُونْ (ٽ):** ث. رات جي وقت مال جي جهنگ ۾ رهائش.

• **جاتَڪُ:** ذ. [سن. جَنْ = ڄمڻ]. جنم جي حساب ڪتاب جو علم – جنم – پيدايش – وِيَمْ. جنم پتري. فقير – ساڌو.

• **جاتُون، جاتُون (ٽ):** ظرف. [سن. يَتْرَ]. جتان – جنهن هنڌ کان.

• **جاتِي:** ث. اسم خاص. جتن جو ملڪ ٺٽي ضلعي ۾ هڪ تعلقي ۽ شهر جو نالو. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاتا، جاتانهُون، جاتئُون (ٽ):** ظرف. [سن. يَتْرَ]. جتان – جنهن هنڌان.

Gul Hayat Institute

• **جاتو ج جاتا:** صفت. مضبوط – پڪو – پُختو.
• **جاتي (ت):** ظرف. جتي – جتي – جنهن هنڌ.
• **جاٽ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **جاٽ ج جاٽون:** ث. هَرَ جي پهرين اوڙ. ارڙهن – ويهن اوڙن جو مجموعو. وارن جي چڱ. هڪ پڄن يا گيت، جنهن ۾ خدا تعاليٰ جي ساراهه هجي.
– **جاٽ پٽ جاٽا!:** حرف ندا. هَرَ کاهڻ وقت هارين جي ڏڳن کي هَڪَلَ.
– **جاٽون هڻڻ (ت):** خراب هَلت هَلڻ. ڏکُ ڏيڻ – آزارڻ – اڍنگو هلڻ – اِيذاءِ پهچائڻ.
• **جاٽ، جاٽا ج جاٽون، جاٽائون:** ث. [سن. ياترا = مقدس مقامات جو سفر، زيارت]. زيارت – ياترا – تيرٿ.
– **جاٽ جو ميلو:** ذ. درويش محمّد طاهر عرف اُڏيري لعل جو ميلو، جو شهر اُڏيري لعل تعلقي منياري ۾ هر سال چيٽي چنڊ تي لڳي.
– **جاٽون، جاٽائون پيڻ:** زيارتيون ڪرڻ – تيرٿ پيڻ. سُکائون ڏيڻ – پيرَ پيڻ – درويشن جي مزارن تي وڃڻ.
• **جاٽي ج جاٽي:** ذ. صفت. [سن. ياتري. يا = وڃڻ] زيارتي – ياتري – تيرٿواسي.
• **جاٽڻ (جاٽڻُ):** مصدر. جتاءُ ڪرڻ – ترسڻ – رهڻ – گهارڻ.
• **جاتوڙو ج جاتوڙا:** ذ. صفت. جا تولو – ڏنار ڪان سواءِ چيڪ چرندڙ (چوپايو مال).
• **جاتولو ج جاتولا:** ذ. صفت. ڏٺيءَ ڪان سواءِ (چوپايو مال) – رولو – ڏڻ ڪان تَنَلُ (چوپايو). چيڪ – چڙواڳ – چُڙيل – نَڌَڪو.
• **جانو جانلو ج جانا، جانلا:** ذ. مَلهه جو هڪ انگُ (تَنگَ جو هيٺ جي تَنگَ ۾ وڪڙُ) – انگوڙو – انگوڙي – جانو – انگڙو، ستَرَ وَتَر.
– **جانوجوان، جانلوجوان:** هَڏَ ڪاٺ وارو جوان – پهلوان – سکهارو.
– **جانا هڻڻ، جانلا هڻڻ:** انگڙا هڻڻ – اڙيون هڻڻ. ڪوشش ڪرڻ – ڦڏا وجهڻ – رنڊڪون وجهڻ.
– **جانو هڻڻ:** جانو هڻڻ – ڦاسائڻ – وڪڙُ وجهڻ – سوڙهو گهيرڻ (ت).
• **جاپُ:** ذ. [سن. جَپُ]. پرارٿنا – بندگي – پوڄا – ورد – وظيفو – ذڪر. "باهران جاپ ٻوءِ، اندران ڪاپ ٻوءِ."
– **جاپُ ڪرائڻ:** برهمڻ ڪان ڪجهه پڙهائڻ. پوجا پاٺ ڪرائڻ.
• **جاپڻُ (ت):** مصدر. [سن. جَن = جَڻڻ]. جاپڻ – جَمڻُ – پيدا ٿيڻ.
– **جاپو (ت):** ذ. [هـ. جاپا. سن. جَنُ = جمڻ] ويمُ.
• **جاجا ٻُوڄا:** ظرف. هيٺ مٿي – برباد – ناس – ضايع.

• **جاڄڪُ ج جاڄڪَ:** ذ. صفت. راڳيندڙ – وڄائيندڙ – ڳائيندڙ – ڳائڻو. منگتو – پينو – گداگر. "جاجڪ تو جُهارَ. ڏهه پيرا ڏيا ج ڏئي" (شاهه).
• **جاڄڪاڻي:** ث. جاڄڪن واري.
– **جاڄڪو:** ذ. صفت. جاڄڪن جو – جاڄڪن وارو – جاڄڪن سان واسطو رکندڙ.
• **جاجمُ ج جاجمَ:** ذ. [ف. جاجم] وڏو گلم.
• **جاجهَ (ل):** ث. جَجهائي – گهٽائي. "جاجهَ جَرَ جي جهول ۾، هيو جيءَ منهنجو ٿيو جڏو." (رمضان واڍو). ٻڪ – پخي – جهڳي – وِڦل – ديڳهه – پٽاڙ (ڳالهه ۾). وڏو پاٽي. جهانجهه (سازُ).
• **جاجهٽا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **جاچڪُ ج جاچڪَ:** ذ. صفت. ڏسو "جاچڪ".
• **جاچڻ (جانچڻ):** مصدر. [سن. يا چت = معلوم ڪرڻ] ڏسڻ – نهارڻ – تڪڻ – تلاش ڪرڻ – نظر ڪرڻ – چڪاس – پرکڻ – امتحان وٺڻ – پڙهڻ – سارڻ (پيپر وغيره) خبر رکڻ – ڳولڻ – کوجنا ڪرڻ.
– **جاچَ ج جاچون. جانچ ج جانچون:** ث تلاش – ڳولا – نظر – چڪاس – پڙتال – تلاش – تحقيقات – پڇا – آزمائش – نظرداري – سنڀال.
– **جاچائي:** امتحاني پرچن جي سارڻ يا جاچڻ جي اُجرت.
– **جاچائڻ، جاچرائڻ:** "جاچڻ" منجهان "فعل متعدي بالواسط". چڪاسائڻ – سارائڻ.
– **جاچ پڙتال، جانچ پڙتال:** ث نظرداري – چڪاس – مٿاڇري نظر يا سنڀال. زبردست جي ڪيل جاچ مٿان بالا آفيسر جي سرسري جاچ.
– **جاچَ جُوچَ، جانچ جونچ:** ث. پُڇا ڳاڇا – جاچَ پڙتال – نظرداري – خبر گيري – سنڀال – ڳولها ڦولها – تلاش.
– **جاچَ جُوچَ ڪرڻ:** نظرداري ڪرڻ – چڪاس ڪرڻ. ڳولا ڦولا ڪرڻ. تحقيقات ڪرڻ. تلاش ڪرڻ. جاچ پڙتال ڪرڻ.
– **جاچڪُ ج جاچڪَ:** ذ. صفت. پُڇا ڳاڇا ڪندڙ – جاچيندڙ – چڪاس ڪندڙ.
– **جاچنا ج جاچنائون:** ث. دريافت – پُڇا – چَڪاس – جاچ پرکا – آزمائش – ڳولا – تلاش – جُستجو.
– **جاڄوسُ ج جاڄوسَ:** ذ. صفت. (ع. جاسُوس). جاسُوس –

Gul Hayat Institute

مخفي طرح جاچ ڪندڙ – ڳجهيءَ طرح خبرون هٿ ڪندڙ. خفيه سپاهي – لڪي خبر پهچائيندڙ.

– **جاچُوسي:** ذ. جاچوس. جاسوس.

– **جاچي ڇڏڻ:** ڏسي ڇڏڻ. نظر مان ڪڍي ڇڏڻ. ڳولي ڇڏڻ. تاڙي ڇڏڻ – معلوم ڪري ڇڏڻ.

• **جاد (لس):** ث. "ياد" جي بگڙيل سنڌي صورت.

• **جادَ:** ث. وارن جي چڳ (جا ڪنهن باس سبب رکائي ويئي هجي ۽ اصل نه ونائجي، اڪثر هندو ۽ موالي فقير رکائين). چوٽي. لونڊڙي وتان نڪتل وارن جي چڳ. چتڙا – مينڊا. ٽوپي يا پٽڪي مان ٻاهر نڪتل وار.

– **جادَ رکائڻ:** وارن جي چڳ رکائڻ – وچ مٿي تي وارن جي چوٽي رکائڻ.

• **جاداري ج جاداريون:** ث. ٻيڙي ۾ ڪم ايندڙ هڪ تختو.

• **جادشير:** ث. پسارڪي وکر جو هڪ قسم (ڪؤنر جهڙو مادو ڳاڙهو پرڪارائڻ تي مائل).

• **جادمُ:** [پرا. جايَو. سن. يادَوَ] راجا جو اولاد.

• **جادمُ جکرو:** اسم خاص. سمي خاندان مان هڪ مشهور سخي حاڪم جو نالو. "ٻيا دَرَ وسريام، وٺي جادمَ جکري). (شاهه).

• **جادم ڪلهوڙو:** اسم خاص. تعلقي ڏوڪريءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جادو:** اسم خاص. مرد ۽ عورت جو هڪ نالو تعلقي ڳمبٽ ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

• **جادو ج جادا:** وارن جي چڳ – جادَ – چتڙا – لونڊڙين وارا وار.

– **جادن ۾:** ظرف. چتڙن ۾ _ مينڊن ۾ _ ننيڙي وهي ۾ _ ننڍي هوندي.

• **جادوُ ج جادوُ:** ذ. [ف]. چيٽڪ – طلسم – سِحرُ – منڊُ – منترَ – ٽوڻو.

• **جادوُ بيان:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جنهن جي ڳالهائڻ ۾ جادو جهڙو اثر هجي.

– **جادوُخور:** جادوگر.

– **جادوُ ڪرڻ:** سحر ڪرڻ – چيٽڪ ڪرڻ – منڊُ هڻڻ – جادوَ جو تماشو ڏيکارڻ اصطلاح – تابع بڻائڻ – اثر هيٺ ڪرڻ.

– **جادوگرُ ج جادوگرَ:** ذ. صفت. جادو ڪرڻ وارو – جادو ڄاڻندڙ – ساحر. پويو. (ث) جادوگرياڻي ج جادوگرياڻيون.

– **جادوگري:** ث. جادوءَ جو ڪم. جادو – ساحري.

– **جادوگري ڪرڻ:** جادو ڪرڻ. حيرت جهڙو تماشو يا ڪم ڪرڻ. هٿ نات ڪرڻ. چالاڪي ڪرڻ – جادوءَ جي ذريعي مطيع بڻائڻ.

• **جادو پٽافي:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ماٿلي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جادوجوٹو:** اسم خاص. تعلقي سکرنڊ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جادو لغاري:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه ۽ تعلقي ٽنڊي الهيار ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو.

• **جاڏون ج جاڏون (ڪ):** ذ. وڏا وار. ٽوپي يا پٽڪي مان ٻاهر نڪتل وار. جادا.

• **جاده:** ث. [ع. جادّة] سنهي واٽ – پيچرو – ڳسُ. طريقو – دستور – ريت.

• **جاڏانهن، جاڏنهن، جاڏاهون، جاڏهن (ت):** ظرف. جيڏانهن – جنهن طرف – جنهن پاسي.

• **جاڏو ج جاڏا (ت):** صفت. [سن. جَڏَ] ٿلهو – متارو. پهلوان – جانٺو – همت پريو – سگهارو – مضبوط. اڙڊو – ڏنگو. سخت ڏکيو. وڏو. "جاڏي هن جبل جو ٽانگهينديس ترو." (شاهه).

• **جاڏي (ت):** ظرف. جيڏانهن – جنهن طرف – جنهن پاسي.

– **جاڏي تاڏي:** ظرف. جيڏانهن تيڏانهن – هرطرف – هر پاسي.

• **جاڏيلو ج جاڏيلا (ل):** ذ. صفت. ڏسو "جاڏو".

• **جاذِبُ:** صفت. [ع. جذب = ڇِڪڻ] ڇڪي وٺندڙ – ڪشش ڪندڙ. ڇڪي ويندڙ – مَسُ ڇِتو. ڇِڪيندڙ.

• **جاذِبه:** ث. اهڙا قوت جيڪا مفيد ۽ مناسب ڪاڏي ڪي جذب ڪري يعني پاڻ ڏي ڇڪي وٺي – ڪشش واري قوّت.

• **جارَ:** صفت. [سن. جالَ]. جالارو گهڻو – زياده _ جال – جام – مَٿو. (ث) عورت – زال – چوٽي (مٿي تي ڇڏيل وارن جي چڳ).

• **جارُ:** ذ. [سن. جُوالَ] ساڙ – جَلُ – ڪامَ. ڏنجهه – درد – ڏک. فڪر – خيال – الڪو – ڳڻتي. (ت) جوش – جذبو. (ذ. صفت) پاڙيسري. يارُ. گهڻو جام. "جوش کُهايس جار. لڳس ناوڪ نينهن جي." (رمضان واڍو).

– **جاراٽو (ت):** ذ. صفت. الڪي وارو – ڳڻتيءَ وارو – فڪرمند. همت وارو. محنتي – جفاڪش. (ظرف) جار مان – جوش مان.

– **جارونڊُ (ت):** ذ. صفت – محنتي – جذباتي. چُست – داناءُ.

• **جار جَٽ:** ذ. [انگ. جارجيسٽ] ڪپڙي جو هڪ قسم (سنهون ريشمي ڪپڙو).

Gul Hayat Institute

• **جارڪ ج جارڪُون (ت):** ث. جالڻ – سَهڻ – برداشت ڪرڻ – گذارڻ – نباهڻ. ڪارڪ ڇهارو – خُرمو.

• **جارو ج جارا:** ذ. پٽ ۾ شين رکڻ لاءِ خال – ڳُرڪو – ننڍڙي دَري.

• **جارُوبُ ج جارُوبَ:** ذ. [ف] ٻهارو – جهاڙو – ٻهاري.

– **جارُوب ڪَش:** ذ. ٻهاريدار – ڀنگي – شڪاري (ت).

• **جاري:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاري:** صفت. [ع. جَري = وَهيو – هليو – جاري ٿيو] وهندڙ – هلندڙ – چالو – مُروَّج.

– **جاري ساري:** ظرف. عام جام – سنئون سِڌو – بناروڪ چالو – رواجي – دستوري.

– **جاري ڪَرَڻُ:** شروع ڪرڻ – چالو ڪرڻ – برپاءِ ڪرڻ – عمل ۾ آڻڻ – قائم ڪرڻ – رائج ڪرڻ.

• **جاڙَ ج جاڙون:** ث. [سن. جاڏيَہ] ڏاڏائي – ڏاڍ – جُٺ – تعدّي – زبردستي – ظلم – زوري – سختي. "جتا! شال جيئو، جِيو پيا جاڙون ڪريو." (شاهه). ڀُل – چُڪ – غلطي – خطا – غفلت – سستي – بيوقوفي – بي عقلي.

– **جاڙَ ڪرڻ:** ظلم ڪرڻ – جُٺ ڪرڻ – تعدّي ڪرڻ. دغا ڪرڻ. ملامت ڪرڻ.

– **جاڙون ڪرڻ:** تڪليفون ڏيڻ. سختيون ڪرڻ. "جيڏيون مون سان جبل تو جاڙون ڪري." (شاهه).

• **جاڙ:** صفت. اجايو – بي فائدو – مفت – بي سبب – غيرواجبي. بيڪار – بيسود – فضول. "جاڙجيان ٿي جيڏيون".

• **جاڙا (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جاڙا واري:** اسم خاص. تعلقي گهوڙاٻاريءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاڙا واهه:** اسم خاص. تعلقي ميرپور بٺوري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاڙڪي:** اسم خاص. ٽنڊي محمد خان ۽ ماتلي تعلقن ۾ هڪ ديهه.

• **جاڙڪي جاگير:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاڙو:** اسم خاص. ڏگهڙي ۽ ميرپور خاص تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاڙو ج جاڙا:** ذ. صفت. [پرا. جَمَلَ. سن. يَمَلَ] عورت يا ڪنهن به مادي جانور کي ساڳئي وير ۾ ڳنڍ جاول ٻن ٻارن يا ڦرن مان ڪوبه هڪڙو ٻارُ يا ڦَرُ. "ٻه جاڙا ڦَرَ. ٻه جاڙا ٻارَ. ٻه جاڙا پٽ". ڳنڍ جاول. جوڙيوال. (ٿ) جاڙي ج جاڙيون. (جاڙيون ڏيئون – جاڙيون ڀينرون يا ڀيڻيون). ننڍڙي ٻارَ جي ڪِرڦتي (ٿ) – سيءُ (ٿ). جيٺ جو هڪ قسم (ٿ). (اسم خاص) ماٺيءَ جو نالو.

– **جاڙا پائر:** ذ. ڳنڍ جاول پائر.

– **جاڙا ڦَرَ:** ذ. مال جا ڳنڍ جاول ڦَر.

– **جاڙا ڀرُوُنَ:** ذ. ڳنڍيل ڀرُون. گهاٽا ڀرُون (هڪٻئي ۾ ڳتيل).

– **جاڙا هٽڻ (ت):** ٻنهين ڄنگهن ۾ ساڳئي وقت جاننا هٽڻ.

• **جاڙِي:** اسم خاص. هڪ عورت جو نالو. "جاڙي ٻه جڳ سان" چوڻي.

• **جاڙيتي (لس):** ث. اُها چوپائي (خصوصاً ڳئون يا مينهن) جا ڪڏهن ڏهڻ ڏئي ته ڪڏهن نه ڏئي.

• **جاڙيجا:** اسم خاص. ذات جو نالو (هندو ۽ مسلمان).

• **جاڙيون:** اسم خاص. ٿل. ٽنڊو الهيار ۽ گهوڙاٻاري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جاسَ:** ث. [ع. "ياس"] فڪر – پريشاني – ڳڻتي – مايوسي – نراسائي – نااُميدي.

– **جاسو:** ذ. ڏسو "جاس".

• **جاستي:** صفت. [زيادتي جو بگڙيل لفظ] زياده ـ وڌيڪ – گهڻو – گَهڻ – ججهو.

• **جاستو:** ذ. صفت. زياده ـ گهڻو.

• **جاسَل:** اسم خاص. "جاسل ۽ همير سومري جي ڳالهه جو ڪردار".

• **جاسُوسُ ج جاسُوسَ:** ذ. [ع] ڳجهي طرح خبر لهندڙ. لڪي خبر وٺندڙ. چاري – مُخبر – سُونجهو – جاچوس – خفيه خبرون وٺڻ وارو.

– **جاسُوسي:** جاچوسي – تاڙَ – سُونجهه – ٽيٽَ – خفيه خبر گيري.

• **جاسِين:** ظرف. جيسين – جيستائين.

• **جافتَ:** صفت. جاري – جالُ.

• **جافَرُ ج جافَرَ:** ذ. [سن. جات ڦَلَ] گرم مصالح جو هڪ قسم – جا ڦَلُ – جائڦل.

• **جافران:** ث. [ع. زَعفران] زعفران ـ ڪيسَر. هڪ قسم جو خوشبودار پيلي رنگ جو گُل. هڪ پسارڪي وکر جو نالو. "ٿوم" مان "جافران" چوڻي.

• **جافتائو (ت):** ذ. تڪليف – ڏک – خشڪي.

• **جالو ج جالا (ڪ):** ذ. جهبو – جهَٽُ – ڇنبو.

• **جاڳ ج جاڳون (ٿ):** ث. چرٻ – دڙڪو. ڪوس کي ڪوهه

Gul Hayat Institute

مان پرڻ لاءِ هيٺ مٿي لوڏي پرڻ جي حالت يا اُچل. اُٺ جي پُڇ ۾ ٻڌي اُٺ جي مُهار ٻڌڻ جي حالت.

— **جاڪ ڏيڻ (ٿ):** چڙٻ ڏيڻ. ڪوس ڪي لوڏا ڏيئي کوهه مان ٺُش ڪري پرڻ.

• **جاڪَرُ:** ذ. ڏسو "جاڳر".

• **جاڪڻ، جاڪَڻ (ل) (ٿ):** مصدر. سنڀال ڪري رکڻ — قرينې سان رکڻ — مُحڪم ڪرڻ — سوگهو ڪري رکڻ.

• **جاڪائڻ:** مصدر. "جاڪڻ" مان متعدي بالواسط. مُحڪم ڪرائڻ.

— **جاڪِجَڻُ:** مصدر. "جاڪڻ" مان فعل مجهول. محڪم ٿيڻ — پڪ ٿيڻ — پختو ٿيڻ — سوگهو ٿيڻ.

— **جاڪِٽي ج جاڪِٽيون:** ٿ. سنڀال. مضبوطي. ٻڌڻي.

• **جاڪون:** ظرف. جنهن وقت ڪان — جڏهن ڪان.

— **جاڪُون لاڪُون:** ظرف. جنهن وقت ڪان وٺي — جڏهن ڪان وٺي.

• **جاڪيٽُ ج جاڪيٽَ:** ذ. [انگ. Jaeket] ننڍو ڪوٽُ.

• **جاکَ ج جاکون:** ٿ. گهُرَ — تقاضا — طلب — ڄَکَ — اجائي ٻَڪ — جهَڳي. سون ڪي اُجارڻ جو مصالحو. اوجر — روشني.

• **جاکِيا (ٿ):** اسم خاص. ڀيلن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جاکپاري:** اسم خاص. تعلقي دادوءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاکرا، جاکَرا:** اسم خاص. هڪ قبيلي جو نالو.

• **جاکري:** اسم خاص. بدين ۽ هالا تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جاکڻ:** مصدر. اُجارڻ (گهَڻ ڪي) — جاکَ سان صاف ڪرڻ. جکي هڻڻ — يکي هڻڻ — جهڳي هڻڻ.

• **جاکوڙُ:** ٿ. ڏسو "جاکوڙو."

• **جاکوڙڻ، جاکوڙڻ:** مصدر. ڪوشش ڪرڻ — هَڄَڻُ — هَڄي پوڻ — مٿا مُونا ڏيڻ.

• **جاکوڙو ج جاکوڙا:** ذ. تڪليف — محنت — ڪشالو — درد سري — هَڄَ — جفاڪشي — ٿڪَ.

— **جاکوڙا ڪيڻ:** ڪشالا ڪرڻ — تڪليفون وٺڻ — مشڪالتن ڪي مُنهن ڏيڻ — جفاڪشي ڪرڻ — سخت محنت ڪرڻ.

• **جاکيجي:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاگا (ٿ):** اسم خاص. سوڍن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جاگرافي ج جاگرافيون:** ٿ. [انگ. Geography ع. جُغرافيه <] زمين جو علم — ڌرتي جو علم — علم الارض — ڀون وديا. زمين جي ماپن ۽ خاص ايراضين جي خاص ورهاست جو علم.

• **جاگرت:** صفت. [سن. جاگرت]. سُجاڳ — بيدار. هندو فقيرن جي هڪ منزل (١. سُپنت. ٢. سُکِپت. ٣. جاگرت ۽ ۴. تُريا).

— **جاگيرَ ج جاگيرون:** ٿ. [ف. جاگير < جائگير. جاءِ + گير. گرفتن = وٺڻ] بادشاهه يا حڪومت طرفان انعام طور مليل زمين. هڪ ٻئنڪ کان ٻيءَ ٻئنڪ ڏانهن موڪليل رقم.

• **جاگيردارُ ج جاگيردارَ:** ذ. صفت. جاگيروارو — جاگير جو مالڪ.

• **جاگيرآباد:** اسم خاص. تعلقي ڪنڊڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاگيراڻي:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو.

• **جاگير جاني ديرو:** اسم خاص. تعلقي جيڪب آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاگيرداد پور:** اسم خاص. تعلقي جيڪب آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاگير رند واهي:** اسم خاص. تعلقي جيڪب آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاگير نوازو:** اسم خاص. تعلقي جيڪب آباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاڳَ:** ٿ. [سن. جاگر = جاڳڻ] سُجاڳي — بيداري — اوجاڳو — سازَ — سنڀال — سُڌ — خبَر.

• **جاڳارڻ (لس):** مصدر. [سن. جاگرڻ] جاڳائڻ. "جتن جاڳاري ڪينڪي، جان ڪٿي ويا وات." (گنگو).

• **جاڳاهَ:** ذ. جڳهه — جاءِ. "ترمل ٿي نماز پڙهي، جوان انهيءَ جاڳاهَ." (مهدي شاهه).

• **جاڳتو ج جاڳتا:** ذ. ٽانڊو — ٻرندڙ ڪوئلو.

• **جاڳر، جاڳرُ:** ٿ. جِن ڀُوت ڪيڻ وقت سادي يا راڳ واري مجلس (جنهن ۾ ڀوپو واس ڏُوپ ڪري راڳ يا ساز وڄائيندو. راڳ ٻڌڻ سان جنهن مهل جنّ ڀيل ماٿهو جهولندو آهي، ان مهل ڀوپو منتر وغيره پڙهي جنّ کان خبرچار وٺندو آهي).

— **جاڳر وجهڻ:** جنّ ڪيڻ لاءِ راڳ ساز جي مجلس ڪرڻ.

• **جاڳرتا:** ٿ. [سن. جاگرت = بيداري] سُجاڳي — بيداري. اوجاڳو — شعور — ٻرک — رات جو سجاڳي.

• **جاڳَڻُ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي شڪارپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جاڳَڻُ:** مصدر. [پرا. جگا، سن. جاگرت جاگر = جاڳڻ] سجاڳ ٿيڻ — بيدار ٿيڻ. سُجاڳ رهڻ. اوجاڳو ڪرڻ. اُٿڻ

Gul Hayat Institute

(ننڊ مان). خبردار رهڻ — پهرو ڏيڻ — چونڪي ڏيڻ. ٻرڻ (بتي).
(اسم خاص) مرد جو نالو.

— **جاڳائڻُ:** مصدر. "جاڳڻ" مان متعدي بالواسط. سُجاڳ ڪرڻ — بيدار ڪرڻ — ننڊ مان اُٿارڻ. هوشيار ڪرڻ — شعور پيدا ڪرڻ.

— **جاڳو ج جاڳا:** ذ. اوجاڳو — جاڳ — سُجاڳي. سنتري — پهريدار — چونڪيدار — چاري. رمضان شريف ۾ روزي تي اُٿاريندڙ — رمضان شريف ۾ روزي تي اُٿارڻ لاءِ ڳايل صنف (بيت). شاديءَ کان هڪ رات اڳ گهوٽيتن جو ڳائڻ وڄائڻ (ت).

— **جاڳيرُ ج جاڳيرَ:** ذ. صف. جاڳندڙ — اوجاڳو ڪندڙ.

— **جاڳيلُ:** ذ. صف. بيدار ٿيل — اُٿيل (ننڊ مان) — هوشيار — سجاڳ — خبردار. ڏسو "جاڳو".

— **جاڳي وارا:** ذ. اهي ماڻهو جي رمضان شريف ۾ اسُر جو روزي رکندڙن کي رمضان جي فضائل جا بيت ڳائي سجاڳ ڪن.

• **جاڳوتو ج جاڳوتا:** ذ. اُها نوڙي، جا جوڳي فقير مٽي کي ويڙهي گهمندا آهن — سيلهو. "ڇڏيا جاڳوتا جوڳين، ڏنئون ڪين ڏ ڪاءِ."

• **جاڳَهه ج جاڳهون، جاڳهيون:** ث. [ف. جَگهه] جڳهه — جاءِ — هنڌ — مقام.

• **جاڳيرَ ج جاڳيرُون:** ث. جاگير. "جيءَ جُسو جاڳير، هاٿي مِلڪ مڙئي هوت جي" (شاهه).

• **جاڳها ج جاڳهائُون (ت):** ث. جڳهه.

• **جالَ، جالُ:** صفت. [سن. جالَ]. جامَ — "جيم ٿون جال جَتن، ماريو معذورين کي" (شاهه). تمام گهڻو — بي شمار — جهجهو. "سيوا ڪر سمونڊ جي، جت جر وَهي ٿو جال" (شاهه).

• **جالارُ:** ذ. گهڻو پاڻي. درياءُ — سمنڊ — بَحرُ — جهجهو.

• **جالارو:** ذ. صفت. تمام گهڻو — زياده (پاڻي). زياده وهندڙ — گهڻو وهندڙ (پاڻي). اٿاهه — گهڻائي ۾.

• **جالَرُ ج جالَـرَ (ڪڇ):** ذ. گهنڊُ (مندر جو).

• **جالَـرِ جُولَر:** ذ. گهنڊ گهڙيال — دُهل دَماما.

• **جالَنگُ ج جالَنگَ:** ذ. ڏاس جو وڏو ٻورو. سنگن جي پَري جا ٻني مان محصول طور ورتي وڃي (ث). چاريءَ جي ڳوٿري جا ڏاڀي وڃڻ ڪان مال جي ٽڻن تي چاڙهجي.

• **جالَڻُ، جالَڻ:** مصدر. گذارڻ — گهارڻ — نباهڻ. بَسَر ڪرڻ — رهڻ "پائي پيچ پُنهل پرديس ويو مون کي جالڻ آيو جهنگ جبل". جتاءُ ڪرڻ. جيئڻ. ڪاٽڻ (حياتي).

• **جالي سگهڻ:** گهاري سگهڻ — گذاري سگهڻ — رهي سگهڻ. جتاءُ ڪرڻ — جهلو ڪرڻ. ٻيهي سگهڻ (مقابلي ۾).

• **جالو ج جالا (ل. ث):** ذ. جارو.

• **جالُوت:** اسم خاص. [عبراني] هڪ بادشاهه جو نالو (جو طالوت سان وڙهندي، حضرت دائود هٿان قتل ٿيو هو).

• **جالورُ ج جالورَ:** ذ. گهٽو.

• **جالوري ج جالوري:** ذ. اُٺ جو هڪ قسم (مارواڙ جي علائقي "جالور" جي اُٺن جي نسل وارو اُٺ، جنهن جو ڪاپار ۽ گردن وڏو ۽ موڪرو پُڇ ڇوٽو، بدن سنهڙو هلڪو ۽ سهٽو پنڊ جو تکو).

• **جامُ، جامَ:** صفت. گهڻو — جهجهو — زياده ـ جال — دَلَ — وڏيڪ — اِلاهي.

• **جامُ ج جامَ:** ذ. [ف] پيئڻ جو ٿانءُ — پيالو "جُدائي جو جام، ڏنائون ڏ کيءَ کي" (شاهه). ساغر — پيمانو — ڪٽورو — زيتون.

— **جامِ جَم:** ذ. اهو پيالو جو حڪيمن جمشيد بادشاهه لاءِ تيار ڪيو هو) جنهن ۾ آئنده جو حال معلوم ٿي سگهندو هو).

— **جامِ جهان نُما:** ذ. جهان جو حال ڏيکاريندڙ پيالو ـ جامِ جَم.

— **جامَ تي جامُ چاڙهڻ:** خوب شراب نوشي ڪرڻ.

— **جامِ صحت پيئڻ:** يورپ وغيره ۾ دستور آهي ته پنهنجن دوستن، حاڪمن ۽ ٻين بزرگ شخصيتن جي صحت سلامتي ۽ ڪاميابيءَ لاءِ محفلن ۾ شراب جو پيالو پيئندا آهن. ننڍي ڪنڊ ۾ ان لاءِ شربت واپرائيندا آهن. (فرهنگ آصفيه).

• **جامِدُ:** ذ. [ع] ڀهڻ وانگر هڪ هنڌ پيل. علم جي اصطلاح ۾ اهو لفظ يا اسم جو نه ڪنهن ٻئي لفظ مان نڪتل هجي ۽ نه وري ان مان ڪو ٻيو لفظ جُدا جُدا معنيٰ وارو نڪري سگهي — اسم غير مُشتَق.

• **جامِرُ:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم.

• **جامِري (ڪ):** ث. چمڙيءَ جي هڪ بيماري — جهامِرو.

• **جامَرِدُ:** ذ. صفت. جُوان مَرد — سگهارو — پهلوانُ — وڏي همّت ۽ جرائت وارو — دلير.

• **جامِعُ:** صفت. [ع] گڏ ڪندڙ — گڏيندڙ — ملائيندڙ. مُڪمَّل — ڪامل — سڄو — پورو — سارو. جنهن ۾ سارو تفصيل اچي وڃي.

— **جامِع مَسجِدُ:** ث. وڏي مسجد — اها مسجد جنهن ۾ جمعي جي نماز ٿيندڙ هجي — شهر يا محلي جي وڏي مسجد. جتي وڏي جماعت گڏ ٿيندي هجي.

Gul Hayat Institute

• **جامِعَہ:** ث. [ع] وڏي درسگاهہ. يونيورسٽي — دانشڪده.

• **جامِعَہ آزهَر:** ث. مصر جي هڪ وڏي مسجد ۽ يونيورسٽيءَ جو نالو — ازهر يونيورسٽي. هيءَ يونيورسٽي فاطمي حڪومت جي زماني ۾ قاهره ۾ وجود ۾ آئي.

• **جامِڪِي ج جامِڪِيُون:** ث. ف. جامَڪِي مير خانڻ — ميرن جي ڏورَ جي بندوق. ڏوردار بندوق. (گهوڙي ۾ رکڻ وارو پٽيلو يا ڏور).

— **جامڪيدار بندوق:** ث. بندوق جو هڪ قسم (جا ميرن جي وقت ۾ استعمال ڪئي ويندي هئي).

• **جامڪِي:** ذ. پرت جو هڪ قسم.

• **جامو ج جاما:** ذ. [ف. جام] ڪپڙو. لباس — پوشاڪ. ڊگهو چولو. چولو — پهراڻُ. اڳئين طرف کان کُلندڙ وڏو چولو. ناچن جو چولو. فَرِڪَلُ — فقيرن جو ڊگهو چولو — ڪَفني. اُٺ جو هڪ سنج — انسان جو بدن.

— **جامو ٺرڻ (ل):** سڄو بدن ٺري پوڻ — جسماني آرام حاصل ٿيڻ.

— **جامو ڇڏڻ:** مري وڃڻ — وفات ڪرڻ — انتقال ڪرڻ.

— **جامو مَٽائڻ:** وفات ڪرڻ — دنيا منجهان لاڏاڻو ڪرڻ — موت جو جامو پهرڻُ.

— **جامہ مان نڪري وڃڻ:** خوشي يا غصي ۾ آپي کان نڪري وڃڻ — ٽلڻ — فخر ڪرڻ.

• **جامَہُ:** ذ. [ف] ڏسو "جامو" — هڪ قسم جو وڏو ويڪرو چوغي جهڙو لباس، جيڪو قديم زماني ۾ شريف ماڻهو ۽ دربار وارا پهريندا هئا.

• **جامِي:** اسم خاص. [ف] خراسان جي 'جام' شهر جو وينل وڏو شاعر "مولانا نورالدين عبدالرحمان جامي" (عربي گرامر ۾ هن جو ڪتاب شرح ڪافيہ مُلا جامِي مشهور).

• **جاميٽري:** ث. [يوناني. Geometry] اهو علم، جنهن ۾ لِيڪن ۽ ڪُنڊن مان ٺهيل شڪلين وغيره بابت واقفيت هجي — اِقليدِس.

• **جامِيرُ:** ذ. سجده گاهہ. پاڪ جاءِ. اجمير (شهر). صفت. جامو پائيندڙ. "جوڳي ويا جامير جان مڙهيان مُنهن پائيان."

• **جانْ:** حرف جملو. يا — يان. وانگر — جيان — مثل. جنهن وقت — جنهن مهل.

— **جانسِين. جانڪِي:** ظرف. جيستائين — جنهن وقت تائين. جڏهن. اجان.

— **جانئُون تانئُون:** ظرف. جيئن تيئن ڪري — ڪٿان بہ — ڪنهن بہ طرح — هر صورت ۾.

• **جانُ (ٿ):** ث. ڄَڃَ.

— **جانِي ج جانِي (ٿ):** ذ. جاڃي.

• **جانِ ج جانِيُون:** ث. [ف] روح. ساهُ — جيءُ — دَمُ — پران. زندگي — حياتي. زور ـ طاقت — همَت — سَگهہَ. حوصلو — مجال. (صفت) پيارو — محبوب — جاني — جانب — دلبر.

— **جانِ آفرين:** ذ. جان پيدا ڪندڙ — خدا تعاليٰ.

— **جانِ اچڻُ:** طاقت اچڻ. رونق اچڻ — خوشي اچڻ — تازگي حاصل ٿيڻ — ساهُ پوڻ. ڄُرڻ پُرڻ. جهڙو ٿيڻ.

— **جانان:** ذ. جاني — محبوب — پيارو — دلبر.

— **جانِ آزاري:** ڏک ڏيڻ — ستائڻ.

— **جانبازُ ج جانبازَ:** ذ. صفت. [ف. جان + باز. بافتن = کيڏڻ]. جان جي بازي کيڏندڙ — بهادر — دلير — پهلوان. سرتريءَ تي رکندڙ — فدائي — بيباڪ.

— **جانبازي:** ث. دليري — بهادري — حوصلو — همت — جان جي بازي کيڏڻ.

— **جانِ بخشِي:** ث. موت کان معافي — جيئدان — قتل يا ڦاسي جي مستحق کي ڇڏي ڏيڻ.

— **جانِ بَر:** صفت. سلامت — جيئرو.

— **جانِ بَرلَب:** ظرف. مرڻينگ — مرڻ تي — مرڻ جي ويجهو.

— **جانِ تَنَ ۾ اچڻُ:** پيٽ ۾ ساهہ پوڻ. خطرو دُور ٿيڻ. بي اونو ٿيڻ.

— **جانِ جوکي ۾ وجهڻ:** سر تريءَ تي رکڻ — پاڻ کي خطري ۾ وجهڻ — نهايت مشڪل ڪم ۾ هٿ وجهڻ.

— **جاندارُ ج جاندارَ:** ذ. صفت. ساهہ وارو. سگهارو — حيوان.

— **جانِ ڏيڻ:** ساهہ ڏيڻ. مرڻ. قربان ٿيڻ — صدقي ٿيڻ.

— **جانِ سُپار:** صفت. پنهنجي جان ٻئي کي حوالي ڪندڙ. عاشق — پاڻ سونپي ڇڏڻ وارو.

— **جانِ سوز:** صفت. جان جلائيندڙ. تڪليفون ڏيڻ وارو — معشوق.

— **جانِ فشاني:** ث. سخت تڪليف ڪرڻ جي حالت — ساهہ صدقي ڪرڻ واري حالت — ڪوشش — محنت. سرگرم — پاڻ کي قربان ڪرڻ واري حالت.

— **جانِ ڪاهہ:** صفت. ساهُ سُڪائيندڙ عمر کي گهٽ ڪندڙ. وڏي محنت ۽ جفاڪشي گهُرندڙ.

— **جانِ ماري ڪرڻ:** سخت تڪليف ڪرڻ — سخت پورهيو

Gul Hayat Institute

ڪرڻ. جيءُ هلاڪ ڪرڻ – سخت پاڻ پتوڙڻ.

– **جان نِثار:** ذ. صفت. جان قربان ڪندڙ – عاشق – فدائي – وفادار – جانباز.

– **جان نِثاري:** ٿ. جان جي قرباني – وفاداري – سر صدقي ڪرڻ جي حالت.

– **جانِ وڃڻ:** ساهه وڃڻ – مارڻ. خون ڪرڻ.

– **جانوَرُ ج جانوَرَ:** ذ. جاندار – ساهه وارو.

– **جاني:** صفت. جان جو – جان وارو. "جان" سان واسطو رکندڙ. دل وارو – دل گهريو – دلي – معشوق – پيارو – محبوب – دلبر.

– **جاني دُشمن:** ذ. جان جو دشمن – ساهه جو ويري – وڏو دشمن – ڪٽر دشمن.

• **جانارَ ج جانارُون (ڪ):** ٿ. ڪاري جي ٻيڙيءَ جو هڪ پاڳو.

• **جانارُ ج جانارَ:** ذ. جانور. "دهشت دمُرُ درياءَ ۾، جت جايون جانارن"

• **جانب:** ذ. [ع] طرف – پاسو.

– **جانبدارُ:** ذ. طرفدار – حمايتي – پاسو ڪندڙ – پاس خاطري ڪرڻ.

– **جانبداري:** ٿ. طرفداري – حمايت – مدد – پاس خاطري.

• **جانبُ، جانبُ ج جانبَ:** ذ. سڄڻ – پيارو – جاني – محبوب – دلدار. يار – دوست.

• **جانب آباد:** اسم خاص. تعلقي روهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جانباز:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (اڪثر نواب شاهه ۾).

• **جانٻڻي (ڪ):** ٿ. وڏي لٺ – انگهن واري لٺ – چانگهه. ڏڳهي ڪاني (جا لوڙهي وغيره ناهڻ يا ڏنگهرن کي سٽي سڌي ڪرڻ لاءِ ڪم اچي).

• **جانپڻ (ڪ):** مصدر. چنيڻ (اکيون). ساتو ڪرڻ (ل).

• **جانپو ج جانپا:** ذ. تارو (ڪنڊن واري وڻ جو) – ڏِنگهرُ – چانپو.

• **جانپُوتو ج جانپُوتا:** ذ. جهپو – جهٽُ – اِنپوتو – چنبو.

– **جانپُوتا هڻڻ:** جهٽ هڻڻ – رانپوتا هڻڻ – چنبا هڻڻ.

– **جانپوتين پوڻُ:** هٿين پوڻ – وڙهڻ – هڪٻئي کي رانپوتا هڻڻ. هڪٻئي کي ٿُنهِن سان رهڙڻ – چنبن سان وڙهڻ.

• **جانپيجڻُ:** فعل مجهول. ڳنڍجي وڃڻ – هٿين پوڻ – وڙهي پوڻ.

• **جانپُورو ج جانپورا (ت):** ذ. جانپوتو.

• **جانٺائڻ (ل):** مصدر. اڙائڻ (تنگ). پچائڻ (عضوو). ڦاڙائڻ (مٿو).

• **جانٺو ج جانٺا:** ذ. 'ملهه' جو انگ يا داءُ. ملهه ۾ ٽنگ جو وڪڙُ – جانٺو. (صفت) ٺلهو – مٽارو. پهلوان – مضبوط بدن وارو – هڏ ڪاٺ وارو.

• **جانجُڙو:** ذ. مينهن جو ڦڙو – بُوندَ (جا سپَ ۾ موتي پيدا ڪري).

– **جانجُڙو مينهن:** ذ. وڏَ ڦڙو مينهن يا ننڍين ڳڙن وارو مينهن (جو مارچ ۽ اپريل ۾ وسي ۽ ڪڻڪ جي فصل کي نقصان پهچائي). وساڪ جو مينهن. اوهيرن وارو مينهن.

• **جانجهُ:** ٿ. ساز جو هڪ قسم (جنهن ۾ پتل جا سنهان گول چڪرا پيل هوندا آهن، جي جُهڻ جهڻ جو آواز ڪندا آهن).

• **جانجهَر ج جانجهَرُون:** ٿ. ڳهه جو هڪ قسم (جنهن ۾ گهنگهرا پون ۽ پيرن ۾ پائجي). ڏسو "جانجهه".

• **جانجهرو ج جانجهرا:** صفت. تکو – جلد باز (ڪم جو).

• **جهانجهولڻُ (ت):** ذ. مصدر. ڏانڊولڻ.

• **جانجهولو ج جانجهولا (ت):** ذ. لوڏو – ڌوڏو.

• **جانچهڻ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جانچڻُ:** مصدر. جاچڻ. ڏسڻ – چڪاسڻ – نهارڻ. پرکڻ. دريافت ڪرڻ – پُڇا ڪرڻ. تڪڻ. سنڀال ڪرڻ. ڏسو "جاچڻ".

– **جانچَ ج جانچُون:** ٿ. جاچ. چڪاس. ڳولا. دريافت. تپاس – پڇا ڳاڇا – تلاش – کوجنا – آزمائش – امتحان – پرتالَ. ڏسو "جاچڻ".

– **جانچائڻُ:** مصدر. "جاچڻ" مان متعدي بالواسطه جاچائڻ – چڪاسائڻ – پرکائڻ. پُڇائڻ. سنڀال ڪرائڻ. ڏسو "جاچڻ".

– **جانچجڻُ:** مصدر. "جاچڻ" مان فعل مجهول. جاچجڻ.

• **جانڊاهِ ج جانڊاهيون:** ٿ. [سن. يَنتر = جَنڊُ]. وڏو جَنڊُ – وڏي چَڪي – جانڊهه.

• **جانڊاهي ج جانڊاهِي:** ذ. صفت. جانڊهه جو مالڪ. جانڊهه هلائيندڙ. (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو.

• **جانڊهِ ج جانڊهيون:** ٿ. جانڊاهه – انبي پيهڻ جي وڏي چَڪي (جا ڏاند يا ٻيو جانور گيڙي، ڦيرائي).

• **جانڊي ج جانڊي (ڪ):** ذ صفت. جنڊ آهوڙڻ – جنڊ آهوڙڻ وارو.

• **جانڙو جانشرو ج جانڙا، جانڙا (ل):** ذ. جارو.

• **جانسري:** ٿ. جوئر جو هڪ قسم.

• **جانسينَ:** ظرف. جيسين – جيستائين. "جانسين اٿي دم پساهه، تانسين چرخي لائج چاهه" (شاهه).

– **جانسين تائين:** ظرف. جيستائين – جيستائين.

Gul Hayat Institute

- **ٻانڍو ج ٻانڍا (ڪ)**: ذ. صفت. جانيوتو – جهَٽُ – چَنبو.
- **ٻانڱائي**: ث. سنڀال يا حفاظت سان رکڻ جي حالت.
- **ٻانڱشتو ٻانڱشتو ج ٻانڱشتا، ٻانڱشتا**: ذ. صفت. [ف. جان + ڪشت] همٿ ڀريو – مردانو – دلير – طاقتور – سگهارو – جانمرد – جان جي بازي رکڻ وارو.
- **ٻانڱڻُ**: مصدر. سنڀالڻ – سنڀال ڪرڻ – تاتڻ – خبرداريءَ سان رکڻ – هٿيڪو ڪري رکڻ. "جيءَ جوڳين جانڪيو، منهنجو هنيون ناهي هِت" (گلوميائو). مضبوط ڪرڻ ٻڌڻ.
- **ٻانڱونْ (ت)**: ظرف. جڏهن ڪان وٺي.
- **ٻانڪِيتان**: ظرف. جيستائين. "ٻاڙي ۾ ٻرين جي، جيون جانڪيتان"
- **جانڪَنَ جانڪَوَ (ٿ)**: ث. مختصر ڪاڌو يا ناشتو (صبح يا شام جو) – هنئين جهَل.
- **ٻانڪو (ٿ)**: ذ. صفت. جهڪي نظر وارو – جهانپو، ڇُنجهو.
- **ٻانگستو**: ذ. صفت. [ف. جهان + گشتہ] مُلڪان مُلڪ گهمڻ ڦرڻ وارو – جهانديده ـ تجربيڪار – وڏي سمجهہ ۽ همت وارو.
- **جانگِيا**: ذ. [سن. جانگهڪَ] بدن ڍڪڻ جو ڪپڙو (جو صرف گوڏن تائين ڍڪي) – ڪَڇو. ڪُشتي وڙهڻ ۾ ڪم ايندڙ لانگوٽ.
- **جانمَردُ ج جانمَردَ**: ذ. [ف. جوان + مرد] بهادر – پهلوان. باهمت.
- **ٻانوُ ج ٻانا**: ذ. پڇتاءُ ظاهر ڪرڻ يا معافي وٺڻ لاءِ نڪ تي آگر گَهَڻ جو عمل – توبہ – ٻانْ – پڇتاءُ.
- **ٻانوُ ڀرڻُ**: پڇتاءُ، معافي يا بيزاريءَ لاءِ نَڪَ تي آگر گَهَڻُ – توبہ ڪرڻ – نَڪ گِيسِي ڪرڻ. زاري ڪرڻ – ٻانْ ڪرڻ – پڇتائڻ – پشيمان ٿيڻ.
- **جانوِتري**: ث. [سن. جات + پَتْرِي] جاوِتري – جائُترِي.
- **جانوِرُ ج جانوَرَ**: ذ. صفت. [ف] ساهوارو – حَيوان – جاندار – چوپايو. ڍور. مِرُونْ. وَهٽُ. وَحشي. بيوقوف.
- **جانوَرخانو**: ذ. اُها جاءِ جتي جانور نمائش لاءِ بيهاريا وڃن.
- **ٻانوِري**: اسم خاص. سنڌ جي بلوچن جو هڪ قبيلو – ڪلمتي (ڪرمتي) قبيلن مان هڪ قبيلو.
- **جانهِريو ڀٽ**: اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **جانهولو (ٿ)**: ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (برسات ۾ ٿئي، ٻارهن ئي مهينا سائو رهي، لُرجهڙا سنگ ۽ سنهڙا گلابي گُل ڪڍي).
- **جانهولِيو**: اسم خاص. گاهہ جو هڪ قسم (ننڍڙو هجي تہ سنگ سائو ۽ وڏو ٿئي تہ سنگ اڇو ٿئي).
- **جانِي بيگُ**: اسم خاص. تُرخان گهراڻي جي هڪ بادشاهہ جو نالو – مرزا جاني بيگ.
- **ٻاڻِ**: ث. [فہ 1. جوان] ٻسارڪي وَکَر جو هڪ قسم (هڪ ٻوٽي جو ٻجُ آهي، جنهن جو ذائقو تيز ۽ رنگ ڳاڙهاڻ مائل ٿئي).
- – **جاڻِ خُراساني**: ث. جاڻ جو هڪ قسم.
- **ٻاڻاڻ**: اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **ٻاڻو ج ٻاڻا**: ذ. صفت. جاڙو. ڏسو "جاڙو".
- **جاڻِي ماڻِي (ٿ)**: هڪ ٻاراڻي راند جو نالو.
- **جاوا**: اسم خاص. برماجي ڏکڻ ۾ هڪ زرخيز ٻيٽ جو نالو (جتي گرم مصالحو ڪثرت سان ٿئي، سنڌ جا واپاري اڪثر ڪري اُتي ويندا هئا ۽ بي انداز ناڻو ڪمائي ايندا هئا). چوڻي آهي تہ: "جيڪو وڃي جاوي، سو وَل نہ آوي، جي آوي تہ ٻال ٻچي ڏاوي". مجازاً معنيٰ مزو – عيش – ڏِوُ.
- – **جاوا ڪرڻ**: مزا ماڻڻ – ڏِوُ ڪرڻ – موڄون ڪرڻ. عيش ڪرڻ – جڃهو مال هٿ ڪرڻ.
- **جاوا**: صفت. [ف. ياوه] اجا يا – بيهودا. "مُنِي ڪِٿا مرض ۾، جاوا سڀ جواب" (شاهہ).
- **جاوِدان**: ظرف. [ف[هميشہ ـ سدائين – نِت – بقادار.
- – **جاوِداني**: ثہ هميشگي – بقاءُ – سدائين قائم رهڻ واري حالت.
- **ٻاهُ**: ذ. [ف] شان – مَرتبو – درجو. دٻدٻو – شوڪت – ٺَٺُ. عظمت – حشمت – احتشام.
- – **جاهہ وجلال**: ذ شان وشوڪت – ٺٺ ٺانگر – احتشام – دٻدٻو.
- – **جاهہ وحشمُ**: ذ. جاهہ وجلال – شان شوڪت – رعب تاب.
- **جاهِلُ**: ذ. صفت. [ع. جَهَلَ = اڻ ڄاڻ] اڻ پڙهيل – بي علم. اڻ ڄاڻ – ناواقف – بي خبر – اياڻو. اناڙي – مُورک – نادان.
- – **جاهِلپڻو**: ذ. جهالت – جاهليّت – بي علمي – اڻ ڄاڻائي – اياڻپ – بي عقلي.
- – **جاهِلِي، جاهِليّت**: ث. بي علمي – جَهْلُ. اياڻپ. ناداني – مورکتا – بيوقوفي.
- **جاءِ (جو گُل)**: ذ. گُل جو هڪ قسم.
- **جاءِ ج جايُون**: ثہ [ف] هنڌ – ماڳ – جُوءِ ـ وٿاڻ – ٿانُ – ٿاڪ – ٺڪاڻو. زمين جڳهہ – بيٺڪ – گهَرُ – مَڪان – منزل.
- – **جاءِ اچڻُ**: ٺڪاڻي اچڻ – پوري هنڌ اچڻ. ٺانيڪو ٿيڻ – اصلي حالت ڏي موٽڻ.
- – **جاءِ ٻجاءِ**: ظرف. مناسب نامناسب – موقعي بي موقعي –

Gul Hayat Institute

ضروري غير ضروري.

– **جاءِ پَرڻ:** جاءِ والارڻ. مَٽ ٿيڻ. خال ٿيڻ. ڪمي پوري ڪرڻ – پورائو ڪرڻ. لياقت ۽ حيثيت ۾ برابر ٿيڻ.

– **جاءِ ضرور:** ذ. پائخانو – پٽي – ڪاڪوس – پَٽ (ت).

– **جاءِ ڪرڻ:** ذ. صفت. جاءِ پيدا ڪرڻ – گنجائش پيدا ڪرڻ. ٽانيڪو ٿيڻ – پڙدو ڪرڻ (ٿوري وقت لاءِ).

– **جاءِ نشين:** ذ. صفت. قائم مقام – عيوضي. مسند نشين – خليفو – نائب – گادي نشين.

– **جاءِ نشيني:** ٿ. قائم مقامي – گاديءَ تي ويهڻ جي حالت يا رسم.

– **جاءِ وٺڻ:** جڳهه وٺڻ – جاءِ هٿ ڪرڻ. ويهڪ اختيار ڪرڻ. هڪ هنڌ ويهڻ – ٺهرڻ – قرار وٺڻ – پنهنجي ذاتي حد تي پهچڻ.

– **جاءِ هُئڻ:** مجال هئڻ – طاقت هئڻ.

– **جاءِ نه هُئڻ:** مقابلو ڪري نه سگهڻ.

– **جَايُون جوڙڻ:** گهر ٺاهڻ – گهر اڏڻ. گهر ڪرڻ – سمائجي وڃڻ.

– **جَايُون وسائڻ:** ماڳ وسائڻ – ڪو هنڌ وري آباد ڪرڻ – وڏن جا ٿاڪ آباد ڪندو رهڻ.

– **جائيتو:** ظرف. جاءِ تي – هنڌيڪو – هٿيڪو – محفوظ – پوري هنڌ تي.

● **جائِتري:** ٿ. [سن. جَاتِ + پَتري] وڻ جو هڪ قسم (جنهن جو ڦل پسارڪي وڪر طور ڪم اچي) – جائِڦل. جائتي. جائوتري.

● **جائِتِي ڪارڪُنُ (ت):** ٿ. ڪارڪن جو هڪ قسم.

● **جائِدادَ ج جائِدادُون:** ٿ. [ف] مال ملڪيت – دولت – املاڪ – ماليات – مالي. سامان. جاءِ ـ جڳهه – مڪان.

– **جائِدادَ غَيْر مَنْقُولَه:** ٿ. اها ملڪيت جيڪا هٿي هنڌ ڪجي نه سگهي (جهڙوڪ، زمين، گهر وغيره).

– **جائِداد مَنقُولَه:** ٿ. اها ملڪيت جيڪا هٿي هنڌ ڪجي سگهي (جهڙوڪ، ناڻو، سامان، چوپايو مال وغيره).

● **جَائِزُ:** ظرف. [ع. جاز = لنگهڻ، ڪنهن جاءِ تان گذرڻ. قانون مطابق هئڻ] قانون مطابق (ڪم يا امر) "جائز ڪم، جائز ڳالهه". باقاعدي. مباح – حلال – روا – رِهندو. درست – مناسب. اجازت ڏنل (شرعي حڪم موجب) قانوني. شرعي. حقي. (ذ) وعدو – انجام (محبوب سان ملڻ جو) – تِٿ. اقرار – زبان – ٻول. (ظرف) پڪ – يقيني – ضرور – خاطري سان. "لنگهائيندو لڪيون، جائز هو جاني" (حاجي خان بگهياڙ).

– **جائزُ ٻڌڻ:** هڪٻئي سان ملاقات جو وقت ۽ هنڌ مقرر ڪرڻ. انجامُ ٻڌڻ.

– **جائزُ ڏيڻ:** ملڻ جو انجام ڏيڻ – وعدو ڏيڻ.

– **جَائِزُ وَٺڻُ:** ملاقات جو وقت وٺڻ – ملڻ جو پڪو انجام وٺڻ.

● **جَائِزو:** ذ. [ع. جائزه] پرک – امتحان – پڙتال. جاچ – اندازو.

● **جائِزو وَٺڻُ:** پرکڻ – پرک وٺڻ – امتحان وٺڻ. جاچ ڪرڻ – اندازو لڳائڻ. سنڀالڻ.

● **جائِڦَلُ، جائِفَلُ:** ذ. [سن. جاتِ + ڦَل] وڻ ۽ اُن جو ڦل هڪ قسم – جائتري.

● **جائو:** اسم خاص. گهوڙا ٻاري ۽ شاهه بندر تعلقي ۾ ديهن جو نالو.

● **جائو ج جاوا:** جَوَن وارو – جَوَن جو – جَوَن مان ٺهيل. جَون گڏيل. ڪُڪڙ جو هڪ قسم (جَون جي رنگ جهڙو). ڏسو "جَوَ".

● **جَائو:** اسم خاص. ماڳ جو نالو – لڪ جائو. "وڏا وڻ وٽڪار جا، جت جائو جمر جر" (شاهه).

● **جائو شِير:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم (ڳاڙهو ۽ ڪاراڻ مائل ڪنوڻ).

● **جائو ڪُونچِي:** اسم خاص. تعلقي گهوڙا ٻاري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

● **جائُون:** ذ. چوپائي مال جي اوجهريءَ ۾ ٿيندڙ ننڍڙا جيت (ڳاڙهي رنگ جون گـڏرون). (ظرف) جڏهن ڪان – تڏهانڪر. "ڪي ڳڻ ڪيتائون جائون تي جار ٿيا".

● **جائِي (ت):** ظرف. پڪ سان – سچ پچ – يقيناً "جيءَ جانب جيءَ جائي مصطفيٰ جو مرتضيٰ". (قائم فقير شر). ضرور – ڪنهن به صورت ۾.

– **جائِي ٻائي:** سچ پچ – يقيني.

– **جائِي جُواري:** جُوئر وغيره جي سادي غذا.

● **جائيڪِي:** اسم خاص. تعلقي سجاول ۾ هڪ ديهه جو نالو.

● **جَبْ:** ظرف. [سن. ياوَت] جڏهن – جنهن وقت.

● **جَبابُ ج جَبابَ:** ذ. "جواب" جي بگڙيل صورت.

● **جَبابُ ج جبابَ:** ذ. رنگين قيمتي ڪپڙو. گلن جي سهڻائي "گل جباب".

● **جَبّارُ:** ذ. [ع] تمام گهڻي طاقت وارو – سمورين طاقتن وارو. ڌڻي تعاليٰ جو هڪ صفاتي نالو. الله. زور وارو – ڏاڍو – سگهارو – وَس وارو – زبردست.

Gul Hayat Institute

• **جَبَرُ، جَبُرُ:** ذ. [ع. جَبَرَ = مجبور ڪيو] مجبوري – زور – دٻاءُ – زبردستي – سختي – ظلم – تعدّي – قهرُ.

– **جَبُراً:** ظرف. جبر سان – زوريءَ زبردستيءَ.

– **جَبَرُ جَنگُ:** ذ. زبردست – طاقت وارو – زور ڀريو – سگهارو – زبردست – هڏڪاٺ وارو – پهلوان.

– **جَبرو ج جَبرا:** ذ. صفت. طاقتور – زور وارو – سگهارو – زبردست – قوي – ظالم.

• **جبرائيل، جبرئيل:** اسم خاص [ع] هڪ وڏي فرشتي جو نالو (جو الله تعاليٰ وٽان نبين ڏانهن شريعت جا پيغام به آڻيندو هو).

• **جَبرُوتُ:** ذ. [ع] قُدرت – عَظمت – وڏائي. سلوڪ جي ٽين منزل. "ناسوت، ملڪوت، جبروت، اِيءُ انعام لڌون" (شاهه).

– **جَبرُوتِي:** ذ. صفت. جبروت جي ٽين منزل کي پهتل.

• **جَبلُ ج جَبَلَ:** ذ. [ع] ڏونگر – پهاڙ – ڪوهه – پربت – روهه – ڇپرُ.

– **جَبل ٽاڪڻ:** سخت محنت ڪرڻ – ڪشالا ڪرڻ – ڪو وڏو نمايان ڪم ڪرڻ.

– **جبل جهاجهائي:** ث. جبلن جي قطار.

– **جبل جهاڳڻ:** جبلن مان پنڌ ڪرڻ. اَوکو پنڌ ڪرڻ. جبلن جي مسافري ڪرڻ. مشڪل زندگي بسر ڪرڻ.

– **جبل سان مٿو هڻڻ:** پاڻ ڏاڍي سان مقابلو ڪرڻ.

– **جَبلي ج جَبلي:** ذ. صفت. جبل جو – ڇپر جو – ٽاڪرو – جابلو – ڪوهستاني.

• **جِبِلَّتَ:** ث. [ع. جَبَلَ = پيدا ڪرڻ] پيدائشي قوت (جيڪا هر حيوان کي پنهنجي نوعيت وارن خاص خاص عملن لاءِ آماده ڪري ۽ اهي پوريءَ طرح ادا ڪرائيندي رهي). اصلي طبيعت – اصل – پيدائش – خمير – سرشت – فطرت – خُلقت.

– **جِبِلّي:** ذ. صفت. قدرتي – اصلي – پيدائشي – فطري – طبعي – حقيقي – جنمي – ڄائي ڄم کان.

• **جَبلِي:** ث. ٻڪريءَ جو هڪ قسم (ڊگهي ڏاس، وڏي ڏاڙهي، وڏن ۽ ٻوٽي وريل سڱن. ننڍن ٿڻن ۽ گهٽي کير واري).

• **جُبّو ج جُبّا:** ذ. [ع. جُبّة. جَبَّ = الڳ ڪري ڇڏڻ] وڏو ڪوٽ – فرغل (فرغل) – لبادو – ڪپهه وارو چوغو.

– **جُبيرُ:** ذ. صفت. وڏي چولي وارو. اهو ماڻهو جيڪو وڏو چولو ڍڪي.

• **جَبهه:** ث. [ع. جَبهَة] جَبين – نراڙُ – پيشاني – مُنهن جو اهو حصو جيڪو ٻنهي ڀرن جي وچ ۾ آهي.

– **جَبهه سائي:** ث. پيشاني گسائڻ جي حالت. منٿ – آزي – مٿو رڳڙڻ – نڪ گسائڻ.

• **جُبيرجي:** اسم خاص. تعلقي دادو ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَبين:** ث. [ف] پيشاني – نراڙ.

– **جَبين سائي:** ث. پيشانيءَ گسڻ جي حالت – منٿ – خوشامد – تواضع – نوڙت.

• **جپ (ٽ):** ث. جپ.

• **جَتَ:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ ذات جو نالو. (جت بلوچ. گهٽا پاڙا: ميرجت، ٻهبر ڀهراڻي، ٻنبل، ٻنڊ، بلادي، براهماڻي، بنگلاڻي جت، چاڪراڻي، دائيداڻا، ديداري، ڪلاري – قمبراڻي – ڪلاچي، لنجواڻي – لشاري – مڪول، زهراڻي، زرداري – بشڪوائي، راوجي، منهون راڄ، لٽيار وغيره).

• **جَتو جَتي:** ذ. صفت. پاڪدامن – باعصمت – معصوم – سيلوان – ستو. پرهيزگار – زاهد. ڏسو "جت".

– **جَتو ستو جَتي ستي:** ذ. سيلوان – پاڪدامن – معصوم – پرهيزگار.

• **جَتُ ج جَتَ:** ذ. اُٺ هڪليندڙ. اُٺ ڏاريندڙ يا چاريندڙ – اوٺي – اوٺار – شُتربان.

• **جت:** ظرف. جتي – جنهن هنڌ – جنهن جاءِ تي – جنهن جاءِ.

– **جت ڪِت:** ظرف. جتي ڪٿي – هرجڳهه – هرجاءِ – هر هنڌ.

– **جتون (ٽ):** ظرف. جتان – جنهن هنڌان – جنهن جاءِ کان.

• **جُتُ ج جُتَ:** ذ. [سن. يُتَ] جوڙو (ڪنهن به شيءِ جو مثلاً ايرينگن جو جُت وغيره). جوڙي. (صفت) گڏ – ڀيلهڙ. جُتُ. گنڍيل – وچڙيل – جُتي (ل) ڏاڻ ڏاوڻ (ڪ).

• **جتان، جتاهون:** ظرف. جنهن جاءِ کان – ڪنهن هنڌان.

• **جتنهون، جتئون:** ظرف. جتان – جنهن هنڌان.

• **جِتام ج جِتام (ل):** ذ. ننڍڙو جيت – جيتامُ.

• **جَتاءُ:** ذ. جتاءُ – جاڻ – اطلاع.

• **جَتائڻ:** مصدر. [سن. ڏيوتن = ڏيکارڻ] اڳ ڪيل نيڪيون ٻڌائڻ. واقف ڪرڻ – آگاهه ڪرڻ – جاڻائڻ. خبردار ڪرڻ – اشارو ڪرڻ – ڌيان ڇڪائڻ – ياد ڏيارڻ.

• **جَتَرُ:** ذ. صفت. سخت – ڏاڍو – کهرو.

• **جَتڪ:** اسم خاص. بلوچن جو هڪ قبيلو.

• **جُتڪي ج جُتڪيون (ٽ):** ث. جُتي.

• **جَتَنَ ج جَتَنَ:** ذ. [سن. يَتَنَ] ڪوشش – حيلو – سعيو –

Gul Hayat Institute

اُپاءُ – خبرداري – حفاظت – احتياط. سنڀال – تات – پرگهور. تدبير – تجويز – علاج – دوا – ڏنگ – طريقو.

• **جُتَنَ ڪرڻ:** سخت ڪوشش ڪرڻ – حيلا وسيلا هلائڻ – ڏاڍو پاڻ پتوڙڻ.

• **جُتڻ:** مصدر. لڳڻ – جُتڻ – جُنبڻ – لڳڻ – (ڪم کي) – لڳي وڃڻ – جُنبي وڃڻ (ڪم کي) – ڳنڍجڻ – پيڙو ٿيڻ. "جُتو ون' جهان، ڳڏيو غورابن سين". ڳنڍڻ – لڳائڻ – ملائڻ (شاهه). "هيو جُتڻ حڪمت سين، محبت من منجهارا" (سيّد هارون).

• **جُتِڪي ج جُتڪيُون:** ث. ٻڪريءَ جو قسم. جاتيءَ جي جُتن جي ٻڪرين جو ٻچ.

• **جُتوئي:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو. سيوهڻ، شڪارپور ۽ شهدادپور تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جُتوئي جاڳير:** اسم خاص. تعلقي لاڙڪاڻي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جُتِي ج جُتِيُ:** ذ. صفت. سيلوان – جتي سَتي.

• **جِتي:** ظرف. [سن. ياوَتْ. پرا. جيدَ هَرُ] جنهن جاءِ تي – جنهن هنڌ.

• **جُتِي ج جُتيُون:** ث. [ف. جُنت، سن. يُڪتَ] پيرن ۾ پائڻ جو چمڙي وغيره مان ٺهيل بوٽ، سليپر وغيره. پيزار – پاپوش – جُوتو. موچڙو – پادر – ڪلو.

– **جُتِي ناهڻ (ڪنهن جي) (ث):** خوشامد ڪرڻ. – ادب رکڻ – بزرگ تسليم ڪرڻ – سردار ڪري مڃڻ. تابعداري ظاهر ڪرڻ.

– **جُتِي ناهي رکڻ (ڪنهن جي اڳيان):** بزرگ يا سردار ڪري مڃڻ.

– **جُتِيءَ جوڙ (ث):** ذ. صفت. جُتي ناهي رکندڙ – خدمتگار – نوڪر – خادم – تابعدار – مطيع.

– **جُتِي چٽڻ:** چاپلوسي ڪرڻ – خوشامد ڪرڻ – خدمت ڪرڻ – راضي ڪرڻ – خوش ڪرڻ.

– **جُتيرُ:** ذ. صفت. جُتين وارو – جُتيون وڪڻندڙ.

– **جُتِي سنئين ڪرڻ:** خوشامد ڪرڻ – خدمت ڪرڻ، راضي ڪرڻ، بزرگ ڪري ليکڻ.

– **جُتي ڪسائڻ، جُتي ڪسائي چلڻ:** گهڻو پنڌ ڪرڻ – گهڻو اچڻ وڃڻ. تمام گهڻا دفعا عرض معروف ڪرڻ.

– **جُتي مَڪي بيهڻ (ث):** جتي تيل سان مکي سنيڙڻ. پنڌ ڪرڻ لاءِ تيار ٿي بيهڻ. هر وقت خدمت لاءِ تيار رهڻ.

– **جُتِيءَ ۾ پير پائڻ:** برابري ڪرڻ – ثاني يا شريڪ ٿيڻ – ساڳيا ڪم ڪري ڏيکارڻ.

– **جُتيون چٽڻ:** خوشامد ڪرڻ – چاپلوسي ڪرڻ. خدمت ڪرڻ.

– **جُتي نصيب ٿيڻ:** رڳو موچڙا نصيب ٿيڻ – ڪجهه به حاصل نه ٿيڻ – رسوائي ۽ بدنامي حاصل ٿيڻ.

• **جُتي پوٽا:** اسم خاص. تعلقي ڪنڊياري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جُتيمُ ج جُتيمَ:** ذ. يتيم جي بگڙيل صورت.

• **جِت:** ظرف. جت. جتي – جنهن هنڌ.

• **جِتان، جِتانهون، جِتانئون، جِتون:** ظرف. جتان – جِتانهون جِتوُن – جنهن هنڌان – جنهن جاءِ کان.

• **جَٿو ج جَٿا:** ذ. ماڻهن جو ميڙ – ٽولو – ميڙاڪو – هجوم – انبوهه – لشڪر جو ڪجهه انداز جماعت – گروهه.

• **جِٿي:** ظرف. جتي – جنهن هنڌ – جنهن جاءِ تي.

• **جَٽ (ث):** ث. ڏاس.

• **جَٽ ج جَٽُون:** ث. جوٽ – ران – گوڏو – زانو – سٿر.

– **جَٽ پٽڻ:** رانن تي هٿ هڻڻ. واويلا ڪرڻ – گوڏا پٽڻ. ڪشالا ڪڍڻ.

• **جُٽُ ج جُٽ:** صفت. [سن. يُڪتَ] جُت – ٻِٽ. ملتي – مليل – شريڪ – ٻٽ – شامل – ڳٽ – صلاحي – صلاحڪار – ساٿي. هاڙهي – پيچي – جوڙيوال.

– **جُٽ ٿيڻ:** ٻٽ ٿيڻ (ڪنهن صلاح يا گناهه جهڙي ڪم ۾) – شريڪ ٿيڻ – ساٿي بڻجڻ – شامل ٿيڻ – ملي وڃڻ – وڙهڻ – سامهون ٿيڻ (ث).

– **جُٽ ٻٽ ڪرڻ (ث):** جهيڙو ڪرڻ – ڳنڍجي پوڻ – گهٽ وڌ ڳالهائڻ.

– **جُٽ هجڻ:** جوڙيوال هجڻ – رفيق هجڻ – شامل هجڻ – ساٿي هجڻ.

• **جَٽا ج جَٽائُون:** ث. [پرا. جَدا، سن. جَٽا] جوڳي وارن جي چڳ – ڏگها منجهيل وار جي اڪثر ڪري (جوڳي فقيرن جا). ٻڙجي لام (جا پاڙ جو ڪم ڏئي) – ٻڙجي وڻ جا تاندورا.

– **جَٽا ڌارڻ:** وارن جون وڏيون چڳون رکائڻ – وڏا وار رکائڻ – وار ڇڏي ڏيڻ – مٿو نه ڪوڙائڻ.

– **جَٽا ڌاري:** ذ. صفت. جوڳي.

– **جَٽائون:** ث. [جَٽا ج جَٽائون] ڳنڍيون ڏنل وار – مُنجهيل وار – جُنڊا – ڳُتيُون.

– **جَٽاءُ ج جَٽاءَ:** ذ. پائداري – ٽڪاءُ – هنڍاپو – هَنڊ – پَنڊيچ – اِمساڪ – رڪاوٽ – بقاءُ – جهل.

– **جَٽاءِ دار:** ذ. صفت. ٽڪاءُ وارو – پائدار – جهالاٽو – ديريا –

Gul Hayat Institute

باقي – گهڻو جهليندڙ – گهڻو وقت هلندڙ.
– **جَتائُو ج جَتائُو:** ذ. صفت. جتادار – پائدار – جهالُو.
• **جَتاهانسِي:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم – سُرهِي مُر.
• **جتِرو(ت):** ذ. صفت. وارن وارو – جهَنڊ وارو.
• **جَتِڪڻُ:** مصدر. ڪَڙڪَڻ – پوڻ(متان) – اوچتو متان اچي سهڙڻ.
• **جَتڻُ:** مصدر. جَتاءَ ڪرڻ – هَنڍڻ – جهلڻ. بقا ڪرڻ – گهڻو وقت هلڻ – قائم رهڻ. "جڏ سهرايون سومرا، ظلم ڪيمَ جَتي" (شاهه). ترسڻ – رهڻ – گذارڻ – گهارڻ.
• **جُتڻُ:** مصدر. جُنبڻ – مشغول ٿيڻ – لڳي وڃڻ)(ڪم ۾) – جُنبي وڃڻ. جهيڙو ڪرڻ. وِڙڻ – ڳِنڍجي وڃڻ.
• **جَتو ج جَتا:** ذ. صفت. ٿُلهو – متارو – مضبوط – سگهارو.
• **جُتِي:** ث. ٻوٽيءَ جو هڪ قسم.
• **جتِيا:** اسم خاص. هندن جي هڪ گهٽ ذات جو نالو (جي اڪثر ڪلن رڱڻ جو ڪم ڪن).
• **جُٽ ج جُٽيون:** ث. تعدِي – خواري – عقوبت – لعنت – بي عزتي – تنبيهه – ملامت – ڦِٽڪار.
– **جُٽ جَٽيرُ:** ث. جُٽ ڦِٽ _ لَعن طَعن – لعنت ملامت – ڦِٽڪار.
– **جُٽرُ:** ذ. صفت. جُٽ ڪندڙ – تَعدّي ڪندڙ.
– **جُٽ ڦِٽ:** ث. لعنت ملامت – هاهاڪار – تنبيهه – ڦِٽ ڦِٽ – ڦِٽڪار – تعدّي لَعن طعن – ٽُڪ ٻُجو.
– **جُٽ ڦِٽ ڪرڻ:** ٽُڪ ٻُجو ڪرڻ – تَعدّي ڪرڻ – لعنت ملامت ڪرڻ – هاهاڪار ڪرڻ.
– **جُٽيرُ ج جُٽيرَ:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جنهن جُٽ جهلي هجي. جُٽيون جهليندڙ – ملامتن جو پڪو – بي اثر.
– **جُٽيون ڪرڻ:** عقوبتون ڪرڻ. تَعدّيون ڪرڻ. لعنتون ملامتون ڪرڻ. بڇڙيون حالتون ڪرڻ.
• **جَٽرُ:** صفت. ڏکيو – سخت – ڏاڍو.
• **جُثو ج جُثا:** ذ. [ع. جُثّہ] بدن – جسم – تَن – سَرِيرُ (هه).
• **جَپ، جَپ (ل ت):** ث. سُکُ – آرامُ – فرحت – ماٺ – سانت.
– **جَپ ڪرڻ (ت):** ث. سُک ڪرڻ – آرام ڪرڻ. ماٺ ڪري ويهڻ.
• **جَپ، جَپ تار:** ث. پکواز (پخواز) جي هڪ وَڄت جو نمونو – جهَپ تال.
• **جَپُ:** ذ. [سن. جَپ = جُپ چاپ ۾ دُهرائڻ] پوڄا. پاٺ. گُرونانڪ جي چيلن جو وِردُ – وظيفو.
– **جَپُ تَپُ:** پوڄا پاٺ – ذڪر فڪر – ورد وظيفو.
– **جَپ صاحب:** ذ. گُرونانڪ جي ٻاڻِيُن (وايُن) جو ڪتاب.
– **جَپ ڪرڻ:** پُوڄڻ – پوڄا پاٺ ڪرڻ. ذڪر ڪرڻ. وِرد ڪرڻ – روزمره جو وظيفو ڪرڻ.
– **جَپ مالا:** ث. تسبيح – سُمرڻي.
• **جَپڻُ:** مصدر. [سن. جَلپ (ت) ورِي ورِي نالو يا منتر پڙهڻ. ورد ڪرڻ. ذڪر ڪرڻ – بندگي ڪرڻ. تسبيح پڙهڻ – مالها ڦيرڻ. عبادت ڪرڻ – پوڄا ڪرڻ. پرارٿنا ڪرڻ.
• **جَڄَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **جَڄُ ج جَڄَ:** ذ. [انگ. Judge] انصاف ڪندڙ – مُنصِفُ – فيصلو ڪندڙ – نياءَ ڪاري – قاضي.
– **جَجمنٽ:** ث. [انگ. Judgment] لکيل فتويٰ ۽ فيصلو.
• **جڄَ:** ث. ڪِني يا اڻ وڻندڙ شيءِ جا زوريءَ چنبڙي پوي – مصيبت. (صفت) چنبڙي پوندڙ – نہ ڇڏُو – پنيان پوندڙ – ڳِڪ. لالچي – حريص – تمام ننڊڙو(ت).
– **جڄَ مان ڦاسڻ:** مصيبت ۾ ڦاسي وڃڻ – نہ ڇڏَ مان اڙجي وڃڻ.
• **جڄا ج جڄاڻُون:** صفت. مَ ڇڏُو – چنبڙندڙ – جند نہ ڇڏيندڙ – جڄَ.
• **جَجارَ ج جَجارَون:** ث. [انگ. Girgal] بندوق جو هڪ قسم – وڏي بندوق – تُفنگ.
• **جَجان ڦَجان (ت):** ث. گارگند – بَدشَد – بيسود ڳالهاءَ – گهٽ وڌ ڳالهائڻ – واهيات گُفتا.
– **جَجان ڦَجان ڪرڻ:** بدفضيلتو ڳالهائڻ – بَد شَد ڪرڻ – گارگند ڪرڻ. بيسود گفتگو ڪرڻ.
• **جِجَائُو ج جِجَاٸُو:** ذ. صفت. لِلائُو – لَلو. جِجا – خيالي پوائتي شيءِ جنهن جي نالي وٺڻ کان ڊپ ٿئي – ٻائُو – بلائُو.
• **جَجائي، جَجَئِي:** ذ. جانورن جو هڪ قسم.
• **جَجري:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو (اڪثر حيدرآباد ۾).
• **جُجڪي ج جُجڪيُون:** ث. رِيڇڪ – ٻُورُ. لَهرَ – مؤج.
• **جَجمانُ ج جَجمانَ:** ذ. [سن. يَجمانہ] اهو ماڻهو جيڪو يَگُ ڪرائي، برهمڻ کي سڏي ۽ خرچ پري. يَگيَہ ڪندڙ. پُوڄا ڪندڙ. اهو شخصي جنهن تي برهمڻ جو قانوني حق هجي.
– **جَجماني:** ث. [سن. يَجمان + اِڪا] برهمڻ جو ججمان تي قانوني حق – دانُ (جو برهمڻ کي ججمان وٽان ملي).
• **جَجونتِي:** ث. هڪ راڳڻيءَ جو نالو – جي جي وَنتي.

Gul Hayat Institute

• **ڄِڄُٽي:** اسم خاص. جانورن جو هڪ قسم.

• **ڄِڄِيُّ ج ڄِڄِيُّون (ث):** ث. ٻچي – نَڪَ ۾ جميل سِنگهه.

• **ڄِڄهه:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڄِڄهڪو (ڪ):** ذ. ٻڪريءَ جو مُونجهه ۾ ڏٻ وقت آواز.

• **ڄِجهو ج ڄِجهَا:** ذ. صفت. گهڻو – مُڇُو – اِلاهي – جام – ڪثير – وافر – زياده _ ڄهَجهو.

• **ڄُڄ ج ڄُڄ:** ذ. ڪاڄ – شاديءَ جي مجلس. ڏوُ (ڪاڏي جو). خوشي، ڳِئُون، ٻڪري يا گهيٽي جا آنڊا، جي اُت کي ڪاڙهي پيارحن – اُت واسطي آنڊن جو ڪاڙهو.

• **ڄَڄَڻ (ث):** مصدر. پُورو اچڻ – وڻڻ – پسند اچڻ – ڪِپي وڃڻ – نهڪڻ.

• **جَدُّ ج اَجداد:** ذ. [ع. جَدّ = معزز ٿيڻ] ڏاڏو، پڙ ڏاڏو (ث. جَدّه) – بخت – چڱو نصيب – دولت – عزت – شانُ.

– **جَدّي:** صفت. اَباڻو – پيءُ ڏاڏي وارو – وڏن جو.

• **جِدُّ:** ث. [ع] ڪوشش – سعيو. جتن – اُدم – اورچائي.

– **جِدّو جهد:** ث. ڪوشش – ڊُڪ ڊوڙ – محنت – جَفاڪشي – پاڻ پتوڙڻ.

• **جُدا:** ظرف. [ف] ڌار – الڳ – پري – علحده _ ڏور – وڇڙيل – وِڪرو. وِٿيرڪو. اراڏو – نيارو. نرالو – عجيب. ڌارون ڌار – مُتفرّقو – طرح طرح جو – پنهنجي ليکي – پنهنجي مُنهن سِر اڪيلو – تنها.

– **جُدا جُدا:** ظرف. ڌار ڌار – الڳ الڳ. پري پري – علحدو علحدو. چڙوچڙ – مُنتشر.

– **جُداگانه:** ظرف. الڳ – ڌار – علحده. هڪ طرفو – نرالو – نراليءَ طرح – جدا نموني سان – الڳ طريقي سان.

– **جُدائي ج جُدائيُون:** ث.علحدگي. وِڪرائي. وڇوڙو – ڦوڙائو – فراق – ڏوري.

• **جدار:** جنگ – لڙائي. "وڙهون هلي تنهن وير سان، ڪيون جنگ جدار" (مهدي شاهه).

• **جِدال:** ذ. [ع. جِدال < جَدَلَ = وڙهڻ = مضبوط ڪرڻ] جنگ – لڙائي. جهيڙو – جهڳڙو، بحث – تڪرار – ٽڪرو.

• **جِدّت:** ث. [ع] نئين ڳالهه پيدا هئڻ جي حالت. انوکائي. تازگي.

– **جِدّت پسندي:** ث. نئين ڳالهه کي پسند ڪرڻ واري ڪيفيت. جديد ۽ نين شين جو چاهُ – قدامت پسنديءَ جو ضد.

• **جَدِرُواءِ:** اسم خاص. تعلقي ٺٽي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَدگال، جَدغال:** اسم خاص. ڪلانچ، قلات، مڪران ۽ ايراني بلوچن جي ڪن علائقن ۾ رهندڙ هندي ڳالهائيندڙ قبيلا.

• **جَدَل:** ث. [ع. جَدَلَ = رسو پڪو ڪرڻ. جهڳڙو ڪرڻ] لڙائي – جنگ. جهڳڙو – جهيڙو. ڏسو "جدال". خصومت. بحث. هيءُ لفظ هميشه جنگ سان گڏ استعمال ٿئي "جنگ وجدل".

• **جَدو:** اسم خاص. تعلقي گهوڙا ٻاريءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو. سعودي عرب جو هڪ مشهور شهر جده.

• **جُدو:** ظرف. جُدا.

• **جَدوار:** ث. [ع] ٻسارڪي وکر جو هڪ قسم (هڪ ٻوٽي جي پاڙ. رنگ ڪارو ۽ ناگر موٿ وانگر. وچونءَ جي ڏنگ جهڙي ڳري).

• **جَدْوَل ج جَدوَلون:** ث. [ع. جدول = حساب پچڻ جون پاڙون ڏاهڻ] ڪتابن ۾ حاشي جي ڄوڙاري ليڪن ڪڍڻ جو ڪم. صفحي جي چئني پاسي ڪڍيل ليڪون – نهر حسابن پچڻ لاءِ تيار ڪيل نقشو (جنهن جي آڌار تي حساب آسانيءَ سان پچي سگهجن). نجومين جو زائچو يا جنم پتري.

– **جَدولي:** صفت. ليڪا پاتل (ڪتاب). جدول وارو (ڪوڙو حساب وغيره).

– **جَدولي قلم:** لوهي چهنب وارو قلم (جنهن سان ڪتابن تي ليڪا وجهجن).

• **جِدّه، (جِدّه):** اسم خاص. [ع. جِدّة] سعودي عرب جي هڪ شهر ۽ بندر جو نالو.

• **جَدِيُّ:** ث. بي عزتي – اپمان – هتڪ عزت.

• **جَدِي:** ذ. [ع] چيلو. آسمان جي هڪ برج جو نالو (جو چيلي جي شڪل جهڙو آهي) – مڪر. اتر قطب جي ويجهو هڪ تاري جو نالو.

– **جدِي گهيرو:** ذ. خط استوا کان ساڏا ٽيويهه درجا ڏکڻ طرف هڪ خيالي گهيرو (جو ڌرتيءَ کي ڦري ٿو اچي سياري ۾ سج انهيءَ گهيري تائين لڙندو آهي) – مڪر گهيرو.

• **جُديار:** ظرف. ڌار ڌار – جُدا جُدا.

• **جَدِيدُ:** صفت. [ع. جِدَّةُ = نئون ٿيڻ] نئون – تازو – هاڻوڪو – موجوده وقت جو "قديم جو ضد". علم عروض موجب هڪ بحر جو نالو (فعلاتن، فعلاتن، مفاعلن).

• **جُدُّ:** ث. [يَدّ. يَدّ = لڙائي ڪرڻ] لڙائي – جنگ – ويڙهه – يَدّ.

• **جَڏ:** ظرف. جڏهن.

• **جَڏُ ج جَڏَ:** صفت. [پرا. جَڏ. سن. جَڏ] جڏو – معذور – بيڪار عضون وارو.

Gul Hayat Institute

• **جَڏالُ ج جَڏالَ:** ذ. صفت. جڏو. معذور. پوڙهو. اَپَرو – ضعيف. صفا بيوقوف – چت چريو. ڏسو "جَڏ".

• **جَڏ ڪَر(ت):** صفت. ٻنهه پُراڻو – جهُونو. ضعيف – جَنهَر.

• **جَڏو ج جَڏا:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جنهن جا عضوا بيڪار هجن ۽ هلڻ چلڻ يا ڪم ڪرڻ کان عاجز هجي – معذور – پِنگلو – لاچار. هيٺو – ضعيف – اپرو. بيمار – اگهو. بيڪار – چَٽ. بي ڪمو. ڪُندذهن – ڪم فهم – ٿوري سمجهه وارو.

– **جڏا ڪم ڪرڻ:** نقصان جا ڪم ڪرڻ.

– **جَڏائي:** ث. معذوري – پنگلائي – اپرائي – ضعيفائي. هيٺائي – لاچاري. بيوقوفي. نڪمائي. بڇڙائي.

• **جَڏالُ ج جڏال:** ذ. صفت. معذور – پيرمرد – پوڙهو – ضعيف – ڪمزور – بيوقوف – ٻُڏو – پرمتڙيو.

• **جڏو(ث):** صفت. جيڏو.

• **جَڏهاڪَ جڏهانڪر:** ظرف. [سن. يَدَا = جڏهن] جنهن وقت کان – جڏهن کان.

• **جڏهاڪو جڏهانڪو:** ظرف. جڏهن کان.

• **جَڏهَن. جڏهين:** ظرف. [سن. يَدَا = جَڏهن] جنهن وقت – جنهن مهل.

• **جڏهوڪو جڏهوڻڪو جڏهوڻو:** ظرف. جڏهن کان – جنهن وقت کان.

• **جڏڻُ (ل):** مصدر. ڏڄڻ.

• **جُذامر:** ذ. [ع. جُذام. جَذمَ = وَڍڻ] ڪوڙهه (بيماري).

– **جُذامي:** ذ. صفت. ڪوڙهيو – ڪوڙهي.

• **جَذبُ. جَذَبُ:** ذ. [ع. جذب. جَذب = ڇڪڻ] چوسڻ – چُهڻ. ڇڪڻ. ڪشش ڪرڻ.

– **جذب ڪرڻ:** چُهي وٺڻ – چُوسي وٺڻ. پاڻيءَ ۾ حل ڪرڻ.

• **جَذبو ج جَذبا:** ذ. [ع. جَذبَة < جَذَبَ = ڇڪڻ] ڇِڪ – ڪشش – اُڌمو – دل جو شوق – اُمنگ – پُور – غصو – ڪاوڙ – جولان – جوش.

• **جَذرُ:** ذ. [ع. جُذرُ] مادو – بيو مول – ٻئي سگهه – ٽين سگهه – ٽيون مُول.

• **جَر: (لس):** ظرف. جڏهن.

• **جَرَّ:** ذ. [ع. جَرَّ = ڇڪڻ] ڪشش. ڇڪ. بنياد. هيٺيون حصو – زير – جي حرڪت (حرف جر).

– **جرثقيل:** ذ. اهو اوزار جنهن جي وسيلي ڳرو بار آسانيءَ سان کڻي ۽ ڪڍي سگهجي.

• **جَرُ ج جَرَ:** ذ. [سن. جَلُ =] جل – پاڻي – آب. "ڳاٽ سِڪ جا ڪر سنوان، تان جر وٺي قابو قرار" (فقير بخش علي). همت. لَلُ (ل). ڏيکُ. چمڪو. "وڏا وڻ وٽڪار جا، جت جائو جُمر جَرَ" (شاهه).

– **جَرَ تي جاتون ڏيڻ:** درياءَ تي وڃڻ ۽ پُوڄا ڪرڻ – مڄتائون ڏيڻ.

– **جَرَ ٿَرُ:** ذ. پاڻي ۽ خُشڪي – بَحرُ و بَرُ – سمنڊ ۽ ڌرتي.

– **جَرُ پاڻُ:** هڪ هندڪي رسم موجب درياءَ ۾ اکو وجهڻ. ڳچيءَ ۾ پلؤ وجهي چندا هٽڻ ۽ دعا پنڻ.

– **جَرٿَلي ج جَرٿَليون:** ث. پاڻي ۽ خشڪي – جَل ٿَل – بحرو بر.

– **جرسر:** ظرف. کوهه يا تڙ جي پاڻي جي ڪنڌيءَ تي. "ڏوڏي پُڇي ڏيهه جا. جرسر اُپي جوءِ" (شاهه).

– **جَرُ ڪُجَرُ:** ذ. چڱو توڙي خراب پاڻي – نيڪي توڙي بدي. لَٽَ ۽ ڪاراڻ (مجازاً) ڏوڻي – ٻيائي. "جَرُ ڪُجَرُ اکين ۾ سي ڪيئن پرين پسن" (شاهه ڪريم).

• **جرُ:** صفت. تَتَلُ – ڪوسو. تِکو – ڪڙو – تلخ.

– **جَرُ پوڻُ:** پاراتي طور استعمال ٿيندڙ مُحاورو – ٻن پوڻ – ڪَڙ پوڻ – سڙي مرڻ.

• **جُرابُ:** جوراب.

• **جُرائت ج جُرائتون:** ث [ع. جُرائت جَرائت = همت ڪرڻ] بهادري – دليري – سورهيائي. هِمَت – مردانگي. حوصلو – جگرُ.

– **جرائت پريو:** ذ. دليرُ. بهادر. سُورهيه – وڏي حوصلي وارو – وڏي هِمَت وارو.

– **جُرائت مند:** ذ. جرائت پريو – دليرُ – بهادر – هِمَت پريو.

• **جَراثيمر:** [ف. واحد. جَرثُومَ] ننڍڙا ننڍڙا جيوڙا. جيڪي هر شيءِ جي اندر موجود آهن ۽ جن جي پکڙڻ سان جسم ۾ بيماريون پيدا ٿين ٿيون.

• **جَرّاحُ ج جَرّاحَ:** ذ. [جَرحَ = زخمي ڪرڻ] اهو طبيب جو ڦٽن ڦرڙين ڪي وڏي چيري علاج ڪري – انساني جسم جي وَڍ ٽُڪَ ۽ علاج جو ماهرُ – سَرجن (انگ). ويڄُ – طبيب. خَتنه ڪندڙ – طُهَرَ ڪندڙ (ت).

– **جَراحت (جِراحَت):** ث. زخم. وَڍُ. جسم جي چير ڦاڙ جو ڪم – آپريشن (انگ).

– **جَرّاحڪو:** ذ. صفت. جَرّاح جو – وَڍٽُڪَ جو – چيرڦاڙ جو.

– **جَرّاحي:** ث. جسم جي وَڍٽُڪَ – آپريشن (انگ).

• **جَرّارُ:** ذ. [ع. جَرّار. جَرّ = ڇڪڻ] پهلوانُ – دلير جودو. تمام گهڻو لشڪر.

Gul Hayat Institute

• **ڄارڪيٽ:** اسم خاص. تعلقي گهوڙا باريءَ جي هڪ ديهه جو نالو.

• **ڄاڙ:** اسم خاص. [ع. جرّار] هڪ عاشق مرد جو نالو – "ٻوبنا" نالي محبوبه جو عاشق.

• **ڄـرب ڄـرب (ڪ ل):** [ع] ٻڪرين يا رڍن جو اهو ڌڻ، جو ٻئي هنڌان ڪاهي يا خريد ڪري مارڪيٽ ۾ آڻجي. ڪوبه هڪ ڀِهِرو. (ث). اُها اُٺِ جا ڦرڪان سواءِ رڙندي وتي (ڪ).

• **ڄـرح (جرح) ج ڄـرحون:** ث. [ع] گهاءُ – زخم – چير. ڦٽ. اعتراض. رَدُ. آڏي پڇا.

– **ڄرح ڪرڻ:** آڏي پڇا ڪرڻ – سوال جواب ڪرڻ – رَدُ جواب ڏيڻ.

• **ڄـرجلو ج ڄـرجلا:** ذ. [ع. زَلزَلَه] زلزلو – ڀُونءِ ڪنب – ڪَنبٽي – ڌرتيءَ جو ڌُٻڻ. "ڏکيا اَپ زمين، پيو ڄرجلو ڄبلا" (عثمان ڪلهوڙو). ماتم – روڄ راڙو. واءِ ويلا. سخت تڪليف. هراس. فساد – گوڙ. عاشورا.

– **ڄـرجلو مچڻ:** ماتم ٿيڻ – واويلا پوڻ – مانڌاڻ مچڻ. فساد ٿيڻ.

• **ڄرس ج ڄـرس:** ذ. [ع] گهنڊ – گهڙيال. اهو گهنڊ جو قافلي سان گڏ هوندو آهي ۽ قافلي جي تياري وقت وڄائبو آهي.

• **ڄـرعه:** ذ. [ع. جُرعَة] ڍُڪ – ٻُڪو – چُلو.

• **ڄـرقل ج ڄـرقل:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قِسم. گلاب جي سڪل مُکڙي – گلاب جي ڪَلِي. ڪوري مان اڏامندڙ چڻنگ. آتشبازيءَ جو هڪ قسم (جنهن جي ٻارڻ سان چڻنگون نڪرن). ٻِهڻ جو گل. "ٻاڻ ٻِهڻ، ٻاڙون ٻهه، گل جرقل سدا" (رمضان واڍو).

– **ڄرقلائون:** ذ. صفت. گلاب جي مُکڙين يا ڪَلِين وارو گهٽيون چڻنگون ڇڏيندڙ (آتشبازي).

• **ڄـرڪ ج ڄـرڪ (ڪ):** ذ. چراخ (جانور).

• **ڄـرڪپوتا:** اسم خاص. هڪ قبيلي جو نالو. ولي جرڪس ڏ ناٿي جو اولاد.

• **ڄرڪڻ:** مصدر. [سن. جُولُ] چمڪڻ – چلڪڻ – تجلو ڪرڻ – چمڪاٽ ڪرڻ – جهرڪڻ.

– **ڄرڪ:** ث. چمڪو – چلڪو – تجلو.

– **ڄرڪائڻ:** مصدر. "ڄرڪڻ" مان متعدي بالواسطه. چمڪائڻ – چلڪائڻ – اُجارڻ.

– **ڄرڪو:** ذ. چمڪو – چلڪو – تَجلو – جهرڪو.

• **ڄرڪوهيارو:** اسم خاص. تعلقي موري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڄـرڪ ج ڄـرڪ (ث):** ذ. چراخ (جانور).

• **ڄرگو ج ڄرگا:** ذ. [ترڪي – جَرگه = حلقو – گولائي يا قطار ۾ ويهڻ] جماعت – پنچات – فيصلو ڪندڙ جماعت يا قبيلن جا سردار جيڪي ويهي سنگين ڏوهن جو فيصلو ڪن. قومي يا راڄوڻو نياءُ.

– **ڄرگو ويهڻ:** نياءُ ڪندڙ جماعت جو گڏ ٿيڻ. نياءُ ٿيڻ – فيصلو ٿيڻ.

• **ڄرگو ج ڄرگا:** ذ. جرگو.

• **ڄرم ج اَجرام:** ذ. [ع] جِسم (هي لفظ خاص ڪري آسماني شين سان استعمال ٿئي ٿو) بدن – ذرّو – جُثو. نوراني يا لطيف جسم (گهڻو ڪري آسماني ۽ معدني شين سان تعلق رکندڙ).

– **اَجرام سماوي:** ذ. آسماني جسم (تارا – گرهه وغيره).

• **ڄُرم ج ڄرائم:** ذ. [ع. جَـرَمَ = تصور ڪرڻ] ڏوهه – گناهه – قصور – خطا – تقصير – پاپ – قانون جي خلاف ڪم – سزا جي لائق ڪم.

– **ڄرائم پيشه:** ذ. صفت. ڏوهاري ماڻهو (جن جو ڌنڌو چوري وغيره هجي).

– **ڄُرم خفيف:** سزا جوڳو هلڪو ڪم جيڪو ڏنڊ وغيره سان معاف ٿي وڃي.

– **ڄُرم سنگين:** ڳرو ڏوهه جو ڪم جنهن لاءِ موت وغيره جي سزا ڏني وڃي.

• **ڄرمانو ج ڄرمانا:** ذ. [ف] ڏوهه جو عيوض – ڏنڊ – تاوان.

• **ڄـرمني:** ذ. ڪُڪڙ جو هڪ قِسم (رنگ ڪارو). اسم خاص) جرمني – يورپ جي هڪ ملڪ جو نالو.

• **ڄـرنا:** ث. ڏ يرجُ – تَحمل.

• **ڄـرڻ:** مصدر [سن. جُولُ] جلڻ – سڙڻ – پچڻ – ڪامڻ – سهڻ – برداشت ڪرڻ – هضم ٿيڻ (طعام).

• **ڄرو ج ڄرا:** صفت. ذرو – ثورو (ذرّه جي بگڙيل صورت).

• **ڄُرو ج ڄُرا:** ذ. [ف. جُـره] پکي (باز) جو هڪ قسم – "باز" جو نَر. زُر.

• **ڄرواز:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو. تعلقي ميرپور ماٿيلي ۾ هڪ تپي ۽ ديهه جو نالو.

• **ڄروٽ ج ڄروٽون:** ث. پوڙهي ڳئون، مينهن وغيره (ل). ٻاڇي – اُٺ (ڪ).

• **ڄُرئت ج ڄُرئتون:** ث. ڏسو "جُرائت".

• **ڄري (ڄريءَ):** صفت. [ع. جَـرِيءَ = بهادر ٿيڻ] پهلوان –

Gul Hayat Institute

دلير– شُجاع – جوانمرد – وِيرُ – سورهيہ.

• **جَرِي، جِري (ڪ):** ث. مڇيءَ جو هڪ قِسم (پرن سان. جهرڪي وانگر اُڏامندڙ – قد ۲ کان ۴ انچن تائين).

• **جِريانُ:** ذ. [ع. جَرَيٰ = وَهَڻُ] بيماريءَ جو هڪ قِسم (جنهن ۾ پيشاب سان يا اڳ ۾ يا پوءِ مَني وَهَندي هجي). پَڙي شيءِ جي وَهُڪَ – وهڪرو – رواني – جاري هجڻ جي حالت – سلسلو تِم تِم.

– **جِريان نمبر:** ذ. هلندڙ نمبر – چالو نمبر – سلسليوار نمبر.

• **جِريب، جَريبُ ج جريبَ:** ذ. [ع] هڪ خاص ماپ جو زمين جو ٽڪر (جنهن ۾ ويهہ ويسا يا گهنٽا ٿين) – اڍ ايڪڙ – بيگو.

• **جَرِيدو ج جرِيْدا:** ذ صفت. [ع. جَـرَيْدة. جَـرَدَ = ننگو ٿيڻ] اگهاڙو – ننگو. تَيارُ – هَڪيو – تَڪيو (ل). حساب جو دفتر. ڪتاب. اَخبار.

– **جَرِيْدائِي:** ث. اگهاڙپ. تَجَرُدُ – تنهائي – ڇڙائي – اڪيلائي – اَڻ پَرڻيل واري حالت.

• **جَرين:** صفت. تمام ڊِگهو – لَنبو. گهٽي پنڊ تائين پڪڙيل.

• **جَـڙَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (جکراڻي پاڙو).

• **جَـڙَ ج جَڙوُن:** ث. [پرا. جَڊا. سن. جَٽا] پاڙ – بيخ. بنياد – پيڙهہ. اصل. ميخ – ڪِلي (قرب جِي). ڳَنْڍُ – ريهہَ. جَڙاءُ – جَڙَتِ (موتين جي). زمين جي حد بنديءَ جو سَنڌو – سيڙهو – ونگ "ٻني وچي تہ جڙسين، نہ تہ جڙان وچي نہ پوڪ".

– **جڙ اکيڙڻُ:** پاڙ پٽڻ. ناس ڪرڻ – نابود ڪرڻ – بنياد ڪڍي ڇڏڻ.

– **جَڙ جَڙِڻ:** قرب ۾ ڪڙڻ – محبت ۾ قابو ڪرڻ.

– **جَڙ ڪاٽڻ:** پاڙ ڪڍڻ – بنياد اکيڙڻ. ناس ڪرڻ – پاڙ پٽي ڇڏڻ – چٽ ڪرڻ – بُرائي ڪرڻ – نقصان پهچائڻ.

– **جَڙ ڪيڍڻُ:** پاڙ ڪڍڻ. پاڙ پٽڻ. ناس ڪرڻ – چَٽ ڪرڻ.

– **جَڙ لاٿڻ:** محبت جي ميخ هٽڻ. پيوند هٽڻ – تعلقَ ڳِنڍڻ.

– **جَڙ لڳڻ:** محبت ٿيڻ – پيار ٿيڻ – لَنءُ لڳڻ – پارون پختيون ٿيڻ – مضبوط ٿيڻ.

– **جَڙُ ج جَڙ:** ذ. صفت. [سن. جَڊْ] بي سمجهہ – بي عقل – بي وقوف – مورک – نادان – ڏَڏ. بي جان. اڻ آزمودگار – آلـڙُ – نويل. اڻ وَهُو (ڏاند) – جَڙو. ٻن ٻنين جو وچون دنگ. ڪَلاس "ٻني وچي تہ جڙسين، نہ تہ جَڙان وچي نہ پوِ ڪ."

– **جَڙُ وَهُو ڪرڻ:** اَڻ وُڙهل ڏاند کي وَهو ڪرڻ. اڏنگي يا اڻ سڌريل کي سُڌارڻ.

• **جَڙائِڻُ:** مصدر. "جڙڻ" مان متعدي بالواسطه. جڙاوت ڪرائڻ (موتين وغيره جي) – پوچ ڪرائڻ – مڙهائڻ. ڳنڍائڻ – جکڙائڻ – ٻڌائڻ (سامان). ٺهڪائڻ (آرا ۽ سَلَ).

– **جَڙاءُ:** ذ. هيرن، موتين وغيره جي جَڙَ يا پوچُ – جڙاوت. "زلف جا زنجير، جَڙاءُ تيم جان جي" (خان زئي). چِٽَ – گُـلَ (ڳهڻن تي) – ميناڪاري وغيره.

– **جَڙائي ج جَڙائِيُون :** ث. جڙائڻ جي مزوري – جَڙائي – مَڙهائي.

– **جَڙائِتو جَڙائُو:** ذ. صفت. جَڙِيلُ – جَڙتِ وارو. پُوتَل – مَڙهِيَلُ.

– **جَڙائِي:** ث. جَڙاوَتَ – جَڙَ. مَڙهت – پُوچَ.

– **جڙائيندو:** صفت. ٺهڪندڙ – ٺهڪي ايندڙ – موزون – مناسب – وزنائتو.

– **جَڙُت، جَڙَتِ :** ث. ڳهن تي هيرن يا موتين جي پُوچ – جڙاءُ – جڙاوت. جواهرن جي صحيح ملاوت (جڙاءُ ۾).

– **جَڙَتُو جَڙتُو:** صفت. جَڙِيل – جڙت ڪيل پُوتل – مڙهيل. جِنجهِيل (ڳهن سان).

– **جَڙتِي:** صفت. جڙتو.

• **جُڙتو ج جُڙتُو:** صفت. مصنوعي – هٿرادو – ڪوڙو – جعلي نقلي – ڪُوڙو تيار ڪيل.

– **جُڙتُو شاهِدي ڏيڻ:** ڪوڙي شاهدي ڏيڻ.

• **جُودُ ج جَڙِدَ (ل، ڪ)** ذ. صفت. طاقتور – سگهارو.

– **جَڙِدُ مَرِدُ:** ذ. صفت. ٿلهو متارو – سگهارو.

• **جُڙدِي (ڪ):** ث. چَٽِي – هَڇا – نقصان – ٽوٽ – تاوڻُ – ڇيهو.

• **جُڙڪَ اڏڻ:** ذ. شڪارپور جو هڪ قسم – ڄُڙڪَ اڏڻ.

• **جَڙ ڪُرْلِ:** صفت. پوڙهو – ڏِہرو – ٽَڪَلُ.

• **جَڙڻُ:** مصدر. [سن. جَنَتِ. جَٽْ = ملائڻ] جَڙت ڪرڻ (جواهرن جي). پُوچ ڪرڻ – مڙهڻ. ڳنڍڻ – لڳائڻ – مِلائڻ. ريهڻ – ٽاڪڻ. پيوَند ڪرڻ. ٺَهَڪائڻ – ڪُپائڻ. جوڙڻ. پِرت ۾ ٽِڪُون هڻڻ.

– **جَڙِتِي:** ث. جڙڻ جي حالت – جَڙاوَتَ. جواهرن جي پوچ.

– **جَڙِيو:** جَڙيندڙ – جوهِري.

• **جُڙَڻُ:** مصدر. [سن. جَدِت. جَٽْ = جُڙڻ] ٺهڻ – تيار ٿيڻ – ٺهي تيار ٿيڻ – راسُ ٿيڻ. ٺهڪي اچڻ – پورو بيهڻ. مِلڻ – حاصل ٿيڻ – هٿ اچڻ. ڳَڏجڻ. تندرست ٿيڻ. سينگار ڪرڻ.

– **جُڙڻُ جَڪَڻُ:** ٺَهِي ٺُڪِي تيار ٿيڻ. ٺـهي راس ٿيڻ. هار سينگار ڪرڻ.

– **جُڙيءَ کي جَسُ:** مُحاوره. جيڪو ٿيو سو وهہ واهہ – جيڪي

Gul Hayat Institute

ٽيو سو پلو.

– **جُڙيو:** صفت. خوش – آسودو. تندرست. (اسم خاص) مَرد جو نالو.

– **جُڙيو رهڻ:** خوشحال رهڻ – صحيح سلامت رهڻ.

– **جُڙيو هُجڻ:** خوش هجڻ – آسودو هجڻ. تندرست هجڻ – صحتمند هجڻ. "شل پنهنجن ٻچن سان جُڙيو هوندين!".

• **جَڙَهَڙ:** اسم خاص. گاهه جو هڪ قسم.

• **جَڙِي ج جَڙِيُون:** ث. مَحبت – پريت جو پيچُ – پيارُ – سِڪ. قُرب جي ڳنڍ – اُلفت جو پيچ – قُرب جي ميخ. ڏسو "جَڙ". "جنهن سان لڳي جيءَ جي جَڙِي".

• **جَڙِي ٻُوٽِي:** ث. [سن. جَٽا = پاڙَ + وُرتَ = گول. وُرت. ڦرڻ]. مُفيد ٻُوٽِي –اُها ٻُوٽِي جنهن جي جَڙِ يا پاڙَ دوا طور ڪم اچي.

• **جَزَّ ج جَزَّ (ڪ):** ذ. ڳهٽو مال (چوپايو).

• **جُزْ:** حرف جر. [ف] سواءِ ـ بغير – علاوه ـ ڪان سواءِ ـ بِنا – بِنْ.

• **جُزُ ج جُزَ:** ذ. [ع. جزَ. جَزّ – ڪَٽڻُ – حصن ۾ ورهائڻ]. حِصو – ڀاڱو. ٽُڪرو – ذَرو. ڪنهن وڏي ڪتاب جو حصو. ڏِگهو پنو (جنهن کي ڪتاب ٺاهڻ لاءِ ٻيڻو چوڻو ڪري ١٦ يا ٣٢ صُفحا ڳَنا ٺاهيا وڃن.

– **جُزُ بَنْدِي:** ث. ڪتاب جي ننڍن ننڍن جُزن يعني سورهن سورهن يا ٻٽيهن ٻٽيهن صفحن کي ڌاڳن ۾ ملائي جُلد ٻڌڻ جو ڪم – شيرازه بندي.

– **جُزْدانُ:** ذ. اُهو ڪپڙو جنهن ۾ ڪتاب ٻڌجن.

– **جُزوَڪُلّ:** ذرو ۽ سڄو. سڄو سارو – سمورو – سڀ – ذرو پُرزو.

– **جُزْوِي:** صفت. جُزن ڏانهن منسوب. ڪجهه – ٿورو – مختصر – حقير – ادنيٰ.

• **جَزا ج جَزائُون:** ث. [ع. جَزيٰ = عيوض ڏيڻ] بدلو – عيوضو – صِلہ. نيڪي جو بدلو (جو اڳئين جهان ۾ ملي) – ثواب. انعام – اُجورو – سزا – نتيجو – ڦَلُ – ڪيتو. علم نَحو جي اِصطلاح موجب اهو جملو جو ڪنهن شرط ڪيل جملي جو نتيجو بيان ڪري (صفت). ڏيرو – بي ٻُهَج. ٻَنڊُ – جِجا – ڳِڪَ – چَنبڙَ.

– **جَزاڪَ اللهُ:** جملو. خدا توکي نيڪ بدلو ڏي! شاباش مَرحَبا!

– **جَزا لوڙڻ:** سزا لوڙڻ – نتيجو ڀوڳڻ. بدلو ملڻ. بد اعمالن جي سزا پائڻ.

• **جَزْرُ:** ذ. [ع] سمنڊ يا درياه جي پاڻيءَ جو لاهُ – پاڻيءَ جي لاٿ. وِيرَ جي لاٿ ـ وِيرَ جو موٽي لهي وڃڻ – "مَدّ" سان گڏ استعمال ٿيندڙ لفظ (مَدّ وجَزْر). "مَدّ" جو ضِدّ.

• **جَزْمَ ج جَزْمُون:** ث. [ع]. علم اِملاء موجب حرف کي ساڪن ڪرڻ لاءِ مقرر ڪيل خاص نشاني (ـْ) جيڪا ڏيکاري ته حرف تي نه زَبَر (ـَ) آهي نه زير (ـِ) نه پيش (ـُ). سُڪُون.

• **جَزْم:** ذ. [ع] پڪو ارادو – پڪو – پُختو – مضبُوط – مُحْڪم – مُصَمَّمَ – اٽلُ.

• **جُزو ج جُزا يا اَجْزاء:** ذ. [ع. جُزّ] جُز – ڀاڱو – حصو. ذرو – پُرزو. "ڪلّ" جو ضد. ڪنهن بہ مرڪّب انگ جو مُنْفَرِدْ انگ يا حصو.

– **جُزا ڳَڻِڻ ڪرڻ:** ڪنهن مُرڪّب انگن کي مُنْفَرِدْ حصن ۾ ورهائڻ.

– **جُزْوِيْ:** ڪجهه – ٿورو – ذرو – خفيف – ادنيٰ – ٿورو ذرو – تمام ٿورو.

• **جَزيرو ج جَزيرا:** ذ. [ع. جَزِيرَة] ٻيٽُ – ديپ – خشڪيءَ جو اهو قطعو جنهن کي چئني طرفن کان پاڻي هجي.

• **جَزِيرُ ج جَزِيرَ:** ذ. صفت. دشمن. حاسِد. لعنتي.

• **جَزِيَه (جزيہ):** ث. [ع] ڍل جو هڪ قسم. اسلامي حڪومت ۾ غير مسلمانن کان فوجي خدمت جي عيوض ورتي ويندڙ ڍل.

• **جَس:** ذ. [پرا. جَسو. سن. يَشَسْ] ساک – ناموس – نالو – ناماچار – ناموري – شهرت – اعتبار – هاڪ آئَر – تاثيرُ. شاباسِ ـ آفرين. برڪت – وصف –خوبي – ڳڻ – ذاتي جوهر – طاقت – قدرت – زورُ – ٻَلُ – آبرو – عزّت – حرمت – وڏائي – نيڪنامي – ثواب – نيڪي – ڀلائي – لياقت – اِستعداد.

– **جَسائيتو:** صفت. جس وارو. ناليرو – مشهور. شاباس جو لائق – تحسين جوڳو – انعام جي لائق.

– **جَسُ ڀريو:** صفت. لائق وارو. آفرين جو مُسْتَحَقُ. ساک وارو. اثر وارو.

– **جَس ڪَرو:** صفت. شاباس جو لائق. ناموس وارو – ناليرو.

– **جَس هُجڻ:** آفرين هجڻ – شاباس هجڻ.

– **جَسِي، جيسارو:** ذ. صفت. جس وارو – آفرين جو لائق. ناموس وارو – نالي وارو.

• **جِس:** ذ. جيِسْ – جيڏو. (صفت) مِثل – جهڙو – ثاني.

– **جِس جِس سان مِلَڻُ:** هڪ جيڏن جو ميلاپ ٿيڻ – جِيس جِيس سان مِلڻ – جنس جنس سان ملڻ.

• **جَسارَتَ:** ث. [ع. جَسارة. جَسَرَ = بهادر ٿيڻ] دليري –

Gul Hayat Institute

جرائت – بهادري – مردانگي – شجاعت – جوانمردي – حوصلو. همت – دلاوري – بيباڪي – شيردلي.

• **جَسامتَ:** ث. [ع. جَسامة جَسَمَ = ٿلهو ٿيڻ] ٿلهائي – موٽائي – فربهي. بدن – ڊگهائي، ويڪرائي ۽ اونهائي جي ضرب ٿيل ماپ.

• **جَسْتُ:** ذ. [ف. جَسْتَن = ٽپو ڏيڻ] ٽپو – ٻُل – ڇلانگ – ٽپنگ – ڇال.

– **جَسْتہ جَسْتہ:** ظرف. ڪٿي ڪٿي – ٿورو ٿورو.

• **جِسْتُ ج جِسْتَ:** ذ. [پرا. جَسَد. سن. جَسَد] ڌاتو جو هڪ قسم (اڇي ۽ ميرانجهڙي رنگ جو، هن مان ٽانو ٺهن).

• **جِستي:** ذ. صفت. جست جو – جست مان ٺهيل.

• **جُسَتُ (ڪ):** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (ڳاڙهن گلن سان).

• **جُستجُو:** ث. [ف. جُست + جو] ڳولا – تلاش – جاچا – پڇا ڳڇا.

• **جَسَدُ:** ذ. [ع. جَسدَ = رت ڄمڻ] جِسم – بدن – جان – تَنُ – پِندو – ڏيلُ.

• **جِسَرُ:** ث. [ع. جَسَرَ = پل بنائڻ] پُل.

• **جِسڪاڻي:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو.

• **جِسْمُ ج جِسمَ:** ذ. [ع. جَسُمَ = ٿلهو ٿيڻ] بَدنُ – تَنُ – بُتُ – سَريرُ. اُها شيءِ جا جاءِ والاري ۽ وزن رکي – مادو – وجود.

– **جِسماني:** ذ. صفت. جسم جو – بَدني – ديهي – سَريرڪ – مادي – بدني.

– **جِسمدارُ:** ذ. صفت. جسم وارو – اُهو مادو يا جسم جنهن کي ڏسي، سنگهي، ٻڌي، چکي يا ڇهي سگهجي.

– **جِسمي:** ذ. صفت. بدني – جِسم جو.

• **جَسَنُ ج جَسَنَ:** ذ. جَشَنُ. ڏسو "جشن".

• **جَسو (ٿ):** اسم خاص. هڪ ٽڙ جو نالو. "جَسُو ٽڙ يارن. ڪٿي ڇني ڇڏيا" (شاهه).

• **جُسو ج جُسا:** ذ. جُثو – بَدن – تَنُ – جسم. ڏسو "جُثو".

– **جُسو وَڃڻ (ٿ):** آرس پچڻ – ڪَرَ موڙڻ. جُسيارو: ذ. صفت. جَسيم – ٿلهو – موٽو – متارو.

– **جَسوجا، جَسودا:** اسم خاص. [پرا. جسودا. سن. يسو + دا]. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جَسولُ:** ذ. صفت. بهادر – پهلوان – جوڌو. خدمتگارُ (ٿ). جنُ (ٿ).

• **جَسي (ل):** ث. ڏَرِهي – چرٻ. دڙڪو.

• **جَسيمُ ج جَسيمَ:** صت. [ع] ٿلهي بدن وارو – ٿلهو – متارو – موٽو – بدن ۾ ڀريلُ.

• **جَشْنُ، جَشَنُ ج جشْنَ:** ذ. [ف] خوشي – سرهائي – شادمانو – عيش. بهادري – موج – حرفت. خوشيءَ جو ڏينهن. خوشيءَ جي محفل.

– **جَشن ڪرڻ:** خوشيون ملهائڻ – موجون ڪرڻ. عيش ڪرڻ.

– **جَشن ملهائڻ:** خوشي ملهائڻ. خوشيءَ جو ڏينهن ملهائڻ. ڏڻ ملهائڻ.

– **جَشني:** ذ. صفت. جشن وارو – خوشيءَ وارو. جشن ملهائڻ وارو.

• **جُشَڻُ (لس):** مصدر. موٽڻ وَرڻ – پوئتي هَٽڻُ.

• **جَعفَرُ:** ذ. پساري وکر جو هڪ قسم (هيءَ هڪ وڻ جو ڦل آهي. ڳاڙهاڻ مائل عُناب جيڏو داڻو. رنگ پورو. ذائقو تکو ۽ ڪوڙو ٿئي. گرم خشڪ تاثير رکي ٿو) – جافر – جائفل. (اسم خاص) هڪ ماڻهوءَ جو نالو.

• **جَعفرآباد:** اسم خاص. ڳڙهي خيري ۽ ڪنڌ ڪوٽ تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جَعفري:** هڪ قبيلي جو نالو. ڪاٺ جي پٽين مان ٺهيل جاريدار دروازو. گلن جو هڪ قسم (انگ. French Marigold)

– **جَعْل ساز:** صفت. [ع. جَعل + ف. ساز] ڪوڙو بنائيندڙ. فريبي. ڪوڙا دستاويز لکندڙ. ڪوڙيون صحيحون ڪندڙ.

– **جَعْل سازي:** ث. ڪوڙن دستاويزن لکڻ يا ڪوڙين صحيحن پائڻ جو ڪم. ٺڳي – فريب – دغا – هٿ جو ڪيڏ.

– **جَعلي ج جَعلي:** صفت. نقلي – بناوٽي – هٿ جو ٺاهيل – هٿرادو. ڪوڙو (دستاويز، سڪو وغيره).

• **جُغرافيہ، جُغرافي:** ث. جاگرافي. زمين جي مٿاڇري جو علم. جيڪو زمين جي آبادي، ان جي وڻن ٻوٽن ۽ حيوانات وغيره جون حالتون بيان ڪري.

• **جُغرافيہ دانُ:** ذ. جاگرافي جي علم ۾ مهارت رکندڙ.

• **جَغَرُ ج جَغَرَ:** ذ. ڪار اکيو (سياهه چشم) ۽ ڊگهن پرن وارو شڪاري پکي لَغڙُ – جونرُ.

• **جَغَرُ ج جَغَرُون (ڪ):** ث. صفت. بلڪل اَپري (چوپائي).

• **جغولي ج جغوليون (ٿ):** ث. اُها ڏور جا باز کي ٽَنگ ۾ ٻڌجي (جڏهن هٿ تي ڪٽبو آهي).

Gul Hayat Institute

• **جَفا ج جَفائُون:** ٿ. [ف] ظلم – سِتم – انڌيرُ – زيادتي – تَشَدُّدُ – نااِنصافي – جور – جارُ – ڏاڍائي – زبردستي – سختي – مارَ ڪُٽَ – ڏُکُ – ڏَنجهُ – درد. تڪليف – دقت. ڪشالو – مصيبت. بي وفائي – اُهي ڪَرتَب، جن سان ظلم، زوري ۽ بي انصافي ڪئي وڃي.

– **جَفاپيشه، جَفاجُو:** ذ. صفت. ظالم – ستمگر. معشوق – زيادتي ڪرڻ وارو – ستائيندڙ.

– **جَفاشِعار جَفاڪار:** ذ. صفت. ظالم – ستمگر – بيرحم. معشوق – هردم ستائڻ وارو.

– **جَفاڪَش:** ذ. صفت. محنتي – سختي سهندڙ. عاشق – اڻ ٿَڪ پورهيو ڪرڻ وارو – اَورچ – هردم پاڻ پتوڙڻ وارو.

• **جُفْتُ ج جُفْتَ:** ذ. [ف] جوڙو – جُٽ – ٻِٽُ. ٻَڌي – ٻِٽو – "طاق" جو ضد (صفت). هڪجهڙو.

– **جُفتي:** صفت. جوڙو – ٻِٽو – ڳنڍيل – نَرَ ۽ ماديءَ جو پاڻ ۾ ملڻ.

• **جَفَرُ:** ذ. [ع] اهو علم جنهن جي وسيلي غيب جون خبرون معلوم ڪجن – آينده ٿيڻ وارن واقعن جو علم.

– **جَفري:** ذ. جفر جو علم ڄاڻندڙ.

• **جَڪَ:** ذ. خارون – سَاڙَ – وَڌِ (اندر ۾). ٻُورَ – غصي ۽ جوش جون حالتون.

– **جَڪَ اچڻ:** خارون اچڻ – خار اچڻ – ساڙ اچڻ – جوش جاڳڻ.

– **جَڪَ ڪائڻ:** خارون ڪائڻ – ساڙ ڪائڻ. جوش ڪائڻ.

• **جَڪُ ج جَڪَ:** ذ. واهه جي تري ۾ ٻڌل بَندُ (جو لڪڙين ۽ تارن سان ٻڌو ويو هجي) – ٻَندو. ڪَچي ڪُوهيءَ جي تري ۾ ٻڌل وريو (ڪ). ڊِنگرُ. لَٺِن ۽ جارين جا چينيا (جو ڪـُوري، ڄَروغيره ۾ ٻارڻ جو ڪم ڏين). کوهه جو جَڪُ (ڪ) هيانءَ تي چڙهيل گرانهه.

• **جِڪَ ج جِڪون:** ٿ. ٻڪريءَ جي کَلَ مان ٺهيل دَٻي (جنهن ۾ تيل، گيهه وغيره وجهجي). "زِڪ".

• **جُڪَارُ (ڪ):** ذ. صفت. اَڏ ڍايو.

• **جَڪِرجَڻُ:** مصدر. ساٿو ٿيڻ (جيئن نانگ ڏنگ هڻڻ کان پوءِ ٿيندو آهي) – بي سَتو ٿيڻ.

• **جَڪِرڻُ:** مصدر. [سن. يَڪُت + ڪَرَڻُ] ڪشي ٻڌڻ – ڇڪي ٻڌڻ – قابو ٻڌڻ. سوگهو جهلڻ. ڪَسَڻ. هٿڪڙي هڻڻ.

– **جَڪِرائڻُ:** مصدر. "جڪرڻ" مان متعدي بالواسطه. سوگهو ٻڌائڻ. قابو ڪرائڻ.

– **جَڪِرجَڻُ:** مصدر. "جڪرڻ" مان فعل مجهول. سوگهو ٻڌجڻ – قابو ٿيڻ.

– **جَڪِڙي جَڙڻ:** ٻڌي جڙڻ. سوگهو ڪرڻ. ڪڙي جڙڻ (زنجيرن سان). ٻڌي سوگهو ڪرڻ. وڪوڙي جڙڻ – قابو ڪري جڙڻ.

• **جِڪِس:** ظرف. جيڪس – شايد. "جِڪس ياد ڪياس وَر وجي وَٺڪارَ ۾" (شاهه).

• **جَڪَڻُ:** مصدر. ڪائيڻ. تارن يا بانت وغيره سان ڪنهن واهه يا موري کي بند ٻڌڻ – ٻَندو ڏيڻ. وريو ٻڌڻ (کوهيءَ کي). ٻَڪڻ – ٻَڪ ڪرڻ – ٻَخي هڻڻ.

• **جَڪو:** صفت. رَندو هٽي لَسو ڪيل – رَند ڀُلُ.

• **جَڪَ:** ٿ. ٻَڪَ – ٻَخي – جهَڳي. جڏو ڪم. ڪوڙُ – بڪواس – جَڪَ. خارَ.

– **جَڪَ جَڪَ لائڻ:** ٻڪ ٻڪ ڪرڻ – ٻخي هڻڻ – بڪواس ڪرڻ – اجايو مٿو کائڻ.

– **جَڪَ مارڻ:** اجائي ٻڪ ڪرڻ – مٿو هڻڻ. ڪوڙ ڳالهائڻ. خار کائڻ. ٻڌاڪون هڻڻ – بيسود ڳالهيون ڪرڻ.

– **جَڪي ج جَڪي:** صفت. ٻڪ ڪندڙ – ٻَخي هڻندڙ. اجايو ڳالهائيندڙ – بڪواسي.

• **جُڪَ:** ٿ. [سن. جُش = ايذاءَ رسائڻ]. ايذاءُ – دَرد – ڏنجهو. مصيبت – تڪليف – ڪُنڪو – ڳِڻتي – فِڪر – جهوري – آنڌ مانڌ.

• **جَڪات (ل):** ٿ. جُتي.

• **جُڪائڻُ (ت):** مصدر. "جڪڻ" مان متعدي بالواسطه. ڏُکوئڻ – تڪليف ڏيڻ. رنجائڻ. ڳڻتيءَ ۾ وجهڻ.

– **جُڪ جُڪ هڻڻ:** ڳڻتي هڻڻ – اُلڪو هڻڻ – فڪر هڻڻ – اونو هڻڻ. آنڌ مانڌ هڻڻ – ڪُنڪو لڳڻ.

• **جَڪَرَ (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جُڪَرُ:** اسم خاص. تعلقي واره ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَڪَرا:** اسم خاص. هڪ قبيلي جو نالو.

• **جَڪَراڏي:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽ محمد (جيمس آباد) ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَڪَرالو:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَڪَراڻي:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو (5 پاڙا. سابراڻي يا ساواڻي، درڳاڻي، موحاڻي، دوداڻي، سياه قاز). تعلقي ڪشمور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَڪَرائو:** اسم خاص. تعلقي سانگهڙ ۾ هڪ تَپي ۽ ديهه جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **جَڪرو:** اسم خاص. جکرن جي قبيلي جو – وڏو سخي سنڌ جو هڪ حاڪم "جام جکرو". تعلقي ڪڪڙ ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **جَڪرِيُ:** اسم خاص. تعلقي فيض گنج ۾ هڪ ديھ جو نالو.

• **جَڪَڙُ (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَڪَڻُ:** مصدر. ٻَڪڻ – ٻَڪ ڪرڻ – جھڳي هڻڻ. اجايو متو هڻڻ. هُل ڪرڻ. ڪاوڙجڻ. ڪار ڪائڻ – جڪ مارڻ. "گولي گھاگھائي گھڙي جت جکن تا جانار" (شاھ).

• **جُڪَڻُ:** مصدر. ڏکڻ – سُور ٿيڻ. ايذاءُ ٿيڻ. ياد اچڻ – هُرڻ. اونو ٿيڻ – ڳڻتي ٿيڻ. اوسيڙو ٿيڻ. جِڪڻ (ڦٽ).

– **جُڪڻو ج جُڪڻا:** صفت. ڏکوئيندڙ. جِڪندڙ (ڦٽُ) ڳڻتيءَ وارو.

– **جُڪڻي ج جڪڻيون:** ث. ڳڻتي – فڪر

• **جَڪِي (ڪ):** ث. ٻَخِي – جھَڳِي.

– **جَڪِي هڻڻ:** جھڳي هڻڻ – ٻخي هڻڻ – بڪواس ڪرڻ.

• **جُڪِي ج جُڪيون:** ث. ڏک – اَهنج – ايذاءُ. مصيبت – ڏنجھو. ڏک ٻَک. "جو راءِ وٽ رات رهي، تنهن کي جکي جانکيتان نہ ٿئي" (شاھ). هيچ (ڪ). لالچ (ڪ).

• **جَڳُ ج جَڳَ:** ذ. [انگ. Jug] پاڻي وغيره وجهي رکڻ جو ٿانءُ وڏو پيالو جنهن ۾ هٿيو هجي – گھُگھِي – صُراحي.

• **جَڳاتِي ج جَڳاتِي:** ذ. صفت. خيرات يا زڪواة وٺڻ وارو.

• **جُڳَتِ:** ث. بندگي. خيال. ڌيان. استغراق. مُراقبو.

• **جُڳَتي (ت):** ذ. صفت. هڪ خيال وارو – يڪمنو – اِستِغراقُ يا مُراقبو ڪندڙ. ڏسو جُڳت.

• **جَڳَدالي:** ث. جدگالي (سنڌي ٻولي جيڪا ڪي قبيلا بلوچستان ۾ ڳالهائين).

• **جِگَرُ، جِگرُ ج جِگَرَ:** ذ. [ف. جِگَر] پيٽ جي رئيس عضون مان هڪ جو نالو – جيرو – ڪليجو – دل – جِيءُ – جانِ – طاقت – زور – ٻَلُ – همت – حوصلو – جرائت – مَجال. ويجھو عزيز – رَتُ. سجڻ – پيارو – محبوب – معشوق. اولاد. دوست.

– **جگر بَنْدُ:** ذ. ٻِٽ. تمام ويجھو عزيز جھڙوڪ پاءُ وغيره. جان ڪان بہ پيارو.

– **جگر جگر هڻڻ:** پنهنجو وري بہ پنهنجو هڻڻ – عزيز ڪهڙي بہ حالت ۾ وري بہ عزيز آهي – پنهنجي جو سيڪو خيال ٿو رکي.

– **جگر جو رَت پيڻ:** ڪاوڙ مارڻ. تڪليفون ڏسڻ – ڏکڙا سهڻ.

– **جگردوز:** ذ. صفت. جيري تي اثر ڪندڙ – جگر ساڙيندڙ.

– **جگر کي شاباس هجڻ:** همت کي آفرين هڻڻ – حوصلي کي شاباس هڻڻ. آفرين هڻڻ – دليريءَ جو ڪم ڪرڻ.

– **جگر گوشہ:** ذ. ٻِٽ. جگربند.

– **جگر ڦاٽڻ:** سخت صدمو رسڻ. ڪنهن جي مصيبت ڏسي نہ سگهڻ. هينئُون ڦاٽڻ (ڏپ. صدمي وغيره ڪان). مري وڃڻ.

– **جِگرِي:** صفت. جگر جو – دل وارو – دلي "جگري ڏک. وغيره". پيارو – دل گھريو – سچو – گھَرو دوست – عزيز وغيره.

– **جِگرِي ڏکُ:** ذ. جگر وارو ڏک – سخت صدمو. موتمار ڏکُ – لاعلاج مصيبت يا صدمو. اهڙو داغ جو ڌوپي نہ سگھي.

– **جِگرِي ناتو:** ذ. دلي ڳانڍاپو – رت جي مائٽي. ڏاڍو پيارو. گھاٽو. سَبَنڌ.

• **جَڳراڻِي (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَڳسِي:** اسم خاص. [سن. جَڳَتُ + ناٿ = دنيا جو مالڪ] ايشور جو صفاتي نالو. ناٿ ڌرم وارن تي هڪ گُروءَ جو نالو.

• **جَڳيِسَ جَڳيِرِي:** ث. اها رقم جا هڪڙي بينڪ مان ٻيءَ بينڪ ڏانهن موڪلجي.

• **جَڳُ ج جَڳَ:** ذ. [سن. جَڳَتُ] دنيا – جهان – سنسار – عالَمُ – زمانو – مخلوق.

• **جَڳُ ج جَڳَ:** ذ. [سن. يَڳيہ. يَڳ = قربانيءَ سان پوڄا ڪرڻ]. قرباني – يَڳ. ڪوبہ ڌرمي يا پُڄ جو ڪم.

– **جڳ آڌار:** صفت. دنيا جو پروسو. خدا تعاليٰ.

– **جَڳ بيتِيُ:** جيڪي ڪجھ ٻين تي گذري رهيو هجي. زماني جون حالتون. قصا – ڪهاڻيون.

– **جڳ پال:** صفت. جڳ کي پالڻ وارو – رزاق.

– **جَڳ پتِي:** ذ. صفت. دنيا جو مالڪ. حاڪم.

– **جَڳ جاتي:** ڏاڍو مشهور. مُلڪَن ۾ مشهور – وڏي معرفت وارو.

– **جڳ جي ناتي ٻنجڻ:** سڀڪنهن جو بنا اُجوري ڪم ڪرڻ. مفت ۾ خدمت ڪرڻ.

– **جَڳ ڏاتا:** ذ. صفت. ملڪ جو والي – بادشاھ.

– **جڳديشُ:** ذ. صفت. [سن. جَڳَديش. جَڳَتُ = جهان + اِيشَ = حڪمران. اِيش = حڪم هلائڻ]. سڄي جهان جو مالڪ – ايشور.

– **جڳ ڏام ڪرڻ:** دنيا کي فيض رسائڻ – عام خَلق جي خدمت ڪرڻ.

– **جڳ ڪرڻ:** ڌرمي پُڄُ. ساڌو فقيرن ۽ عام خلق کي کارائڻ. ڏسو "جَڳُ".

Gul Hayat Institute

– **جڳياسِي:** ذ. ايشور جو طالب – سچو درويش.

• **جُڳُ ۽ جُڳَ:** ذ. [پرا. جُگَ. سن. يُگَ] زمانو – وقت – دؤر – عرصو – اَيامُ (هندو فلسفي موجب دنيا کي پيدا ٿئي چار جڳ ٿيا آهن. سَتَ جُڳُ، ترِيتا جُڳ، دُواپر جُڳ، ڪَلجُڳ) ٢. جُڳُ (سن. يُگمِ) جوڙو پاجاري وغيره

– **جُڳان جُڳ:** ظرف. زماني کان – عرصي کان. پيڙهين کان – آوائل کان.

– **جُڳُ هَٽڻ:** جوئا راند ۾ داءُ هارائڻ. اِتي ڏڪر راند ۾ ڇهه ڏڪر پورا ٿيڻ.

– **جُڳُ جُڳُ:** ظرف. هميشه ـ سدائين – دائمي – اَبدي.

– **جُڳ قِتڻ:** چوپڙ راند ۾ هڪ چيلي ۾ گڏ ٽيل سارين جو قِتڻ: چوپڙ راند ۾ هڪ چيلي ۾ گڏ ٽيل سارين جو قِتڻ يا ڏار ٿيڻ. "جُڳ جني جا سيئي سلامت، جا قِتي سا مارِي" (شاهه).

– **جُڳُ ڪرڻ:** گڏ ڪرڻ – جوڙ ڪرڻ.

• **جُڳائڻ:** مصدر. ٺهڻ – ٺهي اچڻ – موزون هئڻ. مناسب هجڻ.

– **جُڳائيندو جڳائيندو:** صفت. جڳائيندڙ – ٺهندڙ. مناسب – لائق.

• **جَڳَتَ ۽ جَڳَتَ:** ذ. [سن. جَڳَتُ. ڳمِ = وڃڻ] جهان – دنيا – سنسار – ڪائنات – جُڳُ – عالمُ.

• **جَڳَتِ:** ث. [سن. يُڪتِهِ] سنڀال – خبر گيري – خيال – جوڙتوڙ – ناهه نُوهه – سازش – صفائي – سگهائي – پرهيز – رَڪَ – ڪرِي – ڪاريگري – چالاڪي – هوشياري – استادي – طرز – ڍَنگُ – انداز – قدرت جو پيدُ – دليل – تجويز.

– **جُڳتِي ۽ جُڳتِي:** ذ. صفت. سنڀال وارو – سنجم وارو – ڪرياتو – رَڪَ وارو – پرهيزگار – مُتقِي.

• **جُڳَتَ، جُڳتِي (ت):** ذ. ايڪو – ٻڌي – اتحاد – ناهه – صلح – هيڪڙائي.

• **جُڳت سِنگ:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽ غلام محمد (جيمس آباد) ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَڳتياڻي:** اسم خاص. هندن (عاملن) جي هڪ آکهه جو نالو.

• **جَڳَتَ (ل):** ذ. جَڳتَ – جڳُ – دنيا – سنسار – عالمُ – جَهانُ. ڏسو "جَڳتَ".

• **جَڳپالُ:** اسم خاص. تعلقي موري ۾ هڪ ديهه جو نالو – جهان کي پالڻ وارو.

• **جَڳنَدَ ۽ جڳنُدَن (ڪ):** ث صفت. ٻنهه اَيري (چوپائي) – جَغز (ڪ).

• **جَڳسياڻي:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جڳنتائي:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم (جو اُچو ٿئي). اهو ٿانءُ جنهن ۾ جوڳي فقير ڪاڏو تيار ڪن. ڏسو "جڳننات".

• **جَڳڻُ:** مصدر. روشن ٿيڻ – ٻرڻ. چمڪڻ. ڏڪڻ – ڏڳڻ (باهه). جاڳڻ (ننڊ مان).

• **جڳنُو:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَڳهَه، جَڳهه ۽ جَڳهُون، جَڳهيُون:** ث. [ف. جگہ] هنڌ – ماڳ – جاءِ ـ جوءِ ـ آستان. گهر – منزل – ٺڪاڻو – موقعو – مڪان. بيٺڪ. رستو – لنگهه. ٽڪري (زمين جي) – وُسعت – گنجائش. عُهده ـ آسامي – ملازمت.

– **جَڳهه ڏيڻ:** جاءِ ڏيڻ. ويهارڻ. نوڪري ڏيڻ.

– **جَڳهه ڪرڻ:** جاءِ ڪرڻ. هٽي هنڌ ڪرڻ. پاٽاري ناهڻ.

• **جَڳياسِي:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جَلّ:** فعل ماضي. [ع] وڏو ٿيو (وڏو آهي – شان وارو آهي).

• **جَلّ جَلالَهُ:** جملو. وڏي آهي اُن جي بزرگي! وڏو آهي هن جو شان!

• **جَلُ:** ذ. [سن. جَلُ = پاڻي] پاڻي – آبُ – جَرُ – نِيرُ (ڳوڙهن جا).

– **جَلُ ٿَلُ:** ذ. پاڻي ۽ خشڪي – جَر ٿَرُ.

– **جل ٿل ڪرڻ:** ٻوڏ ٻوڙان ڪرڻ. پاڻي ئي پاڻي ڪرڻ. (مينهن يا ٻوڏ جو).

– **جَل پاڻي ڪرڻ:** نيرن ڪرڻ.

– **جل پرلَئي:** ث. ٻوڏ – زبردست ٻوڏ. ڏسو "پرلَئي".

– **جَل پنڇي:** ذ. آبي پکي – پاڻي جو پکي.

– **جَل مانس، ماڻهو:** ذ. هڪ قسم جو خيالي ماڻهو جنهن لاءِ چون ٿا ته سمنڊ ۾ اندر رهندو آهي.

– **جَل ماڻهو هجڻ:** عجب جهڙو ماڻهو هجڻ.

– **جَل مَئي:** ث. تمام وڏي ٻوڏ.

– **جَلَئي:** پاڻيءَ واري – آبي. "جَلئي جُهپت جي سيئي حاضر ۾ حڪما" (فقير محمد ماڇي).

• **جَلَ نمر:** ث. لوڏڪ جهڙو سنهڙن پنن سان ٻوٽو.

• **جَلُ ۽ جَلَ:** ذ. ساڙ – ڪامُ – ٻَچُ. "ڪارون وس وڏا ڪري، اٿس جوش گهٽائي جل" (رمضان واڍو). ڪاوڙ جو اُڌمو. جَڪُ – جولانُ – سوزُ. باهه – ساڙو.

Gul Hayat Institute

– **جَلاَن:** رندڪ – جهَل. ساڙ. "تہ ڪِٿو ويچاريءَ وس ۾ وڏو پر جلان ڪي جبلن" (ميون عيسو).

• **جُلُ ۽ جُلَ (ڪ):** ذ. ڏاس مان ٺهيل عاليچو. فراسي. ڪيس وغيره جو اُت جي پاڪڙي تي وِجهڻ يا هنڌ تي وڇائڻ لاءِ استعمال ٿئي). رَڇ جو هڪ قسم (ڪ).

• **جَلاَ:** ظرف. [ع. جَلاَ = نيڪالي ڏيڻ] ملڪ مان ڪڍي ڇڏڻ – لوڏي ڪيڻ. هي لفظ "وطن" سان گڏ استعمال ٿيندو "جلاوطن".

– **جَلاوَطن:** صفت. وطن کان ٻاهر – ملڪ مان لوڏيل – وطن کان ٽڙيل.

– **جلاوطن ڪرڻ:** ملڪ نيڪالي ڏيڻ – ديس نيڪالي ڏيڻ.

– **جلاوطني:** ث. ملڪ نيڪالي – ديس نيڪالِي.

• **جِلاَ:** ث. [ع. جَلاَ = چمڪائڻ] چمڪو – اوجر – صفائي. روشني. رونق.

– **جِلا ڏيڻ:** چمڪائڻ – اُجارڻ – صيقل ڪرڻ.

• **جُلاَبُ ۽ جُلاب:** [ف] دست آڻيندڙ دوا. دَستُ – پيتُ – اِسهالَ.

– **جُلاب ڏيڻ:** دست آڻيندڙ دوا ڏيڻ. هنگائڻ (تڪليف ڏيڻ).

• **جَلاجَل:** ذ. [ع. جَلجَلَ = وَڄڻ – گَجڻ] ساز جو هڪ قسم – جانجهہ.

• **جَلادُ، جَلادُ ۽ جَلادَ:** ذ. [ع. جَلد = چهبڪ هڻڻ] چهبڪَ يا ڪوڙا هڻڻ وارو – ڪَلَ لاهڻ. قتل ڪندڙ يا ڦاسي ڏيندڙ. اهو ماڻهو جنهن تي قانون طرفان ماڻهوءَ کي ڦاسي ڏيڻ جو ڪم رکيو ويو هجي. ظالم بي رحم. جفاڪار – ڪنور – وڏو پاپِي – معشوق.

– **جلاد پڻو:** ذ. ظلم – بي رحمي – بي ڦياسي.

– **جلاد فلڪ:** ذ. مريخ – منگل (گره).

• **جَلادَت:** ث. [ع] بهادري – جوانمردي. چُستِي – ڦُرتائِي. زور – ٻَلُ – طاقت – سگهہَ.

• **جَلالُ:** ذ. [ع] بزرگي – وڏائي – عظمت. شانُ – دَٻدٻو – شوڪت. غصو – ڪاوڙ – ذُمر – جوش. (اسم خاص) تعلق ميرو خان ۾ هڪ تپي ۽ ديهہ جو نالو.

– **جَلالَتُ:** ث. عظمت – شان شوڪت – وڏائي. جوش – غُصو – ڪاوڙ – ذُمر – قهر – غضب.

– **جَلالِي ۽ جَلالِي:** ذ. صفت. جلال وارو – غضبناڪ – جهيڙاڪ – سخت ڪاوڙ ڪندڙ.

• **جَلالاڻِي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. ٽنڊي محمد خان. ڪوٽ ڏيجي ۽ فيض گنج تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جَلال پُور:** اسم خاص. تعلقي ٺَلَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جَلالجي:** اسم خاص. تعلقي فيض گنج ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جَلاڻُ:** صفت. ڇڏيل – ترڪ ڪيل. (اسم خاص) تعلقي ڪوٽ غلام محمد (جيمس آباد) ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جَلاوَت:** ث. جَلڻ – ساڙُ – حَسَدُ – تپسو – ڪارُ.

• **جَلائڻُ:** مصدر. [سن. جُوَلَ] باهہ ڏيڻ – ساڙڻ – ٻارڻ. حسد ڏيارڻ – ساڙ ڏيڻ. ريس ڏيڻ.

– **جَلائُو ۽ جَلائُو:** ذ. صفت. جلائڻ وارو – جَلائيندڙ – ساڙيندڙ. ٻارڻ لاءِ (ڪاٺي).

– **جَلائي ڇڏڻ:** ساڙي ڇڏڻ – ٻاري ڇڏڻ (جيءَ، اندر. جسم) طعنا تنڪا ڏيئي اندرُ ساڙڻُ.

• **جَلَبُ:** اسم خاص. تعلقي جوهيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جَلِباڻِي:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو. واره. نوشهري. ڳڙهي خيري ۽ ميرواهہ تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جَلبو ۽ جَلبا:** ذ. جلوو.

• **جَلتَرنگُ ۽ جَلتَرنگَ:** ذ. ساز جو هڪ قسم (پاڻيءَ سان ڀريل پيالا. جن کي ڪانين سان وڄائي مختلف آواز ڪڍجن).

• **جَلتُو:** صفت. سڙندڙ – ٻرندڙ – جَلندڙُ. جوش ۾.

• **جَلَپُ :** روشني. سيڪُ. "جلپ جَلندي نہ ڏٺي، ساندي سگهي نہ سورا" (ميون عيسو).

• **جَلجلو(ث):** ذ. ڪاوڙ – غصو. ڪنبڻي.

• **جَلدُ:** ظرف. [ف] تِڪو – تَڪڙو – تيز – سگهو – جهٽ پٽ – تُرت – بنا دير. ٿوري دير ۾. يڪدم – فوراً.

– **جَلدائي ۽ جَلدائيُون:** ث. سيگهہ – تڪڙ – تِڪائي – تيزي – سختي. "جبل جلدائيون ڪري، تِڪ ڏيکاري تاءِ" (شاهہ).

– **جَلدباز:** ذ. صفت. تڪڙ ڪندڙ – بي موقعي جلدي ڪندڙ – هميشه تڪڙو ڪم ڪندڙ – اُبهرائي ڪرڻ وارو – ڌيرج يا ويچار نہ ڪرڻ وارو.

– **جَلدبازي:** ث. تَڪڙِ – شِتابي – اُبهرائي – تيزي – تِڪائي.

– **جَلدُ بجَلدُ:** ظرف. جهَٽ پَٽ – تڪڙو – تمام جلد – هاٿي جو هاٿي – هتي جو هتي.

– **جَلدي:** ظرف. سگهو – جهَٽ پَٽ – جلدي. (ث) سيگهہَ.

• **جُلدُ، جِلدُ:** ذ. [ع] کَلَ – چمڙو. ڪتاب جو مٿيون پُٺو – پوش (ڪتاب جو). ڪتاب جو هر هڪ وڏو حصو (جو جدا ڪتابي صورت ۾ هجي).

– **جُلدُ بَندُ:** ذ. ڪتابن کي جلد ٻڌندڙ – جُلدُساز.

Gul Hayat Institute

– جُلدُبَندِي: ث. ڪتابن کي جُلد ٻڌڻ جو ڪم – جُلد سازي.

• جَلسو ج جَلسا: ذ. [ع. جَلسَه > جَلَس = ويهڻ] مجمع – هُجُوم. مجلس (وعظ، راڳ وغيره جي) – محفل (خوشيءَ جي). ناهہ نُوهہ – هار سينگار – نِماءُ – ڏيکاءُ. نماز ۾ سجدو ڪري پهريون دفعو ويهڻ – خطيب جو ٻن خطبن جي وچ ۾ ويهڻ.

– جَلسو ڪرڻ: ڪنهن خاص موقعي تي ماڻهو گڏ ڪرڻ. هار سينگار ڪرڻ.

• جَلغُوزو، چِلغوزو: [ف] ذ. ڏيال جي وڻ جو ڦرُ. نيزو (هڪ خشڪ ميوه).

• جَلَتاڪو ج جَلَتاڪا: ذ. صفت. چالاڪ – تڪڙو – ڦُرتِ – چُست – تيز – تڪو

• جَلَق: ث. [ع] مُٺ هڻڻ – مشتزني.

• جَلڪ ج جَلڪون (ڪ): ث. اُها ڪاٺي جا سُٽَ، اَنَّ وغيره وَٽڻ ۾ ڏيري ناهڻ ۾ ڪم اچي.

• جَلَڪُ (ڪ): ذ. چٺن ڪاٺين مان ٺهيل اٺ جو چَڪرو.

• جَلڪارَ ج جَلِڪارُون: ث. چمڪو – تجلو – چمڪاٽ.

• جَلَڪُ لَنڪو (ڪ): ذ. پرت جو هڪ قسم.

• جَلَندَرُ: ذ. بيماريءَ جو هڪ قسم (جنهن ۾ پيٽ ۾ پاڻي پرجي ويندو آهي ۽ پيٽ ڦوڪجي ويندو آهي). اُلِيءَ (جي بيماري).

– جَلَندَرِي: صفت. جلندر جي بيماري وارو. جلندر شهر جي رهڻ وارو.

• جَلَڻُ: مصدر. [پرا. جلڻ. سن. جُوَلَن. جُولُ = ٻَرڻ] سڙڻ – ٻرڻ – ڪامڻ – پَچڻ. پَسَم ٿيڻ. حسد ڪرڻ – ساڙ رکڻ – پوسرڻ. رَجهَڻ (اندر ۾) – ڪڙهڻ – رشڪ ڪرڻ.

– جَلَڻُ ج جَلَڻَ: ذ. ساڙُ – جَلُ – ڪامَ – پَچُ. حسد – بُغض.

– جَلِڻي ج جَلِڻيُون: جلڻ جي حالت – ڪامَ – پَچُ.

• جَلَڻُ: مصدر. ذليل ٿيڻ – خوار خراب ٿيڻ.

• جلِو (ل): ذ. جَلَڻُ – ساڙو – پارڻُ. آزار – مصيبت. ڏک – رنج. "آنکي آريءَ چام جو جيڏيون ناه جلو". (خليفو نبي بخش).

• جَلوترِي: ث. پساڪي وکر جو قسم.

• جِلودَ: ذ. لَغامُ – واڳ. ڪوتل گهوڙو (جو امير امرا اڪثر سينگاري پاڻ سان ڪڍندا هئا). شان شوڪت. ٺَٽُ (سواريءَ جو). تجمل – رَونَقَ. همراهي – ساٿُ.

– جَلودارُ: ذ. اهو ماڻهو جو گهوڙي جي واڳ وٺي هلي يا گهوڙي سان گڏ هلي – نوڪر چاڪر – حاضر باش – اَردِلي.

• جَلوان، پَلوان: (ل): صفت. چريو – اڌ مغزي. پاڳل – بيوقوف.

• جَلوَت: ث. [ع. جَلوَة] عام جاءِ. ظاهر داريءَ. خِلوت جو ضدَ – سيني جي سامهون – ڏيکاءُ – نُمايش.

• جَلوَترِي: ذ. گل جو هڪ قسم. پساڪي وکر جو هڪ قسم.

• جُلُوسُ ج جُلُوسَ: ذ. [ع. جَلَس = ويهڻ] تخت تي ويهڻ. بادشاهن يا اميرن جي سواري. ڪنهن خاص موقعي تي گهڻن ماڻهن جو گڏجي گشت ڪرڻ. شهر گشت.

• جَلوو ج جلوا: ذ. ڏسو "جَلوَهُ".

– جلوو ڏيکارڻ: جلوه ڏيکارڻ – ديدار ڪرائڻ – دَرشن ڏيڻ.

– جلويدار: صفت. جلوه دار – رونقدار – چمڪندڙ – تجلي ڏيندڙ.

• جَلوَهُ: ذ. [جَلَوَ = روشن ڪيو] ماڻهن کي پاڻ ڏيکارڻ جي حالت – نظارو – دِيدار – روشن. ڏيکاءُ. تجلو. رونق – چمڪو – ٺٺ – پِيڪو – نُور – مٺيا – پرتاب. شان – ناز و انداز سان هلڻ.

– جلوه آرا: ذ. صفت. ديدار ڏيکاريندڙ – هار سينگار ڪري درشن ڏيڻ وارو.

– جَلوه آرائي: ث. ديدار – نظارو – روشن. نمايش – ڏيکاءُ – تجلي.

– جلوه افروز گر نما: ذ. صفت. خاص سينگار ڪري ديدار ڪرائڻ وارو.

– جَلوه افروزي، گري، نمائي: ث. جلوه آرائي – سينگار ڪري پاڻ پَسائڻ جي حالت – بزرگن جي زيارت – نوراني چهري جو درشن ڏيڻ.

• جَلوه دار: ذ. صفت. جلوي وارو – روشن – چلڪندڙ. ڏيکاءُ وارو – رونق وارو – تجلي دار.

– جَلوه گاه: ذ. اُها جاءِ جتان نظارو پسجي. نظاري وارو هنڌ. ديدار يا درشن ڪرڻ واري جاءِ. زيارت ڪرائڻ واري جاءِ.

• جَلويدار: صفت. جلوه دار – جلوي دار. روشن – چمڪندڙ – تجليدارُ.

• جِلِهہَ: ث. هڪ رسم طور شاديءَ جي موقعي تي گهوٽيتن جي زالن جو ڪنواريتن جي گهر ۾ قطار ٻڌي آهستي آهستي هلڻ.

• جُلِهہَ ج جُلِهُون: ت. [سن. ع. جَـرح]. ڪاهہ – هلان – حملو – اُلر. ماڻهن جو ميڙ (ڪ). خون جو معاوضو (سڱ جي صورت ۾، جا ڪوهستان جي رسم آهي).

Gul Hayat Institute

— **جُلهہ ڪرڻ:** حملو ڪرڻ — اُلر ڪرڻ. دَباڻڻ.

● **جُلهُ (ت):** ذ. جُلهہ. ڪاوڙ.

— **جلهُ ڪرڻ:** جُلهہ ڪرڻ. ڪاوڙ ڪرڻ.

● **جَلِي:** صفت. [ع] ظاهر — چٽو — پڌرو — کُليل. ڏاڍيان — وڏي آواز ذڪر — ("خَفِي" جو ضد). وڏا چِٽا اکر.

● **جِلِي (ڪ):** ذ. ڳاهہ جو هڪ قسم (پن جهڙا جهڙا ٿين).

● **جَليبُ ج جَليبَ:** ذ. غلام — ٻانهو — خريد ڪيل نوڪر.

● **جليبُ:** صفت. مِٺو — شيرين. جليبي.

● **جليبَرُ (جليبا):** ذ. تُوتُ. ڏاس جو ٿيل ڏگهو ڪوٽ (ڪ).

● **جِليبي ج جِليبيُونِ:** ث. مِٺائي جو هڪ قسم — بيسڻ ۽ کنڊ جي چاش مان وَرَ وڪڙ تي تيار ڪيل مٺائي — گيهرُ.

● **جِليبيُون (گہ ل):** ذ. پِرت جو هڪ قسم — گول گول ٽِڪڙن وارو پِرت.

● **جَليجي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

● **جَليسُ:** ذ. صفت. [ع. جَلَسَ = ويهڻ] پرسان ويهڻ وارو — گڏ ويهندڙ — ساٿي — صُحبتي — گڏ گذاريندڙ.

● **جَليلُ:** ذ. صفت. [ع. جَلَّ = وڏو ٿيو — وڏو ٿيڻ] وڏائيءَ وارو — وڏو — بزرگ. شان وارو. جلال وارو. خدا تعاليٰ جو هڪ صفاتي نالو. "الست ارواحن کي، جڏهن جاڳايو جليل" (شاهہ).

— **جَليل القَدر:** ذ. صفت. وڏي قدر ۽ منزل وارو. وڏي شان وارو — وڏي مرتبي وارو — عالي مرتبہ.

● **جَمُّ:** [ع] انبوهہ — هجوم. ميڙ — جماعت.

— **جَم ڪرڻ:** جمع ڪرڻ — گڏ ڪرڻ. "تِرُ نہ نِيندين تنهن مان، جو جوڙي ڪيترَ ءِ جَمُ". (مراد فقير).

— **جَم غَفير:** ذ. وڏو مجموعو — وڏو هجوم — انبوهہ — ميڙ — ميلو.

● **جَم:** ظرف. هڪ جاءِ — اسٿر — آرام. "هنيون جم نہ جاءِ، سدا اوڊ وڳ جيئن".

● **جَمُ:** ذ. [سن. يَمُ موت جو ديوتا] ڪال — موت. سخت سزا — سيڪت.

— **جَم ڏيڻ، جَمُ ڏئي چلڻ:** سخت سزا ڏيڻ. مار ڏيڻ — ڏڪُ ڪيڏي چڏڻ.

● **جمَ:** ظرف. [جنَم + مَر > جِمَر] متان — شايد "جِمَ جهلجي واءِ ڪين. منڌڙيون موٽن" (ميون عيسو).

● **جَم:** [ف] ذ. جمشيد بادشاهہ جي نالي جو مُخفف.

● **جَماتَ ج جَماتُون:** ث. "جَماعت" جي بگڙيل صورت.

— **جَماتي ج جَماتي:** ذ. جَماعتي.

● **جَمادُ ج جَمادات:** ذ. [ع. جَمَد = جمڻ] اها شيءِ جا جنهن ۾ وڌڻ ۽ ويجهڻ جي قوت نہ هجي (جهڙوڪ پٿر، ڌاتو وغيره) بي جان شي.

● **جمادي الآخر جمادي الثاني:** ذ. [ع] هجري سال جي ڇهين مهيني جو نالو.

● **جمادي الاول:** ذ. [ع] هجري سال جي پنجين مهيني جو نالو.

● **جَماراڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (ت). تعلقي لاڙڪاڻي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

● **جَماري (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

● **جَمارڻُ (ٿ):** مصدر. جمائڻ (ڪير وغيره).

● **جَمّازُ ج جَمّازَ:** ذ. [ع. جَمَزَ — تکو هلڻ] تکو هلندڙ اُٺ. (مهري) اُٺ سوارُ. ٿ. [بلوچي] اُٺ جي هڪ هلٽي، پنڌ يا رفتار جو نالو.

— **جَمّازي:** ذ. صفت. اوٺي. پانڌيڙو.

● **جَماعُ:** ذ. [ع. جَمَعَ = گڏ ڪرڻ] مُباشَرت — مُجامَعتْ. سنجوڳُ — هَمبِستري — مرد ۽ عورت جو ميلاپ.

● **جَماعَتَ ج جَماعَتُون:** ث. [ع. جَمَعَ] گروهہ — ٽولو — ميڙ (ماڻهن جو). سَڀا — مجلس. نماز ۾ گڏجي صفن ۾ بيهڻ وارو ٽولو. سنگت. فقيرن جو ٽولو. رمل جي سورهن شڪلين مان هڪ شڪل جو نالو.

— **جَماعَتي ج جَماعتي:** ذ. صفت. جماعت جو — جماعت وارو. نمازي. سنگتي — ساٿي — همراهہ — ساٿي ٽولي وارو.

● **جُماڳي ج جُماڳيُون:** ث. جمعي جي ڏينهن ٻارن کي پڙهائڻ جي عوض مليل خرچي. جمعي جي خرچي.

● **جَمالُ:** اسم خاص. گهوڙڪي. ڪنڌ ڪوٽ ۾ ڏگهڙي تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

● **جَمالُ ج جَمالُ:** ذ. [ع. جَمُل = سهڻو ٿيڻ] سُونهن — حُسن — سوڀيا — خُوبصُورتي — رُوپ. زينت — سُهڻائي. ديدار.

— **جَمالي:** ذ. صفت. جمال وارو. (اسم خاص) خُدا جو اهو نالو جنهن ۾ رحمت هجي.

● **جَمال آباد:** اسم خاص. تعلقي ڳڙهي خيري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

● **جَمالاڻي:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

● **جَمالُ گهوڙو:** ذ. ٻج جو هڪ قسم (جو هڪ وڻ جو ڦل آهي.

Gul Hayat Institute

داڻا پستن جهڙا ٿين. دوائن ۾ جُلاب طور ڪم اچي).
جمال گهوٽيو.

• **جَمالو ج جَمالا:** ذ. لوڪ گيت — شادي ۽ خوشيءَ جي موقعي تي ناچ جو گيت "هو جمالو". سنڌ جو هڪ لوڪ ناچ.

— **جَمالو ڳائڻ:** خوشي ڪرڻ — جهمر هڻڻ.

• **جَمالي:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو. هالا ۽ شهدادڪوٽ تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَمان:** اسم خاص. شهدادپور ۽ ڪپري تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جُماڻو ج جُماڻا (ت):** ذ. [ع. جُمع] جمعي ڏينهن يا جمعرات ميّت کي ڏياريل ختمو.

• **جُماڻي (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَمبُورُ ج جَمبُورَ (ت):** ذ. انبُورُ (هڪ اوزار جو نالو).

— **جَمبُورُ وجهڻ:** انبور وجهڻ. قابو ڪرڻ — سرگهو ڪرڻ — ڦاسائي ڇڏڻ.

• **جَمپُ ج جَمپَ:** ذ. [انگ. Jump] ٽپو — ٽپُ — ٻڏ — ڇلانگ — ڇال — ٺينگ — اُچانگ.

• **جُمجُما:** ث. [ع. جُمجُمَة = کوپري] (اسم خاص) قديم زماني جو هڪ بادشاه جمجما سلطان جنهن جو قصو (ان جي کوپري حضرت عيسيٰ سان ڳالهايو).

• **جَمعُ:** ث. ڳجهه (پکي) جو هڪ قسم (جا معمولي ڳجهه کان وڏي ٿئي).

• **جَمدرُ [سن. جمدهر]:** ذ. وڏو چاقو — خنجر. (صفت) ڏيرو — هيٺو (ت). بلڪل پراڻو (ت).

• **جَمَرُ:** ذ. ڄمَرُ — جهڙ — ڪاراڻ. هڪ جبل جو نالو.

• **جَمرَهُ:** [ع] ڪنڪري — پٿري — حجّ جي ڏينهن ۾ شيطان کي ڪنڪريون هڻڻ جو رُڪن.

• **جَمـرُودُ (لس):** زَمرُدُ. پشاور لڳ هڪ ماڳ جو نالو.

• **جُمڙدو ج جُمڙدا:** ذ. ٻيڙيءَ جي هڪ ڪاٺيءَ جو نالو.

• **جَمشيدُ:** اسم خاص. [ف] ايران جي هڪ مشهور بادشاهه جو نالو.

• **جَمعُ:** ذ. [ع. جَمعَ = گڏ ڪيو] ميڙُ — مجموعو. ڪُلُ — سڀ — جملي. جوڙُ — ميلُ — موڙي "واحد" جو "جمع" گهڻا. اها رقم جا وصول ٿئي. وهيءَ ۾ آڳت وارو پاسو. آڳت.

— **جمع الجمع:** ذ. جمع جو جمع.

— **جمعبندي:** ث. زمين جي ڍلَ مان وصول ڪيل رقم جو سال جي آخر ۾ حساب. ڍل جو نقشو. حساب ڪتاب جي جُڪت يا صفائي.

— **جمعبندي ڪرڻ:** زمين جي ڍلَ جو آخر سال ۾ حساب ڪري ملڪ جي زرعي پيدايش جي ڪل رقم جمع ڪرڻ.

— **جمع خرچ:** ذ. آمدني ۽ روانگي (پئسن جي). جمع واصل.

— **جمع ڪرڻ:** گڏ ڪرڻ — ڪٺو ڪرڻ — ميڙڻ — ليکي جي ڪتاب ۾ آڳت ڪرڻ. حساب برابر ڪرڻ.

— **جمع واصلُ:** ذ. جمع خرچ. پئسي جي ڏيتي ليتي جو حساب.

• **جمعدارُ ج جمعدارَ:** ذ. [ف. جمع + دار] ڪمِين يا مزورن جو مُک. مزورن کان ڪم وٺندڙ. پوليس کاتي جو هڪ عملدار.

• **جمعو جڪرو:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جمعي جُمعُه:** ذ. هفتي جي ستن ڏينهن مان هڪ ڏينهن جو نالو. جمعي نماز وارو ڏينهن.

• **جُمعگي:** ث. اها خرچي جا جمع ڏينهن شاگردن کان استاد کي ملي.

• **جَمعي:** ذ. اهو ماڻهو جنهن جي سُپرد وصولي ۽ حساب ڪتاب رکڻ جو ڪم هجي. ماڻهن جو ٽولو جو ڪنهن جي وڏيرپ هيٺ هجي.

• **جَمعيّت:** ث. [ع] ميڙ — اجتماع — انجمن — تسلّي — قرار — سُڪون — اطمينان — دِلاسو — آٿتَ — آرام — دلداري.

• **جَمَلُ:** ذ. [ت] اٺُ.

• **جُمَلُ:** صفت. [ع. جُملَة] ڪُل — سارو — سڀ — سمورو. (ذ) ابجد جو حساب.

— **جُملگي:** ث. مڙئي — سڀ — سارو — هڙئي — سمورو — جملي.

• **جُملو ج جُملا:** ذ. [ع. جمله] جوڙ — ميزانُ — جملہ. علم نحو موجب لفظن جي سٽاءَ جنهن مان مطلب نڪري.

• **جُملي:** ظرف. سڀ ڪُلُ — سمورو.

• **جَمَنُ ج جَمَنَ:** ذ. وڏو پيالو. ٺڪر جو پيالو.

• **جَمَنُ:** ذ. ماڻهوءَ جو نالو.

• **جَمندرُ:** ذ. خنجر — تلوار — وڏو چاقو — جَمدَرُ. ڏسو "جمدر".

• **جَمناسَر:** اسم خاص. تعلقي گهوڙا ٻاري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَمني ج جَمنيُون:** ث. پيالي — ٺڪر جي پيالي. (جَمَنُ جو مونث). ڪَلَ مان ٺهيل ٽوپيءَ جو هڪ قسم. عَقيقُ يَمَني.

— **جُمُودُ:** ذ. [ع. جَمَدَ = جمي وڃڻ] ڄمي وڃڻ جي حالت (پاڻي وغيره). جمُ — ٽِڪَ — ٺاهَرُ — بيهڪ. جهالت — بي علمي.

Gul Hayat Institute

بي حسي – ناداني – ڪم رُڪجي وڃڻ جي حالت – تعطل – جَبري اِلتوا – ڪم ۾ زوري دير وجهڻ جي حالت.

• **جُمهُور:** ذ. [ع. جَمهَر] ماڻهن جو وڏو گروهه – جماعت – قوم. عوام – ماڻهو – مُلڪ جا رهاڪو – سڀ ملڪ وارا – پبلڪ.

• **جُمهُوريَت:** ث. اُها حڪومت، جنهن ۾ شخصي طرح ڪنهن جي بہ حڪومت نہ هجي، پر ڪجهہ عرصي لاءِ حڪومت هلائڻ لاءِ ڪي ماڻهو چونڊيا وڃن. عوامي حڪومت. جنهن ۾ اڪثريت واري چونڊيل پارٽيءَ جا نمائندا ملڪ جو ڪاروبار هلائن.

• **جَميع:** صفت. [ع] جَميعتَ وارو. صبر وارو. خوش – راضي. "تنهنجو قدم پدم نہ پاڙيان، جي تون ٿئين جميع". (رسالو).

• **جَميعَت:** ث. [ع. جَمعيَة] صبر، اطمينان، آرام – قرار. "ناهِ جمعيت جان کي، هوت پُڄاڻا هاڻ" (شاهه).

• **جَميل:** صفت. [ع] سُهڻو – خوبصورت – حَسِين. خدا تعاليٰ جو هڪ صفاتي نالو.

• **جَميلاڻي:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جَن ڪَن:** خبر – سُڌ.

– **جَن ڪَن نہ هئڻ:** ڪابہ خبر نہ هئڻ – ڪڏهن ڪَنَ تي ئي نہ پوڻ.

• **جِنُ جِن:** ذ. [ع] هڪ مخلوق جو نالو. ڀُوتُ – شرُ – شيطانُ. جُوجڪي. سرڪش ماڻهو. نہ ڄڏماڻهو. مٽي ڦريل – چريو.

– **جِنُ اچڻ:** جُوجڪي اچڻ – جِنُون ٿيڻ – شيطان چڙهڻ. جِنُ پوڻ – آسيب جو اثر ٿيڻ.

– **جِنائي ج جِنائي:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جو جِن ڀيل ماڻهوءَ مان جِنُ ڪڍي – عامِلُ. جِن ڀيل ماڻهو.

– **جِنُ ڪيڻ:** جِن ڀيل ماڻهوءَ جو جِنُ لاهڻ. چريائي ڪيڻ. چنچري لاهڻ – سيڪت ڏيڻ. مغز مان واءُ ڪيڻ.

• **جَن (ٿ):** ذ. اُهو گوشت جو رَڌي اُنَ کي ڪارائجي.

• **جَنابُ ج جَنابَ:** ذ. [ع. جَنَبَ = پاسي ٿيڻ] مُعزز ماڻهوءَ سان ڳالهائڻ وقت استعمال ٿيندڙ لقب. حضور قبلہ – سائين – حضرت.

– **جَناب اعليٰ:** وڏي عزت وارا – مُعزز صاحب. تحرير يا گفتگو ۾ معزز ماڻهو جو خطاب.

– **جَناب مَن:** ذ. منهنجا سائين.

• **جَنابَت:** ث. [ع. جُنب – اَجنَبَ = پليد ٿيڻ] پَليدي – ناپاڪائي – مٽي ميرائي – جُنبُ.

• **جَناحُ ج جَناحَ:** ذ. [ع. جَنَحَ] پَرَ – ڪنيڙائي. بازو – ٻانهن. فوج جو بازو.

• **جِناح:** اسم خاص. پاڪستان جي باني ۽ پهرئين گورنر جنرل قائداعظم محمد علي جي خاندان جو نالو.

• **جُناح:** [ع] گناهہ – ڏوهہ – مَيارَ – ڏوراپو.

• **جَناخ ج جَناخُون:** ث. ڄڏو (هسليءَ وارو). هَڏي (سيني واري).

– **جَناخُون ڪيڏي چِلڻ:** هَڏَ ڳَنڍَ ٻِجي چڻڻ – اُٺَ ماري چڏڻ. ڏاڍي سيڪت ڏيڻ – سخت تَنبيهہَ ڪرڻ.

• **جَنازو ج جَنازا:** ذ. [ف. جنازه] مَيِّتَ – مُردو – لاش. مردي کي کڻڻ لاءِ تابوت، کٽ، ڏولي وغيره. هندن جي آرٿي.

– **جنازو کڄڻ:** پٽ پاراتي طور ڪم ايندڙ اصطلاح. لاش کَڄڻ. مري وڃڻ.

• **جَنَاوَرُ ج جَنَاوَر:** ذ. جَانوَرَ – دور ۽ بيا (چوٽنگا) جان وارو. "جهنگلي جَناور ڪلام ڪَهَن تا، آگر اِشاري آپَ وَهن تا" (محمد حسن شيخ).

• **جَنَبُ ج جَنَبَ:** ذ. [سن. جَنمَ] جنم – عُمر – حياتي وارو عرصو. "جنب گذاريم جن گڏ، ڏيهہ وڃي سي ڏسنديس". (مصري شاهه).

– **جَنب ٽيپ:** ث. جنم ٽيپ – عُمر قيد.

– **جَنبي ج جَنبي:** صفت. جنم ٽيپ مليل (ماڻهو) جَنمي.

– **جَنبي وير:** ذ. اصل جي دشمني – عمر جي عداوت – وڏن جي دشمني – قديم عداوت – دائمي وير.

• **جِنبَ ج جِنبُون:** ث. ٻتريا سر جو ٽڪرو – زِنبَ. مٽيءَ جو ٻِنوڙو، وڏو ٻِتر.

– **جِنبَ اُڇلائڻ (ت):** مائٽي جوائڻ – سَڱَ جي ڳُهر ڪرڻ – سڱابنديءَ جون ڳالهيون ڪرڻ.

– **جنبوڙو ج جنبوڙا (ت):** ذ. زنبوٽو. آلي مٽي جو ٻِنوڙو – وڏو ٻِتر.

• **جُنُبُ:** ذ. [ع] مٽي ميرائي – شَرعي غسل – تَڙُ – پليتائي – ناپاڪائي.

– **جُنبي، جُنبيو:** صفت. مٽي ميرو – ناپاڪ – جنهن تي غسل واجب هجي. "پليت ئي پاڪ ٿيو. جُنبيو منجهہ جَناب" (شاهه).

• **جُنباهہ:** ذ. دبدبو – ڀيڪو – حشمت – شان شوڪت.

• **جُنبِش:** ث. [ف] لوڏو – ڌوڏو – حرڪت – چورَڦورُ – چُرپُر – ڏُڏڪو. ٿرٿلو.

• **جُنبڻ:** مصدر. [ف. جنبيدن] لُڏڻ – چُرڻ – حَرڪت ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

ڏڏڪڻ. لڳي وڃڻ (ڪم ڪي) — مشغول رهڻ. محو ٿيڻ.

— **جَنْبي وڃڻ:** لڳي وڃڻ (ڪم ڪي) شروع ٿي وڃڻ — جِنبڙي وڃڻ.

• **جَنْبُو:** ذ. گدڙ.

• **جَنْبُورُ ج جَنْبُورَ:** ذ. هڪ اوزار جو نالو — وڏي انبوري — انبورُ. ڏينڀو. ڪُتي جو هڪ قسم. ڪُتو. "جاڳايس. جنبورُ. ڪتي قريبن جي). (شاهه).

— **جَنبورو (ٿ):** ذ. جنبورُ.

• **جَنْبُوري ج جنبوريُون:** ٿ. اَنبُوري.

• **جَنْبُورو ج جنبورا:** ذ. پَندُ — ڊرٽو ماري ويهندڙ — جِڄ — چنبڙي پوندڙ — ججا. اهو ڇوڪر جنهن تي بازيگر پنهنجي بازي ڏيکارين. ڏينڀو.

• **جَنْبيي ج جَنْبيُون:** ٿ. رڇ جو هڪ قسم (مڇي مارڻ لاءِ).

• **جَنْبِيلَ. جَنْبِيلُ:** ٿ. ذ. [ف. زَنبِيل] جي بگڙيل صورت — ڪِستو — پَٽُ — زنبيلُ — ڪجي جي ڦرهن جي ٺهيل ٽوڪري — خشڪ ڪَدوءَ مان ٺهيل فقيرن جو ڪِستو — ٿيلهي — جهولي.

• **جَنْبِيو ج جَنْبِيا:** ذ. هٿيار جو هڪ قِسم — تلوار سان گڏ ننڍي ڪاتي جا بيٺَ (ڪمر پٽي) ۾ هٽن. "ڍالون جنبيا تفنگ ٽپاچا هيون سرواهيون ساڻ" (ڪبير شاهه).

• **جَنْبَ ج جنبيُون (ٽ):** ٿ. ڏسو "جِنبَ".

• **جَنْبِيرَ:** ٿ. چَنڪلُ. (متيءَ جو). متي ڪٽڻ جي چنڪلي يا ٽوڪرو.

• **جَنْبِيڙُ (ٽ):** ذ. گندُ — ڪچرو.

• **جَنْبِيڙُ (جَنْبِيڙ):** مصدر. ڪٽڻ — ڪٽي وٺڻ — متي ڪٽڻ — ڪَنيڻ — سَٽ ڏيڻ.

• **جنبي اچڻ:** تڪڙو ڪٽي اَچڻ. ڪنيي اچڻ — بڪڙي اچڻ.

— **جَنَّتَ:** ٿ. [ع] باغُ — بهشت — سرڳ — فردوس.

— **جَنَّتَ خاتُون:** ٿ. بهشت جي مالڪياڻي. حضرت بيبي فاطمه (ع) جو لقب.

— **جَنَّتَ مَڪاني:** ذ. اُهو جنهن جو مڪان جنت ۾ هجي. مرحوم.

— **جَنَّتَ نَصِيبُ ٿيڻ:** بهشت ملڻ (مرڻ بعد).

— **جَنَّتي:** ذ. صفت. جَنَّتَ ۾ رهندڙ — بهشتي — مَرحومُ.ه

• **جَنْتَرُ ج جَنْتَرَ:** ذ. [سن. يَنْتَرَ] اوزار. هٿيار — ڦيٽو — جادو — مَنتَر. مال لاءِ پوڪيل گاهه جو قسم.

— **جنتر منتر:** ذ. ٽوٽو ڦيٽو — دعا ڦوڪو — ٽڳي ٺوڳي — تعويذ — بازيگري — شعبَدَه بازي — مڪاري — فريب ڪاري.

• **جَنْتِري ج جَنْتِريُون:** ٿ. سال جي تاريخن ۾ مشهور ڏينهن جو تيار ڪيل ڪتاب. ٽپڙو — پنچانگ. ڪئلينڊر (انگ) — لوهه جي سوراخن واري پليٽ جنهن ۾ سون يا چانديءَ جي تار وجهي ڊگهي ڪئي ويندي آهي.

• **جَنْپِسَ جَنْپِر:** ٿ. جوئر جو هڪ قسم (جا ڳاڙهو اَنُ ڪري).

• **جُنْجَ (ل):** ذ. ڍؤ — جُڄَ — رڌڻ ۾ گوشت جو ڳري هڏن تان لهي وڃڻ جي حالت.

• **جَنْجارُ ج جَنْجارَ:** ذ. جَنْجالُ.

• **جَنْجالُ. جَنْجَلُ:** وبال — آفت — بَلا — ڪتراڳ — مصيبت — آزارُ — مونجهارو — جهيڙو — فساد — بکيڙوُ — اهنج — ڏک — پيڙا — سختي — پريشاني — اهو ماڻهو يا اها ڳالهه جنهن منجهان تڪليف رَسي.

— **جَنجال. جنجل ڳچيءَ ۾ پوڻ:** مصيبتِ مٿان ڪڙڪڻ. آزار ۾ ڦاسي وڃڻ. تڪليف ۾ اچي وڃڻ.

— **جَنجال. جنجل ۾ پوڻ:** تڪليف ۾ اچي وڃڻ.

— **جَنجال. جنجل ۾ پوڻ:** مصيبت ۾ پوڻ. ڪتراڳ ۾ پوڻ. وبال ۾ پوڻ. آزار ۾ پوڻ.

— **جَنجالي. جنجلي ج جنجالي. جنجلي:** ذ. صفت. تڪليف ڏيندڙ — ڦڏائي — بکيڙائي — جهڳڙالو — فسادي.

• **جَنْجِڪڻُ (ل):** مصدر. ترسڻ — بيهي رهڻ — جهجهڪڻ.

• **جَنْجِيرُ ج جَنْجِيرَ:** ذ. [ف. زَنجير] "زَنجير" جي بگڙيل صورت. حجاب — پڙدو. (صفت) پهلوان — همت وارو (لس).

• **جُنجهُ (ل):** ٿ. ٿوري نظر — ڏٺو — ڏٻو.

— **جُنجهُ لڳڻ:** جهڪي نظر پوڻ — پتو پوڻ — ڏٺو پوڻ — هٿ اچڻ — قبضو ڪرڻ — ڦبڻ.

• **جنجهڻ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَنجهڻ:** ذ. جنجهٽو (هڪ رانديڪو).

• **جنجهٽو ج جَنجهٽا:** ذ. رانديڪي جو هڪ قسم — جهنجهٽو.

• **جَنْجهي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي چاچري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَنْجهير:** اسم خاص. تعلقي چاچري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جِنْدَ:** ٿ. جانِ — حياتي — زندگي — بدن. جسم — تن — ساهه (ضمير) خود — پند — پاڻ — پنهنجي سر.

— **جند ڇڏائڻ:** پاڻ کي آجو ڪرڻ — جان ڇڏائڻ.

— **جند ڇڏڻ:** پچر ڇڏڻ — وڌيڪ تڪليف نه ڏيڻ.

Gul Hayat Institute

— **جنڊڙو**: جند جو اسم تصغير. جسم — بت.

— **جنڊڙي ج جنڊڙيون**: ث. "جند" جو اسم تصغير.

• **جنڊا**: ذ. سنڌو درياهہ جو هڪ نالو.

• **جندُ پيرُ**: اسم خاص. زنده پير ـ خواجہ خضر.

• **جنڊاڻي**: اسم خاص. بلوچن جو هڪ قبيلو.

• **جُنڊُ بيدَسْتَر**: ذ. لُڌڙي جا آنورا (جي دوا طور ڪم اچن).

• **جَنڊَ — آهوڙا**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَنڊُ ج جَنڊَ**: ذ. [سن. يَنْتْر =] ڄڪي (اٽي پيهڻ جي) پٿر جهڙي سخت زمين. سُڪو پَٽ. "جي ساهڙ ڪي سِڪن، تنين جَرُ جَنْڊ ٿئي" (شاهہ). چم جو ڪوسُ يا ٻوڪو. (صفت) مضبوط — سخت وڏي ديگهہ وارو ڪم "انڌِي ۽ جنڊُ — تہ ڪاسا پيسي — پيهْ ۽ پِنْهُ".

— **جنڊ آهوڙائڻ**: جنڊ جي پُڙن کي ٽاڪائڻ يا ڪَهُرو ڪرڻ.

— **جنڊُ آهوڙڻ**: جنڊ کي ٽُڪڻ — جنڊ کي ڪَهْرو ڪرڻ.

— **جنڊ آهوڙو ج جنڊ آهوڙا**: ذ. جنڊ جي پڙن کي ٽُڪي ڪُهرو ڪندڙ (جيئن اَنّ پيسجي سگهجي).

— **جَنڊُ اڌاڙڻ — جنڊ ڏاهڻ**: اٽو ماٽِ مان ڪيڻ. اَنّ پيهي بس ڪرڻ.

— **جنڊاِلڙو ج جنڊالِڙا**: ذ. مٽيءَ مان ٺهيل ننڍڙو جنڊ (جو ٻارن لاءِ رانديڪي طور استعمال ٿئي).

— **جنڊ تي ڦتوسي**: صفت. بي وقعت — هلڪڙو — بي هِمّت — غريب — خسيس — بي وزن.

— **جنڊُ جهوٽِڻُ (ت)**: جنڊ شروع ڪرڻ — ڪم کي لڳو رهڻ — پِنْهہ پِنْهان ڪرڻ.

— **جَنڊِڙو ج جَنڊڙا (ت)**: ذ. "جنڊ" جو اسم تصغير. ث. جنڊڙِي.

— **جنڊڙي جهوٽڻ**: معمولي جهيڙو ڪرڻ — جنگ جي شروعات ڪرڻ.

— **جنڊ ڪاهِڻُ**: اَنّ پيهڻ. مشقّت ۽ ڪشالا ڪرڻ.

— **جنڊ ڪُتِي (ت)** ث. ڪاهل ماڻهو — ٽوٽي ماڻهو. ذلت سان روزي ڪمائڻ وارو.

— **جنڊ ڪَڍَڻ**: اَنّ پيهڻ. سخت پورهيا ڪرڻ. ڏاڪڙا ڪيڻ. "جنڊ ڪڍي سسئي، پِنجُورڙيون پائي" جوٽي.

— **جَنڊِي ج جَنڊيُون**: ث. سارِيُنِ ڏرڻَ واري جَنڊَ جو مٿيون ٺڪر جو پُڙ.

• **جُنڊا، جُنڊڙا**: ذ. جُنڊا — جُنڊڙا — وارن جا ڳُڇا.

• **جنڊاڻ**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَنڊو ج جَنڊا**: ذ. گهر جو ڪنڊائتي پت وارو پاسو (جنهن تي ڪام جو چيڙو رکجي). تالو — ڪُرف — ڪُلفُ. جنڊاين پتين وارو گهر. گول ڪمانين سان ڪاٺيءَ جو ڪجائو (ٽر ۾ جنهن سان پري پنڌ تان پاڻي جا دِلا پري ڪٺي آڻجن). "پاڻي جر جنڊن ۾ ڪوڏان ڪن ڪَهُون" (شاهہ).

— **جَنڊا پِچَڻُ**: پيچ پوڻ (جانور کي). ڏندڻ پوڻ (ماڻهوءَ کي).

— **جنڊامِڙي وڃڻ، مڙڻ**: ڏندڻ پوڻ. قابو ٿي وڃڻ — سُڪَ ٿي وڃڻ.

— **جنڊاڻِ**: ذ. جنڊي جو وَرو.

— **جنڊو اچي وڃڻ**: گهر جا سڀ پاتي فوت ٿي وڃڻ.

— **جنڊو پاڙو لکي ڏيڻ**: شادي ڪان پوءِ مڙس جو ساهرن جي گهر ۾ رهڻ جو اقرار لکي ڏيڻ — ساهُرن سان گڏ گذارڻ.

— **جَنڊو جَنڊي سان ڏيئي ويهڻ**: ٽِر ۾ ويهڻ — پاڙيسري ٿي رهڻ — ويجهو رهڻ — گهر گهر سان اڏي ويهڻ.

— **جَنڊو ملائڻ (ت)**: راند شروع ڪرڻ.

— **جنڊو هڻڻ**: تالو هڻڻ — ڪلف هڻڻ. بند ڪرڻ.

• **جَنڊوڙا**: اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جَنڊِي ج جَنڊيُون**: ث. [سن. يَنْتر =] ڪاٺ کي گول ۽ لَسي ڪرڻ جو هڪ وادِڪو اوزار. سارِيُن ڏَرڻَ لاءِ مٽيءَ جي اُڪرِيْ.

— **جَنڊِي وادو**: ذ. جنڊيءَ جو ڪم ڪندڙ وادو — وِگهامَلُ.

• **جَنرل**: صفت. [انگ. General] فوج جو سڀني کان وڏو عملدار — جَرنيل — سپہ سالار. گهڻو ڪري هي لفظ اڪثر وڏن عملدارن سان استعمال ٿئي. "انسپيڪٽر جنرل. جنرل پوسٽ ماسٽر وغيره". صفت: عام — معمولي — عام دستور موجب.

• **جِنْسَ ج جِنْسُون**: ث. [ع] قِسم — نمونو — اناج. پيداوار. گرامر ۾ نَرَ ۽ مادي اسمن جو تفاوت (جنس مُذَڪَر ۽ جنس مُؤنّث).

• **جِنْس چَرَڻُ**: اَن جي ڏيتي جي هلندِي ٿيڻ — اَن جو وِڪرو شروع ٿيڻ.

— **جِنْسَ ميْلُ**: ذ. اُها وَهِي، جنهن ۾ اناج جي هر هڪ جنس جي آمدني ۽ روانگيءَ جو جدا جدا حساب رکجي (هن وَهيءَ مان خبر پوندي تہ ڪيترو مال آيو ۽ ڪيترو نيڪال ٿيو).

— **جِنْس وارُ**: صفت. قِسم وار. هرڪا جنس پنهنجي جنس ساڻ گڏ ٿيل.

— **جِنْسِي**: ظرف. جنس مان — جنس جهڙو — ساڳيو — ساڳي جنس وارو — نموني طور — جهڙو — جيان — مثل.

— **جِنْسِيّتْ**: ث. جنس. هڪجهڙائي — نِسبت — يَڪسانيت

Gul Hayat Institute

– هڪ جنس منجهان هئڻ جي حالت.

• **جِنسارُ ج جِنسارَ:** ذ. سينگار – ناهه ٺوهه – آرائش – سجاوٽ – ڳهه ڳٺا پائڻ. پوشاڪ ڍڪڻ.

– **جِنسارُ ڪرڻ:** هار سينگار ڪرڻ – ناهه ٺوهه ڪرڻ – آرائش ڪرڻ.

• **جِنسارڻُ:** مصدر. سينگارڻُ – سنوارڻُ – ٺاهڻ – سجائڻ.

• **جِنطِيانَا:** ذ. دوا طور ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺي.

• **جَنڪُ ج جَنڪَ:** ذ. [ع. ذوق] ذوق – شوق. "جاهِلَ جَنڪُ سُکِن جي عارف سُور سُهاءِ".

• **جَنڪِي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَنگ ج جَنگيُون:** ث. [ف] لڙائي – ويڙهه – جُنگِ ـ يُدِ – آراڙو – پيڪار – رَزم – مَعرڪو – ڪيڏارو. جهيڙو – دشمني.

– **جَنگ آزما:** صفت. لڙائيءَ جو تجربيڪار – لڙائيءَ جو ماهر.

– **جَنگا جَنگِي:** لڙائي. جهيڙو فَسادُ – وٽ پَڪڙ – وٽُ وَٺان جي حالت.

– **جَنگاوَرُ ج جَنگاوَرَ:** صفت. جنگ ڪندڙ – جنگي – جنگ جو ڪوڏيو – بهادر – پهلوان. ويڙهو – لڙاڪو – جهڳڙالو.

– **جَنگاهُ:** ذ. وڏي جنگ – وڏي لڙائي – عظيم جنگ – سخت لڙائي. ميدانِ جنگ. "اِئين چئي اُٿليو، مٿي جوان جَنگاهه" (مولابخش سومرو).

– **جَنگ ـ پاڙ:** ظرف. جنگ واري حالت – منظر جنگ جو ڪارنامو. "جوڪيي جي جنگ پاڙ جو، پرو هوند پيو".

– **جَنگ جُو:** ذ. صفت. ويڙهاڪ – جنگ ڪندڙ. جهيڙاڪ – جهڳڙالو – وڙهڻ لاءِ هٿين پوڻ وارو.

– **جَنگ جُوئِي:** ث. جنگ ڪرڻ يا لڙائيءَ جا اسباب پيدا ڪرڻ واري حالت.

– **جنگ وجَدالُ:** ذ. زباني جنگ ـ لفظن جي لڙائي. جهيڙو فساد – دنگو فساد.

– **جَنگِي ج جَنگِيَ:** ز. صفت. جنگ جو – جنگ وارو – سپاهي – شُرطي – جنگ ڪندڙ. جودو – پهلوان – جنگ جو ڪوڏيو.

– **جَنگِي جُوانُ:** ذ. سپاهي – فوجي. بهادر – سورهيه – سورمو.

– **جنگي جهازُ:** ذ. لڙائي ۾ ڪم ايندڙ جهاز جيڪو جنگ جي سامان وغيره ۾ ڪم اچي.

جُنگُ ج جُنگَ: ذ. صفت. ٻن ڏينگن وارو نارُ. اُهو نارُ جنهن جي ڏينگي تي بہ ماڻهون رکيل هجن. ٻيڙيءَ جو هڪ قسم. ڪابہ جهاز جيڏي وڏي شيءِ. (صفت) تمام وڏو. جانئو. تمام ڳرو. بهادر – پهلوان – جودو. "جُنگُ ساماٺي جَکري، لَٿو ڏيهن مٿان ڏان" (شاهه). "اجي جُنگ جهاز ۾، چڙهيا چڳَيءَ ٻر" (جمعو).

• **جَنگا (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (مهر قوم مان).

• **جَنگال (ٿ):** ث. مصالح سان ناهيل ڪَلَ.

• **جَنگاٺو ج جَنگاٺا:** ذ. مڇيءَ جو هڪ قِسم.

• **جُنگشاهي:** اسم خاص. تعلقي ٺٽي ۾ هڪ شهر ٿيي، ديهه ۽ ريلوي اسٽيشن جو نالو.

• **جَنگلاٽي:** اسم خاص. پٽافي بلوچن جو هڪ پاڙو.

• **جَنگلِي:** اسم خاص. هڪ نئين جو نالو.

• **جَنگَمُ:** ذ. فقيرن جو هڪ گروهه (جي جيڏانهن بہ ويندا آهن تہ ٽَليون وڄائيندا ويندا آهن).

• **جَنگَڻ:** اسم خاص. تعلقي ڪنڊ ڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَنگو ج جَنگا (ل):** ذ. وڏو وَٽو. ڍُاڻو ڏاچِيُن ڏهڻ جو ٿانءُ.

• **جَنگيالي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جنگير:** اسم خاص. تعلقي گهوڙا ٻاريءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَنگي گُلُ ج جَنگي گُلَ:** ذ. گل جو هڪ قسم (ڳاڙهي، اڇي ۽ زرد رنگ جا گل ٿين) – زنگي. گل. (انگ Oleander).

• **جَنمُ:** ذ. [سن. جنمُ < جَنُ = ڄڻڻ] ڄَمُ – ڄَمڻُ – پيدائش. فرهنگ آصفيہ. اُتپت. عُمرِ ـ حياتي – فطرت – جبلت – زندگي. سڄي عمر. شروعات – ابتدا. جُوڻ ـ اصل – بنياد – نسل – مُنڍُ.

– **جَنم آشٽمي:** ث. جَنم اَشٽمِي. بَدي مهيني جي اونداهي پَکَ جي اَٺين تِٿ (جنهن تي ڪرشن مهراج جي ولادت جو ڏڻ ملهايو ويندو آهي).

– **جَنم ڀُومِ، جَنم ڀومِي:** ث. ڄمڻ جو هنڌ – وطن – ديس – اباڻو ڏيهه.

– **جَنم پَٽري ج جَنم پَٽريون:** ث. اهو ڪاغذ جنهن تي ٻار جي ڄمڻ جي تاريخ، وقت، گرهہ وغيره لکيل هجي – ڄَڻيءَ جو احوال.

– **جَنم ساکي ج جَنم ساکيون:** ث. ڪنهن سالڪ يا درويش جي حياتيءَ جو احوال.

– **جَنم وَٺڻُ:** ڄمڻ – پيدا ٿيڻ – ولادت ٿيڻ – وجود ۾ اچڻ.

– **جَنمِي:** صفت. پيدائشي – ڄائي ڄم کان – شروع کان –

مُنڍ کان.

• جِنُو: اسم خاص. تعلقي شڪارپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• جُنُوبُ، جُنوبَ: ذ. [ع] ڏکڻ طرف — ڏکڻ.

— جُنوبي: صفت. ڏاکڻيون — ڏکڻ وارو.

• جنوئڻُ (ٿ): ذ. شاديءَ جي مانِي.

• جَنُوجي: اسم خاص. تعلقي روهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• جَنوري: اسم خاص. [انگ. Junuary] عيسوي سال جو پهريون مهينو.

• جَنوڪَ، جَنوڪَ (ڪ): ٿ. تنبوري وڄائڻ جو ڇلو — مضراب.

• جُنُونُ: ذ. [ع] چريائي — پاڳلپڻو — ديوانگي — خَبطُ — ونڏ. غُصو. ڪنهن شيءِ جو هردم خيال — سودا.

— جُنونُ چڙهڻ: چريائي وٺڻ — سوداءُ چڙهڻ — خَبطُ پيدا ٿيڻ.

— جُنوني ج جُنوني: ذ. صفت. پاڳل — چريو — سودائي. خَبطِي. چيڙاڪ — پنهنجي خيال وارو.

— جُنوني اَچڻ: چريائي اچڻ. مستي ڪرڻ. ڏاڍو ڪاوڙجڻ — اوچتو جوش جاڳڻ.

• جَنُوهارُ ج جَنُوهارَ: ذ. جَواهَرُ _ جنهوار.

• جَنُوهر ج جَنُوهَرَ: ذ. [ف. جوهَر] جوهَرُ. جنهور — رُوح — عَرق — سَتُ. ترار جي ڦَرُ جو پاڻي.

— جَنُوهردارُ: صفت. جنهوردار. جوهردار — پاڻيءَ چڙهيل (هٿيار يا اوزار).

• جَنُوئِي: ٿ. گهوڙي جي پنجن مکيه سَنجَنِ مان هڪ سنج. ڇاتي بند.

• جَنهَرُ: ڏاڍو ضعيف — هيٺو — بيڪار.

• جِنهِنَ، جِنهِنَ: سناءِ وارو تمعد ضمير ۽ اضافي ضمير موصول.

• جَنهَڻ: اسم خاص. مٺي ۽ ڏگهڙي تعلقن ۾ ديهن جو نالو. سومرن جي قديم بستين جو نالو.

• جَنهوارُ: ذ. جواهر. "هيرا لعل لکين ٿيا، جڙيو وڏا جنهوار" (الله بخش سومرو).

• جَنهُورُ ج جَنهُورَ: ذ. جوهَرُ — جنوهَر.

• جَنهُوري: ذ. صفت. جوهَري.

• جُنءِ: ٿ. جُونءِ.

— جُنئِيرُ: ذ. صفت. جُونئِرُ — ماڻهو جنهن کي ڪپڙن ۾ وارن ۾ جُونئُون هجن.

• جُنَٿائي (ٿ): ذ. نائي — ڇاتو — نياڻو — ڏيءَ جو مڙسُ.

• جِيَئَن: ظرف. جيئن.

— جِيَئَن تِيَئَن: ظرف. جيئن تيئن — هرصورت ۾ ڪيئن به ڪري.

• جَڻ: ذ. [سن. جن = جڻڻ. ع. جِنين] ڪچو ٻار — پيٽ وارو ٻار.

— جَڻ ٻچو: ذ. ٻار ٻچا — آل عيال — سارو ڪٽنب — سارو ڪٽنبو يا قبيلو.

— جَڻ ٻچو رُلڻ: ٻار ٻچا رُلڻ — دربدر ٿيڻ — سڀ رُلي وڃڻ.

— جَڻ ٻچي: ظرف. ٻارن ٻچين — آل عيال سوڌو.

— جَڻ ٻچي گهاڻي ۾ پوڻ: ٻارن ٻچن سوڌو مصيبت ۾ پوڻ — ساري ڪٽنب يا قبيلي جو تڪليف ۾ اچي وڃڻ.

— جَڻي: ٿ. ڏوري — واڳ. "آهي هوتن هٿ ۾ سندي جيءَ جڻي" (شاهه).

• جَڻيو ج جَڻيا: ذ. [سن. يگيه + اُپويتر =] اهو ڌاڳو جيڪو هندو ڌرم وارا ڳچيءَ ۾ پائين. زنار — جواهرن ۾ پيل وارُ يا ليڪ.

• جو: [ضمير] جيڪو. [حرف] ته — جو ته.

• جَوَ، جَوَ: ذ. [سن — يَوَهُ = پرا: جَوو] اناج جو هڪ قسم. (صفت) ٿورڙو ذرو. ماپ جو هڪ اندازو — ننڍڙو ڏاڻو.

— جَوَ ڪٽي وڃڻ: اصل لاءِ هليو وڃڻ — وري نه موٽڻ.

— جَوَونڊڻ (ٿ): وڙهڻ — جهيڙو ڪرڻ — ڪِرِ ڪِرِ ڪرڻ — ڪِروڌ ڪرڻ.

— جَوَ وِهائڻ: هليو وڃڻ. ڪاوڙجي وڃڻ — رُسي وڃڻ — ٻچي وڃڻ — دشمني رکڻ — وير پرائڻ.

• جَوُ ج جَوَ: ذ. جَوَ. ماپ جو ننڍ اندازو هڪ جَوَ جيتري ڊيگهه.

• جُوا ج جُوائُون: ٿ. پتن. پئسن يا ڏاري سان اُها راند جنهن جي هارَ ڪَٽَ ۾ پئسا بازي لڳايا وڃن. جُوئا.

— جُوابازُ ج جُوابازَ: ذ. صفت. جوا ڪيندڙ — جواري.

— جُوابازي: ٿ. جوا راند — فريب — ٺڳي — دغا.

— جوا جي ٽڪري: ٿ. جُوا رَهڻ جي جاءِ _ جُوا جو اڏو.

— جواخانو ج جواخانا: ذ. اها جاءِ جتي جوا کيڏي وڃي.

— جُواري ج جواري: ذ. جوا رهندڙ — جُواباز.

— جُوا کيڏڻ: جوا ڪرڻ — جوا کُڏڻ. بازي لڳائڻ.

• جَوابُ ج جَوابَ: ذ. سوال جو حَل. وراڻي — ورندي — اُتر. امتحاني سوال جو جواب. اِنڪار — ناڪارُ — بدلو — عوض — مثال — ثاني — هَمسَر — برابر — موقوفي — نيڪالي (نوڪريءَ مان) — معزولي — مُقابلُ — جوڙ — مَٽُ — طلاق.

Gul Hayat Institute

– **جوابُ الجواب**: ذ. جوابَ جو جوابُ.
– **جواب باصَواب**: ذ. عمدو ۽ موزون جواب.
– **جوابدار ج جَوابدارَ**: ذ. صفت. جواب ڏيندڙ. مُلزمُ. ذميدار. تَلهي.
– **جَوابداري ج جوابداريُون**: ث. ذ ميّداري – ذ مّو.
– **جَوابدهي**: ث. جوابداري – ذمّو. باز پرس.
– **جوابُ ڏيڻ**: ورندي ڏيڻ – وراڻي ڏيڻ. ردّ ڏيڻ – اِنڪار ڪرڻ – نابري وارڻ – ناڪار ڪرڻ. موقوف ڪرڻ – نوڪري مان لاهي ڇڏڻ – نااميدي ڏيکارڻ.
– **جوابُ طلب**: صفت. پُڇا لائق – رسيد طلب – شڪ وارو.
– **جوابُ طلب ڪرڻ**: غلطيءَ جو سبب پڇڻ. صفائي پيش ڪرڻ جي گهُر ڪرڻ.
– **جوابُ ڪرڻ**: سامهون ٿيڻ – مقابلو ڪرڻ.
– **جواب ڏيڻ**: طلاق ڏيڻ – مڙس جو زال کي رخصت ڪرڻ.
– **جواب ملڻ**: نوڪريءَ کان موقوف ٿيڻ – طلاق ملڻ.
– **جواب وٺڻ**: طلاق وٺڻ – طلاق جي گهُر ڪرڻ.
– **جوابي ج جوابيِ**: صفت. جواب جو – جواب ۾ – موتَ ۾ – موتَ رسيد وارو. نظير – مقابل.
• **جَوادُ**: صفت. [ع. جَوادُ. جَوَد = ڪشاده دل ٿيڻ] ڏاڍو سخي – داتا – فياضُ – ڏاتارُ – (اسم خاص) خدا تعاليٰ جو هڪ صفاتي نالو.
• **جُوارِ ج جواريُون**: ث. اناجَ جو هڪ قسم – جُوئَر.
– **جُوارو اَتو ٿيڻ**: نَ گڏجڻ (جوئر جي اٽي وانگر). ٻڌي ۾ نہ اچڻ – هميشه الڳ رهڻ.
• **جَوارِش، جُوارِش**: ث. هڪ مرکّب دوا جو نالو (هن جا ڪيترائي قسم آهن. جوارش جالينوس، جوارش ڪموني وغيره).
• **جَوارو(ڪ)**: ذ. ڦُڙ ڦُڙ (مينهن جي).
• **جَوارُ ياسر**: اسم خاص. تعلقي ڪوٽ غلام محمد (جيمس آباد) ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
• **جَوازُ**: ذ. [ع. جَازَ – رَوا ٿيڻ] جائز هجڻ جي حالت. اجازت هجڻ. حلال هجڻ.
• **جُوالُ ج جُوالَ**: ذ. سڻيءَ مان ٺهيل بوري. ڳوڻ ـ ڳوڻين مان ٺهيل وڏو بورو – بوجهو. دغا – ڌوڪو.
• **جُوالا**: صفت. سن. جُوالا. ٻرندڙ – ٻڙڪندڙ – باهہ جو شُعلو.
– **جُوالامُکي**: ذ. ٻرندڙ جبل.
• **جَوالو ج جَوالا**: ذ. صفت. [سن. يوَهْ] جوَنِ گڏيل – جنهن ۾ جوَ پيل هجن.

• **جُوانُ ج جُوانَ**: صفت. [ف. جَوان] ٻاراڻي وَهيءَ کان مٿي چڙهيل – نوعمر – نوجوان. ڳڀرو – لاسيار – لاسڙاٽ. بالغ – ساماڻل. مضبوط – نئون تازو – بهادر – دلير. سگهارو – پهلوان.
• **جُوانائي جُوانائتو**: صفت. جُوان ماڻهوءَ وارو. جوانيءَ جو.
– **جوانڪو**: صفت. جوان ماڻهو وارو – جوانيءَ جو.
– **جوانمَردُ**: صفت. جوان مُڙس. پهلوان – بهادر – شير دل – دليرُ – همّت ڀريو – سخي – فراخدل. فيّاضُ – حوصلي وارو – درياه دل.
– **جُوانمردي**: ث. جوانمڙسي. بهادري – همت – شيردلي – حوصلو – دليري. سخاوت – درياه دِلي.
– **جوان مرگ**: صفت. ڦوه جوانيءَ ۾ مري ويندڙ – جوانيءَ جو موت – بي وقتو ۽ اوچتو موتُ (هڪ بد دعا يا پٽ).
– **جُواني ج جوانيُون**: ث. بلوغت – ساماڻجڻ جو وقت – نوجواني. وهي. جوڀن. همت – مردانگي.
– **جواني ماڻڻ**: جوانيءَ ۾ خوشيون ڪرڻ. عيش ڪرڻ. وهي ماڻڻ – نفس جون خواهشون پوريون ڪرڻ.
– **جوانيءَ ۾ جَوڻ پوڻ**: هڏ ويهي وڃڻ – جوانيءَ ۾ ئي ڪم ڪرڻ جي طاقت نہ رهڻ. ڪوبہ ڪم نہ ڪرڻ – ٽوٽي ٿيڻ – سَنڌَ سُڪي وڃڻ. سست ۽ ڪاهِل ٿيڻ.
– **جوانيءَ ويو**: ذ. صفت. پوڙهو. ٻاراڻي جو لفظ (شَل جُواني وڃيس!).
• **جُوانائڻ**: مصدر. جوان بڻائڻ – جوان ٿيڻ. جوان ڏسجڻ ۾ اچڻ.
• **جُوانسو(لس)**: ذ. ڪانڌيرو. (ٻوٽو).
• **جُوانڙُ ج جُوانڙَ**: ذ. جُوان. "ساڻدي وڏيءَ سڪ سين. ڪيائين جود جوانڙ" (جمعو).
– **جُوانڙ جَماڻُ**: ذ. جوان جَماڻُ – سگهو مَتارو – نئون ننڍو – ٻورُ ٻهاڻُ – ڦوه جُوانُ.
– **جُوانيِ ج جُوانيُون**: ث. جواني – جوانيءَ واري عمر.
• **جَواهِرُ**: ذ. [ع. جوهر ج جواهر] هيرو – رَتَنُ – موتي – لعل.
• **جواهرات**: ث. جَواهر. گهڻا جوهر.
• **جواهر نِگارُ**: ذ. هيرن جي جڙاءَ ڪندڙ. سهڻو لکندڙ – خوش خط.
– **جواهِري (جوهري)**: ذ. جواهر وِڪڻندڙ – جواهرن جو ڪم

ڪندڙ. جوهري.

• **جوڀنُ ج جوڀنَ**: ذ. [سن. يَوَوَنْ = جواني] جواني – شباب – سونهن – حسن. سينگار. بهارَ. رونقَ.

– **جوڀنُ ڪڍڻ**: جواني ڪڍڻ. سونهن ڪڍڻ. رونق ڪرڻ – شڪل ٺلارجڻ. ڪجيءَ جو اڻ منداڻتا ٻهارا ڪڍڻ پر ڦُر نہ جهلڻ (ت).

– **جوڀنيڪ**: صفت. جوڀن واري. جوانِ. سُهڻي.

• **جوتِ**: ث. [سن. جْيوتِسْ] روشني – نُور. چمڪو – تجلو. جلوو. تيز – بتي. ڏيئو – همّت – ڪَلا – طاقت. نگاهہ – حشمت – رُعب. ڏَنُ. دولت.

– **جوتِ جاڳائڻُ**: روشني ڪرڻ. ڏيئو ٻارڻ – بتي ٻارڻ – نالو چمڪائڻ – يادگيري تازي ڪرڻ.

– **جوتِي ج جوتِي**: صفت. جوت وارو – روشن – مُنَوّر. ڪَلا وارو.

– **جوتِي سَرُوپُ**: ذ. صفت. تجليدار – چمڪندڙ – چمڪٽو.

• **جوتُ ج جوتَ**: ذ. اهو چمڙي جو پٽو جو گهوڙي گاڏيءَ ۾ گهوڙي جي هسليءَ سان ٻڌل هجي ۽ ان جو ٻيو ڇيڙو گاڏيءَ جي ڪُنڍيءَ ۾ ڦاٿل رهي (گاڏيءَ ۾ ٻہ "جوت" ٿيندا آهن. ۽ گهوڙو انهن جي ئي زور تي گاڏي ڇڪيندو آهي). هَرُ ڪاهڻ.

• **جوتَش، جوتِش**: ث. [سن. جْيوتِشْ] آسماني جسمن جي هيئَت. رفتار وغيره جو علم – نُجُوم – تارن يا ستارن جو علم.

– **جوتِشِي ج جوتِشِي**: ذ. نجوم جو علم ڄاڻندڙ – نجُومِي – تارن ۽ گرهن جو حساب ڪتاب ڄاڻندڙ.

• **جُوتو ج جُوتا**: ذ. جُتيءَ جو هڪ پادر. جُتي. ڊوٽي ۾ ڏنل ڪا شيءِ.

• **جُوتِي ج جُوتِيُون**. ـ. ڇڳو. ميڙ.

• **جُوتُ ج جُوتَ**: ذ. ميڙُ – ميڙاڪو – هجوم.

• **جوتَ ج جوتُون**: ث. رانَ – سَٿَرَ. هَنجَ – گود. گوڏو.

– **جوتَ تي ڏَڪُ هڻڻ**: سٿر تي ڏَڪُ هڻڻ – ڏَڪ ظاهر ڪرڻ.

– **جوتَ تي ويهارڻ**: سٿر تي ويهارڻ. پيار ڪرڻ (ٻار کي).

– **جوتُون ڪُٽَڻُ**: ماتم ڪرڻ – افسوس ۾ رانن تي هٿ هڻڻ.

• **جوٽَڻُ، جوٽڻُ**: مصدر. ٻڌڻ (ڏڳن کي گاڏي، نار، هُرلي، هَرَ وغيره ۾). شروع ڪرڻ. جهيڙو. ٻڌڻ ڏاند کي پاڃاريءَ ۾ ـ ڏُڪائڻ. ڏسو "جوترڻ".

– **جوٽَ ج جوٽُون**: ث. ڏاند کي نارَ ۾ ـ جوٽڻ جو ڪم. شروعات (ڪنهن ڪم جي) – ڏاندن جو جوڙو – مقابل – ثاني – برابر – ساٿي – رفيق.

– **جوٽائڻُ**: مصدر. "جوٽڻ" مان متعدي بالواسطه ـ ٻڌائڻ – ڏُڪائڻ.

– **جوٽَ جوٽَڻُ (ت)**: جهيڙو شروع ڪرڻ – خراب ڳالهائڻ – گهٽ وڌ ڳالهائڻ – فساد شروع ڪري ڏيڻ.

– **جوٽَ ڏيڻُ (ت)**: مقابلو ڪرڻ. دٻائڻُ.

– **جوٽِي ج جوٽِيُون**: ث. جوٽڻ جو ڪم. جوٽَ – شروعات – ابتدا – مُنڍُ. زور آزمائي.

– **جوٽِي ڏيڻ**: شروعات ڪرڻ. جُنبي وڃڻ (ڪم کي).

– **جوٽُون ڏيڻ**: زور آزمائڻ. مقابلو ڪرڻ. وڙهڻ. هيسائڻ.

• **جوٽو ج جوٽا**: ذ. مُڃ مان ٺهيل نوڙي (نار، پاڃاري وغيره ۾ ٻڌڻ جي ڪم اچي). اهو رسيءَ ٽڪر جو ڍينگي جي آمهين سامهين ونگڙين کي ٻڌجي. ڏڳن جي ڳچيءَ کي پاڃاريءَ سان سوگهو ٻڌڻ لاءِ چمڙي جو پٽو يا رَسو. جوڙو (ٿ). ٻٽو (ت). ڪوريءَ جي اوزارن ۾ ڪم ايندڙ رَسي ٽڪر (ت). رانَ – سَٿَرَ.

– **جوٽو ٻجي ويهڻ**: گوڏو ٻجي ويهڻ – ڪُٻ ڪوڙي ويهڻ.

• **جوٽِياڪُ**: صفت. هڪ جهڙو – هڪ جيترو – همسر – برابر – يڪسان.

• **جُوٽ**: ث. [سن. جُشْتَ] اوبَر – ٻچيل ڪاڏو.

– **جُوٽَ آٽ**: ث. اوبَر سوبَر – ٻچت سچت (ڪاڏي مان).

– **جُوٽو ج جُوٽا**: صفت. اوباريَلُ – ڪاٿي ٻچايل – خراب ٿيل (ٿ). جُوٽِي ج جُوٽِيُون.

– **جُوٽو پاٽِي پِيَڻُ**: ٻئي جون عادتون اختيار ڪرڻ.

• **جُوٽُ**: ذ. ڪُوڙُ – ڪوٽ – دروغ – غلط – حقيقت جي برعڪس – دوکو – بهانو – فريب. دغا.

– **جوٽو ج جوٽا**: ذ. صفت. ڪوڙو – ڪوٽو – دُروغ گو – غلط – دغاباز.

• **جُوٽِي (ت)**: خوشبودار گاهہ جو هڪ قسم، جنهن سان ٺڪر جا ٿانءَ مَليندا آهن. جيئن ٿانوَن ۾ خوشبوءِ ٿئي.

• **جوپُ ج جوپَ**: صفت. تندرست – چڱو ڀلو – سگهو. مَتارو. خوش – جوان. مضبوط – سگهارو. پهلوان. جوڌو. "ٻانهپ پري ٻيڙيون، هليا جوپ جَوان".

– **جوپِرونُ، جوپِئُون (ت)**: صفت. مضبوط – ڏاڍو. پورو پُنو – پورو ٺهڪي آيل.

• **جوپو ج جوپا**: ذ. زنانو – جوئيتو – زَن مُريد – مَڃو – پيٺو.

• **جَوڄَ، جَوڙَ**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (بگٽي ٻاڙو).

• **جُوڄڪُ ج جُوڄڪَ (ڪ)**: ذ. ننڍڙو جيتُ. ٻلا. لُنڍي ٻلا.

• **جُوجِڪِي ج جُوجِڪِيُون:** ث. اوچتو خيال – اُدمو – پُورَ – جَذبو – غُصَو – رِيجَڪَ – لَهَرَ. چِڙَ – ڪاوڙ – جوش.

– **جُوجِڪِي اچڻ:** پُورُ پوڻ – اُدمُو جاڳڻ – ريجڪ اچڻ. چِڙَ اچڻ – اوچتو جوش اچي وڃڻ.

• **جوجِنِي (ت):** ث. جوجِڪِي. چَريائِي. مَستي. ڪاوڙ.

– **جوجِنِي اچڻ:** جنون اچڻ. چريائي اچڻ. مَستي اچڻ.

• **جُوجُو:** ذ. ٻارن کي دٻ ڏيارڻ لاءِ فرضي بلا يا جانور جو نالو.

• **جوجهَر (ل):** صفت. وڏي يا لڙڪيل پيٽ وارو (چوپايو) ڇِڇَرُ.

• **جُودُ (ت):** ذ. [ف. زود] تڪڙ – جلدائي – سيگهه – اُٻهَرائي – ڪوشش – اُدم (ت) (صفت) تڪڙو – جلدي – تکو – تيز.

– **جُودان، جُودئُون:** ظرف. تڪڙ مان – جلدائي سان – سيگهه مان. "تن وَتِ سَنجهہِ صُباح، جُودئُون وَنءِ جلال چئي".

– **جودان جودئُون هلڻ:** تڪڙ سان هلڻ. تڪڙو ۽ تکو هلڻ. وڏي سعيي ۽ همت سان هلڻ "جودان ملنديس جيڏيون. جُنبيو لاءِ جتن" (محمد غوث).

– **جُود ڪَرڻ:** جلدي ڪرڻ – تڪڙو ڪرڻ – سيگهه ڪرڻ – تڪڙ لائي ڏيڻ.

• **جُودُ:** ذ. [ع] سخا – ذات – انعام – ڪرم – لطف – بخشش – عطا.

• **جُودُ ج جُودَ (ڪ):** ذ. ٻيڙيءَ جي مَنجهي ۽ ڪَڙي جي وچ وارو واجهہَ جو تڪر.

• **جوڌ:** ذ. جوڌا – پهلوان "هو ديواني درياهہ جا، گَڏيئي جوڌ جڌهن" (مل محمود پلي).

• **جوڌَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جوڌپُورِ:** اسم خاص. سنڌ جي اڀرندي طرف جي علائقي (اڳين رياست) جو نالو.

• **جوڌپوري:** ذ. ڪُڪڙ جو هڪ قسم (ٻاڦڙيون وڏيون ٽينس ۽ سدائين پئي آنا لاهي).

• **جوڌو ج جوڌا:** ذ. صفت. [سن. يوڌڪ] پهلوان – بهادر – سُورمو.

• **جَوڏُولُ (ت):** ذ. صفت. بلڪل پوڙهو – ڏُبرو – جهورُ.

• **جور، جَوْرُ:** ذ. [ف] ظلم – ستم اَنڌيرُ – جفا – ڏاڍُ – زبردستي – زيادتي.

– **جوراٿو:** صفت. زور وارو – طاقت وارو – زوراور. موتُ – عزرائيل. "جوراٿي سين، جيڏ يُونا نَڪو قالُ نہ قبِيل" (شاهہ).

• **جُورُ:** ذ. وڻ جو هڪ قسم جبل تي اُپري، هن جي ڪاٺي مان حقي جا نڙ ٺهن. (ناڙي وانگر ول. ڦڪا ڳاڙها نيرا گُل ٻڪريون ڪاٺين باقي اُٺ ڍڳو ڪاٺي تہ مَري).

– **جَوَڙا (ت):** ذ. پرت جو هڪ قسم (ننڍڙن ٽڪڙن وارو).

• **جورابُ ج جورابَ:** ذ. ڪپڙي يا چمڙي مان ٺهيل موزو (جو پيرن ۾ پائجي). ڏسو "جُراب"

• **جوِرَڻ (ت):** مصدر. جِيوِرَڻُ – هضم ٿيڻ – پاءِ پوڻ.

– **جوري ڪائڻ:** نيڪ ٿي رهڻ.

• **جورو ج جورا:** ذ. [سن. يوگ] وڳو – پوشاڪ (عورت جي. جوڙي ۾ چولو سلوار ۽ پوتي اچي وڃن ٿا) – خلعَت.

– **جورو ڍڪائڻ:** وڳو ڍڪائڻ – پوشاڪ پهرائڻ – خِلعَت پهرائڻ.

• **جوريجي:** اسم خاص. تعلقي ڪراچيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جوڙَ:** ث. جُٽ ـ تعدِّي – سيڪت – سزا.

– **جوڙَ پُجائڻ:** سيڪت ڏيڻ – تعدّي ڪرڻ.

• **جَوَڙَ (ل):** بَڪَ – لباڙ.

• **جوڙَ ج جوڙُون:** ث. "جوڙڻ" مصدر مان اسم. ٺاهپ – بناوت – خلقت (جهان جي) گهات – آڏاوت – سِٽَ – سِٽاءُ – رِٿَ – تجويز. مخلوق "ڏٿي جي جوڙَ". قدرت – ڪاريگري. (صفت) مهاندو – بيهڪ – شبيهہ. "ٻاروچا ٻيا گهڻا، تو جيءَ جوڙَ ناهي ڪو جَتُ" (چڱو جت). شين جو ميلُ. ملائڻ جو ڪم. رياضيءَ موجب انگن کي ملائڻ جي حالت. جماعت – مجلس – قطار.

– **جوڙ اُپتَ:** ث. ڪن ٻن يا وڌيڪ انگن جي جوڙ ڪرڻ مان مليل انگ – جوڙ جو نتيجو (ٻن، ٽن ۽ چئن جي جوڙ اُپت آهي نَوَ. ٢ + ٣ + ۴ = ٩).

– **جوڙجَڪَ:** ث. بندوبست – انتظام. بناوت – ٺاهَ ٺوهَ.

– **جوڙون جوڙڻ:** رٿون رٿڻ – اٽڪلون رٿڻ – قدرت سان عجيب شيون پيدا ڪرڻ – عجيب ڪم ڪرڻ.

• **جوڙُ:** صفت. [سن. جوڊ] پورو – ٺهڪندڙ – ڪٺپ. ملي ايندڙ. جهڙو – جيسِيُ – جِيسُ – جيڏو – برابر – مَٽُ. ثاني. جمع – گڏ – پيڙو. شَرِيڪ – ساٿي. تندرست – چڱو ڀلو – جوڀ. "عاشق جان تو جوڙ، تان تو سُڌ نہ سُورجي" (خان زئي).

– **جوڙائي:** ث. صحت – تندرستي – چاقائي – چڱيلائي.

– **جوڙُ جِيسُ:** صفت. مَٽُ – برابر – ثاني – جهڙو.

• **جوڙُ ج جوڙ:** ذ. سَنڌُ – ڳنڍُ – ٽاڪو. ميل – ميلاپ. مِلڻ.

Gul Hayat Institute

ناهه — صُلح. جملو — جوڙ اَپت — ٽوٽل. ڪنهن به شيءِ جو ٻن (نرماد) جو عدد.

— **جوڙ ڪرڻ:** ملائڻ — ڳنڍڻ. ٽوٽل ڪرڻ — ميزان ڪرڻ — جمع ڪرڻ — ڪٺو ڪرڻ.

— **جوڙ جِنسار:** ذ. هارسينگار — ناهه ٺوهه — زيب زينت.

• **جَوڙا:** ذ. [جَوڙو ج جَوڙا] هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. ڪنهن به ڳهه جي ڪناري ڪان لڳل سنهڙا ذرڙا يا مڇليون — هٿ سان ٺهيل ننڍڙيون ننڍڙيون شيون.

• **جوڙتُو جوڙو:** صفت. جُڙتو — جعلي — ڪوڙو — نقلي — هٿ جو ٺهيل.

• **جوڙڻُ، جوڙڻ:** مصدر. ناهڻ — بنائڻ — تيار ڪرڻ. گڏ ڪرڻ — ملائڻ — گڏڻ (حصا يا عضوا) — ميلاپ ڪرائڻ — ڳنڍڻ. اَڏائڻ (جاءِ). مرمت ڪرڻ. ڳنڍ ٽوپ ڪرڻ. جوڙ ڪرڻ — ٽوٽل ڪرڻ. ڏسو "جُڙڻ".

— **جوڙ ج جوڙوَن:** ث. مصدر. "جوڙڻ" مان اسم. بناوت — ناهپ. سِٽا. ترتيب.

— **جوڙائي جوڙائي:** ث. ٺهرائي — گهڙائي (گهه جي).

— **جوڙائتو:** صفت. ٺهندڙ — موزون — جڳائتو — ٺهڪندڙ — ٺيڪ — پورو — مناسب.

— **جوڙائڻُ:** مصدر. "جوڙڻ" مان متعدي بالواسطه. ٺهرائڻ — بنائڻ. تيار ڪرائڻ.

— **جوڙ توڙ:** ث. پيچ گهڙ. بندوبست. ناهه ٺوهه.

— **جوڙتي:** ث. جوڙڻ جو ڪم — ناهڻي — ناهپ — بناوت.

• **جُوڙڻُ (ل):** مصدر. بَڪڻُ. ڏندين پوڻ — وڙهڻ.

• **جوڙو ج جوڙا:** ذ. [برا. جُتَ. سن. يُڪتَ. يُج = ملڻ] جُفت. هڪجهڙيون ۽ هڪ جيڏيون گڏ به شيون (جهڙوڪ ڍڳن جو جوڙو، جيتن جو جوڙو سڳين جو جوڙو وغيره) ٻه شيون.

— **جوڙئون:** (جوڙ + ئون) جوڙي مان — ٻن مان — نرماد مان. "ڪري پاڻ ڪريمُ، جوڙئون جوڙ جهانَ جي" (شاهه).

— **جوڙي:** نر ماد ٻه جڻا. زال مڙس. اُت جي پلاڻ جا اڳيان ڪاٺ جا ٽڪرا. (ث) جوڙي ج جوڙيون. جوڙو جوڙو — ٻه ٻه جڻا.

— **جوڙو جُڙيو هجي:** زال ۽ مڙس سلامت هجن (هڪ دعا).

— **جوڙو ڪرڻ:** ڪنهن به اڪيلي شيءِ سان ٻي به گڏڻ. ملهه وڙهڻ. ٻئي ملهون ڪرڻ. ٻي ملهه وڙهڻ. ٻي به ڪافي ٻڌائڻ.

— **جوڙا ميڙا ڪرڻ:** اڌوري ڪم کي پورو ڪرڻ — رهيل پلوءِ وٺڻ.

• **جُوڙو ج جُوڙا:** ذ. وانگوڙو — جهُوڙو.

• **جوڙوئو:** اسم خاص. تعلقي مٺيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جوڙي ج جوڙيُون:** ث. اَڏاڻي تي اُٽيل ڪپڙي جو تاڪيو. ديسي ڪپڙي جو تاڪيو (جو عموماً چوويهه هٿ ڊگهو ٿئي ۽ بر ۾ هڪ هٿ ٿئي). "جوڙو" جو مؤنث. جُٽ.

— **جوڙي پوتي:** ث. سادن ڪپڙن جو وڳو — همراه ـ ساٿي پائيوار.

— **جوڙي نصيب ٿيڻ:** ڪفن نصيب ٿيڻ.

• **جوڙي ج جُوڙيُونُ:** ث. بندل (پنجويهه بيڙين جو) جهُوڙي.

• **جَوزُ:** ذ. [ع] اخروٽ. اڪروٽ — جائڦلَ.

— **جَوزهندي:** ذ. ناريل.

• **جَوزا:** اسم خاص [ع] آسمان جي هڪ برج جو نالو، جيڪو ٻن جاڙن ڇوڪرن جي شڪل جهڙو آهي.

• **جُوسرو ج جُوسرا (ل):** ذ. ننڍي جُوءِ ـ سيُمُ. جُوءِ.

• **جوسي ج جوسي:** ذ. جوتشي. (صف) جيڏو — هم عمر.

• **جوشُ:** ذ. [ف. جوش < جوشيدن = ٽهڪڻ] پاڻيءَ جو ٽهڪو — اُٿلَ — اوبارو — اوبر. گرمي. شدّت. تيزي — تيڪ — لهرَ — موجَ — ڪاوڙ — چڙ. قهر — غضب. جذبو. شوق. مستي.

— **جوشارو:** ذ. صفت. جوشائتو — جذباتي.

— **جوشائتو:** ذ. صفت. جوش وارو — ڪاوڙيل — جذباتي.

— **جوش ۾ اچڻ:** اوبارو ڪائڻ — غُصي ۾ اچڻ — اُٿلَ يا ٻوڏ ڪرڻ (پاڻي) پڙڪي وڃڻ — جذبي ۾ اچي وڃڻ.

— **جوش، خروش:** ذ. هُل هنگامو. گوڙ گهمسان — تمام گهڻو غُصو — ڏاڍي ڪاوڙ.

• **جوشانده:** ذ. [ف] ڪاڙهو (پيڻ جو).

• **جوشي (ٿ):** [سن. جيوتشنِ + ڪَ] اسم خاص. برهمڻ جي هڪ ذات جو نالو. ڇانورن جو هڪ قسم.

• **جوشي واري:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جُوعُ:** ث. [ع] بُکَ — لَنگهڻُ ـ اِشتها.

• **جُوفُ:** ذ. [ع. جِيفَة = ڊوَنڊ. لاش] ڊوَنڊُ — مُردار جانور — مفت جو مال — لالچ — لوڀ — طَمَع. هَبَچ — ناجائز فائدو.

— **جُوفِڙيارو، جوفيارو:** ذ. صفت. لالچي — لوڀي — هَبچي — طمعي. ناجائز فائدي جو خواهشمند.

• **جُوفو ج جُوفا:** ذ. [ع. جِيفَة = مُردار] لوڀ — لالچ — طمع. حريص. دنيا. ڌنُ. گَرَجو مٿو — تِيرَ جو مُنهن. ڏسو "جُوف".

Gul Hayat Institute

— **جوفيائي:** ذ. صفت. لالچي – لوڀي – طمعي – حريص – هٻڃي.
— **جوفي جوجهان:** ذ. لالچ جوجهان – طمع يا حرص جي دنيا.
— **جوفي جوجهان ڇَڏڻ:** لالچ نه رکڻ – حرص ڇڏي ڏيڻ.
• **جُوفو ج جُوفا:** ذ. "جوفو" جي بگڙيل صورت.
• **جَوق (جُوق):** ث. [ع. جَوّق = انبوهه ڪرڻ] جماعت. مجمع – انبوهه – هجوم – گروهه – ٽولو – ڀيڙ – ميڙ – ٽِڪين جو ولَر.
— **جَوق دَرجَوق:** ظرف. ٽولي پٺيان ٽولي – ٽولين پٺيان ٽوليون.
• **جوڪَرُ ج جوڪَرَ:** ذ. صفت. [انگ. Joker] جرچائي – مسخرو – پتن جي تاس ۾ هڪ پتو (جو باونجاهه پتن کان الڳ ٿئي).
• **جُوڪ:** ث. تور – وزن. بَخشش – ڏاتَ – پرک – جاچ – انداز – ڪَسوٽيءَ تي لڳائي ڏسڻ. ڏسو "جوکڻ".
• **جُوڪهُ ج جوڪَ:** ذ. تن ڪاٺين جي ٽيڪ تي ٻڌل ڪانٽوءَ جيو سامان. خيال (ث).
• **جَوڪار:** ث. ٻسارڪي وکرجو هڪ قِسم.
• **جوکائڻُ (ل):** مصدر. بخش ڪرڻ – بَخشڻ. ويرونڻ.
• **جوکَمُ:** ذ. [سن. يوگ + کِيشمر] خطرو – ڏِپُ – ڀؤ. انديشو. نقصان – مشڪل ڪم – ڇيهو – خَسارو – گهاٽو – مصيبت – بلا – آفت.
• **جوکم جومالُ:** ذ. قيمتي مال – مهانگيون شيون.
— **جوکڻ (جوکَڻ):** مصدر. [سن. جوشَ (ث). جُشُ = پرکڻ] تورڻ – وزن ڪرڻ.
• **جوکو ج جوکا:** ذ. انديشو – ڏپ – ڀؤ. نقصان – خوف – خطرو – جوکم.
— **جوکائتو ج جوکائتا:** ذ. صفت. جوکي وارو – نقصان وارو – انديشي وارو – خطري وارو. (ث) جوکائتي ج جوکائتيون.
— **جوکو رسڻ:** نقصان رسڻ. گهاٽو پوڻ.
• **جُوکو ج جُوکا:** ز. صفت. سکڻو – سُڃو – پينگيو – ڪنگل – ڪنگال – مُفلس – هٿين خالي – نادار.
— **جُوکائي ج جُوکائيون:** ث. سُڃائي – پينگيائي – ڪنگلائي – مفلسي – ناداري.
• **جوکيا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **جوکو (ث):** اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.
• **جوکِيرُ:** ذ. گهڻي کائڻ سبب بد هاضموءَ پيٽ تي بارُ – آڦري. جوکِيرُ.
• **جوکِيرجڻ:** فعل مجهول. گهڻي کائڻ سبب پيٽ تي بار ٿيڻ – آڦرجڻ – جوڳرجڻ – بدهضمي ٿيڻ.
• **جوڳَ ج جوڳُون:** ث. [سن. يوگَ. يُجْ = ملڻ] نار يا هرلي ۾ وهندڙ جانور (ڍڳي اَٺ). نار يا هرلي ۾ وهندڙ جانور جي وهڻ جو مدو (ڏيڍ پهر ٻه پهر اڍائي پهر). نار يا هرلي ۾ جوڙو ڏاندن جو (ث) – "هيڪل" جو ضد. وارو سزا – سيکت.
— **جوڳَ پٽڻ:** نار يا هَرلي ۾ ڍڳن جو جوڙو ڇڏڻ.
— **جوڳَ ڏيڻ:** همراهي ڪرڻ – مدد ڪرڻ. جهڙي تهڙي مهل ڪرڻ – وقت ٽپائڻ. سخت تڪليف ڏيڻ. سزا ڏيڻ.
— **جوڳَ مَٽڻ:** نار ۾ ڏاندن جو هڪ جوڙو مٽائي ٻيو ڇڏڻ.
— **جوڳ وهڻ:** پنهنجو وارو يا حصو پورو ڪرڻ – مهل سر مدد ڪرڻ – مهل پوري ڪرڻ.
• **جوڳ:** ث. هڪ راڳڻي جو نالو.
• **جوڳُ ج جوڳَ:** ذ. [پرا. جوگو. سن. يوگ. يُجْ = ملڻ] ميلاپ – وصل (اُپائيندڙ سان). مراقبو – ڌيان – سماڌي. ڌيان ڄمائي روح سان ملي وڃڻ. ذڪر فڪر ذريعي معرفت حاصل ڪرڻ جي حالت. تارن جو ميلاپ (جنهن جي حساب سان نجومي اڳڪٿيون ڪندا آهن). جوڳي فقيرن جو زُهد. تَپسيا وغيره. گرهڻ جي موقعي تي گرهڻ جي گردان جون ڪي جايون. نصيب جي گهڙي – سُڌوري گهڙي – نيڪ ساعت. جسماني عمل (روحاني عمل جي برعڪس) مَن جي خواهش کي روڪ. ٻنگ جو ڦوڳُ – جوڳو. جڙي ٻوٽيءَ جو علم ۽ عمل. سزا – سيکت. ڪشٽ – ڪشالو – سختي – تڪليف. (صفت) ٺهڪندڙ – موزون – پورو – ٺيڪ (ظرف) ڏانهن – لاءِ واسطي. واپاري خطن يا هُنڊين ۾ سري واري نشاني (جا ظاهر ڪري ته اُها هُنڊي يا خط فلاڻي ماڻهوءَ ڏانهن موڪلڻو آهي). مناسب – واجبي. لائق – قابل. سهائيندو – جُڳائيندو.
— **جوڳَ پچائڻ:** ڏاڪڙا ڪيڻ – تڪليفون سهڻ – ڪشالا ڪيڻ. چِلو پچائڻ. تَپسيا ڪرڻ.
— **جوڳ وجهڻ:** جوڳي ٿيڻ – فقيري اختيار ڪرڻ. ڪنهن به ڪم تي سندرو ٻڌي هلڻ. "ڪديئر ڪاڇوني، وڌم جوڳ جتن لاءِ" (شاهه).
— **جوڳاڻُ (ل):** ذ. گهوڙي جي خوراڪ – ڪاڌو – قُوتُ "وکيل گهوڙن کهڙا جوڳاڻ".
• **جوڳِتا:** ث. لائقي – موزونيت – ناهوڪائي.

Gul Hayat Institute

• **جوڳرا (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **جوڳرجڻ:** فعل مجهول. جوڳيرجڻ پيٽ جو – آڦرجڻ – بدهضمي ٿيڻ.
• **جوڳڙيو جوڳڙِيا:** ذ. اڪيلو ڏڱو (نارَ ۾ وَهندڙ) هيڪل وهندڙ ڏڱو.
– **جوڳڙيا ڦٽائڻ:** جوڳَ پوري ڪيلَ ڏڱو. نار يا هرلي مان ڇوڙي ٻيو ڏڱو ٻڌڻ.
• **جوڳو ج جوڳا:** ذ. [سن. يوگـيَہ] ڦوڳ (ڀنگ جو). (صفت) مناسب – لائق – جڳائيندڙ – موزون – ٺهندڙ – واجب – ٺيڪ – پورو – واجبي. (ث) جوڳِي ج جوڳِيُون.
– **جوڳي جُٽ ڪرڻ:** چڱي طرح سيڪت ڏيڻ – مناسب سزا ڏيڻ. لائق ۽ موزون سيڪت ڏيڻ.
• **جوڳي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي واره ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
• **جوڳي ج جوڳِي:** ذ. [سن. يوگِي. يُجْ = ملڻ. جيڪو پنهنجو ڏيان ڏڻيءَ سان ملائي) جوڳ ڀڃائيندڙ. هندو فقيرن جو گروهہ (جن جو اصول زهد ۽ تپسيا ذريعي خدا سان ملڻ جو هوندو آهي). سنياسي. نانگ جهليندڙ فقير. سيلاني فقير. (ث) جوڳڻ. جوڳياڻي ج جوڳڻون. جوڳياڻيون.
– **جوڳِيَسرُ جوڳِيسَرَ:** ذ. [پرا. جوئيسَر. سن. يوگيشْوَر] جنهن جوڳ ساڌيو هجي. ڪامل درويش – پهتل فقير – تپسِيْ – تَپْشِيْ – وڏو جوڳي.
• **جوڳيرُ:** ذ. جوڳير.
• **جوڳيڙو (ٿ):** ذ. گاهہ جو هڪ قسم. ٻوٽي جو هڪ قسم (چارنِ جي ٻاڙ ۾ اُڀري، ڦڪن گلن جي ڀَڪِي ڏانڌي ٿئيس. هرڻ ۽ ٻڪري ڪائيس).
• **جوڳينڙو:** اسم خاص. گاهہ جو هڪ قسم (ڦڪن گلن سان ڳتيل ڏانڊيون. ٻن ڪين ٽين. ڪٻڙن جي ٻاڙن ۾ ٿيندڙ. تمام سهڻو. جڻ ڪنوار ٻوٽي) ٻٽي ڪُنوار.
• **جَولانُ ج جَولانَ:** ذ. [ع. جَوَلان. جَوَل = ڇوڏاري ڦرڻ] چڪرُ – چالَ – ڇلانگ – ڪُڏُ – گهُمرو – چَڪرو – ڦيرو – چرُ چرُ – ڊوڙ – جوشُ – جوهُ – جذبو – ڪاوڙ – ٽپو – ڦيراٽي.
– **جولان اچڻ:** ڪاوڙ اچڻ – جوش اچي وڃڻ.
– **جولان چڙهڻ:** ڪاوڙ چڙهڻ – جوش چڙهي وڃڻ.
– **جولان گاهَ:** ذ. گهوڙن جي ڊوڙائڻ جي جاءِ. لڙائي جو ميدان. گهوڙن کي ڦيراٽيون ڏيارڻ جي جاءِ.
– **جولاني:** ث. گهوڙي جي ڊَوڙَ – طبيعت جي رواني يا تيزفهمي – ڦُرتي – چالاڪي – چُستي.
• **جولاهَ:** ذ. جَولانُ – ڦـُرتي – چستي – رواني – جوش.
• **جولاهو (جُلاهو) ج جولاها:** ذ. ڪوري – ڪپڙي اُڻڻ جو پيشو ڪندڙ
• **جُولاءِ** ذ. [انگ. July] عيسوي سال جي ستين مهيني جو نالو.
• **جُوم**ُ: ذ. زُوم – تيزي – زور – طاقت – ڪاوڙ.
– **جُومڪُ (ت)، جُوميلُ (ٿ):** صفت. ڪاوڙيل.
• **جُونْ. جُونْءِ ج جُونْ. جُونْئُونْ. جُيُون. جُونئيُونْ:** ث. جيت جو هڪ قسم (جو وارن يا ڪپڙي ۾ پيدا ٿئي. هي جيت رت چوسي جنهن مان خارش جي بيماري ٿئي. رِندُ (ت) ٽولهر.
• **جون. جونْءِ ٿيڻ. لڳڻ. وڃڻ (ت):** ڪجيءَ کي هڪ بيماري ٿيڻ.
– **جون پير هلڻ:** تمام آهستي هلڻ – ڏيري ڏِيري هلڻ.
– **جونسرَ:** صفت. جون وانگي آهستي هلندڙ وهٽُ، ماڻهو وغيره.
– **جونءِ مان جوءِ ٿيڻ (ت):** خَسيس شيءِ جو اهميّت حاصل ڪرڻ. آڪرُ ڏيڪارڻ – جيِٽَ منجهان وڏي وجي انسان ٿيڻ.
– **جون نِنڊ ۾ هئڻ:** پوري سانت ۾ هئڻ – آرام سان يا سُکي هئڻ – ڪوبہ خوف خطرو نہ هئڻ.
– **جونْئِرُ ج جونئِيرَ:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جنهن کي جيُون ٻُرڪنديون هجن.
• **جُونِ:** ذ. [انگ. June] عيسوي سال جي ڇهين مهيني جو نالو. اسم خاص تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
• **جُونْلِي (ٿ):** ذ. گاهہ جو هڪ قسم.
• **جونْجـرُ (ٿ):** ذ. اهو ماڻهو جنهن جي بدن تي گهڻا ۽ گهاٽا وار هجن.
• **جونجهَ (ل):** ث. نظر. وَسُ.
• **جُونجها (ت):** ذ. سنهيون ڪانيون – ڇينْيا – جهينيا.
• **جُونجهارو ج جُونْجهارَ:** ذ. [سن. يُڌ = لڙائي +ڪار]. جوڌو. پهلوان – جهونجهار.
• **جُونْرا:** ذ. جيرا – جگر. "جونرا انهيءَ جوءِ جا. گوري جٺن ڪاٽا."
• **جُونگُ:** اسم خاص. اوٻاوڙي ۽ دادو تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
• **جونْگـلُ:** اسم خاص. تعلقي ٺل ۾ هڪ ديهہ جو نالو. هن نالي جوان تعلقي ۾ ڳوٺ بہ آهي جتي ڀهوڙن جي آبادي آهي.

• **جُونڪو**: اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَونڪَ ج جَونڪَ**: ذ. "ذوق" جي بگڙيل صورت.

• **جُونڻَ (ٿ)**: ذ. ڪُرُونڊڙو ٿي ويهڻ.

• **جُونڻ اسم خاص.** تعلقي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ ڦتل ڳوٺ جو نالو.

• **جَوڻ ج جَوڻون**: ٿ. ڍڳي يا پاڏي جي مُنڍيءَ جي شوروي جي (اُٺ ڪي) اوتڻي (ل). ڪُنَل ٻڪريءَ جي سارِ (ڪ).

• **جُوڻ**: ٿ. [سن. يونِهُ = پرا: جَوڻِ سن. يَونِـ] جَمَ — جنم — پيدائش. هندن جي عقيدي موجب ڪنهن ساهواري جي وفات بعد ان جي روح جو ٻئي جسم ۾ اچي جنم وٺڻ — تناسُخ — آواگون. جوڻي — قالب — چولو.

— **جوڻ وٺڻ**: هندن جي عقيدي موجب ٻيو جنم وٺڻ — قالب بدلائڻ — وري ٻئي جسم ۾ جنم وٺڻ.

• **جُوڻا**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ڪوٽ ڏيجي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جوڻاس**: اسم خاص. تعلقي پني عاقل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جوڻالو**: اسم خاص. تعلقي موري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جوڻانواز**: اسم خاص. تعلقي ٺٽي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جوڻائي**: اسم خاص. ٽنڊي محمد خان ۽ واره تعلقن ۾ ديهن جو نالو. وارهه تعلقي ۾ هڪ وات ۽ هڪ ڳوٺ جو نالو.

• **جوڻاهُ**: اسم خاص. تعلقي ڏڳهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جُوڻيٽ**: ذ. صفت. چوري ٿيل مال جو ڏسُ پتو ٻڌائيندڙ — باڪو (ٿ) ڀَنگ وٺندڙ. چغلخور.

• **جُوڻي ج جُوڻيُونِ**: ٿ. چوري ٿيل مال يا چور بابت خبر. چوري ٿيل مال يا چور بابت خبر ٻڌائڻ جي عيوض ورتل معاوضو — ڀَنگ.

— **جُوڻيٽ (جُوڻڻ)**: ذ. صفت. اهو ماڻهو جو چوري ٿيل مال يا چور متعلق خبر ٻڌائي ۽ انهي مخبري عوض ڪجهه رقم وٺي — باڪو (ٿ). چغلخور — مُخبر — جاسوس.

— **جُوڻي ڪڍڻ**: چوريءَ جو راز کولڻ. چور ظاهر ڪرڻ. چغلي هڻڻ — چوريءَ بابت خبر ڏيڻ — پتو لڳائڻ.

• **جوڻيجا**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. شڪارپور، ڦنبس ديري محبت، ٺٽي، شهدادڪوٽ، عمرڪوٽ، ۽ ميرپورخاص تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جوڻيجاڻ**: اسم خاص. تعلقي ميرپور بٺوري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جوڻيجائي**: اسم خاص. تعلقي سنجهوري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جُوهي** ذ. نَظَر — تَڪَ — گهُورَ — ديدَ — لالچي نگاهه — لالچ سان اک وجهي ويهي ڏسڻ جي حالت (ڪاڏي وغيره ۾)، طمع جي نظر — جُڪَ — چَپ — ڏَتُ.

— **جُوهَ اُڙائڻ**: جُوهَ وجهڻ — گهُورڻ — گهور وجهي ويهڻ — گهڻو وقت تڪيندو رهڻ.

— **جُوهڙ ج جُوهڙو (ڪ)**: ذ. صفت. جُوهَ وجهندڙ — ناظرو. گهاٽو — تاڪو — لِڪي شڪار ڪندڙ.

— **جُوهَ وجهڻ**: نظر وجهي ويهڻ — گهُوري ڏسڻ — تڪڻ — ديدَ وجهڻ — لالچ سان اک وجهي ويهڻ (ڪاڏي وغيره ۾) — هڪ هنڌ ڌانهن گهڻو ۽ لاڳيتو نهارڻ.

• **جوهاري (ٿ)**: ٿ. اُها رقم جو گهوٽيتا پنهنجي ناموس خاطر ڪنوارين ڪي ذيڀ ڪان وڏيڪ ڏيندا آهن.

• **جَوهَرُ**: [سن. جيوَ = روح + هَرَ. هُر = ڪٽڻ]. آپ گهات، جيئري پاڻ جلائڻ.

• **جوُهَر**: ٿ. پانجاري. جُڳ (بلوچڪي). "جُڳ، نگار، شتنگيون، بيا تَهڻَڪ تلاڪار" (الياس جدغال).

• **جوهَرُ جَوهَرَ**: ذ. [ف. جَوهَر] اصل شيءِ ـ اصل ذات — سرشتُ — ماده. مايو. رُوح — سَتُ — مغز — عرق — نچوڙ — سارُ — تَتُ. طاقت — سگهه — قُوّت. ماهيّت — خاصيّت. اها خاصيت جا ڪهي شيءِ تي مدار نہ رکي. ڳڻ — خُوبي. اصليت. ڪمال — لياقت. پيدُ — راز. چمڪو. پاڻي (هٿيار جي) — آبُ. تلوار جي تيزي. چمڪ ۽ چِٽَ وغيره. ڪنهن شيءِ جو روح (جيئن ڦودني جو جوهر وغيره).

— **جوهَرُدار**: ذ. صفت. جوهر وارو. جنهن ۾ جوهر هجي. آبدار (تلوار).

— **جوهَرُ ڏيکارڻ**: ڳڻ ظاهر ڪرڻ. شخصي قابليت يا هنر ظاهر ڪرڻ — اثر ڏيکارڻ (ڪنهن شيءِ جو).

— **جوهر کُلڻ**: هنر ظاهر ٿيڻ — خوبي پڌري ٿيڻ — قابليت ظاهر ٿيڻ.

— **جوهر لَطيف**: ذ. لطيف مادو جو نظر نہ اچي (جيئن روح وغيره) — سنهي ۾ سنهو مادو — باريڪ ۾ باريڪ عنصر.

— **جوهري**: ذ. جوهر وارو — تيز. آبدار (هٿيار) — پاڻي ڏنل — پاڻي چڙهيل.

• **جَوهَرُ، جَوهَرَ ج جوهر جواهرات**: ذ. [ف. گوهَر] هِيرو — ماڻڪ — رَتن.

Gul Hayat Institute

– **ڄوهري، ڄوڦري، جوهريو:** ذ. صفت. جواهرات جو واپاري – جوهر فروش.

• **جوهر (ڪ):** ث. پاڄاري (هَـرَجي). بوند بوند (ل).

• **جوهڻ:** مصدر. ڏکوئڻ – رنجائڻ – تڪليف ڏيڻ – ستائڻ – تنگ ڪرڻ – ايذاء رسائڻ. وڙهڻ – دٻائڻ – ڌمڪائڻ – رعب ڄمائڻ – هيسائڻ. قبضي ڪرڻ – تابع بڻائڻ.

• **جوهڻ، جوهڻُ:** مصدر. گهُورڻُ – تَڪِڻ – اک وجهي ويهڻ – جُوهه وجهڻ. نظر هڻڻ. گهُوري ڏسڻ.

• **جوهو:** اسم خاص. ميرپور خاص ۾ گهوڙا ٻاري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جُوهو ج جُوها:** ذ. وٽن جو ٿورو جهڳٽو – جهَمَٽُ – ويڙهه – جهُڳٽو. جهوٽو (واءُ جو). ٿورو وسڪارو (مينهن جو). اوهيرو. آنڌي. (اسم خاص) تعلقي سيوهڻ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جوهِـڻُ:** صفت. گهاتو (جهنگ).

• **جوهي:** اسم خاص. دادو ضلعي ۾ هڪ تعلقي، تنهن ۾ ديهه جو نالو. شهر جو نالو (اصل ۾ جُوهي = وٽن جي هُڙي).

• **جوءِ ج جوئيُون، جويون:** ث. [پرا. جايا. سن. جايا] زال ـ گهرواري – استري.

– **جوئيتو ج جوئيتا:** ذ. صفت. زال وارو – شادي شده. زنانو – مُجو – زَن مُريد.

• **جُوءِ:** ث. جُوهه.

– **جُوءِ لائڻ، وجهڻ:** جُوهه وجهڻ.

• **جُوءِ ج جُويُون:** ث. [ف. جاءِ] جاءِ ـ هنڌ – ماڳ. "وار وسيلن کي وڃائي، جُوءِ هُوءِ جٺري وساءِ" (شاهه محمد ديدڙ). زمين – ملڪ. مال جي چرڻ جي جاءِ ـ سيم – چراگاهه – مخصوص ايراضي.

– **جُوءِ جا ڳاٻا:** جُوءِ جا رهاڪو. جُوءِ جو چوپايو مال جيڪو نموني طور ڏسي جُوءِ جي آبادي ۽ غيرآبادي جو اندازو لڳايو وڃي.

• **جُوئا ج جُوئائُون:** ث. [پرا. جُوئا. سن. دُيُوت] جُوا (راند) قُمار بازي.

– **جُوئاري:** ذ. [پرا. جُوئار سن. دُيُوتڪار] جُواري – قُمارباز – جوا ڪيڏيندڙ – جُوا جو عادتي.

• **جُوٽُر ج جوٽُريون، جُوٽُرُون:** ث. [سن. يَو + پـَرڪار] اَنَ جو هڪ قسم – پوک جو هڪ قسم (جا خريف ۾ ٿئي سندس قسم: ڳاڙهي، ڪلڻ، ڪَرڪلي، آڇڙي، ساٺڙي، ٽوڙ. ڪوڏڙيو جَنَ پوري، رَهچڙي، ذات چڙي، ذات ڳاڙهي، ڪمانڊڙي).

• **جُوئِندُو:** صفت. [ف. جُستن = ڳولهڻ] ڳوليندڙ – تلاش ڪندڙ.

– **جُوينده يابِندَه:** ڳولهيندڙ لهندڙ – جيڪو ڪوشش ڪندو اهو ضرور مطلب حاصل ڪندو. (چوڻي).

• **جُوي:** ث. [ف] نهر – ندي – واهه – وڏي نالي.

– **جوئبار:** ذ. اها جاءِ جتي نهرون ۽ ناليون گهڻيون وهنديون هجن.

• **جويا:** اسم خاص. هڪ قبيلي جو نالو.

• **جَوِيْن:** صفت. [ف] جَوَن جي – جَوَن منجهان تيار ڪيل.

• **جُهُ (ل):** ظرف. جيئن. جو جئن جو. جئن ٿي. "جُهه تو ههڙو حال وساريو هٿي ٿيون ويسرا" (عيسو).

• **جِهَ:** ث. سَردَري ۾ تنگيل جهابو. زِهَ.

• **جِهَات:** جِهت جو جمع ڏسيون. "پاڻي پسن پاڻ ۾، جهاتي اندر جهات" (منٺار فقير).

• **جِهادُ ج جِهادَ:** ذ. [ع. جَهَد = ڪوشش ڪرڻ] دشمن سان حق ۽ انصاف خاطر جنگ – لڙائي. نفس جي خواهشن کي روڪڻ واري جنگ – نفس اَمّارهُ سان لڙائي.

• **جُهارُ ج جُهارَ:** ذ. [سن. اُوهار] جوڳين جو مرشد اڳيان سلام (جيڪو جهُڪي جهُڪي ڪيو ويندو آهي) نَمَسڪار – سلام. چاڙهه (پاڻيءَ جو) وڏي وِيـَر (سمنڊ جي). نياز. نياپا. "جهجها ڏيج جهار، پانڌي پرين رسول کي" (خليفو نبي بخش). هندن جي هڪ رسم موجب نئين پرڻيل جوڙي جو ٻهريون پيرو ديدار.

• **جُهارڻ:** نمڻ – نِوڙڻ – جهڪڻ. نِمِڙي سلام ڪرڻ. عزّت ڪرڻ. پُوڄڻُ. تيار ڪرڻ. روانو ڪرڻ. "لَنڌي اها لوڌ. جتان جوءِ جُهَاريو" (خان زئي). خيرات ڪرڻ. نئين گهوٽ ڪنوار کي ٻهريون پيرو ڏسڻ.

– **جُهاري:** ث. جُهارُ. نئين پرڻيل جوڙي جو ٻهريون پيرو ديدار. هندن ۾ شاديءَ کان پوءِ گهوٽ جي مائٽن ڏانهن وڃڻ وقت ڪيس مليل مُوڙو.

• **جُهارو:** ذ. جُوڻ جو چِپٽو جو هندو ماٺهو "ماتا ديوي" جي اعزاز ۾ پنهنجي گهر ۾ پوکائيندا آهن. ان لاءِ ته ماتا ديوي راضي ٿي موٽي وڃي ۽ خير جا پير گهمائي وڃي.

• **جَهازُ ج جَهازَ:** ذ. [ع] لغوي معنيٰ ۾ گهر جو سامان. شاديءَ جو سامان. اصطلاح. تجارت جو سامان لڏيندڙ وڏي ٻيڙي. ٻيڙو – غوراب – آگبوٽ (جهاز جا ڪيترائي قسم آهن. هوائي جهاز، ٽوهو جهاز بحري جهاز).

– **جهازِران:** ذ. جهاز هلائيندڙ – ڪپتان.

– **جهازِ راني:** ث. جهاز کي هلائڻ جو علم – مَلاحي.

Gul Hayat Institute

– **جَهازِي ج جَهَازِي:** ذ. جهاز وارو. جهاز هلائيندڙ – جهاز ران.

• **جَهَالَتَ:** ث. [ع] بي علمي – اڻ ڄاڻائي – بي سمجهي – ناداني – ڄٽپائي.

• **جَهانُ ج جَهَانَ:** ذ. [ف] دُنيا – سنسار – لوڪ – سرشتي – عالَمُ. ماڻهو – لوڪ زمين – پُونءِ.

– **جَهان آفرين:** ذ. صفت. جهان پيدا ڪندڙ – خدا تعاليٰ.

– **جهان باني:** ث. بادشاهي – رعيت جي حفاظت.

– **جهان پناهُ:** ذ. دنيا کي پناهه ڏيندڙ. بادشاهه.

– **جهان تاب:** ذ. صفت. دنيا کي روشن ڪندڙ – هڪ مهيني جو نالو.

– **جهان داري:** ث. حڪومت – بادشاهي. دنيا ۾ اُٿڻ ويهڻ ۽ هلڻ چلڻ جا طور طريقا.

– **جهان ديده:** ذ. صفت. اهو ماڻهو جنهن دنيا کي ڪافي ڏٺو هجي ۽ آزمودا پرايا هجن – تجربيڪار – آزمودگار.

– **جهان ڏسڻ:** دنيا کي جاچي ۽ پرکي ڏسڻ – آزموده حاصل ڪرڻ – تجربا پرائڻ.

– **جهانگيرُ:** ذ. جهان فتح ڪندڙ. (اسم خاص) اڪبر بادشاهه جي پٽ نورالدين محمد جو لقب.

– **جهانُ کِلائڻ:** گهڻا ماڻهو پاڻ تي کِلائڻ – بي وقوفي جو ڪم ڪري خلق کلائڻ.

– **جهاني:** ذ. صفت. جهان جو – دُنيا جو – سنساري – دُنيوي.

• **جِهانَ:** ظرف. [سن. ياوَت + سٿاني] جتان.

– **جهان تهان:** ظرف. جتان تتان. ڪيئن به.

• **جهانپُور:** اسم خاص. گهوٽڪي ۽ ڳڙهي خيري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جَهان خان:** اسم خاص. تعلقي سکر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَهان واهُ:** اسم خاص. تعلقي شڪارپور ۾ هڪ ديهه جو ج نالو.

• **جِهتَ ج جَهات:** [ع] طرف – پاسو – ڏِس. لاڙو – لڳاءُ – رغبت. نينهُن – عشق. عزّت – مان – مرتبو.

• **جُهْد:** ذ. [ع] سخت ڪوشش – سٽيو – جَتَن. محنت – ڪشالو – تڪليف – ڏاڪڙو. پورهيو.

– **جُهد پَڻ:** ڪوشُشون ڪرڻ. ڪشالا ڪڍڻ – ڏاڪڙا ڪڍڻ.

• **جهَڙ:** ظرف. جنهن وقت – جنهن مهل.

• **جَهَرُ ج جُهَـرَ:** ذ. [يُگ = پاڃاري + هَر] پاڃاري (هَرجي).

• **جَهڙي جِهڙو ج جهڙا:** ظرف. [سن. ياڌرس] وانگي – جيان – جيئن – وانگر. سمان – برابر. (ث) جهڙي ج جهڙيون.

– **جهڙائي ج جهڙائيون:** ث. مشابهت – مناسبت – ساڳيائي – هڪ جهڙائي – برابري – يڪسانيت.

– **جهڙو تهڙو ج جهڙا تهڙا:** ظرف. رواجي. معمولي – اڻ پورو – ترٽڪڙ ۾.

– **جهڙو تهڙو ڪرڻ:** اڌو گابرو ڪرڻ – اڌ گيدو ڪرڻ. متاڇرو ڪرڻ.

• **جَهْلُ:** ذ. [ع. جَهْل] بي علمي – جهالت – ڄٽپڻو. ناداني – اڻ ڄاڻائي. بي وقوفي. جوشُ – جذبو. ڪاوڙ – غُصو.

– **جَهْلُ مُرڪَّبُ:** ذ. اڻ ڄاڻائي ۽ بي علمي هوندي پاڻ کي علم وارو ڄاڻڻ – وڏي جهالت.

• **جَهلنگُ ج جَهلنگَ (ل):** ذ. جالنگُ. جهبلو (ڪپڙو).

• **جَهَنَّـمُ:** ذ. [ع] دوزخ – نرڳ.

– **جهنّمي ج جَهَنّمي:** ذ. صفت. دوزخي – نرڳي.

• **جَهو ج جَها:** ذ. صفت. گهاٽو (سخت).

• **جهو ج جها:** ظرف. جهڙو.

• **جُهو ج جُهَا:** ذ. جهوٽو (هوا جو) جُوهو (مِينهَن جو). جهڳٽو (وٽن جو).

• **جَهُوَرَ:** ث. وري وَري ڪرڻ يا ٽيڻ واري حالت.

– **جَهُوَرِ پئڻ:** گهڻو چاهه رکڻ – وري وَري ڪرڻ.

• **جُهي ج جُهيُون:** ث. غار. کوپُ. ڏِر (ڪنهن جانور جي). مهڻو ـ طعنو.

• **جَهيجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَهيزُ ج جَهيزَ:** ذ. [ع] ڏاجُ.

• **جَئہ. جئي:** ث. [سن. جَيَہ] فتح – جيت – سوڀ – ڪاميابي. دُشمن جو خاتمو. واهه واهه! شاباس.

• **جئہ جئہ (جئي جئي) ڪار:** ث واهه واهه! خوشيءَ جا نعرا.

• **جُئالُ ج جُئالَ:** ذ. جُوال – بوجهو – ڳوڻ.

• **جِئان:** ظرف. جتان. جيان – جنهن هنڌان – جنهن جاءِ کان. ڏسو "جهان".

• **جِئائين:** ظرف. وانگر – مثل. جتان.

• **جِئِلُ ج جِئلَ (ل):** ذ. جيتُ. ساهوارو – ڪيڙو.

• **جِئَن:** ظرف. جيئن – جهڙيءَ طرح.

– **جِئَن تِئَن:** ظرف. جيئن تيئن – ڪيئن به – هر صورت ۾.

• **جِئَنڊڙو ج جِئَنڊڙا:** ذ. ڳُهه جو هڪ قسم (جو ٻار جي تندرستي برقرار رکڻ لاءِ سُونڻ طور ڪنن ۾ پائجي).

Gul Hayat Institute

• **جِـڻُنڊ زنگيجو:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جڻنڊل ڪوٽ:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جِـئڻُ:** مصدر. جِـئڻُ – جيئرو رهڻ – زنده رهڻ.

• **جَوءُ:** ذ. [ف] جَوَ. ذرو – تورو.

– **جَوءُ پوڻ (ت):** شڪ پوڻ – خيال اچڻ.

• **جَـئُو ج جَـئُوئا (ت):** ذ. جيت جو هڪ قسم – جَـئُو.

• **جَـئُورا ڪَـئُورا لڳڻ (ت):** هورا ڪورا لڳڻ. تڪڙ لڳڻ. خيال ٿي ويهڻ. پريشاني ٿيڻ.

• **جَـئُوڙ ج جَـئُوڙَ (لس):** ذ. مِروَن.

• **جي ج جيئُون (ڪ):** ث. عيب – گهٽتائي.

– **جي وجهڻ:** وِڏَ ڪڍڻ – عيب جوئي ڪرڻ.

• **جِي:** ذ. اِثباتي جوابي لفظ (ظرف) هائو – هان – حالت اضافت ۾ "جو" جي مؤنّث صورت – سَڏَ ڏيڻ جو لفظ.

• **جي، جيءُ:** امر جيئرو ٿي – جيئرو رَهُ (مصدر – جيئڻ منجهان).

• **جياپو:** ذ. [سن. جِيوَ] جيئڻ جو مدار – جيئڻ جو سبب. حياتي – زندگي – لاڳاپو – گذارو – گذران.

• **جِيارڻُ:** مصدر. [سن. جِيوَهُ] زنده ڪرڻ – حياتي ڏيڻ.

– **جِيارو:** صفت. جياريندڙ.

– **جِي جيارو:** ساهه وجهڻ وارو – معشوق.

• **جِيامَلُ:** اسم خاص. تعلقي شهداد پور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جِيانُ:** ظرف. جِتان – جيئن – وانگر.

– **جيان تيان:** ظرف. جيئن تيئن.

• **جيائين:** جيئن ئي. جتان ڪان.

• **جيبُ ج جيبَ:** ذ. [ع. جَابَ = دامن ڪترڻ] ڪيسو – گـُوندو.

– **جيب خرچُ:** ذ. ڪيسي خرچي. ريزڪي خرچ – ڪاڏي خوراڪ کان علاوه خرچ.

• **جيبَڪُ (لس):** ذ. ڪـُکن مارڻ جي ڪم ايندڙ پارو.

• **جِيتُ ج جِيتَ:** ذ [سن. جَنتَ] تمام ننڍڙو ساهوارو – ڪيڙو – مڪوڙو – جِـنڊُ.

– **جِيَّتامُ ج جِيَّتامَ:** ذ. ننڍڙو جيت – تمام ضعيف (ساهوارو). پِسُونُ.

– **جِيتامڙو ج جيتامڙا:** ذ. "جيتام" جو اسم تصغير.

• **جيتَـرُ:** ظرف. جيستائين.

• **جيترو ج جيترا:** صفت. ظرف. جنهن مقدار يا انداز جو.

– **جيترا ماڻهو اوترا واتَ هڻڻ:** گهڻيون ڳالهيون ٿيڻ – چوبول هڻڻ – چِـميگويون گهڻيون ٿيڻ.

• **جيتڻُ:** مصدر. [پرا. جِتَـئـ. سن جَيَہ = جيتڻ] شڪست ڏيڻ – فتح پائڻ – ماري مَچائڻ – غالب پوڻ – ڪـَٽڻ – سوڀ حاصل ڪرڻ – مات ڪرڻ.

– **جِيتَ:** ث. فتح – سوڀ – نُصرت – ڪاميابي – غَلبو – بَرتري – فوقيّت.

– **جِيتائـُـو ج جِيتائـُـا:** جيت وارو – فتح سان – سوڀائتو – مُهت سان – سوڀارو – فاتحُ.

– **جِيتائڻُ:** مصدر. "جيتڻ" مان متعدي بالواسطه. فتح ڪرائڻ – ڪـَٽائڻ.

– **جِيتجَڻُ:** مصدر. "جيتڻ" مان فعل مجهول. سوڀ ٿيڻ – فتح ٿيڻ.

• **جِيتو (ت):** ذ. جيتُ.

• **جيتوڻي، جيتوڻِي، جيتوڻيڪ:** ظرف. جيستائين – ايتري قدر جو. اگرچه – انهيءَ هوندي به جو.

• **جيٺُ ج جيٺَ (ت):** ذ. [سن. جُيشٽَ] وڏو ڏيرُ – مڙس جو وڏي ۾ وڏو ڀاءُ.

– **جيٺاڻي ج جيٺاڻيُون:** ث. [پرا. جيٺناڻِي. سن. جُييشٽَ + اَنِي] وڏي ڏيرياڻي. جيٺَ جي زال.

• **جَيپان جَـپارَ (ت):** اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جِيجان ج جِيجاڻُون:** ب. ماءُ لاءِ پيار جو لفظ. ماءُ – امڙ – امان. ڪنهن به عورت لاءِ عزت جو لقب. ننڍڙي ڇوڪريءَ لاءِ پيار و لفظ.

• **جيجائُو ج جيجائُو:** ذ. لـِلائـُو – لـِلـُو – جِجائو (ٻارن کي ڏيڄارڻ لاءِ هڪ خيالي ڏيڄارڻ واري شيءِ).

• **جِيجاڻـِي، جِيجيونـِي:** اسم خاص. هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

• **جيجڙا:** ذ. صفت. جيءَ جان وارا (پيءُ) – پيارا (هيءُ لفظ افسوس وقت استعمال ٿئي. مثلاً: بيماريءَ يا موت وقت پار ڪڍڻ مهل چئبو آهي "جيجڙا ابا". ڏک يا مصيبت ۾ ۽ خصوصاً ٻار جڏهن روئندو آهي تڏهن دانهون ڪندو آهي "جيجڙا ابا يا جيجڙي اما").

• **جيجڙي:** ث. ماءُ – امڙ – امان – آئِل.

• **جيجُو ج جيجُو (ل):** ذ. اڻ وڻندڙ شيءِ. ڏينارو – خوف. جُوجُو – ٻائو – ٻلائُو.

• **جَيِّدُ ج جَيِّدَ:** ذ. صفت. [ع. جادَ = نهايت اعليٰ ٿيڻ]

Gul Hayat Institute

زبردست عالم – وڏو قابل. اعليٰ قابليت وارو – نهايت عُمدو.

• **جيڏُ ج جيڏَ**: ذ. جيت.

• **جيڏانهَن، جيڏانهون، جيڏانهين**: ظرف. جنهن طرف ڏانهن – جنهن پاسي.

• **جيڏهان، جيڏهُن، جيڏهين**: ظرف. جيڏانهن – جنهن پاسي.

• **جيڏڙي ج جيڏڙيون**: ث. ساهيلي – سهيلي – ساهيڙي – جيتري – ننڍڙي.

• **جيڏلُ ج جيڏلَ**: صفت. جيڏو – يار – دوست – هم عمر – ساڳئي عمر وارو.

• **جيڏو ج جيڏا**: ذ. صفت. جيترو – مطابق – برابر. مَٽُ – تُل – ثاني – جهڙو، سرتو – همعصر – يار – دوست. (ث) جيڏي ج جيڏيون.

– **جيڏو سرتو**: دوست يار – سنگتي ساٿي – هڪ جيڏو.

– **جيڏائي**: ث. جهڙائي – برابري – يڪسانيت. سُرتائي.

– **جيڏڙو ج جيڏڙا**: صفت. "جيڏو" جو اسم تصغير. ايترو ننڍو. (ث) جيڏڙي ج جيڏڙيون.

– **جيڏو تيڏو ج جيڏا تيڏا**: ذ. صفت. ڪيڏو ب. هرماپ وارو (ث) جيڏي تيڏي.

– **جيڏي ج جيڏيون**: ظرف. "جيڏو" جو مونث. جيتري. (ث) سرتي – ساهڙي.

– **جيڏي سرتي**: ث. ساهيڙي.

– **جيڏي (ت)**: ظرف. جيڏانهن – جنهن طرف – جنهن پاسي.

• **جيرانُ ج جيرانَ (ت)**: ذ. مزو – لطف – آرام. [ع] پاڙيسري "جار" جو جمع.

• **جيرانڊي ج جيرانڊيون**: ث. جيرو – جگر – ڪليجو.

• **جيراڻُ (ت)**: ذ. مَساڻُ. مُقام.

• **جيراڻُ**: مصدر. جيوراڻ (ڪاڏو) – هضم ٿيڻ لاءِ دوا سُتي ڏيڻ.

• **جيرت (ت)**: ث. جتاءُ – هنداءُ – ڌيرجُ.

– **جيرت ڪرڻ**: ترسڻ – بردبار ٿيڻ. لَجَ. رکڻ – ڌيرجُ ڪرڻ.

• **جيرڻُ**: مصدر. جيورڻُ (ڪاڏو) – هضم ٿيڻ – پاءِ پئجي وڃڻ.

• **جيرو ج جيرا**: ذ. پيٽ جي هڪ نازڪ عضوي جو نالو جتي ڪاڏي جي رس منجهان رت تيار ٿئي – زيرو – جيرانڊي – زيرانڊي – جگر – ڪليجو.

– **جيرو جلائڻ**: اندر ساڙڻ – جگر ساڙڻ – ساڙ ڏيارڻ – دل ڏکوئڻ – رنج پهچائڻ – ڏاڍو صدمو پهچائڻ.

– **جيري لاءِ ٻڪري ڪُهڻ**: پنهنجي ٿوري فائدي لاءِ ٻئي کي وڏو نقصان پهچائڻ – خودمطلبي ٿيڻ – رڳو پنهنجي ڀلي جو خيال رکڻ.

• **جيرو**: ذ. [ف. زيره] هڪ قسم جو خوشبودار ٻج.

• **جيرولي**: ث. زناني ڪپڙي جو هڪ قسم.

• **جيرولي ج جيروليون (ٿ)**: ث. ڪرڙي (ڏاس مان نهيل).

• **جيري**: ث. [ف. زيره] هڪ قسم جو خوشبودار ٻج (جيري جي ذات مان پر ان کان ننڍو ٿئي. قسم: ڪاري جيري، سُرهي جيري، ٻلا جيري، اڇي جيري).

• **جيسُ ج جيسَ**: ظرف. جيڏو – ميلُ – جوڙ – مٽ – برابر – هم عُمر – ثاني – جهڙو – نهڪندڙ – مُقابلُ – شريڪُ – ٻيجي.

– **جيسي ج جيسي**: ظرف. جيسُ.

• **جيستائين (جيستائين)، جيسترڻي، جيستوڻين**: ظرف. جنهن وقت تائين. انهي دير تائين. ايتري پنڌ تائين.

• **جيسَرَ**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَيسري**: ث. سري راڳ جي هڪ راڳڻي جو نالو.

• **جيسين**: ظرف. جنهن وقت تائين. جيتر (هي لفظ تائين، توڻي، سوڌو جي اڳيان اچي وقت جي معنيٰ ڏيکاري ٿو ۽ مشروط آهي).

• **جيفو**: ذ. [ع. جيفہ] ڍونڍ – مُردار – جوفو.

• **جيڪب آباد**: اسم خاص. اُتر ۾ هڪ ضلعي، تعلقي، تپي، ديهه ۽ شهر جو نالو. جيڪو جيڪب انگريز جي نالي تي اڏايل آهي.

• **جيڪڏهن**: حرف جملو. جي – اگر – جي ليڪي (شرط جو حرف).

• **جيڪر**: حرف جملو. جيڪڏهن – شال – شَلَ (تمنا جو حرف).

• **جَيڪري**: اسم خاص. تعلقي جاتي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جيڪس، جيڪس**: ظرف. شايد – مبادا – هوند. "جيڪس منهنجي ذات، ڪجهو ٿي ڪيچين ڪي" (شاهه).

• **جيڪو**: ضمير موصول. اهو جو – ڪوب – ڪهڙو ب. (ث) جيڪا.

• **جيڪي**: ضمير. جو ڪجهه – جملہ – سڀ.

– **جيڪي ڪي**: صفت. جو ڪجهه.

– **جيڪي سو**: صفت. جو ڪجهه.

– **جيلُ ج جيلَ**: ذ. [انگ. Jail] قيد – بنديخانو – ٽرنگُ. قيد – سزا (قيد جي).

Gul Hayat Institute

— **جيل پوڪڻ، ڪاٽڻ:** قيد ڪاٽڻ – سزا ڪاٽڻ.

— **جيلخانو:** ذ. جيل – بنديخانو.

— **جيلرُ ج جيلرَ:** ذ. جيل جو وڏو آفيسر.

• **جيل ج جيلون:** ث. لوھ جي ھيڙي (جا پيرن کان وٺي ڳچيءَ تائين ڪنھن ماڻھوءَ کي پيل ھجي).

• **جيلانِ، جيلانھ، جيلانھين:** ظرف. جنھن صورت ۾ ـ جيئن تہ – جو تہ – جيئن – جنھن کان. جنھن مان.

• **جيلاني:** اسم خاص. سيّد عبدالقادر جو اولاد. سيّد عبدالقادر جو لقب (جو جيلان شھر جو ويٺل). (صفت) جيلان علائقي يا شھر جو نالو.

• **جيلاھ، جيلون:** ظرف. جنھن لاءِ ـ جيلانھن.

• **جيمڻُ (ٿ):** مصدر. ڪائڻ. آھت ڏيڻ.

• **جينُ:** اسم خاص. ھڪ ڌرم جو نالو (جنھن جو باني وَرڌ مان مھاوير عيسوي سن کان ٤٧٧ ورھيہ اڳ ٿي گذريو آھي. جِيني خدا جا قائل آھن).

• **جيني ج جينِي:** صفت. جين ڌرم جو مڃيندڙ.

• **جينيا، جينڤا (ل، ٿ):** ذ. منجھيل وار. پِيوت وارَ. ڄينيا.

— **جينئو جينئي (ٿ):** ذ. صفت. مُنجھَيلَ وارَنِ وارو. پِيوت وارن وارو.

• **جينجھَر، جينجھري (ل):** ث. سنھي سُڪَلَ ڍِينگري.

• **جينڪا، جينھَل (ٿ):** ث. سنھي بُوندَ – ڦُڙ ڦُڙ.

• **جينگَرُ:** ذ. مڇيءَ جو ھڪ قسم (ڪڳي جھڙي مُنھَن ۽ سينگاري جھڙي پُڇ سان).

• **جيڻُ:** مصدر. جيئڻُ.

• **جيئو ج جيئا:** ذ. ظرف. سجو – ساجو – ساڄي پاسي وارو.

• **جيو:** اسم خاص. تعلقي ڪُونيءَ ۾ ھڪ ديھہ جو نالو.

• **جيُو ج جيُو:** ذ. [سن. جِيُو] ساھ ـ روح – جيءَ – آتما – زندگي. ساھوارو – جانور – حيوان. ھرھڪ ساھوارو.

— **جيو آتما:** ذ. [سن. جِيواتما] (ھندن جي عقيدي موجب اھو روح جو پرماتما مان نڪري دنيا ۾ جنم وٺي).

— **جيوائُو:** ذ. اھو محصول يا اُھا ڦوڙي جا ھرھڪ ساھواري تي پوي.

— **جيوت:** ث. ظرف. [سن. جِيوتَ] عمر پر. (صفت) زنده ـ جيئرو. (اسم) زندگي – حياتي – عمر.

— **جيودانُ:** ذ. جان بخشي – جيئدان – موت کان بَچاءُ – موت جي سزا کان معافي.

• **جيورڻُ:** مصدر. کاڌو ھضم ٿيڻ – سولائي سان ھضم ٿيڻ. ڳري طعام کي سھي وڃڻ (جيئن ٿيءَ جي صورت ۾ باھر نہ نڪري).

• **جيوڙو ج جيوڙا:** ذ. ننڍڙو ساھوارو – جيت – جيوُ – جَرُ ٿُوم – ڪِيئُون – ڪيڙو.

• **جيوڻُ:** ذ. [سن. جيوَنُ] زندگي – حياتي – سھارو – ڏڍُ. اُمنگ – جذبو. اسم خاص. ماڻھو جو نالو.

— **جيوَني:** ث. زندگي – حياتي.

• **جيوَڻُ:** مصدر. جيئڻ.

• **جيھا:** اسم خاص. ھڪ ذات جو نالو.

• **جيھَرُ:** ظرف. جنھن وقت – جنھن مھل. جڏھين. جيسين.

• **جيھل:** ث. مينھن جي بلڪل سنھي ھلڪي بوند.

• **جيھو ج جيھا:** ظرف. جَھڙو. بيان – وانگر. (ٿ) جيھي ج جيھيُون. "جيھي جا تيھي ٻانھي ٻاروچل جي". (شاھ).

— **جيھو تيھو:** ظرف. جھڙو تھڙو – کھڙو بہ (ٿ) جيھي تيھي.

• **جيءُ:** ذ. [سن. جِيُو] روح – ساھُ – حياتي – زندگي – دم. جند – جان – بدن. دِل – مَنُ – طبيعت. خواھش. نفس. اَن جو ڪچو داڻو (جو اجا دِڙي ۾ ھجي). دليري – جرائت – ھمت. (صفت) ساھوارو جيءَ وارو. چڱو ڀلو – جوڙُ – خوش. (ذ) سڏ جي جواب ۾ ڪم ايندڙ ادب وارو لفظ (ھا).

— **جيءَ آئينا:** جملو. ڀلي آئين – نچ آئين – سدا آئين.

— **جيءَ آزائڻ:** جان ڦاسائڻ – جند ڦاسائڻ. دل اٽڪائڻ – عشق ڪمائڻ – محبت ڪرڻ – پاڻ کي تڪليفن ۾ وجھڻ.

— **جيءَ پوڻ:** ساھ پوڻ – جان پوڻ. سنگَن ۾ اَنَ پيدا ٿيڻ – ٻار کي پيٽ اندر ساھ پوڻ.

— **جيءَ ڄلائڻ:** اندر ساڙڻ – ڪاوڙائڻ – چيڙائڻ – ساڙَ ڏيارڻ.

— **جيءُ جنجل ۾ وجھڻ:** پاڻ کي آزار ۾ وجھڻ – جند ڦاسائڻ. پاڻ کي مصيبت ۾ ڦاسائڻ.

— **جيءُ حضوري:** صفت. خوشامدڙيو – چاپلوس – ڪوڙي خوشامد ڪندڙ – ھر ڳالھ جائز ناجائز جي پيروي ڪندڙ.

— **جيئدانُ:** ذ. جان بخشي – جان جي امان – ڦاسيءَ کان معافي – موت کان ڇوٽڪارو.

— **جيئدان ڏيڻ:** حياتي بخش ڪرڻ – جان بخشي ڪرڻ – ساھ بچائڻ – قتل جي سزا معاف ڪرڻ – ڦاسي معاف ڪري ڇڏڻ – موت کان مھلت ڏيڻ.

Gul Hayat Institute

— **جيءِ سَتُ هجڻ:** طاقت هجڻ — توفيق هجڻ — ڪجهه ٻل هجڻ. ايمان هئڻ (ڪنهن تڪليف سهڻ جو). وڏي همّت هجڻ.

— **جيءِ ڳرو ڪرڻ:** دل کي ڏاڍو ڪرڻ. برداشت ڪرڻ — جان ڏيڻ لاءِ تيار رهڻ — سِرَ تان آسرو ڪٽڻ.

— **جيءِ مٺو ڪرڻ:** خود غرض ٿيڻ — مطلبي ٿيڻ — ساهه پيارو ڪرڻ — سِرَ جي قرباني ڏيڻ کان ڪِيٻائڻ — دنيا جي زندگي وڌيڪ پسند ڪرڻ.

— **جيءِ ۾ جايُون ڏيڻ:** تمام گهڻو ڀانئڻ — ڏاڍو پيار ڪرڻ — وڏي آجيان ڪرڻ.

— **جيءِ ۾ جَڙڻ:** تمام گهڻو پيار ڪرڻ — گهڻو گهُرڻ.

— **جيءِ وڃائڻ:** پاڻ کي تڪليف پهچائڻ پنهنجو سِرُ گَنوائڻ.

● **جِيئان:** ظرف. جيان. جِتان — جنهن هنڌان — جنهن جاءِ وٽان.

● **جِيئانُو:** اسم خاص. تعلقي ڪيري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

● **جِيئلُ ج جِيئلَ:** ذ. جِيتُ. ڪِنيُون — ڪِيڙو — جِمَڏُ.

● **جِيئُرو ج جِيئُرا:** ذ. جِيتُ. ڪِينيُون — ڪِيڙو — جِمَڏُ.

— **جِيئُرو ج جِيئُرا:** ذ. صفت. حيات — زنده — سلامت (ث) جِيئُرِي ج جِيئُرِيُون.

— **جِيئُرو ڪُوڙُ:** ذ. نسررو ڪُوڙ — ڪليو ڪُوڙُ — هٽ جو نهيل ڪوڙ.

— **جيئُرو ڪوڙ ڳالهائڻ:** ظاهر ظهور ڪوڙ ڳالهائڻ — نِسورو ڪوڙ ڳالهائڻ.

— **جِيئُري پرياٺي (ت):** ظرف. حياتيءِ ۾ ـ زندگيءِ ۾.

— **جِيئُرِي مَک ڳِهَڻُ:** ڏسي وائسي حرام کائڻ. ڏٺو وائٺو نقصان سهڻ — ڏسي وائسي پنهنجي بي عزّتي ڪرائڻ — ڄاڻي واڻي خراب ۽ ناجائز ڪم ڪرڻ.

● **جيئِڙو ج جِيئڙا:** ذ. ساهوارو. دل وارو. هي لفظ اڪثر "عاشق" سان گڏ استعمال ٿئي "عاشق جيئڙو".

● **جِيئَن:** ظرف. جهڙيءِ طرح — جنهن رِيت — جهڙي نموني.

— **جيئَن تِيئَن:** ظرف. جهڙي ٻه طريقي يا نموني سان ٿئي — ڪنهن ٻه طرح — هر طرح. جِڪي ٿاٿي — ڪِيئَن ٻه ڪَري — هر صورت ۾ ـ هرطرح.

● **جِيئَنڊُ:** اسم خاص. ڳڙهي خيري ۽ ميرُو خان تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

● **جِيئَڻُ:** مصدر. [سن. جِيوَ (ت)] جيئرو رهڻ — حيات رهڻ — زندگي بسر ڪرڻ — زنده رهڻ. ساهه ڪڻڻ — ٽڪڻ. گذارڻ (حياتي) — پساهه ڪڻندو رهڻ — قائم رهڻ — سلامت رهڻ.

● **جِيئُو:** اسم خاص. ماٺهوءِ جو نالو. (ذ) وَل جو هڪ قسم (ڪ).

Gul Hayat Institute

ڄ

ڄ: ث. سنڌي الف بي جو ٻارهون اکر – اُچار "ڄي". ابجد جي حساب موجب سندس عدد "ج" جي برابر (٣).

• **ڄاٻُورو ج ڄاٻُورا (ت)**: ذ. گاهه جو نمونو. ڏيکُ – نظارو.

• **ڄاڻَلُ**: صفت. "ڄاڻڻ" مصدر جو اسم مفعول – معلوم – سمجهيل. جنهن جي ڄاڻ هجي.

• **ڄاتو ج ڄاتا**: مصدر. ڄاڻڻ مان "ماضي مطلق" معلوم ڪيو.

– **ڄاتو ڪرڻ**: اطلاع ڏيڻ – ڄاڻُ ڪرڻ – خبر ڏيڻ.

• **ڄاتِي ج ڄاتيُون (ڪ)**: ث. اَن يا ڏاس ڪترڻ جي ڪينچي – ڳَتو.

• **ڄاتا ج ڄاتائُون**: ذ. ث. [س. ڄَتا] ڄاتا – ڄَتا – ڄِڳَ. وٽيل وارَ – ڳِتَ.

• **ڄاتائِڻُ (ت)**: مصدر. "ڄاتڻ" مان مُتعدي بالواسطه. ساڙائڻ.

• **ڄاتِڪو ج ڄاتِڪا**: ذ. صفت. ڄَتڪو – دهقاني – ڳوٺاڻو.

• **ڄاتِڻُ (ت)**: مصدر. ساڙڻ – ٻَچائڻ.

• **ڄاتو ج ڄاتا**: ذ. [سن. جاماتِر]. [جاماتا: ف. داماد] ناٺي – نِياڻو.

• **ڄاڻِڻُ**: مصدر. [سن. ڄَنْ = ڄڻڻ] ڄمڻ (ماءُ جي پيٽ مان). جنم وٺڻ. "ٻيهرڄاپي ڄاڻ. اِبرجي اوصاف ڪي" (شاهه). پيدا ٿيڻ. اُپرڻ – نڪرڻ. ڄمڻ (ڪير).

– **ڄاڻِندي ڄار هڻڻ**: ڄمڻ سان ئي غير معمولي قوت جو صاحب هئڻ.

• **ڄاڃِي ج ڄاڃِيُ**: ذ. [سن. ڄَنْيَہ] ڄڃ وارا – ڄڃ ڪري ايندڙ – گهوٽيتا. "ماڃيءَ" جو ضد. دعوتي. ڪانڌِي – سَڏَ تي آيَل.

– **ڄاڃِي ماڃِي**: ذ. شاديءَ ۾ جملہ شريڪ.

• **ڄارِ**: اسم خاص. تعلقي سجاول ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ڄارِ ج ڄارِيُونْ**: ث. وڻ جو هڪ قسم (ڪبڙ جي قسم مان. جنهن جي ٻاڙن مان ڏندڻ ٺاهيا آهن).

• **ڄاريارو ج ڄاريارا**: ذ. صفت. ڄارن ۾ رهندڙ – ڪبڙن ۾ رهندڙ – جهنگلي.

• **ڄارُ ج ڄارَ**: ذ. [سن. جالُ] ڦُلهي ڏور. نوڙي وغيره مان ٺهيل ڄاري – رَڄُ – ٻَنُ – (مڇين ڦاسائڻ لاءِ). ٻَنجوڙُ (جانورن ڦاسائڻ لاءِ). ڄاري (پکين ڦاسائڻ لاءِ). سوراخن واري شئي – ڪوريئڙي جو ٺاهيل گهر. ڦَندو – ڦاهِي. دامُ – ڏوڪو – فريب – سازش – منصوبو.

– **ڄار پکيڙڻ**: ڪنهن کي ڦاسائڻ لاءِ گهات گهڙڻ – منصوبو سٽِڻ – سازش ڪرڻ – اثر ڦهلائڻ – چالبازي ڪرڻ.

– **ڄار ۾ ڦاسائڻ**: ڦاسي پوڻ – چوڪنيو ڦاسڻ – ڦندي ۾ اچي وڃڻ.

– **ڄار وجهڻ**: ڄار پکيڙڻ – منصوبو سٽِڻ.

• **ڄاراهو ج ڄاراها (ت)**: ذ. ڪير ڄمائڻ لاءِ ٺڪر جو ٿانءُ.

• **ڄارائِڻُ**: مصدر. ڄمائڻ (ڪير). ڄٽائڻ (ٻار).

• **ڄارڪي**: اسم خاص. تعلقي ٽنڊي الهيار ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ڄارو ج ڄارا**: ذ. [سن. جال] ڪوريئڙي جو ٺاهيل سنهين تَندُن وارو ڄارُ – آسماني تنبو. سينورُ (ٻاٽي، ڏڏ. ڪير، ٻوڙ وغيره شين تي). دونهين جي ڪاراڻ جو ڄَٽُ. انب جي ڳِرَ جا تندورا – ريشو – (انب جو). جيت جو هڪ قسم (جو ڪڪ کان ٻہ سنهون ٿئي). سنهي مَک – مَهْلو (اهي جيت بهارجي موسم ۾ وڻن ۾ عام طرح پيدا ٿيندا آهن). پکيءَ جو هڪ قسم – ڳِجهہ (ڪ). بلغم.

– **ڄارو ٻڌڻ**: سينوارجڻ. آڏاٺي ۾ تاڃيءَ کي هڪ خاص نموني سان ٻڌڻ (جيئن تاڃيءَ کي سولائي سان هيٺ مٿي ڪري سگهجي).

– **ڄارو ٿيڻ، لڳڻ، وٺڻ (ت)**: مَهلي جو جيت لڳڻ.

– **ڄارو لڳڻ**: سينور وٺڻ. مٽي چڙهڻ. ڪوريئڙي جون ڄاريون وڪوڙي وڃڻ.

• **ڄارُوڪو ج ڄاروڪا (ڪ)**: ذ. ڄارِ جو ننڍڙو وڻ.

• **ڄارِيُ ج ڄاريون**: ث. [سن. جالِڪا] سوراخ دار ڪپڙي جو

هڪ قسم. چارُ. سنهي مچي مارڻ جو چار. سيمنٽ جون ڪُـلَ. ٻوٽن سان ٺهيل تختيون جيڪي جارن ۽ دريُن وغيره کي لڳايون وڃن.

— چارڻدارُ ج چارڻدارَ: ذ. صفت. چاريءَ وارو — سوراخدار — ٽُنگ ٽُنگ — تمام سنهو (ڪپڙو).

— چاريءَ منڊڻ: چار وڇائڻ — دام پکيڙڻ — فريب ڪيڏڻ — دغا ڪرڻ — سازش ڪرڻ.

● چاريلو: اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديھہ جو نالو.

● چاڙَ ج چاڙون: ٿ. چاڙي. ڏسو "چاڙي".

● ڄاڙھ ج ڄاڙھون: ٿ. [سن. دَنشٽرا] ڏاڙَ — چاڙي.

● چاڙي ج چاڙيون: ٿ. [سن. دَنشٽرا = ڏاڙ] ڏاڙن ۽ ڏندن وارو هڏو — چاڙھ.

— چاڙي ٻيڄڻ: منهن وارو ڏک هڻڻ. وات بند ڪرڻ.

— چاڙي عرش سان لڳڻ: تمام گھڻو مغرور ٿيڻ.

— چاڙي ڪيڻ: منهن وارو ڏک هڻڻ — سخت مار ڪيڻ — ٻوٽ ڪُٽڻ.

— چاڙي وڄائڻ (ت): چاڙي هڻڻ (ڏڪڻ جي حالت ۾).

— چاڙي هڻڻ: گھڻو ڳالهائڻ — بکي هڻڻ — بکواس ڪرڻ — ڏاڙ هڻڻ — اجايو ڳالهائيندو رهڻ.

— چاڙيون ڦرڻ: بيهوش ٿي وڃڻ. ٻوٽ ڇپو ٿيڻ.

— چاڙيون مرڻ: وات بند ٿي وڃڻ — ڏندڻ پئجي وڃڻ. ماٺ لڳي وڃڻ.

● چاڳھو ج چاڳھا: ذ. هرڻ جو هڪ قسم — چاڳري ٻير.

● چاڳـرُ ج چاڳـرَ (ل) چاڳرو ج چاڳرا (ت): ذ. ٻيرن جو هڪ قسم (جي رواجي ٻيرن کان ننڍا ٿين) پهاڙي ٻير.

— چاڳرو ٻيرُ: ذ. چاڳـر جو ڦـرُ.

● چاڳـري ج چاڳريون: ٿ. ٻير (وڻ) جو هڪ قسم — جھنگلي ٻيرن جو وڻ.

● چاڳورو: ذ. چاڳـرو.

● چاڳوري: ٿ. چاڳـري.

● چاڳياري: اسم خاص. تعلقي گھوٽڪيءَ ۾ هڪ ديھہ جو نالو.

● ڄالُ ج ڄاليون: ٿ. (سرائڪي) چار (وڻ) "ڏَندڻ ڏيوين چالُ دا، تہ مُنهن هووِئي ٻالُ دا"

● چامہ (ٺٽ): زيتون.

● چامُ ج چامَ: ذ. سنڌ جي سمہ بادشاهن جو لقب. امير — رئيس — سردار — وڏ گھراڻو — هڪ ذات جو نالو.

— چام اوڙو: اسم خاص. چام تماچيءَ جو پاءُ (جو ڪڪرالي جو حاڪم هو)

— چام تماچي: اسم خاص. سنڌ جو مشهور سمو حاڪم (جو "نُوري" نالي هڪ مُهاڻي تي عاشق ٿيو).

— چام سپڙ: اسم خاص. لس ٻيلي جو مشهور سخي سردار.

— چام نندو: اسم خاص. سنڌ جو مشهور سمو حاڪم. چام نظام الدين جو هلڪو پيار وارو نالو.

● چامُ پريو: اسم خاص. تعلقي ڳڙهي ياسين ۽ شهدادپور ۾ هڪ ديھہ جو نالو.

● چامُ چانڀي: اسم خاص. تعلقي شهدادپور ۾ هڪ ديھہ جو نالو.

● چامڙا: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. گمبٽ ۽ سکر تعلقن ۾ ديھن جو نالو.

● چامڙو ج چامڙا: ذ. صفت [سن. وامَنُ] پُستَ قَدُ — ننڍي قد وارو — ٺِنمنڙيو — منڌڙو — ٻِندرو. اهو ماڻهو جو پنن ۾ ڪـک هڻڻ سبب يا ٻئي ڪنهن سبب تمام ننڍڙي قد جو هجي.

● چامُ شورو: اسم خاص. تعلقي حيدرآباد ۾ هڪ ديھہ ۽ ڳوٺ جو نالو.

● چاموٽ: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

● چاموٽُ ج چاموٽَ: ذ. "چام" جو اسم تصغير. سردار — رئيس — وڏيرو. ڳوٺ جو چڱو مڙس.

● چامُلِ: ٿ. عزت واري. هڪ عورت جو نالو.

● چانيو ج چانيا: ذ. تيلي ٻج جو هڪ قسم (جنهن مان ڪڙو تيل نڪري) ۽ ان جي ٻوڪ.

— چانيائُون. چانياٺو: صفت. چانيي جو.

— چانيي جو پاڻي: ذ. ڪاوڙ — چڙ.

● چانيوڪُنڊِي: اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديھہ جو نالو.

● چانتو ج چانتا (ڪ): ذ. نائي — نياٺو. چاتو. ڏسو "چاتو".

● ڄانگھرُ، ڄانگھڙيلُ: ذ. صفت. [سن. جنگھا] ڊگھين ٽنگن وارو — ٽانگڙ.

● ڄانگھو ج ڄانگھا: ذ. صفت. [سن. جنگھا] ڊگھين جنگھن وارو — چانگھڙيل. هرڻ جو هڪ قسم — چانگو — ٿاڙهو — چاڳھو. اَٿ — چانگو. تيز — تِکو — جلد.

Gul Hayat Institute

• ڄانگهڻي (ل): ث. ڪُوهه مان مِٽِي ڪڍڻ واري بيل جي نوڙيءَ جو پُڇَڙُ.

• ڄاڻ، ڄاڻ: ظرف. اِجهو — هينئر — جلد — سُتَت.

• ڄاڻَ (ڄاڻ): ذ. [پرا. ڄاڻ. سن. ڄجان] سُڌ ـ پَروڙ — اطلاع — خبر — ڄاڻو — ٻڌاڻو. سَڏ. ڪانڊَ — دعوت — هوش — عقل — شعور — واقفيت — علم — معرفت — سمجهه — خبرداري — آگاهي. سنباڻ (ڪ). "آلي منجهه علو جوي. ڪو ڄاڻي وڏو ڄاڻ".

— ڄاڻَ ٿيڻ: اطلاع ٿيڻ — خبر ملڻ.

— ڄاڻَ ڪرڻ: اطلاع ڪرڻ (قضئي جو) — ٻڌاڻو ڪرڻ. دعوت ڏيڻ.

— ڄاڻو ج ڄاڻا: ذ. ڄاڻَ — اطلاع (قضئي جو) — خبر — آگاهي.

— ڄاڻو ڪرڻ: ڄاڻ ڪرڻ — قضئي جو اطلاع ڏيڻ.

• ڄاڻَڻُ: مصدر. [پرا. ڄاڻَئِ. سن. انيئيَرَ. انُ امرُ] سمجهڻ — معلوم ڪرڻ — سهي ڪرڻ — خبر لهڻ. پَروڙڻ. پاسڻ = ڏسڻ، ڏسڻ ۾ اچڻ. پَسڻ. واقف ٿيڻ يا هُئڻ.

— ڄاڻارو: ذ. واقف — ڄاڻو — سُڄاڻو.

— ڄاڻاڻي: ث. ڄاڻ — اطلاع — فاتحه خوانيءَ جو اطلاع.

— ڄاڻائڻُ: مصدر. "ڄاڻڻ" مان متعدي بالواسطه. ٻڌائڻ — واقف ڪرڻ — اطلاع ڏيڻ. خبردار ڪرڻ. پنهنجي واقفيت ڪرائڻ.

— ڄاڻائُو: ذ. صفت. ڄاڻندڙ — واقف — ڄاڻُو. سمجهُو. سُڄاڻُو — ڏ ئل وائِنل. خابرُو.

— ڄاڻَ سُڄاڻ: ذ. صفت. واقفيت وارو — سُڄاڻو. واقف ڪار — دوست يار — ڏ ئل وائِنل.

— ڄاڻَندڙُ: ذ. ڄاڻو — واقف. سمجهندڙ. خبردار. ڄاڻهارُ.

— ڄاڻَڻهارُ: صفت. ڄاڻندڙ — خبرداري رکندڙ — سيڪجهه ڄاڻندڙ. الله تعاليٰ جو هڪ صفاتي نالو — عَالِمُ الغَيبِ ـ دانا بينا — عَلِيمُ.

• ڄاڻُو ج ڄاڻُو: ذ. صفت. ڄاڻندڙ. خبردار — واقف. سمجهُو. پارکُو. عالِمُ — هوشيار (ڪم جو).

— ڄاڻُو سُڄاڻُو: ذ. صفت. ڄاڻَ سُڄاڻَ وارو — واقف ڪار — گهر جو ڀيدي.

— ڄاڻوئي: ذ. صفت. واقف. گهائل مائل. حال محرم. "ابو امان مري، پر ڄاڻوئي نه مري".

— ڄاڻي ٻُجهي: ظرف. ڏسي واسي — سٽي سمجهي — سمجهي ٻُرجهي — ڄاڻي واڻي — اِرادةً — عَمَدا.

— ڄاڻي واڻي: ظرف. ڏسي وائسي — سٽي سمجهي — ڄاڻي ٻجهي — ارادة — عَمَداً.

• ڄاوڙ: صفت. ڄايل (ٻار) پيدا ٿيل (ٻوٽو وغيره). ڄميل (ڪير).

• ڄاهو ج ڄاها: ذ. [سن. شَلِيَڪي. شَلِيَہ = ڪَنڊا] جانور جو هڪ قسم جنهن جي بدن مٿان ڪَنڊا ٿين. پکيءَ جو هڪ قسم پاڻيءَ جي ڀر تي گذاري، مڇي کائي. سوئر جو هڪ قسم (رنگ ڪارو وار گهنڊيدار ۽ نهايت بدبودار ٿئي).

• ڄاءُ (ت): ذ. ٻوڪ جو اوير.

• ڄاٽو (ڪ): ذ. ڏونرو — ڏهي.

• ڄاتو ج ڄاوا: ذ. فعل ماضي ڄميو (گيهه وغيره). اُپريو (گاهه وغيره). اُپريو (سج، چنڊ وغيره). پيدا ٿيو (اولاد).

• ڄائي ج ڄايون: ث. صفت. ڄاول (ڌيءَ) — پيٽ ڄائي: پنهنجي ڌيءَ "پرائي ڄائي" جو ضِدُ.

• ڄائيرو ج ڄائيرا: ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.

• ڄايو ج ڄايا: ذ. صفت. ڄاول (پُٽ) "پيٽ ڄايو" — "آڳُ ڄايو".

• ڄُهو ج ڄُها (ڪ): ذ. ڄاڙي.

— ڄُها ٻوڙ: ڏنڊڻ ٻوڙ.

• ڄڀ ج ڄڀُون: ث. [پرا. ڄيڀا. سن. جهرا] زبان. ڏاند جي ڪونيٽ — ڪلهو — ڄڀي — شعلو.

— ڄڀ ٻٽي وٺڻ: زبان ٻٽي وٺڻ — سخت سزا ڏيڻ.

— ڄڀيرُ ج ڄڀيرَ: ذ. صفت. وڏيءَ ڄڀ وارو — ڊگهي زبان وارو. زبان دراز. وڏي ڪونيٽ وارو (ڏڳو).

— ڄڀ ڪڍيُ ڪلهي تي رکڻ: گهڻو ڳالهائڻ — بڪواس ڪرڻ. زبان درازي ڪرڻ — ڳالهائڻ ۾ ڇڳي مَني جو خيال نه رکڻ.

— ڄڀ هڻڻ: گهڻو ڳالهائڻ — بڪ ڪرڻ — اجايو وات هڻڻ — زبان درازي ڪرڻ.

• ڄڀِي ج ڄڀِيون: ث. [سن. جهوا] لاٽ (باهه جي شعلو — جَر.

— ڄڀي ڪرڻ: باهه جو لاٽ سان ٻرڻ.

• ڄت: ث. ماڻهوءَ جي بدن جا تمام سنها ۽ نرم وار — ٻج. گهاٽا ۽ سنها وار. تمام گهاٽي ٻوڪ (ت). گهاٽو جهنگ (ت).

— ڄترُ، ڄتيارو (ت): ذ. صفت. ڄت وارو. گهاٽن وارن وارو.

• ڄتُ ج ڄتَ: ذ. صفت. [سن. جَلَ = ڏَڏَ] ڪرمي —

Gul Hayat Institute

ڪاشتڪاري – هاري – اڻ پڙهيل – نادان. ٻهراڙيءَ جو – دهقاني – ڳوناٺو. ٻالو ڀولو. ناتجربيڪار. سيڪڙات – نَوَلُ. جَنٽِيُ، جَنٽي ج جَنٽيون، جَنٽيون.

– **جَنڪو ج جَنڪا:** ذ. صفت. جٽ وارو – جٽن جو – جٽن جهڙو (ڪم). بي وقوفيءَ جو. – ڏسو "جَٽ".

– **جَنڪو ڏڪو:** غير قانوني فيصلو – بي وقوفيءَ جو فيصلو.

– **جَنٽِيُ جَنٽي:** ث. صفت. بي سمجهه زال "مٿن نماڻي هير جَٽي، تون صاحب تخت هزاري" (سچل).

• **جَنا ج جَنائون:** ث. [سن. جَنّا] جَنا – جوڳين جي مٿي جا وارَ.

• **جَنوڻ، جَنوڙو ج جَنوڻ جَنوڙا:** ذ. جَٽُ – دهقاني – ڳوناٺو.

• **جَٽِي ج جَٽيون:** ث. ڳَٽ – ڳَٽيل وارَ – چوٽي – ڪورڪي ڪم جو هڪ اوزار – آڱر جيڏي ڪاٺ جي هڪ ڳِلِي. ڪپهه جو ڦينجهو – پُوٽِي. مُٺ (گاهه جي).

• **جَٽيا:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جَٽِلي (ت):** ث. آڱر ويڙهو (هڪ ڦُرڙيءَ جو قسم).

• **جَپ (ڪ):** ث. چُپ – ماٺ – دَٽ.

• **جَپڙَڻُ:** مصدر. چنبڙڻ – لڳڻ – چهٽڻ.

• **جَپڻُ (ت):** مصدر. چَپڻُ – لِڪڻُ. جُڪ هٽي ويهڻ – چَپ هٽي ويهڻ. تمام هيٺ نئڙي ويهڻ.

– **جَپِي وڃڻ:** جُڪ هٽڻ. لِڪي وڃڻ. هيٺ ٿي وڃڻ.

• **جَڄ ج جَڄون:** ث. [سن. جَنيَہ] شاديءَ ۾ گهوٽ جي طرف کان ٿيل ماڻهو. گهوٽيتا – جاڃي. شاديءَ جي موقعي تي گڏ ٿيل ماڻهو – بَرات.

– **جَڄ تي ٻيهي رهڻ:** ڪشاده دليءَ سان خرچ ڪرڻ.

– **جَڄ پَرائي اَحمَقُ نَچي:** ٻين جي ڪمن ۾ بيجا مُداخلت ڪرڻ.

• **جَجوها:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَـرَ ج جَرُون:** ث. [سن. جوَلُ = جلڻ] جِيي – شعلو – لهس – تؤ – سيڪُ – جَلُ – ڪامَ – ساڙو – بغض – حسد – پاڻيءَ جو هڪ جيت – جوڙ.

• **جَر، جَـرُ ج جَرون:** ث. [سن. جلاڪا] ٻار يا ڦر جمڻ کان پوءِ زال يا چوپائي جي پيٽ مان نڪتل چيچڙا وغيره (جي ٻار جي ڏن سان ڳنڍيل هوندا آهن). اورَ – آنوَرَ (ت).

– **جَـرَ لاهڻ:** آوَرڪڍڻ.

• **جَرائڻ:** مصدر. لهسڻ – لُوهڻ – ساڙڻ – جلائڻ – لُوساٽڻ – سيڪڻ.

– **جَرات:** ث. جيي – لهس – جر – لُوهَ – لُوساتُ. گرمي – تابش.

– **جَراتجڻ:** مصدر. "جراتڻ" مان فعل مجهول. باهه ۾ سڙڻ – لهسجڻ – پچڻ.

– **جَراٽي:** ث. جَـر.

– **جَراٽو:** ذ. سيڪ – جَـر – تابش.

• **جَراري:** اسم خاص. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جَرڪڻُ:** مصدر. پچڻ – سڙڻ – جرڪڻ.

– **جَرڪَ:** ث. پچ – ساڙ.

– **جَرڪائڻ:** مصدر. "جرڪڻ" مان متعدي بالواسطه. ساڙڻ – پچائڻ – جلائڻ.

– **جَرڪو:** ذ. تؤ – لَهس – سيڪُ – تاءُ – تابش.

– **جَرڪو لڳڻ:** پريشاني ٿيڻ – تڪليف محسوس ڪرڻ. خار لڳڻ.

– **جرڪو لڳي وڃڻ:** باهه لڳي وڃڻ. جوش اچي وڃڻ. باهه وٺي وڃڻ.

– **جَرڪِي وڃڻ:** سڙي وڃڻ – جَلي وڃڻ – ڪامي وڃڻ.

• **جَرڪو ج جَرڪا:** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم – پوئڪي مڪي. (صفت) هبچي – لالچي – طمعي. پرايو مال هضم ڪري ويندڙ – ڦرَلا نوش – پيٽوڙي.

• **جَرڪِيُ ج جَرڪِيُون:** ث. ننڍو جرڪو.

• **جَرمُ ج جَرمَ:** ذ. [سن. جَنماٽَر] جمار – حياتي "پنهنجو جام جاٽي ٻجهي جم جرم". شرم – حيا. ٻڻ – پيڙهي – حسب نسب.

• **جَرڻُ:** مصدر. [سن. جُوَلُ = جلڻ] جلڻ – سڙڻ – پچڻ – ڪامڻ.

– **جَري ڇڏڻ:** ساڙي ڇڏڻ – سخت ڏڪوئڻ – تپائي ڏيڻ.

– **جَرو (ت):** ذ. جيت جو هڪ قسم.

• **جَڙهه:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جَاڙهَ:** ث. [سن. جَنا = پاڙ] پاڙ – بيخ – عمرِ – جمار. طاقت – زور – نسل – پيڙهي.

– **جَڙهه رُلائڻ:** تمام هلاڪ ڪرڻ – ساري خاندان کي تڪليف ۾ وجهڻ – بيڪ ڪيڍي ڇڏڻ.

– **جَڙهه ڪيڻ:** هلاڪ ڪرڻ. بيڪ ڪيڻ. پاڙ پٽڻ. ٽڪائڻ –

Gul Hayat Institute

عاجز ڪرڻ – خاندان ختم ڪري ڇڏڻ.

– **ڄڙهہ نڪرڻ:** ٻيڪ نڪرڻ. طاقت نڪرڻ. سخت تڪليف پهچڻ.

• **ڄُڪَ ج ڄُڪون (ل):** ث. ٻَڙهہ – ڇَپُ – دَت – ماٺِ – چانَهرِ – سُڪوتُ – ڇُپ ِ– خاموشي – سانت.

– **ڄُڪ مارڻ، هڻڻ:** ٻَـڙهہ هڻڻ – دَتُ هڻڻ.

• **ڄُڪَڻُ:** مصدر. ڇُپَڻ – ڇَپُ هڻڻ – دَتُ هڻڻ. جهُڪِي ويهڻ. نئڙي ويهڻ. ڪُـرُونڊڙو ٿي ويهڻ.

– **ڄُڪِي وڃڻ:** ڇَپ ِ هڻي ويهڻ – دَتُ هڻڻ.

• **ڄگَـرُ، ڄگَـرُو:** ذ. جابلو وڻ جو هڪ قسم "ڄگَـرُ ۾ ڄارِ اگهہُ مڙوئِي هيڪڙو".

• **ڄلُ:** ذ. گاهہ جو هڪ قسم.

• **ڄُلَـڻُ:** مصدر. [سرائڪي] هلڻ. ڄُرڻُ – وڃڻ.

• **ڄَلَـهہ:** ث. سُستي – آرس.

• **ڄِلهہْ:** ث. پڪي زمين. گپڙانو – چِيڪي مِٽي.

• **ڄِلـهہْ (ت):** ذ. ڄَلهو – سست – آرسي – ٽوٽي.

• **ڄَلهائِي ج ڄَلهائيون:** ث. ڪَنجُوسائي – مَـرُڇُوئائي. مرڇوسائي (ت). بخيلي – سُستي – ڍِرَ.

• **ڄَلهو ج ڄَلها:** ذ. سُست – آرسي – ٽوٽي. ڍِرو. ڪم ڪرس – ڪنجوس – بخيل – مرڇوٽ – بي همَت.

• **ڄَمُ ج ڄَمَ:** ذ. [سن. ڄَنْ = ڄمڻ] جنم – ولادت – پيدائش. عمر – ڄمار. اولاد – ٻارُ (ڇيڙا وغيره).

– **ڄَم جو واقف:** ذ. طبيعت جو واقف – پيدائش جو واقف – ننڍي لاءِ جو واقف – بنياد جو واقف.

– **ڄَمُڄَائو، ڄَمُڄَابو:** صفت. جنم ڪان وٺي – ڄمڻ ڪان – ڄمندي.

– **ڄم ڄرمِ:** ذ. لڄ – حيا – شرم. "ڄَم ڄَـرَمَ – مَـرَم سَٽي، هاڙِهي هَلي هڪڙي ڄٽِي"

• **ڄمارَ ج ڄمارُوْن:** ث. [سن. ڄَنْمانْتـرُ] عمر – وَهِي – حياتي – زندگي – آرجا – آوَسْٽا.

– **ڄمار وڃڻ:** عمر وڃڻ. ڏک رسڻ – تڪليف پهچڻ.

• **ڄَمانْدَرُ:** ث. ڄمار. ڏسو "ڄمار".

• **ڄَمائِڻ:** مصدر. [پرا. ڄَمـَاوئي، ڄَمّاويئي سن. ڄَنْمَ + آپ] ڪنهن پاڻيٺ کي رُوپِي تبديل ۾ آڻي سخت بنائڻ. ملائڻ – لڳائڻ – ٿهڪائڻ – چنبڙائڻ – ڪُپائڻ – ويهارڻ (خيال ۾) – لڳائڻ (ڌيان). هيسائڻ – دٻائڻ – رُعب رکڻ. ڪيرَ ۾ ڪَٽو وجهي رکڻ تہ ڄمي.

– **ڄمائي ڇڏڻ:** هيسائي ڇڏڻ – دٻائي ڇڏڻ – پُوري قبضي ۾ آڻڻ.

• **ڄَمَتُ، ڄَمَتِ ج ڄَمَتون، ڄَمتيون:** ث. رُعب دابُ – دٻاءُ – ضابطو. اثر – زور.

– **ڄَمت ڪرڻ:** ڄمائڻ – رعب ويهارڻ – ضابطو رکڻ. اثر ويهارڻ – سِڪّو ڄمائڻ.

• **ڄَمَڻُ:** مصدر. [سن. ڄَنْمَ] ٻارَ يا ڦَـرَ جو ماءُ جي پيٽان نڪرڻ – پيدا ٿيڻ – تَولَد (ٻار) جنم وٺڻ. اُپجڻ. اُڀڙڻ (نباتات) پاڻياڻي شيءِ جو ٻَڌجڻ. سخت ٿيڻ (پٽڙيءَ شيءِ جو). پڪو ٿيڻ (ٻَتُ). اُڀرڻ (سج، چنڊ وغيره). چنبڙڻ – چهٽڻ. لڳڻ – ٿهڪڻ.

– **ڄمندي ڄام هئڻ:** ننڍي هوندي کان ئي غير معمولي قُوّتَنِ جو مالڪ هئڻ.

• **ڄَمُونْ ج ڄَمُونْ:** [پرا. ڄَمّلو، ڄَمْبُلو سن. ڄَنْبُلَهہْ] وڻ ۽ ميوي جو هڪ قسم. مڻائيءَ جو هڪ قسم. زناني ڪپڙي جو هڪ قسم (ڪاروتَرُ اڇي سنهي ليڪ. راڪي پيٽو ڪَني ڳاڙهي)

• **ڄُنڊ:** ث. هڪڙن جا ڪائي ٻچايل ذرا ذرا – اوبر ٽيل پورا.

• **ڄُنڊِ ج ڄُنڊيُونُ (ل):** ث. ڏَنڊِي – ڏَنڊِ – ڏانڊي.

• **ڄُنْڊا:** ذ. [ڄُنڊو ج ڄُنْڊا] هميشه جمع ۾ هي لفظ ڪم اچي. (سن. جُهنتَ) مٽي جا ننڍڙا وار – ڄَٽا – جهنڊا – پينڊا – ڄَـٽڙا.

• **ڄُنْڊا پٽڻ:** وار پٽڻ – سخت جهيڙو ڪرڻ.

• **ڄَنْڊائڻ:** مصدر. ذرا ذرا ڪرڻ.

• **ڄَنْڊڙو ج ڄَنْڊڙا:** ذ. جنڊڙو – جانِ – جِنْڊِ – جِيءُ – وُجُود.

• **ڄُنْڊڙو ج ڄُنڊڙا (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (سِيْم، جهڙي، رنگ سائيرڙو قد ۲_۴ انچ).

• **ڄُنْڊو ج ڄُنْڊا:** ذ. وارُ. هيءُ لفظ هميشه جمع ۾ "ڄُنْڊا" ڪم اچي. ڏسو "ڄُنڊا".

• **ڄَنْڊُورو ج ڄَنْڊُورا (ل):** ذ. صفت. منجهيل وارن وارو.

• **ڄَنْگهہَ:** اسم خاص. تعلقي تعلقي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ڄَنْگهہَ ج ڄَنْگهُون:** ث. (پرا. ڄَنگها. سن. ڄَنگها) ٽَنْگ. رانَ – سَٿَـرَ – چيلهہ کان هيٺ پيرن تائين بدن جو حصَو.

– **ڄَنْگهہَ ٻڌارڻ، پڪيڙڻ:** گهٽن ڪمن ۾ هٿ وجهڻ – گهَٽُ واسطو ٿيڻ.

– **ڄنگهہ ڏکي ڪرڻ:** ڄنگهہ پڪيڙڻ. آرام ڪرڻ – ٽورو ليٽي آرام وٺڻ.

Gul Hayat Institute

— جَنگهِڙ، جنگهِڙيلُ: ذ. صفت. ڊگهين ٽنگن وارو – جانگهڙيل.
— جَنگهُون ٽوڪڻ: بي فائدو رُلڻ – اجايا پنڌ ڪرڻ.
— جَنگهُون ساهڻ: پسار ڪرڻ – ٿورو هلڻ – گهُمڻ ڦرڻ – هوا خوري ڪرڻ. ساهي کڻڻ – ٿورو آرام وٺڻ.
— جَنگهُون ٽوڙي ڏيڻ: ٿَڪجي پوڻ – ٽَنگن جو طاقت ڇڏي ڏيڻ.
— جَنگهُون هڻڻ: تمام گهڻو پنڌ ڪرڻ. پنڌ ڪرڻ. بي فائدو رُلڻ. ڇڙيُون هڻڻ.
• جَنگهوڙِي: اسم خاص. کيرٿرجبل ۾ هڪ ٽَڪِڻ ۾ ڳوٺ جو نالو.
• جَنگهِي (ڪ): ٿ. سَٿَرواري ٽَرِي.
• جَڻ جَڻُ: ظرف. جڻن – وانگر – انهي طرح – اِئين.
— جَڻ تہ، جَڻڪ: ظرف. جيڻن تہ – سمجهو تہ – گويا – گوياڪ.
• جَڻُ: ذ. [سن. جَنْ = جمڻ] وِياءُ – اولاد – ڪيڙُ – کهوَل. ٻُڻُ – نَسل – پيڙهي.
— جَڻ ٻچو: ذ. آل اولاد – ٻار ٻچا – ڪُٽنب – ساري پيڙهِي.
— جَڻ ڏَڻ: ذ. جَڻ ٻچو – سڀ – ڪُل.
• جَڻائِي (ت): اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• جَڻَڻُ: مصدر. [سن. جَنَيَت. جَنْ = جمڻ] جنم ڏيڻ – ڳرڀ مان ڪڍڻ – پيٽان پيدا ڪرڻ (ٻار).
• جَڻو ج جَڻا: ذ. [پرا. جَڻَ. سن جَنَ] ماڻهو – آدمي – شخص – اڪيلو – ڇڙو. ڇشمو (ڪ).
• جَڻِي ج جَڻِيُونْ: ٿ. "جڻو" جو مونث. عورت – زال – مائِي – اڪيلِي – ڇڙِي – هڪڙِي.
• جَتوَ: ٿ. [پرا. جَتُ. سن جَتَ] لاک – ڳاڙهو ڪونرُ.
— جَتوَ تي لڳڻ: چنبڙي پوڻ – ڪُجهيءَ طرح نقصان پهچائڻ.
• جَوڙڻُ: مصدر. وَٽِڻ.
• جَوڙي ج جَوڙِيُون (ت): ٿ. جاڙِي – اهو وڏو هَڏو جنهن ۾ ڏند بيهندا آهن.
• جَوَلَ ج جَولَٽونْ (ڪ): ٿ. ڪَن جي پاپڙي.
• جَولڻُ: مصدر. ڳولڻ. گهمائڻ – هلائڻ. وني وڃڻ. "ڪالهہ ڪلاچي ڪَن تي ويا جولي جار ڪٽي" (امين).
— جول: ٿ. چال – تورَ – هَلَت" پاڻيءَ جو ٿيلهڻ "هيءَ جا جُلي جول، جنهن هستيءَ کي حيران ڪيو"
— جولائِڻُ: مصدر. "جولڻ" مان متعدي بالواسطه. ڳولائڻ.

— جوئِي ج جولِي: صفت. ڳوليندڙ – ڳولائُو.
• جولو: ظرف. جيتري قدر – جيستائين ڪِ.
• جُونبَٽِي ج جُونبَٽِيُونْ (ل): ٿ. ڪَڪَرِ.
• جُونلِي: ذ. خوشبودار گاهہ جو هڪ قسم (ٻُوٽِڙي مثل، مينهن وسڻ تي اُپري، ٻارهي مهينا سائو رهي) – مارئيءَ جو پَٽَرُ.
• جُوَ ج جُئُو: ٿ. لاک – ڳاڙهي لاک. ڏسو "جو".
• جَوَ جُئُو ج جوا: ذ. (سن. جَنْتُ) جيت جو هڪ قسم (جو اڪثر ڪُڪڙن، ڳائي ۽ ٻاڪري مال ۾ پوي).
• جَوَنَ جَئُورَ ج جَوُرون: ٿ. پاڻيءَ جو ڪيئُون (جو اڪثر بيٺل پاڻيءَ يا ڍنڍ ۾ ٿئي، ماڻهوءَ جي بدن مان خراب رت چوسي ڪڍي). جَرَ (سن. جَلاڪا) ٻار سان گڏ ماده جي پيٽ مان نڪتل گندگي، ڇيچڙا وغيره – جَر – اَنْوَرَ (ت). اوْرَ (مال جي).
— جَوَن جوُر تي لڳڻ: مَخِڏو تي لڳڻ – چنبڙي پوڻ – هوريان هوريان تڪليف ڏيندو رهڻ. گانگٽ.
• جَهيرو ج جَهيرا: ذ. وڏي قسم جو گانگٽ (Loster)
• جَٿِي ج جَيُونْ: ٿ. جُونءِ جو هڪ قسم – سنهڙي جُونءِ – لِيکَ. "چوٽي ۾ چيڙهہ پيو، پيئَن رَتُ جَيُون" (شاهہ).
• جَٿيرو ج جَٿيرا: ذ. ڪاري پاڻيءَ جو وڏو گانگٽ.
• جِيالَ: ٿ. وڻ جو هڪ قسم – جال (جنهن ۾ پيرون ٿين)
• جيپِي ج جيپِيُونْ (ت): جِيپِي. تَپَشِ – گرمِي.
• جيٺُ: ذ. [سن. جُيشْٺَ] سنبت جي ٽئين مهيني جو نالو. وڏو ڏيرُ.
• جيلارو: اسم خاص. تعلقي ڪوٽڙيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
• جيلو: اسم خاص. (جيٺ مهيني جي نالي مان) ماڻهوءَ جو نالو.
• جيرِ: ٿ. جَرُ – جَوُرَ – اوِر.
• جيراتَ: ٿ. جَرُ – لهس – جِيپي – جَرات.
• جيرو ج جيرا: ذ. [سن. جُالا. جَلْ = سڙڻ] ٻاهہ – جِيپي – پَنيتُ – شعلو – اُٺ جي هڪ بيماريءَ جو نالو.
• جيرا ڏيڻ: جِيپيون ڏيڻ. ڪوڙ ڳالهائڻ.
• جينيُو ج جينيُو: ذ. ڏينيُو – چيلاٽو.

Gul Hayat Institute

جهہ

جهہ: حرف. [سنڌي] الف – بي جو تيرهون اکر. ابجد جي حساب موجب "ج" جي برابر (٣).

- **جهاپَ ج جهاپُون (ل):** ڇِپي – ڇِڪَ (لغام کي) – سَٽَ ڇڙٻي.

– **جهاپ ڏيڻ:** ڇِپي ڏيڻ – ڇِڪي ڏيڻ. اوچتو سَٽَ ڏيڻ – ڇِڙٻي ڏيڻ.

- **جهاپِـرَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **جهاپو ج جهاپا:** ذ. سُٽ يا پَٽ جو رنگين ڦُـندڻ (جو سونهن خاطر وَهَٽَ کي ٻڌجي) – ٽونڻ – جهُوڙو. ڏاسَ جو ٽونڻُ (جنهن ۾ پئسا، کوڏ وغيره ٻڌجن ۽ خصوصاً اُٺ کي ٻڌو وڃي) اهو ٽونڻُ يا چاندي وغيره جي ننڍڙي ڪٽوري جا ٻانهَنْ ۾ ٻڌجي. چوٽِي ڦُـلُ: پاٽيءَ جو ننڍڙو ڏبو (ٿ).
- **جهاپِـيرو:** اسم خاص. گوني ۾ پني عاقل تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **جهاپيري، جهاپيلِي:** اسم خاص. شڪاري – مهاڻا – ميربحر.
- **جهاپِيرِي:** اسم خاص. تعلقي گوني ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **جهات ج جهاتون:** ٿ. جهاتي. ڏسو "جهاتي" "بره پسندي موتيو، جمل وجهي جهات" (خليفو نبي بخش).

– **جهاتِرُ ج جهاتِرَ:** ذ. صفت. جهاتيون پائيندڙ.

- **جهاتَـرِ:** ٿ. [ف. جهاتَ] وڻ جي لامُن جي گهاٽاڻ. تازو ۽ گهاٽو ڇاول جهنگ. ننڍڙا گهاٽا وڻ.
- **جهاتِي ج جهاتِيون:** ٿ. [سن. آڌيَڪْشَ] لِيو – لياڪو. نظر – تاڪَ – چوري ڇُپِي ڏسڻ واري حالت.

– **جهاتي (جهاتيون) پائڻ، وجهڻ:** لِيو (لِيا) پائي ڏسڻ. لڪي لڪي ڏسڻ – چوري ڇُپِي نظر ڪرڻ.

– **جهاتِرُ جهاتِيرُ:** ذ. صفت. لياڪا پائيندڙ – لِڪِي لِڪِي ڏسندڙ.

– **جهاتِڙِي ج جهاتِڙِيُون:** ٿ. "جهاتِي" جو اسم تصغير.

- **جهاتِـرَ:** ٿ. [سن. جهاٽ] تازو اپريل گهاٽو جهنگل – ننڍڙا ننڍڙا وڻ – ٻيرجون ڪچيون ٽاريون – وڻن جي گهاٽائي.
- **جهاٽَ:** ٿ. جهَپُ – جهَپيو – جهَٽُ – لامارو. ڪَـٽ – جهَپَ – جهَڙپَ. ڪاهَ – سَٽَ. اَچانڪ. جلدائي – تکڙ. چستي. ڏسو "جهٽ".

– **جهاٽ ڏيڻ:** جهَٽُ هڻڻ – جهپو هڻڻ – جلدائي ڪرڻ – ڦڙتي ڪرڻ.

– **جهاٽُو ج جهاٽُو:** ذ. صفت. جهٽ هڻندڙ – جهَپُـرِ – جهٽيندڙ. ڦورُو – ڪاٺُو – رشوتِي.

– **جهاٽِي:** ٿ. (صفت) جهٽ هڻندڙ. (ظرف) جهٽ پٽ – تيز – جلدي – سيگهڙيو.

– **جهاٽو (ت):** ٿ. جهانءِ. جهالَرِ.

- **جهاٽِڪو ج جهاٽِڪا:** ذ. ڪنهن جانور کي بنا تڪبير جي هڪ ئي ڌڪ هڻي سِسِي لاهڻ يا ڪُهَڻ جي حالت (غير مُسْلِمِ خصوصاً سِکَ ڪنهن جانور کي ذبح ڪرڻ لاءِ اهو طريقو اختيار ڪندا آهن). ڏسو "جهٽ".
- **جهاٽَڻُ:** مصدر. جهٽ هڻڻ – جهپو هڻڻ – جهٽڻ – لامارو ڏيڻ – ڳَڏ ڪرڻ. جلدي ڪرڻ – تکڙ ڪرڻ – سِگهو ٿيڻ. حملو ڪرڻ. ڏسو "جهٽ".
- **جهاپ ج جهاپُون (ک):** ٿ. ڦُـڙ ڦُـڙُ – ٻُوندِ.
- **جهاپو ج جهاپا:** ذ. جهُوپڙِي – ننڍ آجهاپو – آرام.
- **جهاپِي جهاپُو ج جهاپا، جهاپو:** ذ. صفت. اُهو ماڻهو جنهن جي نظر گهٽ هجي يا هڪڙي شيءِ جون ٻہ شيون ڏسي. جهانورو – چُنْجهو – ٽيڏو.
- **جهاپولَ ج جهاپولُونْ (ک):** ٿ. ٿورو وسڪارو – ڦُڙِ ڦُڙِ – ٻُوندِ. سنهون مِينْهن.
- **جهاجهہُ:** ٿ. گهٽائي – جهجهائي – گهَڻ – ٻَڪَ – وڦل – يخِي – اونهو – عميق – اَجهاڳ پاڻي. "لنگهي جهاجهہ جهاز، وڃي پهتا پار کي" (خان زئي).
- **جهاجهائِڻُ:** مصدر. ڏِگهو ٿيڻ.
- **جهاجهائي:** ٿ. جهجهائي – گهٽائي – لنبائي – ڊگهائي.

Gul Hayat Institute

• **جهاجهَر ج جهاجهرُون:** ث. گهاگهَر – جهَري – پاڻي ڀري رکڻ لاءِ گهگهيءَ جهڙو هڪ ٿانءُ – پتل جو مَٽڪو.

• **جهاجهَرُ ج جهاجهَرَ:** ذ. تنبوءَ جي پوش لاءِ ڪم ايندڙ هڪ قسم جو ڪَهُرو غاليچو.

• **جاجهوڙَڻُ (ڪ):** مصدر. ڏانڏولڻ – سختيءَ سان لوڏڻ.

• **جهارَ جهارِ:** ث. پکين جو ولر (جو پوک کي ڪاٽي جهڙوڪ. جهرڪيون، طوطا، پوڙي، وڏو هيو وغيره).

– **جهارِ ڪاڏو:** ذ. صفت. پکين جو ڪاڏل (فصل). ٻُچي ڏاڙهيءَ وارو (ت)

– **جهارَ هَڪلڻ:** پوک جي مٿان پکين کي هڪالي ڪڍڻ – بچاءُ ڪرڻ – حفاظت ڪرڻ.

• **جهارِ جهَنو (ت):** ذ. جارجيٽ (ڪپڙو).

• **جهارَڻُ (ٿ):** مصدر. قلعي ڪرڻ.

• **جهارو ج جهارا:** ذ. تمام ڇڊي لَسِي (جنهن ۾ پاڻي گهڻو گڏيل هجي) ڇڊِي ڀَنگَ – پالر. نيرن پاڻي (ٿ) – ناشتو. (ت) لوهَ (پکيءَ جي) – لامارو. "پکيءَ جهارو ڏنو".

– **جهارا جهٽ ڏيڻ:** لامارا ڏيڻ. هر هر مٿان چڪر ڏيڻ.

– **جهارا جهنڪارا ڪرڻ:** نشا پتا ڪرڻ. فضول خرچ ڪرڻ. موجون ڪرڻ. رُشْوَت وٺڻ.

• **جهاڙَ ج جهاڙون:** ث. ڦيٽو – مَنْتَرَ – ٽوٽو. دُعا ڏاڳو – دَمُ – وڄون يا نانگ وغيره جي ڏنگ جي اثر لاهڻ لاءِ ڪجهه پڙهڻ. ڏسو "جهاڙڻ".

• **جهاڙ رکڻ وجهڻ:** ڪکيل ماڻهو تي ڦيٽو رکي زهر جو اثر لاهڻ. منتر پڙهڻ – ڏنگَ يا ڏَڪ ڦَٽَ مٿان آڱرين سان گول چڪرا ڏئي مَنتر ڦُوڪڻ.

– **جهاڙي جهاڙِي:** ذ. صفت. جهاڙ وجهندڙ.

• **جهاڙُ ج جهاڙ:** ذ. [سن. جهاٽ] وڻ – درخت.

– **جهاڙڪي جهاڙڪي جهاڙوڪيو (ٿ):** ذ. ننڍڙو وڻ يا ٻوٽو.

• **جهاڙَڻُ:** مصدر. جهاڙَ وجهڻ. (سن. شاڻ) منتر پڙهڻ. تاڙ ۾ رکڻ – تاڙڻ – ٻهارڻ.

– **جهاڙي وجهڻ:** ٻهاري وجهڻ – سمورو ڪٽي وجهڻ.

• **جهاڙو ج جهاڙا:** ذ. (سن. جهاٽ) پاخانو – ڪاڪوس – ڪرفتي – ٽورو.

– **جهاڙي وڃڻ:** ڪاڪوس ڏي وڃڻ – ٽوري تي وڃڻ – پائخاني ڏي وڃڻ.

• **جهاڙُو ج جهاڙُو:** ذ. (سن. شوڌَني) ٻهارِي – ٻهارو. تلاشي. صفائي

– **جهاڙُ پائڻُ، ڏيڻ:** صفائي ڪرڻ – ٻُهاري ڏيڻ – صفايو ڪرڻ.

– **جهاڙُو ڏيڻ:** ٻهاري ڏيڻ – صفائي ڪرڻ. گهرجي تلاشي وٺڻ يا ڏيڻ – صفايو ڪري ڇڏڻ.

– **جهاڙُو وٺڻ:** چوري يا ڪنهن شڪَ ۾ ڪنهن ماڻهو جو گهر يا سامان ڦولهي ڏسڻ – تلاشي وٺڻ.

• **جهاڙولو ج جهاڙُ ولا:** ذ. چمڙي جو ڊگهو جوراب يا موزو جو گوڏن تائين پيرءَ تنگ ڍڪي ۽ گهوڙي سوار چڙهي وقت پائين يا ٻهراڙيءَ جا ماڻهو نانگ بلا وغيره جي بچاءُ ڪان ڍڪين.

• **جهاڙي (ٿ):** ث. وٿڪار – جهنگ – وڻن جو جهُڳٽو. ڏسو "جهاڙ".

• **جهاڪَ (ڪ):** ث. ڀونڪ – باهوڙ. بيقراري.

– **جهاڪ لنگهائڻ:** ڪنهن وڏي بيماريءَ مان چڙهڻ – ڪسُني ڪاٽڻ. بيماريءَ جي سختي ڪاٽڻ.

• **جهاڪِڻُ:** مصدر. بي آرام ڪرڻ – بيقرار ڪرڻ.

• **جهاڪو ج جهاڪا:** ز. (سن. ڪُشُپَ) رستي ۾ وڏو ۽ اونهو کَڏو – گهانچو – لوڏو (گاڏي وغيره ۾).

• **جهاڳَ:** ث. (سن. شارڪَ. شْرِي = ڀَڃڻُ) گجِي – ڪَفَ – جهڳَ – جهَڳِي – گفَ. ڏسو "جهَڳَ".

• **جهاڳَڻُ:** مصدر. (سن. ڪُشُپْ = لوڏڻ) تانگهي پاڻي مان هلڻ – پار ڪرڻ (پاڻيءَ کي). وڏي مسافري ڪرڻ.

• **جهاڳِ:** "جهاڳڻ" جو امر – پاڻيءَ مان هَلُ.

– **جهاڳَ:** اسم. پاڻي وغيره جهاڳڻ جي حالت. پاڻي جو پَنڌُ.

– **جهاڳ لنگهائڻ:** بيماري ڪاٽي اٿڻ.

– **جهاڳي چڙهڻ:** پار ٿيڻ (پاڻيءَ مان). بيماري ڪاٽي چڙهڻ. جهنگ يا جبل جي ڏکي مسافري پوري ڪرڻ. تڪليفن جا ڏينهن پورا ڪرڻ.

• **جهاڳورا (ٿ):** اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جهاڳورَڻُ، جهاڳوڙَڻُ:** مصدر. ڇاڇولڻ – ڏانڏولڻ – آگهارڻ (ڪپڙو پاڻيءَ ۾) – ڏاڍي مار ڏيڻ. لتاڙڻ. لَتن سان چيڀڻ – لَتن ۽ مُڪن سان ڪُٽڻ. ڏسو "جهڳورڻ".

– **جهاڳور:** ث. ڇاڇول. لتاڙَ. چيڀ. ڏاڍي مار – جهڳور. لَتن ۽ مُڪن جي مارَ.

– **جهاڳور ڪيڻ:** ڏاڍي مار ڪيڻ. لتن مڪن سان سَٽڻ.

Gul Hayat Institute

چاچولڻ.

— **جهاڳوري چڙهڻ:** ماري ماري اڌ مئو ڪري ڇڏڻ — سٽي ڇڏڻ. جهڳوري ڇڏڻ.

• **جهالَ (ل):** ث. ڪوه جي منهن تي ٺهيل دِڪي جنهن تي ٻوڪِي وغيره مان پاڻي هارجي.

• **جهالُ (لس):** صفت. جال — جام.

• **جهالاَ (ت):** ث. جلوه ـ ديدار.

• **جهالرَ ج جهالرُون:** ث. [سن. جهَلرِي] جهالر (ڪنن ۾ پائڻ جو ڳهه). ڏسو "جهالر".

• **جهالار:** ذ. اوهيرو. (اسم خاص) هڪ جبل جو نالو. (مهيري).

• **جهالارِ:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهالارو ج جهالارا:** ذ. پکين جي گڏجي ولر ڪري اُڏامڻ جي حالت. هڪ پکيءَ جو نالو. صاف بيٺل (پاڻي) — جالارو.

• **جهالارو بيهَڻُ:** وچ ۾ بيهي جهيڙو ڇڏائڻ. وچ ۾ پئي جهيڙي کي ٽارڻ.

• **جهالارِي ج جهالارِيون (ت):** ث. وڏي ماڻِي.

• **جهالٽو:** ذ. صفت. جهالُو — پائدار — ڄٽادار — مضبوط — ديرپا. ڏسو "جهَلڻ".

• **جهالَرُ ج جهالَرُون:** ث. (سن. جهَلَرِي) ڪپڙي جي ڪِنار، جنهن ۾ ننڍڙا ڦُندڻ هڪٻئي سان گڏ پُرتَل هجن. (هَنڌَ جي چادر، وهاڻي جي ڇوَ يا تنبوءَ وغيره جي ڪنار) — ڳَهَه جو هڪ قسم (جو ڪَنن ۾ پائجي) — ڪَنَ ۾ پائڻ جون جمل واليُون. ڪَنجهي جي ٿالهِي، جا مَندَرَ ۾ وَڄائجي (ث).

— **جهالَردارَ ج جهالَردارَ:** ذ. صفت. جهالر وارو — جهالر سان.

• **جهالڪو:** اسم خاص. تعلقي جوهيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهالو:** اسم خاص. سجاولءِ گهوڙا ٻاري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جهالو ج جهالا:** ذ. چمڪو — چمڪاٽ — تَجلو — جَرڪو. ڏسو "جهَلڪڻ".

— **جهالا ڏيڻ:** جهلڪا ڏيڻ. چمڪاٽ ڪرڻ — تجلا ڪرڻ. تجلا ڏيڻ. "ٻرتو پنهونءَ جو جهڙُ جڻِن جهالا ڏي".

• **جهالُو ج جهالُو:** ذ. صفت. گهڻو وقت هلندڙ (ڪپڙو وغيره) جَٽاءُ ڪندڙ — بقاءُ وارو. مضبوط — پُختو — پَڪو. جهليندڙ. منع ڪندڙ. ٻن کي وڙهڻ کان روڪيندڙ. ٽيڪَ — ضامِنُ يا سهارو — روڪڻ لاءِ آڙ ڏنل. ڏسو "جهَلڻ".

• **جهالِي ج جهالِيُون:** ث. ڊنڊ جي پکيءَ جو هڪ قسم.

• **جهالِيُون:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهامَ (ت):** ث. اَلَــرَ. جهاڪو — گهانچو. ڇـڪَ. سَٽَ.

— **جهامَ ڏيڻ:** اَلَــرَ ڪرڻ. مار ڏيڻ. سَٽ ڏيڻ.

• **جهامَ جهِرڪيُون (ث):** ث. ڀرت جو هڪ نمونو "V" ستن جي انگ جي شڪل وانگر ٺهيل هڪ ڪاٺي (جيڪا هندو شادي وغيره جي موقعي تي دروازي جي اڳيان لڳائيندا آهن).

• **جهامِٽي ج جهامِٽيُون:** ث. زيور جو هڪ قسم. (ڪنن ۾ پائڻ جي والِي جا پاڀڙي ۾ پائجي، جهانءِ ۾ ۱۵_۱۶ ڪن ننڍڙيون مڇليون ٿين) جهُمْٽِي — جهُمْڪِي.

• **جهامرو:** ذ. چمڙي جي هڪ بيماري (جا هٿن جي ٻُٺي، ٽنگن ۽ پيرن تي ڏَدِ وانگر ٿئي).

• **جهامرٽجڻ:** فعل مجهول. هٿين پوڻ — جانپوٽجڻ. جهانپوٽو.

• **جهانارُ:** ذ. صفت. جهانءِ وارو. گهِنگهُرَ جي آواز وارو پهلوان — طاقت وارو. عَميق — اُونهو.

• **جهانپو ج جهانپا:** ذ. چانپو. چينپو — سنهي ٽاري.

• **جهانپا ميڙڻ:** چينپا ميڙڻ. نڪمٽو گهُمڻ — بيڪار رهڻ.

• **جهانت:** ذ. (سن. جهانٽا) ڪُڇا — زيرناف — هيٺيان وارَ.

• **جهانپو ج جهانپا:** ذ. جهاپو — گهٽ نظر وارو — ٿورو ڏسندڙ — رُونجهو. لوڙهي جو دُوَر (ل). ڏاڪائون دروازو (ث).

• **جهانجهَ. جهانجهُ:** ذ. (سن. جهَٽجهَٽا. جهَنْ = آواز ڏيڻ) ساز جو هڪ قسم — جهانجهَ.

• **جهانْجهَرَ ج جهانْجهَرُون:** ث. (هـ. جهَرجهَر — سن. جهَـرْ جهَـرْ) پيرن ۾ پائڻ جو هڪ ڳَهُ — پازيب. نُورا. گهاگهَرِ. گهِنگهُرُو ڇيرِ. جهالَرِ.

• **جهانجهِرا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهانجهِرو ج جهانجهرا:** ذ. صفت. چالاڪ — ڦُڙُت. تمام تِکو — تيز. پهلوان — جوان مرد. پيرن جو هڪ زيور.

• **جهانجهِلِي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهانجهَٽِجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهانْڪڻُ:** مصدر. جهوڪڻُ (ل). (سن. آڌيڪش) جهاتيون پائڻ (ڪ) — لِڪي لڪي ڏسڻ.

— **جهانْڪَ:** ث. جهوڪَ.

— **جهانڪو:** ذ. صفت. جهاترُ — جهاتيون پائيندڙ.

• **جهانْڪو ج جهانڪا:** ذ. (سن. ڪُشْيَ) گهانچو — ڪُوبو

(رستي ۾) – جهاڪو.

• **جهانڪارا:** اسم خاص. تعلقي سيوهڻ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهانڪاري(ت):** ٿ. مني لسي.

• **جهانڪان:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ماٿيلي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهانڪرو(ل):** ٿ. تڏِ.

• **جهانڪڙو:** اسم خاص. تعلقي روهڙي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهانڪي ج جهانڪي:** ذ. جهنگ جو رهاڪو – مسڪين – ڀالو ڀولو – جهنگلِي. ديهاتي – دهقاني – غريب – جهنگ جو ماڻهو – مارو. (ٿ). جهانگياڻي ج جهانگياڻيون (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو. ڏسو "جهَنگ".

– **جهانِڪيڙو ج جهانِڪيڙا:** ذ. صفت. "جهانگي" جو اسم تصغير – دهقاني – ديهاتي – ڏاڍو سڌو سنئون ماڻهو – نهايت مسڪين.

• **جهانڪِي واهه:** اسم خاص. تعلقي نل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهانوَر:** اسم خاص. تعلقي اٻاوڙي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهانورو ج جهانورا:** ذ. صفت. (سن. شياوَلَ) اکين کان گهٽ ڏسندڙ – گهٽَ نظر وارو – ڪم نظر – چُنجهو. (ٿ) جهانوِري ج جهانوريون.

– **جهانورا ڏيڻ:** لامارا ڏيڻ – ڦيرا ڏيڻ – گهُمرا ڏيڻ.

– **جهانوِرائي:** ٿ. نظر جي جهڪائي – ڌُندَ.

• **جهَانهِليو:** اسم خاص. هٿ کان ٿورو وڏو ٿيندڙ هڪ ٻوٽي جو قسم (اڇو گل چاهين جي ول جي گل جيڏا گل ٿيندڙ).

• **جهانءِ:** ٿ. (سن. ڌوَنِ) ڪنهن ساز يا ڳهه جو آواز. ڳهه جو هڪ قسم. ڪنهن ڳَهـهُ ۾ مڇلين جي جهالرِ. روڄُ راڙو. آواز. ننڍڙا گهنگهروُ. وڄائڻ جو هڪ سازُ. جهرمِر – سينگار (ت). مِينهَن جي آوت (ل). مينهن جو آواز.

– **جهانءِ ڪرڻ:** ليلائڻ – زاري ڪرڻ – ٻاڏائڻ.

• **جهانٺين:** ٿ. نظر جي جهڪائي – ڌُندَ.

• **جهانٺون:** ذ. اُها ڪُنهري سِرَ يا پٿرو جنهن سان پيرن جي مَرُ لاهجي.

• **جهانٺو ج جهانٺا:** ذ. [سن. جهَوڪَ] لٺو (وڻ).

• **جهانٺوِٺو ج جهانٺوُٺا (ل):** ذ. جهٽُ – جهپُ.

– **جهانٺوِٺو هڻڻ:** جهٽَ هڻڻ – سَٽون ڏيڻ.

• **جهَبُ، جهَبَ:** ٿ. [سن. ڌرِبڌَ. ڌرِڀْ = ڳچکو بنائڻ] هيٺانهين زمين – نِوَڻُ – جهرَ (صفت). گهاٽو. مُنجهيل.

– **جهَبَ ڏاڙهيو:** ز. صفت. تمام وڏي ۽ منجهيل ڏاڙهي وارو.

• **جهَبُ ج جهَبَ:** ذ. اَجرڪ ڇِڙڻ جو گهاٽو رنگ. گوشت جو پردو يا ڇيڇڙو.

• **جهِبَ ج جهِبُون:** ٿ. ڇِڪي – ڇِبي – جهاپَ (صفت) پوڙهي – بدزيب عورت (ت).

• **جهِبُ:** صفت. گيهه يا سٽپ ۾ ٻڏل – تمام سٽيو.

• **جهُبَ ج جهُبُون:** ٿ. (سن. ڪْشُبْ = لوڏڻ) ڇچڪو – چاچول – جهوبو – وِلوڙَ.

• **جهِبائِڻُ:** مصدر. ڇِڪڻ. هيٺ نمائڻ. ڪشش ڪرڻ. متوجهَ ڪرڻ.

• **جهَبَتِ:** ٿ. گـَڏَ – چِلهه. اثر (سرديءَ يا بيماريءَ جو).

– **جهَبَتِ اچڻ:** سردي يا بيماريءَ وغيره جو اثر ٿيڻ.

• **جهَبَڻُ:** مصدر. گـَڏِڻ – چِهلڻ. ڏَرڻُ.

• **جهُبَڻُ:** مصدر. تيزيءَ سان ڪُڏَڻُ.

• **جهَبِ جهُبِرَ:** اسم خاص. مهاڻن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جهَبرُ ج جهَبرَ:** ذ. صفت. بدڪلامي ڪندڙ – گهٽو ڳالهائيندڙ – بدشد ڳالهائيندڙ.

• **جهَبرڪَ جهونِٽان (ٿ):** ذ. چانديءَ جا جهاپا ۽ جهُوڙا.

• **جهَبڪو ج جهَبڪا:** ذ. وِلوڙِڻ جو آواز – وِلوڙو. ٽِمڪو – جهَلڪو (ٿ).

• **جهَبِلو ج جهَبِلا:** صفت. ويڪِرو – کُلاصو (پهراڻ. چولو. ڪوٽ وغيره). گدلو – اَگلو – ڪِچرو – ميرو.

• **جهَبَڻُ:** مصدر. ڪنهن شيءَ کي ٿوري پاڻيءَ ۾ وجهي مَهِٽڻ – جهوبڻ.

• **جهِبَڻُ:** مصدر. سٽيو ڪرڻ – گهٽو گيهه لائڻ ڪنهن شيءِ تي). ڇِڪي ڏيڻ – ڇِبِي ڏيڻ – جهٽڪو ڏيڻ.

• **جهُبَڻُ:** مصدر. (سن. ڪْشُبْ = لوڏڻ) پاڻي وغيره ۾ هٿ وجهي جهِڪِڻ – جهُڪِڻ – ولوڙڻ – جهڳورڻ – جهُوبڻ. لبڻ – لوئِڻ.

• **جهَبو ج جهَبا (ٿ):** ذ. ڪَنجِري جو هڪ قسم (جو پيٽِي بدران پائجي).

• **جهَبو:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهُبو ج جهُبا:** ذ. ترس – قياس. ڇِڪَ – ڪشش – صدمو. اَٺ جي گوربند ۾ هڪ نوڙي (ڪ). ڏسو جهُبَڻ.

– **جهُبا پوڻ:** ترس اچڻ – رحم اچڻ – قياس پوڻ. خيال ٿيڻ – همدردي. ارمان ٿيڻ.

Gul Hayat Institute

– **جهُبو اچڻ:** ارمان ٿيڻ – صدمو رسڻ – ڏک ٿيڻ.

• **جهِبي ج جهبيون:** ث. اوچتي ڇِڪي – ٽٽڪ – ڇِڪ (لغام کي) ڇينبَ – ڪشش (دل جي) – رحم – قياس – دَيا – ٻاجهَ.

– **جهِبي ڏيڻ:** ڇِڪي ڏيڻ – ڇِبي ڏيڻ.

• **جهَبيـر، جهُبير:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهَتَ، جهَت (ت):** سَنهيُن ڪَنڊيُن يا ڏِيَن جو جهڳٽو. ننڍي ڪجيءَ جو ٽَڏو (جو هڪ هنڌان ڪڍي ٻئي هنڌ هڻجي) – ڪَجيءَ جو ٻچو. مٽي جا وارَ. گاهه جو هڪ قسم.

– **جهَترِي (ت):** ث. صفت. جهت واري جهُڳٽي واري.

• **جهَتَرِ:** ث. (سن. جهاتَ) وڻ جي لامن جي گهاٽاڻ (جنهن ۾ ڪَندا هجن ۽ اُهي هڪ ٻئي سان وِچڙيل هجن).

• **جهَتـيالَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهَتَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهَتَ:** ث. ساعت – گهڙي – دير – مهل. ڪَنُ.

• **جهَتَ ج جهَٽـُون (ت):** ث. ڪَسَ – ڦُرڻَ جي حالت. لامارو. راند جو وارو (ڪ). ڏسو "جهَٽڻ".

– **جهَٽـُون هڻڻ:** زوريءَ ڪَسِڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ – لامارا ڏيڻ.

• **جهَٽِ، جهَٽُ:** ظرف. [سن. جهَٽِت] جلد – هڪدم – يڪدم – تڪڙو – جهٽ پٽ – فوراً – ترت – "جهٽـڻ" جو امر "جهَٽِ".

• **جهَٽِ پٽ:** (ظرف). (سن. جَهٽِت + پَٽ) فوراً – يڪدم – انهيءَ وقت – اُنهيءَ جو اُنهيءَ وقت – تمام جلدي – ٺَهه ٺِهه – اُتي جو اُتي. تَهه طَلبُو – فِي الفَوْر.

– **جهَٽَ ٿي وِڃڻ:** دير ٿي ڪانه لڳڻ – يڪدم ٿي وڃڻ. اَکَ ڇِنْبَ ۾ ٿيڻ.

– **جهَٽ ڪرڻ:** ذ. جهَپُ – جهَپو – ڪَس. ڪنهن شيءِ ڪَسِڻ لاءِ هَنيَلُ جهَٽُ. لامارو. جهَڙپ. جهَٽِي. ڇَڪُ (ڪُتي جو). ڏسو "جهَٽڻ".

– **جهَٽـِر:** ذ. صفت. جهَٽُ هڻندڙ. ڏسو "جهَٽڻ".

– **جهَٽ هڻڻ:** جهَپُ هڻڻ – جهَپو هڻڻ – ڪَسِڻ لاءِ اوچتو جهَپُ هڻڻ. لامارو ڏيڻ. ڇَڪُ هڻڻ (ڪتي جو).

• **جهِٽَ، جهَٽُ:** ذ. هڪ قسم جو وڻ (هن جون ٽاريون زمين مان مُڇاٽي نڪرن، جنهن جي پاڙن جا ڏنڊڻ مفيد ٿين). "ڏنَڏڻ ڏيرين جهِٽُ دا، تہ مُنهن وجيٿي ڦٽِدا".

• **جهُٽَ:** ث. سَٿـَر – رانَ. ڏسو "جهُٽُ". جهُٽَ پِٽي، پِہُ جهَنگ ۽ هاڙهي پَچُ مَ هوتَ کي. (شاهه).

– **جهُٽَ پِٽڻ:** سَٿرون ڪُٽڻ. ڪشالا ڪيڻ. مٿا مُونا هڻڻ.

• **جهُٽُ (ت):** صفت. (ف. جُفت. سن. يُڪْتَ) ملِيَلُ – صَلاحُو – ٻِٽُ – مددگار – سـاٿي. وٽندڙ – مَرْغُوب.

– **جهُٽ ٿيڻ:** ٻِٽ ٿيڻ – صَلاحُو ٿيڻ.

• **جهُٽ پُٽُ (ت):** ڳالهه ٻولهه. ڏَندَ ڇَڪَ – جهيڙو.

• **جهَٽَرُ:** ذ. ٻانڪو ڪُڪڙُ – بَلـُوغَت جي ويجهو ٻارُ.

• **جهَٽِڪڻُ:** مصدر. جهَٽِـڪو ڏيڻ. ڇَنڊڻ (ٻانهن وغيره کي). چالاڪي ڏيکارڻ. ڏک هڻڻ. ڏسو "جهٽ".

• **جهَٽِڪو ج جهَٽِـڪا:** ذ. لوڏو. ڇَنڊڪو. جهُوٽو (هوا جو) – جهَٽُ – جهَپُ. ٽيلهو – ڌڪو – ٽَڪَـرُ. صدمو. جهَڙپَ. اُڇَـلَ (بجليءَ جي). مِينهَنْ جو وَسڪارو. ڇِڪَ – سَٽَ (اوچتو). ڏسو "جهاٽڪو".

• **جهُٽِڪو ج جهُٽِـڪا:** ذ. نِندَ جو جهُوٽو – پِنڪِي – گهيرَٽُ – اُونگهَ – هوا جو جهُوٽو. ڏسو "جهُوٽڻ".

– **جهَٽڪو ڪرڻ:** ٿوري دير لاءِ ننڊ ڪرڻ – سويڙو ڪرڻ – پِنڪي ڪرڻ.

• **جهَٽڻُ:** مصدر. (سن. جهَٽَ + ڪْر) جهپڻ – هوا مان ايندڙ شيءِ کي جهلڻ – اُڏامندڙ يا مٿان ڪرندڙ شيءِ کي هٿن ۾ جهلڻ (جهڙوڪ بال). وٺڻ (اٿر). ٻڌڻ (آواز). قبول ڪرڻ (ٻئي جو دليل، خيال يا نظريو).

• **جهَٽِجڻُ:** "جهَٽڻ" منجهان "فعل مجهول" – جهٽجي وڃڻ – پڪڙجي پوڻ.

• **جهَٽو ج جهَٽا:** ذ. جهيڙو – "جهيڙو" سان گڏ استعمال ٿيندڙ لفظ "جهيڙو جهٽو" – جهيڙو فساد.

• **جهَٽِي ج جهَٽِيُون:** ث. جهَٽُ – جهَپُ – جهَپو. ڪَسَ – ڦُـرَ – نَڳي. ڏسو "جهَٽڻ".

– **جهَٽِيءَ جو مالُ:** مُفت جو مال – زوريءَ ڪَسيلُ مالُ – ڦُـرَ لُٽَ جو مال.

– **جهَٽـِيُون هڻڻ:** جهَٽَ هڻڻ. ڦُرون ڪرڻ. نَڳيون ڪرڻ. جهيڙو جهڳڙو ڪرڻ.

– **جهَٽِي جهُوڙِي:** ڦُـرلُـٽَ – هَٽَ ڪَسَ چوري پـَرزوري.

• **جهَٽـِيالَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. جهتيال.

• **جهَٽينگُ:** اسم خاص. هڪ جبل جو نالو.

• **جهَٽـِيُون:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم.

• **جهَپَ:** ث جهُٽڪو – ننڊ – آرام – پِنڪي – سويڙو – اوجهراٽي.

Gul Hayat Institute

— **جهَپ ڪرڻ:** ننڍ جو جهوٽو ڪرڻ – ٻنڪي ڪرڻ – سويڙو ڪرڻ. جهٽڪو ڪري وٺڻ.

• **جهَپ (ل):** گهاٽا وار – جهَب.

• **جهَپ ڏاڙهيو:** ذ. تمام گهاٽي ڏاڙهيءَ وارو – جهَب ڏاڙهيو.

• **جهَپُ ج جهَپَ:** ذ. جهپو – جهَٽ – لامارو. جهوپڙو – گبرُ – اولو (ڪ). آڙ – اوٽ – پناهه. (صفت) ڍرو.

— **جهَپو:** ذ. صفت. (پرا. جهَڊَپ. سن. آڇڊ. آ = وٺڻ + ڇڊ = ڇنڻ) جهَپُ هڻندڙ. جهپيندڙ.

— **جهَپُ هڻڻ:** جهَٽُ هڻڻ – لامارو ڏيڻ – ڪَسڻ – ڦُرڻ.

• **جهَپاٽو ج جهَپاٽا:** ذ. هوا جو لوڏو – جهُوٽو – سَٽَ – جهَڙپ. وچ جي جهڙپ.

• **جهَپاٽڻ:** مصدر. وِسامڻ – گهٽ ٿيڻ – گهٽجڻ.

• **جهَپائڻ:** مصدر. گهٽائڻ – گهٽ ڪرڻ – سُسائڻ. ٺارڻ – اُجهائڻ – وِسائڻ – دفع ڪرڻ – ماٺ ڪرائڻ.

• **جهَپِٽُ ج جهپِٽَ:** ذ. لامارو – جهَٽُ – جهَڙَپَ – سَٽَ.

• **جهَپِٽي:** ث. نار جو هڪ قسم (جنهن ۾ لوٽن ۾ ڪنگرين جي بدران تختا هجن جي پاڻيءَ کي اُپائي ڪَسيءَ ۾ وجهن). گاهه جو هڪ قسم (ڪ).

• **جهَپجڻ:** مصدر. جهَٽجڻ. ڪوهجڻ – ڦٻجڻ – گهٽجڻ – ٿورو ٿيڻ – سُسڻ.

• **جهَپَڙُ ج جهپڙَ (ت):** ذ. (پرا. جهَڊپ. سن. آڇڊ. آ = وٺڻ + ڇڊ = ڇنڻ) جهَٽ – جهَپو – سَٽ.

• **جهپڙڻ:** مصدر. جهَٽ هڻڻ. ٿورا گَسُوها ڏاٽڻ (ڪير).

• **جهَپِڪو ج جهپڪا:** ذ. جهَپُ – ٽَپُ – ڪَس. ڏسو "جهَپڻ".

• **جهَپِلا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهپڻ:** مصدر. [جهَنْبهُ. جهَنْبا] جهٽڻ – جهپو هڻڻ – ڪَسڻ – جهلڻ – پڪڙڻ – ڪاهڻ. جهَٽو ڪرڻ – گهٽ ڪرڻ. جانب جلوي دار، سو سي سورج جهپيا" (خليفو نبي بخش).

• **جهَپو ج جهپا:** ذ. جهپ – لامارو – جهٽ. (صفت) جهپيندڙ. جنهن جي بدن تي وڏا وار هجن. ڏسو "جهپڻ".

— **جهپو هڻڻ:** جهَٽُ هڻڻ – ڪَسڻ.

• **جهَپو ج جهَپو:** ذ. صفت. جهَٽُ هڻندڙ. جنهن جي بدن تي وڏا وار هجن. پوشُ.

• **جهپيٽ:** ث. ڌَڪُ – ضَربَ – چپيٽ. چڪُ – ڏَنگُ – سَٽَ. ڏسو "چپيٽ".

• **جهَج:** ث. جهوري – ڳِتي – ڳاراٽو. ڳَرڻ (ڳتين ۾). جهوري ۾ پوڻ. ڏسو "جهَجڻ".

• **جهَجڻ:** مصدر. (سن. کُشَيَ = ڳَرڻ) اندر جو اندر ۾ ڳرڻ (غم ڪان) – وجهلڻ – روئڻ – ڳوڙها ڳاڙڻ – هَنجون هارڻ. غم ڪرڻ. ارمان ڪرڻ. پوئتي پوڻ. ضعيف ٿيڻ. ٽڪجڻ. ڪهجڻ.

• **جهَجهه:** ث. جهاجهه. جهجهائي. "هوت وٺي هنج ڪري، آئون وينديس جبل جهجهه" (ڪبير شاهه).

• **جهَجهَرُ ج جهجهرون:** ث. ٺڪر جو وڏو حُقو. ڳچيءَ پڳل ڪونرو.

• **جهَجهري ج جهجهريُون:** ث. (سن. جهَرُ جهَرِيڪا) ٿانءُ جو هڪ قسم – ڪُهُڪِهي – صُراحي – گهاگهَرِ.

• **جهَجهڪارڻ:** مصدر. جهونڪارڻ – رينگٽ ڪرڻ.

• **جهَجهو ج جهَجها:** ذ. صفت. گهڻو – مَڻُو – زياده ـ بيحد – ڪثير.

— **جهجهائي، جهجهاڻ:** ث. گهڻائي – ڪثرت.

• **جهَجهو:** ذ. ٻارن کي ڊيڄارڻ لاءِ استعمال ٿيندڙ لفظ – جُوجُو – ڀُوتُ.

• **جهَڏَ ج جهڏون (ت):** ث. پوڙهي يا ڪُراڙي مينهن – وڏي عمر واري مينهن.

• **جهڏا (ث):** ذ. وار – جُنڊا.

• **جهڏو:** اسم خاص. ضلعي ٿرپارڪر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهَڏو ج جهڏا:** ذ. جبل جي ڪوٽ يا غار. جبل جو اهو حصو جو ڇِت وانگر بيٺل هجي ۽ ان جي هيٺان برسات وغيره ۾ پناهه وٺي سگهجي. پاڻي جي ڪَڏ – ڪُنب – ڪُور. (ذ. صفت) پراڻو – قديم – پوڙهو – جهونو.

• **جهَرَ (ت):** ث. ڳِتي – ڳاراٽو – جهوري – غَم – وهَمَ – فڪرُ – خيال – اُلڪو – شوق – لاٽَ جي جهپي (ث).

• **جهَرُ:** ذ. جهنگ. ميدان. هي لفظ فقط "جهنگ" سان گڏ استعمال ٿئي "جهرجهنگ، جهنگ جهر".

• **جهُرِ ج جهُرُون (ل):** ث. غار. چُر.

• **جهراٽ (ت):** ث. مار – ڪارڙ – ڌَمَرُ.

• **جهَراندِي:** اسم خاص. تعلقي گهورا باري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهُرِ جهُرِ:** ث. (سن. کُشَرَ) جالاري پاڻيءَ جي وهڻ جو آواز. پاڻيءَ جي هڪ ٻئي پٺيان وَهڪَ – ڪِل ڪِل – ڪِرڪِرِ.

Gul Hayat Institute

– **جهَرجهَر لائڻ:** گهَبِي ڪرڻ – ڪِل ڪِل ڪرڻ – ڪِر ڪِر ڪرڻ.

• **جهَرَ جهَنگَ:** ذ. گهاٽو جهنگ. ميدان ۾ جهنگ – دشت و صحرا – هرجگهه – جتي ڪتي.

• **جهَرِ جهَنو ج جهَرِ جهَنا:** صفت. پراڻو – جهُونو – ڪهنو. پڪل ٿٽل. ڳَرِيل سَڙيل.

• **جهَرجهور:** ث. صفت. گهٽو – زياده ـ مَٺو.

• **جهَـرو:** ذ. ڏورانهين مٽي مائٽي.

• **جهَرڙ:** اسم خاص. تعلقي شهداد ڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهَرڙڻُ (ل):** مصدر. مارڻ – ڪُهڻ. قتل ڪرڻ. تکي اوزار سان سِـسي لاهڻ.

• **جهَرڪ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي نئين ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

– **جهَرڪُ ج جهرڪيُون:** ث. "جهرڪ" جو مؤنث – چڙي.

– **جهَرڪي ٻَجو ڏيڻ:** ڪم نه ڪرڻ جهڙي ماڻهوءَ جو ڪنهن جو ڪم ڪرڻ. بي ڄڻي ماڻهوءَ جو ڪم ڪرڻ لاءِ آماده ٿيڻ.

– **جهرڪي ڪيٽ (ٿ):** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **جهرڪِلي:** اسم خاص. جهرڪِي. ٿر ۾ هڪ پِٽ جو نالو.

• **جهرڪَڻُ:** مصدر. چمڪڻ – جَرڪڻ – جَرڪا ڏيڻ. ڏسو "جَرڪَڻُ".

– **جهَرِڪِٽو ج جهَرِڪِٽا:** ذ. صفت. جَرڪِٽو – چمڪندڙ.

• **جهرِڪِٽي ج جهرِڪِٽِيُون (ڪ):** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (چلڻ سان. پٺيءَ ۾ هڪڙو ڏگهو پڪُ. قد هڪ ڪان چِٽِي انچن تائين. ڪاڏي ۾ لذيذ) – جهرڪي.

• **جهَرڪو ج جهَـرڪا:** ذ. چوليءَ جو لوڏو. آواز – تَڙڪاٽُ. تڪليف – پيڙا – درد.

• **جهرڪي:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهَرڪياري:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهرڪِيَ وَلِ (ٿ):** ث. ول جو هڪ قسم سنهي لوڏڪ جهڙا پن. سنهڙا ٻج جنهن کي جهرڪيون کائين.

• **جهَرگُ ج جهَرگَ:** ذ. وڻ جو هڪ قسم.

• **جهَرگَـلُ:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم.

• **جهـرمَٽ ج جهـرمَٽَ:** ذ. (سن. ڪشپ + ڪُر) هُجُوم – ميڙ – انبوهُ.

• **جهرِ مِر:** ث. ستارن يا ڪپڙي تي لڳل زيڪ وغيره جو روشني تي جهرڪو. گهٽين ٻتين يا ڏيئن وغيره جو تمڪو. "تارن" جو تمڪو. مختلف قسمن جو ڳهڻِ ۾ انهن جي رنگن يا موتين جو چمڪو. سونهن. رونق – جهجٽو – ڏيک – نظارو. تمڪ تمڪ (تارن جي). ڳهه جو هڪ قسم (ٿ).

• **جهرمر ج جهرمرا:** ذ. زيور جو هڪ قسم.

• **جهرمري:** ث. اها دري جنهن ۾ سنهڙيون پٽيون هجن ۽ هيٺ مٿي ڪرڻ سان روشني يا اونده ڪري سگهجي.

• **جهَرڻُ:** ڳَرَڻُ – وَهَڻُ – ڦُڙو ڦُڙو ٿي وهڻ. ٽمڻ. نرجو ماديءَ کي ڏسي شهوت ۾ اچڻ. چاٽو ڪرڻ (گهوڙي يا گڏه جو). ڳرڻ – پاڻي ٿيڻ (ڪ) ترت انزال ٿيڻ. "امساڪ" جو ضدّ.

• **جهَرڻُ (ٿ):** مصدر. نرم ٿيڻ. خوش ٿيڻ.

• **جهَرڻُ:** مصدر. (سن. ڪشرڻ) ڀڄڻ – ٽڪر ٿيڻُ. ڏڪڻُ – ايذاءَ ڪرڻ (زخم). ڳرڻ – اَپرو ٿيڻ. روئڻ – جهجڻ – ڪرڪڻُ.

– **جهَري پوڻ:** ڀڄي پوڻ. ڏڪوئجڻ – ايذائجڻ.

– **جهَرِيل:** ذ. صفت. پڪل (عضوو). ضعيف – اَپرو.

• **جهَرڻو. جهرڻو ج جهرڻا:** ذ. (سن. جهَر) وهندڙ پاڻي – پاڻي جو ڦوهارو – مٿان (جبل وغيره تان) ڪرندڙ پاڻي – آبشار – ڪنڪير – پاڻيءَ جو ڦوهارو – چشمو.

• **جهرٽو ج جهرٽا:** ذ. ڏونري وغيره کي هٿ سان ولوڙڻ لاءِ ڪاٺيءَ جو هڪ اوزار – منڌيڙو – نندڙو منڌيو (ڪ).

• **جهَرو ج جهَرا:** ذ. صفت. گهٽ نظر وارو. اهو ماڻهو جنهن جي اکين جي ماڪين جو رنگ شيرو هجي. شيرو. بي حيا – بي شرم. اچن ۾ ڳاڙهن چٽن وارو (ڍڳو). چتڪمرو (نانگ) (ٿ). پڪل گهنڊُ (ٿ) جهروڪو (ڪ). چشمو.

• **جهَروٽ. جهروڪُ ج جهروٽ. جهروڪ (ٿ. ڪ):** ذ. صفت. [ٻل جهَروٽ = پوڙهي ڏاچي] پوڙهو – ڪرارو – جهُور. آڏروٽ – وهي چڙهيل – هيٺو – ضعيف – ٽڪل (ٿ) جهروٽ. جهروڪ ج جهروٽُن. جهروڪن.

• **جهروڪ ج جهروڪُن:** ث. (سن. جال + اَڪشَ + ڪ) چاريدار دري (محلات يا ماڙيءَ جي) – ڪنهڙو. ماڙي يا محل ۾ ٻيهي ڏسڻ جي جاءِ. ڪڙڪي. جارو. جاريدار ڇپرو.

• **جهروڪ ج جهروڪُون (ڪ):** ث. ڪُن. جهڏو. غار.

• **جهروڪو ج جهروڪا:** ذ. جهروڪ. جهُوپڙو – ڪَچو گهَرُ.

• **جهَرُونَ:** ذ. ترار تي سون يا چاندي چاڙهڻ لاءِ اُڪريل چِٽ ڳُل يا نقش.

Gul Hayat Institute

• **جهَري (ٿ):** ٿ. خارش.

• **جهَري ج جهَريون:** ٿ. (سن. ڪُشَر + اِڪا) وڏ – ڪانجو. جبل تان هيٺ لهندڙ پاڻيءَ جو وهڪرو. سمنڊ جي تري ۾ ڪاڏيون (Creeks) "جهَريون جهاڳي آيا، ڪارونيار ڪُنن" (شاهه). دروازي يا دريءَ وغيره جي طاقن پٺيان بيهڻ لاءِ ٺاهيل ڪانجو – اڪوٽو. دلي وغيره جي سيرَ (ٿ): ڪورين جي اصطلاح ۾ ڪُنيءَ جي بيهڻ وارو ڪانجو. ٻڪري يا ڏڳي وغيره جو هڪ رنگ (ڪ).

– **جهَري ٻري:** ٿ. ٻري ٻڪريءَ جو هڪ قسم (ٻَت تي ڪارا ۽ اڇا ٽڪا، سڱ ننڍا ۽ وٽيل، ڏاس وڏي، ٿڻ ڊگها، ٽنگون ڊگهيون، پُڇ تي وار تمام گهڻا).

– **جهَري رندي جهرينڊو:** ذ. هڪ واڍڪي اوزار جو نالو (جو طاقن ۾ اڪوٽا ٺاهڻ جي ڪم اچي).

• **جهَڙ ج جهَڙون:** ٿ. هلڻ ۾ پيرن جي وچڙڻ سبب مُرئي ۾ لڳل ڏڪ (ل). رَهڙ. ڏمڪي – تڙي – چڙٻ. پاڙ (ڪ).

– **جهَڙ ڪيڻ:** ڏب ڪيڻ – تڙي ڪيڻ – ڏمال چاڙهڻ (ڪ). تڙي ملائڻ.

– **جهَڙون هڻڻ:** ڪر ڪرو هڻڻ (گهوڙي ڪي).

• **جهَڙ ج جهَڙ:** آسمان جو ڪڪرن سان ڇانئجڻ واري حالت _ اڱر – ڪَڪر – بادل – ميگهه. ڪڪرن جي ڇانءِ.

• **جهَڙالو ج جهَڙالا:** ذ. جهڙ واري حالت. جهَڙ. خوشيءَ جو وقت – ميگهه ملارُ.

– **جهَڙالو ڪرڻ:** خوشي ڪرڻ. خوشي ملهائڻ. جهَڙ واري ڏينهن ڪجهه چڱو چوکو رَڌڻ.

– **جهَڙالي ڪرڻ (ت):** جهڙالو ڪرڻ.

– **جهَڙ جهور:** ٿ. زوردار جهَڙ – گهاٽو جهڙ.

– **جهَڙ ڦَڙ:** ٿ. جهڙ ۽ مينهن پوڻ جي حالت – برسات – بارش – مينهوڳي – ملهار – بارش جي موسم.

– **جهڙ ڪرڻ:** اڱر ڪرڻ – ميگهه ملار ڪرڻ. ڳائڻ واري جو ٻٽڻ وارن تي ڇانئجي وڃڻ.

• **جهَڙپ، جهَڙَپ ج جهَڙپون:** ٿ. (سن. جُولَ _ جُورَ + ٽو) هوا جو لوڏو يا جهُوٽو – جهپيٽ. اثر (ڪنهن دوا جو). جنّ وغيره جو پاڇو. سيءَ، جهولي وغيره جي سَٽ. جهَٽ – جهَپُ. لامارو. حملو.

– **جهڙپ اچڻ:** لوڏو اچڻ – جهپيٽ اچڻ. سيءَ يا جهولي وغيره جي سَٽ اچڻ. بيماريءَ جو اثر ٿيڻ.

– **جهڙپ لڳڻ:** بيماريءَ جو اثر ٿيڻ. جنّ ڀوت وغيره جو پاڇو پوڻ.

• **جهَڙپُ ج جهَڙپ:** ذ. جهَٽ – جهَپُ. حملو. ڏسو "جهڙپ".

• **جهَڙپڻ:** مصدر. جهپ هڻڻ – لامارو هڻي ڪسڻ. جهَٽڻ – ڪوشش ڪرڻ. ٽڪو ڪاهڻ. وڍڻ (پنڌ). ڏڪَ هڻڻ. حملو ڪرڻ. ڏسو "جهڙپ".

• **جهَڙ ڪانڊي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهَڙ ڪڻ (ل):** ٻرڻ – پڙڪا ڪرڻ.

• **جهَڙڳ:** ٿ. ٽڪائي. وارو وار. "ٻايد' وڌو بند ڪي، دُنابي مون دڙڳ، توڙي جهونيون جهڙڳ، تہ بہ ڪنيو وڃي خدا آباد ڪي." (بايد).

• **جهَڙڪر ج جهَڙڪا:** ذ. جهِپي. چپيٽ – رُهَڙ – ڏمڪي. "ويندي ساهڙ سامهان جهولَ ڏِنس جهڙڪا" (شاهه).

• **جهَڙڪڻ:** مصدر. زور سان ٻَرڻُ – باهه جو پڙڪا ڪرڻ.

– **جهَڙڳ ج جهڙڳ:** ذ. جهِپي.

– **جهَڙڪائڻ:** مصدر. ٻارڻ. پڙڪائڻ.

• **جهَڙڪو ج جهڙڪا:** ذ. جهِپي – پيڙ.

– **جهَڙڪا هڻڻ:** باهه جو تيز ٿيڻ. فساد مچڻ.

– **جهَڙڪو ڪرڻ:** پيڙ ڪرڻ – مڇ ڪرڻ.

• **جهَڙڻ:** مصدر. هڻڻ – مارڻ. ڏنگڻ. ٽڪو ڏوڙائڻ – ٽڪو ڪاهڻ. ٽڪو ڪپڻ. ڳرڻ. وجهلڻ. "لڪن سر لطيف چئي، منڊ جهيڙي ۽ جهڙي" (شاهه).

• **جهَڙو ج جهَڙا:** ذ. صفت. ٻليءَ جي اکين سان مشابهت رکندڙ اکين وارو – جهرو – شيرو – شمرو.

• **جهَڙي جهَڙيون:** ٿ. هوا يا مينهن جي ٽڪَ يا پيهڪ. جُٽ _ ڦٽ _ ڇينٽ.

– **جهَڙي لاٿي ڏيڻ:** مٿو ڪائڻ – ٿنگ ڪرڻ.

• **جهَڙي جهَڙيون:** ٿ. مينهوڳي – مينهن پوڻ جو وقت.

– **جهَڙي ڦَڙي:** ٿ. مينهوڳيءَ جي حالت – مينهوڳي – مينهن – برسات – بارش.

• **جهَڙ يارو:** اسم خاص. تعلقي ناري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهَڪ ج جهَڪون:** ٿ. (سن. ڏوانڪش) مٽيءَ وارو طوفان – هوا جو سخت چوهو. جنهن سان ڏوڙ تمام گهڻي اڏامي آنڌي. تمام ٽڪو واءُ – واچ. طوفان. ٻڪ – ٻڪواس – لٻاڙ – ٻکي. (صفت) ٻڪ ڪندڙ – ٻڪواسي. پوڙهي – ڪراڙي – گهٽو ڳالهائيندڙ ڪراڙي عورت.

Gul Hayat Institute

– **جهَڪَ تي لَڳڻ:** ڪنهن ڳالهه لاءِ هَر هَر چوڻ – گهڻو ستائڻ. نہ ڇڏ تي لڳڻ – پَڇَـرَ نہ ڇڏڻ.

– **جهَڪَ مَچائي ڏيڻ:** ساڳي ڳالهه لاءِ هَر هَر چوڻ – گهڻو چوڻ.

• **جهِڪَ ج جهِڪون:** ث. جهِڪائِي – هيناهين – نَشيبُ – هيناهين زمين – تَرائِي.

– **جهِڪِي ج جهِڪِي:** ذ. صفت. يَخي هٽندڙ – بَڪَ ڪندڙ.

• **جهِڪُ ج جهِڪَ:** ذ. چِبُ – چُگهُ. وَنگُ – ورُ.

• **جهُڪَ:** ث. (سن. ڪُشيَ) هيناهين. ڪبُ – گَـڪُ. لِڪ – ڇَپ.

• **جهَڪاجهَڪُ:** ظرف. يڪدم – تَهَ ڦَهَ – جهَٽ پَٽ.

• **جهَڪائِجَڻ:** مصدر. "جهڪائڻ" جو فعل مجهول. ڪمزور ٿيڻ. جهونو ٿيڻ. گهٽجڻ (روشني، طاقت ۽ سونهن جو).

• **جهَڪائِڻُ:** مصدر. جهڪو ڪرڻ. گهٽائڻ – گهٽ ڪرڻ – ڊِرو ڪرڻ. بَڪ بَڪ ڪرائڻ – يَخي هٽائڻ. چيڙائڻ.

– **جهَڪاڻِ، جهَڪائِي:** ث. گهٽتائي – ڊيمائي. موڙي – قِلَتْ – ڪمِي. روشني يا سونهن جي گهٽتائي. موڳائي. جهونائي.

• **جهُڪائِڻُ:** مصدر. هيٺ ڪرائڻ. ڏِنگُ ڪرائڻ – موڙِڻ. ڏسو "جهُڪڻ".

– **جهِڪائِي ج جهِڪائِيُون:** ث. هيناهين لاهي. ڏِنگُ.

• **جهُڪائِڻُ:** مصدر. نمائڻ. نِوڙائڻ. هيٺ ڪرڻ (متو يا اکيون). وِهارڻ. هُشائڻ (اُٺ). ماري مچائڻ – آڻَ مچائڻ. ڏسو "جهُڪڻ".

– **جهُڪائي وِجهڻ:** نمائي وجهڻ. زور سان ڪا ڳالهه مچائڻ. آڻ مچائڻ.

• **جهَڪِجڻُ:** فعل مجهول. جهڪو ٿيڻ – گهٽجڻ – جهونو ٿيڻ.

• **جهَڪَڪو (ڪ):** ذ. هُل – گوڙ – غوغاءُ – شور.

• **جهُڪَلَ (ڪ):** ث. صفت. ڏُبري – اُبِري (چوپائي).

• **جهُڪَڻُ:** مصدر. (سن. يُجْ) نوڙڻ. ڪُبو ٿيڻ. ڊُونڊڙو ٿيڻ – توجہ ڏيڻ. هڪ پاسي لاڙو رکڻ. پاسيرو ٿيڻ. ڏِنگو ٿيڻ. ڏوبين جي اصطلاح ۾ ڪپڙي کي مَٽڻُ.

• **جهُڪٽُو ج جهُڪِٽا:** ذ. اهو جانور جو هلڻ وقت گَهُ ڪري – گَهْڪِيرُ – ضِدَي – هوڏي.

– **جهُڪِي وِيهڻ:** سنئون سڌو نہ ويهڻ – نَهِي جُڙِي ويهڻ. ڏسو "جهُڪڻ".

• **جهَڪو ج جهَڪا:** ذ. صفت. گهٽيل (زور، حسن يا قيمت ۾). گهٽ – ڪَسو – ڊِرو – ڊِيمو – هلڪو (رنگ) – ضعيف – ڏُبرو – هيٺو – تَڪَلُ – هيناهون – نِميل – لاهه وارو. (ذ) ويڙُهه (ڪ) – وڻن جو جهُڳٽو. هيناهين وڻن واري زمين. جهوٽو (هوا جو).

– **جهَڪو ٿيڻ:** گهٽ ٿيڻ – گهٽجڻ (زور) لَهِي وڃڻ (رنگ). ڪُومائِجَڻ.

• **جهِڪو ج جهِڪا:** ذ. صفت. لَڙيل – نِميَلُ. هيناهون – ڏِنگو – ڪُبو – گُڪو.

• **جهُڪر ج جهڪا (ل):** ذ. وڻن جو جهُڳٽو.

• **جهَڪرٽ ج جهَڪرٽَ (ڪ):** ذ. صفت. پوڙهو – ڪراڙو – جهورُ. (ث) جهڪوٽَ ج جهڪوٽُون.

• **جهَڪرِ ج جهڪرون (ل):** ث. سخت برسات – لاڳيتو مينهن – جهڙ – شغل – تماشو – مارَ – ڪُٽ – گهَبِي (ٿ) ـ تمام گهڻو ڪائڻ – پيٽُ پَرڻ.

– **جهَڪرَ ہڻڻ:** مِينهَن جو سانده وَسڻ.

– **جهَڪرَ ڪيڻ:** گهٽِي ماني ڪائڻ – مانيءَ کي چگي سَٽَ ڪيڻ.

– **جهڪر لائڻ:** ڇانئجي وڃڻ. مِينهَن جو لڳو تار وَسڻ.

• **جهِڪوڙڻُ (ت):** مصدر. چِڪڻ – چِڪي ہڏڻ.

• **جهُڪِي:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهُڪي ج جهُڪيُون (ڪ):** ث. ننڍڙن وڻن جو ويڙُهه.

• **جهِڪَرَ جهَڪَـرَ (ٿ):** ث. سارِيُنِ جي فصل ۾ مال ڇڏڻ جي حالت.

• **جهَڳَ:** ث. (سن. شارُڪَ. شْرِي = پِڇَڻُ) گِجِي – ڦِيڻِ ـ ڳُڦَ – بَڪَ – بڪواس – يخي.

• **جهَڳَ (ل):** ث. اجايو وات ڪرڻ واري حالت – يَخِي – لَباڙ – بَڪ – وِلوڙُ – جهوڳَ – لَبَ. ڏُ ڏَ. وِلوڙڻ واري حالتِ.

• **جهُڳارڻُ (لس):** مصدر. جهُڳِڙ – لُبَڻ – وِلوڙڻ.

• **جهُڳٽو ج جهُڳٽا:** ذ. وڻ جي ٽارين جو گهاٽو ميڙُ. وڻن جو ميڙُ. ٻُجَ جي پچاڙيءَ وارو وارَنِ جو مُڇو. ڪِنِ ۽ شين جو مُڇو.

• **جهَڳ جهَڳ:** ث. زباني تڪرار – بحث مباحثو. بحث برائي بحث. اجائي گفتگو. بيسود ڳالهيون. بي اصول باتيون.

• **جهَڳِرو جهَڳِرو:** ذ. گپ مان هلڻ لاءِ گپ تي لاڪڙ وجهي بنايل رستو. واهه يا ڪڙئي جي پاٽيءَ کي روڪڻ لاءِ واهه يا ڪڙئي جي پيٽ ۾ گاهه ٽارا يا ڪانيون وجهي ڏِنَل ہَنڌو.

• **جهَڳِـڙ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

- **جهَڳَڙُ ج جهَڳَڙَ:** ذ. باز پکيءَ جو هڪ قسم. (صفت) اجايو لڙُ ڪندڙ – گهڻو ڳالهائيندڙ – بَڪواسي.
- **جهَڳَڙُ ٿيڻ:** گهڻو ڳالهائو ٿيڻ – اجايو تڪرار ڪرڻ.
- **جهڳڙا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **جهَڳِڙڻُ:** مصدر. (سن. دَگڌَ = ٻريل) جهيڙو ڪرڻ – جهڳڙو ڪرڻ – مانڌاڻُ مَچائڻ.
- **جهڳڙو ج جهڳڙا:** ذ. جهيڙو – ٽنٽو – فساد – رڳڙو – بحث – تڪرار – مقابلو. ڏسو "جهڳڙڻ".
- **جهڳڙائي:** ذ. صفت. جهيڙو يا جهڳڙو ڪندڙ – جهيڙائي – فسادي – جهڳڙي وارو – جهڳڙي جو – جهڳڙيلو. ڏسو "جهڳڙڻ".
- **جهُڳِڙِي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **جهُڳِلُ:** ذ. مجلس – دعوت – ڄڃُ – ڪانو – وَلِيمُو.
- **جهُڳِلي ج جهُڳِلِيُون:** ث. زيورَ جو هڪ قِسمُ.
- **جهَڳِمڳَ:** ث. (سن. جَڳمَ) چمڪو – چِلڪو – تجلو – جهرڪو – رونق – روشني – جهرمر. جنسار – سينگار. ٽمڪو.
- **جهڳمڳيو:** ذ. صفت. روشن – چمڪندڙ – چلڪيدار. ڏسو "جهڳمڳ".
- **جهَڳُڻُ (ڪ):** مصدر. مار ڏيڻ – جهَڳورڻ – ڳُجهي مار ڏيڻ.
- **جهڳِڻُ:** مصدر. سوال جواب ڪرڻ – گُفتگو ڪي ڏگهو ڪرڻ – دليل ڏيڻ – بحث مباحثو ڪرڻ – ٻَڪ ٻَڪ ڪرڻ.
- **جهُڳڻُ:** مصدر. ولوڙڻ. لَٻڻُ. چاچولڻ – پاڻي وغيره ۾ هٿ وجهي خراب ڪرڻ. جهوڳڻ. جهاڳوڙڻ (ڪ).
- **جهُڳو ج جهُڳا:** ذ. ڀُونگو – جهوپڙي – ڪکائُون گهر. گهر – مڪان. رَڇُ جو هڪ قِسمُ (جو پيشگير جيڏو ٿئي. مهاڻا ان کي ٽونٽين تي رکي پاڻيءَ ۾ اُڇلائيندا آهن).
- **جهڳو جهڻ ٿيڻ:** ڀونگو ڀينگ ٿيڻ. سڀڪجهه ناس ٿيڻ. اگر تگر چٽ ٿيڻ. نقصان پهچڻ – گهر برباد ٿيڻ.
- **جهَڳورڻُ، جهڳوڙڻ:** مصدر. (سن. جهَ + ڪارَ) سودا يا ڪار جي پاڻيءَ ۾ ڪپڙو مهٽڻ – مَتارڻُ – چاچولڻ. وِلوڙڻ. لَٺن سان مار ڏيڻ.
- **جهَڳورَ جهڳوڙ:** ث. پاڻيءَ ۾ ڪپڙي ڪي چاچولَ – مَتارَ. لَٺن مُڪن وغيره سان مارَ – ڀڃَ – چِٽَ. ڏسو "جهڳورڻ".
- **جهڳور ڪيڻ:** ڏاڍي مار ڪيڻ – لَٺن مُڪن سان ڀڄِ ڪَيڻ. ڏسو "جهڳورڻ".

- **جهَڳوري چڙهڻ:** لَٺن سان لتاڙي ڇڏڻ – ڏاڍي مار ڏيئي بي حال ڪري ڇڏڻ.
- **جهَڳِي ج جهَڳِيُون (ل):** ث. بڪ – بڪواس – ٻکي. وِڦَل. ٻهُوڙ. اجايو ڳالهائڻ.
- **جهُڳِي ج جهُڳِيُون:** ث. جهُوپڙِي – ڀُونِگِي. ننڍڙو گهر. مَنڍ ڀنڙو.
- **جهَڳِيا (ڪ):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **جهَلَ ج جهَلُون:** ث. مصدر. "جهلڻ" مان اسم. روڪ – رنڊڪ پڪڙ. پَلَ – منع – ممانعت. بندش. آڏ – آڏر. شڪار واسطي وڻ جي ڏارن تي ٻڌل پينگهي مثل جهولِي. گَدلٽو. ٻاٻرو جهنگ. چوپائي مال جي روڪ لاءِ ناهيل واڙو. جنڊيءَ ۾ ڪتل لوهه جي سيخ. اها ٻڪري جا لَڳُ يا ٻوڪُ نه ڪري – اها ڪاٺي جيڪا ٽيڪَ لاءِ ڪم اچي.
- **جهل ٻين:** پاڳين جي اصطلاح ۾ نه ڦُرڻ واري چوپائيءَ جي سار ۾ هٿ وجهي روڪ ڪندڙ پڙدو ڦاڙي ڇڏڻ.
- **جهَل پل:** ث. منع – ممانعت – روڪ – بندش – رڪاوٽ.
- **جهَلُ ج جهَلَ (ٿ):** ذ. ڏِگهي تاجيءَ جو حصو.
- **جهِلَ. جهِلُ:** ث. (پرا. جهِلُ. من. جهِلِي) ٻوٽي جو هڪ قسم. هن جا ڏندڻ سنا ٿين.
- **جهُلَ ج جهُلون:** ث. [ع. جُلّ] غاشيو – بالاپوش – سينگار لاءِ اٺ جي پٺيءَ تي وجهڻ جو هڪ ڪپڙو (جو هيٺ تي لڙڪندو آهي). ڀَرتُ ڀريلُ رنگين ٽُڪرين سان ڪپڙو جو اٺ. ڏِڳي وغيره تي پٺي ڍڪڻ خاطر وجهجي. ڍَڪُ (ڪپڙي جو). [ڊِانڪي] ٻٽراٽِي. وِهاٽي وغيره جي ڇَو (ٿ).
- **جهلائڻُ:** مصدر. "جهلڻ" مان متعدي بالواسطه. منع ڪرائڻ. روڪائڻ – گرفتار ڪرائڻ – پڪڙائڻ – قابو ڪرائڻ.
- **جهُلائڻُ (ڪ):** مصدر. لوڏڻ.
- **جهَلِجڻُ:** مصدر. "جهلڻ" جو فعل مجهول. قيد ٿيڻ – گرفتار ٿيڻ – پڪڙجڻ – قابو ٿيڻ. ونجڻ (بيماريءَ وغيره ۾).
- **جهَلِرِي (ت):** ث. رِلِيءَ جو مٿيون پڙُ – لِهُ.
- **جهَلَڪَ:** ث. سُٽَ يا ڏاسَ وغيره ڪَتڻ جو اوزار (ڪاٺيءَ جي گِلي آهي جنهن کي ڦيرائڻ سان ٽَنڊَ تي وَٽُ چڙهي ٿو).
- **جهَلِڪارَ (ت):** ث. هوا جو جهوٽو.
- **جهَلِڪڻُ:** مصدر. (پرا. جهَلڪَ. سن. جهَلَ + ڪَر) جهَرڪڻُ – چِمڪڻ – چِلڪڻ – چمڪاٽ ڪرڻ تجلا ڪرڻ – جهرمر ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

– **جهلڪ:** ٿ. چمڪو – چلڪو – چمڪاٽ. تجلو. روشني. رونق.
– **جهلڪٽو ج جهلڪٽا:** ذ. صفت. چمڪو ڏيندڙ. چمڪٽو – تجلو ڪندڙ. جهرڪٽو.
– **جهلڪو ج جهلڪا:** ذ. چمڪو – تجلو. جلوو.
– **جهلڪا ڏيڻ:** چمڪڻ – تجلي ڏيڻ – رونق ڏيکارڻ.
• **جهلڪو ج جهلڪا:** ذ. واءُ جو جهوٽو – لوڏو – جهٽڪو. وچٽي سان هوا جو لوڏو.
– **جهلڪو ڏيڻ:** نڪ کي موڙو ڏيئي نخري جو اظهار ڪرڻ. نقل ڪرڻ – اهل ڪرڻ.
• **جهلڻ ج جهلڻ:** ذ. نار ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺ (جو ڪوهاڏي جي مُنهن تي رکيو آهي. نار جو سمورو بار هن ڪاٺ تي ٿيندو آهي).
• **جهل:** ٿ. هڪ سائو ٻوٽو جنهن جي پنن جي بهترين ٻاجهي ٿئي.
• **جهلڻُ (ٿ):** مصدر. وهنجڻ.
– **جهلڻو (ٿ):** ذ. وهنجڻ خانو – غُسلخانو – ترڃي جاءِ.
• **جهلڻُ:** مصدر. (سن. دُلن. دُل = لڏڻ) لڏڻ – جهولڻ (پينگهه ۾). لاڏ سان جهولي اچڻ. "سدا وسين تون ساگرا، تو مٿي محمد مير. تو ۾ جهلنديون جهالر ونديون مليو ميٺ ملير" (ميون شاهه عنايت).
• **جهلو:** ذ. روڪ – آڏَ – رنڊڪ. ٽيڪ – آڌر – سهارو. بچاءُ. جتاءُ. واءُ جو هڪ قسم (جو صحت لاءِ نقصانڪار آهي). ڪُتو (مشين جي ڪنهن پرزي کي روڪڻ لاءِ) وٽن جو جهڳٽو – هڙي (ٽ). ڪانڌيو (ل). اوهَ جو ڪير سان پرڇڻ جي حالت (ٽ). (اسم خاص) ڪنڌ ڪوٽ ۽ ڪوٽڙي تعلقن ۾ ديهن جو نالو. تعلقي دادو ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو. ڏسو "جهلڻ".
– **جهلو جهلو نه لڳڻ (ٿ):** ڪوسو واءُ نه لڳڻ. ڪوبه غم يا فڪر نه ٿيڻ. ڪابه تڪليف نه رسڻ – سلامت رهڻ (هر تڪليف کان).
• **جهلُو ج جهلُو:** ذ. صفت. جهليندڙ. روڪيندڙ – رنڊيندڙ. وَننڌڙ. پڪڙيندڙ. ڏسو "جهلڻ".
• **جهلُوري:** اسم خاص. ٽنڊي باڳي، ساماري ۽ ميرپور خاص تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
• **جهلي ج جهليون:** ڪاٺ ۽ ڪپڙي مان ٺهيل وڏو پکو (جو ڇت ۾ ٻڌي ڇڏبو آهي ۽ نوڪرن سان لوڏي هوا پيدا ڪبي آهي). جبل ۾ مينهن جي پاڻي روڪڻ لاءِ پٿرن جي آڏ يا بند.
• **جهلي ج جهليون:** ٿ. (سن. ڪشين = نازڪ. باريڪ) پيٽ جو اندريون باريڪ چمڙو – چمڙي جو سنهون پڙدو. گوشت جو سنهون تهه.
– **جهلُون پائڻ:** پردا چاڙهڻ – روڪ يا منع ڪرڻ. "اکين کي آئون. جان کي جهلُون پائيان" (شاهه).
• **جهمَ (ٽ):** ٿ. (سن. جهَن) دَمَ – زور – دَٻ. لوڏو ڏڪو.
– **جهمَ ڏيڻ:** زور ڏيڻ – دَٻ ڏيڻ. لوڏو ڏيڻ.
• **جهمرَ:** ٿ. هيٺاهين زمين. جهميل ايراضي – وڏي ترائي. (سنڌ ۾ هيٺاهين زمين وارين مختلف ايراضين جو نالو – ڪوٽڙي ۽ جنگشاهي جي وچ واري وڏي ترائي ۾ مدفون هڪ وَلي الله جو نالو "جهمر پير" – جاتيءَ کان ڇهه ميل ڏکڻ "جهمرَ مڪانَ"، وغيره). ڏاڍي مار.
• **جهمرُ:** اسم خاص. تعلقي ميرپور ماٿيلي ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **جهمرُ ج جهمرَ:** ذ. ويڙهه – گهاٽي وٽي – جهُنڊ. ميڙ.
– **جهمرُ ڪرڻ:** ميڙ ڪرڻ – گوڙ ڪرڻ. جهمٽو ڪرڻ.
• **جهمائڻ (ل):** مصدر. ڏنگو ڪرڻ. جهڪائڻ – نمائڻ. ٿمائڻ (پاٽيءَ مان). پسائڻ – آلو ڪرڻ. گهَه ۾ تر ڪرڻ – پڪوان ڪارائڻ – ڪانو ڪارائڻ. ڏسو "جهمڻ".
• **جهمٽُ ج جهمٽَ:** ذ. وڻن جو جهڳٽو – ويڙهه – جهُنڊ. ڇڳو (ميوي جو). انبوهه – ميڙ.
• **جهمٽا (ٽ):** ذ. واز – ڇتا – پينڊا.
• **جهمٽڙي ج جهمٽڙيون:** ٿ. تيز – چالاڪ – سگهڙ.
• **جهمٽو ج جهمٽا:** ذ. وڻن جو جهڳٽو – جهمٽُ.
• **جهمٽي ج جهمٽيون:** ٿ. هيڙي جو هڪ قسم. ميرن جي دُور ۾ اميرن لاءِ خاص ٺهيل هيڙي. ڪپڙي جو هڪ قسم. گهَه جو هڪ قسم (جو ڪنن ۾ پاتو وڃي، واليءَ جهڙو سون يا چانديءَ مان ٺهي) – ننڍڙو پنڙو.
• **جهمر. جهمر. جهمر جهمر:** ٿ. زيورن يا گهنگهرن جو چمڪو. مينهن وَسڻ جو آواز.
• **جهمرُ ج جهمرَ:** ذ. وڻ جو هڪ قسم –
• **جهمڪڻ:** نظر نظر سان ملائڻ وقت اکين جو وڌيڪ روشن ٿيڻ. چمڪڻ. "اکڙيون اڙائي، وڌو ڦاسائي، جهمڪڻ لاٿي جهڪور" (درياخان).
• **جهمر جهمريون:** ٿ. (سن. جهنپ) لوڪ ناچ جو هڪ قسم. خوشيءَ جي موقعي تي هڪ قسم جو عوامي ناچ – ڦيري (هٿن پانهن جي چُرپُر چيلهه ڏوڙي ڪرڻ ذريعي ٿيندڙ).
– **جهمر وجهڻ:** خوشيءَ مان نچڻ – ڦيريون پائڻ. جهيڙو پيدا ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

– **جهُمرِ هڻڻ:** جهمي جهمي نچڻ – ڦيريون پائي نچڻ – ڦيريون ڏيڻ – بيحد خوشيءَ مان نچڻ.

– **جهُمريُون هڻڻ:** خوشيون ڪرڻ – ڦيريون پائڻ. جهيڙو ڪرڻ. ٺينگ ٽپا ڏيڻ.

• **جهَمَڪُ، جهُمَڪُ:** ذ. وڻ جي تارين جي گهاٽاڻ. ڇڳو – جهُڳٽو.

• **جهمِڪڻُ (ل):** مصدر. اکيون ڇنڀڻ – روئڻ.

– **جهمِڪَ:** ٿ. اکين جي ڇنڀَ. روئڻ جو آواز.

– **جهمِڪائڻُ:** مصدر. "جهمڪڻ" مان متعدي بالواسطه. اکيون ڇنڀڻ. روئارڻ.

• **جهُمَڪڻُ (ل):** مصدر. پکين جو وڻ تي ڪرڻ ۽ وري اڏامڻ.

• **جهَمڪو ج جهَمڪا:** ذ. لوڏو – ڌڪو. لامارو.

• **جهمِڪو ج جهمِڪا:** ذ. چمڪو – چلڪو – چمڪاٽ. تجلو.

• **جهُمڪو ج جهُمڪا:** ذ. (سن. جهمپ) ڪنن ۾ پائڻ جو هڪ ڳهه.

• **جهمَڻُ:** مصدر. (سن. جهمپن) نمڻُ – نِئڙڻُ – جهُڪڻ. لڏڻ – بار سببان جهُڪي وڃڻ – ڊرو ٿيڻ. ويهجي وڃڻ. تمنار ٿيڻ (گيهه وغيره مان). پاڻي نمڻُ (ڇت يا ڪپڙي مان).

• **جهمِو ج جهمِا (لس):** ذ. ننڍي قد وارو. اُٺن جو هڪ رنگ.

• **جهمِي ج جهمِيُون (ت):** ٿ. هڪ قسم جو ڳاڙهو ۽ ڇريل ڪپڙو.

• **جَهَنَ:** اسم خاص. تعلقي مٺي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهُنبڻُ (ل):** مصدر. (ف. جُنبيدَن) ڇهٽي وڃڻ – چنبڙي وڃڻ – لڳي وڃڻ – جُنبي وڃڻ – ڄمي وڃڻ – جُنبڻُ.

• **جهَنيُوڻُ (ت):** مصدر. جانيوٽا وجهڻ. رانيوٽا هڻڻ. هٿين پوڻ – ٻڪين پوڻ. اٽڪڻ – ڳنڍجڻ.

• **جهَنيُوٽَ:** جهانيوٽو – رانيوٽو.

– **جهَنيوٽين پوڻ:** رانيوٽا هڻڻ. هٿين پوڻ – وڙهڻ.

– **جهَنپڻُ (ت):** مصدر. جهَنپڻ – جهپڻ.

• **جهنجهُ (ل):** صفت. پرنور – پريل – تمنار (ميون سان وڻ).

• **جهُنجهَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهَنجهَٽُ:** ذ. جنجال – خفو – کٽ پٽ _ معاملو – رڳڙو – پريشاني – مُونجهارو – اُلجهن – ٽنٽو.

• **جهنجهَڻَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهَنجهڻُ ج جهِنجهڻ:** ذ. (جهَن =آواز ڏيڻ) گاهه جو هڪ قسم (هن جي ڪاٺين مان رسيون ٺهن). جهنجهٽو (رانديڪو) – چمڪٽو – چٽڪٽو.

• **جهَنجهٽو ج جهنجهٽا:** ذ. ٻاراڻي رانديڪي جو هڪ قسم. چمڪٽو – چمڪٽو. ڏسو "جهنجهٽو".

– **جهَنجهٽو وڄائڻ:** ٻاراڻو ڪم ڪرڻ. بي فائدو ڳالهه ڪرڻ. گهٽو سمجهائڻ – متو هڻڻ.

• **جهَنجهوٽي:** ٿ. هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

• **جهنجهوڙڻُ:** مصدر. (سن. جهَنجهَ. جهَن = آواز ڏيڻ) ڌونڌاڙڻ – خوب مهٽڻ ۽ ملائڻ.

• **جهَنجهي (ٿ):** اسم خاص. ٺٽ ۾ مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جهَنبِ:** ٿ. (سن. جهاٽ) ٻار جي مٿي جا پهريان پيدائشي وار. جهنبِ لهرائڻ جي باسَ. عقيقو.

– **جهنبِ لهرائڻ:** ٻار (ٻٽ) جي مٿي جا پيدائشي وار ساٽ سوڻ سان ڪوڙائڻ.

– **جهَنبرُلو ج جهَنبرُلا:** ذ. صفت. اهو ٻار جنهن جي مٿي جا وار وڏا ۽ چڙوچڙ هجن.

• **جهُنبِ:** ٿ. جيت جو هڪ قسم (جو ڪپڙو ٽُڪيندو آهي). تڏو – تڏ _ تڏ. مچرن جو ولَرُ (ل). مڪڙن جي ڪاڏل پوڪ (ڪ).

• **جهُنبِ، جهُنبُ ج جهُنبُون. جهُنبَ:** ٿ. ذ. مُنهَن لِڪائڻ لاءِ ڪپڙي جو پلءُ منهن تي ورائي ڇڏڻ جي حالت – گهُنب. پُوڪالو (ڪ) نقاب – ٻٽ – گهُنبالو.

– **جهُنبُ ڪرڻ، هڻڻ:** گرمي، لڪ، سيءُ وغيره کان بچاءُ لاءِ يا سجاڻپ کان بچاءُ لاءِ ڪپڙو مُنهن تي ويڙهڻ – ٻٽ ٻڌڻ. گهُنبالو ٻڌڻ.

• **جهُنبُ ج جهُنبَ:** ذ. (سن. يُوٿ) ننڍين جهاڙين يا وڻن جو ميڙ. ميڙُ – ٽولو (پکين وغيره جو). ٻٽ – گهُنبُ (ت).

• **جهنبا، جهُنبا:** ذ. جهَنبِ _ ڄٽا – جُنبا.

• **جهَنبالي:** اسم خاص. تعلقي سيوهڻ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **جهُنبڻ (ڪ):** مصدر. ڪُترڻ – ٽُڪڻ (ڪپڙو). ڪائي وڃڻ – چري وڃڻ (پوک). جهَنبِ هڻڻ. مُراقبي ۾ ويهڻ.

– **جُهنبَ ٿه** مڪڙن جي ڪاڏل پوک.

– **جهُنبائڻُ:** مصدر. "جُهنبڻ" مان متعدي بالواسطه _ ڪُترائڻ – چارائڻ.

– **جهُنبجڻ:** مصدر. "جهنبڻ" مان فعل مجهول – ڪُترجڻ.

• **جهَنبو ج جهَنبا:** (سن. جَيَنٽ + ڪَهُ) عَلَمُ – انگاسُ – پِڙُ – بيرق – بانبٽو. جنگ – نيزو "ٽڪا جهور جهنبي جي

Gul Hayat Institute

نڪو مياناداد منجهن" (اسم خاص) ماڻهوءَ جو نالو.

– **جهنڊائي**: ذ. صفت. جهنڊو کڻندڙ – علمبردار – ماتم جا جهنڊا کڻي جلوس ۾ هلڻ وارو.

– **جهنڊو کڙو ڪرڻ**: نشان قائم ڪرڻ. قبضو ڄمائڻ.

• **جهنڊي ج جهنڊيون**: ث. ننڍو جهنڊو. بانئڻي – ڏڄا. ڪپڙي يا ڪاغذ جي ڪاٺيءَ ۾ ٻڌل ننڍڙي. ريل گاڏيءَ کي هلائڻ يا بيهارڻ جي جهنڊي. ڏسو "جهنڊو".

• **جهنڊي (ل)**: ث. ڏنارن جي هڪ راند (جنهن ۾ هڪڙي ٽولي ٻي کي چوندي "جهنڊي ميهار" ته وري ٻي ٽولي چوندي "جهنڊي ريدار". ائين چئي پاڻ ۾ ٻڪين پڄجي ويندا).

– **جهنڊي ڏيڻ**: مهاڏو اٽڪائڻ – منهن ڏيڻ – مقابلو ڪرڻ.

– **جهنڊي ڪائڻ**: مهاڏو اٽڪائڻ – ڇڪري ڪائڻ – مقابلو ڪرڻ – گهڻو بحث ڪرڻ.

• **جهنگ ج جهنگ**: ذ. (سن. جنگل) جهنگل – ٻيلو – ٻن – دشت. گهاٽن وڻن وارو هنڌ. گهاٽي وڻڪار. ويرانو – سڃ.

– **جهنگار ج جهنگاريون (ڪ)**: ث. جهنگ ۾ ڏيندڙ ٻڪري.

– **جهنگ ٻلو**: ذ. جهنگراڙ ٻلو – جهنگلي ٻلو.

– **جهنگ جو خيال ٿيڻ**: حاجت ضروري محسوس ٿيڻ – پائخاني جو خيال ٿيڻ.

– **جهنگ جهر**: ذ. جل ٿل. هر هنڌ – هرجڳهه – هرجاءِ.

– **جهنگ جهڙڻ**: بنا ڪنهن مقصد جي رلڻ – ڀٽڪڻ.

– **جهنگ جهڳڻ (ڪ)**: اجايو متو هڻڻ – جهنگ جهاڳڻ.

– **جهنگ جهير (ت)**: ذ. جهر جهنگ.

– **جهنگراڙ، جهنگراڙ**: ذ. جهنگ جو – جهنگلي – جهنگ ۾ رهندڙ (جانور).

– **جهنگراڙ ٻلو**: ٻلو – ڪارو چيتو.

– **جهنگ راهي ٿيڻ**: فقيري اختيار ڪرڻ – دنيا کي ترڪ ڪرڻ – جوڳي ٿيڻ. جهنگ منهن ڪرڻ.

– **جهنگ ڪڪڙ**: ذ. پکيءَ جو هڪ قسم. ڪڪڙ جهڙو – وڏو جهنگلي پکي.

– **جهنگ ڪپڻ**: ٻيلو وڍڻ. زير ناف وار ڪوڙڻ.

– **جهنگ ڪڍڻ**: زمين منجهان وڻ ٻوٽا ڪپي صاف ڪرڻ – لاهه ڪيڻ.

– **جهنگ ڪٿوري**: ث. هڪ قسم جو خوشبودار جهنگلي ٻوٽو.

– **جهنگل ج جهنگل**: ذ. جهنگ – ٻيلو – اها زمين. جنهن تي گهاٽا قدرتي وڻ هجن.

– **جهنگ لاهڻ**: زير ناف وار ڪوڙڻ.

– **جهنگل شگافي**: ث. ٻيلي جي وڍ. جهنگ ڪپڻ واري حالت.

– **جهنگل ۾ منگل**: ذ. سڃ ۾ شهر – بي رونق هنڌ تي تماشو – ٻر ۾ بازار.

– **جهنگلي ج جهنگلي**: ذ. صفت. جهنگ جو – جهنگ وارو. دهقاني – ڳوٺاڻو. وحشي – خونخوار – بيوقوف – ڇسو. بدتهذيب.

– **جهنگلي بصر**: ذ. بصر جو هڪ قسم (اڇي رنگ جو. وارياسي زمين ۾ ٿئي ٿو ۽ دوا طور ڪم اچي).

– **جهنگلپائي، جهنگلپڻ، جهنگليپڻو**: ذ. وحشانيت – ڇڙ گذارڻ واري حالت – درندگي – گدڙن بگهڙن واري ڪار.

– **جهنگلي زعفران**: ذ. ڪنهبو – ڪسنبو.

– **جهنگلي ڪريلو**: ذ. پسارڪي وکر طور ڪم ايندڙ هڪ ڦر جو نالو.

– **جهنگلي ڪڪهه**: گورخر.

– **جهنگلي ڪل**: ذ. زنگي گل (هن جي بوءِ ڪان نڪهير اچڻ جو امڪان هوندو آهي) – هڪڙو سادو گل. "آهي گل زنگي ته نرگس سڏائي."

– **جهنگ مارڻ**: جهنگ ڪپڻ. پوک لاءِ زمين صاف ڪري تيار ڪرڻ.

– **جهنگ مان لڳي اچڻ**: ڪاڪوس ڪري اچڻ.

– **جهنگ منهن ڪرڻ**: فقير ٿيڻ – بنواس ٿيڻ. گهربار ڇڏي هليو وڃڻ. نامعلوم هنڌ ڏانهن وڃڻ – دنيا ترڪ ڪرڻ.

– **جهنگ هڻڻ**: آبادي ڪرڻ لاءِ زمين مان بيڪار ٻوٽا وڍي ڪيڻ.

• **جهنگ**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهنگ**: ث. مڪين جي جهنگڻ جي حالت.

• **جهنگارڻ**: مصدر. (جهڻ = آواز ڏيڻ) جهونگارڻ – چوپائي مال کي هڪالڻ لاءِ ڪي خالص آواز استعمال ڪرڻ.

• **جهنگر ج جهنگر (ڪ)**: ذ. ڪتو – آڪر (مڪڙ جو).

• **جهنگر جهڳڻ**: اجائي مغز ماري ڪرڻ – متو هڻڻ. بي فائدي محنت ڪرڻ – بيسود ڪم ڪرڻ.

• **جهنگراڻو (ل)**: ذ. مڪين جو ميڙ. جهنگ – مڪين جي پڻ پڻ.

Gul Hayat Institute

• **جهنڱلو:** ذ. (سن. جانگلڪ) راڳڻيءَ جو هڪ قسم.

• **جهنڱلو ح جهنڱلا:** ذ. (سن. جانگلڪ) لوهي تارن جو لوڙهو. ڪانئين جي ڏاڪائين پٽ. بيڙيءَ جو ڪٽهڙو.

• **جهنڱڻ:** مصدر. مکين جو ڪنهن شيءِ تي ميڙ ڪرڻ. مکين جيان ڪاڏو خراب ڪرڻ – لوٽڻ. ڏسو "جهنگارڻ".

• **جهنو ح جهنا:** ذ. صفت. (سن. جيرڻ) جهونو.

– **جهنو ٿيڻ:** جهونو ٿيڻ.

• **جهنوڻ (ت):** مصدر. نمڻ – جهمڻ – نوڙڻ – تواضع ڪرڻ – انڪساري يا عاجزي ڪرڻ.

• **جهنڙو ح جهنڙا (ت):** ذ. وڏي ماڻي (ولوڙڻ لاءِ).

• **جهنڙڪو ح جهنڙڪا (ڪ):** ذ. صفت. جهڪو – ڍرو – ڍلو – سُستُ رفتار.

• **جهڻ:** ث. ڏونري ولوڙڻ بعد تري آيل ڦيڻ (جنهن مان مکڻُ نهي). مکڻُ نه نڪتل ڏڌ – مهي. گهاٽو ڏڌ.

– **جهڻ تي پوڻ (ت):** ٺڪجي پوڻ – ماندو ٿيڻ. پکهرجي وڃڻ.

– **جهڻ تورو (ل):** ذ. صفت. ڪنجوس.

– **جهڻ جهڪڻ:** ڏونرو ولوڙڻ.

• **جهڻبچو:** ذ. (سن. جَنُ = ماڻهو. جَنُ = جَڻڻُ + بچا) جڻ بچو – سارو ڪٽنب – سمورو قبيلو – سڀئي ڀاتي – ڪُلُّنِي مٽ مائٽ.

• **جهڻ جهڻ:** ث. (جهڻ = آواز ڏيڻ) جهنجهڻي جو آواز. ڇڻڇڻ.

• **جهڻ جهڻ:** ث. ڪُر ڪُر. رينگو.

• **جهڻ جهڻ ڪرڻ:** رينگو مچائڻ – پَنڊي هارڻ. مٿو ڪائي وڃڻ.

• **جهڻڪ:** ث. (سن. ڪشر + ڪ) ڌمڪي – ڇڙٻ – چِڙِ – ڏڙهي. ڏڙڪو. تنبيهه – ڀڀڪ – چيني.

• **جهڻڪار:** ث. [سن. جهنڪاره] زيورن يا گهنگهرن جو آواز. جهڻ جهڻ جو آواز. ڇڻڪاٽ. ڇڙٻ – تڙي – تنبيهه.

• **جهڻڪڻ:** مصدر. (سن. جهڻتڪار) ڇڙٻ ڏيڻ – تڙيون ملائڻ – تنبيهه ڪرڻ. جٽ ڦٽ ڪرڻ – ٿورو ڪاوڙ مان ڳالهائڻ. هيسائڻ. واڄو ڪرڻ – آواز ڪرڻ. جهجهڪڻ – هَڪڻ.

• **جهڻڪڻ:** مصدر. ڪرڪڻ – ڪنجهڻ – چنگهڻ. جهونگارڻ – ڇپَن ۾ ڪجهه چوڻ. ڪٽڪڻ. آهستي ڳالهائڻ – پڻ پڻ ڪرڻ.

• **جهڻي:** ث. صفت. ماندي – پريشان. ڇڪناچور – "ويني ٻڪي باڪ. جهولي جهنڪ جهڻي ڪي" (شاهه).

• **جهوٻ:** ث. (سن. ڪشپ = لوڏڻ) جهٻ – ولوڙ. تڪليف. جٻ (صفت) جهور پوڙهي – پوراڪ (ڪ).

• **جهوٻائڻ:** مصدر. ڇٽڻ. پيڙڻ.

• **جهوٻڻ (ت):** مصدر. (سن. ڪشپ = لوڏڻ) جهٻڻ – لبڻ – ولوڙڻ – تڪليف ڏيڻ – بُريءَ طرح لتاڙڻ – ڏڪوئڻ. جماع ڪرڻ.

– **جهوٻيل:** ذ. صفت. پاڻي جهاڳڻ سبب تڪليف پهتل.

• **جهوٻو ح جهوٻا:** ذ. لوڏو – ڌڪو – ٺيلهو. ڌڌڪو – صدمو. ڏسو "جهوٻڻ".

• **جهوٽ ح جهوٽون:** ث. هيڏانهن هوڏانهن جهاتي – ڪنهن کي ڳولڻ لاءِ جهاتيون. "جنهن مون سڀ ڄمار، جَرَ ۾ جهوٽون ڏنيون" (شاهه). رلڻ يا ڀٽڪڻ جي حالت. ڳولا. ڀٽڪ – تلاش – ٽڪڻ جي حالت ڏسو "جهاتي".

– **جهوٽ وجهڻ. هڻڻ:** جهاتي پائڻ – ليڪا پائڻ. جاچ ڪرڻ – ٿوري دير لاءِ اچڻ"

– **جهوٽون ڏيڻ. هڻڻ:** جهاتيون پائڻ – ليڪا پائڻ. در در ڀٽڪڻ. رلڻ. ڳولائون ڪرڻ. ڏوماڻون ڪائڻ.

• **جهوٽڻ:** مصدر. جهوٽون ڏيڻ. جهاتيون پائڻ. رلڻ. آجهڙڻ – ڌڪا کائڻ. ڳولڻ. ڪوشش ڪرڻ. ڏسو "جهاتي".

• **جهوٽو ح جهوٽا (ڪ):** ذ. جهوٽو – پنڪي – گهڏڻ. ڌڪو – ٽاپو – آڏيڙو.

– **جهوٽا جهلڻ. کائڻ:** ڌڪا کائڻ – ٽابا کائڻ. بيڪار رلڻ. اجايو لُوس لُوس ڪرڻ.

– **جهوٽا ڏيڻ:** جهوٽون ڏيڻ. ڳولا ڪرڻ. ڌڪا کائڻ.

– **جهوٽائي:** ذ. صفت. رولاڪ – رولُو. جهاترُ. جهاتيون پائيندڙ.

• **جهوٽ ح جهوٽون (ل):** ث. چڪري – مقابلو. ڳولا.

– **جهوٽ ڏيڻ (ل):** مقابلو ڪرڻ. مناظرو ڪرڻ. ڳولڻ – نهارڻ.

• **جهوٽا (ت):** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جهوٽڻ (ت):** مصدر. (سن. جُٽ) جهوٽا کائڻ. لوڏا کائڻ – پينگهه تي لڏڻ.

• **جهوٽو ح جهوٽا:** ذ. لوڏو (ننڊ يا واءَ جو) – پنڪي – اوجهراٽي. جهونڪو (واءَ جو). پينگهي جو لوڏو. ريڇڪُ – پورُ – جذبو. اثر (بيماريءَ جو). وانگوڙو. ڏسو "جهوٽڻ".

– **جهوٽا اچڻ:** پنڪيون اچڻ – اوجهراٽيون اچڻ.

– **جهوٽا کائڻ:** لوڏا کائڻ (پينگهه جا). پنڪيون کائڻ. ننڊ اچڻ – ويني ننڊ ڪرڻ – ننڊ اچڻ وقت هر هر ڪنڌ هيٺ ٿي وڃڻ.

– **جهوٽا وٺڻ:** مزا وٺڻ – عيش ڪرڻ – پينگهن ۾ لڏڻ.

Gul Hayat Institute

• **جھُوبو ڄ جھُوبا (ل):** ذ. ڪکائون گھر – جھُڳو – پُونگو – جھُڳي – پُونگڙي. ڏسو "جھُوبڙي".

• **جھُوبڙو ڄ جھوبڙا:** ذ. (پرا. جھُپَڊَ او. سن. جھُمَپَرڪَ) "جھوبو" جو اسم تصغير – پونگڙا "پاڻيءَ مٿي جھوبڙا، مُورِڪ اُڄَ مَرَنِ." (ث) جھوبڙي ڄ جھوبڙيُون.

• **جھُوبڙي ڄ جھُوبڙيُون:** ث. ننڍڙو ڪکائون گھر – جھُڳِي – پُنگِي.

• **جھُوجھَر:** صفت. (سن. جَرجَر) گھُنجَ گھُنج – ڦَلھڙي يا گَلن واري (پٽراٽي، سَوڙِ وغيره) وڏي پيٽ وارو (ث).

• **جھُوجھُو:** ذ. ڏڏ ولوڙڻ جو آواز – گھُوگھُو "جھُوجھُو ماٽي". ٻارن کي ڊيڄارڻ لاءِ هڪ خيالي جانور جو نالو. ڏسو (جھُڳَڻ).

– **جھُو جھُو ماٽي:** جملو. ننڍڙن ٻارن کي سَرچائڻ جو جملو (ننڍڙي ٻار کي هٿن ڪان وٺي ڏڌ ولوڙڻ جو نقل ڪري اهي لفظ چئبا آهن، ٻار خوش ٿيندو آهي).

• **جھوڙ:** (ث): "جھورڻ" مصدر، مان اسم. پَڇ. پاڻيءَ جو آڏَ يا ٻَندُ پچِي ٻاهر نڪرڻ. جبل جي سِيرَ – ڪِنار. وَڏِ – ڪُٽَ. سخت لڙائي (ظرف) لڳاتار – لاڳيتو (مِيھَن). ڏسو "جھُرڻ".

– **جھوڙَ پٽڻ:** مِينھَن جو لاڳيتو وسڻ.

– **جھُوڙ جھڪوڙ:** ث. برسات جو لاڳيتو ءِ سخت وسڪارو.

• **جھُوڙ (ٿ):** ث. ٻاھ ٻارڻ لاءِ سنھا چِينيا.

• **جھُوڙُ ڄ جھُوڙ:** ذ. صفت. تمام وڏيءَ عمر وارو – تمام پوڙھو – ڪهُنو – ڪراڙو. (ذ) جبل جو چِنل حصو (ڪ). ڏسو "جھَرڻُ"

• **جھُورا:** ذ. لذيذ طعام. مزا. ڊَوَ عيش. فائدا.

– **جھورا ڪرڻ:** مزا وٺڻ – عيش ڪرڻ.

• **جھوراٽو ڄ جھوراٽا:** مزا وٺڻ – عيش ڪرڻ.

• **جھوراٽو ڄ جھوراٽا:** ذ. جھوري – ڳڻتي – فڪر – ڪنھن معاملي سببان پريشاني – تشويش – غمگيني – بي قراري. ڏسو "جھُرڻ".

• **جھورائڻُ:** مصدر. "جھورڻ" مان متعدي بالواسطه. ڏُکائڻ – ڏُکوئڻ – اِيذائڻ.

• **جھورڻُ:** مصدر. پورڻ. پَچڻ – تُکَر ڪرڻ – پُکا ڪرڻ. زبون ڪرڻ. ڏکوئڻ – ايذائڻ – زخمي ڪرڻ. ڏسو "جھرڻ".

• **جھورو ڄ جھورا (ٿ):** ذ. پلاند. پَلءُ.

• **جھوري ڄ جھوريُون:** ث. ڳڻتي – ڳاراٽو – فڪر. آنڌ مانڌ – بي قراري – چِنتا – تانگھ – چِڪَ – سڪ – اُڪنڊ. ڏُکُ – درد – غم. جدائي جو غم. مايُوسي. ڳارو. جھولي (ٿ). ڏسو "جھرڻ".

– **جھوري لڳڻ:** اُلڪو ٿيڻ – ڳڻتي ٿيڻ – فِڪر ٿيڻ – آنڌ مانڌ لڳڻ.

– **جھوري ۾ جھڄڻ:** ڳڻتين ۾ ڳَرڻ. جدائي ۾ بيقرار ٿيڻ. سوزَ ۾ سَڙڻ.

• **جھُوڙُ ڄ جھُوڙ:** ذ. نانگ جو هڪ قسم (جو پاڻيءَ ۾ ٿئي ءُ چوپائي کي پيرن ۾ وَنگ وجھي بيوس ڪري ان جو رت پيئي).

– **جھوڙ نانگُ:** ذ. "جھوڙُ".

– **جھُوڙڻُ (ل):** مصدر. "جھوڙو نانگ" جو مينهن وغيره کي ونگ وجھڻ.

• **جھُوڙو ڄ جھُوڙا (ل):** ذ. (سن. يُڪْتَ) سُٽ يا پَٽَ جو رنگين ڦُندڻُ – جھاٻو – ٽوٻر. وانگوڙو. وارن جو چوٽو. سائي گاھ جو گَدو – سانگھڙ ضلعي ۾ لَئي جي هڪ وڻ جو نالو جتي حُرَ تحريڪ جا ٽي ليڊر شھيد ٿيا ھئا.

– **جھُوڙيدارُ:** ذ. صفت. وَرَنِ وارو – وَڪَرَنِ وارو – گُلن سان – ٽوٻَرنِ سان – ڦُندڻَن سان – جھالَرِ سان.

– **جھُوڙِي ڄ جھوڙيُون:** ث. جھُڳِنو. جُوڙِي (ٻيڙيُنِ جي).

• **جھُوڪَ:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي محمدخان ۾ هڪ ديھہ جو نالو.

• **جھوڪُ:** اسم خاص. تعلقي ميرپور بٺوري ۾ ڳوٺ جو نالو (جتي شاھ عنايت شهيد صوفي رحه جي مزار آهي).

• **جھوڪَ ڄ جھوڪون:** ث. اُٺ جي زمين تي ويهڪ يا جھڪڻ جي حالت. اُٺن جي ويھڻ جي جاءِ. بارگير اُٺن جي منزل (رات جو). ويهَڪَ – مَنزل – ماڳُ – جُوءِ – پاٽو. ويھڻ جو هڪ نمونو – پَلِٿِي. هرڻ جي وِهڻ جي جاءِ – ٿاڪُ. چوپائي مال جي وهڻ جي جاءِ. ٻاھ ۾ ڪاٺين وجھڻ جو ڪم. گھٽي وقت تائين جماع. اُٺَ جو ڏاچيءَ تي چڙھڻ – درياءَ جي آرُ وارو پاسو. درياءَ ۾ ڪرڻ جي جاءِ. پَرت جو هڪ قسم (ٿ). ڏسو "جھرڪڻ".

– **جھوڪَ ٻڌڻ:** پکي ويهڪ ڪرڻ (جماع ۾). لاڳيتو وَسڻ (مِينهُن).

– **جھوڪ پاٽَلُ (ڪ):** ذ. صفت. پاسا ءِ ٽنگون پاھيل (جانور).

– **جھوڪ ڏيڻ:** اڳيرو ڪرڻ (ڪاٺيون چلهہ ۾) – سورڻ.

– **جھوڪ رکڻ:** لاڳيتو ڪو ڪم ڪرڻ – ساندھ ڪندو رهڻ

Gul Hayat Institute

(ڪم) ڏڙي لائي ٻيهي رهڻ (مينهن) لڳوتار وَسڻ.

– **جهوڪ ماري ويهڻ:** پلٽي هڻي ويهڻ. جهُڪي ويهڻ. ٻي اونو ٿي ويهڻ.

• **جهوڪڙُ ج جهوڪڙَ:** ذ. صفت. اهو جانور جنهن کي لَڏَ سوڏو ويهي رهڻ جي عادت هجي. ڏٻرو – اَپرو. (ث) جهوڪڙِ (ت).

• **جهُوڪڻ:** مصدر. (ڪُشيپَ + ڪُر) گهُوجڻ – زوري اندر ڪرڻ – ڦُسڻ – دَٻڻ – ڏَني پرڻ. باهه ۾ ڪاٺيون وجهڻ. جماع ڪرڻ.

• **جهوڪو ج جهوڪا:** ذ. درياه جي وهڪري جو ڪنهن هنڌ تي زور – آرُ. ڪاٺي سان ڪنهن شيءِ کي جهوڪَ – گهُوجَ – جهوڪ.

• **جهوڳ:** ث. "جهوڳڻ" مصدر مان اسم. وِلوڙَ – سولوڙو – مانڌاڻُ.

• **جهوڳڻُ:** مصدر. ڏَنُوَڻُ – وِلوڙو وجهڻ – گوڙ مچائڻ – مانڌاڻ مچائڻ.

• **جهول:** اسم خاص. ٽنڊي الهيار. سنجهوري ۽ ميرپور خاص تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **جهول. جهول. جهولُ:** ث. ذ. درياه جي پاڻي يا وهڪري جي اُونهي ڪاڌ وارو هنڌ (جنهن ۾ درياه جي لاٿ بعد به پاڻي بيهي رهندو آهي). "تہ ڪنهن جهولَ جهَلي، هُئي سمَن پُوري سُهڻي، (شاهه). درياه جي وهڪ وارو پاسو. درياه جو اونهي پاڻي وارو هنڌ (جتان ٻيڙيءَ ڪڏي سولائي سان ڪڍي نہ سگهجي). هڪ هنڌ بيٺل اونهون پاڻي. هيناهين زمين – جهمَر. ٻهراڻ وغيره جو اڳو ڪولي جهلڻ. جهولي – دَامن – پَلَ. ڏهہ جو هيناهون وٽراه وارو پاڳو (ث) – مڙهو (ث). ديگهہ – گهير – ويڪراڻ – خلاصائي (ڪپڙي ۾) ڍِلائي (ڳالهائڻ ۾). ڏسو "جهولي".

– **جهول پوڻ:** حد کان لنگهي وڃڻ. ڍپ واري حالت کي رسڻ. وڏيڪ بيمار ٿيندو وڃڻ. آخرين حالت کي پهچڻ.

– **جهول جهلڻ:** جهولي جهلڻ – پاند جهلڻ. خيرات گهرڻ. رحم ۽ لطف جو طالب ٿيڻ.

• **جهُول:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جهولڻُ (ڪ):** ز. مڇي مارڻ جو ڪپڙو.

• **جهولڻُ:** مصدر. (سن. دولَن. دَلُ = لَڏڻ) لَڏڻ (پينگهہ وغيره ۾). ڪنڌ هڻڻ – لَهَرَ ڪرڻ (جِنّ جي اثر ڪري).

– **جهوُلُ:** ث. مصدر. "جهولڻ" مان اسم. لَڏڻ جي حالت. ڪنڌ لَڏڻ جي حالت.

– **جهولائڻ:** مصدر. "جهولڻ" مان متعدي بالواسطه. لوڏائڻ. ڪنڌ هڻائڻ – لَهَرَ ڪرائڻ (جِنّ واري ڪي).

• **جهول جهولان:** ث. لوڏ لوڏان (پينگهہ ۾). ڪنڌ جي ڏوڻ (راڳ وغيره ٻڌڻ ۾). ڪنڌ هڻڻ جي حالت (سُرندي وغيره تي).

• **جهُولٽو ج جهُولٽا:** ذ. جهَلي (ڇت ۾ ٻڌل). پکو. هندورو. وِڄٽو. پينگهو. تنڊڙي خُرزِيَنُ جنهن تي حُقو وغيره رکجي (ث). لوڪ گيت جو هڪ قِسم.

• **جهولو ج جهولا:** ذ. اونهاري جي تمام ڪوسي هوا – لُوهَ – لوءِ – لُڪَ – لُڪَ.

– **جهولو جهَٽو:** ذ. گرمي سردي. اَچَ ٻُڪَ. ڏڪ ڏولاوا.

– **جهولو لڳڻ:** اونهاري جي تمام گرم هوا لڳڻ – لُڪ لڳڻ – گرميءَ جي اثر کان بيمار ٿيڻ.

• **جهُولو ج جهُولا:** ذ. (سن. دَلُ = لَڏڻ) لوڏو (پينگهي جو) – جهوٽو (پينگهہ جو) – پينگهو. پينگهہ. ڏسو "جهُولڻ".

• **جهولِي ج جهوليون:** ث. (پرا. جهول آ. سن. جهَولڪ) چولي. ٻهراڻ وغيره جو اڳيون پاسو (جو ڪنهن شيءِ وٺڻ لاءِ دامن کان جهلبو آهي) – هنجَ. جهولَ – دامَن – پَلَءَ – پَلاندُ. گود. "تنهن کي گندري چوڻ گناهہ. جنهن جي جهوليءَ چندُ جهَلِي پيو." ڪپڙي جو ٿهيل ڳوٿرو (جنهن ۾ ساڌو فقير خيرات وٺن) – بکري. اُهو چندو جو هندو فقير مهاديو جي نالي ۾ وصول ڪندا آهن. آکيرو. ڪپڙي مان ناهيل ڪانٽ – جهولَ – جهڪاڻ – هيناهين (صفت) – ڍَري – سُست.

– **جهولِي ٿيڻ:** ڍري ٿيڻ (ڪٽ وغيره).

– **جهولِي جهلڻ:** پَلاندُ پکيڙڻ. سوال ڪرڻ – ڪجهہ گهرڻ – عجز ۽ انڪساريءَ سان گهر ڪرڻ.

– **جهولِيءَ ۾ پوڻ:** سامر پوڻ. ڪيتو لوڙڻ.

• **جهُومَرُ ج جهُومَرَ:** ذ. زيور جو هڪ قِسم جو زالون پيشانيءَ تي لٽڪائينديون آهن. ڪَنَ جي هڪ زيور جو نالو.

• **جهُومَڪُ ج جهُومَڪَ:** ذ. (سن. جهَنپَ) ڪنن ۾ پائڻ جو هڪ زيورُ – جهُمڪي.

– **جهُومڪو ج جهُومِڪا (ت):** ذ. جهُومَڪ – جهاپو (ت).

• **جهُوم ڪرڻ (ل):** رخ ڪرڻ – ڏِسَ ڪرڻ.

• **جهُونَ:** ث. بندوق جو تيز آواز. اَٽ جي ويهڻ واري حالت (ڪ).

• **جهُونا ڳڙهہ:** اسم خاص. هندستان ۾ هڪ مشهور شهر ۽ رياست جو نالو.

• **جهُونٽ ج جهُونٽون (ٿ):** ث. [دات] گهٽ نظر سبب

Gul Hayat Institute

هلندي آيل ٿابو. هٿوراڙي — جهوٽ. جهَٽُ — لامارو.

• **جهُونبي ج جهونبيُون (ٽ):** ث. جهُويڙي — گندي ۽ اُن جو ڍڳ.

• **جهُونجهارَ:** ث. نظرجي جهَڪائي. ڇُنجهائي.

• **جهونجهار:** اسم خاص. تعلقي ٺٽي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **جهُونجهارُ ج جهُونجهارَ:** ذ. صفت. (سن. يڌ = لڙائي + ڪارَ) بهادر — سُورمو — جوڌو — پهلوان (صفت) اهو ماڻهو جنهن جي نظر گهٽ هجي — ڇُنجهو.

— **جهونجهارڪو:** ذ. صفت. بهادرن جو — سُورمَن وارو.

• **جهُونجهاڪرو (ت):** ذ. مُنهَن اونداهي.

• **جهُونجهاڻ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **جهُونجهڙو ج جهونجهڙا (ت):** ذ. (صفت) ننڍڙين ننڍڙين ڳالهين تي ويچاريندڙ. باريڪ بين.

— **جهونجهڙو ٿيڻ:** سمجهہ ٻڌ وارو ٿيڻ. هوشيار ٿيڻ — ذري پُرزي ڪري جاچڻ.

• **جهُونجهَڻُ:** مصدر. ڊُونڊڻ — ڳولڻ — تلاش ڪرڻ — ڪوجنا ڪرڻ.

• **جهونُ جهونُ:** ذ. جهيڙو — فساد — وِڳوڙ. ڪُرڪو — ڪِنجهَہ.

• **جهُونڊارُ (ل):** ذ. مڇرن جو آواز.

• **جهُونڊِڻُ:** مصدر. جهَڳِڙَڻ — لَڙَڻ — وِڙهڻ.

• **جهُونڊي:** ث. جهيڙو — جهڳڙو — ڪِٽ ڦِٽ ـ تڪرار.

• **جهونڪَڻُ (ت):** ڏسو "جهُڪڻُ".

• **جهونڪار ج جهونڪارُون:** ث. (پرا. جهَنڪارَ. سن. جهَنڪار) جهيڻو آواز — آهستي ڳالهاءِ. تمام آهستي آواز سان ڳائڻ. چوپائي مال کي ڪاهڻ لاءِ مخصوص آواز — جانڪار — ڇُونڪارَ.

• **جهُونڪارَڻُ:** مصدر. آهستي ڳالهائڻ — جهيڻي آواز ۾ ڳالهائڻ. چَپَن ۾ ڳائڻ. تنوارڻ. ٻِڻ ٻِڻ ڪرڻ. سُس ٻُس ڪرڻ.

• **جهُونڪڻُ (ت):** مصدر. ڳالهائڻ — جهونڪارڻ.

• **جهُونڪارَ.** (صفت) ڪُبو. ڏِبرو (ت).

• **جهُونو ج جهُونا:** ذ. صفت. (سن. جيرڻَ. جري = ٻڍو ٿيڻ) پراڻو — کُهنو. گهڻي وقت جو — قديم — آڳاٽو — اڳوڻو. بوسيده ـ سَڙيل — ڳريل. پوڙهو — ٻڍو. تجربہ ڪار (ماڻهو) آزمودگار. (ٿ). جهوني ج جهونيُون.

— **جهونائي ج جهونائيُون:** ث. ڪُهنائي — پراڻائي. ٻڍاپو — ضعيفي — پوڙهائي — پيري. قدامت — اوائلي حالت.

• **جهوَڻُ:** مصدر. (سن. شياوَ) ڳاموڙجڻ (لڳ). تپ اچڻ — تپجڻ. باهہ ٿيڻ.

• **جهوڙِي:** ث. تَپُ — ڳاموڙ — بخار. تيڙهي — مغروري. باهہ — شهوت.

• **جهوِٽڻُ:** مصدر. (سن. ڪشوييت. ڪشُپ = لوڏڻ) شروع ڪرڻ — جوٽِڻ (ڪو ڪم) — ڪاهڻ (جنبُ — ڇِڪِي). جنبُ جهوٽڻ. جنبُ جهوٽي ويهڻ. ڳالهہ يا معاملي کي اجايو ڊگهو ڪرڻ.

• **جهَنُڪڻُ (ڪ):** مصدر. سهڻ. مات تي وڃڻ. ڇُپُ ڇُپاتو ٿيڻ — برداشت ڪري وڃڻ.

• **جهَنُڪو ج جهَنُڪا (ڪ):** ذ. جهوٽو (هوا جو).

• **جهِيبَ (ٽ):** ث. ڇِبَ — ڇِبي — سَٽَ.

• **جهِيبو ج جهِيبا (ڪ ل):** ذ. تَڙُ — سَنانُ — غُسل — وِهنجڻ.

• **جهيتِ (ت):** ث. اُٺ کي خبردار ڪرڻ جو آواز — جيت (ل).

• **جهِيتو ج جهيتا (ڪ):** ذ. ٻيلهاڙو راند.

• **جهِي جهِي (ڪ):** ذ. (ع. شَي شَي) ڪنهن جانور کي پاڻي پيارڻ وقت ڪيل آواز — ڇِي ڇِي.

• **جهيرَ (ت):** ث. اُٺَ جي گاجَ — گَڙِ ـ اُٺ جي گَجڻ جو آواز.

— **جهيراڻِ:** ث. ڏاچيءَ جي گَڙِ.

— **جهيراڻِ:** ث. ڏاچيءَ جي گَڙ. گاج.

• **جهير. جهِيرَ (ت):** ذ. ڇِينيا — توتا (ڪانين جا).

• **جهيرُ ج جهِيرَ:** ذ. (سن. ڪشَرَ + اِڪا) چِيرُ (ڪپڙي ۾ وجان تندن نڪري وڃڻ سبب) — گهاري. سَندو — ڏار. چوپائي جي ڪن ۾ نشان خاطر ڏنَلُ چِيرُ — ڇَهَڪُ — وَڍُ.

— **جهِيرُ جهِيرُ:** ذ. گهاريون گهاريُون (ڪپڙي ۾). چِير چِير. ڦوٿون — لِيڪُن جا نشان.

— **جهيرو (ٽ):** ذ. گهاري (ڪپڙي ۾).

• **جهيرائڻُ (ل):** مصدر. ڪِنجهڻ (بيمار ماڻهوءَ جو). بار کي روئارڻ (ت).

• **جهيُرٽ (ٽ):** اسم خاص. مينگهواڙن جي هڪ ذات جو نالو.

• **جهيرُ ڏيڻ:** ڪتين جي اصطلاح ۾ ڪپڙي کي تيل ۽ ساڪڙ ۾ مَنڻ.

• **جهيرَڻُ (ت):** مصدر. جهَڳڻ. لبڻ.

• **جهيرٽو ج جهيرٽا:** ذ. جهرٽو — منڊيڙو — ولوڙڻ جو اوزار.

• **جهيرٽيا (ٽ):** ذ. ٻوٽي جو هڪ قِسم.

• **جهيڙائڻُ:** مصدر. جهيڙو ڪرائڻ. تيِسرُ ٿيڻ. تيِسو ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

• **جهيڙڻُ:** مصدر. جهيڙو ڪرڻ – وڙهڻ – فساد ڪرڻ – جنگ جوٽڻ.

• **جهيڙو ج جهيڙا:** ذ. جهڳڙو – ٻتاڙُ – ويڙهه – مانڌاڻُ – مقابلو – معاملو – فساد – جنگ – دنگو – ٽنٽو – سوڌا ڪارجو پاٽي.

– **جهيڙاڪُ ج جهيڙاڪَ:** ذ. صفت. جهيڙوڪندڙ – فسادي – جهيڙاڪَرُ – جهيڙائي – جهڳڙائي – جهڳڙالُو.

– **جهيڙاڪَرُ جهيڙاڪَرَ:** ذ. صفت. جهيڙاڪُ – جهڳڙالُو.

– **جهيڙائِي ج جهيڙائِي:** ذ. صفت. جهيڙاڪُ – جهيڙاڪَرُ.

– **جهيڙو جهٽو:** ذ. جهڳڙو – ٽنٽو – تڪرار – دنگو فساد – ڳارگند – کهٽ وڌ گفتگو.

– **جهيڙوڪرڻ:** جهڳڙو ڪرڻ – جهڳڙڻ – فساد برپا ڪرڻ.

• **جهيڪَ (ل):** ث. اٽَ جو ڏاچيءَ تي چڙهڻ – ڪَڏو – هيناهين.

• **جهيڪُ ج جهيڪَ (ت):** ذ. جهيڪو (ت). لوڏو.

• **جهيڪارڻُ (ت):** مصدر. ڏاڍيان ۽ تکڙا سڏ ڪرڻ. چيڪارڻ.

• **جهيڪارڻُ(ل):** مصدر. ويهارڻ (اُٺ).

– **جهيڪارو:** ذ. اُٺ کي ويهارڻ يا هُشائڻ جو لفظ.

• **جهيڪَرَ(ت):** ث. ويهَڪَ (اُٺ جي).

– **جهيڪَرَ ڪرڻ:** اُٺ کي وِيهارڻ – هُشائڻ.

• **جهيڪڻُ:** مصدر. ويهارڻ (اُٺ).

• **جهيڪو ج جهيڪا (ت):** ذ. جهانڪو (جهاڪو) – ڪُوپو. لوڏو – ڏوڏو – ڪَڏُ – ڪُبُ.

• **جهيڪو ڏيڻ:** ٿورو لوڏو ڏيڻ.

• **جهيلَ:** ث. (ف. زِيل) ڏُهل جو هڪ قسم (جو ٺيٺو آواز ڪڍي). ٻئي سان آواز ملائي ڳائڻ. سُرُ جهلائڻ جي حالت. راڳ وغيره ۾ سُر ڏيارڻ.

– **جهيلِي ج جهيلِي:** ذ. صفت. راڳ ڪندڙ جي پنيان سُر جهلائيندڙ – سُرُ جهلائو – سُرِيلو – سُرُ ڏيارڻ وارو.

• **جهيلارَ (ل):** زيلا. اُٺ جو ساز سينگار.

• **جهيلارَ (ل):** ث. آهستگي. ڳالهائڻ ۾ آواز کي هيٺ ڪرڻ جي حالت. ڏسو "جهيل".

• **جهيلاڙو(ل):** ذ. ٿَڙُ – غسل – سَنانُ _ وهنجڻ.

• **جهيلڻُ (ل – ٺ):** مصدر. وهنجڻ – ڌائڻ – غسل ڪرڻ – سنان ڪرڻ.

• **جهيلو ج جهيلا(ٺ):** ذ. ٻاهرئين دروازي مٿان ٺاهيل ڇت.

• **جهيلِي ج جهيلِي:** ذ. صفت. اهي ماڻهو جي ڳائيندڙ پٺيان سُرجهلائين – همنوا. ڏسو "جهيل".

• **جهينجهه:** ذ. (سن. ڪْشينڻ) پرزا – ننڍڙا ٽُڪرَ.

• **جهينگارڻُ:** مصدر. هلڪي مار ڪڍڻ. سٽَ ڏيڻ. پڃَ ڪڍڻ. ڪپهه کي تيون پيرو پڃڻ. جهونگارڻ.

– **جهينگارَ:** ث. ڍري يا هلڪي مار – ڪپهه کي ٽيون دفعو سٽَ يا پڃَ.

– **جهينگار ڪيڻ:** تيون پيرو سَٽِڻ يا ڪُٽڻ پڃَ ڪيڻ.

• **جهينگارئِڻُ (ت):** مصدر. "جهينگڻ" مان متعدي بالواسطه. مار ڪڍائڻ.

• **جهينگارُ(ت):** ث. مارَ.

– **جهينگارُ ڪيڻ:** مار ڪيڻ – پڃَ ڪيڻ – ڪُٽي ڇڏڻ.

• **جهينگَسَ جهينگَرَ(ت):** ث. مارَ – جهينگار.

– **جهينگس جهينگر ڪيڻ:** مار ڪيڻ – جهينگار ڏيڻ.

• **جهينگڻُ:** مصدر. جهِڳَڻ (مڪين جو). شور ڪرڻ. مار ڪيڻ.

• **جهينگو ج جهينگا:** ذ. (سن. چِنگَٽَ) مَڇيءَ جو هڪ قسم (جو مڪڙ جهڙو ٿئي، هن جو اندريون ڳودو سُڪائي ٻوڙ رڌبو آهي) – ڳانگَٽُ – مڪڙ مڇي.

• **جهيمڻُ (ٺ):** ذ. شاديءَ جي هڪ رسم.

• **جهيڻِ(ت):** ث. هلڪائي (آواز جي). سنهون بُخار – معمولي تَپُ – بُخارجي ٿوري سَٽَ. ڏسو "جهيڻو".

• **جهيڻو ج جهيڻا:** ذ. صفت. (سن. ڪْشينڻ) هلڪو – نرمُ – نفيس – خفيف – نِبَلُ – نهُولڙو – ضعيف – ڪمزورُ – هيڻو. ٿورو (آواز). آهستو – مانو.

– **جهيڻائي:** ث. نرمائي – هلڪائي – نهُولڙائي – اَيرائي – ضعيفائي – ڪمزوري – نِبَلائي.

Gul Hayat Institute

ڄ

ڄ: ث. سنڌي 'الف – ب' جو چوڏهون اکر. ابجد جي حساب ۾ جيم (ج) جي برابر ۽ عدد ٽي (٣). هن اکر سان ڪوبہ لفظ شروع ڪونہ ٿو ٿئي. البت ڪٿي ڪٿي 'يہ' جي اچار ڪي 'ڄہ' ڪري اچارين. مائي نعمت جو نالو 'يامت' يا 'ڄامت' ڪري اچارين.

چ

چ: ث. [سنڌي. ف. سن] سنڌي "الف – بي" جو پنڌرهون ۽ فارسي 'الف بي' جو ستون اکر. ابجد موجب عدد جِيم جي برابر (٣) هِن کي "جيم عجمي يا فارسي" بہ چون. عربي حروف تهجِيَ ۾ هيءُ اکر شامل نہ آهي.

- **چا:** [سرائڪي] "چائڻ ڪٽڻ" مان امر. ڪٽ.
- **چابُڪُ ج چابُڪَ:** ذ. [ف] چَهبُڪَ. لَڪُڻُ – تَلَهڙ – چَهر – تازيانو – ڪوڙو. (صفت) چست – چالاڪ – ڦڙت – هوشيار. هنرَ – قَمچي.
- **چابڪ چيلهہ:** صفت. تمام سنهڙي چيلهہ وارو – نازڪ ڪمر وارو.
- **چابڪ دانِي:** گهوڙي گاڏيءَ ۾ چهبڪ رکڻ جي نَلِي.
- **چابُڪ دَسْتہ:** ذ. صفت. تکڙو – چالاڪ – ڪاريگر – تکو – ڪم ڪندڙ – ماهر – هٿ جي ڪم جو هوشيار.
- **چابُڪ دَسُتِيْ:** ث. چالاڪي – هوشياري. ڪاريگري – مهارت.
- **چابُڪ سُوارُ:** ذ. صفت. گهوڙن کي پنڌ سيکاريندڙ سُوارُ – گهوڙن ڦيرائڻ وارو سوار – شوقين ۽ ماهر سُوار.
- **چابُڪ عِنان:** ذ. ث. تکو هلندڙ گهوڙو – تکو ڪاهيندڙ سُوارُ.
- **چاٻَ (ٽ):** ث. ڪچي ٻاجهري جو گاهہ.
- **چاٻَ ج چاٻُون:** ث. چاٻو – چَٻَ – چَٻڪو – ڄاڙين جي چُرِپُر. جهٽڪَ – چِينبَ – ڌَڙڪو – چِڙٻَ (ل) – ڌمڪي – تَنبِيْهہَ. ڏسو "چَٻڻ".
- – **چاٻو ج چاٻا:** ذ. ڄاڙين جي چُرپُر (ڪاڏي ۾) – چٻڪو. ڪائڻ جو آواز.
- – **چاٻا ڏيڻ:** ڪاڏي جي شئي کان سواءِ وات کي ڪائڻ واري چر پُر ڏيڻ – وات هلائڻ (ڪاڏي وانگر). بي دِليو ڪائڻ.
- – **چاٻي تي بندوق هڻڻ:** بنا سوچ ويچار جي ڪم ڪرڻ. ڌڪي تي ڪم ڪرڻ – ڌڪو هڻڻ.
- **چاٻولو ج چاٻولا:** ذ. چوٻول – چوٻولو – گهٽن ماڻهن جي وات جي ساڳي وائي. گهٽن ماڻهن ۾ ساڳيءَ ڳالهہ جو ذڪر يا بيان.
- **چاٻُونْ، چاٻُٺُونْ:** ذ. گهڻا چاٻا ڏياريندڙ ڪاڏو (خصوصاً دندان گير حلوو وغيره) – چِيڙهالو. حلوي جو هڪ قسم. ڏسو "چَٻڻ".
- **چاٻي ج چاٻِيُونْ:** ث. (پورچوگالي) ڪُنجي (ڪلف يا تالي کولڻ جي) بيل گاڏيءَ جي ڦيٽي کي سرائي مان نڪرڻ کان روڪيندڙ لوهہ يا ڪاٺ جي ڪلي – ڪرٽ جي ڏندن کي موڙڻ جو اوزار – پيچڪش – اشتعال – جوش.
- – **چاٻِي ڏيڻ:** ڪُنجي گهمائڻ (تالي يا رانديڪي ۾). اصطلاح. چُرچ ڪرڻ – شروع ڪرڻ (ڳالهائڻ وغيره ۾) – اُڀارڻ – جوش ڏيارڻ – تيار ڪري ويهارڻ – ڀڙڪائڻ – آماده ڪرڻ.
- **چاتَہ** ث. دشمني – خصومت – ڪِينو – بغض – چاٽِتِ ـ چاوَتہ
- **چاتِرُ ج چاتِرَ:** ز. صفت. [سن. چَتُرْ = هوشيار] چالاڪ – قابل – ڪاريگر – چترو (ڳالهائڻ ۾). خوش مزاج – رلڻو ملڻو – ڪِلمُڪُ. دانا – عقلمند – بهادر – دلير.

Gul Hayat Institute

• **چاتِرڪُ (چاتڪُ) ج چاتِرڪَ:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (جو هڪ خاص تري جي نڪرڻ تي پاڻي پيئي) – پپيهو.
• **چاٽَ:** ث. چَسَ – چَسُ – مزو – سواد – چسڪو – زبان جي ذائقي مٿانئڻ لاءِ ڪنهن ڪٽي مٺي شيءِ جو استعمال – لذّت. ذوق – شوق. خواهش – عادت. ڏسو "چَٽڻ".
– **چاٽَ پوڻ:** چسڪو لڳي وڃڻ – عادت پئجي وڃڻ.
• **چاٽَ ج چاٽُون:** ث. چماٽ – لپاٽ – ٿَڦڙ – ڏَڪُ – چوٽ ڏسو "چپيٽ" (ت). وارن جي چَڳَ (ڪ).
– **چاٽَ پَٽيو (ت):** ذ. صفت. تمام چالاڪ – مڪّار – ٺڳ.
– **چاٽَ چَڪائڻ:** چماٽ هڻڻ. نقصان پهچائڻ. ٺڳي ڪرڻ. عادت وجهڻ.
– **چاٽَ لائي وڃڻ:** چماٽ هڻي وڃڻ. ڦُري وڃڻ – ڏڪ ڏئي وڃڻ.
• **چاٽُ ج چاٽَ (ڪ):** ذ. ڪوُنر جو چَڪو.
• **چاٽار ج چاٽارُون (ڪ):** ث. گهٽي ڪير واري ڏڳي يا مينهن جنهن جي ٿڻن مان ڪير جون ڌارُون ڦُوهارو ڪري نڪرن.
• **چاٽَڻُ:** مصدر. چاڙهڻ – مٽي ڪٽڻ.
• **چاٽو ج چاٽا:** ذ. چَٽڻ جي شيءِ ـ اُها دوا يا معجون وغيره جا آگر ساڻ چَٽي وجي (خصوصاً کنگهه. زڪام وغيره لاءِ). ڏسو "چَٽڻ".
• **چاٽُو ج چاٽُو (ت):** ذ. صفت. چٽيندڙ. ڪانُو – گهٽو ڪائيندڙ – گهڻ ڪائڪ. حريص – لالچي – هبچي – هر بلانوش.
• **چاٽوڪُ (ڪ):** ذ. صفت. چاٽُو (ت). سيکجهه چٽ ڪري وجڻ وارو.
• **چاٽي ج چاٽيُون:** ث. چَسڪو (چشڪو) – مزو – سواد. چُوس. عادت – هيرُ. ذائقو. لاڙو – چاهُ. لَنءُ (عشق جي). "ڪيد پَنهون ڏي ڪاهي. چاٽي روح جريو ڪيو" (شاهه). چماٽ – ٿڦڙ.
– **چاٽي چکڻ:** سواد چکڻ – مزو وٺڻ – مزو وٺي ڏسڻ.
– **چاٽي لڳڻ:** هيرَ پوڻ – عادت پوڻ. چُوس پوڻ – مزو اُچي وجڻ.
• **چاٽُوٺو ج چاٽُوٺا (ت):** ذ. ديگ ڪي گهمائڻ لاءِ ڪاٺ جو ڏوئلو.
• **چاپُ (ت):** ث. انب جو هڪ قسم.
• **چاپُ (ت):** ذ. چَپ.
• **چاپُ ج چاپُون:** ث. (سن. چاپ) گوشت چڙهيل هڏيءَ وارو ٽڪرو (جو تري. ڪائبو آهي). پٽاٽي يا قيمي جي مصالحدار تريل ٽڪي. مٽي وغيره جي ٽڪي. بانس جي وَريل ڪاٺي – ڪمان. هڪ قسم جو لوڪ ناچ (ڪاٺ جي ڏونڪن سان).
• **چاپاهِ:** ث. رسي وغيره جي ڳنڍ جو هڪ نمونو – سِرڪڻ ـ ڦاهي.
• **چاپٽو ج چاپٽا:** ذ. پيرانگهو – پيرڙي (تاچيءَ جي ٽنڊن کي هيٺ مٿي ڪرڻ لاءِ).
• **چاپُ جو لَڪُ:** اسم خاص. ڪير ٿر جبل ۾ هڪ لَڪَ جو نالو.
• **چاپڙُ ج چاپڙَ (ل):** ذ. چاپوڙو. آلي مٽيءَ مان ٺهيل لپوڙو – مٽيءَ مان ٺهيل گنديءَ جو پَڙُ يا ڏڪُ. تمام ٿلهو ماٺهو (ت).
• **چاپلُوسُ ج چاپلُوسَ:** ذ. صفت. (ف) بيجا تعريف ڪندڙ – ناجائز ساراهه ڪرڻ وارو – خوشامدي – چَرب زبان.
– **چاپلُوسي:** ث. بيجا ساراهه – خوشامد.
• **چاپڻ (ل):** ث. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار جنهن سان اوزارن کي "ماٺ" ڏبي آهي.
• **چاپڻُ:** مصدر. (سن. چَپيتي) زور ڏيڻ – چپڻ – ڏبڻ – داب ڏيڻ – چيپائڻ – پچائڻ. اشڪنجي ۾ چپ ڏيڻ. چپَر هڻڻ (پيڙيءَ کي) – سَنڌڻ. زور ڏيڻ (عضون کي) – مَروڙڻ – عرق ڪڍڻ – پيڙون ڏيڻ. چڪڻ.
– **چاپ:** ث. چپ – پيڙ – دَب – چيپاٽ.
– **چاپائڻ :** مصدر. "چاپڻ" مان متعدي بالواسطه چپائڻ – ڏبرائڻ.
– **چاپجڻ:** مصدر. "چاپڻ" مان فعل مجهول. ڏبجڻ – چپجڻ – پچڻ.
– **چاپي ڇڏڻ:** چپي ڇڏڻ – چيپائي ڇڏڻ – پچائي ڇڏڻ.
• **چاپوٽو ج چاپوٽا (ت):** ذ. ڪپڙي جو ٽُڪر. پوتڙو – چپوتو – چپوتڙو – انگوشو – ننڍي پوتي.
• **چاپوٽيو ج چاپوٽيا (ت):** ذ. صفت. بدچال. ڳلا خور. ليلائيندڙ.
• **چاپوڙو ج چاپوڙا:** ذ. ليپي جو ٽُڪر – گاري جو چاپڙ – ليپو – پلستر جو ٿهُ.
• **چاپهه، چاپهڻ:** ث. نوڙيءَ کي ڳنڍ ڏيڻ جو هڪ نمونو.
– **چاپٽين ج چاپوٽيون:** ث. اُها ڏاڙهي جا گهاٽي ۽ ڳلن تي پريل هجي. اُها ڏاڙهي جنهن ۾ ڪا وٿي يا گهٽ وڌائي نه هجي – مُنهن جي ساري حصي ۾ هڪ ڪَري ڏاڙهي.
• **چاپٽين، چاپوٽين ڏاڙهي:** ث. گهاٽي ڏاڙهي – هڪ ڪَري ڏاڙهي – پريل ۽ گول گول ڏاڙهي.
• **چاچرو:** اسم خاص. تعلقي ناري ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **چاچڙَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. خيرپور گمبٽ ۽

Gul Hayat Institute

ڪشمور تعلقن ۾ ديهن جو نالو. عادلپور جو مشهور محدث محمد حيات سنڌي چاچڙ ذات جو هو. جنهن مديني شريف ۾ پڙهايو).

• **چاچڙڪي:** اسم خاص. تعلقي اُباوڙي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چاچڪ:** اسم خاص. تعلقي ڪنڌياري ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چاچڪان:** ث. چاچڪان تبيلي جي گهٽائي واري ايراضي (ضلعو بدين).

• **چاچڪ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چاچلو ج چاچلا:** ذ. صفت. چلولو — دادلو — لاڏلو. ڏسو "چنچل".

— **چاچلائي ج چاچلائيون:** ث. چلو لائي — لاڏلائي — دادلائي — چنچلائي — چچو چلائي. ناز نخرو — نزاڪت — نفاست.

• **چاچو ج چاچا:** ذ. (سن. تات) پيءُ جو ڀاءُ — ڪاڪو — سهري جو رسمي خطاب. پيءُ جي گهاٽي دوست جو رسمي خطاب. عام طرح نڱي پيءُ کي بہ چاچو چيو ويندو آهي.

— **چاچاڻا:** ذ. صفت. چاچي جا. (ذ) چاچي جو اولاد — چاچي جا ساهرا ۽ انهن جا مٽ مائٽ.

— **چاچي ج چاچيون:** ث. چاچي جي زال. سَسُ جو رسمي خطاب.

— **چاچي بہ ڪوئڻ ڇهنڊڙي بہ پائڻ:** ظاهر ۾ دوستي ۽ باطن ۾ دشمني ڪرڻ. ڪِلمُڪائي سان نقصان رسائڻ — زبان جي مِٺي ڪاتي سان ڪُهڻ.

• **چادَر چادَر ج چادَرون. چادريون:** ث. [ف] ويڪرو ۽ ڊگهو ڪپڙو — هنڌ تي وڇائڻ جو پوش. پوتي — رئو — شال. قبر يا سيج تي وڇائڻ لاءِ گلن جي چادر. ڪنهن ڌاتوءَ جو پڙچ. ويڪرو ۽ ڊگهو پَٽُ. پاڻيءَ جي هڪ ويڪري ڌارَ.

— **چادر تاڻي سمهڻ:** بي فڪرو ٿي سمهي پوڻ — اطمينان سان زندگي گذارڻ.

— **چادر پهرڻ:** پڙدو ڪرڻ — برقعو ڍَڪڻ.

— **چادر پوش:** ذ. چادر سان ڍڪيل. اُها ڍڪيل جاءِ جنهن جا تنيا نظر نہ اچن.

— **چادر چاڙهڻ:** مزار تي ڪپڙي يا گلن جي چادر رکڻ.

— **چادر وجهڻ:** هڪ رسم موجب چادر پهرائي ڪنواري عورت کي هميشه لاءِ نڪاح وغيره کان فارغ رکڻ.

• **چادري ج چادريون:** ث. (ف. چادره) برقعي جو هڪ قسم (جنهن ۾ نقط هڪ چادر ڪم اچي).

• **چاڏَ ج چاڏون (ت):** ث. وڏي چاڏي — ڪنيارن وٽ چِڪَ جي پرسان رکيل نڪر جو ٿانءُ. زخم جي پڪيڙ.

• **چاڏو ج چاڏا (ل):** ذ. نڪر جي وڏي ڏڪي. ڪُنو — مَٽڪو.

• **چاڏي ج چاڏيون:** ث. ڪير ولوڙڻ جو نڪر مان ٺهيل ٿانءُ — ڪُني — ماٽي.

• **چار:** صفت. [ف. چهار: سن. چتوارَ: پرا. چتار] هڪ عدد — چئن جو تعداد (۴).

— **چار اکريون:** ث. پرت جو قسم.

— **چار تُخمي:** نازبو، اسپنگر، بالنگو ۽ خرفہ (لوٽڪ) جا ٻج جيڪي پيچن ڪان استعمال ڪيا ويندا آهن.

— **چار تڪبيرون:** جنازه نماز جون چار تڪبيرون — جنازه نماز.

— **چار تڪبيرون پڙهي ڇڏڻ:** ڪنهن کي مرده تصور ڪرڻ.

— **چار تڪبيرون هڻڻ:** نماز جنازه ادا ڪرڻ.

— **چار پائي:** کَٽ — مَنجي — نندو پلنگ — ڪٽولو.

— **چار پهر:** هڪ ڏينهن جو عرصو — هڪ رات جو عرصو.

— **چار پئسا:** ذ. هڪ آنو. ناڻو — ملڪيت — دولت — ڌَنُ.

— **چار پئسا هڻڻ:** ملڪيت هٿڻ — هوند وارو هئڻ — وڏي رقم جو مالڪ هئڻ.

— **چار پئسرا (پئسا) ٿيڻ:** دولت هٿ اچڻ — دنيادار ٿيڻ — ٺورو شاهوڪار ٿيڻ — امير ٿيڻ.

— **چار پير پرڻ:** ملاقات لاءِ وڃڻ — احسان ڪرڻ.

— **چار پير پري اچڻ:** پنڌ جي ٿوري تڪليف وٺي اچڻ — قرب ڪرڻ.

— **چار جُڳ:** ذ. هندن جي عقيدي موجب دنيا جي عمر جا چار زمانا (۱. سَتجُڳ = سونهري زمانو — سونو زمانو. ۲. تريتاجُڳ = روپي زمانو — چانديءَ جو زمانو. ۳. دوا پر جڳ = تامي جو زمانو. ۴. ڪَلجُڳ = لوهي زمانو).

— **چار چشمو:** بي حيا — بي وفا — بي مروّت — اهو جانور جنهن جي اکين جي مٿان ڪاري رنگ جو نشان هجي خصوصاً ڪُتو.

— **چار چگا:** ذ. چڱن ماڻهن جي جماعت. نياڪُڙ — ثالث — پاڙي يا شهر جا نيڪ مرد.

— **چار چونڪ ڪُٺڻ:** ڪجهہ ڳالهيون ٻولهيون ڪرڻ — حال احوال ڏيڻ وٺڻ.

— **چار حرف:** ذ. ٻہ — ٽي لفظ — ٿورڙو ڳالهاءَ — مختصر گفتگو.

— **چار حرف وجهڻ:** لعنت (ل — ع — ن — ت) وجهڻ — ڦِٽڪار وجهڻ.

Gul Hayat Institute

— **چار دانگ:** ظرف. چار طرف — چوطرف — سڄي دنيا.

— **چار دِيواري:** ث. چئن پٽين جي اندر جاءِ. گهرُ. قلعو — شهر جي چوڌاري وڏي ديوار — عالَمِ پَناهه. بچاءُ جو ڪوٽ (گهر يا شهر جي چوڌاري) — گهيرو — اِحاطو.

— **چار ڏِسيُون:** ث. چار طرف (الهندو اڀرندو اُتر ۽ ڏکڻ).

— **چار ڏينهن:** ذ. ٿورو وقت — ڪجهه عرصو.

— **چار ڏينهن چاهه جا هُئڻ:** خوشي ۽ حڪومت جو هميشه مختصر عرصو هئڻ. "چار ڏينهن چاهه جا پوءِ گهُمر ڪنارا واهه جا."

— **چار شَنْبه:** ذ. اربع (اَرْبَعا) جو ڏينهن — آڱاري ۽ خميس جي وچ وارو ڏينهن.

— **چار طَرف:** ذ. چار ڏِسيُون (مشرق = ڏکڻ).

— **چار طُوفان:** ذ. دنيا جا مشهور چار طوفان [طُوفان نُوح (پاڻيءَ سان)، طُوفان هُود (هوا سان)، طُوفان لُوط (باهه ۽ پٿرن سان) ۽ طُوفان صالح (خاڪ ۽ آنڌيءَ سان)].

— **چار عَناصِر چار عُنْصَر:** ذ. مادي دنيا جا چار بنيادي جُزا جهڙوڪ: هوا، باهه، پاڻي ۽ مِٽي.

— **چار قدم اڳتي وڌڻ:** مقابلي ۾ اڳتي وڌي وڃڻ — سبقت حاصل ڪرڻ — پيشقدمي ڪرڻ.

— **چار قُل پڙهڻ:** سورة الڪافِرُون، سورة الاِخْلاص، سورة الْفَلَقِ ۽ سورة النّاسِ پڙهي مَيت کي ختمو ڏيڻ. (هنن سورتن جي شروع ۾ جڏهن ته لفظ "قُل" آيو آهي، ان ڪري انهن کي چار قُل سڏيو ويندو آهي).

— **چار ڪتاب:** ذ. مشهور اِلهامِي چار ڪتاب (توِرات، زَبُورُ، اِنجِيلُ ۽ قُرآن).

— **چار ڪُنُو:** ذ. صفت. پَرت جو هڪ قسم.

— **چار مَذْهب:** اهل سُنت جا چار مکيه فرقا: حَنفِي، مالِڪِي، شافِعِي ۽ حَنْبلِي.

— **چار مَغز:** ڳدري، ڪَدُو، هِنداڻي ۽ وَنگي جي ٻجن جو گهوٽو.

— **چار مَنْزِلُون:** شريعت، طريقت، حقيقت ۽ معرفت.

— **چار ئي پلئو چِڪ ۾ هُئڻ:** بلڪل گنهگار هئڻ — گناهن ۾ ٻُڏو هئڻ.

— **چارئي واهُون ٻُڪڻ:** سڀ وسيلا کُٽي وڃڻ — ڪنهن به طرف کان مدد ملڻ جي اُميد نه هئڻ.

— **چار يارَ:** اسم خاص. حضور پاڪ جن جا چار دوست ۽ خليفا (حضرت ابوبڪر صديق رضہ، حضرت عمر رضہ، حضرت عثمان رضہ ۽ حضرت علي ڪرم الله وجههُ).

• **چار:** ذ. "چارو" جو مخفف ـ [ف] واٽ — واهه — حيلو — وسيلو. علاج — تدبير. گهڻو ڪري ٻين لفظن سان مرڪب ٿي ڪم ايندڙ جهڙوڪ: لاچار، بيچار، خبرچار، سماچار وغيره.

• **چارا (ٿ):** ذ. چارا (ٿ).

— **چارا ڪڍڻ:** ويچارا ڪڍڻ — چِبرا ڏيڻ.

• **چاراپو:** ذ. جاچوسِي — چاريو — چوڪسي — نگهباني — چارڻ جو ڪم.

• **چارا لَڻُ:** مصدر. مال چارڻ — چارڻ جو پيشو اختيار ڪرڻ. چاريو ڪرڻ — جاسوسي ڪرڻ — ڳُجهي نموني جاچ ڪرڻ. ڏسو "چَرَڻُ".

— **چارالَ:** ث. جاسُوسِي — چارپ.

— **چارالو:** ذ. چاراپو — جاسُوسِي.

• **چارالَ:** ث. چارڙو — ننڍڙو چارو يا ڏڳُ.

• **چاراٽي ج چاراٽيُون:** ث. مالَ چارڻ جو اُجورو — ڌراڙ جو محنتاڻو.

• **چارٽَ ج چارٽَ:** ذ. [انگ. Chart] نقشو. تصويرن جو نقشو.

• **چارپَ:** ث. جاسوسِي. جاسوسِي جو عيوضو. مال جي چاراٽي.

• **چارپُ، چارپو:** ذ. جاسُوسِي يا چاريءَ جو ڪم. چوڪسي.

• **چارپَچارَ:** ث. جوڙپَجوڙ. ڳالهه ٻولهه — ڳالهه مُهاڙ.

• **چارجَ ج چارجُون:** ث. [انگ. Charge] سُپردگي — سُونپ. ذمہ داريءَ جو ڪم. تهمت — اِلزام.

— **چارج ڏيڻ:** ڪم حوالي ڪرڻ.

— **چارج رکڻ:** تهمت مڙهڻ.

— **چارج شيٽ:** ث. تهمت جي تفصيل جو لکيل ڪاغذ.

— **چارج وٺڻ:** ٻئي کان ڪم يا سامان سنڀالي وٺڻ.

• **چارڙا (ٿ):** اسم خاص. مسلمانن جي هڪ ذات جو نالو.

• **چارڙو:** اسم خاص. تعلقي موري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چارڻُ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چارڻُ ج چارڻ:** ذ. [سن. چَرَنَ] چوپائي مال کي گاهه وغيره کارائڻ — چَرائڻ — چاري يا ڪنهن ٻوڪ وغيره ڏانهن وٺي وڃڻ.

• **چارو:** ذ. [پرا. چَريُ آءٌ اَمر سن. چَرتُوِيڪَمر] چوپائي مال جي کاڌي جو گاهه. ڏارو وغيره. چوپائي جو کاڌو. گاهُ [ف. چارہ]

Gul Hayat Institute

علاج – حيلو – وسيلو – واهه. (اسم خاص) تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چارو ج چارا:** ذ. [سن. چَرِيَہ] پيچرو – سنهڙو رستو – گَسُ – واٽ. رستي ۾ پاڻيءَ وارو ٽڪر (ل).

• **چارُو:** اسم خاص. تعلقي ميهڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چاروڙو ج چاروڙا (ڪ):** ذ. ڇيري جو آواز.

• **چارو ناچار:** ظرف. [ف] خوشيءَ سان يا رنج سان. هر صورت ۾. مجبوري ڪري. لاچار. بي وَس ٿي.

• **چارهِ:** ذ. [ف] علاج – تدبير – تدارڪ – اُپاءُ – حيلو – وَسيلو – ٻلو – رستو – واٽ – ڏَڳ.

– **چاره جوئي:** ث. دوا دارون جي تلاش. حيلو وسيلو ڳولهڻ – ٻلو پيٽي ڪرڻ. دانهن ڪوڪ ڪرڻ.

– **چاره سازُ:** ذ. صفت. اُپاءُ پيدا ڪرڻ وارو. تدارڪ ڪندڙ. ڪم بنائيندڙ. علاج ڪندڙ. معاونت يا مدد ڪرڻ.

– **چاره سازي:** ث. علاج – اُپاءُ – تدبير – حيلو وسيلو – تدارڪ.

– **چاره گَرُ:** ذ. صفت. چاره سازُ. ڏڳ يا واٽ مهيا ڪندڙ. ڪاميابي يا ڇوٽڪاري جي واٽ ٻڌائڻ وارو.

• **چارِي ج چارِي (ل):** ذ. صفت. پهريدارُ. محافظ. مالَ چاريندڙُ. نگهبانُ. راکو. جاسوس. (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو.

– **چارِپو:** ذ. چارپ – جاجُوسي – مالَ چارڻ جو پيشو.

• **چاڙ (ل):** ث. زناني چولي جي پُٺن کان ڏنل ڪپڙي جي پٽي.

• **چاڙَ ج چاڙَ (ل):** ذ. چاڙهه.

• **چاڙاهو (ڪ):** ذ. رڌڻو – رنڌڻو – بورچي خانو.

• **چاڙپ:** ث. اُچِلَ – وارو.

• **چاڙوڪو ج چاڙوڪا (ڪ):** ذ. چاڙهيڪو – جبل جي چاڙهي.

• **چاڙوڪو ج چاڙوڪا (ڪ):** ذ. چانڪيل وڻ (جنهن تي چڙهي مال جي نظر ڪبي آهي).

• **چاڙهُ:** ث. رودي مان ٺهيل ڏور يا زهه.

• **چاڙهُ ج چاڙهَ:** ذ. چاڙهي – مٿانهين – مٿانهين زمين. اوچائي – اُتانهين – افراط (پاڻيءَ جي) – درياءَ جو چاڙهه – وڌاءُ (ڳالهه جو). تيڪو – پُنيرائي – هُشي – ترغيب – ڇِڪَ – ٽَڪَ (زهه، ڏور وغيره کي). ڏنو – رمارڪُ (ل). ڪپڙي جو ٽڪر جو تاڪيءَ وڌڻ بعد تُرتي ويڙهي ڇڏجي (ت).

– **چاڙهُ ڏيڻ:** هُشي ڏيڻ. ڏَنا ڏيڻ. زهه يا ڏور کي ٽڪَ ڏيڻ.

• **چاڙهاڪو ج چاڙهاڪا (ت):** ذ. چاڙهيڪو. جبل جي چاڙهي.

• **چاڙهڻُ، چاڙهڻُ:** مصدر. مٿي ڪڻڻ. اُتانهين جاءِ تي نيڻ. مٿي ڪرڻ. هڪ شيءِ تي ٻي شيءِ رکڻ (ڪُنو چُلهه تي. بندوق جو گهوڙو مَڪوءَ تي وغيره). سُوار ڪرڻ. ڏيڻ (ٻَلُ). رنگ ڏيڻ (ڪپڙي کي).

– **چاڙهه ذ.** مٿانهين. اوچائي. اوبر. وڌاءُ.

– **چاڙهائي:** ث. ڪنهن شيءِ کي چاڙهڻ جو معاوضو. ڪنهن سُواري جو ڀاڙو.

– **چاڙهائڻُ:** مصدر. چاڙهڻ مان متعدي بالواسطه. مٿي رکائڻ. ڪاڻڻ.

– **چاڙهي چاڙهو:** ذ. صفت. وڻ وغيره تي چڙهڻ جو تِکو يا هوشيار. ڏکئي جبل تي چڙهي ويندڙ.

• **چاڙهو ج چاڙها:** ذ. بلندي. ترقي – واڌارو. اضافو. سڌارو. فائدو. مُرسي – همت. جبل تي چڙهڻ جو پيچرو.

• **چاڙهي ج چاڙهيُون:** ث. چاڙهه. اُتاهين – مٿانهين – بلندي. مٿانهين ڏي ويندڙ واٽ يا گَسُ – "لاهي" جو ضدّ. چڙهڻ جي ڏاڪڻ.

– **چاڙهي چڙهڻ:** مٿانهين تي چڙهڻ. ڏکيو ڪم ڪرڻ. مشڪل ڪم کي منهن ڏيڻ.

• **چاڙهيارُ:** هُشي ڏيڻ – اُڀارڻ – برغلائڻ.

• **چاڙهيارُ:** اسم خاص. تعلقي چاڇري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چاڙهي منگلائي:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چاڙهيڪو ج چاڙهيڪا:** ذ. جبل جي ڏکي چاڙهي. اُڀو لَڪُ. ڏاڪو (جبل جو). هُرلن چاڙهڻ جو وقت (آبڪلائي جي موسم). شام جو وقت (جنهن مهل پکي پنهنجن آکيرن ۾ يا واهيرن تي ويهن) – چاڙيڪو.

– **چاڙهيڪي جو شِڪارُ:** رات جي وقت وڻ تي ويٺل تِترن جو شڪار.

• **چاڙيڪو ج چاڙيڪا (ڪ):** ذ. چاڙهيڪو – جبل جي چاڙهي.

• **چاسَ ج چاسُون:** ث. چاش. چَش – چشڪو – لَذّت – مزو.

– **چاسُون لَهڻُ:** ڪيتو لوڙڻ – نتيجو ڀوڳڻ.

• **چاسِينڱَرُ ج چاسِينڱَرَ:** ذ. هڪ ڪارو جيت جنهن جي پَرن منجهان روشني چمڪات ڪري. ٽانداٽو – ڪُڙ ڪُبيتو. "تُڱيءَ ۾ تجلو ڪري، جيئن چمڪي چاسِينڱَرُ".

Gul Hayat Institute

- **چاشَ ج چاشَون:** ث. کُنڙ يا کنڊ جو قوام – پت. مزو – لذت.
- **چاشْتُ:** ث. [ف] ڏينهن جو هڪ پهر گذرڻ. صبح جو ڪاڏو – نيرن.
- **چاشِنِي ج چاشِنِيُون:** ث. مِٺاڻ. مزو – لذت – سواد – ذائقو. کنڊ ۾ رَڌل چانور – زردو.
- **چاقُ:** صفت. [ترڪي] چڱو ڀلو – تندرست. طاقتور – سگهارو.
– **چاقائِي ج چاقائِيُون:** ث. تندرستي – چڱڀلائي – صحّت.
– **چاقائِي وٺڻ:** چڱو ڀلو ٿيڻ. ڪڙائي وٺڻ.
- **چاقُو چاقُونْ:** ذ. [ترڪي. ف] ڪَپُ – چاڪُون.
- **چاقُولُوڙُ (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم.
- **چاڪُ:** اسم خاص. رانجهُو جو لقب – ميهار "ساڳيو ئي رانجهو آهيان، ظاهر ليکي چاڪ" (سچل).
- **چاڪُ:** صفت. چاق – چڱو ڀلو – تندرست.
– **چاڪائِي:** ث. چاقائي – تندرستي – چڱڀلائي.
- **چاڪُ ج چاڪَ:** ذ. چِيرُ – چيڪ – چِهَڪُ – ڦاڙُ – ڏَرُ. زخم – گهاءُ (سرائڪي). "چاڪ دي چاڪ بي چاق ٿيوان چاق تڏان جڏهان چاڪ ملي (حمل). پراڻو زخم. وڏو ڦَٽُ. قميص وغيره جي اُها جاءِ جتي ٻه ڏَرَ پاڻ ۾ مِلن – تاڪُ – ڏَرُ
– **چاڪَ چِڪڻ:** ڦَٽَ اُٿلڻ – زخم تازا ٿيڻ. سُور وري ياد پوڻ. "فتح جوي فِراق ۾ چاڪ چِڪيا چوڏار." (فتح).
– **چاڪَ چورڻُ:** زخم تازا ڪرڻ – سُتا سُورَ جاڳائڻ.
- **چاڪاسِڻُ:** مصدر. چڪاسڻ – تپاسڻ – پَرکڻ.
- **چاڪاسِي (ل):** ذ. صفت. چڪاس ڪندڙ – شهر خبرو – خابِرُو – مُخبر.
- **چاڪَرُ ج چاڪَرَ:** [ف] نوڪر – خادم – ٻانهو – غلام – ٻيلي. "مارجي تہ ميرُ، نہ تہ چاڪَر چا چِڪائجي" (ڀهاڪو). (ث. چاڪَرياڻِي ج چاڪَرياڻِيُون). اسم خاص. ماڻهو جو نالو.
– **چاڪَرَچوڪَرَ:** ذ. نوڪَر چاڪَر – اٽالو – عملو – اَڙُد (ت).
– **چاڪِرِيْ ج چاڪِرِيُونْ:** ث. نوڪري – شخصي حاضري – ٻيلَپ – ٻانهَپ. خدمت – مُلازمت.
– **چاڪِريءَ چورُ ٿيڻ:** ڪم ڪوس ٿيڻ – پوريءَ طرح نوڪري ادا نہ ڪرڻ – ڪم چور ٿيڻ – ڪم کان ڪسائيندو رهڻ.
- **چاڪرِسُلطانُ:** اسم خاص. تعلقي ميرو خان ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **چاڪَرعَلِي:** اسم خاص. تعلقي لاڙڪاڻي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **چاڪَرُ ڪوٽُ:** اسم خاص. تعلقي جوهيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.
- **چاڪَرواهُ:** اسم خاص. نوشهري ۽ ماتلي تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **چاڪِرِي:** اسم خاص. ٽنڊيَ محمد خان ۽ شاهہ بندر تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **چاڪليٽُ ج چاڪليٽَ:** ذ. [انگ. Chocolate] مٺائي جو هڪ قسم (ولائتي ڪٺمٺڙا).
– **چاڪليٽِي:** ذ. چاڪليٽ جي رنگ جهڙو. زناني سُٿڻ جي ڪپڙي جو هڪ قسم (ڪارو پيٽو، اڇي ليڪَ ۽ ڪنيونَ زرديون).
- **چاڪُو ج چاڪُو (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (چِلَرن سان، پيٽ سنهون، چاقُونءَ جي ڦَر وانگر پُٺ ويڪري ۽ ڊيگهہ هڪ کان چار انچ).
- **چاڪِي ج چاڪِي (ل):** ذ. اهو ماڻهو جو گهاڻو واهي ۽ تيل پيڙي – تيلي. (اسم خاص) هڪ ذات جو نالو. "چاڪِي ڏاند وڃايا، ڦر ڦر گهاڻي آيا" (ڀهاڪو).
- **چاڪِڙِي ج چاڪِڙِيُون:** ث. ڪاٺ جي جُتي – ڪڙائُون – ڏنوڻ جي مُنهن تي گهڙيل ڪاٺ جون ٻہ پٽيون (ٿ).
- **چاڪُو ج چاڪَو:** ذ. صفت. چَڪَندڙُ – چَشڪائِي. چَشڪي تي هِريل – رڳو چَشڪا وٺڻ وارو.
- **چاڪِي ج چاڪِيُون:** ث. چَڪائڻ لاءِ شيءِ جو ٿورو ذرو.
– **چاڪِي ڏيڪارڻ:** بُلبُل کي ٿوري پيتِي (ڪا مِٺِي شيءِ) چکائڻ ۽ ويڙهہ لاءِ تيار ڪرڻ.
– **چاڪِي ڏيڻ:** بُلبُلين کي ويڙهہ مهل پيتِي چَڪائي لِڪائي ڇڏڻ.
- **چاڳُ ج چاڳَ:** ذ. نخرو – ناز – انڪل – ماڻو – لاڏ – هيجُ – حُبَ. انڪل – حرفت (ڪ). ڏاڻِيءَ جو گهنگهرو (ل). "ڇَنيسر سين چاڳُ، متان ڪا منڊ ڪريُ" (شاهہ).
– **چاڳلائي:** ث. نخري بازي – ناز نخرو – چَٽَر زباني. انڪل بازي.
– **چاڳَلو ج چاڳَلا:** ذ. صفت. چاڳ وارو – انڪلي – نخريلو – لاڏلو. چلولو. (ث) چاڳَلي ج چاڳَلِيون.
- **چالَ ج چالَون:** ث. مِينهُن جو هڪ قسم (جنهن جا چارئي پير اڇا ۽ مُنهن تي اڇو ٽڪو)
- **چالِ ج چاليُون:** ث. (سن. چَرْيَہ = چُرڻ) هلڻ جو نمونو – هَلٽي – ٽورَ. رفتارَ. هلت. عادت – روش – نمونو – ڍنگ – طريقو – رواج – هلت چلت – انڪل – تجويز. راند جو چالو. پِيسڪوٽ راند ۾ ٻَتي جي لَهَپ.

Gul Hayat Institute

– **چالبازُ ج چالبازَ:** ذ. صفت. اَٽڪلي – حرفتي – ٺڳُ.
– **چالبازي:** ث. چالاڪي – ٺڳي – اٽڪل – حرفت – فريب.
– **چال ٽڪري بنجڻ (ت):** تمام شرير ٿيڻ. اڙدو ٿيڻ. خراب هلت هلڻ.
– **چال ٽڪريون ناهڻ:** سخت ڏکُ ھڻڻ. ايذاءُ ڏيڻ. نشان ناهڻ.
– **چال چلت:** ث. هلت چلت. رسم رواج.
– **چال چلگت:** ث. چال چلت.
– **چال چلڻ:** ذ. لڇڻَ – عادتون – اَفعال.
– **چالدار ج چالدار:** ذ. صفت. چال وارو. چالاڪ. ذَهين. هوشيار.
• **چالُ ج چالَ:** ذ. اهو چوپايو جنهن جا چارئي پير اچا هُجن ۽ مُنهن تي اچو ٽڪو هجي (خاص ڪري ڍڳو، سُوئر وغيره).
• **چالارُ (ل):** ذ. چاڙهه (اَڏ، ڪسيءَ وغيره جو). مٿانهين. ٽيڪو. پُنيرائي.
– **چالارُ ڏيڻ:** ڳالهه کي وزن ونائڻ. ٽيڪو ڏيڻ.
• **چالاڪُ ج چالاڪَ:** ذ. صفت. [ف] تيز – تکو – ڦڙت – هوشيار – سياڻو – ڏاهو – حرفتي – اٽڪلي – چٽرُ – جلدباز – اٽڪل باز – ڪاريگر.
– **چالاڪي ج چالاڪيون:** ث. تيزي – تکائي – ڦُڙتائي – هوشياري – تُندي – حرفت – اٽڪل – حڪمت عملي.
– **چالاڪي ڪرڻ:** هوشياري ڪرڻ – چترائي ڪرڻ. ٺڳي ڪرڻ. دولاب ڪرڻ. اٽڪل بازي ڪرڻ.
• **چالانُ ج چالانَ:** ذ. [انگ. Challan] اهو سرڪاري خط جو پوليس ٺئين گرفتار ٿيل قيديءَ سان گڏ ڪورٽ ڏانهن موڪلي. خزاني ۾ پئسا جمع ڪرائڻ جو ڪاغذ.
– **چالان ڪرڻ:** ڪورٽ ڏي رجوع ڪرڻ. ڏوهيءَ کي عدالت ۾ موڪلڻ. ڪيس ڪورٽ جي حوالي ڪرڻ.
• **چالاٿو ج چالاٿا:** ذ. [سن. چرِتِ = چُرڻ] وفات – لاڏاڻو – رحلت – انتقال.
– **چالاٿو ڪرڻ:** فوت ٿيڻ. لاڏاڻو ڪرڻ. مري وڃڻ. ٻيءَ دنيا ڏي راهي ٿيڻ.
• **چالڪو:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **چالو ج چالا:** ذ. شطرنج، چوپڙ (چوپَڙ) وغيره راندين ۾ سارين (ڳوٽن) جي چال. لوڏو (هٽڻ يا اکين جو). اشارو – غمزو – ناز – نخرو – لاڏ – ريت – رسم – رواج – ڍُهل جي وڄت جو هڪ نمونو. فريب.

– **چالا ڪرڻ:** نخرا ڪرڻ. چالون هلڻ. اشارا ڏيڻ – غمزا هڻڻ. ناز ڪرڻ. بيماريءَ ۾ بي خطا عضوا هلائڻ (ٿ).
• **چالُو ج چالُو:** صفت. (سن. چرتِ = چُرڻ] هليل – هلندڙ رواج ۾ – عمل ۾ – جاري – مُستَعمل – عام – رواجي – هالُو چالُو – وهنواري.
– **چالُو ڪرڻ:** جاري ڪرڻ. رواج ۾ آڻڻ. شروع ڪرڻ. هلائڻ (مشين وغيره).
– **چالُو هجڻ:** جاري هجڻ. شروع هجڻ. بدڪار هجڻ.
• **چالي ج چاليون:** ث. چيلَ جي لڪڻ جو ٽڪرو. چال – عادت – علت.
• **چاليهہ:** صفت. هڪ عدد. چئن ڏاڪن وارو انگ (۴۰).
– **چاليهارو چالهيارو:** صفت. اٽڪل چاليهه. چاليهن جي لڳ ڀڳ.
– **چاليهو ج چاليها:** ذ. چاليهن ڏينهن جو مدو. (جو عورت ويم ڪرڻ کان پوءِ يا ڪو ماڻهو ماتا جي بيماريءَ کان پوءِ وارڻندو آهي). موسم مطابق چاليهن ڏينهن جو مُدو ۽ سال ۾ ٽو چاليها. "اهڙا چاليها نہ چاليهہ. جهڙو پسڻ پرينءَ جو" (شاهہ) اونهاري جي سخت گرمي يا ٿهہ سياري جي سخت سرديءَ جو چاليهن ڏينهن وارو عرصو. فوتيءَ جو چاليهن ڏينهن جو ختمو يا فاتح – چهلم. ساليانِي ڪمائيءَ مان بچت جو چاليهو حصو (جو زڪواة طور ڪڍجي) – زڪواة. سٽ جو هڪ قسم.
– **چاليهو ڳڏڻ:** چاليهہ ڏينهن عبادت ۾ ويهڻ ۽ روزا رکڻ – چلو رکڻ – چلو پائڻ.
– **چاليهون:** صفت. ڳڻپ ۾ چاليهون عدد – "چاليهہ" جو عدد قطاري.
• **چامارو:** اسم خاص. تعلقي سانگهڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **چاماٺو ج چاماٺو:** ذ. صفت. چمر وارو – چمر ۾ – اهو ڏک جو صرف بدن جي کَل تي اثر ڪري يا کَل جي مٿان گذري ڪري وڃي.
– **چامٽو ج چامٽا:** ذ. چاميلو – چمر جو پٽو (پاکي وغيره کي لائڻ جو).
• **چامڪي ج چامڪيون:** ث. جهو – چمڪ – سنهون ۽ ڏکوئيندڙ – تلهڙُ.
• **چاملو ج چاملا (ل):** ذ. چمر جو ٺهيل (حقو وغيره).

• **چاميلو ج چاميلا:** ذ. صفت. چامِلو. چم وارو – چم جو. چم جو ٺهيل جنهن تي حجام پاڪي تکي ڪندا آهن.

• **چانُ:** مضارع. چوان. (ظرف) مون ڀانيو – منهنجي ليکي. "اي اوڏي آيس چان، پريان جي پيچري" (شاهه).

– **چانُ ڪ، چانڪ:** ظرف. چوان ته. مون ليکي. چاتر ته. جهٽڪ. "چانڪ پيئنديس پرينءَ سين، پائر جو پنير" (شاهه).

• **چانُ ج چانَ (ڪ):** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم (رنگ ڪارو چلڻ سان. ڏيکهه ٻن فوٽن تائين).

• **چاناري:** اسم خاص. تعلقي نوشهري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چانپوڄڻُ (ل):** فعل مجهول. چانپوڄڻ. رانپوڻن ۾ پوڻ.

• **چانڀرائڻُ (ت):** مصدر. پلاٽڻ. وساهي وجهڻ.

• **چانتو ج چانتا:** ذ. چماٽ – ٺَڪ – ٺَڦڙ – لپاٽ.

• **چانتو چڪائڻ:** ٺڪ هڻڻ – چماٽ هڻڻ – سيڪت ڏيڻ.

– **چانٺ ج چانٺون (ل):** ث. چانٺِ ـ دروازي جي چوکٽ جي هيٺين ڪاٺي.

• **چانپ ج چانپون:** ث. چپ – پڪيڙ – داب. بندوق جي ڪنداق ۽ نري کي هيٺان ڏنل ڪاٺ جي چپٽر. رسي جي هڪ ڳنڍ. ڏاندين راند (ڪ). مار (ث). لتاڙ (ث).

– **چانپ ڏيڻ:** زور ڏيڻ – چپ ڏيڻ – داب ڏيڻ.

– **چانپ ڏيئي جهلڻ:** هٿ وجهي سوگهو ڪري جهلڻ.

• **چانپڻُ (ل):** مصدر. لتاڙڻ. چپڻ. پيچائڻ. چتڻ.

• **چانجلائي ج چانجلائيون (ڪ):** ث. چلولائي. قرب جو ٻنگ. ماٺو. ناز جو داءُ.

• **چانجٽي جتوئي:** اسم خاص. تعلقي ٻني عاقل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چانجوسُ ج چانجوسَ (ت):** ذ. جاسوس – چاري.

• **چانجوسڄڻُ (ت):** مصدر. چنڊ جو اپرڻ – چنڊ جو ٿورو ٿورو ظاهر ٿيڻ – چنڊ جو ناسڄڻ.

• **چانڃ (ل):** ث. گهوڙي جي پنڌ جو هڪ قسم (جنهن ۾ گهوڙو ڏانبريندو ويندو آهي ۽ سوارُ هيٺ مٿي ٿيندو ويندو آهي).

• **چانچو (ث):** ذ. صفت. چپ وديل.

– **چانچون:** ث. چون چرا – اعتراض – حجت – نناءُ – ڪڏ ڪس.

– **چانچون ڪرڻ:** کچڻ پچڻ – پچا ڪرڻ. اعتراض ڪرڻ. جواب ڏيڻ – حجت ونڻ – سامهون ٿيڻ – سوال جواب ڪرڻ.

• **چانڊ ج چانڊ:** ذ. چنڊ – قمر.

– **چاندر:** ذ. صفت. چنڊ جو – قمري.

– **چاندرٽي (ٽ):** ث. چاندوڪي – چنڊ جي روشني – چانڊاڻ.

– **چاندني:** ث. چاندوڪي – چانڊاڻ – چنڊ جي روشني – تجلي – رونق. خوشي.

• **چانڊماري:** ث. گوليمار. نيشاني بازي.

• **چاندن هار ج چاندن هار:** ذ. هڪ ڳهه جو قسم – چندن هار.

• **چانڊني ج چانڊنيون:** ث. سوٽي چادر جو هڪ قسم. ٿلهي ڪپڙي جي ڄريل چادر. گل جو هڪ قسم. اسم خاص. تعلقي موري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چاندي ج چانديون:** ث. هڪ مشهور ڌاتوءَ جو نالو – رپو – سير. ڏٺي ڪي کلهي تي ٿيل گات (پاڇاريءَ سبب). ميوي ۾ اڇو ٻتو. (صفت) اڇو – سفيد – صاف.

– **چاندي ٿيڻ، هڻڻ:** تمام گهڻو فائدو ٿيڻ.

• **چانڊ ج چانڊ:** ذ. چنڊ – قمر.

– **چانڊاڻ:** ث. چاندوڪي – چنڊ جي روشني – اسم خاص. تعلقي ٺٽل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

– **چانڊلو:** ذ. چاندوڪي.

– **چانڊلي:** ث. چاندوڪي.

– **چاندوڪو ج چاندوڪا:** ذ. صفت. چنڊ جو – چنڊ وارو. چنڊ جي روشنيءَ سبب روشن.

– **چاندوڪي:** ث. چنڊ جي روشنائي – سهائو – سهائي رات – چانڊاڻ.

– **چانڊوٽو ج چانڊوٽا:** ذ. چنڊ جو ڪرڻو. شعاع. تجلو.

– **چانڊوٽي ج چانڊوٽيون:** ث. چنڊ واري – چاندوڪي – سهائي.

• **چانڊول ج چانڊول:** ذ. چنڊول (پکي).

• **چانڊيا:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو. اٻاوڙي، ڏگهڙي، شهدادڪوٽ ۽ ٽنڊي محمد خان تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

– **چانڊيا مکسي:** اسم خاص. جن جا ٻه مشهور قبيلا هڪ ٻئي جا پاڙيسري. (اصطلاح).

– **چانڊيا مکسي هڻڻ:** پاڻ ۾ دشمن هڻڻ – سخت ويري هجڻ.

• **چانري:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چانس، چانسُ، چانَس:** ث. ذ. [انگ – Chance] وجهه – موقعو. داءُ.

Gul Hayat Institute

• **چانس هُجڻ:** ڀاڳ هجڻ – بخت هجڻ.

• **چانيسَري:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چانڪ ج چانڪون:** ث. طعنو – مهٽو – اوپالو – ٺُنڪو – ڏوراپو.

• **چانڪو:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (جو ٽڪرين ۾ اُپرندو آهي).

• **چانگ:** اسم خاص. بلوچن جي هڪ قبيلي جو نالو. تعلقي فيض گنج ۾ هڪ ڳوٺ ۽ ديهه جو نالو.

• **چانگ ج چانگ:** اسم خاص. بلوچن جو هڪ قبيلو. چانگ قبيلي جو هڪ فرد. تاريخي طور هڪ بهادر قبيلو. ۽ انهيءَ مناسبت سان نهايت بهادر، وڏو دلير، سر قربان ڪندڙ. صفت. چڱو ڀلو – تازو توانو – تندرست. بهادر – جوڌو – سورهيه. "سُوريءَ سُپرين جي، چڙهه تہ ٿئين چانگ." (شاهه).

• **چانگار ج چانگارون:** ث. تنوار (ڀڪين، خصوصاً چٽونءَ جي). جھونگار – لات. چڙن جي وجھڻ جو آواز خيال – شوق (ت).

• **چانگارڻ:** مصدر. جُونگارڻ – تنوارڻ – تنوار ڪرڻ. لات ڪرڻ. آواز ڪرڻ. وجھڻ (چڙن جو).

• **چانگو:** اسم خاص. تعلقي ميروخان ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چانگو ج چانگا (ل):** ذ. اَٺ – چانگهو.

– **چانگي جو ٿونگ:** اسم خاص. ٿر ۾ ٻورلي جي پرسان هڪ ڀٽ جو نالو.

• **چانگهہ:** ث. چانگهار – جھونگار – تنوار.

• **چانگهار:** ث. چانگار – تنوار.

• **چانگهارڻ:** مصدر. چانگارڻ – جھونگارڻ – تنوارڻ.

• **چانگهارو ج چانگهارا (ڪ):** ذ. چانگار – لات _ آلاپ.

• **چانگهو ج چانگها:** ذ. چانگو – اَٺ.

• **چانور ج چانور:** ذ. [سن. تَنڊُلَر] اناج جو هڪ قسم. جواهري (صراف) جو هڪ وَٽ يا وزن (اَٺ چانور = هڪ رتي).

– **چانور مُڇ تي رکڻ:** بي پرواهيءَ سان گھمڻ. لاغرضيائي ڏيکارڻ.

– **چانوري:** ث. (اسم خاص) تعلقي گهوٽڪيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چانوريو ج چانوريا (ل):** ذ. اڇي ٻج وارو (جانور).

• **چانهہ ج چانهيون:** ث. ٻوٽي جو هڪ قسم. چانهہ ٻوٽي جي پَتيُن. ڪاڙهڻ کير ۽ کنڊ مان ٺهيل هڪ مشروب. سليماني چانهہ جيڪا بنا کير کنڊ جي. پکيءَ جو هڪ قسم (رنگ نيرو ۽ آسماني. سهڻو پکي سائي رنگ جا آنا لاهي). مهتن جو ڪانگ.

– **چانهہ داني:** ث. چانهہ جي پاٽي وجھي رکڻ يا چانهہ ڪاڙهڻ جو ٿانءُ.

• **چانهون ج چانهان (ت):** ذ. ٻڪو (وارن جو). سُوئر جو هڪ قسم (جنهن جو رنگ اڇو ڪارو ٿئي).

• **چانهين ج چانهيون:** ث. صفت. ٻڪريءَ جو هڪ قسم (چانهہ پکيءَ جي ڪنين جي رنگ جهڙو رنگ، قد ۾ ڊگهي، سڱ ڊگها ۽ ڪُنڊيا، ٿڻ ڊگها لامن جهڙا، ڪير جي پلي، ڪَن ڊگها ۽ ٻت تي ڏاس گهٽي؛ هن کي اڇي چانهين بہ چون).

• **چانٺ ج چانٺيون (ل):** ث. دروازي جي چوکٽ جي هيٺين ڪاٺي.

– **چانٺ چُمڻ:** دروازي تي پيشاني گسائڻ. نياز نئڙت ۽ احترام جو اظهار ڪرڻ. سجدو ڪرڻ.

• **چانٺلي:** ث. وارن کي ڦٽي ڏيڻ جو هڪ نمونو (جنهن ۾ پيشانيءَ وٽ وارن جو چڱو ٻٽجي پوي ۽ ميندا ويڙهي ڇڏجن).

• **چانٺر (ڪ):** ذ. وڻ جو هڪ قسم.

• **چانٺر ج چانٺر:** ذ. چانور. رتيءَ جو اٺون حصو.

– **چانٺرو:** ذ. چانورن جو يا چانورن وارو (ث. چانٺري). اٽي رکڻ لاءِ ٺڪر جو ٿانءُ.

• **چانيسري:** اسم خاص. تعلقي ڪپري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چانيها:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چانيهو ج چانيها:** ذ. معدنيات جو هڪ قسم (جو پسارڪي وڪر طور ڪم اچي).

• **چانڪ ج چانڪون:** ٺوڪ – چٺر _ ٺٺول. طعنو – مهٽو.

• **چاٺو ج چاٺا:** ذ. ڪنهن بہ گهيل شيءَ جو ڳنڍو، اٽي، مکڻ يا مٽيءَ جو پنوڙو. ڳوڙهو.

• **چاٺي ج چاٺيون (ت):** ث. چاٺو.

• **چاڙت:** ث. وير – حسد – بغض – عداوت – دشمني – خصومت – ڪُونس. چغلي. گلا.

– **چاڙتي ج چاڙتي:** صفت. عداوتي – دشمن – ويري – بدخواه – ڪنڊو – حاسد – چغل. "تنهنجا مُدعي ويا مُڙي، شل چاڙتي مرندا چُڙي." (حمل).

• **چاوڙا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي ٽنڊي باگي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چاول:** ذ. گاهه جو هڪ قسم. چانور.

• **چاوڻ:** مصدر. [سرائڪي] ڪٽڻ – چاڻ.

• **چاهہ:** ذ. [ف] کوهہ.

– **چاهہِ بابِل:** ذ. بابل شهر جو کوهہ (جنهن ۾ هاروت ۽ ماروت

Gul Hayat Institute

کي سزا ملي هئي).

– **چاهہ ذقن، زنخدان:** ذ. کاڏيءَ جو کَهپ.

– **چاهہ نخشب:** ذ. نخشب شهر جو اهو کوهُ (جنهن مان عطا بن مقنع جو ناهيل چنڊُ نڪرندو هو).

– **چاهي:** صفت. کوهہ واري (پوک).

– **چاهي پوک:** ث. اها پوک، جنهن کي کوهہ مان پاڻي ملي.

• **چاهَہ:** ث. (سن. چاہِ) خواهش. اُڪِير – سڪَ. آرزو – سڌ.

• **چاهِہ ج چاهِيون:** ث. باهہ ــ چاهي. ”چڙهيو چَڪاسن چاهِ، آڳ برنديءَ آئيا“ (شاهہ). ”چورِ تہ لڳي چاهَہ، ڪامنِدن خبر پوي“ (شاهہ).

• **چاهہ:** ث. چانهہ. مڇيءَ جو هڪ قسم (ڪ).

• **چاهُہ ج چاهَہ:** ذ. [ف. چاه] وڏي ڪَڏَ يا چُلهہ جنهن ۾ ڪَهِٽيون ڪاٺيون وجهي مَچُ ٻارجي. مَچُ – آڙاهُہ. ”سا ڪيئن آڳ اُجهامي آتش، جا چاهہ اندر تو چوري وي“ (منٺار). خواهش – تمنا – سَڌَ – اِڇا. پيار – محبت – مرضي – ارادو. دلچسپي – شوق. سِڪَ. خوشي. پيار.

• **چاهہ پوڻ:** (چاهہ ۾ پوڻ) ڪنهن ڪم ڪرڻ جو شوق ٿيڻ.

• **چاهَڙُ ج چاهَڙَ:** ث. رَسيءَ جو وَڪڙ (جو چوپائي جي پيرن ۾ وجهجي).

• **چاهَڪُ ج چاهَڪَ:** ذ. گاهہ جو هڪ قسم (جنهن کي پيچجي تہ ڪير نڪري). سائي گاهَہ واري جُوءِ ــ چَراگاهہ – تازو ڦَٽل گاهُہ. ”چاهڪ چري تار تري، آيون مٿي ٻيٽ“ (شاهہ).

• **چاهہ ڪَبِيرُ:** اسم خاص. تعلقي سانگهڙ ۾ هڪ ديهہ جو نالو. ڪبير سيال جو کوهہ (جتي جهوڪ جي بزرگ فضل الله شاهہ قلندر چلا ڪڍيا).

• **چاهُڻُ:** مصدر. [پرا. اُڇچاهُ ٿي. سن اُتساهُ. پرا. اچچاهُ ٿي يا اِڇَايُئي. سن. اِڇا = خواهش ڪرڻ] ارادو ڪرڻ. پيار ڪرڻ.

• **چاهِي ج چاهِيُون:** ث. ننڍڙو مَڇُ. توري ٻاهہ.

– **چاهِيُون جورڻُ:** ٻاهيون ٻارڻ. ڏنهان دوکائڻ (عشق جا).

• **چاءِ:** ث. چانهہ.

• **چاءِ ج چايُون:** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (چلرن سان. پيٽ ويڪرو گرميءَ جي موسم ۾ لڌتي ٿئي).

• **چاءِ ج چاءِ:** ذ. چاهہ. پيارُ. عشق. ”چڪيءَ توسين چاءِ، پاسي پر پيئي رڙهي“ (شاهہ).

• **چائِتِ:** ث. چاوَتِ ــ ويرُ – دُشمني – عداوت – ٻيائِي. حسد – ڪينو – بُغض. دَغا – ڪُپت ”چائت رکي چت ۾، سنهو ڪَتيو جن“ (شاهہ).

• **چائٺو ج چائٺا:** ذ. وفات جو چوٿون ڏينهن.

• **چائنرَ:** ذ. گاهہ جو هڪ قسم. لنب گاهہ جو ٻج.

• **چائنري ج چائنريُونْ:** ث. پوليس ٿاڻو – پوليس گهات.

• **چائڻُ:** مصدر. ڪٽڻ (مٽي) چاڙهڻ.

• **چائوري ج چائوريُونْ (ٿ):** ث. اها ٻَڪري، جنهن جي مُنهن تي ڳاڙها ليڪا هجن.

• **چائونْ (ٿ):** ذ. چونڊون (سنگن جون).

• **چائونْٺ:** ث. چانئٺ ــ دروازي جي چوکٽ جي هيٺين ڪاٺي.

• **چائِين (ڪ):** ث. چانهہ (پکي) – چانهہ جي رنگ واري.

• **ڇٻ، ڇٻَ:** ث. ڇٻي. ڪُپت. ڦُڏو. اجائي دعويٰ – لالچ.

• **ڇٻرائي:** ث. ريڙهہ پيڙهہ – ڏانڊل.

• **ڇٻڻُ:** مصدر. پاڻ ۾ وڙهڻ – ڏندَ ڏيڻ.

• **ڇٻُوترو، ڇٻُوتِرو:** ذ. ويهڻ لاءِ ارچي جاءِ ــ ٿلهو. محصول ڏيڻ جي جاءِ ــ ناڪو. ٿاڻو.

– **ڇٻُوترائي، ڇٻُوترائِي:** ذ. صفت. چبوتري تي ويهندڙ – چوڪيدار.

• **ڇٻي ج ڇٻيُونْ (ل):** ث. ڇَٻَ – ڪُپت – گِدي – ڇَپِي – لالچ.

• **ڇبيڙڻُ:** مصدر. ڇيپاڻ – ڇِٽڻ – ڇپڻ.

• **ڇَٻَ ج ڇَٻُونْ:** ث. ڇپَ – پيڙَ (ھن شين جي وچ ۾) – داٻُ – پکوڙ. ڏندن جي ڇَٻَ. پيڙو – زورُ – چاپَ. ڇپڪو چاٻو (وات جو). چڙپَ. ڏَندي. تڪليف – سختي. الزام. ڪوڙي دعويٰ – اڙتي – ڇَپِي. لالچ (ت).

– **ڇٻ پوڻُ:** ڏندَ ڏيڻ. ھَٽَ ڇُراند ڪرڻ. چيڙائڻ – ويرُ وجهڻ – دُشمن ٿيڻ.

– **ڇٻ ڇٻَ ڪرڻ:** حساب ڪتاب يا ليکي ۾ تنگ ڪرڻ – ليکي ۾ سختي ڪرڻ – ذرو پرزو ليکي ۾ آڻڻ.

– **ڇٻ ڇٻَ ڪرڻ:** خوشامد ڪرڻ – ڏَڏيُون مِنيُون ڳالهيون ٻڌائڻ – ريجهائڻ – پرچائڻ.

– **ڇٻ چوڻ:** ذ. بُهتان تَراشي – ڪوڙو الزام رکڻ جي حالت.

– **ڇٻ ڏيڻ:** چپ ڏيڻ. تڪليف ڏيڻ. ڏڙکو ڏيڻ – گهٽو خرج ڪرائڻ.

– **ڇٻُون ڏيڻ:** ارمان ڪرڻ – حسرت ڪائڻ.

Gul Hayat Institute

- **چِبَ ج چِبُون:** ث. پکيءَ جو هڪ قسم – چِبري جي مادي. (صفت) بيوقوف – ڄَريو – وائڙو – ٻِلوان.
- **چِبُ ج چِبَ:** ذ. گهُبُ – ڏِنگُ. ڄِگهه (ڄاڻ ۾). روئڻ وقت چِبن جي ٻي ٻولاٽي.
- – **چِبُ ڪَيَڻُ:** گهُبُ سڌو ڪرڻ. روئڻ لاءِ چِبَ ڏَڪائڻ (ٻار جو). ويچارا ڪيڻ.
- **چِبارا:** ذ. [چِبارو ج چِبارا] اڪثر جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ – اهلُون – چِبرا – ڇِتِرون.
- – **چِبارا ڪَيَڻُ:** اهل ڪرڻ – چيڙائڻ لاءِ وات کي چِبو ڪرڻ – چِبرا ڏيڻ – چهري کي بگاڙڻ.
- **ڇَبارَ ج ڇَبارُون:** ث. ڇَبَ ڇَبارڻ جي حالت – چِبڙڪو – جاڙي هڻڻ جي حالت.
- **ڇَبارڻُ:** مصدر. [پرا. ڇَوّ وِئِيُ يا ڇَوّ اوِئِيُ. سن. ڇَرُوُ يا ڇَرُوڻُرُ = ڪائڻ] ڏندن سان چِبڻ – ڇَبڻُ – ڏندن سان پِيهَڻُ.
- **ڇَبائِڻُ:** مصدر. ڇَبارَڻُ – ڏندن سان پِيهڻ.
- **ڇَبجَڻُ:** مصدر. "ڇبڻ" جو فعل مجهول. ڇبارجڻ – پِيسجَڻُ (ڏندن ۾).
- **چِبرا:** ذ. هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. ويچارا – اهَلَ. نَـقُلُ S.
- – **چِبرا ڪَيڻُ:** اهلُون ڪيڻ – ويچارا ڪيڻ.
- **چِبرو ج چِبرا:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (وڏين اکين وارو ويران جاين ۾ رهندڙ. نياڳو تصور ڪيو وڃي ٿو). الـو. ث. چِبَ، چِبرِي ج چِبُون، چِبرِيُون.
- **ڇَبڙُ (ل):** ذ. صفت. چِيڙهو – چيڙهالو. چاٻوون – ڪائڻ ۾ گهٽا چاٻا ڏيارِيندڙ – رٻڙِي.
- – **ڇَبڙُ ڇَبڙُ:** ذ. ڪاڌي وقت وات مان نڪرندڙ آواز – ڇَبڪو.
- **ڇَبڙاٽو:** ذ. ڇبارڻ جو آواز – ڇَب ڇَب. ناشتو – نيرن – تورو ڪاڌو.
- **ڇُبڙٽو ج ڇُبڙِٽا (ل):** دڙڪو – ڇڙِپ.
- **ڇَبڙڪو ج ڇَبڙڪا:** ذ. چاٻو – ڪائڻ جو آواز.
- – **چِبڙڪا ڏيڻ:** چاٻا ڏيڻ – وات چِبو ڪرڻ.
- **ڇَبِڙَڻُ:** مصدر. ڇَبارڻ – ڇَبڻ – ڏَندن جي وچ ۾ پِيهَڻُ.
- **ڇَبڙِي ج ڇَبڙِيُ (ت):** ڪجيءَ مان نڪرندڙ ڦَروارو گوشو.
- – **ڇَبڙِي چاڙهڻ:** دڙڪو ڏيڻ. ڦَري وٺڻ – ٺَڳڻ – فريب ڪرڻ – ڏوکو ڏيڻ.
- **چِهڙِي:** ث. جُوئَرجو هڪ قسم.
- **ڇَبڪو ج ڇَبِڪا:** ذ. ڇَبارڻ جو آواز. ماني ڪائڻ جو آواز.
- – **ڇَبڪي تي بندوق هڻڻ:** ڏُڪا هڻڻ – اوٽ تي ڳالهائڻ – ڪوڙو يا غلط نشان ڇِتڻ – بيوقوفي جو ڪم ڪرڻ.
- **ڇُبڪِي ج ڇُبڪِيُون (ڪ):** ث. ڇُونگَ. ڇهندڙي. ڇُنگِي – ڇُونگـرَ – آڱرين جو مَهٽو.
- **ڇَبَلُ ج ڇَبَلَ:** ذ. صفت. بيوقوف – ڄَسو – پاڳل.
- **ڇَبَڻُ:** مصدر. (پرا ڇَوّڻَ ءَ. سن. ڇَـرُوَٽِـيِـ) ڇبارڻ – ڪائڻ.
- – **ڇَبي ڇَبي ڳالهائڻ:** سوچي سمجهي ڳالهائڻ. صاف ڳالهائڻ. کليو ڳالهائڻ. پڪائيءَ سان گفتگو ڪرڻ.
- – **ڇَبي چڙڻ:** دٻائڻ – ديڃارڻ – هيڻان ڪرڻ – همٿ گهٽائي چڙڻ – مهميز ڏيئي چڙڻ.
- – **ڇَبِيَلُ:** صفت. ڇَبارِيل – ڪاڙل – هِيسايَلُ – دَٻايلُ.
- **ڇَبِٽو ج ڇَبِٽا (ڪ):** ذ. مُوڙو (ڪوهستاني رسم موجب گهوٽ کي پريل ڳوٿريءَ ۾ ڪشمش، بادام، ڏونگهيون ۽ ڏاک وغيره چبارڻ يعني ڪائڻ لاءِ ڏنل).
- **ڇَبو ج ڇَبا (ت):** ذ. چاٻو.
- **چِبو ج چِبا:** ذ. صفت. ڏِنگو – ڦِڏو – مُڙيل – وَريل – ڦِريل – تيڏو – ٻي ٻولو – گهُب وارو.
- – **چِبو ٻوَٿ ڪرڻ:** ناراضپو ظاهر ڪرڻ – ڪاوڙ ڏيکارڻ.
- **ڇَبي ج ڇَبيُون:** ث. ڇَبِي. ٺڳي – فريب – اَڙي – ڦڏو.
- **چِبي ٽِري:** ث. جوئرجو هڪ قسم (جنهن جو ڪانو مٺو ۽ سنگ ڇِترو ٿئي).
- **ڇَپ، ڇَپ:** ظرف ڪنهن شيءِ جو پاڻيءَ ۾ زور سان ڪِرڻ جو آواز – ڏُو. سِڌو – ٺُڪ.
- – **ڇَپ اندر:** ظرف. ڏُو اندر (پاڻيءَ ۾).
- – **ڇَپ پوڻ:** ضد پوڻ – سخت مخالفت ٿيڻ.
- – **ڇَپ ڇَپ:** ظرف. تلوار جي وارو وار – ڦهڪ ڦهڪان.
- – **ڇَپ ڪرڻ:** ڏُو اندر ڪرڻ. ڇيڪو ڪرڻ. ڦهڪو ڪرڻ.
- **ڇُپ، ڇُپُ:** ث. [سن. ڪُشُپُ] ڇُپڻ جي حالت – ڇپڪو.
- – **ڇُپ ڇُپ:** ث. ڪنهن شيءِ جي بار بار ڇُپڻ جي ڪيفيت – ڇُپڪار (سُين وغيره جي) – ڪنهن شيءِ جو بار بار لڳڻ (اکين وغيره ۾).
- **ڇُپائِڻُ:** مصدر. نوڪدار شيءِ جسم ۾ هڻڻ – ٽُنبڻ.
- **ڇُپِٽو ج ڇُپِٽا (ت):** ذ. ڏُبو – ڇُڊو.
- **ڇَپِرِ:** ذ. صفت. گهٽو ڪائيندڙ.
- **چِيڙُ، چِيڙُ ج چِيڙَ:** ذ. هڪ وَل جو ڦر – مِتيرو.

Gul Hayat Institute

— **چيڙ چت:** ذ. صفت. تمام موڳو – موڳو مٺر.

• **چيڙ هاڻيڻ:** اسم خاص. تعلقي کنڊياري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چيڙٽو (ت):** ذ. جهيڙو. گوڙ – فساد.

— **چيڙٽو وجهڻ:** گوڙ ڪرڻ. تپا ڏيڻ.

• **چيڙڪ، چيڙڪ:** ذ. چپ – چپڪو – پاڻيءَ ۾ زور سان ڪرڻ جو آواز.

• **چيڙيال (ٽ):** ث. ول جو هڪ قسم.

• **چڀڪار ج چڀڪار:** ذ. چپ چپ جي حالت. ڪنهن نوڪدار شيءِ جي ذري ذري بدن ۾ لڳڻ جي حالت. انتظار – اتڪل – هُرڪر.

• **چڀڪو ج چڀڪا:** ظرف. چپ – ڏو – پاڻيءَ ۾ زور سان ڪنهن شيءِ جي ڪرڻ جو آواز.

• **چڀڪو ج چڀڪا:** ذ. چڀڪار – بار بار اثر معلوم ٿيڻ جي حالت. ذري ذري لڳڻ يا محسوس ٿيڻ جي حالت.

— **چڀڪو ڪرڻ:** چڀي وڃڻ. ايذاءَ پهچائڻ. بار بار محسوس ٿيڻ.

• **چڀڻ:** مصدر. ڪا نوڪدار شيءِ ڪپڻ. جسم ۾ اوچتو لڳڻ (چهنبياري شيءِ). ڪُپڻ. چڀڪار ڪرڻ.

• **چڀي پوڻ:** ڪُپي وڃڻ. قابو ٿي وڃڻ. اوچتو ڦاسي وڃڻ.

— **چڀو ج چڀا (ل):** ذ. وجهه – بهانو – مسخري.

• **چڀوٽ:** ث. پيڙ – چپ – زهڙ.

• **چڀوٽڻ:** مصدر. چيپاڻڻ – چپڻ – پيچائڻ – اشڪنجي ۾ پيڙڻ.

• **چڀوترو ج چڀوترا:** ذ. جبوترو – پونگي – تمام سوڙهي جاءِ.

• **چڀي:** ث. ڪپت _ ٺڳي – اجائي دعوي – لالچ – ڦڏو.

• **چڀيٽ (ت):** ث. مار – سزا – سيڪت. بديءَ جو بدلو.

• **چت ج چت:** ذ. (سن. چت) سمجهه – فهم – عقل. ذهن – چيتو – دماغ – ٻڌ. خيال – ڌيان – توجه. ويچار. دل – من. نيت – ارادو.

— **چت چور:** ذ. صفت. دل چورائيندڙ – من موهيندڙ. معشوق – دلبر.

— **چت ڪڍڻ:** دل ڪڍڻ – ارواح ڪڍڻ – ڌيان ميڙائڻ – دل جو تعلق ٽوڙڻ.

— **چت لائڻ:** دل لائڻ – خيال ڪرڻ – توجهه ڏيڻ – ڌيان ڏيڻ.

— **چت ورڻ:** دل ورڻ – خواهش ڪرڻ مرضي يا رايو ٿيڻ.

• **چُت:** ث. ڳُنڍي مقعد.

— **چت ڪت:** ث. ويهڻ جيترو زمين جو ٽڪرو.

• **چتا ج چتائون:** ث. مردي کي ساڙڻ لاءِ ڪاٺين جو ڍير. ڏاگهه.

• **چتار ج چتار:** ذ. چتاءُ – تاڪيد – خبر – سُڌ.

• **چتارڻ:** مصدر. [پرا. چتاوڻي يا چتاويڻي سن. چت + آپيتي] چتائڻ – ڌيان ڇڪائڻ – چتاءُ ڏيڻ – خبردار ڪرڻ.

• **چتال (ڪ):** ذ. صفت. چتايل. پسند ڪيل. وڻندڙ – ٺاهوڪو – سهڻو.

• **چتاوڻي:** ث. چتاءُ – تاڪيد – نوٽيس (Notice).

• **چتائڻ:** مصدر. [پرا. چتاوڻي يا چتاويڻي سن. چت + آپيتي] چتائي نهارڻ – جاچي ڏسڻ. ڏسڻ – جاچڻ – تڪڻ. غور سان ڏسڻ. هڪ ٽڪ نهارڻ. اطلاع ڪرڻ. خبر ڏيڻ. ڄاڻ ڪرڻ. هوشيار ڪرڻ. خبردار ڪرڻ. اعلان ڪرڻ. اڳوات ٻڌائڻ. اشارو ڪرڻ. جتائڻ – ٻڌائڻ.

— **چتاءُ ج چتاءَ:** ذ. خبر – سُڌ. اطلاع – ڄاڻ.

— **چتاءُ ڏيڻ. ڪرڻ:** اطلاع ڪرڻ – سُڌ ڏيڻ – تاڪيد ڪرڻ.

• **چتايا (ڪ):** اسم خاص. ڪوهستان ۾ هڪ ذات جو نالو.

• **چتر ج چتر (ت ل):** ذ. صفت. چتين وارو.

• **چتر (ت):** ث. چترائي – چالاڪي. چٽ – داڙر.

• **چتر ج چتر:** ذ. صفت. [سن. چتر = چالاڪ] سياڻو – ڏاهو – ماهر – سمجهو – هوشيار. حرفتي – چست – ڪاريگر – استاد. مڪار.

• **چترائڻو:** صفت. چترائي جو – سياڻپ جو.

— **چترائي:** ث. چالاڪي – هوشياري. اٽڪل بازي. ناز نخرو. ڪينچل. چلولائي – حرفت – ڏاهپ – سياڻپ – ڦرتائي.

— **چترباز:** ذ. صفت. هوشيار – چالاڪ.

— **چتور زبان:** ذ. صفت. ڳالهائڻو – چالاڪ – ڳالهائڻ جو هوشيار – فصيح.

— **چترڪار:** ذ. صفت. مورتون ٺاهيندڙ – مصور.

• **چترائڻ:** مصدر. مٺيون مٺيون ڳالهيون ٻڌائي ڦاسائڻ. برغلائڻ. ريهڻ – ريٻڻ – هرڪائڻ. ولڙائڻ. گمراهه ڪرڻ.

• **چترڪ:** ذ. پسارڪي وکر جو هڪ قسم.

• **چترڻ (ٽ):** مصدر. چٽڻ – نقش ڪڍڻ – تصوير ڪڍڻ.

• **چتڙ ج چتڙ:** ذ. ٻنڊڙ – ٻنڊڻ. (صفت) چتو.

• **چتو ج چتا:** ذ. وڏي چتي.

• **چتو:** صفت. ڦڪو – بي مزه _ بي ذائقو – بي سواد. "موکي سندي مٽ ۾، ڪئين ستا سپ، چتا جنين چپ، سي سورهه سرها سُرڪ تي".

• **چتو ج چتو:** ذ. صفت. مفعول چت هٽائيندڙ.

• **چتورڻ (ل):** مصدر. ڏتارڻ – ريٻڻ – مٺيون مٺيون

Gul Hayat Institute

ڳالهيون ڪرڻ.

• **چِتُوڻُ ج چِتُوڻَ:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم – طوطو – مِنو.

• **چِتُوڻُ ج چِتُوڻَ:** ذ. صفت. چُتو.

• **چِتَوڻُ:** مصدر. [پرا. چِتّاوَئِي. سن چِتَ. خيال ڪرڻ] سوچڻ – ويچار ڪرڻ – غور ڪرڻ – ڳر ڪرڻ. آراڌڻ – ڌيان ڪرڻ.

• **چِتُولِي (ت):** ث. شادي غميءَ جي موقعي تي ڪنهن دوست جي گهر موڪليل ڪجهه شيءِ.

• **چِتِي ج چِتِيُون:** ث. ڪپڙي جو ٽڪر – اڳڙي – پيوندُ. مٽي ۾ ڪوڙيل وارن جو چورس ٽڪر. قاتل جُتي وغيره کي ڳنڍڻ لاءِ چمڙي جي ٽڪري. وڻ جي ٿُڙ ۾ ڪهاڙي وغيره سان ڪيل ڪَپُ. ڳدري. چانهين وغيره کي ڏسڻ لاءِ ڪپيل ٽڪري.

– **چِتِي ڏيڻ. ڪيڻ:** نقصان رسائڻ. ڌتاري ڏک ڪيڻ. وڻ کي ڪَپُ ڏيڻ. ڪنهن ميوي مان سواد چکڻ لاءِ ٽڪر ڪپڻ.

– **چِتِي لهرائڻ:** نقصان پرائڻ – ڏک کائڻ.

– **چِتِي ملائڻ:** ڏک پنائڻ. ڌوکو ڏيڻ – ٺڳي ڪرڻ.

– **چِتِي وَنائڻ:** تارونءَ جا وار ڪوڙائڻ.

– **چِتِي هَڻَڻ:** ڪپڙي وغيره کي ٽڪري ڳنڍڻ – پيوندُ ڳنڍڻ. قاتل جُتيءَ کي چمڙي ٽڪري هڻڻ. نقصان ڏيڻ. ڏک ڪيڻ – وڻ ۾ ڪَپُ وجهڻ.

• **چِتِينگُ (ت):** ذ. صفت. چالاڪ لُچو. ٺڳُ.

• **چِٽَ:** ث. چِلَهه – چِپَ. ٺپ. مار – سزا.

– **چِٽَ ڏيڻ:** چِلَهه ڏيڻ. ڌاڌي مار ڏيڻ. چِپ ڏيڻ.

• **چِٽارڻُ:** چِٽڻ – چِپڻ. چِپيائڻ.

• **چِٽَر ج چِٽَرُون:** ث. توڪ – ٺٺول. چرچو. ڪِلَ – مسخري.

– **چِٽَرائتو:** ذ. صفت. ڪِلَ جهڙو. توڪ جهڙو. بيهودو.

– **چِٽرو:** ذ. صفت. چرچائي – مسخرو – چِٽرون ڪندڙ.

• **چِٽَرڻُ:** مصدر. چِٽرڻ – چِتَرَ لاهڻ. ڪَلُون لاهڻ. کپڻ – چِچرڻ. ڏکُ هڻڻ.

• **چِٽَرُ ج چِٽَرَ:** ذ. ڪنهن سخت شيءِ (پٿر وغيره) جي مٿئين حصي جو ٽڪرو. چوڏو – چِلڪو – مٿيون تهه.

– **چِٽَرَ لهڻ:** ڪَلُون لهڻ – چوڏا لهڻ – نقصان پهچي وڃڻ.

• **چِٽَڙڻُ:** مصدر. چِٽڻُ. ڏسو "چِٽڻُ".

• **چِٽَڻُ:** مصدر. (سن. چِيرِڻ) چِلَهڻ – ڪُٽڻ – چِبڻ – چِپارڻ – چِپيائڻ – چِٽرڻ.

• **چِٽَ ج چِٽَون:** ث. (سن. چِٽُ) "چِٽڻ" جي حالت. لڪَ (زبان سان).

ڌتارُ – ڏُت – ريبُ – لَبُ: چِشُ – لَذّت. پيار. لالچ. ڳلتو – خوشامد. پِرِيت. لَغارُ (رنگ جي). مَکُ (تيل وغيره جو). چِهَرُ (ڪاڌي سان). فريب – دولاب.

– **چِٽَ پَٽَڻُ:** ڏاڏر ڏيڻ. خوشامد ڪرڻ. ڏتو ڏيڻ. ڳلتو پَٽڻ. راضي ڪرڻ – مٽي تان هٿڙو گهمائڻ.

– **چِٽَ چَٽائڻُ (ڪ):** لالچ ڏيکارڻ – رشوت ڏيڻ – لالچ ڏيڻ. لالچائڻ.

– **چِٽَ چِمِي. چِٽَ چُمَر:** ث. چُمي پاڪر. ظاهري پيار – خوشامد برآمد – چاپلوسي.

– **چِٽَ ڏيڻ:** چِٽَ پَٽڻ. لَغار ڏيڻ (صابڻ. رنگ. سٽپ وغيره جي). سَڪٽو د لاسو ڏيڻ.

• **چِٽَ:** صفت. [سن. چِٽَ = تباهه ڪرڻ] برباد – نابُود – ناس – تباهه – فَنا – ختم – رَدي. قَتَل – ذَلَلَ.

– **چِٽ ڪاتي هجڻ:** بلڪل نڪمو هجڻ – بِنهه بيڪار هجڻ.

– **چِٽَ ڪَنڌي ۾ هئڻ:** تمام خراب حالت ۾ هئڻ – صفا بيڪار هئڻ.

– **چِٽَ ڪرڻ:** ناس ڪرڻ – برباد ڪرڻ. ختم ڪرڻ. هضم ڪرڻ. پورو ڪرڻ.

• **چِٽَ چِترُ:** ث. (سن. چِتر) نقشُ – گلڪاري. مُصَوري. رنگارنگي نشان. مختلف رنگن جو خاڪو. بدي مهيني ۾ ڪيري پچڻ جا ڏينهن – جو سجو مهينو ۽ اسوءَ جا پهريان ڏهه ڏينهن (اهي چِٽ جا ڏينهن. انَ پچي. گهٽي گرمي ٿئي) "چِٽَ نہ ڪنهن جي مِٽَ" يعني جيڪو تيز گرميءَ جي زد ۾ آيو سو ويو).

• **چِٽَڻ چار:** ١. ڌرپ جي. ٢. ڪانهن جي. ٣. سنهڙي سر جي. ٤. سڄي سَرَ جي (تکي ۾ تکي چِٽَ) سخت گرم ڏينهن.

– **چِٽَر چِٽَڻ:** گلڪاري ڪيڻ. گلا غيبت ڪرڻ.

• **چِٽُ، چِترُ ج چِٽَ، چِٽَرَ:** ذ. (سن. چِتَر) مُورَت – تصوير. نقش. رنگا رنگي نشان. مختلف رنگن جو خاڪو. گُل وغيره جي تصوير. گلڪاري – مُصَوري. رنگ. داغ. ڦَٽُ. گرم ڏينهن.

– **چِٽسالي ج چِٽسالِيُون:** ث. چِٽن گُلن وغيره ڪيڻ جو ڪم. گلڪاري (ڪاٺ وغيره تي) – نَقّاشي.

– **چِٽَڪُ:** ذ. صفت. چِٽَ وارو. دوا طور ڪم ايندڙ هڪ قسم جي ٻوٽي جون ڪاٺيون.

Gul Hayat Institute

• **چِتَڪَمِرو:** ذ. اڇن ۽ ڪارن چِٽَن وارو — چِٽَن نڪتل. گهڻن رنگن وارو. ابْلَقُ (گهوڙو).

• **چُٽ ج چُٽَن:** ث. ڏيان ۾ رکيل جاءِ تي پورو ڏَڪُ. ڪپو (وڻ ۾) — ڪَپُ (ڪ). ٽَڪَ (ڪ). ڏسو "چِٽَڻ".

— **چُٽَ چُٽَڻ (ڪ):** نشان ۾ پوروڏڪ هڻڻ.

• **چُٽُ ج چُٽَ (ت):** صفت. بدمعاش — لُچو.

• **چِٽا:** ذ. سخت گرميءَ جا ڏينهن (جن ۾ پوک پچندي آهي). چنڊ جي چوڏهين نکٽ جو نالو.

• **چَٽاپيٽي ج چَٽاپيٽيُون:** ث. مقابلو. بحث مباحثو. رڳڙو — تڪرار — معاملو. شرط — هوڏَ.

• **چِٽاري:** ث. بلاجو هڪ قسم.

• **چِٽالو ج چِٽالا (ل):** ذ. (سن. چِتْرَ = چِٽو + "آلو" پچاڙي) چِٽِي يا صاف روشني. سهائِي — چانڊوڪِي.

• **چِٽائِڻُ:** مصدر. "چِٽِڻُ" مان متعدي بالواسطه — نقش ڪڍائڻ.

— **چِٽائي:** ث. چِٽائڻ جو اُجورو.

• **چُٽائِڻُ:** مصدر. "چُٽَڻ" مان متعدي بالواسطه. نشان هڻائڻ. جهٽائڻ — اُڇلي ڏيڻ. ڏسو "چِٽَڻ".

• **چِٽرالو:** اسم خاص. ڪڇ ۾ جبل جو نالو — ماڳ جو نالو.

• **چُٽَپ (ڪ):** ث. نشان بازيءَ جو ڪم.

• **چَٽ پَٽ:** ظرف. جهَٽ پَٽ — جلدي — فَوري — فَوراً.

• **چِٽِجَڻُ:** مصدر. "چِٽَڻ" مان فعل مجهول. نقش ٿيڻ. چِٽَ ٿيڻ.

• **چَٽ چَٽ ڪرڻ:** لَڪ لَڪ ڪرڻ (ڪُتي وانگر) — لَڪِڻ — چَٽِڻ.

• **چَٽِرُ ج چَٽِرَ:** ذ. صفت. چَٽَ ٻڌندڙ. ڏُتاريندڙ — مٺي زبان وارو. چاپلوسي. لباسي — نَڳُ. چَٽو ڪندڙ — چَسڪو ڪندڙ.

• **چُٽِرُ ج چُٽِرَ:** ذ. صفت. اهو جانور (گهوڙو، گڏهه وغيره) جنهن کي پٺيءَ جي ڪنڊي يا ڍاڪن تي بارگيريءَ سبب ڦَٽَ هجن — چُٽي پيلُ (وَهَٽُ).

• **چِٽڙو ج چِٽڙا:** ذ. چِٽي جو اسم تصغير — ننڍڙو داغ. چِٽُ.

• **چِٽڪاٽُ ج چِٽڪاٽَ:** ذ. ڏڪ جو وڏو آواز.

• **چَٽِڪارَ (ت):** ث. لَغارَ (رنگ وغيره جي) — مَڪُ (سٽپ جو). اثر (گرميءَ يا دوا جو).

• **چَٽِڪارو:** ذ. ڪنهن ٻه شيءِ کي اُبهرو. ڪپڻ يا چيرڻ جو آواز. چَٽِڪارَ — ٿورو ٿورو اثر.

• **چُٽِڪارو:** ذ. ٽُڪو — چَهَڪُ.

• **چَٽِڪو ج چَٽِڪا:** ذ. چِمڪاٽ — تَجلُو — جهلڪو. چَهبَڪ جو هلڪو ڏَڪُ. ايذاءُ وارو ڏڪ ڪنهن اوزار جو روهيءَ تي گَنْهڪو. لَغارَ (رنگ جي). ڏَنگُ — زخم. مَزو — لَذّت. سَواد. چَشڪو.

• **چُٽڪو ج چُٽڪا:** ذ. ٽُڪرو. ذرو "چندن جو چُٽڪو ئي چڱو". علاج — نشان — داغ. تجلّو. لَذت. مزو "چِٽَن ڏينهن جو چُٽڪو."

• **چُٽِڪي ج چُٽِڪيُون:** ث. چَپُٽِي (ڪنهن شيءِ جي) — ٿورو ذرو. ڪاغذ جو ٽڪرو — پُرزو. فَتيْل.

— **چُٽڪي ڪرڻ:** دوکو ڏيڻ — تعدي ڪرڻ. ڏاڍُ ڪرڻ — زبردستي ڪرڻ. ٺڳي ڪرڻ.

— **چُٽِڪيُون ڪرڻ:** خراب هلت هلڻ. ظلم ڪرڻ. ٺَڳيون ڪرڻ — تعديون ڪرڻ.

• **چَٽَڻُ:** مصدر. زبان سان مَهٽڻ. لَڪِڻ. تکي اوزار سان وڻ ۾ گهپا ڪرڻ (ڪ).

• **چِٽَڻُ:** مصدر. [سن. چِتْر = تصوير. نقش نگار] چِٽَ ڪڍڻ — نقش ڪڍڻ — گُلڪاري ڪرڻ. مختلف رنگن ۾ چِٽَ ڪڍڻ. نِشان چِٽڻ — چِست ڪرڻ — نشاني بازي ڪرڻ.

— **چِٽِڻِي:** چِٽَن ڪڍڻ جو ڪم — چِٽِسالِي. اهو اوزار، جنهن سان ٿانون وغيره تي چِٽَ ڪيجن (ٿ).

— **چَٽِيو ڏَکيو:** صفت. چِٽَن نڪتل. سينگاريل.

— **چَٽِيو واڳڻ هُئڻ:** رڳو شڪل جو سهڻو هُئڻ.

• **چُٽَڻُ:** مصدر. (سن. چوٽَن) نشان تي پورو هڻڻ — نشانو هڻڻ — پوري جاءِ تي ڏَڪُ. لڳائڻ.

• **چَٽِڻِي ج چَٽِڻيُون:** ث. ڏاٽا، مرچ، ڦودنو وغيره ڪُٽي ٺاهيل چَهَرَ — لذيذ چهري شيءِ.

— **چَٽِڻِي ڪرڻ:** گهوٽڻ — چِٽڻ. هضم ڪرڻ — کائي ڪپائي ڇڏڻ.

• **چِٽِڻِي وارو (ڪ):** مڇيءَ جو هڪ قسم (چلرن سان، پُٺيءَ تي ٻه ٻَڪَ ۽ هڪ ٻَڪُ پيٽ تي جو رات جو روشن ٿئي).

• **چَٽو ج چَٽا:** ذ. چَشڪو — مِناڻ ڪائڻ جي عادت. فضول ڪاڏو. فضول خرچ. پَرماڻ ۽ ويڙهيل سِڙهه جي مٿان ٻَڌل نوڙ (ڪ). هڪبئي مٿان رکيل سِرُن جو ڍِڳُ. آلن ڪپڙن جو ڍِڳُ (ت). شيهي پيل وڏي ڪوڏِي.

— **چِٽائي ج چِٽائي:** ذ. صفت. چِٽو ڪندڙ. فضول خرچ — اسراف ڪندڙ.

— **چَٽو ڪرڻ:** بازاري شين تي چاهه رکڻ — فضول خرچ ڪرڻ.

• **چَٽو ج چَٽو:** ذ. چَٽِيندڙ. چَٽو ڪندڙ.

Gul Hayat Institute

• **ڇٽو ج ڇٽا:** ذ. (سن. ڇِترَ) نِشان – داغ – ڏَبو. ڪوڙهه جي مرض جو ڇٽو. ڦُٽو (وهٽ ڪي) – ڦَٽُ. ڇيتو – شينهن. ڪپڙن جي ڦَڙَ. رُيئي جو سِڪو. مڇيءَ جو هڪ قسم (رنگ خاڪي، اڇا ڇٽا ۽ قدَ ۾ چار پنج فوٽ) – آبي پکيءَ جو هڪ قسم (ت). سخت گرم ڏينهن – بدي ۾ ڪيري پڇڻ جا ڏينهن. (صفت) اڇو –سفيد. صاف. روشن. ظاهر – پڌرو.

– **ڇٽو ڳالهائڻ:** کلي بيان ڪرڻ – اهو بيان جيڪو سولائيءَ سان سمجهه ۾ اچي وڃي.

– **ڇٽائي:** ث. اڇائي. صفائي. روشنائي. پڌرائي.

– **ڇٽائي ڪرڻ:** صفائي ڪرڻ (ڳالهه جي). پڌرائي ڪرڻ (فيصلي جي).

• **ڇُٽو ج ڇُٽا:** ذ. گهوڙي يا ڳڏهه جي پٺيءَ يا ڍاڪن جو زخم. ڇُٽل ڦٽ جو نِشانُ. داغُ. (صفت) بدچال – خراب (ت). "اچي ڪيڙي تي رَت جو ڇٽو" – "بدناميءَ جو ڇُٽو" وغيره.

• **ڇٽوري:** اسم خاص. تعلقي هالا ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڇٽوڙ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڇٽوڙُ ج ڇٽوڙَ:** ذ. ڇٽوڙو.

• **ڇٽوڙو ج ڇٽوڙا:** ذ. ڇماٽَ – ٺَڦُڙَ. ڪَن مروٽ – گوشمالي – هٿَ جي سزا.

– **ڇٽوڙا ڇڪائڻ:** ڇماٽون هڻڻ. سزا ڏيڻ – ايذاء واري سيڪت ڏيڻ.

• **ڇٽوڙو ج ڇٽوڙا:** ذ. آبي پکيءَ جو هڪ قسم.

• **ڇٽوڙي:** اسم خاص. تعلقي ميرپور خاص ۾ هڪ ديهه جو نالو. ميرپور خاص جي ميرن جو مشهور مقام.

• **ڇٽوڪ ج ڇٽوڪَ (ڪ):** ذ. وڻ يا جاءِ مان مينهَنُ جو ٽِميل ڦُڙو – ڇُٽاڪو (ڇٽانڪو).

• **ڇُٽوڪ ج ڇُٽوڪ (ڪ):** ذ. صفت. نِشان ڇَٽڻ جو هوشيار – چيتو.

• **ڇٽوڻو ڇٽنو:** ذ. باز پکيءَ جو هڪ قسم (شڪري جي ذات، اکيون ڪاريون ۽ هن جي ماديءَ کي "ترمڄي" ڇٽبو آهي).

• **ڇٽي ج ڇٽيون:** ث. ڏَنڊُ_ تاوَنُ – تاوانُ – جُرمانو. نقصان – گهاٽو – چيهو – ٽوٽو – مصيبت – آفت.

– **ڇٽي پرڻ:** نقصان پرڻ – تاوان پرڻ – بنا ڪنهن خطا يا غلطيءَ جي ڏنڊ ڀري ڏيڻ.

– **ڇٽي ڇوڙ ڪرڻ:** فضول پئسا وڃائي ڇڏڻ. نقصان جهڙا ڪم ڪرڻ – خرچي کپائي صفايو ڪري ڇڏڻ.

– **ڇٽي ڇوڙي:** ث. گهاٽو نقصان. اجايو ٽوٽو.

– **ڇٽي وٺڻ:** تاوان ڀرائڻ. عيوضو وٺڻ.

• **ڇٽيءَ ج ڇٽيون:** ث. ڇمڙيءَ جي هڪ بيماري (جنهن ۾ ڪَلَ اچي ٽي ويندي آهي). صفت. اڇي. صفا. پڌري – صاف – روشن.

• **ڇٽياڻي:** اسم خاص. تعلقي ميرپورخاص ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڇٽيل:** صفت. نقش ٽيل. ڇٽو ڪيل. رڱيل. چانيل. داغ داغ ڪيل.

• **ڇٽيهو:** اسم خاص. گاهه جو هڪ قسم (ننڍڙو هٿ جيڏو).

• **ڇٽ ج ڇٽيون:** ث. اهو نِڪر جو ٿانءُ. جنهن ۾ ڪُتي کي پاڻي پيارجي.

• **ڇٽُ ج ڇٽَ:** ذ. صفت. بلڪل پوڙهو ماڻهو يا جانور.

• **ڇٽاري:** ث. بلا جو هڪ قسم.

• **ڇٽي ڇٽي:** ث. بازدارن جو لفظ. باز جي وٺ.

• **ڇٺو ج ڇٺا:** ذ. فِهرِسٽ يادداشت (خريد ڪيل سامان جي) – بِلُ. خط. ڪاغذ – سَنَدَ – دستاويزُ.

• **ڇٺي ج ڇٺيون:** ث. خط پُرزو – ڪاغذ. سَنَدَ. قسمت – نصيب.

– **ڇٺيائٽو:** ذ. ڇٺي پهچائڻ جو معاوضو – خط ٽي هنيل ٽڪلين جو خرچ. قاصداڻو.

– **ڇٺي ڇپائي ج ڇٺيون ڇپائيون:** ث. خَطُ پَٽُ. نياپونڙو. سارَسنڀالَ. سُنيهو – پيغام.

– **ڇٺي واچڻ:** خط پڙهڻ. احوال معلوم ڪرڻ – حال پروڙڻ.

– **ڇٺي واچڻ ٽي نه ڏيڻ:** ڏاڍي تڪڙ ڪرڻ – ڪجهه به نه ٻڌڻ – ڪوبه غور نه ڪرڻ.

• **ڇپُ:** صفت. [ف] کابو "راست" جو ضد.

– **ڇپُ راست:** صفت. [ف. راست = سڄو – ساڄو] کابو ساڄو. (ذ) قدم مِلائي هلڻ جو حُڪم (جنهن موجب پهرين کابو ۽ پوءِ ساڄو پير کڻجي) – کبو سڄو.

• **ڇپ:** ث. وير – عداوت – دشمني. لالچ (ت).

– **ڇپ پوڻ:** بنا سبب دشمني رکڻ. بنا سبب وڙهڻ. تون ڇا تون ڇا ڪرڻ. ڏَنڊ ڏيڻ. "مَستن کي ڪيئن مار، پو نه ڇرين جي ڇپ".

• **ڇپُ ج ڇپ:** ذ. وات جو هينيون يا مٿيون ماس وارو ڪنارو – لَبُ.

Gul Hayat Institute

– **ڇپ تي وڇون هجڻ (ت):** دوست مان دشمن ٿيڻ.

– **ڇپ ڇتڻ:** سَڏَون ڪرڻ – سڪڻ.

– **ڇپ ڇپ تي چاڙهڻ:** ٻوٽ سُڄائي ويهڻ. رُسڻ – ڪاوڙجڻ.

– **ڇپ چوڙڻ:** ڪجھ ڳالهائڻ. وات هلائڻ.

– **ڇپ ٻُولا ڪرڻ:** ٻوٽ سُڄائڻ – ڪاوڙ يا رُسامي سبب ڇپ لڙڪائڻ.

– **ڇپرُ ج ڇپرَ:** ذ. صفت. وڏن يا ٿلهن چپن وارو – ڇپُو.

– **ڇپ سڄائڻ:** ٻوٽ سڄائڻ – ڪاوڙجڻ.

– **ڇپ ڪڍڻ:** روئڻ. ناراضگي ڏيکارڻ – روئڻ شروع ڪرڻ.

– **ڇپن ٿُلهو ٻُولو:** ذ. صفت. ٿُلهن چپن وارو. ڇپن سُوٽل. ڇپُو.

– **ڇپن کي ڇُنو لائڻ:** ڇپ ڪري ويهڻ – ماٺ ۾ رهڻ.

– **ڇپُو ج ڇپُو:** ذ. صفت. وڏن ڇپن وارو – ڇپرُ.

– **ڇپ وڏيل:** ذ. صفت. بي شرم – بي حياءُ _ اڻاسو.

– **ڇپ:** ث. داب – چلهه – چِٽ – ڪُٽ – مار – سختي.

– **ڇپ ڏيڻ:** چپڻ – چلهڻ – داب ڏيڻ – چپائڻ – تڪليف ڏيڻ – ايذاءُ رسائڻ.

• **ڇُپ:** ث. ماٺ سانت – خاموشي.

– **ڇُپات، ڇُپات:** ث. ڇُپ – هيءُ لفظ اڪثر "ڇپ" جي تابع ڪري اچي "ڇُپ ڇُپات".

– **ڇُپاتو ج ڇُپاتا:** ذ. ڇُپ رهندڙ – ماٺيٺو – جنهن جي هلڻ جو آواز ٻڌڻ ۾ نه اچي – اُت "ڇپاتا چڙهي ويا، وڃي ٻهتا ٿوڙ" (شاهه).

– **ڇُپاتو ج ڇُپاتُو:** ذ. صفت. ماٺيٺو – خاموش – گونگو.

– **ڇُپ چاپ:** ث. ماٺ ميٺ – خاموشي.

– **ڇُپ ڇُپات:** ث. ماٺ – خاموشي – آهستگي. ماٺ ميٺ.

– **ڇُپ لڳڻ:** ماٺ لڳڻ – عجب لڳڻ – حيرت لڳڻ.

• **ڇپاتي ج ڇپاتيون:** ث. ٿلڪو – چپاتي – ڏڳڙي – ماني.

• **ڇپاٽ ج ڇپاٽون (ت):** ث. ڇمات – لپات – ٿڦڙ.

• **ڇپاٽو (ت):** ذ. جوئر جو هڪ قسم.

• **ڇپاتي ج ڇپاتيون:** ث ٿلڪو – ڏڳڙي – ماني.

• **ڇپاڪلي ج ڇپاڪليون:** ث. ڳهه جو هڪ قسم (اُهو هارُ جنهن جو هر هڪ ٽڪرو چنبيلي جي گل جيان ٿئي).

• **ڇپاڪي ج ڇپاڪي (ت):** ذ. صفت. چالاڪ – هوشيار.

• **ڇُپاڪي:** ظرف. ماٺ سان "ڇپ ڇپاڪي"

• **ڇپائڻ:** مصدر. "ڇپڻ" مان متعدي بالواسط. چپائڻ – چلهائڻ.

• **ڇپتري، ڇپٽڙو ج ڇپترا، ڇپٽڙا:** ذ. صفت. سنهون ۽ تراڪڙو – پاسا ويندل ۽ وچ گولائيءَ ۾ اُٿيل. اُڀيتو – چپٽو – تراڪڙو – ويتوڙو. ث. ڇپتري، ڇپٽري ج ڇپتريون، ڇپٽريون.

• **ڇپٽ ج ڇپٽ:** ذ. وڏو ٽڪر – ڳپل – وڏي لپ.

• **ڇُپٽ ج ڇُپٽ:** ذ. وڏي ڇپٽي – ڇپٽو.

• **ڇپٽ ج ڇپٽ (ت):** ذ. ڇپٽ – ڇهنڊڙي.

• **ڇپٽو ج ڇپٽا:** ذ. وڏي ڇپٽي. ڇپٽو (ت).

• **ڇپٽي، ڇپٽي، ڇپٽي ج ڇپٽيون:** ث. آڱوٺي ۽ ڏسٽي آڱر جي وچ ۾ ايندڙ شيءِ جو انداز. ٿوري ذري. آڱوٺي ۽ وچين آڱر جي ملائڻ ۽ ڪسائڻ سان نڪتل آواز – چُٽڪي.

– **ڇپٽي ۾ اچڻ:** آئيءَ ۾ اچڻ. تڪليف ۾ ڦاسڻ – قبضي ۾ اچڻ.

– **ڇپٽي وڄائڻ:** آڱوٺي ۽ وچينءَ آڱر سان ٺڪاءُ ڪيڻ. خشي ڏيڻ – جهيڙو مچائڻ.

– **ڇپٽيون وڄائڻ:** خوشي ڪرڻ. ٻچ ڪرڻ. جهيڙو ڪرائڻ.

– **ڇپٽيون وڄائيندو رهڻ:** بيڪار ڦرندو رهڻ – پڄائيندو رهڻ.

• **ڇپجڻ:** مصدر. "ڇپڻ" مان فعل مجهول. پيڙجڻ – چٽجڻ – هيسجڻ.

• **ڇپر ج ڇپرون:** ث. ڏاند ٻچي گهڙيل ڪاني. ڪانيءَ جي ٽڪري جا ٻيءَ ڪنهن ڪانيءَ کي مضبوط ڪرڻ لاءِ سَل ۾ وجهجي. چيڙهي (ڪاٺ جي). ڪاٺ جي ڪَريي. زندي ۾ ٽيڪ کي مضبوط ڪرڻ لاءِ ڪانيءَ جي ڇپر.

– **ڇپر ڇرڻ:** ڪَلَ ٽَرڻ – مغز خراب ٿيڻ – پاڳل ٿيڻ.

• **ڇپرُ ج ڇپرَ:** ذ. اهو ماڻهو جنهن جي اکين ۾ پڇيون پيل هجن – پچرُ.

• **ڇپراس، ڇپڙاس:** ذ. بيل گاڏيءَ جو اهو ڪڙو جو ڪاٺ جي پٽين کي مضبوط جهلي – ڪوبلو.

• **ڇپراسي، ڇپڙاسي:** ذ. پٽيوالو – نوڪر اُرڊلي.

• **ڇپراٽ ج ڇپراٽون:** ث. صفت. وڏن چپن واري – ڇپُو. اُٿ. واڇاڻ – واٽڙي – موڳي.

• **ڇپر باف:** ذ. صفت. نواڙ اُڻندڙ – نواڙ باف – نهوار اُڻندڙ (ت).

– **ڇپر بافي:** ث. نواڙ اُڻڻ جو ڪم. (صفت) نواڙ وانگر اُٿيل.

• **ڇپڙ (ل):** ث. ديرائتي ٽبندڙ ديگ. گهٽو يا گو. چابوڙو. ڪَلَ.

– **ڇپڙ چٽ:** ذ. صفت. ناس – برباد. خرچائو. سُچو – ڪنگال.

• **ڇپڙڻ:** مصدر. چنبڙڻ.

Gul Hayat Institute

• **ڇَپڙو ج ڇَپڙا:** ذ. ڳاڏي. ڏمڻ جي ڪاٺي. ٺهَرَ وقت ڪَلَ کي ڇڪي جهليندڙ ڪاٺي – ڇَمٽو. ٽِڪو. پَلڙو (ت). ٻوٽي جو هڪ قسم (ت).

• **ڇَپڙي ج ڇَپڙيُون:** ث. ٻِني – دوا جي لُپري (جا ڌارونءَ تي علاج خاطر رکجي). ڪاٺ جي پَٽِي. ناڙ جي ڇَڪر جي ڦرهي. ڇاپوڙو – ڪڙ جو هڪ قسم (ت). سَٽَ جو پَتو (ت). ڪجيءَ جي مُکڙي (جنهن ۾ ٻُور بند ٿيل هوندو آهي). سونارن جو هڪ اوزار (ت).

– **ڇَپڙي چاڙهڻ:** ڌارونءَ تي ٻِني چاڙهڻ. ڏکي ڪرڻ. گهٽي رقم تِڳائي وجهڻ.

– **ڇَپڙي لائڻ، ملائڻ (ت):** ڏکي ڪرڻ – ڦُرڻ. ڏکَ پَٺائڻ. رقم تِڳائي وجهڻ.

– **ڇَپڙيُون ڪيڻ، ڪرڻ:** ڪجيءَ ۾ ڇپڙين جو پيدا ٿيڻ.

– **ڇَپڙيُون ڦاٽڻ، ڪـُـلڻ:** ڪجيءَ جي مُکڙين مان ٻُور جو ظاهر ٿيڻ.

• **ڇَپڙيُون (ت):** ث. ڪاٺيءَ جون پَٽيون. ڪَڙتالـُون.

• **ڇَپَلش:** ث. [ترڪي] جهيڙو جهڳڙو. گوڙ گهمسان.

• **ڇَپَڪَ، ڇَپَڪَ ج ڇَپَڪَ:** ذ. ٻيلين اکين وارو مشهور شڪاري پکي – "شِڪري" جو نَرُ (جهرڪين ۽ ٻين ننڍن پکين جو شڪار ڪندو آهي).

• **ڇَپَڪلي ج ڇَپَڪليُون:** ث. ڇَپا ڪَلي (ڳهه).

• **ڇَپَلُ ج ڇَپَلُ:** ذ. ڇيڙو – ڪُندَ – پَلاندُ.

• **ڇَپڻ (ت):** ث. مِٽيءَ جي ٿانون ٺهڻ جي ٿَپٽي.

• **ڇَپڻُ:** مصدر. داٻُ ڏيڻ – چپُ ڏيڻ – مٿان زور ڏيڻ. چيپاڻ. گهٽڻ. چٿڻ. پيڙڻ. چِلهڻ. نقصان ڏيڻ – هيسائڻ – دٻائڻ. چنبڙڻ (ت).

– **ڇپي چڙڻ:** چيپاڻي چڙڻ. پِيڙي چڙڻ. سخت نقصان رسائڻ. هيسائي چڙڻ.

• **ڇَپو ج ڇَپا:** ذ. ڇنن آڱرين جيتري ماپ – هٿ جي ويڪر. بُلبُل جي هٿ تي ويهڪ. زمين تي پير رکڻ جي جاءِ. ماتيءَ جو ڏکُ – مَن. ننڍڙو ٿَپُ.

– **ڇَپا لاهڻ (ت):** عيب ظاهر ڪرڻ – پڙدو کڻڻ.

– **ڇَپو ٻارائڻ:** بُلبُل کي هٿ ڏيکاري هڪ هٿ تان ٻئي هٿ ڏي ٽپو ڏيارڻ.

– **ڇَپو ڇُورو ڪرڻ:** نيرن پاڻي ڪرڻ – ٿورو کائي پي تازو توانو ٿيڻ.

– **ڇَپو ڏيارڻ:** بُلبُل کي هڪ هٿ تان ٻئي هٿ تي ٽپُ ڏيارڻ.

– **ڇَپي ڇَپي تي:** ظرف. ٿوري ٿوري فاصلي تي – وِکَ وِکَ تي.

– **ڇَپي ۾ آڻڻ:** ڇنبي ۾ آڻڻ – ڦاسائڻ – قابو ڪرڻ.

• **ڇَپُو ج ڇَپُو:** ذ. صفت. ٻيڙيءَ جو ڳِـنُ – هاليسو.

• **ڇپو ج ڇپا:** ذ. صفت. چپو – گهَبيل – ڪاغذ يا ڪپڙي تي پاڻي وغيره جو داغ.

• **ڇپوٽ ڻي وجهڻ (ڪ):** جهنـي وجهڻ. چنبڙي وجهڻ.

• **ڇپوڙو ج ڇپوڙا (ت):** ذ. پراڻو ۽ ننڍڙو ڪپڙو – انگوشو – ننڍڙو بوڇڻُ – ننڍڙي پوتي.

• **ڇَپول ج ڇَپولـُون:** ث. گهوڙي جي پاچ. تاپي – ٿپال – شبُخون – راتاهو – رات وارو ڌاڙو.

• **ڇَپي ج ڇِپون:** ث. پچي. تاسري. ڪوڏي.

– **ڇَپِيرُ:** ذ. صفت. پَچِيرُ – پِچرُ – جنهن جي اکين ۾ پڇيون هجن.

• **ڇَپيٽ ج ڇَپيٽـُون:** ث. (سن. چَپيٽهُ يا چَـرپٽ = ڏکُ) – ڏک – ضربَ – چوٽَ – لپاٽَ – ڳِجهو ڏکُ – گهاءُ – سيڪت – مارَ. تڪليف – مصيبت "جِت چِڪڻ جي ڇَپيٽ، اُت ساهڙ سِيڙ لنگهاءِ تون" (شاهه).

– **ڇَپيٽ ڏيڻ:** چوٽَ رسائڻ. هلڪي مار ڏيڻ. تڪليف ڏيڻ. نقصان ڏيڻ. ڳجهيءَ طرح نقصان پهچائڻ.

• **ڇَپيٺو ج ڇَپيٺا (ت):** ذ. ڇَمٽو.

• **ڇَجَ:** ث. ڍنگَ – لَڇڻَ. عقل.

• **ڇڄٽي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڇَجَ:** ث. خوشي.

• **ڇَچ:** اسم خاص. اسلامي تاريخي دور کان اڳ سنڌ جو هڪ برهمڻ راجا.

• **ڇچ نامو:** ذ. سنڌ جي تاريخي ڪتاب 'فتحنامي' جو ٻيو نالو.

• **ڇَچ ج ڇَچَ:** ذ. صفت. ڪمزور – تمام ضعيف – هيٺو – عاجز – تمام مسڪين – نهايت غريب.

– **ڇچ چيڪائڻ (ت):** مسڪين مارڻ – هيٺن کي تنگ ڪرڻ. غريبن کي چيچلائڻ. "مارجن ته ميِر، نه ته ڇچ ڪهڙا چيڪائجن."

– **ڇچ مارڻ:** مسڪين مارڻ. غريبن تي ظلم ڪرڻ. هيٺن کي ناحق ستائڻ.

• **ڇُچ (ث):** صفت. چريو – مست. (ظرف) ٽمٽار – پربور.

• **ڇَچا:** اسم خاص. تعلقي قمبر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **ڇچا ڏيڻا:** اسم خاص. تعلقي حيدرآباد ۾ هڪ ديهه جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **ڇچرُ ڦچرُ:** ذ. ڪپڙ سپڙ — گاڏر ڪاڏو. گهڻين شين جي ملاوت وارو ڪاڏو. ڪڇڪول.

• **ڇچرجڻُ:** مصدر. "ڇچرڻ" جو فعل مجهول. زخمي ٿيڻ. ڇيڄجڻُ — ذرا ذرا ٿيڻ. ميدو ٿي وڃڻ.

• **ڇچرڻُ:** مصدر. ذرا ذرا ڪرڻ — ٽڪر ٽڪر ڪرڻ — ڪُتر ڪرڻ — ڏڏ رڻ — قيمو ڪرڻ — ڇيڻ — ڇٽڻ — زخمي ڪرڻ.

• **ڇچرو ج ڇچرا (ل):** ذ. درياءَ جي ڪاڏ واري پاسي ڪي بانٺ جي ڏنل ڪنڌي (جنهن ۾ ڪپ جي وچ ۾ ريت پرجي ويندو آهي ۽ ڪاڏ وارو پاسو رهنجي ويندو آهي) — ڪنوڏو.

• **ڇچڙ ج ڇچڙ:** ذ. جيت جو هڪ قسم (جو جانور جي وارن ۾ ٿئي ۽ رت چوسي) — ڳوئڙ — جِجا — نہ ڇڏ (مچڏ).

— **ڇچڙ ٿي لڳڻ:** چهٽي پوڻ. جند نہ ڇڏڻ — پويان پوڻ — هر وقت اڻ لڳو رهڻ — مطلب حاصل ڪرڻ کان اڳ نہ ڇڏڻ.

— **ڇچڙ جو ڇڪ:** ذ. ٿورو ڏک — تڪليف — ٿوري مهميز.

• **ڇچڙا:** اسم خاص. هندن جي هڪ ذات جو نالو.

• **ڇچڙي ج ڇچڙيون:** ث. سنهي ڇپر. ڍينگي جي ٿنبرين ڪي لڳل — ڇپر — اوڳ. هرڻهن ڪي ڪُرهہ جي پاهران لڳل ڪاٺ جي ڪلي — نٿ. بيل گاڏيءَ جي سرائيءَ ۾ پيل چابي. هَر ڪي پويان لڳل سنهي ڇبر.

— **ڇچڙي ٿي لڳڻ:** نہ ڇڏ ٿي لڳڻ.

• **ڇچڪار ج ڇچڪارون:** ث. افسوس يا قياس جي اظهار جو آواز (جو زبان ۽ تارونءَ ڪي ملائي ڪڍجي). ڪُتي ڪي سڏڻ جو آواز.

• **ڇچڪارڻ:** مصدر. ڇچڪار ڪرڻ — افسوس جو اظهار ڪرڻ. ڪُتي ڪي سڏڻ.

• **ڇچڪر:** ث. ڇچڪار.

• **ڇچڪو ج ڇچڪا (ٿ):** ذ. ڏسو "ڇچڪو".

• **ڇچلائڻ:** مصدر. رڙيون ڪرڻ — دانهون ڪرڻ — ٻاڪارڻ — ڪوڪارڻ. درد سهڻ. تڪليف سبب ڪنجهڻ. آزارڻ — ڇيڇلائڻ.

• **ڇچولي ڇچلو ج ڇچلا:** ذ. صفت. البيلو — دادلو — لاڏلو — چلولو.

— **ڇچلائي ج ڇچلائيون:** ث. چلولائي — البيلائي — لاڏلائي.

— **ڇچلو ڪرڻ:** البيلو ڪرڻ — لاڏلو ڪرڻ. متي تي چاڙهڻ — بي ادب بڻائڻ.

• **ڇچمار ج ڇچمار:** ذ. صفت. ڪنجوس — بخيل — مرڇوٽ.

— **ڇچمارڻ، ڇچماري:** ث. ڪنجوسائي — بخيلي.

• **ڇچ مچ:** صفت. ڇچريل (ڳالهائڻ) — منجهيلُ (اکر). گڏوڇڙ. سنها اکر — "ڇچ مچ ڇملي ڇئنچلداس" سنهن اکرن بابت چوڻي.

— **ڇچ مچ ڪرڻ:** ڇچريل ڳالهائڻ. سنها ۽ گڏيل اکر لکڻ (جيڪي سولائيءَ سان پڙهڻ ۾ نہ اچن).

• **ڇچمچلو ج ڇچمچلا:** ذ. صفت. لاڏلو — چلولو — حرڪتي — گستاخ.

— **ڇچمچلائي:** ث. چلولائي — البيلائي — گستاخي.

— **ڇچمچلو ٿيڻ:** چلولو ٿيڻ — گستاخ ٿيڻ — حجتي ٿيڻ — ادب سان نہ هلڻ.

• **ڇچو ج ڇچا:** ذ. صفت. ڇونچو — ڇنجهو. سنهين اکين وارو. گهٽ نظر وارو. (ث) ڇچي ج ڇچيون.

• **ڇچ وچ:** ث. ڇچ مچ.

• **ڇچونڙو ج ڇچونڙا (ل):** ذ. صفت. تمام ننڍڙو ۽ وٽنڊڙ. (ث) ڇچونڙي ج ڇچونڙيون.

• **ڇچي ج ڇچيون:** ث. زهريلي جيت جو هڪ قسم — ڪرڙي — ڇپڪلي. (اسم خاص) ذات جو هڪ قسم.

— **ڇچي مار:** ذ. صفت. ڇچيون ماريندڙ. ڪنجوس.

— **ڇچيون مارڻ:** عيب ڪڍڻ — ويڪون ڪڍڻ.

• **ڇچينڪر ج ڇچينڪر:** ذ. ٽانڊاٽو — جُڪنو — ڪڙ ڪبيتو. "ٽڳيءَ ۾ ٽجلو ٿئي، جيئن چوجو ڇچينڪر چاهہ" (ڪنيار).

• **ڇخن ج ڇخن:** ذ. چاڳ — لاڏ — ماٺو — نخرو — ناز.

• **ڇخي:** حرف ندا. ڀئي ڪي چيڙائڻ يا بي عزت ڪرڻ لاءِ استعمال ٿيندڙ لفظ — مسخري. تنبيهہ جو لفظ.

— **ڇخي نہ باشد:** بيڪار شيءِ. ڀئي ڪي ڪجهہ نہ سمجهڻ — ڪا پرواهہ نہ ڪرڻ.

— **ڇخي نہ ڪرڻ:** اڏ تي نہ پڇڻ — ڪجهہ نہ سمجهڻ — گهٽ سمجهڻ — ڪا پرواهہ نہ ڪرڻ.

• **ڇڏر ج ڇڏرون:** ث. چادر جي بگڙيل صورت.

• **ڇڏو ڇڏو ج ڇڏا، ڇڏا:** ذ. راند ڪرڻ لاءِ شيشي جو ٺهيل روڙو — گولي — بلور. ڪاٺ جو ننڍو گولو.

— **ڇڏو ڇڏي تي ڦچڻ:** هوڏ ڪرڻ — ريس ڪرڻ. ضد ڪرڻ. جهڙي ڪو ڪري، تهڙي اُن سان ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

– **چڏي راند ڪرڻ:** بلوري گولين سان راند ڪرڻ.
• **چڏَ:** ث. اها سُوڪڙي، جا عزيزن ڏانهن موڪلجي.
• **چڏُ ج چڏَ:** ذ. چڏو. بگهڙ کي ڦاسائڻ لاءِ ڪَڏَ. پوڻ (ڪ).
• **چڏو ج چڏا:** ذ. ران جي ٻاڙ وارو حصو. ننڍڙو ڏٻو – ڇڄو.
– **چڏا پکيڙڻ:** ٽنگون پکيڙڻ – وڌيڪ جاءِ روڪي ويهڻ.
– **چڏا ڦاڙڻ:** ٽنگون خلاصيون ڪرڻ – گهڻي جاءِ والارڻ.
– **چڏا هڻڻ:** رانون ڪَسائڻ. ٽِڪو. هلڻ. اجائي والارَ ڪرڻ. سپ ڪنهن شيءِ تي قبضو ڪرڻ.
– **چڏو ڪرڻ:** چوپائي مال جو ڪَپَ ۾ ويهي ڪَڏَ ناهڻ.
• **چڏول ج چڏولئون (ث). چڏولَ ج چڏولَ:** ذ. چوڏولَ – چوڏيلَ. ڇَٽَن پينگهن واري ڦرڻي.
• **چِڊُ ج چِڊَ:** ذ. وڏو ٻيٽ – ڊِڊُ – ڇِڊو.
– **چِڊِرُ. چِڊِرو:** ذ. صفت. ويڪري ٻيٽ وارو – پيٽي.
• **چِڊِرَ. چِڊِرَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
• **چِڊِر (ت):** ث. چيلهه – ڪمر.
• **چِڊِلو ج چِڊِلا (ل):** ذ. ننڍڙي ڪَڏَ.
• **چِڊو ج چِڊا:** ذ. وڏو ٻيٽ.
• **چِڊو. چِڊو:** ذ. صفت. وڏي ٻيٽ وارو. پيٽي – گهٽو ڪائيندڙ – پيٽوڙو.
• **چِڊو ج چِڊا:** ذ. حد لاءِ کوڙيل پٿر يا نشان (ث). صفت. ٻندرو. ٽُلهو (ت).
• **چُڊو ج چُڊا:** ذ. ننڍڙي ڪَڏَ. چِلهو (پاٽيءَ يا ڪَپَ جو). ڏٻو. ٽوپو.
• **چِڊي ج چِڊيون:** ث. ننڍي پتلون (گوڏن تائين) – ڪڇو.
• **چَرُ:** اسم خاص. جاتي ۾ ساماري تعلقن ۾ هڪ ديهه جو نالو.
• **چَرَ ج چَرون:** ث. ڪَڏَ – چَرِي. اها ڪَڏَ جنهن ۾ باهه ٻاري مٿان ديگ چاڙهجي. ڪيڙي ڦاڙڻ جو آواز.
– **چَرَ جو سهُڻُ:** ذ. اها پرکيا جنهن ۾ ڪنهن ماڻهوءَ کي ٻرندڙ باهه جي ڪَڏَ مان لنگهڻو پوي.
• **چَرُ ج چَرَ (ڪ):** ذ. کاڌي جي خواهش – اشتها – ڏِڙ.
– **چَرَ ڪرڻ:** ڏِڙ ڪرڻ – پُور ڪرڻ (کاڌي مان).
• **چَرَ:** ث. دير – اوير.
– **چَرَ لائڻ:** دير لائڻ – اوير ڪرڻ.
• **چُرَ ج چُرون:** ث. چُر پُر – حرڪت. ڪوُنس – هٿ چُراند. مستي – ڪينچل. غارَ – ڏَر. اونداهي ڪَڏَ. جبل جي چُڪي (نڪتل ڪُند).
• **چَراخُ ج چَراخَ:** ذ. [ف] جانور جو هڪ قسم هڪ وڏو جانور. جيڪو گدڙ ۾ هين جانورن کي ماري کائي.
• **چراغُ ج چراغَ:** ذ. [ف] ڏيئو. ٻتي. روشني – چَشم و چراغ – اکين جو نُور.
– **چراغُ آسماني:** ذ. سج.
– **چراغان:** ذ. ڏيئن جي جهرمر. ڏياري.
– **چراغبندي:** ث. ڏيئن جي جهرمر.
– **چراغ پا:** ذ. صفت. ڪاوڙيل. خَفي – ناراض.
– **چراغدانُ:** ذ. ڏيئي رکڻ جي جاءِ.
– **چراغ سحري:** ذ. اهو ڏيئو جو صبح جي وقت اُجهامڻ تي هجي. زوال – قريب المرگ.
– **چراغ مزارُ:** ذ. قبر تي ٻرندڙ ڏيئو. يادگارُ.
– **چراغي:** ث مُجاورن کي مزار تي ڏيئي ٻارڻ لاءِ ڪجهه ڏنل رقم. نذرانو.
• **چراگاهُ ج چراگاهَ:** ذ. چوپائي مال جي چَرڻ لاءِ گهڻي گاهه وارو هنڌ يا ميدان – چاهڪُ. وِڙ.
• **چرانٽ ج چرانٽون:** ث. چانٽ.
• **چراند:** ث. چُر – حرڪت – ڪوُنس.
• **چرائي چُرائي:** ث. چاراٽي.
• **چرائتو:** ذ. چريائتو – ڪريائتو.
• **چرائڻ (ڪ):** مصدر. چورڻ. ڦيرائڻ. اٿلائڻ.
• **چَرْبُ:** صفت. [ف] چربيءَ وارو – ٿلهو – تيز – چالاڪ.
– **چرب زبان:** ذ. صفت. خوشامدڙيو – چاپلوس – ڳالهائڻ جو چالاڪ – حرفتي. زبان جو مٺو.
– **چرب زباني:** ث. خوشامد – چاپلوسي – چترائي.
– **چربي ۽ چربيون:** ث. چربي – ٿلهه.
• **چَرْبَٽ ج چَرْبَٽَ:** ذ. صفت. بيوقوف – چريو – بي عقل – بدتميز.
• **چربٽو:** ذ. گوڙ – هُل – لَڙ – پکين جي چِينءُ چِينءُ جو آواز – چِر ٻر – چِرِڙاٽ.
– **چربٽو مچائڻ:** گوڙ مچائڻ – لڙ ڪرڻ – چِينءُ چِينءُ ڪرڻ – چر ٻر لائڻ.
• **چير ٻر:** ث. جهرڪين جو لڙ – چينءُ چينءُ جو آواز.
– **چرٻر لائڻ:** گوڙ ڪرڻ – لڙ ڪرڻ – چينءُ چينءُ ڪرڻ.
• **چَرٻو:** ذ. ڪير. ڪنڌ ۾ پٽ ملائي ڪائڻ.
• **چَربِي ج چَربيون:** ث. [سن. چرب = ٿلهه] وَهه – ٿلهه –

Gul Hayat Institute

گوشت جي مٿان اڇو سٽيو مادو.

• **چرِلو ج چرلا** (ڪ): ذ. صفت. تيزو — ڦڏو — مُڙيل — وَريل. اَلٽو — اُبتو.

• **چُرٽُ ج چُرٽَ** (ت): ذ. لُچُ — احمق — چُروُٽُ.

— **چُرٽائي**: ث. لُچائي. بدمعاشي — حماقت — ڪُڙُنس.

• **چُرٽو ج چُرٽا**: ذ. صفت. لُچ — بدمعاش — آٺوري لُچ — احمق — چَرڙيو.

• **چُرپُرِ، چُرلُرَ**: ث. حرڪت. اُٿ — ويهه — بي آرامي — بي قراري — هل چل — ڳالهه ٻولهه.

— **چُرپُرِ اچڻ**: حرڪت ۾ اچڻ — شروع ٿيڻ.

• **چُرجيوَنْ**: ذ. [سن. چِرنجيو] آسيس جو شبد جو پُٽ يا ڀين لاءِ ڪم آڻجي (هن جي معنيٰ آهي "وڏي عمر ماڻيندڙ").

• **چَرْچَ**: ث. [انگ. Church] ديول — ڪليسا.

• **چَرْچَ**: ث. هُشي — ٻَچَ — چيڙَ — چُرتِ. ٻئي کي ڪاوڙائيندڙ قولُ يا فعل. چُراندَ — حرڪت — چُر.

— **چُرچَ ڏيڻ. ڪرڻ**: هُشي ڏيڻ — ٻَچَ ڪرڻ — ڪاوڙائڻ — چيڙائڻ — حرڪت ڪرڻ — اُيارڻ — ورغلائڻ — اُڪسائڻ.

• **چَرچَرِ**: ث. ڪنهن جانورجي ڪائڻ جو آواز. هَرهَر ڪائڻ.

• **چِرِ چِرِ**: ث. سنهون آواز — چِرڙاٽُ — جهرڪين. بلا وغيره جو آواز.

— **چِرِچِرِ ڪرڻ**: سنهون آواز ڪرڻ. چرڙاٽ ڪرڻ. چيچٽُ ڪرڻ.

• **چَرْچَنگُ** (ڪ): ذ. صفت. تيز رفتار. تکو جنگ ڪندڙ.

• **چَرْچو ج چَرچا**: ذ. [سن. چرچا. چَرْچِڪَا = ڀوڳ] ٽوڪ — ڀوڳ — چِٽَر — ٺٺولي — مسخري — کل مسخري — فِڪر — گفتگو — مشهوري — ساراهه.

— **چَرچائي ج چَرچائِي**: ذ. صفت. چرچا ڪندڙ — مسخري ڪندڙ — مسخرو — ٽوڪِر — ٽوڪباز.

• **چَرْخُ ج چَرْخَ**: ذ. چڪر — چڪرو — گول. چرخي. ڦيرو — گهُمرو — گردش. سُٽ اوڻ جو هڪ اوزار. نارُ — هُرلو. [ف] آسمان.

— **چَرخ تي چاڙهڻ**: پِڪهرائِڻ — رِجائڻ (ڪنهن ڌاتوءَ کي).

— **چرخ چاڙهڻ**: بدنام ڪرڻ. مشهور ڪرڻ. چنگ چاڙهڻ.

— **چرخ ڏيڻ**: پکهرائڻ — رِجائڻ (ڪنهن ڌاتوءَ کي).

— **چرخ شُماري**: ث. تارن جي ڳڻپ — تارن جو عدد ۽ شمار وٺڻ.

— **چرخ مارڻ**: ڦيري پائڻ. چوڌاري ڦرڻ. خيال ۽ خودي وڃائڻ.

• **چرخو ج چرخا**: ذ. [ف. چرخ] ائٽ (سُٽ ڪتڻ جو). وڏو نارُ. چڪَرُ (قسمت جو). لِنڊُ يا آڳَ چوپڻ (چوپڙ) ۽ چَنرِ (چلهه) وغيره ۾.

— **چَرخائي**: صفت. اهو ماڻهو جو چرخا ٺاهي يا وڪڻي.

• **چَرخِي ج چَرخِيُونْ**: ث. ڦِرڻي. ارٽي. ڪَپي — ٻوٽي. نار تي آباد ٿيل زمين.

• **چَرخيلو**: اسم خاص. تعلقي ڏگهڙي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چِرِڙُ ج چِرِڙَ**: ذ. پکيءَ جو هڪ قسم — چَنْڊُول. چِٻَ.

• **چِرِڙاٽُ ج چِرِڙاٽَ**: ذ. پکين جو آواز. ڪپڙي ڦاٽڻ جو آواز — چيڪو.

— **چِرِڙاٽُ ڪرڻ**: چِرچِرِ ڪرڻ (پکين يا جانورن جو).

• **چَرِڙياٽُ** (ت): ذ. صفت. ٿورو چَريو. مستانو — جنهن جو دماغي توازن ٿورو بگڙيل هجي.

• **چَرْسُ، چَرْشُ**: ذ. ڀنگ جي پنن مان ٺاهيل نشيدار شيءِ (جا تماڪ ۾ ملائي ڀيڙي، سُلفي وغيره ۾ وجهي چڪجي).

— **چَرْسِي**: ذ. چرس چِڪڻ وارو — چرس جو عادي. "چَرسِي نہ مَرسِي، مَرسِي تہ ڏوُن ٽري گهِن کي مَرسي".

• **چَرسِي ج چَرسِيُونْ** (ٽ): ث. کُوهه مان پاڻي ڪڍڻ لاءِ چم جي ٻوڪي. چَڙهي.

• **چَرْغَ ج چَرْغيُونْ**: ذ. (حقيقت ۾ مادي پر مُذڪر طور استعمال ٿيندڙ) ڪارَ اکيو (سياهه چشم) ۽ ڊگهن پرُن وارو شڪاري پکي — "چرغو" جي مادي.

• **چَرْغُ ج چَرْغَ**: ذ. باز (پکيءَ) جو هڪ قسم. مادي رنگ ڪارو ۽ چُهنب چِٽُونءَ وانگر وَريل (نَرَ چرغيلو يا چرغو).

• **چَرْغو ج چَرْغَا**: ذ. ڪار اکيو (سياهه چشم) ۽ ڊگهن پرُن وارو شڪاري پکي — "چرغ" جو نَرُ.

• **چَرْغيلو ج چَرغيلا**: چرغو — چرغ جو نَرُ. پيٽ ۽ پُٺي ڪاري، رنگ اڇو. ڪارا ٽِڪا. مٿو پوئين پاسي کان ڪارو، چُهنب ٿُلهي، نوڪدار ۽ وريل).

• **چَرْڪُ، چَرَڪُ، چَرِڪُ**: ذ. صفت. اهو جانور جو چَرَڻ جي لائق ٿئي يا چَرَ شروع ڪري — چَرَڻَ تي هرندڙ (جانور) — چَرُو — گاهه چَرَڻَ جهڙو.

• **چِرْڪَ، چِرْڪُ**: ث. دير — اوير. سِيڙَپَ — گَسِر. فرصت.

• **چُرْڪَ**: ث. چُروُن — لَپَ (پاڻي وغيره جي) — چُرڪُون. آهستي آهستي کير لاهيندڙ ڏِڳي يا مينهن وغيره (ڪ).

Gul Hayat Institute

• **چرڪاڻ (ٿ):** ٿ. ڇهـرَ – مرچ مصالح (مسالو).
• **چڙڪاڻ:** ٿ. چـرڪَ – ديرِ.
• **چـرڪَٽُ، چـرڪـٽيو (ٽ):** ذ. صفت. اڌ چريو – چَرڙيو – چرپَٽُ.
• **چـرڪلُ ج چـرڪـلَ (ٽ):** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.
• **چڙڪلُ چـڙڪلَ (ٽ):** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.
• **چڙڪلو ج چڙڪلا (ٽ):** ذ. جهرڪُ. (ٽ) چڙڪلي ج چڙڪليُون.
• **چرڪڻ (لس):** مصدر. چلڪڻ "چـرڪن ڇهر چاڳ چڳن سي، مرڪن منجهه ملار" (ميـنهون پالاري).
• **چُرڪڻ (ٽ):** مصدر. چُرڻ. زور سان ڏکڻ.
• **چـرڪو (ٽ):** ذ. لٽـيانو پاڻي – لـوٽو پاڻي – نمڪين پاڻي.
• **چـرڪو ج چـرڪا:** ذ. ڪاٺڻ جو آواز – چَرڻ جو آواز. ڪپڙي ڦاٽڻ جو آواز – پکين ۾ جيتن جي چِرچِر جو آواز.
• **چرڪي چرڪي:** ظرف. دير سان – اويرو – اويلو. ڪـمهلو – بيوقتو.
— **چرڪو سڳهو:** ظرف. اويرو سويرو – دير مدار سان.
• **چُـرڪو ج چُرڪا:** ذ. چُر پُر جو آواز (ٽ). چُر چُر (ٽ). چُروُن – لَپ (ڪ). ڪـوهي جو آواز (ڪ).
• **چُرڪي ج چُرڪيُون (ل):** ٿ. ڍُ ڪَ – سُرڪي ٿوري شيءِ.
• **چـرڪينُ:** صفت. [ف] ميرو – غـليظ – گندو.
• **چـرڪُ (ٽ):** ذ. چَڪُ (ڪوهه جو).
• **چَرڪو ج چَرڪا:** ذ. چرخو.
• **چَرڪي ج چَرڪيُون:** ٿ. چرخي. نٽ ۾ هڪ گول چڪريءَ جو نالو.
• **چـرڳُ ج چـرڳَ:** ذ. باز پکيءَ جو هڪ قسم ("چرگيلو" پکيءَ جو مونث). چَرغ.
• **چـرڳَت:** ٿ. موڪليل يا آيَلُ مال.
— **چـرڳَت ڪرڻ:** مال موڪلڻ – روانو ڪرڻ.
• **چـرڳندُ، چـرڳـنڊُ:** ذ. صفت. چالاڪ – سياڻو – هوشيار – زماني شناس – تـريـنـاڪ – حرفتي.
— **چـرڳـنڊُ، چـرڳـنڊُ ٿيڻ:** چالاڪ ٿيڻ. تـرينـاڪ ٿيڻ. ڦـرمار ڪرڻ.
• **چـرڳـنڊو (ڪ):** ذ. راند جو هڪ قسم – ماڪوڙي راند.
• **چـرلَ، چَرلَ (ٽ):** ٿ. جُوئر جو هڪ قسم. ڳاڙهي ۽ اڇي ڳاڙ جوئر. اها ڳاڙهي جنهن ۾ ڪجهه اڇا وارَ به هجن.
• **چـرمُ:** ذ. [ف] چَرَ – چمڙو – کَلَ – آڌوڙ.
— **چـرمي:** ذ. صفت. چم وارو – چَمَ جو – چَمي چَمٽي – نرمي.
• **چرمائڻ (ٽ):** مصدر. اٽڪل بازي ڪرڻ. نگهي ڪرڻ. رمي ڪري نگهڻ.
• **چـرمو ج چـرما (ٽ):** ذ. چورمو – ڪُـٽـي.
• **چَرنُ ج چَـرنَ:** ذ. [سن. چَـرڻهُ = پيرُ] پيرُ – قَدَمُ – پَدُ.
— **چَـرنَ ڇهڻ:** قدم ڇُهڻ. پيرن تي هٿ رکڻ. پيرين پوڻ. قدم بوسي ڪرڻ.
• **چرنايون (ٽ):** ب. هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. وڏائي – آڪڙ – ڇـچوڇلائي – بُوڊ ڪيُون.
— **چرنايون ڪرڻ:** وڏائي ڪرڻ. آڪڙ ڏيکارڻ. آڪڙ ڪرڻ. بُود ڪيُون ڇڏڻ. ڇـچوچلائي ڪرڻ.
• **چَرن جيئو:** [سن. چِرَنجيُو = هميشه جيئرو] سدائين جيئرو – هڪ دُعا: شالَ وڏي حياتي ماڻيو.
• **چَرنڊُ:** ذ. چَـرنڊڙُ. اُهو وارُ جو ڏاڙهي، مَڇي يا مُڇن ۾ پيدا ٿئي ۽ آسپاس جا وار ڇاڻيندو وڃي. چورُ وارُ – وال چَرو.
• **چُرنڊڻ (ن):** مصدر. چُرڻ سان (پاڻي وغيره). اُپائڻ. ٿورو ٿورو ڪري پاڻي ڪيڻ (ڪوهه وغيره مان).
• **چَـرنو ج چرنا:** ذ. چَـرٽو – پڙي – پاجامو.
• **چَـرني ج چَرنيُون:** (ٽ) ٿ. ڏاڪڻ – پوڙي.
• **چَـرڻ:** مصدر. [سن. چَـرڻَ] چوپائي جو گاهه وغيره ڪائڻ. چـنڻ (گاهه).
• **چُرڻ:** مصدر. (سن. چَلَنَ. چَوُ = هلڻ) آهستي آهستي هلڻ – رڙهڻ – سَرڻ – چُرپُر ڪرڻ. حرڪت ڪرڻ. ٿورو هلڻ. شروع ٿيڻ. روانو ٿيڻ.
• **چَرٽو ج چَرٽا:** ذ. (سن. چَـرڻَ = پير. سُٿڻ. پيرن ڪان مٿي بيـنل) وڏن پانچن سان سُٿڻ. "ڪـٽي ڪي چَرٽـو. اندي ڪي پَـرٽو. اهو ڪارو مُنهن ڪرٽو". پڙي. پاجامو.
• **چَـرٽي ج چَـرٽيُون:** ٿ. [سن. چَـر = هلڻ] چڙهٽي – ڏاڪڻ – ڏاڪو – پوڙي. وڻ يا کوهه ۾ لهڻ چڙهڻ لاءِ کَپُ يا پير رکڻ جي جاءِ (ڪ).
• **چَرو ج چَرا:** ذ. کَـڏَ – کاهي – کوپُ – غارَ – چُر – زخم – گهاءُ. نانگ جو ليکو. هڪ قسم جو پکي.
• **چَرو، چَـرونُ:** ذ. تامي جو وڏو ٿانءُ جو ديڳ وانگر اُيو ٿئي. جنهن ۾ رنگريز رنگ پُسائين – ڪُنُ – ديڳ. "هلو هلو ڪاڪ تڙين. چَـرو جت چڙهڻ" (شاهه).
• **چُرو ج چُرو:** ذ. چُـرونُ. (سن. چُلـڪَ) لَپ (پاڻيءَ جي) – چُڪو (پاڻيءَ جو) – بُـڪُ.

Gul Hayat Institute

• **ڇُروٽ، ڇُروٽ:** ذ. ٻيڙيءَ جو هڪ قسم — سگار — وڏو سگريٽ.

• **ڇَرُوڙي ج ڇَرُوڙيُون (ل):** ٿ. ڏسو "ڇونري".

• **ڇُرُوْن ج ڇُرُوْن:** ذ. [ع. جُرعَۃ = ڍُڪُ پاڻيءَ جو] لَپ — هڪڙي هٿ جي ڪُبڙي ترڻيءَ ۾ آيل شيءِ. اڌ ٻُڪ. ڍُڪُ. ڇنگـل. "لَپ ڇرون" — ٿورو — ٿوري.

— **ڇُرون ڀرڻ:** پاڻيءَ مان لَپ ڀرڻ. ڍُڪُ پاڻيءَ جو وات ۾ وجهڻ.

• **ڇَرونجي:** ٿ. (سن. چارَ + ٻيجَ + اِڪا) وڻ جو هڪ قسم. ڇرونجيءَ جي وڻ جي سوپاري.

• **ڇَرهاٽ:** ٿ. چرڻ واري جوءِ ـ چاهڪُ — سيمر. "ميو مَتارو ٿيو چري سا چَرهاٽ" (خان زئي).

• **ڇَرهاڻ:** ٿ. ڇهراڻ ـ مصالحي (مسالي) جو سوادُ.

• **ڇَرهو ج ڇَرها:** ذ. (سن. ڇَر = چرڻ) چارو. چراگاهہ. (صفت) اهو چوپايو جو گاهہ چرڻ شروع ڪري. چرڻ جهڙو. تندرست. خوش — سرهو. ڇهرو. خوشنما — خوشيءَ وارو — همت وارو.

— **ڇَرهو ٿيڻ:** ڦـرَ جو ڪائڻ جهڙو ٿيڻ. خوش ٿيڻ. ڪجھ همت وارو ٿيڻ.

• **ڇَري ج ڇَريُوْن:** ٿ. ڍگهي ۽ ننڍي ڪَڏ — ڪَسِي. ٻيڙهہ جي ڪوٽيل زمين. ڪَڏو. چُلهي وغيره لاءِ ڪوٽيل ڪڏو — ڇَـر. ڪوٽيل ڪَڏ. (صفت) "چريو" جو مونث. پاڳل ـ ديواني (عورت).

— **ڇَري خرچ (ٿ):** ذ. مهٽ جو ڪجھ حصو (جو ڪُنواريتا غريب هئڻ جي حالت ۾ واپس نہ ڏيندا آهن).

• **ڇَريا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **ڇَرياتو:** ذ. (سن چِرتِڪتَ) پسارڪي وکر جو هڪ قسم — ڇَراتو — ڇَراتو (ٿ).

• **ڇَرياڻُ ج ڇَرياڻَ:** ذ. صفت. ڇَريو — بيوقوف. زوردار. بي پرواهہ — مَسْتُ — مَتي ڦِريَل. ڏسو "چريو".

• **ڇَريتُ ج ڇَريتَ:** ذ. صفت. ڇَـريو — چرياڻُ — يَـلوان — موڳو.

• **ڇَريو ج ڇَريا:** ذ. صفت. (سن. چَـرِيا). دماغ ڦِريل — هيڏانهن هوڏانهن اجايو ڦرندڙ — آواره گهمندڙ. اڌ مغزي — سودائي. پاڳل — ديوانو — مَست. بيوقوف — ڇَـرِيَتُ.

— **ڇَريائي:** ٿ. مغز جي خرابي — سوداءُ. مستي — پاڳلپڻو. بيوقوفي — اياڻپ.

— **ڇَريو ڌاتورو:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (جنهن جو ڦـرُ نشو پيدا ڪري: هيءَ ٻوٽو دوائن ۾ ڪم اچي).

— **ڇَريو ڪَريو:** ذ. صفت بي عقل — بي سمجھ. جَڏو — جهڙو تهڙو.

• **ڇڙَ:** ٿ. ڪاوڙ — ڏمَرُ — غَصَو — مَنيان. جوشُ — طيشُ. خفگي. خارَ غَضَبُ. بيزاري. نفرت — حقارت. ڏسو "ڇڙڻ".

• **ڇڙاپ ج ڇڙاپون (ٿ):** ٿ. ڇاڙي. ڪاڏي.

— **ڇڙاپ ڍڳهو:** ذ. صفت. وڏي ڪاڏيءَ وارو.

— **ڇڙاپي ج ڇڙاپيون:** ٿ. ڇاڙي. ڪاڏي.

— **ڇڙاپي هڻڻ:** ڇاڙي هڻڻ — بڪواس ڪرڻ. گاريون ڏيڻ — اجايو وات هڻڻ — گهٽي بڪواس ڪرڻ.

• **ڇڙاڪُ ج ڇڙاڪَ:** ذ. صفت. ڇيڙاڪ — جلدي ڇڙڻ وارو — خَفَـي — ٿوري گهٽيءَ تي خفي ٿيندڙ. ڏسو "ڇڙڻ".

• **ڇڙائڻ:** مصدر. ڇيڙائڻ — ڪاوڙائڻ. ٻوڳ ڪرائڻ — آپي مان ڪيڻ. ڏسو "ڇڙڻ".

• **ڇڙ ڪِلِي ج ڇڙڪِلِيُون (ٿ):** (ڇَتَڪ + ڪلي") ٿ. جهرڪي.

• **ڇڙڻ:** مصدر. (سن. ڇَندَ. ڇَڊ = ڪاوڙ ڪرڻ) ڪاوڙجڻ — ڏمرجڻ — غصي ٿيڻ. خارڪائڻ.

— **ڇڙنُو ج ڇڙنا:** ذ. صفت. ڇڙندڙ — ڇيڙاڪُ — ڇڙاڪُ — ڪاوڙيل — تاپشي — جلد ۾ ڇڙي وڃڻ وارو.

• **ڇُڙڻ:** مصدر. (سن. چِلْ) هلڻ — ڇَڻاءُ ڪرڻ (ڪپڙو وغيره). واپرجڻ — استعمال ۾ اچڻ. ڳَهڻ (بيماريءَ ۾) — مسلسل بيماري رهڻ. گهڻي وقت تائين بيمار رهڻ ۽ چاق نہ ٿيڻ. ڳَرَڻُ.

— **ڇُڙٽي:** ٿ. هَنڍِٽي — ڇهلٽي. ڇَڻاءُ (ڪپڙي جو) — چوڙَ.

— **ڇُڙي ڇُڙي اُٿڻ:** گهڻو وقت بيماري ڪاٽي چاق ٿيڻ.

• **ڇڙو ج ڇڙا:** ذ. وڏي گهنڊٽي جيڪا اٺ، مينهن يا ڳئون جي ڳچيءَ ۾ ٻڌجي. سنيارُ — سانٽرُ. "چوڏاري ڇڙا، ٻرن ٻيلائين جا." سيرائي جو ڪاٺ جو مُنيو يا ڳَـنَ. سَڳي (چوٽي يا ڳت ۾ ٻڌڻ جي).

• **ڇڙو ج ڇڙا:** ذ. (پرا. ڇڏئو. سن ڇَنڪَ) جهرڪُ. (ٿ) ڇڙي ج ڇڙيُون.

• **ڇڙواءُ (ڪ):** ذ. ڇَڙَن جو آواز.

• **ڇَڙهہ:** ٿ. ڇڙهي.

— **ڇَڙهہ سُواري:** تمام تڪڙو — ٻيني پير — ويندي ويندي.

— **ڇَڙهہ سُواري اچڻ:** تمام تڪڙو اچڻ. تڪڙ ڪرڻ. تيزي ڏيکارڻ — ٻيني پير ٿي وڃڻ.

• **ڇَڙُ هُ ج ڇَڙهَ:** ذ. چاڙهہ. واڌارو — ترقي. واڌ — اضافو. ڍؤ. هُشي — چاڙهو. سيرائيءَ جو مُنيو. ڇمر جو ٻوڪر.

Gul Hayat Institute

— **چڙهه ڪرڻ:** ڊوڙ ڪرڻ – چڱيءَ طرح پيٽ ڀرڻ – ڪا هڪڙي شيءِ گهڻي اندازَ ۾ واپرائڻ – خوب پيٽ ڀري کائڻ.

• **چڙهڻُ:** مصدر. (پرا. چڊڻَ. سن. اُچلَن) مٿي هلڻ – مٿي ٿيڻ. سواري ٿيڻ (ڪنهن وهٽ تي). اُپرڻ (سج چنڊ وغيره). ترقي ڪرڻ. اُٿڻ (بيماري وغيره مان) – بچي پوڻ. اڏامڻ (جهاز، لُغڙ) – پرچڻ – تار ٿيڻ – چاڙهه اچڻ (درياءَ ۾). جوت رسڻ (واپار وغيره ۾). مهانگو ٿيڻ – گران ٿيڻ. تاءُ اچڻ (دَهل، ڪمان وغيره کي). ٿيڻ (قربان، ٻلُ). حملو ڪرڻ – ڪاهڻ. لکجڻ (بندي يا حساب ڪتاب ۾).

— **چڙهه:** مصدر. "چڙهڻ" مان امر. (ذ) چاڙهه – ترقي – واڌارو.

— **چڙهاڪَٽ (ت):** ث. اضافو. واڌارو. چڙهت.

— **چڙهاءُ:** ذ. چاڙهه.

— **چڙهائڻ:** مصدر. "چڙهڻ" مان متعدي بالواسط. چاڙهڻ.

— **چڙهائي ج چڙهائيون:** ث. ڪاهَ – حملو. اُچائي – چاڙهي.

— **چڙهائي ڪرڻ:** ڪاهَ ڪرڻ – حملو ڪرڻ.

— **چڙهت:** ث. ٻئي جي واڪ تي وڌو واڪُ. اگرائي. چڙهائي.

— **چڙهت ڪَرڻُ:** مقابلو ڪرڻ – ڪُلهو هڻڻ. سرسي ڪرڻ. وڌائي واڪ ڏيڻ.

— **چڙهتي:** ث. واڌ. اوجُ – ترقي.

— **چڙهه چڙهان ڪرڻ:** وري وري چڙهڻ. چڙهڻ تي جلدي ڪرڻ. هڪٻئي جي مٿان واڪ ڏيڻ – هلان ڪرڻ.

— **چڙهڪ (ت):** ث. گهڻي سواري ڪان وهڪ جي جاءِ تي ٿيل ڦٽُ.

— **چڙهڪُ:** ذ. صفت. چڙهي لائق (وهٽُ).

— **چڙهندي:** ث. ترقي – اوجُ.

— **چڙهندي پاسو:** غالب پاسو – کٽندڙ ٽولي – اڪثريت وارو پاسو.

— **چڙهڻي:** ث. چڙهڻ جو نمونو. چاڙهي – ڏاڪڻ ـ سيڙهي.

— **چڙهي پوڻ:** ڪنهن بيماريءَ وغيره مان بچي وڃڻ. ڪريل حالت مان وڌي درجي کي رسڻ.

— **چڙهي چيلهه ٻڌڻ:** راند ۾ شڪست ڏيڻ – غلبو حاصل ڪرڻ. ڪيٽن ٻه ڪري غالب ٿيڻ.

— **چڙهي وڃڻ:** مٿي ٿيڻ. مهانگو ٿيڻ. ڪاهي وڃڻ.

• **چڙهو ج چڙها:** ذ واڌارو – ترقي. چاڙهو – هُشي. اُها گول ڪائي. جا ٻه فوت ڪن ڊگهي هجي، جنهن جي وچ ۾ سراڻ ڦاٿل هجي (ل).

— **چڙهو ڏيڻ:** هُشي ڏيڻ – چاڙهو ڏيڻ – وڏو دم دلاسو ڏيڻ. سبز باغ ڏيکارڻ. ڏسو "چڙهڻ".

• **چڙهي ج چڙهيون:** ث. سواري (وهٽ تي). حملو – ڪاهه – جُلهه. چر جو ٻوڪو (ڪوهه مان پاڻي ڪڍڻ لاءِ).

— **چڙهي ڪرڻ:** سواري ڪرڻ – حملو ڪرڻ.

• **چڙي ج چڙيون:** ث. ننڍو چڙو – تلي – ڪرڪي.

• **چڙي ج چڙيُون:** ث. (هه. چڙيا) اڳٽ وجهڻ لاءِ سلوار جي اُبڊائي جو سوراخ – چيلنگ. نَٽ جو هڪ حصو. تڙڪو – اُس (ڪ). جهرڪي – "چڙو" جو مونث.

— **چڙي مار:** ذ. صفت. ماري – پکي ڦاسائيندڙ.

• **چڙيا، چڙيا:** ث. تاس جو هڪ رنگ – ڦلُو.

• **چڙيان رو ڪيٽَرُ (ت):** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **چَس ج چَسون:** ث. (ف. چشيدن = چکڻ. سن. چَش = کائڻ) سوادُ – ذائقو – مزو – لذت. چسڪو. عادت – هيرَ.

— **چَس وارو (ت):** ذ. صفت. دوست – سڄڻ. جنهن سان پيار محبت جو رستو هجي.

— **چَس وٺڻ:** مزو وٺڻ – سواد وٺڻ – چسڪو وٺڻ.

• **چسائڻُ:** مصدر. (سن. چَش = کائڻ) مزو وٺڻ – سواد وٺڻ. ڏسو "چَس".

— **چسائيتو ج چسائيتا:** ذ. صفت. چَس وارو – لذت وارو – مزيدار – سوادي – لذيذ.

• **چِسٽَ، چِسٽَ:** ث. شِست – نشاني بازي – چِٽَ.

— **چِسٽَ ٻڌڻ ڪرڻ:** نشاني جو ٺيڪ اندازو وٺڻ.

— **چُسٽَ ج چُسٽون:** [ث]. وينجهرن يا سونارن جو هڪ اوزار – ننڍڙو چمٽو.

• **چُسٽُ ج چُسٽَ:** ذ. صفت. [ف] چالاڪ – ڦڙت – هوشيار – تکو.

— **چُسٽي:** ث. چالاڪي – ڦڙتي – تکائي.

• **چُسٽو ج چُسٽا (ڪ):** ذ. (ف. چُستَه) جانور جو هڪ عضوو – شيردان.

• **چُسپان:** صفت. [ف] چنبڙيل – چُهٽيل – لڳلُ ـ ٽڪيلُ.

• **چسڪارو (ت):** ذ. چسڪو – چَس. ڏسو "چس".

• **چسڪائڻُ:** مصدر. "چسڪڻ" مان متعدي بالواسط.

— **چسڪڻُ:** مصدر. (سن. چَش = کائڻ) ڪنهن ڪاڏي جي شيءِ لاءِ خواهش ٿيڻ. ڪنهن چُوسي جي شيءِ لاءِ پاڻ ۾ عادت وجهڻ – هيراڪ ٿيڻ. چشڪو ڪرڻ. ڏسو "چس".

Gul Hayat Institute

• **چُسڪڻُ (ل):** مصدر. (سن. چوشَ) ڏاڍُ – هورِيان هورِيان ڏِڪ ڏِڪ ڪري پيئڻ.

– **چُسڪو:** ڪير يا پاڻياٺي شيءِ کي وات سان ڇڪڻ جي حالت – چُوس.

• **چَسِڪو ج چَسِڪا:** ذ. (سن. چَشُ) چَشڪو – مزو – لذت – سواد. چُوسَ – هيرَ. ميناجُ.

– **چَسڪائي:** ذ. صفت. چَسڪو وٺندڙ. لذيذ ڪاڌن جو هيراڪ. چَٽِرُ.

– **چَسڪو وٺڻ:** سواد وٺڻ. مزو وٺڻ.

• **چُسِڪِي ج چُسِڪِيُون:** ث. ڏِڪ – سُرڪي. ٻَڪريءَ جو هڪ قسم (ث). ڏسو "چُسڪڻ".

• **چَسو ج چَسا:** ذ. چَس – لذت – سواد.

– **چَسڪو ڪرڻ:** بازاري شين تي چاهُ رکڻ – چَٽو ڪرڻ.

• **چَسِي ج چَسِيُون:** ث. چَس – لذت – مزو. هڪ ٻئي جي هٿ تي هنيل تاڙي – ڪِيڪارَ چُمِي. ڏسو "چَس". محبت وارو هٿ. صُلح وارو هٿ.

– **چَسِي ڏيڻ:** خوشيءَ مان هٿ ڏيڻ. ڪيڪارڻ. چُمي ڏيڻ. هڪ ٻئي سان محبت وارو هٿ ملائڻ.

– **چَسِي ملائڻ:** هٿ ڏيڻ – ڪيڪارڻ. ڪُوڙ ڳالهائڻ. لَندِي خوشامد ڪرڻ.

• **چُسِي:** ث. ڪوڏين راند ۾ چِٽَن مان ٽن ڏاڏن جي سنئين پوڻ جي حالت. هڪ ڏاڏي جو اونڌو پوڻ.

• **چَش ج چَشُون:** ث. (سن. چَشُ = ڪائڻ. ف. چش) چَسَ – مزو – سواد – لذّت – چَسڪو. چُوسَ – ذائقو.

– **چَشائتو:** ذ. صفت. لذت وارو – لذيذ – مزيدار – سوادي.

• **چَشڪو ج چَشڪا:** ذ. چَسڪو. مزو – سواد. چُوسَ. ڏسو "چَش".

• **چَشمُ، چِشمُ:** ذ. [ف] اک – نيڻ.

– **چَشمَ بَندي:** ث. هٿ جي چالاڪي – هٿ ناٽ. ڪين ڪين حرفت يا چالاڪيءَ جو پتو نه پوڻ جي حالت.

– **چَشمَ بندي ڪرڻ:** جادو وغيره جي زور تي نظربندي ڪرڻ.

– **چَشمَ پوشي:** ث. اکيوٽ. نظراندازي – پرده داري. درگذري.

– **چَشم پوشي ڪرڻ:** اکين سان ڏسي به ظاهر نه ڪرڻ. ڪنهن جي خراب ڪم تي ڄاڻي واڻي پردو وجهڻ – درگذر ڪرڻ.

– **چَشمڪُ:** ث. [ف] اکين جو اشارو. رَمز. رَنجش – شڪَر رَنجِي.

– **چَشم و چراغُ:** ذ. اکين جو نُورُ – گهڻو پيارو پٽ – سِڪيلَڏو ٻارُ.

• **چَشمُو چِشمُا ج چَشما:** ذ. [ف. چَشمَ] پاڻي. جيڪو قدرتي طرح زمين مان ڦاٽي نڪري – جهيرٽو. عينڪ. هڪڙي وڻ جو قلم ٻئي وڻ ۾ هڻڻ. پيوَندُ.

– **چَشما هڻڻ:** اکين جا اشارا ڪرڻ.

• **چَشو (ڪ):** مُئل ماڻهوءَ کي غُسل ڏيڻ واري جاءِ.

• **چَشِي ج چَشِيُونَ:** ث. (سن. چَش = ڪائڻ) چَسِي. مَزو – سَواد.

• **چُغدُ:** ذ. [ف] چِبُ – چِبرو.

• **چُغلُ ج چُغلَ:** صفت. [ف] اهو ماڻهو جو هڪڙي هنڌ جي ڳالهه ٻئي هنڌ ڪري يا هڪڙي جي ڳالهه ٻئي کي ٻڌائي – گِلاخور – لائي چائي ڪندڙ – چيٽاپور – چُغل خور. ٻِڪَنو – ٻلڙگويو. جُوٽِت. (ذ) اگر يا نِڪريءَ جو گول تُڪر جو حُقي جي تويءَ ۾ تماڪ وجهڻ واري سوراخ ۾ وڌو وڃي. پوک جو ٻهريون ۽ سُڪو سنگُ نسريل.

• **چُغلپائي:** ث. ٻڪنائي – ڏوَتپائي. چُغلي.

– **چُغلخورُ:** ذ. صفت. چغليون. چُغليون هڻندڙ – چيٽاپور.

– **چُغلي ج چُغليُون:** ث. جُوٽِي. ٻه ڪنائي – لائِي چائِي – گِلا – غيبتَ.

– **چُغلِي هڻڻ:** لائِي چائِي ڪرڻ – ٻرائِي ٻچر ڪرڻ – غمازي ڪرڻ. غيبت ڪرڻ.

• **چُغو ج چُغا:** (ت. چوغه) چوغو – ڊگهو ڪوٽ.

• **چَقمَقُ ج چَقمَقَ:** ذ. [ترڪي] پٿر جو هڪ قسم (جنهن مان باهه نڪرندي آهي لوهه کي به ڪشش ڪندو آهي). ڪَشش – چِڪَ.

– **چَقمَقي:** ث. چُقندَرَ: ذ [ف. چُقندَر] اوڙ (ٻاجيءَ) جو هڪ قسم (گوگڙوءَ جهڙي ٻاجيءَ طور ڪم اچي، هن مان کنڊ بڻ ٺهي).

• **چَڪُ:** اسم خاص. ضلعي شڪارپور ۾ هڪ ديهه ۽ شهر جو نالو.

• **چَڪُ ج چَڪَ:** ذ. ڏندن جو زور – ڏندن سان چِبَ – ڏندن جو زخم. چَٻاڙو. جهَٽُ. وجهُ – پيچُ. ڪُنيارن وٽ ٿانوَن ناهڻ لاءِ گول چڪرو. ڪُوهه جي تري ۾ اوساري رکڻ لاءِ ڪاٺ جو گول چڪرو – وَنگُ – تِلَونگُ – شهَونگ. زرعي زمين جو هڪ وڏو حصو.

– **چَڪ بَندي:** ث. زمين جي حدن جي جوڙجڪ جو ڪم – سروي – پيمائش.

Gul Hayat Institute

— **چڪ پائڻ:** ڪنهن جانور، جيت يا ماڻهوءَ وغيره جو چڪ وجهڻ. جهَٽ وجهڻ. ڏاڙهڻ.

— **چڪ پوڻ:** سُور جون سُوٽُون اُپرڻ. ٻُڪ جا مَروٽا پوڻ (پيٽ ۾).

— **چڪرُ ج چڪرَ:** ذ. صفت. چڪ پائيندڙ – ڏاڙهيندڙ. چِترو. جهَنبِرُ.

— **چڪ وجهڻ:** جهَٽ وجهڻ – ڏندن سان زخم پهچائڻ. فائدي لاءِ ناجائز سوال ڪرڻ – ڪُوڙي دعويٰ ڪرڻ.

— **چڪين ماسُ پٽڻ يا چِڻڻ:** دشمني رکڻ. وڙهڻ. جاني دشمن ٿي پوڻ – خون جو پياسي ٿيڻ.

• **چڪ ج چڪون:** ث. (سن. چِڪلُ) ڪَپُ – چِڪڙ – چِڪڻ. تِرڪڻ. گارو. پوسَل ـ چِلهَڻ.

— **چڪارو:** ذ. صفت. ڪَپ وارو – چڪ وارو. ڏِٻڻ وارو. ذليل.

— **چڪ ڪرڻ:** ڪَپ ڪرڻ – گارو ڪرڻ – خرابي ڪرڻ.

• **چُڪ. چُڪ:** ث. (سن. چِڪا) بيماريءَ جو هڪ قسم (چيلهه ۾ سُور جي هڪ بيماري).

• **چُڪ پوڻ:** چيلهه جي ڪنهن رڳ جو چڙهي پوڻ سبب سور پوڻ.

• **چُڪ ج چُڪون:** ذ. (پرا. چُڪ. سن. چُيُتُ) غلطي – ڀُل – خطا – سَهُو – ڏوهه – گناهه.

• **چُڪُ ج چُڪ:** ذ. سُرمي پيهڻ جي روهي – پيڙي – روهيڙو – مصالح وغيره پيهڻ جو پٿر.

• **چڪُ آباد:** اسم خاص. تعلقي وارهه ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چڪاپيٽي (ل):** ث. چناپيٽي – مقابلو.

• **چڪارُ ج چڪارَ:** ذ. بيماريءَ جو هڪ قسم (جا عموماً گهوڙن کي ڏِي وانگر ٿئي). (صفت) چڪر ڏيندڙ – جاسوسي ڪندڙ (چوريءَ لاءِ) – چورن جو همراهه. هيءُ لفظ اڪثر چور سان گڏ استعمال ٿئي "چور چڪار". پير ۾ بدبختيءَ جي نشاني ظاهر ڪندڙ ليڪو.

— **چڪاري:** ث. چوريءَ سان گڏ ڪم ايندڙ لفظ "چوري چڪاري".

• **چڪارُ:** ذ. صفت. پرپُور – پريل – تمتار – تار. (ذ) واسطو – ڪم (ڪ). "مون سان تنهنجي ڳالهائڻ جو چڪار ڪونهي".

• **چِڪاس:** ث. بيماريءَ جو هڪ قسم (جنهن ۾ پيشاب جا قطرا هر وقت چِڪندا رهن).

• **چڪاسڻُ:** مصدر. جاچڻ – تپاسڻ – چڱيءَ طرح ڏسڻ – پرکڻ – امتحان وٺڻ – آزمائڻ – چتائڻ – پڌرو ڪرڻ.

— **چڪاس:** ث. جاچ – تپاس – امتحان – پرک.

— **چڪاسڻي ج چڪاسي:** چڪاس ڪندڙ – جاچ ڪندڙ.

• **چڪان:** صفت. [ف چڪيدن = ٽمڻ – وهڻ. چڪاندن = ٽمائڻ – وهائڻ – ٽيپو ٽيپو ڪري ڪيرائڻ] ڳاڙيندڙ – وهائيندڙ "خون چڪان".

• **چڪائڻُ:** مصدر. ڪنهن به شيءِ کي قرنقل جي ذريعي پاڻيءَ ۾ ٽهڪائي نڪرندڙ ٻاڦ کي گڏ ڪري پاڻيءَ جي صورت ۾ آڻڻ. عرق ڪڍڻ. اوباري رَسُ ڪڍڻ. جوهر ڪڍڻ. روح ڪڍڻ.

• **چُڪائڻُ:** مصدر. ختم ڪرڻ. پورو ڪرڻ. بس ڪرڻ. حدَ ڪرڻ. فيصل ڪرڻ. چڪ ڪرائڻ. پلائڻ. قيمت پُڇڻ. اگهه ڪرائڻ. گهٽو ٽڪائڻ. هڃائڻ. ڏسو "چڪڻ". هلاڪ ڪرڻ. "چاڙهيڪن چُڪايو وات وراڪا وڙ" (خان زئي).

• **چڪ بشارت:** اسم خاص. تعلقي وارهه ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چُڪت:** ث. ڪنهن به شيءِ جي قيمت متعلق فيصلو. ڏسو "چڪڻ".

• **چُڪتو:** صفت. چُڪايل – قيمت ڪٽيل – مُلهه ڪيل – (ظرف). سمورو – سڀ – پُورو – ٻهچايل – ادا ڪيل – بي باق.

— **چُڪتو ڪرڻ:** وهنوار ڪرڻ (ليکو). حساب ڪتاب صاف ڪرڻ. آخرين قيمت يا رقم مقرر ڪرڻ.

• **چڪٽي ج چڪٽيون:** ث. (سن. چَڪر + پَٽرِڪا) هُرلي جي ڪاڄڻ ۾ هڻڻ لاءِ ڪاٺيءَ جو ٽُڪر. پيڙيءَ جي مُني کي ڍڪڻ واري ڪاٺي. چيچڙي جو هڪ حصو.

• **چڪ جاگير:** اسم خاص. بدين ۽ ٽنڊو محمد خان تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **چُڪجڻُ:** مصدر. "چڪڻ" مان فعل مجهول. بس ٿيڻ – ختم ٿيڻ – ٽڪجڻُ – ڪُهجڻ – ڪَڪ ٿيڻ – پُورو ٿيڻ.

• **چڪ چڪ ڪرڻ:** ڳِنڪا ڪرڻ – افسوس ڪرڻ.

• **چڪچڪو ج چڪچڪا:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.

• **چڪچُورُ ج چڪچُورَ:** ذ. صفت. چڪناچُور. ناس – زخمي. گهايلُ – وَدِيَلُ. بي آرام. سخت ٿَڪل.

— **چڪچُور ٿيڻ:** چڪناچور ٿيڻ. پڇي پورا ٿيڻ. زخمي ٿيڻ. چاڪَنِ ڪان چُورُ ٿيڻ. تمام ٿڪجي پوڻ.

• **چڪرِ:** ث. نار جو هڪ چڪرو (جو لٺ کي قيرائي) – چڪلِ.

• **چڪرُ ج چڪرَ:** ذ. [سن. چڪرَم] گول – گهيرو – دائرو –

Gul Hayat Institute

گولائي – وارو – وَرُ – ڦيري – ڀَنواٽي – بابُ (ڪتاب جو) – فصل – شيل – سَيُرُ – گشت – هٿيار جو هڪ قسم – ڪَناري – ترار ڦيرائڻ جي مشق – مصيبت – گردش – چڪرو – ڦيٽو – چَڪُ.

– **چَڪَرُ اچڻ:** ڦيرو اچڻ. گهمرو اچڻ. ڦيري ٿيڻ. ڀَنواٽي ٿيڻ. ڀُورَ پوڻ. خيالن ۾ تبديلي اچڻ.

– **چَڪِرانُوَن:** ذ. صفت. چڪروارو – گولائي وارو – ڦيري وارو.

– **چَڪَرُ چلائي ڇڏڻ:** مٿو ڦيرائي ڇڏڻ. وائڙو ڪري ڇڏڻ. حيران ڪري ڇڏڻ.

– **چَڪردارُ:** ذ. صفت. ڦيري يا وَٽ وارو. گول گول.

– **چڪر ڏيڻ:** گهُمڻ – سَير ڪرڻ – گهمرو ڪرڻ ڦيرو ڏيڻ – وڪڙ ڏيڻ.

– **چڪر کائڻ:** ڦِرڻ – گردش ڪرڻ – چڪر ڏيڻ – ٿورو گهمي ڦِري اچڻ.

– **چڪر لڳائڻ، هڻڻ:** گهمڻ – سَير ڪرڻ – هرهر اچڻ – ڦِري ڦِري اچڻ – وَري وَري اچڻ.

– **چڪرمنڊڻ (ڪ):** گهيرا گهمرا ڪرڻ.

– **چڪرورتي:** ذ. صفت. اهو راجا جنهن جو رٿ سڄي دنيا تي بنا روڪ گهمي سگهي. روءِ زمين جو حاڪم.

• **چَڪَرَ:** وارَ.

• **چِڪِرائو:** ذ. چِڪَ – گَپَ – راڦو. (صفت) گپ وارو.

• **چِڪِرائُون:** ذ. پرت جو هڪ قسم.

• **چَڪِرو:** ڪبوتر جو هڪ قسم. پرت جو هڪ قسم. (اسم خاص) تعلقي ڏوڪريءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چڪرو ج چڪرا:** ذ. [سن. چَڪرمْ = گهيرو] گول – گهيرو – چَڪَرُ – ڪابہ گول شيءِ. ڦيٿو – چاڪُ. ماني ٺَٺڻ جو ڪاٺ جو گول ٺڪر.

– **چَڪِرائُون:** ذ. صفت. چڪري وارو – گول.

– **چَڪِريدارُ:** ذ. صفت. گول – گولائيءَ وارو. ڦيريدار – گولائيءَ سان.

• **چَڪري ج چڪريُون:** ث. ڪابہ گول شيءِ. گهيرو. ننڍو چڪرو. ٻارن جي هڪ راند جو نالو. نار يا هُرلي ۾ ڪم ايندڙ هڪ گول ڪاٺي. ڦيرِي – ويڙهہ – لَڙائي – بَحْثُ – مقابلو.

– **چڪري (چڪريون) ڏيڻ، کائڻ:** مقابلو ڪرڻ. ويڙهہ ڪرڻ. خوب بحث ڪرڻ.

• **چِڪَڙ:** ث. چِڪَ.

• **چَڪَڙُ ج چِڪَڙ:** صفت. چِڪَ ۾ ڀريل. چِڪ جهڙو. ميرو – ڪِنُو – سٽڀ ۾ جهٻيلُ. سٽپ ۽ مٽيءَ ۾ لِٽڙِيلُ.

• **چُڪِڙو ج چُڪِڙا:** ذ. "چڪو" جو اسم تصغير. ٿورڙو چُڪو – ڏُڪڙو.

– **چُڪِڙو پِيئڻُ:** ڏُڪڙو پيئڻ. ڀنگ ڦُڙي پيئڻ. شراب جو ڏُڪ پرڻ. نشيدار شيءِ پيئڻ.

• **چَڪُ فريدآباد:** اسم خاص. تعلقي وارهہ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چَڪُلو ج چَڪُلا:** ذ. [سن. چَڪْرْ لَڪَهْ = گول تختو] چَڪرو. گول تختو. ماني ٺاهڻ لاءِ ڪاٺ جو گول چڪرو. فاحش مائهن جو اڏو. لال بازار.

– **چَڪُلائي:** ذ. صفت. چَڪُلي وارو. چڪلي ۾ ويندڙ. حرامڪار – بدڪار – زاني – زِنا ڪندڙ.

• **چَڪُلي ج چَڪُليُون:** ث. چوڪرين جي هڪ راند (چوڪريون هَٿَ هَٿَن سان ملائي گول چَڪرو ٺاهي ڦرنديون آهن ۽ چونديون آهن: "چَڪُلي پايان، پيرَ گَسايان، پيرَ ۾ ڪَنڊو. سَهرو تنهنجو مَنڊو").

• **چِڪَمُ:** ذ. [ف. چڪَنْ] سنهي ڪپڙي تي پَرت جو ڪم – چَڪمدوزي. ڀَهْمَڪ جي مَرُهہ. پَرت جو هڪ قسم.

– **چِڪَمُدوزَ:** ذ. صفت. پرت جو ڪم ڪندڙ – زريءَ جو ڪم ڪندڙ. سيم يا زريءَ جو پَرت پريل ڪپڙو.

– **چِڪَمُدوزِي:** ث. زريءَ جو ڪم. پَرت جو ڪم.

– **چِڪَمِي:** ذ. صفت. پرت پريل ڪپڙو.

• **چَڪْمو ج چَڪْمَا:** ذ. دَلبو – دم دلاسو – فريب – دوکو.

– **چَڪْمو ڏيڻ:** دلبو ڏيڻ – فريب ڏيڻ – ڪوڙو دلاسو ڏيڻ.

• **چِڪَن (ٽ):** ذ. رت جو هڪ قسم.

– **چِڪَنْدوزُ:** ذ. صفت. چِڪمدوز.

– **چِڪَنْدوزِي:** ث. چِڪمدوزي.

• **چِڪْناچورُ، چَڪْناچُورُ:** صفت. پَڪَلُ – ٽُٽَلُ – پُرزا پُرزا – ٽُڪر ٽُڪر. پُرِيَلُ. هَڏُ گُڏُ جهُريل. ٿَڪَل – هَڄِيَل. ناسُ – چِٽُ.

– **چِڪْناچُورُ ٿيڻ:** پُرزا پُرزا ٿي وڃڻ – ٽُڪر ٽُڪر ٿيڻ. هَڏَ گُڏَ پڄي پورا ٿيڻ. ٿَڪِجي پوڻ.

• **چِڪْنُو ج چِڪْنَا:** ذ. صفت. سَٽيو – روغني. لَسو – تِرڪَڻو. چِلڪَڻو (ڪاغذ وغيره). (ٿ. چِڪِنِي ج چِڪِنِيُون). ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم.

Gul Hayat Institute

– **چِڪڻائي:** ث. سٽپ، چربي، لَسائي.

– **چِڪنو گهڙو:**

• **چِڪني ج چِڪنيُون:** ث. سوياريءَ جو هڪ قسم – چالي.

• **چِڪڻ:** ث. چِڪَ. چِيڪي گَپَ. ترڪڻي زمين – تِرڪڻ. مُصيبت.

– **چِڪڻ بوٽ:** درياءَ مان مِٽي ڪڍڻ جي مَشين.

– **چِڪڻ مان ڇُٽڻ:** گَپَ مان نڪرڻ. مُصيبت مان آزاد ٿيڻ – آزمايش مان ڪامياب ٿي نڪرڻ.

• **چِڪڻُ:** مصدر. [ف. چڪيدن] عرق نڪرڻ. ٽِمڻ – ٽيپو ٽيپو ٿي وَهڻ – اُبرڻ – ٽهڪڻ (پاڻي وغيره) – ڳَڙڻ. سِمڻ. ڦَٽَ جو پُونءِ وغيره ڇڏڻ. زخم جو سُتت نہ ڇُٽڻ – مرض ۾ گهڻو وقت مبتلا رهڻ – ڦَٽُ اُٿلي پوڻ. "چِڪي پيا آهن چاڪَ، پنهل ڪارڻ پنڌ ۾" (شاهہ).

• **چُڪڻُ:** مصدر. ختم ٿيڻ – پورو ٿيڻ. تَڪِجڻُ – هلاڪ ٿيڻ. ماندو ٿيڻ – بيزار ٿيڻ. فيصل ٿيڻ. غلطي ڪرڻ – چُڪَ ڪرڻ.

– **چُڪي پوڻ، وڃڻ:** ٿڪجي پوڻ. پورو ٿيڻ. فيصل ٿيڻ. ضعيف ٿيڻ.

• **چَڪو ج چَڪا:** ذ. گول شيءِ. ڪنهن شيءِ جو گول ٽڪر – ڳنڍيرو (ڪَونر وغيره جو). مٺائي وغيره جو ٽڪر. جميل ڪيرجي ٽِڪي.

• **چَڪُو چَڪُون:** ذ. ميوي جو هڪ قسم.

• **چُڪو ج چُڪا:** ذ. ڏِڪُ – سُرڪَ – لَپَ ڪن.

• **چَڪورَ (ت):** ث. ڳُٽتي – اُڻ تُڻ – فِڪر.

• **چَڪورُ ج چَڪورَ:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (جنهن لاءِ چيو ٿو وڃي تہ چنڊ تي عاشق آهي، خصوصاً چوڏهينءَ جي رات چنڊ ڏانهن اُڏامندو آهي ۽ آخر ٿڪجي ڪِري پوندو آهي) – تِتر جي قسم جهڙو جابلو پکي (رنگ اڇو ۽ خاڪي، ڪارن پَٽن سان).

• **چَڪوو ج چَڪوا:** ذ. چَڪڻو – هڪ پکيءَ جو قسم.

• **چِڪِٽسا:** ث. (سن. چِڪِتسَڪهُ) مرض جو علاج – بيماريءَ جو دارُو دَرمَلُ.

– **چِڪِٽسا ڪرڻ:** علاج ڪرڻ – دوا درمل ڪرڻ. "پاڻ ئي ٻڌن پٽيُون، پاڻئي چِڪيا ڪن" (شاهہ).

• **چَڪنو ج چَڪنا:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (ڇهنب ۽ پيرن جون آڱريون ٻَدڪ جهڙيون ٿين. پاڻيءَ مر بہ تري سگهي. هَنجهہ جهڙو ٿئي. تنهنڪري ڳاڙهو هَنجهہ بہ چَوَنس).

• **چَڪي ج چَڪيُون:** ث. گول شيءِ. جنڊ – جانداهہ. صابڻ جي ٽِڪي. ٽَڏاريل نَنڍڙو ٻوٽو – ٽَڏو.

– **چَڪي پٽڻ:** بنياد ڪڍي ڇڏڻ. پاڙون پٽي ڇڏڻ.

– **چَڪي هڻڻ:** ٻوٽو هڪ هنڌان ڪڍي ٻئي هنڌ هڻڻ.

• **چُڪي:** ث. سُرڪي ٿورڙو ڏِڪ – چُڪڙو. چُڪي ويل – سخت ٽَڪل.

– **چُڪي پيڻ:** ڏُڪڙو پيئڻ (پينگ وغيره جو).

• **چَڪيڪو:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.

• **چِڪيِي چِڪيهُ (ڪ ڪ):** ذ. وَنواهَ ۾ ڪُنوارِ ڪي اُبٽڻ هڻڻ. اُبٽڻ.

• **چَڪَ (ت):** ذ. ٻاهريون ڏيکاءُ. عيب.

• **چَڪَ ج چِڪَن:** ث. [ترڪي. چق] دروازي تي لٽڪائڻ جو پڙدو (جو بانس، تيلين يا ڪانن وغيره مان ٺهيل هجي).

• **چُڪَ ج چُڪون:** ث. ٽَڪرُ. ٽَڪريُ يا جبل جي ڪُنڊ جا ٻاهر تي نڪتل هجي. چُڪي – چوٽي (جبل يا ٽَڪر جي) – چُونهُن (ڪ). اها جاءِ جتان درياءَ موڙ کائي. نوڪ – چهنب – ذرو – لِچَ – لَغارَ (عشق جي). رنج – درد – پِيڙا – آزارُ (عشق جو).

• **چَڪاچوڪي ڪرڻ:** سواد چکڻ. ذائقو وٺڻ.

• **چَکائڻُ:** مصدر. "چَکڻُ" مان متعدي بالواسطہ. سواد وٺائڻ – ذائقو وٺائڻ – هيرائڻ.

– **چَکائڻ، چَڳائڻ (ت):** رشوت تي هيرائڻ. رشوت ڏيڻ. ناجائز فائدو ڏيڻ.

• **چُڪ چُڪ:** ث. سُورَ جو چيڪار. آنڌ مانڌ – بيقراري – بي آرامي.

• **چَڪرُ، چَڪرُ (ت):** ذ. پَوڻ – چرخي – ڦيري – چڪرو – گهمرو.

• **چَڪرو ج چَڪرا:** ذ. پاڪرو. "جڙهي چوڪين چڪرين، وڃ ۾ چلي چارڻ چوءِ" (ختنگ پٽ).

• **چَڪرو ج چَڪرا (ڪ):** ذ. کاري پاڻيءَ جو چشمو. ڪراچي شهر لڳ گبولن بلوچن جو ڳوٺ.

• **چُڪڙ ج چُڪڙ (ل):** ذ. چِتڙ. ڪنهن شيءِ جي مٿئين حصي جو ٽڪر.

• **چَڪڙيُ (ٿ):** پرت جو هڪ قسم.

• **چَڪسَ ج چَڪسون:** ث. [سن. چَڪسُ = اَڪ] اَڪ.

• **چَڪَ مَڪَ:** ذ. سينگار (جو پنهنجو پاڻ تي ڪيو وڃي).

سِينڌ سُرمو. هار سينگار. ٺاهَ ٺُوهه (بدن، ڪپڙي لَٽي جي).

• **چَڪُ مَڪُ ڪرڻ:** پنهنجو پاڻ هار سينگار ڪرڻ. سينڌ سرمو ڪرڻ.

• **چَڪَنُ ج چَڪَنَ:** ذ. چَخَنُ. لاڏ – نخرو – ماڻو – نازُ – نخري سان ڳالهائڻ – تالبازي.

– **چَڪنائِي ج چَڪنائِيُون:** ٿ. اَنگلُ – نخرو – چَخَنُ

– **چڪنائيون ڪرڻ:** نخرا ڪرڻ. انگل ڪرڻ. ترڪتال ڪرڻ. ڪوڙا بهانا ڪرڻ.

• **چَکَڻُ:** مصدر. زبان سان ذائقو وٺڻ. سواد وٺڻ. ٿورو کائڻ. ڪنهن شيءِ جي ڪيفيت معلوم ڪرڻ لاءِ ان کي زبان سان لائڻ.

– **چَکي چَريو ٿيڻ:** هِري پوڻ. چکڻ کان پوءِ ڪنهن شيءِ جو هميشه مشتاق رهڻ.

– **چَکي لهڻ:** اگهوات سُڌ لهڻ. نتيجو ڏيان ۾ ويهارڻ.

• **چَکي (چاکي):** ٿ. چَسَ – چَشڪو – ساءُ – سَواد – ذائقو. ڪنهن شيءِ جو ٿورو حصو.

• **چُکِي:** اسم خاص. تعلقي حيدرآباد ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو. هڪ ڍنڍ جو نالو.

• **چُکِي ج چُکيُون:** ٿ. ڪُندِ. جبل يا ٽَڪر جي نڪتل ڪُندِ – چُکَ – ٿوري شيءِ ـ ذرو – عوضو – بدلو – مفت ۾ بِن سِنءَ. ڪوڏين راند ۾ هارائيندڙ تي هڪ ڪوڏيءَ جو ڏَنڊ. "جيڪي چُکيءَ تان چڙهيا، تن ميڙي مُٺ پريا".

• **چِکِيا ج چِکِيائُون:** ٿ. [هه چِتا = باهه] اها باهه جنهن ۾ هندو مُردي کي ساڙين – مَچُ – آڙاهُ – ڏاگهَ – چِتا – باهه.

• **چَکِي مَکِي:** ٿ. ٻاهريون زيب زينت – ڏيک ويک – ٺاهَ ٺُوهَ. "متان چَکِي مَکِي، اندر ٻڙ ٻڙ ڏَکِي" ناجائز ڪمائي (رشوت وغيره).

– **چَکيو ڏَکيِو مَکيِو:** صفت. سينگاريل – ٺهيل ٺُڪيل. هار سينگار ڪيل.

• **چُکِتو (ٿ):** ذ. صفت. گيهه ۾ ڪُٽيل ڪُٽي – چُوري.

• **چڪدا، چکڊا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چَڪَرَڻُ (ٿ):** مصدر. طعنو ڏيڻ.

• **چَکَ ج چَکُون (ل):** ٿ. وارن جي چَکَ – چوٽِي – ڳُت – چَٽي. مٿي جي وارن جي ٽِپي (جا مُرشد، مُريد جي وارن مان نشاني لاءِ ڪپيندو آهي). چَٽا. وارن جو ڇڳو. سُٽَ جو مُڇو. ٻٽي. ذرو – حصو.

– **چَکَ وَڍائِڻ:** وارن جو مُڇو ڪپائڻ – مُريد ٿيڻ.

– **چَکِيرُ:** ذ. صفت. چَکُنِ وارو – چَترُ. ڊگهن وارن وارو.

• **چَکُ ج چَکَ:** ذ چلو (مانيءَ جو قسم).

• **چِکَنِ، چِکڙُ (ل):** صفت. سَٽي ۽ مِٽيءَ مليل – سٽي ۾ جهٻيلُ. (ذ) چِيڙهه – گَپ.

• **چُکڙ (ڪ):** ذ. ڪرڙَن جي ڪچي ٻُونگر (جا گهوٽي جانورن جي ڦَٽن تي ڪِيئَنِ مارڻ لاءِ رکندا آهن).

• **چِکَڙدو ج چِکَڙدا:** ذ. گَپَ چِڪَ. گَپڙائو.

– **چَکَڙَڻُ:** مصدر. چُوسڻ (ٻُبو) – ڏائڻ – چُوپڻ. ٻُبي (ٿَڻ) ۾ رهيل پويان گُرها ڏائڻ.

– **چَکَڙُ ج چَکَڙُن:** ٿ. چِڪَ (وات سان ٻُبي کي) – چُوسَ.

– **چَکڙائِڻ:** مصدر. "چکڙڻ" مان متعدي بالواسطه ـ ڏارائڻ – ٻُبو پيارڻ – پويان گُرها پيارڻ.

– **چَکڙِجڻُ:** مصدر. "چکڙڻ" مان فعل مجهول. ٻُبا ڏائجڻ. سخت سيڪت ملڻ.

– **چَکڙِجِي وڃڻ:** ٿَڻ مان کير ڏائجي وڃڻ. سُڄو ٿيڻ. سخت سزا ملڻ – سپ ڪجهه ڦرجي وڃڻ.

– **چَکَڙَ ڏيڻ:** ٻُبو ڏائڻ – ٿورا گُرها ڏائي وٺڻ.

• **چَکَڻُ (ل):** مصدر. چِڪَڻُ (ڦَٽُ).

• **چَکهُ ج چَکهَ:** ذ. صفت. يارُ – سينڌو – چَکهوٽو. ڏنڍو ڏوٽو – ٿلهو متارو. نڪمو – نوٽِي – عورت جو آشنا.

• **چِکهُ (ڪ):** صفت. سُٽي ۾ جهبُ – رڄيَلُ – گيهه ۾ ٻڏَلُ.

• **چُکهُ ج چُکهَ:** ذ. گُهبُ – چِبُ (ٿانءَ ۾). جهيڪُ. سوراخ. نشان (ڏڪ جو). ماتا جو داغ. ڪَڏَ.

– **چُکهُ چُکهَ:** گُهبَ. سوراخ. منهن تي ماتا جا نشان. داغ داغ.

– **چُکهِرُ:** ذ صفت. چُکهه چُکهه وارو – چُکهن وارو. داغدار. ماتا جي داغن وارو.

• **چُکهُوُ ج چُکهُوَ (ڪ):** ذ. ڪرڙ جي ٻُونگر يا مُورُ – گُونچ.

• **چَکهِنُو ج چَکهِنا (ت):** ذ. صفت. ڏَٽو مُٽو – ٿُلهو مَتارو – ڏنڍو مُسٽنڊو.

• **چُکهَڻُ:** مصدر. چُکهَ ڪرڻ – چِيَڻ – لڳڻ. ماتا جا چُکهَ چُکهَ ٿيڻ.

• **چُکهو ج چُکها:** ذ. صفت. ڏَٽو مُٽو – ٿُلهو مَتارو – سَٽَرُ وَٽَرُ. دونسو – جاٺو.

• **چَکهُوٽو ج چَکهُوٽا:** ذ. صفت. چَکهُ. (ٿ) چَکهوٽِي ج چَکهوٽِيُون.

Gul Hayat Institute

• **ڇڱـيَلائي ج ڇڱـيلائِيُون:** ث. (سن. ڇَنگ) تندرستي — چاقائي — سَگهائِي — هَٽ سَجائِي.

• **ڇڱڙُ (ت):** ذ. صفت. ڇڱو.

— **ڇڱڙو:** "ڇڱو" جو اسم تصغير. ٿورو ڇڱو — ڇڱيرو.

• **ڇڱڙو:** اسم خاص. تعلقي قمبر ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ڇڱـمُرسِي ج ڇڱـمُرسِيُون:** ث. ڀلمانسِي ـ ڇڱـماڻهپي. ڇڱو سُياءُ. فَياضي — نيڪ نيتِي.

• **ڇڱو:** اسم خاص. تعلقي ٽنڊي باگي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **ڇڱو ج ڇڱا:** ذ. صفت (سن. ڇَنگ = عمدو آواز) سُٺو — موچارو — عُمدو — ڀلو — اوگهو — چوکو — نيڪ نيڪ — سڦرو. خوش — تندرست — چاق. فائدو — نفعو. (ث) ڇڱي ج ڇڱيون. (ندا) ڀلا هائي!

— **ڇڱائي ج ڇڱايُون:** ث. سُٺائِي. چوڪائِي. نيڪائي. نيڪي — چاقائي.

— **ڇڱو ڀلا:** ڳالهہ يا بحث کي ختم ڪرڻ وارو ٻول. ڇڱو في الحال ڳالهہ ختم ٿي ڪجي.

— **ڇڱو ڀلو ج ڇڱـا ڀلا:** ذ. صفت. بلڪل خوش — تندرست — چاق. صحتمند — ٺلهو متارو. سڄو سارو. سُکيو سَتابو. سَکَرُ ماڻهو.

— **ڇڱو چوکو ج ڇڱا چوکا:** ذ. صفت. سُٺو — عُمدو (کاڌو يا طعام).

— **ڇڱو چوکو کائڻ:** سٺو کاڌو کائڻ — سٺيو کاڌو کائڻ.

— **ڇڱو مٺو ج ڇڱا مٺا:** ذ. صفت. ڀلو بُرو — سُٺو خراب. دوست دشمن — کَرو کُٽو.

— **ڇڱي ج ڇڱِيُون:** ث. صفت. سُٺي ڀلي. نيڪيءَ جو ڪم.

— **ڇڱيانْ:** طرف. ڇڱي نموني سان — بهتر طريقي سان. ڇڱيءَ طرح.

— **ڇڱي ٻڌائڻ:** موزون جواب ڏيڻ. سِڌي ٻُڌائڻ — مُنهن تي سچ چئي ڏيڻ.

— **ڇڱيرو ڇڱيڙو:** ذ. صفت. موچارو — سُٺو — چوکڙو.

— **ڇڱيءَ طرح:** ظرف. ڇڱي نموني — سٺي طريقي سان. گهٽي انداز ۾. ٺاهي ٺوڪي.

— **ڇڱي ڪرڻ:** سٺو ڪم ڪرڻ. نيڪي ڪرڻ — ٿورو ڪرڻ.

• **ڇَلِ:** ث. لَهَر — ترنگ — مَوجَ — هڪجهڙائي — يَکسانيت.

• **ڇَلُ:** ذ. صف. "ڇلڻ" مان امر. دستور — رواج. ڏسو "ڇلڻ".

— **ڇَل ڪرڻ:** هليو وڃڻ.

— **ڇَل ڪَرِ:** بلاشڪ هليو وَڃُ!

• **ڇِلِ:** ث. گَپ — گارو. پاڻي. ان يا گاهہ جي ڀَرِي — ڇِلي.

— **ڇِلِ ڀَتَڻ:** ڏاڇيءَ جي مُئل ڦَرَ کي ڀِٽي ڦَرَ تي ٻَڌي ڏاچيءَ کي ميڙڻ.

• **ڇِلُ (ت):** گاهہ جو هڪ قسم.

• **ڇُلَ ج ڇُلـُون (ڪ):** ث. هلڻ جو نمونو — چالَ. ڪُتي جو پَنڌُ — لـَٽَ.

• **ڇَلاڪو ج ڇَلاڪا:** ذ. (سن. ڇَلْ = ڇَلڻ) صفت. چالاڪ — لـُچو — شُهدو — بدمعاش. بدگو — گاريلُ. بَدڪار.

• **ڇَلامانُ (ل):** ذ. (سن. ڇَلايَمانَ) هلت چلت — رسم رواج — هَلي ڇَلي — ڏيتي ليتي — ڪاپو.

• **ڇَلانچِي ج ڇَلانچِيُونْ:** ث. [ترڪي] چليمچي.

• **ڇَلاڻو:** ذ. چالاڻو — رحلت — روانگي — اِنتقالُ. ڏسو "ڇلَڻُ"

• **ڇَلائِڻُ:** مصدر. هلائڻ. گهُمائڻ. چورڻ.

— **ڇَلاءَ:** ذ. (سن. ڇَلْ =ڇَلڻ) چالَ. هلت — دستور — رواج — رَسَمُ.

— **ڇَلائُو ج ڇَلائُو:** ذ. صفت. چالـُو — رواجي. هَلندڙ — ڇَلتُو. ڪم ٽِپائُو — عارضي ڪم لائق — ناپائيدار.

• **ڇَلت:** ث. [(۱) سن. ڇَلَنْ. (۲) سن. ڇَلِتْ] ريت — رسم — وَهنوار — ٻر — هلِي ڇَلي. اُٿي ويهٽي. ڍَنگُ — نمونو — عادت. لَڇَڻَ.

• **ڇِلتَرِ (ل):** ذ. دوهہ — ٺَڳِي.

• **ڇَلتو ج ڇَلِتا:** ذ. [(۱) سن. ڇَلْ يا ڇَلَنْ. (۲) سن. ڇَلِتْ] هٿ جو اشارو يا لوڏو. چڙهو — ريبُ. لَبُ — لالچ. رواج — چالو — ڪاپو (ڪنهن شيءِ جو) راند ۾ بلورجو ڏَڪُ.

— **ڇَلتو ٻڌڻ:** ڦُسلائِڻ — بَرغلائڻ.

— **ڇَلتو پُرزو:** ذ. صفت. وڏو چالاڪ — حريف. حرِفَتِي. ڦَڙُتُ.

— **ڇَلتيبازِي:** ث. چالاڪِي. بازيگري.

• **ڇَلتُو:** ذ. (سن. ڇَلَت. ڇَلْ = ڇَلَڻ) صفت. ڇَلائُو — چالـُو — عارضي — رواجي — معمولي.

• **ڇِلتو:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم.

• **ڇَلَتُ ج ڇَلَتَ:** ذ. (سن. ڇَلْ = ڇَلَڻ) دولاب — فريب — ڏوکو — حِرفت بازي ٺَڳِي — هٿ جي چالاڪي. سنسار — ڇَڳِ جهانُ.

— **ڇَلتَ ٻڌڻ:** اتفاق ٿيڻ — حساب ٿيڻ.

• **ڇَلْپَلِ:** ظرف. جهٽ پٽ — يَڪدم. "دشمن دين جي وڙهڻ لاءِ چست چلپل چاليون" (عارف).

Gul Hayat Institute

– **ڇلپل جو ڇٽڪو:** ٿوري وقت جو ڏيکاءُ – طلسمي کيل – شعبده بازي.
• **ڇلر (ل):** ذ ججهو گاهه پاٽي.
• **چلر، ڇلرو:** ٿ. (سن. چلڪ + "ر" پڇاڙي) ڏٻڻ واري جاءِ – چڪڻ – گپ، راڙو، ڏٻڻ.
• **ڇلرو ج ڇلرا (ڪ):** ذ. هل – گوڙ – گُمسان – چرپر.
• **چلرُ:** ذ. صفت. ريزو. ڪُليو – ڇُڙيو. خسيس.
– **چلرُ واپار:** ذ. سنهو واپار – معمولي ڏيتي ليتي.
• **چلرو ج چلرا:** ذ. چلو – ڪٽڪ جو گيهه ۾ تريل اڦراٽو.
• **چلغوزو ج چلغوزا:** ذ. (ف. چلغوزه) سُڪل ميوي جو هڪ قسم – نيزو.
• **چلڪ:** ٿ. تجلي – روشني – چمڪو – پيڪو. زريءَ جو چُورو – زيڪ. ڏسو "چلڪڻ".
• **چلڪاٽ:** ذ. چلڪو – چمڪو – تجلو. ڏسو "چلڪڻ".
• **چلڪارڻ (ڪ):** مصدر. وڄ وانگر تکو وڃڻ. تيز وڃڻ. ڏسو "چلڪڻ".
• **چلڪت:** ٿ. ريت – رسم – پر – هلي چلي – چلت – چلگت. جهاز ۾ مال جي پرائي.
• **چلڪڻ:** مصدر. (سن. چلميلڪا) چمڪات ڪرڻ – چلڪات ڪرڻ – چمڪڻ – جرڪڻ – تجلا ڪرڻ.
– **چلڪ ج چلڪون:** ٿ. تجلي – روشني – چمڪو.
– **چلڪائڻ:** مصدر. "چلڪڻ" مان متعدي بلاوسطه – روشن ڪرڻ – چمڪائڻ.
– **چلڪٽو:** ذ. صفت. چمڪا ڪندڙ – چلڪندڙ – جرڪٽو – چمڪٽو – چمڪندڙ – روشن.
– **چلڪو ج چلڪا:** ذ. چمڪو – چمڪات – تجلو.
• **چلگت:** ٿ. [(١) سن. چل يا چلن. (٢) سن. چلت] تماڪ ڇڪڻ لاءِ ڏکهي نڙ وارو وڏو حُقو.
• **چلمائي:** ذ. صفت. چلم وارو. چلمون وڪڻندڙ. چلم ڇڪيندڙ.
• **چلم تازي ڪرڻ:** چلم ۾ نئون پاڻي وجهڻ ءِ ناهڻ.
• **چلمائڻ (ٽ):** مصدر. لنوائڻ. خراب ڪرڻ.
• **چلمچي ج چلمچيون:** ٿ. (ٽ) ڌاتوءَ جي ٿانءَ جو هڪ قسم (هٿن ڌئارڻ لاءِ).
• **چلمردو، چلمرڏو ج چلمردا، چلمڙدا:** ذ. (ف. چل مردان) هنڌي ۾ ويهڪ واري جاءِ تي لڳل ڇتو.

• **چلمليدو:** ذ. سٽيو ڪاڏو – مليدو. تريل – پڪل – پوڙ پلاءُ. ڏسو "مليدو".
• **چلن:** چانديءَ جو سِڪو پنائن جو. جو ميرن جي حڪومت ۾ مروج هو.
• **چلڻ:** مصدر. [(١) سن. چل يا چلن. (٢) سن. چلت] هلڻ – روانو ٿيڻ – ڙمڻ. ڇُرڻ. چالو ٿيڻ. گهمڻ. مرڻ – رحلت ڪرڻ – وفات ڪرڻ. (ذ) هلت چلت – وهنوار.
– **چلن جوڳو:** ضعيف ٿي وڃڻ. چرڻ کان بس ٿيڻ.
• **چلڦت:** ٿ. سينگار جو هڪ اصطلاح – زمين تي چرندڙ جنس جا جملي جانور. "مهندا محبوبن جي آهي، چلڦت ائين چڪار" (ڪبير شاهه).
• **چلو ج چلا:** ذ. (ف. چهل يا چل = چاليهه) ڪمان جي زهه. وتر (ع). عبادت يا وظيفي جو مقرر ڪيل مدو (جو اڪثر چاليهه ڏينهن ٿئي). مانيءَ جو هڪ قسم – پٽڙي اٽي مان گيهه ۾ تريل ماني.
– **چلو پچائڻ. ڪيڻ:** چاليهه ڏينهن هڪ هنڌ ويهي عبادت ڪرڻ ءِ وظيفو پڙهڻ. تڪليف ڪاٽڻ.
– **چلي ۾ هجڻ:** پرهيز ۾ هجڻ. ڪنهن خاص حالت ۾ (هڪ هنڌ ويهي) رهڻ.
• **چلرسي (ت):** ذ. صفت. بالڪل ڏبرو (ماڻهو). ڇٽو ڪندڙ. چاپلوس.
• **چلولو ج چلولا:** ذ. صفت. (سن. چپل = چلڻ) لاڏلو – البيلو – چنچل – دادلو – ڪيچلو – چچلو – چرڙيو – مستانو – هلڪي دل وارو – ننڍڙي ڳُجهيءَ وارو – ٿرڙو – بي وفا – ڦرڻو ڳهرڻو – گهٽ حوصلي وارو.
– **چلولائي ج چلولائيون:** ٿ. البيلائپ – لاڏ لائي – چنچلائي – چريائي – هلڪڙائي.
• **ڇلهه ج ڇلهه:** ذ. صفت. گهڻ ڪائو – پيٽو – پيٽي – سُسٽ – ڍرو – ڪاهل – وڏو واهه – ڪنڌ (ت) – ڪيڙ جو ٿڻ ۾ پڙ.
• **چلهه:** ٿ. گپ – چڪ – ڏٻڻ – گپڙاٽو. ڏسو "چلڙ".
• **ڇلهه ج ڇلهيون:** ٿ. (سن. چُل: چُلي) باهه ٻارڻ جو هنڌ – چُلهو – رڌڻ جي جاءِ.
– **ڇلهه تي مُتڻ (ڪ):** بي حيائيءَ جو ڪم ڪرڻ. نمڪ حرامائي ڪرڻ.
– **ڇلهه ٿيڻ:** دوڏو ڦسي اک ۾ اندر بيهي وڃڻ.

Gul Hayat Institute

– **چلهہِ مُٺو:** ذ. صفت. بد عادتو – آٽاسو – بي غيرت – نمڪ حرام – ڪمينو.

• **چلهہِ وَڙو ج چلهہِ وَڙا:** ذ. (سن. چُلّ + بنا). مارنگ.

• **چلهتو:** ذ. ريشمي ڪوٽ.

• **چلهَر ج چلهَرون:** ث. چٺن ڪوڏين سان رهڻ جي هڪ راند. چنر راند. چلهر راند ۾ چٺن ڪوڏين جو داءُ.

• **چلهَرُ (ت):** ذ. صفت. نڪمو ماڻهو. ڏلهو. مضبوط.

– **چلهري:** ث. نڪمن ماڻهن جي ٽولي.

• **چلهڻ (ت ڪ):** ث. چڪ – گپ.

• **چلهڻ:** مصدر. چتڻ – چپڻ – چتاڙڻ. گهوٽڻ – رڳڙڻ – مهٽڻ – ڪنجڻ – ٿمي پرڻ – مارڻ – ستڻ.

– **چلهہ:** ث. مصدر. "چلهڻ" مان اسم. چتَ – چپ – مهٽو – ستَ – ڪٽَ.

– **چلهائڻ:** مصدر. "چلهڻ" مان متعدي بالواسطه. چتائڻ – چپائڻ – مارائڻ – ستائڻ.

– **چلهجڻ:** مصدر. "چلهڻ" مان فعل مجهول.

– **چتجڻ.** چپجڻ. ڪنجڻ.

– **چلهجي پوڻ:** چتجي پوڻ. چپاڙجي وڃڻ. رهڙجي پوڻ.

• **چلهو ج چلها:** ذ. ڪَڏ – ڪڏو. وڻ کي پاڻي ڏيڻ لاءِ ان جي چوڌاري ڪَڏ. ٻورن جي پاڻي پيڻ لاءِ ڪَڏ. گاري لاءِ ناهيل ڪَڏ. پاڻيءَ جو ڏبو. ڪنهن به پکيءَ جو بچو (خصوصاً تيتر ۽ ڪڪڙ وغيره جو) چوزو (صفت) گهٽو ڪائيندڙ. پيٽي – پيٽيرُ – ڏلهو – سُست.

• **چلهو ج چلها (ت):** ذ. گَپ – گپڙانو. (صفت) سُست. وائڙو. (ث) چلهي ج چلهيون.

• **چُلهو ج چُلها:** ذ. باهہ ٻارڻ جي جاءِ – ڪورو. رڌ پچاءَ جي جاءِ. پائخاني ڪرڻ جي جاءِ ڏسو "چلهہ".

– **چُلها چوٽ چاڙهڻ:** گهڻو رڌ پچاءُ ڪرڻ.

• **چلهي ج چلهيون (ت):** ث. چلي.

• **چلي ج چليون:** ث. وهٽ تي بار ڪٽڻ لاءِ ڪٿي يا ڪپڙي جي ناهيل خرزين. ڪائين جو گندو – پري.

• **چليا:** اسم خاص. تعلقي ننگي ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چليپا:** ث. [ف] "صَلِيبَ" جي بگڙيل صورت. منڌيڙي جو (+) جو نشان. [صفت] ڏنگو.

• **چليمچي:** ث. (ت) چلمچي.

• **چمرُ ج چمرَ:** ذ. (پرا. چمر. سن. چرمن: چرمَ (ف. چرم) کَلَ – چمڙي – پوست. چمڙو – چوڙو. (صفت). سخت – ڏاڍو. چيڙهو.

– **چمرَ جُونَ:** ث. جُونءَ جو هڪ قسم (جا چمڙيءَ ۾ پيهي وڃي).

– **چمرَ چاڙهڻ:** لَڪڻُ يا ڪنهن شيءِ تي چمڙي جو پوش چاڙهڻ.

– **چمرُ چچڙُ:** ذ. جيت جو هڪ قسم (جو جانورن جي کَلَ ۾ چنبڙي پوي ۽ رت پيئي) – چچڙُ. (صفت) ڪنجوس. گِڪ – نہ ڇڏ (جيڪو چنبڙي پوي ۽ پچر نہ ڇڏي).

– **چمرُ چيرُ، چِڪَ:** ذ. موچي. گهٽ ذات.

– **چمرُ لاهڻ:** چمڙي يا چوڙو لاهڻ. سخت سزا ڏيڻ – تمام وڌي قيمت وصول ڪرڻ.

• **چماٽ ج چماٽون:** ث. (ف. طمانچ – سن. چپيٽ) ڳَلَ تي هٿ جو ڌَڪُ – لپاٽ – ٺڪ – ٺڦڙ – چپاٽ. صدمو – مصيبت – نوڪر.

– **چماٽ کائڻ:** مار کائڻ. ڦرجي اچڻ. نقصان کائڻ – سودي ۾ ڌَڪُ کائڻ.

– **چماٽ لڳڻ:** ڌڪ لڳڻ – چوٽ لڳڻ. صدمو رسڻ – نقصان پهچڻ – اوچتو عشق ۾ مبتلا ٿي وڃڻ.

• **چماتو ج چماتا (ل):** ذ. تماتو. هڪ ڀاڄيءَ جو قسم.

• **چُما چاٽي:** ث. چُمرچٽ – بوسہ و ڪنار – چُمي پاڪر.

• **چمار:** اسم خاص. هندن جي هڪ گهٽ ذات جو نالو.

• **چمارُ ج چمارَ:** ذ. (پرا. چمار. سن. چرمڪار) چمڙي (لاهڻ، رڱڻ وغيره) جو ڪم ڪندڙ – ڪلالُ. سوچي.

• **چمائي:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چمٽي چمٽو ج چمٽا:** ذ. (سن. چمٽ. سن. چپيٽ. چہ = چونڊڻ جو ڪم ڪرڻ) تانديءَ ڪٽڻ لاءِ هڪ لوهي اوزار – دست پناهہ.

• **چمپا:** ذ. (پرا. چنپئو چنپيو. سن. چمپڪ) گل جو هڪ قسم (هن ۾ پنج پنکڙيون ٿين ۽ هلڪي ڦڪي رنگ جو ٿئي. خوشبوءِ تمام گهڻو وقت رهي. هن جا پنج قسم ٿين: پون چمپا، ناگ چمپا، سلطان چمپا، هارچمپا ۽ خيرسون چمپا).

– **چمپا ڪلي:** ث. زيور جو هڪ قسم (جنهن کي چمپا گل جيان پنکڙيون ٿين).

• **چمبل ج چمبل:** ذ. (هہ. چبل. سن. چرب + لا) جتيءَ جو هڪ قسم. بنا ڪڙين تري. ۾ چمڙي جون سالم پٽيون ٿين).

• **چمرُ چمرُ:** ث. (ف. مچ مچ تقليبي صورت) چُمي وٺڻ جو آواز.

Gul Hayat Institute

لاڳيتو چُما چاٽي – بوسه و ڪنار. ڏسو "چُمي".

• **چُنچو ج چُنچا:** ذ. (ف. چُمچه. سن. چَمَس) ڏاتوءَ مان ٺهيل ڏوئيءَ جهڙو هڪ ٿانءُ – قاشقو. ننڍڙي ڪيوي (جنهن سان ڪائجي).

• **چُنجوسُ ج چُنجُوسَ:** ذ. صفت. ڏاڍو ڪنجوس – سخت بخيل – وڏي ٻها وصول ڪرڻ وارو.

• **چَمِرَ ج چمِرُوِنَ:** ث. (بلوچي) اُٺ جي نڪ ۾ وڌل ڏاڳي جو ڪڙو (جنهن ۾ مهار ٻڌجي). اُٺ جي ناڪيلي. ڪاوڙ. نازَ (ت).

• **چَمَرڪي ج چَمَرڪيُوِنَ (ت):** ث. (سن. چَرمَ + رَ + ڪَ) ايٽَ ۾ چمڙي جو ٽڪر جنهن ۾ ٽَڪَ وجهبي آهي – چموٽي.

• **چَمڙو:** اسم خاص. تعلقي شهدادپور ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چمڙو ج چمڙا:** ذ. (پرا. چَمّڙئو. سن. چَرمَ + رَ + ڪَ) کَلَ – چَمُ – چَمڙي. چوڙو. آڏوڙ. [ف. شپرچم] پکيءَ جو هڪ قسم.

– **چمڙاپوشُ:** ذ. صفت. بدليل پوشاڪ وارو. ويس بدلائي مخفي طرح جاچ ڪندڙ.

– **چمڙاپوش ڪرڻ:** ويس بدلائڻ. (جيئن ڪير سڃاڻي نه وٺي).

– **چَمڙي ج چمڙيون:** ث. چَمُ. چَمڙو – کَلَ.

– **چَمڙي لاهڻُ:** کَلَ لاهڻ – چوڙو لاهڻ سخت سزا ڏيڻ – وڏي ٻها وصول ڪرڻ.

• **چَمَڪَ (ت):** ث. عيبُ – وڏ – نقص – گهٽتائي.

• **چَمَڪُ، چمڪُ:** ذ. (سن. چُمبَڪُ) چقمق (پٿر).

– **چَمَڪُ پٿرُ:** ذ. چقمق پٿر.

• **چمڪاٽُ ج چمڪاٽَ:** چلڪاٽ – چمڪو – جَرڪو – تَجَلو – جهلڪو (روشني جو).

• **چمڪارُ، چمڪارو:** ذ. چمڪاٽُ.

• **چَمَڪلي ج چَمَڪليون:** ث. ڳُهه جو هڪ قسم.

• **چَمَڪڻُ، چمڪڻُ:** مصدر. (پرا. چمڪو. سن. چَمَتُ + ڪرِيتي) چمڪا ڪرڻ – روشني ڪرڻ – تَجَلا ڏيڻ – چلڪڻ – جَرڪڻ – جهَرڪڻ – رونق وٺڻ (محفل). مشهور ٿيڻ (نالو). ترقي ڪرڻ – بلند ٿيڻ (مرتبو).

– **چمڪَ:** ث. چمڪاٽ – تَجَلو – روشني – جَرڪَ – دما.

– **چمڪائڻ:** مصدر. "چمڪڻ" مان متعدي بالواسطه چلڪائڻ. روشن ڪرڻ. ڪنهن ڏاتوءَ کي گسائي اجو ڪرڻ. مشهور ڪرڻ (نالو).

– **چَمڪڻو ج چَمڪڻا:** چمڪندڙ – چلڪڻو – جَرڪڻو.

– **چَمِڪو ج چمڪا:** ذ. چلڪو – جَرڪو – چمڪاٽ.

– **چَمَڪهُ:** چمڪي.

• **چَمَڪي ج چمڪيُونَ:** ث. چَمَ جي وڏي – چَمڪي. ڏسو "چَمَ".

– **چَمَڪيُون ٺاهڻ:** لَڪڻ تي چمڙو چاڙهي ٻچاڙيءَ ۾ چم جون تندون چاڙهڻ.

• **چَمَنَ:** اسم خاص. تعلقي ڪنڊ ڪوٽ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چَمَنُ ج چَمَنَ:** ذ. [ف. چَمَنُ] گلن جو ٻارو – باغيچو – باغ – بوستان – سرسبز جاءِ.

– **چمن آرا:** ذ. صفت. چمن سينگاريندڙ – باغبان – مالهي.

– **چمن آرائي:** ث. باغباني.

• **چَمَنڊُ ج چَمَنڊَ:** ذ. اهو گول نوڙ جو چيلهه ۾ وجهي باغائي ڪجين تي چڙهندا آهن.

– **چَمَنڊُ وجهڻ:** ڪجيءَ تي چڙهڻ لاءِ چمند ٻڌڻ.

• **چِمنو ج چمنا:** ذ. صفت. ننڍڙو – چوڻو – سهڻو – خوبصورت. ننڍڙي نَڪَ وارو – بينو – مِنو.

• **چِمني ج چمنيُون:** ث. [انگ. Chimney] دُونهين جي نيڪال لاءِ سرن جو بُخار يا لوهه جو بمبو. بُخارو. بتيءَ جو قسم لالٽين جو ڪائو.

• **چُمڻ (چُمَڻُ):** مصدر. (پرا. چُنبَڻ. سن. چُنبَڻ) محبت وچان چپ چپن سان يا ڳلن سان ملائڻ. چُمي ڏيڻ. مِني ڏيڻ. بوسو ڏيڻ. پيار ڪرڻ. ادب ۽ تعظيم جو اظهار ڪرڻ (هٿ چمڻ – پير چمڻ).

• **چموٽ:** ث. چُهنبڙي – ڪاوڙ – مِنيان "سچ چواڻ صوبدار، تو ڪي چڙهي ڪين چموٽ" (علي).

• **چموٽو ج چموٽا:** ذ. چُهنبڙي.

• **چموٽي ج چموٽيُون:** ث. (سن. چَرمَ + پَٽڪا) ايٽ ۾ ڪم ايندڙ (چم جو ٽڪر جنهن ۾ ٽڪ پوندي آهي). چُهنبڙي.

• **چَمون (ل):** ث. ڏاچيءَ کي ڳِچيءَ ۾ ٿيندڙ هڪ بيماري (جنهن ڪان ڏُکي نه ٿٿي).

• **چَمُهري:** ث. [چَو + مُهري] شطرنج راند ۾ اها حالت (جنهن ۾ ٻنهي طرفن ڪان بادشاهن سان گڏ فقط هڪ هڪ پيادو بچي، ان وقت راند ختم سمجهي ويندي آهي).

• **چُمي ج چُميُون:** ث. پيار يا عزت وچان چپن يا ڳلن سان چپ ملائڻ جي حالت. مِني – پيار – بوسو – هٻِي (ت).

– **چُمي ڏيڻ:** راند ۾ ڪنهن مقرر شيءِ يا جاءِ تي پهچي ان تي هٿ رکڻ يا واتُ لائڻ.

Gul Hayat Institute

• چَميڙُ ج چَميڙَ (ت): ذ. چمڙو. ڏسو "چمر".

• چِميگوئي: ث. چوٻچو – ڳالھ ٻولھ. راءِ زني. گفتگو. ڳجهو ماڻهن جو پا منجهان پا چوڻ.

• چَنُ ج چَنَ: ذ. (سن. چورڻ) گَجَ – چُونو – سيرُهي.

– چُن پَٿر: ذ. چن ناهڻ لاءِ ڪم ايندڙ جبل جو ڪجو پٿر.

• چَنَ: ذ. اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• چَنا: اسم خاص. هڪ قبيلي جو نالو. ٺٽل، سيوهڻ ۽ جوهي تعلقن ۾ ڏيهن جو نالو.

• چَنار: اسم خاص. تعلقي اباوڙي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• چَنارُ ج چَنارَ: ذ. (ف. چَنار) وڻ ۽ گل جو هڪ قسم.

• چُنالو: ذ. (سن. چُورڻ = چُورو] چُني جو. چانورن جي چاڻيل ڪپڙي جو.

• چَنالي: اسم خاص. تعلقي اباوڙي ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• چَنبَرُ ج چَنبَرَ: ذ. [ف] گهيرو – حلقو – (آسمان جو) دَورُ (هي لفظ اڪثر چرخ سان گڏ استعمال ٿئي "چرخ چَنبِري").

• چَنبِرُ ج چَنبِرَ: ذ. صفت. وريل چنبن وارو – تکن چنبن وارو. چنبن سان ڪسي وٺندڙ.

• چَنبَڙ: اسم خاص. تعلقي ٽنڊي الهيار ۾ هڪ ديهه ۽ شهر جو نالو.

• چَنبَڙ ٻوٽي: اسم خاص. ٻوٽي جو هڪ قسم – پَرِٽ.

• چَنبَڙ ڪاني: ث. پسارڪي وکر جو هڪ قسم.

• چَنبَڙَڻُ: مصدر. [پرا. چپڪَئِئي يا چپڪيئي. سن چَپُ] چهٽي پوڻ – چنبڙي پوڻ – گل پوڻ – لڳي پوڻ – پويان لڳڻ – ڳچيءَ پوڻ – ڪنهن ڪم لاءِ پنيان پوڻ.

– چَنبڙُ: ذ. صفت. چنبڙندڙ. ڳچي پوندڙ. پويان پوندڙ. ليلائيندڙ – پَنڌُ – جِجا. ڏسو "چنبڙڻ"

– چَنبڙُ وَٽ ٿيڻ: نه ڇڏڻ تي لڳڻ پنڌ تي لڳڻ. جڳ تي لڳڻ.

– چَنبڙُ وَنو: ذ. صفت. چنبڙ. ڳچي پوندڙ. لالچي – ٺڳ.

– چنبڙي پوڻ: چهٽي پوڻ. ڏاڍو ستائڻ. ڳچي پوڻ. جند نه ڇڏڻ.

• چَنبُلُ ج چَنبُلَ: ذ. (ف. چَنبر) ڳهه جو هڪ قسم – جهمڪي.

• چَنبلي ج چَنبليُون: ث. اها ڪاٺ جي تختي جنهن تي سرينڊ سرن ناهڻ لاءِ مٽي ڪٽندا آهن.

• چَنبُو: اسم خاص. ذات جو هڪ قسم.

• چَنبو ج چَنبا: ذ. (ف. پَنجه) هَٿُ – ڪليل هٿ – پنجو. پنجئي آڱريون. چنگلُ – هٿ سان هنيل ڌڪُ – ڪنهن به جانور يا پکيءَ جو پيرُ. هٿ ۾ ايندڙ شيءِ جو انداز. ڳهه جو هڪ قسم. زنجير يا پٽيءَ سان پنجن آڱرين جون ڳنڍيل منڊيون. پرت جو هڪ قسم. گهوڙي جو هڪ قسم (جنهن جا چارئي کر اڇا هجن ۽ جسم جو رنگ ڳاڙهو هجي).

– چنبو چٽو ڏيڻ (ت): ڪجهه نه ڪجهه ڏيڻ – ٿورو گهڻو ڏيڻ.

– چنبو جهلڻ ڏيڻ: زورآزمائي لاءِ هڪبئي جي هٿ جون آڱريون جهلڻ.

– چنبو هڻڻ: ڌڪ هڻڻ (هٿ سان) هٿ جو نشان ناهڻ.

• چَنبُورُ ج چَنبُورَ: ذ. چنبو – پڪُ – لپَ – مُٺ. ڪنهن به شيءِ جو ٿورو انداز. ڏسو "چنبو".

• چَنبي ج چَنبيُون: ث. ڏاوڻ. نيڙُ. چوپائي مال کي ڀڄڻ کان روڪڻ لاءِ ٽنگ ۽ سڱن ۾ ٻڌل رسو. ڪارائي (هٿ جي). ٻيلهاڙي يا ٻانهن جهلڻ واري راند ۾ ڪارائي پڪڙڻ جي حالت. طاقت آزمائڻ لاءِ چنبو چنبي ۾ ڏيڻ – وِيڙهي. مهاڻن جي اصطلاح ۾ ننڍي پاٽيءَ ۾ مڇي مارڻ لاءِ جاريءَ سان هڪ اوزار.

– چَنبي هڻڻ: ٻانهن ۾ چنبو وجهي مضبوط جهلڻ. مال کي ڀڄڻ کان روڪڻ لاءِ کُر ۽ سڱن ۾ رسو وجهي ٻڌڻ. مضبوط جهلڻ – سُڪ ڪرڻ.

• چَنبِيرُ ج چَنبِيرَ (ڪ): ذ. صفت. وڏا ٽپ ڏيندڙ ڪتو – چَنبُور.

• چَنبيلَ ج چَنبيليُون: ث. ڪوهه جي تري مان مٽي ٻاهر ڪڍڻ جي ٽوڪري – بيلُ.

• چَنبيلي ج چَنبيليُون: ث. (سن. چَمپ + ڪيل) هڪ خوشبودار ٻوٽي ۽ گل جو قسم. ٻانهي – گولي. "چنبيلي چائيان، جي مون نيو پاٽسين" (شاهه). پکي. جُتي.

• چِنتا ج چِنتائون: ث. (پرا. چِنتا. سن. چِنتا. چِتُ = ياد ڪرڻ) فڪر – ڳڻتي – خيال – اُميد – دلي مُراد – اونو – الڪو – اُڌڪو.

– چِنتا ڪرڻ: فڪر ڪرڻ – خيال ڪرڻ – ڳڻتي ڪرڻ.

– چِنتا مارڻ (ت): اُميد پوري ڪرڻ – دلي مراد پوري ڪرڻ.

– چِنتا وانُ: ث. صفت. فڪر ڪندڙ – خيال ڪندڙ – ڳڻتي خور – مُنتظر.

• چَنجَ (لس): ث. چوٽي (جبل جي).

• چُنجَ ج چُنجُون: ث. (ف. ڪُنج. سن ڪُنجَ) وڻن جو جهڳٽو. جهنگ – ٻيلو. غار – چُرَ (جنهن ۾ جهنگلي جانور

Gul Hayat Institute

رهن) "ڇپيتا چور ڇُنجھن ۾ ٻَر ۾ ٻلاٽُون" (شاهه). ڇهنب (پکيءَ جي). ٿورڙي ڏري (ت). چوٽي (جبل جي).

– ڇُنجھَ رکڻ: ڇهنب اتڪائڻ – تعلق ڳنڍڻ – وڏيڪ بار رکڻ. ٿورو رکڻ. احسان ڌرڻ – ميار رکڻ. ڪاوڙ سان ميار ڏيڻ.

• ڇَنجڪائڻ (ڪ): مصدر. چورڻ – ڇَچائڻ.

• ڇَنجڻ (ت): اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• ڇِنجڻ: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي وارهه ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• ڇَنجوئي: اسم خاص. هڪ راڳڻيءَ جو نالو.

• ڇَنجُورُ ج ڇَنجُورَ: ذ. ٽيڪَرُ – هڪ لوهو اوزار، جنهن سان وڻ ۽ ٻوٽا ٻاڙان پٽجن. "عشق آهي ته ڇَنجورُ – علم عقل جي پاڙ پٽي ٿو".

• ڇَنجُوسُ ج ڇَنجُوسَ: ذ. صفت. ڪنجوس – مکي چُوسُ – چمڇُوسُ – بخيل – مُٺ ٻيڙ.

• ڇُنجي (ڪ): ث. ڇُنجھ.

• ڇُنجھو ج ڇُنجھا: ذ. صفت. (سن. ڇڪ + انڌ + ڪ) تمام ننڍڙين ۽ بد زيب اکين وارو – پنبڻين ڪتّل. گهٽ نظر وارو – جهانو رو – ڇُڇو (ڇُچو). (ث) ڇُنجھي ج ڇُنجھيُون.

– ڇُنجهائي ج ڇُنجهائيُون: ث. سَنهه اکيائي. جهانو رائي – ڪوتاهه نظري. ڇُچائي (ڇُچائي).

• ڇَنچَلُ ج ڇَنچَلَ: ذ. صفت. (سن. ڇَنچَل) هڪ هنڌ ٻهي نه سگهندڙ – اڏير. ڦرندڙ گهرندڙ. ٻه چتو. اڻ ٽڻ وارو. بي وفا – بي اعتبار. شکي. حرڪتي – اٺنتڙو. البيلو – لاڏلو – دادلو. بي قرار. خوش طبع. نچڻو ٽپڻو. هاٺي.

– ڇَنچَلتا: ث. بيقراري. ڦرٽو گهرٽو سُپاءُ. خوشطبعي. البيلائي.

• ڇَند: صفت. [ف] ڪجهه – ٿورا – ڪيترا – ڪي.

– ڇند بار: ذ. [ف] ڪيئي دفعا. ڪجهه ڀيرا – ڪيترا دفعا.

– ڇَندي: [ف] ظرف. گهڻو – ايترو.

• ڇِندَ (ڪ): ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (پُٺيءَ تي گهوڙي وانگر ٻُشڪون. پُڇ جي چوٽي سنهي، ڏند تيکا ۽ ڊيگهه هڪ کان پنج فوٽ).

• ڇِنڊُ: صفت. (ف. چيدن = چونڊڻ) چونڊيل – ٻَرکُ – ڏٽيل. خالص – نِجُ – اصل. سچو. ٻُٽيائتو – خاندان – اشراف.

– ڇِنڊُ هُڻُ: نَجِيبُ الطّرفَينِ هڻُ – تاجي ٻيئي پَٽُ هڻُ. اعليٰ حَسَب نَسَب وارو هڻُ – ڏاڏاڻا ۽ ناناڻا، ٻئي طرف وڏي خاندان جا هڻُ.

• ڇِنڊا ج ڇِنڊاڻُون: ث. ڇِنتا – ڪِٽي. "ڪَهَر تا گهوٽ وڃن، ڇِندا لَتي چارٽين" (شاهه ڪريم). اَلڪو – اُدڪو. ڏسو "ڇنتا".

• ڇَنڊَرُ: ذ. (سن. ڇَنڊَرَ) ڇَندُ.

– ڇَنڊرا زئي: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو (بگٽي پاڙو).

• ڇَنڊرسُ: ذ. (ف. سَندَ روس) ٻِسارڪي وَکَر جو هڪ قسم (ڪونر جهڙو چنبڙندڙ. رنگ هيڊو ڪَهْريا جهڙو ٿئي) – ٻِگهل هڏي ڪي ڳنڍڻ جي صلاحيت.

• ڇَنڊَنَ ج ڇَنڊَنَ: ذ. (پرا. ڇَندڻ. سن. ڇَندَنَ) [ف. صَندل] وڻ جو هڪ قسم (هن جي ڪاٺي خوشبودار ٿئي، ان ڪري مقدس مقامات تي ڌوپ لوبان بدران چندن جي ڪاٺي ٻارين ته خوشبوءِ ٿئي). صندل سرکند. اهو گهڙو جنهن جو رنگ ڳاڙهو يا سونهري هجي، مٿس ٿورا چِٽَ ٻه هجن (ت).

– ڇَنڊَنَ چُورو: ذ. ڇَندَن ڪاٺيءَ جو ٻُورو (دوا طور ڪم اچي).

• ڇَنڊَنَ هارُ: ذ. هار جو قسم (چنڊ جهڙين گول پُتلين سان پُوتلُ هار) – ڇَنڊَن هانس.

– ڇَنڊَنَ هارُ چولو (ث): ذ. مُقيس سان ڀَرت ڀريل ڳِچيءَ وارو چولو.

• ڇَنڊَنَ ڇُوڙي: اسم خاص. گاهه جو هڪ قسم.

• ڇَنڊِني ج ڇَنڊِنيُون (ت): ث. پانچو – پانچي جي ڪِنارَ.

– ڇَنڊِني ڪٽو: ذ صفت. پانچَنِ ڪٽو. ڪَتل – سُجو – قاتل ڪپڙن وارو.

• ڇَنڊِني جاگير: اسم خاص. تعلقي وارهه ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• ڇَنڊو. ڇِنڊو ج ڇَنڊا: ذ. (ف. ڇَنده = حصو) حصو – ڀاڱو – بخرو. ڦانڊَ – اوڳڙ – ڦوڙي – بجار – ڇيرو (سن. ڇَندرَ + ڪَهُ) ٽوپيءَ جو وچ وارو گول ٽُڪرو. ٽوپيءَ جي ڪِنارَ. واڏڻ ۽ واڻ جي وچ ۾ واٽيل حصو.

• ڇَنڊوري: ث. سنڌ جي گهوڙين جو هڪ مشهور نسل.

• ڇَنڊول. ڇِنڊولُ (لس): ذ. صفت. چنڊ جهڙو. سُهڻو – حسين – چونڊيل. "ٻيلي هوت ٻروچ سين، ڇَڙهن سڀ ڇَندولَ" (ڪارو ڪاڇيلو).

• ڇَنڊي. ڇِنڊي: ث. واڏڻ ۽ واڻ جي وچ ۾ پيل واڻ جو مُڇو.

• ڇِندي. ڇندي: ث. ڳهه جو هڪ قسم (جو جواهرات مان ٺهيل هوندو آهي ۽ زالون پيشاني تي پائينديون آهن). ڏاٽي – ڏاوڻي.

Gul Hayat Institute

• **چَنڊ (چَندَر):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. حيدرآباد شهر ۾ "چَندَرن جو ڳوٺ". پرت جو هڪ قسم.

• **چَنڊ ج چَنڊَرَ:** ذ. (سن. چَندرَ) قمر – ماهتاب – چَندرُ – چَندرُ مانُ.

– **چَنڊران چَنڊُ:** هر مهيني جي پهرين تاريخ. مهيني سر – مهيني مهيني – ماهواري.

– **چَنڊرالُو:** ذ. صفت. چنڊ وارو – قَمري.

– **چَنڊُ ٻيهَڻُ:** مهيني جي پهرين تاريخ ٿيڻ. مهنو پورو ٿيڻ.

– **چَنڊُ جو ٽُڪرو:** ذ. صفت. ماهِ پاره. نهايت خوبصورت.

– **چَنڊ جو پڙ:** ذ. چنڊَ جو هالو – دائرو.

– **چَنڊ جو ڏيهَن:** ذ. قمري مهيني جي پهرين تاريخ.

– **چَنڊ جهلجَڻ:** چنڊ گرهڻ ٿيڻ.

– **چَنڊرات:** ث. قمري مهيني جي پهرين رات.

– **چَنڊُ گَرهڻُ:** ذ. چنڊ جو ونجي ڪاري ٿيڻ جي حالت – خُسوفُ.

– **چَنڊ وَنجَڻ:** چنڊ گرهڻ ٿيڻ.

– **چَنڊ وٽو:** ذ. صفت. نئين چنڊ جو.

• **چَنڊارُ ج چَنڊارَ:** ذ. صفت. چنڊالُ – چَنڊو – نياڳو – مَنحوس. ڏسو "چنڊو".

• **چَنڊالُ ج چَنڊالَ:** ذ. صفت. (سن. چَنڊال) جنهن جو پيءُ شُودَرُ ۽ ماءُ برهمڻ هجي. گهٽ ذات وارو. نِيچُ. ڪميڻو. مُڙدا ساڙيندڙ. مَساڻي. چنڊو – نياڳو – مَنحوس – بخيل – شُوم.

– **چَنڊالَن جي چَونڪڙي (چوڪڙي):** ث. شرير ۽ فسادي ماڻهن جي جماعت. بدڪار ماڻهن جي جماعت. بدمعاشن جو ٽولو.

• **چَنڊڻ:** مصدر. (سن. چَڻ) چُونڊڻ. لِزي ڪرڻ (ڪ).

• **چَنڊو ج چَنڊا:** ذ. صفت. (سن. چَنڊ = ڪَهري. چَڊ = ڪِرود ڪرڻ) نياڳو – مَنحوس – بدبخت – ڪم بخت – بد نصيب – نِيچُ. چنڊالُ (ث). چَنڊي ج چَنڊيُون.

– **چَنڊائو ج چنڊائا:** ذ. صفت. چنڊي جو – نياڳي جو.

– **چنڊائي ج چنڊائيُون:** ث. نياڳائي – بدبختي – نَحوست.

• **چَنڊُو ج چَنڊُو:** ذ. (سن. چَنڊَ + اُڪ) نشي استعمال ڪرڻ جو هڪ طريقو (موالي ڪَنڌَ ڪوٽي ان ۾ آفيم وجهي ڪَنڌَ جي هڪ پاسي ڪان نڙو وجهي پوءِ آفيم کي باهه ڏيئي حُقي وانگر چِڪيندا آهن).

– **چَنڊوباز:** ذ. صفت. چنڊو چِڪيندڙ.

• **چَنڊوڪَ (ڪ):** ث. تنبوري کي وَڄائڻ جي ننڍڙي ڪاني – جَنوڪ.

• **چَنڊولُ ج چَنڊولَ:** ذ. (سن. چَنڊ + ڏولہ) پکيءَ جو هڪ قسم (سهڻن رنگن وارو پکي. مٿي تي تاج يا چوٽي ٿئيس). چنڊو.

– **چَنڊولُ ٻيڻُ:** چنڊو واپرائڻ – چنڊو چِڪڻ.

– **چَنڊولي ج چَنڊوليُون:** ذ. صفت. چنڊوباز – چَنڊو واپرائيندڙ.

• **چَنڊَ هَل:** اسم خاص. تعلقي ساماري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چَنڊارُ (ث):** ذ. صفت. سربند.

• **چَنر:** ث. ڪوڏيُن راند جو هڪ قسم. چئن ڪوڏيُن جي راند ۾ چئني ڪوڏيُن جي سُبتي ٻيهَڪ – چَلَهر.

• **چَنر پسي، لَڏي:** ث. راند جو هڪ قسم – چَلَهر راند جو هڪ قسم.

• **چَنراٽ:** اسم خاص. تعلقي دادو ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چَنربجي:** اسم خاص. تعلقي روهڙيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چَنڙ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چَنڙا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چُنڙي ج چُنڙيُون:** ث. چُني. پوتي.

• **چنڪارُ ج چنڪارَ:** ذ. هَرڻَ جو هڪ قسم.

• **چَنڪو ج چَنڪو:** ذ. صفت. ننڍڙي ۽ سُهڻي ڪوڏي.

• **چنڪ (ت):** ث. ٻنهي ڳالهه. اِشارو. مهڻو – طعنو – ٽوڪ.

– **چَنڪ ڏيڻ:** جوشُ ڏيارڻ – چڙ ڏيارڻ.

• **چَنگُ ج چَنگَ:** ذ. [چَنگَلُ = چنبو] چَنبو – مُٺ – چَنگَلُ. پنجن آڱرين جي ٻڪَ ۾ ايندڙ شيءِ. [ف] سازجو هڪ قسم. وات سان وڄائڻ جو هڪ ساز. ڏڳن وغيره کي ساج لاءِ ٻڌل هڪ قسم جو پتل جو چڙهو يا ساز.

– **چَنگ چاڙهڻ:** سوليءَ تي چاڙهڻ. مصيبت ۽ عذاب ۾ وجهڻ. مشهور ڪرڻ. بدنام ڪرڻ.

– **چَنگَ چڙهڻ:** سوريءَ تي چڙهڻ – مصيبت ۽ عذاب ۾ پوڻ. پڌرائي ٿيڻ – مشهوري ٿيڻ – ڏٺو ٿيڻ. "نہ ڪين هٽ نہ ساٽ، تهان پوءِ چنگ چڙهان" (رسالو). بدنام ٿيڻ. خراب ڪمن ۾ مشهور ٿيڻ.

• **چَنگَ ج چَنگُون (ل):** ث. چُونڳ – چوڪ – ٽورو – ذرو.

• **چَنگارُ ج چَنگارَ:** ذ. (سن. چَنگورڪ) [ف. چَنگير] ٽوڪري – ڇٻو.

• **چنگالي ج چنگاليُون:** ث. جانورن جي ٿالهي. چُوري –

Gul Hayat Institute

ڪُتي. "مَڪَڙُ ماڪِيُون مِنيُون مِصرِيُون. ڇنگالِيُون چاشِنيُون حَلْوا" (مسڪين).

- **ڇنگاڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **ڇنگ ٻلاڙي:** ذ. باراڻي راند جو هڪ قسم.
- **ڇنگَ جا ڪپڙا:** تالپرن جي شاديءَ ۾ سُرور رات ڪنواريتن طرفان گهوٽ لاءِ ڏنل ڪپڙا.
- **ڇنگر ج ڇنگرُون (لس):** ث. ڇنگلُ. ٻڇي (ٻرڇي).
- **ڇنگڙَ (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **ڇنگلَ:** اسم خاص. ساماري ۽ نوشهري تعلقن ۾ ديهن جو نالو.
- **ڇنگلُ، ڇنگلُ ج ڇنگلَ:** ذ. (ف. چنگل) ڇنبو. هڪ هٿ ۾ اچي سگهندڙ شيءِ جو انداز. ڀريل مُٺِ _ لَپَ. پنجو (جانور يا پکيءَ جو). ڳَهَ جو هڪ قسم (ڪَنن ۾ پائڻ جو).
- **ڇنگلاڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي گهوٽڪيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ڇنگلي ج ڇنگلِيُون (ت):** ث. ويڪري مُنهن واري ٽوڪري – ڇنگيرُ. مِٽي ڪٺڻ جي ڇنبي يا بيلُ. ڏسو "ڇنگار".
- **ڇنگڻُ (ت):** مصدر. ڦُرڻ. ڪيڻ (رشوت طور پئسا). خرچ ڪيڻ.
- **ڇنگو ج ڇنگا (ت):** ذ. اڏَ يا ڪَسِيءَ تي هٿ سان پوکيل ياجي گاهه وغيره جو چاڙلُ سلو.
- **ڇنگي ج ڇنگيُون:** ث. (پرا. ڇُٺِءِ = چوندڻ. گڏ ڪرڻ) ناڪي محصول – چونگي. اڏَ جي ڪناري تي هٿراڏو پوکيل ٻجَ جو سلو يا ولِ. ڇڏِي اپريل پوک ۾ ڪٿي ڪٿي ڦٽل ٻوڙو. گاهه يا سلَن جو مُچو. ٻَتَئِيءَ وقت ڏنل خيرات داڻا. چِلم جي نڙَ جي مُنهن ۾ ڪنهن ڌاتوءَ جو لڳل نَلي ٽُڪر. ٺورو ذرو.

– **ڇنگيُون هڻڻ:** ٻَنِ جي ڪَپَ تي ڪنهن ٻجَ جون ڇِپِيُون هڻڻ.

- **ڇنگيري ج ڇنگيرِيُون:** ث. ڪُليل ٽوڪري – چِلي – ڇنگلِي. ڏسو "ڇنگار".
- **ڇنگيزُ:** اسم خاص. ترڪستان جي هڪ ظالم بادشاهه جو نالو.

– **ڇنگيزي:** ث. ظلم – ڏاڍَ – آمريَت.

- **ڇنگيلَ ج ڇنگيلُون:** ث. ڇنگيري.
- **ڇنگيلو ج ڇنگيلا:** ذ. ڇنگُ.
- **ڇنگهُ ج ڇنگهَ:** ذ. (ف) ڇنگُ.
- **ڇنگهڙَ ج ڇنگهڙيُون (ڪ):** ث. وڏي لَٺِ _ ڄانگهَ.
- **ڇنگهڻُ:** مصدر. (سن. ڇيٽڪارَ) ايذاءَ جي ڪري وات مان ڏبيلُ آواز ڪيڻ – ڪِنجهڻُ – ڪُٽڪَڻ. رڙڻُ (بار سبب اُٺ جو). ڪُرڪَڻُ.

– **ڇنگهَ ج ڇنگهُون:** ث. آهستي دانهَن. ڪُٽڪَ.

– **ڇنگهائڻُ:** مصدر. "ڇنگهڻ" مان متعدي بالواسطه. دانهن ڪرائڻ – ڇنگهَ ڪيڻ – ماندو ڪري ڇڏڻ.

– **ڇنگهَ چُرَ (ت):** ث. لالچ – حرص.

– **ڇنگهَ چُرَ ڪرڻ (ت):** لالچ ڪرڻ – حرص ڪرڻ. ڪُرڪَڻ.

– **ڇنگهَ ڇنگهَ:** ث. ڇنگهَ – ڪِنجهَ ڪِنجهَ.

– **ڇنگهڪار:** ث. ڇنگهَ – ڪِنجهَ. ڪِنجهڪار.

– **ڇنگهَ ڪرڻ:** ڏبيل دانهن ڪرڻ – ڪُٽڪَڻُ.

- **ڇنڻِ:** ث. شاديءَ جو هڪ ساٽُ. هڪ قسم جي خوشبوءِدار ڪاني. چرڻ – گاهه ڪاٽڻ. (ڇنو – ڇنَلُ) (چرڻ) مصدر مان اسم مفعول.
- **ڇنو:** چرڻ مصدر مان ماضي.
- **ڇنو ج ڇنا:** ذ. نار جي هڪ ڪاٺيءَ جو نالو.
- **ڇنو:** ز. ننيڙي ۽ سهٽي ڪوڏي.
- **ڇُنو ج ڇُنا:** ذ. [سن. ڇورُڻ = ڇورو] جانورن کي ڇڙڻ سان نڪتل ٿهَ يا رَءُ. ڇُنُ – سيڙهِي – ڳَجُ.
- **ڇنورُ ج ڇنورَ:** ذ. (پرا. ڇَمَر. سن. چامَرَ) مور جي ڪنين مان ٺهيل پکو يا وِڃڻو – مورڇل.
- **ڇِنهُ ج ڇِنهُون:** ث. (پرا. ڇِنهَ. سن. چِنهَ) نشاني – اُهڃاڻ – علامت – سُڃاڻپ.
- **ڇنهَر ج ڇِنهرون:** ث. ڪوڏِيُن راند جو هڪ قسم – ڇَلهر – ڇنر (ت).
- **ڇُني ج ڇُنيُونْ:** ث. زناني پڙتيءَ جو هڪ قسم. چُرِيَل ڳاڙهي رنگ جي پوتي. ڪُتِيَلَ ٻيرن جو ڇورو (ڪ). ڪاري جي مڇيءَ جو هڪ قسم (ڳِسر جي جنس مان پلِيءَ تي اچا چِٽ، ڊيگهه ٻه فوٽ ڪن).
- **ڇنيجا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو. تعلقي موري ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **ڇنيسرُ:** اسم خاص. ماڻهو جو نالو. سنڌ جي هڪ مشهور سومري حاڪم جو نالو.
- **ڇَڻَ:** ث. تمام گهاٽي پوک (جنهن جو تيلو سنهو ٿيندو آهي، جنهنڪري اُن ٿورو ڪندي آهي). ڇُغل.
- **ڇُڻَ:** ث. ڪپڙي کي چِليدار بنائڻ جي حالت. ڳُتَ (ڪپڙي ۾) چُونڊَ. ڪپڙي ۾ سَرَ ڪري ڳهُنجَ ٿاهڻ جي حالت.

— **چَڻَ ڪرڻ:** چوندَ ڪرڻ – سَرَ ناهڻ.

• **چَڻا:** ذ. [چڻو ج چڻا] (پرا. چَڻٺو. سن. چڻڪهُ) جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. پوک جو هڪ قسم. اناج جو هڪ قسم (جي سڄا رَڌَلَ کُهَرَ شُڌبا آهن ۽ ڌَرِيَلَ کي دالِ سڏبو آهي. هي ٽن قسمن جا ٿين. اڇا چڻا، ڪارا چڻا ۽ ڳاڙها چڻا).

• **چَڻاپ (ک):** ث. مڇيءَ جو هڪ قسم (چلرن سان رنگ اڇو. ڊيگهه اڌ انچ کن).

• **چَڻا پاٽي، چَڻاپٽي:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم (رنگين نشانن سان سلڪي ڪپڙو).

• **چَڻ پَڻ:** ث. آهستي ڳالهاءُ – سُسُ پُس – پُڻ پُڻ – ڳالهه ٻولهه.

• **چَڻ چَڻ:** ث. سَرَ سَرَ (ڪپڙي ۾).

• **چِڻڪڻ:** مصدر. چلڪڻ – ٻڪڻ – تجلا ڪرڻ.

• **چِڻڪڻ:** مصدر. وَڄڻ – واڄو ڪرڻ – آواز ڪرڻ – ياد پوڻ. "سدا چڻڪن چت ۾ ڏنگا ڏونرن ڏار". اُپرڻ – هُرڻ (خيال. پُورَ).

• **چڻڪو ج چڻڪا:** ذ. چلڪو – چمڪو – ڇرڪو.

• **چِڻگَ (ث):** ث. (سن. چڙٽ) ڪنهن ٻه شيءِ جو ٽورو ذرو – چڻنگَ.

• **چڻگاري ج چڻگاريون:** ث. چڻنگَ – تانڊي جو تمام ٽورو ذرو. ڏسو "چڻنگ".

• **چڻنگَ ج چڻنگون:** ث. (سن. چِرت = ٻارڻ) تانڊي جو ذرڙو – اُلو – شرارو – تانڊڙي.

— **چڻنگائي:** ث. جَرقُل (آتشبازي) – چڻنگون ڇڏڻ واري.

— **چڻنگائي تيلي:** آتشبازيءَ جي هڪ تيلي جيڪا چڻنگون ڇڏي.

— **چڻنگ پوڻ:** اُلو لڳڻ – باهه لڳڻ – تانڊڙي لڳڻ – جهيڙو جاڳڻ.

— **چڻنگَ لڳڻ:** باهه وٺي وڃڻ. سخت غصو اچي وڃڻ – طعني جو اثر ٿيڻ.

— **چڻنگي تيرُ (ت):** تير جو هڪ قسم (ڪارڙي تير جي قسم مان. قد ۾ ننڍڙو ۽ ٻولڻ جو تڪو).

• **چُڻڻ:** مصدر. [پرا. چُڻئي سن. چ = گڏ ڪرڻ] چُونڊڻ. انتخاب ڪرڻ. چُوندَ ڪرڻ. داڻو داڻو ڪري ڪٺڻ. چُڳڻ. "چڻندي داڻا خال سندا، توکي ڪل پيئي ڪا" (بيدل). ڪپڙي کي سَرَ ناهڻ. ڳهنج ڪرڻ.

• **چڻو ج چَڻا:** ذ. [پرا. چَڻئو. سن. چڻئو. سن. چڻڪهُ] "چڻا" اناج جو هڪ داڻو. ڪٺو – داڻو. ڏسو "چڻا".

— **چڻا چٻاڙڻ:** هلاڪيءَ ۾ اچڻ. مصيبت ۾ اچڻ. تڪليف ڪاٽڻ. (گهڻو ڪري "رُڪَ جا چڻا چٻاڙڻ" چيو ويندو آهي).

— **چڻو پڻو ٿيڻ (ت):** جدا جدا ٿيڻ. ڪاوڙجي ڏار ڏار ٿيڻ. ٽڪرا ٽڪرا ٿي وڃڻ. ڪٺو ڪٺو ٿي وڃڻ. اِنتشار پوڻ. ڇڙ وڇڙ ٿيڻ.

• **چڻولي ج چڻوليون:** ٻج جو هڪ قسم (چڻن مڱن تور جيترو ڳاڙهو داڻو جو ڪنهن وڻ جو ٻج آهي. سونارا تور ۾ هڪ رتي برابر ڪم ۾ آڻين). رَتي. چڻويل.

• **چڻي ج چڻيون:** ث. چڙي – جهرڪي. اُبداڻي جي سوراخ جو منهن – پويتي (ل) – ڪُرفي (ک). بلورن راند. (چِڙي راند) – چِرَ جو نُپو. ٽاڃيءَ کي حِصّن ۾ ورهائڻ جو هڪ ڪورڪو اوزار (ت). ڏسو "چڙي".

• **چڻيا:** ذ. ڦُلو – ڪلاور.

• **چَوْ چَوڻ:** صفت. [ف. چهار] اسم جي اڳيان اچي چَوڻ جو تعداد ڏيکاريندڙ لفظ "چو ڪنيو، چوپايو" وغيره. (ذ) جواهرِين وٽ استعمال ٿيندڙ سَو پئسن وزن جو هڪ وَٽُ.

— **چوَاگرو ج چواگرا:** ذ. چئن سالن عمر جو سُوئر (جنهن جي وَڄَ جي ڊيگهه چار آڱر کن ٿئي).

— **چوبارو ج چوبارا:** ذ. صفت. اهو گهرُ جنهن جي چئني پاسن کان اَڱڻُ (هوادار صَحَنُ) هجي.

— **چوباز:** ذ. چئن ڄڻن سان تاس راند رهڻ جو هڪ قسم.

— **چوباز ڪرڻ:** چئن ڄڻن جو گڏجڻ تاس راند ڪرڻ.

— **چوبُکي چوبُکيو:** ذ. صفت. جاڻو – پهلوان – جبرو – قَوِيُ – جنگ – سَرَوَر – بانڪو جوانُ.

— **چوبارو ج چوبارا (ث):** ذ. چئني پاسن کان کليل جاءِ. چت تي چئن درن ۽ درين سان ڪوٺي (ث) چوباري ج چوباريون.

— **چوتارُ، چوتارو:** ذ. چئن تارن وارو. چئن تندن وارو (ڪپڙو). ساز جو هڪ قسم – وَڄت جو هڪ قسم.

— **چوپايو ج چوپايا:** ذ. صفت. چئن پيرن وارو. ڍور – جانور. (ث) چوپائي ج چوپايون.

— **چوپائي ج چوپايون:** ث. کَٽ – مَنجو – منجي – پَلنگُ – چارپائي.

— **چوپڻُ، چوپڻي:** ذ. ڪنهن ٻه ٻوٽي جي ٻهرين چئن پَنن نڪرڻ جي حالت.

— **چوپهري:** ث. چار پهر – سڄو ڏينهن – سڄي رات – چئن

Gul Hayat Institute

پِهَرِن گَڏجڻ جو وقت.

— **چوپيرُ:** ذ. صفت. چوپايو. چئن پيرن سان — تکو — تيز.

— **چوپير پچڻ (ت):** تمام تکو ڊوڙڻ.

— **چوپيرو ج چوپيرا:** ذ. صفت. چئن پيرن وارو — چوپايو. (ث) چوپيري ج چوپيريُون.

— **چودرو ج چودرا:** ذ. صفت. چئن دروازن وارو. اها جاءِ جنهن کي چئن پاسن کان دروازا هجن.

— **چودِس، چوڏِس:** ظرف. چئني طرفن کان — چوڌاري — چوڌس — آسپاس — اردگرد — چوگرد — چوطرف.

— **چوڏندو ج چوڏندا:** ذ. صفت. چئن سالن جي عمر وارو (چوپايو). ٻهه اٺلائڻ جو ڪاٺ جو چئن ڏندن وارو اوزار — ڏانداري.

— **چوراهو:** ذ. چوسُول — چئن رستن جي هڪ هنڌ گڏجڻ واري جاءِ.

— **چورنگ:** ذ. صفت. چئن رنگن وارو.

— **چوسار:** ث. چئن سارين (گوٽـن) سان چوڪڙين تي کرڻ جي هڪ راند.

— **چوسارُ، چوڦارُ:** ذ. نوَتـڙ راند ۾ چئـن — سارين (گوٽـن) گڏجڻ جي حالت. چوڪندو. چئن شين کي چورس نموني رکڻ جي حالت.

— **چوسالُ، چوسالو:** ذ. صف. چئن سالن عمر جو گهوڙو — چئن ڏندن وارو وَهٽُ.

— **چوسُولُ ج چوسُولَ:** ذ. چئن رستن ڦـٽـڻ يا گـڏجڻ وارو هنڌ — چوراهو — چونڪُ.

— **چوعرقي:** ث. چئن عرقن جي ملاوت مان نهيل عرق. چئن دوائن کي ملائي ان مان ڪڍيل عرق.

— **چوڦرو (ث):** ذ. صفت. چئن ڦرن وارو (اٺ). وڏو — ويڪرو.

— **چوڦيرُ:** ظرف. چوڌاري — چوگرد — چوطرف.

— **چوڪنبو، چوڪُنبِيارو:** ذ. چئن ڪُنڊن وارو — چورس. جاميٽريءَ جي اصولن موجب چئن لـيکن مان جڙيل شڪـل — مُربّع — چئن پاسن وارو.

— **چوڪنِي (ث):** چئن شاخن واري ڪاٺي.

— **چوڪُرو:** ذ. صفت. چئن ڪُرن يا سُنبن وارو — چپولُ (گهوڙي جي ياڄ جو هڪ قسم).

— **چوڪنيو، چوڪنيو:** ذ. چئن ڪنين يا عضون (ٻه ٻانهون ۽ ٻه ٽنگون) ٻڌل پٺ تي سُمهاريل. چئن ٽنين سان (ٽنگون ۽ ٻانهون) ٻڌلُ. جڪڙيل — قابو — سوگهو — سُڪ.

— **چوڪنيو ٻڌڻُ:** چڱيءَ طرح ٻڌي قابو ڪرڻ — چڱيءَ طرح جڪڙڻ.

— **چوگرد:** ظرف. چوڌاري — چئن طرفن کان — چوپاس — چوطرف.

— **چوگزو:** ذ. صفت. چئن گزن جيڏو ويڪرو (رستو، واهه وغيره).

— **چوگُنان [چ + گنا] (ث):** صفت. چوڻون — چـئـوڻو.

— **چوگوٽ، گوٽي (ت):** ث. ٻن جڻن جو چوپڙ راند کيڏڻ.

— **چولهڙ (چولڙهه):** ث. سلسلي ۾ ڪـنِ ٻـه چئن شين گڏجڻ جي حالت "تيلهڙ، چولهڙ وغيره".

— **چولهڙ جي ماءُ:** ث. چئن پُٽن جي ماءُ.

— **چولهڙ جيئـي:** دعا جو فقرو "شال تنهنجا سڀئي جيئن!".

— **چوماڙ ج چوماڙيُون:** ث. هڪ ٻئي مٿان ٺهيل چار جايون — چئن طبقن واري جاءِ.

— **چوماسو:** ذ. چئن مهينن جو (عرصو). برسات پوڻ جي موسم.

— **چوماسي هوائُون:** سمنڊ کان زمين ڏي ۽ زمين کان سمنڊ جي طرف مقرر وقتن تي لڳڻ واريون هوائون.

— **چومکُ (الس):** ظرف. چوطرف — چوڌاري — چوڦير — هر طرف کان — چوگرد.

— **چومهري:** ث. شطرنج راند ۾ ٻنهي طرفن هڪ بادشاهه ۽ هڪ پيادي بچڻ جي حالت (انهيءَ حالت ۾ بنا هارجيت يا بنا فيصلي واري راند سمجهي ويندي آهي).

— **چوواٽو ج چوواٽا:** ذ. چئن رستن جي گـڏجڻ يا ڦـٽـڻ جو هنڌ — چونڪُ — چوسُول. چوراهو.

— **چو واٽي مٽي:** ث. چوسُول جي مٽي (جا ڦٽن کي سُڪائي چڙي).

— **چوواٺو:** ذ. چئن طرفن کان لڳندڙ واءُ — چوماسو.

— **چووٽ:** ظرف. چئني طرفن کان — چوڌاري.

— **چوهارو ج چوهارا (ڪ):** چوٿين پتي — چوٿون حصو.

— **چوهٿي بلا:** ث. چئن چنبن واري خوفناڪ بلا.

— **چوياري ج چوياريُون:** ث. چئن دوستن جي محفل — چند دوستن جي سنگت. ڪچهري — رهاڻ. سنڌ جا چار حڪمران (جن هڪئي وقت گڏجي حڪومت ڪئي).

— **چوياريُون ڪرڻ:** ڪچهريون ڪرڻ — محفلون مچائڻ — گڏ

Gul Hayat Institute

جاٽيون ڪرڻ.

• **چَواڙَ(ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چوبَ:** ٿ. [ف] ڪاٺي – لَڪڙي – ڇَڙ. تنبوءَ ۾ ڪم ايندڙ ڪاٺي.

– **چوب حوت:** ٿ. پسارڪي وکر طور ڪم ايندڙ هڪ وڻ جي ڪاٺي (هيءَ وڻ بنارس ۾ ٿئي، هن ڪاٺيءَ مان ڪَنن جا پاوا ۽ ٻيو سامان ٺهي).

– **چوب چِني:** ٿ. پسارڪي وکر طور ڪم ايندڙ هڪ گاهه جي پاڙ (رنگ گلابي، ذائقو تکو ۽ ڪوڙو، ٿورو مِٺاڻ تي. ف. ايون. ع. عيون).

– **چوبدارُ ج چوبدارَ:** ذ. صفت. لَٺ کڻي بيهندڙ. چوڪيدار – نگهبان. اهو ماڻهو جو بادشاهن ۽ وزيرن جي اڳيان چانديءَ جي مُٺيي سان لَٺ کڻي بيهي يا ساڻ هلي.

– **چوبدَسُت، چوبدَسُتي:** ٿ. لَٺ ـ عصا.

– **چوبين:** صفت. ڪاٺيءَ جو – ڪاٺيءَ جي.

• **چَوبازَ:** ٿ. ڇئن ڄڻن جو گڏجي تاس راند ڪرڻ جي حالت. ڪنهن ٻه جانور (خصوصاً گهوڙي جي) هلڻيءَ جو نمونو (جنهن ۾ اهو ٻهريان ٻئي پير ۽ پويان ٻئي پير گڏ کڻي ۽ تکڙو ڊوڙي) – چوتال. تمام تکو پنڌ.

• **چوبانُ:** ذ. ڏولي – پالڪي.

• **چَوبَتُ، چوبَچو:** ٿ. ڳالهه ٻولهه – گفتگو – چوبَچو.

• **چَوبَندي:** اسم خاص. بدين. جاتي. ميرپورخاص. ٽنڊي باگي. ميرپور ساڪري. ميرپور بٺوري ۽ شاهه بندر تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **چوبو ج چوبا (ل):** ذ. چِبو – اهو ماڻهو جنهن کي وات ۾ وَرُ هجي. (ٿ چوبي ج چوبيون).

• **چَوبارو (ٿ):** ذ. چوڌاري کليل گهرُ – چوبارو. "جو سُکُ اپني چوباري، سوءَ بَلخ نه بُخاري".

• **چوبو:** اسم خاص. مترا جي هڪ برهمڻ جو نالو (تمام گهڻو کائيندو هو). (ذ. صفت) پيٽُر – پيٽي – گهڻو کائُو – هبچي.

• **چَوبولُ، چوبولو:** ذ. ڇئن ماڻهن جو ڳالهائڻ. گهڻن ماڻهن جو گڏيل آواز – گهڻن ماڻهن جي وات جي ساڳي وائي – ڪنهن ڳالهه جو هر هنڌ ذڪر ٿيڻ – پچار.

• **چوبي:** اسم خاص. تعلقي جاتيءَ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چوتِ:** ٿ. (سن. چُيت) ڳِنڍي – گُدِيا – مَقعد. (صفت).

بيوقوف – بي عقل – چريو – احمق – اناڙي – وائڙو.

• **چوُت پٽَل جي:** صفت. ڏاڍو چريو – صفا بي عقل – صفا اڻ ڄاڻ – بنهه نادان – صفا وائڙو – موکو چَتُ – صفا بي سمجهه.

– **چوتيو ج چوتيا:** ذ. صفت. چُوتِ ـ احمق – بي عقل – چريو.

– **چوتارُ، چوتالُ:** ذ. گهوڙي جي پنڌ جو هڪ نمونو. تمام تکو پنڌ. ساز جو هڪ قسم – چوتارو. پکواز جي هڪ وڄت.

– **چوتارو چوتالو:** ذ. چوتارُ.

• **چُوتڪي ج چُوتڪيُون (ت):** ٿ. هلڪي سُٿڻ. پتلُون.

• **چوتَل، چُوتِل:** ٿ. اها عورت جنهن کي مڙس ڇڏي ڏنو هجي – وِنئيل.

• **چوتِ، چوتيو ج چوتا، چوتيا:** ذ. اوگهڙ ڍڪڻ لاءِ ڪپڙي جو ٽڪر – لانگوٽ – لنگ. "گهڙي گهڙو هڻ ڪري، چيلهه ٻڌي چوتو". (شاهه). سَٿڻ جي ٻچي.

• **چُوتي ج چُوتيُون:** ٿ. لَنگوٽي – چوتو – گوڏ. ميڙ – ٻهار.

– **چوتيبانُ (ت):** ذ. صفت. چالاڪُ – نَگُ.

• **چوتِ:** ٿ. (پرا. چَتُٿ. چُتُٿي. سن. چَتُرٿ. چَتُرٿي). چنڊ جي چوٿين تاريخ. چوٿون حصو – چوٿائي. ڍِل جو هڪ قسم. معافي ڏنل ڍِل جو چوٿون حصو (جو ٽپيدار مِنائيءَ طور ڪاتيدار کان وٺي).

• **چَوتَ ج چُوتون:** ٿ. سونارن يا وِڃنهرن جي ڪم جو ننڍڙو چمٽو (جنهن سان سون جا ذرا کڻن).

• **چوتُ ج چوتَ:** ذ. جيت جو هڪ قسم – ڏٽو.

• **چوتاڙ ج چوتاڙَ:** ذ. چوٿون حصو. چوٿين پتي – ماني وغيره جو چوٿو.

• **چوتائي ج چوتائيون:** ٿ. چوٿون حصو. انَ جو هڪ ماڻ – پاتيءَ جو چوٿون حصو. ڏسو "چوت".

• **چوتڙ ج چوتڙون (ت):** ٿ. چوٿون وِيمُ ڪيل ڏڳي يا مينهن. ڏسو "چوتو".

• **چوتڙ:** ذ. اهو تپ جو چوٿين چوٿين ڏينهن سيءَ سان اچي.

• **چوتڙو ج چوتڙا (ت):** ذ. چوتائي. ڏسو "چوتو".

• **چَتَڻُ:** مصدر. سُوجهڻ – پرکڻ – جاچڻ. پنهنجا راز باڻ

Gul Hayat Institute

فاش ڪرڻ. (چوٽيو — چوٽندو — چوٽيل).

• **چوٽو ج چوٽا:** ذ. [پرا. چُٽُتُو سن. چَتُرٿڪهُ] چوٿون حصو (ڪنهن به شيءِ جو). چوٿين پتي (مانيءَ جي).

• **چُوٽو ج چُوٽا:** ذ. هر جي ڪيڙڻ وارو پاڳو. ننڍڙي اَڪرِيَ — پچاڙِيَ. چُوٽو. هيٺيون پاسو. اَڪريءَ جو ترو.

• **چوٿون:** صفت. "چار" جو عدد قطاري. قطار يا صف ۾ ٽئين کان پوءِ نمبر وارو. (ث) چوٿين ج چوٿيون. ڏسو "چار".

— **چوٿون پاڻو هئڻ:** شهر جي چئن مکيه ماڻهن مان هڪ هئڻ. وڏو ماڻهو هئڻ. پلي مانس هئڻ.

— **چوٿون پير باسڻ:** ڪنهن گهر ٿيل ڏور جي موٽي ملڻ لاءِ چوٿون حصو خيرات ڪرڻ جي باس باسڻ. (رواج آهي ته جيڪڏهن ڪو ڏور گهر ٿي ويندو آهي ته انهيءَ جو چوٿون حصو پيران پير يا ڪنهن ٻئي پير جي نالي باسيندا آهن ۽ ليڻ تي انهيءَ ڏور جي قيمت جو چوٿون حصو انهيءَ پير جي نيت خيرات ڪندا آهن).

• **چوٽيو (ث):** ذ. چوٽ تَٽ تي رکيل ايڪاٽو.

• **چوٽ ج چوٽون:** ث. [سن. چُٽ] ڌڪ — ضرب — نوڪر — مار — صدمو — ڌڪ — تڪليف — ايذاءُ — ڦٽ — زخم — نقصان — ٺوٺو — جُلهه — اُلر — تيزي — ٽِڪ — ٻوڙ. نيلام ۾ سيني کان وڏو واڪ. گهوڙي جو تکي ۾ تکو پنڌ.

— **چوٽ اچڻ رَسڻ:** ڌڪ نکري وڃڻ — ايذاءُ رسڻ — صدمو رسڻ — نقصان ٿيڻ.

— **چوٽ ڏيڻ:** ڌڪ ڪيڻ. سزا ڏيڻ. نقصان رسائڻ. مقابلو ڪرڻ. جُلهه ڪرڻ. شڪست ڏيڻ. پنڌ يا ڊوڙ ۾ تيزي ڪرڻ.

— **چوٽ رکڻ (ت):** شرط رکڻ. مقابلو رکڻ.

— **چوٽ ڪيڻ:** نغارن (نقارن) کي تمام تکو ۽ پري وڄائڻ.

— **چوٽ کائڻ:** وڏو نقصان سهڻ. صدمو برداشت ڪرڻ. زخمي ٿيڻ وڙهڻ ـ مقابلو ڪرڻ.

— **چوٽ وڙهڻ (ت):** مقابلو ڪرڻ. چوپڙ ۾ ڳوٽ مارڻ.

— **چوٽون کائڻ:** چڪريون کائڻ — مقابلا ڪرڻ. وڙهڻ.

— **چوٽ هڻڻ:** نغارن کي زور سان وڄائڻ. اعلان ڪرڻ.

• **چوٽ:** ذ. [سن. چُوڊِ يا چوڊ + اِڪا] چوٽي — اُتانهين. ڪنهن به جبل وغيره جو چوٽي وارو حصو. گهرجي ڪنڌياري ڇت. مٿي جي وارن جي وڏي چوٽي. نر ڪُڪڙ جو موڙ. بيڙيءَ ۾ شيخلي جو رَسو. (ظرف). مٿي — اُتانهون. پربور — پَر.

— **چوٽارو ج چوٽارا:** ذ. صفت. چوٽيءَ وارو — طُرّه وارو. ڏسو "چوٽ".

— **چوٽان چوٽ:** ذ. صفت. چوٽيءَ تائين پريل — ڪَنن تار — پُريَلُ — تار — تِمتار.

— **چوٽان چوٽ پرڻ:** ڪنن تائين پرڻ.

— **چوٽاٽو ج چوٽاٽا:** ذ. صفت. چوٽيءَ وارو. اعليٰ درجي جو. داتا — سخي.

— **چوٽاٽي چوٽ:** ذ. صفت. چوٽان چوٽ.

— **چوٽ تي چاڙهڻ:** چوٽيءَ تي رسائڻ. مٿانهين تي رسائڻ.

— **چوٽ چڙهڻ:** تمام مٿي چڙهڻ. تمام مهانگو ٿيڻ. ڳالهه وَس کان ٻاهر نڪري وڃڻ.

— **چوٽ ڪرڻ:** ڪنن تائين پرڻ — تِمتار ڪرڻ. نهايت هَٺ ڪرڻ. آخرين حدّ تائين پهچڻ.

• **چوٽاڪڙ ج چوٽاڪڙ (ت):** ذ. صفت. بي حيا. بد چال.

• **چٽڪي ج چٽڪيون (ڪ):** ث. پکيءَ جو هڪ قسم.

• **چوٽڪيون:** اسم خاص. تعلقي شاهه بندر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چوٽل:** اسم خاص. تعلقي ننگرپارڪر ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چوٽو ج چوٽا:** ذ. (سن. چُوڊا) چوٽي — ڳُتَ. وارن جو مُچو. ڦٽي ڏيئي ڪنڌ کان وارن کي رکو ڏاڳو هڏي چوٽو ٺاهي ڇڏڻ. مٿي جا وار.

• **چوٽِئو ج چوٽِئا:** ذ. بيڙيءَ جي سڙهه جو هڪ رَسو.

• **چوٽي ج چوٽيون:** (سن. چُوڊِ يا چوڊ + اِڪا) وارن جي چڳَ (جا هندو ٽِپڻ تي ڇڏيندا آهن). وارن جي لَٽ — ڳُتيلَ وار. چوٽو (وارن جو). مٿي جي تارون ۽ وارو حصو. مٿاهون حصو — بلندي. اُتاهين. جبل جي مٿانهين جاءِ. ڏنگ — چيڙو. ڇهنب — پُچڙي.

— **چوٽي آسمان سان لڳڻ:** وڏي درجي کي پهچڻ — وڏي مرتبي وارو هئڻ.

— **چوٽي آسمان سان گسڻ:** وڏو ماڻهو ٿيڻ — وڏي عزت حاصل ڪرڻ.

— **چوٽيارو ج چوٽيارا:** ذ. صفت. چوٽيءَ وارو — چوٽيرُ. چوٽيءَ تائين ڀريلُ. چوٽيءَ وارو (تارو) پُڇڙ (تارو).

— **چوٽيانٺون:** ذ. صفت. چوٽيارو — چوٽيءَ تائين پريلُ.

— **چوٽيءَ پر ڪرڻ:** سنئون زمين تي ڪرڻ — ڪاپار جو ڌڪ

Gul Hayat Institute

اڇڻ – وڏي نقصان ۾ پوڻ – ڏاڍو پڇتائڻ.

– **چوٽيءَ تارو ج چوٽيءَ تارا:** پُڇڙ تارو.

– **چوٽيءَ تان ڪرڻ:** مٿاهين درجي تان گهٽ درجي تي پهچڻ. امير مان غريب ٿيڻ.

– **چوٽيءَ چَنڊو ج چوٽيءَ چَنڊا:** ذ. صفت. تمام نياڳو – بلڪل منحوس. نامراد. وڏو بدبخت.

– **چوٽيءَ چَنڊو هئڻ:** تمام نياڳو هئڻ. بيڪار هُئڻ.

– **چوٽيرُ ج چوٽيرَ:** ذ. صفت. چوٽيءَ رکايل – اهو ماڻهو. جنهن کي چوٽي رکيل هجي. واٺيو. مهٽو – چوٽرُ.

– **چوٽيءَ قُلُ:** ذ. ڳُهَه جو هڪ قسم (چانديءَ جو قُل. جيڪو وارن ۾ انهيءَ هنڌ هٽيو آهي. جنهن هنڌان چوٽي شروع ٿيندي آهي).

– **چوٽي ڪرڻ:** ڳَٽ ناهڻ – وارن کي ڦَٽي ڏيئي ڳُنٽون ناهڻ. حد ڪرڻ – انتها ڪرڻ. ترقي ڪرڻ – چوٽَ رسڻ. ڪنهن ڪم ۾ ڪمال کي رَسڻ. آخرين حد تي پهچڻ.

• **چوٽياريون:** اسم خاص. تعلقي سانگهڙ ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چوٽيرُ ج چوٽيرَ:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم (جنهن جي مٿي تي آيا کَنيءَ ٿين). ڏسو "چوٽي".

• **چوٽيهه:** صفت. (پرا. چُئِيسا. چَتُس – ترِنشَتُ) هڪ عدد جو نالو. (٣٤) – ٽيهه ۽ چار.

• **چوٽُ ج چوٽَ:** صفت. ڪنجوس – مرچوٽ – بَخيل.

– **چوٽاٽو ج چوٽاٽا:** ذ. صفت. ڪنجوس جو – ڪنجوس وارو.

– **چوٽائي:** ث. ڪنجوسي – بَخل.

– **چوٽي ج چوٽيون:** ث. صفت. بخيل (عورت).

• **چوپ:** ث. سنڌي ڳَجَر جو مٿيون حصو. اڪ ۾ ڏڪ لڳڻ سبب اڪ جي ڳاڙهاڻ (ٿ).

• **چوپُ:** صفت. گهٽو – تمام. گهاٽو (رنگ) – ڳُوڙهو. تار – تمتار.

• **چوپُ ج چوپَ:** ذ. پاڻيءَ ۾ بيل ڪجي ڪُوٽي. بصر وغيره جو پوکڻ وارو بيجُ.

• **چوپارَ (ڪ):** ذ. گاهه جو هڪ قسم.

• **چُوپاڪَرُ (ٽ):** ذ. گاهه جا ڏانا يا ڪانن جا سخت ٽڪر (جي جانور چٻاڙي نه سگهي ۽ وات مان ڪڍي ڇڏي).

• **چُوپاڪر (ٽ):** ذ. نڙون ڦُٽل گاهه.

• **چُوپائڻ:** مصدر. "چُوپڻ" مان متعدي بالواسطه چُوسائڻ. ڏسو "چُوپڻ".

• **چوپائي ج چوپائيون:** ث. چئن پيرن واري (ڏڳي، مينهن وغيره) ڪَٽَ – چارپائي – مَنجي.

• **چوپايو ج چوپايا:** ذ. صفت. [ف. چهار + پايَہ] چئن پيرن وارو – چوپير. جانور – ڍورُ. (هيءَ لفظ اڪثر مينهن. ڏڳي. ٻڪري وغيره لاءِ ڪم اچي). (ث). چوپائي ج چوپايون.

• **چوپَٽ:** صفت. (پرا. چوپٽو. سن. چَتُرپَتَ. چَتُرُ = چار + پَتَ = ميدان. چئني طرفن کان کُليل ميدان) چَٽُ – برباد – ناس.

• **چوپَٽُ (ل):** ذ. پهرئين برسات تي ڦُٽل سنهو گاهه.

• **چوپُ جانُورَ (ٽ):** ذ. اڻ پرندڙ جانور – ڍڳها جانُوَر.

• **چوپچو:** ث. ڳالهه ٻولهه – خبرچار – چوپولُ. عام ذڪر – ننڍي وڏي جي وات جي وائي. سُٽُس. پچا ڳاڇا.

• **چوپڙ ج چوپڙون. چوپڙيون:** ث. (سن. چَتُر = چار + پَٽَ = پٽو) هڪ قسم جي مشهور راند – چوسَر – نردبازي – چوپڙ. پرت جو هڪ قسم.

• **چوپڙ، چوپڙ:** ث. [سن. چَتُش + پَٽڪا] هڪ مشهور راند جا سارئين ڪوڏين يا ڏارن سان کيڏي ويندي آهي ۽ فقط چار ماڻهو کري سگهندا آهن. پرت جو هڪ قسم (ڪ).

• **چُوپڙڻ (ٽ):** مصدر. مهٽڻ – مَکڻ.

• **چوپڙو ج چوپڙا:** ذ. ننڍڙو ڪتاب – ڪتابڙو. ڏسو "چوپڙي".

• **چوپڙي ج چوپڙيون:** ث. (سن. چَتُرپَتَ. چَتُرُ = چار + پَتَ = ڪپڙي جو ٽڪر. تَهه) ننڍڙو ڪتاب – ڪتابڙي – ٻَنڊِي.

• **چوپڻ:** ث. چوپڙ.

• **چُوپڻُ:** مصدر. [پرا. چُوسڻ. سن. چُوش] چوسڻُ – چُوسي رَسُ ڪڍڻ – چُوسَ ڏيڻ.

– **چُوپيٽي ج چُوپيٽيون:** ث. چوپڻ جي حالت.

– **چُوپيٽي ج چوپيٽيون:** ث. چُوپڻ جي شيءِ. تيلي يا ڪانيءَ ۾ لڳل ڪٽمنڙو (جو اڪثر ٻار ڪائيندا آهن).

• **چوپو:** ذ. پوچو – ليپو – راڳو

– **چوپو ڏيڻ:** پوچو ڏيڻ – راڳو ڏيڻ – ليپو ڏيڻ.

• **چوپو:** ذ. گاهه جو هڪ قسم. ول جو هڪ قسم (جنهن جو ساڳُ رڌي کائجي).

• **چُوپو ج چُوپا:** ذ. (سن. چوش = چُوشڻ) چُوپڻ جي حالت. چُوسَ. چُوپڻ جي شيءِ – چوسو. ڏائي – چَکِڙَ. ڪمند يا

Gul Hayat Institute

ڳني جو چُوسڻ ڪانپوءِ بچيل ڦوڳ – چُوتو. ڳاھ جا چوتا (جي پوڙهو مال نہ کائي سگهي). اولڙ. ڪَٽ جي ٻانهيَن – سيرون ۽ پيرونءِ جي گهڙيل پچڙي. ونئري جو عَيبُ – وڏ.

– **چُوپا ڪيڻ:** وڏون ڪيڻ – عيب جوئي ڪرڻ. بچڙيءَ نظر سان ڏسڻ – نفرت ڪرڻ.

– **چُوپا ڪرڻ:** چُوتا ڪرڻ. ٽُڪاري ڇڏڻ. پوڙهي جانور جو گاھ کائي ڏانا وغيره ڇڏي ڏيڻ.

• **چوڄ ج چُوڄ:** ذ. ننڍو شڪرو (هڪ شڪاري پکيءَ جو قسم).

• **چوڄ:** ث. سُکُ. چاھ. ٻيڪو – سوچ – ويچار – سمجھ.

– **چوڄ ڪرڻ، ماڻڻ:** مزا ماڻڻ – عيش ڪرڻ. سُک ماڻڻ.

• **چوڄڻ ج چوڄڻيون (ل):** ث. صفت. عقل واري – ڏاهي – سمجھ سوچ واري.

• **چوڄ ج چوڄون:** ث. اهو ڪم يا گفتگو جنهن ڪان ٻئي ماڻهوءَ کي چڙ اچي – چرچ. تهمت – اِلزام (ڪ). آتومان – گمان (ڪ). ڪاٽُ.

• **چوچاءُ (چوچوءُ) ج چوچاءَ:** ذ. ڳالھ ٻولھ – گفتگو. سفارش – پارت _ ٻئي ڪان چوراڻڻ جي حالت.

– **چوچاءَ ڪرائڻ:** سفارشون ڪرائڻ – پارتون ڪرائڻ.

• **چوچرو ج چوچرا:** ذ. بهتان – الزام. چرچ. بدنام ڪرڻ لاءِ گلا. حرڪت. دشمني.

– **چوچرائي:** ذ. صفت. بهتان مڙهيندڙ – چرچ ڪندڙ. بدنام ڪندڙ.

• **چوچڙو ج چوچڙا:** ذ. [سن. چرتُ = ٻارڻ] شعلو – ڇپي. اُمازي. (صفت). ساڙيل – حاسد – ڪچڙو. تيسنر.

• **چوچڙي ج چوچڙيون:** ڇپي. سنهڙي ٻرندڙ ڪاٺي (جنهن سان بتي يا ڏيئو ٻارجي). چُڻانتي. اُمازي.

– **چوچڙي ڏيڻ:** باھ ڏکائڻ – باھ ڏيڻ. چيڙڻ – چيڙائڻ. ٽريل جهيڙي کي مچائڻ. صفا ڇڏي ڏيڻ. "مان ماريي کي چُچڙي ڏئي سازيان".

– **چوچڙي لائڻ:** باھ ڏکائڻ. جهيڙو مچائڻ. چيڙائڻ. جهيڙي کي زور وٺائڻ.

– **چوچڙي لڳڻ:** باھ لڳڻ. خار اچڻ – ڪاوڙ لڳڻ – چڙڻ – ڪاوڙجڻ "مان ڪجھ ٿو ڪچان تہ هن کي الائي جو چوچڙي لڳي ٿي وڃي".

• **چوچڪو ج چوچڪا (ڪ):** ذ. صفت. ننڍڙو (ٻار) – ننڍڙو.

• **چوچو ج چوچا:** ذ. ڪوڙو فرياد. بُهتان – الزام. فساد – رَڳڙو – معاملو. ڦڏو. چُسَر – حرڪت.

• **چَو چَو:** ذ. چوچاءُ. هَر هَر چوڻ جي حالت – چور پچور. سفارش – پارت. ڏسو "چوڻ".

– **چَوچَو پيٽ پوڻ:** چوڻ چوائڻ جو اثر نہ ٿيڻ – ٺُڪ لعنت تي هري وڃڻ.

– **چَوچَو ڪرڻ:** چوچاءُ ڪرڻ – گهڻو چوڻ. هَرهَر ٽوڪڻ. ذري ذري ساڳي ڳالھ چوڻ.

• **چوچو ج چوچا:** ذ. صفت. ننڍڙين ۽ پنبڙين ڪُنَّلَ اکين وارو – چُنجهو. ميَاري – ڪاٺياڙو (ڪ). چوچڙي – چٺانتي (ت).

• **چوچائي:** ث. اکين جي چُنجهائي – چنجهائپ.

• **چوچرا:** چوائڻ – سفارش ڪرائڻ.

• **چوچي ج چوچيون:** ث. (سن. چُنجهُ) چُٺانتي – چُچڙي. ٻبي جي ٻوند.

– **چوچيون سورڻ:** چوچڙي ڏيڻ – جهيڙو جاڳائڻ.

• **چودرو:** اسم خاص. ٽنڊو محمد خان ۾ وارھ تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **چودري، چودرِي:** ذ. صفت. (پرا. چڪڏرئو. سن چڪر + ڏرنڪ) ڳوٺ جو مُکي يا وڏيرو.

• **چودڪي ج چودڪيون:** ث. ٻوڏڪي – ريجڪ – پورُ.

• **چوڏارُ:** ظرف. چوطرف – چئني پاسي – چوگرد – چوفير.

– **چوڏاري:** ظرف. چئني طرفن ڪان – چوطرفو – چوگرد – چوفير.

• **چوڏاري:** ذ. ٻوٽي جو هڪ قسم (ننڍڙو ٻوٽو. جبل تي ٿئي).

• **چوڏس ج چوڏسيون:** ث. (سن. چَتُر + دسي) چنڊ جي چوڏهين رات – ٻورن ماسي.

• **چوڏنهن:** صفت. (سن. چتر دشن) چوڏهن – (هڪ عدد. ڏه ۽ چار) – (۱۴).

• **چوڏول ج چوڏولون:** ث. (سن. چتُر = چار + ڊولہ. ڏلُ = لڏڻ) چئن پينگهن سان ڦرٽي (جنهن ۾ ويهي هيٺ مٿي لڏبو ۽ ڦربو آهي). وڏي ڏولي (جنهن کي چار ڪهار کڻن. اڪثر راڻين جي لاءِ ڪم اچي).

• **چوڏها (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چوڏهن:** صفت. هڪ عدد جو نالو (۱۴). ڏسو "چوڏهن".

Gul Hayat Institute

• **چوڏهن چارو:** ذ. صفت. چوڏهن چارن وارو. "چوڏهن چارو ڪَچڙو" گهڻين واٽن وارو — گهَڻ واسطو — گهڻن ڏنڌن وارو.

— **چوڏهَنْ خانوادا:** ذ. چئن پيرن جي سلسلي مان نڪرندڙ بزرگ ۽ انهن جا طريقا (عياضي، ادهمي، هبيري، حبيبي، عجمي، طيفوري، عرضي، سقطي، جنيدي، گاذروني، طوسي، سهروردي، فردوسي).

— **چوڏهن طَبَقَ:** چوڏهن — چوڏهن دنيائون — ست زمينون، ست آسمان.

— **چوڏهَن طَبَقَ ڏسڻ:** پورو گِياني ٿيڻ — ڪامل ٿيڻ.

— **چوڏهَن طَبَقَ روشن هئڻ:** سڀ ڪجهه ڄاڻڻ.

— **چوڏهين طَبَقَ روشن ڪرڻ:** ڪامل بنائڻ — سڀ منزلون طئي ڪرائڻ.

— **چوڏهُون:** صفت. سلسلي ۾ تيرهن کان پوءِ 14 جو عدد قطاري (چوڏهون نمبر).

— **چوڏهين ج چوڏهيُون:** چَندَ جي چوڏهين تاريخ — پُورَن ماسي.

— **چوڏهيَن جو چَنڊُ:** ذ. ماه ڪامل. بدر. (صفت). تمام سهڻو.

— **چوڏهيو ج چوڏهيا:** ذ. صفت. چوڏهن هنر ڄاڻندڙ — حرفتي — چالاڪ — بدمعاش.

• **چوڏيل ج چوڏيلُون (ت):** ث. چوڏولَ — چئن پينگهَنِ واري ڦرڻي. ڏسو "چوڏول".

— **چوڏيل تي چاڙهڻ:** متي گهمائڻ — گهڻو ڦيرائڻ ـ عزت وڌائڻ — شُهرت وڌائڻ — مشهوري ڪرڻ.

• **چوڙا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چوڙو ج چوڙا (ڪ):** ذ. نڍو ڪڏو — چڊو — ڏبو.

• **چورَ:** ث. [پرا. چُورْ. سن. چُورْڻ + ڪَهُ] چورڻ جي حالت. چُرَ — چُورَتِ (چُرتِ). هُشي — چُرچَ. تَحرِيڪ — حَرْڪَت — اشارو.

— **چورَ پچورَ:** ث. چُر پُر — حرڪت — ڳالهه ٻولهه. يادگيري — ياد ڏيارڻ جو سلسلو.

— **چورَچَڪورَ:** ث. چورَتَ — هُشي — چُرچَ.

• **چورُ ج چورَ:** ذ. صفت. (پرا. چورو. سن. چور) چوري ڪندڙ — پرائي شيءِ لِڪي ڇِپي کڻي وڃڻ وارو. دُزْد. چوراٽيو. ڪاٽِڪو — ڳُجهه ڳُوهه ۾ پرائي شيءِ کڻي وڃڻ وارو.

— **چوراٽو، چوراٽيو ج چوراٽا، چوراٽيا:** ذ. صفت. چورُ — چوريءَ جي ڪم کان واقف — چورٽو. ڏسو "چور".

— **چوراڪاري ج چوراڪارِيُون:** ث. چوري — چوري چڪاري. چورين جي ڏَمَ. عام جام چوريون ٿيڻ جي حالت.

— **چوراٺو ج چوراٺا:** ذ. صفت. چورَن جو — چوريءَ جو. چوري ڪيل — چورايَلُ (مال سامان وغيره).

— **چوراٺي باهِ:** ث. ٽورڙي باهه — جهڪي باهه — ٽِمڪندڙ باهه (جيڪا چورَ جهنگل ۾ لِڪِي ڇپي ٻارين).

— **چورُ تپُ:** ذ. رات جو ايندڙ تَپُ.

— **چورِٽو ج چورِٽا:** ذ. صفت. چور — وڏو چور — بدمعاش — چوري ڪرڻ جو ماهِر.

— **چورُ چَڪارُ ج چورَ چَڪارَ:** ذ. صفت. چوري ڪندڙ — چوراٽو.

— **چورُ خانو ج چورخانا:** ذ. چورن جي لڪڻ لاءِ ڳجهي جاءِ. ڳُجهو خانو (ميزَ يا پيٽي وغيره جو).

— **چورُ دروازو ج چور دروازا:** ذ. ڳُجهو دروازو. لِڪَلُ دروازو. قلعي وغيره جو ننڍڙو دروازو. ڳُجهي جاءِ.

— **چورُ ڏندُ:** اُهو ڏند جيڪو آڏو ڦڏو يا ٻئي ڏند جي پاڙ مان ڦٽي نڪري.

— **چورُ ڏِڀِي:** گهوڙي سُوار چور. چورن جو ٽولو (جو گهوڙن تي چڙهي چوريُون ڪري).

— **چورِڪو ج چورِڪا:** ذ. صفت. چورجو. چورَ وارو. چوريءَ جو.

— **چور ڪَپَ:** ث. ڏِٻِڻ.

— **چور لَڪُ:** ذ. سنهڙو دَرو يا لَڪُ — جبلن جي وچ ۾ تنگ ۽ مُنجهيَل پيچرو.

— **چورنِ مَعان مورُ:** اصطلاح. چورن جي بہ چوري ڪندڙ. وڏو چور. ٺڳن سان بہ ٺڳي ڪندڙ. وڏو بدمعاش. تمام سياڻو چور.

— **چورُ لَنگُ، لَگُ:** ذ. بيماريءَ جو هڪ قسم (جا چوپائي مال کي ٿئي، جنهن ۾ چوپايو مالُ چُري پري نہ سگهندو آهي).

— **چوري ج چوريُون:** ث. بنا موڪل شيءِ کڻڻ جي حالت. لِڪي ڇِپي ٻئي جي شيءِ کڻي وڃڻ جي حالت. سرقو. چورائڻ جي حالت. چوراڪاري.

— **چوريلو ج چوريلا:** ذ. صفت. چورجو — چوراٺو.

— **چوري چَڪاري:** ث. چوري. چورين جي ڏُمَ چوري وغيره.

• **چُورُ:** صفت. (پرا. چُورُ. سن. چُورْڻُ) پِيتل — چورو ٿيل. ذرا ذرا ٿيل — پَگهَل — ٽُٽَل — چِڪْنا چُور — ٽُڪل — ڪُٺهيَل — هَڃيَل — هِيسيَل — مدهوش — مَتوالو — ورتَلُ (نشي ۾). غرق — ٻُڏَلِ (خيالن ۾).

Gul Hayat Institute

— **چُور ٿيڻ:** ٻيسجي وڃڻ – چُورو ٿيڻ – اٽو ٿيڻ. ٿڪجي پوڻ. نشي ۾ السوٽ ٿيڻ.

— **چُورُ چُورُ:** ذ. ڀُڪا ڀُڪا – ذرا ذرا – پُرزا پُرزا – پور پور.

— **چُور ڪري ڇڏڻ:** ناس ڪرڻ – چَٽ ڪرڻ نشي ۾ غرق ڪري ڇڏڻ.

• **چوراسُ ج چوراسَ:** ذ. ڪمر پٽي ۾ پيل ڇلو (جنهن ۾ تلوار جو مياڻ مٿهيل هوندو آهي). (صفت). چَورَسُ – چوياسو – چئن پاسن واري شڪل جنهن جا چارئي پاسا هڪ جيترا هجن.

— **چوراسي:** ٿ. چوڪنڊي – چوپاسي (شڪل). (ظرف). چوطرف. (ٿ). ڳڻتي.

• **چوراسي (چورياسي):** صفت. (پرا. چُئُراسِي. سن. چَتُرشيت) هڪ عدد جو نالو (٨٤) – اسي ۽ چار – چار ايڪا اٺ ڏهاڪا.

— **چوراسي پَنڌ:** ذ. هندن جي عقيدي موجب چوراسي جوٽيون.

• **چورا ڪورا:** ٿ. ڳڻتي – بيقراري – فڪر – آنڌ مانڌ. انتظار – هُر ڪُر.

— **چورا ڪورا ٿيڻ:** خيال ٿيڻ – ڳڻتي ٿيڻ – فڪر ٿيڻ. هُر ڪُر ٿيڻ – انتظار ٿيڻ.

• **چورانوي:** صفت. هڪ عدد جو نالو. (٩٤) نَوي ۽ چار – چار ايڪا نَوَ ڏهاڪا.

• **چورائڻُ:** مصدر. (پرا. چوراوي. سن. چور + آپَي) چوري ڪرڻ. چوري ڪري کڻي وڃڻ. لِڪائڻ – تِڳائڻ – ڳُر ڪرڻ. ڇُهڻ (پاڻي).

— **چورائُو:** ذ. صفت. چوراڻلُ – چوريءَ جو.

• **چورٻٽي:** ٿ. پاڻيءَ جي پکيءَ جو هڪ قسم.

• **چورَٽَ ج چورٽون:** ٿ. چُرَچَ – چورَ – حرڪت. هُشي. بَرغلاءُ. ڏسو "چورڻ".

• **چورَٽَ ج چورٽُون:** ٿ. چانٽُ.

• **چَورَسِ ج چَورَسيُون:** ٿ. (پرا چَئُرَسُو. سن. چَتَرُسرَ) چوڪنڊو (جنهن جا چارئي پاسا ۽ چارئي ڪُنڊون هڪ جيتريون هجن).

• **چَوُرَسُ ج چَوُرَسَ:** ذ. اها شڪل جنهن جا چارئي پاسا هڪ جيڏا هجن ۽ ڪُنڊون گونيون هجن – چوراسي شڪل – چوڪُنڊو. ڏسو "چَورسِ".

• **چورسو ج چورسا:** ذ. مُترڪي جو هڪ قسم (جو سونارا ڪم آڻين). بيل گاڏيءَ ۾ ڪم ايندڙ هڪ ڪاٺيءَ جو نالو.

• **چَورِسي ج چورِسيُون:** ٿ. واڍن جو هڪ اوزار – ڪاٺ تي چِٽ ڪڍڻ يا سَلَ ڪڍڻ جو هڪ اوزار. ڳنڌي (ٿ).

• **چورمو ج چورما:** ذ. (پرا. چُورِئُو. سن چُورْڻ) ڪُٽِي (گيهه ۽ کنڊ ۾ ڳوهيل ماني) – چُوري – مليدو. لذيذ کاڌو. سٺيو طعام.

• **چُورَنُ ج چُورَنَ:** ذ. (پرا. چُورِئُو. سن چُورْڻ) ڇورو – سُنوف – ڀورو – پائوڊر.

• **چُورَنگُ ج چُورَنگَ:** ذ. صفت. چئن رنگن وارو. پهلوان – جوانمرد. "چنيسر چورنگ، ٻه رنگو لوڪ ٻيو".

• **چُورَنگي ج چُورَنگيُون:** ٿ. ٻيڙيءَ کي هلائڻ ۽ ڦيرائڻ لاءِ هڪ ڪاٺي – اولو – ڳَنُ. ٻيڙيءَ مان پاڻيءَ ڪڍڻ جو ڪستو.

— **چُورنگي واتيو:** ذ. صفت. وڏي وات وارو.

• **چُورَنُوالو:** اسم خاص. تعلقي اُٻاوڙي ۾ ديهه جو نالو.

• **چورڻُ:** مصدر. (پرا. چُورِئُو. سن. چورْڻ) سيرڻ – سورڻ – ريڙهڻ. ٻَري ڪرڻ – ڏ ڪڻ – هَٽائڻ. ڳُهلڻ. چُر پُر ۾ آڻڻ – حَرڪت ۾ آڻڻ – تَحرَڪ ڏيڻ. چيڙڻ – چيڙائڻ. چُرچَ ڏيڻ. ڀِڙڪائڻ – بَرغلائڻ. آهستي آهستي هلائڻ. وَڄائڻ (ساز).

• **چُورَڻُ ج چُورَڻَ:** ذ. (پرا. چُورْئُو. سن. چورْڻ) ڇُورو – ڀُورو. سُنوف. پيٺَل شيءِ. ڪَٽيل دوا. ڦَڪي.

• **چورو ج چورا (ل):** ذ. چولو.

• **چُورو ج چُورا:** (پرا. چُورِئُو. سن چُورْڻ) پورِيَل يا ڪُٽيل شيءِ. ڪُٽو – پورَ – ڀورو. ڪُتِر (سوپاريءَ جي). چورمو – ڪُٽِي – چُوري. ٺوٺارين جي اصطلاح ۾ سنهون لُوڻ. ڪُڪُڙ جو ٻچو – چُوزو. ماٺيءَ جو چوٿون يا اٺون حصو (ڪ).

• **چوري ج چوريُون:** ٿ. ننڍڙي ٻار جو چولو يا چولِڙي. ڪنجرو.

• **چَوري:** ٿ. هڪ قسم جي ٻوٽي جو نالو.

• **چُوري ج چُوريُون:** ٿ. (سن. چورْڻڪا) ڪُٽيل گيهه. کنڊ ۽ ماني – ڪُٽِي. چوڏي.

• **چوڙُ (ل):** ذ. ڪنو پاڻي (جو مينهَن جي وهڻ ڪري خراب ٿي ويو هجي ۽ مال وغيره جي پيئڻ لائق نه هجي).

• **چَوڙُ، چَوڙُ ج چَوڙَ چَوڙَ:** ذ. دوا طور ڪم ايندڙ ٻج جو هڪ قسم (جو خاص ڪري اکين ۾ ڏبُ طور ڪم اچي) – چوڻُ.

— **چوڙُ چَپَٽُ:** ذ. صفت. چَٽ – ناس – نابود – برباد.

Gul Hayat Institute

- **چُوڙَ جِ چُوڙُون:** ث. ڪانيءَ جي ڇيڙي واري سنهي گهڙيل پُچڙي جا ڪنهن سوراخ ۾ پوي (ڪٽ، درَ وغيره جي چُوڙَ).
- **چُوڙ:** ث. عاج، ڪافُور يا چاندي وغيره جا ڳنڍيل چوڙا، جي ڪارائي ڪان ٺُونٺ تائين هجن. اُلهي ڪُلهي ٻانهين، چيلهه جي پرواري جاءِ (جنهن تي ٻار ڪڇجي) — ڪُڇ — ڍاڪ. ٺُونٺ وانگر جبل جي چُڪَ يا چوٽي (ڪ). پرت جو هڪ قسم (ڪ).
- **چوڙا:** اسم خاص. سمن جو هڪ نسبي نالو.
- **چُوڙَٽ جِ چُوڙَٽُون (ت):** ث. دروازي جي طاقت جي چُوڙَ.
- **چُوڙَڪ جِ چُوڙَڪَ:** ذ. رڍ يا ٻڪريءَ جو لڙڪو.
- **چُوڙَ ڪُنڊِي جِ چُوڙَ ڪُنڊِيُون:** ث. ڪُنڊي مينهڻ جو هڪ قسم (جنهن جا سڱَ چُوڙي وانگر تمام گهڻو گول ٿين).
- **چُوڙِڪِي (ٿ):** ث. ٻڪريءَ جي ڳڇيءَ وارو ٽي چار انچ ڊگهو چمڙو.
- **چَوڙَنگ جِ چَوڙَنگَ:** ذ. چوپائي مال جي بيماريءَ جو هڪ قسم (جنهن ۾ چوپائي جي ٽَنگُنِ جو سَتُ ڇڏائي وڃي). رڍ يا ٻڪريءَ جون چارئي ٽَنگُون تلوار جي هڪ ٿي ڌڪ سان ڪَپڻ جي حالت (تلوار جي تيزي معلوم ڪرڻ لاءِ).
- **چوڙِڻُ (چوڙَڻُ):** مصدر. (سن. چِلْ = چُڙڻ) ڪم آڻڻ — استعمال ڪرڻ — پائڻ — پَهرڻ — هَنڊائڻ (ڪپڙو وغيره).
- — **چوڙ جِ چوڙُون:** ث. جَٽاءُ — جهالو — ڪپڙي جي سانده پائڻ جو عرصو.
- — **چوڙائڻ:** مصدر. "چوڙڻ" مان متعدي بالواسطه پارائڻ — پهرائڻ.
- — **چوڙائُو:** ذ. صفت. جهَلائُو — جهالُو — جَٽاءُ ڪندڙ. مضبوط.
- — **چوڙَ ڏيڻ:** جَٽاءُ ڪرڻ — گهڻو جهلڻ (ڪپڙو).
- — **چوڙِڻُ مائڻ:** اوڍڻ — استعمال ڪرڻ — پهرڻ (ڪپڙو لٽو). ڪائڻ ڪپائڻ — عيش ڪرڻ.
- **چَوڙو جِ چوڙا (ل):** ذ. سُورَ — درد — ڏُکُ "چانگن چوڙا وجهن وچوڙا" (جام خان).
- **چَوڙو جِ چَوڙا:** ذ. صفت. (چَڪْرَ + رَ + ڪَ) ڪُشادو — ڪُليل — ويڪرو. وڏو.
- **چِوڙو جِ چِوڙا (ل):** ذ. لوهارڪي ڪم جو هڪ اوزار (جو ڪوڏارين ٺاهڻ يا گسائڻ جي ڪم اچي). (ث). چِوڙي جِ چِوڙِيُون.
- **چُوڙو جِ چُوڙا:** ذ. (سن. چُوڏَڪَ) ٻانهن ۾ پائڻ جي ڳَهُ جو هڪ قسم (جو عاج، شيشي، ڪافُور يا ڌاتُو مان ٺهي). ڪانچ يا سَلوار جي ٻَنهيُنِ وٽان چُڙَ (جنهن ذريعي ٻُنهِيُون مُرئي ڪي وٺي بيهنديون آهن). وَڪَڙُ — پيچُ. ڪَڳِڙِي.
- — **چوڙا چاڙهڻ (ت):** دٻ پٽائڻ — سوڙهو گهُٽڻ. آڪيڙا چاڙهڻ — تنگ ڪرڻ.
- — **چوڙا لاهڻ:** عيب ثواب پڌرا ڪرڻ. لاڪ لاهڻ — فَوتيءَ جو سوڳُ ڪرڻ.
- — **چوڙيتي:** ث. صفت. چُوڙيرِي — چوڙِيُنِ واري.
- — **چُوڙيرِي جِ چُوڙيرِيُون:** ث. صفت. ٻانهين چڙهيل عورت — چُوڙِيُنِ واري عورت.
- — **چوڙيل (ت):** ث. صفت. چوڙِيُون پائيندڙ. ڏائِڻ — نياڳِي — چَنبي.
- — **چُوڙيلو جِ چوڙيلا (ت):** ذ. صفت. ڊگهن وارن وارو.
- — **چُوڙيلِي:** چُوڙِيُن واري عورت. "چوڙيلِيءَ ڪُنوار جو، چوڙو ڀڳو رات" (مرثيه).
- **چَوڙِي جِ چَوڙِيُون:** ث. چاٺِڙِي گهِڻِي. هَرڻ يا ٻڪري وغيره جي گوشت جو ٽُڪرُ. سخت مِٽي (ت).
- — **چَوڙِي پَٽُ:** ذ. صفت. ڏاڍو مڙس — بهادر.
- **چُوڙِي جِ چوڙِيُون:** ث. (سن. چُوڏَ + اِڪا) ڳَهُ جو هڪ قسم — ڪَنگِڻِي. ڪنهن لوهي اوزار جو پيچُ. جنبيءَ چڙهيل ڪاني وغيره جي چُوڙِي.
- — **چُوڙيگَرُ جِ چوڙيگَرَ:** ذ. صفت. چوڙِيون ٺاهيندڙ. ٻانهِيُون ٺاهيندڙ. ڏَنڊُ — چَٽِي — ڄُرمانو.
- — **چوڙِيون پائڻ:** عورت بڻجڻ — بي همت ٿيڻ — نازڪ بندن ٿيڻ.
- **چُوڙيرو جِ چُوڙيرا:** ذ. صفت. چَٽُ پهريندڙ — ڪَلَنگي وارو — ڇُڳيرُ — طُرّي وارو — موڙ وارو.
- **چُوڙيگَرَ:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.
- **چُوڙيل (ت):** ث. صفت. ڏائِڻ. ڪم بخت — چنبي — نِياڳِي — نحس.
- **چوڙِيُو:** اسم خاص. تعلقي ننگرپارڪر ۾ هڪ ديهه جو نالو.
- **چُوزُ جِ چُوزَ:** ذ. [ف. چُوزه] باز جو هڪ سال عمر وارو ٻچو. ڪڪڙ جو ٻچو — چوزو. (صفت). سهڻو — حسين — خوبصورت. ڳڀرو.
- — **چُوزَٽُ ٿيڻ:** ننڍين عمر جو بنجڻ. ڳڀرو ٿيڻ.
- **چُوزو جِ چُوزا:** ذ. [ف. چُوزه] ڪڪڙ جو ٻچو. (صفت).

Gul Hayat Institute

سهڻو — حسين — ڳڀرو — نوجوان — لاسُڙيات.

• **چُوسَ:** ث. [سن. چُوشُ] ذائقو — چَشڪو — سواد — چاهُ — چَش — مزو — لطف — لذت — هيرَ — عادت — کير يا پاڻي وغيره کي وات سان ٽورو ٽورو ڪري چِکڻ.

— **چوسَ پوڻ:** چَشڪو پوڻ. هيرَ پوڻ — عادت پوڻ. عادت ٿيڻ.

• **چَوسَارَ چوسَر:** ث. (پرا. چئُسّلئُو. سن. چَتُسّارِ) راند جو هڪ قسم (جا ڪوڏِيُن ۽ سارِيُن (ڳوٽن) سان رهبي آهي).

• **چَوسالُ، سالو:** ذ. اهو گهوڙو جنهنَ کي ٻهريان چار ڏند چاوَلَ هجن — چئن سالن عمر جو گهوڙو.

• **چَوسَٺِ:** صفت. (سن. چَتُرُ + شَشْٽ) چوهٺِ (٦٤) — سٺ ۽ چار — چار ايڪا ڇهه ڏاڪا.

• **چَوسَر:** ث. چوسار — راند جو هڪ قسم. ڏسو "چوسار".

• **چُوسِلو ج چُوسِلا (ل):** صفت. چِپِيَلُ يا سَنهڙي مُنَهن وارو.

• **چُوسِڻ (چوسَڻ):** مصدر. [سن. چُوشَنَ. چُوشَ = چُوسڻ] ڪنهن شيءِ جي وات سان رس ڪڍڻ — رَسُ چِکڻ. چُوپِڻ. چُهڻ (رت يا رس).

— **چُوسَ:** مصدر. "چوسڻ" مان اسم. چوسڻ جي حالت. چِڪَ (وات جي).

— **چُوساڪَڙُ (ت):** ذ. صفت. چُوسيندڙ. چَٽو ڪندڙ — چَٽِرُ — ريزڪي شيون واپرائيندڙ.

— **چُوسِرُ ج چوسِرَ (ت):** ذ. صفت. چُوسيندڙ — چُوساڪڙ — چٽو ڪندڙ — لالچي.

— **چُوسِڪو (ل):** ذ. کير ڏائڻ جو چَپِڙ ڪو يا چُوس.

— **چُوسِلُ ج چُوْسِلَ (ت):** ذ. صفت. چُوساگَڙُ. مِناڻُ ڪائيندڙ.

• **چُوسو ج چُوسا:** چگو چوکو کاڌو. مِناڻ يا چَهراڻ وارو طعام. چَٽو. هيرَ. چَشڪو (ت) ٽوري پاڻي وارو ڪُوهه (ٿ).

• **چُوسو ڪرڻ:** چَٽو ڪرڻ — آٽُ پَٽُ واپرائڻ — شَيُون ڪائڻ.

• **چَوسُولُ ج چوسُولَ:** ذ. اهو هنڌ جتان چار رستا نڪرن. چئن رستن جي ڦٽڻ يا گڏجڻ جو هنڌ. چَوراهو — چَونڪُ — چَوواٽو.

• **چوسو:** ذ. چئن سَونِ ڏاڳن واري تاڃيءَ مان ٺهيل ڪپڙو. ڪپڙي جو هڪ قسم (جنهن مان ننڍڙن ٻارن جا ڪپڙا ٺهن). ننڍڙو ٽوال. رڱيل پوتڙو (ٿ). لانگوٽو (ت).

• **چَوطاقُ ج چوطاقَ:** صفت. چئن طاقن سان (ظرف). پَلِيءَ پر — سَنئَين جوتِي.

— **چوطاق وجي ڪرڻ:** پَلِيءَ پرِ سئُون سڌو ٿي ڪرڻ.

• **چوغو ج چوغا:** ذ. [ف. چوغه] ڊِگهي ڪوٽ جو هڪ قسم. لَبادو — فَرَغَل — فَرْڳَل.

• **چَوقالَ (ٿ):** ث. اُٺ جي پَجڻ جو هڪ نمونو (چَئِنِي پيرن سان تکي ڊوڙَ).

• **چَوقَرو:** ذ. صفت. چئن ڦَرَن يا نوڪُنِ وارو. وڏو ڳرو.

• **چَوليرُ:** ظرف. چوڌاري — چوطرف — چوگرد — آسپاس.

• **چوڪَ ج چوڪُون:** ث. چُونگَ — چُونْگَرِ ـ ڪُجَ — چُرَ — حرڪت — چُرچَ.

— **چوڪَ ڏِيڻ:** ڪانيءَ وغيره سان ڪُچ ڪرڻ. چونگ ڏيڻ.

— **چُوڪِرُ ج چوڪِرَ:** ذ. صفت. چوڪُون ڏيندڙ. چُرچَ ڏيندڙ — هُشيِ ڏيندڙ.

• **چُوڪَ ج چُوڪُون (ت):** ٿ (پرا. چُڪَّ. سن. چْيَت) چُڪَ — غلطي — خطا — قُصُور. ڏسو "چُڪ".

— **چُوڪِٽو:** ذ. بي وقوف — بي عقل.

• **چُوڪُ (ت):** ذ. مَقعد. ويهڻ جي جاءِ ـ ويهَڪَ.

• **چوڪاٺُ ج چوڪاٺَ:** [سن. چَتُش] دروازي جو چَونڪُ — دَرِيُن ۽ دروازَنِ وغيره جو ٻاهريون چئن ڪاٺين جو فريمُ.

• **چَوڪَٺُ ج چَوڪَٺَ:** ذ. دروازي جو پاسن وارو چَونْڪَ. چوڪاٺُ. ڏسو "چوڪاٺ".

• **چَوڪِ چَنْبو ج چوڪَ چنبا:** ذ. صفت. سخت نياڳو — چنڊالُ — وڏو بدبخت.

• **چُڪَرُ ج چُوڪَرَ:** ذ. نوڪر — چاڪَرُ — نوڪرن جو نوڪر — غلامڙو. "چاڪرنِ اڳيان چُوڪَرُ".

• **چوڪَرُ ج چوڪَرُون (ڪ):** ث. ٽورو ڪير ڏيندڙ چوپائي — وِهڪي رِيل — ڪانگهاري (ڪانگهاڙي). چُٺاڪ.

• **چوڪَرُ ج چوڪَرَ (ت):** ذ. چوڪِڙو — ٽورو ٽَڪُ.

• **چوڪِڙڻ (ڪ):** مصدر. ڏَهڻ.

• **چوڪِڙو ج چوڪِڙا:** ذ. ٽَڪُ — ٽڪاوَٽُ. ڏک — سُور — تڪليف.

— **چوڪِڙو پَجڻ، لاهڻ:** ٽَڪ لاهڻ. آرام ڪرڻ.

• **چَوڪِڙو ج چوڪِڙا (ٿ):** ذ. ڳَهُ جو هڪ قسم. لغام (ٿ).

• **چَوڪِڙي ج چَوڪِڙِيُون:** ث. چَئن (ماڻهن) جو ميڙ "چنڊالن جي چوڪڙِي". ڪچهري — محفل. چار ايڪڙ زمين. تاسَ جي پتي جو هڪ رنگ (اِيٽَ) چَونْڪِڙي.

• **چَوڪَسُ:** ذ. صفت. (هہ. چَو = چار + ڪَسَ = جاچ. سن.

Gul Hayat Institute

چَتُر + ڪَشُ) جاسوس – نگهبان – راکو – چاري. خبرداريءَ سان جاچ جوچ ڪندڙ. ڳُجهہَ ڳوهہ ۾ ڳولا ڪندڙ. خبردار – هوشيار – سُجاڳ.

– **چوڪسي ج چوڪسيون:** ث. نظرداري – سنڀال – نگهباني – چوڪيداري – چاريو – خبرداري – هوشياري – سُجاڳي. ڏسو "چوڪس".

– **چوڪسي ڪرڻ:** سنڀال ڪرڻ – نظرداري ڪرڻ – هر وقت نظر ۾ رکڻ.

• **چَوڪُندو:** (سن. چَتُشڪوڻ. چَتُرُ = چار + ڪوڻَ = ڪُنڊو) چئن ڪُنڊن وارو.

• **چوڪڻ:** مصدر. چُونگهڻ – چُپائڻ – ڏهڻ (چوپائي).

• **چوڪو ج چوڪا:** ذ. (پرا. چَتُڪڪُ امر. سن. چَتُشڪُ + ڪَرُ) ليپي ڏنل جاءِ جتي (هندو) ويهي ماني کائين. رَڌڻو. چونڪو پوچو – پوجي. ڏهائي (ل).

• **چُوڪو:** (ف. تُرشڪ) پاجيءَ جو هڪ قسم (پالڪ جهڙو پنن جو سواد کٽو). ٽيٽ جو سنهڙو آواز.

– **چُوڪو ٿيڻ (ت):** اپرو ٿيڻ – ڏهرو ٿيڻ – ڳَري ڪَندا ٿيڻ.

• **چَوڪي ج چوڪيون:** ث. (سن. چَتُشڪَ) سنڀال – نگهباني. پهرو – چَونڪي. پهريدار جي ويهڻ جي جاءِ – ناڪو – ٿاڻو. ڪنهن بہ درگاهہ تي مُجرو پرڻ يا ڪلام پڙهڻ جي رسم. نانڪ شاهہ جي ڪلام پڙهڻ جي رسم.

– **چوڪي پرڻ، ڏيڻ:** ڪنهن درگاهہ وغيره تي سلام پرڻ ۽ ڳائڻ وڄائڻ جو مجرو ڪرڻ.

– **چَوڪيدارُ ج چَوڪيدارَ:** ذ. صفت. چوڪي ڏيندڙ – پهريدار – نگهبان – سنتري – راکو – مُحافظ – پاسبان.

– **چَوڪيداري:** ث. پهرو – رکوالي – سنڀال.

• **چُوڪي ج چُوڪيون (ڪ):** ث. مَڇيءَ جو هڪ قسم (بنا ڇلرن. پيٽ اڇو. پٺ تي ڪارا ليڪا ۽ اندران ماس ڪارو. قد هڪ ڪان بہ فوٽ).

• **چوڪَ:** ث. جاچ – چَڪاس.

• **چوڪا:** ذ. [چوڪو ج چوڪا] (پرا. چوڳا. سن. چوڪَشُ) هميشه جمع ۾ ڪم ايندڙ لفظ. جانور.

• **چوڪارڻ (ل):** مصدر. ڳالهہ ٻولهہ ڪرڻ ڪُڇڻ – پُڇڻ.

• **چوڪائڻ (ڪ):** مصدر. چوڪي خاطر آزمائڻ – پرکڻ – آزمائڻ. پڪو ڪرڻ. پاڻ کي چوڪو ثابت ڪرڻ. پاڻ موڪڻ – پاڻ ملهائڻ.

• **چوڪنڊو:** اسم خاص. تعلقي گهوڙاباريءَ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چَوڪنڊي:** اسم خاص. تعلقي دادو ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چوکڻ:** مصدر. جاچڻ – چڪاسڻ. پرکڻ. سنڀالڻ.

• **چوکو ج چوکا:** ذ. صفت. (سن. چوکُشُ) صاف – سٺو – چڱو – سچو – اصلي. عمدو – ناهُوڪو.

• **اُهو:** اڇو اُجرو. حَسِين. سُهڻو (ت). سُپَٽيو – شاهوڪار (ت). ٺورو وڏو (ت). (ث) چوکي ج چوکيون.

– **چوکائي ج چوکايون:** ث. صفائي – سُنائي. چڱائي.

– **چوکو ٿيڻ:** چڱو ٿيڻ. وڏو ٿيڻ. بي پرواهہ ٿيڻ.

• **چَوگانُ ج چَوگانَ:** ذ. [ف] چَوڪندو دالان. اڱڻ – آڳرُ – ٻِتر. پولو راند ۾ ڪم ايندڙ ڪاٺي (جنهن سان بال کي ڌڪ هڻبي).

• **چوگرد:** ظرف. [ف] چوڌاري – چوطرف. آسپاس – اردگرد.

• **چوگُرو:** اسم خاص. تعلقي ديري محبت ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چو ڳِ:** ذ. چُڳَڻ جي حالت. (سن. چَنچَ) چوڳو. چُوٽو. ڏسو "چڳڻ".

– **چوڳ ڪرڻ:** چوڳو ڪرڻ – واپرائڻ – کائڻ.

• **چوڳارو (ت):** ذ. ڪُڪڙَ جي ڪاڏي يا چوڳي لاءِ تلاش – چوڳو.

– **چوڳارو ڪرڻ:** ڪُڪڙ جو چوڳو ڪرڻ. ٺُونگا هڻڻ.

• **چوڳو ج چوڳا:** ذ. (سن. چَنچُ) ڪنهن پکيءَ جو داڻا چُڳڻ جي حالت. پکين جو کاڌو – چوٽو. ٺونگا. داڻا. ڏسو "چُڳڻ".

– **چوڳو ڪرڻ:** داڻا چُڳڻ. ٺُونگا هڻڻ.

• **چَوڳو ج چَوڳا:** صفت. چئن سالن جي عمر جو (ڏڳو، اٺ وغيره) (ث) چوڳي ج چوڳيون.

• **چَولڪَ، چولڪي (ڪ):** ث. ننڍڙي چَلي (جنهن ۾ سير کن مال جو پوي). ننڍڙو ڏلهو.

• **چولڪي ج چولڪيون (ٿ):** ث. ڳوٺري.

• **چولو ج چولا:** ذ. (سن. چونڪهُ) پهراڻ – ڪُڙتو. ويڪري قميص – زنانو ڪُڙتو. فقيرن جي پائڻ جي ڏگهي ڪَفني. جسم – قالَبُ – جُوڻ.

– **چولو بد لاهڻ، مٽائڻ:** وفات ڪرڻ. جُوڻ مٽائڻ. چولو لاهي ڪفن پائڻ.

Gul Hayat Institute

– **چولي جي چوڻ هجڻ:** ويجهو مائٽ هجڻ. سخت پيارو هجڻ. سدائين ساڻ هجڻ. رازن ۾ ڳجهن ڪان واقف هجڻ.

• **چولهاٽ (ڪ):** ذ. چلهو. چڊو. ڪياڙيءَ واري ڪَڏَ يا ڳهپ. ڏسو "چلهو".

• **چوليُ ج چوليون:** (سن. چولي) صدري وانگر چولو (عورتون چاتيءَ تي پائين) ننڍو چولو. پوشُ – غلاف. ڳوٿري (بندوق وغيره جي). تترجي پڇري جو ڏِڪُ. دال جو هڪ قسم.

– **چوليءَ جو سڳ:** ذ. پري جي مائٽي – ناناڻي برادري.

• **چولياڻي:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چوڻ:** [ف] ظرف. وانگر – وانگيا – جيئن – طرح – جيئان.

– **چونڪ:** ظرف. جيئن ته.

• **چوڻ:** ث. تمام ٿوروءِ سنهو آواز. پٽڪو. سنهون تتُ.

– **چوڻ چرا:** ث. ٿورو به آواز. پڙڪ (پڙڪ). حرڪت – ڪيچل – آواز – چيڙچاڙ.

– **چوڻ چرا ڪرڻ:** آواز ڪرڻ – ڪڇڻ – ڳالهائڻ. اعتراض وٺڻ. حرڪت ڪرڻ – ڪيچل ڪرڻ – چيڙچاڙ ڪرڻ.

– **چوڻ چوڻ جو مُرَبّو:** مختلف خيالن جي ماڻهن جي جماعت. گهڻين مختلف شين جو ميڙ يا مجموعو.

– **چوڻ ڪرڻ:** ڪڇڻ – ڪجهه چوڻ. آواز ڪرڻ. جواب ڏيڻ.

– **چوڻ نه ڪرڻ:** پٽڪو به نه ڪرڻ. ڪجهه به نه ڪڇڻ. پڙڪ يا حرف نه ڪڍڻ. صبر ڪرڻ. ضبط ڪرڻ.

• **چوناجڻ:** فعل مجهول. هَرَ ۾ وَهندي ڏڳي جو پير چونيءَ سان زخمجڻ.

– **چونارجي پوڻ:** چونارجڻ. پير زخمجي پوڻ.

• **چونارو ج چونارا:** ذ. رازي جو هڪ اوزار – ليپو يا راڳو هموار ڪرڻ جو اوزار.

• **چوناري ج چوناريون:** ث. ننڍو چونارو.

• **چونٽاريو (ٿ):** ذ. وڻ جي چوٽي. ڏسو "چوٽي".

• **چونٽو ج چونٽا (ٿ):** ذ. ڦل پٽڻ بعد بچيل پاڳو.

• **چونپڙ:** ث. چوپڙ راند.

• **چونپوٽ (ڪ):** چپن تهن ۾ ويڙهيل.

• **چونج ج چونجون:** ث. (پرا. چڃو. سن. چڃج) ڇهنب (پکيءَ جي).

• **چونجهو ج چونجها:** ذ. صفت. چنجهو – سنهين اکين ۽ گهٽ نظر وارو. ڏسو. "چنجهو".

– **چونجهائي:** ث. چنجهائي – گهٽ نظر – جهڪي نظر.

• **چونج ج چونجون (ٿ):** ث. ڇهنب (پکيءَ جي). ڏسو "چونج".

• **چونجهو ج چونجها:** ذ. صفت. ننڍڙين اکين وارو. اهو ماڻهو جنهن جي اکين ۾ ڪاڻ هجي. چنجهو. جهڪي نظر وارو. چوجهو. پڳل. (ث) چونجي ج چونجيون. ڏسو "چنجهو".

– **چونجائي:** ث. چنجائي – چنجهائي. جهڪي نظر.

• **چون چون:** ث. جهرڪين جو آواز – ننڍڙن پکين جي چرچر. ڪڪڙ جي بچن جي چرپر. تڏن ۽ جيتن وغيره جو آواز.

– **چون چون ڪرڻ:** بوليون بولڻ – چرپر لائڻ (پکين جو).

• **چونڊار (ل):** ث. گاهه جو هڪ قسم – تازو ڦٽل گاهه (جو اڃا چائو مس هجي).

• **چونڊائڻ:** مصدر. اکيون ڪيريون. چنهبائڻ.

• **چونڊ:** ث. نچڪڻي سان چونڊي چونڊي وار ڪڍڻ جي حالت. وڻن مان ڦٽيون. چونڊڻ جي حالت – چونڊو. ڏسو "چونڊڻ".

– **چونڊ ڪرڻ:** سنوارت ڪرائڻ وقت نچڪڻي سان اڇا يا بيڪار وار چونڊي ڪڍڻ.

• **چونڊ ج چونڊون:** ث. انتخابُ – چڙ – ڏوڻ. پسنديءَ تي ڪڍڻ جي حالت. اليڪشن.

– **چونڊون:** ث. اليڪشن – عام انتخاب – ميمبرن جون چونڊون.

• **چونڊ:** صفت. ڏٺيلُ – ڏٺي ڪنيل – انتخاب ڪيل – پسند ڪيل. سنو – مَلُوڪ – وٺندڙ. پسنديده عمدو – بهترين. ڏسو "چونڊڻ".

• **چونڊُ (ٿ):** ذ. گاهه جو هڪ قسم (ڪاراڻي لڻڻ جي ڏنڊ تي ٿئي، چونيءَ ۾ تکي نوڪ ٿئيس. هن مان واڻ به ٿئي).

• **چونڊارڻ:** مصدر. چَرڻ – ڪاٽڻ (گاهه).

• **چونڊ ڪڙي ج چونڊ ڪڙيون (ڪ):** ث. چهنڊڙي.

• **چونڊڪو:** اسم خاص. تعلقي ناري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چونڊڻ:** مصدر. چُٽڻ (سن. چَيَن. چ = چونڊڻ جو ڪم ڪرڻ) انتخاب ڪرڻ – ڏٺڻ. گڏ ڪرڻ – ميڙڻ – جمع ڪرڻ – پسند ڪرڻ.

– **چونڊ:** ث. چڻ – انتخاب.

– **چونڊائڻ:** مصدر. "چونڊڻ" مان متعدي بالواسطه. چُٽائڻ –

Gul Hayat Institute

انتخاب ڪرائڻ. ميڙائڻ – گڏ ڪرائڻ.

– **چُوندجڻ:** مصدر. "چوندڻ" مان فعل. مجهول. مُنتخب ٿيڻ – اليڪشن ۾ ڪامياب ٿيڻ. ميڙجڻ – گڏ ٿيڻ.

• **چُونڊو ج چُونڊا:** ذ. چوندڻ يا چوند ڪرڻ جو ڪم – چُونڊَ. لاباري ڪان پوءِ ڪريل سنگن جي چُوند. ڦٽين جي چُونڊَ. وارن جي چڳَ. چُندو. زالن جي مٿي جا وار. (صفت). چونديندڙ. چوندي ڪٽندڙ. ميڙيندڙ – گڏ ڪندڙ. ڏسو "چونداڻ".

– **چُوندو ڪرڻ:** چوندَ ڪرڻ – چوندڻ. رهيل ڪُهيَل سنگ هٿ ڪرڻ. ڦٽيُون چوندڻ.

• **چُونـرُ ج چُونـرَ:** ذ. ٻڪيءَ جي چوٽي – موڙُ. مڪين هڪلڻ لاءِ ڏگهن وارن مان ٺهيل ٻهارو.

• **چُونرا (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

– **چُونرا ڪُونرا:** ث. هُر ڪُر – لـَچَ پـَچَ – ڦٽڪو – انتظار – ڳڻتي – فڪر.

– **چُونرا ڪُونرا ٿيڻ:** ڳڻتي ٿيڻ – لـَچَ پـَچَ ٿيڻ. فِڪر ٿيڻ.

• **چُونرو:** اسم خاص. تعلقي ڪوٽ ڏيجي ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

• **چُونرو ج چُونرا:** ذ. هڪ قسم جو گول چوٽيدار ڪکائون گهر. اناج جو هڪ قسم – رانهون. ڏاتوءَ مان ٺهيل هڪ قسم جو ٿانءُ – گهاگهر. (ٻوٽِ ڪي جهليندڙ ٻيلهنگ 'ت'). اهو ڏڳو، جنهن جو پچَ اڇي رنگ جو هجي. (ث. چونري ج چونريون). (صف). چندو – ٻولاهو (ت) [انگ. Beans].

• **چُونرو ڪُونرو:** ذ. ڳڻتي – انتظار – لوچ پوچ.

• **چُونري ج چُونريُون:** ث. ڏاتوءَ مان ٺهيل هڪ قسم جو ٿانءُ – ننڍي گهاگهر. مڪين هڪلڻ لاءِ وارن مان ٺهيل وچٿو – مڪَس ران – مورڇلُ. هندن ۾ شاديءَ جي موقعي تي برهمڻ کي ڏنل دانُ. وڏي پڙهڻ جي جاءِ (ث).

– **چُونري چَڙهڻ:** هندن ۾ شاديءَ جي هڪ رسم (جنهن موجب چار ڪانئون کوڙي، انهن جي اندران گهوٽ کي ڦيرا ڏيارين) – شادي ڪرڻ.

• **چُونڪَ ج چُونڪَ:** ذ. چار. ڪي ٻه چار شيون. چئن شين جو ميڙ. چار ڪوڏيُون. دروازي دري يا ڪبٽ وغيره جو چئن ڪانئين جو فريم – چوڪَٺُ. اُٺاوَت جي ڪم جو هڪ اوزار – چئن ڪانئين مان ٺهيل چوڪَٺُ. لوهارن جي ڏوڻ ٻيهارڻ لاءِ چئن ڪانئين جو چونڪ. بدن جي چئن سنڌن گڏجڻ وارو هنڌ (ٻن ڦٽين، پٺن ۽ ڪنڌ جي وچ وارو هنڌ) – پُٺا. چارئي عضوا (ٻه ٽنگون ۽ ٻه ٻانهون). چئن رستن گڏجڻ جو هنڌ. ٻيڙيءَ جي ڪچي مٿان لڳل تختو – ڳڙهه. فصل جي تيلن مان سنگن ڦٽڻ واري حالت. (صفت). ذ. چورس – چئن پاسن وارو.

– **چُونڪَ لـَٽڻ (ت):** عضوا ٽٽڻ. بيمار ٿي پوڻ – سرير ناچاق ٿي پوڻ.

– **چُونڪَ لڳڻ:** ڪرڻ مهل چارئي عضوا زمين سان لڳڻ. ملهه ۾ دسجڻ وقت چوتال ٽـَٽڻ – مٿي جو پوريءَ طرح پٽ سان لڳڻ. وايُون ٻتال ٿي وڃڻ.

– **چُونڪَ مچائڻ:** ڪم جي شروعات ڪرڻ.

• **چُونڪجڻ:** مصدر. ڪانڻ مان سنگن جو ظاهر ٿيڻ.

• **چُونڪِڙي ج چُونڪِڙيُون:** ث. چوڪڙي – چئن چئن جي سنگت. چئن جو عدد. چئن شين جو ميڙ. چوڪُندو. آبادي لائق ايراضيءَ جو مقرر قطعو – چار ايڪڙ زمين. پتن جي تاس ۾ هڪ ترپَ – ايـٽ. ڏسو "چونڪ"

• **چُونڪو ج چُونڪا:** ذ. چئن ڪُندن واري شڪل. چئن جو عدد – چُونڪَ. پرت جو هڪ نمونو (ث) چوڪُنديارِي سرَ (جنهن جا چارئي پاسا هڪ جيترا هجن). ڏسو "چونڪ".

– **چُونڪي جو ڪاربُ:** ذ. چورس سرن ناهڻ لاءِ ڪارب.

• **چُونڪِي ج چُونڪِيُون:** ث. (سن. چَتُشڪَ + اِڪا) پهرو – سنڀال – رکوالي – نظرداري. نانڪ شاه جي ڪلام ڳائڻ جو ڪم. ڪنهن بہ اهل الله جي درگاهه تي عقيدت خاطر ڳائڻ جي حالت. رَڏٽو. مَنڊلِي. ٿاڻو – پوليس جي رهڻ جي جاءِ. چئن جي ڳڻت. هڪ خاص قسم جي ڪکائين لانڍي. (ث). وارن وڙهڻ جو هڪ نمونو (ث).

– **چُونڪي جو لوسڻو هُئڻ:** ڊڄڻو هئڻ.

– **چُونڪيدارُ ج چُونڪيدارَ:** ذ. صفت. چونڪي ڏيندڙ – پهريدار – چوڪيدار – راکو – سنڀال ڪندڙ.

– **چُونڪي ڏيڻ:** پهرو ڏيڻ – سنڀال ڪرڻ – ڪنهن درگاهه تي صوفي ڪلامن جي محفل ڪرڻ.

– **چُونڪي ويهارڻ:** ڪنهن درگاهه يا آستان تي ڪـَٽا ڪيرتن يا ڳاني بجاني جو بندوبست ڪرڻ. پهرو ويهارڻ.

• **چُونگَ ج چُونگُون:** ث. آگر يا ڪانڊي وغيره سان بدن ۾ تورو چُڀڪارُ ڪرڻ. چوڪَ. حرڪت – چُرچَ. تِيڪرِ. تَلهڙُ (ڪ).

Gul Hayat Institute

– **چُونگ (چُونگـَرن) ڏيڻ:** چوڪَ ڏيڻ – حرڪت ڪَرڻ. چُرچَ ڏيڻ – هُشي ڏيڻ – اپارڻ. پَڙڪائڻ.

• **چُونْڪارَ ج چُونڪارُون:** ث. آهستي آواز – هُونگارَ. چَڙن جي وَڃڻ جي حالت.

• **چُونْڪارِڻُ:** مصدر. پکين جو آواز ڪرڻ – لات ڪرڻ. آهستي آهستي ڳائڻ – جهُونگارڻ. وَڃڻ – ٻُرڻ (چڙا) هوريان هوريان ڪائڻ.

• **چونْڪِڻُ:** مصدر. (سن. چُڻ) ڪا چُهنبياري شيءِ (جهڙوڪ ڪاني وغيره جسم ۾ هڻڻ) – چوڪِڻ – چُپائڻ – چُونگ ڏيڻ. حرڪت ڪرڻ. ڪاوڙائڻ – جوش ڏيڻ – هُشي ڏيڻ. هوريان هوريان ڪائڻ – داڻو داڻو ڪري ڪائڻ (پکين جو). جهونگارڻ.

• **چُونڪو ج چُونْڪا (ت):** ذ. ٻِجَ جي هَنيل چونْڪِي (جا اڌ وغيره جي ڪَپَ تي هٽجي).

• **چُونْڪِي ج چُونْڪِيُونْ:** ث. چُنڪِي. اناج جا ٽورا داڻا – رَذَل طعام مان ٻئي گهران آيل ٽورو ذرو. ڏِلَ – ناڪو – محصول. ڪڏ ڪوني پوکيل ٻِجُ – اڌَ تي هنيل ٻِجُ – چُونڪو. پوک جي چند سَلَن جو مُچو. شاديءَ غميءَ ۾ نيات پاران ماني ڪندڙ جو ڏنل اڌ پاءُ ويلو (ٿ). نَڙ جي منهن ۾ پتل يا چاندي جي نوڪَ (ٿ). ڏسو "چنڪِي".

• **چُونْڪهَـرَ (چـُونڪـَرَ) ج چُونْڪـَهرُوُن (ت):** ث. چُونگَ – هُشي. اَڻ وڻندڙ ڳالهه – نامناسب ڳالهه.

– **چُونْڪهَـرَ ڏيڻ:** چونگ ڏيڻ – هشي ڏيڻ. بڇڙو ڳالهائڻ. فساد وڌائڻ. اشارو ڪرڻ – اُپارڻ.

• **چُونو:** ذ. (سن. چُورْڻُ) چُنْ – ڪَچُ – ٻَنيءَ ۾ پَڪَلُ اڇو پٿَرُ.

• **چُونهَ، چُونْهُن:** چُڪهه. ننڍڙي ڪڏ. ڪُنبُ. ث. چاوَت ـ مرضي – اِڇا – ارادو. رانَ – سَٿَر.

• **چُونٺارِ (ٿ):** ث. ڪچي چمڙي کي برساتي پاڻي لڳڻ سبب ٿيل ساڙ.

• **چُونْٺِينْ ج چُونْٺِيُونْ:** ث. ڍانڊي پکي جو هڪ قسم (تتر جهڙو بدڪ جي هڪ جنس). مڇيءَ جو هڪ قسم (بنا ڇِلرَن، سپِ جهڙي، سنهي، ڊيگهه ٻه انچ).

• **چُونِيْ ج چُونيُونْ:** ث. (پرا. چُوڻِي. سن. چُورْڻِڪ) ڳاڙهي رنگ جو هڪ هيرو. هَرَ جي ڪُڙهه ۾ پيل لوهه جو ڦَرُ. گهوبو.

• **چَوَڻُ:** مصدر. [سن. وَچَن] ڳالهائڻ – آکڻ – وات مان ڪجهه لفظ ڪڍڻ – ٻڌائڻ. نصيحت ڪرڻ. تنبيهه ڪرڻ. (چيو – چوندو – چَيَل). (ذ). هدايت – فرمان – امر – حڪم. نصيحت. (اسم) چَورَ.

– **چَـوَڻ آکِڻ:** ڳالهائڻ ٻولهائڻ. هدايتون ڪرڻ – نصيحتون ڪرڻ. تنبيهه ڪرڻ – هاها ڪرڻ.

– **چَوَڻ ڪان ٻاهر هجڻ:** هدايت يا فرمان نـ مَڃڻ. حد کان وڌيڪ هجڻ – بي انداز هجڻ.

– **چَـوَڻْ ۾ هجڻ:** فرمانبردار هجڻ – تابعدار هجڻ – چَيو مَڃڻ.

– **چَيو مڃڻ:** آگيا مڃڻ – حڪم مڃڻ – حڪم جي بجا آوري ڪرڻ.

– **چَئي وانَ ج چئي وانَ:** ذ. صفت. فرمانبردار.

• **چُوڻِ:** ث. (سن. شْرونِ) ڪاڌو – چوڳو – قُوتُ (پکيءَ جو). چُوڻو – رِزْقُ. سڄي ٻانهَن تي چڙهيل عاج جي ٻانْهِين – چُوڙِ. ڪَچَ. گـُهنج – چُنْ.

– **چُوڻِ چـُڳائڻ:** چوڳو ڏيڻ – داڻو چُڳائڻ – ڪاڌو ڪارائڻ.

– **چُوڻِ ڏيڻ:** ڪاڌو ڏيئي هيرائڻ (پکيءَ کي). لالچ ڏيئي ڦاسائڻ.

– **چُوڻِ ڪٽڻ:** ڪورين جي اصطلاح ۾ تاڃيءَ جي تندنْ ۾ اهڙيءَ ريت تيلِي وجهڻ جو سِيني تنْدَنِ مان چوٿون حصو تيليءَ جي مٿان اچي ۽ ٽي حصا هيٺ – اهڙيءَ ريت ٻي تيلي جي مٿان ٻيو چوٿون حصو ۽ ٽينءَ جي مٿان ٽيون ۽ چوٿينءَ جي مٿان چوٿون حصو اچي. هنج ڪٽڻ – ڪچ تي ڪٽڻ.

– **چُوڻ وجهڻ:** پکين يا جانورن کي هيرائڻ لاءِ اَنُ وجهڻ.

• **چُوڻُ:** مصدر. چَوَڻ – آکڻ – ڳالهائڻ – ڪُڇڻ. ڏسو "چَوَڻ".

• **چُوڻاهو ج چُوڻاها (ڪ):** ذ. صفت. اهو ٻڪر جنهن کي گهر ۾ داڻو پاڻي ڏجي. دالو ڦر (مال جو).

• **چُوڻائو ج چُوڻارا:** ذ. هڪ قسم جي ڪاني – مُنو يا ٽُوڻي جنهن تي ڪاڇِڻ جو هڪ پاسو رکيل هجي.

• **چُوڻو ج چُوڻا:** ذ. [سن. چُوڍْ ڪَهْ] وارن جي پاسي واري چـَڳَ – لَونْدِڙيءَ جا وارَ. وارن يا ڪنين جي ٻتنبُلي (جهنبي) گـَنَ جي پرت جو هڪ قسم. پکين کي ڏنل اَنُ – چوڳو. ڪاڌو – رِزْقُ – قـُوت – روزي – نصيب.

– **چُوڻو پاڻي:** ذ. داڻو پاڻي – ڪاڌو پينو – روزِيْنو – رِزْقُ.

Gul Hayat Institute

چوڳو – نصيب – قسمت.

• **چوٽهار:** اسم خاص. ٿري ۾ هڪ ڏهر جو نالو.

• **چوٽي ج چوٽيون:** ث. چوڻ جو طريقو – چوڻ جو نمونو. قولُ – چوڻ جي ڳالهه. پهاڪو – مثال طور ڳالهه – مثال. سياڻن جو ٻول. "ڏسو چوڻ".

• **چوَٽ:** ث. چَو ٻولو – گفتگو – ڳالهه ٻولهه – پچار. چَوياري – ڪچهري. (ظرف). چئني طرفن کان – چوڌاري – اِردگرد.

• **چوَنجاهه:** صفت. (سن. چَتُشپَنچاشَتُ) هڪ عدد. چئن ايڪن پنجن ڏاهڪن وارو انگ – (۵۴) پنجاهه ۽ چار.

• **چوويهه:** صفت. (پرا. چَئويس. سن. چَتُرونشَتِ) هڪ عدد. چار ايڪا ۽ ڏاهڪا. (۲۴) – ويهه ۽ چار.

• **چوويهو:** ذ "سَتَ" جو هڪ قسم (اناويهي کان ٿورو ٿلهو سَتُ).

• **چوهارو ج چوهارا (ڪ):** ذ. چوٿين ڀَتِي – چوٿون حصو.

• **چوهائڻ (چهائڻ):** مصدر. جذب ڪرائڻ. ڏسو "چوسڻ".

• **چوهاڻ:** اسم خاص. (سن. چَتُرواهَ) هڪ ذات جو نالو (ڪاري ۾ مسمان ۽ ٿري مينگهواڙ).

• **چوهاڻ وجهڻ:** ڪَتين جي اصطلاح ۾ ڌوتل ڪپڙا. واريءَ تي (پاڻي چهائڻ لاءِ) وجهڻ.

• **چوهتر:** صفت. (پرا. چَئُهَتَرِ. سن. چَتُسپتِ) هڪ عدد. چئن ايڪن ستن ڏاهڪن وارو انگ – (۷۴). ستر ۽ چار.

• **چوهٽي ج چوهٽيون (ٿ):** ث. آڱوٺي ۽ ڏسٽي سان جهمٽو – چپٽي – چهنڊڙي.

• **چوهٽي ج چوهٽيون (ٿ):** ث. چهنڊڙي – چمرڪو.

• **چوهٺ:** صفت. (پرا. چَئُسَٺِي. سن. چَتُ + شَشٽ) هڪ عدد. چئن ايڪن ڇهن ڏاهڪن وارو انگ – (۶۴). سٺ ۽ چار.

• **چوهڙ:** اسم خاص. ماڻهوءَ جو نالو. هڪ ذات جو نالو. ٿاڻي ٻولا خان کان اوير طرف هڪ جبل جو نالو – هڪ لَڪَ ۽ چوٽيءَ جو نالو.

• **چوهڙ جمالي:** اسم خاص. تعلقي شاهبندر ۾ هڪ ديهه ۽ ڳوٺ جو نالو.

• **چوهڙي (ٿ):** اسم خاص. ڀيلن جو هڪ پاڙو. هڪ ذات جو نالو. چوهڙا – شڪاري.

• **چوهڻ:** مصدر. ڪپڙي يا زمين جو پاڻيءَ کي چِڪي وٺڻ – جذب ڪرڻ – چوسڻ – چوسي وٺڻ – پي وڃڻ. ڏسو "چوسڻ".

• **چوهو ج چوها:** ذ. (چوڙ: چوڙوُ؟) جانور جو نالو – ڪوئو – ڪئو – گهر ڏٺي. (ث. چوهي ج چوهيون). (صفت). ذ. سنهي منهن وارو.

• **چوهي ج چوهيون:** ث. چڪر ڦِرڻ لاءِ ڪوهاڏو يا ڪَڏ. ڇهي – ڪوهاڏو.

• **چوهي ڏَنڊي:** ذ. پرت جو هڪ قسم.

• **چوئاس (ٿ):** ث. چوٿين ڏينهن مال جي پاڻي پيئڻ جي حالت.

• **چوئاڪو ج چوئاڪا (ت د ٿ):** ذ. چِٺانڪو – ٽيپو – ڦارو.

• **چوئنرو:** اسم خاص. ڪبري ۽ ننگرپارڪر تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **چوئڻ:** مصدر. چوڻ – آڪڻ. (سن. چُوش = چوسڻ). (پاڻي) نچوئڻ. نپوڙڻ. ٽڪڻ – ڳولڻ – نهارڻ. اندر ڦوڪڻ.

• **چوئو ج چوئا:** ذ. (سن. چُڪرڪَ) سُرهو تيل – نچوڙ – عطر.

• **چوئي:** اسم خاص. ڳڙهي ياسين. شڪارپور ۽ دادو تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **چوئي ج چوئيون (ل):** ث. ننڍي چڪر رکڻ جي ڪَڏ – ڇهي. سانگي صَرفي سان ٿوري بچت. مکڻ يا گيهه وغيره ٿورو ٿورو ڪري ميڙڻ جي حالت. گيهه گڏ ڪري وڪڻڻ مان مليل رقم. کير پيئندڙ ڏنارن کان کير پيئڻ جي عيوض ورتل گيهه (ٿ). ڪاڙهي وَهه ڪيڻ لاءِ ڪُني ۾ ٻيل ڏينڌ (ل). نوچ – نرت – نگاهه (ل).

– **چوئي جهل (ٿ):** ث. مَنيءَ کي جهلڻ يا روڪڻ لاءِ نار جي هڪ ڪائي.

– **چوئي چپائي ڪرڻ:** سانگي صَرفي سان هلڻ – آٿڻ ۽ چاڙهڻ.

– **چوئي ڪرڻ:** ڏَڏل ٻڪرين وري ڏهڻ.

• **چوئيتال:** ذ. مڻ ۾ چاليهن سيرن جي بدران چوئيتاليهن سيرن جي تور. ڏسو "چوئيتاليهه".

• **چوئيتاليهه:** صفت. (پرا. چوياليسا. سن. چَتُشچَتوارِنشَتَ) هڪ عدد چئن ايڪن ۽ چئن ڏاهڪن وارو انگ – (۴۴). چاليهه ۽ چار.

• **چَوياري ج چوياريون:** ث. چئن جڻن جي سنگت – چئن يارن جو ٽولو. ڪچهري – رهاڻ. سنڌ ۾ ميرن جي حڪومت

Gul Hayat Institute

جو دؤر (جنهن ۾ چار مير گڏ حڪومت هلائيندا هئا. اهڙيون ٻه چوياريون ٿيون).

— **چوياريون ڪرڻ:** ڪچهريون ڪرڻ – محفلون ڪرڻ.

• **چَوِيري، چَوِيڙي ج چَوِيريون، چويڙيون:** ٿ. آلي مٽيءَ جو لپو (ڪوڏر جو).

• **چَههَ (ت):** ٿ. [ف. چاه ـ مخفف] خوشي. شوق. مزو.

— **چَههَ مُوڻ:** شوق ڍرو ٿيڻ – مزو نڪرڻ – خوشي گهٽجڻ.

• **چَههَ ج چَههُون:** ٿ. [ف. چاه جو مخفف] کَڏ – کُوه. ٽُنگ ـ ٻرگهل – سوراخ. ڏکَ – درد – تڪليف. نقصان. جفا. بيماري. گوڙ – فساد.

— **چَههَ ۾ پوڻ:** کَڏَ ۾ پوڻ – کوه ۾ پوڻ. لُڙ ۾ پوڻ. فساد ۾ پوڻ.

• **چَهار:** صفت. [ف] چار.

— **چَهار دانگ:** ڏ. چارئي طرف. دنيا – جهان.

• **چَهانڊُ ج چَهانڊُون (ت):** ٿ. بيماريءَ جي حالت ۾ هڪ هنڌ پئي رهڻ سان ٻنن ۾ ٿيل زخم.

• **چَهبُڪَ ج چَهبُڪَ:** ڏ. (ف. چابُک) سنهڙي ڏور يا چمڙي جي وڏي ٻڌل لڪڻ.

— **چَهبُڪَ سُوار:** ڏ. صفت. سواريءَ جي هنر ۾ ڀڙُ – شهسوار.

• **چَهبَچو ج چَهبَچا:** ڏ. [ف. چه بچه] مال جي پاڻي پيڻ لاءِ پاڻيءَ جي کڏ – حوض. نير ناهڻ جو کُنُ.

• **چَهبَرُ ج چَهبَرَ:** ڏ. ويڪري منهن وارو ٿانءُ (جهڙوڪ کُونرُ). وڏو گهاءُ (صفت). وڏي پيٽ وارو – گهڻو کائيندڙ – پيٽي. وات ڦاٽل (ل). چريو (ت).

• **چَههَ ٻَههَ:** ٿ. پکين جو آواز – چر ٻر. خوشي. رونق – چهچٽو. "چمن ۾ چَههِ ٻَههِ چَٽُونٽُڙَن چونگاريو" (شاه محمد).

• **چَهٽَڻُ:** مصدر. (سن. چِٽات) چنبڙڻ – لڳڻ – چسپان ٿيڻ. ڳنڍجڻ.

• **چُهچُ [چُهچُ (ت)]:** ڏ. صفت. تمام سائو – گهاٽو سائو (رنگ). چُهچِٽي وارو. ڏوتَل پوتَل – پاڪ – صاف.

• **چَهچَٽَي چَهچِٽو ج چَهچِٽا:** ڏ. [سن. چِٽر = چِٽَڻ] سهڻو نظارو – ڏيکاءُ – لقاءُ – نماءُ – رونق – تماشو – مزو. بستي – آبادي.

• **چَهڏُ ج چَهڏَ (ل):** ڏ. وڏو ڦَٽُ – اونهون گهاءُ. ڇيڙو.

• **چَهَرَ ج چَهَرُون:** ٿ. مصالح دار ڪاڌو – لُوڻ مرچ پيل شيءِ. چَسَ – لَذتُ – مزو – سواد – ذائقو.

— **چَهَرَ ٻَهَرَ:** ٿ. سواد – مزو – چشڪو. چَهچَٽو – رَونَقَ.

— **چَهَرَ ڪرڻ:** سوادي ڪاڌي مان ڪجهه کائڻ – سواد وٺڻ – مزو وٺڻ. ٿورو کائڻ.

— **چَهَرَ لائڻ:** چهچٽو لائڻ – رونق ڪرڻ.

• **چهرُ (ل):** ڏ. اُٺ جي جي نڪ ۾ ناڪيليءَ بدران ٽوڪيل سَگهو.

• **چُهرَ:** ٿ. کَڏَ – گور. کوپَ – غار.

• **چَهرو ج چَهرا:** ڏ. صفت. لوڻ مرچ وارو. مصالح وارو – سلُوڻو. ذائقي وارو – سوادي – مزيدار. تکو – کَوڙو – تلخ (لوڻ يا مرچن ۾). رونق وارو. تازو. خوش – سَرهو. کُليل (رنگ). (ٿ) چَهرِي ج چهرِيُون.

— **چَهرانُ:** ٿ. ڏسو "چَهرائي".

— **چَهرائي ج چهرائيون:** مصالحي جي تيزي يا سواد. تيزي – تلخي (رنگ جي). گهاٽائي. رونق. تازگي. خوشي.

— **چَهرو ڪرڻ:** مصالح دار ڪرڻ – سوادي ڪرڻ. خوش ڪرڻ. تکو ڪرڻ (رنگ ۾). ڪوڪڙِيُنِ جي اصطلاح ۾ ڪُڪڙَنِ کي ويڙهائڻ وقت آمهون سامهون بيهاري تيار ڪرڻ.

• **چهرو ج چهرا:** ڏ. [ف. چهره] منهن – رخ – شڪل. بوٿ – مُهانڊو – صُورت. مُورت.

— **چهرو ڦري وڃڻ:** مُنهن ڦري وڃڻ. ڪاوڙ. رنج وغيره سبب شڪل ڦري وڃڻ.

• **چَهري ج چَهريُون (ت):** ٿ. ٻڪريءَ جو هڪ قسم (سنهن ۽ ڊگهن ڪنن واري).

• **چَهڙَ ج چَهڙُون:** ٿ. جهٽڪَ – تڙي – چڙٻَ – جهٽُ.

— **چَهڙائيتو:** ڏ. صفت. چڙٻون ڏيندڙ – تڙي سان ڳالهائيندڙ.

— **چَهڙ پائڻ:** چڙٻي ڏيڻ – ڪاوڙ مان ڳالهائڻ – تڙي چاڙهڻ – چڙٻڻ.

— **چَهڙِي، چَهڙيل:** صفت. چهڙائيتو چهڙون ڏيندڙ.

• **چهڙا:** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چَهڙو ج چهڙا:** ڏ. "چهڙا" قوم جو فرد – ٻالو – ٿوري. (ٿ. چهڙي ج چهڙيون). (ڏ) ڍڳي جو هڪ قسم (رنگ ڳاڙهو. ڪنن جا پاسا ۽ اکيون ڪاريون). نانگ جو هڪ قسم (سڄو ڪارو باقي پيٽ اڇو ٿئي) (ت).

— **چَهڙڪي ڪاتي:** ٿ. صفت. ٻن کي پاڻ ۾ ويڙهائيندڙ – فتنہ انگيز. خوشامدڙيو. حرام کائو. سپ سنا پُورو – هر

Gul Hayat Institute

ديکِي چَمچو.

• **چُهَڪُ، چِهَڪُ ج چهڪَ:** ذ. [ف. چاڪ] چِير – ڦاڙُ – زخم – گهاءُ – وَڍُ – چِيرو.

– **چَهَڪو ج چَهَڪا:** ذ. چِهَڪُ. ايذاءُ – سُور. ساڙُ.

– **چَهڪو ڏيڻ:** چِير ڏيڻ. ايذاءُ ڏيڻ.

• **چَهْڪَڻُ (ت):** مصدر. شڪاري ڪُتي جو سوئر تي پُونڪڻ. پونڪڻ – ٻَهَڻ – ٻاهِڻ.

• **چِهَل:** صفت. [ف] چاليهه.

– **چِهَل قَدمِي:** ث. سَيْر – چَڪر – هواخوري.

– **چِهَل قَدمِي ڪرڻ:** هوا خوري ڪرڻ – سَير ڪرڻ – تَهْلَڻ.

• **چُهلِڙو ج چُهلِڙا (ل):** ذ. مسخري – چرچو.

– **چُهلِڙا ڪرڻ:** مسخريون ڪرڻ. ناز نخرا ڪرڻ.

• **چِهْلَمْ:** ذ. [ف] چاليهو. شهادت حضرت امام حسين جو چاليهن ڏينهن تي ختمو.

• **چَهْلو ج چَهْلا (ت):** ذ. صفت. لاڏ لو – دادلو – سڪيلَڏو.

• **چِهَنْ:** ذ. (پرا. چِڦهَرْ. سن. چِنْهَ) سُونهن جو نشان. سُونهَن – حُسن – خوبصورتي.

• **چُهِنْب، چُهُنْبَ ج چُهُنبُون:** ث. (سن. چَنْچُ) پکيءَ جي وات جو نوڪدار حصو – مِنْقار. ڪنهن به شيءِ جي نوڪَ. موچين جي اصطلاح ۾ وچ تي ٽورو ڏنل چمڙو – نُڪو.

– **چُهُنْبِداں چُهِنْبِرُ:** ذ. چُهُنْبِيارو.

• **چُهِنْجَ (ڊاٽ)، چُهنجَ (ٽ) ج چُهنجُون:** ث. چُهنبَ.

• **چُهنْبدار ج چُهنبدارُون (ل):** ث. ٽورو زخم – چَهَڪُ – وَڍُ.

• **چُهِنْڊِڙي، چُهُنْبڙِي ج چُهنبڙِيُون:** ث. آڱوٺي ۾ آڱر جي چِپ – چِپٽيءَ جو مهڻو – چُهُنڊي. ايذاءُ. ڏ ڪَ.

– **چُهنبڙي پوڻ:** ايذاءُ ٽِيڻ. مائِٽَ کي چِڪَ اچڻ (رتَ جي).

• **چُهْنڊِي ج چُهنْڊِيُون:** ث. چُهِنبِڙي.

– **چُهنڊِي پائڻ:** ايذاءُ رسائڻ. خبردار ڪرڻ – مُتَوجِّهه ڪرڻ.

• **چَهَنْگُ ج چُهِنْگُون:** ث. (سن. چَنْچُ) ٺونگو. پِيڙَ (بدن ڪي).

• **چُهُنگارڻُ (ت):** مصدر. ٺونگارڻ. ٽورو ڪائڻ. مڇيءَ جو ڪُنڊيءَ جي ڪاڏي کي آهستي پَٽڻ.

• **چُهُنْڪَر (ت):** رَهَڙَ – ٽورڙو زخم – چوڪ – اِشارو.

– **چُهنڪر ڏيڻ:** ٽوري رهڙ ڏيڻ – معمولي زخم ڪرڻ – اشارو ڏئي ڇڏڻ.

• **چُهَڻُ:** مصدر. (سن. چُش = چُوسڻ) ڪنهن پاڻيٺ کي جذب ڪرڻ – پيئڻ – پي وڃڻ – جذب ڪرڻ.

• **چَهو ج چَها:** ذ. لٺي جي وڻ جو سنهو ۽ ڊگهو چهُبَڪُ. ڇَڙِي – ڇَڙِهي – لام. ننڍو ۽ ڪچو وڻ (ل). جيت جو هڪ قسم (ڪ).

– **چَهَنِ مان ڪَيڻ:** لڪڻ سان مار ڏيڻ. سَٽَڻ – ڪُٽڻ. سيڪَت ڏئي پَڪو پُختو يا نِرجو ڪري ڇڏڻ.

• **چَهُو:** ظرف. ختم – چَٽُ – گُم. هضم. "چَهوُ تتر گُنديءَ ۾" (ٻاراڻو ٻول).

• **چَهُو ڪَرڻُ:** کائي ڇڏڻ – چٽ ڪرڻ – ٿبائڻ – گم ڪري ڇڏڻ.

• **چَهْواڻَ:** اسم خاص. (سن. چَتْرَ + واهُ) هڪ ذات جو نالو.

• **چَهوڙڻُ (ث):** مصدر. چنبڙائڻ.

• **چَهوڪِڙي، چَهوڪِي ج چَهوڪِڙيُون، چَهوڪِيُون (ل):** ث. صفت. اَنَڪلِڻِ _ ناز نخري واري. لُچي – چالاڪ – ناتر – تاڪَ.

• **چَهي ج چَهِيُونْ:** ث. ڪنهن واهه وغيره کي ٻنڌ ڏيڻ ۾ ڪم ايندڙ سَنهِيُنِ آلين ڪائين مان ٺاهيل ڪَنڊِي – ڊِڪُ – ٻَڪُ. چَڪو – سنهو ڪڙه. ساوڪ (گاهه ۽ وڻن جي).

• **چُهِي ج چُهِيون (ت):** ث. ننڍِي چَڪَرِ جي ڦرڻ واري ڪَڏَ – چُوهي.

• **چُٺاڪو ج چُٺاڪا:** ذ. (سن. چُڃِيه = ٽِمَڻُ) ٽيپو – ڦُڙو – قَطرو. بُوندَ – ڇَندو. وڻ يا ڇت مان ٽِمندڙ پاڻي (خاص ڪري برسات) جو ڦڙو. ڊِڪ. "هوءِ جا پِڪ پُنهون جي، چَٽِيان چُٺاڪو" (شاهه).

– **چُٺاڪا ڇَٽِڻُ (ت):** ڪنجوسائي ڏيکارڻ – مَکِي چُوس ٿيڻ.

• **چُٺانْتِي ج چُٺانتيُون (ل):** ث. ٻرندڙ سنهي ڪاٺي – چُوچڙي.

• **چُٺانْڪَڻُ (ل):** مصدر. برسات جي پاڻيءَ جو ڇت ِ يا وڻ مان ٽِمَڻُ.

• **چُٺانْڪو ج چُٺانڪا:** ذ. ڦُڙو – قطرو – چُٺاڪو.

• **چِٺَ ج چِٺُون:** ث. ڪپڙي جو ٽُڪر – رِيڙَ – ليڙَ – اِڱڙِي.

• **چَئلينج:** ذ. [انگ. Challenge] مقابلي لاءِ سَڏُ – للڪارَ – هوڪارَ – پُڪارَ.

Gul Hayat Institute

• **چٿن:** صفت. "چار" جي عام صورت.

– **چٿن چگن کان پڇڻ:** ڪنِ سُٺن ماڻهن سان صَلاح ڪرڻ.

– **چٿن ڏينهن جو چٽڪو:** محاوره. ٿوري وقت جو جٽاءُ – عارضي بقاءُ. ٿورن ڏينهن جي رونق.

– **چٿن ۾ اُٿڻ ويهڻ جهڙو ٿيڻ:** مانائتو يا آبرو وارو ڏسڻ ۾ اچڻ – پاڻ پرو ٿيڻ – عزت، آبرو حاصل ڪرڻ – مانَوارو ٿيڻ.

• **چَٺنچَلُ ج چَٺنچَلَ:** ذ. [سن. چَنچَلُ] صفت. هڪ هنڌ نه بيهندڙ. دادِلو – چَنچَلُ.

• **چٿڻُ:** مصدر. وَهڻ – ٿمڻ – ٽيپو ٽيپو ٿي ڪِرڻ. چَوَڻ – آڪَڻ.

• **چَوُپايو ج چوُپايا:** ذ. [پرا. چَئُپاءِ. سن. چَتُش + پادَهُ] چٿن پيرن وارو. جانور.

• **چوُ چاءِ چَوُ چَواءِ:** ذ. چوڻ چائڻ – چَوڻ آڪڻ. سفارش. منت ڪرڻ – پارَت.

– **چَوُ چاءِ ڪرڻ،** چَوُ چَواءِ ڪرڻ: سفارش ڪرڻ – چَوَڻ چائڻ – چوڻ آڪڻ – چَوَڻ چَوائِڻَ.

• **چَوُدائي:** ث. پسارڪي وکر جو هڪ قسم.

• **چَوُڏَسِ:** ث. [پرا. چئُدَسِي يا چوڏسي. سن. چَتُرُ + دَشِيُ] چوڏهين تِٿِ جو نالو. چانڊوڪِي – پُورن ماسِيُ. (ظرف). چوطرف – چوڏاري – چئني طرفن کان.

• **چَوُڏيلَ ج چَوُڏيلُون:** ث. [سن. چَتر = چار + دولي = ڏولي] هيٺ مٿي ڦرندڙ پينگهون.

• **چَٺوماسو ج چَٺوماسا:** ذ. [سن. چَتر = چار + ماس (ماه)] چٿن مهينن واري سانده برساتي موسم. (صفت). چٿن مهينن جو – چوماهو.

• **چَٺُوڻ:** ث. [سن. چَتُرُ = چار] ڪنهن تعداد جي چار دفعا هئڻ جي حالت.

• **چَٺُوٽائڻُ:** مصدر. چَٺُوٽو ڪرڻ.

• **چَٺُوٽو ج چَٺُوٽا:** ذ. صفت. [سن. چَتُرُ – چار] هڪ عدد جا چار پيرا. (ث). چَٺُوٽي ج چَٺُوٽيون.

– **چٺوٽائي:** ث. ٽي پيرا وڌيڪ هُئڻ واري حالت.

• **چَٺيوانُ ج چَٺيوانَ:** ذ. صفت. [چيوَ = ڳالهائڻ + وان = وارو] چيو ونندڙ – چيو مڃيندڙ – فرمانبردار. حليم. ڏسو "چوڻ".

• **چي:** فعل. چيائين جو مخفف – چيائين – هن چيو.

• **چَياڪَرُ ج چَياڪَر:** ذ. صفت. چَٺيوانُ – چيو مڃيندڙ.

• **چِپائڻُ:** مصدر. چِپَڻ – پِيچَڻ – پِيچائڻ. زور ڏيئي پِيڙِڻ.

اِشڪَنجي ۾ دَٻِڻ.

– **چِپيات:** ث. چِپَ – دَٻَ – زور – پِيڙَ.

– **چِپائجَڻ:** مصدر. "چِپائڻ" مان فعل مجهول.

– **چِپاٽو ج چِپاٽا:** ذ. پيچَ – چِپَ – پِيڙَ.

• **چيتِ:** ث. [سن. چيت. چِتُ = خيال ڪرڻ] ڌيان – خيال. هوشياري. ڳِڻتي – چِنتا. خُودي. پنهنجي هستيءَ جو سماءُ.

– **چيتا:** ث. چيتِ – خبرداري – هوشياري. ڏسو "چيت".

– **چتائتو:** صفت. سمجهه سان – عقلمنديءَ سان. چِتَ وارو.

– **چيتِ ڪرڻ:** هوش ڪرڻ – ڌيان ڏيڻ. چِتُ لائڻ – دل لائڻ.

– **چيتَ:** ث. اُها ڪوڏي جنهن جو مٿيون پاسو پَڪِل هجي – گوڪَ ڪوڏي.

• **چيتارڻُ:** مصدر. جاچڻ – چڪاسڻ. چتائِڻ – چڱيءَ طرح ڏسڻ. چيتِ ڪرڻ – ڌيان ڌرڻ. ياد ڪرڻ – چِتاءُ ڏيڻ.

• **چيتَڻُ:** ذ. [سن. چيتَنُ] مَنُ – چِتِ – روح – ضمير – هوش – سمجهه – خبردار – هوشياري. آتما. ڀڳوان جو هڪ نالو. (صفت). خبردار – هوشيار – سُجاڳ.

• **چيتَنُ چِمَتڪارَ:** پَرماتِما جا عجائب – قدرت جو ڪيلُ يا جوتِ.

– **چيتَنُ ۽ ڄَڙُ:** ذ. ذي روح ۽ غير ذي روح. (ساهَ واري ۽ بيساهي) ڪل ڪائنات. سموري مخلوق.

• **چيتَنڱُ ج چيتَنڱَ:** ذ. صفت. چالاڪ – سياڻو.

• **چيتَنُ:** صفت. (سن. چيتَنُ) چُرندڙ – جيئرو – محسوس ڪندڙ. آتما – روح – ضمير. عقلمند – سَمجهُو. سُچيتُ – هوشيار.

• **چيتَڻُ:** مصدر. (سن. چيتَنُ. چِتُ = خيال ڪرڻ) سوچڻ – سمجهڻ – ويچارڻ – خيال ڪرڻ. ڌيان ڏيڻ. خبردار رهڻ. سُڌارڻ – درست ڪرڻ. سنوارڻ – هوش ۾ اچڻ.

• **چيتو ج چيتا:** ذ. (سن. چِتَ. چِتُ = خيال ڪرڻ) يادگيري – حافظو. عقل – سَمجهه – ڄاڻ – بُڌي. هوش – خيال – ڌيان. دل – مَنُ.

– **چيتو جاءِ ڪرڻ:** هڪ خيال ٿيڻ – هڪ مَنو ٿيڻ. هوش ۾ اچڻ. حواس درست ڪرڻ.

• **چِيتو ج چِيتا:** ذ. (پرا. چِتئو. سن چِترَڪَ) جانور جو هڪ قسم (جو شينهن جي قسم مان. بُتَ تي ڪارا چِٽَ ٿينس) – پَلَنگُ.

Gul Hayat Institute

• **چيتُوٽي (ٿ):** ٿ. سيڪَت _ سَزا.
• **چيٽاڙَڻُ:** مصدر. (سن. چِدرَ) چِٽڻ – چيپاٽڻ – زور ڏيڻ (مٿان).
• **چيٽڙو ج چيٽڙا:** ذ. (سن. چِدرَ) اِڱڙي – ٿِڱڙي – ليڙ. چِٽيُن لڱل ڪپڙو.
• **چيٽُ ج چيٽَ** (پرا. چَٽتو يا چَيتِّي. سن. چَيتَرَ) هندڪي سال (سَنبت) جي پهرئين مهيني جو نالو. ربيع جو فصل (جو چيٽَ جي مهيني ۾ ڪنيو وڃي).
– **چيٽارو:** ذ. صفت. چيٽ وارو – ربيع جي فصل وارو. ڏسو "چيٽ".
– **چيٽاٺو (ل):** ذ. چيٽ جي مُند جو سهاڳ. تازي قَتَلَ گاهه وارو هنڌ. ڏسو "چيٽ".
– **چيٽ ڪَٽي گَلي ڏيڻ (ٿ):** سخت ڪوشش ڪرڻ – ڏينهن رات هڪ ڪري محنت ڪرڻ.
– **چيٽ ڪَٽِي هڪ جهڙو هُجڻ:** هميشه هڪ جهڙو هُجڻ – سدائين هڪ ڪَرُو هجڻ.
– **چيٽي:** ذ. صفت. چيٽ جو – چيٽ وارو. چيٽ جي مهيني ۾ لڳندڙ هڪ ميلو يا ورسي. ڏسو "چيٽ".
– **چيٽي چَنڊُ:** ذ. هندن جو هڪ وڏو ڏينهن.
• **چيٽَ ج چيٽَون:** ٿ. چيخَ – دانهن – رَڙ _ ڪيهَ – دشمني – ويرَ.
– **چيٽَ پوڻ:** خلاف ڳالهائڻ. بحث ڪرڻ. ڪَهرو ڳالهائڻ (بحث ۾). تڪرار ڪرڻ. چِپ پوڻ – ضدَ پوڻ.
– **چيٽين پوڻ (ٿ):** تِکو ڳالهائڻ. تڪرار ڪرڻ – جهيڙو ڪرڻ. دڙڪا ڏيڻ – ڌمڪائڻ.
• **چيٽُو:** ذ. صفت. پورو ڏڪ چِٽيندڙ – نِشانه باز – چيٽُو. ڏسو "چِٽڻ".
• **چيٽڪَ ج چيٽڪون (ڪ):** ٿ. چِيڪَ. لَذت – مزو. عشق. خوءِ _ خصلت. لَيَ – تَڙپ – بي قراري – محبت.
• **چيٽڪُ:** ذ. (سن. چِتَر + ڪا) جادو – سِحرُ – طِلسم. ٺَڳِي. چريائي.
• **چيٽُو ج چيٽُو:** ذ. صفت. چيٽُو – پورو ڏڪ چِٽيندڙ – نشانه باز.
• **چيٽوڙي ج چيٽوڙيُون (ٿ):** چِيچَ.
• **چيٽِي ج چيٽِيُون:** ٿ. ننڍڙي پکيءِ جو هڪ قسم. ماڪوڙي – ڪِيٽي.
– **چيٽي جو:** ذ. چِيهو (پکي).
• **چيٽُ:** ذ. صفت. تکو – ڪاوڙيل. پکو – بخيل – ڪنجوس.

– **چيٽ پوڻ:** ڏند ڏيڻ – ڪَهرو ڳالهائڻ.
• **چيٽڻُ:** مصدر. (پرا. چيٽ. سن. چيشٽَ) دوا لائڻ (زخم کي) – مَلم پٽي ڪرڻ – علاج ڪرڻ (ڏڪ جو) – زخم چُٽائڻ. حيلو ڪرڻ – ڪوشش ڪرڻ. سنڀال ڪرڻ – خبرداري ڪرڻ. تيمارداري ڪرڻ. پيشاب جي پليدي صاف ڪرڻ – وٽ سورڻ. اِستنجا ڪرڻ.
– **چيٽ:** ٿ. مصدر. "چيٽڻ" مان اسم. ملم علاج (زخم جو) – ملم پٽي. خبرداري – سنڀال. تيمارداري – خدمت. ڪوشش – تاڪيد. ڌيان – خيال.
– **چيٽائڻُ:** مصدر. "چيٽڻ" مان متعدي بالواسطه. ملم پٽي ڪرائڻ – علاج ڪرائڻ.
– **چيٽ چيٽَڻُ:** گهڻي وقت تائين بيمار گذارڻ – وڏو عرصو بيمار رهڻ.
– **چيٽ ڪرڻ:** تيمارداري ڪرڻ. سنڀال ڪرڻ – ڌيان ڪرڻ.
• **چيپ ج چيپون:** ٿ. سنهي پٽي (ڪاٺيءَ وغيره جي). چِپيَل شيءِ. مٿيون پاسو پڪل ڪوڏي. جم جي سنهي پٽي (ٿ).
– **چيپ هولائڻ:** راند ۾ پنهنجي فائدي ۾ اٽڪل سان ڪوڏي زمين تي ڦِٽي ڪرڻ.
– **چيپ پٽِي:** ٿ. چِت جي چِتسالِيءَ ڪرڻ ۾ ڪَتب ايندڙ ڪاٺ جي تختي.
– **چيپ چاڙهڻ (ٿ):** سانداريءَ تي ڏگهي چَٽي ڏيڻ.
– **چپَ ڏيڻ:** جُتيءَ جي تري کي چوڌاري چمڙي جي وَٽ ڏيڻ يا مغزي هڻڻ.
– **چيپ ڪوڏي:** ٿ. مٿيون پاسو پڪل ڪوڏي – گوڪ ڪوڏي.
• **چيپاتَ ج چيپاتون (ل):** ٿ. سنهي چيريل ڪاٺي. سنهي پٽي.
• **چيپاٽڻُ (ٿ):** مصدر. چيپاٽڻ – چپڻ. لتاڙڻ.
• **چيپائڻ (ٿ):** مصدر. آلوده ڪرڻ. لتوڙي ڇڏڻ. آلو ڪرڻ. چپاٽڻ – زور سان ٻَڌڻ.
• **چيپڙَڪي (ٿ):** ٿ. ٻڪريءَ جو هڪ قسم – وڙيل ڪَنَن واري ٻڪري.
• **چيپو ج چيپا (ٿ):** ذ. چُوبو – چُوتو.
• **چيچ ج چيچَ (ڪ):** ذ. گاهه جو هڪ قسم. ووڻن ۾ ٻوڪيل

Gul Hayat Institute

گاهه – چاتو.

• **چيچ ج چيچون:** ث. هٿن پيرن جي آڱرين مان ننڍي ۾ ننڍي آڱر.

– **چيچ پائڻ:** پنهنجي چيچ آڱر ڪنهن ٻئي جي چيچ آڱر سان موڙي ملائڻ. محبت جو انجام ڪرڻ – محبت جو اظهار ڪرڻ.

– **چيچ پائي جورڻ:** ريجهائڻ – برغلائڻ "محبت منا يار، ڪنهن چيچ پائي جوريا".

– **چيچ جُوپارو (ت):** ذ. لالچ – رشوت.

– **چيچ لَڏڻ:** گهٽي اچ وڃ ۾ گَهرا تعلقات هئڻ – گهاٽي دوستي هئڻ.

• **چيچاٽ، چيچٽ ج چيچاٽ، چيچٽ:** ذ. چين چين جو آواز – چيڪٽ – رينگٽ. گاڏيءَ جي هلڻ وقت ڦيٿن جو آواز. جُتيءَ مان نڪتل آواز.

• **چيچائڻ:** آزارڻ. ظلم ڪرڻ.

• **چيچبائي (ث) ج چيچبايون:** ذ. گلا – غيبت – چغلي – لائي چائي – مُنافقي. لُچائي – شرارت – ڪيتو – جهڳڙو.

• **چيچڙو ج چيچڙا:** ذ. ڪماند وغيره مان رس ڪڍندڙ گهاڻي جو هڪ قسم – ڪمند پيڙڻ جو گهاڻو – ڪولهو. پکيءَ جو هڪ قسم – ڪارڪٽچي. (اسم خاص) هڪ ذات ۽ ڳوٺ جو نالو. تعلقي ٻني عاقل ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چيچڙي وارو:** اسم خاص. مول جي اپرندي طرف هڪ جبل جو نالو.

• **چيچڪو ج چيچڪا:** ذ. (سن. چترڪ) گدامڙيءَ جو ٻج – ٻٻر جي پلڙي جو اندريون تُخم. ٻير جي ڪڪڙي جي ٻجي. پوک جو سلو. ماتا جي ڦوڦيندن تي ٻڌل ڪرنڊ – ڪڙي. ڏوٻين جي اصطلاح ۾ ڳنڍي مان بچيل صابڻ جو ذرو.

– **چيچڪا ڇڻڻ:** مال جو پوک جا ننڍڙا سلا کائي وڃڻ.

• **چيچلا ٿيڻ:** مصدر. بيماريءَ ۾ ڪَهڻ – درد ۾ هڃڻ. ڦٿڪڻ – لُڇڻ.

– **چيچلا ٿي اُٿڻ:** بيماريءَ مان سخت تڪليف ڪانپوءِ تندرست ٿيڻ. تڪليفون ڪاٽي اُٿڻ.

• **چيچو ج چيچا:** ذ. پکيءَ جو هڪ قسم – هيڙهو.

• **چيخ ج چيخون:** ث. [ف] سنهي آواز سان دانهن – ڪيڪ – ڪوڪ – چيٽ – چيڪ.

• **چيدو ج چيدا:** ذ. صفت. [ف. چيده] چُونڊيل – نج – ڏٺيل – انتخاب ڪيل. عمدو – سٺو. نيارو. قيمتي. (ث) چيدي ج چيديون.

– **چيدَه:** ذ. صفت. [ف] چيدو – چونڊيل.

• **چيدي ج چيديون:** ث. تزي – تاپو.

• **چير ج چيرون:** ث. [سن. پرا. چيرَ. سن. چيرڪ) ڪپڙو. ڪپڙي جي لير – ڪني – وٽ S (ڪپڙي جي).

• **چيرُ ج چيرَ:** ذ. اُٺ جو پيشاب (ث). جيت جو هڪ قسم – چچڙ.

• **چيرائو:** ذ. هڪ قسم جو پسارڪو وَڪرُ (هن جا پن ۽ ڪائيون ڦودني جهڙا ٿين، سواد ۾ ڪوڙو ٿئي).

• **چيرازو ج چيرازا (ث):** ذ. ساهميءَ جو پُڙ – تارازيءَ جو پُڙ.

• **چيراٺو ج چيراٺا (ل):** ذ. ڪنيرن وٽ پاٺيءَ رکڻ جو هڪ ٿانءُ.

• **چيرڻ:** مصدر. [پرا. چيرُ ٿي يا چيريئي سن. چيرُ = چيريت] ودڻ – ڦاڙڻ (ڪپڙو) – ڏارڻ (ڪاٺي). شڪاف ڪرڻ. ٽڪر ڪرڻ – ياڱا ڪرڻ.

– **چير ج چيرون:** ث. سير – ڦوٽ – شڪافُ – ڏار. چيرڻ جو ڪم – وَڍ. ڏسو "چيرڻ".

– **چيرُ ج چيرَ:** ذ. ڦوٽ – ڏارُ – شگاف. گهاءُ – چِهڪُ – وڍُ. ڏرز – وٿي.

– **چيرائي، چيرائي:** ث. ڪاٺ وغيره چيرائڻ جو معاوضو.

– **چيرائڻ:** مصدر. "چيرڻ" مان متعدي بالواسطه. ڏارائڻ. وَڍائڻ. ڦاڙائڻ. ٽڪر ڪرائڻ.

– **چيرجڻ:** مصدر. "چيرڻ" مان "فعل مجهول". وَڍجڻ (ڪاٺي).

– **چيرجي رَجي:** ث. جَنڊيءَ جي ڪم ۾ ڪاٺ چيرڻ جو هڪ اوزار.

– **چيرُ چيرُ:** ذ. ڦوٽون ڦوٽون. ڦارون. چِهڪ چِهڪ. ڏارون ڏارون.

– **چيرڦاڙ:** ث. چيرڻ ڦاڙڻ جو ڪم. وَڍ ٽڪ.

– **چيرڦاڙ ڪرڻ:** وَڍٽڪ ڪرڻ. ياڱا ڪرڻ. آپريشن ڪرڻ.

– **چيرڻ ڦاڙڻ:** ودي ڦاڙي ڇڏڻ. پرچي پورا ڪرڻ. ٽڪر ٽڪر ڪرڻ (ڪپڙو).

– **چيرو ج چيرا:** ذ. صفت. چير جو ڪم ڪندڙ – واڍو – ڏڪڻ.

– **چيرون:** صفت. چيريل.

• **چيرو ج چيرا:** ذ. [سن. چيرَ] ڪپڙي جو هڪ قسم. رنگين پٽڪو. ننڍو ڪپڙو (ڪ). ڦاٽلُ ڪپڙو – ليڙ – ريڙ (لس).

Gul Hayat Institute

چندو – ڦوڙِي. وِڇورَ – تفصيل (ت). نوڪر. پوڪ جو ٽورڙو حصو. سارِيُن جو هڪ قسم – سُڳداسي (ت).

• **چِيرولِي:** ث. پٿر جو هڪ قسم (جاين ۾ ڪم ايندڙ ٽن قسمن جو ٿئي: اڇو. ڳاڙهو ۽ ميرانجهڙو).

• **چِيـرَه:** صفت. [ف] طاقت وارو – زبردست – دلير. مٿي – اُوچو.

– **چِيره دَسُت:** ذ. صفت. زور وارو – بهادر. غالب. مغرور.

– **چِيره دِستِي:** ث. زبردستي. غلبو. برتري. طاقت.

• **چِيرِيْ ج چِيريون:** ث. [سن. چِيـْرْ] ڳاڙهي يا گلابي رنگ جو ڪپڙو (جو مڱڻي وقت ڪنوار کي گهوٽ طرفان ملي) رات جو مٿان وجهڻ لاءِ ڪپڙو يا سَوڙ وغيره "چيري آهر پير ڏِکهارجي." ڪفن. ڪپڙي جو ٽاڪيو.

• **چِيرِي چَپو:** ذ. چَنَـرَ راند جي اها حالت جنهن ۾ ڪوڏِيُن بدران چِيرِيَل ڪاني جا ٽڪرا استعمال ٿين.

– **چِيرِي مِيرِي، چيرُون مِيرُون:** ث. فضول خرچ – اجايو خرچ – خرچي ڪاٻاڙِي. رشوت – بيسود شين تي خرچ.

• **چِيري مِيري ڪرڻ، چيريون مِيريون ڪرڻ:** ڪائي ڪپائي ڇڏڻ – فضول خرچ ڪرڻ. رشوت طور وٺي ڪائڻ. عيش ڪرڻ – اجاين شين تي خرچ ڪرڻ.

• **چِيڙَ ج چِيڙُون:** ث. چِٽَـرَ – ٽوڪَ – عـلّ. ٺَٺول – مذاقَ. مَذاحِيَہ نالو. چيڙائڻ جهڙو نالو. چِڙَ – غُصَو. ڪاوڙ – ڪَچَ – پوسَـرَ.

• **چِيڙَ:** ث. [سن. ڪِيٽَ] ڪِيڙ – ڪِـئلي. ڪِينئون – جِيْٽُ. چِچڙُ. "جهـٽِي آهي چيڙَ. ڪارايي جن ڪَن ۾ " (شاه).

• **چِيڙُ:** ذ. لِڳ لِڳ – لِوَ – ليسُ. چنبڙندڙ مادو. چِيْڙُه.

– **چيڙارو، چيڙالو:** ذ. چيڙهارو – چيڙهالو – ليس دار – لِڳ لِڳ وارو.

– **چِيڙالٽِي:** ث. چِيڙهالٽي – ليسُ. لِڳ لِڳ واري حالت.

• **چيڙاڪُ ج چيڙاڪَ:** ذ. ڪاوِڙِيَلُ – تِکو – تيز مزاج – چِڙِٽو يڪدم ڪاوڙجي پوندڙ – زود رَنج. سُونڊَ مُنهُون. ٽانڊِيءَ تپٽو – ٽوريءَ گهٽيءَ تي چِڙَندڙ. بدمزاج.

• **چيڙائڻُ:** مصدر. ڪاوڙائڻ – غصو ڏيارڻ. رنج ڪرڻ – خَفي ڪرڻ – تپائڻ – تيز ڪرڻ.

• **چيڙلو چيڙهِلو:** صفت. تِيسو ڪندڙ – ضِدّي.

• **چيڙڻ:** مصدر. چيڙائڻ.

• **چِيڙَه:** ث. شيشي مان ٺهيل هڪ قسم جو موتي (جو ڪيترن ئي رنگن جو ٿئي، سَڳِيُنِ ۽ هين ٻوچَ جي ڳَـهڻَنِ ۾ ڪم اچي).

سنهڙو مٽيو. تمام ٿوري – لڪَ – ذَرِي. خسيس شيءَ.

• **چِيڙُه:** ذ. لِوَ – ليسُ – لِڳ لِڳ. چِڳِـڙُ (تيل ۾). مٽي ۾ وارن جو ميلُ. اُٺ جو پيشاب.

– **چيڙهارو چيڙهالو:** ذ. صفت. چِيڙَه وارو – لِڳ لِڳ دار – چُهٽندڙ – چِنبڙِندڙ. اَورُچُ – نہ ڇَڏُ – هر وقت ۾ لڳو رهڻ وارو.

– **چِيڙهو ج چيڙها:** ذ. صفت. چِيڙِه وارو – چِيڙهالو. نَہ ڇَڏُ. اَوَرُچُ.

– **چيڙهو ج چيڙها (ڪ):** ذ. ٻيڙِي ٻَڌَڻ جو واجهُ.

• **چِيزَ ج چِيزُون:** ث. [ف] شيءَ – وٿ – ٿول ـ سوڪڙي. جِنس.

• **چِيس، چيسارَ (ٽ):** ث. چيخَ – رَڙِ ـ ڪُوڪَ – دانْهَنْ.

• **چِيْستان:** ث. [ف. چيستان. چيست + آن. چہ + است + آن] ڳُجهارَتَ – پِرولِيْ – مُعَمّا – پيچِيدَه معاملو – مُنجهِيَل ڳالهہ.

• **چيخَ (ڪ):** ث. ٻيڙيءَ جي اڏيـرَ ۽ چَونڪَ جي وچ وارو حصو.

• **چِيف:** صفت. [انگ. Chief] خاص – مکيہ. وڏو. سردار – نواب.

– **چِيف آفِيسَرُ:** لوڪلبورڊ يا ميونسپالٽيءَ جو انتظام هلائيندڙ آفيسر. (Chief Officer).

– **چِيف اِنْجنيرُ:** ذ. وڏو انجنير. (Chief Engineer).

– **چِيف جَجُ:** ذ. وڏو جَجُ (Chief Judge).

– **چِيف جَسْٽِسْ:** ذ. وڏي ۾ وڏو جَجُ – قاضِي القُضَاه. (Chief justice).

– **چِيف ڪورٽ:** وڏي ڪورٽ – هاءِ ڪورٽ. (Chief Court).

• **چِيڪُ ج چيڪَ:** ذ. ڪپڙي جو هڪ قسم – رنگين ليڪن وارو ڪپڙو. [انگ. Chaque] بئنڪ مان پئسن وٺڻ لاءِ اختيار نامو – ناڻي جي چِٺي. [انگ. Check] تپاس – دوباره جاچ.

– **چيڪ ڪرڻ:** دوباره جاچڻ – تپاس ڪرڻ. خاطري ڪرڻ.

• **چِيڪ ج چِيڪُون (ت):** ث. چِيْخَ – ڪِيڪَ. هاٿيءَ جي دانهَن.

– **چِيڪَ ڪرڻ (ت):** يوريءَ کي ڦاسائڻ لاءِ. يوريءَ جهڙو مصنوعي آواز ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

• **چِيڪاٽُ، چِيڪَٽُ ج چِيْڪاٽَ، چِيڪَٽَ:** (پرا. چِڪَارَ. سن چِيتْڪار) ذ. چِيْچاٽُ – چِيْچِٽُ – ٻن شين جو زور سان گَسڻ ۾ نڪتل آوازُ (خاص ڪري گاڏين جي ڦيٿَن مان).

• **چِيڪائڻ (ت):** مصدر. چيرڻ – ڦاڙڻ (ڪپڙو).

• **چِيڪَڙُ:** صفت. تيل ۾ مِٽيءَ هاٿو – جهَبُ سَٽيو.

• **چِيڪَڙُ ج چِيڪِڙاٽَ:** ذ. چِيڪاٽُ چِيچاٽُ.

• **چِيڪِڙو، چِيڪَڙُو:** ذ. ڪنهن ڦرٽِيءَ يا ڦِيٽي وغيره. خصوصاً جَنڊ جي زور سان ڦرڻ جو آواز.

• **چِيڪُلَ ج چِيڪُليُون (ت):** ث. پِينگهہ جو هڪ قسم – چِيڪلو.

• **چِيڪِلو ج چِيڪِلا:** ذ. ٻاراٽي پِينگهہَ جو هڪ قسم (زمين ۾ کُتَلَ هڪ اُڀي ڪاٺيءَ جي مٿان ٻي وچ ۾ سوراخ ٿيل ڪمان وانگر وريل ڪاٺي رکي، انهيءَ ڪاٺيءَ جي ٻنهي پُڇڙيُن ۾ نوڙيُن جون لوڏون ٻَڌي ٻارَ انهن ۾ ويهي ڦرندا آهن). ڍانڍي پَکيءَ جوهڪ قسم (ڳيري جيڏو رنگ ميٽائون. ڪارا چِٽَ. پيٽُ اڇو ڳِچي ڳاڙهي ۽ سائي رنگ تي).

• **چِيڪِلِي ج چِيڪِلِيُون:** ث. ٻاراٽي راند جو هڪ قسم (ٻہ ڇوڪريون آمهون سامهون بيهي هڪ ٻئي جا هَٿ جهلي، ڦيرِي ڪائينديون ۽ ڦرڻ ۾ "چِيڪِلِي پايان. پيرَ گَسايان. پيرَ ۾ ڪَنڊو سَسُٽهين ڪي ڏَنڊو" چونديون رهنديون آهن). ٻاراٽي راند جو ڦِيٽو (ت).

• **چِيڪَڻُ:** مصدر. (پرا. چِڪَارَ. سن. چِيتْڪارَ) سَنهو آواز ڪرڻ – چِيڪَٽَ ڪرڻ – چِين چِين ڪرڻ. پکين جو آواز ڪرڻ. رَڙيون ڪرڻ – رَڙڻُ.

• **چِيڪِٽو ج چِيڪِٽا (ڪ):** ذ. صفت. (سن. چِڪَڻْ) چِيْڙهو. هَڏَ جون پِينون – مضبوط هَڏَ وارو. (ث). چِيڪِٽِي ج چِيڪِٽِيُون.

• **چِيڪو ج چِيڪا:** ذ. صفت. (سن. چِڪَڻ) لَسو – ترڪِڻو. مُلايَمْ – نَرْم. (ث) چِيڪِي ج چِيڪِيُون.

– **چِيڪِي مِٽِي:** ث. لَسِي مِٽِي – اها مِٽِي جنهن ۾ ڪِرڪَر نہ هجي ۽ پاڻي پوڻ سان ترڪِڻي ٿي پوي.

• **چِيْڪُون:** ذ. [سرائڪي] شاديءَ جي وقت ۾ گهوٽَ ۽ ڪُنوار کي هٿڻ لاءِ تيل ملايل اٽو – ٻانڊڻ – اُبَٽڻ – پيٺي.

– **چِيڪُون لائڻ:** شاديءَ جي وقت گهوٽَ ۽ ڪُنوار کي ٻانڊڻُ هٿڻ – اُبَٽڻُ هٿڻ.

• **چِيلَ (ڪ):** ث. وڻن جو ڪَچو ڦَرُ.

• **چِيل ج چِيلُون:** ث. (پرا. چِلَّو. سن. چِلْ) ڪَرَن جي ٻِٽَ – چِيرُ. سِرڻ – هِلِ.

• **چِيلُ ج چِيلَ:** ذ. وڻ جو هڪ قسم (جنهن جو ڪاٺ جاين جي ڪم اچي). (اسم خاص). ڪنڌ ڪوٽ ۽ بدين تعلقن ۾ ديهن جو نالو.

• **چيلاٽو ج چيلاٽا:** ذ. (سن. تَٽِلاٽِي) ڏينيو جو هڪ قسم – ڏوگِري ڏينيو – ڦنڌاري ڏينيو.

• **چيلاڙِي:** اسم خاص. تعلقي عمرڪوٽ ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چيلٽُ ج چيلٽَ:** ذ. چيلاٽو.

• **چِيلَغُ (ل)، چِيلَڪُ (ڪ)، چِيلَڪَ:** ذ. مُچ مان ٺهيل نوڙي جا پَکي ٺاهڻ ۾ ڪم اچي اُن نوڙي مان ڪانا سلسلي وار ٻَڌبا ويندا آهن. گهٽو ڪري پَکن ۾ اهڙا چار يا پنج چيلغ هوندا آهن.

• **چِيلڪَ ج چِيلڪُون (ت):** ث. ننڍي والي (ڪنن ۾ پائڻ جي).

• **چِيلَنْگُ ج چِيلَنْگَ:** ذ. نَٽ جو هڪ حصو – چِڙِي.

• **چيلو ج چيلا:** ذ. صفت. (سن. چيٽَڪَ) ٻالڪو – مُريدُ. طالب – شاگرد – پيرو – مُقَلدُ. نوڪر – ٻانهو – چاڙتو. (ث). چيلِي ج چيلِيُون.

• **چِيلو:** اسم خاص. تعلقي ميروخان ۾ هڪ ديهہ جو نالو.

• **چِيلو ج چِيلا:** ذ. چوپڙ يا چلهر راند جي تختيءَ.تي ٺهيل خانن مان اهو خانو، جتي رانديگر ساريُون رکي ۽ انهي خاني ۾ ساري (ڳوٽَ) ماري نہ سگهبي آهي. بيل گاڏيءَ جي ڦيٿن جو ٺهيل رستو – چارو – پيچرو. رستو – طريقو. "حيلا ٻيا وسيلا، چِٽ تان ويام چِيلا" (آسرداس).

• **چيلَهہ، چيلِهہ ج چيلهُون، چيلهيُون:** ث. بدن جو هڪ حصو – ڪَمَرِ – ٻيٺِ.

– **چيلهہ ڀڃڻ:** هيٺو ڪرڻ – شڪست ڏيڻ. سزا ڏيڻ – ڏڪ ڏيڻ.

– **چيلهہ ۾ُرجي وَڃڻ (ت):** چيلهہ ۾ سُور پوڻ. عورت کي وِيَمَ جا سُور ٿيڻ.

– **چيلهہ جهلي ويهي رهڻ:** ٻي همت ٿي ويهي رهڻ. ڪنهن سخت صدمي سبب دل شڪستو ٿي ويهي رهڻ.

– **چيلهہ سڌي سَنئين ڪرڻ:** سُمهڻ – اهلڻ – آرام ڪرڻ.

Gul Hayat Institute

پنهنجي طاقت تي بيهڻ.

– **چيلهڪي ج چيلهڪيون:** ٿ. (چِتِڪا) چيله کي ٻڌڻ لاءِ سوني يا چانديءَ جو هڪ ڳَهُه. ڪمربند – بيٺ. ڪَجيءَ تي چڙهڻ وقت چيله ۾ ٻڌڻ لاءِ تهه ٿيل ڳـوڻ.

– **چيله واري لَٽَ هڻڻ:** تباهه ڪرڻ – برباد ڪرڻ ناهي ڏک هڻڻ.

– **چيلهو ج چيلهيا:** ذ. چيله کي ٻڌڻ جو ڪپڙو – ڪمربند. اڳـٽُ (ل). چيلهار: اسم خاص. تعلقي چاچري ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چيمبَر:** ٿ. [انگ. Chamber] مئجسٽريٽ يا جَج جي ويهڻ جي ڪوٺي (ڪورٽ جي حد اندر).

• **چيمَڪُ (لس):** ذ. جهل ٻوٽي جو ٻجُ.

• **چين:** ٿ. [انگ. Chain] زنجير – سينڪلي – سَنگهَر.

• **چَين:** ذ. (سن. شَيَن) آرام – سُکُ – فرحت – عيش. خوشي. سانت.

• **چين:** ٿ. چيله – ڪمر (سينگار شاعري جو لفظ). "دهن مِين مُلاجوي. هَس چِينِي جهڙي چِين" (ملا).

• **چين:** ذ. [ف] گهنڊُ – شورُ (منهن ۾). غُصو – ڪاوڙ (اسم خاص). ايشيا کنڊ جي هڪ ملڪ جو نالو.

• **چين بہ جَبين:** صفت. پيشانيءَ ۾ گهنڊ پيل.

• **چينا (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چِينجهہ. چِينجهڙ:** ٿ. سنهڙا ۽ سُهڻا اکر. سَنهيون ڪاٺيون – چِينيا. سَنهيون هڪ جهڙيون شيون. موتيَن جي سَنهي ۽ سُهڻي مَـڙهه يا پـوَج.

• **چينجهڙو ج چِينجهڙا:** ذ. صفت. سَنهڙو – نازڪ – نهوڙو – نازڪ بدن. سهڻو – وڻندڙ.

• **چِينچَلُ:** ذ. پکين جو هڪ قسم.

• **چين چين:** ٿ. (سن. چِت) سنهو آواز. چِر چِر جو آواز. پکين وغيره جي چُون چُون.

– **چين چين ڪرڻ:** پکين جي چِر ٻِر لائڻ – چُون چُون ڪرڻ.

• **چين ڪَرڻ (ت):** گهڻو اَچڻ وڃڻ. ڪَـجي انَ واري ٻوڪ ڪاڻڻ. سکيو هجڻ – ڪاڏي ۽ رهڻ جو سُک هجڻ.

• **چينڪَـلُ (ٿ):** ذ. صفت. ٿَڪل – اٻرو – ضعيف – ڏٻرو – ڪمزور.

• **چينگارا (ٿ):** ذ. اَهَلَ – چِبرا.

• **چِينگهہَ ج چِينگهُون:** ٿ. ٻِينگهہَ – چِيڪلو – چِنگهہَ.

• **چِينگهاٽُ. چِينگهٽُ:** ذ. چِيڪاٽُ. رِينگَٽُ. ڪَنجهڪو – ڪَٽڪو. چوڏيلَ يا گاڏيءَ جو آواز.

• **چِينگهارڻ:** مصدر. پکيءَ يا سُرود جو آواز ڪرڻ "ٻوچاٽيءَ جو ٻَٽَن تي چِينگهارِيَن چِڙا".

• **چِينگهڙ مِينگهڙ (ت):** ٿ. ننڍا ٻار – ڪچڙو عيال – ڪَهول.

• **چِينگهڻُ:** مصدر. درد سبب وات مان سنهو ۽ دٻيل آواز ڪڍڻ – ڪَنجهڻ – چِنگهڻ.

• **چِينگهو ءِ چِينگها (ڪ):** ذ. چِيڪلو – پِينگهہَ.

• **چِينو ج چِينا:** ذ. چِينيءَ جهڙو رنگ – ميرانجهڙو رنگ – اَچو. گهوڙي ۽ گڏهه جو هڪ قسم (اڇي ۽ ميري رنگ ڏانهن مائل). ڏاند جو هڪ قسم (ننڍي قد جو. رنگ تـتـرَ جهڙو).

• **چِينهہَ. چِينهُن:** ٿ. چِڪيا. آگـَ. ٻاهہ – ڪـورو. مَچُ. ڏاگهہَ. "واڳيون جي وصال سين. تنين چاڙهي چِينهُن" (شاهه).

• **چِيني:** ٿ. چين ملڪ جي خاص قسم جي مٽي. چينيءَ جا ٺهيل ٿان. کنڊ – شَڪر (صف). چين جو رهاڪو.

• **چِيني ٻَري:** ٿ. ٻَري ٻڪريءَ جو هڪ قسم.

• **چيٽاندي:** اسم خاص. تعلقي بدين ۾ هڪ ديهه جو نالو.

• **چِيٽو ج چِيٽا:** ذ. [سن. چِينَڪهُ] [ف. ارزن] اناج جو هڪ قسم (جنهن جي داڻي کي ست کلون چڙهيل هونديون آهن. چيٽي جو ٻت نهايت لذيذ ٿئي. ڏٽ طور ڪم اچي).

– **چيٽو ڇَڙڻ:** چيٽي جو اَنُ صاف ڪرڻ. سنهو ڪم ڪرڻ. ڪـروڌ ڪرڻ.

– **چيٽو ڪاٽ وڃهڻ:** تمام ڳهٽي ڳِهل ڪرڻ.

• **چِيٽولي ج چِيٽوليون:** ٿ. چِٽولي – رَتي.

• **چِيوٽ. چِيٽَ ج چِيوٽون. چِيٽُون:** ٿ. ڪپڙي جي لِيڙ – وٽ – ريڙ – سنهي پٽي (ڪپڙي جي). ٽورو ٽـڪر (ڪنهن بہ شيءِ جو).

• **چِيهہَ ج چِيهُون:** ٿ. ڪوڏر جي لَبي سان ٿيل کَڏَ – چَري. کڏٽي اڳيان ٿَـٽيلَ سُوئر ڪان بچاءُ لاءِ کوٽيل نالي. ڊِانڊي پکيءَ جو هڪ قسم. وچُ – ڪِـنوڻ. چِيرُ – سِيرُ – ڦاٽُ. دانهن – رڙ – ڪُوڪَ – ڪيهہَ. "شڪستي سيد جي. چيهان ڪريو چوءِ" (شاهه). اِڳِڙي – لِيڙَ – ڪَتر. پرزو – ذرو – ٽـڪر – لِيڙهہ.

• **چيها (ت):** اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

Gul Hayat Institute

• **چيهاٽ ج چيهاٽون (ت)**: ث. ڦارَ (گِدِ ري، انب وغيره جي).

• **چيهاڙَ ج چيهاڙيُونْ**: ث. رِيڙَ. پُرزو — ذَرو — ٽُڪر. رِڙَ ـ ڪيهَ.

— **چيهاڙيون ڪرڻ**: ذَريُون ذَريون ڪرڻ. "ڪَٿِي انهن ڪاڻ مون هٿ چيهاڙيون چولِي" (بجل). پُرزا پُرزا ڪرڻ — ٽُڪر ٽُڪر ڪرڻ.

• **چيهالي (ت)**: اسم خاص. هڪ ذات جو نالو.

• **چيهَلُ ج چيهَلَ (لس)**: ذ. هَـرَڻُ.

• **چيهو**: اسم خاص. ضلعي نوشهري ۾ هڪ ڳوٺ ۽ ديهه جو نالو. 'چيهو ۽ پڊ'.

• **چيهو ج چيها** ذ گاهه جو هڪ قِسم — (جو مِينهن جي اوائلي وسڪاري ۾ اُپري — اُن جي رَس ۾ ڳاڙهو رنگ ٿئي — جڏهين ننڍو ۽ ڪَچو هجي تڏهين انکي "چيهو" چئجي — مال کائيندو ته ڄپ ڳاڙها ٿي پوندن — ماٺهو پير اُگهاڙا ڪري هلندا ته ڳاڙهيرا ٿي پوندا) — ڪلورو. "لاڙ لئيندي ويڙا، چيُهي پير رتاس" (ڄام مراد علي). پکيءَ جو هڪ قسم. ڪاري رنگ وارو ڏاندُ (ت).

• **چيٿُن**: ث. ڏاگهَ — چڪيا. سُورِي. آزار. داغ.

— **چيٿن چاڙهڻ**: سوريءَ چاڙهڻ. آزار ۾ وجهڻ. سورن ۾ وجهڻ. "مون کي چاڙهي چيٿن، ويو وٽجارو اوهِري" (شاهه).

Gul Hayat Institute

(All Rights reserved with the Sindhi Adabi Board)

Ist	Edition	1981	4000	Copies
2nd	Edition	2007	1000	Copies

[Price: Rs. 350-00]

Gul Hayat Institute

To be had from

SINDHI ADABI BOARD KITAB GHAR

Tilak Incline, Hyderabad

(Ph: 022-2633679, Fax: 022-2771602)

E-mail Address: sindhiab@yahoo.com

Website: www.sindhiab.com

Printed by Sindhica Acadmy & Published by Aijaz Ahmed Mangi Secretary Sindhi Adabi Board, Jamshoro Sindh Pakistan

A COMPREHENSIVE

SINDHI DICTIONARY

OF CLASSICAL & CURRENT SINDHI

Vol. II (ڀ - ڇ)

COMPILED
UNDER THE SINDHI ADABI BOARD'S DICTIONARY PROJECT
DIRECTED BY
DR. N. A. BALOCH

EDITED BY
DR. N. A. BALOCH

Gul Hayat Institute

SINDHI ADABI BOARD
Jamshoro Sindh
2007